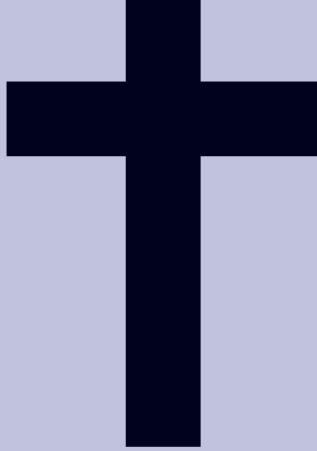

Bafut

Bafut: N̄toò Kristo yí N̄siḡìnè: mikàà yí mfiì New
Testament

Bafut

Bafut: Ntoò Kristo yî Nsigìnò: mìkàà yî mfiì New Testament

copyright © 1999 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Bafut

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2022-10-27

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 27 Oct 2022
5d039b4a-c9a1-50b1-8a61-176cf48aa271

Contents

Mateo	1
Mark	41
Lukas	68
Jon	110
Hfà'à	141
BaRoma	178
1 BaKorinto	195
2 BaKorinto	211
BaGalatia	222
BaEfeso	228
BaFilipi	234
BaKolosi	239
1 BaTesalonika	243
2 BaTesalonika	247
1 Timoti	250
2 Timoti	255
Titus	259
Filemon	262
BaHeber	264
Jems	277
1 Peta	282
2 Pita	288
1 Jon	292
2 Jon	297
3 Jon	298
Jude	300
Ìnnù n'wí'ínjìm	302

Ntoo yì Nsigìnè yìi MATEO à le ñjwà'ànè àà

NJII'INNŪ ANWÁ'ANŌ YŪ

A anwá'ànè yú aa a le ñjwà'ànè Mateo, ñgàntoo Kristo yii mæ ikùm yi yì mɔ'ɔ le mbè Levi aa. Ntoo yì ñsigìnè yii mæ Mateo à le ñjwà'ànè aa i swonjè ni mæ Yesu à ní Ayo'ò Nwí wa mæ Nwí à le ñkà'á mæ yu ka yì too tá à zi nyweensè bə aa. Nswonjè ni mæ innù tsim jii mæ i le mfɛ'ɛ a nu Yesu bo bi jii mæ à le ñghirè aa, i le nyonj aa ajàn yii mæ bi leɛ ñte'ɛ mfoo ñjwà'ànè tétè a mum Mikàà yì Lwèn, innù tsim i fe'ɛ nìboontè aa a mfigitè tá bə zi mæ Yesu à ni tsi'í Ayo'ò Nwí wá.

Mateo à nanjsè ntañtè innù jii mæ Yesu à le si dì'ì aa a ni mánjì yii mæ ñdì'innù a kòñè ni mæ tá bi ghotè innù jii mæ a dì'ì aa. A ghirè a nanjsè ñlaa mæ Yesu à le mbè Rabbi, Ndi'innù yì ñwè yii mæ à le si ghàà ní àdà'á aa. Bìma bi innù bí mɔ'ɔ bìi mæ Yesu à le ñghàà ghu aa a bə ànnù Nwí a atu nta'a (5-7), ànnù ntoo bə a múm nùbi tá bi aa nseensè ní ntoo yì ñsigìnè (10), ànnù nli'ìnè ifansənnù bə a múm ñghòtè, ànnù mbè ñgányegənnù (18) innù nliw'ìnjim bo bi ànnù ajàn mæ ànnù nifò Nwí a zì aa (24-25).

Mateo à nanjsè ndi'ì tsi'í sigìnè mæ Yesu à ní nifò, ñki ntigè nlogè noò ñghaa nlonjè ànnù nifò aburə. (Mateo, tsó mæ à le mbè ñjù baYuda, ñjwá'anə aa a mbo baYuda ya'a aa, a gha'a ntwonjè ní ànnù nifò Nwí aa ní ànnù nifò aburə. Aburə a təə aa ni ikùm Nwí yii mæ bo le si bɔ'ɔ a ntwonjè aa.) Ñghirè bi yə mæ Yesu à lógè noò ñdì'ì bə ghu ajàn mæ bi tswe a múm ànnù nifò Nwí aa. 'Mburə nanjsə nloo ni mæ tá bə bitsim a ní itoò tsim bi zì ntoo yì ñsigìnè ya nlonjè ànnù nifò aburə (24.14). Mateo à lwi'isə ní ñdì'ì yì ñwè ya mæ tá bi ñghɛɛ ñghirè tá ñgwè'ɛ mu ñù ñtsim fáa mbi tigè ñgányegənnù Kristo tá ki tigè yu'unə níi a ní innù jii mæ à le ndi'ì aa (28.18-20).

Bi yatè àñwá'ànè yú aa laa:

1. Ñwè'è Yesu Kristo bo bi ajàn mæ bi le ñjwe yi aa 1.1—2.23
2. Afá'á Jon Ñgàñmürə bə ñki 3.1-12
3. Ajàn mæ bi le mmurə Yesu a ñki bo ajàn mæ bi le ñkwá'ànè yi aa 3.13—4.1
4. Afá'á Yesu a Galilea 4.12—18.35
5. Ajàn mæ à le nló a Galilea ñko'ɔ ni Yerusalem aa 19.1—20.34
6. Ngyá yì ñlwi'ìnjim a Yerusalem bo bi maa mbèè ala'a 21.1—27.66
7. Ajàn mæ à le nyweenə ni nìwo ndi'ì ibiinnù yi a mbo bə aa 28.1-20

Ñgàñətsə Kristo

(Lk. 3.23-28)

¹ Bi sən bítà bi atsə bi Yesu Kristo, yii mæ à le mfɛ'ɛ a atsə David, mu Abraham aa mæ:

² Abraham à le mbə ta bi Isaac,

Isaac a bə ta bi Yakob,

Yakob a bə ta bi Yuda bo bi bɔɔ bi maà bi bi mbáñnè,

³ Yuda a bə ta bi Perez bo Zerah yii ndè wáà à le mbə Tamar aa,

Perez a tigè mbə ta bi Hezron,

Hezron a tigè mbə ta bi Ram,

⁴ Ram a bə ta bi Amminadab,

Amminadab a bə ta bi Nashshon,

Nahshon, abə ta bi salmon,

⁵ Salmon a bə ta bi Boaz, yii mæ ndè yì à le mbə Rahab aa,

Boaz a bə ta bi Obed yii ndè yì à le mbə Ruth, mbə ta bi Jesse, ⁶ Jesse tigè mbə ta bi Mfò David.

David, yii mæ à le mbə ta bi Solomon yii ndè yì à le mbə ñgwɛ Uriah aa,

⁷ Solomon a bə ta bi Rehoboam,

Rehoboam a bə ta bi Abijah,

Abijah a bə ta bi Asa,

⁸ Asa a bə ta bi Jehoshaphat,

Jehoshaphat a bə ta bi Joram,

Joram a bə ta bi Uzziah,

⁹ Uzziah a bə ta bi Jotham,

Jotham a bə ta bi Ahaz,

Ahaz a bə ta bi Hezikiah,

¹⁰ Hezekiah a bə ta bi Manasseh,
 Manasseh a bə ta bi Amos,
 Amos a bə ta bi Josiah,
¹¹ Josiah a bə ta bi Jechoniah, yii mə à le njwe waa bi bəo bi maà bi fyá noò mə bi le
 nlogè baYuda ngħeε ni bu a ala'a Babylon tsò ibù'u ntsò aa.
¹² Bo ghèε mə ntswe a ala'a Babylon aa,
 Jechoniah a bə ta bi Shealtiel,
 Shealtiel a bə ta bi Zerubabel,
¹³ Zerubabel a bə ta bi Abiud,
 Abiud a bə ta bi Eliakim,
 Eliakim a bə ta bi Azor,
¹⁴ Azor a bə ta bi Zadok,
 Zadok a bə ta bi Achin,
 Achin a bə ta bi Eliud,
¹⁵ Eliud a bə ta bi Eleazar,
 Eleazar a bə ta bi Matthan,
 Matthan a bə ta bi Yakob,
¹⁶ Yakob a bə ta bi Joseph, yii à le mbə ndoo Mary, Mary mə à le njwe Yesu yii bi
 twonə ni Kristo aa.
¹⁷ Ma la a bə mə bita bi atə bi Yesu, nloginə a nu Abraham ηko'c nywe'e a nu David,
 bi le mbə nighúm ntsò nìkwà, mbu nlo a nu David ηko'c nywe'e fyá noò mə bi le nlogè
 waa ngħeε ni bu a ala'a Babylon tsò ibù'u ntsò aa, bo kî mbə nighúm ntsò nìkwà, ηki
 mbu nloginè wa noò ibù'u ntsò ηko'c nywe'e a nu Kristo bo kî mbə nighúm ntsò ni kwà.

*Ajàn yii mə bi le njwe Yesu aa
 (Lk. 2.1-7)*

¹⁸ Bi le njwe Yesu Kristo aa laà mə: Joseph à le kosə Mary, ndè bi Yesu nî ηgwé yî, lá
 m̀bɔŋ tá noò n̄yo'ò yî à ku'u, Mary a yə mə Azwî Nwî a b̄an̄nè mə ηgh̄irə yu tswə nî
 mú! ¹⁹ Tsò mə Joseph à le mbə η̄u yii m̄innu mi mi tsinə aa, kaa à le ηwa'a k̄on̄ mə yu
 d̄irisə atu Mary a nsi bə. A le ntigə n̄lɔɔ ni m̄anj̄i yii mə yu ka ηe'esə tuu Mary ghu. ²⁰ A
 kà mə aa kwa'atə n̄i àtu ni ma yú ànnu, Angel Mmà'àmbi a zì ghu mbo ni a n̄j̄ə, n̄swon̄
 mə: "Joseph, mú m̄fɔ David, tsuu ló b̄o'c a lógə Mary n̄i ηgwé ghò bə, n̄lon̄ mə mu wa
 mə à tswə ni ghu aa a f̄a Azwî Nwî yii mə a laa m̄ansə aa. ²¹ A ka jwe m̄umb̄an̄nè tá ò
 tswə ikúm yi ni Yesu* n̄lon̄ mə à ka yí yweensə bə bi n̄i b̄i waa aa."

²² Ma yú ànnu a le mfe'è tsi'í tsim ma mùu ajàn aa, tá ànnu yii mə Mmà'àmbi à le
 gh̄irə ηḡan̄toò yî a swon̄ aa, tá à fe'ε mbòontè tsi'í maa ajàn mə:

²³ "Yə n̄i, M̄unḡɔɔ m̄angyè à ka yí tswə ni mu, i jwe m̄umb̄an̄nè,
 tá bi tswə ikúm yi ni Emmanuel,"

(n̄j̄i'í ikúm ma ghú i bə mə, "Nwî à tswə bi'inè").

²⁴ Joseph à b̄innè mə wa n̄j̄ə, n̄yo'c Mary tsi'í wa ajàn mə Angel Mmà'àmbi wa à le
 nswon̄ ghu mbo mə tá à gh̄irə aa. ²⁵ Lá kaa à le ηwa'a n̄i ghu n̄on̄ nywe'e a noò yii mə
 Mary à le njwe mú yî yî m̄b̄an̄nè wa aa. A jwé mə aa Joseph a tswé ikúm yi ni Yesu.

2

Ajàn yii mə ηḡan̄n̄lii m̄anj̄on̄ i le nzi' ηkwe'etə Yesu aa

¹ Bi le njwe Yesu aa a ala'a Bethlehem a mbù'u Yudea, wa noò wa yii mə Herod à le
 mbə Mfò aa. Ma mùu noò, bə b̄i m̄o'c b̄ii mə bi le si l̄ii n̄i m̄anj̄on̄ aa, bi le nlo a m̄bi
 nsa'a noò, n̄zi a Yerusalem. ² Bo zì mə aa, m̄betə mə: "Bi jwe mu wa mə à ka yî bə Mfò
 baYuda aa fə aa e? B̄i' i le n̄yə f̄inj̄on̄ fi a ajàn yii mə fi le mfe'è a m̄bi nsa'a noò wa noò
 yii bi le njwe yi aa. B̄i' i zi aa a m̄m̄i yî."

³ Mfò Herod à yù'u mə laà, n̄t̄on̄ yi i lwí, nú yî i tsiginè, ìd̄igè i k̄i n̄tigə n̄tsiginə tsi'í
 tsiginə a Yerusalem. ⁴ A le ntwon̄ bilii bi ηḡan̄maa'anw̄i bi tsim bo bi ηḡan̄nd̄i' i n̄onḡsə
 tsim bi zì a betə a mbo bo mə: "Bi le ntswe n̄i n̄jwe N̄yo'c Nwî wa aa a fə aa e?" ⁵ Bo
 kwi' i mə, "A n̄j̄o'c àla'a Yerusalem a mbù'u Yudea. Yulà à n̄i ànnu yii mə ηḡan̄toò Nwî
 à le ηhwà'ànè aa:

⁶ 'Wò, àla'a Bethlehem, a mbù'u Yudea,
 wò, kaa ò s̄i kə'ətə bə, a tit̄i ila'a j̄i wè j̄i mə i tswə a mbù'u Yudea aa;
 n̄lon̄ mə n̄tsyàsə bə à ka yí f̄e'è a tit̄i wò;
 ηu yii mə à ka yí k̄i tsisə n̄i bə b̄a, balsrael aa.' "

* 1:21 N̄j̄i'í Yesu i bə aa "Nḡanywèensə b̄a." 2:6 Mic. 5.2

7 Herod à yù'ù mà lálà, òntwoj ngǎnjlii mànjòn jya bo bo tswé ìjhe'esè ñghaana, à betè waa bo nanşè ònşwojè noò wa yìi mà bo le nyè fìnjòn fya ghu aà. ⁸ A yù'ù mà, òntigè ntoo waa a wa Bethlehem ònşwojè mà: "Nì ghèe nanşè nloò mu wá; bæe nì loò nyè, nì tigè mbu mbii ònşwojè a mbo mà, ta mà ki ñghèe mmii yi." ⁹ Bo yù'ùtè mà ànnù ya mà mfò wa à swòn aa, òntigè mfe'e ñghèè waa. Fìnjòn fya mà bo le nyè a mbí nsà'a noò aa, fi tigè ñghèe nì mbii bo, ñghèe ntèè wa adigè yìi mà bi le njwe mu wa a tswè ghu aà. ¹⁰ Bo yè mà fìnjòn fya mburè ndorité tsi'i a mbê ànnù. ¹¹ Bo ghèe ñkuu wa nda, ñyè mu wa bo ndè yi Mary, ñwo ghu nsi, mmii yi. Bo mii mà yi, ñja'a ibàá jyaa mfi'i njoo jii mà bo le nzì a ntsà'àtè mu wa nì ju aa, mfa ntèjè yi ghu; bo le mfa aa gold, nì frankinsense a bò'ò nì màè ghu mbò. ¹² Bo fè'è mà ñka mbii waa fu mbanjè òntigè ntsya nì mànjì yì dàj òlòj mà à le si bè aa boj ñjèè ì le mà waa, Nwì a swonj a mbo bo mà tá bo tsuu bú bii ghèè fu wa a mbèe mfò Herod.

Ajàj yìi mà bi le nlogè Yesu ñkhè ñghèè nì ghu a ala'a Egipto aà

¹³ Nòò yìi mà bo le mmà'àtè ñghèe waa laa, angel Mmà'àmbi a zì a mbo Joseph a múm ñjèè ònşwojè ghu mbo mà, "Wa Herod à ka ki lóò mu wa mà yu zwitè, biìñè nlogè yi bó ndè yì, ñkhè ñghèè nì ghu a ala'a Egipto, òntigè ntswe ghu nywe'e a noò yìi mà ka yì bú swonjè a mbo wò aà."

¹⁴ Joseph à le mbiiñè nlogè mu wa bó ndè yì tsi'i nìtugè, ñghèè a ala'a Egipto, ¹⁵ òntigè ntswe ghu nywe'e a noò yìi mà Herod à le ñkwo aà. Ma yù'ù ànnù a le mfe'è aa a nlwensè ànnù yìi mà Mmà'àmbi à le ghìrè ñgàjntoò yì a foò ònşwojè aa mà, "Mè le ntwojè mú ghà a fè'è aa a ala'a Egipto."

Ajàjè bi le nzwitè bòjkhè aà

¹⁶ Nòò yìi mà Herod à le nyè mà bè bya mà bi le nlo à mbi nsa'a noò bi bwe'esè yi aa, òtòn ì le nlwì tsi'i si'i si'i. A too bè mà tá bi ghèe nzwitè bòò mbàjñè bitsim a ala'a Bethlehem bo bi nì a ila'a jii ì le ntswe ghu mbèè aa, òlòginè nì bòò bii bi le mbè ilòò jì baa aa òntigè nsigè, ònyonè aa wa nì noò wa mà bè bya le nşwojè mà fìnjòn fya le mfe'è aà.

¹⁷ Ma yù'ù ànnù a le mfe'è ònlwensè aa ànnù yìi mà ñgàjntoò Nwì Yeremiah à le nşwojè aa mà:

¹⁸ "Nù a yè'è a Rama, nlerè nì àkhii yi, Rachel a yè'è bòò bi; kaa wa'à bii nì mà mbè jù tsimsè yi, òlòj mà bi kwòkè mà aà."

¹⁹ Nòò yìi Herod à le ñkwo aa, Angel Mmà'àmbi a zì a mbo Joseph a múm ñjèè a ala'a Egipto nşwojè mà, ²⁰ "Biìñè nlogè mu wa bó ndè yì, mbii ala'a Israel, òlòj mà bè bya mà bi le si lóò nzwitè mu wa aa bo kwòkè mà." ²¹ A le mbiiñè nlogè mu wa bo ndè yì, mbii a ala'a Israel. ²² La à bi mà ñyu'u mà Archelaus à leè ñji ndá taà yì òntigè mfò a ala'a Yudea aa, le mbo'ò a ñghèe ghu. Nwì à le mbu ndi'ite yi a múm ñjèè mà tá à ghèe a mbu'u ala'a Galilea. ²³ A le ñghèè òntigè ñka ntswe aa a njò'ò ala'a Nazareth, tá lwensè ànnù yìi ñgàjntoò Nwì à le nşwojè aa, mà, "Bi ka yì ki twonjè nii nì jù baNazareth."

3

Ajàj yìi mà Jon Ñgàjnturè bə ñki à le si swonj ànnù Nwì aà

¹ A le mbè maa noò, Jon Ñgàjnturè bè a ñki a zì a atu nta'a miwèè miwèè yìi ì le ntswe a mbu'u Yudea aa, òlòginè ñka nşwojè nì ànnù Nwì ghu. ² A le si swonjè nì mà, "Nì bəjñkè màntii muu, mma'atè ibi ghuu nloj mà ànnù nifò aburè a tigè a abò.

³ "Jon à le mbè aa jù wa mà ñgàjntoò Nwì Yesaiah à le nşwojè nloj yi mà, 'Nji jù ì tɔjnè nì a atu nta'a miwèè miwèè ònşwojè nì mà, Nì nanşè a mànjì Mmà'àmbi, ñnanşè iyaà jì tá ì tsinè!' "

⁴ Jon à le si we'e itsè'ò jii bi le nanşè nì ònòj kamel aa, ñkii njwe'e nì ikò ñjùù a atii yu; màjì mi mi le mbè ñgweenè bo nwu yì nta'à. ⁵ Bè le si zì ghu mbèè òlò nì a Yerusalem, bo bi a mbu'ù Yudea nşim, bo bi nì ila'à tsim jii ì le ntswe ñkarisè ñki Jordan aà. ⁶ Bo le si bii nì ifansènnù jyaa, Jon a tigè òmmurè nì waa a ñki Jordan.

⁷ Lá noò yìi mà à le nyè baFarisai bi ghà'àtè bo bi baSadukai bi zì ghu mbo mà tá à murè waa a ñki aa, a le nşwojè a mbo bo mà, "Bú bòò bi nó! A ghu aa a wà'àsè wò mà tá nì khè àlwintɔjè Nwì yìi mà a zì aa è? ⁸ Nì ka ñkoonè màntà mii mà mi dè'ì nì mà nì bəjñkè mà màntii muu, màma'atè ibi ghuu aà. ⁹ Nì tsee ki mòòntè nì mà mbè nì yì ñkhè

njo Nwĩ ñloŋ mæ ni swonjæ ni mæ, “Taà yĩ’i à ni aa Abraham.’ Mè swòŋ a mbo bù mæ mbæ Nwĩ à zĩ àjàŋ mæ mbæ yu bæŋkè ñgò’ò jùlà i tigè bɔɔ bi Abraham! ¹⁰ Tsi’i tsitsòŋ wa bi nõŋsè mè ñjàà ñlɔɔ ní ñwá iĩ ghu tsi’i mĩŋgàn! Iĩ tsim jii mæ kaa i si mĩntà mí siginè koonè aa, bi ka wá mmà’a a mo’o tá i khi.

¹¹ “Mæ muræ ghuu aa a ñki a ndi’i mæ ni bæŋkè mè mĩntii muu, lá ñu yĩ mò’o a yòŋæ a ñjim mæ, yii mæ à kò’òŋè ntsyàtè ghá, kaa mæ wa’á kù’ùnè tsi’i tugitè ìbaakòrè ji. A ni yu wa yii à ka yĩ ki muræ ghuu a múm Azwĩ yĩ Làà ni a mum mo’o aà. ¹² Ayoo nsogè misàŋ a tswè ghu abo, à ka sègè misàŋ mya i tii ntsà’a tsim fi’isè i tigè ghotè misàŋ mya a múm àta yu, i bàŋŋè tɔɔ ntsà’á jya a ni mo’o yii mæ i khi kaa wa’á mmè aà.”

Ajàŋ mæ bi le mmuræ Yesu a ñki aà

(Mk. 1.9-11; Lk. 3.21-22)

¹³ Yesu à le ntigè nlo a Galilea nzi a mbèe Jon a ñki Jordan mæ tá à muræ yi a ñki. ¹⁴ Jon à le ñka nloɔ ntuu, ñswonjæ ni mæ, “A ku’unæ mæ bonj a mùrè wò mmuræ gha a ñki, ò bânŋè m̄bu nzi bə a mbo mè aa è?” ¹⁵ Yesu a kwi’i ghu mbo mæ, “Mà’atè tá à bə laà tsitsòŋ; ñloŋ mæ àà àjàŋ yii mæ a ku’unæ mæ tá bi ghìrè tá innu tsim i tsinè aà.” Jon à le ntigè mbii mmuræ yi a ñki.

¹⁶ Nòò yii bi le mmuræ Yesu a ñki aa, à le ñghèsè m̄fè’e wa múm ñki ñko’o ntəə a nta’á. Aburè a le ñja’anə a yə Azwĩ Nwĩ a sigè, mbə tsò bugìrəm̄ikuu ntəə ghu atú. ¹⁷ Njĩ Nwĩ i tigè ñghaa nlo a aburè nswonj mæ, “Aa mú ghà yĩ m̄bânŋè yii mæ mè kòŋə aa à ghulá, mæ nanjə ndoritè nloŋə yĩ.”

4

Ajàŋ yii mæ Satan à le ñkwá’anè Yesu aà

(Mk. 1.12-13; Lk. 4.1-13)

¹ Ma yaa ànnu a ghè mæ ki tsaà, Azwi Nwĩ a tsaàsè Yesu a atu nta’a miwèè miwèè mæ tá Devil à kwa’anə yi ghu. ² A le ntswe ghu mitugè m̄i njwi m̄ghum mi nikwá, a si’inə bo bi a titugè, ntuu njĩ, ñji i yanjè yi. ³ Ngànkwá’anə bə wa a zĩ ghu mbo nswonj mæ, “Mbə ò bə Mu Nwĩ, ò swonj a mbò ñgò’ò jú mæ tá i bæŋkè ntigè abaa.”

⁴ Yesu a kwi’i mæ, “Bi ñwa’anə a múm àŋwá’anə Nwĩ mæ,

‘Kaa ñu à si ntii tswè nloŋ aa tsi’i àbaa yu yu bə,
a khi nloɔ mighàà m̄i tsim mii m̄i fè’e a ntsu Nwĩ aà.’ ”

⁵ Devil a bú ñlogè Yesu ñghèe ni ghu wa ñjò’ò àla’a yii ñlàà manjə, ñtè’e yi wa atu nidòò ni ndámá’anwĩ, ⁶ ñswonj ghu mbo mæ, “Mbə ò bə Mu Nwĩ, ò tso’òŋè ñlo fàa atu nda nnàŋə a nsyè; ñloŋ mæ bi ñwa’anə múm àŋwá’anə Nwĩ mæ,
‘Nwĩ à ka swonj ànnu a mbo baangel bi nloŋə ghò.’

Mbu nswonj mæ,

‘Bo ka tigè ñgè gho i tugitè a mbo bo a ndəŋ
mbi’i ò tumè àkòrè yo a ni ñgò’ò.’ ”

⁷ Yesu a kwi’i mæ, “Bi bú ñwá’anə a múm àŋwá’anə Nwĩ mæ, ‘Tsuu Mmà’ambĩ Nwĩŋgòŋ ghò kwá’anə.’ ”

⁸ Devil a ku’usè m̄bu ñlogè Yesu ñko’o ñghèe ni ghu a atu nta’a yii a le ñko’o ñjorŋə aa, ñdi’i itoò tsim jii mæ bifò bi mbi bù sa’a aa bo bi ñgha’a nyaa ghu mbò. ⁹ Nswonj ghu mbo mæ, “Mè ka fa ñgòŋ ñjoo ma jú tsim a mbo wò mæ mbə ò wo a nsyè mmii ghá.”

¹⁰ Yesu a kwi’i ghu mbo mæ, “Lò ñghèè, Satan! Bi ñwa’anə a múm àŋwá’anə Nwĩ mæ,
‘Ka mii tsi’i Mmà’ambĩ Nwĩŋgòŋ ghò,
ñkii ñka mfa’a tsi’i ghu mbo yuyu.’ ”

¹¹ Devil à le ntigè mma’atə Yesu, baangel bi zĩ ñfa’a ghu mbò.

Ajàŋ yii mæ Yesu à le ñloginè afà’á yi a Galilea aà

(Mk. 1.4-15; Lk. 4.14-15)

¹² Yesu à yu’ù mæ mæ bi ñijə Jon Ngàn̄mùrə bə a ñki a atsan, ñtigè nlo ñghèè a Galilea. ¹³ A ghèè mè ghuu aa, mma’atə Nazareth ñghèe ntigè ntswe a Kapernaum, a mbèè àtsumə Galilea, a mbù’u Zebulem bo Naphtali. ¹⁴ A le mfè’è laa a ñlwensə ànnu yii mæ ñgàn̄ntoò Nwĩ Yesaiah à le nswonj aa mæ,

¹⁵ “Ala’a Zebulum ni ala’a Naphtali,
jii mæ i tswè a mbèe ñki miyaa, a njii ñki Jordan,
Galilea, wò àla’a bitizi Nwĩ!

¹⁶ Bè bii mæ bi le si tswè a múm m̄fi ìdìgè aa

bi yè mæ ñkà’á yĩ wè,

bè bii mæ bi le si tswè a ala’a yii mæ àliləŋə niwo a le ntswe ghu aa,

ɲkà' à i tà mæ a nu bo."

¹⁷ Nlɔgɪnæ maa noð Yesu a lɔgɪnæ ɲka nswonɔn nɪ ànnu Nwɪ nswonɔn nɪ mæ, "Nɪ bəɲkæ mɪntɪɪ muu, mma'atə ɪbɪ ghuu, ɲlonɲ mæ annu nɪfɔ aburə a tigə a abô."

Ajàɲ yɪi mæ Yesu à lɛ ntwonɲ ɲgǎɲkô mbwè ji nɪkwà àà
(Mk. 1.16-20; Lk. 4.14-15)

¹⁸ Yesu à kà mæ aa ntəw nzi a aghəɲə ɲkɪ mɪyaa Galilea nyə ɲgǎɲkômbwè ji baa, a bə Simon yɪi bi lɛ si twonɔn nɪ Peta aa, bo mumaà yɪ Andrew, bi tswé wa múm ɲkɪ ɲlɔ nɪ mɪbwè nɪ àmbunɲya. ¹⁹ Yesu a swonɲ a mbo bo mæ, "Nɪ zi ɲka nyonɔn nàà, mæ ka ghɪrə tá nɪ tigə mbə ɲgǎɲkô bə." ²⁰ Bo kɪ ɲghensə mma'atə mbunɲyá jya a jya ɲyonɔn yɪ.

²¹ Bo bo kà mæ aa ɲghentə a bú ɲyə bɔɔ bi ma bi mɔ'ɔ bi baa, a bə Jems bo Jon, bɔɔ bi Zebedee. Bo bi taà wàà Zebedee lɛ ntswe a múm àkànu'u ɲkɛɛ nɪ mbunɲyá jya. Yesu a twonɔn waa. ²² Bo kɪ ɲghesə mma'atə akànu'u yaa ya bo bi taà wàà ɲyonɔn yɪ.

Ajàɲ mæ Yesu à lɛ ɲka ndi' i nɪ ànnu, ɲswonɔn nɪ ànnu Nwɪ ɲkɪi ɲghurə nɪ ɲgàɲ mɪghɔɔ àà
(Lk. 6.17-19)

²³ Yesu à lɛ ntigə ɲkarə nɪ ala'a Galilea tsɪm ɲdi' i nɪ ɲnnu a ndághôtə baYuda, ɲkɪi nswonɔn nɪ ɲtoɔ yɪ ɲsɪgɪnə ya nlonɔn annu nɪfɔ aburə. ɲghurə nɪ mɪghɔɔ mɪ tsɪm bo bi ɲlɔ'ɔ tsɪm jɪi lɛ ntswe a nu bə aà. ²⁴ Annu ɲlonɲ ɲgaà yɪ a lɛ ntigə nseɛnə a múm àla'a Syria tsɪm. Bə tigə ɲlɔgə nɪ ɲgǎɲmɪghɔɔ jya a tsɪm, tsi'ɪ bə bɪi bi lɛ si ghɔɔ nɪ mɪghɔɔ a mbuu mbuu, bo bə bɪi mæ bi lɛ si yu'u nyanɔn a mbuu mbuu aa, bə bɪi mæ bi demon lɛ ntswe a nu bo aa, ɲgǎɲwo abúburə, bo bi bɪbwɛnkə ɲzi nɪ bo, a kɪi ɲghurə waa. ²⁵ Mɪnnɔɔ mɪ ghà'atə lɛ ntigə nlo a mbu'u Galilea bo bi nɪ a Decapolis, ɲlo a Yerusalem, nɪ a Yudea, nɪ a ɲjii ɲkɪ Jordan ɲyonɔn ɲii.

5

Annu Nwɪ yɪi mæ Yesu à lɛ nswonɲ a atu nta'a aà
(Lk. 6.20-23)

¹ Yesu à yè mæ nnòɔ bə wa ntigə ɲkɔ'ɔ ɲghɛɛ a atu nta'a, ntswe a nsyɛ, ɲgǎɲyɔgəɲnnu jɪ i yonɲ ntswe ghu mbɛɛ. ² A lɔgɪnæ ɲka ndi' i waa mæ:

³ "Mbɔɔnə a mbo bə bɪi mæ bo fumə a múm Azwɪ aà, ɲlonɲ mæ ànnu nɪfɔ aburə à nɪ à yaa.

⁴ "Mbɔɔnə a mbo bə bɪi mæ mɪntɪɪ myaa luu nɪ àjəɲnə aà, ɲlonɲ mæ bi ka tigə bɔrisə mɪntɪɪ myaa.

⁵ "Mbɔɔnə a mbo bə bɪi mæ bi bɔnə aà, ɲlonɲ mæ bo ka yɪ jɪ mbi yu aà.

⁶ "Mbɔɔnə a mbo bə bɪi mæ ɲjɪ i yanɔn nɪ waa, mɪntɪɪ myaa kɪi ɲloo nlonɲ ɲnnu jɪi i tsɪnə aà, ɲlonɲ mæ bo ka yɪ ywurə.

⁷ "Mbɔɔnə a mbo bə bɪi mæ bi ko mɪlɪɲnə bə bi mɔ'ɔ aà, ɲlonɲ mæ bi ka yɪ kɪi ko mɪlɪɲnə wàà.

⁸ "Mbɔɔnə a mbo bə bɪi mæ mɪntɪɪ myaa mɪ laa aà, ɲlonɲ mæ bo ka yɪ yə Nwɪ.

⁹ "Mbɔɔnə a mbo bə bɪi mæ bi fà'á a ɲghɪrə mæ tá mbɔɔnə tswə a tɪtɪ bə aà, ɲlonɲ mæ baa yɪ tigə twonɔn waa nɪ bɔɔ bi Nwɪ.

¹⁰ "Mbɔɔnə a mbo bə bɪi mæ bi tso'ɔ akòrə yaa ɲlonɲ mæ bo ghɪrə annu yɪi a tsɪnə aà, ànnu nɪfɔ aburə a nɪ à yaa.

¹¹ "Mbɔɔnə a mbo bú mæ mbə bə ka mbəgɪtə nɪ ghuu, ɲtsɔ'ɔ nɪ àkòrə yuu, ɲkɪi nswonɔn nɪ mbuu ɲnnu jɪ bɪ tsɪm, tsi'ɪ àdàɲə dàɲə, a atu bú ɲlonɲ ɲgaà ya aà. ¹² Nɪ ka ndorɪtə ɲkɪi ɲwyɛ nsegɪtə nlonɲ mæ mɪtsɔ'ɔnə mɪ afà'á mɪ mɪ gha'a aa mɪ tswə a mbo bú a aburə aà. Nlonɲ mæ à kɪ mbə ajàɲ yɪi bi lɛ si tso'ɔ akorə ɲgǎɲntoo Nwɪ jɪi lɛ ntswe a mbii bú aà.

Mbə fɪɲgwan bô ɲkà' à
(Mk. 9.50; Lk. 14.34-35)

¹³ "Nɪ laa mbə fɪɲgwan a mbô mɪbɪ. Lá mbə fɪɲgwan fɪ tuu ɲii bú kɪ lɪi bonɲ bi ka tigə bú ghɪrə aa mæ akə tá fɪ bú ka ɲlii aa ɛ? Kaa fɪ sɪ nɪ afà'á bú ntswe, ntigə mbə aa mæ tá bɪ me'e tá bə tigə ntəəntə ghu nɪ mɪkòrə.

¹⁴ "Nɪ laa mbə ɲkà' a mbi ghù. Kaa mbə bi wa'á ɲjò'ò àla'a yɪi i təə a atu nta'a aa lɔ'òsə. ¹⁵ Kaa bə si lám kosə ɲniɲə nɪ a múm àntɔɔ ɲkuse, bi bəɲnə ɲtɛ'ɛ aa bə a atu atətɛ, ɲkà'á yɪ wa i tigə ɲta ɲkɛ'elɪi aa nɪ bə bɪtsɪm a múm ndá. ¹⁶ Ma mùu ajàɲ, ɲi ghɪrə tá ɲkà'á ghuu ka nta a nsi mi'i bə, tá bo ka nyə ɲnnu jɪ sɪgɪnə jɪi nɪ ghɪrə aa ta tigə gha'asə Taà ghùu yɪi à tswə a aburə aà.

Ajàɲ yɪi mæ Yesu a tɔ'otə nɔɲsə Nwɪ aà

17 “Nì tsee wa'atə mə mə zì aa a mbwəsə nòŋsə yìi à tswe a múm ìŋŋwà'ànə Moses kə ànnù yìi a tswe a múm àŋwà'ànə ŋgǎŋntoo Nwì aà. Kaa mə sì zì aa a mbwəsə nòŋsə, mə zì aa bə a nɔwənsə. 18 Mə swonŋ tsi'ì annù nǎŋkonŋ a mbo bù mə kaa nǎl'i nì àŋwà'ànə nì fùurə kə àntsò'ònə yì fùurə kaa ka yì wa'à bwe wa nì àŋwà'ànə nòŋsə ìywe'e a noò yìi mə aburə bə ìsyə ka yì tsa'yà aà; bì ka yì ghìrə innù jìi à tswe ghu aa tsi'ì tsim ya'a. 19 Nù tsù yìi mə a wò tsi'ì ndi'i yì kəgə yì mò'ò a nì ndi'i ma jù, ìkii ntigə ndi'i nì a mbo bə bì mò'ò mə bì ka ŋghìrə mala aa, bì ka yì twonŋə yì nì nù yì kə'ətə nsigə nɔw'i a múm ànnù nifɔ aburə. Lā nù yìi mə a ləə ndi'i mà jù ìkii mmirisə nì bə bì mò'ò mə bì kii ŋka nɔwə aa, bì ka yì twonŋə yì nì nù yì ìwə a múm ànnù nifɔ aburə. 20 “Mə swonŋ a mbo bù mə, mbə innù juu tsuu tsinə i tsyatə jì ŋgǎŋndi'i nòŋsə bo bì jì baFarisai, bəə bonŋ kaa nì ka yì wa'á a mum annù nifɔ aburə kuu.

Annù ìlonŋə alwintonŋə bo ìzwitə nù

21 “Nì yu'u mə bì lə si swonŋə a mbo bə a mbii mə, ‘Tsee nù zwitə; nù yìi mə à ghìrə ma la aa bì ka ləgə yì ghèè nì ghu a ndàntsò'òtə mǎsa'á.’ 22 Lā, mə swonŋə a mbo bù mə, ‘Nù yìi mə à lwisə ntonŋ a nù ndim yì aa,* a bonŋ mə bì nǎŋ isa'a ghu nú.’ Nù yìi mə à twonŋə ndim yì nì àtirə aa, a bonŋ mə bì logə ŋghèè nì ghu a nsi ŋgǎŋnsa'a mǎsa'á. Nù yìi mə twonŋə ndim yì nì àjǎntə ayoo dǎŋə dǎŋə aa, a ku'unə mə tá bì ma'a yì a mum mò'ò ti mè.*

23 “Mbə ò yì nzi nì ìjoo mmà'anwi jo a nsi nìkəntə nì mò'ò nì mmà'a Nwì, ìwa'atə mə ò fǎnsə annù a mbo ndim ghò, 24 ò ma'atə ìjoo mmà'anwi jya wa mbèe nìkəntə nì mò'ò, mfoo ŋghèè bù ndim ghò wa mǎŋsə ànnù ya, mbonŋ tá ò zì mfa njoo mmà'anwi jo jyá.

25 “Mbə nù yìi à nǎŋ isa'a a nu wò a logə gho ŋka ŋghèe nì wò a korə, ò swonŋ bu yu mǎŋsə isa'a wa a mǎnŋi mbonŋ ghèe kuu wá korə; ìlonŋ mə bu yu bə ghèe kuu ghu, bonŋ à ka ghèe fa gho a mbo ìgǎŋnsa'a mǎsa'a tá à tigə mfa gho a mbò ìgǎŋmbə àtsanŋə tá à ghèe nniŋə gho a atsanŋə. 26 Mə swonŋ tsi'ì annù nǎkonŋ a mbo wò mə ò bə kuu wa atsanŋə bonŋ ò ka tigə tswe ghu i ywe'e a noò yìi ò ka yì mǎŋsə tu ŋkabə yìi mə o tswa nii ghu aa tsi'ì ntsim, i sigə ywe'e nì ànini yìi a lwi'i aà.”

Annù ìlonŋə annù mǎghàbə

27 “Nì lə nyu'u bì swonŋ a mbii mə, ‘Tsee annù mǎghàbə ghìrə.’ 28 Lā mə swonŋ a mbo bù mə, nù yìi mə à ləntə mǎŋgyə ìyè'ətə yì aa, à ghìrə mə annù mǎghàbə bo yu a múm ìtti yu. 29 Maa ajǎŋ mbə nǎl'i no nì mà'à nì ghìrə mə tá ò wo a múm innù jì bì, ò twe'è ìmme'e! A bonŋ mə tá ò bwe adigə nú yo yì mò'ò ntsyatə mə tá bì yì mmà'a ìbìinù gho tsim a mum mò'ò Satan.* 30 Mbə abò yo yì mà'à a ghìrə mə tá ò wo a múm innù jì bì, ò kwyè ìmme'e! A bonŋ mə tá ò bwe nìkweè no nì mò'ò ntsyatə mə tá bì yì mmà'a ìbìi nú gho tsim a mum mò'ò Satan.

Annù nsà'a nìyò'ò

(Mt. 19.19; Mk. 10.11-12; Lk. 16.18)

31 “Bì lə swonŋ mə, ‘Nù yìi à fi'i ŋgwé yì a nda yu aa, tá à yə mə yu fa àŋwà'ànə nsà'ànə nìyò'ò ghu mbò.’ 32 Lā, mə swonŋ a mbo bù mə, mbə nù a fi'i ŋgwé yì a nda yu, ntsuu nlonŋ aa annù atsuurə bə, bəə bonŋ à ghìrə aa mə tá à tigə mǎŋgyà àjǎrə; ìjumbǎŋnə yìi à yò'ò yì aa, a ghìrə aa annù mǎghàbə bo mǎŋgyə ma wá.

Annù ìlonŋə annù ŋka ŋkǎà

33 “Nì yu'u mə bì lə si swonŋə a mbii mə, ‘Nì tsuu ki kǎà annù a mbwe'esə bə, lā mbə ò tɛ'e ŋkǎa a mbo Mmà'ambì mə ò ka ghìrə annù, ò ghìrə annù ma yá.’ 34 Lā mə swonŋ a mbo bù mə, nì tɛ'e tsuu burə ki kaa kǎà. Nì yì ti kǎ'a annù nì tsuu ki kǎà. Nì tsee nì àbùrə kǎà, ìlonŋ mə àa adigə yìi mə àbərə Nwì a tswe ghu aà; 35 kə a nsyə, nlonŋ mə àa adigə yìi mə Nwì a tətə mǎkòrə mi ghu aà; kə nì Yerusalem, ìlonŋ mə àa ìjò'ò àlā à Mfò yì ìwə aà. 36 Nì tsee ki kǎà nì àtù yuu, nlonŋ mə kaa mbə nì wa'á ìnùŋ yì mǎfù'ù kə yì mǎfii ghìrə aà. 37 Tá ànnù yìi mə nì ka ki swonŋə aa tá bə tsi'ì ‘ìŋŋə’ kə ‘ŋŋanŋ’; ànnù yì dǎŋ yìi nì bù ìswonŋə aa a tigə nlo aa a mbo nù yì mbi wá.

Annù ìlonŋə annù ŋkwi'inə ànnù yì bì

(Lk. 6.29-30)

38 “Nì lə nyu'u mə bì lə nswonŋə mə, ‘Nìl'i a atu nǎl'i, bo bì nìsònŋə a atu nìsònŋə.’ 39 Lā mə swonŋə a mbo bù mə, tsuu ìbì yìi nù yì mbi a ghìrə a nu bù ki tuu. Lā mbə nù a fɛe nìgha'á no nì abò mà'à, ò bəŋkə nì mò'ò mfa ghu mbò. 40 Mbə nù a loo gho nì isa'a ŋka

* 5:22 Ìŋwa'anə jì mò'ò i kù'ùsə a yuà annù mə, “Tì ghè mə à ghìrə ànnù tsu aa” * 5:22 “Raca” à nì nìghàà nì baGrikia (m̀b̀ègìtə) * 5:29 Mò'ò Satan, “Gehenna” a nì nìghàà nì baGrikia, a bə àdigə mò'ò ti mè.

nloo mə yu kwere atsə'ə yo yi mə'à, 0 kî mfa akutè yo ghu mbô. 41 Mbə nù a gaansə gho mə tá 0 kwetə yi tá bu yu gheə malə yi nřfũurə, 0 bii bu yu bāņņə ñghəe bi baà. 42 Mbə nù a yi nloo ayoo a mbo wò, 0 fā, ñtsee tuu a ntso'osə nù nı̄ àyoo.

Annũ a űka űkōű űgāņ kībāā
(Lk. 6.27-28,32-36)

43 "Nì le nyu'u bi swonj mə, 'Ka kōņə a ndĩm ghò, űka mbaa űgāņkībāā ghò.' 44 La mə swōņə a mbo bù mə, nı̄ ka űkōņ űgāņkībāā juu, űka ntša'atə nı̄ Nwı̄ a atu bə bii bi tso'c akōrə yuu aa, 45 tá tigə bə bōc bi Taà ghũu yii à tswə a aburə aa; ñlonj mə a ghirə nınòo yi a tá nı̄ a atu bə bı̄ bi bo bi bı̄ siginə, ñghirə m̄bəņj i loo nı̄ bə bii annũ yaa a tsinə aa bo bi bii annũ yaa si tsinə aa. 46 Mbə nı̄ ka űkōņ aa tsi'ı̄ bə bii bi kōņə ghuu aa, boņ mə Nwı̄ a bú ñtso'c ifā'á ghuu aa a ya aa ə? Tsi'ı̄ űgāņkwere bıtax, bi si ma mùu ajāņ ghirə aa ə?

47 "Mbə nı̄ ka ntwonjə aa tsi'ı̄ bōc bi maā buu, boņ kwensə nı̄ annũ yii nı̄ ghirə aa à nı̄ àkə aa ə? Tsi'ı̄ bıtizi Nwı̄, bi si maa ajāņ kii űghirə aa ə?

48 "Nı̄ ghirə tá innũ juu i bōņ māņsə tsi'ı̄ àjāņ mə Taà ghuu a aburə à bōņ māņsə aa."

6

İnnũ ñlonj űghirə ibōņə

1 "Nı̄ ka ntseysə ghuu ntsuu innũ jii mə i tsinə aa a nsi mi'i bə ki ghirə bə mə tá bi ka nyə ghuu. Nlonj mə nı̄ bə ki ghirə maa ajāņ boņ kaa nı̄ ka wa'ă mıtso'cōnə mi ifā'á a mbo Taà ghũu yii à tswə a aburə aa kwere.

2 "Maa ajāņ, nı̄ yi ti fa ayoo a mbo űgāņəfımə nı̄ tsuu ntāņ ki tōņə, tsi'ı̄ tso'c ajāņ mə űgāņabagilə i ghirə a ndanghotə bo bi a ni mĩmfāņņə mə tá bi ka űgha'asə waa aa. Mə swōņə a mbo bù tsi'ı̄ annũ nĩkōņ mə bo kwere mə mıtso'cōnə mi ifā'á myaa mıtسیمə.

3 Lá nı̄ yi mbāņņə ti fa ayoo a mbo űgāņəfımə, nı̄ tsuu ghirə mə tá àbó yuu yi űkwābə à zi ayoo yii mə àbo yi mə'à a tugitə aa. 4 Tá tá ñjoo jya mə nı̄ fa aa tá i tswə a aló'osə, boņ Taà ghũu yii mə a yə idigə a aló'osə aa, à ka tso'c ifā'á ghuu.

Annũ ñlonj annũ ntsà'atə Nwı̄
(Lk. 11.2-4)

5 "Nı̄ yi ti tsà'atə Nwı̄, nı̄ tsuu bə tsi'ı̄ tso'c űgāņabagilə mə bo kōņə mə bo ki biinə təə nı̄ a ndanghotə kə a mbèè mĩmfāņņə mə bə ka nyə waa aa. Mə swōņə a mbo bù tsi'ı̄ annũ nĩkōņ mə bo kwere mə mıtəņņə myaa. 6 Lá nı̄ yi mbāņņə ti tsà'atə Nwı̄, nı̄ kuu űghèè a mım ñja'á ñda bú, ñtsetə abá'á, m̄bu'u mbo a mbo Taà ghũu yii à tswə aló'osə aa, boņ Taà ghũu yii a yə idigə a aló'osə aa, à ka tso'c ifā'á ghuu.

7 "Nı̄ yi ti tsà'atə Nwı̄, nı̄ tsuu bu'usə ki ghāā mighāā bə àdāņə dāņə tsi'ı̄ tso'c ajāņ yii mə bıtizi Nwı̄ bi ghirə aa. Nlonj mə bo wa'atə nı̄ mə Nwı̄ņgōņj à ka yu'u niyə'ə nyaa i yōņə aa mighāā mya mı̄ ghā'á űgha'a. 8 Nı̄ tsuu tso'c bo bə, ñlonj mə Taà ghũu à zi njoo jya jii mə nı̄ boņə aa mbōņ tá nı̄ ka mbetə. 9 Nı̄ tigə űka ntša'atə Nwı̄ aa laə mə: Taà yi'ı̄ a aburə, ghirə tá bi ka űgha'asə Ĥkũm ghò.

10 Tá annũ nı̄fō yo á zi,

Ta bānsyē aa nyu'u ndı̄'ı̄ jo tso'c bāburə.

11 Fa miji mii mə mi ku'unə a mbo bı'ı̄ sii aa.*

12 Lı'ı̄nə ifansənnũ ji'ı̄ a ajāņ mə bı'ı̄ kii nli'ınə nı̄ jı̄ bə bii bi fānsə a nu bı'ı̄ aa.

13 Ntsuu bii bı'ı̄ kwo a űkırə Satan bə. Lá yweensə yi'ı̄ nı̄ innũ jı̄ bı'ı̄.*

14 "Nlonj mə nı̄ bə ki lı'ı̄nə ifansənnũ bə, bəə boņ Taà ghũu yii à tswə a aburə aa à ka kii lı'ı̄nə juu. 15 Lá mbə nı̄ tsuu ifansənnũ bə ki lı'ı̄nə bəə boņ kaa Taà ghũu kaa à ka wa'á juu ka nli'ınə.

Annũ ñlonj annũ nsi'ısə ibii nu ti jı̄

16 "Nı̄ yi ti si'ısə ibiinnũ ghuu ti jı̄, nı̄ tsuu ki jəņņə tsi'ı̄ tso'c űgāņəbagilə ñlonj mə bo tsuņ mĩnsı̄ myaa mə tá bə ka nyə mə bo si'ısə ibii nú waa ti jı̄. Mə swōņə a mbo bù tsi'ı̄ annũ nĩkōņ mə bo kwere mə mıtso'cōnə mi ifā'á myaa mıtسیمə. 17 Lá nı̄ yi mbāņņə ti si'ısə ibii nú ghuu ti jı̄, nı̄ ka nsi'ıtə mĩnsı̄ muu nyo'c, 18 tá bə tsee yə mə nı̄ si'ısə ibiinnũ ghuu ti jı̄. Tá Taà ghũu yii à tswə aló'osə aa, tá yə. Boņ Taà ghũu waa mə a yə idigə a aló'osə aa, à ka tso'c ifā'á ghuu.

Afı'u'ú a aburə
(Lk. 12.33-34)

* 6:11 Kə ábaa yii bı'ı̄ ka ló jı̄ a yoo aa. * 6:13 Kə űgāņmbu'ú innũ jı̄ bi wá.

¹⁹ “Nì tsuu afù’ú yuu a ità fàa nsysè ki lèè, a adigè yíi mē mbē ñsègè ì kurè kè ñtsèbè ì kò, kè biyèrè bægè nyèrè aà. ²⁰ Nì banjè ñka nløø afù’ú yuu bē a atà aburè, a adigè yíi mē mbē ñsègè ì wa’ à kurè, kaa ñtsèbè wa’ à kì ñko, kaa biyèrè wa’ à kì mbægè nyèrè. ²¹ Nløj mē adigè yíi mē afù’ú yo a tswe ghū aa, ñtìi ghò ì ka kii tswe aa ghū.

Ñkà’a ibii nú.

(Lk. 11.34-36)

²² “Nìlì’i no laa mbē lām ibiínú ghò. Nìlì’i no bē tswe siginè, bēè boj mbii nú yó ntsim ì luu nì ñkà’ à. ²³ Lá nìlì’i mō bē tsuu ì siginè tswe boj mbii nú yó ntsim ì luu nì mfií idigè. Mbē ñkà’ à yíi mē ì tswe a nu bù aa ì bē mfií idigè bēè boj ì nì mfií idigè yí ñswerè ñswerè.

Nwìngòj bo bì njoo

(Lk. 16.13; 12.22-31)

²⁴ “Kaa mbē ñù ì wa’ à a mbo bità bì afà’ à bi baa ka mfa’ a; ñløj mē ì ka bàà yí mò’ ó ì bājnè kòj yí mò’ ó; kè a ká ñfa’ a a mbo yí mò’ ó nì ñtìi yí tsim, mbājnè ntsa’ a nì yí mò’ ó. Kaa mbē ò wa’ à a mbo Nwì bo bì a mbó ñkabè ka mfa’ a.”

²⁵ “Ma mùu ajàn, mē tigè ñswòj a mbo bù mē nì tsuu innú ki wa’ a nløj ntswèntíi yúu, mē nì ka ji aa àkè, kè no aa àkè le, kè ñløjè ibiínú ghūu, mē nì ka wè’ e aa àkè le. Ntswè ñtìi yúu, ì si mji tsyátè aa è? Mibìminú muu mi wa’ a itsè’ è ki ntsyátè aa è? ²⁶ Nì lentè bisinj bìi bì dàrè a ndøj aa. Kaa bi si waa njoo bwe’ e, kaa wa’ a kii mfu’ u nlèè nì a atà. Lá Taà ghùu yíi ì tswe a aburè aa, a je’ è nì waa. Ndúu ghūu ì sī ì waa tsyátè aa è? ²⁷ Mbē ñù nìbú ghùu yí tsu a ku’ usè múbàjtè a nì ntswèntíi* yí nløj mē a wa’ a innú aa è? ²⁸ Nì wa’ a nì innú ñløj itsè’ è aa aya aa è? Nì lentè ibwí’ i ngèè jii ì kwe a ngèè aà. Kaa ì si nwúginè, kaa ki’ i nì àsisi kii mba’ a. ²⁹ Mē swòjè a mbo bù mē tsi’ i mfií Solomon, a mum ñigha’ a nì nì tsim, kaa ì le ñki’ i atsè’ è yí tsu wè’ e tá ì boj mbē tsi’ i tsó jyaa. ³⁰ Lá mbē Nwìngòj a ka nwe’ e itsè’ è a nú ngèè a itu minta’ a, yíi mē ì kwe sii a lo tí bē a yoo bì tóò a abu aa, boj mbē a ki’ i itsè’ è a nu bù nanjsè ñwè’ e ntsyátè aa è? Abiintíi yuu a kè’ è bì laa aa a ya è? ³¹ Ma mùu ajàn, a ku’ unè mē nì tsuu innú ki wa’ a, ì betè nì mē, ‘Bí’ i ka ji aa àkè, kè bí’ i ka no aa àkè, kè bí’ i ka wè’ e aa àkè le?’ ³² Nløj mē bitizi Nwì bì lóò ma jú ñjoo tsimè; lá Taà ghùu a aburè ì zi mē nì boj njoo mà jú tsi’ i tsimè. ³³ Lá tá nì fòo ñka nløø bē ànnú nifó Nwì bo bì ànnú yí yíi mē a tsinè aà, boj ì ka kii fa njoo mà jú tsi’ i tsim a mbo bù.

³⁴ “Ma mùu ajàn, nì tsuu innú ki wa’ a nløj annú ayoo bē, ñløj mē iyóò ka ló tswe nì ì jii innú. Tá ñgi’ i yí sii tá ì ku’ unè sii.”

7

Annú ñka ntwi milò’ ó mi bē bí m’ ó

(Lk. 6.37-38,41-42)

¹ “Tsuu milò’ ó mi bē ki twi tá bì tsuu mo ì kii twi. ² Nløj mē ajàn yíi mē o twi milò’ ó mi bē aa, ì nì ajàn yíi mē bì ka yí kii twi mó. Figè yíi mē o fa nì a mbo bē aa, ì nì figè yíi bì ka kii fa nì a mbo wò aa. ³ A ghìrè àkè mē ò ka nyè nì abà’ a ati yíi mē a tswe nìlì’ i ndim ghò kaa ñki’ i nì koonè yíi mē ì tswe a nìlì’ i wò aa yè aa è? ⁴ Kè mbē ò tsyá aa la nswøj a mbo ndim ghò mē, ‘Zi ta mē fi’ i abà’ a ati a nìlì’ i wò’, mē koonè ì bājnè ntswe a nìlì’ i wò aa è? ⁵ Wò ngàñabagilè, foo ntyá mbii mfi’ i koonè wa a nìlì’ i wò, boj ò ka nanjsè yè abà’ a ati ya a nìlì’ i ndim ghò ì fi’ i.

⁶ “Nì tsuu njoo jii ì laa mànsè aa a mbó mbu ki fa boj ì ka bəj kə ì wò a nu bù. Nì tsuu njoo atindúu juu a mbo bikwinyám ki fa boj bì ka ñntè ì ta ñgi’ i ghū.

Mbetè, ñlòò bò ñkwèntè

(Lk. 11.9-13)

⁷ “Nì ka mbetè boj bì ka ki fa a mbo bù. Nì ka nløø boj nì ka yè. Nì ka ñkwèntè boj bì ka ña’ a a mbo bù. ⁸ Nløj mē ñù ñtsim yíi a betè aa, a kwèrè, ñù ñtsin yíi a kii nløø aa, a yè. Ñù yíi mē a kwèntè aa, bì kii ñja’ a ghū mbó. ⁹ Kè ì nì mbuu ñù ghūu yíi mē ì tswe a atitii bù mē mbè mú yí ì betè yí mē tá ì fa abaa a mbo yu a bājnè mfa bē ñgò’ ó ghū mbo aa è? ¹⁰ Kè bēè mē a betè yí mē ì fa fibwè a mbo yu a bājnè mfa bē no aa è? ¹¹ Mbē bù bìi mē nì nì ngàñghirè innú jì bì, nì zì ajàn mē mbè nì ka mfa njoo jì siginè a mbo bòò buu, boj mbē Taà ghùu yíi ì tswe aburè aa a ki’ i njoo jì siginè a mbo bē bìi mē bì betè aa ka mfa aa mē akè aa è?

¹² “Ka ñghirè a nu bē ì innú jya jii mē o kòjè mē bì ka ñghirè a nu wò aa. Nløj mē àà ànnú yíi mē nòjnsè bo bì ñghàà nì ngàjntoo Nwì swòjè aa a yulà.

* 6:27 Kè a nì ñsà’ àtè yí.

Ntsũ ñkya yì kəgə
(Lk. 13.24)

¹³ “Nì tsya ni ntsũ ñkya yì kəgə wa ñkuu, nloŋ mə ntsũ ñkya mà wa i jwaanə ntəə, mánjì yì a kî mfwaatə, i ghèè aa a ntsũ nìwo ni nlwí'í ñjìmə, bə kii ñzwo nyonə ghu ñgha'a. ¹⁴ Lá ñtsũ ñkya yìi mə i ghèè a múm ñtswéntù aa i kə'ətə; mánjì yìi mə a kii ñghèe ghu aa a tsyànə, a bə tsi'í ñbùmtə bə mə mbə bi yə.

Ati bo fintá fi
(Lk. 6.43-44)

¹⁵ “Nì ka ntsyesə ghuu nì ñgǎntoo Nwí ñbwe'esə, jii i zì a mbo bù ñma'a ñgùù ñbìnjərə a nu bo, lá ñbañnə mbə naañgwyè mitsə'ə aà. ¹⁶ Wa ni ka yì zì waa aa a ñjìm mǐntá myaa. Mbə àtí ñjón ñjón a koonə maŋgòlə aa ə? Kə ñtsìbìnjón i koonə àjòò aa ə? ¹⁷ Wa àtí yì sigìnə a koonə aa mǐntá mǐ sigìnə, àtí yì bi a ñkoonə aa mǐntá mǐ bi. ¹⁸ Kaa mbə àtí yì sigìnə a k'i'ì yì mǐntá mǐ bi koonə. Kaa yì bi a wa'á mǐntá mǐ sigìnə ki ñkoonə. ¹⁹ Àtí tsim yìi kaa a si mǐntá mǐ sigìnə koonə aa, bi wà ñma'a a mum mǔ'ò. ²⁰ Wa ni ka yì ki zì waa i yònə aa a ñjìm mǐntá myaa.

Annù ñloŋ bə bii bi bwe'esə ibiñú waa aà
(Lk. 13.25-27)

²¹ “Kaa à sì ñù ñtsim yìi mə a twonə nàa mə, 'Mmà'àmbì, Mmà'àmbì', aa bə mə à ka yì kuu a múm ànnù nifə aburə. A ka yì kuu tsi'í bə bii mə bi ghìrə ànnù yìi mə Taà ghà a aburə a lòò aà. ²² A ka yì bə wa ñwí ñtsò'ətə mǐsa'a, tá bə bii ghà'atə zì nswonə a mbo mə mə, 'Mmà'àmbì, Mmà'àmbì, bi'í le si swonə ntoo yì ñsigìnə nì ikúm gho, mǐ'í nì izwí jì bi nì ikúm gho, ñkii ñghìrə nì ñnnù jì yèyerə jì ghà'atə nì ikúm gho.' ²³ Tá mə swonə a mbo bo nì ñsi nì ñsi mə, 'Wa mə le wa'á ghuu zì. Nì lo ghuu a mbèe mə ñghèe mba a ñgǎñghìrə ñnnù jì bi!'

Bìwò bi nda bi baà
(Lk. 6.47-49)

²⁴ “Ñù ñtsim yìi a yu'u mighàà ma mù mfa ni mu aa, à bə aa tsi'í tsò ñù mǐsyè yìi mə à bòò ndá yì a atú àlǎnsə ñgò'ò; ²⁵ bəe mbəñ i zì nloo, ñkì i luu, àfisə a kî ntsya ntum nda ya, kaa i k'i'ì yì wò, ñloŋ mə à le mbòò a atu alǎnsə ñgò'ò aà. ²⁶ Lá ñù yìi mə a yu'u mighàà ma mù kaa wa'á ni mu fa'a aa, à bə aa tsi'í tsò àjntə ñù yìi mə à le ghùrə ndá yì a atú àwǎñə. ²⁷ Nòò yìi mbəñ i le nloo, mǎñkì luuñkə, à fisə a kii ñtsya ntumə nì nda ya aa, i wò tsi'í ni ñwò nì wè.”

Adà'a Yesu
(Mk. 1.21-22)

²⁸ Nòò yìi Yesu à le mmǎnsə a nswonə ma jù ñnnù aa, ìkùrə nnòò bə wa i yerə àjàñ yìi mə à le si d'i'ì ànnù Nwí aa, ²⁹ Nloŋ mə à le si d'i'ì waa aa tsò ñù yìi à tswè nì adà'á, kaa wa'á aa tsi'í tsò ñgǎñndi'ì ñnənsə jyaa d'i'ì bə.

8

Ajàñ yìi mə Yesu à le ñghùrə ñù àkìkwen aà
(Mk. 1.40-45; Lk. 5.12-16)

¹ Yesu à lə mə wa atu nta'a nsigə mǎbém ñnnòò i yonə yì. ² Ñù àkìkwen yì mǔ'ò à le ñkì nzi ntsi'ì yì, nswetə miku'utə mi ghu nsi, ñswonə mə, “Mmà'àmbì, ò bə kǎñ, boŋ ò ghìrə nù yà i laà.”

³ Yesu a nǎsə àbò yì mmoontə yì ghu, ñswonə ghu mbo mə, “Mə kǎñə, tá nù yò laa.” Akìkwen ya a le kì mburə ñghesə nsigə ghu nu, a laà. ⁴ Yesu a tigə ñswonə ghu mbo mə, “Yə, ò ghèe, ò tsuu ànnù tsu a mbo ñù ló swonə, la mbàñnə ñghèe ndi'ì ibii nù gho a mbò ñgǎñmà'anwì, ñkì mfa ayoo mma'anwì yìi mə Moses à le ləə aa, tá d'i'ì a mbo bə mə nù yò i laà mə.”

Ajàñ yìi mə Yesu à le ñghùrə ñgǎñfà'á àtu bisogyè ñkhi'ì ñù baRoma aà
(Lk. 7.1-10)

⁵ Nòò yìi mə Yesu à le ñghèè ñkuu a Kapernaum aa, àtu bisogyè ñkhi'ì a le nzi ntsi'ì yì, ñbù'u mbo ghu mbo mə à kwetə yì. ⁶ Nswonə mə, “Mmà'àmbì, ñghòò bwentə a ñgǎñfà'á ghà, à nǎñə a ndá tsi'í nì ñgì'í.”

⁷ Yesu a tigə ñswonə mə, “Wa mə ka zì i ghùrə yì.”

⁸ Àtu bisogyè ya a kwi'ì mə, “Mmà'àmbì, kaa mə sì ku'ùnə mə mbə ò zì ñkuu a nda mə; lá, ghènsə ñghàà tsi'í ñghàà nì fuùrə boŋ ñgǎñfà'á à ghà ghù à ka tii. ⁹ Nloŋ mə mə laa mbə ñù, ñtswe nì bə bii mə bi tswè nì adà'a a atu mə ñsa'a nì ghà, mə kì ñtswe nì adà'a a atu bisogyè bii mə mə sa'a aà: Mə bə swonə ni yì mǔ'ò mə, 'Ghèè!', boŋ à ghèè;

mè ki nswonj ni yì mò'ò mæ, "Zi! a kí ñzi; Bæ mè ki nswonj a mbo àbù'ú ya mæ 'Ghìrè yulá ànnù!" a kí ñghìrè."

¹⁰ Yesu à yù'ù mè ànnù ya yì mæ à le nswonj aa, nyerè, nswonj a mbo bà bya mæ bi le si yòhè nii aa mæ, "Mè swonj tsi'i annù ññkonj a mbo bù mæ, tsi'i a ala'a baIsrael, kaa mè le ñki'i abanè abiiintii mà yù yè. ¹¹ Mè swonj a mbo bù mæ bè bi ghà'atè ka yì lò a mbi nsá'a nòò, ni a mbi ntso nòò, i zì tsewe a atu atetè bo bi Abraham, Isaac, ni Yakob wa a múm annù ñifó aburè, ¹² lá tá bi banjè mmè'e bíbonj bi annù ñifó Nwí a múm ñifi idigè a abæ; tá bo tigè nyè'è ghu ñkurè ñi misónjè myaa." ¹³ Yesu a tigè mbu nswonj a mbo atu bisogyè ya mæ, "Ka ñghèè; wa ànnù ya mæ ò bíi aa a ka ghìrè ngàñfà'á ghò wá." Ngàñfà'á yì wa à le ñki ntii tsi'i maa noò.

Ajàñ yìi bi le mbù ñghurè bè bí ghà'atè àà

(Mk. 1.29-30; Lk. 4.38-41)

¹⁴ Yesu à le ñghèè ñkúu a nda Peta ñyè nòñsè yì a nón ñghòò ni fibà. ¹⁵ A ghensè àbò yi mmòontè ghu, fibà wa a ma'atè yi, a bíñè ñtigè ñlòò miji mfa a mbo bo bo jì.

¹⁶ A bè mæ a noò ñkwé'ò bi zì nì bè bí ghà'atè bíi mæ izwí jì bi i le ntswe a nu bo aa. Yesu a ghèè ñghaa ñighàà ñi fùurè ñfurè izwí jya, ñki ñghurè bè bitsim bíi bi le si ghòò aa. ¹⁷ A le ghìrè ma yù ànnù aa a lwensè ànnù yì mæ ngàñntoò Nwí Yesaiah à le nswonj aa mæ,

"A le ñkwerè ilò'ò jì'inè ñki be'e mighòò mi'inè mitsimè."

Annù bè bi baa bíi bi le si lòò a ñka nyòhè Yesu àà

(Lk. 9.57-62)

¹⁸ Ajàñ mæ Yesu à le nyè mánòò mí ghà'á ñgha'a mii mæ mi le karisè yi aa, ñswonj a mbo ngányègènnù jì mæ tá bi too ñghèe wa ñjii àtsùm yì mò'ò.

¹⁹ Ngàñndi'i nòñsè yì mò'ò, à le nzi ñswonj ghu mbo mæ, "Ndi'innù, mè ka ki yòhè ñi gho a ñi ñgónj idigè tsim jii mæ o ghèè ghu aa."

²⁰ Yesu a kwi'i ghu mbo mæ, "Itso ò tsewe ñi mímborè myaa, bisinjí kí ñstsewe ñi ndá jyaa; la kaa Mu Nù à si ñi àdigè yì mæ mbè a nòñsè àtú yi ghu mmiintè aa tswé."

²¹ Ngányègènnù yì yì mò'ò à le ñki nswonj ghu mbo mæ, "Mmà'ambi, lèò tá mè bíi ñghèè ñfoo ntwinjè taà ya'a." ²² La Yesu a swonj ghu mbo mæ, "Zi ñka nyòhè nàà, mma'atè tá bíku ka ntwinj bíkú bí bè byaa."

Ajàñ yìi mæ Yesu à le ñghìrè afisè a bórè àà

(Mk. 4.35-41; Lk. 8.22-25)

²³ Yesu à le ntigè ñkúu a múm àkànu'u, ñgányègènnù jì jya i kí ñnyonj yi ñkúu ghu.

²⁴ Bo kà mæ aa ñghèe, afisè yì tii a le ñghèè mbè'enè ñka ntsya wa múm ñki. Ikànè ñki i tumè ñi àkànu'u ya a tigè ñlòò ñi ñbwe wa múm ñki. La Yesu à le mbánjè ñnónj mbwii. ²⁵ Bi le ñghèè ñtsigitè yi nswonj mæ, "Yweensè yi'i, Mmà'ambi; wa bí'i tigè ntswe aa a ntsu nì wó." ²⁶ Yesu a kwi'i mæ, "Ni nanjè mbo'ò aa àkè laà aa è? Abiiintii yuu a kè'è bi laa a ya aa è?" A le ntigè mbiinè, ñwenè afisè ya bo bi ikànjè ñki jya, idigè i mborè mæ tük ntigè ñghèe ni mæ swee.

²⁷ Bè bitsim le nyerè ntigè nswonjè ni mæ, "Aá mbuu ñu akè à ghuà aa è? Tsi'i afisè bo bi ikànjè ñki i yu'unè nii aa è?"

Ajàñ mæ Yesu à le ñghìrè bè bí baa bíi bi le ntswe ñi bídemon àà.

(Mk. 5.1-20; Lk. 8.28-34)

²⁸ Yesu à tòò mæ atsum ya, ñfè'e a ala'a Gadara mbánjè jì baa jii mæ bídemon le ntswe a ito'ò bo aa, bí lò a itu misyè ñzi ntisi'i yi. Bè ma bú le ntsè'è si'i ñghìrè mæ tá ñu tsee maa mánjì kí tsyá. ²⁹ Bo ghèè mæ ñyè Yesu aa, ñka ntónjè nswonjè ni mæ, "Bí'inè tsewe aa ñi àkè aa è, a Mu Nwí? O zì faa mæ o zì ñniñ ñgi'i a nu bí'i tighè nòò à kù'ù aa è?"

³⁰ Akàrè bíkwinjám a le ntswe maa mbèè àdigè ñji. ³¹ Bídemon bya bi tigè mbu'u mbo a mbo Yesu mæ, "Mbè ò ka mfi'i yi'i, ò toò yi'i bí'i ghèe ñkúu a nu àkàrè bíkwinjám yì."

³² Yesu a swonj a mbo bo mæ, "Ni ghèe." Bo le mfè'è ñghèe ñkúu a nu àkàrè bíkwinjám yá tsim, a ju'ù ñsigè mbaa yá; ntigè ñkonj wa a múm ñki.

³³ Bè bíi bi le si be bíkwinjám bya aa, bí le nlo ñkhè ñkúu wa njò'ò àla'á ñtigè nswonj innù tsim bo bí ànnù yii a le mfè'è a nu bè bya bí baa. ³⁴ Bè bitsim le mfè'è wa njò'ò àla'á nzi ntisi'i Yesu. Bo yè mæ yi aa mbu'u mbo ghu mbo mæ tá à ma'atè mbù'ù àla'á yàà ya mburè ñghèe yi tá àgha'a sa'a.

9

Ajàn mæ Yesu à le nḡhùrø mbwenkø àà

(Mk. 2.1-12; Lk. 5.17-26)

¹ Yesu à le ḡkuu a múm àkànu'u ntoo ḡḡḡe a nḡ'ò'ò àla'a bo. ² Bè le mbè'e a mbwenkø yi mò'ò nī ìkùù yi nzi nī ghu ghu mbo. Yesu, à yè mæ àbiiintii yaa, nswonø a mbo mbwenkø wa mæ, "Tswa ntii gho mbá mú ghà; wa bi li'inè mæ ibi ghó."

³ Ngãḡndi'i nõnsø jya ji mò'ò i yu'u nswon bo ni bo mæ, "Mbá ghú a bøgìtè aa Nwí." ⁴ Yesu à le nzi annú yii mæ bo le si mòòntø aa nswon mæ, "Ni mòòntø ijãḡ innú jì bi juà a múm mĩntii bù aa a ya aa ø? ⁵ A waḡsø aa a swon mæ, 'Bi li'i mæ ifansønnú jo,' kè a nswon mæ, 'Biinø ḡka ntøø ḡhèè aa ø?'"

⁶ "Lá mæ ka di'i a mbo bù mæ Mu Nù à tswè nì adà'à fãa atu nsye a li'inè ibi." A tigè mbu nswon a mbó mbwenkø wa mæ, "Biinø mbè'e ikuu gho ḡḡḡe gho a ndügè."

⁷ A le mbiiinè ḡḡḡe yi a ndügø yu. ⁸ Ajãḡ yii mæ nnòò bē bya le nyø laà aa, bo le mbò'ò, ñtigø ḡḡḡa'asø nī Nwí, nlon mæ à fã àjàḡø ada'a ma ya a mbo bē aà.

Ajàn yii mæ Yesu à le ntwonø Mateo àà

(Mk. 2.13-17; Lk. 5.27-32)

⁹ Yesu à lò mæ maa adigø ḡka ntsya, nyø Mateo, ḡḡ ḡkwèrø bitax a tswè a ndáfà'a yu. A swon ghu mbo mæ, "Ka nyønø náà." Á le mbiiinè nyønø yi.

¹⁰ Yesu à ḡhèè mæ ñtswe ḡka nji a nda Mateo, ḡḡḡḡkwèrø bitax jì ḡhà'atè bo bi ḡḡḡḡḡḡrø innú jì bi i zì ñtswe bo bi Yesu nī ḡḡḡḡyøgønnú jì wa atu atetø. ¹¹ Bafarisai yè mæ aa, mbetø ḡḡḡḡyøgønnú jì mæ, "Ndi'innú ḡhùu a jì bo bi ḡḡḡḡkwèrø bitax nī bē bi bi aa a ya?" ¹² Yesu a yu'u, nswon a mbo bo mæ, "Kaa bē bii mæ bi tswè bitii aa si dokta loo, lá a loo ḡḡḡḡmighòò."

¹³ "Lá nī ḡḡeè nìòò nji'i nighàà nī Nwí nya mæ nī swon mæ: 'Mø lòò aa annú ḡko mĩlĩḡḡnè, kaa mæ si aa nḡoo mmà'anwí loo.' Kaa mæ le ḡḡa'a à zì aa a ntwon bē bii mæ mĩnnú myaa mi tsinø àà, mæ le nzi aa a ntwon bē bii bi ḡḡḡrø innú jì bi aà."

Abetø ñlonø annú nsi'isø nu ti jì

(Mk. 2.18-22; Lk. 5.33-39)

¹⁴ ḡḡḡḡyøgønnú Jøn i le nzi mbetø Yesu mæ, "Bi'i bi bafarisai si'isø mibii mi nú mi'i ti jì, kaa ḡḡḡḡyøgønnú jo wa'a si'isø aa a ya ø?"

¹⁵ Yesu a kwi'i mæ, "Mbø bē bii bi twonø waa a adigø niyø'ò ká ñḡḡø wá noò mæ ñdoo múḡḡen à tswè bo bo aa ø? Ngan! Lá nõò à ka yi zì yii mæ bi ka yi lögø ndoo múḡḡen wa i ló'òsø a mbèe bo aa, tá bo bimbøn tigø ki si'isø mibii mi nú myaa ti jì."

¹⁶ "Kaa ḡḡ laa wa'a lögø nī àsà'a atsè'è yì fii a nniḡø nī àbù'u àtsè'è yì lwèn ñtatø; à bø ḡḡrè ma múu ajãḡ bon a satø atsè'è yì fii ya a ka swunø yì lwèn ya i sà'atø abù'u yá tá à ḡḡa'atø. ¹⁷ Kaa bi si kii nlogø nī mlù'u mĩ fii nniḡø nī ḡḡuú mlù'u jì lwèenø; bi bø niḡ, bøø bon ḡḡuú jya i ka bwí'ikø, tá mlù'u'ù mya saa, tá bi ki nta ḡḡi'ì nī ḡḡuú jyá. Lá bi bø niḡ mlù'u'ù mĩ fii a nī ḡḡuú jì fii, bøø bon ḡḡuú jya ka tswè siginè tá mlù'u'ù mya kī ntswe ghu."

Ajàn mæ Yesu à le ḡḡhùrø mǎḡyè wa mæ à le mmòòntø atsønø atsè'è yi ḡki biinø mĩ ñtsyàsø ḡḡ baYuda yì mǎḡyè a nīwo àà

(Mk. 5.21-43; Lk. 8.40-56)

¹⁸ Nòò yii mæ Yesu à le si swonø ma ya ànnú aa, ñtsyàsø baYuda yì mò'ò a zì ghu mbó, ñswetø miku'utø mĩ ghu nsi, nswon mæ, "Mú ghà yì mǎḡyè à ḡḡènsø ḡkwø; lá zì nnòḡsø abó yø ghu nu ta tá à bu ntswe ntii." ¹⁹ Yesu à le mbiiinè bo bi ḡḡḡḡyøgønnú jì, ḡḡḡe bo bo.

²⁰ Mǎḡyè yì mò'ò yii mæ à le ḡḡḡòò nighòò nī bǎḡyè nī ilòò nighúm ñtsò baa, nī zì tsi'i ntiì kaa wa'a kentè aa, à le nyøn mĩmooontø atsønø atsè'è Yesu; ²¹ ñlon mæ à le nswonø a múm ntii yu mæ, "Mè bē t'e mòòntø tsi'i atsè'è yì bon mæ ka tiì."

²² Yesu à le ḡkarikø, ñyø yi, nswon mæ, "Tswa ntii ḡhó mba mú ghà yì mǎḡyè; wa àbiiintii yo a ḡḡrè mæ ò tiì." Mǎḡyè wa à le mburø ḡki ntii tsi'i maa noò.

²³ Yesu a ḡḡeè ḡkuu wa ndá ñtsyàsø baYuda wa, nyø ḡḡḡḡmbu'u mĩkòò bo bi ñnòò ḡḡḡḡyø'ø nīwo wa i tsigè nī idigè, ²⁴ ñswon mæ, "Bø bitsim lòkø nī! Wa mumǎḡyè ḡhú kaa à si aa kwò kwò; a bwii aà bwii." A swøn mæ laa aa bo ká ḡḡywe yi. ²⁵ Lá bi ḡḡrè mæ ñnòò wa i fe'è ḡḡḡe a abee, a kuu ntswa abo mu wa, a biinè.

²⁶ ḡḡḡn ñlon ma yaà ànnú i le nsèènè ḡḡḡe idigø tsim wa la'a'á.

Ajàn yii Yesu à le ḡḡhùrø bif'è'nè bi baa àà

²⁷ Yesu à mà'atø mæ adigø ma ya ḡka ḡḡḡe, bif'è'nè bi baa ká nyønø nii, ñtønø nswonø nī mæ, "Ko mlèḡḡnè yì'i mĩbá mu David."

²⁸ Yesu à ghèè mē ñkuu a múm ñda aa, bì fè'òné bya bi baa bi zì ntsi'i yi. Yesu a betè waa mē, “Nì bii mē mbē mē ghurè ghuu aa ε?” Bo kwi'i mē, “Fìjè, Mmà'ambì.”

²⁹ Yesu a tigè m̀m̀oontè mi'i myaa nswon mē, “Annù ya mē nì bii aa, tã à ghìrè ghuu.”

³⁰ Mi'i myaa mya le nlaa, bo ká ñyè idigè. Yesu a wa'asè waa tsi'i ntiì ñswon mē, “Nì tsee annù yú a mbo ñu swonè.”

³¹ Lá bo le nlò ñghèe ntigè nseensè annù ñlon Yesu wa mbu'á à àla'á ñtsimè.

Ajàn yii mē Yesu à le ñghurè a tighàà àà

³² Nòò wa yii mē bì fè'òné bya le mfe'è ñka ñghèe aa, bē bì m̀o'ò le nzi ni ñu yii mē àzwì yì bì a le ñghìrè kaa a wa'á ghàà aa a mbo Yesu. ³³ Yesu à fi'i mē azwì yì bì ya, ñu wa a logìnè ñka ñghaa; ñndò bē wa i le nyerè mbu'u nì ñgòò mē, “Kaa bì'i lèè ñwa'á mbuu annù yulá a ala'a Israel yè.”

³⁴ BaFarisai bāñnè ñswon mē, “A fi'i bidemon aa nì m̀f̀ò bidemon wa mē à tswe ni ghu aa.”

Ajàn mē Yesu à le ñko miləñnè bē bya aa

³⁵ Yesu à le si tigè ñkarè a múm ñjò'ò ala'a bo bì b̀o bi ala'a, ñdi'i nì ñighàà ni Nwì a múm ñdanghotè nswonè nì ñtoo yì ñsiginè ya ñlonè annù nif̀ò aburè, ñkii ñghurè nì ñighòò m̀tsim bo bì ñlò'ò tsim jii i le ntswe a nu bē aa. ³⁶ Nòò yii à le nyè m̀ǹòò myaa, à le ko miləñnè wàà ñlon mē bo le si tsiñè ñkarè nì ñgi'i kaa wa'á nì àkwetè tswè tsò m̀binjèrè jii mē kaa i si nì ñtsèè tswè aa. ³⁷ Yesu a tigè ñswonè a mbò ñgànyogènnù jii mē, “Miji mi bē mē a nsoo gha'a lá bífù'ù bāñnè ñkè'etè; ³⁸ nì ka ntsa'atè Nwì mē tá Mmà'ambì mbòñ ñsòò à too ñgàñfà'á tá ì ghèe mfù'ù miji mi myá.”

10

Ajàn mē Yesu à le ntoo ñgàñtoo jii jya ñighúm ñtsò baà àà

(Mk. 3.13-19; Lk. 6.12-16)

¹ Yesu a twón ñgànyogènnù jii jya ñighúm ñtsò baa mfa ada'a a mbo bo mē bo ghèe ñka mfi'i nì izwì jii bì ñkii ñghurè nì ñighòò m̀tsim bo bì ñlò'ò tsim a nu bē. ² Aa m̀k̀ùm m̀i ñgàñtoo Kristo jya mi muà: Ntsyambii à le mbè Simon, yii mē bì kii ntwonè nì Peta aa; nì Andrew yii mē à le mbè muma bì Peta aa; Jems bo mumaà yì Jon, b̀o bi Zebedee; ³ Philip bo Batholomew; Thomas bo Mateo, yii à le mbè ñgàñkwerè tax aa; Jems mu Alfeus, bo Thaddaeus, ⁴ Simon ñu Cananaan, nì Judas Iscariot, yii à le mfeè Yesu aa.

Ifà'á yii mē bo bya ñighúm ñtsò baa le mfa'á àà

(Mk. 6.7-13; Lk. 9.1-6)

⁵ Yesu à le ntoo waa ma bú ñighúm ñtsò jii baa nswon a mbo bo mē: “Nì tsee ala'a bitizi Nwì i ló kuu, kè a njò'ò àla'a Samaria yì tsù. ⁶ Nì ghèe tsi'i a mbo m̀bi njèrè Israel jya mē i bwe aa. ⁷ Ñghèe ñka nswonè nì mē, ‘Wa annù nif̀ò aburè a kigè a abò.’ ⁸ Nì ka ñghurè ñgàñmighòò, m̀biinsè nì biku bì bē, ñghurè nì ñgàñakikwen, ñkii m̀furè nì izwì jii bì a nu bē. Nì kwèrè aa tì ñkabè, nì kì mfa tì ñkabè. ⁹ Nì tsuu a gold, kè silver, kè ñkabè koper ló lógè; ¹⁰ Nì tsee abaa nnin njoo, kè its'ò ì jii baa, kè ntam, kè ati yì tswè'è ló lógè. A ku'unè mē bì ka mfa miji a mbo ñgàñfà'á.”

¹¹ “Nì yì ñghèè ñkuu a njò'ò àla'a yì tsù, kè a nì àla'a yì kègè, nì l̀o ñu yii à kù'unè aa, ñka ntswe bu bo nywe'e a noò yii nì ka mmà'atè aa. ¹² Nì yì ñkuu a nda yii nì kùu ghu aa, nì swon mē, ‘M̀b̀oonè a mbo bù.’ ¹³ Bèe mē banda bya bì ku'unè, bon m̀b̀oonè ya ì ka lwi'i ghu; bèe mē ñda ya ì s̀i ku'unè, m̀b̀oonè yùu ya ì bú m̀bii fu a nu bù. ¹⁴ Bèe nì yì ñghèè ñkuu a adigè ñu tsuu ghuu kwèrè, kè ñtsuu annù yii mē nì swonè aa yu'utè, nì yetè abirè yii mē a tswe a m̀k̀orè bù aa mfe'e ghuu maa nda kè maa njò'ò àla'á. ¹⁵ Mè swonè a mbo bù tsi'i annù ññkonè mē, à ka yì bē wa njwì ñtsò'òtè m̀sa'a tá Nwì à ko miləñnè Sodom bo Gomorrah ntsyatè yì njò'ò àla'a ma ya.”

Ajàn yii mē bi ka yì tso'ò akòrè ñgàñmii Kristo àà

(Mk. 13.9-13; Lk. 21.12-17)

¹⁶ “Yè nì, mē too ghuu aa tsi'i tsò bì too m̀binjèrè a titii bitakurè. Maa ajàn nì tseyè tsi'i tsò no, ñkii m̀bonè mbè tsò bibugilamikuu. ¹⁷ Nì ka ntsyèsè ghuu, bì ka yì kì lógè nì ghuu i ghèè nì bù a mbo ñgàñnsa'a m̀sa'a, tá bì ghòò nì ghuu a ndàñghotè. ¹⁸ Bì ka yì kì swùnè nì ghuu zì nì bù a nsi bigùnnaà bo bì bífò ñlon ikùm ghà, mē tá nì zì nswon ntoo yì ñsiginè ya a mbo bo bitizi Nwì. ¹⁹ Bèe bì yì nlògè ghuu ñghèe nì bù, nì tsee kì wa'a ñlonè annù yii nì ka swonè, kè m̀anjì yii nì ka swon ghu aa. Wa nòò à bē kù'ù bon bì ka fa annù yii nì ka swon aa a mbo bù. ²⁰ Wa kaa à ka wa'a bu ka ñghaa. Mìghàà mii nì ka kì ghàà aa, m̀i ka kì lò aa a mbo Azwì Taà ghuu à à ka ñghaa ntsyà nì a nu bù.”

21 “Nù à ka yí ki fa ni mumaà yí mē bì zwiṭē, tá tà à ka mfa ni mú yí mē bì zwiṭē, tá bɔɔ fa ní bítaà byaa bo bì bîmaà byaa mē bì zwiṭē.

22 “Bē bîtsim ka yí ki bàà ghuu nlon ikúm ghâ. Lâ nù yí mē à tswa ntîi yi nywe'e a nlwî'í aa, à ka yi yweenē. 23 Bēē bi yi ti tso'ò akòrê yuu a múm njò'ò àla'a yí tsù, nì khê ñghēē ni yí dāñē. Mē swonj tsi'í annù nāñkonj a mbo bù mē, nòò yíi mē Mu Nù à ka yí bú bìi aa, kaa tá nì burē ti a múm njò'ò ila'a balsrael tsim kuú.

24 “Kaa ñgānyēgēnnù kaa à si ndi'í yí tsysa, kaa ñgāñàfà'á a wa'a ni ta àfà'á yí kii ntsyatē. 25 Ngānyēgēnnù à bē bē tsi'í tsò ndi'í yí bonj a ku'unō, ñgāñàfà'á a ki mbē tsò ta àfà'á yí a ku'unō. Mbē bi ka ntwonj a tá ndùgē nì Beelzebul, bonj bi ka tē'ē twonj bandùgē bya nì ikúm yíi i bi'í ntsyà ma wá.

*Nù yíi mē a ku'unō mē bì ka mbò'ò aà
(Lk. 12.2-7)*

26 “Maa múu ajāñ, nì tsuu bē ki bo'ò; ànnù tsim yíi mē bì bɔontē aa, a ka yí fē'ē yentē, kē yíi mē bì lo'osē aa, a ka fē'ē bi yē.

27 “Annù yíi mē mē swonj a mbo bù a mfii idigē aa, nì swonj a nlaa idigē, ànnù yíi mē mē tsùmtē a mbo bù aa, nì tigē ntōē a atu niddō nì nda ñkē'ēnē. 28 Nì tsee ñù yíi mē mbē a zwiṭē ibiinnù ghuu lâ kaa wa'á nzwitē ntîi ghuu zi aa ki bo'ò; nì ka mbò'ò ñù yíi mē mbē a tsē ñgi'í a nì ntîi ghuu nì ibiinnù ghuu mma'a a mum mɔ'ò ti mē.*

29 “Tigē bi fēē nda'a ji baa aa nì kabà aa ē? La kaa mbē nda'a yí nifùurē wa'á a nsyē wò tighē Taà ghùù à bìi. 30 Lâ ñghēē ni yuu ñgaa, tsi'í inōñj atu jii i tswē a itu bù aa, à sēñ mē tsimē. 31 Maa ajāñ, nì tsee ki bo'ò; wa ndùù ghuu i tii ntsyatē yi nda'a jì ghà'átē!

*Bē bìi bi bìi, bo bì bē bìi bi tuu Kristo aà
(Lk. 12.8-9)*

32 “Nù yíi mē a bìi gha nì nsi ni nsi fāa mbi aa, mē ka yí ki bìi yi a nsi mi'í Taà yíi à tswē a aburē aà; 33 lâ ñù yíi mē a tuu nàa a nsi mi'í bē aa, mē ka yí kii tuu yi a nsi mi'í Taà yíi à tswē a aburē aà.

*Kaa mē si aa nì mbɔɔnē zì, mē zì aa ni munwí ñtsò
(Lk. 12.51-53; 14.26-27)*

34 “Nì tsee wa'atē mē mē zì aa a mfâ mbɔɔnē a mbô mbi; kaa mē si zì aa a mfâ mbɔɔnē, mē zì aa a ñghirē mē bē ka nto nì munwí ñtsò. 35 Mē zì aa a ñghirē mē tá múmbāñnē bo taà yí tigē mfunē itú jyaa, tá mumāñgyē bo ndē yí tigē mfunē nì itú jyaa, tá māñgyē bo manē yí kii mfunē nì itú jyaa; 36 Tá ñgāñkibāa ñù i bāñnē mbē aa bē ñgāñgwē'ē ji.

37 “Nù yíi à kōñj taà yí kē ndē yí ntsyatē gha aa, kaa à si ku'unō a mbē ñgānyēgēnnù ghâ. Nù yíi a kōñj mú yí yí mbāñnē kē yí māñgyē ntsyatē gha aa, kaa à si ku'unō a mbē ñgānyēgēnnù ghâ. 38 Nù yíi mē kaa à sī ati abāñnē bāñnē yi be'ē ñka nyonj nàa aa, kaa à si ku'unō a mbē ñgānyēgēnnù ghâ.

39 “Nù yíi mē a lɔɔ nlēō ntswēntí yí aa, à ka bāñnē bwe, ñù yíi mē à bwe ntswēntí yí ñlonj ñgaa yà aa, à ka bāñnē lēō.

*Annù ñlonj mitsò'onē mi ifà'á
(Mk. 9.41)*

40 “Nù yíi mē a kwērē nì ghuu laa, a kwērē aa ghâ; ñù yíi mē a kwērē naa laa, a kwērē yu wa yíi mē à lē ntoo gha aà.

41 “Nù yíi mē à kwērē ñgāñntoò Nwí ñlonj mē à nì ñgāñntoò Nwí aa, à ka ka yí kii kwērē mitsò'onē mi ifà'á mii à nì mi ñgāñntoò Nwí aà; ñù yíi à kwērē ñù yíi mē ànnù yi tsinē nlonj mē a ghírē innù jii i tsinē aa, à ka yí kwērē mitsò'onē mi ifà'á mii à nì mí ñù yíi mē innù jii i tsinē aà.

42 “Nù yíi mē à fa tsi'í ndónj ñki yí fwètē a mbo múntsirē ñù ghú yí mò'ò nlonj mē à nì ñgānyēgēnnù ghâ aa, mē swōñj tsi'í ànnù nāñkonj mē kaa à ka yí wa'a mitsò'onē mi ifà'á mi saà.”

11

*Ngāñntoo jii mē Jɔñ Ngāñmūrē bē ñki à lē ntoo aà
(Lk. 7.18-35)*

1 Yesu à māñsē mē a ndi'itē ñgānyēgēnnù jii jya ñighúm ñtsò baa, ñlo ñkuu ñghēē ntigē ndi'í nì innù ñkii nswonj nì ànnù Nwí a múm njò'ò ila'a jyaa maa kē'ē àdigē.

2 Nòò yíi mē Jɔñ Ngāñmūrē bē ñki à lē ntswe a ndátsanj nyu'u innù tsim jii Kristo à lē si ghírē aa, ntoo ñgānyēgēnnù jii a mbo Yesu. 3 Mbetē yi mē, “O ni yu wa yíi mē à tswē

* 10:28 Kē “Gehenna” a ni nigh àà ni Grikia aà.

nî nzi aa ε? Kê bî'î ka nyu'utê yî dâñ aa ε?" ⁴ Yesu a kwi'i a mbo bo mæ, "Nî ghεε nswonj a annu yîi mæ nî nyu'u ñki yê aa a mbo Jon; ⁵ mæ bifê'ônê bi yê idigê, bibwênkê têê, nu ngânjâkikwenê i laâ, ikwotu yu'ù nî innu, bi biinsê ni bîku bi bê a niwo, ñkii nswonjê nî ñtoô yî siginê ya a mbô ñgânjêfumê. ⁶ Mbôonê a mbo ñu yîi mæ à si ñu yîi mæ mē ni ghu aa jîñkê aâ!"

⁷ Ngânjyêgônnu Jon jya i mà'atê mê ñlo ñka ñghεε aa, Yesu a loginê ñka nswonjê a mbo ñnôô bê wa ñlonjê Jon mæ: "Nî le mfê'ê ñghεε wa atu nta'a miwêê miwêê laa a nyê àkê? A nyê ñkinjâ'â yîi mæ fifêrê a tsigê aa ε? ⁸ Nî le nnañsê mfe'ε ñghêê aa a nyê wò aa ε? A nyê ñu yîi à wε'ε itsê'ê nifô a nu yu aa ε? Yê nî, bê bii bi wε'ε ijân itsê'ê ma jya aa, bi tswe aa a nto'ô. ⁹ Nî le ntigê mfe'ε ñghêê aa a ya aa ε? A nyê ngânjtoô Nwî aa ε? ññjê, mæ swônjê a mbo bù mæ, nî le nyê aa ñu yîi à tsyâtê ngânjntoo Nwî aâ. ¹⁰ Wa àa yu wa yîi bi le ññwà'anê ñlonjê yi aâ, mæ,

'Yê, mæ ka too ngânjntoo ghâ a mbii wò,

yîi à ka ghεε nnañsê mânji a mbo wò aâ.'

¹¹ Mæ swonj tsi'î annu ñîñkonj a mbo bù mæ, a titii bê bitsim bii mæ bânjyê bi jwe aa, kaa ñu tsù à si ghu tswê yîi à kô'ônê ntsyâtê Jon Ngânjmurê bê a ñki; lá ñu yîi à kê'ê nsigê nlwi'i a mûm annu nifô ni aburê aa, à kô'ônê ntsyâtê yi. ¹² Nloginê wá noô yîi mæ Jon Ngânjmurê bê ñki à le nzi aa, nyi nywe'ε tsitsônj, annu nifô aburê a yê mæ ñgi'î yî ñghâ'âtê, bê bi ghâ'âtê tonê ñlôô nî ñkuu ghu aa bê nî midâ'â. ¹³ Nlonj mæ ngânjntoo Nwî tsim bo bi nôñsê le si te'ε nswonjê aa annu ñlonj annu nifô aburê, ñko'ô nywe'ε a noô Jon. ¹⁴ Mbê ni ka ñkonj nyu'u ñtoô yâa ya i bii, tá nî zi mæ Jon à bê aa Elijah wa mæ bi le nswonj mæ à ka yi zi aâ. ¹⁵ Ñu yîi à tswe nî itônê aa, tá à yu'u.

¹⁶ "Mbê mæ figinê ñiwââ ni bê bulâ aa a nî àkê le? Nî bê aa tsô bônkhê bii bi tswe a nsaanê mitaa ndorê ntwonjê ni bi m'ô mæ bi zi bo ho ka ndorê;

¹⁷ ñswonjê ni mæ, 'Bî'î le mbu'u ikôô ñiyô'ô a mbo bù kaa nî wa'â mbênê;

bî'î bú ñyê'ê, mma'a atsââ niwo, nî tuú mbii!'

¹⁸ "Jon à le nzi nsi'isê nî ibiinu yi ti jî, kaa wa'â nî milù'ù kii nno, nî swonj mæ, 'A tswe nî demon!' ¹⁹ Mu ñu a zi ñji ñkii nno, bê bitsim swonj mæ, 'Nî yê a mbâ ghû! Aa leênââ, mbê abârê milù'ù, ñki mbê nsûkâ'â ñgânjkwerê bitax bo bi ñgânghirê innu jî bî!' Ka mæ a bê laâ aa, bi zi mitsyê ni Nwî ñyonjê nî innu jii mæ a ghîrê aâ."

Annú ñlonj ñjô'ô ala'a jii kaa i le ñwa'a ntoo ya bii aâ

(Lk. 10.13-15)

²⁰ Yesu à le ntigê nloginê ñka ñwenê bê bii mæ bi le ntswe nî ñjô'ô ala'a jya jii mæ à le ñghîrê innu jî yeyerê jî wê ghu aa, ñlonj mæ kaa bi le ñwa'â mântii myaa bônkhê mma'atê ibi waa aâ.

²¹ Ñwenê nî waa nswonjê ni mæ, "Ñgi'î yî ñwê a mbo wò mba Chorazin! Ñgi'î yî ñwê a mbo wò, Bethsaida! Nlonj mæ innu jî wê jî wê jya mæ bi ghîrê a mbo bù aa, bi le mbaa ghîrê aa mbo Tai bo Sidon bonj bo leê mbônj kô mântii myaa tsi'î têtê, ñwe'ε itsê'ê ñgi'î ñki mfu'u atú yaa nî àbù. ²² La mæ swônj a mbo bù tsi'î annu ñîñkonj mæ, àa yîi bê wa ñjwî ñtsô'ôtê mîsa' a tâ Nwî à ko milêñjê bê bi Tai nî Sidon ntsyâtê ghûu! ²³ A mbo wò, Kapernaum, ô bê te'ε ñjentê ibii nú gho i ko'ô ywe'ε bê a aburê, bonj baa yî sigisê gho i mà'a a bânjyê. Nlonj mæ innu jî wê jî wê jya mæ bi le ñghîrê a nu wò aa, bi le mbaa ghîrê aa a ala'a Sodom, bonj kaa bi le ñwa'â yi bwesê. ²⁴ La mæ swonj tsi'î annu ñîñkonj a mbo bù mæ àa yîi bê wa ñjwî ñtsô'ôtê mîsa' a tâ bi ko milêñjê baSodom ntsya ghûu."

Yesu a swonj mæ, "Nî zi a mbo mæ ta mântê"

(Lk. 10.13-15)

²⁵ Yesu a tigê ñswonj maa noô mæ, "Mê fâ mbi'ikê a mbo wò, Taâ, Mmâ'ambi àburê bô ñsyê, ñlonj mæ ô l'ô'sê innu juâ a mbo bê bii bê tswe nî mitsyê ñki nzi innu aâ, mbanjê ndî'î a mbo bôô bi borê aâ; ²⁶ ññjê, Taâ ghâ, àa àjàn yîi mæ a le mbônjê gho mæ tá ô ghîrê aâ.

²⁷ "Taâ ghâ à fâ mæ innu tsim a mbo mæ. Kaa ñu tsù à si Mu zî, a kî nzi tsi'î Tâ. Kaa ñu tsù wa'â Ta kî nzi, ntsyâtê Mu nî ñu yîi mæ Mu à tsô'ô mæ yu dî'î yi ghu mbo aâ.

²⁸ "Nî zi a mbo mæ, bù bi tsim bii ni nwûgê nú juu nî ifâ'â ñki mbe'ε ibê'ê jii mæ i dîrê ghûu aâ, bonj mæ ka ghîrê nî fwetê. ²⁹ Nî kwere'ê ikô'ô gha nniñ a ntônj bù, ñka nyogê nî innu jii mæ mæ ghîrê aâ; ñlonj mæ mæ bônê ñkii nsigisê nî ibi'î nú gha a nsyê aa, bonj mântii muu ka fwetê. ³⁰ Nlonj mæ ikô'ô gha i yanjê, àbê'ê ya a kî mfwaaetê aâ."

12

*Abetò ñlonj njwĩngɔŋ**(Mk. 2.23-28; Lk. 6.1-5)*

¹ Tsi'i maa ni àtiti noò, Yesu bo bi ñgãnyegònnu ji le nghèè ñka ntsya a múm ñsòo ansañ a njwĩngɔŋ; ñji le si yanə ni ñgãnyegònnu ji jya, bo loginè ñka nti ni ñ ansañ wa yi mɔ'ɔ ñkurə. ² Bi kà mə aa nghirə aa baFarisai yə waa, nswonj a mbo Yesu mə, "Yə, ñgãnyegònnu jo i ghirə annu yii kaa a si ku'unə a nghirə a njwĩngɔŋ aà!"

³ A swonj a mbo bo mə, "Ni lèè ñwa'a annu ya mə David à le nghirə aa twonj aa e? Wà noò yii mə ñji le si yanə nii bo bi bə bii bo bo le ntswe aa. ⁴ Mə à le ñkuu a ndánwí bo bi bə bi bya ñkurə ábaa ya mə bi le nləə a mbo Nwí, ka mə nɔŋsə à le ndi'i mə kaa mbə bo wa'à kurə aà, ñlonj mə a abaa mà yu aa a le si kurə tsi'i ñgãnyemà'a Nwí aà.

⁵ "Kə ni lèè ñwa'a kɪ ntwonjə a múm ãnywà'ánə mə, a yi mbə a njwĩngɔŋ aa, tsi'i ñgãnyemà'a Nwí i wó nɪ nɔŋsə la kaa bi wa'à lɔgə ni mə bo wə aa annu aa e? ⁶ Lá mə swonj a mbo bú aa mə wa áyoo yi mɔ'ɔ a tswe faà mə a tsyatə ndámà'anwí. ⁷ Ni le mbaa kii zi yuà ànnu mə, 'Wa mə kɔŋ aa annu ñko mɪlɛŋnə ñtsyatə a annu ntɔɔ njoo mɪmà'anwí,' bonj kaa ni si isa'a a nu bə bii bi sɪ annu wó aa ñijə. ⁸ Wa Mu Nù à ni Mmà'ambi yii a sa'a ñjwĩngɔŋ aà."

*Ajàŋ yii mə Yesu à le nghurè ñu yii mə àbò yi a le ñkwo aà**(Mk. 3.1-6; Lk. 6.6-11)*

⁹ Yesu a tigə mbu nlò ñghɛɛ ñkuu a ndánghòtə bo. ¹⁰ Nù yí mɔ'ɔ yii mə àbò yi a le ñkwo aa, à le ntswe ghu. Bi tigə mbetə Yesu mə, "Nɔŋsə à di'i mə mbə bi ghurə ñu a njwĩngɔŋ aa e?" Bi le mbetə laa aa a ñkwà'ànə yu tá tsyà ghu i ñij isa'a ghu nú.

¹¹ Yesu a kwi'i mə, "Mbə ñu ni bú a tswe ni mbí yi, i wó a múm mbirə a njwĩngɔŋ, a wa'à swɔŋ mfi'isə aa e? ¹² Nù à si mbi tsyatə aa e? Tsó mə a bə laa aa, nɔŋsə à di'i mə, tá bi'inə ka nghirə ibɔŋ a njwĩngɔŋə."

¹³ A tigə ñswonjə a mbo ñu wa mə àbò yi ya a le ñkwo aa mə, "Səntə abó yo yá." Nù wa à le sɛntə abó yi ya a tii ñtigə mbə tsó yi mɔ'ɔ yá.

¹⁴ BaFarisai le mfɛ'ɛ ñghɛɛ ntigə ntanjə minàŋ a jànə mbə bi zwiətə yi aà.

Ñgãnyafà'a Nwí yii mə à tsɔ'ɔ aà

¹⁵ Yesu à yù'ù mə mə bi tanjə minàŋ a atu yu aa nlò maa adigə ñghɛɛ yi. Nnɔɔ bə yi ghà'àtə i le nyonjə yi. A ghurə bə bitsim bii bi le si ghòɔ aà, ¹⁶ ñswonjə a mbo bo mə tá bo tsuu lɔ ghirə tá bə zi. ¹⁷ A le nghirə ma yuà ànnu aa a lwensə ànnu yii ñgãnyntoonwí Yesaiah à le nswonj aa mə:

¹⁸ "Yə ñi, àà ñgãnyafà'a ghà yii mə mə tsɔ'ɔ aa à ghuà,
yii mə mə kɔŋə, nti gha i kii ndoritə ghu nú aà.

Mə ka ñij Azwí ya ghu nú,

tá à ka ñkɛ'enə annu Nwí yii mə a zɪ nɪ ànnu yí tsinè aa a mbo bitizí Nwí.

¹⁹ Kaa à ka yi wa'à bo bi bə ka nyonjə, kə ka ñghaa nɪ tii,

kə tá ñu tsu à yu'u ñji yi a mfãŋnə;

²⁰ Kaa à ka yí wa'à ñkɪŋkà'a yii i yonjə aa bəgə;

kə fə'ə a lám yii a tigə mbwenə aa i bwetə,

nywe'e a noò yii mə annu a tsinə aa a ka yí fɛ'ɛ laa;

²¹ Bitizí Nwí bitsim ka yí tigə tɛ'e atú yaa kɪ bə nii."

*Yesu bo mɔ'ɔ bidemon**(Mk. 3.20-30; Lk. 11.14-23)*

²² Bə bi mɔ'ɔ le nzi ni ñu yii mə demon à le nghirə a fə'ə, kaa a wa'à kii ñghaa aa a mbo Yesu mə tá à ghurə yi. A le nghirə a tigə ñghaa ñkii nyə nɪ idigə. ²³ Bə bitsim le nyerə nlonj annu ya yii à le nghirə aà. Ntigə mbetə ni mə, "Mbə a bə mə àa Mu David wa à ghuà aa e?"

²⁴ Noò yii baFarisai le nyu'u ma yú ànnu aa, bi le ñkwi'i mə, "Mbá ghú a fi'i ni bidemon aa nɪ adà'a Beezebul, mɔ'ɔ bidemon wa."

²⁵ Yesu à le nzi annu yii mə bo le si mɔ'ɔntə aa, ñswonjə a mbo bo mə, "Atoò yii mə a yatə a akurə kùrə, ntigə nto nɪ waa bo bimbɔŋ aa, kaa a ka wa'à tigítə a mbwé. Njɔ'ò àla'a kə ñgwé'è yii i kɪ nyatə ñtigə ntonə bo ni bo aa, i ka ja'ànə.

²⁶ "Mbə a bə mə a múm ànnu nifɔ Satan, Satan à tigə mɔ'ɔfure ni yí mɔ'ɔ, bəə bonj ànnu nifɔ yi ya a yatə mə mbèè ji baa; mbə Satan a bú ntəə aa mə akə aa e? ²⁷ Mbə a bə yii mə mə fi'i nɪ bidemon aa nɪ adà'a Beezebul, bəə bonj bɔɔ buu bãŋnə mfi'i a nɪ adà'a wo aa e? Maa ajàn tá ànnu yii mə bɔɔ buu ghirə aa tá à tigə ntso'ɔtə isa'a ghuu. ²⁸ Mbə

mè ka mfi'i bîdemon aa nî àdà'a Azwî Nwî, a di'i aa mæ ànnù nifò Nwî à zî mæ òtswe a tîti bù.

²⁹ "Mbè nù a kuu mf'u'u ndá nti nù ti ghè à foo ntswa nti nù wa ñkwerè aa é? A bè kwerè bonj à ka bõnj fu'u ndá yî yá.

³⁰ "Nù yî à sî bi'iyu tswé aa, à bè aa ñùkibáá ghà, nù yî à sî bi'iyu ghotè aa, a jà'à aa jà'à. ³¹ Mè swonj a mbu bù mæ, bi ka yî lî'inè ibi tsim bo bi mbègìtè yîi bè bægìtè Nwî ghu aa, la kaa bi ka yî wa'a mbègìtè yîi bi bægìtè Azwî Nwî ghu aa lî'inè. ³² Bi ka yî lî'inè ibi nù yîi mæ à swonj annù yî bi a atu Mu Nù aà; la kaa bi ka yî wa'a ibi nù yîi mæ à swonj annù a atu Azwî yî Làa aa lî'inè, kè bè fàa mbi, kè nî mbi yîi i ka bù yî zî aà.

Ati bo mintà müi a koonè aà

(Lk. 6.43-45)

³³ "Ghìrè tá àtí tá à bõnj, tá tá mintà mi ki mbõnj; kè ò ghìrè àtí ya a bi'i, mintà mi kí mbi'i; ñlõj mæ bi zî ati nyonj aa nî mintà müi mæ a koonè aa. ³⁴ Bù bõõ bi nó! Mbè nì ká ñghaa innù jî siginè aa mæ akè tsò mæ nì bè aa bè bi bi aa é? Nù ghàà aa ànnù yîi a luu ghu nti aà. ³⁵ Nù yî ñsiginè a fi'isè aa innù jî siginè jîi i lò nî àtá innù jî bi jî jya aà.

³⁶ "Mè swonj a mbo bù mæ, à ka yî bè wa njwî ñtsò'òtè mîsa'a tá nù ñtsim à swonj annù ñlõj mighàà mi adànè dånjè mîtsim müi à lèè ñghaa aà. ³⁷ Bi ka yî lògè aa mighàà muu i tsò'òtè mîsa'a muu ghu. A ka yî ghìrè mighàà muu mæ tá nî jî isa'a kè ñki ñwo isa'a."

Ajànj mæ bi le si betè mæ tá Yesu à ghìrè annù yî yèyerè aà

(Mk. 8.11-12; Lk. 11.29-32)

³⁸ Ngãnjndi'i inòñsè bo bi baFarisai bi m'ò'ò le ntigè mbu nswonj ghu mbo mæ, "Ndè innù, bi'lí lòò mæ tá ò ghìrè alènsè bi'i yè."

³⁹ A kwi'i a mbo bo mæ, "Aa tsi'i nìwàà nì bè bii bi ghìrè ibi ñki mme'e Nwî aa mæ bi lòò ilènsè; la kaa mbè bi wa'à alènsè a mbo bo fa ntsyatè ya ñlõj ñgãnjntòò Nwî Jona. ⁴⁰ Tsò àjànj yîi mæ Jona à le ntswe njwi jî tarè, nitugè nì àsì'inè, fya mum àtò'ò fibwè fi wè fya aa, àa ajànj mæ Mu Nù à ka yî kii tswè njwi jî tarè, nitugè nì àsì'inè, a nìbüm nsyè. ⁴¹ Aa yî bè a njwî ñtsò'òtè mîsa'a tá baNineveh biinè nnin isa'a a nu bù, nìwàà nì mbi nulà, ñlõj mæ bo le nyu'u annù Nwî yîi mæ Jona à le nswonj aa mbènkè mînti myaa, mme'e ibi waa. La tsitsõnj, àyoo yî m'ò'ò yîi a tsyatè Jona aa, a tswe faa! ⁴² Aa yî bè a njwî ñtsò'òtè mîsa'a tá mifò mǎngyè yîi mæ à lò a Sheha aa, tá à biinè bo bi nìwàà nì bè bulà ñnin isa'a a nu bo; ñlõj mæ à le nló a ala'a yu ñzi a nyu'u annù ñlõj mîtsyè mî Solomon aà. Lá tsitsõnj àyoo yî m'ò'ò a tswè faa mæ a tsyatè Solomon!

Annù ñlõj Azwî yî bi yîi mæ mbè a fe'è a nti nù mbu mbi ñkkuu ghu aà.

(Lk. 11.24-26)

⁴³ "Azwî yî bi a yî mfe'è a nu nù aa a, tèè ñkarè a idigè jîi mæ kaa ñki sî ghu tswè aa, ñlõõ nî àfwetè kaa wa'à yè. ⁴⁴ Ntigè nswonj mæ, 'Mè ka bii ghèè wa nda mæ mè ghìrè mfe'è ghu aà.' A bu mbi nyè nda ya i tswè ñe'e, bi ye'e ñki nanjè ntañtè, ⁴⁵ bonj à ka bù ghèè i lòò izwî jî m'ò'ò jî sãmbaa, jîi i bi'i ñtsyatè yî aa, tá bo bo yî ñkkuu ntswe wa ndá. Bèè a ghìrè laa, ànnù nù wa a tigè mbi'i ntsyatè ajànj yîi a le mæ a mbii aà. Aa ajànj yîi a ka yî kii fe'è a nu nìwàà nì bè bi bi nulà aà."

Ndè bi Yesu bo bi bõõ bimaà yî

(Mk. 3.31-35; Lk. 8.19-21)

⁴⁶ Nòò yîi mæ Yesu à le mburè ka ki ghàà bo bi bè bya aa, ndè yî bo bi bõõ bimaà yî le nzì, ñtèè a abèè, ñlõõ nî mæ tá à zi bo bo ghaanè. [⁴⁷ Nù wa yî m'ò'ò à le ntigè nswonj ghu mbo mæ, "Yè, ndè gho bo bi bõõ bimaà ghò tèè a abèè, ñlõõ nî mæ bù bo ghaanè."] ⁴⁸ A kwi'i ghu mbo mæ, "Ndè ghà aa wò aa é? Bõõ bimaà aa biwò aa é?" ⁴⁹ Ntigè nnansè abó yî, ndi'i ñgãnyègènnù jî nswonj mæ, "Aa ndè ghà bo bi bõõ bimaà ba bi bua! ⁵⁰ Nù ñtsim yîi mæ a ghìrè annù yîi mæ Taà ghà a aburè a lòò aa, àa mumaà yî mbàñjè, nì yî mǎngyè, nì ndè ghà."

13

Ñghàà nî nãnaa ñlõj ñù mma'á ñjòò

(Mk. 4.1-9; Lk. 8.4-8)

¹ Tsi'i maa njwi, Yesu à le mfe'è a nda ñghèè ñtswe a mbèè àghonjè ñki miyaa, ² ñnòò bè a kùrè kùrè i le ñghotè ñkarisè yî. A tigè ñlõgè akànu'u ñkkuu ghu ntswe a mùm

* 12:47 Kaa bè bi m'ò'ò sî atii yuà ñinjè.

ɲkɪ. Nnòò bè wa i bânɲè ntəwə wa aghəŋə ɲkɪ. ³ A logɲè ònnaa innù jì ghà'atə a mbo bo a ni mighàà mí nānaa. Nswonə ni mə, “Ngəŋmà'a ɲjoo, à le mfè'è ɲghɛɛ a mà'a ɲjoo yu. ⁴ A kà mə aa mma'a ɲjoo jya aa, mbum ɲjoo jya jì mɔ'ɔ i wó a ndómànɲi. Bisiɲ zì mbwəntə. ⁵ Jì mɔ'ɔ i wó a atú àlànɲə ɲgɔ'ò yii mə ɲsyè i le mbɔɔ ntswe ghu tsi'í muntsirə. † wənsə ɲtoɔ ɲkɔ'ɔ nlonɲ mə kaa mánɲi yii mə mbə mɲŋgəŋ mi kuu a nsyə aa kaa à le ɲwa' à bè aa. ⁶ Lá àjàŋə mə nòò yì ɲtɲnsə à le nta aa, à le ntɔɔ ɲjoo jyá. Tso mə i le ɲwa' à ni mɲŋgəŋ tswè aa i ghènsə ɲyoo yi. ⁷ Jì mɔ'ɔ i le ɲwò a titi bikərə kərə. Bikərə kərə bya kwe nzwitə ɲjoo jyá. ⁸ Jì mɔ'ɔ i wó ni àbwənə nsyə yi siginə. Ntigə ɲkwe, ntigə mbaa, jì mɔ'ɔ i baa ansanɲ ɲkhì yì fùurə, jì mɔ'ɔ i baa mighum mi nto'o, jì mɔ'ɔ i baa mighum mi ntarə. ⁹ Nù yii à tswə ni àtonɲə aa, tà à yu'u.”

Ŋji'í ànnù yii Yesu a ghàà ni mighàà mí nānaa àà
(Mk. 4.10-12; Lk. 8.9-10)

¹⁰ Ngəŋyogənnù jì i le nzi ghu mbo mbetə yi mə, “O ghàa a mbo bo ni mighàà mí nānaa aa aya aa ɛ?” ¹¹ Yesu a kwi'í a mbo bo mə, “Nwì à fa mɲsyè a mbo bù mə tà ni zi innù jì l'ò'sə ɲlonɲ annù nifɔ aburə. La, kaa wa' à a mbo bo fá. ¹² Nlonɲ mə a mbo ɲù yii à tswə ni yu aa, bi ka kù'usə ta tà à tswə ni ju i gha'atə. Lá a mbo ɲù yii à si ni yu tswə aa, tsi'í mú àtɲi yii à tswə ni yu aa, bi ka kwərə. ¹³ A bè ɲji'í ànnù yii mə mə ghàà ni a mbo bo ni mighàà mí nānaa aa. Ta tà bo nanɲə ɲka nlii nlii kaa wa' à yə. Nnanɲə ɲka nyu'utə nyu'utə kaa wa' à yu'ù tà atú yaa a laa ghu. ¹⁴ Tà tà à lwensə annù yii mə ɲgəŋntoo Nwì Yesaiah à le nswonɲ nlonɲ ɲgaa yàa aa mə, 'Nì ka yì kɪ nanɲə yu'ù lá kaa atú yuu wa' a ghu ka nlaa, i kii kɪ nanɲə yə kaa tà mi'í muu wa' a ghu laa.

¹⁵ Nlonɲ mə mintiɲ mi bè bú luu ni àjàŋtə.

Bi jesə itonɲə jyaa kaa bo wa' à ni innù bú ɲyu'u.

Ŋkɪ ɲkusə mi'í myaa

mbi'í bo ló ɲyə ni mi'í myaa,

ɲkɪ yu'ù ni itonɲə jyaa,

ɲkɪ nyu'ù mɲntiɲ myaa laa ghu,

mbəŋkə waa, nzi a mbo mə, mə ghurə waa.'

¹⁶ “Lá, mbɔɔɔnə a mbo bù nlonɲ mə mi'í muu mi yə idigə, itonɲə juu i yu'ù ni innù aa. ¹⁷ Mə swonɲ a mbo bù tsi'í annù ɲɲkɔŋ mə ɲgəŋntoo Nwì jì ghà'atə bo bi bè bii mə annù yaa a tsinə aa bo le si yə'ətə ni a nyə ànnù yii ni yə aa, lá kaa ɲkɪ'í yə. Nyə'ətə ni a nyu'ù ànnù yii ni yu'ù aa la ɲkaa ɲkɪ'í yu'ù.

Ajàŋ mə Yesu à le ntɔ'ɔtə nighàà ní nānaa nya àà
(Mk. 4.13-20; Lk. 8.11-15)

¹⁸ “Nì nanɲə nyu'utə la nyogə annù yii mə nighàà ní nānaa nlonɲ ɲgəŋmà'a ɲjoo ghù swonə aa. ¹⁹ Bə bii mə bi yu'ù nighàà nlonɲ annù nifɔ Nwì kaa ni wa' à ni a atu bo laa, ɲjoo yì mbi wa a ghènsə ɲzi nswà ni a mbo bo ɲghɛɛ ni nu aa, bi bè aa tsi'í tsó mbum ɲjoo jya mə i le ɲwò wa ndómànɲi aa. ²⁰ Mbùm jya jii i le ɲwò a atú àlànɲə ɲgɔ'ò aa, i bè aa tsi'í tsó bè bii mə bi yu'ù nighàà ni Nwì ɲwanɲə ɲkwərə ni ɲidorə. ²¹ Lá kaa ni wa' à mɲŋgəŋ mi a nu bo twiŋə, bo bɔɔ ɲtswa ntugitə tsi'í a ni mú àtɲi noò. ɲgi'í i yi ɲghènsə ghəə kɪ zi nlonɲ nighàà ni Nwì nya, kə bɛɛ bi ti tso'ɔ àkərə yaa aa, bo burə ɲma'atə ɲkhə. ²² Mbùm ɲjoo jya jii i le ɲwò wa múm bikərə kərə aa, i təə a atu bè bii mə bi yi nyu'ù ntɔɔ yì ɲsiginə ya, ànnù ɲka nwùgə nu nlonɲ ntswənti yàa kə ànnù ɲka ɲkɔŋ ɲkabə, a fumsə àzwì ntɔɔ yì ɲsiginə ya, kaa bo wa' à mɲntà koonə. ²³ Mbùm ɲjoo jya jii i le ɲwò wa abwenə nsyə yì siginə yaa, i təə aa a atu bè bii bi yu'ù ntɔɔ yì ɲsiginə ya i laa a atu bo, bo tigə ɲkoonə mɲntà, bi mɔ'ɔ, ɲkhì yì fùurə, bi mɔ'ɔ, mighum mi nto'o, bi mɔ'ɔ, mighum mi ntarə.”

Nighàà ní nānaa nlonɲ ɲgwenə

²⁴ Yesu à le ɲkù'usə naa nighàà ní nānaa a mbo bo mə, “Annù nifɔ aburə a bè aa laa mə: Nù yì mɔ'ɔ à le mbwə'e nsoo mi'kuu yi. ²⁵ A bè mə ɲtugə a noò yii bè bwiŋkə aa, ɲgəŋkɪbàà yì a ɲe'esə ɲzi mma' à bɲnəghə ghu ɲghɛɛ yi. ²⁶ Nòò yii mə mi'kuu mya mi le ɲka ɲkwi aa, nòò ɲkòònə a ku'ù aa, ɲgwen ya i kɪ ɲkɔ'ɔ tsó mi'kuu myá. ²⁷ Ngəŋəfà' à ɲù wa i le nzi mbetə yi mə, “Taà, ɔ le mbwi'í aa mi'kuu mi siginə fàa múm ɲsòò, bɲnəghə bú ɲtigə nlo aa a fə ghu aa ɛ?” ²⁸ A kwi'í a mbo bo mə, “Wa ma yù ànnù aa a ghìrə ɲgəŋkɪbàà.’ Bo betə yi mə, ‘Bi'í ghɛɛ ndwèn bɲnəghə bya aa ɛ?’ ²⁹ A kwi'í a mbo bo mə, ‘Ŋŋan, ni tsuu ghè, nlonɲ mə mbə ni ghè ɲka ndwenə, nduntə mi'kuu mya mi mɔ'ò. ³⁰ Nì ma'atə tà mi'kuu mya bo bi bɲnəghə bya ka ɲkwe, nywə'e a noò ɲkyá. Bon mə

ka swonj a mbo ngəŋəfà'á jya mə, tá bo foo ntsyá mbii ndwen bínəghè bya ɲkwerə a nibinɛ nibiŋ, ntòò, mbəŋnə ɲkya mikuu mya nniŋ a atá mə. "

Nìghàà nì nanaa nlon aburə mâghumə
(Mk. 4.30-32; Lk. 13.18-19)

³¹ Yesu a bú nnaa nìghàà nì nānaa a mbo bo mə, "Annù nifɔ aburə a bə aa tsi'i tsò aburə mâghum yii mə ɲù à le nlogè mbəwe'e a mùm nsòo yu. ³² Aburə ma yú, à ni fintà fi mɔ'ɔ fii fi kə'ə nsigə nłwi'isə. Lā fi yi ntoo aa, fi kwe ntigə mbə ati yii mə a faŋ ntsyatə ití tsim aà, bisinɛ tigə ɲghurə nì ndà jya ghu."

Nìghàà nì nana nlon mbè'è àbaà
(Lk. 13.20-21)

³³ Yesu a ku'usə mbu nnaa nìghàà nì nānaa a mbo bo nswonj mə, "Annù nifɔ aburə a bə aa lāla: Məŋgyə à le nlogə a múnkugə mbè'è àbaa, nniŋ a nì àkaŋ abaa, a tigə n̄m̄orə ɲkɔ'ɔ nluu idigə."

Nji'i annu yii Yesu à le si naa mighàà ghu aà
(Mk. 4.33-34)

³⁴ Yesu à le nlogə aa mighàà mī nānaa ndi'i nì innù ma jù ghu a mbo nnòò bə byā. Kaa à le ɲk'i'ì annù tsu di'ì ti ghə mə à nāa a nì nìghàà. ³⁵ Ma yú a le nłwensə aa nìghàà n̄ii mə ɲgəŋntoò Nwī à le nswonj aa mə, "Māa ɲa'a ntsú gha a nì mighàà mī nānaa, i swonj innù jii i le ntswe a alò'òsə, nloginə a noò n̄n̄əŋsə m̄bi aà."

Yesu a tɔ'ɔtə nìghàà nì nanaa nya nlon ɲgwenə

³⁶ Yesu à le mmà'atə nnòò wa ntigə mbu mbii fu a ndá. ɲgəŋyogənnù ji i zì ghu mbèè n̄zi nswonj ghu mbo mə, "Tɔ'ɔtə ɲji'i nìghàà nì nānaa nlon ɲgwen ya a mbo b̄i'ì." ³⁷ A kwi'ì a mbo bo mə, "ɲù yii mə a bwe'e mikuu mya aa à laa mbə Mu ɲù. ³⁸ Nsòò wa a bə m̄bi yù. Mikuu mya, a bə bə bi annù nifɔ Nwī. ɲgwen ya a bə bə bi ɲù yì m̄bi wā. ³⁹ ɲgəŋkibaa wa mə a bwe'e waa laa, a bə Devil. Nòò m̄f̄u'u m̄ji wa, a bə nòò nłwī'ì m̄bi. Bifù'ù bi m̄ji bya, a bə baangel. ⁴⁰ Tsi'i tsò ajāŋ mə bi le ndwèn bínəghè bya ɲkwerə n̄tɔo aa, àà ajāŋ mə a ka yì k̄ii bə a nłwī'ì m̄bi aà. ⁴¹ Mu ɲù à ka yì too baangel bi tá bi ghɛɛ a mùm annù nifɔ yi, m̄fi'ì bə b̄ii bi ghìrə bə bi mɔ'ɔ bi ghìrə nì innù jii bi aa tsi'i b̄itsim, bo bi ɲgəŋmbù'u innù, ⁴² tá bi ma'a waa a mùm mɔ'ɔ yì t̄ii nt̄ii wa, tá bo tigə nyə'ə ɲkurə nì m̄isɔŋə myaa, ⁴³ tá bə b̄ii innù jyaa i tsinə aa bi bəŋnə ɲka nta tsi'i tsò n̄inòò a mùm annù nifɔ Taa wā. ɲù yii à tswe nì itòŋnə aa tá à yu'u."

Nìghàà nì nānaa nlon afù'ù yì l'ò'òsə

⁴⁴ "Annù nifɔ aburə a bə aa lāla: ɲù yì mɔ'ɔ à le ɲghèè m̄f̄e'è nì afù'ù a nì nsòò yì mɔ'ɔ. Mbɔɔ mbɔɔntə fu, n̄n̄əŋsə nluu nì n̄idorə, ɲghèè ɲghɛɛ mf̄eə ɲgɔŋ ɲjoo tsim jii à tswe nì juu aa, ɲghɛɛ nyuu nsòo wā.

Nìghàà nì nānaa nlon ayoo t̄indùù

⁴⁵ "Mbə bi k̄i mbu m̄figinə annù nifɔ aburə lāla: ɲù n̄taŋm̄it̄aa yì mɔ'ɔ à le ɲka n̄lɔo a ayoo t̄indùù, ⁴⁶ à ghèè mə ɲyə á yii a le n̄əŋsə mbɔŋ a nu yu, ɲghɛɛ mf̄eə ɲjoo ji tsim, ɲghɛɛ nyuu ghu.

Nìghàà nì nanaa nlon filwà'à

⁴⁷ "Mbə bi bú m̄figinə annù nifɔ aburə aa laà mə: A bə aa tsi'i tsò filwà'à fii mə ɲgəŋkò mbwè i ma'a a ɲk̄i, ɲko mbwè ghu a mbuu, mbuù. ⁴⁸ Nòò yii mə filuu aa, bo swūŋ m̄f̄e'əsə a ɲk̄i, ɲyarə mbwè m̄i siginə mya nniŋə a mùm ɲjoo bo, ntigə mme'e m̄i bi mya. ⁴⁹ Aà ajāŋə mə a ka yì k̄ii bə a nłwī'ì m̄bi aà. Baangel ka yì f̄e'è i ghɛɛ yārə bə b̄i bi fi'isə a t̄it̄i bə b̄ii mə annù yaa a tsinə aa, ⁵⁰ i ma'á waa wa mùm mɔ'ɔ yì t̄ii wa, tá bo tigə nyə'ə ghu, ɲkurə nì m̄isɔŋə myaa.

Innù n̄ɲkonj ji fii bo bi j̄i lwènə

⁵¹ "N̄i yu'ù innù jù i tsim aa, itù juu i laa ghu aa ɛ?" Bo bii ghu mbo mə, "H̄iŋə." ⁵² A tigə n̄swonj a mbo bo mə, "Tsò mə a bə laa, ɲ̀ndi'ì b̄in̄ɔŋsə n̄tsim yii mə bi m̄irisə a nì annù nifɔ aburə aa, à bə aa tsi'i tsò mb̄ɔŋndugə yii mə a fi'isə ɲjoo ji fii bo bi j̄i lwèn a atá yu."

Ajāŋ mə bi le ntuu Yesu a ala'a Nazareth aà
(Mk. 6.1-6; Lk. 4.16-30)

⁵³ Ajàŋ mæ Yesu à le mǎŋsə mighàà mí nǎnaa ma mú aa, à le mmà'atè ñghɛɛ. ⁵⁴ A ghɛɛ mé ñywe'e a ala'a bo, ñkuu a ndàŋghòtè, ñdi'i annù ghu. Annù a gha'a bè bya, bo tigè mbetè ni mæ, "Nù ghù à nǎŋsə nlogè mulà mǎtsyè bo bì innù jì wè juà aa a fə? ⁵⁵ A si mu kabindà wa à ghuà bè aa ɛ? Bi si a ndè yì aa a ni Mary twonɔ lɛ? Jems, Joseph, ni Simon, ni Yuda, à si bɔɔ bimaà bi bè aa ɛ? ⁵⁶ Bijaàntè bi bì si a titi bì in'è tswé aa ɛ? Nù ghù a tigè nlogè mbuu innù jú aa a fə aa ɛ?" ⁵⁷ Mìntòŋhè myaa le nlwinè ghu nu. Lâ Yesu a swonɔ a mbo bo mæ, "Bi ghu'usə ñgàŋntoo Nwì a idigè tsim lâ kaa wa à nni a ala'a bo kə a nda bo ghu'usə. ⁵⁸ Kaa à le ñki'i innù jì wè jì wè jì ghà'atè ghu bú ñghirè, ñlonɔ mæ kaa bo le ñwa'à nì àbiintii tswé aa."

14

Ajàŋ yii mæ Herod à le nzwitə Jɔn Ngàŋmurə bə ñki àà
(Mk. 6.14-29; Lk. 9.7-9)

¹ A bè maa noð Herod yii à le mbə mfo, nsa'a nì mbù'u Galilea aa, a yu'ù annù ñlonɔ ikum Yesu. ² Ntigè nswonɔ a mbo itsendà jì mæ, "Wa à ni Jɔn Ngàŋmurə bə ñki mæ bì bu nyweensə ni nìwò. A bə ñji'ì annù yii mæ midà'à muà mi fà'à ghu nu aa." ³ Nlonɔ mæ à le ti bè maa noð aa bonɔ Herod à bàŋnè mæ Jɔn ñkwɛrə yì, nniŋ yì a ndátsan, mbi'i ñgaa Herodias, ñgwɛ ndim yì Philip. ⁴ Nlonɔ mæ Jɔn à le si ghɛɛ ghu mbo nswonɔ ni mæ, "Kaa a si ku'unè a mbo wə a nyo'ɔ mǎngyè ghù." ⁵ Ka mæ à le si lɔɔ mæ bonɔ yu zwitə Jɔn aa, à le mbo'ɔ mi'i mi bə bya nlonɔ mæ bì le bii mæ Jɔn à nì ñgàŋntoo Nwì aa. ⁶ Lâ noð yii mæ ñjwì ñjwe Herodias i le mbòontè aa, mu Herodias yì mǎngyè à le nǎŋsə nzi mben ikòò a nsi bè bii bì le twonɔ waa aa. Nti Herod i doritè. ⁷ A tigè ñkaa, ñka'a mæ yu ka fa a ayoo yii mæ à bètə aa. ⁸ Ndè yì a tintè yì, ñswonɔ mæ tá à swonɔ a mbo Herod mæ, "Fa a atu Jɔn Ngàŋmurə bə ñki a mbo mæ a múm àkanɔ." ⁹ Nù mfo wa i le mbi'i tsi'ì nì mbə annù. Lâ àjàŋ mæ à le ñkaa a nsi mi'i bè aa, à le nswonɔ mæ tá bì fa. ¹⁰ A le ntoo bə bì ghɛɛ ñkwɛyɛ atu Jɔn wa ndátsan, ¹¹ nlogè atu ya nniŋ wa múm àkanɔ, mfa a mbo múmǎngyè wa a ghɛɛ mfa a mbò ñdè yì. ¹² Ngǎnyəgənnù Jɔn i le nyu'u, ñghɛɛ nlogè akù yì ñghɛɛ ntwinɔ, ntigè ñghɛɛ ñkè'ènə a mbo Yesu.

Ajàŋ mæ Yesu à le ñɛ'ɛ bə ñtsù'ù jì ntaà aa
(Mk. 6.30-44; Lk. 9.10-17; Jn. 6.1-14)

¹³ Noð yii mæ Yesu à le nyu'u ma yú annù ñlonɔ Jɔn aa, à le mmà'atè adigè ma ya ñkuu a múm àkànu'u ñghɛɛ a adigè yì mo'ɔ yii bè sì ghu tswə aa, mæ yu tswə ghu tsi'ì yuyù. Noð yii mæ nnòò bə wa le nyu'u maa ajàŋ aa, bi le mfe'èkə a njo'ɔ ila'a jya ntəə nì mǎkòrè ñyonɔ yì ghu. ¹⁴ Yesu à ghè mæ mæ yu ki fè'è wa a múm àkànu'u, nnyə nnòò bə wá. Nti yì i luu nì àjəŋnè ñlonɔ ñgaa yàà. A tigè ñghurè ñgàŋmighòò a titi bo.

¹⁵ A bè mæ a ñkwé'fɔ tsi'ì maa ñjwi, ñgǎnyəgənnù jì i zì ñswonɔ ghu mbo mæ, "Wa noð à tigè ñtsya, àdigè yì a kí mbə àfumnə adigè. Ghirè tá bè bú sɛɛnə mæ mbə bo ghɛɛ nloɔ ayoo ñiji yaa ni ila'a itoo jì mo'ɔ nyuu ñji." ¹⁶ Yesu a kwi'i a mbo bo mæ, "Kaa bo sè nì mmà'atè tswé, bumbonɔ, nì fa ayoo a mbo bo bə jì." ¹⁷ Bo kwi'i ghu mbo mæ, "Ayoo yii bi'ì tswə ni yu faà, à nì tsi'ì ñkya ibaa jì ntaà ni mbwè mi mbaa." ¹⁸ Yesu a swonɔ mæ bì zì ni mu a mbo yu. ¹⁹ A swonɔ a mbo nnòò bə wa mæ tá bo tswetə a nyɛ nì ñgɛɛ yá. Bi tswé mæ aa, a logè ñkya ibaa jya jì ntaà bo bì mbwè mya mi mbaa, ñjɛntə mi'ì mi a ndəŋ, mfa mbi'ikə a mbo Nwì, mbatə abaa ya mfa a mbo ñgǎnyəgənnù jì mæ tá bo fa a mbo bè byà. ²⁰ Nù ñtsim à le ñji nyurə, ñgǎnyəgənnù jì jya i bú ntigè nsyɛ abugè miji jya a luu a nì ñkyè nighúm ñtsò baà. ²¹ Ndúu mbàŋnè yii i le ñji miji myaa, i le mbə tsò ntsù'ù jì ntaà; kaa bi le ñwa'à bǎngyè bo bəŋkhə sɛŋə.

Ajàŋ yii mæ Yesu à le ñka ntəə a atu ñki àà
(Mk. 6.45-52; Jn. 6.15-21)

²² Yesu à le swonɔ ñgǎnyəgənnù jì i kuu a múm àkànu'u mbu ntoo ñghɛɛ fu a ñji yì mɔ'ɔ. Yu mbonɔ a tigè mbàŋnə ntswe a ñjm ñswonɔ nnòò bə wa i sɛɛnə. ²³ Nnòò bə wa i sɛɛnè mæ, a ko'ɔ ñghɛɛ wa atu nta'a tsi'ì yù yù a ntsà'atə Nwì. Nòò ñkwé'fɔ à le ñku'ù a tswé ghu tsi'ì yù yù, ²⁴ le bonɔ àkànu'u ya a bürè mæ ñghɛɛ a múm ñki àgha'a a sa'à. Ìkàŋnə ñki i tumè ñghɛɛ, ntumə mbi'ì nlonɔ mæ àfisə a le ñgha'a a múm ñki. ²⁵ A bè mæ a nì noð ñjwi a zì a mbo bo, ñtəə nì a atu ñki. ²⁶ Noð yii ñgǎnyəgənnù jì i le nyə yì a təə wa atu ñki aa, ñbɔ'ɔ nì wè tswá waa, bo tigè ñtonnə nswonɔ nì mæ, "Á nì ñkú!" ²⁷ Yesu a wǎŋsə ñghaa a mbo bo nswonɔ mæ, "Tswa ni ntii ghuu, à wa ni mæ. Nì tsuu bo'ɔ."

²⁸ Peta a swonɔ ghu mbo mæ, "Mmà'ambì, mbə a bə wó, ò swonɔ mæ zì a mbɛɛ wò fya múm ñki." ²⁹ Yesu a swonɔ ghu mbo mæ, "Zì!" Peta à le mfe'è wa múm àkànu'u, ntəə wa atu ñki ñghɛɛ a mbɛɛ Yesu. ³⁰ Lâ, àjàŋ mæ à le nyə afisə ya aa, nloginè ñka mbo'ɔ, ntigè mbwè nsigè ñghɛɛ wa múm ñki. Ntonnə nyə'ə mæ, "Mmà'ambì, yweensə ghá." ³¹ Yesu

a wānsə ñnasə abó yi ñtswa yi ghu, nswonj mə, “Abiintii yo a kə'ə bə laà aa a ya aa ε? O ghìrə ññjnkə aa a ya?” ³² Nòò yii bo le ñkə'ə ñkuu wa múm àkànu'u aa, áfísə ya a kentə. ³³ Bə bii bi le ntswe wa múm àkànu'u aa, bi múi yi nswonj mə, “Aá ànnú ñkə'ə, ò ni Mu Nwìngò'ə.”

Ajàn yii mə Yesu à le ñghùrə ñgà'ñmìghòò à ala'a Gennesaret aà
(Mk. 6.53-56)

³⁴ Bo tòò mə ñghèe a ala'a Gennesaret. ³⁵ Badìgə bya le nyə yi nzi, ñtsyasə ñkà'ì tsi'í a idìgə idìgə maa mbèè àla'a mə bi ghotə ñgà'ñmìghòò ñzi ni ju ghu mbò. ³⁶ Bo le mbu'u mbo ghu mbo mə tã à ma'atə tã ñgà'ñmìghòò jyá bəo mcoontə tsi'í àtsə'ə atsə'ə yi. Bə bitsim bii bi le mmòòntə aa, bi le ntii ñìghòò.

15

Ajàn yii mə Yesu à le ñwenə baFarisai ñlonj bìnò'ngò'ə bi bità bi bitàa byaa aà
(Mk. 7.1-13)

¹ BaFarisai bo bi ñgà'ñndi'i nò'nsə le nló a Yerusalem nzi mbetə Yesu mə, ² “Kaa ñgà'nyəgənnú jo i si bìnò'ngò'ə bi bità bi bitàa bi'í ləə aa a ya aa ε? Nlonj mə kaa bi si mbò myaa si'í a ni mánjì yii a kù'ùnə nsi'í mbə'ə ki jì.”

³ Yesu a kwi'í mə, “Kaa ni si ndi'i Nwì yu'unə, mba'ñnə yò'ñə bə bìnò'ngò'ə bu aa a ya aa ε? ⁴ Nlonj mə Nwì à le ndi'í mə, ‘Ka nyu'unə a taà ghò bo ndè ghò,’ ñki ndi'í mə, ‘Nú yii à bəgìtə a taà yì kə ndè yì aa, a ku'unə mə tã bi zwitə yì.’ ⁵ Ni bā'ñnə ñswonjə ní yuu ñgaa bə mə, Mbə ñu a swonjə a mbo taà yì kə ndè yì mə, ‘Wa àyoo yii mə bo'ñ mə fa ñkwetə ghò ghu aa, mə fà mə a mbo Nwì,’ ⁶ bo'ñ kaa à si ní nyu'unə taà yì bú ñtswe. Ma yú a di'í aa ajà'ñ mə ni tìgə mbwesə ní nò'nsə Nwì mba'ñnə ñka nyonj ní bìnò'ngò'ə buu aà. ⁷ Bú ñgà'ñabagilə! Ñgà'ñntòò Nwì Yesaiah à le nyə aa tsi'í siginə ññwà'ànə ànnú yii mə Nwì à le nswonj nlonj ñgaa yuu aà, mə,

⁸ ‘Bə bua, bi ghu'usə ní gha aa tsi'í ní ñghonj ntsú jyaa, lá mántii myaa bā'ñnə ñtswe a ndisya;

⁹ Bo mii ní gha laa tsi'í àdà'ñ àdà'ñ

ñlonj mə bo bā'ñnə ndi'í bə bìnò'nsə bi bə tsó ndi'í jyá! ”

Njoo jii mə ghìrə mə tã ñu tsuu laa aà
(Mk. 7.14-23)

¹⁰ Yesu a tìgə ñtwonj nnòò bə wa i zì ghu mbèè a swonj a mbo bo mə, “Nì nanjə nyu'u tã à laa a atu bú; ¹¹ Ayoo yii mə ñu a jì a ntsú yu aa kaa a si ma ya ghìrə mə tã à tsuu laa, a ajà'ñ yii mə nò'nsə à di'í aà, a bā'ñnə ñghìrə ayoo yii mə a fè'è ghu ntii aa mə tã à tsuu laa.”

¹² Ñgà'nyəgənnú jì i zì ñswonj ghu mbo mə, “O zì mə baFarisai ghìrə ñlwìsə ntə'ə a nu wò ñlonj ànnú ya mə ó ghìrə nswonj aa ε?”

¹³ Yesu a kwi'í mə, “Ayoo yii mə a si Taà ghà a aburə bə aa bi ka yì dū lò'òsə. ¹⁴ Nì ma'atə waa; bo bə aa bifə'ə'ə'ə mə bi tsyàsə bí m'ə. Mfə'ə'ə'ə à bə ki tsyàsə yì m'ə'ə bo'ñ bo bitsim ka wə a ataa.”

¹⁵ Peta a swonj ghu mbo mə, “Tò'otə ñji'í ñìghàà ní nàà ma nú a mbo bí'í.” ¹⁶ Yesu a swonj mə, “Mala a bə mə, tsi'í bú, kaa ni si kì nzi aa ε? ¹⁷ Nì si zì mə àyoo yii mə ñu jì a ntsú yu aa, a sigə aa ghu ato'o a kì mbu nyi aa ε? ¹⁸ Lá àyoo yii mə a fè'è a ntsú ñu aa a fè'è aa ghu ntii, ñghìrə ní mə tã à tsuu laa. ¹⁹ Nlonj mə a ntii ñu aa a fè'è imòòntə jì bí, ànnú nzwitə ñu, ànnú mághàbə, ànnú ajirə, iyərə, ñswonjə àba'ñnə'ñnə a atu ñu, bo bi ñswonjə ànnú yì bi a atu ñu. ²⁰ Aa ma jù ñnnú mə i ghìrə mə ñu à tsuu laa aà; kaa ñjì tì si'í mbò tsó mə bo swonjə aa, kaa a si ghìrə mə ñu à tsuu laa.”

Màngyè yii à le ntswe ní àbiintii aà
(Mk. 7.24-30)

²¹ Yesu à le ntìgə mma'atə adìgə ma ya ñghèe a mbù'u Tai bo Sidon. ²² Màngyè baKana yì mò'ə, yii à le ntswe maa mbù'u aa, à le nzi nyə'ə nswonjə ní mə, “Ko mli'ñnə ghà, mbà Mmà'ambì Mu David! Demon yì mò'ò à nanjə ntswe a ato'o mú ghà yì màngyè ñdi ní ñgi'í ghu nu si'í.”

²³ La kaa Yesu kaa a wa'á yi kwè'è. Ñgà'nyəgənnú jì i tìgə ñzi mbu'u mbo ghu mbo nswonj mə, “Furə màngyè ghù tã à bii a ñjìm bí'inə! Wa a yə'ə ñyonj aa nzwì ní atu ñu.”

²⁴ Yesu a kwi'í mə, “Bi le ntoo gha aa tsi'í a mbo mbinjèrə jii i bwe a ñgwè'è nda baIsrael aà.”

²⁵ Maà noò mànggè wa a zì òswetə miku'utə mi ghu nsi, nswonj mə, "Mmà'ambí, Kwetə ghá."

²⁶ Yesu a kwi'i mə, "Kaa a sì ku'ùnə a nlogə àbaa bəo mbənjnə mma'a a mbó mbú."

²⁷ Mànggè wa a kwi'i mə, "Fijə, Mmà'ambí, lá mbu jya i syé nì òkugə abaa jya mə i lò wa atu atetə taà wàà òwokə aa òkurə."

²⁸ Yesu a tigə òkwi'i ghu mbo mə, "Oh! Mànggè, ò tswé nì àbiintii si'i! Wa ò ka tswé nì ànnu ya yii o lò ə." Mú yì wa à le nghənsə òki ntii tsi'i maà noò.

Ajənj yii Yesu à le mbù òghurə bə bī ghà'atə əə

²⁹ Yesu à le ntigə nlo maa adigə òghəe ntsyá a mbəe ətsumə Galilea. Nkə'ə òghəe a atu nta'a, ntigə ntswe a nsyé. ³⁰ Má mbəm ònə ò à le nzi ghu mbèe nì bətsənkərə, bəbwənkə, bəfə'ənə, bətiğhəə, nì ògənjmighə ò jì mə'ə tsi'i jì ghà'atə, ònənsə a mikərə Yesu a ghurə waa. ³¹ Bə bya le nyərə si'i a ajənj yii mə bo le nyə bətiğhəə ghəə, bəbwənkə tii, bətsənkərə təə, bəfə'ənə kii nyə nì idigə əə; bo le ntigə ngħa'əsə Nwīnjənj bəlsraəl.

Ajənj yii mə Yesu à le nje'ə mbənjnə òtsù'ù jì nikwà əə

(Mk. 8.1-10)

³² Yesu à le ntigə ntwonj ògənjyegənnu jì jya nswonj a mbo bo mə, "Mə ko mlijnə bə bú, òlən mə bī tswé mə bī'ibə tsətsənj njwi jì tarə kaa wa'ə nì əyoo yì jì tswé əə. Kaa mbə mə wa'ə swonj mə tá bo lo òghèe nì òjì òlən mə mbə bo ghərə òghəe òwòkə a mánjì."

³³ Nğənjyegənnu jì i bətə yì mə, "Mbə bī'inə logə abaa aa fə fəə a atu nta'a mīwəe a ku'ùnə a nje'ə mambəm ònə ò ghú ghu aa ə?"

³⁴ Yesu a bətə waa mə, "Nì tswé nì òkya abaa aa jì səgə aa ə?" Bo kwi'i mə, "I nì jì sàmbaa nì bəo bī mbwè bī m'ò."

³⁵ Yesu a swonj mə tá ònə bə wa tswé a nsyé. ³⁶ A tigə òlogə ibaa jya jì sàmbaa nì mbwè mya, mfa mbi'ikə a mbo Nwī, mbətə, mfa a mbó ògənjyegənnu jì bo yatə a mbo bə byá.

³⁷ Bə bya bətsim le nji nyurə; bī bwèe əbùgə miji ya, ibà'ə abaa jya bo bī isà'ə mbwè jya, i luu nì òkyé jì sàmbaa. ³⁸ Nduu mbənjnə jii i le nji aa le mbə ntsù'ù jì nikwà; kaa bī le wa'ə bənggè bo bī bənkə sənjə.

³⁹ Yesu à le ntigə nseənsə bə bya, òkuu a múm əkànu'u ntoo òghəe a mbù'ù ələ'a Magadan.

16

Ajənj mə bī le mbətə ələnsə a mbo Yesu əə

(Mk. 8.11-13; Lk. 12.54-56)

¹ BaFarisai bī m'ò bo bī baSadukai bī le nzi a bo Yesu nloə mə bī kwà'ənə yì, mbətə yì mə tá à ghərə ələnsə yii mə a lo a aburə aa a ndi'i mə Nwī à tswé bo yu. ² Yesu a kwi'i waa nì əbətə mə, "A yì mbə a òkwəfə əə nì swonjə nì mə 'idigə ka ghərə bənjə òlən mə mbà'ə əbùrə i bənjə." ³ A yì òki mbə a titugə aa nì swonjə nì mə, "Sii à ka ghərə bə njwī əfəsə òlən mə mbà'ə əbùrə i bənjə òki mbosə nì idigə." Nì zì əjənjə mə mbə nì ká nyə nì ònnu a ajənj mə mbà'ə əbùrə i dī'ə əə. Lá kaa mbə nì wa'ə ələnsə noò ògù'ù mbi yulá zì. ⁴ Bú ògənjghərə ònnu jì bī bətsim Nwī bī ngù'ù bulá, nì bətə nàə mə mə dī'ə ələnsə ònnu a mbo bú əə? Nğənj, ələnsə yii mə mbə mə dī'ə a mbo bú à ki mbə aa tsi'i yì Jəna." A swonj mə laa ntigə mma'atə waa òghəe yì.

Mbè'è əbaa baFarisai bo bī baSadukai

(Mk. 8.14-21)

⁵ Nòò yii mə ògənjyegənnu jì i le ntoo òghəe nywe'e wa mbèe ətsumə yì m'ò'ə əə, bo le yə mə bo lī'inə a nlogə əbaa. ⁶ Yesu a swonj a mbo bo mə, "Nì ka ntsyəsə ghuu, ntsee nì átú yuu òlən mbè'è abaa baFarisai bo bī yì baSadukai." ⁷ Bo loginə ntigə òghəə a atitii bo nswonj nì mə, "A swonj laə aa òlən mə kaa bī'inə ghərə njwa'ə abaa logə əə." ⁸ Yesu a zì ànnu yii mə a le ntswe a ntii bo, ntigə nswonj mə, "Bú bə bii mə àbiintii yaa a kə'ətə, a ghərə əkə mə nì ka ngħaa a titii bú mə nì sì nì əbaa tswé aa ə?" ⁹ Nì sì ànnu zì tá átú yuu laa ghu aa ə? Nì sì burə ki wa'atə ajənj mə mə ki jè'ə bə bya ntsù'ù jì ntaə nì òkya ibaa jya jì ntaə aa ə? Nì le nsyé òkugə jì i luu aa a nì òkyé jì səgə aa ə? ¹⁰ Nì sì ki njwa'atə òkya abaa jya jì sàmbaa mə mə ki jè'ə bə ntsù'ù jì nikwà ghu aa ə? Nì le òki nsyé òkugə jì i luu aa a nì òkyé jì səgə aa ə? ¹¹ A tigə òghərə akə mə nì bu òka njənkə, kaa òki'è zì mə mə sì aa ànnu òlənə abaa ghəə aa ə? Nì ka ntsyəsə ghuu nì mbè'è əbaa baFarisai nì baSadukai." ¹² Bo tigə òzi maa noò a laa mə kaa à sì a mbo bo ghəə mə tá bo ka ntsyəsə òlən əə mbè'è əbaa. A bənjnə òghəə òlən əə ònnu jii mə baFarisai bo bī baSadukai le sì dī'ə əə.

Ajàn mæ Peta à le nswonjə a nŷi yŷi mæ Yesu à ni ghu aà
(Mk. 8.27-30; Lk. 9.18-21)

¹³ Yesu à le nŷhèè ñka nkoontə a mbèe Kaisaria Filipi, mbetə ngǎnyəgənnu ji mæ, “Bə swonjə ni mæ Mu Nŷi à bə aa wo aa ε?” ¹⁴ Bo kwi'i mæ, “Bɪ mɔ'ɔ swonjə ni mæ, Jon Ngǎnmürə bə ñkɪ, bɪ mɔ'ɔ swonjə ni mæ, Elijah, bɪ mɔ'ɔ kɪi mbu nswonjə ni mæ, Yeremiah, kə ñgǎnntoò Nwɪ wa yɪ mɔ'ɔ.” ¹⁵ A betə waa mæ, “Lá ni swonj yuu ngaa mæ mæ laa mbə wo aa ε?” ¹⁶ Simon Peta a kwi'i mæ, “O nɪ Ayo'ɔ Nwɪ wá, mbə Mu Nwɪngɔn yŷi mæ à tswə ntii aà.” ¹⁷ Yesu a swonj ghu mbo mæ, “Mbɔɔnə a mbo wə mbá Simon mu Jon nlonj mæ a ma yŷi annu nŷnkoŷ a mbo wə aa kaa a si nŷmɪsɔn dɪ'i. A dɪ'i Taà ghà a aburə a mbo wə. ¹⁸ Mə swonjə a mbo wə mæ, ɔ laa mbə Peta*, mə ka bɔɔ nŷhotə yá ma múu atú álansə nŷɔ'ɔ. Kaa tá tsi'i nɪwo, tá ni wa'à tii ntsya. ¹⁹ Mə ka fa bɪkey bɪ annu nɪfɔ aburə a mbo wə. Annu yŷi mæ ɔ kwərə fáa nsyε aa boŷ baa kɪi kwərə a aburə. Annu yŷi mæ ɔ fεε fáa nsyε aa boŷ baa kɪi fεε a aburə.” ²⁰ A tigə ñnanjsə ñkwantə ngǎnyəgənnu ji mæ tá bɪ tsuu a mbo nŷi ló swonj mæ yu laa mbə Ayo'ɔ Nwɪ wá.

Ajàn mæ Yesu à le nŷhàà nlonj nŷi'ɪ yŷi yu ka yə i kwo aà
(Mk. 8.31—9.1; Lk. 9.22-27)

²¹ Nlɔginə maa noð Yesu a lɔginə ñdɪ'i a mbo ngǎnyəgənnu ji mæ, yu tswə nɪ ñlɔginə nŷɔ'ɔ nŷhèe a Yerusalem i ghèe i yə mbuu nŷi'ɪ jɪ ghà'atə ghu a mbo bità bɪ ala'a, bo bɪ bilɪ bɪ ngǎnmà'anwɪ nɪ ngǎnndɪ'i nɔnjsə, tá bɪ zwitə yɪ, a tɪ bə nɪ ñjwɪ jɪ tarə bɪ bu nyweensə yɪ fu nɪ nɪwɔ. ²² Peta à le nswonjə yɪ nŷhəntə yɪ nŷhəntə ni ghu, ñlɔginə ñka nŷhaantə nɪ nswonjə ni mæ, “Wa mbə Nwɪ wa'á ma yŷi annu bii, Mmá'ambɪ. Wa kaa mbə ajǎnjə annu ma yŷi a wa'á a nu wə fε'ε.” ²³ A bəŷkə yɪ nswonjə a mbo Peta mæ, “Tsyá mbɪi a nŷɪm mæ, mbá Satan! O nɪ mfánsə mánjɪ a mbo mæ nlonj mæ kaa ɔ sɪ aa a nŷɪm Nwɪ təə, ɔ bǎnjə ntəə aa a nŷɪm bə.”

Bə bii mæ bɪ ni ngǎnyəgənnu Yesu aà

²⁴ Yesu a tigə nswonjə a mbɔ ngǎnyəgənnu ji mæ, “Mbə nŷi tsu a ka nloɔ a ñka nyonjə a nŷɪm mæ, a tuu ibii nú yɪ, mbe'e abǎnjə bǎnjə yɪ ñka nyonjə náá. ²⁵ Nlonj mæ nŷi yŷi mæ a lɔɔ mæ yu yweensə ibii nú yɪ aa, á ka bǎnjə bwe. Nŷi yŷi mæ a bǎnjə mbwe ibii nú yɪ nlonj ñkwi atú gha aa, á ka bǎnjə tswə ni ghu. ²⁶ Mbə a kwetə nŷi tsu aa nɪ ákə mæ mbə a tswə nɪ mbɪ yŷi ntsɪm mbǎnjə mbwe ntswəntii yɪ aa? Kə mbə nŷi a fa aa ákə ñkwensə ntswəntii yɪ ghu aa ε? ²⁷ Nlonj mæ Mu Nŷi à ka yɪ zɪ bo bɪ baangel bɪ a múm nɪgha'a ni Taà yɪ i tso'ɔ ifá'a nŷi ntsɪm i yonjə nɪ áfá'a yŷi mæ à le mfá'a aà. ²⁸ Mə swonjə a mbo bú tsi'i annu nŷnkoŷ mæ bə bɪ mɔ'ɔ bɪ təə faà bii mæ kaa bo ka yɪ wa'à nɪwo ywə'etə tɪ yə noð wa mæ Mu Nŷi à ka yɪ zɪ a múm annu nɪfɔ yu aà.”

17

Ajàn yŷi mæ Yesu à le mbəŷkə yɪ ntigə nŷweenə aà
(Mk. 9.2-13; Lk. 9.28-36)

¹ Njwɪ i tsyá mæ jɪ nto'o, Yesu a lɔgə Peta bo Jems ni mumaá yɪ Jon bo bo kɔ'ɔ ghèe a atu nta'a yɪ syá yɪ mɔ'ɔ, ntswe ghu tsi'i bə bo. ² Nú yɪ i bəŷkə a nsi bo, nsi yɪ i tigə nta tsi'i tsɔ nɪnoð, itsə'è jɪ i fu'u ñjɛɛŷkə. ³ Bo ghəə ki yə Moses ni Elijah wi'ikə nɪfε'ε ntigə nŷhaanə bo bɪ Yesu. ⁴ Peta a swonj a mbo Yesu mæ, “Mmá'ambɪ, a boŷ mæ bɪ'inə tswə faà aà. O bə kɔŷ boŷ mæ ka ghürə mántǎŷ mi ntarə faà, tá yɪ fùürə i tswə a mbo wə, yŷi mɔ'ɔ i tswə a mbo Moses, tá yɪ mɔ'ɔ i tigə ntswe a mbo Elijah.”

⁵ Ajǎnjə mæ à le mburə ki ghàa aa mbá'a yɪ nta yɪ mɔ'ɔ i wi'ikə ñkusə waa, ñjɪ nŷi i fε'ε wa múm mbá'a nswonjə mæ, “Aa mú ghá yɪ mbǎnjə yŷi mæ mæ kɔŷə aa á ghulá, mæ nanjsə ndoritə nlonjə yɪ. Nɪ ka nyu'u annu yŷi a swonjə aà.”

⁶ Noð yŷi ngǎnyəgənnu jɪ i le yu'u láláa aa, bo le nŷwɔ a nsyε ákúu kuu, nluu ni nɪbɔ'ɔ. ⁷ Lá Yesu à le nzi nzi mmoðontə waa nswonjə mæ, “Bɪinə nɪ, nɪ tsuu kɪ bɔ'ɔ.” ⁸ Bo nŷəntə mi'i myaa ntigə yə tsi'i Yesu, kaa ñkɪ'ɪ nŷi dǎŷ bú nŷə.

⁹ Ajǎnjə mæ bo le nlɔ wa atu nta'a ñka nsigə aa, Yesu a swonj a mbo bo mæ, “Nɪ tsuu annu nlonj nŷəntə təə təə ma yŷi a mbo nŷi ló swonjə, i ywə'e noð yŷi mæ Mu Nŷi à ka yŷi yweenə nɪ nɪwo aà.” ¹⁰ Ngǎnyəgənnu jɪ jya i betə yɪ mæ, “Ngǎnndɪ'i nɔnjsə i nswonjə ni mæ Elijah à tswə nɪ mfɔo ntsyá mbɪi i zɪ aa a ya aa ε?”

¹¹ Yesu a kwi'i a mbo bo mæ, “Elijah à tswə nɪ zɪ, ñkɪ tswə nɪ nzi tsisə innu tsɪm fu i bɪnsə a ajǎnjə mæ i le ntswe aà.” ¹² La mæ swonjə a mbo bú mæ Elijah à tɛ'ε mæ nzi, kaa bo wa'à yɪ zɪ, mbǎnjə nŷghirə annu yŷi mæ bɪ kɔŷə aa ghu nú. Á kɪ mbə a nŷɪngɪŷi a ajǎnjə mæ Mu Nŷi à ka yə nŷi'ɪ a mbo bo aà.

* 16:18 Njɪ'i Pita, “Petros” ni nɪghàa ni baGrikia, i bə aa álansəngɔ'ɔ.

13 Ngǎnyөгǎnnu ji jya i tigè nyu'u a laa atu bo maa noò mæ a swonj aa ànnu ñlonj njaaa Jon Ngǎnmürè bè ñki.

Ajàn mæ Yesu à le ngǎnrø mûmbâjnè yïi mæ à le ntswe ni demon aà (Mk. 9.14-29; Lk. 9.37-43)

14 Noò yïi mæ bo le mbù mbii ntsi'i nnòò bè wa aa, ñumbâjnè yï mò'ò à le nzi ñswetø miku'utè mi a nsi Yesu, ñswonj mæ, 15 "Mmà'ambì, ko miijnè mû ghà ghù, ñlonj mæ a wò àbùbürè ñnañsø nyø nî ñgi'i tsi'i nî mbè ànnu. A yi mbè noò mò'ò a wò a mum mò'ò, a bè a noò mò'ò a wò a mûm ñki. 16 Mè ghìrø nzi nî ghu a mbò ñgǎnyөгǎnnu jo kaa bo kî' à àjàn mæ mbè bo ghurè yï zî." 17 Yesu a swonj mæ, "Oò, bú niwaa nî bè bii bi si nî àbiintii tswè, ñghìrø nî innu jii i si tsinè aa, mè ka tswè bi'inè i ywe'e aa a noò àkè aa è? Mè ka kî tswa ntii gha nlonj njaaa yùu i ghæe ywe'e aa a noò àkè aa è? Nî zi nî ghu a mbo mæ."

18 Yesu a wenè demon wa, a burè ñfè'e ghu nu, mu wa a ghesè ñtii.

19 Ngǎnyөгǎnnu Yesu i le ntigø nzi ghu mbo a alò'òsè mbetø yï mæ, "Bi'i ghìrø ñki i a mfi'i demon wa zi aa a ya aa è?"

20 A kwi'i a mbo bo mæ, "Nlonj mæ àbiintii yuu a kè'è aà. Mè swonj a mbo bù tsi'i annu ññkonj mæ, mbè nî tswè nî àbiintii a te'e ñkè'è mbè tsi'i tsò àbürø mághum, bè boñ mbè nî swonj a mbò ñta'a ghù mæ, 'Biiñè faà ñghæe ntø fii' i kî ñbiinè. Maa mùu ajàn boñ kaa mbè ànnu tsu a wa'à ghuu tsyá. [21 Mbuu demon ma ghù a lòò aa mæ mbè nî si'isè ibii nú ghuu ti ji ñtsa'atø Nwî mbøn jii'."]*

Ajàn mæ Yesu à le mbu njaaa annu ñlonj annu niwò yï aà

22 Noò yïi mæ ñgǎnyөгǎnnu ji i le mbù ñghotø a ala'a Galilea aa, Yesu a swonj a mbo bo mæ, "Bi ka fa Mu Nù a mbo bè, 23 tá bi zwitø yï, a ti bè a nî ñwji ji tarè bi bú mbiinse yi fu a niwò." Nú yaà i le nnañsø mbi'i tsi'i nî mbè innu.

Ajàn mæ Yesu à le ntu tax ñdàmà'anwî aà (Mk. 9.30-32; Lk. 9.43-45)

24 Noò yïi bo le nzi ñku'u a Kapernaum aa, ñgǎñkwerø tax ndàmà'anwî bo zî a mbo Peta mbetø yï mæ, "Ndi'innu ghùu ghù, à si tax ñdàmà'anwî tu aa è?"

25 Peta a kwi'i mæ, "A tu."

Noò yïi mæ Peta à le ñkuu a nda aa, Yesu a betø yï mæ, "Simon, àmòntø yo a nî mæ akè aa è? A tax a mbo bífò bí fàa nsyè aa a tu wo aa è? Bè bi ala'a bya, kè bigiì aa è?"

26 Peta a kwi'i mæ, "Bigiì."

Yesu a tigè ñswonj mæ, "Mbè a bè la boñ kaa bála'a bya si nî ntù tswè. 27 Lá kaa bi'inè si lòò mæ mbè bi'inè lwisè mintón myaa. Tsò mæ a bè laa aa, ghèè fii atsum mma'a nsa'a ghu. Fiwè fi mbii fii ò ko aa, ò ña'atø ñtsú yï, boñ ò ka fi'i abatø ñkabø ghu tá à ku'u a ntu tax ñdàmà'anwî ghà bo ghu. Lògø ñghæe ntu tax yï'ò ghu a mbo bo."

18

Abetè ñlonjò nù yïi mæ à kò'ò ntsirø a mûm ànnu ñifò Nwî aà (Mk. 9.33-37; Lk. 9.46-48)

1 A bè maa noò, ñgǎnyөгǎnnu Yesu zî ghu mbo mbetø yï mæ, "Nù yïi mæ à kò'ò ntsirø a mûm ànnu ñifò aburø aa à nî wò aa è?" 2 Yesu a twonjè mûñkhè nzi ñte'e a tiiè bo 3 ñswonj mæ, "Mè swonj a mbo bù tsi'i annu ññkonj mæ mbè nî tsuu ghuu bønje i bè tsi'i tsò bønkhè boñ kaa nî ka yï wa'à a mûm ànnu ñifò aburø kuu. 4 Nù ñtsim yïi mæ à sigisè ibii nú yï a nsyè tsò mu ghulà aa, àa bè nù yïi à kò'ò ntsirø a mûm ànnu ñifò a aburø.

5 "Nù ñtsim yïi mæ à kwèrø ajàn mu mà yú nî ñkùm gha aa boñ à kwèrø aa ghà. 6 Lá nù yïi mæ à ghìrø mæ ajànø mu mà yú yï mò'ò mæ à ññ ntii yï a nu mè aa tá à wo a mûm innu jì bi, a boñ mæ tá bi kwèrø ngò'ò abaa yï ñwè ghu ntøn, mma'a yï a mûm ñki miyaa tá à bwe nsigø ñghæe a nsyè ñki.

Ikwa'ànè jii mæ i ghìrè bè wò nî innu jii bi aà (Mk. 9.33-37; Lk. 9.46-48)

7 "Ñgi'i yï ñwè a mbò mbi mæ i zî nî ikwa'ànè jii mæ bè wò ghu aà. Ikwa'ànè i te'e ntswe nî ñzi, lá ñgi'i yï ñwè a nu nù yïi mæ ikwa'ànè ma jya i tsya ghu ñjim ñzi aà. 8 Mbè abò yo kè àkòrø yo a ghìrø mæ tá ò wo a mûm innu jì bi, ò kwyè mme'e. A boñ mæ ta ò bè abò mò'ò kè àkòrø mò'ò ñtsyatø a ntswe nî mbo mi mbaa kè mikòrø mi mbaa, tá bi yï mbànè mma'a gho a mum mò'ò ti mè. 9 Mbè ñli'i no nî ghìrø mæ ò wo a mûm innu

* 17:21 Kaa bè bi mò'ò si atii yuà ññø.

jī bi, ò twe'è nìme'e. A boŋ mē tā ò bē nīlī'ī mō'ò nyi ŋkuu a mūm n̄tswēnt̄t̄i, n̄tswatē a n̄tswē ni mi'i mi bmaa tā bi yi mbāŋnē m̄ma'a gho a mum mō'ò Satan.

Nīghāà nī nanaa nlon annū mbīnj̄r̄è yīi mē ì bwe àà
(Lk. 15.3-7)

¹⁰ “A nī yē mē kaa nī si bōō bī kēgē tsō buā bū tsa'a. Mē swōŋə a mbo bū tsi'ī annū n̄ŋkoŋ mē baangel byaa bi tēə a nsi mi'i Taà a ŋgōŋ bīnōō bitsim a aburē. [¹¹ Nlon mē Mu Nū à le nzī aa nyweensē bē bīi mē bi bwe aa.]” ¹² Nī wa'atē mē akē aa ē? Mbē ŋū à tswē nī mbi n̄j̄r̄ē jī ŋkhi, bēē yī mō'ò ì fa'anē mbwē, a wa'à jī mō'ò jya mīghum mi bū'u n̄tsō bū'u a atu n̄ta'a m̄mā'atē ŋghēē n̄lōō ya mē ì fā'a a m̄n̄jī aa ē? ¹³ Bē lē mē a yē, boŋ mē swōŋə a mbo bū nī annū n̄ŋkoŋ mē āa kī doritē nlon ŋgaa mbi mā ya ì t̄syā ajāŋ mē a doritē nlon ŋgaa jya mīghum mi bū'u n̄tsō bū'u mē kaa ì ghīrē wa'ā a m̄n̄jī fa'ā à āā. ¹⁴ A kī mbē a ŋgīŋ ŋgīŋ ajāŋ mē Taà ghūū yīi à tswē a aburē aa, kaa à si kōŋ mē tā mūnt̄sirē mē ghulā yī mō'ò tā à bwe.

N̄dīm ghō yīi à wo annū àà

¹⁵ “Mbē n̄dīm ghō ghīrē annū yī bi a nu wō, ò ghēē ghu mbēē, bu yu tswē tsi'ī bŷ yu bi baa, ò di'ì ìbī yī ghu mbō. Bēē a yu'utē bēə boŋ ò bū mē n̄tswē nī n̄dīm ghō wa fu. ¹⁶ Bēē a tsuu yī nyu'utē, ò bū n̄tswōŋtē a ŋū yī n̄fūūrē kē bē bi baa, bi zī nī ghēē bŷ bo, ta tā innū tsim jīi mē bi swōŋ aa tā tswē nī biyōfē bi baa kē bi tarē bīi bi beentē. ¹⁷ Bēē mē a kī mbu n̄tuu yī a nyu'utē annū yīi mē bŷ bo swōŋ aa, nī logē yī ŋghēē nī ghu a n̄sī ŋghōtē. Bēē a kī mbu n̄tuu annū yīi mē ŋghōtē ì swōŋə aa, nī lēntē yī tsi'ī tsō t̄izī Nwī kē ŋgāŋkwērē tax.

Annū yīi mē bē beentē aa bo bi à yīi bē tuu àà

¹⁸ “Mē swōŋə a mbo bū tsi'ī annū n̄ŋkoŋ mē, annū yīi mē nī kwērē fāa n̄syē aa boŋ baa kīi kwērē a aburē, yīi mē nī fēē fāa n̄syē aa boŋ baa kīi fēē a aburē. ¹⁹ Mē ku'ūsē m̄bu n̄swōŋ a mbo bū tsi'ī annū n̄ŋkoŋ mē, mbē bū bi baa beentē fāa n̄syē a n̄lōō ayōō boŋ Taà ghā yīi à tswē a aburē aa à ka fa a mbo bū. ²⁰ Nlon mē ādīgē yīi mē bē ghōtē n̄tswē ghu bi baa kē bi tarē nī ikūm gha aa, mē tswē a titīi bo.”

Nīghāà nī nānaa nlonŋ ḡgāŋfā'ā à ti lī'inē àfansēnnū

²¹ Peta à le nzī a mbo Yesu mbetē yī mē, “M̄mā'ambī, m̄bē n̄dīm ghā a ghīrē annū yī bi a nu mē aa ḡgāà jī sigē mē kī n̄lī'inē ì tsim aa ē? Mbē ḡgāà jī s̄mbaa ì ku'ū aa ē?” ²² Yesu a kwi'ī ghu mbo mē, “Kaa mē ka wa'ā a mbo wō swōŋ mē ḡgāà jī s̄mbaa, mē ka bāŋŋə swōŋ mē, ḡgāà mīghum mi s̄mbaa ḡgāà jī s̄mbaa.” ²³ Ma m̄u ajāŋ, mbē bi'inē figinē annū n̄fō aburē tsō m̄fō yī mō'ò yīi mē à le n̄lōō mē yu sēntē innū ŋkabē jī bo bi ḡgāŋfā'ā jī, ²⁴ Nōō yīi mē bi le n̄lōginē ŋka n̄lētē aa, bi zī nī ŋū yī mō'ò yīi à le si tswa nīi nī bi million bi francs bi nīghumē. ²⁵ Tsō mē kaa à le ŋkī'ī ajāŋ yīi mē mbē yu tū ŋkabē ya zī aa, m̄fō wa a swōŋ mē bi tswa yī m̄fēē a bō'ò bi ḡgwē yī nī bōō bi, nī ḡgōŋ ḡjōō tsim jīi à tswē nī ju aa n̄tu ŋkabē yī ya ghu. ²⁶ ḡgāŋfā'ā a wa a swētē m̄ikū'ūtē mī a n̄syē, mbū'u mbo ghu mbo, n̄swōŋ mē, “M̄mā'ambī, tswa n̄t̄t̄i gho a nu mē, wa mē ka yī tu ḡjōō tsimē.” ²⁷ M̄fō wa a kō m̄l̄ŋŋə yī, m̄ma'atē yī, n̄swōŋ mē tā à tsuu ŋkabē ya bŷ tu.

²⁸ “Tsi'ī ma waà ḡgāŋfā'ā à à ghē mē yu kī fē'e, m̄bōō ŋū n̄bō wāà yī mō'ò yīi à le si bāŋŋə n̄tswa nīi nī n̄tsū'ū jī nīghum, m̄fan a n̄tōŋ, n̄swōŋ mē, ‘Tu ŋkabē yā yā.’” ²⁹ A wō ghu n̄sī, n̄yē'ə mē, ‘tswa n̄t̄t̄i gho a nu mē, wa mē ka yī tu ŋkabē yō yā.’” ³⁰ A tuū yī, n̄swōŋ yī ŋghēē nī ghu, ŋghēē n̄n̄ŋə a n̄d̄atsan mē tā à tswē ghu nywe'e a noō yīi à ka yī tu nīkarē nī n̄ya āā. ³¹ Nōō yīi mē ḡgāŋfā'ā jī jya jī mō'ò ì le nyē ma ya annū aa, nū yāà ì bi'ī tsi'ī nī m̄bēnnū. Bo ghēē ŋkē'enē ḡgōŋ innū tsim jīi ì le m̄fē'e aa a m̄bō n̄fō wā. ³² M̄fō wa à le n̄tswōŋ yī a zī a swōŋ ghu mbo mē, ‘Wō ḡgāŋfā'ā à àb̄i'it̄t̄i, mē kī le m̄mā'atē nīkarē n̄ya nī tsim nīi ò le n̄tswa gha ghu aa, nlon ajāŋ mē ò le nyē'ə a mbo mē āā. ³³ O kī wa'ā zī ajāŋ mē mbē ò ko m̄l̄ŋŋə n̄dīm ghō, tsi'ī tsō ajāŋ mē mē le ŋko ghō aa ē?” ³⁴ M̄fō wa à le n̄l̄wīnsē n̄tōŋ, n̄tswōŋ ḡgāŋm̄fīi bō, m̄fa yī a mbo bo mē bi ghēē m̄fīi yī nywe'e a noō yīi à ka yī tu nīkarē nī n̄ya n̄tsimē.

³⁵ “Aa ajāŋə mē Taà ghā mē à tswē a aburē aa, āa yī ghīrē a nu bū bitsim, mē mbē nī tsuu ifansēnnū bilim buu a mūm n̄t̄t̄i bū ì kī lī'inē.”

19

Ajāŋ mē Yesu à le n̄dī'ī annū n̄lon annū nsà'anē n̄yō'ò aa
(Mk. 10.1-12; Lk. 16.18)

* 18:11 Kaa bē bi mō'ò si atīi yuā nīŋə.

* 18:22 Kē ḡgāà mīghum mi s̄mbaa n̄tsō s̄mbaa.

¹ Nòò yii mæ Yesu à le mæn̄sə nswon̄ ma jù innù tsim̄ aa, à le mà'atə ala'a Galilea ñghɛɛ a mbu'u Yudea a n̄jii ñk̄i Jordan, ² M̄in̄dò mi bə m̄i ghà'atə le nyon̄ə yi, a ghurə m̄ighdò a nu bo maa adigə.

³ BaFarisai bi mo'ɔ bi le nzi, a ñkwà'ànə yi, mbetə yi mæ, "N̄onsə à bii mæ mbə n̄u a fi'i ñgwé yi ñlon̄ annù tsu mæ à ghìrə aa ɛ?" ⁴ A betə waa mæ, "N̄i leé ñk̄i'ì twon̄ mæ, n̄u yii à le nan̄sə waa nloginə a nloginə aa, à le nan̄sə waa aa ñumbāñnə bo m̄angyè aa ɛ?" ⁵ Ntīgə nswon̄ə ni mæ, "Tsò mæ a bə laà, ñumbāñnə à ka ki mà'atə taà yi bô ndè yi, i zi bòonsə bô ñgwé yi, tã bo bi baa tigə mbə n̄jyānu yi m̄fũurə aa ɛ?" ⁶ Maa ajāñ kaa tã bo wa'à bə bi baa bù mbə, ntīgə mbə n̄jyānu yi m̄fũurə. Ayoo yii mæ Nw̄ingd̄on̄ à bòonsə mæ aa, tã n̄u tsu à tsuu ló yātə." ⁷ Bo bù mbetə yi mæ, "Moses à le ntīgə nswon̄ mæ mbə n̄u à tse fa an̄wà'ànə nsà'a n̄iyɔ'ɔ a mbo ñgwé yi, i fi'i yi aa a ya aa ɛ?" ⁸ A kwi'i a mbo bo mæ, "Moses à le mbeentə mæ mbə n̄u ká m̄fi'i ñgwé yi aa nlon̄ ajāñ mæ m̄int̄i muu t̄i aa. Lã kaa a wa'á aa ajāñ mæ a le ntswe a nloginə aa bə. ⁹ Mə swōñ a mbo bù mæ mbə n̄u a fi'i ñgwé yi a nda yu, ntsuu nlon̄ aa annù atsũurə bə, mbu nyo'ɔ yi dāñ, bə boñ à ghìrə aa annù m̄aghàbə."

¹⁰ Nḡányөгəñnù ji i betə yi mæ, "Mbə a bə ma mùu ajāñ a tit̄i ñumbāñnə bô ñgwé yi a ki'ì kù'ùnə aa bə mæ tã ñumbāñnə wa a tswe yi ti yo'ɔ aa ɛ?" ¹¹ Lã a kwi'i a mbo bo mæ, "Annù ma yù mæ m̄i'ì aa, kaa mbə a ki'ì a mbo n̄u ñtsim̄ ghɛɛ. Mbə a ki'ì ñghɛɛ aa tsi'ì a mbo bə bii mæ Nw̄ingd̄on̄ à tsò'ɔ mfa a mbo bo aa. ¹² Nlon̄ mæ bə bi mo'ɔ à ni bisd̄on̄ aa a n̄jwé, bi mo'ɔ, bi ghìrə n̄i mbò, bi mo'ɔ bi ghìrə ib̄iinnù waa maa ajāñ m̄bi'ì aa annù nif̄ɔ aburə. N̄u yii mæ mbə kwɛrə annù ma yù mæ m̄i'ì aa, tã à kwɛrə."

Ajāñ mæ Yesu à le n̄niñ mbocnə a nu bōñkhə aa

(Mk. 10.13-16; Lk. 18.15-17)

¹³ Bə bi mo'ɔ le nzi ni bōñkhə ghu mbo mæ tã à n̄on̄sə mbò mi a atu bo ntsa'atə Nw̄i. Nḡányөгəñnù ji i wenə bə byá. ¹⁴ Lã Yesu a swon̄ mæ, "N̄i ma'atə boc̄ bya tã bi zi a mbo mæ, ñtsuu waa ki k̄iñə bə; ñlon̄ mæ annù nif̄ɔ aburə a tswe aa a mbo bə tsò bo." ¹⁵ A swōñ m̄i laà aa ntīgə n̄on̄sə mbò mi a atu bo, ñghɛɛ yi.

Annù m̄ungwà' à ñḡañkabə

(Mk. 10.17-31; Lk. 18.18-30)

¹⁶ N̄u yi mò'ɔ à le nzi ghu mbo mbetə yi mæ, "N̄d̄i'innù, annù yi siginə yii mbə m̄i ká ñghìrə nyi ñkuu a m̄m̄ ñtswɛnt̄i yii ì lw̄i'ì n̄ñkon̄ aa à ni yu aa ɛ?" ¹⁷ Yesu a betə yi mæ, "O betə gha nlon̄ annù yi siginə aa a ya aa ɛ? Wa n̄u yii à b̄on̄ aa, à ni tsi'ì n̄u yi m̄fũurə. Mbə ò ka ñkon̄ mæ o kuu a m̄m̄ ñtswɛnt̄i, ò ká ñləə n̄d̄i'ì Nw̄i j̄yá." ¹⁸ A betə Yesu mæ, "I juu aa ɛ?" Yesu a kwi'i ghu mbo mæ, "Tsèe ñu zwitə. Tsèe annù m̄aghàbə ghìrə. Tsèe yārə. Tsèe abāññonnù tswɛɛ. ¹⁹ Ka nyu'unə taà ghò bô ndè ghò. Ka ñk̄on̄ə ni nd̄im̄ ghò tsò ib̄iñ n̄u ghò."

²⁰ M̄ungwà' à wa a kwi'i ghu mbo mæ, "Mə ləə mæ n̄d̄i'ì ma jù tsi'ì tsim̄ə, a tigə mbon̄ akə a mbo m̄i aa ɛ?"

²¹ Yesu a kwi'i ghu mbo mæ, "Mbə ò ka ñkon̄ mæ òo b̄on̄ m̄ansə, ò ghɛɛ m̄fee ñḡon̄ ñjod̄ tsim̄ jii ò tswe ni ju aa, mfa a mbo ñḡañf̄umə, nzi ñka yon̄ə naa, boñ ò ka tswe n̄i àf̄u' à aburə."

²² M̄ungwà' à wa à yù'ù m̄i ma yù annù aa, ñlo ñghɛɛ yi n̄i àjəñnə ñlon̄ mæ ñjod̄ ji i le ñgha'a.

²³ Yesu a tigə ñswon̄ a mbò ñḡányөгəñnù ji mæ, "Mə swōñ tsi'ì annù ñikon̄ a mbo bù mæ a tsyanə a mbo ñḡañkabə a ñkuu a m̄m̄ annù nif̄ɔ aburə. ²⁴ Mə bu ñk̄u'usə ñswon̄ a mbo bù tsi'ì annù ññkon̄ mæ, a fwaatə a mbo kamel a ntsurə a n̄li'ì ni nsa'a, ntsyatə a mbò ñḡañkabə a ñkuu a m̄m̄ annù nif̄ɔ Nw̄i."

²⁵ Nḡányөгəñnù ji yù'ù m̄i ma yù annù aa, annù a tsyá waa tsi'ì mbəñnù. Bo tigə mbetə yi mæ, "N̄u yii mbə a yweenə aa a tigə mbə aa wə aa ɛ?"

²⁶ Yesu a l̄i n̄si waa nswon̄ a mbo bo mæ, "A tsyá aa ñm̄is̄on̄, lã a ghèɛ ni Nw̄i, mbə à tse ghìrə innù tsim̄ə."

²⁷ Peta à kwi'i nswon̄ mæ, "Yə, bi'ì b̄i'ì mà'atə mæ ñḡon̄ ñjod̄ tsim̄ ñyon̄ə gho aa, bi'ì ka yi tigə n̄nan̄sə tswe aa ni àkə aa ɛ?"

²⁸ Yesu a swon̄ a mbo bo mæ, "Mə swòñə a mbo bù tsi'ì annù ñikon̄ mæ wa a m̄m̄ m̄bi yi m̄fi, wa a noò yii mæ Mu N̄u à ka yi ñañnə a n̄i àbərə ñigha'a yu aa, bù bya bii mæ ni le ñka nyon̄ə n̄aa aa, n̄i ka yi k̄i ñañnə n̄i ib̄ərə ñighum̄ ñtsò baa, i tigə sa' a itsə baIsrael nyi ñighum̄ ñtsò baà. ²⁹ N̄u ñtsim̄ yii à mà'atə m̄ila' à mi, kə bilim̄ bi, kə bijàantə bi, kə taà yi, kə ndè yi kə boc̄ bi, kə ibwènə nsyè ji, nlon̄ ikum̄ gha aa, à ka yi b̄u tswe n̄i ñjoo mà jya ñḡaa ñk̄hi; i ki b̄u tswe n̄i ñtswɛnt̄i yii ì lw̄i'ì n̄ñkon̄ aa. ³⁰ Lã bə bi ghà'atə bii

mə à ni bĩtsyà bi mbĩĩ tsĩtsòŋ aa, bi ka yĩ tigə bə bitsirə bi n̄jmə, tã bitsirə bi n̄jm tigə mbə bitsyà bi mbĩĩ.”

20

Annù ñlon ɣǎŋfà'à a akò milù'ù

¹ “Ñlon mə annù ñifò aburə a bə aa tsi'ĩ tsò ajàn yii mə ñu yĩ mò'ò à le mfe'è tsi'ĩ a t̄itugə a mbà'a mbà'à ñghɛɛ a n̄lòò bə mə b̄i zi mfà'à a akò milù'u yu. ² A le mbii mə yu ka tu waa n̄ ñkabə yii à kù'ùnə n̄ ifà'a njwi yii m̄fùürə aà, ñtigə ntoo waa wa mùm àkò milù'u yu. ³ A bù mə mbə a n̄lòontə nòò, a bù m̄fe'è ñghɛɛ ñyè bə b̄i mò'ò bi təə a n̄saanə m̄itaa tsi'ĩ àdànà dànà; ⁴ a swon a mbo bo mə, ‘N̄i ki ñghɛɛ wa mùm àkò, wa mə ka ghìrə fa ayoo yii mə a ku'unə aa a mbo bù.’ ⁵ Bo tigə ñki ñghɛɛ. A bù m̄fe'è a n̄si'ĩ nòò bo bi a nyəŋ nòò, ñki ñghɛɛ ñghìrə tsi'ĩ wa ajàn mə à le ñghìrə a mbĩĩ aà. ⁶ A bə mə a mbàŋ nòò, a bù ñghɛɛ nyè bə b̄i mò'ò bo təə, a swon a mbo bo mə, ‘N̄i si'ĩ ntəə faà m̄bwesə n̄ ñjwi yu a adànə dànə aa a ya aa ɛ?’ ⁷ Bo kwi'ĩ ghu mbo mə, ‘Kaa ñu tsù à ghìrə wa' à yii' lɔgə mə b̄i'ĩ zi mfà'à a mbo yu.’ A swon a mbo bo mə, ‘N̄i ki ñghɛɛ ñka m̄fà'a wa mùm àkò.’

⁸ “Nòò ñtso nòò à kù'ù mə m̄bɔŋə àkò milù'ù wa a swon a mbò ñgàn̄lèntə ñjoo yii mə, ‘T̄won ɣǎŋfà'à jya ntu ñkabə yàà, ñlɔgìnə n̄i b̄i n̄lwi'ĩ ñj̄m bya, ñkò'ò m̄màn̄sə n̄i b̄i n̄tsyamb̄i byà.’

⁹ “Bə bya mə bi le n̄lɔgə waa a noò m̄ban̄ nòò aa bi z̄i m̄ə, ñu yii mò'ò yii mò'ò a kwèrə ñkabə yii mə à kù'ùnə a ntù ñgàn̄fà'à ghu a atù ñjwi aà. ¹⁰ Nòò yii mə bitsyà bi mbĩĩ bya bi le n̄zi aa, bo le ñwa'atə mə à yàa ñkabə à ka gha'atə; la ñu ñtsim a k̄i ñkwèrə tsi'ĩ ñkabə yii mə bi tu ñu ghu a atù ñjwi aà. ¹¹ Bo kwèrə m̄ə, ñlɔgìnə ñka n̄wurikə a mbòŋ àkò wà, ¹² ñswonə n̄i mə, ‘Bə bi n̄lwi'ĩ ñj̄m bù bi fa'a aa tsi'ĩ a atu mu fibàn̄tə, lã b̄i'ĩ b̄àn̄nə ñsi'ĩ nyo'ò n̄n̄òò n̄fà'a njwi yu ñtsim, ò tù ñkabə yii'ibo à ku'unə!’ ¹³ Mbòŋ àkò wa a kwi'ĩ a mbo ñu n̄bò wàà yii mò'ò mə, ‘N̄sũkà'a ghà, kaa mə s̄i annù a mbo wò fãnsə; ò ghìrə wa' à bii aa mə ò ka kwèrə aa ñkabə yii mə à kù'ùnə n̄i ifà'a njwi yii m̄fùürə aa a mbo mə aa ɛ?’ ¹⁴ Lɔgə ñkabə ò ya ñghɛɛ ghò; à wa a k̄on mə ñkɔŋ a ñki m̄fà' ayoo yii mə mə fa a mbo wò aa a mbo ñu n̄lwi'ĩ ñj̄m ghù.’

¹⁵ “Mbə mə wa' à annù yii mə k̄on aa n̄i ñjoo jii mə à n̄i à ja aa ghìrə aa ɛ? Kə n̄i ghè'ənə aa gha ñlon mə mə fa aa ɛ?”

¹⁶ Yesu a tigə ñlwi'isə nswon mə, “Ma mùu ajàn, b̄ilwi'ĩ bi ñj̄m ka yii bə bitsyà bi mbĩĩ, tã bitsyà bi mbĩĩ tigə mbə b̄i lwi'ĩ bi ñj̄m.”

Ajàn mə Yesu à le ñghàa ɣaa yii à ywe'e ji tarə ñlon annù ñiwò yi aà
(Mk. 10.32-34; Lk. 18.31-34)

¹⁷ Yesu à kà mə aa ñkò'ò ñghɛɛ a Yerusalem, ñlɔgə ɣǎŋyogənnù ji jyà ñtsò baà, a tswé tsi'ĩ bə bo. Bo kà mə aa ñghɛɛ a m̄àn̄ji a swon mbo bo mə, ¹⁸ “Yə n̄i, àjànə mə b̄i'ine ñkò'ò ñghɛɛ n̄i a Yerusalem laa aa, bi ka tswa Mu N̄u à fa a mbo b̄il̄i bi ñgàn̄m' anw̄i bo bi ñgàn̄d̄i' n̄on̄sə tã bo tso'otə isa' à yii ñtsərə mə b̄i zwitə yi, ¹⁹ tã bi fa yi a mbo b̄it̄zi Nw̄i tã bo wye yi, ñghɔɔ yi, ñkweentə yi a atu atibàn̄nə b̄àn̄nə; lã a ti bə n̄i njwi ji tarə bi bù m̄b̄iñsə yi ñiwò.”

Annù yii mə ndè bi b̄oo bi Zebedee le mbetə ñlon b̄oo bi aà
(Mk. 10.35-45)

²⁰ Ndè bi b̄oo bi Zebedee à le ntigə nzi a mbo Yesu bo bi b̄oo bi, ñswetə miku'utə mi ghu n̄si, ñlɔɔ annù yii mò'ò ghu mbò.

²¹ Yesu a betə ghu mbo mə, “O l̄òò aà àkə aa ɛ?”
A kwi'ĩ ghu mbo mə, “Bii mə tã b̄oo aa bù bi baa bi yi n̄tswe a mùm annù ñifò wò, tã yii mò'ò a tswə a abo wò yii m̄à'à, tã yii mò'ò a tswə a abo wò yii ñkwàbə.”

²² Yesu a kwi'ĩ a mbo b̄oo bya mə, “Kaa n̄i s̄i annù yii mə n̄i betə aa z̄i. Mbə n̄i nò ñd̄on̄ yii mə mə ka no aa ɛ?”

Bo kwi'ĩ gho mbo mə, “Mbə b̄i'ĩ nò.”

²³ Yesu a swon a mbo bo mə, “Tsi'ĩ annù ññkɔŋə, n̄i ka no nd̄on̄ yii mə mə tswə n̄i nno aà, tã b̄i ki m̄murə ghuu a mùm ñk̄i a ajàn yii mə bi tswə n̄i m̄murə mə ghu aà. La kaa a si adigə ya bə a n̄tsò'ò bə b̄ii mə bi ka yii tswə a mb̄èè ñkwɛɛ mə n̄i m̄à'à kè n̄i ñkwàbə aà, a n̄i idigə ma jù aa a ka yii tswə bə b̄ii mə Taà ghà à n̄àn̄sə n̄lèə a mbo bo aà.”

²⁴ Abùgə ɣǎŋyogənnù jya ñghum à yù'ù mə annù ma ya, ñlwisə ntɔŋ a nu bo bya bi baà. ²⁵ Lã Yesu a twonə waa bitsim, ñswon mə, “N̄i zi mə bə b̄ii mə bi sa' a b̄it̄zi Nw̄i aa, bi n̄on̄ aa atu bo, m̄bu'utə n̄i waa; bə b̄i wè byaa bi tswé n̄i àdà'à a atu bo. ²⁶ Kaa m̄bə wa' à maa ajàn a tit̄i bù b̄ə; ñu yii mə a l̄òò mbə ñu yii ñwè a tit̄i bù aa, tã à bə

ngànjàfà' à ghùù, ²⁷ tá nù yìi mē a lòò mbē ñtsyàmbīi aa, tá à bē abù'ú yuu; ²⁸ ñlon mē, tsi'i Mu Nù, kaa à le ñwa'à zì aa mē tá bì ka mfa'a ghu mbô. A le nzi aa a mfà'a a mbo bē, i kii fa ntswēnti yì a ntsu'u atu bē bì ghà'àtē ghu."

Ajàn yìi mē Yesu à le ñghùrē bif'ənē bi baà
(Mk. 10.46-52; Lk. 18.35-43)

²⁹ Yesu bo bì ñgànyegənnù jì kà mē aa mfe'e a Jericho, mambēm ñndò a ká ñyonə waa. ³⁰ Bif'ənē bi baà le ntswe a mbēē mánjì ñyu'u mē Yesu a tsyà. Nloginē ntigē ntōnjnē nswonə ni mē, "Ko miiñē yì'i, Mu David!" ³¹ Nndò wa i wenē waa nswon mē tá bo kutē ntsu' waa; la bo bāñnē ñku'usē ntōnjnē nswonə mē, "Mmà'àmbi, ko miiñnē yì'i, Mu David!"

³² Yesu à le ntəə ntwonə waa mbetə mē, "Ni lòò aa mē tá mē ghìrē mē akə ni bù aa e?"

³³ Bo kwi'i mē, "Mmà'àmbi, ghìrē tá bí'i bu ñka nyē idigē."

³⁴ Yesu à le ñko miiñnē wāà, ñmcoontē mi'i myaa, bo ghēsē ñloginē ñka nyē idigē, ñlo ntigē nyonə ni.

21

Ajàn yìi mē Yesu à le ñkuu a Yerusalem tsó ñfò aà
(Mk. 11.1-11; Lk. 19.28-40; Jn. 12.12-19)

¹ Bô ghèè mē ñka ywe'e a Yerusalem ñkuu a Betfage yìi à le ntswe a ñji'i ñta'a Olive aà. Yesu a toò ñgànyegənnù jì jì baà a mbīi ² ñswonə a mbo bo mē, "Ni ghēe fii a ni mú àla'a yì a mbīi bù, àjàn yìi nì ka ghēe ki kuu aa, i yē jākasi yìi bi tññnē bo mu yì. Ni yē, nì fēē ñzi nì ju mfa a mbo mē. ³ Bēe nù a betē annù a mbo bù, nì swonə ghu mbo mē, 'A lòò Mmà'àmbi,' bonə à ka tigē ghēsē swonə tá nì logē."

⁴ Ma yù ànnù a le mfe'è aa a ñlwensé ànnù ya yìi mē ñtoò Nwì à le nswonə aa mē, ⁵ "Swonə a mbo bōo bi Zion mē,

'Yē nì, ñfò ghùù à ghuà mē a zì a mbo bù aà!'
A sīgīsē ñbīnù yì a nsyē, ñko'ò a atu jākāsì, a bē tsi'i mu jākāsì yì ñkēgē."

⁶ Ngànyegənnù jì jya i le ntigē ghēe ñki ñghìrē tsi'i ànnù ya mē à le nswonə mē tá bo ghìrē aà; ⁷ Bo le nzi nì jākāsì wa bo mú yì, ñnōnsē its'è'è jyaa a ñjim nnaà jya a tigē ñko'ò ntswe ghu. ⁸ Bē bì ghà'àtē wa a titi nndò wa a nsantē its'è'è jyaa a mánjì, bí m'ò kwyē ñtaa iti ñki santē wa a mánjì. ⁹ Nndò yìi i le si ghēe a mbīi bo bì yìi i le si yonə a ñjimē aa i le ñloginē ñka ntōnjnē mē,

"Hosiana, a mbo Mu David! Bì'ìnē gha'asē yu wa yìi mē a zì nì ñkūm Mmà'àmbi aà!
Hosiana a mbô Nwì Ako'òntsiro!"

¹⁰ Yesu à kò'ò mē ñkuu a múm ñjò'ò àla'à Yerusalem aa, idigē tsim ghu i tigē tsiginē tsi'i ñtsiginē, bē tigē mbetē ni mē, "Aà wòò ghùlù aa e?"

¹¹ Nndò wa i kwi'i mē, "Aa Yesu, ñgànjntoò Nwì yìi mē à lo a Nazareth a mbù'u Galilea aà."

Ajàn mē Yesu à le ñkuu a múm ñdámà'anwì aà
(Mk. 11.15-19; Lk. 19.45-48; Jn. 2.13-22)

¹² Yesu à le ñghèè ñkuu a múm ñdámà'anwì, ñfurē bē bítisim bii bi le ntswe ghu mfee nì ñjoo ñkii nyuu aà. A le ntii itetò bē bii mē bi le si kwensē nì ñkabē bo bì ìlèn bē bii mē bi le si fēē nì bi bugirəmìkuu aa mmà'ànē a nsyē. ¹³ Nswonə a mbo bo mē, "Bì ñwa'anē a múm àñwà'ànē Nwì mē,

'Bì ka yì ki twonə ndá yà aa nì ñdá ñtsà'àtē Nwì.'
Lá nì ghìrē mē i tigē mbē a adigē ñlèntē biyèr'at!"

¹⁴ Bif'ənē bo bì bibwènkē le nzi ñtsi'i yì wa ndámà'anwì, a ghurē waa. ¹⁵ Bili bi ñgànjmà'anwì bo bì ñgànjndi'i ñnōnsē yē mē ñnnūtsyámbo jya jii mē à le ghìrē aa, ñki nyē bōo bya mē bi le ntswe wa ndámà'anwì ñtōnjnē ni mē, "Hosiana a mbo Mu David!" aa mītōñjē myaa bāñnē ñlwi lwi, ¹⁶ bo swonə a mbo Yesu mē, "O yù'ú ànnù yù mē bōo bù swonə aa e?"

Yesu a kwi'i mē, "ññjē; nì leē ñwa'a twonə, a múm àñwà'ànē Nwì mē, 'Wò Nwì ò ghìrē mē mē tá bōo bì bore bo bì bii bi burē aa ki nonjē aa tá bì ka mfa ñgha'a nù nì bonə mǎñsē aa a mbo wò' aa e?"

¹⁷ Yesu à le ntigē mma'atē waa, ñfe'e ñghēe a ala'a Bethany, ñle ghu.

Ajan̄ yii mə Yesu à le nnīn̄ ndòò a atu àtì figè àà

(Mk. 11.12-14,20-24)

¹⁸ A bè mə a t̄itugə a noò yii mə à le mbù ñka ñkuu ñghɛɛ a Yerusalem aa, ñji i yan̄è yi. ¹⁹ A yə àtì figè yí m̄o'ò a mbèè m̄an̄ji, ñghɛɛ ghu, kaa wa'á f̄intà ghu yə a ñji, a b̄an̄nè ñluu tsi'í ìyèñ ghu. A swon̄ a mbò àtì ya mə, "Tà ò yí n̄tsùù f̄intà i l̄ò bú koon̄!" Ati ya le ki mburə ñghensə nyoo ñkwo.

²⁰ N̄ḡan̄yogènnù ji i le nyə ma yaà ànnù, ñyerə, ñswon̄ mə, "A ghìrè àkè àtì yú a burè ñghesə ñkwo tsi'í l̄á aa ɛ?"

²¹ Yesu a kwi'í a mbo bò mə, "Mè swon̄ tsi'í ànnù ñin̄kon̄ a mbo bù mə, ni bə tswe n̄i àb̄iint̄ii i tsuu ki ñin̄kè bəə bon̄ mbè n̄i ghìrè ànnù yú mə mè ghìrè a nù àtì figè yú aà. Kaa wa'á aa tsi'í ma yú ghìrè bə, bon̄ mbè n̄i t̄e'è ñswon̄ bə a mbò ñta'a ghú mə, 'Tso'ónè nlò faà ñghɛɛ nn̄an̄ə a múm ñk̄i m̄iyaa,' bon̄ wa i ka kii l̄ò ghèe nn̄an̄ ghu. ²² N̄i bə tswe n̄i àb̄iint̄ii bon̄ ni ka ki kwɛrə n̄i ñḡon̄ innù t̄sim̄ jii mə ni betə ni a múm àtsà'atè Nwí aà."

Abetè ñlon̄ ada'a yii Yesu à le n̄tswe ni yu aà

(Mk. 11.27-33; Lk. 20.1-8)

²³ Yesu à ghèè mə ñkuu a ndàmà'anwí bil̄ii bi nḡan̄mà'anwí bo bi bità bi ala'a z̄i n̄tsi'í yi ghu a noò yii à le si d̄i'í annù Nwí aà, m̄betə yi mə, "O ghìrè innù juà jii mə o ghìrè aa n̄i ada'a wo aa ɛ? A ada'á ma yú a mbo wò aa, a fa wò aa ɛ?"

²⁴ Yesu a kwi'í mə, "Mè ka kii betə ghuu n̄i àbetè, bɛɛ mə n̄i fa akwi'í a mbo mè bəə bon̄ mə kii swon̄ə a adigè yii mə mè l̄ogè ada'a ya mə mè tswe ni yu a ñka ñghìrè innù jù ghu aà.

²⁵ "Jon̄ à le nl̄ogè ada'a aa fə a ñka mmurə b̄ə ñki aa ɛ? A le nlò aa a mbo Nwí kè a mbo bə aa ɛ?"

Bo le nl̄oginè ñka n̄swun̄ə bo ni bo n̄swon̄ə ni mə, "Mbè b̄i'inè swon̄ mə 'A le nlò aa a mbo Nwí,' bon̄ à ka swon̄ a mbo b̄i'inè mə, 'N̄i lèè ntigè wa'á annù yii mə àle si swon̄ bii aa a ya aa ɛ?' ²⁶ Kè m̄b̄é b̄i'inè swon̄ mə 'A le nlò aa a mbo bə,' bon̄ b̄i'inè aa ki bo'ò nn̄òò b̄é bú; ñlon̄ mə b̄é bitsim̄ bii mə Jon̄ à le mbè aa ñḡan̄toò Nwí." ²⁷ Maa ajan̄ bo le ntigè ñkwi'í mə, "Kaa b̄i'í si z̄i."

A tigè ñswon̄ a mbo bo mə, "Kaa mè ka wa'á ñú yii mè à fa ada'a mè ghìrè n̄i innù jù ghu aa a mbo bù ki n̄swon̄ə."

Ñighàà n̄i nàà ñlon̄ boò mb̄an̄nè bi baa

²⁸ "N̄i m̄òòntè mə akè aa ɛ? N̄ù yí mò'ò à le n̄tswe ni boò mb̄an̄nè bi baa, ñghɛɛ n̄swon̄ a mbo yí n̄tsyamb̄ii mə, 'Mú ghà, ghèe mfà'á wa múm àkò milùlù s̄ii.' ²⁹ Mu wa a kwi'í mə, 'Kaa mə ka wa'á ghèè.' L̄á mbu ñkwà'atè atù yi ñghɛɛ. ³⁰ A le mbù ñghɛɛ n̄too mu yí yii à ywe'e bi baa tsi'í maa ajan̄; a kwi'í mə, 'Wa mə ka ghèè, taà,' la kaa wa'á yi b̄an̄nè ñghɛɛ. ³¹ Aa ghuu mu a t̄it̄ii boò bya bi baa mə à le ñghìrè annù yii mə taà yí à le si l̄òò aa ɛ?"

Bo swon̄ mə, "Aa yí n̄tsyamb̄ii wá."

Yesu a swon̄ a mbo bo mə, "Mè swon̄ tsi'í ànnù ñin̄kon̄ a mbo bù mə, nḡan̄kwɛrə bitax bo bi ñkwàrè ka yí f̄oo kuu a múm ànnù ñif̄ò Nwí t̄i bú. ³² Nlon̄ mə Jon̄ à le n̄zi a mbo bù ñd̄i'í ni m̄an̄ji yii à t̄sinè aa kaa ni wa'á annù yi b̄ii. L̄á ñḡan̄kwɛrə bitax bo bi ñkwàrè i b̄an̄nè mb̄ii. Ka mə n̄i le nyə annù ma yú aa, kaa n̄i le ñwa'á m̄ant̄ii muu ki mb̄an̄kə mb̄ii annù yi.

Ñighàà n̄i n̄anaa ñlon̄ b̄ilensə bi akò milù'ù

(Mk. 12.1-12; Lk. 20.9-19)

³³ "N̄i yu'utè ñighàà n̄i nanaa n̄i mò'ò. N̄ù yí mò'ò à le mb̄é akò milù'ù yi, ñji'í ñkya ñkarisə ghu, ñki ton̄ ñiḡho ni ñin̄ milù'ù wa múm ñkyá, m̄boò nd̄an̄ik̄an̄ yii bi ka ki tswe ghu i b̄e n̄i akò ya aà. A le ntigè ñlensə akò ya a mbo bə, ñf̄e'ɛ ñghèè yi a atoo d̄an̄. ³⁴ Nòò ñkya m̄ant̄à mi ati milù'ù mya à kù'ù mə a toò ñḡan̄f̄à'á ji mə tá b̄i ghɛɛ ñkwɛrə m̄ant̄à mi ati milù'ù mya mi mò'ò a mbo b̄ilensə bi akò byá. ³⁵ B̄ilensə bi akò bya le n̄tswa nḡan̄f̄à'á ji jya, ñghoò yí mò'ò, ñzwitè yí mò'ò, ñk̄i ntumntè yí mò'ò n̄i ñḡò'ò. ³⁶ A le mbù n̄too ñḡan̄f̄à'á jii i le ñgha'atè n̄tsya ji mb̄ii jya. Bo bú ñghìrè tsi'í ñḡin̄ḡin̄ a nu bo. ³⁷ A nlwí'isə, a tigè n̄too a mú yí ñb̄an̄nè, ñswon̄ə ni mə, 'Bo ka bo'otè mú ghà ghú.' ³⁸ L̄á b̄é byá yè mə mu wa, n̄swon̄ bo ni bo mə, 'Aà ñj̄ind̄à yí à ghùl̄a mə, n̄i zi b̄i'inè zwitè yi tá tigè ji njòò ji jù.' ³⁹ Bi le ntigè nl̄ogè mu wa mma'a a abɛɛ wa ñj̄im̄ ñkya milù'ù ñzwitè yi.

⁴⁰ "Ma mùu ajan̄ n̄i m̄òòntè mə nòò yii mə mb̄on̄ àkò milù'ù wa à ka yí b̄ii aa, àa yí ghìrè mə akè ni b̄ilensə bi akò bya aa ɛ?"

41 Bo kwi'i mæ, "Tsi'i annu nîŋkonè, à ka yî nanşə zwitə bîku bi kwe'èfò ma bya, i tigè lensə akò milù'ù ya a mbo bádàŋ bii mæ bi ka ki fa mii mîntà mi ati milù'ù mya a ni nòò yîi à kù'ùnə aà."

42 Yesu a bú nşwoŋ a mbo bo mæ, "Nî leè wa'á nighàà ni Nwî nya twoŋ mæ ni swoŋə mæ:

'Tsi'i ñgò'ò ya mæ bíbɔɔ bi nda bi le ntuu aa, ì bəŋ mē ñtigə ñgò'ò ñibuu ni nda yî ñwè; a ma yù ànnù aa a ghìrə Mmà'ám̄bì, a bē ànnù yî yēyerə a mbo bí'í.'

43 "Ma mùu ajàŋ mē tigè ñswoŋ a mbo bù mæ, 'Bi ka yî kwērə annù nifò Nwî a mbo bù, i fa a mbo bē bi atoo dàŋ bii bi ka ki koonə mîntà mii mi ku'unə a múm ànnù nifò aà.' [44 Nù yîi à ka wò a ní ñgò'ò ma yù aa, à ka bəgikè; kè bəe mæ i wo a nu ñù bəə boŋ i ka ghò'ò yi."]*

45 Bili bi ñgàŋmà'anwì bo bi baFarisai le nyu'u miğhàà mî nàà mú aa, ñzi mæ Yesu à le si ñghàà ñlon ə ñgaà yàà. 46 Bo le ntigè ŋka nloo a ntswá yi, lá mbo'ò nnòò wa, ñlon mæ nnòò wa i le mbii mæ Yesu à bə aa ñtoò Nwî.

22

Nighàà nî nānaa ñlon adina niyo'ò (Lk. 14.15-24)

1 Yesu a ghèè nî mbli ñghaa a mbo bo ni miğhàà mî nanaa, ñswoŋ mæ, 2 "Annù nifò aburə mbə bi fiğinè aa a ni mfò yî mò'ò yîi mæ à le ñkà'a adina niyo'ò ni mú yî yî mbàŋnə, 3 ñtoo ñgàŋfà'á ji mæ tá bi ghèe ntwoŋ bē bii mæ à le ntwoŋə waa wa adigə adina niyo'ò aà; lá bē bii mæ à le ntwoŋə waa aa kaa bo wa'á kòŋ a nzi. 4 A bú ñghèe nî mbli ñtoo ñgàŋfà'á ji ji dàŋ, ñswoŋ a mbo bo mæ, 'Nî ghèe nswoŋ a mbo bē bii mæ mē twòŋə waa wa adigə adinà aa mæ, Yé nì, nòò adinà wa à kù'ù mē, mē wá mbòŋ bo bi bikau bii bi j'e'ə bi nanşə mfanškə aà, bi kè mē ñtanţə njoò tsim nloə; nì zi wa adigə àdinà niyo'ò.' 5 Lá bē bya mæ bi le ntwoŋə aa, kaa bi le ñwa'á waa laŋtè. Mbanŋə ñghèè nî waa bə a adigə bo, yî mò'ò a ghèe yi a nsoo yu, yî mò'ò a ghèe yi a adigə mitaa yu, 6 Abùgə yaa, bi tswá ñgàŋfà'á jya ñghoo waa tsi'í a mbé ànnù ñzwitə. 7 Ntəŋ mfo wa i lwí si'í si'í, a too bisogyè, bi ghèe ñta ñgi'í a nu bə bya mæ bi le nzwitə ñgàŋfà'á ji jya aa, ñki ntco ñjò'ò àla'á yàà. 8 Mfò wa a ñghèe nî mbli ñswoŋ a mbó ñgàŋfà'á ji mæ, 'Nòò ñji àdinà niyo'ò wa à kù'ù mē, lá bē bii mæ mē twòŋ mæ bi zi fàa adigə adinà niyo'ò aa, à ni bitizi ibòŋə. 9 Nî tigè ñghèe la a atu mîmfàŋnə ñtvoŋ bē bitsim bii mæ nì yə aa, mæ bi zi fàa adigə adinà niyo'ò.' 10 Ma yá ñgàŋfà'á i fe'e'ə ñghèe a atu mînfàŋnə, ñghotə bē bitsim bii mæ bo le nyə aa, bi bi, bo bi bi siğinè; maa ajàŋ ñdà àdinà niyo'ò ya i luu nì bigii.

11 "Lá mfo wa à kùù mē a nlèntə biğii bii bi le ntswe wa ndá àdinà aa, ñyə ñù yî mò'ò yîi mæ kaa à le ñwa'á atsə'ə àdinà niyo'ò m'á; 12 mbetə yi mæ, 'Nsúka'á ghà, ò tsyá a mæ akə, ñkuu a adigə adinà niyo'ò tí àtsə'ə niyo'ò aa e?' Kaa ñù wa a wa'á nî ànnù yî àkwí'í tswè. 13 Mfò wa a swoŋ a mbo bitsè bi ndá bi mæ, 'Nî kwērə mbó mi bo bi mikòrə mi, mma'a yi a abee a múm nfií idigè; a adigə yîi mæ bē ka yî ki yə'ə ghu i kurə nì mîsòŋə myaa aà.' 14 Nlon mæ bi twoŋ aa bē bí ghá'atə, mbanŋə ntsco'ò tsi'í mbùmtə."

Abetə ñlon annù ntu bitax (Lk. 20.20-26; Mk. 12.13-17)

15 BaFarisai bi ghèe ñtan minàŋ a ntswá yi a ni nighàà ni. 16 Bo toò ñgàŋyogənnù jya jyi mò'ò bo bi ñgàŋŋim Herod ghu mbo, bi betə yi mæ, "Ndi'innu, bí'í zi mæ, ànnù yîi mæ o di'í aa, à nî ànnù nîŋkonè, ñkii nanşə ndi'í ni mánji yîi mæ Nwî a lòo mæ bə ka ntswe ghu aa tsi'í ànnù nîŋkonè, ñkaa wa'á nî ñsi ñù líi; ñlon mæ kaa ò si abwarə bē laŋtə. 17 Tsitsəŋ, swoŋ a mbo bí'í, àyoo àmòòntə a ni mæ akə . A ku'unə ni nòŋsə yî'inə a ntu bitax a mbo Kaisa kè ñŋan aa e?" 18 Lá Yesu à zì àtanţə yî bi yaa, ñkwí'í a mbo bo mæ, "Nì lòo ñkwá'ànə a gha aa a ya aa e, a ñgàŋabagilè. 19 Nì di'í aba'atə ñkabə yî mæ ni tu tax ghu aa a mbo mæ." Bo zì nì yî mò'ò mfa ghu mbó? 20 Yesu a betə waa mæ, "A tswé àtu wo bo bi ñkúum wo fàa nî ñkabə aa e?" 21 Bo kwi'í mæ, "Aa yî Kaisa." Yesu a tigè ñswoŋ a mbo bo mæ, "Mala a bə mæ nì ka mfa njoò jii mæ à ni jii Kaisa aa a mbo Kaisa ñkii mfa nî njoò jii mæ à nî jii Nwî aa a mbo Nwî." 22 Bo yu'ù mé mala aa, ànnù a tsyá waa; bo ma'atə yi, ñghèe waa.

Annù ñlon annù nyweenə nì niwò (Mk. 12.18-27; Lk. 20.27-40)

23 A bə tsi'i maa njwi, baSadukai bii mə bi swonə ni mə kaa bə si a ni nəwo yweenə aa, bi zi a mbo Yesu, mbetə yi mə, 24 "Ndi'innu, Moses à le nswoj mə, 'Mbə nju a kwo ti mu, ndam yi a logə nkwi'i yi, njwe bɔɔ bo yu a mbo ndam yi wa.' 25 Tsitsɔn bɔɔ bima bi mbanənə bi sambaa bi le ntswe ghu faa; yi ntsyambii a yɔ'ɔ mɔngyɛ nkwo yi tighə bo yu tswə ni mɔ, nima'atə mɔngyɛ wa a mbɔ ndam yi. 26 Abugə bilim bi bya bi nto'o bi logə mɔngyɛ wa yi mɔ'ɔ yi mɔ'ɔ, nki nkwokə waa ti mɔ. 27 Mbanənə jya tsim i kwokə mə aa, mɔngyɛ wa a kɛ nkwo yii ngaa a njim. 28 Nòò yii mə bə ka yi yweenə ni nəwo aa ta mɔngyɛ ghu à bə aa ngwɛ wə a titi bɔɔ bi ma bú bi sambaa aa ɛ? Nlonj mə bo bitsim bi le nyɔ'ɔ yi aa."

29 Yesu a kwi'i a mbo bo mə, "Annɔ yii mə ni swonə aa kaa a si ku'unə nlonj mə kaa ni si annɔ yii mə a tswə a mɔm anwà'anə Nwi aa zi, kaa wa'à mida'a mi Nwi ki nzi aa. 30 Nlonj mə nòò yii bə ka yi yweenə ni nəwo aa, kaa baa yi wa'à kà nyɔ'ɔ, kaa wa'à bɔngyɛ a nda nyɔ'ɔ ka mfa, i banənə bə aa tsi'i tsɔ baangel a aburə. 31 Lá njhɛɛ ni annɔ a nyweenə ni nəwo, ni lɛɛ njwa'a a annɔ yii mə Nwi à le njwà'anə a mbo bú aa twon, à ajən mə a swonj mə, 32 'Mə laa mbə Nwɔngɔn Abraham, mbə Nwɔngɔn Isaac, nki mbə Nwɔngɔn Jakob aa ɛ'? Kaa à laa wa'à Nwɔngɔn biku bi bə bə, à bə aa Nwɔngɔn bə bii bi tswə bitii." 33 Nnɔɔ bə wa i yu'ù mə aa, nyerə a ni innu jii à le si di' i aa.

Ndi' i yi njwə yá

(Mk. 12.28-34; Lk. 10.25-28)

34 Nòò yii mə baFarisai le nyu'u mə à kùtə mə mɔntsu mi baSadukai aa, bo ghotə ni. 35 Nju nibò yi mɔ'ɔ, mbə ndi'i nɔnsə, a betə yi ni abetə a nkwa'anə yu. 36 "Ndi'innu, ndi' i yi akɔ'ɔ ntsirə a mum binɔnsə aa yu aa ɛ?"

37 Yesu a kwi'i ghu mbo mə, "Tigə kɔnə a Mmà'ambi Nwɔnə ghò ni ntii gho i tsim, ni ntswəntii yɔ ntsim, ni ntsyɛ mo mɔtsim. 38 Aa ndi' i yi akɔ'ɔ ntsirə nki mbə yi ntsyambii. 39 Yii mə i yonɔtə aa, i ki mbə ngin ngin tsɔ ma yu. Tigə kɔnə a ndam ghò tsɔ ibi nu ghò. 40 Binɔnsə bitsim, ni innu tsim jii mə ntoo Nwi le ngwà'anə aa, i tsuginə aa a ni ndi' i mà jú ji baà."

Abetə nlonj Ayo'ɔ Nwi wá

(Mk. 12.35-37; Lk. 20.41-44)

41 Tsɔ mə baFarisai le ngshotə ntswe aa, Yesu a betə waa ni abetə yuà: 42 "Ni mɔntə mə akə nlonj Ayo'ɔ Nwi wa aa ɛ? A bə aa mɔ wə aa ɛ?" Bo kwi'i ghu mbo mə, "A bə aa mu David."

43 Yesu a betə waa mə, "A tigə ntsya aa mə akə mə David, nyon ajən mə Azwi Nwi a le ntintə yi aa, mə tá à twonə yi ni Mmà'ambi aa ɛ? Nlonj mə à le nswoj mə,

44 'Mmà'ambi a swonj a mbɔ Mmà'ambi gha mə,

tswə a mbɛɛ nikwɛɛ mə ni mà'à,

nywe'e a noò yii mə mə ka yi nɔnsə ngan kibaa jò a nji' i mikorə wə aa.'

45 "Ma mùu ajən mbə David a ka ntwonə yi ni Mmà'ambi, a tigə mbu ntsya aa la mbə mu David aa ɛ?"

46 Kaa nju nibò yi tsu à le wa'à ni annu a nkwi' i tswə, kə nloginə maa njwi, kaa nju a wa'à ni yi ni annu yi tsu bú mbetə ni abetə.

23

Ajən yii mə Yesu à le njwà'asə ngənni' i nɔnsə bo bi baFarisai áá

(Mk. 12.38-39; Lk. 11.43,46; 20.45-46)

1 Yesu a bənkə a mbo nnɔɔ bə wa bo bi njənyegənnu jii ni swonj a mbo bo mə, 2 "Ngənni' i nɔnsə bo bi baFarisai, bi tswə ni alənjə Moses. 3 Maa ajən a ku'unə mə tá ni ka nyu'unə ni waa nkii nɔnsə ni innu tsim jii bi swonj a mbo bú aa, lá ntsuu ni innu jii mə bo ghirə a ki ghirə; nlonj mə bo di' i ni innu la kaa wa'à banənə nɔnsə. 4 Bo kwɛɛ ni ibe'e jii mə i dirə a mbii a ndanɔnsə ni a mbiginə bə; la kaa bo bimɔnə wa'à ni a muswəbo ghu nɔnsə a nkwetə abe'e yá. 5 Bi ghirə innu tsim aa bə mə bə ka nyə waa; jya ibaa nguu jii mə bi njwà'anə nighaa ni Nwi ninə ghu aa bo bi i jya itsənjə itsə'ə, bo ghirə i nanɔnsə mfan nkii nsa'a! 6 Bo kɔnə ni ilən jii i kɔ'ɔnə aa, a adigə adinà, nkɔn a ntswe a ni ilən jii i tswə a mbii a ndanɔnsə, 7 nkii nkɔnə ni mə tá bə ka ntsa'atə waa ni aghu'usə a nsaanə mitaa, nkii nkɔnə ni mə bi ka ntwonə ni waa ni 'Rabbi.'

8 "Lá ni tsuu ló bii tá nju à twonə ghuu ni 'rabbi,' nlonj mə ni tswə ni Ndi'innu aa tsi'i yi mfuurə, bú bitsim banənə mbə aa bə bilim bilim. 9 Ni tsuu nju tsu fá a atu nsyɛ ni taà ghuu kii twonə, nlonj mə ni tswə ni Tá aa tsi'i yi mfuurə, yii mə à tswə a aburə aa. 10 Ni tsuu kii bii tá baa ntwonə ghuu ni bimasà, nlonj mə ni tswə ni Masà aa tsi'i yi

nifùurè, a bê Ayo'ò Nwí wá. ¹¹ Nù yíi mæ à kò'ònè a titì bù òntsyatè abùgè bê aa, tá à bāñnè bē ngāñāfā'ā ghùù. ¹² Nù yí mæ a ñentè ni mbhì nù yí aa, baa sigitè ni ghu, lá nù yíi mæ a bāñnè ñsigisè ní mbhì nù yí a nsyè aa, baa bāñnè ñjentè yí.

Yesu à tuú àbagilè yaa
(Mk. 12.40; Lk. 11.39-42,52; 20.47)

¹³ "Lá ñgí'í yí ñwè a mbo bù, mba ngāñndí'í òñjsè, bo bì ba Farisai, ngāñabagilè! Nlon mæ ni tsetè abà' a annù nifò aburè a nsi bè. Kaa bù bumbon kaa ni wa' à ghu kuu, kaa wa' à kì mma'atè bê bìi mæ bì kòñè ñkuu aa mæ bì kuu ghu! [¹⁴ Ñgí'í yí ñwè a mbo bù mba ngāñndí'í òñjsè bo bì baFarisai, ngāñabagilè! Ni nì'í ni bīkwí'í bì bāñgyè, ñkwere ní ñjoo jyaa ni mila' a myaa, mbagilè ntsa'atè ní Nwí ni idañè mighaa. Ma múu ajāñ, wá ñgí'í yíi ì ka yí kuu a nu bù aa ì ka yí swèrè!"]*

¹⁵ "Ñgí'í yí ñwè a mbo bù mba, ñgāñndí'í òñjsè bo bì baFarisai, ñgāñabagilè! Bù bìi mæ ni too ni bì mīyāā, ñghèè ni a itoo itoo, a nyè mæ mbè ni ghírè ñù yí mífùurè a bìi ànnunwí yuu, nõò yíi mæ ni ghírè mæ a bēñkè mbii aa, ni bāñnè ñghírè a ku'unè bē ñkuu a m'ò' Satan, ñtsyatè ghuu.

¹⁶ "Ñgí'í yí ñwè a mbo bù mba, bītsyāsè bìi bì fè'è aà, ni dī'í mæ, 'Nù à bē kaa ní ìkūm ñdāmà'anwí, boñ ñkàa mà ya ì tsyá àdāñè dāñè; lá ñù à bē kaa ní ìkūm atii gold yíi a tswe a ndāmà'anwí aa, boñ à tswe ni ñlèè akàà ma yá.' ¹⁷ Bù itirè jii ì kī mfè'è aa! Nì zī mæ a kò'ònè yuu aa è, àtù gold ya kè ñdāmà'anwí ya yíi mæ ì ghírè atii gold ya a tigè àyoo aba'atè aa è? ¹⁸ Ni kii nswonè ni mæ, 'Nù à bē kaa ni ñikèntè ni m'ò'è ni mà'anwí, boñ akàà ma ya a tsya yi a dāñè dāñè; la mbè ñù a bāñnè ñkàà ní ñjoo mma'anwí jii mæ ì nonj wa ñikentè aa, boñ à tswe ni ñlèè akàà ma yá.' ¹⁹ Bù bifè'è'è! Ayii mæ a kò'ònè aa, à ni yuu aa è, àyoo mma'anwí ya, kè ñikèntè ni mma'a Nwí nya mæ ni ghírè àyoo mma'anwí ya a tigè àyoo yíi a laa màñsè aa è? ²⁰ Maa ajāñ, ñù yíi mæ a kàà ni ñikèntè ni mma'anwí aa, a kàà aa ni ñikèntè nya bo bì ñjoo tsim jii mæ ì nonj ghu aà; ²¹ Nù yíi mæ a kii ñkaa ní ñdāmà'anwí aa, a kàà aa ni ñda ya bo bì yu wa yíi à tswe ghu aà; ²² ñù yíi mæ a kii ñkaa ní àbùrè aa, a kàà aa ni àbèrè Nwí bo bì yu wa yíi mæ à ñāñnè wa ní àbèrè aa.

²³ "Ñgí'í yí ñwè a mbo bù ngāñndí'í òñjsè bo bì baFarisai, ngāñabagilè! Nì yatè bāmbòrè bì kè'èkè tsi'í tsò bì mint, ni dill, ni cumin, jii à ní ñjoo àghò'ò aa, itii ñighum, mfa ní atii yí fùurè a mbo Nwí, mbañnè mma'atè ní ñnnù jii wè jii mæ ì tswe a mum òñjsè, tsi'í tsò annù yíi mæ bāñnè aa, bo bì ñko mīññè, ní àbiiñti; boñ ni laa mfā' à ní ñnnù ma jù tsi'í tsim kaa wa'a ní jii m'ò'è mà'atè. ²⁴ Bītsyāsè bìi bì fè'è aà! Nì kèè firinji a ní mīlù'ù mbañnè nno ní ləñè ghu b'ò'ò!

²⁵ "Ñgí'í yí ñwè a mbo bù ngāñndí'í òñjsè bo bì baFarisai, ngāñabagilè! Nlon mæ ni lògè ní noò ñsī'í ní ñdonj bo bì àkanj tsi'í a abeè abeè, lá múm yí ì bāñnè ñluu ní iyèrè bo bì àghè'è'è. ²⁶ Bù baFarisai, bifè'è'è, ni foo ñlòginè ñsī'í múm ñdonj ya bo bì àkanj ya ya'a, boñ ñjim àbèè ì ka bōñ laa.

²⁷ "Ñgí'í yí ñwè a mbo bù ngāñndí'í òñjsè bo bì baFarisai, ngāñabagilè! Nì bē aa tsi'í tsò mīsyè mii mæ bì yò'ò ní mbèè yí mífù'ù, mbonjè ni a ñkírè tsi'í àbèè abeè, la ò ti kuu ghu mum, mī bāñnè ñluu ní ìkwèè ìku bē bo bì ñjoo jii mæ ì sī laa aà. ²⁸ Aa ngñj ngñj ajāñ yíi mæ ni kírè abeè aà, tsi'í tsò bē bìi mæ ànnù yaa a tsinè, lá bì ti kuu a múm ñtíi bù, ni luu ni àbagilè ní ñnnù jii bì.

Yesu à swōñ ñgí'í yíi ì ka zī a mbo bo aà
(Lk. 11.47-51)

²⁹ "Ñgí'í yí ñwè a mbo bù ngāñndí'í òñjsè bo bì baFarisai, ngāñabagilè! Nlon mæ ni bōo ní mīsyè mī ngāñntoo Nwí, ñkii nnanjè ñlontè ni mīsyè mī bē bìi ñnnù jyaa ì tsinè aa, ³⁰ nswonè ní mæ, 'Bí'í le mbaa tswe aa a noò bità bì bitaa bì'í boñ kaa bì'í le wa' à abò yí'í ññj a nsaansè àlèè ngāñntoo Nwí.' ³¹ Ma múu ajāñ ññ figitè òñjsè, bì m'ò'è buu búmbonj mæ ni laa mbè bōo bì bē bìi mæ bì le nzwitè ngāñntoo Nwí aà. ³² Nì ghèè la ní mbīl mmanjè afā' a yíi mæ bità bì bitaa buu le ñlòginè aà. ³³ Bù nõ, bù bōo bì bīmwe'è'è, mbè ní tsyá aa mæ akè ñkhè a ñkuu a m'ò'è Satan aa è? ³⁴ Mbè yíi mæ a bē ma múu ajāñ aa, mæ too ní ngāñntoo Nwí bo bì ngāñntoosyè, ní ngāñndí'í òñjsè, bì m'ò'è bìi mæ ni ka zwitè a ajāñ mæ ní ka kwèèntè waa a ati bāñnè bāñnè aa, ì bāñnè ghòò bì m'ò'è a ndāñghòtè bù, ì kii kī tso'ò ní àkòrè yaa, ì yonjè ní waa a ní ìla' a jii bo khè ñghèè ghu aà, ³⁵ tá tá àlèè bē bìi ànnù yaa a tsinè, mæ ni le nzwitè waa ti ghè bo fansè ànnù aa, ñlòginè ni yí Abel ñghèè nywe'è ni yí Zacharias mu Barachiah, yíi mæ ni le nzwitè, a titii ndāmà'anwí bo bì ñikèntè ni mà'anwí aa, tá à kuu a atu bù. ³⁶ Mè swōñ a mbo bù tsi'í annù ññkōñj mæ, ñjoo ñnnù ma jù ì ka kuu a atu niwàà ní bē buà.

* 23:14 Kaa bē bì m'ò'è sī atii yuà ñññ.

*Ajàn yïi mæ Yesu à le ñkònjə Yerusalem aà
(Lk. 13.34-35)*

³⁷ “Wæ! Yerusalem, Yerusalem! O zwiṭə ni ñgǎñntoo Nwí, ñtumntə ní bə bíi mæ bíi too a mbo wò aa ní ñgò'ò! Nǵáǎjì ghà'atə mə lòò mə mæ ghotə bɔɔ buu, tsó mə mǎñgu a ghotə bɔɔ bí a ñji'i mibá yu aà. Lá kaa ní wa'à bíi! ³⁸ Yə ní bí mè'è mæ ndá yùù i tigè ñghæ ní ñfúmndúgə. ³⁹ Mə swǒñ a mbo bú mə kaa ní ka wa'à gha bú nyə, i ywe'e a noó yïi mæ ní ka yï tigə swǒñə ñimə 'Bí'inə gha'asə yu wa yïi mæ a zì ní ìkúmm Mmà'ambí aà! ”

24

*Ajàn yïi mæ Yesu à le ñghàà ñlon annü nsà'a Ndámà'a Nwí aà
(Mk. 13.1-2; Lk. 21.5-6)*

¹ Yesu à fè'è mə wa ndámà'anwí ñka ñghæ, ñgǎñnyəgənnú jì i zì, ñdi'i ndámà'anwí ya mə tá à yə ajàn yïi mæ bí le ñanşə mbɔɔ tsi'i siginə aà. ² A bǎñnə ñkwi'i a mbo bo mə, “Tigə ní ñanşə nyə, kə a si la bə aa ə? Mə swǒñ tsi'i annü ññkɔñ a mbo bú mə, Kaa tsi'i ñgò'ò yï ñfúurə kaa i ka yï wa'à a atu yï mɔ'ɔ bú ñonə. Bí ka yï sà'à tsi'i tsim mà'anə a nsyè.”

*Annü nyə ñgi'i bo bí ajàn mə bí ka yï kí tso'ɔ akorə bɔɔ bí Kristo aà
(Mk. 13.3-14; Lk. 21.7-19)*

³ Yesu à ghèè mə ñtswə a nsyə a atu nta'a Olive, ñgǎñnyəgənnú jì jya i zì ghu mbèè a tswè tsi'i bo bo, mbetə yì mæ, “Ñanşə ñwon tá bí'i yu'u, innú ma jú i ka yï fè'è aa a noó àkə aa ə? Alensə yïi mæ a ka yï ñi'i a noó ñzi ghò bo bí noó ñlwi'i mbi aa à ka yï bə aa akə aa ə?”

⁴ Yesu a kwi'i mə, “Ní ka ntsyəsə ghuu ntsee ló ləè tá ñu tsù à bwe'esə ghuu. ⁵ Bə bí ghà'atə ka yï kí zì a ní ìkúmm gha i swǒñə ní mə, ‘Wa mə bə aa Ayo'ò Nwí wá, i bwe'esə ní bə bí ghà'atə. ⁶ Ní ka yï kí yu'u mə bí mà'a ntsò, i kii yu'u ní fiswǒñ ñlon mǎntso. Lá ní yì tí yu'u, ní tsuu kí bɔ'ɔ, ñlon mə ma jú innú i tswə ní ñfè'è, lá kaa a wa'à bə aa mə noó ñlwi'i mbi wa à kù'ù mə. ⁷ Ñlon mə itoo i ka yï kí mà'a ntsò bo bí jì mɔ'ɔ, tá itoo jii mə bifò bu'utə aa tá i kí ñka ma'anə bo bí jì mɔ'ɔ; tá mǎkwenə à kuu a ala'à. Tá ñsyə i tsiginə ní a idigə idigə. ⁸ Ma jú innú tsim i ka yï bə aa tsó ajàn yïi maburə à lǒginə a nyu'u ñyanə a noó yïi à tsigə aà.

⁹ “Bí ka yï tswa ghuu i fa a mbo bə tá bí ñin ñgi'i yï ñwə a nu bú kə i zwiṭə ghuu. Mbi ñtsim i ka yï kí baà ghuu ñlon ìkúmm ghá. ¹⁰ Bə bí ghà'atə ka yï mà'atə abiinti'i yaa, i fèè ní waa bo ní bo, i kii bǎnə ní waa. ¹¹ Nǵǎñntoo Nwí mbwe'esə jì ghà'atə i ka yï fè'è i kí bwe'esə ní bə bí ghà'atə. ¹² Hbi i ka yï gha'a si'i tá àkòñnə bə bí ghà'atə à bərə. ¹³ Lá ñu yïi à tswa ntii yì nywe'ə a ñlwi'i aa, à ka yï yweenə. ¹⁴ Bí ka yï swǒñ ntoo yì siginə yú ñlon annü ñifò aburə a mbó mbi ñtsim, tá i bə àyəfə a mbo ñgwè'è mu ñu ñtsim, mbɔñ tá noó ñlwi'i mbi à zì.

*Annü yï ñswèrə ñswerə yà
(Mk. 13.14-23; Lk. 21.20-24)*

¹⁵ “Ní ka yï yə annü yï swèrə ñswerə ya mə ñgǎñntoo Nwí Daniel à le nswonə aa tá à tswə wa Adigə yì Láa mǎñsə. (Tá ñu yïi a twon annü yuà aa tá à ñanşə nyu'u nzi.) ¹⁶ Bæ mə ní yə ma mùu ajàn, tá bə bíi mə bí tswə a ala'a Yudea aa bí fè'è ñkhəkə ñkɔ'ɔ ñghæ a itu mǎnta'. ¹⁷ Tá ñu yïi à tswə a atu nda aa, tá à tsee ló bú sigə i kuu a ñlǒgə ñjòò jì jii i tswə a múm nda aà. ¹⁸ Tá ñu yïi mə à tswə a múm ñsòò aa tá à tsuu bú bíi a ñlǒgə àkutə yì. ¹⁹ Wæ! Nǵi'i bímaburə bí ato'o bo bí yì bíi mæ bí ñonşə bɔɔ maa ní ñjwi ma jya aà! ²⁰ Ní ka ntsa'atə Nwí tá innú ma jú i yì ntsuu fè'è aa a noó ñfə'ə, kə a ñwíñgòñə. ²¹ Ñlon mə ñgi'i yïi i ka yï tswə maà noó aa i ka yï swèrə i tsyá ñgi'i ñtsim yïi i lèè ñfè'è ñlǒginə a noó yïi mæ Nwí à le ñanşə mbi, i kɔ'ɔ ywe'e tsitsòñə. Kaa yì ñanşə i ka yï wa'à bú ñfè'è tsó ma yú. ²² Lá Nwí à ka yï kwyètə nduu ñjwi mà jú ñlon ñkwitu bə bí bíi à tsò'ɔ aà. A si laa bə bonj kaa ñu tsù à ka yï wa'a yweenə.

²³ “Mbə ñu a zì t swonə a mbo bú mə, ‘Yə, Ayo'ò Nwí wa à ghuà!’ kə ‘Yə, à wíi!’ ní tsee annü yïi a swon aa ló bíi. ²⁴ Ñlon mə bAyo'ò Nwí bí mbwe'esə bo bí ñgǎñntoo Nwí mbwe'esə i ka yï fè'è i kí ghìrə ní ilensə innú jì wè bo bí ñnnútsyámbo a mbwe'esə bə ghu, i tɛ'e kí ywe'etə ní a mbwe'esə tsi'i bə bíi mæ Nwí à tsò'ɔ aà. ²⁵ Yə ní, wa mə swǒñ mə a mbo bú mbɔñ tá noó ma wa a ku'u.

²⁶ “Maa ajàn, mibə bə yì ka nswonə ní a mbo bú mə, ‘Yə, wa à tswə a atu nta'a miwèè miwèè,’ ní tsee ghu ghèè; kə bí swon mə, ‘Yə, à tswə a múm ñja'a nda jì mum,’ ní tsee

lò bii. ²⁷ Nlonj mə ànnù nzi Mu Nù a ka yi bə aa tsi'i tsó ajànj mə mbəñ njwà'à a mbɛ nsà'a nòò ñkà'à yi wa i ta nğhèè nywe'e a mbi ntso nòò aà.

²⁸ "Adigə yii mə àkwo ayoo a nonj ghu aa, bɛbu'umbirè ghotə ghu.

Ajànj mə Mu Nù à ka yi bú bì àà

(Mk. 13.24-27; Lk. 21.25-28)

²⁹ "Njwi nği'i mà jya i ka yi ghèsè ki mè aa, tá nìnòò à fii, kaa tá sànj à wa'à bù ñka nta, tá mìnjonj mi ka nlo a aburə njwokə ni a nsyè, tá bi tsigə ida'a tsim jii i tswe a aburə aà. ³⁰ Maa noò tá àlènsə Mu Nù tá à fè'e a aburə, tá nğwè'è mu nù ntsim a nsyè tá à yə'ə, nyə Mu nù tá à zi ni a múm mbà'à à àbùrè ni mùdà'à ni nigha'a ni wè. ³¹ Ntàn Nwɛ i ka yi ghàà ni tii, tá à too baangel bi a nɛ mbɛɛ mbi ji nikwà mə tá bo ghɛɛ nğhotə bə bi bii mə à tsò'ò aà, nloginə a mbɛɛ mbɛ yi mò'ò nğhɛɛ nlwɛ'isə ni yi mò'ò.

Annù yii mə mbə bi yəgə nɛ àti figə aà

(Mk. 13.28-31; Lk. 21.29-33)

³² "Tá ni yəgə annù a nɛ àti figə. A yi mbə a noò yii ntaà ji i fi'isə mə iyəñ jii fii aa, ni zi mə nòò ntsù mbəñ à tìgə a abò. ³³ A kí mbə ni a nğñj nğñj mə, mbə nɛ yi nyə innù juà tsim, ni zi mə à zi mə ñkoontə, ntiğə aa tsi'i a ntsúbù'ù. ³⁴ Mə swonj tsi'i annù nɛñkonj a mbo bù mə, kaa nàwàà ni bə nuà ni ka wa'à tsyà ti ghə mə innù ma jù tsim i fè'e mə. ³⁵ Aburə bə nsyə ka yi tsyà, lá kaa tá nighaà na ni wa'à tsyà.

Kaa nù tsù à si njwi ya kə noò ma wa zì.

(Mk. 13.32-37; Lk. 17.26-30,34-36)

³⁶ "Kaa nù tsù à si njwi kə noò wa zì, kaa tsi'i baangel bii bi tswe a aburə aa, kə Mù. A ki nzi tsi'i Tá yuyu. ³⁷ Ajànj yii mə a le mbə wa noò Noah aa, àa ajànj yii a ka yi kii bə a nòò yii mə Mu Nù à ka yi ki zì aà. ³⁸ Tsi'i tsó mə a le mbə wa noò mbəñ miyàa mbəñ wa a fè'e aa, bə le si ji ñkii nno, nyo'okə ni bəngyè, ñkii mfa nɛ bɔɔ byaa a nda nyo'ò, nywe'e wa njwi mə Noah à le ñkuu wa múm àbanj aà, ³⁹ kaa wa'a annù tsu zì, nywe'e wà noò mə miyàa mbəñ wa à le nzi nyè'e waa aà. Aà ajànj yii mə a ka yi kii bə a noò yii mə Mu Nù à ka yi zì aà. ⁴⁰ Mbəñj ni baa i ka yi kii fà'à a afò tá bi yi nlògè yi nɛfùurè mma'atə yi mò'ò. ⁴¹ Bəngyè bi baa ka yi tswe adigə nğhò'ò àbaa tá bi zi nlògè yi nɛfùurè mma'atə yi mò'ò. ⁴² Maa ajànj, ni ka ntsyəsə ghuu nlonj mə kaa ni si njwi ya yii mə Mmà'àmbi ghùù à ka zì ghu aa zì. ⁴³ Nɛ zi tá à laa mə, mbòñ ndà wa à le mbaa zi a noò yii mə nyərə à ka zi ghu nɛtugə aa bonj à tswe nikerə ñka bə ndà yi ya mə tá nyərə wa à tsee zì bəgə i kuu ghu. ⁴⁴ Maa ajànj, ni ka ñkii ntañtə nú juu, nlonj mə Mu Nù à ka yi zì aa a noò yii mə kaa ni si zì aà.

Annù nlonj nğàñfà'à yii mə fà'à nɛ nti yi tsim bo bi nğàñfà'à yi mbɛ

(Lk. 12.41-45)

⁴⁵ "Nğàñfà'à yii a fà'à nɛ nti yi tsim ñki ntswe ni mɛtsyè aa, yii mə masà yi à lèə mə tá à ka nlentə ndà yi, ñka mfa ni mɛji a mbo banda bya a ni nòò yii a kù'unə aa, à ni wò aa e? ⁴⁶ Mbɔɔnə a mbo nğàñfà'à ma wa mə mbə masà yi a ka mbii nyə a ghìrè maa ajànj. ⁴⁷ Mə swonj tsi'i annù nɛñkonj a mbo bù mə, taà yi wa à ka tìgə ghìrè mə à ka nlentə njoò ji tsi'i tsim. ⁴⁸ Lá mbə nğàñfà'à yi mbi wa a swonj a mbo ibii nú yi mə, 'Masà ghà à ka tìgə' ⁴⁹ nloginə ñka nğhɔɔ nğàñfà'à jya ji mò'ò, ñji, nno, mbaanə, ⁵⁰ bonj masà yi wa à ka zi a njwi yii à si niu yu'utə aa, bo a ni nòò yii kaa à si zi aa, ⁵¹ i nɛñ njo ghu nu, i lògè yi i lèə bo bi nğàñabagilè; maa adigə bə yə'ə ghu ñkii kurə ni misonjə myaa."

25

Nighàà nɛ nanaa nlonj bɔɔ nğòò bi nighumə

¹ "Bi'inə figinə annù nɛfò aburə ni bɔɔ nğòò bi nighum bii bi le nlògè bilám byaa nğhɛɛ a mbòò ndòò nyo'ò ghu. ² Bi bi ntaà le nɛñtə, bi bi ntaà bi bəñnə ntsyəsə. ³ Bi ajànjə bya le nlògè bilám byaa kaa ki'ɛ bɛywe'e bi mighurə bi dən bù ntiğə. ⁴ Lá bi tsyəsə bya le ntugitə bɛywe'e bi mighurə bi dən. ⁵ Tsó mə ndoo nyo'ò wa à le ntiğə a nzi aa, bo bitsim le ntsin filo mbwiinjkə. ⁶ Lá à bə mə nɛ ntiğə itugə, bə tɔñnə nswonj mə, 'Wa ndoo nyo'ò wa à zi mə, ni ghìrə bi'inə fè'e ntsi'ɛ yi.' ⁷ Bɔɔ nğòò bya bitsim le mbɛñnə, ñko'otə ni mɛñkirə mi bilám byaa. ⁸ Bi jɛntə bya swonj a mbo bi mɛtsyè bya mə, 'Fa ni yi' ni mighurə nlonj mə bilám bi'ɛ bwənə nğhɛɛ.' ⁹ Lá bi mɛtsyè bya kwi'ɛ a mbo bo mə, 'Mbə bi'ɛ fa bonj kaa mi ka wa'à a mbo bi'inə bitsim ku'unə. Ni ghɛɛ a mbò nğàñmitaa nyuu muu ghu.' ¹⁰ Bò lò mə nğhɛɛ a nyuu, ndoo nyo'ò wa a zì. Nlogè bə bii bi le ntañtə nú yàà ntiğə nyu'utə aa bo bo kuu nğhèè waa wa adigə nji nyo'ò ntsetə ntsündà. ¹¹ Abəñtə a bə mə, bɔɔ nğòò bya bi mò'ò kí ñzi, ntiğə ntwonjə nswonjə ni mə

'Mmà'àmbi, mà'àmbi, ña'a ntsúnda a mbo bí'i.' ¹² Lá ñdoo ñyò'ò wa a kwi'i a mbo bo mbo 'Mè swòñ annú ñíkòñ a mbo bù mē kaa mē sì ghúu zì. ¹³ Ma mùu ajàñ nì tswe ñikèrè ñka mbē nlonj mē kaa nì si njwi ya kē abàñtè noò ya zì.'

Nìghàà nì nānaa nlonj ñgāñfà'à jì tarè
(Lk. 19.11-27)

¹⁴ 'Maà noò a ka yì bē aa tsò ñù yì à le si ghèè a nìghaa a ndisyà ñtwonj ñgāñfà'à jì, mfa njòò jì a mbo bo. ¹⁵ A mbo yì mò'ò, a fa bìtalent bi ntaà.* Nìghèe a mbo yì mò'ò mfa bi baa, ñki ntigè mfa yì mò'òtə a mbo yì mò'ò. Nyatè nyòn aa a nì mītìì myaa, ñtìgè ñghèe yi wa a nìghaa. ¹⁶ Nù wa mē à le ñkwèrə bìtalent bi ntaà, à le mburè ñghèe ñka ntañj mitaa nì bu. Abīi a yonj ghu mbē bìtalent bi ntaà. ¹⁷ Wa yìi à le ñkwèrə bìtalent bi baa aa, à le ñki ñghèe ntañj mitaa nì bu, abīi a kī ñyonj ghu, mbē bìtalent bi baa. ¹⁸ La wa yìi mē à le ñkwèrə talent yì mfiùùrè aa, à le mbāññè ñghèe ntonj nsyè ntwinj ñkabè taà yì ya ghu. ¹⁹ Agha'a a lèè ñsa'a, taà wàà wa a bīi wa a nìghaa, ntwonj waa mē bo bo tswe a nsyè nlenètə annú ñkabè yā. ²⁰ Wa mē à le ñkwèrə bìtalent bi ntaà aa, à le ntsyà ñtəə a nsyè nswonj mē, 'Taà, ò le mfa aa bìtalent bi ntaà a mbo mē, mē fù'ù mē bi ntaà ñku'usè ghu.' ²¹ Taà yì wa a swonj ghu mbo mē, 'O ghìrè siginè mbā ñgāñfà'à ghā yì siginè yìi à tsyēsè aa. Ajāñj mē ò lèntə ayoo yì kə'ətə nì ñtìì gho tsimè aa, mē aa lèè gho tā ò ka nlenètə jì ghā'atə. Tigè ñkuu nzi tā sì ka ndoritə.' ²² Wa yìi à le ñkwèrə bìtalent bi baa aa, à le ñki ntsyà ntwonj yìi ñgaa nswonj mē, 'Taà ghā, ò kī fa aa bìtalent bi baa a mbo mē, mē bù mē mfi'u bi baa ñku'usè ghu, bi bulā.' ²³ Taà yì wa a swonj ghu mbo mē, 'Wa ò ghìrè siginè mbā ñgāñfà'à ghā yì ñsiginè yìi à tsyēsè aa. Ajāñj mē ò kī lèntə ayoo yì kə'ətə nì ñtìì ghò tsimè aa, mē aa tigè lèè gho tā ò tigè nlenètə jì ghā'atə. Kuu nzi tā sì ka ndoritə.' ²⁴ Wa yìi mē à le ñkwèrə a talent yì mfiùùrè aa, à le ntsyà ñtəə, nswonj mē, 'Taà, mē zì gho mē ò nì àtintə ñù, mfi'u nì miji a adige yìi kaa ò sì ghu bē, ñkīi kya tì ghè ò bwī'i. ²⁵ Mē kī si bə'ò nì ghò, ñghèè ñtonj nsyè nniñj a talent ghò wa ghu. Kò, ayoo yìi à nì à yo aa a yùlā.' ²⁶ Lá, táfà'à yì wa a swonj ghu mbo mē, 'Aborikè ñgāñfà'à yì mbi! O le nzi mē mē fù'ù tì ghè mē be, ñkīi ñkya tì ghè mē bwī'i, ²⁷ bonj ò le mbaa ñghèè ñlèè ñkabè yā ya a ndānlèè ñkabè, tā mē tì bīi, mē kwèrə ayoo yìi a nì àyaa nì abīi ghu. ²⁸ Tsítsòñ, tā nì kwèrə a talent gha wa ghu mbo mfa a mbo ñù wa mē à tswe nì bìtalent bi nìghum aa. ²⁹ Nlonj mē, a mbo ñù ñtsim yìi à tswe nì ñjoo aa, bi aa kù'usè tā à tswe nì ju i gha'a. Lá, ñù yìi mē à sì nì ñjoo tswe aa, bi ka kwèrə, i kwèrə mùntsirè yìi à tswe nì ghu aa. ³⁰ Nìghèe nì ndə aborikè ñgāñfà'à ghū, nì ma'a yì a abeə a mùm mfiù idigè; a adigè yìi mē bē yè'è ñkurè nì misòñj myaa ghu aa.'

Annú ntsò'òtə mīsa'a a noò ñlwi'i ñjì mē.

³¹ 'Nòò yìi mē Mu Nù à ka yì zì, a mùm nìgha'a yu bo bì baangel bitsim aa, à ka yì ñajñj nì àbèrè ñifò yì wè. ³² Itoo bitsim i ka yì tigè ghotè tswe ghu nsi, tā à yatè waa mbèè baa tsi'ì tsò ajāñ mē ntsèèñj a yàrə mbinjèrè mfi'isè nì a tìtì mbindonj aa. ³³ I tigè lèè mbinjèrè jya a abo yu yì mà'à, i bāñjèrè lèè jì ndonj jya a abo yu yì ñkwàbè. ³⁴ Tá mfi'ò wa a tigè nswonj a mbo bē bya mē bi tswe a abo yu yì mà'à aa mē, 'Nì zì mbā bē bīi mē Taà ghā à ññj mbocōnə a nu bù aa, ñzi ñji nì annú ñifò yìi bi le ntañtə ñlèə a mbo bù ñloginè a ñloginè mbi aa. ³⁵ Nlonj mē ñjì i le si yanj nāa, nì fa miji a mbo mē. Njì ñkī i kà yanj nāa, nì fā ñkī à mbo mē. Mē bē ñgī, nì kwèrə ghā. ³⁶ Mē tswè ñswèrè ñswèrè, nì fā àtsə'ə a mbo mē. Mē ká ñgho, nì lèntə ñghò'ò nā. Mē tswè a ndātsanj, nì lèntə ghā.' ³⁷ Maa noò, tā bē bya mē annú yaa a tsinə aa tā bì betə yì mē, 'Mmà'àmbi, bí'i le nyè gho aa a fə, ñjì i ká ñyanj noo, bí'i jè'è gho, kè ñkī mfa ayoo yì nò a mbo wə a janj ñjì ñkī le si yanj nò aa e? ³⁸ Bí'i le nyè gho aa fə ò bē ñgī bí'i kwèrè gho, kè ò tswè ñswèrè bí'i wè'è àtsə'ə a nu wə aa e? ³⁹ Bí'i le nlenètə ñghò'ò no aa fə, kè ñkī lèntə gho a ndātsanj aa fə aa e? ⁴⁰ Tá mfi'ò wa a kwi'i a mbo bo mē, 'Mè swòñ a mbo bù tsi'ì annú ññkōñ mē, àjāñj mē nì le ñghìrè ma ya annú a nu mumaà ghā ghū yì mò'ò yìi à kə'ə nsigè ñlwi'i aa, nì le ghìrè aa a nu mē.'

⁴¹ 'A ñghèe a nì bē bya bīi mē bi tswe a abo yu yì ñkwàbè aa, à swonj a mbo bo mē, 'Lò nì ghúu a mbèe mē mba ñgāñndòò, ñghèe ñkuu nì mò'ò tì mē wa yìi bì ñanjə a mbo Devil nò bì baangel bi aa. ⁴² Nlonj mē ñjì i le si yanj nāa kaa nì wa'á miji a mbo mē fā; ñjì ñkī i ká ñyanj nāa, kaa nì kī'ì ayoo yì nò a mbo mē fā. ⁴³ Mē le mbē ñgī kaa nì kī'ì gha kwèrə; mē tswè ñswèrè ñswèrè kaa nì wa'á àtsə'ə a nu mē wè'è. Mē ghò'ò kaa nì kī'ì ñghò'ò na lèntə. Mē tswè a ndātsanj, kaa nì kī'ì gha ghantə.' ⁴⁴ Tá bo kī mbetə yì mē, 'Mmà'àmbi, bí'i le nyè gho aa fə, ñjì i yanj noo, kè ñjì ñkī i yanj noo, kè ò kī mbè ñgī, kè ò kī ñtswe ñswèrè ñswèrè, kè ñkī ñgho, kè ñkī ntswe a ndātsanj kaa bí'i kī'ì annú tsu a nu wə ghìrè aa e?' ⁴⁵ Bonj à ka kwi'i a mbo bo mē, 'Mè swòñ a mbo bù tsi'ì

* 25:15 Talent yì mfiùùrè à le ntsyàtə 500,000 frs.

annu níkonj mæ, àjànj mæ nì le ñkí'i a nu ghúlá yí mò'ò yí à kè'è nsigè nlwi'isè aa ghìrè aa, kaa nì le ñkí'i aa a nu mæ kì ñghìrè.' ⁴⁶ Tá bo tigè nlo ñghèè, ñghèè ñkuu a nì ñjo tì mè ya. Tá bè bii mæ ànnù yaa a tsinè aa tá bo banjè ñkuu a múm ñtswèntè yí i lwi'i níkonjè aà."

26

Ajànj yíi mæ bi le ntañ ànnù atu Yesu aà

(Mk. 14.1-2; Lk. 22.1-2; Jn. 11.45-53)

¹ Yesu à mànjè mæ a ndi'ì innù ma jù, ñswonjè a mbò ñgǎnyègènnù jì mæ, "Nì zì mæ ² ñjwí Passa ì tswè aa a ñjím ñjwí jì baà. Bì ka fa Mu Nù, tá bì logè ñghèè ñkwèèntè a àtì bàñjèbàñjè."

³ Maà nòò, bìlì bì ñgǎnjmà'a Nwí, a bò'ò nì bità bì ala'a bo le mbòòntè a nto'ò ñgǎnjmà'anwí yí ñjwè mæ bì le si twonjè nì Kaifas aa, ⁴ a ntañjè a ajanj mæ bo ka ñe'esè tswa Yesu ghèè zwitè aà. ⁵ Lá bo le nswonj mæ, "A bonj mæ tá bì'inè tswu ma yuà ànnù fàa ñjwí Passa ghìrè ñlonj mæ mbè bì'inè tswa yí bonj fikòrè ka fè'è a titi bè i bùurè idigè."

Ajanj yíi mæ màngyè yí mò'ò à le nyò'ò Yesu nì mìghurè aà

(Mk. 14.3-9; Jn. 12.1-8)

⁶ Yesu à le ntswe a Bethany a nda Simon yíi mæ à lèè mbè ñúkikwen aa ñka jì, ⁷ màngyè yí mò'ò a zì ghu mbèè, nì mìghurè mì lùmtè mì antìndùù mì siginè nì ñtsin ñgò'ò alabasta. A zì mæ aa, ñlògè mìghurè mya ntswèntè nyò'ò atu Yesu ghu. ⁸ Ñgǎnyègènnù Yesu bo yè, mǎntónj myaa mì lwí, bo betè mæ, "A nǎnjè nta ñgí'ì nì mìghurè mù laà aa a ya?" ⁹ Nlonj mæ mbè bì logè mìghurè mà mù mfèe nì ñkabè yí ñjwè mfa a mbo ñgǎnjmfmumè aa è?

¹⁰ Yesu a yu'ù à ajanj yíi mæ bo ghàà laà aa, ñswonj a mbo bo mæ, "Nì fa ñgí'ì a mbo màngyè ghu aa a ya è? Nì si zì mæ à nì ànnù yí siginè mæ à ghìrè a nu mæ aa è? ¹¹ Ñgǎnjmfmumè ì tswè a titi bù aa bìndò bitsimè, lá kaa mæ ka wa' a titi bù aa a ñgònj bìndò bitsim tswè. ¹² A yò'ò gha nì mìghurè mù, ñnǎnjè aa nù yà mbonj tá nòò ñtwinjè ghà à ku'u. ¹³ Mè swonj a mbo bù tsi'ì ànnù ññkonj mæ, a nì ñgònj idigè tsim jii mæ bì ka yí kì swonjè nì ñtoò yí ñsiginè yú ghu fàa mbi aa, bì ka yí kii kì swonjè nì ànnù yuà mæ màngyè ghuà à ghìrè a nu mæ aà, ñjwa'atè nì yí."

Ajànj yíi mæ Judas a le mbii mæ yu ka fèè Yesu aà

(Mk. 14.10-11; Lk. 22.3-6)

¹⁴ Ma mùu noò ñù yí mò'ò a titi ñgǎnyègènnù Yesu jya ñghúm ñtsò baa mæ bì le si twonjè nì Judas Iscariot aa, a ghèè a mbèè bìlì bì ñgǎnjmà'a Nwí ¹⁵ ñswonj a mbo bo mæ: "Mbè mæ fèe Yesu a mbo bù bonj nì ka fa akè a mbo mæ aa è?" Bìlì bì ñgǎnjmà'a Nwí bya bo lòò ñbà'atè ñkabè Silva mìghum mì ntarè mfa ghu mbò. ¹⁶ Nloginè maà noò Judas à le si tigè nloò nì mǎnjì yíi mæ mbè yu tsyà ghu mfèe Yesu.

Ajanj yíi mæ Yesu bo bì ñgǎnyègènnù jì le ñjì miji mæ Passa aà

(Mt. 26.17-25; Lk. 22.7-14,21-23; Jn. 13.21-30)

¹⁷ A bè a ñjwí yí ñtsyà mbíi a ñjwí ñkurè àbaa ti kò'ò, ñgǎnyègènnù Yesu i zì mbetè ghu mbo mæ, "O lòò mæ bì nǎnjè aa yuu adigè a mbo wò tá tá ò jì miji mì Passa ghu aa è?"

¹⁸ Yesu a kwi'ì a mbo bo mæ, "Nì ghèe a mbèè ñù kikyè a múm àla'a, ñswonj ghu mbo mæ, 'Ndi'innù à swònj mæ nòò ghà à kù'ù mæ. Wa mæ ka jì miji mì Passa bì'ì bì ñgǎnyègènnù ja aa a nda wò.' "

¹⁹ Ñgǎnyègènnù Yesu jya i kì ñghèe ñghìrè tsi'ì wa ajanj mæ Yesu à swònjè aà, ñnǎnjè ñjoo ñjì Passa jyà.

²⁰ Nòò ñkwèfò à kù'ù mæ, a tswè a atu atetè ñka jì bo bì ñgǎnyègènnù jì jya ñghúm ñtsò baà. ²¹ Bò kà mæ aa ñjì, Yesu a swonj a mbo bo mæ, "Mè swònjè a mbo bù tsi'ì annù nì ñkonj mæ, ñù yí mò'ò a titi bù à ka ghìrè fèè ghà."

²² Bo le mburè ñjènjè si'ì si'ì a nyu'u annù ma yu, ñtigè nloginè ñka mbetè nì Yesu yí mò'ò, yí mò'ò mæ, "Mmà'ambí, à nì mæ aa è?"

²³ Yesu a kwi'ì a mbo bo mæ, "Nù yíi mæ bì'ì yu jì, a ñnjè nì àbò yí bì'iyu a akanj yí fiurè aa, à ka ghìrè fèè ghà. ²⁴ Lá ànnù ma yú a ka yè Mu Nù aa tsi'ì à ajanj yíi mæ bì ñjwa'anè a múm ànjwà'anè Nwí ñlonj ñgaa yí aà. Ñgí'ì yí ñswèrè ñswerè a nu ñù yíi à fèe Mu Nù aà. Lá a le mbaa mbònj mæ tá bì tsee ajanj ñù ma yú lò burè jwe, jwe bè."

²⁵ Judas mæ a le ntswe nì mfèe yí aa, a kì mbetè yíi ñgaa mæ, "Rabbi, tigè kaa ò si aa gha swonjè aa è?" Yesu a kwi'ì ghu mbo mæ, "O swònj mæ!"

*Ntarə Mmà'ambí**(Mk. 14.22-26; Lk. 22.14-20; 1 Kor. 11.23-25)*

²⁶ Bo kà maa nji, Yesu a lögè àbaa, mfa mbi'ikè a mbo Nwí, mbatè, mfa a mbò ngányogónnú ji jya, nswon mæ: "Kò nkurè nì; à nì ìbìí nù gha i ghuà."

²⁷ Mbu ntigè nlögè ndón milù'ù, mfa mbi'ikè a mbo Nwí, mfa a mbo bo, nswon mæ, "Kò nò nì bu bitsimè. ²⁸ A nì àlèè nù ya à yuà, àlèè ñwàrà àkàà yìi mæ bi ka saansè atu bè bí ghà'atè aà. ²⁹ Mè swón a mbo bù tsi'í annù nñkón mæ, ñlögìnè tsítsòn, kaa mè ka yi wa'à milù'ù bú ñno, nywe'e a njwi yìi mæ mè ka yi bú no milù'ù ní fì bi'ìnè a múm annù nifò Taà ghà a aburè aà."

³⁰ Bo yèè ikòò, mfe'e ñkò'ò ñghèe a atu nta'a Olive.

*Ajàn yìi mæ Yesu à le nswon mæ Peta à ka tuu yi aà**(Mk. 14.27-31; Lk. 22.31-34; Jn. 13.36-38)*

³¹ Bo kò'ò mæ ñywe'e ghu, Yesu a swon a mbo bo mæ, "Bù tsi'í bitsim, nì ka ghìrè mà'atè gha khèkè nítugè sù, ñlon mæ a tswè a múm àñwà'anè Nwí mæ, Mè ka zwitè ntsèèmbi tá àkàrè mbinjèrè yì tá à ja'anè." ³² Lá nòò yìi mæ mæ ka yì yweenè nì ñwò aa, mæ ka yì tsi'í a mbù bù, i fòò ñghèè a Galilea."

³³ Peta swon ghu mbo mæ, "Mbè bè bitsim t'e'è kì mà'atè nì ghò mà'atè khè bon kaa mbè mè wa'à gho mà'atè b'è."

³⁴ Yesu a kwi'í ghu mbo mæ, "Mè swón a mbo wò tsi'í annù nñkón mæ, tsi'í nítugè sù, mbon tá ànkègè tá à ton bon ò tuu mæ ghà ñgàà ji tarè."

³⁵ Peta a kwi'í mæ, "A t'e'è kì bè b'è annù ñwò bon mæ ka kwo bi'ò; kaa mbè mæ wa'à gho tuu."

Ngányogónnú Yesu jyá tsim bo le ñkì nswon tsi'í maa ajàñè.

*Ajàn yìi mæ Yesu a le ntsà'atè Nwí a Getsemane aà**(Mk. 14.32-42; Lk. 22.39-46)*

³⁶ Yesu a bo'ò nì ngányogónnú ji jya ghèè mæ nywe'e a adigè yì mò'ò yìi mæ bi le si twonè nì Getsemane aa, Yesu a swon a mbo bo mæ, "Nì tswè faà, tá mè ghèe ntsà'atè Nwí fii." ³⁷ Yesu à kà mæ aa ñghèe aa, ñlögè Peta a bo'ò nì bo'ò bi Zebedee bya bi baà. Nù yì i le ñlögìnè ñka mbi'í, nti'í yì i luu nì àjèñnè. ³⁸ Yesu a swon a mbo bo mæ, "Ajèñnè a luu a nti'í mæ si'í mburè mbè tsi'í a nzwitè mæ; nì tswè faà, ntswe nìkìrè bi'ìnè."

³⁹ A mà'atè waa, ñghèntè a mbii, ñwo nnòñè a nsyè a kuu kuu, ntsa'atè Nwí ñswon mæ, "Taà ghà, mbè mánjì a tswè ghu, O ghìrè mæ tá ñdón ñgì'í yuà i tsi'í. Lá mæ kón aa ñghìrè annù yìi mæ o l'òò aà, kaa wa'à bè annù yìi mæ mæ l'òò aa b'è."

⁴⁰ A bi'ìnè mbii ñghèè a mbèe ngányogónnú ji jya ñyè bo bitsim bwii. A twon'è Peta mbetè ghu mbo mæ, "Mbè nì wa'à nìkèrè bi'ìnè a nì àbàntè noò yì fùurè tswè aa è? ⁴¹ Nì kà ntswe nìkèrè ntsa'atè nì Nwí ta wa'à a ñkìrè Satan ló ñwò; mæ zi mæ nti'í ghuu i l'òò ñghìrè annù yìi a ku'unè aà, lá nnyànú yùu i bāññè mborè."

⁴² Yesu a mà'atè waa, mbu ñghèè ntsa'atè Nwí mæ, "Taà ghà, mbè a b'è yìi mæ mánjì kaa à sù ghu tswè a ñkwèrè ndón ñgì'í yuà a mbo mæ, tá tá mæ tsuu no, O tìgè ñghìrè bè annù yìi mæ o l'òò aà." ⁴³ A bú mbii ñghèè, ñyè ngányogónnú ji jya i burè kì bwii tsi'í bwii, ñlon mæ filo le nluu a mi'í bo aà.

⁴⁴ A mà'atè waa mbu ñghèè ntsa'atè a Nwí a nì ñgàà yìi mæ i ywe'e ji tarè aa, mbu nswon tsi'í annù ya yìi mæ a le mfòò ñswon a mbii aà ghu mbò. ⁴⁵ A mánjè mæ, mbu mbii wa a mbèe ngányogónnú ji jya, nswon a mbo bo mæ, "Nì burè ka kì bwii tsi'í bwii, mman'ntè nì ghuu aa è? Wa noò à tìgè a abó; bi fèè mæ Mu Njù a mbo bè bí bí. ⁴⁶ Bìinè nì tá bi'ìnè ghèe, wa nù yìi mæ à fèe gha aa, à zì mæ."

*Ajàn yìi mæ bi le ntswa Yesu aà**(Mk. 14.43-52; Lk. 22.47-53; Jn. 18.3-12)*

⁴⁷ Yesu à kà mæ aa ñghaa laà, kaa mburè tí mánjè, Judas, nù yì mò'ò wa a tìtì ngányogónnú Yesu jya ñghùm ntsò baa, a burè ñzi bo bi ñnòò b'è yì ghà'atè mæ bìlì bí ñgánmà'a Nwí nì ñgánjì'í nòñsè bo bi bità bí ala'a bo le ntoo. Bo le ntugitè nwi ntsò nì mibu'ù. ⁴⁸ Judas, yìi mæ à le mfèè yì aa, à le mfa alènsè a mbo bo mæ, "Nù yìi mæ mæ ka ghèe n'ñ mighègè mi aa, bon à nì ghu; nì bāññè yì."

⁴⁹ A zì mæ, mburè ntsinè ñghèe a mbèe Yesu, ñn'ñ mighègè mi, ñswon ghu mbo mæ, "Rabbi, mæ tsà'atè nì ghò."

⁵⁰ Yesu a kwi'í ghu mbo mæ, "Nsù ghà, ghìrè annù yìi mæ ò tswè nì ñghìrè aà." Bè bya mæ bo bí Judas le nzi aa, bo tìgè mbāññè Yesu. ⁵¹ Bo bāññè mæ yì aa, ñgányogónnú yì wa yì mò'ò a tso'ò munwi yì ñkwye atónjè abù'u ngánmà'a Nwí yì ñwè ghu n'ò'òsè. ⁵² Yesu a swon ghu mbo mæ, "Nin'è munwi ghò wa fu a mba'a, ñlon mæ nù yìi mæ à s'òñè

munwi a mba'a aa, a ka yi kii kwo aa tsi'i nàwo ni munwi. ⁵³ O sì zi mē mbē mē betē Taà ghà a tsyāsē nda bīmānjōn bi baangel bii mē bi tsyatē ntsū'ù nighūm ntsō baà aa, tsi'i tsitsōn tā bi zi nkwetē gha aa e? ⁵⁴ Mbē mē ghīrē ma mùu ajan bon kaa ànnū yī mē ànwà'ànē Nwī a swōn aa, kaa a ka wa'à nī ànnū nīkon fē'è."

⁵⁵ Yesu à ghàà mē laà aa, nūbēn mbetē nòò bē bya mē, "Nī zi nī nwi ntsō a bō'ò nī mību'u aa a ntswa mē tsō nī zi a mbañnē àngāmighee aa e? Tigē mē kī si tswē bi'inē a Ndāma'anwī aa a njwi njwi ndi'i nī ghūu, kaa nī wa'à gha tswa aa a ya aa e? ⁵⁶ Lā ìnnū ma jū tsīm i fē'è aa, a nkwēsē nighàà nīi mē ngāñntoo Nwī i le nwa'ànē aà."

Ngāñyēgēnnū Yesu jyā tsīm i tigē mēma'atē yi ñkhōkē waa.

Ajān yīi mē ngāñndasa'a le ntsō'otē isa'a Yesu aà

(Mk. 14.53-65; Lk. 22.54-55,63-71; Jn. 18.13-14,19-24)

⁵⁷ Bē bya mē bi le ntswa Yesu aa le ntigē nlogē yi ngheē nī ghu a nda Kaifas, ngāñmà'a Nwī yī ñwē, a adigē yīi mē ngāñndi'i nōñsē nī bitā bi ala'a le ngshotē ghu aà. ⁵⁸ Peta à le si tigē nyōnē a njīm, ntēō nīi nī a sà'a agha'a. A yōn mē ñywe'e a ndūgē Kaifas laa, ñkuu ntswe a nsāñabēē bo bi ngāñmbē ñdāmà'anwī a nyō ànnū yīi mē bi ka ghīrē a nu Yesu aà. ⁵⁹ Bīlī bi ngāñmà'a Nwī bo bi ngāñndasa'a le si loo nī mājī yīi mē mbē bē swōñ ibāñnōnnū a atu Yēsō tā bo tsya ghu nzwitē yi. ⁶⁰ Lā kaa wa'à yō, ka mē biyōfē bi abāñnōnnū bi ghà'atē le mfē'è ntsweē ibāñnōnnū ghu atu aà. Ngāñnāñnōnnū jya jī mō'ò ji baa i fē'è ntēō nswōn mē. ⁶¹ "Mbā ghulā à le nswōn mē yu tswē nī àdā'a a nsā'a ñdāmà'anwī i bū ghūrē fu a njīm njwi ji tarē."

⁶² Ngāñmà'a Nwī yī ñwē a bīñē ntēō mbetē Yesu mē, "O si nī ànnū yī tsu a kwī'i tswē? O swōñ mē akē nī ìnnū jū mē bi swōñē a atu wō aa e?" ⁶³ Yesu a tēō kaa wa'à yi kwē'è. Kaifas a bū ñswōn ghu mbo mē, "Kāà nī ñkūm Nwī yīi à tswē ntīi aa mē o swōn aa tsi'i ànnū nīkon mē o nī Ayo'ò Nwī wa mē à nī Mu Nwī aa le?"

⁶⁴ Yesu a kwī'i ghu mbo mē, "O swōñ mē. A ngheē ghu, mē swōñ a mbo bū mē, ñlogīnē tsitsōn, nī ka yē Mu Nū tā à tswē a mbēē ñikweē Nwī yīi mē à tswē nī midā'a aa nī mē'a, ñlo a aburē nsigē nī a mūm mē'a."

⁶⁵ A kwī'i mē laa, ngāñmà'a Nwī yī ñwē wa a satē ñtsē'ò ji, ñswōn mē, "A bēgītē Nwī! Nī yū'ù àjān yīi mē à bēgītē Nwī aà. Bī'inē bū ñloo nī biyōfē aa, a ya aa e? ⁶⁶ Kē nī wà'atē mē akē le?"

Bo bitsīm bo kwī'i mē, "A ku'unē mē tā à kwo."

⁶⁷ Bo swōñ mē laa aa, ñlogīnē ntigē tsee mītwyē ghu nsi, ñghōo nīi, bī mō'ò bi fēē nīi, mēbetē nīi nī mē: ⁶⁸ "Tsō mē o swōñ mē o nī Ayo'ò Nwī aa, twī nū yīi mē à fēē gho aà."

Ajān yīi mē Peta à le ntuu Yesu aà

(Mk. 14.66-72; Lk. 22.56-62; Jn. 18.15-18,25-27)

⁶⁹ Maa noō Peta a tswē wa nsāñabēē. Ngāñafā'a Kaifas yī mājyē yī mō'ò a zī ñyē yi, mēbetē yī mē: "Tigē o ghīrē mbaa ñkī ntswe bu Yesu mu baGalilea wa aa e?"

⁷⁰ Peta a tuu a nsi mī'i bo bitsīm, ñswōn mē, "Kaa mē sī ànnū yīi mē o swōn aa zī."

⁷¹ Peta à ghàà mē mùu ajān aa, mē'è ñghēe a ntsūbū'ù. A fē'è mē, ngāñafā'a yī mājyē yī dān a bū ñyē yi, ñswōn a mbo bē bya mē bo bo le ntēō aa mē, "Nū ghulā à ghīrē ntswe bo Yesu mu Naaserē wā."

⁷² Peta a ku'ūsē ñtuu, ñkaa nswōn mē, "Kaa mē sī nū ma wī zī."

⁷³ Mu fibāñtē à bū mē ñghēō kī bē, bē bya mē bo bi Peta le ntēō aa, bū ñswōn ghu mbo mē, "O lòò aà ñswōn mē kaa o si ngāñyēgēnnū Yesu yī mō'ò bē? Mājī yīi mē o ghàà ghu aa, a di'i mē bu Yesu lo aa adigē yī fūrē."

⁷⁴ Peta a logīnē ntigē ñkaa nswōnē nī mē, "Kaa mē sī nū yī zī. Bēe a bē yīi mē mē swōñē aa abāñnōnnū, Nwī nīñ ñdōò a atu mē."

Tsi'i maa noō àñkēgē a tōñ. ⁷⁵ Àñkēgē wā à tōñ mē, Peta a wa'atē ànnū ya yīi mē Yesu à ghīrē nswōn ghu mbo aa mē, "Mbon tā àñkēgē à tōñ, le bon o tūū mē ghā ñgāà ji tarē". A wà'atē mē, mē'è ñghēē ñyē'ò tsi'i a mbē ànnū.

27

Ajān yīi mē bi le ngheē nī Yesu a nsi Pilato aà.

(Mk. 15.1; Lk. 23.1-3; Jn. 18.28-32)

¹ Abēē fū'ù mē, bīlī bi ngāñmà'a Nwī bitsīm a bō'ò nī bitā bi ala'a bitsīm bo boōntē a ntañtē ajān yīi mē bo ka zwitē Yesu aà. ² Bō tāñtē mē mīmanjē, ñkwērē mbō mī Yesu, ñlogē yi ngheē mfa a mbo Pilato, mē à le mbē Gūmnāà aa.

A ajān yīi mē Judas à le ñkwo aà

³ Judas mē à le mfēē Yesu aa, a yē mē ajān yīi mē bi swōn mē bi ka zwitē Yesu aà, ntīi yi i sa'à yi, a logē ibātē ñkabē silva jya mīghum mī ntarē ngheē mfa fu a mbo bīlīi

bi ngǎŋmà'a Nwì a bò'ò ni bità bi ala'a, ñswonj a mbo bo mæ, ⁴ “Mè ghîrê ìbì ñlonj mæ mè fée ñú tighê mæ à ghîrê ànnù yí bi yí tsu aà!” Bo kwi'i ghu mbo mæ, “Ma ya a yø yi aa ni àkè? A ka zi wô zi annù yii mæ ò ka ghîrê ni yu aà.”

⁵ Judas a ma'à ñkabæ ya a múm ñdámà'anwì, mfe'e ñghèè ñlønø.

⁶ Bìlì bi ngǎŋmà'a Nwì bya bi bweè ñkabæ ya nswonj mæ, “Nòñsè yí'inè à ò'ò mæ kaa à si ku'unè mæ tá bi lè ajànø ñkabæ ma yú a múm àbàa ñkabè ñdánwì ñlonj mæ à ñ ñkabè àlæ aà.” ⁷ Bo swònj mæ laa aa, ñtswe a nsyè ñghàànè, ñlogø ñkabæ ya ñghèè ñyuu adigø ñú m̀b̀ò b̀ànt̀òò ghu, tá bi ka ntwinø ní biǵù ghu. ⁸ Nzi nywe'e sii, bi twonj adigø mayú aa ni Adigø Alø.

⁹ Ma yú ànnù a kí mfe'e m̀b̀ònt̀è ní ànnù yii mæ ñgǎŋntoò Nwi Jeremiah à lè nswonj aà, mæ, “Bi lè ñlogø ìbàtè ñkabæ silva jya m̀ghum mi ntarè mæ b̀òò bi baIsrael lè ntarj mæ bi ka yi tu a atu yu ma wa aa, ¹⁰ ñghèè ñyuu adigø ñú m̀b̀ò b̀ànt̀òò ghu, tsi'i a ajàn yii mæ Mmà'àmbi à lè nswonj a mbo mæ aà.”

Pilato à betø innù a mbo Yesu

¹¹ Bìlì bi ngǎŋmà'a Nwì bya ni bi bità bi ala'a bya bo tigè ñlogø Yesu ñghæe ni ghu a nsi Gúmnaà. Gúmnaà a betø yi mæ, “O bə aa m̀f̀ò baYuda aa è?” Yesu a kwi'i mæ, “O swònj m̀!.” ¹² Bìlì bi ngǎŋmà'a Nwì a bò'ò ni bità bi ala'a bo lè ñin innù a nu Yesu a nsi Pilato. La Yesu a na'à waa bitsim.

¹³ Pilato a tigè m̀betø ghu mbo mæ, “O si ndùu innù jù mæ bi swonj ni mæ ò ghîrê aa yu'u?”

¹⁴ Ànnù a lè mburè ntsya Gúmnaà tsi'i tsyà a nyè mæ kaa Yesu à lè ñwa'à ànnù yí tsu burè ñkwikwi'i bə aà.

A jàn yii mæ bi lè ntsèrè mæ bi zwitø Yesu aà

(Mk. 15.2-5; Lk. 23.13-25; Jn. 18.28-38)

¹⁵ A lè mbè nòñsè Gúmnaà mæ a yi mbø ñwì Passa aa a fi'isè ñgǎŋatsanj yí m̀f̀ùrè yii mæ bə lè ñkøn aa mfa a mbo bo. ¹⁶ Ma múu noò ñgǎŋatsanj yí m̀ò'ò à lè ntswe a atsanj mæ bə bi ghà'atè bi lè nzi yí, bi twonjè nii ni Barabas. ¹⁷ Nnòò bə bya bi ghòtè mæ aa, Pilato a betø waa mæ, “Ni kòñ mæ tá mæ fi'isè aa wò mfa a mbo bù, Barabas kə Yesu mæ bi twonjè ní Ayo'ò Nwì aa lè?” ¹⁸ Pilato à lè m̀betø ma múu ajàn aa, ñlonj mæ à lè nzi mæ à lè ñghîrè àghè'ònè mæ tá baYuda tswa Yesu ñzi mfa ghu mbo aà.

¹⁹ Pilato à tswè mæ a alønø nsa'a m̀isa'a, ñgwè yí a toò ñkù ghu nu mæ, “Si'i mbò mo wa a nu ñú wá, ñlonj mæ kaa à sɿ ànnù yí tsu f̀ansè aà. Mè swonj laa aa ñlonj mæ ñjèè yí m̀bi ì ghîrè nle gha sii a ñgaa yu.”

²⁰ Lá bìlì bi ngǎŋmà'a Nwì a bò'ò ni bita bi ala'a bi totè bə bya mæ tá bi betø Pilato tá fi'isè Barabas tá tá bi banjøn nzwitø Yesu. ²¹ Gúmnaà a bú ñku'usø m̀betø waa mæ, “A titi bə buà bi baa, ni lòò mæ tá mæ ma'atø aa ghuu?” Bo kwi'i bitsim mæ, tá bi fi'isè Barabas.

²² Pilato a bú m̀betø waa mæ, “Ni lòò mæ tá mæ tigè ñghîrè aa mæ akè ni Yesu ghù mæ bi twonjè ní Ayo'ò Nwì aa è?” Bo tønñè ñswonj mæ, “Ta bi kweentø yí a ati b̀ànñèb̀ànñè.”

²³ Pilato betø mæ, “Ni lòò mæ bi kweentø yi aa a ya? Ànnù yí bi yii mæ à bù'u aa à ní àkè aa è?” Lá bo bú ñku'usø ntonjøn ghaa bə ní m̀it̀i ñswonj mæ tá bi ghæe ñkweentø Yesu.

²⁴ Pilato à lè nyè mæ yu ghènsè aa nòò yí, ñki nzi mæ yu bə ghèè ní m̀b̀i bonj f̀ik̀òrè fi ka fè'è. Nswonj bi zì ní ñkì, a si'i m̀b̀ò mi ghu a nsi bə bitsim, ñswonj mæ, “Kaa àbò ya kaa a si a ní àlæ nu ñú ghù mæ ní lòò a nsaansø aa tswè. A annù yii mæ ní lòò a ñghîrè aa, a zi tsi'i bù.”

²⁵ Bə bitsim bi kwi'i mæ, “Ïñø, tá àlæ nú yi tá kuu a atu bi'i bo bi a atu b̀òò bi'i.”

²⁶ Pilato a fi'isè Barabas m̀fa a mbo bo, ñghîrè bi ghòò Yesu, a fà yi mæ tá bi tigè ñlogø ñghèè ñkweentø a ati b̀ànñèb̀ànñè.

Ajàn yii mæ bisogyè lè si wyè ní Yesu aà.

(Mk. 15.16-20; Jn. 19.2-3)

²⁷ Bisogyè bi Pilato tigè ñlogø Yesu ñkuu ñghæe ni ghu a múm ntò'ò Gúmnaà (mæ bi lè si twonjè ni Praetorium aà), ñtwonj bisogyè bitsim bi zì ñghotè ghu nsi. ²⁸ Bo tso'otè itsə'ò jì, ñlòò atsə'è yí ghè'è boò ñwe'e ghu nú. ²⁹ Bi wè'è mæ, ñlòò m̀ndigè mi ñjøn ñjøn mba'a tsò atsə'øtu nifò ñsosø ghu atú. Ñki mfa ñkìkà'à ghu abo yí m̀a'è. Ntigè ñwyè nii nsiǵitè ñwo ghu nsi nswonjè ni mæ, “O lèlè lèè! Mfò baYuda à kì kwèè! A kwèè!” ³⁰ Bo lè si kii ntsee ni m̀it̀wye ghu nu, ñkii ñghòò ní átú yi ní ñkìkà'à yá. ³¹ Bisogyè bya bi nàñsè mæ ñwyè yi laa aa, ntso'ò atsə'è yí bagitø ya ghu nu, mbu ñwe'e jii itsə'è jya fu ghu nu, ñtigè ñlogø yi mæ bo ghèe kwèentø a ati b̀ànñèb̀ànñè.

Ajan yii mə bi le ŋkwèntè Yesu a ati bāṅṅbāṅṅnè aà

(Mk. 15.21-32; Lk. 23.26-43; Jn. 19.17-27)

³² Bo kà mə aa ŋhɛɛ a mǎnǎ, n̄yɛ n̄u baCerene yí mɔ'ɔ, ìkũm yi i bɛ Simon, n̄tswa yi ni àdà'á mə tǎ à bɛ'e ati bāṅṅbāṅṅnè Yesu yá. ³³ Bo ghɛɛ m̄ n̄ywe'e wa adigɛ yii bi le si twon̄ ni Golgota aa, (n̄jǎ'í ìkũm ma ghú i bɛ mə, àdìgɛ akwɛɛ atu n̄u) ³⁴ n̄lɔɔ m̄lù'ù m̄i bi le mforinɛ n̄ àfù yii bi twon̄ɛ ni gall aa mfa ghu mbo mə tǎ no. Yesu a ywe'etɛ n̄tuu yi a nnó.

³⁵ B̄isogyɛ bya kwèntɛ yi a ati bāṅṅbāṅṅnè, m̄ma'a ìbirɛ a nyɛ bɛ b̄i mə bi ka ji itsɛ'è ji jyá. ³⁶ Bi ghìrɛ m̄ laà aa, n̄tswe n̄syɛ ntigɛ m̄bɛ nii. ³⁷ Bi le ŋṅwà'ànɛ annù yii mə à le ŋghìrɛ bi n̄n̄ isa'a ghu nu aa m̄bɛ wa ati bāṅṅbāṅṅnè ghu atu mə, "A ni Yesu, Mfò b̄aYuda à ghuà mə." Ma yú a d̄i'í ni ànnù yii mə à le ŋghìrɛ bi kweèntɛ yi aà. ³⁸ Bi le ŋki ŋkweentɛ b̄iyɛrɛ bi baa bo bi Yesu, ŋkweentɛ yí m̄fũurɛ ghu m̄bɛɛ a abo ma'á, ŋki tigɛ ŋkweentɛ yí m̄ɔ'ɔ ghu m̄bɛɛ a abó ŋkwábɛ.

³⁹ B̄itsyá bi mǎnǎ bi le si wye n̄ Yesu n̄tsigɛ n̄ ìtù jyaa n̄swonɛ ni ghu mbo mə, ⁴⁰ "Wò yii mə ò le n̄swon̄ mə ò ka sá'a ndámà'anwí i bú bɔɔ fu a j̄im n̄jwi ji tarɛ aa, yweensɛ ìtu ìb̄inù'gho lá. Mbɛ a bɛ annù n̄n̄kɔŋ mə ò ni Mu Nwí, ò sigɛ la fya atu ati bāṅṅbāṅṅnè b̄i'í yá."

⁴¹ B̄il̄i bi ŋgǎn̄mà'a Nwí, bo bi ŋgǎn̄d̄i'í n̄n̄sɛ ni bità bi ala'a bo le ŋkii ŋwye n̄ Yesu tsi'í mùu ajan̄ mə, ⁴² "A le si yweensɛ bad̄an̄, tǎ wa'á ìb̄i'í n̄u yi yumbon̄ tsitsɔŋ yweensɛ la tǎ b̄i'inɛ yɛ. A ni yu yii mə à ni Mfò baIsrael aà. Tǎ à sigɛ la fii atu ati bāṅṅbāṅṅnè bon̄ b̄i'inɛ ka bii annù yi. ⁴³ A le n̄n̄i n̄tswɛnt̄i'í yí n̄tsim a mbo Nwí; tǎ Nwí à wa'á yi tsitsɔŋ yí ŋkwɛtɛ la, mə m̄bɛ a kɔŋ yí. A le mbaa te'è wa'á swon̄ɛ ni mə yu ni Mu Nwí aa ɛ?"

⁴⁴ B̄iyɛrɛ bya mə bi le ŋkwèntɛ waa bo aa, bo le si kii m̄bɛgìtɛ n̄ Yesu tsi'í mùu ajan̄.

Ajan yii mə Yesu à le ŋkwo aà

(Mk. 14.33-41; Lk. 23.44-49; Jn. 19.28-30)

⁴⁵ Itugɛ i le mfi ŋkuse ala'á tsim, n̄loginɛ ni nòò n̄si'í nòò ŋghɛɛ nywe'e ni nòò nyɛŋ nòò. ⁴⁶ Nòò nyɛŋ nòò à kà mə aa ŋku'u, Yesu tɔŋnɛ nyɛ'ɛ n̄swon̄ mə, "Eli, Eli, lama sabachthani?" Ma la a bɛ mə, "Nw̄iŋgɔŋ ghà, Nw̄iŋgɔŋ ghà, ò m̄'e gha aa a ya aa ɛ?"

⁴⁷ Bɛ bya b̄i'í m̄ɔ'ɔ mə bi le n̄tɛntɛ maa adigɛ aa bi yu'u n̄swon̄ mə "N̄u ghú a twon̄ aa Elijah." ⁴⁸ N̄u yí m̄ɔ'ɔ a tit̄i bo a burɛ ŋghɛɛ n̄lɔɔ kũntsa n̄tsu ni m̄lù'ù m̄i tsɛ'è, n̄sɔ'ɔnɛ a ni ŋk̄iŋkà'á, ŋkɔ'ɔsɛ mfa mə tǎ Yesu à no.

⁴⁹ Lá bi m̄ɔ'ɔ bi swon̄ mə "yu'utá tǎ b̄i'inɛ yɛ mə Elijah à ka zi kwɛtɛ yi le."

⁵⁰ Yesu a bú ŋku'usɛ ŋɛntɛ n̄j̄i yí n̄yɛ'ɛ m̄burɛ n̄tsi.

⁵¹ Maa nòò, àtsɛ'è ya yii mə a le ŋkwàsɛ m̄m̄ ndámà'anwí aa, a le m̄bò'onɛ a tit̄i, n̄loginɛ a ndɛŋ n̄sigɛ nywe'e a n̄syɛ, ìdìgɛ i tsigɛnɛ, ìl̄ansɛŋgɔ'ò'ò i ba'akè. ⁵² M̄isyɛ m̄i ŋa'akè bɛ bi Nwí b̄i ghà'atɛ mə bi le ì ŋkwokɛ aa, bi b̄iinnɛ n̄iwò. ⁵³ Bɛ ma bú bi le m̄fɛ'èkè a m̄isyɛ, ŋkuu ŋghɛɛ wa m̄m̄ àla'a yí làà, bɛ b̄i ghà'atɛ bi yé waa a nòò yii mə Yesu à le nyweenɛ niwo aà.

⁵⁴ Atu b̄isogyɛ ya bo bi b̄isogyɛ bya b̄itsim mə bo le n̄tswe m̄bɛ n̄ Yesu aa, bɛ yè m̄ɛ a ajan̄ yii mə n̄syɛ i tsigɛnɛ aa, a b̄ò'ɔ ni ìnnù tsim j̄ii mə i le m̄fɛ'è aa, n̄bò'ɔ ni tswá waa, bo swon̄ mə, "Tsi'í ànnù n̄kɔŋɛ, n̄u ghuà à bɛ aa Mu Nwí."

⁵⁵ B̄an̄gyɛ b̄i ghà'atɛ bi le tswɛ ghu, n̄tɛ a sà'a agha'a, n̄l̄i. A le m̄bɛ b̄an̄gyɛ ma bú mə bi le n̄lɔ a Galilea n̄yon̄ɛ n̄ Yesu, ŋkwɛtɛ nii aà. ⁵⁶ A tit̄i b̄an̄gyɛ ma bú, Mary Magdalene, Mary n̄dɛ bi Jems ni Joseph, a b̄ò'ɔ ni n̄dɛ bi bɔɔ bi Zebedee, bo le n̄tswe ghu.

Ajan yii mə bi le n̄twiŋɛ Yesu aà

(Mt. 27.57-61; Lk. 23.50-56; Jn. 19.38-42)

⁵⁷ Nòò ŋkwɛfò à kù'ù m̄, ŋgǎn̄kabɛ yí m̄ɔ'ɔ, mə à le n̄lɔ a ala'a Arimathea, bi twon̄ɛ ni Joseph, ŋki m̄bɛ ŋgǎnyɛḡannù Yesu yí m̄ɔ'ɔ aa, a zì ⁵⁸ ŋghɛɛ a m̄bɛɛ Pilato a m̄betɛ aku Yesu ya mə yu l̄ògɛ i ghɛɛ twiŋɛ. Pilato a fà àdà'á mə tǎ b̄i fa ghu m̄bò. ⁵⁹ Joseph a tigɛ ŋghɛɛ n̄lɔgɛ aku Yesu ya n̄lim n̄i àtsɛ'è yí fù'ù yí siginɛ yí fii, ⁶⁰ ŋghɛɛ n̄n̄ a mum n̄syɛ ni n̄i fii nii mə à le n̄ton̄ a m̄m̄ àl̄ansɛŋgɔ'ò'ò aà. A n̄n̄ mə aa, n̄t̄i al̄ansɛŋgɔ'ò'ò yí m̄ɔ'ɔ n̄tsetɛ n̄tsu n̄syɛ nya ghu, n̄tigɛ n̄lɔ ŋghɛɛ yi. ⁶¹ Mary Magdalene ni Mary yí m̄ɔ'ɔ wa bo le n̄zì n̄tswe n̄l̄i ni n̄syɛ nyá.

Ajan yii mə bi le si bɛ n̄isyɛ ni Yesu aà

⁶² N̄jwí n̄n̄ansɛ ñjoo n̄jw̄iŋgɔŋ ya i tsyá m̄, àbɛɛ a fu'u, b̄il̄i bi ŋgǎn̄mà'a Nwí a b̄ò'ɔ ni baFarisai bo ghotɛ ŋghɛɛ nyɛ Pilato, ⁶³ n̄swon̄ ghu mbo mə, "Taà, b̄i'í wa'atɛ mə nòò wa yii mə ŋgǎn̄m̄bwe'esɛ wa, mə à k̄i swon̄ mə yu ni Mfò baIsrael à k̄i burɛ aa, à k̄i

swonj mæ yu ka b̄innè niwo a n̄j̄m n̄jwi ji tarè. ⁶⁴ B̄i'í zi aa a nswonj a mbo wò mæ tá ò too b̄é tá bi ghæe ñka mbe nisye n̄ya a atú ñjwi ji tarè. B̄i'í swonj laà aa nlonj mæ b̄i'í bo'ò mæ ñgãnyegònnu ji jya i ka z̄i yèrè akú yi ya ghèè ni yu i b̄àñnè tigè swonj a mbo b̄è mæ à ywèènè m̄è niwò. Mbè bo ghìrè ma mùu ajàn bonj àbàñnènnu ma yú a ka b̄àñnè b̄i'í tsyàtè yì ntsyamb̄ii yá." ⁶⁵ Pilato a swonj a mbo bo mæ, "N̄i logè b̄isogyè tá bi ghæe ñka mbe nisye n̄yá." ⁶⁶ Bo fe'è ñghæe ns̄iñtè nisye n̄ya ni m̄ànji ȳii mæ mbè bi ña'a, bi z̄i, ñki nlèè b̄isogyè mæ tá bi ka mbe.

28

Ajàn ȳii mæ Yesu à le nyweenè ni niwo aà
(Mt. 28.1-8; Lk. 24.1-12; Jn. 20.1-10)

¹ Njw̄iñḡonj ya i tsyà m̄è, àbèè fu'u, a b̄è tsi'í a t̄itugè t̄itugè a njw̄i yì n̄tsyamb̄ii a m̄um ñgyà, Mary Magdalene, a bo'ò ni Mary yì m̄ò'ò wa bo le mfè'è ñghæe a lèntè nisye ni Yesu nyá. ² Nsyè i le n̄tsiginè tsi'í n̄t̄i, angel Nw̄i a ló a aburè nsigè n̄tii ñgò'ò ya mæ bi le ntsetè nisye ni Yesu n̄ya ni yu aa nlò'òsà, ñko'ò n̄tswe ghu atú. ³ Ns̄i yi i le si ñwàñkè tsò mb̄onj yì ñwà'akè, ìtsè'è ji i fu'ù tsi'í fu'ù mæ buu. ⁴ N̄ibo'ò ni le n̄tswa b̄isogyè bya mæ bi le si be nisye n̄ya aa, bo tigè n̄tsiginè, m̄b̄onj ntigè tsò b̄iku bi b̄è.

⁵ Angel wa a swonj a mbo b̄angyè bya mæ, "N̄i tsuu ki bo'ò. Mè zi mæ ni l̄òò aa Yesu mæ bi ki kwèèntè yi atu ati b̄àñnèb̄àñnè aà. ⁶ Wa kaa à s̄i fàa mæ tswè. A b̄innè m̄è a niwo tsi'í wa ajàn mæ à le nswonj aà. N̄i zi nyè adigè ȳii mæ à k̄i n̄onj ghu aà. ⁷ N̄i wanjè ñghèè ñswonj a mbo ñgãnyegònnu ji mæ wa à b̄innè m̄è niwò. A tsyà mæ a mb̄ii bo ñghæe ni a Galilea. Bo b̄è ghèè bonj bo ka tigè yè yi ghu. N̄i ka ñwa'atè ni ànnu ma yú mæ m̄è swonj a mbo bù aà."

⁸ M̄int̄i m̄i b̄angyè bya mi le n̄luu ni n̄idorè, n̄ibo'ò ni k̄i n̄tswa waa, bo fe'è ñtigè ñkhe ghèe a ñkè'ènè a mbo ñgãnyegònnu Yesu jya.

⁹ Yesu yumbonj a z̄i m̄boo b̄angyè bya, ñtsà'atè waa. Bo z̄i ñwo ghu n̄si, ñtswa m̄àkòrè mi mm̄ii yi. ¹⁰ Yesu a swonj a mbo bo mæ, "N̄i tsee ki bo'ò. N̄i ghæe nswonj a mbo bo'ò bi maà ba mæ tá bo ghæe a ala'a Galilea tá b̄i'ibo boontè ghu."

Ajàn ȳii mæ baYuda bi le n̄tswee àbàñnènnu ñlonj annu nyweenè Yesu ni niwo aà

¹¹ B̄angyè bya bi kà mæ aa ñghæe laa, b̄isogyè bya b̄i m̄ò'ò bi k̄i ñlo ñkuu ñghæe a m̄um àla'a a ñkè'ènè innu j̄yá tsim̄ j̄ii mæ i fe'e aa, a mbo b̄il̄i bi ñgãñm̄a' a Nw̄i. ¹² B̄il̄i bi ñgãñm̄a' a Nw̄i bya bo twonj bità bi ala'a bo tswe a nsyè ñghàànè, ñlòò ñkabè yì ñghà'atè m̄fa a mbo b̄isogyè bya ¹³ nswonj a mbo bo mæ, "B̄e bi betè ghuu ni ànnu, ni swonj mæ, 'B̄i'í k̄i si bw̄ii aà bw̄ii ñgãnyegònnu Yesu jya i z̄i n̄itugè, ñz̄i ñyèrè aku yi yá.' ¹⁴ Gúmnàà à b̄è te'e yuy'u, wa bonj b̄i'í ka zi m̄ànji ȳii mæ b̄i'í ka tsyà ghu i ghìrè tá ñḡi'í yì tsu tá i wa' à nu bù kuu b̄è."

¹⁵ B̄isogyè bya bi kwèrè ñkabè ya ntigè ñghæe ñghìrè wa ajàn ȳii mæ b̄il̄i bya bi le nswonj aà. Nzi nywe'e sii, baYuda bo burè ki bii mæ à ni ànnu ȳii mæ a le mfè'è aà.

Ajàn ȳii mæ Yesu à le z̄i ñtsi'í ñgãnyegònnu ji m̄fa ndi'í yì ñwè ya a mbo bo aà

¹⁶ Ñgãnyegònnu Yesu jya ñghum n̄tsò m̄ò'ò i le mfè'è ñghæe a ala'a Galilea wa a atu n̄ta'a mæ Yesu à le m̄figitè mæ tá bobo zi mbòontè ghu aà. ¹⁷ Bò yè m̄è Yesu aa, mm̄ii yì, ka mæ kaa bo b̄i m̄ò'ò bi le wa' à bii mæ, tsi'í a annu ññkonj, à ni Yesu aà. ¹⁸ Yesu a swonj a mbo bo mæ, "Nw̄i à f̄à àdà'a tsim̄ a aburè bo bi a nsyè a mbo m̄è: ¹⁹ N̄i ghæe lá a mbo ñgwè'è mu ñj̄ n̄tsim̄ f̄aa a atu nsyè, ñghìrè waa tá bo tigè ñgãnyegònnu j̄á; ñka mmurè n̄i waa a ñk̄i n̄i K̄um Ta, n̄i yi Mu n̄i yi Azw̄i yì Làà. ²⁰ Ñk̄ii ndi'í n̄i waa mæ tá bo ka nyu'u ñk̄ii nlèè ni ñdi'í tsim̄ j̄ii mæ m̄è k̄i fa a mbo bù aà. Tá ni zi m̄è mæ ka tswe a mbo bù a ñḡonj b̄innò b̄i tsim̄ i ywe'e a noò ñlw̄i'í m̄bi yu."

Ntoo yi Nsiginè yii MARK à le ñjwà'anè aà

NJII'INNŪ ANWÀ'ANƏ YŪ

A anwà'anè yú aa a le ñjwà'anə Jɔn Mark, múngwà'à, nù baYuda yii mə bi ghaa nlon ɱgaà yi a mum Ifà'à 12.12 aà; ndè yi a bə Mary yii mə bɔɔ bi Kristo le si ghotə ghu nda ntsà'atè nɪ Nwɪ aà. A le mbə ngànjàkòrə Peta yii mə à le si twonə ni mù yì aà (1 Peta 5.13). Ma mùu ajàn mbə a tse bə mə á le nswonj Peta ghu mbo nswonj innú jii mə Yesu à le nghirè ñki nswonə aa, Mark a tigə ñjwà'anə. Jɔn Mark à le ñkii nyonə nɪ Paul bo Barnabas ñkwetə nɪ waa a noð yii mə bo le ñka nghɛɛ a akòrè nitəə nɪ ifà'à yi ntsyambli aà (Ifà'à 13.5), Barnabas a logə yi a noð ñjim bo yu tigə ñkarə a ɱgaà jii mɔ'ɔ (Ifà'à 15.36-39). Kaa Mark à le ñwà'a nù yì mɔ'ɔ a titi ngànyəgənnù Yesu jya nighúm ntsò baa bə.

Ntoo yi nsiginè yii mə Mark à le ñjwà'anè aa i dɪ'i nɪ Yesu tsò nù yii mə fà'à, ñghirə nɪ innú nɪ àdà'à bo bi midà'à. Bi yə nɪ àdà'à yi bo bi midà'à mli mə à le si fà'à nɪ muu aa a noð yii mə à le si dɪ'i nɪ annú Nwɪ, ñghurə nɪ bə, nfi'i nɪ izwɪ jii bi a ato'o bə, ñta nɪ ñgi'i a nu bidemon, ñli'inə nɪ ifansənù bə. Mark à ñwà'anə ngan Yesu aa a nɪ mánji yii i ghu'ùtə, ñghirə mə bi ka nyə nɪ ifà'à yii mə à le si fà'à tsə Ngàngafà'à aa ntsyətə ajàn yii mə à le mbə Ndɪ'innú aà. Yesu a twonə nɪ ibiinnú yi nɪ Mu Nù, (yə Nji'i Mighàà) ñkum yii mə i dɪ'i nɪ mə, ka mə Kristo à le nzi tsə ñumìsɔɱ a mùm ñjyānu aa, à le mbə aa Mu Nwɪ, Ayo'ɔ Nwɪ wa mə bi le ñkà'à mə à ka yì zɪ a nyweensə mbi aà. Ma nighàa àñwà'anə Mark à nɪ atii ya mə Yesu a swonə ghu mə Mu Nù à nɪ Ngàngafà'à yii aa yə ñgi'i i fa ntswəntii yì i tsu'u atú bə ghu aà (10.45).

A mbo Mark, Ntoð Yesu yì Nsiginè i yə aa nù ntsim a nɪ ntswəntii yì tsimə: Yesu à le si swonə nɪ annú Nwɪ, Nighàa nɪ ntswəntii nii ni fa ilonj ñkwetə nii a mùm Azwɪ, ndi'itə nii ñkii nɪl'ətə nɪ nti yì. Yesu à le si ghurə mighòð mɪ bə, ñkwetə nɪ ñgàñfumə bo bi bii à yaa a mbonə aa, mfa nɪ miji a mbo bo. Yesu à le si fi'i nɪ izwɪ jii ibi a ato'o bə, ñghirə mɪtsyɛ myaa mi laà, nti waa i doritə. Mark a ñwà'anə mə nù ntsim yii mə à nɪj nti yì a nu Yesu, mbi ntoo yì nsiginè ya aa, à ka yweenə, i tigə kii ghirè nɪ innú jii wə jii mə Yesu yumbonj à le si ghirè aà (16.16-18).

Mark à zɪ ntswəntə innú, ndi'i nɪ Yesu a ghirə nɪ innú ntswa'atə, a yi nló nɪ yuà, a danjə a nɪ yì mɔ'ɔ, Azwɪ Nwɪ a tintə nii a wānsə ñghirə nɪ innú ñkhənə ghu, nywe'e noð yii mə à ka kɔ'ɔ gheɛ mmānsə ifà'à yi a Yerusalem aà. A Yerusalem, Mark a logə noð nɪfigitə ñgi'i yii mə Yesu à yə ghu a mbo baYuda nɪ bitsyāsə byaa a nsi mi'i Pilato, bi kweentə yi a kwo mbù nyweenə, Taà yi a tigə mbu logə yì ñkɔ'ɔ ntswesə a mbèè nɪkwɛɛ yu nɪ mà'à, a ndi'i àdà'à yì, nɪ nigha'a nii mə à kwɛrə a ñjim ifà'à yii mə à mānsə aà.

Bi yatə àñwà'anə yú aa laà:

1. Nlògìnə ntoo yì nsiginè yá 1.1-13
2. Ifà'a Yesu a Galilea 1.14—9.50
3. Nló a Galilea ñkɔ'ɔ nghɛɛ nɪ a Yerusalem 10.1-50
4. Ngyà yì ñlwɪ'ɪnjim a Yerusalem bo bi maa mbèè àla'à 11.1—15.47
5. Ajàn mə Yesu à le nyweenə nɪ nìwo aà 16.1-8
6. Ajàn mə Mmà'ambi à le ndi'i ibiinnú yi a mbo bə ñtigə ñkɔ'ɔ nghɛɛ a aburə aà 16.9-20

*Ajàn yii mə Jɔn Ngàñmürə bə ñki le si swonə annú Nwɪ aà
(Mt. 3.1-12; Lk. 3.1-18; Jn. 1.19-28)*

¹ Ntoo yì nsiginè nlonə Yesu Kristo Mu Nwɪngɔɱ i lògìnə aa faà. ² Ntoo mà yú i lògìnə aa tsi'i a ajàn yii mə Ngàñntoð Nwɪ, Yesaiah à le ñjwà'anə aà;

“Nwɪ à swonj mə: ‘Yə nɪ, mə ka too ngàñntoð ghà a mbi wò mə à ka nanjə mánji ghò’.

³ Nji ñú yii mə a tɔɱnə à nta'a miwèè miwèè nswonə nɪ mə: ‘Nɪ nanjə mánji Mmà'ambi ñnanjə iyàà ji tá i tsina.’ ”

⁴ Ma mùu ajàn Jɔn Ngàñmürə bə ñki a le ñtigə nzi a nta'a miwèè miwèè nswonə nɪ annú Nwɪ ghu, nswonə nɪ a mbo bə mə bi bəñkə mántii myaa mma'atə ibi waa, ñkwɛrə ñki tá Nwɪ à li'inə ifansə innú jyaa.

⁵ Bè bitsim le si fè'è ni a njò'ò ala'a Yerusalem bo bî a mbù'u Yudea ntsim ñghæe ni a mbèè Jon, mbii ni ifansè innù jyaa ghu mbo, a tigè mòmurè ni waa a ñki Jordan.

⁶ Jon à le si w'e'e itse'ə jii mē bi le nnañsə ni ñndə naa yii mē bi twonjə ni kamel aà; ñkii ñw'e'e ni ikò ngùù, a afii yu, ñkurə nî ñgwèenə ñkii nji ni nwu yî ntà'à. ⁷ A le si swonjə ni mbo bè mē: "Nù yî mò'ò a yonjə a ñjim mē yii mē à kò'ònə ntsyàtə ghà, mbə a ajàn yii mē, tsi'í mē, kaa mē si kù'unə a ntunjə mfæe ñkire ibaamkòrə ji.

⁸ Mē murè ghuu aa tsi'í a ñki, lá yu à kà yî kî murè ghuu ni Azwí yî Làà."

Ajàn yii mē Yesu à le ñkwewə ñki Satan kî ñkwa'anə yi aà

(Mt. 3.13—4.11; Lk. 3.21-22; 4.1-3)

⁹ A le mbə tsi'í maà noò Yesu a fè'è a Nazareth a mbù'u Galilea ñzi, Jon a murè yi a ñki Jordan. ¹⁰ Yesu à fè'è mē wa ñki ñghèə kî təə a nta'a, ñyə aburə a ña'anə, Azwí Nwí a sigè ntəə ghu atu, mbə tsò bugirəmikuù. ¹¹ A sigè mē ntəə ghu tu aa, ñji i ló a aburə ñghaa nswonjə mē: "O ni Mú ghà yî mbáñnə yii mē mē ñkòñjə aà, mē nañsə ndorité nlonjə ghò."

¹² Azwí Nwí a burè ñlogə yi ñghæe ni ghu a nta'a miwèè miwèè. ¹³ A le ñghèè ñtswe wa a anta'a miwèè miwèè a titi nàà mitsə'ə ñjwi mighum mi ñikwà, Satan kwa'anə yi. A nî ñjwi mà jú; baangel bi le nzi mfá'a ghu mbó.

Ajàn yii mē Yesu à le ntwonjə Ngəñkòmbwè ji ñikwà aà

(Mt. 4.12-22; Lk. 4.14-15; 5.1-11)

¹⁴ Noò wá mē bi le ntswa Jon nñij a andátsanjə aa, Yesu à le nzi a Galilea ñswonjə nî ntòò Nwí yî ñsiginə ghu. ¹⁵ A le si swonjə ni mē: "Noò à kù'ù mē; ànnù nifò Nwí a tigə a abó. Ni bəñkə mînti muu, ñma'atə ibi ghuu, mbii ntoo yî ñsiginə yá."

¹⁶ Yesu à kà mē aa ntsya a aghèñjə ñki miyaa Galilea, ñyə ñgəñkòmbwè ji baa, Simon bo mumaà yi Andrew, bo lè nî mbwè nî àmbunjya. ¹⁷ Yesu a swonjə a mbo bo mē, "Ni zi ñka nyonjə nàà, mē ka ghìrə tá nî tigə mbə ñgəñko bə." ¹⁸ Bo kî ñghensə mmà'atə mbunjyá jyaa jya ñyonjə yî.

¹⁹ Bo bo kà mē aa ñghentə, a yə Jems mu Zebedee bo mumaà yî Jon bo tswé a múm àkànu'ù yaa, ñkæe nî mbunjyá jyaa. ²⁰ A yə mē waa, mburə ntwonjə waa, bo ma'atə taà wàà Zebedee wa múm àkànu'ù bo bi ñgəñfá'á ji ñtigə nyonjə nî Yesu.

Nù yî mò'ò yii mē à le ntswe nî àzwí yî bî aà

(Lk. 4.31-37)

²¹ Bo ló ñghæe ñkuu a ala'a Kapernaum. A bè mē ñjwíñgòñ Yesu a ghèè ñkuu a ndáñghotə nloginə ñka ndi'í nî ànnù Nwí ghu. ²² Bè yerə ajàn yii mē à le si di'í ànnù Nwí aa, ñlonjə mē à le si di'í waa aa tsò ñj yii à tswe nî àdà'à, kaa wa'à aa tsi'í tsò ñgəñndi'í nòñsə di'í.

²³ Tsi'í maà noò, ñj yî mò'ò yii mē a le ntswe wa ndáñghotə ntswe nî àzwí yî bi aa, a tɔñnə tsi'í nî tii mbetə mē: ²⁴ "O tswe aa nî àkə bi'inə a Yesu mu Nazareth ? O zi aa a ntá ñgi'í a nu bi'í aa e? Wa mē zi ñj yii mē o nî ghu aà. O bə aa Yu wa yii mē à Laa Məñsə, ñlo a mbo Nwí aà."

²⁵ La Yesu a wenə yi nswonjə mē, "Kutə ntsú gho wá, mfe'e ghu nú."

²⁶ Azwí yî bi ya a tsigè ñj wa, ñyə'ə tsi'í nî miiñ mfe'e ghu nú. ²⁷ Bè bitsim bii mē bi le ntswe wa nda aa bi yerə ñtigə mbetə nî waa bo ni bo mē: "Ma yuù ànnù a lo aà fə aa e? Aa ànnù yî fii yi mò'ò mē a lòc ndi'í aa e? A wenə nî izwí jî bi nî àdà'à, ñghìrə i yu'unə nii!"

²⁸ Nloginə maà noò ñgàn Yesu i burə ñsænə a idigə tsim a mbù'ù àla'a Galilea.

Ajàn yii mē Yesu à le ñghurə bə bî ghà'atə aà

(Mt. 8.14-17; Lk. 4.38-41)

²⁹ Yesu bo bi ñgəñyogənnù ji, Jems ni Jon le mburə nlo ñghèè ñkuu a nda bi Simon bo Andrew. ³⁰ Nòñsə Simon à le nnòñ a ikuu ñghoo ni fibà. Yesu à kùù mē bi burə ñswonjə ghu mbó. ³¹ A ghèè ghu mbèè, ntswa abó yi, ñjæe yi, mbiinsə. Fibà wa a burə ñma'atə yi, a biñnə ñlòc mijj mfa a mbo bo.

³² A bè mē a ñkwèfə, a nî noò ntso noò, bi logə ñgəñmighòò a bò'ò ni bè bii mē bi le ntswe ni bidemon aa bitsim ñzi ni bo a mbo Yesu. ³³ Bè bitsim ma mùu njò'ò àla'a bi le mburə mfe'e nzi ghotə wa ntsú ndà. ³⁴ Yesu à le mburə ghurə waa bii mē bi le si ghòò aa tsi'í bi ghà'atə; bo le ntswe ni mighòò tsi'í ibəñ ibəñjə. A le ñki mfi'í bidemon bi ghà'atə a ato'o bè, kaa wa'à lò mbii ni mē tá demon wa yî tsú à ghaa, ñlonjə mē bi le zi ñj yii mē Yesu ni ghu aà; kaa Yesu yumbonjə kaa a wa'à bəñnə ñlòc mē tá bo ghìrə tá bə zi.

A ajànj yii mə Yesu à le nswonə annù Nwì a Galilea aà
(Lk. 4.42-44)

³⁵ Yesu à le nle mbhìnhè mfè'e tsi'í títugə títugə, nòò a burè nsa'atə mborj tã àbèè fu'u, a ghèè a adigə yii mə kaa bə le wa'à ghu tswé aa a ntsà'atə Nwì ghu. ³⁶ Lá Simon bo bì ñhànjakòrə jì le mfè'è ñka nloò yi nyonə. ³⁷ Bo yə mə yi, nswonj mə: "Bə bitsim bì lòò nòó!"

³⁸ A swonə a mbo bo mə: "Nì zi tã bì'inè fè'e faà ñghèe ila'a jì mɔ'c jii mə i tswe ñkòontə fàa a mbèè àla'a yua aà, tã mè ki nswonə annù Nwì ghu, ñloj mə a ni annu yii mə ma le nzi a ghìrə aa."

³⁹ A fe'è ñtigə ñkuu nì idigə tsim jii mə i le ntswe a Galilea aa, nswonə nì ànnu Nwì a ndànjhotə, ñkii mfi'í ni bìdemom a ato'o bə.

A ajànj yii mə Yesu à le ñghùrè ñú àkìkwen aà
(Mt. 8.1-4; Lk. 5.12-16)

⁴⁰ Nù àkìkwen yì mɔ'c à le nzi a mbèe Yesu ñswətə miku'utə mi ghu nsi, mbu'u mbo ghu mbo mə tã à kwetə yi; nswonj mə: "O bə kɔj borj ò ghìrə nù ya i laà."

⁴¹ Yesu à le ñko mìlìjnhè yì ñnàsə abò yi, m̀m̀wontə yi ghu nswonj mə: "Mə kòjə; tã nù yò ya laa!" ⁴² Akìkwen ya a le ñki mburə ñghensə nsigə ghu nù, nù yì ya i kì ñtigə nlaa. ⁴³ Yesu a tigə ñnanşə ñghaa ghu mbo tsi'í siginè ñswonj mə tã à lo ñghèè yi ⁴⁴ ñki nswonj mə: "Yə, ò ghèe, ò tsuu annù tsu a mbo nù lɔ swonə, lá mbànjnhè ñghèe ndi'í ibii nù gho a mbò ñgànjmà'a Nwì, ñki mfa ayoo mma'anwì yii mə Moses à le lèè aa, tã di'í a mbo bə mə nù yò i laà mə." ⁴⁵ Lá ñu wa a bānjnhè ñghèe ñka lensə nì àjānj yii mə Yesu à le ñghùrə yi aa a mbo bə bitsimə, a tigə ñghìrə a tsyānə a mbo Yesu mə tã à bu ñka ñkuu ala'a yì tsu nì nsì. Ma mùu ajānj, Yesu a tigə ñtswe tsi'í a idigə jii mə bə le wa'à ghu tswe aà, bə tigə ñlo ni idigə idigə nzi ghu mbèè.

2

A ajànj yii mə Yesu à le ñghùrə mbwenkə aà
(Mt. 9.1-8; Lk. 5.17-26)

¹ Njwi jì tsu le ñghèə ki tya Yesu a bú mbii fu a ala'a Kapernaum; à bìi mə bə burè ñlaansə mə à kwèè mə ñtswe a ndùgə. ² Bə le nyu'u nzi ñghotə a ntsúnda yii mə Yesu à le ntswe ghu aà, mburə ñgha'a nluu idigə, kaa àbwarə wa'à bù mbə a ntysa ñkuu a múm ndā. Yesu a tigə ñswonə nì ànnu Nwì a mbo bo. ³ A kà mə aa nswonə aa bə bì mɔ'c bì ñikwà bì be'è mbwenkə nzi ni ghu ghu mbò. ⁴ Tsò mə kaa àbwarə a le ñwa'á wa ntsúnda tswe aa, bo le kɔ'c a atunda, ñlobitə nnaņşə abù'ù ghu, a kə'è àdigə ya yii mə Yesu a le ntswe ghu aà. Bo m̀ǹşə mə ñlogə mbwenkə wa nì ñkùù yii mə bo le mbé'è ghu aa, ntsurisə wa nì abù'ù ñsigisə a nsi Yesu. ⁵ Yesu à yə mə abiintii yii mə bo le ntswe ni yu aa, nswonj a mbo mbwènkə wa mə: "Mú ghà, wa bì lì'inə mə ifansənú jò."

⁶ Ngànjndi'í ǹǹşə jì mɔ'c le ntswe ghu, ñtigə mbetə ni a múm ñiti bo mə: ⁷ "Nù ghú à tsyá aa la ñka ñghaa fàa ajānj aa e? A ghàà laà mbəgitə aa Nwì! Kaa ñu tsu kaa sè ghu tswé mə mbə lì'inə ifansənnù bə ntsyatə Nwì yuyu."

⁸ Yesu à le mburə ñghesə nzi innù ma jù mə bì le si kwà'atə ni a atu bo aà, ñwa'asə waa, mbetə mə: "Ni kwa'atə ijānj innu ma jù a atu bù aa a ya aa e? ⁹ A laà wanşə aa a nswonə a mbo mbwènkə ghua mə, 'mə lì'inə ifansənnù jò,' kə mə: 'Bìinè ñlogə ñkuu gho wa ñka ghèè noò le?' ¹⁰ Wa mə ka di'í a mbo bù mə Mu Nù à tswe nì àdà'à fàa mbi a lì'inə ifansənnù bə." A ghàà mə laà aa ñtigə nswonə a mbo mbwènkə wa mə: ¹¹ "Mə swònjə a mbo wò, bìinè ñlogə ñkuu gho wa ñghèè gho a nda wò."

¹² Mbwènkə wa a bìinè, mburə ñlogə ñkuu yi wa, ñtəə tsya mfè'è yi a nsi bə bya bitsim; a burè mbə tsi'í ànnù yì yèyerə a mbo bo. Bo tigə ñgha'asə nì Nwì ñswonə ni mə, "Kaa bì'í leè wa'á ànnù tsu laà yə!"

A ajānj yii mə Yesu le ntwonə Levi aà
(Mt. 9.9-13; Lk. 5.27-32)

¹³ Yesu à le mbù ñghèe fu a aghənjə ñki miyaa Galilea; àkùrə bə a zì ñkarisə yi, a tigə ñloginə ñka ndi'í waa. ¹⁴ A m̀ǹşə mə ñlo ñka ñghèe wa aghənjə ñki, nyə ñgànjkwərə bitáx, Levi, mu Alfeus a tswé a ndá ñkwərə bitáx. Yesu a swonj ghu mbo mə: "Zì ñka nyònhè nàà." Levi a burè mbìinè ñtigə nyonə nii.

¹⁵ A gha'à a b̀ò̀ mə ñsa'atə, Yesu bo bì ñgànyəgənnù jì ghèè a nda Levi a nji ghu. Ngànjkwərə bitáx bo bə bì bi ghà'atə le ntswe bo bo ñtigə nji; ñloj mə bə bì ghà'atə le si yòjhə Yesu maa noò. ¹⁶ Ngànjndi'í ǹǹşə jì mɔ'c jii mə i le mbə baFarisai aa i le nyə a ajānj yii mə Yesu le si jì bo bì ñgànjkwərə bitáx bo bì bə bì bi aa, mbetə a mbo ñgànyəgənnù jì mə: "Taà ghùu a jì bo bì ijānj bə ma ju aa a ya e?"

¹⁷ Yesu a yu'ù ànnù yii mæ bo le si ghàà aa, òswonə mbo bo mæ: “Bə bii mæ bi tswe bitii aa, kaa bi si dɔgità lɔɔ, a dɔgità aa a lɔɔ ngànjmighɔɔ. Kaa mè le wa'a aa a ntwon bə bii mæ ànnù yaa a tsinə aa zì, mè le zì aa a ntwon bə bii bî.”

Annù òlonə nsi'isə ibii nu ti ji
(Mt. 9.14-17; Lk. 5.33-39)

¹⁸ A le mbə maà nòò ngányəgənnù Jon bo bi baFarisai le si si'isə ibiinu waa ti jì ntsa'atə nî Nwî; bə bii mɔ'ɔ zì mbetə Yesu mæ: “Ngányəgənnu Jon bo bi jì baFarisai bi si'isə ibiinu ti jì ntsa'atə nî Nwî lā kaa bɔ wa'a ma mùu ajən ghirə aa a ya aa e?”

¹⁹ Yesu betə waa mæ: “Mbə bə bii mæ bi twonə waa a adigə niyɔ'ɔ bi tuu mijì, òsi'isə ibiinu waa ti jì, òlii nî òdoo múnjən wa yii mæ bo tswe ghu mbɛɛ aa e? Ajənə mæ òdoo múnjən wa à tswe bo bo aa, kaa mbə bo wa'a mijì tuu nsi'isə ibiinu waa ti jì. ²⁰ Lā nòò yí mɔ'ɔ à tswe ghu mæ bi ka yí lɔgə òdoo múnjən wa ghɛɛ nî ghu, maa nòò, mbə bo tse bon tuu mijì, i si'isə ibiinu wa ti jì.

²¹ “Kaa mbə nù tsu wa'a kà òlɔgə asà'a atsə'è yí fii a nkɛɛ àtsə'è yí lwèn ghu; mbə a ghirə ma mùu ajən bon, àdigə ya mæ bi kɛɛ aa a ka bu sà'anə lə yí, tà àbà'a atsə'è yí fii ya tà à yɛnə nɔ̀ yí, mbənjə ntigə niñə abù'u yí ghà'atə a nî atsə'è yí lwèn yá. ²² A kî mbə ngɔngɔn mæ kaa mbə nù a wa'a mìlù'u mì fii lɔgə ònɔnə nî ngùu mì lù'u jì lwènə, à bə niñ bon mìlù'u mya mì ka bwi ngùu jya, tà mìlù'u mya saa, tà ngùu jya kî mbi'i. Bi niñ mìlù'u mì fii aa a nî ngùu jì fii.”

Abetə òlonə njwíngɔnə
(Mt. 12.1-8; Lk. 6.1-5)

²³ Yesu bo bi ngányəgənnù jì le si tsyà a mùm òsòò ànsən a njwíngɔn, bo kà mē aa tsyà, ngányəgənnù jì i kà òti nî ànsən wa yí mɔ'ɔ nkurə. ²⁴ BaFarisai bi mɔ'ɔ le nyə, nswon ghu mbo mæ: “Yə, kaa sè ku'unə a nî ònɔsə mæ tá ngányəgənnù jò i ka ngahirə laa, a njwíngɔnə.”

²⁵ Yesu a kwi'i a mbo bo mæ: “Nì leɛ wa'a ànnù ya yii David le ngahirə aa twon, wa nòò yii mæ à le si lɔɔ ayoo yí jì, a ajən yii mæ nji i le yanə yí bo bi bə bi aa e? ²⁶ David à le nkuu a ndámà'anwî, a nòò yii mæ Abiata a le mbə ngənmà'a Nwi yí njwè aa, nkurə abaa Nwî, nkî mfa yí mɔ'ɔ a mbo bə bii mæ bo bo le ntswe aa. Nì zì mæ a nî ònɔsə yí'inə mæ a abaa mà yú aa mbə a kurə tsi'i ngənmà'a Nwî.”

²⁷ Yesu a lwî'isə òswon a mbo bo mæ: “Bi le ləə njwíngɔn aa òlonə bə, kaa bi le njwa'a ləə aa mæ tá njwíngɔn kà nsa'a nî bə. ²⁸ Wa Mu Nju a nî Mmà'ambì yii a sa'a njwíngɔnə aa.”

3

Ajən yii mæ Yə à le ghurə nù yii mæ nìkweɛ ni ni le nkwo aa
(Mt. 12.9-14; Lk. 6.6-11)

¹ Yesu à le mbù ngheɛ nkuu a ndánghotə. Nù yí mɔ'ɔ à le ntswe ghu mæ nìkweɛ ni le nkwo. ² Bə bii mɔ'ɔ le ntswe ghu òlɔɔ nî ònɔnə ànnù a nu Yesu. Bo le nnanjə ntigə òlii nî a nyə mæ kə à ka ghurə nù wa a njwíngɔn le. ³ Yesu à le nswon a mbo nju wa mæ nìkweɛ ni le nkwo aa mæ: “Fɛ'è nzi ntəə a mbii faa m!” ⁴ A fɛ'è mæ òzi ntəə, Yesu a bənj mbetə a mbo bo mæ: “Nònsə yí'inə a dî'i mæ tá bi ka ngahirə aa ibon kə ibi a njwíngɔn aa e? A bii mæ bi yweensə nù kə mæ bi zwitə a njwíngɔn aa e?”

A bətə mē laa aa kaa bo tswe wa'a kwe'è. ⁵ A lii waa ntsyà nkariis nî affi mi'i, la mbənjə ònɔnə si'i òlonə mæ bo le nkii mántii myaa aa; nswonə a mbo nju wa mæ: “Səntə nìkweɛ nò.” A sɛntə nìkweɛ ni nya, ni burə òti. ⁶ BaFarisai bya bi bii'nə nɔf'e'ɛ wa ndánghotə ngheɛ bo bi bə bi Herod burə boontə a ntənə ajən yii mæ bo ka tsyà ghu zwitə yí aa.

Nnɔɔ bə yii mæ i le nyonə Yesu wa aghəñə nkî miyaa aa

⁷ Yesu bo bi ngányəgənnù jì le mfɛ'è ngheɛ a nkî miyaa Galilea. Nnɔɔ bə bii ghà'a ngəha'a bii mæ bi le nɔ̀ a Galilea bo bi a Yudea aa i burə nɔf'e'ɛ ntigə nyonə nni. ⁸ Bii mɔ'ɔ bi ló a Yerusalem, bi mɔ'ɔ bi fɛ'è a mbɛɛ ala'a Idumia, bo bi mɔ'ɔ bi ló a njii nkî Jordan, nkî lo a mbɛɛ ìla'a Tai bo bi Sidon. Nnɔɔ bə yí ngəhà'a ngəha'a ma ghù i le mfɛ'è nzi ghu mbɛɛ aa òlonə mæ bi le nyu'u innù jii mæ à le si ghirə aa. ⁹ Yesu à yə mæ nnɔɔ bə wa i zì ntigə mburə ngəha'a bə si'i; a swon a mbo ngányəgənnu jì mæ tá bi lɔɔ akānu'u mfa tá yú kuu ghu mum tá bə bya wa'a yí ló ònɔrə. ¹⁰ A le si bə aa bon à ghurə mē bə bi burə ngəha'a tsi'i ànnù, ma yú a tigə ngahirə mæ tá ngənjmighɔɔ tsim tigə nzwu nyonə ni a mməontə yu. ¹¹ Bɛɛ mæ òzwi jì bi i yí nyə yí, i wó ghu nsi ntɔnə nswon mæ: “O ni Mu Nwî wá.”

¹² A bânɔnɛ ñswonɔ a mbo ì ñkwantə mə tá bo tsuu lɔ̀ ghìrè tá bì zì ñú yìi mə yu ni ghu aà.

Ajàn yìi mə Yesu à le ntsɔ'ɔ ngǎntoò ji nighúm ñtsò baa aà
(Mt. 10.1-4; Lk. 6.12-16)

¹³ Yesu à le ñkɔ'ɔ ñghɛɛ a atu nta'a, ñtwonɔ bê bii mə à le ñlɔɔ ntwonɔ aà; à twòn mə, bi tigè ñzi ghu mbèè. ¹⁴ A le ntsɔ'ɔ bè nighúm ñtsò baa a titii bo mə tá bo bo tswe, tá tá yù too waa a nswonɔ ànnù Nwì, ¹⁵ tá yù ki mfa ada'a a mbo bo a mfurè bìdemon a ato'o bə.

¹⁶ Bè bii mə à le ntsɔ'ɔ waa à le mbə: Simon yìi mə è le mfa mǎkè'èsè mi ni Peta aà. ¹⁷ Jems ni mumaà yì Jon, bɔɔ bi Zebedee bii mə Yesu à le twonɔ ñkɛ'èsè ni Boanarges, ñji'ì ìkùm ma ghù i bə mə, “bɔɔ bi mbəɔnɛ.” ¹⁸ Andrew, ni Philip, ni Batolomeo, ni Mateo, ni Tomas, ni Jems mu Alfeus, ni Thadeus, ni Simon mu Kana. ¹⁹ A bɔ'ɔ ni Judas Iskariot mə le mfèe Yesu aà.

Ajàn mə bi le nswonɔ mə Yesu à tswe ni Beelzebul a ato'o yu aà
(Mt. 12.22-32; Lk. 11.14-23; 12.10)

Yesu à le ntigè nlo ñkwɛɛ yì fu a ndùgə. ²⁰ A kwèè mə ñkuu a nda, àkùrè bê a bú ñghotə nzi ghu mbèè a tigè ñtsyanə ghu mbo bo bì ñgǎnyəgənnu ji a ñji mú àyoo. ²¹ Ñgwè'è yì ì le nyu'u, ñfè'e nzi a ntswa yu nlonɔ mə bè le si tigè nswonɔ ni mə: “A baanə aà bāanə.”

²² Ñgǎndi'ì ñnɔnsè jii mə i le nlo a Yerusalem ñsigè aa, i le si swonɔ nì mə: “A tswe ni Beelzebul a ato'o yu. A fi'i nì izwì jì bì a ato'o bè aa nì adà'a nifɔ̀ bìdemon mà ghù.”

²³ Bì kà mə aa nswonɔ laà aa, Yesu a twonɔ waa ñghaa a mbo bo ni ñighàà nì nàà, mbetə waa mə: “Mbə Satan a bú mifurə Satan yumbonɔ aa mə a kə aa ɛ?” ²⁴ Mbə àla'a a yâtè yì ñtswe itu itu, ñka nto nì waa bo ni bo bonɔ mbə a tigè mbu ntəə aa la aa ɛ? ²⁵ Kè mbə nda i yâtè yì ntswe ntsùtsù, ñtigè nto nì waa bo ni bo bonɔ mbə i tigè mbu ntəə aa mə a kə aa ɛ? ²⁶ Ma la a bə mə, mbə Satan a biinè ñka nto nì ñgwè'è yì, ñja'a ndá yì yumbonɔ, bo tigè ñtswe ntsùtsù, bəə bonɔ kaa mbə i wa'à təə, a bânɔnɛ ñlɔɔ aà mbò'ò ñkwè'è yì.

²⁷ A kǐ mbə ñgǎnɔ ñgǎnɔ mə kaa mbə ñù tsu wa'à ghèè ñkuu a nda ñù mitii, mifu'u ndá yì ti fùù ñtswa yì ñkwerə mbonɔ fu'u nda yá.

²⁸ “Mə swonɔ a mbo bù tsi'ì annù ññkonɔ mə mbə Nwì à tse li'inə ifansənnu bê tsi'ì tsim bo bì mbəgìtə ntsim yìi bi bəgìtə nii ghu aà. ²⁹ Lá ñù ñtsim yìi mə à ghàa ñighàà mbəgìtə Azwì Nwì yìi mə a laa mǎnsə ghu aa, kaa Nwì à ka yì wa'à ibi yì li'inə bə, ñlonɔ mə à ghìrè aà ibi yìi i lwi'i ññkonɔ aà.” ³⁰ Yesu le nswonɔ ma mùu ajàn aa nlonɔ mə bo le swonɔ mə: “A tswe ni àzwi yì bi a ato'o yu.”

Ndè bi Yesu ni bɔɔ bi maà bi
(Mt. 12.46-50; Lk. 8.19-21)

³¹ Ndè bi Yesu ni bɔɔ bi maà bi bi mbânɔnɛ le nzi ñtəə a abɛɛ, ñtoo bê mə bì twonɔ yì. ³² Nnɔ̀ò bə le ntswe ntsya ñkarisə yì; bi kuu nswonɔ ghu mbo mə: “Ndè ghò bo bì bɔɔ bi maà bo bì mbânɔnɛ bi təə a abɛɛ nloɔ nòó.”

³³ Yesu a kwi'i mə: “Ndè ghà ni bɔɔ bi maà ba bi mbânɔnɛ, à ni bèwò aa ɛ?” ³⁴ Mbəɔnɔ yì, ñlii bə bya mə bi le ntswe ntsya ñkarisə yì aa, ñswonɔ mə: “Aa ndè ghà bo bì bɔɔ bi maà ba bi mbânɔnɛ buà mə! ³⁵ Nù ñtsim yìi mə a ghìrè annù yìi mə Taà ghà a lɔ̀ aa, à ni mumaà ghà yì mbânɔnɛ bo mumaà ghà yì mǎngyè nì ndè ghà.”

4

Ñighàà nì nàà ñlonɔ ñgǎnɔmbwe'è ñjoo
(Mt. 13.1-9; Lk. 8.4-8)

¹ A le mbù mbə a ñjwi yì mò'ɔ Yesu a logìnè ñka di'i nì ànnù a mbo bè a mbèɛ ñki miyaa Galilea, ñnɔ̀ò bə ñ nzi ñkarisə yì mburə ñgha'a ñgha'a; a tigè ñkuu a múm àkanu'u, ñkuntə ñghɛɛ wa múm ñki, ñnɔ̀ò bə bya i tigè mbanɔnə ntswe a nta'a wa aghonə ñki.

² A di'i nì innù jì ghà'atə a mbo bo nì mighàà mǐ nǎnaa, ñswonɔ a mbo bo mə: ³ “Nù yì mò'ɔ à le ñghèe mbwe'è ñjoo ñgwè'è jì, ⁴ àkà mə aa mbwe'e aa, ñjoo jya jì mò'ɔ i wò a ndómánjì, bisinɔ̀ bì zì ñsyè ñkurə. ⁵ Jì mò'ɔ i wò a adigə nsyè yìi mə a le mbə tsi'ì ñgò'ɔ ñgò'ɔ, kaa ñsyè i wa'à ghu tswè ñgha'atə. ñjoo jya i wǎnsə ñtoo, ñlonɔ mə kaa ñsyè yìi mə i le ntswe wa atu ñgò'ɔ aa kaa i le ñwa'à tsotè aà. ⁶ I tòò mə, ñnìòò a tòò mǎjì mya mǐ yorè, ñlonɔ mə kaa mǎngàn myaa kaa mǐ le ñwa'à a nsyè tsotè aà. ⁷ ñjoo jì mò'ɔ i le wò a titii kərəkərə. I tòò mə, kərəkərə wa a kò'ɔ limtə ñkwerə i kwo, kaa i wa'à mǎntà koonə. ⁸ ñjoo jya jì mò'ɔ i le ntigè ñwò a adigə nsyè yì siginè, ñkò'ɔ nsensə ñwè'è

i gha'atə: Ji mo'c koonə mbum mighum mi ntarə, ji mo'c koonə mighum mi nto'o, ji mo'c koonə jkhi yi fùurə."

⁹ Yesu à ghàà mé nmanjə, nswon mə: "Nù yii à tswe nì itòhñè aa tà à yu'u."

Nji'i nighàà nya nii mə Yesu à le nnaa aà

(Mt. 13.10-17; Lk. 8.9-10)

¹⁰ Nòò yii mə Yesu à bìi mə tswe tsi'i yù yù aa, bè bya bìi mə bo bo le ntswe a bò'c nì ngənyəgənnù ji jya nighum òtsò baa aa, bi zi ghu mbèè, mbetə yi mə tà à t'otə nji'i nighàà nya mə à le nnaa aa a mbo bo. ¹¹ Bi bətə mə aa, a swon a mbo bo mə: "Nwì à fa mətseyə a mbo bù mə tà nì zi annù yì àlò'òsə òlonə annù nifò yi. Lá a ngehə a ni bè bìi mə bi si a titii bù tswe aa, bi yu'u innù tsim aa nì nighàà nì nānaa.

¹² "Ta bo nanjə nlii nlii, kaa wa'ə yə;

nnanjə yu'utə yu'utə, kaa wa'ə bənjə yu'u tà à laa a atu bo;

mbi'ì bo ló mbənkə miantii myaa tà tà Nwì à li'inə ifansənnù jyaa." "

Yesu à t'otə nji'i nighàà nì nàà nya nlon nghanmbwe'e njoo wà

(Mt. 13.18-23; Lk. 8.11-15)

¹³ Yesu a betə a mbo bo mə: "Nì si nji'i nighàà nì nānaa ma nù zi aa ə? Mbə nì tuu ma nuu nighàà yu'u bon mbə nì tigə òtsya aa la mbon zi nji'i nighàà mī nānaa mī mo'c aa ə? ¹⁴ Nghanmbwè'è njoo wà a bə aa Nighàà nì Nwì. ¹⁵ Bè bi mo'c bi bə aa tsò njoo jya mə i le njwò a ndómánji aà. A ngehə nì ma buu bè, bi yi mbè nighàà nì Nwì nya a ntii bo aa, bo yu'ù, lá Satan a burə òzi mfi'i nlo nì nu. ¹⁶ Bè bi mo'c bù mbè tsi'i tsò njoo jya mə i le njwò wa adigə nseyə ngò'ò aà; ma buu bè, bi yi nyu'u annù Nwì ya aa, bo burə ngehə nkwerə tsi'i nì nidorə. ¹⁷ A kuu a atu bo, lá kaa wa'ə nì mangan tswè, ngehə ntswa ntugitə tsi'i nì mu àtii noò; bəe mə ngi'ì yi mfe'è kə bəe bi loginə nka ntso'c nì àkòrə yaa nlonə annu Nwì ya aa, bo burə mbò'c mma'atə àbiiitii yaa.* ¹⁸ Bè bi mo'c bi tigə kì mbu mbə aa tsi'i tsò njoo jya mə i le njwò a titii kərəkərə aà. Ma buu bè a nì bya bìi mə bi yi nyu'u annù Nwì aa, ¹⁹ annù nwugə nu nlon njoo mbi jù, bo bi annù nkɔŋ ntswe nì nkabə si'ì si'ì, kə annù nyə'ə njoo jì mo'c, innù ma jù, i kuu a atu bo mfem nighàà nya nì kwo kaa wa'ə miantà koonə. ²⁰ Lá bè bi mo'c tigə mbə aa tsi'i tsò njoo jya mə bi le bwe'e wa nì adigə nseyə yì siginə ya aà. Ma buu bè, bi yi nyu'u nighàà nì Nwì aa, bo bìi nloh a atu bo, nì tigə nghirə bo koonə miantà; bo bi mo'c bi koonə miantà mighum mi ntarə, bi mo'c bi koonə mighum mi nto'o, bi mo'c tigə nkoonə miantà nkhi yi fùurə."

Lám yii mə bi kosə mbanjə nkusə nì àntòò aà

(Lk. 8.16-18)

²¹ Yesu bù mbetə waa mə: "Bi yi nkosə lám nkuu nì ghu a múm nda aa bi ninjə aa a múm àntòò nkusə kə bi te'e aa a nji'i ikùù le? Tigə bi kosə lám nte'e aa a atu atetə tà tà bi ka nnanjə nyə aa ə? ²² Kaà annù yì ló'òsə yì tsu kaa a si ghu tswè mə a ka yì wa'ə fe'è nyentə a nsi mi'ì bə. Bi bə ló'òsə annù bon a ka yì ya'a fe'e yentə a nsi mi'ì bə. ²³ Nù yii mə à tswe nì itòhñè a nka nyu'ù annù aa tà à yu'u." ²⁴ A bù nswon a mbo bo mə: "Nì ka ntsyəsə nì ghuu nì annù yii mə nì yu'u aà. Figə yii mə nì fa nì a mbo bè aa, à nì figə yii bi ka kii ki fa nì a mbo bù aà, i bù kù'ùsə. ²⁵ Nù yii mə à tswe nì njoo aa bi ka bù kù'ùsə tà à ku'usə ntswe nì ju tà i gha'atə. Lá nù yii mə à si nì ayoo tswè aa, bi ka bənjə bù kwərə, i kwərə kwere mú ayoo yii mə à tswe nì ghu aà."

Nighàà nì nàà nlon njoo jii mə bi bè aà

²⁶ Yesu a bù nswon mə: "Annù nifò Nwì a bə aa tsò mə nù a bwe'e njoo a múm nsoo yu aà. ²⁷ A yì mbwe'e njoo jya aa, a gheè ntswe yi, nle nnoŋə nii, àbèè a fu'ù, a tigə ngehə nghirə nì innù ji jì dan; njoo jya mə à bwè'è aa, i toò nkò'c. Lá kaa a wa'ə ajàn yii mə njoo jya i tsya mbɔŋ kì kwe kò'c aa zì! ²⁸ Nseyə ya yii mə bi bwe'è njoo jya ghu aa, i ghirə nì mə tà i too. I loginə, i fi'isə iyəŋə jì, ntoo mbərə ntigə nkò'c nkoonə miantà mii mə mi burə ngha'atə aà. ²⁹ Bəe mə njoo jya i tii, bi tigə ngehə nkya, nlon mə nòò mfu'ù miji à kù'ù mə aà."

Nighàà nì nàà nlon aburə mǎghumə

(Mt. 13.31-32; Lk. 13.18-19)

³⁰ Yesu a bù mbetə mə: "Mbə bi bù mfiginə annù nifò Nwì aa nì àkə aa ə? Mbə bi'inə bù naa aa nuu nighàà tà ghirə à fe'e nlaa atu bè aa ə?" ³¹ Annù nifò Nwì a bə aa tsò àbùrə mǎghum yii mə a burə nkə'ə ntsyatə mbum njoo tsim jii mə bi bwe'e aà. ³² Lá bi yi mbwe'e aburə ati ma yù aa, a too nkò'c, àti yi a tigə mbanjə mfan ntsyatə ngɔŋ

itï tsim jii mæ bi bə aà. Bæe mæ a kɔ'ɔ, n̄taà ji i burə n̄fan̄kə m̄bə aj̄an̄ yii mæ m̄bə b̄isin̄ bi tigə n̄zi n̄gh̄urə n̄i n̄d̄a j̄yaa ghu aa.

³³ Yesu à le mbù n̄swon̄ə ann̄ Nw̄i a mbo bə ni m̄igh̄àà m̄i n̄ānaa m̄i gh̄à'atə tsɔ ma m̄u. A le mburə n̄swon̄ inn̄u j̄i gh̄à'atə, n̄yon̄ə aa aj̄an̄ yii mæ bə bya le n̄k̄ii n̄kɔn̄ə n̄i n̄ȳu'ú ann̄u ya yii mæ à le si swon̄ aà. ³⁴ Kaa à le si wa'ə ann̄u tsu a mbo bə gh̄aà t̄i n̄igh̄àà n̄i n̄ānaa, l̄a a yi mbù m̄bii n̄tswe tsi'ï yù bo bi n̄ḡānȳəḡənn̄u j̄i j̄yaa aa, a bú n̄nan̄sə n̄to'ɔtə n̄ji'ï inn̄u tsim a mbo bo.

*Aj̄an̄ yii mæ Yesu à le n̄gh̄irə əfisə b̄orə aà
(Mt. 8.23-27; Lk. 8.22-25)*

³⁵ A bə m̄ə a kw̄əf̄ɔ tsi'ï maa n̄jwi, Yesu a swon̄ a mbô n̄ḡānȳəḡənn̄u j̄i mæ: “N̄i zi t̄a b̄i'in̄ə too n̄ki gh̄u n̄gh̄eə fii n̄jii.” ³⁶ N̄ḡānȳəḡənn̄u j̄i j̄yaa i tigə n̄ma'atə n̄n̄d̄ɔ b̄ə wa wa agh̄əŋə n̄ki n̄kuu n̄kwetə Yesu wa m̄um̄ āk̄ānu'u, n̄lɔḡə yi bo bo tigə n̄too n̄i n̄ki w̄a. H̄ban̄ j̄i m̄ɔ'ɔ i le si ȳon̄ə n̄i waa. ³⁷ Bo k̄a m̄ə aa n̄too n̄gh̄eə, əfisə ȳi t̄i n̄t̄i a loḡin̄ə n̄ka n̄tsya, m̄b̄e'e n̄i n̄k̄āŋə n̄ki m̄ma'a wa m̄um̄ āk̄ānu'u; n̄k̄i i kuu n̄tigə n̄lɔɔ n̄luu ghu m̄um. ³⁸ L̄a Yesu a b̄āŋn̄ə n̄n̄ɔŋə yi wa n̄j̄im̄ āk̄ānu'u n̄l̄iḡis̄ə atu yi n̄i pil̄ɔ m̄bw̄ii n̄ii; n̄ḡānȳəḡənn̄u j̄i j̄yaa i gh̄eə n̄ȳəə ȳi, mbetə ghu mbo mæ: “N̄d̄i'inn̄u, ɔ tswə kaa wa'ə n̄i gh̄o kw̄e'è! O si zi mæ m̄bə b̄i'in̄ə kwo f̄aa m̄um̄ n̄k̄i?”

³⁹ Bô betə m̄ə l̄àà aa, Yesu a b̄īin̄ə n̄jwenə əfisə ya, n̄swon̄ a mbo m̄iȳàà wa mæ, “Kentə! Tsuu bú k̄i j̄u'ù!” Əfisə ya a burə n̄kentə a n̄tsȳá, idigə i m̄b̄orə mæ t̄uk, n̄tigə n̄gh̄eə n̄i mæ swee. ⁴⁰ Yesu a b̄əŋk̄ə yi n̄gh̄aa a mbô n̄ḡānȳəḡənn̄u j̄i j̄yaa mbetə mæ, “N̄i b̄ɔ'ɔ aa àk̄ə? N̄i s̄i n̄i āb̄īint̄i tswə aa ɛ?”

⁴¹ N̄ib̄ɔ'ɔ n̄i burə n̄tswa waa si'ï si'ï, bo tigə n̄swon̄ə bo ni bo mæ, “Ghuà n̄u à l̄ò aà f̄ə? Yə n̄i aj̄an̄ yii mæ tsi'ï əfisə bo bi m̄iȳàà yu'unə n̄ii!”

5

*Aj̄an̄ yii mæ Yesu à le m̄fi'ï izw̄i j̄i bi a ato'o n̄u ȳi m̄ɔ'ɔ aà
(Mt. 8.28-34; Lk. 8.26-39)*

¹ Bo le n̄too m̄f̄e'ə a n̄jii n̄k̄i m̄iyaa wa a mb̄èè àl̄a'a Gerasenes. ² Yesu a f̄e'è m̄ə wa m̄um̄ āk̄ānu'u n̄gh̄əə k̄i t̄əə, n̄u ȳi m̄ɔ'ɔ yii m̄ə izw̄i ȳi bi a le n̄tswe ghu ato'o aa, a l̄ò a itu m̄isyè m̄f̄e'ə n̄zi n̄tsitə yi. ³ N̄u ma gh̄u à le si tswə aa wa itu m̄isyè. A le mburə n̄tsyanə a mbo bə b̄itsim̄ a n̄tsw̄á ābarə m̄a ȳu n̄kwerə n̄i m̄āŋk̄irə ⁴ n̄lon̄ mæ, a n̄gaa j̄i gh̄à'atə, b̄ə le si tswa n̄ii, n̄kwerə n̄i m̄ik̄orə m̄i bo b̄i m̄b̄ɔ m̄i, k̄ə n̄k̄ii n̄n̄iŋə n̄i m̄ika'a ghu m̄ik̄orə, l̄a tsi'ï a n̄ḡon̄ b̄in̄d̄ɔ bitsim̄, a b̄āŋn̄ə n̄t̄entə n̄i m̄āŋk̄irə m̄ya, k̄ə n̄k̄ii mbatə n̄i m̄ika'a m̄ȳá. Kaa n̄u tsu kaa à le n̄jwa'ə n̄i m̄it̄i tswə n̄tsȳatə yi a aj̄an̄ yii mæ m̄bə a tsw̄á yi n̄gh̄irə mæ t̄á à n̄e'esə n̄tswe. ⁵ A le si karə wa itu m̄isyè bo bi a itu m̄inta'a, a si'in̄ə bo bi a n̄itugə, n̄l̄wugə, n̄jwatə n̄i n̄u ȳi n̄i ib̄a'a n̄ḡɔ'ɔ.

⁶ A yə m̄ə Yesu a s̄a'a agh̄a'a, m̄burə n̄k̄h̄ə n̄zi n̄jwo ghu n̄si mm̄ii yi; ⁷ n̄t̄on̄n̄ə n̄swon̄ mæ, “S̄i tswə aa n̄i àk̄ə aa ɛ, Mu Nw̄iŋḡon̄ Ak̄o'ɔtsirə? M̄ə bu'ù m̄bo a mbo wò n̄i ik̄um̄ Nw̄i, tsuu n̄ḡi'ï nu mæ l̄ò n̄iŋ b̄ə.” ⁸ A le n̄gh̄àà ma m̄uu aj̄an̄ aa n̄lon̄ mæ Yesu à le m̄f̄oð n̄swon̄ mæ, “Azw̄i ȳi b̄i, f̄e'è ghu ato'o!”

⁹ Yesu a betə yi mæ, “ik̄um̄ gh̄o n̄i wò?” A kwi'ï mæ, “Ik̄um̄ gh̄a n̄i Nn̄d̄ɔ n̄lon̄ mæ b̄i'ï burə gh̄a'atə f̄aa a ato'o n̄u gh̄u.” ¹⁰ A tigə n̄nan̄sə mbu'u mbo a mbo Yesu mæ t̄á à tsuu waa l̄ò furə t̄a bo f̄e'ə maa mb̄èè àl̄a'ə.

¹¹ A le si bə aa àk̄arə b̄i kw̄iŋȳam̄ a j̄i n̄i a mb̄īi m̄baa maa adigə; ¹² izw̄i j̄i bi j̄yaa i bu'ù m̄bo a mbo Yesu n̄swon̄ mæ, “Tsȳàsə yi'ï t̄a b̄i'ï kuu fii nu n̄àà j̄i mæ.” ¹³ Yesu a yu'u mb̄ii; i tigə m̄f̄e'ə wa nu n̄u wa n̄kuu wa nu n̄àà j̄ȳá. Ak̄arə b̄i kw̄iŋȳam̄ ma ȳu a le mb̄ə tsɔ n̄tsu'ù j̄i baà. Izw̄i j̄yaa i kuu m̄ə ghu nu aa, i tigə m̄burə n̄lɔ n̄k̄h̄ə mæ k̄arə, n̄sigə mb̄īi m̄baa ya, n̄sigə n̄jwokə wa m̄um̄ n̄k̄i m̄iyaa n̄kɔn̄ə.

¹⁴ Bə b̄ii mæ bi le si j̄e'ə n̄i n̄àà j̄yaa aa, bo l̄ò m̄burə n̄k̄h̄ə n̄gh̄eə n̄swon̄ a mbo bə a m̄un̄ àl̄a'a bo bi a af̄ɔ. Bi tigə m̄f̄e'ə k̄ə n̄zi a nyə ann̄u yii mæ a le m̄f̄e'ə wa adigə aà.

¹⁵ Bô zi m̄ə, n̄gh̄eə a mb̄eə Yesu, n̄ȳə n̄u wa mæ izw̄i j̄i bi j̄yaa le n̄tswe ghu ato'o aa, a tswə ghu mb̄eə, n̄jwə'e itsə'ə j̄i, m̄itsyè m̄i m̄i k̄i n̄tswe ghu tsi'ï m̄itsim̄, bi yə a k̄i m̄b̄ə tsi'ï n̄u wa mæ n̄n̄d̄ɔ izw̄i j̄i bi j̄yaa i le n̄tswe ghu ato'o aà. Bi yə m̄ə l̄àà aa, n̄ib̄ɔ'ɔ n̄i tsw̄á waa. ¹⁶ Bə b̄ii mæ bi le nyə ann̄u ma ȳu yii mæ a le m̄f̄e'ə wa nu n̄u wa bo bi a nu n̄àà j̄yaa aa, bo le si tigə n̄swon̄ə n̄i a mbo bə.

¹⁷ Bo le si tigə n̄tsa'asə n̄i Yesu mæ t̄á à ma'atə mb̄èè àl̄a'ə ȳàà ma ya n̄lò n̄gh̄eə yi.

¹⁸ Yesu a l̄ò n̄ka n̄kuu a m̄um̄ āk̄ānu'u mæ yu gh̄eə yi; n̄u wa m̄ə izw̄i j̄i bi j̄yaa le n̄tswe ghu ato'o aa, a bu'ù m̄bo ghu mbo mæ t̄á à ma'atə yi t̄á yù ka n̄yon̄ə n̄ii.

¹⁹ L̄a Yesu a tuu, n̄swon̄ ghu mbo mæ, “Kw̄eə n̄gh̄eə a nd̄ügə, a mb̄eə b̄ə b̄ò, n̄swon̄ ann̄u yii mæ M̄m̄à'āmb̄i à gh̄irə a nu wò aà; a aj̄an̄ yii mæ à ko m̄il̄l̄n̄ə gh̄ò, n̄kwetə gh̄o aà.”

²⁰ Yesu à swònj mæ ghu mbo laà, a lô ñghæe ntigè nswonè ni annù yïi mæ Yesu à ghìrè ghu nu aa, a mbo bè wa mbù'u Dekapolis. Bè bi tsim yu'u, a burè mbè tsi'i annù yï yëyerè a mbo bo.

Ajàn yïi mæ Yesu à le ñghurè màngyè wa mæ à le mmòntè atsèhè atsè'è yï ñki mbiinsè mu Jairius yï màngyè a niwo aà

(Mt. 9.18-26; Lk. 8.40-56)

²¹ Yesu à bù mé ñtoo ñki wa a múm àbanj wa ñghæe mfè'è a aghèhè ñki, ñnòò bé i burè ñzi ñgha'a ñgha'a, ñtèè ntsya ñkarisè yï. ²² Ndiï ndá ñghòtè balsrael maa adigè, ñkúm yï i bè Jairius, a kí ñzi yï ñгаа. A yè mé Yesu, ñwo ghu mikòrè, ²³ mbù'u mbo ghu mbo, ñswonè mæ, "Múntsirè mú ghà yï màngyè, a ghòò, ñtigè tsi'i a ñkwò. Zi ñonjè mbò mo ghu nú tá à fwetè ñtswe ntii."

²⁴ A swònj mé laa, Yesu a yónj yï bo yu tigè ñghæe. Bo kà mé aa ñghæe aa, ñnòò bé yï wè i kí ñtigè nyonè nii, ntsya ñkarisè yï, bo bo tigè ñghæe.

²⁵ Màngyè yï mò'ò à le ntswe a titii nnòò bé wá. Alèè a le si zï ghu nú. A le si bè maa noò aa bonj ñighòò ma nú ni tswè mé ghu nu ilòò ñighúm ñtsò baà. ²⁶ Le bonj à yè mé ñgi'i ni ñighòò nya si'i si'i, ñghæe ni nu a mbèe bidogita bí ghà'atè, mbwèsè ñkabè yïi mæ à le ntswe ni yu aa tsi'i ñtsimè. Kaa ñighòò nya ni wa'à tii, mbàñnè ñkù'usè ñgha'atè ní ghà'atè. ²⁷ Màngyè ma ghù à le nyu'u ñgàn ñlonè Yesu. A yè mé Yesu aa, ñtigè nyonè nii bo bi nnòò wá, ñyonj mfaatè ghu ñjim, ñghesè abò yï mmòntè atsè'è Yesu ghu. ²⁸ A le si wa'atè ni a múm ntii yu mæ, "Mbè mè te'è ñghensè mmòntè tsi'i'è atsè'è ji bonj mè ka tii ñighòò ma nú."

²⁹ A mòntè mé aa, àlèè yá a burè ñghesè ñkentè a nzi ghu nú. A kí mburè nzi a múm ntii yu mæ ñighòò ni nya ni fwètè mól! ³⁰ Maa noò, Yesu a yè mæ midà'a mi fe'e a nu yu; mbèñkè yï, mbetè a mbò ñnòò bé wa mæ le si yonè nii aa mæ, "A itsè'è ja aa a mòntè wò aa è?"

³¹ Ngánjyègènnù ji i swonj ghu mbo mæ, "O yè mæ nnòò bé i ywu nyonè ní gho, mbù mbetè ni mæ itsè'è jo aa mòntè wò le aa a ya?"

³² Yesu a ku'usè ñlii ni bè bya tsi'i líi, mæ yu ka yè ñu yï mé à mòntè yï aa le. ³³ Lá màngyè wa à le mbàñnè ñzi annù yïi mæ a ghìrè yï aà; ñtigè mfè'e nzi, nú yï i tigè mbenè ba'a à bà'a à ni mbò'ò, a wò a ñji'i mikòrè Yesu, ñke'enè innù tsim ghu mbò. ³⁴ Yesu a swonj ghu mbo mæ, "Mú ghà, wa àbiintii yo a ghìrè mé mæ ta ò tii. Tigè nlò ñghèè gho la ni mbòonè, tá ñighòò nya ni fwetè."

³⁵ A ghàà mé a mbo màngyè wá ñghèè kí màñsè, bè bi mò'ò bi lô wa ndùgè ñdiï ndánghotè nzi nswonj ghu mbo mæ, "Wa mú ghò wá à kwò mé! O tigè mbu mfa ní ñgi'i a mbo Taà ghù aa a ya?"

³⁶ Yesu a foonsè waa, ñswonj a mbo ñdiï ndánghotè balsrael wa mæ, "Tsèè kí bo'ò bé, ñij tsi'i ntii gho a nu mæ." ³⁷ A swònj mé maa ajàn, ñlo ñka ñghæe wa ndá ñdiï wa, kaa wa'à bii mæ tá ñu tsù à bu nyonè yï ntsyatè Peta, ni Jems a bò'ò Jon, muma bi Jems. ³⁸ Bo ghèè mé ñywe'e wa ndùgè ñdiï ndánghotè balsrael wa, ñyè idigè i burè ñju'u tsi'i jù'u, bè yè'è, mburè mbo'o tsi'i nitii. ³⁹ Yesu a kuu ñghèè a nda, mbetè a mbo bo mæ, "Ni yè'è aa àkè, ñghìrè idigè i tigè ñju'u laà? Wa kaa mu ghù kaa à sè aà kwò kwò! Wa a bwii aà bwii."

⁴⁰ A swònj mé laà, bè bya bánñè ñka wye ní yï bè wye. A furè waa tsi'i bitsim mæ tá bi fe'ekè ñghèe a abee. Mbàñnè nlògè ta bi mu wa bo bi ndè yï a bò'ò bè bya mæ bo bo le nzi aa, bo bo tigè ñkúu ñghæe wa adigè mæ mu wa à le nnònj ghu aà. ⁴¹ Bo kùù mé, a tswa ñkwèe ni mu wa, ñswonj ghu mbo mæ, "Talita koumi," a bè aa mæ, "Múntsirè mumàngyè, mè swònj a mbo wò mæ tá ò biinè ntèè a ndènjè."

⁴² A swònj mé ma mùu ajàn, mumàngyè wa a burè mbianè nlò ñka ntèè ñkarè. (Hlò mu mà ghù i le mbè aa ñighúm ñtsò baà.) Bè bya bi líi ñyè, annù a burè ntsya waa tsi'i tsa.

⁴³ Yesu a swonj a mbo bo ñkwantè mæ tá bo tsuu ló ghìrè tá ñu tsù à zi; ñki nswonj mæ tá bo ló ayoo mfa a mbo mu wa tá à ji.

6

Ajàn yïi mæ bi le ntuu Yesu a Nazareth aà

(Mt. 13.53-58; Lk. 4.16-30)

¹ Yesu bo bi ngánjyègènnù ji bo le nlò maa adigè ntigè mfè'e ñghèe a Nazareth, a ala'a bo. ² A bè mé a ñwíngònj a ghèe a ndánghotè, ñka ndi'i ní annù Nwí ghu, a kí mburè mbè tsi'i annù yï yëyerè a mbo bè bi ghà'atè bii mæ bi le ntswe ghu aa a nyu'u annù yïi mæ à le si di'i aà. Bo le si tigè mbetè bo ni bo mæ, "Mbá ghù à lògè yulá annù aa fè le? Mulá mitsyè ghu atu mi lo aa fè? Yè ní innù ji wè ji wè jii mæ a ghìrè aà! ³ A sí

kabindà wa à ghuà bə, là'a yu wa mə à ni mu Mary ŋki mbə, muma bi Jems, ni Joses a bo'c Judas ni Simon aa ε? Bɔɔ bi maà bi bi bāngyɛ bi si faà a titii bi'inə kɛ ntswe ε?" Bɔ swɔŋ mē laà, ntigə ntuu yi.

⁴ Yesu a swɔŋ a mbo bo mə, "Bi ghu'usə ŋgəŋntoo Nwɪ a idigə tsim, là kaa wa'à nii a ala'a bo, kə a ŋgwɛ'ε yu, kə a ndugə yu bāŋnə ghu'usə." ⁵ Tsɔ mə a le ntigə mbə maa ajāŋ aa, kaa à le ŋwa'à innu jɪ yɛyɛrə jɪ ghà'atə ghu ghɪrə ntisyatə ajāŋ yii mə à le nnɔŋsə mbɔ mi a atú ŋgəŋmighɔɔ mbùmtə jɪ tsu, ŋghurə waa. ⁶ Ajāŋ yii mə bə bi ala'a bi bi le ŋwa'à nɪ àbiintii tswé aa, a le mburə ntsya Yesu tsi'ɪ tsyà.

Ajāŋ yii mə Yesu à le ntoo ŋgəŋyogəŋnū jɪ a abεε aà
(Mt. 10.5-15; Lk. 9.1-6)

A le ntigə nlo ŋka karə ñdɪ'ɪ nɪ ànnu Nwɪ a ila'a jɪ mɔ'c jii mə i le ntswe wa mbɛɛ àla'a bo aà. ⁷ Yesu à le ntwoŋ ŋgəŋyogəŋnū jɪ jya nighum ntsɔ baa, ñloginə ŋka ntoo nɪ waa bi baa bi baà; nɪfa ada'a mbo bo mə ta bo ka mfi'ɪ nɪ izwi jɪ bi a ato'o bə. ⁸ Nswɔŋ a mbo bo mə bεε bo ti ghɛɛ, bo tsuu àyoo tsu lɔ lɔgə, ntisyatə itɪ jya. Nswɔŋ mə tá bo tsuu abaa kə abaa lɔ lɔgə; ntsuu ŋkabə a abaa bo lɔ niŋə bə. ⁹ Nswɔŋ mə mbə bo tse wε'ε ibaa mikorə, là kaa wa'à itsə'ə jɪ baa lɔ mma'a bə. ¹⁰ A bú nswɔŋ a mbo bo mə, "Bεε nɪ ghɛɛ ŋkuu a nda yii mə nɪ kuu ghu aa, nɪ tswé ghu nywe'e a noò yii mə nɪ ka mà'atə a adigə ma ya lɔ ghɛɛ aà. ¹¹ Bεε nɪ ghɛɛ a adigə yɪ tsu, bεε mə bə bii mə bi tswé ghu aa, bi tsuu ghuu kwɛrə, ntuu a nyu'ù ànnu yii mə nɪ swɔŋə aa, nɪ ma'atə waa, nlo ghuu. Bεε mə nɪ tɪ fɛ'ε maa adigə, nɪ bu'utə àbɪrə yii mə a tswé a mikorə bu aà, tá tá à bə alɛnsə a ajāŋ mə bo tuu ghuu aà."

¹² Bo tigə mɛfɛ'ε ŋghɛɛ ŋka nswɔŋə nɪ mbo bə mə tá bo bəŋkə mɪntii myaa, mma'atə ibɪ waa. ¹³ Bo le mfi'ɪ izwi jɪ bi jɪ ghà'atə a ato'o bə, nyɔ'c ŋkəŋmighɔɔ jɪ ghà'atə nɪ mighurə waa.

Ajāŋ yii mə Jɔŋ ŋgəŋmürə bə ŋki à le ŋkwo aà
(Mt. 14.1-12; Lk. 9.7-9)

¹⁴ Mfɔ Herod à le nyu'u ma juu innu, ñlonj mə à le si bə aa boŋ bə bi ghà'atə bi bürə mē nzi Yesu. Bə bi mɔ'c bi le si tigə nswɔŋə nɪ mə, "A nɪ Jɔŋ ŋgəŋmürə bə ŋki mə à bù mə mbiinə niwɔ. A nɪ annu yii mə a ghɪrə mə tá à tswé nɪ mɪdà'a a ŋghɪrə innu jɪ yɛyɛrə ma jù ghu aà."

¹⁵ Là, bə bi mɔ'c bi bāŋnə nswɔŋə nɪ mə, "A nɪ ŋgəŋntoo Nwɪ, Elijah." Bɪ mɔ'c bi swɔŋə nɪ mə, "A nɪ ŋgəŋntoo Nwɪ tsɔ ŋgəŋntoo Nwɪ jɪ mbii mbii jyá." ¹⁶ Là Herod à yù'ù mē aa, nswɔŋ yii ŋgaa mə, "Jɔŋ wa mə mē le ŋkwyɛ atə yɪ aa, à biinə mē niwɔ." ¹⁷ A le ti bə maa noò aa le boŋ Herod à zwi'tə mə Jɔŋ. A le ŋghɪrə bi tswá Jɔŋ, ŋkwɛrə nniŋ a ndátsaŋ nlonj Herodias, ŋgwɛ mumaà yɪ Philip, yii mə à le ŋkwɛrə aà. ¹⁸ Jɔŋ à le ŋka ghaantə nɪ Herod, nswɔŋ ghu mbo mə, "O lɔgə ŋgwɛ mumaà ghò laa kaa a wa'à kù'unə a nɪ nɔŋsə."

¹⁹ Tsɔ mə Jɔŋ à le si ghàà ma mùu ajāŋ aa, Herodias à le si lwisɛ nɪ ntonj ghu nú, ñlɔɔ nɪ mánjɪ yii mə mbə yu tsyá ghu nzwitə yɪ, kaa wa'à zɪ, ²⁰ ñlonj mə Herod à le si bo'c nɪ Jɔŋ, nzi mə Jɔŋ à le mbə ñu Nwɪ, ànnu yɪ a tsinɛ. A le ntigə nlogə yɪ nlo'osə mə tá ànnu tsu tsuu yɪ lɔ ghɪrə. A le si doritə a ŋgɔŋ binòò bitsim a yu'ù ànnu yii mə Jɔŋ à le si swɔŋə aà, ka mə a yɪ nyu'u, a wa'à nɪ ànnu yii mə yu ka ghɪrə aa ki kaŋ aà.

²¹ Là a yɪ mbə nɪ a ŋjwi yɪ mɔ'c, Herodias a tswé nɪ àbwarə a ŋghɪrə ànnu ya yii mə à le si tɛ'ε nloɔ nɪ a ŋhɪrə aà. Mfɔ Herod à le ghɪrə ádinà a mbo bikum bi bo bi bitamándoo bi, nɪ bə bi wé bi wé bii mə bi le ntswe a ala'a Galilea aà, ñlonj mə à le mbə ŋjwɪ ŋjwé yɪ aà. ²² Mu Herodias yɪ mǎŋgyɛ à le ŋkuu zɪ nnaŋsə mben ikòò tsi'ɪ siginə, nú Herod bo bi yɪ bə bya bii mə à le ntwoŋə aa, i naŋsə mboŋ bɔŋ. Mfɔ Herod a swɔŋ a mbo mumǎngyɛ wa mə, "Betə ayoo yii mə ò kɔŋ aa a mbo mē, boŋ mə ka fa a mbo wò." ²³ Ntigə ŋkaa nswɔŋ ghu mbo mə, "Ayoo yii mə ò betə a mbo mə aa boŋ mə ka ya'a fa, ò bə tɛ'ε kɔŋ bə mbɛɛ àla' à yà yɪ mɪfùrə boŋ mə ka kii fa tsi'ɪ fà."

²⁴ A swɔŋ mē laà aa, mumǎngyɛ wa a fɛ'ε ŋghɛɛ mbetə ndé yɪ mə, "Mə betə akə ghu mbɔ?"

A kwi'ɪ mə, "Betə atu Jɔŋ ŋgəŋmürə bə ŋki."

²⁵ Mu wa a tigə mɛfɛ'ε ŋhɛɛ tsi'ɪ nɪtɪ, ñzi ŋkuu nswɔŋ a mbo mfɔ wa mə, "Mə lɔɔ mə ta ò fa atu Jɔŋ ŋgəŋmürə bə ŋki a múm akaŋ, a mbo mə tsi'ɪ tsɪtsɔŋə."

²⁶ A ajāŋ mə à bətə mē atu Jɔŋ laa, ma yú a ghɪrə mə tá nú mfɔ Herod i burə mbi'ɪ bi'ɪ. Là, mbə yii mə à le mɔ'c mbii a mbo mumǎngyɛ wa a nsi bə bya bii mə à le ntwoŋə aa, à le nloɔ a ŋghɪrə tsi'ɪ wa ajāŋ mə à le ŋkà'a mə yu ka ghɪrə aà. ²⁷ Mfɔ wa a tigə mburə ntoo ŋu sogyɛ yɪ mɔ'c a titii bii mə bi le si bə nɪ yɪ aa, nswɔŋ mə tá à ghɛɛ nzi nɪ atu Jɔŋ. A ghɛɛ ŋkwyɛ atu yɪ a ndátsaŋ, ²⁸ ñlɔgə ñniŋ a múm akaŋ nzi mɪfa a mbo mumǎngyɛ wá. A tigə ñlɔgə ŋghɛɛ nɪfa a mbɔ ndé yɪ.

²⁹ Ngǎnyogǎnnu Jɔn, i yù'ù mē, ntigə nzi nlògə akú Jɔn ntigə ngheə twinə.

Ajan yii mə Yesu à le nje'ε bé ntsù'ù ji ntaà àà

(Mt. 14.13-21; Lk. 9.10-17; Jn. 6.1-14)

³⁰ Ngǎntoo Yesu jya i le mbii nswon ngɔn innu tsim jii mə bo le ngɔnè nki ndi' i aa ghu mbó. ³¹ Bè bi ghà'atè le si burə nkoo nkii mfe'ε, a ghìrè mə tá Yesu bo bi ngǎnyogǎnnu ji wa'à ni nòò a nji mú ayoo burə ntswe tswe. Yesu a tigè nswon a mbo ngǎnyogǎnnu ji mə, "Ni zi bi'inè gheə a adigə yii mə mbè bi'inè tswé ghu tsi'i bi'inè tá miintə." ³² A swon mə laa bo bo tigè nlo ngɔnè nkoo a múm àkanu'u ntoo ngheə a adigə yii mə kaa bè si ghu tswé aa tá tswe ghu tsi'i bo bo.

³³ Lá bè bi ghà'atè le nyə ajan yii mə bo le nlo nka ngheə aà, nzi bé bii mə bo ni bu aà, mburə mfe'ekə a mikurə mikurə, nkhe ntsya mbii ngheə ntswe wa adigə mə bi Yesu le nka ngheə ghu aa, mbon tá bo zi nkoo ghu. ³⁴ Yesu à tòò mə nka mfe'ε wa múm àkanu'u, nyə akurè bé a tswé wa aghəŋə nki mburə ngħa'a ngħa'a; a ko miiŋnè wàà si'i si'i, nlon mə bè bya bi le ntswe tsó mbinjərə jii mə kaa i si ni ntsèè tswé aà. A le ntigə nloginə nka ndi' i waa ni innu ji ghà'atè. ³⁵ Ngǎnyogǎnnu Yesu jya i yə mə nòò à ghèè mə, ntigə ntsya nzi nswon ghu mbo mə, "Adigə yù à ni adigə yii mə kaa bè si ghu tswé, nòò à ki mə ngheə ngɔnè; ³⁶ ghìrè tá bè bú gheə waa, ta tá bo gheə nkoo a ifó bo bi a mumè ila'a jii i tswe faa mbèè adigə, nyuu miji ghu nji."

³⁷ Lá Yesu a bāŋnè nkwi' i a mbo bo mə, "Ni lɔɔ ayoo mfa tá bo ji."

A swon mə laa, bo betè yi mə, "O lɔɔ mə tá bi'i nanşə nlogə bifrancis ntsù'u nkhi ji baa* ngheə nyuu tsi'i àbaa ni yù ta jε'ε bé bú ghu aa ε?"

³⁸ A bú nswon a mbo bo mə, "Ni gheə nlentə mə ni tswé ni ibaa ji səgə le?" Bo gheə nlenə, mbii nswon ghu mbo mə bo tswé ni ibaa aa ji ntaà, abo'ɔ ni mbwè mi mbaa.

³⁹ Yesu a tigè nswon a mbo bo mə tá bo ghotè bé bya ngɔnè tá bo tswé a ibwen ibwen, a atu ngɔnè. ⁴⁰ Bè bya bi tigè ngɔnè waa ntswetə a ibwen ibwen, ntswe ni a abwen yi fùurè nkhi yi fùurè, kə mighum mi ntaà. ⁴¹ Yesu a logè ibaa jya ji ntaà ni mbwè mya mi mbaa, nŋentə atú yi a ndəŋ, nlii aburə, mfa mbi'ikə a mbo Nwi, mbatə ibaa jya, mfa a mbo ngǎnyogǎnnu ji mə tá bo yatə a mbo bè byá. A le nki nyatə mbwè mya mi mbaa a mbo bè byá bitsimə. ⁴² Bè bitsim bi le nji nyurə. ⁴³ Bi le ngɔnè abugə ibaa jya bo bi àbügə mbwè mya mə bi le nyatə aa, a lwensə nkɔyè nighúm ntsó baà. ⁴⁴ Mbāŋnè jii mə i le nkurə ibaa jya aa, i le mbə ntsù'ù ji ntaà.

Ajan yii mə Yesu à le nka ntəə ni a atu nkì àà

(Mt. 14.22-33; Jn. 6.15-21)

⁴⁵ Yesu à le mburə ngɔnè ngǎnyogǎnnu ji jya i bú nkoo fu wa múm àban, ntsya mbii nka ntoo ngheə a njii nkì a Betsaida. Bo kà mə aa ntoo ngheə aa a swon a mbo bè bya mə tá bo tigè nlo nkweŋkə waa. ⁴⁶ A fà mə filò fyaa, nkɔ'ɔ gheə a atu nta'a a ntsà'atə Nwi ghu. ⁴⁷ Itugə le mfii nkwetə àkanu'u ya wa múm nkì; Yesu a bāŋnè ntswe a abeə wa atu nta'a tsi'i yù yù. ⁴⁸ Nyə mə a le ntsyanə a mbo ngǎnyogǎnnu ji jya a tii àban ya nlon mə afisə a le si tsya nti ni waa mbinsə ni njimə. A bè mə a ni nòò njwi a ló nka ntəə wa atu nkì nzi ni a mbèə bo. A le nka zi aa nwa'atə ni mə yu ka zi kwaatə tsya yi a mbèə bo. ⁴⁹ Lá ngǎnyogǎnnu ji jya i yə mə ajan yii mə à le si təə nzi wa atu nkì aa, mmòntə mə à le mbə nkú; mburə ntonə mbo'ɔ tsi'i ni tii, ⁵⁰ nlon mə mbə'ɔ le ntswa waa.

Lá Yesu a burə wanşə ghàà nswon a mbo bo mə, "Tswá ni ntii ghuu, ntsuu ki bo'ɔ bé, nlon mə à ni mə aà." ⁵¹ A swon mə laa, nkɔ'ɔ nkoo wa múm àkanu'u, afisə ya a kentə a ntsya. A tigè mburə mbə tsi'i annu yi yeyerə a mbo ngǎnyogǎnnu ji jya, ⁵² nlon mə, kaa bo le nwa'a nji' i annu yi yeyerə yi mɔ'ɔ ya mə Yesu à le ngɔnè aa zì, a ajan yii mə a le jε'ε bé bya ni ibaa jya aà; bi le mfii atú yaa!

Ajan yii mə Yesu à le ngɔnè ngənmighɔɔ a Gennesaret àà

(Mt. 14.34-36)

⁵³ Yesu bo bi ngǎnyogǎnnu ji bo le ntoo nkì wa ngɔnè nfe'ε a Gennesaret, ntiŋnə akānu'u ya a aghəŋə nkì. ⁵⁴ Bo ghèsə mə ngɔnè ki fε'ε wa múm àkanu'u, bè burə nyə Yesu nzi. ⁵⁵ Bè le si ntigə nkheŋə nkarə ni ala'a ya bo bi a mbù'ù ma yá ntsim, nlogə ni ngənmighɔɔ jya, mbe'e a ni mikuu nzi ni ju ghu mbo a ni ngɔn idigə tsim jii mə bi le nyu'u mə Yesu à tswe ghu aà. ⁵⁶ A ni ngɔn idigə tsim jii mə Yesu à le ghèè ghu aa, a ila'a, a múm ila'a kə a ifó aa, bè bi le si logə ni ngənmighɔɔ nzi ni ju a nsaanə mitaa, mbu'u ni mbə ghu mbo mə tá à ma'atə tá ngənmighɔɔ jya i ghèsə mbó myaa mmòntə tsi'i atsəŋ atsə'ə yi. Ngɔn bè bitsim bii mə bi le mmòntə yi aa bo le ntii.

* 6:37 200 denarii; denarius yi mfùurè à le mbə nkabə ngənfà'á a a atú njwi.

7

Ajàn yii mə Yesu à le wenə baFarisai nlon nòŋsə bità bi bitaa byaa aà
(Mt. 15.1-9)

¹ BaFarisai bo bi ñgǎŋndi'ì nòŋsə jì mo'ò jii mə i le nlo a Yerusalem nzi aa, le nzi ñghotə a mbèe Yesu. ² Bo bo tswé mə, bo yé ñgǎnyəgənnú Yesu jì mo'ò i jì nì mbo müi mi le ñwa'à laa, ma la a bə mə kaa bo le ñwa'à mbó myaa si'í ñyoŋə a ajàn yii mə baFarisai le si lòò mə bi ka nsi'í aà.

³ Nlonj mə kaa mbə baFarisai, bo bi baYuda bitsim kaa mbə bo wa'à jì ti ghə mə bo si'í mbó myaa, ñyoŋə aa ni nòŋsə bità bi bitaa byaa. ⁴ Bɛɛ mə bo yi ŋki mbəi a mitaa, kaa bo wa'à lò mbii nji ti ghə mə bo si'í nú jyaa mə tá i laa. Binòŋsə bí ghà'atə bí mo'ò bi kɪ mbu tswé ghu mə bo le si yòŋə, tsi'í tsó ñnànŋsə nsi'í ndoŋ jì nò ghu, ni bantòò bo bi ñjoo nnɪŋ ñjoo jii bi nanŋsə nì atii bronze aà.

⁵ BaFarisai bya bo bi ñgǎŋndi'ì nòŋsə jya bó yə mə laa aa, mbetə Yesu mə, “A ghìrə àkə kaa ñgǎnyəgənnú jó wa'à nì nòŋsə bità bi bitaa bi'í ləə, mbaŋnə nji tsi'í ti si'í nì mbó myaa mi laa aa ɛ?”

⁶ A kwi'í mə, “Nŋǎntoó Nwí Yesaiah à le nyə aa tsi'í siginə ñŋwà'anə annú yii mə Nwí à le nswonj nlonj ŋgaà yùu aa, bú ñgǎnabaŋilə, mə, 'Bə buà, bi ghu'usə nì gha aa tsi'í nì ñghonj ntsú jyaa, lá mǎntii myaa bǎŋnə ntswe a ndi'syà;

⁷ Bo müi nì gha laa tsi'í àdànə àdànə ñlonj mə bo bǎŋnə ndi'í bə binòŋsə bi bə tsó ndi'í jyá!'

⁸ Nì mà'atə ndi'í Nwí, mbaŋnə ntswa nòŋsə bə a tiinsə.”

⁹ Yesu a bú ñswonj a mbo bo mə, “Wá nì nanŋsə nzi a ntuu ñlèə ndi'í Nwí tǎ bǎŋnə kɪ lèə nì nòŋsə ghúú! ¹⁰ Moses à le nswonj mə, 'Ka yu'unə taà ghò bo maà gho.' Nki mbu nswonj mə, 'Nù yii mə à bəgìtə taà yi kə ndé yi aa, a ku'unə mə tá bi zwitə yi.' ¹¹ Lá nì bǎŋnə ñswonj nì yùu ŋgaà mə mbə ñu a swonj a mbo taà yi kə ndé yi mə, 'Wa àyoo yii mə boŋ mə fa ñkwetə gho ghu aa a ni Corban,' (mala a bə mə mə fá mə a mbo Nwí) ¹² Bəə boŋ kaa à si nì ñkwetə taà yi, kə ndé yi bú ntswe. ¹³ Ma müu ajàn, nì bwesə aa ñghàà nì Nwí, ñlonj nòŋsə ghúú yii mə nì ñi'í nì a mbo bə aà. Nkii ñghirə nì innú jì ghà'atə jì mo'ò jii mə i bə tsó ma jú aà.”

Ñjoo jii mə i ghìrə nì mə tá ñu tá à tsuu laa aà
(Mt. 15.10-20)

¹⁴ Yesu a bú ñtwonj bə bya nswonj a mbo bo mə, “Bú bitsim nì yu'utə nì annú yii mə mə swonj aa, tá à laa a atu bú. ¹⁵ Kaa àyoo yi tsu kaa a si a abɛɛ tswé mə mbə ñu a jì a kuu ñghìrə mə tá à tsuu laa; lá a ñu aa a bǎŋnə ñghìrə nì innú jì bi jii mə i lò ghu ato'o mfe'ɛ aa mə à tsuu laa. [¹⁶ Nù yii mə à tswé nì itòŋnə a nyu'u annú aa, tá à yu'u annú yii mə mə swonj aà.”]

¹⁷ A mà'atə mə bə bya nlo ñkkuu ñghɛɛ a múm ñda, ñgǎnyəgənnú jì i betə ñji'í ñghàà nì nǎnaa ma nú ghu mbó. ¹⁸ Bó bətə mə aa, a swonj a mbo bo mə, “Ma la a bə mə kaa nì si yùu ŋgaà kɪ nyu'u aa ɛ! Nì si zi mə ayoo yii mə a lò bə a abɛɛ ñkkuu nì a nu ñu aa, kaa mbə a wa'à yi ghìrə mə à tsuu laa aa ɛ? ¹⁹ Nlonj mə kaa a si aa ghu ntii kuu; a bǎŋnə ñkkuu aa ghu ato'o, i kii bú tsyá mfe'ɛ fu.” (Ma müu ajàn à le nswonj mə wa miji mǎtsim mi laa, ñku'unə a ñjì.)

²⁰ A bú ñswonj mə, “A ñu aa a siŋ njoo jii mə i fɛ'ɛ ghu nú aà, ñghìrə nì mə tá à tsuu laa. ²¹ Nlonj mə innú jì bi tsim i lò aa a múm ntii ñu mfe'ɛ: Nwà'atə innú jì bi, ànnú ajirə, iyərə, ñzwitə bə, ànnú mǎghàbə, ²² ñyè'ətə ñjoo bə; àbii'inti, mbwè'èsə bə, ñbuurənnú, àghə'ənə, ñswòŋə innu jì bi a atu bə; ñŋee nú, nì ñjɪŋtə innú. ²³ Innú jì bi mà jú tsi'í tsim i lò aa a nu ñu, a múm ntii yu, mfe'ɛ nsinə nì ñu, ñghìrə nì mə tá à tsuu laa.”

Abiinti mǎŋgye baSirofonisia
(Mt. 15.21-28)

²⁴ Yesu a le nlo ñghɛɛ a mbí Tai bo Sidon. A ghèè mə ghu, ñkkuu ntswe a múm ñda yi mo'ò, kaa wa'à lòò mə tá bə zi; lá a bǎŋnə ntsyanə a ñghìrə mə tá bi tsuu lò zi. ²⁵ Mǎŋgye yi mò'ò yii mə mú yi yi mǎŋgye à le ntswe nì àzwí yi bi a ato'o yu aa, à le nyu'u mə Yesu à tswé wa ndà. A yu'ù mə, mburə mfe'ɛ nzi a mbèe Yesu, ñjwo ghu mikòrə. ²⁶ Mǎŋgye ma ghú à le mbə mǎŋgye Grikia, yii mə bi le njwe aa a ala'a Sirofonisia. A wò mə a mikòrə Yesu aa, mbu'u mbo ghu mbo mə tá à fi'í azwí yi bi ya a ato'o mú yi wá. ²⁷ Yesu a swonj ghu mbo mə, “Lèə tá bi foo nje'ɛ bɔɔ ya'a, ñlonj mə kaa a si ku'unə a nlogə àbaa bɔɔ mbǎŋnə muma'a a mbó mbú.”

²⁸ Lâ Mångyè wa a kwi'i ghu mbo mæ, "Ëñə, Mmà'ambì, lâ tsi'i mbu jii mæ i nɔ̀nə a nji'i àtətə aa, i kii mbwɛɛ nɪ inùgə abaa bɔɔ bya nji."

²⁹ Yesu a tigè ñswonj ghu mbo mæ, "Nlonj mæ ò nansə ñghàà ma mùu ajàn aa, tigè nlò ñghèè gho mbà. Wá demon wa a mà'atə mæ mu ghò wá."

³⁰ A yu'ù mæ laà aa ntigə nlo mbɪi yi a ndùgə yu. A bii mæ ñkkuu a nda, nyə mu wa a nɔ̀nə a ikuu, le bonj demon wa a fè'è mæ ghu ato'o.

Yesu A għurə̀ àkwo atu yii mæ a le ñki mbə̀ ti ghàà aà

³¹ Yesu a le ntigə nlo wa mbù'ù àla'a Tai ñghɛɛ ntsya a ala'a Sidon, ñghɛɛ a ñki miyaa Galilea, ñlo ghu ñghɛɛ ntsya a mbù'ù àla'a Dekapolis. ³² A kà mæ aa ntsya ghu, bi zì nɪ ñu yì mò'ò mæ átú yi a le ñkwo, a kii ñmii nɪ ñghàa ki kanj, mbu'u mbo a mbo Yesu mæ tá a nɔ̀nsə mbó mi ghu nu ñghurə̀ yi. ³³ Bi swonj mæ laà aa, Yesu a logè ñu wa bo yu mà'atə àkürə̀ bə̀ ya ñghèè a adigə dân, bo yu ghèè mæ aa, a ñij biswebiɔ bo bi ghu itòɔ̀nə, ñtwutə mitwye a abo yu, ñmɔ̀ɔ̀ntə aləə ñu wa ghu; ³⁴ ñɔ̀ntə mi'í mi ñka lii aburə, ñtsaa nù yì, ñswonj a mbo ñu wa mæ, "Efata", ñswonj aa mæ, "ña'anə!"

³⁵ A swonjə mæ laà aa, itòɔ̀nə ñu wa i burə ñja'anə, àləə yi a kɪ mburə mfeɛɔ̀kə, a ghàà tsi'í siginə. ³⁶ Yesu a swonj a mbo bə̀ bya mæ tá bo tsuu a mbo ñu tsù ló swonjə. Lâ a yi nswonj mæ tá bo tsuu ki swonjə aa, bo bāɔ̀nə ñku'usə ñghèè bə̀ nɪ mbii a kè'ənə a mbo bə̀ bi mɔ̀'ò. ³⁷ Annù a le mburə ntsya bə̀ bitsim bii mæ bi le nyu'u aa, bo tigè ñswonjə nɪ mæ, "A fà'á mæ mbuu innù tsi'í tsim, ñki nnanşə mfa'a; ñkii ghirə̀ nɪ mæ tá ikwotə i tigə nyu'u nɪ innù, ñghii nɪ mæ tá bitighàà bi ghaa!"

8

Ajàn yii Yesu à le nje'ɛ bə̀ ñtsu'ù ji ñikwà aà

(Mt. 15.32-39)

¹ A le mbə̀ nɪ ñjwi mà jya, ñnɔ̀ɔ̀ bə̀ i bú mboontə ghu mbèè. Kaa àyoo niji yì tsu kaa a le ñwa'á a mbo bo tswé a ñj. Yesu a twonj ñgǎnyəgə̀nnù ji nswonj a mbo bo mæ, ² "Mə̀ ko miñɔ̀nə bə̀ bú nlonj mæ bo tswé mæ bi'í bo tsitsɔ̀n ñjwi ji tarə kaa wa'á nɪ àyoo yì jì tswé aà. ³ Mbə̀ mæ swonj mæ tá bo lo ñghèèɔ̀kə a mi'a'a bo nɪ ñj boɔ̀nə bo ka ghirə̀ ghèɛ wòkə a mǎnj, nlonj mæ bi mɔ̀'ò a titii bo bi lo aa a sà'a agha'á aà."

⁴ Ngǎnyəgə̀nnù ji jya i betə̀ yi mæ, "Mbə̀ bi nanşə̀ ñlogə̀ abaa aa fə̀ fàa atu nta'a miwèè miwèè a nje'è ñdùu bə̀ waà ghu aa e?"

⁵ Yesu a betə̀ waa mæ, "Nɪ tswé nɪ ñkya abaa aa Ji sɔ̀gə̀ aa e?"

Bo kwi'í mæ, "ji sàmbaa."

⁶ A tigè ñswonj mæ tá ñnɔ̀ɔ̀ bə̀ wa i tswé a nsyè. Bi tswé mæ, a logè ñbaa jya ji sàmbaa, ñtsa'atə Nwì, mbatə mfa a mbó ñgǎnyəgə̀nnù ji jya mæ ta bi yatə a mbo bə̀ byá. ⁷ Bo le ñki ntswe nɪ mbumtə mbwè mɪ kə'əkə mɪ mɔ̀'ò; Yesu a ñij mæ mboɔ̀nə ghu, nswonj mæ tá bi ñki nyatə a mbo bə̀ byá. ⁸ Bo le ñji nyurə; bi bwèè abùgə̀ miji ya, ñbà'a abaa jya bo bi isà'a mbwè jya, i luu nɪ ñkyè ji sàmbaa. ⁹ Bə̀ bya bitsim le mbə̀ tsi'í tsó ñtsu'ù ji ñikwà. ¹⁰ Yesu à le ntigə nswonj mæ tá bo lo ñghèèɔ̀kə waa, mburə ntigə ñkkuu a múm àkǎnu'u bo bi ñgǎnyəgə̀nnù ji ñghɛɛ a mbù'ù àla'a Dalamanuta.

A ajàn yii mæ baFarisai bi le si lòɔ̀ a nyə̀ àlensə̀ aà

(Mt. 16.1-4)

¹¹ BaFarisai le nzi ñtsi'í Yesu bo bo ká ñswunjə̀ bo lòɔ̀ ñkwà'ànə yu, ñswonj ghu mbo mæ tá à ghirə̀ alensə̀ yii mæ a lo a aburə aa tá dɪ'í mæ Nwì à tswé bo yu. ¹² Bó swonj mæ laà, a nanşə̀ ñso nti yi, a tsaa nù yì, mbetə̀ mæ, "Bə̀ bú bi lòɔ̀ alensə̀ aa a ya e? Mə̀ swonj a mbo bú tsi'í annù ñikonj mæ kaa mbə̀ mæ wa'á alensə̀ yì tsu a mbo bú bə̀ bi faa ñgù'ù dɪ'í."

¹³ A swonj mæ laà, ñma'atə waa, mbu nlò ñghɛɛ ñkkuu yi fu wa múm àkǎnu'u, ñtoo ñghɛɛ a ñjii ñki.

Mbè'è àbaa baFarisai bo bi yi Herod

(Mt. 16.5-12)

¹⁴ Ngǎnyəgə̀nnù Yesu jya i le ñli'inə a ñlogə̀ àbaa; ñyə̀ mæ bo le ntswe tsi'í nɪ àbaa yì fùurə̀ wa múm àkǎnu'u. ¹⁵ Yesu a loginə̀ ñka dɪ'itə̀ nɪ waa nswonjə̀ nɪ mæ, "Nɪ ka ntsyəsə̀ nɪ ghuu, ñtsee nɪ átú yuu nlonjə̀ mbè'è àbaa baFarisai bo bi yi Herod."

¹⁶ Bo tigè ñloginə̀ ñka ñghaa bo nɪ bo, ñswonjə̀ nɪ mæ, "A swonjə̀ laa nlonj mæ kaa bi'inə̀ sɪ nɪ àbaa tswé aà."

¹⁷ Yesu à le nzi annù yii mæ bo le si ghàà aà, mbetə̀ waa mæ, "Nɪ bù ñghaa àkə̀, mbu nswonjə̀ nɪ mæ nɪ sɪ nɪ àbaa tswé aa e? Nɪ burə̀ tɪ zì, kə̀ ñyu'u tá à laa a atu bù e? A atu yuu laa a fiì àkə̀ e? ¹⁸ Nɪ tswé nɪ mi'í aa kaa wa'á nɪ idigə̀ yə̀ aa e? Kə̀ nɪ sɪ innù nɪ itòɔ̀nə̀ juu yu'u le? Kə̀ kaa nɪ sɪ annù kii mbu ñwa'atə̀ le? ¹⁹ Mə̀ kɪ bātə̀ ñbaa jya ji ntaà

nífa wa mbo bè bya ñtsù'u jì ntaà aa nì bwèè ìbà'a abaa jya i luu aa ní ñkyè jì sègè aa è?"

Bo swonj mæ, "Nìghûm ñtsò baà."

²⁰ A bú ñbetè waa mæ, "Mè kî bātè ìbaa jya jì sàmbaa mfa wa mbo bè bya ntsù'u jì níkwà aa, nì ghotè ìbà'á jì i kî ñluu aa ní ñkyè jì sègè aa è?"

Bo kwi'i ghu mbo mæ, "Jì sàmbaa."

²¹ A tigè mbu mbetè waa mæ, "Kaa nì wa'á ànnù yì tsu ghu kî ñyègè nzi aa è?"

A àjànj yìi mæ Yesu à le nghùrè mfè'èné a Bethsaída àà

²² Bo le ñlò ñghèe a Bethsaída. Bo ghèè mè ñkúu ghu, bè bí mɔ'ɔ bi zì ní mfè'èné ghu mbo, m̀bu'u mbo ghu mbo mæ tá à m̀ɔntè yì. ²³ A tswá àbo mfè'èné wa, ñlɔgè yì bo yu fè'è wa múm àlá'á. Bo yu fè'è mè ñghèe, a tutè m̀itwye ghu mi'i, ñnɔnsè mbo mi ghu, m̀betè ghu mbo mæ, "O yè ayoo yì tsu aa è?"

²⁴ A ñentè mi'i mi a ñdøj, ñswonj mæ, "Mè yè bè, lá bi b̀aǹnè m̀bè bè tsi'í tsò ìtì jìi mè i tæ ñghèe."

²⁵ Yesu a bú ñnɔnsè m̀bò mi ghu mi'i, mfè'èné wa a nanjè ñsanjè mi'i mi nlii idigè ghu, mi laa, a yè ñjòò tsm tsi'í sigèné. ²⁶ Yesu a swonj ghu mbo mæ tá à lo ñkwèe ghèe yì a ndùgè yu, mbo nswonj ghu mbo mæ, "Bèe ò tì kwèe, ò tsuu a múm àlá'á bú kuu."

Ajànj yìi mæ Peta a le nswonj a ñú yìi mæ Yesu à ni ghu àà

(Mt. 16.13-20; Lk. 9.18-21)

²⁷ Yesu à le mbù ñlò bo bì ñgãnyègènnù jì ñka ñghèe a ìla'a Kaisaria a mbù'u Filippi. Bo kà mè aa ñghèe, a betè ñgãnyègènnù jì mæ, "Bè swonjè ní mè mè bè aa wo aa è?"

²⁸ Bo kwi'i ghu mbo mæ, "Bè bí mɔ'ɔ bi swonjè ní mè ò ní Jɔn Ngãnjm̀rè bè ñkì, bí m̀ɔ'ɔ bi swonjè ní mè ò ní Elijah, bí m̀ɔ'ɔ bi swonjè ní mè ò ní ñgãnjtòò Nwì yì m̀ɔ'ò."

²⁹ A bú ñbetè waa mæ, "Lá nì swõj yuu ñgaa mè mè laa mbè wo aa è?"

Peta a kwi'i ghu mbo mæ, "O ní Kristo, Ayɔ'ò Nwì wá."

³⁰ Yesu a tigè ñkwantè waa, nswonj mæ tá bo tsuu a mbo ñú tsù ló swonjè.

Ajànj yìi mæ Yesu à le ñghàà ñlonj ñgi'i yìi yu ka yè i kwo àà

(Mt. 16.21-28; Lk. 9.22-27)

³¹ Yesu à le ntigè ñlɔgìnè ñka tɔ'ɔtè a m̀bò ñgãnyègènnù jì mè Mu Nù à tswe ní ñyè m̀buu ñgi'i jì ghà'atè. Bità bi ala'a ní bìlì bi ñgãnjm̀a'á Nwì, bo bì ñgãnjndi'ì nònsè ka yì tuu yì. Bi ka yì zwitè yì, lá tá yù bu yweenè nìwo a ñjìm ñjwì jì tarè. ³² A le nanjè nswonj ma yuù ànnù aa mè tá à fè'è nlaa a atu bo. A swõj mè laà, Peta a lɔgè yì bo yu ghèntè, a lɔgìnè ñka ñghaantè nni. ³³ Lá Yesu a b̀njkè yì nlii ñjìm, ñyè ñgãnyègènnù jì, ñghaantè Peta, ñswonj mæ, "Tsyá mbìi a ñjìm mè m̀bá, Satan! Nlonj mæ kaa ò si aa ñjìm Nwì tæ, ò b̀aǹnè ntæ a ñjìm bè."

³⁴ Yesu à le ntigè twonj nnòò bè bya a b̀ò'ò ní ñgãnyègènnù jì bi zì ghu mbèè, a swonj a mbo bo mæ, "Mbè ñú tsù à ka ñlɔɔ a ñka nyõjè a ñjìm mè, à tuù ìbìi nú yì, m̀bè'è ati b̀aǹnè b̀aǹnè yì ñka yonè náá. ³⁵ Nlonj mæ ñú ñtsim yìi mè a l̀ɔɔ a nyweensé ìb̀inù yì aa, à ka b̀aǹnè bwè; lá ñú ñtsim yìi mè a l̀ɔɔ a mbwè ìb̀inù yì nlonj ñkwitù gha aa, kè ñlonj ntoo yì ñsigìnè ya aa, a ka b̀aǹnè yweensè. ³⁶ Mbè a kwetè ñú tsù aa ní àkè mè mbè a tswe ní m̀bì yù ntsim m̀baǹnè mbwe ntswènti'ì yì aa è? ³⁷ Kè mbè ñú a fa aa àkè ñkwensè ntswènti'ì yì ghu aa è? ³⁸ Mbè ñú tsù à ka ndi'èrè atu nlonj ñgaa yá, kè ñlonj ànnù yìi mè mè swonjè aa, a titi'ì bè bú fàa ñgù'ù m̀bì yu mè i tuu Nwì, bo bì nìwàà ní bè bú bìi bi ghìrè innù jì bi aa, bonj Mu Nù à ka yì kii ñi'èrè ní àtu nlonj ñgaa yì a noò yìi mè à ka yì b̀i b̀i a mum ñgha'a ní Taà yì bo bì baangel bìi mè bi laa m̀manjèè àà."

9

¹ Yesu a bú ñswonj a mbo mæ, "Mè swonj a mbo bù tsi'í ànnù ní ñkonj mæ bè bí m̀ɔ'ɔ bi tswe faà mè kaa bo ka yì wa'á kwo tì ghè mè bo yè mè ànnù nífò Nwì a zì tsi'í ní àdà'á."

Ajànj yìi mæ Yesu à le mbènjkè yì ntigè ñjweenè àà

(Mt. 17.1-13; Lk. 9.28-39)

² Njwì i tsyà mè jì ntò'ò, Yesu a lɔgè Peta, ní Jems, a b̀ò'ò ní Jɔn bo bo kɔ'ɔ ñghèè a atu nta'a yì syà yì m̀ɔ'ɔ, ñtswe ghu tsi'í bo bo. Nú yì i b̀njkè a nsi bo, ³ ìtsè'è jì i b̀njkè ñtigè ñjweenè tsi'í ñwèèné, ñtigè mfu'u ní mè buu, mfu'u ntsyatè ajànj yìi mè mbè ñú tsù fàa mbi a ghìrè ìtsè'è i ká mfu'u aa. ⁴ Ngãnyègènnù jì jya i yè Elijah bo Moses bo zì ñka ñghaanè bo bì Yesu. ⁵ Peta à yè mè laà, ñswonj a mbo Yesu mæ, "Rabbi, a bonj mè bì'inè tswe faà aa. Tá bí'í ghurè m̀m̀ntàn mi ntarè, tá yì fùurè i tswe a mbo wò, yì m̀ɔ'ɔ i tswe a mbo Moses, tá yì m̀ɔ'ɔ i tigè ntswe a mbo Elijah." ⁶ Peta à le nswonj ma mùu

ajànj aa nlonj mə nìbò'c ni le nnaņsə ntswa waa, kaa a wa'a annù yìi mə mbə yu swonj aa bù nzi.

⁷ Bo ghè mə ki yə mbà'ə i fe'è ñkuse waa, ñji ñu i fe'è wa mùm mbà'ə ñswonj mə, “A ni Mú ghà yì mbàñnè yìi mə mə kònjə aa à ghulà; ni ka nyu'unə nii.” ⁸ Bo yù'ù mə ñji ya aa, ñkarikə waa, ñlii idigə, la kaa wa'ə ñu dān bù ñyə ntsyatə Yesu yìi mə à le ntswe bo bo aà.

⁹ Bò lò mə wa atu nta'a ñka nsigə, Yesu a swonj a mbo bo mə tâ bo tsuu annù ya mə bo ghìrə nyə aa, a mbo ñu tsù ló swonj bə, ñywe'e a ni nòò wa yìi mə Mu Nù à ka yì yweenə ni ñəwo aà.

¹⁰ Bo le nyu'u annù ya mə Yesu à le nswonj aa, a kí ñtigə nliw'i tsi'í a mbo bo. Lá bo le mbàñnè ñtigə mbetə ní waa bo ni bo mə, “Ñji'í ñyweènə ñəwo, i bə aa àkə le?” ¹¹ Bo le mbetə Yesu mə, “Ñgáñndi'í nòņsə i swonjə ni mə Elijah à tswe ni m̄f̄oo nzi ya'a aa a ya?”

¹² A swonj mə, “A ñi annù ññkònjə, Elijah à ka f̄oo zi a ntsisə innù tsimə. Lá ni ki ñwa'atə mə àñwà'ànə Nwí a swonjə ni mə Mu Nju à ka yì yə mbuu ñgi'í ji ghà'atə tá bə tuu yi. Ni mò'òntə mə a swonjə laà aa a ya? ¹³ Lá mə swonj a mbo bù mə wa Elijah à leè ñzi, lá bə bāñnè ñghìrə ghu nu a ajànj yìi mə bo kònj aà, tsi'í a ñḡing ñḡinj wa ajànj yìi mə àñwà'ànə Nwí a le nswonj nlonj ñgaa yì aà.”

Ajànj yìi mə Yesu à le ghìrə múmbàñnè yìi mə à le ntswe ní àzwì yì bi aà
(Mt. 17.14-21; Lk. 9.37-43)

¹⁴ Bo sigə mə ñtsi'í ñgānyəgənnù Yesu jya jì m̄o'c, ñyə mə nnoò bə yì ghà'ə ñgha'a i le ntswe bo bo, ñgāñndi'í nòņsə i betə ni innù a mbo bo, bo bo swùñnè. ¹⁵ Bə bya bi ghè mə mə bi ki lèntə, ñyə Yesu, annù a tsyá waa bo burə ñkhə nghèè a ntsà'atə yi.

¹⁶ A betə waa mə, “Nì swùñnè aa ñi annù akə bu bo aa e?”

¹⁷ Nù yì mò'c a titi bo a kwi'í mə, “Ndi'innù, mə ghìrə nzi ni mú ghà a mbo wò, ñlonj mə à tswe ni àzwì yì bi yìi mə a ghìrə mə tâ à tsuu ki ghàa. ¹⁸ Azwì yì bi ya a yi ntswa yi aa, a ma'ə yi nsyə, ñghìrə àjwò'ò a ka mfe'e ghu ntsu, a tigə ñkurə ñi m̄sòñ mi, nú yì tsim i téntə. Mə ghìrə nswonj a mbò ñgānyəgənnù jo jù mə tâ bo fi'í azwì ya ghu ato'o kaa bo wa'á mfi'í zi.”

¹⁹ Yesu a swonj a mbo bo mə, “Oò, bù, ñəwaa ni bə bii mə kaa bi si ñi àbiintii tswè! Mə ka tswe bi'ìnə i ywe'e aa a noò àkə aa e? Mə ka ki tswa ntii gha nlonj ñgaa yùu i ywe'e aa a noò àkə aa e? Zi mfa ñi mu wa a mbo mè!”

²⁰ Bə bya bi yu'u, nzi mfa mu wa ghu mbò. Azwì ya a ghèsə mə ghèə ki yə Yesu, m̄burə ntswa mu wa ntsigə, a wò a nsyə, ñtigə mbìñkə ghu, àjwò'ò a fe'è ghu ntsu. ²¹ Yesu a betə ta bi mu wa mə, “Ñghòò nú ñi tswè mə ghu nu aa ilòò ji səgə?”

A swonj mə, “Nloginə a m̄ñkhə. ²² Azwì yì bi yu a burə mə nloo a nzwitə mu ghù tsi'í a ni ñgàà jì ghà'atə, ntswa mma'a ni a mum mò'c bo bi a mùm ñki. Tsò'ò tsò'c Taà, mbə ò zi ñghìrə ànnù tsu, ò kó m̄l̄ñnè yì'í, ñkwetə yì'í.”

²³ Yesu a swonj ghu mbo mə, “O swòñ bə mə, ‘Mbə ò zi ñghìrə ànnù tsu!’ Kaa mbə ànnù yì tsu a wa'ə ñu yìi mə à ññj ntii yi a nu Nwí aa tsyà bə.”

²⁴ Ta bi mu wa a burə ñtoņjə ñghaa tsi'í ntii ñswonj mə, “Wa mə ññj ntii gha a nu wò, lá kaa àbiintii ya kaa a wa'ə kù'ù, kwetə ghà ta mə ku'usə nniñ ntii gha a nu wò.”

²⁵ Yesu a yə ñnòò bə wa i ka nzwunə nzi ghu mbèè, m̄burə ñwenə azwì yì bi ya, ñswonj ghu mbo mə, “Wò, àzwì yìi mə a ghìrə ni mə tâ mu ghù à tsuu ki ghàa, ñki ñghìrə mə tâ àtù yi kwo aa, mə swòñ a mbo wò mə ta ò fe'e ghu ato'o, ñyi tsuù ghu nu burə bú kuu kuu.”

²⁶ A swòñ mə laà, àzwì ya a yə'ə, ñnaņsə ntsigə mu wa tsi'í ni m̄iti, m̄fe'e ghu nú. Mu wa à tigə mbə tsò àku ñu. Bə bi ghà'atə bii mə bi le nyə yi aa, bi le nswonj mə, “A kwò mə.” ²⁷ Lá Yesu a tswá àbò yi, ñjɛɛ yi m̄biinsə, a biñnè ntə.

²⁸ Yesu a tigə ñlo ñghèè ñkuu a ndá, à kùu mə bo bi ñgānyəgənnù ji tswè tsi'í bə bo, bo betə ghu mbo mə, “A ghìrə ñghìrə akə kaa bi'í wa'á mfi'í azwì ya zi aa e?”

²⁹ Yesu a kwi'í mə, “Kaa mbə bi wa'á mbuu azwì ma yú ñi àyoo dān fi'í ntsyatə atsa'atə Nwí.”*

Ajànj yìi mə Yesu à le mbù ñghaa nlonj annù ñiwò yi aà
(Mt. 17.22-23; Lk. 9.43-45)

³⁰ Bo le mma'atə adigə ya, ñlo ñghèè ntsya a mùm àla'a Galilea. Kaa Yesu à wa'ə kònj mə tâ ñu tsù à zi ³¹ nlonj mə à le si di'í innù a mbo ñgānyəgənnù ji aà; ñswonjə ni a mbo bo mə, “Bi ka fa Mu Nù a mbo bə tá bi zwitə yi, bɛɛ mə bi zwitə yi boñ a ka bú biñnè fu ñəwo a ñjim ñwji ji tarə.”

* 9:29 Idigə àñwà'ànə jì mò'c i kù'ùsə ñi yuá: “bo bi ñsi'isə nu ti jì”

³² La kaa bo le njwa'a nji'i ànnù ma yù mæ à le njka di'i aa zì, la mbànjnè m̀bo'c ni a mbetê yi.

Abetê ñlonj Nù yii mæ à kò'c ntsirè aà
(Mt. 18.1-5; Lk. 9.46-48)

³³ Bo zì mæ ñywe'e a Kapernaum, njkuu ntswe a múm ñda, Yesu a betê waa mæ, "Ni ghìrè ñghaa aa ànnù akè a mánji aa ε?" ³⁴ A betê mæ aa, kaa bo wa'a waa bànjnè ñghaa ñlonj mæ bo ghìrè ntswe a mánji ñghaa nswùjnè bo ni bo, ñlòc ní ñzi nù yii mæ à kò'c ntsirè a titii bo aà. ³⁵ Yesu, a tswè a nsyè, ñtwnoj njgànyegànnù jì jya nighúm ñtsò baa, nswonj a mbo bo mæ, "Nù yii mæ a lò'c a mbê ñtsyambii aa, à tswè ni m̀bøj i tigè bè ñlwi'ñjim a titii bè b̀tsim, njki ntswe ni m̀bøj njgànjafà'a a mbo bè bi tsimè." ³⁶ A swònj mæ laà, ñlògè mùnjkhè nte'e a titii bo, ñjje mu wa ntukitè a mbo yu, ñswonj a mbo bo mæ, ³⁷ "Nù ñtsim yii mæ à kwèrè mùnjkhè yì tsù tsò ghuà ní ikùm gha aa, à kwèrè aà ghá. Nù ñtsim yii mæ à kwèrè gha aa, kaa à sè aa tsi'í gha kwèrè, à ki njkwèrè aa yu wa yii mæ à le ntòc ghá aà."

Nù à bè tsuu annù yi'inè ki tuu boj à bii aà njim yi'inè
(Lk. 9.49-50)

³⁸ Jon a swonjè a mbo Yesu mæ, "Ndi'innù, bi'í ghìrè nyè nù yì m̀c'c a fi'í ni izwi'í jì bi a ato'o bè ní ikùm gho, bi'í tsu'unè yi ñlonj mæ kaa à sè nù àkòrè yi'inè yi m̀c'c bè aà." ³⁹ Yesu a swonj mæ, "Ni tsuu nii ki tsu'unè bè, ñlonj mæ nù à bè ghìrè annù yi yèyèrè ní ikùm ghá boj kaa m̀bøj wa'a bù ñzi a wànjse a ñghaa ànnù yì bi a noò ñjim a ngaa mæ." ⁴⁰ Ñlonj mæ nù yii mæ kaa à sè annù yi'inè tuu aa, à bii aà njim yi'inè. ⁴¹ Mè swonj a mbo bù tsi'í annù ñnjkonj mæ, nù yii mæ à fa ndónj njki mæ tá ni no ñlonj mæ ni bii ní ikùm Kristo aa, kaa à ka yì wa'a tswè ti kwèrè m̀tsò'onè mi afà'a mi.

Akwà'anè a nghirè ibi
(Mt. 18.6-9; Lk. 17.1-2)

⁴² "Nù yii mæ à ghìrè mæ ta mu yì m̀c'c fàa titii b̀c b̀i kægè buà bii mæ bi ññj ñtù waa a nu mæ aa, nù yii mæ a ghìrè a ghìrè ànnù yì bi njwò aa, a boj mæ tá bi kwèrè njgò'ò àbaa yì njwè ghu ntøj njhèe mmà'a a njki miyaa." ⁴³ Mbè àbò yo a ghìrè mæ tá ò wo a múm innù jì bi, ò kwyè ñlò'osè. A boj mæ ta ò bè abò m̀c'c nyi njkuu a múm ñtswèntii, ñtsyatè a ntswe ni mbo mi mbaa nyi mbànjnè ñghèe a mum m̀c'c Satan, a adigè yii mæ m̀c'c i khi ghu, kaa ki'i bwenè aà. [⁴⁴ Ma mùu adigè kaa m̀wi'í mii mæ mi kurè bè aa, kaa mi si kwokè, kaa m̀c'c yii mæ i tò'c bè ghu aa kaa wa'a kii m̀bwenè.] ⁴⁵ Kì bèe mæ àkòrè yo a ghìrè mæ ta ò wo a múm innù jì bi, ò kwyè ñlò'osè. A boj mæ ta ò bè ntá m̀c'c nyi njkuu a múm ñtswèntii, ñtsyatè a ntswe ni mikòrè mi mbaa tá bi yi mbànjnè ñm̀ma'a gho a mum m̀c'c Satan. [⁴⁶ Ma mùu adigè kaa m̀wi'í mii mæ mi kurè bè aa, kaa mi si kwokè, kaa m̀c'c yii mæ i tò'c bè ghu aa, kaa i wa'a kii m̀bwenè.]* ⁴⁷ Bèe mæ ñlì'í no ni ghìrè mæ tá ò wo a múm innù jì, bi ò twe'è ñme'e. A boj mæ ta ò bè ñlì'í m̀c'c nyi njkuu a múm ànnù ñfò Nwì, ñtsyatè ntswe ni mi'í mi mbaa tá bi yi mbànjnè ñm̀ma'a gho a mum m̀c'c Satan. ⁴⁸ Ma mùu adigè kaa m̀wi'í mii mæ mi kurè bè aa, kaa mi si kwokè, kaa m̀c'c yii mæ i tò'c bè ghu aa, kaa i wa'a kii m̀bwenè.

⁴⁹ Bi ka yì nanjè nù ñtsim ni m̀c'c, [a njgìnjgìj a ajàj] yii mæ bi nanjè ní njoo mmà'anwi tsim ni fìngwanj aà.]*

⁵⁰ Fìngwanj fi b̀ojè, Lá m̀bøj fìngwanj fi tuu nii bú ki lli, boj bi ka tigè bú ghìrè aa mæ akè tá fi bú ka nlii aa ε?

A boj mæ tá ni ghìrè tá fìngwanj tswè a nu bù tá tá ni tswè ní m̀boonè bù ni bù.

10

Yesu à di'i ànnù ñlonj nsà'anè ñiyò'ò
(Mt. 19.1-12; Lk. 16.18)

¹ Yesu à le mbù ñlo maa adigè njhèe a mbù'u Yudea, ntòc njhèe a njii njki Jordan. A ghèè mæ ñtswè ghu, àkùrè bè a bú m̀boontè ghu mbèè. A bú njka ndi'í waa ní ànnù Nwi tsi'í ajàj yii mæ à le si ghìrè a njgaa njgaa aà.

² BaFarisai bi le nzi ñtsitè yi, ñlòc mæ bi kwà'anè yi, m̀betè yi mæ, "Nònjè à bii mæ tá nù à fi'í njgwe yì a nda yu aa ε?"

³ A betè waa mæ, "Moses à le nswonj a mbo bù mæ akè ñlonj ma yu ànnù aa ε?"

⁴ Bo swonj mæ, "Moses à le ñlèè mæ mbè nù a tswè ní m̀fi'í njgwè yì a nda yu, a njwà'anè ànjwà'anè nsà'a ñiyò'ò m̀boj furè yi."

* **9:46** Kaa adigè yuà kaa a si ní njwà'anè jì m̀c'c tswè. * **9:49** Ma yù àtiti a yònj aa "bi ka yì njñ fìkwàn a ní njoo mmà'a Nwì tsim," (Lev. 2.13) yii kaa a si múm njwà'anè jì m̀c'c tswè.

⁵ Lâ Yesu a swonj a mbo bo mæ, “Moses à le ñhwà'ànè nònsè mà ghu a mbo bù aa nlonj mæ mìnñi muu le nti àa. ⁶ Lâ ñloginè a noò yii mæ Nwí à le nnañsè mbi yù aa, àñwà'ànè Nwí a swonj mæ, 'Nwí à le nnañsè waa aa, ñumbàñnè ni màngyè.' ⁷ 'Tsó mæ a bə laà aa, ñumbàñnè à ka ki mà'àtè taà yì bó ñdè yì, i zì bòònsè bó ñgwé yì, tâ bo bî baa tigə mbə njanya yì mfiùrè.' ⁸ Maa ajàn kaa tâ bo wa'à bə bî baa bù mbə, ntigə mbə njanya yì mfiùrè.' ⁹ Ma mùu ajàn àyoo yii mæ Nwíñgòn à bòònsè mæ aa, tâ ñu tsù à tsuu ló yàtə.”

¹⁰ Yesu à bù mæ ñlo ñkuu ñghæ a nda, ñgǎnyəgǎnnù ji i bù mbetə innù ghu mbo nlonj annù ma yù. ¹¹ A kwi'i a mbo bo mæ, “Mbə ñumbàñnè a fi'i ñgwé yì a nda yu mbo nyo'ò yì dāñ boñ à ghìrè aa annù màghàbè; mifansə annù a mbó ñgwé yì. ¹² Kə bæe mæ màngyè a tuu ndoo yì, mfe'e ñghèè ñyo'ò yì dāñ boñ à ghìrè aa annù màghàbè.”

Ajàñ yii mæ Yèeso à le ñniñ mbòonə a nu bəñkhə àà
(Mt. 19.13-15; Lk. 18.15-17)

¹³ Bə bî mæ'ò bî le nzi ni bəñkhə ghu mbo mæ tâ à nɔñsə mbó mi a atu bo, lâ ñgǎnyəgǎnnù ji i wenə waa. ¹⁴ Bi kà mæ aa ñwenə waa aa, Yesu a yə, ñtòñj yì i lwí, a swonj a mbo bo mæ, “Ñi ma'atə bə bya tâ bî zi a mbo mæ, ñtsuu waa ki kəñj bə; ñlonj mæ annù nifó Nwí a tswe aa a mbo bə tsó bo. ¹⁵ Mə swonjə a mbo bù tsi'i annù ñikonj mæ, ñu yii mæ à si annù nifó Nwí tsi'i tsó múnkhə kwærə aa, kaa à ka yì wa'à ghu kuu.” ¹⁶ A swonj mæ laà aa, ñghæ bə bya ñkwe'e, nnañsə mbó mi a atu bo, ñniñ mbòonə a nu bo.

Annù Múñgwà'à ñgǎñkabə
(Mt. 19.16-30; Lk. 18.18-30)

¹⁷ Yesu à le mfe'è ñghèè ki ghèè ñghaa, ñumbàñnè yì m'ò'ò a khè ñzi nswèètə miku'utə mi ghu nsi, mbetə yì mæ, “Ndi'innù yì ñsiginè, mbə mæ ghìrè aa mæ akə mibonj jì ñlonj yii mæ i tswe ñikonj aa e?”

¹⁸ Yesu a betə ghu mbo mæ, “O twonjə gha ni ñu yì ñsiginè aa a ya aa e? Kaa ñu yì ñsiginè à si ghu tswe, ñtsyatə Nwí yuyu. ¹⁹ O zì ñdi'i Nwí: 'Tsuu ñu zwitə. Tsuu annù màghàbè ghìrè. Tsuu yə̀rə. Tsuu abàññonnù tswe. Tsuu ñkòbə a nu ñu jìtə. Ka nyu'unə taà ghò bo ñdè ghò.'”

²⁰ Ñu wa a swonj a mbo Yesu mæ, “Ndi'innù, mæ ləə mæ ndi'i mà jù tsi'i tsimè, ñloginè aa a múnkhə.”

²¹ Yesu a lli yì, ñkonjə yì, ñswonj ghu mbo mæ, “Ayoo yì fùrè a bonjə a mbo wò: Ghèe mfeè njoò tsim jii mæ ò tswe ni ju aa, ñlogə ñkabə yii mæ ò fée ghu aa, nyàtə a mbó ñgǎñfəfumə, bonj ò ka bəñnə tswe ni àfù'u a aburə. O ghæ ñghìrə ma mùu ajàn, ò bú mbii nzi ñka nyonj nàa.” ²² A yu'u annù ma yù, nu yì i bə̀rə, a ló ñtigə ñghæ ni àjəñnə, ñlonj mæ a le mburə mbə ñgǎñkabə yì ñwè aà.

²³ Yesu a karikə yì ñli ñgǎnyəgǎnnù ji nswonj mæ, “A burə ñtsyanè si'i a mbo ñgǎñkabə a ñkuu a múm annù nifó Nwí.”

²⁴ Annù ma yù a le mburə ñgha'a ñgǎnyəgǎnnù Yesu. La a bù ñku'usə nswonj a mbo bo mæ, “Bòò bá, a burə ñtsyanè si'i si'i a ñkuu a múm annù nifó Nwí. ²⁵ A fwaatə a mbo kamel a ntsurə a ñli'i ni sa'a ntsyatə a mbo ñgǎñkabə a kuu a múm annù nifó Nwí.”

²⁶ Bo yu'u mæ nuà ñghàà ni burə ñtsya waa tsi'i a mbənnù bo tigə mbetə bo ni bo mæ, “Ñu yii mbə a yweenə aa a tigə mbə aa wò aa e?”

²⁷ Yesu alii waa nswonj mæ, “Annù a tsya aa bə ñumìsònjə, kaa a si Nwí tsya, ñlonj mæ mbə Nwí à tse ghìrè innù tsimə.”

²⁸ Peta a loginè ñka nswonj ghu mbo mæ, “Tigə ò yə mæ bii' i mmà'àtə njoò tsim tá ki yonjə nòò?”

²⁹ Yesu a swonj mæ, “Mə swonj tsi'i annù ññkonj a mbo bù mæ, ñu ñtsim yii mæ à mà'àtə nda yì, kə bə bi maà bi bi mbàñnè kə bî bāñgyè, kə ndè yì, kə taà yì, kə bə bi, kə ñbwenyè ji nlonj ñgaa yà kə ñlonj ntoo yì ñsiginè aa, ³⁰ à ka yì kwærə, tsitsonj fəa atu nsyè, nda bo bî bə bi maà bî bi mbàñnè bo bî bî bāñgyè, ni bāndè, ni bə, ni ñbwenyè, ñgaa ñkhi, tâ bə kii ntsə'ò ni àkòrə yì. Lā bæe a yì ti bə a noò ñjim, a jì ñlonj yii mæ i lwí'i ññkonj aà. ³¹ Lā bə bî ghà'àtə bii mæ bi ni bĩtsyà bi mbii tsitsonj aa ka yì tigə bə bĩtsirə bi ñjimə, tâ bĩtsirə bi ñjim tā bî yì mbàñnè ñtigə bĩtsyà bi mbii.”

Ajàñ mæ Yesu à le mbù ñghaa a ñgaa yii i ywe'e jì tarə nlonj annù ñiwò yì aà.
(Mt. 20.17-19; Lk. 18.31-34)

³² Yesu à le nswonj ma juu innù aa a noò yii mæ bo le ntswe a mánjì, ñko'ò ñghæe ni a Yerusalem aà. A le si ghèè ni a mbii ñgǎnyəgǎnnù ji jya i yonjə ni a ñjim, annù a burə ñtsya waa tsi'i tsyà; ñbò'ò ni tswà bə bya bii mæ bi le si yonjə ni waa laà. Yesu a logə

ngǎnyogǎnnu ji jya nìghúm òtsò baa bo bo ghéntə a mbii, a bú ñka ñkwatə nswonj ní innu jii mə è ka fè'è a nu yu aa. ³³ A swonj a mbo bo mə, "Yə̀ nì, tsó mə bí'inə̀ kò'ò ngheɛ a Yerusalem aa, bí'inə̀ ka kò'ò gheɛ ghu, tá bí tswa Mu Nù mfa a mbo bílii bí ngǎñmà'a Nwí bo bí a mbó ngǎñndi'i nòñsə̀ tá bo tso'otə isa'à yi ntserə̀ mə tá bí zwitə̀ yi. Bɛɛ bo tsərə̀ laà boñ bo ka tigə̀ lògə̀ yi fa a mbo bitizi Nwí, ³⁴ tá bo ka ñwye nii, ntutə̀ mǎtwye ghu nu, ñghoo yi, mbonj nzwitə̀ yi. Bɛɛ mə̀ ñjwi i tsa yi tarə̀, a bú mbiinə̀ niwó."

Annú yii mə̀ Jems bo Jon le mbetə̀ a mbo Yesu aà
(Mt. 20.20-28)

³⁵ Jems bo Jon, boo bí Zebedee, bo le nzí ñtsi'i Yesu ñswonj ghu mbo mə̀, "Ñdi'innu, bí'i lòo mə̀ ta ò ghìrə̀ annú yi mò'ò a mbo bí'i."

³⁶ A betə̀ a mbo bo mə̀, "Nì lòo mə̀ ta mə̀ ghìrə̀ aa annú kə̀ a mbo bú aa ɛ?"

³⁷ Bo swonj ghu mbo mə̀, "Bí'i lòo mə̀ ta ò bii mə̀, nòò yii mə̀ ò ka yí kuu a múm annú nífò wò aa, ta bí'i bí baa tswe, yi mò'ò a mbèè ñikwɛɛ wò ní mà'à, yi mò'ò, a mbèè abó ñkwabə̀."

³⁸ Lá Yesu a swonj a mbo bo mə̀, "Kaa nì sɛ annú yii mə̀ nì betə̀ aa zì. Mbə̀ nì nó ñdɔñ yii mə̀ mə̀ tswe nì ñno aa, kə̀ mbə̀ nì bii mə̀ bí ñmɔrə̀ ghuu a múm ñkí a ajàn yii mə̀ bí tswe nì ñmɔrə̀ mə̀ ghu aa ɛ?"

³⁹ Bo bii mə̀, "Ññə̀."

Yesu a swonj a mbo bo mə̀, "Tsi'i annú ññkonə̀, nì ka no ndɔñ yii mə̀ mə̀ tswe nì nno aa, tá bí kí mɔrə̀ ghuu a múm ñkí a ajàn yii mə̀ bí tswe nì ñmɔrə̀ mə̀ ghu aa. ⁴⁰ La kaa à si adigə̀ ya bə̀ a ntsò'ò bə̀ bii mə̀ bí ka yí tswe a mbèè ñikwɛɛ mə̀ ní mà'à kə̀ ní ñkwabə̀ aa, a ní idigə̀ ma jú aa a ka yí tswe bə̀ bii mə̀ bí nanşə̀ iləñ ghu a mbo bo aa."

⁴¹ Abügə̀ ngǎnyogǎnnu jya nìghum bó yù'ù mə̀ annu ma ya, ñlwisə̀ nɔñ a nu Jems bo Jon. ⁴² Yesu a twonjə̀ waa bitsim, bo zi a mbèè yu, a swonj mə̀, "Nì zi mə̀ bə̀ bii mə̀ bí sa'a bitizi Nwí aa, bí nɔñ aa atu bo, mɔbu'utə̀ ní waa; bə̀ bí wə̀ byaa bí tswe ní adà'a a atu bo. ⁴³ Kaa mbə̀ wa'à maa ajàn a titi bú bə̀; nù yii mə̀ a lòo mbə̀ nù yí ñwə̀ a titi bú aa, tá à bə̀ ngànə̀fà'á ghùù, ⁴⁴ tá nù yii mə̀ a lòo mbə̀ ñtsyambii aa, tá à bə̀ abù'ù yuu bitsimə̀. ⁴⁵ Nlon mə̀, tsi'i Mu Nù, kaa à le ñwa'à zì aa mə̀ tá bí ka mfa'a ghu mbó. A le nzí aa a mfa'a a mbo bə̀, i kii fa ntswə̀nti yí a ntsu'u atu bə̀ bí ghà'atə̀ ghu."

Ajàñ yii mə̀ Yesu à le ñghùrə̀ mfə̀'ənə̀ Batimeo aà
(Mt. 20.29-34; Lk. 18.35-43)

⁴⁶ Yesu bo bí ngǎnyogǎnnu ji bo le zì ñywe'e a Yeriko, bó lò mə̀ ghu ñka mfe'ɛ bo bí àkùrə̀ bə̀ bí ghà'atə̀, ñyɛ Batimeo, mfə̀'ənə̀ mu Timeo, a tswe a mbèè mánji, ñlòo ní ñjòò. ⁴⁷ A yù'ù mə̀ mə̀ à ní Yesu mu Nazareth, ñloginə̀ ñka nɔñnə̀ nswonjə̀ ní mə̀, "Yesu, Mu David, ko mǎññə̀ ghà!"

⁴⁸ A kà mə̀ aa ñghaa laà, bə̀ bí ghà'atə̀ bí ka ñghaantə̀ nswonjə̀ ghu mbo mə̀ tá à kutə̀ ntsù yi; la a bǎñnə̀ ñku'usə̀ ñghèè bə̀ nì mbii ñɔñnə̀ nswonjə̀ ní mə̀, "Mu David, ko mǎññə̀ ghà!"

⁴⁹ Yesu a tə̀, ñswonj mə̀, "Nì twonjə̀ yi tá à zì."

Bí twonjə̀ mfə̀'ənə̀ wa nswonj ghu mbo mə̀, "Gaansə̀ miti mó mbìinə̀, wá a twonjə̀ nòò!"

⁵⁰ A burə̀ ñfurə̀ atsə̀'ə̀ yii mə̀ à le ñwabətə̀ a nu yu aa, mma'a, ñli mbiinə̀ ñghɛɛ a mbèɛ Yesu.

⁵¹ Yesu a betə̀ ghu mbo mə̀, "O lòo mə̀ tá mə̀ ghìrə̀ aa akə̀ a mbo wò?"

Mfə̀'ənə̀ wa a swonj mə̀, "Taà, ghìrə̀ tá mə̀ bu ñka nyə̀ idigə̀!"

⁵² Yesu a swonj ghu mbo mə̀, "Tigə̀ nló ñka ñghèè nòò mbà, wa àbiintii yo a ghìrə̀ mə̀ ò tii."

A swonj mə̀ laà, mi'i mi mfə̀'ənə̀ wa mi kí ñghensə̀ nlaa, ñtigə̀ nyə̀ ní idigə̀, a tigə̀ ñlò ñka nyonjə̀ ní Yesu.

11

Ajàñ yii mə̀ Yesu à le ñkuu a Yerusalem tsó mfə̀ aà
(Mt. 21.1-11; Lk. 19.28-40; Jn. 12.12-19)

¹ Bó ghèè mə̀ ñka ñkuu a Yerusalem, ñghɛɛ nywe'e a Betfage bo a Bethany, a mbii ñta'a Olive, Yesu a toò ngǎnyə̀nə̀nnu ji ji baa ² ñswonj a mbo bo mə̀, "Nì ghɛɛ ñkuu a múm mú àla'a yi, a mbii bú. Nì bə̀ ghèè kí kuu ghu boñ nì ka yə̀ mu nàà jàkási yii mə̀ kaa nù à leè ñburitə̀ ghu atu kò'ò aa, tá bí tijnə̀. Nì yə̀, nì fèè ñzi mfa ní mə̀. ³ Bɛɛ nì ti fèè nù a betə̀ ghuu mə̀ ní fèè aa a ya le, nì swonj ghu mbo mə̀, 'A lòo Mmà'ambí. Wá à ka wǎnsə̀ bə̀nsə̀ fu. "

⁴ Bô ghèè më nyô jâkâsi wa bi tîjnê a ntsûnda a mbèè mânji, bo tigê ñghêe ñka mfêe. ⁵ Bo kâ më aa mfêe aa, bê bii më bi le ntêo maa adigê aa, bi betê waa më. "Ni ghîrê aa âkê? Ni fêe mu jâkâsi wa aa a ya?"

⁶ Bi betê më laa, bo kî ñkwi'i tsi'i wa ajân yîi më Yesu à ghîrê nswonj më tâ bo kwi'i aa. Bê bya bi tigê nîma'atê waa bo ghêe ni naa yâ. ⁷ Bo zî ni jâkâsi wa a mbo Yesu, ñlogê itsê'ê jyaa nnonjse wa ñjim naa, Yesu a tigê ñko'ô ntswe ghu. ⁸ Bê bî ghâ'atê bi logê itsê'ê jyaa nsanjtê a mânji, bê bî mo'ô bi ghêe ñlôo ijanj a mûm mînsòo ñki nzi nònsê wa mânji. ⁹ Yesu à kâ më aa ñghêe, bê bii më bi le si ghêe a mbii aa, bo bi bii më bi le si yòñê ghu ñjim aa, bi tigê ñtòñnê nswonj ni më, "Hosiana! Bî'inê gha'asê yu wa yîi më a zî a nî ñkûm Mmà'àmbi aa."

¹⁰ Bî'inê gha'asê annû nifô taà yî'inê David yîi a zî aa.

Hosiana a mbo Nwî Ako'òntsirê.

¹¹ Yesu à kûu më a Yerusalem, ñkûu ñghêe a ndâmà'anwî, ñlii nyô ñgòñ ñjòo tsim jii më i le ntswe ghu aa. Tso më à le ti bê aa bonj nôo à ghèè më aa, bo bi ñgânjyogênnû ji jya ñighûm ñtsò baa bo tigê ñlo mûbù mbii fu a Bethany.

Ajân yîi më Yesu à le nniñ ndòò a atu àti fig aa

(Mt. 21.18-22)

¹² Abèè a lò më mfu'u bo lô a Bethany ñka mbii, ñji i kâ nyanjê Yesu. ¹³ A têo a sa'a agha'a nyô ati fig, iyêñ ji i nansê mfwê mfwê ntigê mfi ni më tsin, a ghêe ghu mbèè më mbê yu yê ayoo ghu tâ kya ji le. A ghèè më nyô tsi'i ifu fù kaa wa'â ayoo ghu yê, ñlonj më kaa à le ñwa'â noo mîntâ mî fig bê aa. ¹⁴ A yê më laa, ñswonj a mbo àti fig ya më, "Ñlogînê sii, kaa ô ka yî wa'â mîntâ bú ñkoonê tâ bê ji."

Ñgânjyogênnû ji jya le yu'u annû ya më à le nswonj aa.

Ajân yîi më Yesu à le mfuurê ñgânjanj mîtàà a mûm ñdâmà'anwî aa

(Mt. 21.12-17; Lk. 19.45-48; Jn. 2.12-22)

¹⁵ Bô ghèè më nywe'e a Yerusalem, Yesu a kuu a mûm ñdâmà'anwî. A kûu më, nyô bê bi tswê ghu, mfwê ñkii nyuu ni ñjòo. A tigê ñlogînê ñka mfuurê ni waa ma byâ bii më bi le si tanjê mîtaa ghu aa. Ntii itetê bê bii më bi le si kwensê nî ñkabê ghu aa, bo bi ñlêñ bê bii më bi le si fêe nî bi bugîromîkûu aa, mmâ'anê a nsyê. ¹⁶ Kaa wa'â lò mbii më tâ ñù ñibò wâà yî tsù tâ à be'e njoo ñkûu ntsya ni ju wa ndâmà'anwî.

¹⁷ A ghîrê më laa, ñtigê ñlogînê ñka ndî'i waa, ñswonj më, "A tswê a mûm àñwà'ànê Nwî më, 'Bi ka yî tigê twonjê nî ndâ yâ nî nda yîi më bê bi itoo tsim ka yî tigê zî tsà'atê nî Nwî ghu'.

Lâ ni bânjê më mbêñ i tigê àdigê ñlêntê biyêrê."

¹⁸ Bîlii bi ñgânjmâ'a Nwî bo bi ñgânndî'i nònsê le nyu'u annû yîi më à le ñghîrê aa, ñtigê ñlôo ni mânji yîi më mbê bo tsyâ ghu nzwitê yi. Bo le si bo'ô ñii ñlonj më nnòò bê wa tsim le mburê yerê nî innû jya yîi më à le si dî'i aa.

¹⁹ A bê më a noo ñkwêfô Yesu bo bi ñgânjyênênnû ji bo fê'ê wa mûm àla'a Yerusalem, ñghêe waa.

Annû yîi më Yesu à le ndî'î ñlonj ati Fig ya aa

(Mt. 21.20-22)

²⁰ Abèè a fù'ù më bo ka ntsya a tîtgê, nyô më atî fig ya a yòo më tsi'i tsim ñsigê nywe'e ni mîngânj mî. ²¹ Peta a yê ñwa'atê annû ya më Yesu à le nswonj aa, ñswonj ghu mbo më, "Rabbi, yê atî fig ya më ô kî ñniñ ndòò ghu atu aa. A yòo më!"

²² Yesu a swonj a mbo bo më, "Ni ñiñ ntiî ghûu a nu Nwî." ²³ Mê swonj tsi'i annû ñikonj a mbo bù më, "Ñù ñtsim yîi më à swonj a mbô ñta'a ghu là më, 'Tso'onê ñghêe nnânjê a mûm ñki mîyaa,' ñswonj aa kaa ñkî'î jîñkê a mûm ntiî yu, mbii ni më annû yîi më yu swonj aa, a ka fê'ê tsi'i maa ajân, bonj Nwî à ka ghîrê annû ma ya fa ghu mbô." ²⁴ Ma mûu ajân, më swonj a mbo bù më, "Ñgòñ innû tsim jii më ni lóo ni a mûm àtsâ'atê Nwî aa, ni bii më ni kwêrê më, bonj Nwî à ka fa a mbo bù. ²⁵ Ngòñ bîndò bîtsim bii më ni têo a ntsa'atê Nwî aa, tâ ni ñli'inê ifansennû bê bîtsim bii më bi fansê innû a mbo bù aa, tâ tâ Taà ghùu a aburê tâ à ki ñli'inê juu ifansennû. [²⁶ Mbê ni tsuu ifansennû bê bî mo'ô ki ñli'inê bonj Taà ghùu a aburê kaà mbê a wa'a juu ifansennû kî ñli'inê.]"*

Ajân yîi më bi le mbetê annû a mbo Yesu ñlonj ada'â yi aa

(Mt. 21.23-27; Lk. 20.1-8)

²⁷ Bo le mbù ñzi fu a Yerusalem. Bo zî më, Yesu a ka ñkarê ni a mûm ñdâmà'a Nwî, bîlii bi ñgânjmâ'a Nwî, ni ñgânndî'i nònsê bo bi bitâ bi ala'a bo zî ghu mbêe. ²⁸ Mbetê

11:9 Ps. 118.25-26   11:17 Yes. 56.7   * 11:26 Kaa adigê yuâ kaa a si nî ñwà'ànê jî mo'ô tswê.

ghu mbo mæ, "O ghîrè innù juà jii mæ o ghîrè aa nî àda'a wo aa ε? A adà'à ma yû a mbo wò aa, a fa wò aa ε?"

²⁹ Yesu a swonj a mbo bo mæ, "Mè ka kii betè ghuu nî àbetè, bæε mæ nî fa akwi'i a mbo mè bonj mè ka bõj swonj adigè yii mæ mè lögè ada'a yii mæ mè ghîrè innù ma jû ghu aa. ³⁰ Jon à le nlògè ada'a aa fæ a ñka mmurè bẽ ñki aa ε? A le nlò aa mbo Nwî kè a mbo bè aa ε? Nî kwi'i tá mè yu'u."

³¹ A bètè mè laà, bo lögìnè ñtigè nswurjè bo ni bo nswonjè ni mæ, "Mbè bî'inè kwi'i mæ a lo aa a mbo Nwî bonj à ka betè mæ, lá nî tigè wa'á annù yii mæ à le si swonjè bii aa a ya aa ε? ³² Kè mbè bî'inè swonjè bè mæ, 'A lo aa a mbo bè le?' " Bo le ñka mbo'ò a nswonjè ma mùu ajàn aa nlonj mæ bo le si bo'ò ni bè bya aa. Bè bitsim bi le mbii tsi'i annù ññkonj mæ Jon à le mbè aa ñgànntoò Nwî. ³³ Bo tigè ñkwi'i a mbo Yesu mæ, "Kaa bî'i sî zî."

Yesu a kî ñkwi'i a mbo bo mæ, "Kaa mè ka wa'à ñjû yii mè à fa ada'a mè ghîrè nî innù jû ghu aa a mbo bù kî nswonjè."

12

Nighàà nî nàà ñlonj bìlensè bi akò milù'ù (Mt. 21.33-46; Lk. 20.9-19)

¹ Yesu a lögìnè ñka ñghaa a mbo bo ni mighàà mí nānaa nswonj mæ, "Ñù yî mò'ò à le mbè akò milù'ù yî, ñji'i ñkya ñkarisè ghu, ñki tonj ñigho ni ññj milù'ù wa mùm ñkyá, mbòo ndànikàn yii bi ka kî tswe ghu i bæ nî akò ya aa. A le ntigè nlensè akò ya a mbo bè, ñfè'ε ñghèè yi a atoo dāñ. ² Nòò ñkya mîntà mi ati milù'u mya à kù'ù mè a toò ñgànjàfà'à yî yî mò'ò mæ tá à ghèε ñkwerè mîntà mi ati milù'ù mya mi mò'ò a mbo bìlensè bi akò byá. ³ Bo tswá yî ñghòò, ntsyàsè yi a biì tsi'i mbò mbò. ⁴ A bù ñtoo ñgànjàfà'à yî yî mò'ò, bè bya bi ghòò átú yî ñññj ala'a ghu, ñdìrisè átú yî. ⁵ A bù ñtoo ñgànjàfà'à yî yî mò'ò, bo zwitè yî. A bù ñtoo bi mò'ò bi ghà'atè, bi kî ñghîrè nî bo tsi'i maa ajàn, ñghòò bi mò'ò, ñzwitè bi mò'ò. ⁶ Ñù yii mæ à le ntigè mburè ghu mbo aa, à le ntigè mbè aa tsi'i mù yî yii mæ a le nnañsè ñkonj kònj aa. A lögè mù yî ma ghù ñki ntoo a mbo bè bya, nswonjè ni mæ, 'Bo ka bo'otè mù ghà ghù'. ⁷ Lá bìlensè bi akò bya bi yè mæ mù yî wa nswonj bo ni bo bè mæ, 'Aá ñjîndá yî à ghulà mæ, nî zî bi'inè zwitè yî tá lögè njoo ji tá i tigè mbè jî'inè.' " ⁸ Bo le ntigè ntswa mù wa nzwitè yî mmà'a a abεε wa ñjñm ñkya milù'ù.

⁹ Yesu a betè mæ, "Mbè mbõnj akò milù'ù wa a ghîrè aa mæ akè a nu bè bya le? A ka ghèε zwitè bìlensè bi akò bya i lögè akò milù'ù ya i fa a mbo bádāñè. ¹⁰ Kè nî leè ñwa'a à mùm àñwà'ànè Nwî twonj mæ, 'Tsi'i ñgò'ò ya mæ bíbòò bi nda bi le ntuu aa, i bənj mè ñtigè ñgò'ò nîbuu ni nda yî ñwè; ¹¹ a ma yû ànnù aa a ghîrè Mmà'àmbí, a bè ànnù yî yéyerè a mbo bî'i.' "

¹² Bitsyàsè bi baYuda bya bi yù'ù mæ annù ya mæ Yesu à le nswonj aa nlòò a ntswá yî nlonj mæ bo le nyè mæ Yesu a le nnaa nighàà nya aa nlonj ñgaà yàà, lá kaa wa'á ajàn yii mæ mbè bo tswá yi aa zî ñlonj mæ bo le si bo'ò nnòò bè wa mæ bi le ñghotè ghu aa. Bo le ntigè mma'atè yî nlo ñghèè waa.

Annù ntu bitax Kaisa (Mt. 22.15-22; Lk. 20.19-26)

¹³ Bi le ntoo baFarisai bi mò'ò bo bi ñgànñm Herod jî mò'ò a mbèε Yesu mæ ta bo zî ntswa yi ni nighàà ni. ¹⁴ Bo zî ghu mbèε nswonj mæ, "Ndî'innù, bî'i zî mæ annù yii mæ o dî'è aa à nî ànnù ññkonjè, kaa wa'à nî ñsi ñjû líi, ñlonj mæ kaa ò si abwarè ñjû lanjè, lá ñdî'i aa tsi'i mánjî yii mæ Nwî a lòò mæ tá bè ka ntswe ghu aa. A ku'unè ni nòñsè yî'inè a ntu tax a mbo Kaisa kè ñkànj aa ε? Bî'i ka mma'a tax kè bî'i tsuu kî mà'à le?"

¹⁵ Lá Yesu a zî àbagilè yaa, mbetè waa mæ, "Ni lòò a ñkwà'ànè a gha aa a ya aa ε? Fâ nî ñkabè silva a mbo mè tá mè yè le."

¹⁶ Bo fá ñkabè ya ghu mbò, a betè waa mæ, "A tswé àtu wo bo bi ñkùm wo fâa nî ñkabè aa ε?"

Bo kwi'i ghu mbo mæ, "Aà yi Kaisa."

¹⁷ Yesu a tigè nswonj a mbo bo mæ, "Nî ka mfa njoo jii mæ à ni jî Kaisa aa a mbo Kaisa ñkii mfa nî njoo jii mæ à ni jî Nwî aa a mbo Nwî."

Bo yù'ù mè ànnù a burè ntsya waa tsi'i tsyà.

Abetê ñlonj annü nyweenê ni ñwòd
(Mt. 22.23-33; Lk. 20.27-40)

¹⁸ BaSadukai bii mē bi swonjə ni mē kaa bē si a niwo yweenē aa, bi le nzi a mbēe Yesu, mbetē yi mē, ¹⁹ “Ndi’innū, Moses à le ñjwà’ànē ndi’i a mbo bi’i mē, mbē ñdim ñu a kwo mma’atē ñgwē yi ti bōo, mumaà yi wa a logē ñgwē yi wa jwe bōo bo yu a mbo ñdim yi wā. ²⁰ Bōo bi ma bi mbājnē bi le ntswe ghu bi Sambaà; yi ñtsyambii a logē ñgwē yi, ñka ñkwo kaa wa’a bōo jwī. ²¹ Yii mē à yōntē aa a logē mǎngyē wa, lá ñki ñkwo tsi’i ti bōo; muma yii mē à le nywe’e bitarē aa, à le ñki nyo’o mǎngyē wa, ñki kwo yii ñгаа tsi’i ti bōo. ²² Bōo bi ma bya bi sǎmbaa bi yo’o mǎngyē wa ñki ñkwo tsi’i bitsim ti bōo. Mǎngyē wa yu mbonj a yi ñki ñkwo yii ñгаа a ñjim. ²³ A noò yii bē ka yi yweenē ni ñwò aa tá mǎngyē wa tá à bē aa ñgwē wō, tsō mē bo bya bi sǎmbaa bi le nyo’o yi aa e?”

²⁴ Yesu a kwi’i a mbo bo mē, “Ni si zi mē ni fǎnsē aa ànnū laà e? Ni fǎnsē ànnū aa ñlonj mē kaa ni si ànnū yii mē a tswe a múm ñjwà’ànē Nwī aa zi, kaa wa’á mida’a mi Nwī ki nzi aà. ²⁵ Ñlonj mē noò yii bē ka yi biiñē niwo aa, kaa baa yi wa’á kà nyo’o, kaa wa’á ni bǎngyē a ndá niyo’o kii mfa, bi ka yi bǎnjə bē aa tsō baangel a aburē. ²⁶ Lá ñghēe ni ànnū nyweenē biku bi bē, ni leē ñjwa’á adigē ya a múm ñjwà’ànē Moses, ñlonj atsūgē ti ya mē mo’o le si khi ghu aa, twonj aa e? Nwī à le nswonj a mbo Moses mē, ‘Mē laa mbē Nwīngōnj Abraham, mbē Nwīngōnj Isaac, ñki mbē Nwīngōnj Yakob.’ ²⁷ Kaa à laa ñjwa’á Nwīngōnj biku bi bē bē. A bē aa Nwīngōnj bē bii bi tswe bi ti. Wa ni burē mfǎnsē aa ànnū.”

Ndi’i Nwī yi ñwē yá
(Mt. 22.34-40; Lk. 10.25-28)

²⁸ Ngǎndi’i ñonjsē yi mō’o à le ntswe a titi bo, nyu’u ajǎnj yii mē bo le si ghàà aà. A yē mē mē Yesu à kwi’i abetē yaa ya tsi’i siginē aa, mbetē yi mē, “Ntsyambii ndi’i Nwī i bē aa yuu aa e?”

²⁹ Yesu a kwi’i mē, “Ndi’i yi ñtsyambii i bē aa mē, ‘Ni yu’u mbá, baIsrael! Mmà’ambii Nwīngōnj yi’inē, Mmà’ambii à ni tsi’i yu yu yi mfuùrē. ³⁰ Tīgē ñkōnjē Mmà’ambii Nwīngōnj ghō ni ñtū ghō tsimē, ni ñtswētū yō i tsim, ni mitsyē mo mitsim, ni midà’á mo mitsimè.’” ³¹ Yii mē à yōntē aa, i bē mē, “Tīgē ñkōnjē a ndim ghō tsō ñbii nú ghō. Kaa ndi’i yi ñdanj kaa i si ghu bú ñtswe mē i tsyatē ma jú ji baà.”

³² Ngǎndi’i ñonjsē wa a swonj ghu mbo mē, “Ndi’innū, O swōnj aa ànnū yii mē a ku’unē, O swōnj aa tsi’i ànnū ññkonj mē Mmà’ambii Nwīngōnj à ni aa tsi’i yu yu yi mfuùrē, kaa yi ñdanj kaa a wa’á ghu bú ñtswe ntsyatē yi. ³³ A ñka ñkōnjē ñii ni ñtū ghō tsim, ni mitsyē mo mitsim, ni miti’i mo mitsim, a ñka ñkii ñkōnjē ni ñdim ghō tsō ñbii nú gho, a ñlè ñdi’i ma jú, a burē mbōnj ñtsyatē a mfa nnaà tá bi tōo i tsim mma’a Nwī ghu, kē njoo mmà’anwī ji mo’o tsi’i tsimè.”

³⁴ Yesu à yē mē ajǎnj yii mē à kwi’i siginē aa nswonj ghu mbo mē, “Kaa àgha’a a si bú ñsa’atē a mbo wō a ñkuu a múm ànnū ñifō Nwī.”

Ñloginē maà noò kaa ñu tsū kaa a wa’á bù ñywe’etē a mbetē Yesu ni àbetē.

Abetê ñlonj Ayo’o Nwī
(Mt. 22.41-46; Lk. 20.41-44)

³⁵ Yesu à le ñka ndi’i ni ànnū Nwī a múm ñdāmà’anwī, mbetē mē, “mbē ñgǎndi’i ñonjsē i swonj mē Ayo’o Nwī à ni mu David aa mē akē aa e? ³⁶ Azwī yi Laa a le ntintē David yumbonj a ghàà swonj mē: ‘Mmà’ambii a swonj a mbō Mmà’ambii ghà mē: Tswe a mbēe ñikwēe mē ni mà’á, ñywe’e a noò yii mē mē ka yi ñonjsē ñgǎnkibáà jō a ñji’i mikorā wō aà.’

³⁷ “Mbē David yumbonj a ka ntwonjə yi ni Mmà’ambii, a tīgē mbu ntsyá aa la mbē mu David aa e?”

Ajǎnj yii mē Yesu à le ñjwà’àsē bē ñlonj ñgǎndi’i ñonjsē aà
(Mt. 23.1-36; Lk. 20.45-47)

Akurē bē yi ghà’á ñgha’a yii mē a le bōontē a mbēe Yesu aa a le ñkōnj a nyu’u ànnū yii mē à le si swonj aà. ³⁸ Yesu à kà mē aa ndi’i ni ànnū Nwī a mbo bo, ñswonj mē, “Ni ka ntsyēsē ghuu ñlonj ñgǎndi’i ñonjsē; bo kōnjē ni ñwē’ē ñdanjē itsè’á ñkarē ni ju, ñkii ñkōnjē ni mē tá bē ka ntsa’atē ni waa ni ághu’usē a mitaa. ³⁹ Bo kii ñkōnjē ni ñtswe ni ñlōnj jii mē i tswe a mbii a múm ñdǎnghōtē aà, ñkōnjē ni ñtswe a ni ñlōnj jii i ko’onē aa a idigē ádina. ⁴⁰ Bo ni’i ni biKwī’i bi bǎngyē, ñkwērē ni ñjoo jyaa ni mǎla’á myaa, mbǎgilē ntsa’atē ni Nwī ni ñdanjē mighàà. Wá ñgi’i yii i ka yi kuu a nu bo aa i ka yi swērē!”

*N̄kabè n̄tsà'atè Nwī n̄kwī'i M̄anggyè wā
(Lk. 21.1-4)*

⁴¹ Yesu à le ntswe a mbèè ñkòm ñn̄ñ n̄kabè n̄tsà'atè Nwī, ñlii n̄ àjàn̄ yīi mē bē le si ñn̄jē n̄ ñkabè wā m̄m̄ ñkom aà. N̄gāñkabè jī ghà'atè i le si ñn̄jē n̄ ñkabè yī ñwè wā m̄m̄ ñkòm. ⁴² N̄kwī'i m̄anggyè yī mò'ò yīi mē à le mbè ngāñafum aa, à le n̄zī ñn̄ñ ibà'atè ñkabè copper jī baà, ñdùu yī i bē tsò kabà yī m̄fùurè. ⁴³ Yesu a twōñ ñgāñyègānnū jī bo zī ghu mbèè, a swōñ a mbo bo mē, "Mè swōñ a mbo bù tsi'ī ànnū ññkōñ mē ñkwī'i m̄anggyè ghū mē à ñi ngāñafum aa, à ññ ñkabè fāa m̄m̄ ñkòm n̄tsyatè bē b̄tsim̄ b̄ii mē bī mē à ñkabè n̄tsà'atè Nwī ghu aà. ⁴⁴ N̄lōñ mē bo swatè aa tsi'ī m̄untsirè a ñi ñkabè yīi bo luu ñi yū aa mma'a Nwī ghu, lā m̄anggyè ghū mē à ñi ngāñafum aa, à kòòntè aa ñkabè n̄tsim̄ yīi mē à tswè ñi yū aa mfa, à s̄rètè aa ñdā yī."

13

*Ajàn̄ yīi mē Yesu à le n̄ghàà ñlōñ ànnū nsà'a ñdāmà'anwī aà
(Mt. 24.1-2; Lk. 21.5-6)*

¹ Yesu bo b̄i ñgāñyègānnū jī bo kà mē aa m̄fè'e wā ndāmà'a Nwī, ñgāñyègānnū yī wā yī mò'ò a swōñ ghu mbo mē, "N̄d̄'innū, yē ajān̄ yīi mē ñgò'ò jū i burè mbōñ m̄bōñ ñghirè nda jīi mē bī bōò ghu aa i kī mbōñ mbōñè!"

² Yesu a swōñ ghu mbo mē, "O yē ñda jī wè jī wè jū? Kaa tsi'ī ñgò'ò yī m̄fùurè kaa i ka yī wa'ā a atu yī mò'ò bú ñōñ. Bī ka yī sà'ā tsi'ī tsim̄ m̄'ànè a nsyè."

*Ànnū nyè ñgi'ī bo bī ajān̄ mē bī ka yī kī tso'ò akòrè bōò bī Kristo aà
(Mt. 24.3-14; Lk. 21.7-19)*

³ A kò'ò ñghèè n̄tswe nsyè a atu nta'a Olive, mē i tswè ñlii ñi ñdāmà'anwī aa, Peta ñi Jems, ñi Jōn, a bò'ò ñi Andrew, bo betè Yesu a noò yīi mē à le ntigè ntswe tsi'ī bo bo aa mē, ⁴ "N̄ansè nwoñ tá b̄i'ī yu'u, ñnnū ma jū i ka yī fè'è aa a noò àkè aa e? Alènsè yīi mē a ka yī d̄'ī mē noò à kù'ù mē a nyè ñnnū ma jū aa a ñi aa akè e?"

⁵ Yesu a lōginè ñka nswōñè ñi a mbo bo mē, "N̄i ka ntsyèsè ghūu tsee lō lèè tá ñu tsù à m̄bwe'esè ghūu. ⁶ Bè b̄i ghà'atè bī ka yī zī ñi ñkūm̄ ghā, i kī swōñè ñi mē, 'Mè ñi yul' i bwe'esè ñi bē b̄i ghà'atè. ⁷ Bè mē ñi yu'u mē bī m̄'ā a ntsò, kè bè mē ñi yu'u f̄iswōñ ñlōñ ntsò, ñi tsuu kī bō'ò bē. Ma juu ñnnū i tswè ñi m̄fè'è, la kaa a wa'ā bēè mē noò ñl̄wī'ī m̄bī wa à kù'ù mē. ⁸ Itoo i ka yī kī m̄'ā a ntsò bo b̄i jī mò'ò, tá itoo jūi mē b̄ifò bu'utè aa tá i kī ñka m̄'anè bo b̄i jī mò'ò. Nsyè i ka yī kī tsiginè a idigè idigè, tá m̄ikwenè tá à kuu ala'ā. Kaa ma juu ñnnū kaa i ka yī wa'ā kà ñd̄'ī aa mē noò ñgi'ī à mē mē, ñgi'ī m̄à yū i ka yī bē aa tsò ajān̄ yīi maburè à lōginè a nyu'u nyanè a noò yīi à tsigè aa.

⁹ "N̄i ka ntsyèsè ñi ghūu ñlōñ mē bī ka yī kī tswatè ñi ghūu fa ñi a mbo ñgānsa'a m̄isa'a; i kīi ghòò ñi ghūu a ndāñghotè. N̄i ka yī ghèe tē a ñsi b̄igūmnàà bo b̄i b̄ifò ñlōñ ñgaa yā, i swōñ ànnū yā a mbo bo. ¹⁰ Lā m̄bōñ tá noò ñl̄wī'ī m̄bī à ku'u, bī tswè ñi m̄fōo nswōñ ntoo yī ñsiginè yā a mbo itoò tsimè. ¹¹ Bè mē bī yī tswa ghūu ñghèe ñi bù a ñsi ñgāñnsa'a m̄isa'a, ñi tsuu kī wa'a ñi ànnū yīi mē ñi ka ghèe swōñ aà. Bè mē noò ñghāa a ku'u, ñi swōñ ànnū yīi mē a zī a atu bù aà, ñlōñ mē kaa à si bu swōñ, a swōñè ñi Azwī Nwī. ¹² Nū à ka yī kī fa ñi mumaà yī mē b̄i zwitè, tá tá à ka mfa ñi mū yī mē b̄i zwitè, tá bōò b̄i b̄iinnè tswatè b̄itaà byaa bo b̄i b̄imāà byaa ñi isa'a, i lōgè waa fa mē b̄i zwitè. ¹³ Bè b̄itsim̄ ka yī kī b̄aà ghūu ñlōñ ñkūm̄ ghā. Lā ñu yīi mē a tswa nt̄i yī m̄bii ñgi'ī nywe'e a ñl̄wī'ī aa, à ka yī yweenè.

*Ànnū yī swèrè ñswerè yā
(Mt. 24.15-28; Lk. 21.20-24)*

¹⁴ "Lā bèe mē ñi yī nyè ànnū yī swèrè ñswerè ya a tswè a adigè yīi mē a si ñi n̄tswe ghu tswè aa, (tá ñu yīi mē a twōñ ànnū yuà aa tá ñansè nyu'u nzi,) tá bē b̄ii mē bī tswè a ala'a Yudea aa b̄i fè'e ñkhèkè ñkò'ò ñghèe a itu m̄inta'a. ¹⁵ Tá ñu yīi mē à tswè a atu nda aa tá à tsuu lō bú sigè, tá à tsuu a nda yu a ñlōgè àyoò tsu bú kuu bē. ¹⁶ Tá ñu yīi mē à tswè a m̄m̄ ñsòò aa tá à tsuu bú b̄ii a ñlōgè akutè yī. ¹⁷ Wèe! N̄gi'ī b̄imaburè bī ato'ò bo b̄i yī b̄ii mē b̄i ñonsè bōò maa ñi ñjwi ma jya aà! ¹⁸ N̄i ka ntsa'atè ñi Nwī mē tá ñnnū ma jū i yī ntsuu fè'è a noò m̄fè'è. ¹⁹ Nlōñ mē ñgi'ī yīi mē i ka yī tswè maa noò aa i ka yī tsyatè ñgi'ī ñtsim̄ yīi mē i leè m̄fè'e ñlōginè a noò yīi mē Nwī à le ñn̄ansè m̄bī yu aa i kò'ò ywe'e ts̄its̄ōñ. Kaa yī dàn̄ i ka yī wa'ā bù m̄fè'e tsò ma yū. ²⁰ Lā Nwī à kwytè mē ndūu ñjwi mē jū ñlōñ ñkwitu bē b̄i b̄ii mē à tso'ò aà. A si laa bē bōñ kaa ñu tsù à ka yī wa'ā yweenè.

²¹ "M̄bè ñu a zī tī swōñ a mbo bù mē, 'Yè, Ayo'ò Nwī wa à ghuà!' kè 'Yè, à wīi!' ñi tsee ànnū yīi a swōñ aa lō bii. ²² Nlōñ mē b̄Ayo'ò Nwī bī m̄bwe'esè bo b̄i ñgāñntoo Nwī m̄bwe'esè i ka yī fè'e i kī ghìrè ñi ilensè ñnnū bo b̄i ñnnūtsyámbo a m̄bwe'esè bē ghu, i

te'ε ki ywe'etə ni a mbwe'esə tsi'i bə bii mə Nwi à tsò'c aà. ²³ Nì tigə ŋka ntsyēsə ghu; wa mə swōŋ mə innù tsim a mbo bù mbōŋ tá nòò ma wa à ku'u.

Ajàŋ mə Mu Nù à ka yì bǔ bǐi àà
(Mt. 24.29-31; Lk. 21.25-28)

²⁴ “A ka yì bə ni a n̄im, a n̄i n̄jwi j̄i mə i ka yì ki yòŋè noò ñgì'i wa aa, ta n̄nòò à fii, kaa tá sàŋ à wa'à bù ka nta. ²⁵ Tà m̄injōŋ m̄i ka n̄lo ni a aburə ñwokə ni a n̄syé, tá b̄i tsigə ida'a tsim j̄i i tswe a aburə aà. ²⁶ Maa noò tá b̄i tigə nyə Mu Nù tá à ka nzi ni a m̄um m̄bà'à ni m̄idà'à m̄i wè ni n̄ighà'à. ²⁷ Bεε a sigə, a tigə ñtoo baangel bi a n̄i mb̄εε mbi ji n̄ikwà mə tá bo ghεε ŋghotə b̄e bi b̄ii mə à tsò'c aa, ñloginə a mb̄εε m̄b̄i yì mò'c ŋghεε n̄lwi'isə ni yì mò'c.

Annù ȳi mə mbə bə yəgə ni àti fig aà
(Mt. 24.32-35; Lk. 21.29-33)

²⁸ “Tà n̄i yəgə annù a ni àti fig. A yi mbə noò ȳi mə ntaà ji i fi'isə mə iyəŋ j̄i fii aa, ni zi mə noò n̄tsù m̄b̄əŋ à tigə a abò ²⁹ A k̄i m̄b̄ə ni a ŋḡiŋ ŋḡiŋ mə, ni bə yə tá innù juà i ka m̄fε'ε, ni zi mə à zi m̄ə ŋkoontə, ñtigə aa tsi'i a n̄tsùbù'u. ³⁰ Mə swōŋ tsi'i annù n̄ŋkōŋ a mbo bù mə, kaa n̄iwàà ni b̄e nuà ni ka wa'à tsyà t̄i ghə mə innù ma j̄i tsim i f̄ε'ε m̄ə. ³¹ Aburə b̄ò ñsyε ka yì tsyà, lá kaa tá n̄ighaà na ni wa'à tsyà.

Kaa ñu tsù à si njwi ya kə nòò ma wa z̄i.
(Mt. 24.36-44)

³² “Kaa ñu tsù à si njwi kə nòò wa z̄i, kaa tsi'i baangel b̄ii bi tswe a aburə aa, kə M̄u. A ki nzi tsi'i Tà yuyu. ³³ N̄i ka ntsyēsə n̄i ghū, ŋka ntswe n̄ikərə ñlōŋ mə kaa ni si noò ma wa zi aa. ³⁴ A bə aa tsò ñu à f̄ε'ε mə yu gh̄é a n̄ighaa, à kə m̄ə aa m̄fε'ε, ntwoŋ ŋḡāŋfà'à ji m̄fa ifà'à ȳi mə bo ka ki fà'à aa, a mbo bo yì mò'c yì mò'c, ñswōŋ a mbò ŋḡāŋmb̄é n̄tsùnda mə tá a tswe tsi'i n̄ikərə ŋka m̄bε n̄i. ³⁵ A bōŋ mə tá n̄i tswe n̄ikərə ŋka m̄bε n̄i m̄bōŋ ñdùgə ñlōŋ mə kaa ni si noò ȳi mə à ka yì b̄i ghū aa zi aà. Mbə a tse bə a noò ŋkw̄é̄, ni n̄t̄i itugə, ni noò ñjwi, kə a t̄itugə. ³⁶ Ta bεε mə à bu'unə nzi, kaa a wa'à z̄i ñyə mə ni bwii. ³⁷ Annù ȳi mə mə swōŋə a mbo bù aa, à ki mbə ȳi mə mə swōŋə ni a mbo b̄e bitsimè: ‘N̄i ka ntswe n̄ikərə.’”

14

Ajàŋ ȳi mə bi le ntaŋ annù atu Yesu aà
(Mt. 26.1-5; Lk. 22.1-2; Jn. 11.45-53)

¹ A le n̄tigə mburə njwi ji baa mbōŋ tá ñjwi Passa bo b̄i ñjw̄i ñj̄i àbaa ti kò'ò i ku'u. B̄il̄i bi nḡāŋmà'a Nwi bo b̄i ŋḡāŋd̄i'ì n̄ōŋsə bo le ŋka n̄lōc ni ajāŋ ȳi mə mbə bo ŋε'esə ntswa Yesu ghu nzwitə. ² Bo le si swōŋə ni mə, “A bōŋ mə tá b̄i'inə tsuu ma yuù annu fāa njwi Passa gh̄irə ñlōŋ mə mbə b̄i'inə tswa yi bōŋ fikòrə ka f̄ε'ε a tit̄i b̄e i buurə idigə.”

Ajaŋ ȳi mə m̄āngyè yì mò'c à le nyò'c Yesu ni m̄ighurə aà
(Mt. 26.6-13; Jn. 12.1-8)

³ Yesu a le ntswe a Bethany a nda Simon ȳi mə à leε mbə ñj̄ik̄kwen aa ŋka n̄ji. A kà mə aa n̄ji, m̄āngyè yì mò'c a zi ni m̄ighurə m̄i l̄umtè mi at̄indùu m̄i mə mi le n̄ansə mbə tsi'i m̄i narda aa, a n̄i n̄ts̄iŋ ñḡò'c alabasta. A z̄i m̄ə, ñzwi m̄ighurə mya ntswentə nyò'c atu Yesu ghu. ⁴ M̄āntōŋ m̄i b̄e b̄i mò'c b̄ii mə bi le ntswe ghu aa, mi lw̄inè, bo tigə m̄betə n̄i waa bo ni bo mə, “A n̄ānsə nta ŋḡi'i ni m̄ighurə mù laà aa a ya aa ε? ⁵ Nlōŋ mə mbə bi feè m̄ighurə ma mù ñdùu yi tsyāt̄ə iba'atə ŋkabə silva ŋkh̄i ji tarə* bi logè ŋkabə ya m̄fa a mbo ŋḡāŋf̄umə.” Bo ghaantə m̄āngyè wa m̄fa afir̄ə yi.

⁶ La Yesu a swōŋə a mbo bo mə, “N̄i ma'atə yi; ni fa ŋḡi'i a mbo m̄āngyè gh̄u aa a ya aa ε? N̄i si zi mə à gh̄irə aa annù yì siginè a nu mə aa ε? ⁷ Nḡāŋf̄umə i tswe a tit̄i bù aa b̄inòò bitsimè, mbə ni tse kwetə waa a noò ȳi mə ni kōŋə aà, lá kaa mə ka wa'à tit̄i bù aa a ŋḡōŋ b̄inòò bitsim tswè. ⁸ A gh̄irə aa annù ȳi mə mbə a gh̄irə. A yò'c gha ni m̄ighurə mù, ñn̄ansə aa n̄u ya mbōŋ tá nòò ñtw̄iŋə ghà à ku'u. ⁹ Mə swōŋ a mbo bù tsi'i annù n̄ŋkōŋ mə, a n̄i ŋḡōŋ idigə tsim j̄i mə bi ka yi ki swōŋə n̄i ñtoo yì ñsiginè yù ghu fāa mbi aa, bi ka yi k̄i ki swōŋə n̄i annù yuà mə m̄āngyè ghua à gh̄irə a nu mə aà, ñjwa'atə n̄i yi.”

Ajàŋ ȳi mə Judas a le mbii mə yu ka fèè Yesu aà
(Mt. 26.14-16; Lk. 22.3-6)

* 14:5 300 denarii, ŋkabə baGrikia, denarius yì m̄f̄ùrə a le mbə ŋkabə ŋḡāŋf̄à'à a at̄u ñjw̄i.

¹⁰ Judas Iskariot, mæ le mbø nù yí mɔ'ɔ a titi ngányægənnu Yesu jya nìghúm òtsò baa aa, à le nghèè a mbèe bilii bi ngányəmə'a Nwī a mfèe Yesu a mbo bo. ¹¹ Bo le mburə ndoritə a nyu'u annù yii à le nzi a nswonə a mbo bo aa, mbii mæ bo ka fa ŋkabə ghu mbò. Judas a tigə òlɔɔ ni mánji yii mæ mbø yu tsyá ghu mfèe Yesu.

Ajan yii mæ Yesu bo bi ngányægənnu ji le nji miji mæ Passa aà

(Mt. 26.17-25; Lk. 22.7-14,21-23; Jn. 13.21-30)

¹² A bə a njwi yí òtsyambii, a njwi ñkurə àbaa ti kɔ'ɔ a noò yii mæ bi wà nì mú mbínjərə Passa aa, ngányægənnu Yesu bo betə ghu mbo mæ, “O lòɔ mæ bi'i ghèe nanjsə aa yuu adigə a mbo wò tá ò ji miji mi Passa ghu aa e?” ¹³ A toò ngányægənnu ji ji baa nswonə a mbo bo mæ, “Ni kuu ŋghèe a múm àla'a, bonj ni ka yə nù mbánjə yí mɔ'ɔ yii mæ a be'e àntòò ñkí aa tá zi ntsi'i ghuu. Bèe a zi ntsi'i ghuu, ¹⁴ ni ká ñyonə nù ŋghèe ŋkuu a nda yii mæ a kuu ghu aa, nswonə a mbo mbòj nda wa mæ, 'Ndi'innu à bètə mæ, ñja'à nda yii mæ bi'i bi ngányægənnu ja ka ji Passa ghu aa ì fə aa e?” ¹⁵ Bonj à ka di'i ñja'à nda yí ñwè yí mɔ'ɔ a ndəj bi ññ ñjoo ghu mum ŋki nanjsə aa a mbo bu. Bèe a di'i, ni tigə nanjsə ñjoo jii mæ bi'inə ka ghìrə ji Passa ghu aa ghu.”

¹⁶ Ngányægənnu Yesu jya ghèe wa múm àla'a nyə a bə tsi'i maa ajàn mæ à swòjə aa, ñtigə nanjsə ñjoo nji Passa jyá.

¹⁷ Nòò ñkwéfò à kù'u mæ Yesu a ghèe ghu bo bi ngányægənnu ji jyá. ¹⁸ Bo ghèe ñtswe ŋka nji atu atətə. Bo kà maa nji, Yesu a swonj mæ, “Mə swòjə a mbo bù tsi'i annù ñikonj mæ nù yí mɔ'ɔ a titi bù à ka ghìrə fèe ghà, nù ma ghú a ji bi'i yu.”

¹⁹ Bo loğinə ñtigə njonjə, mbetə yí mɔ'ɔ yí mɔ'ɔ mæ, “A ni mæ aa e?”

²⁰ A swonjə a mbo bo mæ, “A ni nù yí mɔ'ɔ a titi bù nìghúm òtsò baa mæ a tsütə abaa bi'i yu a múm àkanj yí fùürə aà. ²¹ Lá annù ma yú a ka yə Mu nù aa tsi'i ajàn yii mæ bi ñwa'anə a múm àñwà'ànə Nwī ñlonj ŋgaà yí aà. Ngi'i yí swèrə ñswèrə a nu nù yii mæ à fèe a Mu Nù aà! A le mbaa mbòj mæ bi tsee ajànə nù ma yú lö burə jwe jwe bə.”

Ntarə Mmà'ambī

(Mt. 26.26-30; Lk. 22.14-20; 1 Kor. 11.23-25)

²² Bo kà maa nji, Yesu a loğə àbaa, mfa mbi'ikə a mbo Nwī, mbatə mfa a mbo bo, ñswonj mæ, “Kó ni; à ni ìbii nù gha ghuà.” ²³ A kī ñloğə ndónj milù'u, mfa mbi'ikə a mbo Nwī, mfa a mbo bo, bo bitsim nò. ²⁴ Bò nò mə, a swonjə a mbo bo mæ, “A ni àləə nù ya à yuà, àləə ñwàrə àkàà yii mæ bi ka saansə atu bə bi ghà'atə aà. ²⁵ Mə swòjə a mbo bù tsi'i annù ñikonj mæ kaa ma ka yí wa'a milù'u bù ñno, nywe'e a njwi yii mæ mæ ka yí bú no milù'u mi fii a múm annù ñifò Nwī aà.”

²⁶ Bo yəə ìkòò ñtigə ñfè'e ŋkɔ'ɔ ŋghèe a atu nta'a Olive.

Ajan yii mæ Yesu à le nswonj mæ Peta à ka tuu yi aà

(Mt. 26.31-35; Lk. 22.31-34; Jn. 13.36-38)

²⁷ Yesu a swonj a mbo bo mæ, “Bù tsi'i bitsim, ni ka ghìrə mǎ'atə gha khəkə, ñlonj mæ a tswe a múm àñwà'ànə Nwī mæ, ‘Mə ka zwitə ntsèmbi tá mbínjərə jya ì ja'anə.’ ²⁸ Lá nòò yii mæ mæ ka yí yweenə ni ñiwo aa, mæ ka yí tsyá a mbii bù fò ghèe a Galilea.”

²⁹ Peta a swonj ghu mbo mæ, “Mbə bə bitsim tɛ'e ki mǎ'atə ñi gho mǎ'atə ñkhə bonj kaa mbə mæ wa'à gho mǎ'atə bə.”

³⁰ Yesu a kwi'i ghu mbo mæ, “Mə swòjə a mbo wò tsi'i annù ñikonj mæ, tsi'i ñitugə sii, mbonj tá àñkəgə tá à tɔj ŋgaà ji baa, bonj ò tuù mə ghà ñgàà ji tarə.”

³¹ Lá Peta a swonj ghu mbo mbii mæ, “A tɛ'e ki bə bə annù ñiwo bonj mæ ka kwo bi'ò; kaa mbə mæ wa'à gho tuu.”

Ngányægənnu Yesu jya tsim bo le ŋki nswonj tsi'i maa ajànə.

Ajan yii mæ Yesu a le ntsà'atə Nwī a Getsemane aà

(Mt. 26.36-46; Lk. 22.39-46)

³² Bo le ŋghèe ñywe'e a adigə yí mɔ'ɔ yii mæ bi le si twonjə ni Getsemane aa, Yesu a swonjə a mbo ngányægənnu ji mæ, “Ni tswè faà tá mə ghèe ntsà'atə Nwī.” ³³ Nloğə Peta ni Jems a bɔ'ɔ Jon mæ tá bo bo ghèe, nù yí ì loğinə ñka mbi'i, ñtə yí ì luu ni ajəjə. ³⁴ A swonjə a mbo bo mæ, “Ajəjə a luu a nti mæ si'i mburə mbə tsi'i a nzwitə mæ; ni tswè faà mæ, ñtswe ñikərə.”

³⁵ A ghèntə a mú ñtsirə, ñwo a nsyè ntsa'atə Nwī ñswonj mæ, mbə mánji a tswè ghu a ghìrə nòò ñgi'i ma wa a tsyá tá yu wa'à lò ñya. ³⁶ Nswonj mæ, “Abba, Taà ghà, mbə O ghìrə ñnnu tsi'i tsimə, ghìrə mæ tá mæ tsuu ndónj ñgi'i yuà mæ no; lá mæ kɔj aa a ŋghìrə tsi'i annù yii mæ ò lòɔ aà, kaa wa'à bə à yii mæ mæ lòɔ aa bə.”

³⁷ A lò mə mbii, nyə waa bo bwii, a betə a mbo Peta mæ, “Ni bwii aà bwii, Simon? Mbə ni wa'à ñikərə a ni àbàntə noò yí fùürə tswè aa e?” ³⁸ Ni ka ntswe ñikərə ñtsa'atə

nî Nwî tã wa'á ñkîrè Satan lô ñwo. Ntîi ghuu i lòo ñghîrè annù yîi mæ a ku'unø aa lâ ñjyá nú yùù i bàjñè mborø.”

³⁹ A bú ñlo ñghèè a ntsá'atø Nwî ñki mbu nswon tsi'í annù ya mæ a le mfòò ñswon a mbii aá. ⁴⁰ A bú mbii ñghèè ñyø ñgãnyøgãnnù ji jya i burø ki bwii tsi'í bwii ñlon mæ filo le nluu a mi'í bo aá; kaa bo wa'á annù yîi mbø bo swonø ghu mbo zi.

⁴¹ A bú mæ mbii nî ñgàá yîi mæ i ywe'e ji tarø aa nswon a mbo bo mæ, “Nî burø ka ki bwii tsi'í bwii, ñmiiintø nî ghuu aa e? Wa á kù'ù mæ lá; nõò á kù'ù mæ; bi fèè mæ Mu Nù a mbo bè bí bí. ⁴² Nî biinø tá bí'inø ghæe. Yê nî, wa nù yîi mæ a fèe gha aa á zì mæ.”

Ajàn yîi mæ bi le ntswa Yesu aá

(Mt. 26.47-56; Lk. 22.47-53; Jn. 18.3-12)

⁴³ Yesu á kà mæ aa ñghaa laá, kaa mburø ti mãnsø, Judas, nù yî mò'ò wa atitii ñgãnyøgãnnù Yesu jya ñighúm ñtsò baa, a burø ñzi bo bi ñnòò bè mæ bilii bi ñgãnmà'a Nwî nî ñgãndi'í ñnõsø bo bi bitá bí ala'a bo le ntoo. Bo le ntugitø nwi ntsò nî mibu'u.

⁴⁴ Judas, yîi mæ á le mfeè yî aa, á le mfa alensø a mbo bo mæ, “Nù yîi mæ mæ ka ghèe nõj mighègø mi aa, bon á ni ghu. Nî bàjñè yi; ñlogø ñghèè ni ghu. Bæe ni ti ghèe, ni nanjsø mbe yi.”

⁴⁵ A zì mæ, mburø ntsya ñghèè ghu mbèè ñnõj mighègø mi, ñswon mæ, “Rabbi!” ⁴⁶ Bè bya bi tigè ñghæe mbañnø yi. ⁴⁷ Nù yî mò'ò yîi mæ a le ntøø a titii bo aa a tso'ò munwí yî ñkwyè atõjñø abù'u ñgãnmà'a Nwî yî ñwè ghu nlo'osø. ⁴⁸ Yesu a betø waa mæ, “Nî zi nî nwi ntsò a bò'ò nî mibu'u aa a ntswa mæ tsò nî zi a mbañnø àngámighee aa e?”

⁴⁹ Tigø mæ ki si tswè bí'inø a ndáma'anwí aa a njwí njwí ndi'í ni ghuu, kaa nî wa'á gha tswa aa a ya aa e? Lá ma yú annu a tswè ni mfe'è tá lwensø annù yîi mæ aṅwà'anø Nwí a swonø aa.

⁵⁰ Ma mùu nõø ñgãnyøgãnnù ji jya tsi'í tsiim i tigè ñma'atø yi ñkghækø waá.

⁵¹ Mújõj yî mò'ò a ka nyonø nù, ñwè'e tsi'í abà'a atso'è yî fù'ù a nu yu. Bè bya bí ma'á mbò myaa ghu nu mæ bí tswa yi mbañnø tswa atso'è yi. ⁵² Lá a bàjñè ñma'atø abà'a atso'è yî fù'ù ya ñkhø yi tsi'í ñswèrè ñswèrè.

Ajàn yîi mæ ñgãndasa'a le ntsò'otø isa'a Yesu aá

(Mt. 26.57-68; Lk. 22.54-55,63-71; Jn. 18.13-14,19-24)

⁵³ Bi logø Yesu ñghæe ni ghu a mbèe ñgãnmà'a Nwî yî ñwè. Bilii bi ñgãnmà'a Nwî bitsim bo bí bitá bí ala'a bo bí ñgãndi'í ñnõsø bo le ñghotø ntswe bo bo. ⁵⁴ Peta á le si yõñø ni a njim Yesu a sà'a agha'á. A yõñø mæ ñkkuu ñghæe ntswe a nsãñabèe ñgãnmà'a Nwî yî ñwè bo bí ñgãnmbe'è ndama'anwí ñyò'otø nî mò'ò. ⁵⁵ Bilii bi ñgãnmà'a Nwî bo bí ñgãndasa'a tsim bo le ñka nloò nî mãnjí yîi mæ mbø nù a swõj annù yî tsu a atu Yesu yîi mæ mbø bo tsyá ghu nzwitø yi, lá kaa wa'á yî tsú yá. ⁵⁶ Bè bí ghà'atø bí le si tswèe nî ibãjñonnu a atu Yesu, kaa migháá myaa mi wa'á bàjñè mboontø.

⁵⁷ Bè bí mò'ò bí biinø ñtswèe nî ibãjñonnu ghu atu ñswonø ni mæ, ⁵⁸ “Bí'í le nyu'u a swon mæ yu ka yí sà'a ndámà'anwí yuá mæ bí bõo nî mbo aa i bú ghurè yí dàj fu yîi mæ kaa bí si aa nî mbo bõo aa, a njim ñjwí ji tarø.” ⁵⁹ Lá a ñki ñghèe a ni ma buú bè, kaa ñtsú waa kaa wa'á kî mboontø.

⁶⁰ Ñgãnmà'anwí yî ñwè wa a biinø ñtøø a titii bo mbetø Yesu mæ, “O si nî annù yî tsu a kwi'í tswè? O swõj mæ akø nî innù jù mæ bí swonø a atu wò aa e?”

⁶¹ La a tøø kaa wa'á yî kwè'è. Ñgãnmà'anwí yî ñwè wa a bú mbetø ghu mbo mæ, “O nî Ayo'ò Nwí, Mu Nwí yîi mæ bí gha'asø aa e?”

⁶² Yesu A swonø mæ, “A nî mæ, nî ka yi yø Mu Nù tá á tswè a mbèè ñkwèe Nwí yîi á tswè nî midá'á aa nî mà'á ñlo a aburø nsigø ni a múm mbà'á.”

⁶³ A kwi'í mæ laá, ñgãnmà'a Nwí yî ñwè wa a satø itsè'è j, ñswon mæ, “Bí'inø bú ñlõo nî biyøfø aa a ya aa e? ⁶⁴ Nî yù'ù àjàn yîi mæ á bøgítø Nwí aá. Kè nî wa'atø mæ akø le?” Bo bitsim tsarè isa'á yi nswon mæ a ku'unø mæ bí zwitø yi.

⁶⁵ Bo bí mò'ò bí tigè ñloginø ntigè ntsee nî mãtwyè ghu nu, ñlogø nî itsè'è mboò nî mi'í mi ghu, ñghõo nî yi, ñswonø ghu mbo mæ, “Twi nù yîi mæ á ghõo gho aá.” Bi le ntigø mbu ñlogø yi ñghæe mfa a mbo ñgãnmbe'è ndámà'anwí bí logø yi ntigø ñku.

Ajàn yîi mæ Peta a le ntuu Yesu aá

(Mt. 26.69-75; Lk. 22.56-62; Jn. 18.15-18,25-27)

⁶⁶ Peta á tswè mæ wa nsãñabèe a mbí ñtii ñka yo'otø nî mò'ò aa ñgãnfà'a ñgãnmà'a Nwí yî ñwè yî mãngyè yí mò'ò a zì ⁶⁷ ñyø Peta ñlii yi nswonø mæ, “Tigø ò ghîrø mbaa ñki ntswe bi Yesu mu Nazereth wa aa e?”

68 Peta a tuu nswonj mæ, "Kaa mæ sî yi zî, kaa wa'ã annù yîi mæ o swonj aa ki nzi." A swònjè mæ laà aa nlò wa nsànjàbèè nîf'e'ε nghèè a ntsùbù'u. [Tsi'i maa noò, àkègè yî ntsyàmbee a burè ntɔj.]*

69 A fè'è mâ, mu mǎngyè wa a yø yi, mbu mbè'ènè ñka nswonj a mbo bè bii mæ bi le ntøæ wa ntsùbù'u aa mæ, "Njù ghuà à ni ñu nìbò wàà yî mò'ò." 70 Lá Peta a bú ñkwatè ntuu yi.

Mu fibànjtè à bù mæ ghèè ki bæ, bæ bya mæ bi Peta le ntøæ aa bú ñswonj ghu mbo mæ, "Tsi'i ànnù nñkɔnjè, ò ni ñu nìbò wàà yî mò'ò nlonj mæ ò ni mu Galilea."

71 Peta a loginè ñtigè ñkaa nswonjè ni mæ "Kaa mæ sî njù yîi mæ ni swonjè aa zî. Bεε a bæ yîi mæ mæ swonjè aa àbanjènnù, Nwî a nñj ñdòò a atu mæ."

72 Tsi'i maa noò, àkègè bú ñkwatè tɔj, Peta a wa'atè ajanj yîi mæ Yesu à ghìrè nswonj ghu mbo mæ, "Mbɔj tǎ àkègè à tɔj ñgaa ji baa le boj ò tuù mæ gha ñgaa ji tarè." A wà'atè mæ laà aa mburè nanjè yø'è.

15

Ajanj yîi mæ bi le nghèè ni Yesu a nsi Pilato aà.

(Mt. 27.1-2; Lk. 23.1-5; Jn. 18.28-38)

1 Abèè a ghèsè mâ mf'u, bilii bi ñgǎnjmà'a Nwî, ni bità bi ala'a, nî ñgǎnjdi'i nònjè, bo bi ñgǎnjndasa'a tsim, bo tswá ñghòtè nghàànè, ñtigè ntswa yi, ñkwèrè mbo mî, ñlogè ñghèè mfa a mbo Pilato. 2 Bi ghèè mâ ni ghu a mbèε Pilato, a betè yi mæ, "O bæ aa mfò baYuda aa ε?"

A kwi'i ghu mbo mæ, "O swònj mâ!"

3 Bilii bi ñgǎnjmà'a Nwî bi le mbù ñnñj innù jî ghà'atè ghu nú. 4 Pilato a bú mbetè ghu mbo mæ, "O sî nî ànnù yî tsu a kwi'i tswé aa ε? Yø innù jîi mæ bi swonj ni a atu wò i burè gha'a laà aà!"

5 Lá kaa Yesu a wa'á yi annù yî tsu burè mbu kwikwi'i. Ma mùu ajanj annù a kî mburè ntsya Pilato tsi'i tsyà.

A janj yîi mæ bi le ntsèrè mæ bi zwitè Yesu aà

(Mt. 27.15-26; Lk. 23.13-25; Jn. 18.28-38)

6 A le mbè nònjè Pilato mæ a yi mbè a njwî Passa aa, a fi'isè ñgǎnjàtsanj yî nífùurè yîi mæ bè betè aa mfa a mbo bo. 7 A le mbè ma mùu noò aa, njù yî mò'ò mæ ñkum yi le mbè Barabbas, a tswe a atsanj a titii ñgǎnjmbùurè àla'á. Ma ghuù ñu à le nzwitè njù a noò yîi mæ bo le si bùurè ala'á aà. 8 Nnòò bè wa i le nzî ñswonj a mbo Pilato mæ tǎ à ghìrè a ajanj yîi mæ a t'e'ε ñghìrè a alòo lòò aà. 9 A betè a mbo bo mæ, "Ni lòò mæ tǎ mè fi'isè aa mfò baYuda a mbo bù aa ε?" 10 A le mbetè ma mùu ajanj aa nlonj mæ à le zî mæ à le ñghìrè aghè'ènnè mæ tǎ bilii bi ñgǎnjmà'a Nwî bya bi tswa Yesu ñzi mfa ghu mbo aà.

11 Lá bilii bi ñgǎnjmà'a Nwî bya bo totè ñnòò bè wa mæ tǎ bo ghìrè tǎ Pilato à banjè fi'isè bæ Barabas mfa a mbo bo. 12 Pilato a bú mbetè a mbo bo mæ, "Ni lòò mæ tǎ mè tigè ñghìrè aa mæ akè ni ñu ghu mæ ni twonjè nî mfò baYuda aa ε?"

13 Bo bú ñtɔnjè nswonj tsi'i nî tii mæ, "Kwèèntè yi a ati bànjnèbànjnè."

14 Lá Pilato a bú mbetè waa mæ, "Ni lòò mæ bi kweèntè yi aa a ya? Annù yî bi yîi mæ à bù'u aa à nî àkè aa ε?"

Lá bo bú ñku'usè ntonjè ghaa bæ ni mii ñswonj mæ, "Kwèèntè yi a ati bànjnèbànjnè."

15 Pilato a lòò mæ yu ghìrè tǎ nú ñnòò bè wa i boj, ñtigè mfi'isè Barabbas mfa a mbo bo, ñghìrè bi ghòò Yesu a fǎ yi mæ tǎ bi tigè ñlogè ghèè ñkweèntè a ati bànjnè bànjnè.

Ajanj yîi mæ bisogyè le si wye nî Yesu aà.

(Mt. 27.27-31; Jn. 19.2-3)

16 Bisogyè bya bi tigè ñlogè Yesu ñkuu ñghèε ni ghu a múm ñtò'ò Gúmnàà (bi le si twonjè aa ni Pretorium) ñtwonj bisogyè bitsim bii mæ bi le ntswe maa ntò'ò aa bi ghotè. 17 Bo le ñlogè atsè'è yî bàgitè yi atindùù ñw'e'ε ghu nu tsò mfò, ñlòò mǎndigè mǎ njónj ñjónj mba'a tsò àtsè'ètu nifò ñsòε ghu atú; 18 ñloginè ñtigè ntsa'atè nii, mbite ñswonjè ni mæ, "O le lele le! Mfò baYuda à kǎ kwèè! A kwèè!" 19 Bo tigè ntsya yî mò'ò yî mò'ò, ñghòò nî átú yi nî àti, ñtutè nî mǎtwyε ghu nu, ñswetè nî mǎkù'útè myaa ghu nsi a mmii yi. 20 Bo nanjè mæ ñwye yi laà, ñtso'ò atsè'è yî bàgitè ya ghu nu, mbu ñw'e'ε jii itsè'è jya fu ghu nu, ñtigè ñlogè yi mfe'ε ghèè a ñkweèntè a ati bànjnè bànjnè.

Ajanj yîi mæ bi le ñkweèntè Yesu a ati bànjnèbànjnè aà

(Mt. 27.32-44; Lk. 23.26-43; Jn. 19.17-27)

* 14:68 Kaa adigè yuà kaa a sî nî ñwà'ànè jî mò'ò tswé.

²¹ Nù yí mò'ò yíi mæ ikùm yi le mbø Simon, m̀bø mu baCyrene, ñki mbø ta bi Alexander bo Rufus aa, a le nlò a afò ñka ñkwæe, à zì m̀è ñka ntsya, bi tswá yi ní àdà'à m̀è tá à be'e ati bàññè bàññè Yesu yá. ²² Bi gheè ni Yesu wa adigè yíi m̀è bi le si twonè ni Gologota aà (ñji'í ikùm ma ghú i b̀è àdigè akwèetú ñú). ²³ Bo fa mlíl'ù m̀ii m̀è bi le m̀forinè ni àfú yíi m̀è bi twonè ni m̀èè aa m̀è tá à no, a tuú yi. ²⁴ Bi kweèntè yí wa ati bàññè bàññè; ñlògè itsè'è ji a nyàtè a titi bo, m̀ma'a ibìrè tá zì a ajàn yíi m̀è bo ka yàtè itsè'è jya a titi bo b̀itsim aà. ²⁵ Bi le ñkwèèntè yí aa a ni b̀inòò bi bù'ù a títugè. ²⁶ Ǹwa'anè annù yíi m̀è à le ñghìrè bi ññ isa'a ghu nu aa, m̀bèe wa ati bàññè bàññè ghu atu m̀è, "M̀fò baYuda." ²⁷ Bi le ñki ñkwèèntè b̀iyèrè bi baa bo bi Yesu, ñkwèèntè yí m̀fùrè ghu mbèè a abò mà'à, ñki ntigè ñkwèèntè yí mò'ò ghu mbèè a abò ñkwàbè. ²⁸ A ki m̀fè'e mbòòntè ní annù yíi m̀è àñwà'ànè Nwí a le nswon nlon ñgaà yí aà, m̀è, "Bi le ñniñ yí a titi ñgànghìrè innù jì b̀i."

²⁹ B̀itsyà bi m̀ánjì bi le si wyè nni, ñtsigè ní itú jyaa, ñswonè ni ghu m̀bo m̀è, "Wò yíi m̀è ò le nswon nòò, è ka sà'a ndám'anwí i bú b̀ò fu a ñjím ñjwi jì tarè aa, ³⁰ yweensè itu ib̀i nù gho lá, ñsigè wa atu ati bàññèbàññè b̀i'í yè!"

³¹ B̀ilii bi ñgàngma'a Nwí bo bi ñgàngndi'í nòñsè bo le si kii ñwye ní yi, ñswonè bo ni bo m̀è, "A le si yweensè ní badàn, tá à wa'à ib̀iinù yi yumbon tsitsòn yweensè tá b̀i'inè yè! ³² Tá Ayo'ò Nwí, M̀fò baIsrael, tá à lo fii atu ati bàññè bàññè ñsigè tá b̀i'í yè mbon bii annù yí."

Bè bya bi baa m̀è bi le ñkwèèntè waa bo aa, bo le si kii mbègítè nù yàa ñgaà.

Ajàñ yíi m̀è Yesu à le ñkwo aà

(Mt. 27.45-56; Lk. 23.44-49; Jn. 19.28-30)

³³ Nòò à si'í m̀i itugè i fii ñkusè ala'à tsim ñghèe nywe'e ni nòò ñyèñ nòò. ³⁴ A bè m̀è ni nòò ñyèñ nòò, Yesu a tònè ñyè'è nswon m̀è, "Eli, Eli, Lama Sabachthani?" Ma la a b̀è m̀è, "Nwìngòn ghà Nwìngòn ghà, O m̀è'e gha aa a ya aa è?"

³⁵ Bè bya b̀i mò'ò bii m̀è bi le ntèntè maa adigè aa, bi yu'u laa, ñswon m̀è, "Yu'u ni, a twonè aa Elijah." ³⁶ Nù yí m̀fò a khè ñghèe mmurè kúntsa a mum mlíl'ù m̀i tsè'è, ñsò'onè a ní ñkìkà'à, ñkò'òsè m̀fa ghu m̀bo m̀è tá à no. A fà m̀è, ñswon m̀è, "Nì yu'utè tá b̀i'inè yè m̀è Elijah à ka zì ghìrè tá à lo fii atu ati bàññèbàññè sigè le."

³⁷ Yesu à le nyè'è tsi'í ni tii mburè ntsii.

³⁸ Àtsè'è ya yíi m̀è a le ñkwàsè m̀m ndám'anwí aa, a le mbò'onè a titi, ñlòginè a ñdøn ñsigè nywe'e a nsyè. ³⁹ Atu B̀isogyè ya m̀è à le ntè nlii ní Yesu aa, à yè m̀è m̀ánjì yíi m̀è Yesu à le ñkwo ghu aa, ñswon m̀è, "Tsi'í annù ñikonè, ñù ghuà à b̀è aa Mu Nwí!"

⁴⁰ Bàngyè b̀i mò'ò bi le ntswe ghu, ntèè a sà'a agha'a nlii. Atiti bo, Mary Magdalene, ni Mary, ndè bi bi Jems yí ñkègè, bo bi Jose, a b̀ò'ò Salome le ntswe ghu. ⁴¹ Bo le si yònè ní Yesu wa noò wa m̀è à le ntswe a Galilea aa, ñkwèntè nii. Bàngyè b̀i mò'ò b̀i ghà'atè bii m̀è bo bi Yesu le ñkò'ò nzi a Yerusalem aa, bo le ñki ntèè ghu.

Ajàñ yíi m̀è bi le ntwinè Yesu aà

(Mt. 27.57-61; Lk. 23.50-56; Jn. 19.38-42)

⁴² Tsò m̀è à le mbø ñjwi ñnàñsè ñjoo nlon ñjwìngòn aa, a bè m̀è a ñkwèfò maa ñjwi m̀è àbèè a kà ló fu'u a ñjwìngòn aa, ⁴³ Joseph m̀è à le nlo a ala'a Arimathea, ñyu'utè ní annù nifò Nwí, ñki mbø ñú yíi m̀è b̀è le si le si b̀ò'ò nii, mbø ñú yí mò'ò a titi ñgàngndas'a aa, à le ntàn nti ñghèè a mbèe Pilato a mbetè aku Yesu ya m̀è yu lògè i ghèe twinè. ⁴⁴ A ghèè m̀è Pilato a betè m̀è Yesu à kwò m̀è le, ñtwonè atu B̀isogyè ya mbetè yí m̀è à ni tsi'í annù ññkonè m̀è Yesu à kwò m̀è le. ⁴⁵ A yù'ù m̀è m̀è Yesu à kwò m̀è aa, mbii m̀è tá Joseph à ghèe ñlògè akú yi ya ñghèè ñtswinè. ⁴⁶ A ghèè nyuu atsè'è yí fù'ù yí siginè, ñzi ñlògè Yesu ñsigè, ñlim nù yí ní àtsè'è yá. A lim m̀è, ntigè ñlògè yi ñghèe ñniñ a m̀m nisyè nii m̀è bi le nton a m̀m àlànşəngò'ò aà. A ññ m̀è, nti ñgò'ò ñghèe ñkusè ntsù nisyè wa ghu. ⁴⁷ Mary Magdalene bo Mary, ndè bi Jose le nyè adigè ya yíi m̀è bi lè ntwinè yí ghu aà.

16

Ajàñ yíi m̀è Yesu à le nyweenè ni ñwò aà

(Mt. 28.1-8; Lk. 24.1-12; Jn. 20.1-10)

¹ Njwìngon ya i tsyà m̀è, Mary Magdalene, bo Salome ni Mary, ndè bi Jems, bo yuu ñghurè m̀i lùmtè m̀è bo ghèe yò'ò nù Yesu ghu. ² A lò m̀è mbø a njwí yí ñtsyambii a m̀m ñgyà, tsi'í a títugè títugè, a noò ñsa'a nòò, bo fè'è a ñghèe wa ntsù nisyè. ³ Bò fè'è m̀è ñka ñghèe a m̀ánjì ntigè mbetè ní waa bo ni bo m̀è, "A ñgò'ò ya wa ntsù nisyè aa a ka tii wo lò'òsè a m̀bo b̀i'inè aa è?" ⁴ Bò ghèè m̀è nywe'e wa ntsù nisyè, ñghèè ki ñentè m̀i'í myaa, ñyè m̀è bi tii m̀è ñgò'ò ya ñlò'òsè. ñgò'ò ma yú i le mburè mbø tsi'í ñgò'ò

yî m̄fan̄ n̄fan̄. ⁵ Bo kuu n̄ghèè wa m̄m̄ n̄syè. Bô kùù m̄, n̄yè m̄j̄j̄n̄ yî m̄'ò a wè'è àdan̄ at̄sè'è yî fù'ù, n̄tswe a mbèè àbô mà'á; m̄bèè myaa m̄ syènè.

⁶ A swon̄ a mbo bo m̄, "Tâ m̄bèè muu m̄ tsuu l̄ syènè b̄. Nî l̄òò aa Yesu mu Nasareth wa m̄ bi k̄i kwèentè a ati b̄an̄n̄è b̄an̄n̄è aa ε? Wâ à b̄iinn̄è m̄ a n̄iwô. Wa kaa à si faà m̄ tswé! Yê n̄ àd̄igè yî m̄ bi k̄i n̄õnsè yî ghu aà. ⁷ Nî ghèe nswon̄ a mbô n̄ḡan̄yoḡon̄n̄u ji bo bi a mbo Peta, m̄ Yesu à tsyà m̄ a mbii bù n̄ghèe ni a Galilea. Nî ka ghèè ghu, i yè yî tsi'î wa ajàn̄ yî m̄ à le nswon̄ a mbo bù aà."

⁸ Bo fe'è wa m̄m̄ n̄syè n̄k̄h̄k̄è nlon̄ m̄ n̄u jyaa i le nswèrè, n̄tigè m̄benè ba'á b̄à'á. Bo k̄a m̄ aa n̄ghèe a m̄an̄j̄i kaa wa'á ànnu a mbo n̄u tsù burè swoswon̄, nlon̄ m̄ n̄bò'ò ni le ntswa waa aà.

*Ajàn̄ yî m̄ Yesu à le ndi'î ibii n̄u yi a mbo Mary Magdelene aà
(Mt. 28.9-10; Jn. 20.11-18)*

⁹ Nòò wa m̄ Yesu à le nyweenè a n̄iwò a n̄jwi yî n̄tsyamb̄ii a m̄m̄ n̄gyà aa, à le mfòò ndi'î ibiinn̄u yî aa a mbo Mary Magdelene, wa yî m̄ à le mfi'î izwî j̄i bi jya ji s̄amba ghu ato'ò aà. ¹⁰ Mary Magdelene a tigè n̄ghèe nswon̄ annu yî m̄ a le mfè'è aa a mbo b̄è bya m̄ bo bi Yesu le s̄i karè aà, nlon̄ m̄ bo le ntswe tsi'î n̄ àj̄on̄n̄è, n̄yè'è. ¹¹ Bo yù'ù m̄ m̄ Yesu à b̄iinn̄è m̄ ni n̄iwò Mary Magdelene a yè yî aa, n̄ka ligitè, kaa wa'á waa b̄ii.

*Ajàn̄ yî m̄ Yesu à le ndi'î ibii n̄u yi a mbô n̄ḡan̄yoḡon̄n̄u ji ji baa aà
(Lk. 24.13-35)*

¹² Ma yù á tsyà m̄, a bù n̄zi ndi'î ibiinn̄u yi a mbo bo bi m̄'ò bi baa, m̄ bi le mfè'è a Yerusalem n̄tigè m̄f̄u n̄ghèe n̄i waa a af̄ò. Ma mùu noò Yesu a b̄an̄n̄è n̄tigè ndi'î aa b̄è n̄k̄irè yî yî d̄an̄ a mbo bo ma bù. ¹³ Bô b̄ii m̄, n̄swon̄ a mbo àb̄ugè yaa b̄ii m̄ bo le ntswe a Yerusalem aa, kaa bo wa'á waa b̄ii.

*Ajàn̄ yî m̄ Yesu à le ndi'î ibii n̄u yi a mbo n̄ḡan̄yoḡon̄n̄u ji jya n̄ighum̄ n̄tsò m̄'ò aà
(Mt. 28.16-20; Lk. 24.36-49; Jn. 20.19-23; If̄u'á 1.6-8)*

¹⁴ A b̄è m̄ a noò n̄j̄m̄ Yesu a z̄i n̄tsi'î n̄ḡan̄yoḡon̄n̄u ji jya n̄ighum̄ n̄tsò m̄'ò bo tswé n̄j̄i, a ghaantè waa nlon̄ m̄ kaa bo le n̄wa'á n̄ àb̄iint̄ii tswé, n̄ki n̄k̄ii m̄int̄ii myaa, kaa wa'á ànnu yî m̄ b̄è bya m̄ bi le nyè yî a noò yî m̄ à le nyweenè ni n̄iwò aa b̄ii aà. ¹⁵ A swon̄ a mbo bo m̄, "Nî ghèe a mbo m̄b̄i n̄tsim, n̄ka nswon̄ n̄i n̄toò yî n̄sigon̄è ya a mbo b̄è bi t̄simè. ¹⁶ Nù yî m̄ a yù'u, n̄n̄i n̄ti yî a nu m̄, bi murè yî a n̄k̄i aa, à ka yî yweenè, n̄u yî m̄ kaa à s̄i n̄ti yî a nu m̄ n̄i aa, Nw̄i à ka yî n̄i isa'a ghu nù. ¹⁷ Bè b̄ii m̄ bi n̄i n̄ti waa a nu m̄ aa, bi ka yî t̄swe n̄i ìlènsè juà: Bo ka yî k̄i fi'î n̄i b̄idemon a nto'ò b̄è n̄i k̄um̄ ghà. Bo ka yî k̄i ghàà m̄ighàà m̄ fii ¹⁸ bo ka yî k̄i bwèe n̄i no tugitè n̄i a mbo bo kaa t̄a i wa'á ànnu a nu bo ghirè; kè b̄e m̄ bo te'è nno b̄è n̄li'î, kaa i wa'á ànnu tsu a nu bo ghirè b̄è. Bo ka yî k̄i n̄õnsè n̄i m̄bô myaa a nu n̄ḡan̄m̄ighòò t̄a bo ka m̄fwetè."

*Ajàn̄ yî m̄ Yesu à le n̄kò'ò n̄ghèe a aburè aà
(Lk. 24.50-53; If̄u'á 1.9-11)*

¹⁹ Mm̄à'ambi Yesu à ghàà m̄ a mbo bo laà aa, Nw̄i a l̄ogè yî n̄kò'ò ghèe ni ghu a aburè, n̄ghirè a tswé a mbèè n̄kwèe yu n̄i mà'á. ²⁰ Bo fe'è n̄ghèe n̄tigè nswon̄ n̄i n̄toò yî n̄sigon̄è ya a idigè t̄sim; Mm̄à'ambi a fa'á bo bo n̄ghirè n̄i ìlènsè t̄a b̄è zi m̄ bo le si swon̄ aa tsi'î ànnu n̄n̄kon̄è. Amen.

Ntoo yi Nsiginè yii LUKAS à le ñwà'ànè àà

ÑJ'INNŪ ANWÁ'ANƏ YU

A ñwà'ànè yú aa a le ñwà'ànə Lukas, mə à le mbə docta aà. Kaa à le ñwà' à ñú yí mò'c a titii ñgàn̄too Kristo jya bə, kaa ñki' i ñú baYuda ki mbə. A le mbə ñú àkòrə Paul, Paul a ki nan̄sə ñkəñə yi, bo yu karə ñghɛɛ ni a nitəə a idigə jì ghà'atə (ifà' à 16.10-17; 20.5-15; 21.1-18; 27.1-28).

Lukas à swəñ mə yu ñwà'ànə aa a mbo Theophilus tã tã à nan̄sə nzi annú ñikoñ yii mə bi ði' i ghu mbo, bo bi àjàñə mə ìnnú ma jù i le mfɛ'è aà. Annú ñikoñ ma yú a bə ñtoo yi ñsiginè ya nloñ Yesu Kristo, yii mə Azwí Nwí a le ntso'c yi mə tã à zi nswonə ntoo ma yú a mbò ñgàn̄əfumə, ñkɛ'ɛnə ajànə mə Nwí à ka yweensə bə aà (4.18-19). Lukas a ði' i nfi àjàñə mə annú ñgàn̄əmfumə, à yi bə bi kəgə, bo bi à yi bə bi bi, a le nan̄sə ntswe a nu Yesu aà. Yesu à le ntwonə Mateo ñkàn̄kwɛrə bitax, ñswonə mə kaa yu le ñwà' à aa a ntwonə bə bii annú yaa a tsinə aa zi, yu le mbàn̄nə ñzi aa a twonə ñgàn̄ghirə ìnnú jì bfi (5.32); ñtwonə a Zacchaeus aa nloñ mə yu le nzi aa nìcò bə bii mə bi bwɛ aa, i yweensə waa (19.10). Nğàn mún̄gwà' à wa mə à le mbwɛ aa, i ði' i nfi ibəñ Nwí bo bi ñko miññə Taà yi' inə a mbo boò bi (15.11-32).

Lukas à ði' i tsi' à ànnú ñiñkoñ mə ñtoo yi ñsiginè ya kaa i si aa tsi' i a mbo baYuda tswé. I tswɛ aa a mbò mbi ñtsimè, mbə “ñkà' à...a mbo bə bi atoo dāñə” (2.32). Yesu à zi aa a ñghirə “tã mu ñú ñtsim à yə ajāñ mə Nwí a yweensə bə aà” (3.6).

Lukas a ki ñdi' i abwarə bāngyɛ a nsi mi' i Yesu; ñghaa nloñə Mary ñdɛ yi, Elizabeth, Martha bo Mary, bisubika' à bi (10.38-40), bāngyɛ bfi ghà'atə bii mə bi le si kwetə ñii, mfa' a ghu mbo aà (8.2-3). Nki ñdi' i ajāñə mə Yesu à le mbəñkə yi ñghaa a mbo bāngyɛ bya bii mə bi le si yə' ə ñyonə ñii a mán̄jì Golgotha aà (23.27). Bāngyɛ bfi ghà'atə le si yonə Yesu, ñloginə a Galilea, ñtswe bo bo a Yerusalem, ñtəə nyə ajāñə mə bi le si kwèentə yi aa (23.40), bo bi àdigə yii bi le ntwinə yi ghu aà (23.55-56), ñyi mfòò ñghɛɛ nyə mə Yesu à ywèenə mə ni ñiwo (24.1-80) ñtigə ñghɛɛ nswonə a bə ñgānyogənnú jì jya ñghúm ñtsò mò'c (24.9-10).

Lukas à nan̄sə ñkwèè fimfaa a nfi ànnú ntsà'atə Nwí (3.21; 5.16; 6.12; 11.1; 22.32; 23.34,46). Ka mə Yesu à le mbə Mu Nwí aa, à le si ləgə nfi noò ntsa'atə nfi Nwí ghu tã zi annú yii mə Taà yi a ləcə aa, i kii kwɛrə mitsyɛ bo bi midà' à a mfa' a ifà' a yi ghu. Bi' inə yə mə, mbəñ tã à tso'c ñgāñntoo jì jya a titii ñgānyogənnú jì jì ghà'atə, a le ñghèè ñlɛ ñka ntsa'atə Nwí àbɛ'ɛ fu' u (6.12).

Lukas a ghirə bi yə ñidorə ñii mə ñtoo yi ñsiginè ñlonə Yesu Kristo i zi ni nu aa, ñloginə a ni ikòò baangel wa a noò yii bi jwe yi aa (2.14) ñghɛɛ nywɛ' e a noò yii mə Yesu à mānsə ifà' a yi ñtigə ñko'c ñghɛɛ ni a aburə fu a mbɛɛ Tà aà. Nğānyogənnú jì i “tīgə ñgha'asə ñii, ñti waa i luu ni ñidorə, bo tīgə mbu mbi waa fu a Yerusalem. Ntigə ntswe ni a ndāmà' anwí a ñgəñ bìnòò bitsim, ñgha'asə nfi Nwí.” (24.52-53).

Bi yatə ñwà'ànə yú aa laa:

1. Nji' i ànnú ñwà'ànə yú 1.1-4
2. Ajāñ mə bi le ñjwe Yesu bo bi Jəñ Nğāñmürə bə ñki bo bi noò yii bo le mburə bəñkhə aà 1.5—2.52
3. Ifà' a Jəñ Nğāñmürə bə ñki 3.1-20
4. Ajāñ mə bi le mmurə Yesu ñki bo ajāñ mə bi le ñkwà'ànə yi aà 3.21—4.13
5. Ifà' a Yesu a Galilea 4.14—9.50
6. Nlò a Galilea ñko'c ñghɛɛ ni a Yerusalem 9.51-19.27
7. Ngyà yi ñlwí' in̄jəm a Yerusalem bo bi maa mbèè àla' à 19.28—23.56
8. Ajāñ mə Mmà'ambi à le nyweenə ni ñiwo, ñdi' i ibiñú yi a mbo bə ñtigə ñko'c ñghɛɛ a aburə aà 24.1-53

Innù ntsyàmbii

¹ Taà Theophilos, bə bfi ghà'atə bi gaan̄sə mitii myaa a ñwà'ànə ìnnú jii mə i le mfɛ'è a titii bi' i aà. ² Bo ñwà'ànə aa ajāñ mə bə bii mə bi le nyə ìnnú ma jù ñloginə a noò ñloginə ñkii nscensə nfi ñtoo ya aa, bi swonə a mbo bi' i aà. ³ Ajāñə mə a bə laa aa, Taà, mə nan̄sə mə ñlogə noò ñyogə ìnnú ma jù mbɛ' enə a ləginə, ñwà'atə mə a ku' unə mə tã mə nan̄sə ntsisə ñwà'ànə ajāñ mə ìnnú ma jù i le mfɛ'è aa a mbo bo. ⁴ Mə ghirə

mùu ajàn aa mē tā ò nanşə nzi annù nîkon yîi mē a tswe ghu nlon ɣɔɔn innù tsim jii bi swon a mbo wò aà.

Ajàn yîi mē bi le ɣkè'èné annù nlon ɣaa Jon Ngāɣmùrə bə a ŋki aà

⁵ Nòò yîi mē Herod à le mbə mfɔ a ala'a Judea, ɣgāɣmà'a Nwî yîi mò'ò à le ntswe ghu, mfe'ε aa a titii àkhìrə bə bii mē bi le si fà'à bɔ bi bə bi ɣgāɣmà'a Nwî Abija aà, ikùm ɣgwé yîi i le mbə Elizabeth, ŋki mfe'ε aa a ɣgwé'ε Aaron ɣgāɣmà'a Nwî wa. ⁶ Akòrə nizi yaa bo bitsim a le ntsinə a nsi mi'i Mmà'àmbi, kaa bo wa'à nî àlò'ò tswe nlon mē bo le si ləè binòɣsə bi Nwî ŋkii nyu'unə nî ndi'i jî tsi'i tsimə. ⁷ La kaa bo le ɣwa'à nî mu bāɣnə tswe nlon mē Elizabeth à le mbə afirə, bo kî ntigə bilwèn aà.

⁸ A leè mbə a ɣjwi yîi mò'ò, a bə ɣjwi yîi mē ɣgāɣmà'a Nwî Abija i tswe nî mfa'a a mùm ndámà'anwî, Zechariah a ká mfa'a ifá'á yîi a mùm ndámà'anwî, ⁹ ɣyonə nî nòɣsə ɣgāɣmà'a Nwî maa noò, bi le mmà'a ibirə ntsò'ò yîi mē tā à tɔɔ alúmtə a nikentə nî mò'ò nî mà'a Nwî. A tigə ɣkuu ɣghεε a mùm ndámà'anwî. ¹⁰ Nnòò bə bitsim bii le ntswe a abee aa bi le si tsà'atə Nwî maa noò yîi mē à le mbə noò ntòò alúmtə aà. ¹¹ Angel Mmà'àmbi à le ɣwî'ikə mfe'ε ghu nsi, ntəə a mbèè àbò amà'a nîkəntə nî mò'ò nî alúmtə nyà. ¹² Nòò yîi mē à le nyə angel wa aa, mibè mi le nsyənə, nibo'ò tswá yîi. ¹³ Angel wa a swon ghu mbo mē, "Tsuu bɔ'ò mbá Zechariah. Wa Nwīɣɔɔn à yù'ù mē atsà'atə yò. Ngwé ghò Elizabeth à ka jwe múmbāɣnə tā ò tswe ikùm yîi nî Jon.

¹⁴ A ka yîi bə annù nîdorə a mbo wò tá nú yò ì nanşə mbɔn, bə bi ghà'atə kii ndoritə nlon mē bi jwe yîi aà.

¹⁵ Nlon mē à ka yîi bə ɣjwi yîi ɣwé a nsi mi'i Mmà'àmbi, kaa wa'à milù'ù ka nno, kə mi bònə kə mi tii.

Azwî Nwî a ka yîi lwensə yi loginə a ato'ò ndè yîi.

¹⁶ A ka yîi ghìrə tá balsrael bi ghà'atə tá bi bú mbii fu a mbo Mmà'àmbi Nwīɣɔɔn wàà.

¹⁷ A ka yîi tsyá a mbii Mmà'àmbi nî ázwî ntoó Nwî Elijah bo bi mùdà'á mi.

A ka yîi bəonsə bitá bo bi bɔɔ,

i bəɣkə ɣgāɣatii atu tá bo tswe nî mtsyè tsó bii innù jyaa i tsinə aà.

A ka yîi tarjə bə tá bi ku'unə a mbó Mmà'àmbi."

¹⁸ Zechariah a betə Angel wa mē, "Mə ka zi aa mē akə mē ma yú annù a ka fè'è aa ε? Nlon mē mē tigə nlnwèn jii, ɣgwé ghà a kî nlnwèn lwən aa ε?"

¹⁹ Angel wa a kwi'i ghu mbo mē, "Mə nî Gabriel yîi mē a təə nî a nsi mi'i Nwî, yu wa yîi mē à too gha mē tá mē zi ɣkè'èné ntoó yîi n̄siginə ma yú a mbo wò aà. ²⁰ Lá, tsó mē kaa ò si ntoó yîi n̄siginə yú mē ì ka yîi fè'ε nî nòò yîi mē à ku'unə aa bii aa, kaa ò ka wa'à bú ɣghaa. O ka ghεε nî tighàà i ywe'e wa noò yîi mē innù ma jii i ka yîi fè'ε laa aà."

²¹ Bə bya mē bi le ntəə a abee aa, bi le nyu'utə Zechariah kî kan ntigə ɣwa'a nî mē a ghìrə àkə a tigə ntigə a mùm ndámà'anwî ntigə aa ε? ²² Nòò yîi mē à le mfe'è aa, kaa à le ŋkii'á a ɣghàa a mbo bo bú nzi. Bo tigə nzi mē ɣjəè təə təə ì le yîi wa mùm ndámà'anwî. A le ntigə nseensə waa nî mbo, ntigə ntswe nî tighàà.

²³ Nòò yîi mē à le mmāɣsə afá'á yîi a mùm ndámà'anwî aa, a tigə nlo mbii yîi a ndùgə yu. ²⁴ A tî mē bə nî mú àtii noò, ɣgwé yîi Elizabeth a tswe nî mú, ntigə tswe tsi'í a nda mē bi tsuu yîi ló yə atu bisàn bintaà. ²⁵ Ntigə nswon nî mē, "Mmà'àmbi à lentə mē ɣghìrə ma yú annù a nu mē aa, a mfi'í ndirə atu a atu mē a titii bə."

Ajàn yîi mē bi le ɣkè'èné a mbo Mary mē à ka jwe Yesu aà.

²⁶ Bisàn bi le ntsyá bi nto'ò ajàn yîi mē Elizabeth à le ntswe nî mu aà, Nwî a too angel Gabriel a njò'ò ala'a Nazareth a ala'a Galilea. ²⁷ A le ntswe nî ɣkii a mbo múɣɔɔò māɣyè yîi mē nù yîi mò'ò yîi mē ikùm yîi i le mbə Joseph, nlo a atsə Mfɔ David aa, à le ɣkosə. Ikùm múɣɔɔò māɣyè ma ghú i le mbə aa Mary. ²⁸ Angel wa à le nzi ghu mbo nswon mē: "Mə tsà'atə ghò! Mmà'àmbi à tswe bu yu, à kî mē n̄nin mbɔɔnə yîi ɣwé a nu wò."

²⁹ Mary à le mbo'ò tsi'í annù n̄ɣkon a ajàn yîi mē à le nyu'u annù ya mē angel wa à le nswon aà, ntigə ɣwa'a nî mē ma yú m̄buu atsà'atə a di'í aa àkə le. ³⁰ Angel wa a swon ghu mbo mē: "Tsuu bɔ'ò mbá Mary, wa ibɔn Nwīɣɔɔn ì tswe a mbo wò. ³¹ O ka tswe nî mu ì jwe múmbāɣnə ì tswe ikùm yîi nî Yesu.

³² A ka yîi bə ɣjwi yîi ɣwé tá bi ka twonə nii nî Mu Nwīɣɔɔn Ako'òntsirə.

Yaweh Nwīɣɔɔn à ka yîi ghìrə yîi nî mfɔ tsi'í tsó ta bi taà yîi David.

³³ A ka yîi bə Mfɔ a ɣgwé'ε Yacob, i lwî'í n̄ɣkon, kaa tá annù nifɔ yîi tá wa'à nî nlwî'í tswe."

³⁴ Mary a betə angel wa mē: "Mə bürə nî múɣɔɔò māɣyè, kaa mē leè ɣwa'a ɣm̄bāɣnə zi, mibə ma yú annù a fè'è aa mē akə le?"

³⁵ Angel wa a kwi'i ghu mbo mē,

"Wa Azwî Nwî a ka kusə gho

tá ádá'a Akò'òntsirè tá à kuu a nu wò.

Ma mùu ajàṅ, mu wa mē ò ka jwe aa, wa yii mē à làa màṅsè aa, bi ka yí tigè twonḡ yi ni Mu Nwí.

³⁶ Wa'atè ñú ṅgwè'è ghùù, Elizabeth. Bi swonḡ ni mē kaa mbè a wa'à bɔɔ jwé. La tsítsòṅ, yumbɔṅ à tswé mē ni mu a ni bisàṅ bi nto'ò, ka mē à lwèn mē si'i si'i aà. ³⁷ Kaa ànnù yí tsu sì ghu tswé mē mbè Nwí a wa'à ghìrè."

³⁸ Mary a kwí'i mē, "Yá, mē laa mbè abù'u Mmà'àmbi, tá a fè'e a nu mē wa ajàṅ mē ò swòṅ aà." Angel wa a tigè nùma'atè yi ṅghèe yi.

Ajàṅ mē Mary, à lè ṅghè a ṅghantè Elizabeth aà

³⁹ Tsi'i maa noò Mary a burè ñtanṅè njoò ji mmà'atè ṅghèè a njo'ò àla'à yí mò'ò yii mē à lè ntswe a atu nta'a a Yudea aà. ⁴⁰ A ghèè mē aa, ṅghèè ṅkuu a nda Zechariah ntsa'atè Elizabeth. ⁴¹ Mary à yù'ù mē atsà'atè Elizabeth aa, mu wa a litè ñnanḡ ghu nìbùm, Azwí Nwí a lwensè Elizabeth ⁴² a tɔṅṅè ñswonḡ mē, "Nwí à nàṅsè nniḡ mbɔɔnè a nu wò a titi bāṅgyè, mbɔɔnè à kí ntswe a nu mu wa yii mē ò ka jwe aà! ⁴³ Ma yù ànnù yí wé, ajàṅ mē ndè bi Mmà'àmbi ghà à zi ṅghantè gha aa, a fè'e a nu mē aa a ya aa è? ⁴⁴ Nlonḡ mē ajàṅ mē mē ghìrè nyu'u atsà'atè yo aa, mu ghù a nìbùm m1è à ghìrè nliṅè nnanḡ ni nìdorè. ⁴⁵ Mbɔɔnè a nu wò mbá māṅgyè, yii ò lè mbii mē ànnù ya yii mē Mmà'àmbi à lè nswonḡ a mbo wò aa, mē a ka fè'e tsi'i maa ajàṅ aà."

Ìkòò yii mē Mary à lè nyèè aà

⁴⁶ Mary a swonḡ mē,

"Tbi nù gha tsim i gha'asè Mmà'àmbi;

⁴⁷ ñtiti gha i doritè nlonḡ Nwíṅḡṅḡ ṅgàṅnyweensè gha

⁴⁸ nlonḡ mē à wà'atè mē gha, àbù'ù yi yii mē à ni tikùm aà.

Nlonḡ mē, ñloginè tsítsòṅ, bè bitsim ka tigè twonḡ ni gha ni ñú yii mbɔɔnè à tswè ghu nu aà,

⁴⁹ nlonḡ innù jì wé jii mē Mmà'àmbi yii à nì Ntì aa à ghìrè a nu mē aà, ìkùm yi i laa màṅsè aà.

⁵⁰ A ko mìlìṅṅè bè bii mē bi bɔ'ò nù aa mìwaa mìwaa.

⁵¹ A nàsè mē ñkwèè ñdì'i ada'a yi,

ñsènsè ṅgàṅṅee nu bo bi innù jii mē bo mòòntè a mùm ñtiti bo aà.

⁵² A sigisè mē bifò bi wé a ìbèrè bo,

ṅṅentè bitikùmè.

⁵³ A jè'è mē ṅgàṅṅì, ñlwsè waa nì ñjoo jì siginè,

mbaṅṅè mfurè bē bii mē bi tswè nì ñjoo aa bi kwèṅkè nì àbo ṅ'e.

⁵⁴ A zì mē a ṅkwetè ṅgàṅfà'á yi Israel,

ṅwa'atè ṅko mìlìṅṅè yii mē à lè kà' à nlonḡ ṅgàà yàà

⁵⁵ ñswonḡ a mbo bitaà bi'inè,

a mbo Abraham bo bi ṅgwè'è yí, ñlwi'i nāṅkonè."

⁵⁶ Mary à lè ntswe bo Elizabeth bisàṅ bi tarè mbu mbè yi fu.

Ajàṅ mē bi lè njwe a Jon ṅgàṅmùrè bè a ṅkì aà

⁵⁷ Noò njwe Elizabeth à lè ṅkù'ù, a jwe mùmbāṅṅè. ⁵⁸ ṅgàṅmbèè ndugè jyaa nì ṅgwè'è yàà bi lè nyu'u ànnù yí wé yii mē Nwíṅḡṅḡ à lè ṅghìrè ghu nu aa, bo bo bitsim tigè ñdoritè.

⁵⁹ A bè mē nì ñjwí jì nifwaa aa, bi zì a ṅṅètè mu wa, ñlɔɔ mē bi tswé ìkùm yi ni Zechariah, ni yí taà yí. ⁶⁰ Lá ndè yí a tuu tsi'í niti, ñswonḡ mē, "ṅṅaṅ, ìkùm yi à ni Jon."

⁶¹ Bè bya swonḡ ghu mbo mē, "kaa ñú tsù a ṅgwè'è bù kaa à si nì ìkùm ma ghù tswé."

⁶² Bo tigè ṅghaa a mbo Zechariah nì mbò mbètè yí mē à kɔṅ mē bi tswè ìkùm mu wa nì wò aa è?

⁶³ Zechariah à lè mbètè taafèrè ṅṅwa'anè ghu mē, "Ìkùm yi à ni Jon." Annù a lè ṅgha'a waa bo bitsimè. ⁶⁴ Tsi'í maa noò, ñtsù Zechariah i ṅa'anè, àlèè yi a fèṅkè, à bú ṅka ṅghaa fu, ntigè ṅgha'asè Nwí. ⁶⁵ Nìbɔ'ò lè ntswa bambèè ndùgè bi bya, ṅṅaṅ ya i sèèṅè fya ala'a nta'a Yudea tsi'í tsimè. ⁶⁶ Nù ñtsim yii mē à lè nyu'u ṅṅaṅ ya aa, a lè si mòòntè atù yi ghu ntigè mbètè nì mē, "Mu mà ghù à ka yí bè aa àkè aa è?" Nlonḡ mē a lè nlaa mē ádá'a Mmà'àmbi a lè ntswe ghu nù.

Ntoò yii mē Zechariah à lè ṅkè'èṅè aà

⁶⁷ Azwí Nwí a lè ñlwsè Zechariah ta bi Jon, a tigè ñswonḡ nì ñtoò Nwí mē,

⁶⁸ "Tá bi'inè ka ṅgha'asè a Mmà'àmbi Nwíṅḡṅḡ baIsrael,

nlonḡ mē à zì mē ṅkwetè bē bi, ntsu'u atù yaa.

⁶⁹ A fi'sè mē a ṅṅaṅyweènsè bè yii mē à tì aa a mbo bi'inè,

a bè ñú àtsè ṅgàṅfà'á yi David

70 tsi'í ajàŋ yíi à le ñkà'à à ñtsya a ñjím ñgàŋntòò jì jìi laa aa a ñgu'u,
 71 mæ yu ka yí yweensø yí'inè a mbò ñgàŋkíbaà jì'inè,
 i kwerø yí'inè a mbo bè bii mæ bi naa yí'inè aà,
 72 i dì'i ibòŋø yí yíi mæ à le ñkà'à a mbo bità bi bitaa bi'inè aà,
 i kii wa'atø a akàà yí yí laà yà,
 73 là'a akàà ya mæ à le ñwàrè bo taà yí'inè Abraham aà.
 74 A le ñkà'à mæ yu ka kwerø yí'inè a mbo ñgàŋkíbaà jì'inè,
 tâ bi'inè tigø mfa'a ghu mbo kaa wa'à bo'ò,
 75 ni mánjì yíi à laa mmaŋsø ñki ntsinø a nsi mi'i yu a ni nòò yí'inè ntsim faa atu nsyè.
 76 Wò, mú ghà, bi ka yí tigø twonø ñi gho ni ñgàŋntòò Nwíŋgòŋ Akò'òntsirø.
 Nløn mæ ò ka yí ghèe a mbii Mmà'àmbi, a nnaŋsø mánjì yí.
 77 I tigø ghìrø tâ bè bi zi mæ bo ka yí yweenø aa
 mæ mbø bi li'inè ifansø innu jyaa,
 78 i tsyà aa a ñjím ñko mìlìŋnè Nwíŋgòŋ yí'inè,
 a ajàŋ mæ àbèè a ka yí ló a aburø i fu'u sigø a nu bi'inè,
 79 a mfa ñkà'à a mbo bè bii mæ bi tswè a múm ñfii ìdigè,
 a adigø àlilønø niwo aa,
 i kii tsisø mìkòrø mi'inè tâ mì ka ntøø ni mánjì mbòòñø."
 80 Mu wa à le ñkwe, ntii a múm Azwí Nwí, ñtswe ni a nta'a mìwèè mìwèè, ñywe'e a
 noò yíi mæ bi le ndi'í yí a mbo balsrael aà.

2

Annù àjàŋ yíi mæ bi le ñjwe Yesu aà (Mt. 1.18-25)

1 A bæ maa noò Mfò Kaisa Augustus a swon mæ tâ bì søn bè tsi'í bì tsím a itoo itoo
 jii mæ baRoma bi le si bu'utø aà. 2 Nòò wa mæ annù søn bè ma yú yíi mæ a le mbø yí
 ntsyambii a le mfe'è aa, Kwirinius à le mbø Gúmnaà a mbù'u Syria. 3 Nù ntsim à le ntigø
 ñghèe mæ yu ñwà'ànø ikúm yí a ñikurø bo.
 4 Joseph à le nlò a ñjò'ò ala'à Nasareth yíi i le ntswe a Galilea aa, ñki ñko'ò ñghèe
 ñikurø ni Bethelhem nù mæ ni le ntswe a ala'a Yudea aa, a bè àdigø yíi mæ bi le ñjwe
 Mfò David ghu aà. Joseph à le ñghèè ghu aa nløn mæ à le mbø ñù àtsø David aà. 5 A
 le ñghèè ghu mæ yu ghèe ñwà'ànø ikúm yí bo yí Mary yíi mæ à le ñkosø ñi ñgwè yí aà.
 Mary à le ntswe ni mú. 6 Ajàŋ mæ bo le ntswe a Bethlehem aa, a tsigø mu wá; 7 ñjwe mú
 yí yí ntsyambii yí mbàŋnè, ñlìmtø yí ñi ibà'a itsø'è, ñnønø yí ñi àkhi miji naà ñløn mæ
 kaa àdigø a le ñjwa'à a mbo bo wa ndá bigii tswè aà.

Bitsèè bi mbi bo bi baangel

8 Bitsèè bi mbi bí m'ò'ò bí le ntswe maa mbèè àla'a, a atu nta'a, mbe ñi mbi jyaa. 9 Bo
 kà mæ aa mbe ñi mbi jyaa jya aa, Angel Mmà'àmbi a wi'íkò ñfe'è a nsi mbo. Ñkà'a
 Mmà'àmbi yíi mæ i ñwèenè tsi'í ñwèenè aa, i ta ñkarisø waa, ñbò'ò ni wè ni tswá waa,
 10 la angel wa a swon a mbo bo mæ: "Ñi tsuu bo'ò bð, wa mæ zì aa ni ñtoo yí ñsiginè
 a mbo bú, yíi mæ i ka zì ni ñidore ni wè a mbo ñù ntsimø." 11 Bi jwè mæ Ngànywèensø
 ghùù, mæ ni Kristo Mmà'àmbi aa, a itugø mbi sii, a ñikurø Mfò David. 12 Alènsø yíi mæ
 a ka dì'í a mbo bú aa, a bæ mæ, ni ka ghèe yø mu yí mbørø tâ bi lìmtø yí ni ibà'a itsø'è,
 ñññ yí ni àkhi miji naà."
 13 A ghèø ki mánø, ñtsúntsò baangel yí wè bi ló a aburø nsigø, ñyøø ñi ikòò ñgha'asø
 ñi Nwí ghu, ñswonø ni mæ,
 14 "Ñigha'a a mbo Nwíŋgòŋ yíi mæ à tswè a aburø ñko'ò ntsirø aà,
 mbòòñø a mbo bè fàa nsyè bii mæ Nwíŋgòŋ a doritø nløn ñgaa yàà aà."
 15 Nòò wa mæ baangel bya bi le mbù mma'atø waa ñkò'ò ñghèe a aburø aa, bitsèè bi
 mbi bya bi tigø ñghaa bo ni bo mæ, "Ñi ghìrø bi'inè ghèe a Yerusalem, ñghèe nyø annù
 yíi mæ a fe'è ghu, Mmà'àmbi a ke'enè a mbo bi'inè aà."
 16 Bo le ntswa'atø ñghèe nyø Mary ni Joseph ni mu wa a ñôn a akhi miji naà. 17 Bitsèè
 bi mbi bya bi yø mu wa ñkè'ènè a mbo bo ajàŋ yíi mæ baangel bya bi le nswon nløn mu
 wa aà. 18 Ñgòŋ bè bitsim bii mæ bi le nyu'u aa, bi le nyerø annù ya mæ bitsèè bi mbi bya
 bi le nswon aà. 19 Mary à le nlògø innu jyá tsím ñløø a ntii yu ntigø mmaòntø ñi átù yí
 ghu. 20 Bitsèè bi mbi bya bi le mbù ñlò ntigø mbii ñghèè waa, ñyøø ñi ikòò ñgha'asø ñi
 Nwí ghu nløn annù yíi mæ bo le nyu'u ñki nyø a boòntø tsi'í wa ajàŋ yíi mæ baangel bya
 bi le nswon aà.

Ajàŋ yíi mæ bi le ntswe ikum Yesu aà

²¹ Njwí i tsyà mɛ ji nifwaa, a ajànɔ mɛ bi le nɔɔtɔ yi aa, bi tswé ikũm yi ni Yesu, ikũm wa mɛ angel wa le mfa mbɔn tã bi tswé ni yu a ato'o aã.

²² Nòò à le nkw'ù mɛ tã taà yi bó ndè yi ghírè annú nsí'í waa tã bo laa nyoŋɔ ni nòŋsɛ Moses, bo lògè Yesu mɛ tã bo bo kɔ'ɔ nghɛɛ a Yerusalem, tã bo ghɛɛ ndi'í yi a mbò Mmà'àmbi, ²³ nyoŋɔ ajàn mɛ a le ntswe bi nwa'ànè a ni nòŋsɛ Mmà'àmbi aã, "Mfòò àjèè mǎngyè ntsim yíi à ni múmbáŋnè aa, bi ntswe ni ìlòò yi ni àyàré ayoo a mbò Mmà'àmbi." ²⁴ Bo le nghèè aa ta i kii mà'à Nwí, "ni bíbugírè míkúu bi baa bo bi bítsò'ɔ bí kègè bi baa." I yòŋè ni àjàn yíi mɛ nòŋsɛ Nwí à le ndi'í aã.

²⁵ Njù yí mò'ɔ à le ntswe a Yerusalem, ikũm yi i bɛ Simon, a bɛ nù yíi mɛ mìnú mi le ntsinè, a kii bó'ɔ ní Nwí. Azwí Nwí a tswé ghu nu, a yu'utè ní noò yíi mɛ Nwíngɔŋ à ka yí lè'ètè mǎntii mi baIsrael aã. ²⁶ Le bɔŋ Azwí Nwí a lèè ndi'í ghu mbo mɛ à ka yí yè Ayo'ɔ Nwí Mmà'àmbi wa i bóŋ kwo. ²⁷ Azwí Nwí a le tintè yi mɛ tã à zi a ndámà'anwí maa njwi mɛ bi le nzi ni mu wa aã. Ta bi Yesu ni ndè yí bi zì mɛ ni ghu a nkwensè nòŋsɛ aa ²⁸ a nɛɛ yi ntugitè a mbo yu, nɔgha'asè Nwí nswa mɛ,

²⁹ "Mmà'àmbi, mà'àtè tã àbù'ù yò tã à ghɛɛ ní mbɔɔnɔ nyòŋɔ ni nighaa nò;

³⁰ òlɔŋ mɛ mi'í ma mi yè mɛ ànnú nyweensè bɛ,

³¹ yíi mɛ ò tǎntè mǎ òlè a nsi mi'í bɛ bítsimè aã,

³² a bɛ òkà'á a nka ndi'í mǎnɔi ghò a mbo bɛ bi itoo dǎn, i zì ni nigha'a a mbo bɛ bo baIsrael aã."

³³ Taà yí bó ndè yí bi le nyerè nlon annú yíi mɛ bi le nswon mbi'í nɔgaa yí aã. ³⁴ Simon a tigè ònɔŋ mbɔɔnè a nu bo nswon a mbo Mary, ndè yi, mɛ, "Mu ghulá à ka yí ghírè tã bɛ bí ghà'àtè wo, i kii nɛntè bí ghà'àtè a ala'a baIsrael. A ka yí bɛ alènsè yíi mɛ bɛ ka yí tigè nɔghaa nlon nɔgaa yí, i tuu ní ànnú yí, ³⁵ tã munwi òtsò tã à kii nso ntii ghò.

Tã ònɔŋ yíi mɛ bɛ bí ghà'àtè mɔòntè a mǎntii bo aa, tã bi ghírè tã i fɛ'e nlaa."

³⁶ Nɔgǎntòò Nwí yí mǎngyè yí mò'ɔ à le ntswe ghu, ikũm yi i bɛ Anna, a bɛ mu Fanuel, yíi mɛ à le nlò a nɔgwé'e Asher aã. A ti bɛ aa bɔŋ à lwèn mɛ. A le nyo'ɔ ntswe bó òdoò yí tsi'í ìlòò ji sǎmbaa a kwò. ³⁷ A tigè ntswe tsò òkwi'í mǎngyè i ìlòò mighum mi nifwaa òtsò ji níkwà. Kaa à le kii'í nii ndámà'anwí mǎmà'àtè, nɔgha'asè ní Nwí, nsi'isè ní ìbɔinú yi ti ji, ntsá'àtè ní Nwí a nítugè bo bi a si'inè. ³⁸ A le nki nzi tsi'í maa bǎntè noò, nifa mbi'ikè a mbo Nwí, nɔghaa nlon nɔgaa mu wá, a mbo bɛ bítsim bii mɛ bi le si be ni mɛ tã Nwíngɔŋ à tsu'u atu Yerusalem aã.

³⁹ Nòò yíi mɛ bo le nɔghírè ònɔŋ tsim nyoŋɔ ni nòŋsɛ Mmà'àmbi aa, bo le mbù mbi'í fu a Galilea, nɔghɛɛ a níkurè bo a Nazareth. ⁴⁰ Mu wa à le ntigè nkwé, ntswe ni mǎntii, nki nluu ni mǎntsyè; ìbɔŋ Nwí i tswé ghu nú.

⁴¹ Taà yí bó ndè yí le si kɔ'ɔ ni a Yerusalem a atú àlòò a atú àlòò a noò ìkòò Passa. ⁴² Nòò yíi à le mbè ìlòò nighúm òtsò baa aa, bi lògè yi bo bo kɔ'ɔ nghèè ghu tsi'í ajàn yíi bi le si ghírè aã. ⁴³ Bo mǎnɔsɛ mɛ ìkòò wa nka nkwɛɛ, mu wa, là'á Yesu, a bènè ntswe a nɔŋm a Yerusalem, kaa taà yí bó ndè yí wa'á zì. ⁴⁴ Là bo le si wa'atè ni mɛ à tswé a titii bɛ bii mɛ bo bo le si zínè aã, ntigè nɔghɛɛ, ntèè nítèè ni jwi yí mǎfùurè; òlɔɔ yi a mbèè ìkà'á jyaa bo bi nɔgǎngwé'e jyaa. ⁴⁵ Bo lòò mɛ yi kaa wa'á yè, mbo mbi'í fu a Yerusalem a nlòò yi ghu. ⁴⁶ Njwí i tì mɛ ti tsyà ji tarè, bi yè yi a ndámà'anwí a tswé a titii bídi'í bi ònɔŋ, nyu'utè ní ànnú yíi mɛ bo le si swon aa, nki mbetè ní ìbetè a mbo bo. ⁴⁷ Bè bítsim bii mɛ bi le nyu'u ànnú yíi mɛ à le si ghàà aa, bi le nyerè nlon mǎntsyè mii mɛ à le ntswe ni mu aa, bo bi ìkwí'í jii à le si fa aã. ⁴⁸ Nòò yíi mɛ bi le nyè yi aa, ànnú le ntsyà waa, ndè yí a swon ghu mbo mɛ, "Mú ghà, ò ghírè ni bí'í lálá aa a ya lè? Ye ajàn mɛ ò fa nɔgí'í a mbo bí'í taà ghò, bí'í ghàà òlɔɔ ní ghò aã."

⁴⁹ A kwi'í a mbo bo mɛ, "Ni ghírè nɔghaa òlɔɔ ní gha aa a ya lè? Nì sè zì mɛ a ku'unè a mbo mɛ mɛ tã mɛ tswé a nda Taà ghà aa è?" ⁵⁰ Là, kaa bo le nwa'á nji'í ànnú yíi mɛ à le si swonè a mbo bo aa nanɔsè òzi.

⁵¹ A le nlò nyoŋɔ waa bo bo sigè nghèè fu a Nazareth. A tigè nyu'unè ní waa. Ndè yí à le nanɔsè nlèè ònɔŋ ma jù tsi'í tsim a múm ntii yu. ⁵² Yesu à le ntigè nkwé ni mǎntsyè bo bi àjɔŋ nú, Nwíngɔŋ bo bi bɛ kòŋè ni yí.

3

Ajàn mɛ Jɔn Nɔgǎnmùrè bɛ a nki à le si swon annú Nwí aã

(Mt. 3.1-12; Mk. 1.1-8; Jn. 1.19-28)

¹ A le mbè ní ìlòò jii mɛ i le nywé'e nighúm òtsò òtaà a noò yíi mɛ Tiberias à le mbè Kaisa aa, Pontius Pilate a bɛ Gumnaa a Yudea, Herod a sa'á ní Galilea, mumaà yi Philip

a sa' à nì Ituria, nì Trachonitis Lysanias a sa' à nì Abilene, ² Annas bo Kaifas bē ñgǎñmà'a Nwí jì wè; ñìghàà nì Nwí nì le nzì a mbo Jon mu Zecharias a nta'a miwèè miwèè, ³ a tigè ñkarè ibu'ù itoò tsim jii i le ntswe a Jordan aa, ñswonjè nì mē tā bē bēñkè mânti myaa, ñkwèrè ñki tā bi li'inè ifansennù jyaa. ⁴ A le si ghìrè ma laà a bē aa ajàn yii mē bi ñwa'anè a mùm àñwà'ànè ñgàñntoò Nwí Yesiah aa mē,

"Ñjì ñù ì tǎñnè nì a nta'a miwèè miwèè ñswonjè nì mē,

'Nì nanjè a mánjì Mmà'àmbi,

ñnanjè iyaà jì tā ì tsinè,

⁵ Nwí à ka tsirè idigè miborè ì tsim,

i kii sigisè mianta'a mli wè bo bi mli kègè mitsim, i ghìrè tā idigè jì ñòrikè tsim tā ì tsinè.

I lwenjè mibirè mitsim tā mánjì à laanè.

⁶ Tā mu ñù ntsim tā à yè ajàn mē Nwí a yweensè bē aa. "

⁷ Nnòò bē yì ghà'atè ì le si zì a Jordan mē tā Jon à murè waa a ñki. A swonj a mbo bo mē, "Bù bōo bi nò, a ghuu aa a wà'asè wò mē tā nì khè alwintorjè Nwí yii mē a zì aa è?"

⁸ Tā nì ka ñkoonè mianta' mii mē mi di'i mē nì bēñkè mē mianti muu mma'atè ibi ghuu. Ntsuu i kii swonjè nì mē, "Taà yì'ì à nì aa Abraham'. Mē swonj a mbo bù mē Nwí à zì ajàn mē mbè yu bēñkè ñgò'ò jii i tigè mbè bōo bi Abraham. ⁹ Tsi'ì tsitsòj waa bi nòñsè mē ñjàà ñlòo nì ñwà'ì ñù ghu tsi'ì mǎñgàn! Iti tsim jii mē kaa i si mianta' mli siginè koonè aa, bi ka wà mmà'a a m'ò'ò tā ì khì."

¹⁰ Nnòò bē wa i betè yì mē, "Bi'ì ka tigè ghìrè aa mē akè aa è?"

¹¹ A kwi'ì a mbo bo mē, "Ñù yii mē à tswè nì its'è'è jì baa aa, tā à fa yì m'ò'ò a mbo ñù yii mē kaa à sè nì yì tswè aa. Ñù yii à ki ntswe nì mǎjì aa, tā à ka nyatè a mbo bē."

¹² Ñgǎñkwèrè tax i le ñki nzi mē bi murè waa a ñki, mibetè yì mē, "Ndì'innù, bi'ì ghìrè yì'ì ñgaa mē akè le?"

¹³ A kwi'ì a mbo bo mē, "Nì ka ñkwèrè tsi'ì àyoo yii nì tswè nì ñkwèrè aa, ntsuu ki kwèrè ì tsiyà." ¹⁴ Bisogyè le ñki mibetè yì mē, "Ñgaa yì'ì ì bē la aa è? Bi'ì ka ghìrè mē akè aa è?"

A kwi'ì a mbo bo mē, "Nì tsuu ñjoo bē nì fikòrè ì ki tswè kwèrè. Ntsuu ibanjènnù a atu bē ki tswè, i kwèrè nì ñjoo jyaa, ñki mbeentè mē ñkabè yii mē bi tu ghuu ghu aa ì kù'unè."

¹⁵ Ajàn mē bē bya bi le si wa'atè mē ànnù yì wè yì m'ò'ò a ka fè'è aa, bo bitsim le si tigè mibetè nì ibetè ñlòj ñgaa Jon mē à laà mbè yu mbè Ayò'ò Nwí wa aa è? ¹⁶ Jon a fá àkwi'ì a mbo bo bitsim mē, "Mè murè ghuu aa a ñki, lá ñù yì m'ò'ò à tswè ghu yii mē a yònjè a ñjì mē, à kò'onè ntsyà gha, kaa mē t'e'è kii kù'unè mē mbè mē fèè mǎñkàrè mli ntám mli bē. A ka yì ki murè ghuu aa a mùm Azwí bo bi a mum m'ò'ò. ¹⁷ Ayoo nsogè mǎsàn a tswè ghu abo, à ka sègè mǎsàn mya i tii ntsà'a tsim fi'isè i tigè ghotè mǎsàn mya a mùm àta yu, i bǎñnè tōo ntsà' à jya a nì m'ò'ò yii mē i khì kaa wa' à nímè aa."

¹⁸ Ma mùu ajàn Jon à le si di'itè waa nì bimánjì bi ghà'atè ñswonjè nì ñtoo yì ñsiginè ya a mbo bē. ¹⁹ Lá, Jon à le ñghàantè Herod yii à le mbè Gúmnaà aa ñlòj mē à le ñkwèrè Herodias, ñgwè ñdím yì, ñki ñghìrè innù jì bi jì ghà'atè jì m'ò'ò. ²⁰ Herod à ktu'usè mbu ñghìrè bē ànnù yì tinsè, a ntswa Jon mǎfi a ndátsanjè.

Ajàn yii mē bi le mmurè Yesu a ñki àà

(Mt. 3.13-17; Mk. 1.9-11)

²¹ Nòò yii mē bi le murè bē bitsim a ñki aa, Yesu à le ñki nzi bi murè yì a ñki. Bi mùrè mē yì a ká ntsa'atè Nwí, àbùrè a ña'anè. ²² Azwí Nwí a ló a aburè ñghaa nswonj mē, "O nì mú ghà yì mǎbǎñnè yii mē mē kònjè aa, mē nanjè ndoritè ñlònjè ghò."

Ñkàñjètsè Kristo

(Mt. 1.1-17)

²³ Yesu à le ñka ñloginè ifà' à yì aa bonj à bē mē ilòò mighum mi ntarè, bē wa'atè nì mē à nì mu Joseph yii mē à le mbè mu Heli.

²⁴ A bē mu Matthat,

a bē mu Levi, a bē yì Melchi,

mbè yì Janni, mbè yì Joseph.

²⁵ A ká mbè yì Mattias, a bē yì Amos,

mbè yì Nahum, yii à le mbè mu Esli,

mbè yì Naggai,

²⁶ a bē mu Maaf,

a bə mu Mattathias, mbə mu Semein,
 mbə yî Josech, mbə yî Joda,
 27 a bə mu Joanan, mbə yî Rhesa
 ŋki mbə mu Zerubabel, mbə mu shealtiel,
 mbə mu Neri,
 28 mbə yî Melchi,
 mbə yî Addi, mbə yî Cosan,
 mbə yî Elmadam, mbə yî Er,
 29 mbə yî Joshua, mbə yî Eliezer,
 mbə mu Jorim, mbə mu Matthat
 mbə mu Levi,
 30 a bə yî Simeon,
 mu Yuda, mu Joseph,
 mu Jonam, mu Eliakim,
 31 a bə mu Melea, a bə yî Menna,
 a bə yî Mattatha, mbə mu Nathan,
 mbə mu David
 32 a bə mu Jesse,
 mbə mu Obed, mbə mu Boas,
 mbə mu Sala, mbə mu Nahshon
 33 mbə mu Amminadab, mbə mu Admin, mbə yî Arni,
 mbə yî Hezron, mbə mu Perez,
 mbə mu Yuda
 34 mbə mu Yakob,
 mbə mu Isaac, mbə mu Abraham,
 mbə mu Terah, mbə yî Naho,
 35 a bə mu Serug, mbə mu Reu,
 mbə mu Peleg, mbə mu Eber,
 ŋki mbə mu shela,
 36 mbə mu Cainan,
 mbə mu Arfaxad, mbə mu Shem,
 mbə mu Noah, mbə mu Lamech,
 37 a bə mu Methuselah, mbə mu Enoch,
 mbə mu Jard, mbə mu Mahalaleel,
 mbə mu Cainan,
 38 a bə mu Enos,
 mbə mu Seth, mbə mu Adam,
 Mbə mu Nwî.

4

Ajàn yîi mə Devil à le ŋkwà'ànə Yesu aà
 (Mt. 1.1-11; Mk. 1.12-13)

¹ Yesu a lô wa ŋki Jordan, Azwî Nwî a luu ghu nu, nlɔgə yi ntsyasə a nta'a miwèè miwèè ² a tswé ghu mitugə mi njwi mighum mi nikwà, Devil a kwà'ànə yi. A ni ndùu njwi mà jù, kaa à le ŋwa'á ayodə tsu jî; njwi jya mighum mi nikwà kà maa ntsya, ñjî i yanə yi. ³ Devil a swonj ghu mbo mə, "Mbə ò bə Mu Nwî, ò swonj a mbò ñgò'ò yù mə tá i bənj ntigə abaà." ⁴ Yesu a kwi'i ghu mbo mə, "Bì ŋwa'anə a múm ànjwà'ànə Nwî mə, 'kaa ñù à si ntîi tswe nlonj aa tsi'i àbaa yuyu bə.' "

⁵ Devil a bú ñlɔgə yi ŋkɔ'cɔ ŋghɛɛ ni ghu a ndəj, ndi'i itoo tsim jii mə bífɔ bi mbi bù sa'a aa ghu mbo tsi'i ni mú ñtsirə nò, ⁶ ñswonj ghu mbo mə, "Mə ka fa ada'a a mbo wò mə tá ò ka mbu'utə itoo mà jù tsi'i tsim tá i ki ŋka ŋgha'asə nî ghò; ñlonj mə bi fà mə itoo mà jù tsi'i tsim a mbo mə, mə tswé ni midà'a a mfa a mbo ñù yii mə mə kəjə aà. ⁷ Tsítsɔn, nìbə ò bii mə ò ka mii gha, bəj mə ka fa itoo mà jù tá ò tigə mbu'utə." ⁸ Yesu a kwi'i ghu mbo mə, "Bì ŋwa'anə a múm ànjwà'ànə Nwî mə, 'Ka mii tsi'i Mmà'ambî Nwîŋgòj ghò, ñkii ŋka mfa'a tsi'i ghu mbo yuyu.' "

⁹ Devil a bú ñlɔgə Yesu ŋghɛɛ ni ghu a Yerusalem, ñtə'ɛ yi wa atu nidòò ni ndámà'anwî, ñswonj ghu mbo mə, "Mbə ò bə Mu Nwî, ò tso'onə ñlo fàa atu nda nnəjə a nsyè; ¹⁰ ñlonj mə bi ŋwa'anə a múm ànjwà'ànə Nwî mə, 'Nwî à ka swonj a mbo baangel bi nlonjə gho

mə tã bi ka mbɛ nĩ ghó,'

¹¹ ñkĩ mbu nswonj mə,

'Bo ka tigə ɲɛɛ gho i tugitə a mbo bo a ndəŋ

mbi'i ò tumə àkòrə yo a nĩ ñgò'ò.' "

¹² Yesu a kwi'i ghu mbo mə, "Aɲwà'ànə Nwĩ a swonj mə, 'Tsùu a Mmà'àmbi Nwĩngɔŋ ghó kwà'ànə.' " ¹³ Nòò yìi mə Devil à le mǎnsə a ɲkwà'ànə Yesu aa, à le mmà'àtə yì ñghɛɛ yì, nywe'e a noò yìi mə à le mbù ntswe nĩ àbwarə yì dǎŋ aà.

Ajàŋ yìi mə Yesu à le nìlògìnə afà'á yì a Galilea aà

(Mt. 4.12-17; Mk. 1.14-15)

¹⁴ Yesu a ma'àtə mbu mbii fu a Galilea, nluu ni mǎdà'a mi Azwĩ Nwĩ. Ngàn ñlon ɲgaa yì i ghɛɛ nĩ idigə tsim jii mə i le ɲkarisə Galilea aà. ¹⁵ Yesu a ghɛɛ nĩ mbii ñtigə ndi'i nĩ ànnu Nwĩ a ndǎŋghòtə baYuda, bə bitsim bi gha'asə nii.

Ajàŋ yìi mə bi le ntuu Yesu a Nazareth aà

(Mt. 13.53-58; Mk. 6.1-6)

¹⁶ Yesu a ghɛɛ a Nazareth a adigə yìi mə à le ɲkwe ghu aà; à ghɛɛ mə aa ɲkuu a ndǎŋghòtə a ajàŋ yìi mə à le si gha'asə ɲghirə a ɲjwĩngɔŋ aà, mbiiin ntəə a ndəŋ a ntwonj nighàà ni Nwĩ, ¹⁷ bi fà àɲwà'ànə ɲgàŋntoo Nwĩ Yesaiah ghu mbo, a ɲa' à àɲwà'ànə ya, nyə adigə ya yìi mə bi le ɲɲwà'ànə ghu mə,

¹⁸ "Azwĩ Mmà'àmbi a tswe a nu mə,

ñlonj mə à tsò'ɔ gha mə mə mə ka nswonj ntoo yì ñsiginə a mbò ɲgàŋəfumu.

A tóo gha mə tá mə k'ɛnə a mbo ɲgàŋətsanj mə bi ka fi'isə waa,

i kii swonj a mbo bifə'ənə mə tá bi ka nyə idigə.

Bə bii mə bi ni'i nĩ waa laa bi ka kentə a ni'i bo,

¹⁹ i kii k'ɛ'ənə a mbo bə mə nòò yìi mə Mmà'àmbi à ka ghirə ibòŋ a nu bo aà à kù'ù mə."

²⁰ A mǎnsə mə aa, ɲkuse àɲwà'ànə ya mfa fu a mbo ɲgàŋəfà'á à ndǎŋghotə wá, ñtigə ntswe a nsyɛ. Mi'i mi bə bitsim wa nda mi bəŋkə ñtigə nlii nii. ²¹ A lògìnə ñtigə nswonj a mbo bo mə, "Sii, ànnu yìi mə bi ɲwa'anə fàa adigə aɲwà'ànə aa, a fɛ'è mə mboontə ni yu'ù." ²² Bə bitsim bi le si tigə nswonj innu jì siginə ñlonj ɲgaa yì. ɲkii yerə ni mighàà ni mboonə mii mə le si fɛ'è ghu ntsu aà; ñtigə nswonj ni mə, "A si tsi'i mu Joseph wa à ghuà bə aa ɛ?"

²³ Yesu a swonj a mbo bo mə, " Mə zi mə ni ka swonj nighàà ni nǎnaa nuà a mbo mə, 'Dokta, tsu'u ibiinu ghó; i ghɛɛ nĩ mbii swonj mə tá mə kì ɲghirə innu jì yɛyerə jii mə ni kì yu'u mə mə kì ghirə a Kapernaum aa, fàa nikurə bù.' " ²⁴ Yesu a ghɛɛ nĩ mbii ñswonj mə, "Tsi'i ànnu nĩŋkòŋ, mə swonj a mbo bù mə kaa bi si ɲgàŋntoo a ala'a bo bii. ²⁵ La mə swonj tsi'i ànnu nĩŋkòŋ a mbo bù mə, bɪkwĩ'i bi bǎngyè bi ghà'àtə bi le ntswe a ala'a Israel wa noò Elijah, mə Nwĩ a le ntsetə aburə atu ilòò jì tarə ni bisan bi ntò'o, kaa mbəŋ wa'à loo, mǎkwenə yì ñtì a kuu wa ala'à. ²⁶ Kaa Nwĩ à le wa' à Elijah a mbo ɲù dǎŋ too ntsyatə mǎngyɛ Zarephath yuyu yìi mə à le ntswe a ala'a Sidon, mbə ɲkwĩ'i mǎngyè aà. ²⁷ Ngàŋəkikwen i le ntswe a ala'a Israel ɲgha'a wá noò ɲgàŋntoo Nwĩ Elisha; a kì mme tsi'i Naaman, ɲù baSyria yìi mə bi le ghurə akikwen yì."

²⁸ Bə bitsim bii mə bi le ntswe wa ndǎŋghòtə aa, bi yu'ù mə ànnu yìi mə Yesu à swonj aa, ñtòŋə waa i naŋsə ñlwi, ²⁹ bo biinə, ñtii yì mfe'ɛ nĩ ghu wa múm ala'a bo, ñlɔgə yì ɲkò'ɔ ɲghɛɛ ni ghu a mbèè nta'a yìi mə bi le mboɔ ala'a ya ghu aà, a adigə yìi mə mbaa i le ntswe ghu aa mə bi binjə yì ghu. ³⁰ La Yesu a bǎŋnə ñtsya a titi bo ɲghɛɛ yì.

Nù yì mò'ɔ yìi mə à le ntswe nĩ àzwĩ yì bĩ aà

(Mk. 1.21-28)

³¹ Yesu a ma'àtə ñsigə ɲghɛɛ a Kapernaum, yìi mə à ni njò'ò ala'a yì mò'ɔ a Galilea aà. A bə a ɲjwĩngɔŋ a ghɛɛ ɲka ndi'i nĩ ànnu Nwĩ. ³² Bə yerə a ajàŋ yìi mə à le si di'i aà, ñlonj mə nighàà ni nĩ le ntswe ni adà'à. ³³ Nù yì mò'ɔ à le ntswe wa ndǎŋghòtə mə à le ntswe nĩ àzwĩ demon yì bĩ. A yə mə Yesu aa, nyə'ə tsi'i nĩ ñjì yì ñtì, ñswonj mə, ³⁴ "Ah! Mǎ'àtə yì'i! O tswe aa nĩ àkə bi'inə, a Yesu, mu Nazareth? O zi aa a ntá ɲgì'i a nu bi'i aa ɛ? Wa mə zi ɲù yìi mə ò ni ghu aà. O bə aa Yu wa yìi mə à Laa mǎnsə, ñlo a mbo Nwĩ aà."

³⁵ La Yesu a wenə yì nswonj mə, "Kutə ntsú ghó, fɛ'è ghu nú!" Azwĩ yì bi ya a ma'à ɲu wa a nsyɛ a titi bo, nĩfɛ'ɛ ghu nú, la kaa wa'à yì bǎŋnə ñlɔnsə.

³⁶ Bə bitsim bii bi le ntswe wa nda aa, bi yerə ñtigə nswonj bo ni bo mə, "Aa ajàŋə mbuu nighàà akə a yuà aa ɛ? Nlonj mə à wenə izwì jì bi ni adà'à bo bi mǎtì i fɛ'èkə."

³⁷ Ngàn yì i le ɲghɛɛ a idigə tsim maa mbù'ù àl'à.

Ajan̄ yïi mæ Yesu à le nghùrə bə bí ghà'atə àà
(Mt. 8.14-17; Mk. 1.29-34)

³⁸ Yesu a ma'atə̀ ñdānghòtə̀ ya nghèè̀ ñkuu a nda Simon. Maa noò nòhsə̀ Simon a tswè̀ nì fibà̀ yì ñtìi. Bì twonjə̀ yì mæ̀ tã̀ à zì ñkwetə̀ yì. ³⁹ Yesu a zì ñtə̀ wa mbèè̀ ikùu mǎngyè̀ wa, ñwenə̀ fibà̀ wa nswonj mæ̀ tã̀ à ma'atə̀ yì. A swonj mæ̀ tì mǎnsə̀ aa fibà̀ wa a ma'atə̀ mǎngyè̀ wa a burə̀ mbànə̀ ntigə̀ ñlɔɔ̀ mǎji fa a mbo bo.

⁴⁰ Nòò à kà mē aa ntso, bə̀ bɪtsim bii mæ̀ bi le ntswè nì ñgǎnmighòò, jii mæ̀ i le tswè̀ nì mighòò tsi'ì ibə̀nj ibə̀nj aa, bi lɔgə̀ ñzi nì ju a mbo Yesu; a nòhsə̀ mbòò mi a atu bo yì mò'ɔ̀ yì mò'ɔ̀, ñghurə̀ waa. ⁴¹ Ƴzwi jì bi i le ñkì mfe'è a ato'o bii ghà'atə̀, ñyè'ə̀nə̀ mæ̀, "O laa mbə̀ Mu Nwì!" Lã Yesu a wenə̀ waa kaa wa' à ma'atə̀ mæ̀ tã̀ bo ghaa ñlonj mæ̀ ɪzwi jya i le nzi mæ̀ Yesu à laa mbə̀ Ayo'ò Nwì wã.

Ajan̄ mæ Yesu à le si dī'i annu a ndānghòtə̀ aà
(Mk. 1.35-39)

⁴² Abèè̀ a kà mē aa mfu'u Yesu a ma'atə̀ mǔm ǎla'a ya ñghèè̀ a adigə̀ yii kaa bə̀ le ñwa' à ghu tswè̀. Bə̀ bya bii tigə̀ ñlɔɔ̀ ñii, ñghèè̀ nyə̀ adigə̀ yii mæ̀ à le ntswè ghu aa, kaa wa' à bù mbii mæ̀ à ma'atə̀ waa. ⁴³ La Yesu a swonj a mbo bo mæ̀, "Mə̀ tswè̀ nì ñka nsèè̀nsə̀ ntoo yì ñsiginə̀ ñlonjə̀ annu ñifò Nwì ya a mikurə̀ mi mò'ɔ̀; ñlonj mæ̀ à ñi ñji'ì annu yii mæ̀ bi le ntoo gha fãa mbi ghu aà."

⁴⁴ Maa ajan̄ a tigə̀ ñghèè̀ ntigə̀ nswonjə̀ ñi annu Nwì a mǔm ndānghòtə̀ jii i le ntswè a Yudea aà.

5

Ajan̄ yïi Yesu à le ntwonj Ngǎnyə̀gə̀nnu jì jì ntsyambii aà
(Mt. 4.18-22; Mk. 1.16-20)

¹ Yesu à le ntə̀ a mbèè̀ ǎtsumə̀ nta'a a Gennesaret, bə̀ tinə̀ ñzi ghu mbèè̀ a nyu'u ñghàà nì Nwì. ² A yə̀ ɪkanu'u jì baa i tswè̀ wa aghə̀njə̀ ñkì jii mæ̀ ñgǎjnɔ̀mbwè̀ jii i le ntswè nì juu aa, i le mma'atə̀ mfe'è̀ ñghèè̀ a nsi'ì mbunjyá jyaa. ³ Yesu a kuu wa mǔm ǎkanu'u ya yì mò'ɔ̀ yii mæ̀ a le mbə̀ yì Simon aa, ñswonj ghu mbo mæ̀ tã̀ à tintə̀ ñlo nì yu wa aghə̀njə̀ ñkì ñkuntə̀ nì yu. Yesu a tigə̀ ñtswè wa mǔm ǎkanu'u ntigə̀ ndi'ì ñi bə̀ bya ghu.

⁴ A mǎnsə̀ mē a ndi'ì waa laa, ñswonj a mbo Simom mæ̀, "Ghèntə̀ a adigə̀ yì tsòtə̀ ñma'a mbunjya yo ya ghu tã̀ ko mbwè̀."

⁵ Simon a kwi'ì ghu mbo mæ̀, "Masa, bii'ì ghìrə̀ nzwi nú yì'ì nǎtugə̀ kaa tsi'ì ñkò ǎyòò! Lã mbə̀ yii mæ̀ à swonj wó aa, mə̀ ka ma' a mbunjya yá." ⁶ Bo ma' à mæ̀ mbunjya ya maa noò aa, mbwè̀ ñi ghà'atə̀ mi kwo ghu, mbunjyá jyaa jya i tigə̀ ñlɔɔ̀ nãà ñtèè̀nkə̀. ⁷ Bo tigə̀ ñtwonj ñgǎjakorə̀ jyaa jii mæ̀ i le ntswè nì ǎkanu'u jì mò'ɔ̀ jyaa mæ̀ i zì ñkwetə̀ waa. Bo zì bo bo lwensə̀ ǎkanu'u jya jì baa i luu, ntigə̀ ñlɔɔ̀ nì bə̀ ñsigə̀ ñkonjə̀ a mǔm ñkì. ⁸ Simon Peta, à yə̀ mē ma la, ñkenə̀ a nsi Yesu ñswonj mæ̀, "Lò gho a mbèè̀ mē mbã Mmã'ambii ñlonj mæ̀ mē nì ñu ñghìrə̀ innu jì bi."

⁹ A le nswonj laa ñlonj mæ̀ annu kòntsù a le ntswa yì bo bii bə̀ bí mò'ɔ̀ bya bii mæ̀ bo bo le ntswè aa, ñlonj nduu mbwè̀ mya mii mæ̀ bo le ñko aà. ¹⁰ Ma yù a le ñkì mbə̀ annu kòntsù a mbo Jon nì Jems, ñgǎjakorə̀ Simon jì mò'ɔ̀, bii mæ̀ bi le mbə̀ boò bí Zebedee aà. Yesu a swonj a mbo Simon mæ̀, "Tsuu ki bo'ɔ̀ bə̀; ñlɔgìnə̀ tsitsɔ̀nj, ò ka tigə̀ koo aa bə̀."

¹¹ Bo le nswonj ɪkanu'u jyaa jya mfe'è̀sə̀ a nta'a mma'atə̀ njoò tsim ntigə̀ nyonjə̀ nì Yesu.

Ajan̄ yïi mæ Yesu à le ghurə̀ ñu ǎkikwen aà
(Mt. 8.1-4; Mk. 1.40-45)

¹² Yesu à kà mē aa ñghèè̀ wa ñjò'ò ǎla'a ya yì mò'ɔ̀, ñu mò'ɔ̀ a zì, yii mæ̀ nú yì i le ñluu ñi ǎkikwen aà. A yə̀ mē Yesu aa, ñwò ghu ñsi à kuu kuu. Mbu'u mbo ghu mbo nswonj mæ̀, "Mmã'ambii, ò bə̀ kɔ̀nj bonj, ò ghìrə̀ nú yà i laa." ¹³ Yesu a nāsə̀ ǎbò yì mmoontə̀ yì ghu, ñswonj ghu mbo mæ̀, "Mə̀ kɔ̀nj; tá nú yò i laa." ǎkikwen ya a le ñkì mburə̀ ñghènsə̀ ñsigə̀ ghu nú. ¹⁴ Yesu a wa'asə̀ yì mæ̀ tã̀ tsuu a mbo ñu ló swonjə̀; lã mbanjə̀ nswonj ghu mbo mæ̀, "Ghèè̀ ndi'ì ibiinu gho a mbo ñgǎjma'anwì. Mfa ayoo mma'a Nwì yii mæ̀ Moses à le ñlèè̀ aa tã̀ di'ì a mbo bə̀ mæ̀ nú yò i lãa mē."

¹⁵ Ka mæ̀ Yesu à le nswonj ma mǔu ajan̄ aa, ñgǎn ya i le bǎnjə̀ mbu sèè̀nə̀ sèè̀nə̀. Nnòò bə̀ i le si tigə̀ nzi a nyu'utə̀ annu yii mæ̀ à le si di'ì aa, bo bii mæ̀ tã̀ à ghurə̀ mighòò myaa.

¹⁶ Lã Yesu a ma'atə̀ waa ñghèè̀ a nta'a miwèè̀ miwèè̀ a ntsà'atə̀ Nwì ghu.

Ajan̄ mæ Yesu à le nghurə̀ mbwenkə̀ aà
(Mt. 9.1-8; Mk. 2.1-12)

¹⁷ A bə̀ mæ̀ a njwi yì mò'ɔ̀, Yesu a kã ñdi'ì annu Nwì, baPharisai bo bii ñgǎjndi'ì bìnòhsə̀ bii mæ̀ bi le ñlò a mikurə̀ mǎ tsim a Galilea nì Yudea, bo bii Yerusalem aa, bi tswè̀ ghu.

Yesu à le nluu ni mɔ̀dà'á mi Mmà'ámbi a nghurè mighòò ghu. ¹⁸ Bi tì mē ti yē bē bī mɔ̀'ɔ̀ bi zì, m̀bē'e n̄ȳ yì mɔ̀'ɔ̀ ȳi mē à le mbwenkə aa ni fìkùù. Bo le si l̀òò m̀n̄j̄i ȳi mē mbē bo tsyá ghu nte'e n̄ȳ n̄ghòò wa a nsi Yesu.

¹⁹ Mbē ȳi mē n̄n̄òò bē i le ntswe nluu idigə, kaa m̀n̄j̄i ȳi mē mbē bo tsyá ghu a wa'á bē aa, bo le n̄kɔ̀'ɔ̀ a atu nda, n̄saa n̄ik̄ān, n̄tsurisə fìkuu fya nsigisə nte'e n̄ȳ n̄ghòò wa a nsi Yesu. ²⁰ Yesu à yē mē àj̄ānə abiiint̄i ȳi mē bē bya le ntswe ni yu aa, nswon̄ mē, “N̄j̄umbān̄n̄, wa bi l̄i'ìn̄è mē ifansə inn̄u j̄ò.” ²¹ Nḡān̄d̄i' i b̄in̄òns̄ə bo bi baFarisai bo l̄ogin̄è n̄tiḡə mbetə mē, “Ghuu n̄ȳ mē a gh̄aa migh̄aa mb̄egit̄ə n̄ Nw̄i ghu aa à ni wò aa ε? N̄ȳ tsu à tswē ghu mē mbē a l̄i'ìn̄ə ibi bē n̄tsyat̄ə Nw̄i aa ε?”

²² Yesu a zì inn̄u j̄i mē bo le si betə n̄i waa bo ni bo aa, n̄kwi' i a mbo bo mē, “Ni betə ibetə j̄u a m̄m̄ n̄t̄i b̄u aa a ya? ²³ A laà n̄yan̄sə aa a nswon̄ mē, ‘Bi l̄i'ìn̄ə ifansənn̄u j̄ò,’ k̄è a nswon̄ mē, ‘B̄iinn̄ə n̄ka nt̄əə aa ε?’ ²⁴ Lá mē ka gh̄ir̄ə t̄ā ni zì mē Mu N̄ȳ a tswē ni àd̄à'á f̄aa atu n̄syē a n̄li'ìn̄ə ifansənn̄u bē.” A gh̄aa mē laà n̄tiḡə nswon̄ a mbo mbwēnk̄ə wa mē, “M̄ə swòŋ a mbo wò, b̄iinn̄ə, m̀bē'e fìkùù fo fya nḡh̄èè gho a nda wò.” ²⁵ Mbwēnk̄ə wa a k̄i m̀bur̄ə m̄biin̄ə a nsi bo, m̀bē'e fìkùù fya mē à gh̄ir̄ə n̄n̄òŋ ghu aa, n̄tiḡə nḡh̄èè n̄i a nda yu, nḡha'as̄ə n̄i Nw̄i. ²⁶ Ann̄u konts̄u a k̄ò waa bitsim̄ə. Bo tiḡə nḡha'as̄ə n̄i Nw̄i, n̄ib̄o'ɔ̀ ni tswá waa, bo tiḡə n̄swon̄ə ni mē, “B̄i' i yē inn̄u j̄i sw̄èr̄è n̄swèr̄ə s̄i.”

Aj̄ān̄ ȳi mē Yesu à le ntwon̄ə Levi àà

(Mt. 9.9-13; Mk. 2.13-17)

²⁷ Ma ȳu ann̄u a tsyá mē a k̄á m̄f̄e' ē nȳə n̄ȳ n̄kwer̄ə bitax ȳi mē ìk̄um̄ yi i le mbē Levi aa, a tswé a nda n̄kwer̄ə bitax. Yesu a swon̄ ghu mbo mē, “Zì n̄ka nȳòŋə n̄àà.” ²⁸ A b̄iinn̄ə m̄ma'at̄ə n̄j̄òò ts̄im, n̄ka yon̄ə n̄i.

²⁹ Levi a gh̄èè n̄ghir̄ə adin̄à ȳi wē a nda yu a mbo Yesu. Nḡān̄kwer̄ə bitax b̄i gh̄à'at̄ə ni bē bi mɔ̀'ɔ̀ bi le n̄ki nzi ghu bo bo tswé a atu at̄et̄ə n̄j̄i. ³⁰ BaFarisai bo bi nḡān̄d̄i' i n̄òŋs̄ə a bo l̄ogin̄è n̄ka nnur̄ək̄ə n̄l̄on̄ nḡān̄ȳəḡənn̄u Yesu, n̄swon̄ə ni mē, “A gh̄ir̄ə àk̄ə mē t̄ā ò ka n̄j̄i n̄k̄i nno bu bi nḡān̄kwer̄ə bitax bo bi nḡān̄ghir̄ə inn̄u j̄i bi aa ε?” ³¹ Yesu a kwi' i a mbo bo mē, “B̄è b̄i mē bi tswē b̄it̄i aa, kaa bi si docta l̄òò, a docta aa a l̀òò ts̄i' i b̄è b̄i mē bi gh̄òò aa. ³² Kaa mē si zì aa a ntwon̄ b̄è b̄i mē inn̄u j̄yaa i tsin̄ə aà, mē b̄ān̄n̄ə n̄z̄i aa a ntwon̄ nḡān̄ghir̄ə inn̄u j̄i bi mē t̄ā bo b̄əŋk̄ə m̄int̄i myaa.”

Abet̄ə n̄l̄on̄ə ann̄u n̄s̄i'is̄ə ib̄iinn̄u ti j̄i

(Mt. 9.14-17; Mk. 2.18-22)

³³ BaFarisai bya bi swon̄ ghu mbo mē, “Nḡān̄ȳəḡənn̄u J̄on̄ i gha'a si'is̄ə m̄ib̄i m̄i n̄u myaa ti j̄i n̄k̄i ntsa'at̄ə n̄i Nw̄i. Nḡān̄ȳəḡənn̄u baFarisai i k̄i n̄ghir̄ə mal̄à, lá ì jo i b̄ān̄n̄ə n̄j̄i n̄k̄i nno.” ³⁴ Yesu a kwi' i a mbo bo mē, “Mbē ò gh̄ir̄ə b̄è b̄i mē bi zì a adiḡə n̄iȳ'ɔ̀ aa bi si' i n̄i n̄j̄i wa noò mē ndoo m̄ūŋgen wa à tswē a t̄it̄i bo aa ε? ³⁵ Nòò a zì mē bi ka l̄òḡə ndoo m̄ūŋgen wa l̀ò'òs̄ə t̄ā bo tiḡə n̄s̄i'is̄ə ni m̄ib̄i m̄i n̄u myaa ti j̄i maà noò.”

³⁶ A le nḡh̄èè n̄i m̄b̄i n̄k̄i nswon̄ nigh̄aa n̄i n̄ánaa a mbo bo: “Kaa n̄ȳ à si as̄a'á àts̄ə'è n̄i àts̄ə'è ȳi f̄i s̄at̄ə n̄k̄e n̄i ȳi lw̄en̄ ghu; à b̄ə gh̄ir̄ə maa aj̄ān̄ bon̄ à s̄at̄ə àts̄ə'è ȳi f̄i ya, kaa as̄a'á àts̄ə'è ȳi f̄i ya bo bi ȳi lw̄en̄ ya kaa wa'á boònt̄ə. ³⁷ Kaa n̄ȳ a wa'á ni m̄il̄u'ù m̄i f̄i k̄i n̄l̄oḡə n̄n̄iə n̄i nḡuù m̄il̄u'ù ȳi n̄l̄wen̄; à b̄ə gh̄ir̄ə ma la bon̄ m̄il̄u'ù m̄i f̄i mya ka b̄wi nḡuù ya, i saa, le bon̄ m̄i k̄é m̄é n̄ta nḡi' i n̄i nḡuù yá. ³⁸ Bi b̄ān̄n̄ə n̄n̄iə n̄i m̄il̄u'ù m̄i f̄i laa a n̄i nḡuù m̄il̄u'ù ȳi m̄f̄i. ³⁹ Ann̄u ȳi mɔ̀'ɔ̀ a k̄i m̀b̄ə mē Kaa n̄ȳ ȳi mē à no m̄il̄u'ù m̄i lw̄en̄ə aa, kaa à si m̄il̄u'ù m̄i f̄i b̄u n̄l̄ò; n̄l̄on̄ mē a nswon̄ə ni mē, ‘M̄i lw̄en̄ mya ni bon̄ə.’ ”

6

Aj̄ān̄ ȳi mē bi le mbet̄ə Yesu n̄i àbet̄ə n̄l̄on̄ njw̄iŋḡòŋ əà

(Mt. 12.1-8; Mk. 2.23-28)

¹ A le mbē a njw̄iŋḡòŋ baYuda, Yesu bo bi nḡān̄ȳəḡənn̄u j̄i k̄á n̄tsya a m̄m̄ n̄sòò mis̄ān̄, nḡān̄ȳəḡənn̄u j̄i i kyá n̄i mis̄ān̄ mya mi mɔ̀'ɔ̀, nnw̄uḡə n̄kur̄ə. ² BaFarisai bi mɔ̀'ɔ̀ bi bet̄ə waa mē, “Ni gh̄ir̄ə ann̄u ȳi mē n̄òŋs̄ə à si b̄i mē bi ka nḡhir̄ə a njw̄iŋḡòŋ əa a ya?”

³ Yesu a kwi' i a mbo bo mē, “Ni l̄èè n̄j̄wa'á ann̄u ya mē Mf̄ò David a le nḡhir̄ə a noò ȳi mē n̄j̄i ì le nyan̄ə ȳi bo bi b̄è b̄i mē bo bo le ntswe aa twon̄ aa ε? ⁴ Aj̄ān̄ à le nk̄uu a nd̄ān̄w̄i n̄l̄oḡə abaa a Nw̄i ya n̄kur̄ə n̄k̄i m̄fa ȳi b̄è b̄i mē bo bo le ntswe aa ε? Lá b̄i'ìn̄è zì mē n̄òŋs̄ə à d̄i' i mē mbē a kur̄ə ts̄i' i nḡān̄m̄a'anw̄i n̄kur̄ə abaa ma yá!” ⁵ N̄tiḡə nswon̄ə a mbo bo mē, “Wa Mu N̄ȳ à ni Mmà'ámbi ȳi a asa'á njw̄iŋḡòŋ əa.”

Aj̄ān̄ ȳi mē Yesu à le nḡh̄ur̄ə n̄ȳ ȳi n̄ikw̄èè ni le n̄kwo əà

(Mt. 12.9-14; Mk. 3.1-6)

⁶ A bú m̀b̄ə a njw̄iŋḡòŋ ȳi mɔ̀'ɔ̀, Yesu a kuu a nd̄ān̄ghòt̄ə n̄ka nd̄i' i ann̄u Nw̄i ghu. N̄ȳ ȳi mɔ̀'ɔ̀ a tswé ghu mē n̄ikw̄èè ni n̄i m̄à'á ni le n̄kwo. ⁷ Nḡān̄d̄i' i n̄òŋs̄ə bo baFarisai bi l̄i

mə bo ka yə tã à għurə ñu à njwĩngòŋ tã bo ñiŋ ànnu ghu nú le. ⁸ Lá à le nzi immòònté jyaa, ntigə nswonə waa mbò àku níkwèe wa mə, “Zi ntəə faà.” A kí mbĩinə nzi ñtəə ghu. ⁹ Yesu a tigə mbetə waa mə, “Nòŋsə à laa mbii aa mə mbə bi ŋghirə aa ìbòŋ a njwĩngòŋ kə ìbi aa ɛ? Mə bi yweensə ñu kə mə bi zwitə aa ɛ?” ¹⁰ A tigə mbəŋkə yi, ñlii waa ntsya ŋkarisə, ñswonə mə, “Sintə abò yó.” A kí ŋghirə tsi'i maa ajànə. Abò yi ya a ti. ¹¹ Bi yə mə là, mĩntòŋ myaa mi lwinə bo tigə ŋghaa bo ni bo ŋwa'a ni mə bo ka għirə ni Yesu mə akə le?

Ajàŋ yii mə Yesu à le ntsɔ'ɔ ŋgǎŋtoò ji nighùm ñtsò baa àà
(Mt. 10.1-4; Mk. 3.13-19)

¹² A bə a ñi ñjwi mà jya Yesu a kò'ɔ ŋghèe a atu nta'a a ntsaatə Nwĩ ñtigə ŋghèe nle a ntsà'atə Nwĩ ntsà'atə. ¹³ Abèe a fù'u mē, a twonə ŋgǎŋyogənnu ji, ntsɔ'ɔ waa nighùm ñtsò baa, ntwonə waa ñi ŋgǎŋntoò ji. ¹⁴ A le ntwonə Simon yii mə à le ntswè ikùm yi ni Peta aa, bo Andrew, mumaà yi, ni Jems abò'ɔ Jon, ni Philip bo Batholemiah, ¹⁵ ni Mateo bo bi Thomas, ni Jems yii mə à le mbə mu Alfeus, ni Simon yii mə bi le si kii ntwonə ni Zealot aa, ¹⁶ a bò'ɔ Judas mu Jems, ni Judas Iscariot, wa yii a le mfèe Yesu aà.

Ajàŋ mə Yesu à le ŋka ndi'i nĩ innu ŋkii ŋghurə nĩ ŋgǎŋmighòò àà
(Mt. 4.23-25)

¹⁷ A tigə ñsigə bo bo nsigə ntəə a adigə ñiborə, bo bi ñndò ŋgǎŋyogənnu ji ni ñndò bə yi għà'atə yii i le nlo a ala'a Yudea bo bi a ala'a Yerusalem tsi'i tsim, bo bi itoo jii i le ntswe a aghəŋə ŋkĩ Tai bo bi a Sidon aà. Bə ma bù le nzi aa mə bi zi a nyu'u annu yii i le si swonə aà, mə tã à kɪ ntsu'u mighòò myaa. ¹⁸ A le ŋki mfi'i izwi jii bi a ito'o bə bii i le si fa ŋgi'i a mbo bo aà. ¹⁹ Nndò bə bya le si to ni a mmòònté yi nlonə mə adà'à a le si fè'è ghu nu ntsu'u ni waa.

Ñidorə bò ajəŋnə
(Mt. 5.1-12)

²⁰ A ŋentə mi'i mi nlentə ŋgǎŋyogənnu ji ghu, nswonə mə, “Mbɔonə a mbo bù bii mə nì fumə aa, nlonə mə ànnu nifò a aburə à nĩ à yuu.

²¹ “Mbɔonə a mbo bù bii mə ñi i yanə ghuu tsitsəŋ aa, nlonə mə ni ka ji i yurə. Mbɔonə a mbo bù bii mə ni yə'ə tsitsəŋ aa nlonə mə ni ka yi wyètə aà.

²² “Mbɔonə a mbo bù mə mbə bə ká mbaa ni ghuu, ŋka mfurə ni ghuu, ŋkii mbəgite ni ghuu, mme'e ni mikùm muu mə ni ni ŋgǎŋghirə innu ji bi nlonə ŋgaa Mu Nù aà. ²³ Ni ka doritə nlitə nnaŋə ni ñidorə maa njwi nlonə mə mits'ɔnə ni afà'á muu a aburə mi għa'á. A ñi ajàn mə bità bi bitàa buu le si għirə a nú ŋgǎŋntoo Nwĩ aà.

²⁴ “Lá ŋgi'i i tswə a nu bù bya bii ni ni ŋgǎŋkabə aa, nlonə mə ni kwèrə mə ñjoo jya jii i għirə ni doritə aà.

²⁵ “Ŋgi'i i tswə a nu bù bya bii ni ni nyurə aa, nlonə mə ni ka yi tigə ntswe ni ñi.

“Ŋgi'i i tswə a nu bù bii mə ni wyè tsitsəŋ aa nlonə mə ni ka yi tigə jəŋnə i yə'ə.

²⁶ “Ŋgi'i i tswə a nu bù mə mbə bə bitsim ka swonə ni innu ji siginə ñlonə ŋgaa yùu ñlonə mə a ni ajàn mə bità bi bitàa byaa bi le si għirə a nu ŋgǎŋntoo Nwĩ ji mbwe'esə aà.”

Ŋka ŋkòŋ ŋgǎŋkibàà jò
(Mt. 5.38-48; 7.12)

²⁷ Lá ni nanəə yu'utə annu yii mə swonə a mbo bù aa mə, “Ka ŋkòŋ ni ŋgǎŋkibàà juu, ŋkii ŋghirə ni ìbòŋ a nu bə bii bi baa ghuu aà. ²⁸ Ka ñiŋ mbɔonə a nu bə bii mə bi ñiŋ ndòò a atu bù aa, ŋka ntsa'atə ni Nwĩ a atu bə bii mə bəgite ni ghuu aà. ²⁹ Mbə ñu à fəe gho faa nigha'a lá, ò ku'usə mbəŋtə mbèe yi mò'ɔ mfa ghu mbo mə tã à fəe. Belə mə ñu à kwèrə akutə yo ò tso'ò atsə'ə yo yi mà'à nyonə ŋku'usə ghu. ³⁰ Ka mfa njoo a mbo ñu ñtsim yii mə a lontə a mbo wò aa. Bəe mə ñu a zi nlgəə ayòò yo, ò tsuù gho bú betə kwèrə. ³¹ Ma mùu ajàn ka ŋghirə a nu bə i innu jya jii mə ò kòŋə mə bi ka ŋghirə a nu wò aà.

³² “Mbə ò ka ŋkòŋ tsi'i bə bii mə bi kòŋə ni gho aa, bonə Nwĩ à ka tso'ɔ ifà'à gho aa mə akə aa ɛ? Nlonə mə tsi'i ŋgǎŋghirə innu ji bi i kii ŋkòŋə ni bə bii mə bi kòŋə waa aà. ³³ Mbə ò ka ŋghirə ìbòŋ tsi'i a nu bə bii mə bi għirə ìbòŋ a nu wò aa bonə Nwĩ à ka tso'ɔ ifà'à gho aa mə akə aa ɛ? Nlonə mə tsi'i bə bi bi kii ŋghirə maa ajànə. ³⁴ Mbə ò ka ntsɔ'ɔə ŋkabə tsi'i a mbo bə bii mə ò zi mə bo ka bù fa fu aa, bonə Nwĩ à ka tso'ɔ ifà'à gho aa mə akə aa ɛ? Tsi'i ŋgǎŋghirə innu ji bi i tso'ɔə ŋkabə a mbo ŋgǎŋghirə innu ji bi ji mò'ɔ ta bú kwèrə nduù ma wa fu. ³⁵ Lá ni banəə ŋka ŋkòŋ ŋgǎŋkibàà juu, ŋka ŋghirə ni ìbòŋ a nu bo. O yi ti tso'ɔə ñu ni ŋkabə ò tsuu ki wa'atə mə ò ka bú kwèrə fu bəə bonə mits'ɔnə ni ifà'à mo mi ka yi għa'a tã ni tigə mbə bə bi Nwĩngòŋ

Ako'òntsiɾə. Nlon̄ mə Nwī a ghìrə ìbòŋ a nu bə bìi mə kaa bi si miyà fa aa bo bì a nu bə bìi ìnnù jya a bi'ì aà. ³⁶ Ka ŋko mìlèŋnə bə tsi'ì tsó Taà ghùu a kii ŋko mìlìŋnə bə aà.

Annŷ ŋka ntwi mìlò'ò mi bə bī mɔ'ò
(Mt. 7.1-5)

³⁷ "Tsee mìlò'ò mi bə bi mɔ'ò ki twitə boŋ kaa bi ka wa'à nì muu kii ntwitə. Tsuu ki swon̄ə nì mə ñu à wò isa'à boŋ kaa bi ka wa'à kii ñswon̄ə nì ma ò wò isa'à. Ka nli'ìnə ifansənnù bə tã bì kii nli'ìnə ifansənnù jò. ³⁸ Ka mfa nì ñjoo a mbo bə boŋ bi ka kii fa nì a mbo wò. Figì yì ñsigìnə yii mə bi tsigə, nnìŋ nìŋ, a nàŋsə nluu aa, yii mə à lùu ntigə ya'anə aa, à nì yii mə bi ka swi'ì a mùm àbo atsə'è yii mə ò nòŋsə mitù'u wò aà. Ma la a bə mə figè yii mə o fa nì a mbo bə aa, à nì figè yii mə bi ka kii ki fa nì a mbo wò aà."

³⁹ A le mbù ñnaa nighàà a mbo bo mə, "Mbè ñfə'è'nə a ka ntsyasə nì mfə'è'nə yì mɔ'ò aa ə? Boŋ bo bitsim ka wa'à a mùm àtaa ghèè ñwo aa ə? ⁴⁰ Kaa mbə ñgàŋyègànnù a wa'à ñgàŋndi'innù tsiyàtə bə. Lã ñu yii mə à yègè ànnù mən̄sə aa, a ka bə aa tsi'ì tsó ñdi'innù yì.

⁴¹ "A ghìrə àkə mə ò ka nyə nì abà'a ati yii a tsewe a nìli'ì ndim ghò kaa ŋki'ì nì koonə yii à tsewe a nìli'ì wò aa yè aa ə? ⁴² Kə mbə ò tsiyà aa la nswon̄ə a mbo ñdim ghò mə, 'Ndim ghà, zi ta mè fi'ì abà'a ati ya a nìli'ì wò,' mə mbə ò tuu koonə wa yii à tsewe nìli'ì wò ki yè aa ə? Wò, ñgàŋàbagilè, fòo ntsyá mbii ñfi'ì koonə wa a nìli'ì wò, boŋ ò ka nàŋsə yə abà'ati ya a nìli'ì ndim ghò ò fi'ì."

Afi bo bi fntà fi
(Mt. 7.16-20; 12.33-35)

⁴³ A wa àti yì sigìnə a si mìntà mì bi koonə. Kaa àti yì bi wa'à nì mìntà mì sigìnə kii koonə. ⁴⁴ Bi zi mbuu ati yii a nì ghu ntsyaa a nìjim mìntà mì. Kaa mbə ò wa'à mən̄gòrə a nì àti n̄jòŋ kyá, kaa wa'à ajòò a nì ñtsìbin̄jòŋ ki ŋkya. ⁴⁵ Ñu yì sigìnə a fi'isə aa ìnnù jì sigìnə a ntiì yu yii ò luu nì ñjoo jì sigìnə aa, ñu yì mbi a kii fi'isə aa ñjoo jì bi a ntiì yu yii ò luu nì ñjoo jì bi aà. Nlon̄ mə ñtsu ñu ò ghàà aa ìnnù jii ò luu ghu ntiì aà.

Biboo binda bi baà

⁴⁶ Bù twon̄ə nì gha mə Mmà'àmbi, Mmà'àmbi, la kaa ki'ì nì ànnù yii mə mə swon̄ə a mbo bù aa ghìrə aa a ya aa ə? ⁴⁷ Ñu ñtsim yii mə à zi a mbo mə ñyu'u nì ñghàà na ŋkii mfa'a nì ànnù yii mə mə swon̄ aa, ⁴⁸ à bə aa tsi'ì tsó ñu yii à ghèe a mboò ñda, nàŋsə nton̄ə atsənda ya a tsotè ñsigə a nì àlàn̄sə ñgò'ò. Nòò yii ñkì ò le nluu aa, àkànə ñki a zì ñtum nda ya, kaa ki'ì nda ya tsigitè bə ñlon̄ mə bi le nnaŋsə ñghurə ò tii aà. ⁴⁹ Lã ñu yii mə a yu'u kaa ki'ì ghìrə aa, à bə aa tsi'ì tsó ñu yii mə à ghùrə nda tì tumè àtsə aa. Nòò yii mə ñkì ò le nluu aa, àkàn̄ŋə ñki a zì ñtum nda ya ò burè ñghensə ñwò yì, ñjoo nda jya ò bi'ì tsi'ì tsim, bwe yii mə a tsewe ghu aa a gha'a!

7

Ajàŋ mə Yesu à le ñghùrə ñgàŋàfà'à àtu bisogyè ñkhi ñu baRoma aà
(Mt. 8.5-13)

¹ Yesu à mən̄sə mə a nswon̄ ìnnù jì jii mə à le nloò mə bə yu'u aa tsi'ì tsim, ŋkuu ñghèe a ala'a Kapernaum. ² Àtu bisogyè ñkhi ñu baRoma yì mɔ'ò, à le ntswe nì ñgàŋàfà'a yii mə à le nàŋsə ñkòŋ ñkòŋ aa, a ghòò ñtigə tsi'ì a ñkwò. ³ A yu'ù mə mə Yesu a zì aa, ntoo bìlì bì baYuda ghu mbo mə tá bì zi ntwon̄ə yì tá à zi ñghùrə ñgàŋàfà'á yì wà. ⁴ Bo zì mə a mbèe Yesu aa nàŋsə mbu'u mbo ghu mbo nswon̄ mə, "Wa à nì ñu yii à kù'ùnə mə mbə ò kwetè yì ⁵ ñlon̄ mə à kòŋə ala'à yì'inə yù, à le ñghùrə yu ñghurə ndànghòtə yì'ì yù."

⁶ Yesu a yònə waa bo bo ghèè. Bo ghèè mə ñtigə ñku'u a nda aa, àtu bisogyè ya a too bìsubika'á bi mə bì ghèe nswon̄ ghu mbo mə, "Mmà'àmbi, tsuu ñgi'ì yə a nzi bə, ñlon̄ mə kaa mə si kù'ùnə mə mbə ò zì ñkuu a nda mə. ⁷ Kaa mə ghìrə wa'à kì mmoòntə mə mə kù'ùnə a nzi a mbèe wò. Lã, ghènsə ñghàà tsi'ì ñghàà nì fùurè boŋ ñgàŋàfà'á ghà ghù à ka tii. ⁸ Nlon̄ mə mə laa mbə ñu, ñtswe nì bə bìi mə bi tsewe nì ada'a a atu mə ñsa'a nì ghà, mə kì ñtswe nì ada'a a atu bisogyè bìi mə mə sa'a aà: Mə bə swon̄ nì yì mɔ'ò mə, 'Ghèè!' boŋ à ghèè; mə kì nswon̄ nì yì mɔ'ò mə, 'Zi!' a kì nzi; Bèe mə kì nswon̄ a mbò àbù'ù ya mə 'Ghìrə yulà ànnù!' a kì ñghìrə."

⁹ Yesu à yu'ù mə ànnù ya yii mə à le nswon̄ aa, nyèrə, mbəŋkə yì nswon̄ a mbo nnoò bə wa mə ò le si yònə yì aa mə, "Mə swònə a mbo bù mə, tsi'ì a ala'a baIsrael, kaa mə leè ñkì'ì abəŋə abiintii mà yù yá."

¹⁰ Bə bya mə bi le ntoo aa ò le mbù mbii ñghèè fu a nda, mbii nyə mə ñgàŋàfà'à wa à tii mə.

Ajan mə Yesu à le nyweensə mù ñkwì'i màngyè àà

¹¹ Abantə à tsya mà, Yesu a gheè a ñikurə ni mo'ò mə bi le si twonə ni Nain. Ngənyəgənnu ji bo bi ñnòò bə le ngehè bo bo ghu. ¹² A gheè mə ñka ñku'u a ntsübù'ù yii i le si kuu wa ñikurə, nyə bi be'è àku ñumbāñnə yì mo'ò yii à le mbə tsi'ì yuyù a mbò ndè yì, ndè yì wa a kî mbə ñkwì'i màngyè, ñnò bə i yonə nii. ¹³ Mmà'ambi a yé yì, ñko mīlñnə yì, ñswon ghu mbo mə, "Tsee ki yə'ə." ¹⁴ Ngehè mmòòntə fikuu fii bi le mbə'e aku ñu wa ghu aa, bibè'e bya bi təə tsi'ì la, a swon mə, "Mújòn, mə swònə a mbo wò mə tá ò biinə!" ¹⁵ Nku wa a biinə ñtswe, nloginə ñka ñghaa. Yesu a fá yì fu a mbò ndè yì.

¹⁶ Nibò'ò le ntswa ñu ñtsim, bo gha'asə Nwì ñswonə ni mə, "Ngəntoò Nwì yì ñwè à fè'è mə a titi bi'inə;" ñki swon mə, "Nwìngòn à kî mə nzi ñghantə bə bi." ¹⁷ Ngàn ma yù mbi'i ñgaà yì i le nseenə a mbù'u Yudea tsim bo bi itoo jì i le ntswe ñkoontə ghu aa.

Ntoo jii mə Jon Ngəñmurə bə ñki à le ntoo àà

(Mt. 11.2-19)

¹⁸ Ngənyəgənnu Jon i le nswon innu ma jù tsi'ì tsim ghu mbò. ¹⁹ Jon a twon ngənyəgənnu ji jì baa ntoo waa a mbò Mmà'ambi mə bi gheè mbetə mə, "O ni yu wa mə à tswə nì ñzi aa, kə bi'i ka nyu'utə aa yì dàn aa é?" ²⁰ Ngəntoo ji jya i gheè nyə yì mbetə yì mə, "Jon Ngəñmurə bə ñki à too yì'i a mbo wò mə tá bi'i zi mbetə gho mə, 'O ni yu wa yii à tswə nì ñzi aa é? Kə bi'i ka nyu'utə yì dànə aa é?'"

²¹ A ti bə tsi'ì maa noò aa Yesu à ghurə mighòò mí ghà'atə a nu bə bo bi mighòò mi ñkwon bə; mfi'i izwì jì bi a ato'o bə, ñki ña'a mi'i mi bifə'ònə. ²² A tigə ñkwì'i a mbo bo mə, "Ni ngehè nswon annu yii mə ni yə ñki nyu'u aa a mbo Jon. Bifə'ònə yə idigə, bibwenkə bi təə, àkikwenə a sigə ni a nu ngəñakikwenə, ikwotu i yu'ù nì innu, biku biinə ni ñwò, bi swonə ni ntoo yì siginə a mbo ngəñəfumə. ²³ Mbəonə a nu ñu yii mə kaa à si ñu yii mə mə ni ghu aa jñkə àà."

²⁴ Nòò yì mə ngəntoo Jon jya i le mbu ngehè waa laa, a lòginə ñka ñghaa annu ñlon ñgaà Jon ñswonə ni mə, "Ni le ñwa'atə mə ni gheè a nyə aa akə a nta'a miwèè miwèè aa é? I ñkñkà' à yii mə fifərə a tsikə aa é?" ²⁵ Ni le mfi'è ñgehè aa a nyə àkə aa é? A ñu yii mə à le ñwe'è itsə'ə jì siginə aa é? Bə bii mə bi we'è ijàn itsə'ə majya ñnanşə ntswe nì siginə aa, i tswə aa a nto'ò bifə. ²⁶ Lá nì le nnanşə ñgehè aa a nyə àkə aa é? A nyə ngəntoo Nwì aa é? ññ, lá mə swònə a mbo bù mə à tsyatə ngəntoo Nwì. ²⁷ A ni yu wa yii mə bi le ñwà'ànə ñlon ñgaà yì aa mə, 'Yá, mə ka too ngəntoo ghà a mbii wò, yii mə à ka gheè nanşə mánjì ghò àà.'

²⁸ Mə swònə a mbo bù mə kaa ñu tsu à si ghu tswé a titi bə bii mə màngyè à jwe aa, mə à kò'ònə ntsya Jon. Lá ñu yii mə à kə'ə nsigə nlwi'i a múm annu nifò Nwì aa, à kò'ònə ntsya yì."

²⁹ Bə bitsim bo bi ngəñkwərə tax bii bi le nyu'u annu ma yù aa, bi le mbeentə mə Nwì à ghìrə annu yii atsinə àà, ñlon mə a waa a ñki aa a le mmurə Jon àà. ³⁰ Lá baFarisai bo bi ngəñndi' i nòñşə bi le ntuu waa ñkà'a Nwì ya yii à le ñkà' à ñlon ñgaà yàà àà, ñlon mə bi le ntuu mə tá Jon à wa'a waa a ñki murə àà. ³¹ Yesu a gheè nì mbii ñswon mə, "Mbə mə figinə niwàà ni bə búla aa a nì àkə le? Bo nanşə mbə aa tsi'ì tsó àkə aa é? ³² Bo bə aa tsi'ì tsó bòñkhə bii bi sigitə ntswe a nsaanə mítaa, bi mo'ò bi twonə nì bi mo'ò nswonə ni mə,

'Bi'i bu'ù ikòò niyo'ò a mbo bù kaa ni wa'a benə,

bi'i yə'ə, mma'a atsaà niwo, kaa ni wa'a kii nyə'ə.'

³³ Mə swon laa aa ñlon mə Jon ngəñmurə bə a ñki à le nzi kaa wa'a nii abaa kurə kaa wa'a nii milù'ù nò, ni swon mə, 'A tswə ni mə, 'A tswə ni mə. ³⁴ Mu Nù à zi mə ñji ñkii nno, ni swon mə, 'Yə nì! A ni le'ənaà, mbə àbàrə milù'ù! Nki mbə nsúkà'a ngəñkwərə bitax bo bi ngəñghərə innu jì bi!' ³⁵ Lá bə bii mə mitsyè mi Nwì mi jwe aa, bi di' i mə innu Nwì i tsinə."

Ajan mə Yesu à le ngehè a dugə Simon ñu baFarisai àà

³⁶ Nù baFarisai yì mò'ò à le ntwonə yì mə tá à zi ñji a nda yu. ³⁷ Nòò yii mə à le zi ñtswe ñka ñji aa, màngyè ñikurə wa yì mò'ò yii à le mbə ñu ñghìrə innu jì bi aa, à le nyu'u mə à tswə ñji wa nda ñu baFarisai wá, ñzi nì mighurə mí lúmtə a nì ñtsin ñgò'ò àlàbasta, ³⁸ A zi mə ñgehè ntəə a ñjim Yesu, a mbèè mikòrə yu ñka nyə'ə, ntswu ni mikòrə mi ni milàà, ñlogə inòñtù jì nyé'è ni mikòrə mi mya ghu, ntigə nnonə ni mikòrə mi, ñkii nyò'ò ni mighurə mí lúmtə myá. ³⁹ Nù baFarisai wa mə à ghìrə ntwonə Yesu aa, à yè mə annu ya mə màngyè wa à le si ghìrə aa, nswon a múm ñtii yu mə, "Nù ghù

à ghìrè mbaa bè ngànjntoò Nwí boŋ à zi ñú yí à ni ghu aa, ñzi mbuu mánjyè ghú mē à m̀òntè yi aà, ñlonj mē à ni ñgàngghìrè ìnnú jì b́i.”

⁴⁰ Yesu a swonj ghu mbo mē, “Simon, mē tswe ni ànnú a swonj a mbo wò.”

A betè yi mē, “A ní àkè lè ndi'innú?”

⁴¹ Yesu a swonj ghu mbo mē, “Ngànjtsò'òsə ñkabə yí mò'ò à lè ntswe ni ngànjmìkarè jì jì baa, yí mò'ò a tswá nni, ni ibà'atə ñkabə silva ñkhì jì ntaa,* yí mò'ò a kii ñtswa nni ni ibà'atə ñkabə silva mighum mi ntaa, ⁴² Tsó mē a lè ntsyanə a mbo bo a ntu aa, a ma'atə waa bitsimè. Swonj a mbo mē, ò mòòntè mē, a ka kòŋ ghuu i kòŋ yi i tsyatè yí mò'ò aa é?”

⁴³ Simon a kwi'i mē, “Mè wà'atə mē, ñu wa mē nni ñikarə nya ni lè nghan'atə aà.” Yesu a kwi'i ghu mbo mē, “Wa ò kwi'i tsi'i siginè.” ⁴⁴ Ntigè mbəŋkə a nu mánjyè wa, nswonj a mbo Simon mē, “Ó yə mánjyè ghú aa é? Nòò yii mē mē ghìrè ñkuu a nda wò aa, kaa ò ghìrə wa'á ñki fa mē tá mē si'i mikòrə ma ghu. Lá à bəŋnè mē ñsi'i mikòrə ma ni m̀l̀áá mi, ñye'è ní ìnòntú jì. ⁴⁵ Kaa ò ghìrə ñwa'á mighəgə ma nonj, lá ñloginè ni nòò yii mē ghìrè nzi ñkuu faa aa kaa à ghìrə ñwa'á kentə a nonj mikòrə má. ⁴⁶ Kaa ò ghìrə ñki'í atú ya ni mighurə yò'ò. Lá, à bəŋnè mē ñyo'ò mikòrə ma ni mighurə. ⁴⁷ Ma mùu ajàn mē swonj a mbo wò mē, ìnnú jì bi jì ya mē i gha'a aa, bi li'inè mē. A laa ma mùu ajàn ñlonj mē à ghìrè ndi'í àkòŋnè yí wè aà. Lá ñu yii mē bi li'inè ìnnú jì bi jì jì kə'ətə aa, a kii ndi'í ní àkòŋnè yí kə'ətə.”

⁴⁸ Ntigè mbəŋ nswonj a mbo mánjyè wa mē, “Bi li'inè mē ifansənnú jò.”

⁴⁹ Bè bii mē bi lè si jì bo bo aa, bi lè ñloginè ñtigè nswonjə bo ni bo mē, “Ghuu ñu à bə aa wò mē a li'inə ifansənnú bə aa lè?” ⁵⁰ Yesu a swonj a mbo mánjyè wa mē, “Abiintii yo a ywènsə mē ghó, ghèè ní mbəonə.”

8

Bánjyè bí Mò'ò bí lè si yòŋè Yesu aà

¹ A kà mē aa manjə ñkuu wa múm ñjò'ò àla'a bo bí mikurə, ñtigè ndi'í ní ànnú Nwí ñkii nzi ni ntoo yí ñsiginè ñlonj annú ñifò Nwí. A lè mbə bo bí ngányəgənnú jì jya ñghúm ñtsò baa mē à lè ntsò'ò ní ñgànjntoò jì aà ² bo bí bánjyè bí mò'ò bíi mē à lè ñghurè waa ní izwí jì bi bo bí mighòò myaa: Mbə Mary yii bí lè si twonjə ni Magdalene aa, yii mē à lè mfi'i izwí jì sàmbaa ghu ato'o aa, ³ ñki mbə Juana, ñgwè Tsuza, yii mē à lè si lèntə ñjoo Herod aà, ñki mbə Susana, bo bí bí mò'ò bí ghà'atə. Bánjyè ma bú bitsim bí lè si fa ní ñjoo ñkwetə ní waa ghu.

Ñighàà ní nàà ñlonjə ñu mbwe'è ñjòò

(Mt. 13.1-9; Mk. 4.1-9)

⁴ Nòò yii mē nnòò bə i lè nzi ñghotə, ñlo aa a idigə idigə nzi ghu mbèè aa, a ghaà a mbo bo ni ñighàà ní nàà: ⁵ “Ñu mbwè'è ñjoo à lè ñghèè a mbwe'è ñjòò jì; ñjoo jya jì mò'ò i wò a ndò mánjì, bə təontə ghu, bisin bi kè ñsye jì mò'ò ñkurə. ⁶ Jì mò'ò i wò a atú àlànjə ñgò'ò; i tòò mē aa, mbú ñyorə ñlonj mē kaa i lè wa'á ní ñki tswé. ⁷ Jì mò'ò i wò a titii kərə kərə; i kà mē aa ñko'ò aa kərə kərə wa a limtè i kwò. ⁸ Jì mò'ò i lè ñki wo ní àdigə nsye yí siginè, ñko'ò tsi'i siginè, ñki mfa ñgwè'è m̀jì jì gha'á.” A swonj mē manjə aa, ñtonjə nswonj mē, “Ñu yii mē à tswe ni ñtòŋnè aa, tá yu'u.”

Ñji'i ànnú yii mē Yesu à lè si ghàà ni mighàà mí nànaa aà

(Mt. 13.10-17; Mk. 4.10-12)

⁹ Nòò yii mē Ngányəgənnú jì i lè mbetə yi ní ñji'i ñighàà ní nànaa ma nú aa, ¹⁰ a swonj mē, “Nwí à fa m̀tsyè mē tá ni zì ìnnú jì ló'òsə ñlonj annú ñifò yi; la a mbo bə bí mò'ò, bí naa a mbo bo aa nàà, tá bo tí yu, kaa bo wa'á kà ñyè, kè tí yu'u, kaa a wa'á a atu bo ka nlaa.

Yesu à tò'òtə ñji'i ñighàà ní nànaa ma nú

(Mt. 13.18-23; Mk. 4.13-20)

¹¹ “Ñji'i ñighàà ní nànaa ma nú i bə aa mē: ‘Ñjoo ñgwè'è jya à ni ñighàà ni Nwí. ¹² Jya jii mē i lè ñwò a ndómánjì aa à ni bə bya mē bi yu'u; Satan a zì mfi'i ñighàà ni Nwí nya a ntii bo, tátá bo tsuu bíi i yweenə. ¹³ Jya mē i lè ñwò a atu alànjə ñgò'ò aa a bə bə bíi mē bo ki nyu'u ñighàà ni Nwí aa, bo kwərə ni ñidorè; kaa ajàn bə ma bú kaa bi si ní m̀iganj tswé. Mbii aa tsi'i ni mùu átii noò. La nòò yii mē àkwa'ànə Satan a zi aa, bo wò. ¹⁴ Nghèe ni ñjoo jya mē i lè wò a titii kərə kərə aa, à ni bə bya mē bi yu'u ñighàà ni Nwí, la a múm ñtswèntii yaa, ñjoo mbi bo bí ñkabə, ni ìnnú yii mē ñjyá nú jyaa i yə'ətə aa i fém ñghìrə kaa m̀ntà mii mi koonə kaa mi wa'á tii. ¹⁵ Ntigè ñghèe ní ñjoo jya mē

* 7:41 500 denarii, ñkabə baGrikia, denarius yí m̀fùurə a lè mbə ñkabə ngànəfà'á a atú ñjwí.

i le njwò a adigè nsyè yì ñsigìnè aa, à ni bè bya mæ bi ki nyu'u nighàà ni Nwí bi tswa ntugitè a mum ìntíi yíi i laa ñki mbòj aa, ñtigè ñkoonè mîntà a njim àtànjèntii.'

Lám yíi mæ bi kosè mbàjñè ñkusè ní àntòò àà
(Mk. 4.21-25)

¹⁶ "Kaa ñù à laa ñwa'a à ní lám kosè ñbu ñlògè ní àntòò ñkusè ghu, kaa ki'i kii ñkosè ñniñè ni a ñji'i ñkúu. Ñù a kii ñkosè lám, a t'e'è aa a atu atetè tà ñù ti kuu a nda a yè ñkà'à wá. ¹⁷ Ñlòj mæ kaa àyoò tsu a sí alò'òsè tswé mæ a ka yí wa' à f'è'è nyentè. Kaa ànnù yí lèàntè yí tsu a wa' à ki tswè ghu yíi mæ kaa bi ka yí wa' à zì. ¹⁸ Maa ajàn, ni ka ntsyesè ní ghuu ajàn yíi mæ ni yu'u aa; ñlòj mæ ñù yíi mæ à tswè ní ju i gha'atè aa, bi ka bú kù'úsè, lá ñù yíi à tswè ní ju i kè'atè aa, tsi'í jya mæ à mòontè mæ yu tswè ní ju aa, baa bàjñè bú kwèrè ghu mbó."

Ndè bi Yesu bo bi bòò bi maà yí bi mbàjñè

¹⁹ Ndè bi Yesu bo bi bòò bi maà bi bi mbàjñè bi zì wa adigè mæ à le ntswe ghu aa, kaa mánji yíi mæ mbè bi zì ghu mbèè kaa wa'a ghu tswé ñlòj mæ bè le ntswe ntsya ñkarisè yí. ²⁰ Bi kè'è'nè ghu mbo mæ, "Ndè ghò bo bòò bi maà bi mbàjñè bi tæ a b'èe ñlòò ní ñyè wò." ²¹ A bàjñè ñkwi'í a mbo bo mæ, "Ndèghà bo bi bòò bi maà ba bi mbàjñè, à ni bè bii mæ bi yu'u nighàà ni Nwí ñkii ñghirè ní ànnù yíi mæ a swòj aa."

Ajàj yíi mæ Yesu à le ñghirè Afisè a b'èrè àà
(Mt. 8.23-27; Mk. 4.35-41)

²² A bè mæ a ñjwi yí m'ò'ò Yesu a kuu a mum àkànu'u bo bi ñgànyègènnù ji ñswòj a mbo bo mæ, "Ni ghirè bi'ìnè ñni ñghè fii ñjii àtsùmentà'a." Á swòj mæ aa, bo bo kuu ntigè ñghèe. ²³ Bo kà mæ aa ñghèe aa, a wò filó. Afisè yí tì yí m'ò'ò a ká ntsya wa atsumèntà'a, ñkànè ñki i tigè ñkúu wa múm àkànu'u ñlòò ní ñkònsè, bo tigè tsi'í a ntsù ñiwò. ²⁴ Ñgànyègènnù Yesu i ghèè ñtsigè yí ñswòj mæ, "Masa, Masa, wa bi'ìnè ka kwokè!"

Yesu a biànè wenè afisè ya bo bi ñkànè ñki jì tì jii mæ i le si zì ñlòò ní ñkònsè àkànu'u yá aa; i burè kentè, idigè i borè mæ tük. ²⁵ Yesu a betè waa mæ, "Abiintii yuu a fè aa e?"

Ñìb'ò'ò le ntswa waa bo kí ñyerè ntigè ñswòjè bo ni bo mæ, "A ní àjàj ñù kè à yuà mæ a ghàantè ní afisè bo bi ñkànè ñki i yu'unè nii aa e?"

Ajàj yíi mæ Yesu à le ñghirè ñù yíi mæ à le ntswe ni bidemon àà
(Mt. 8.28-34; Mk. 5.1-20)

²⁶ Bo ló ñtigè ñghèe a ala' a baGerasens yíi a le ntswe a ndànsè Galilea. ²⁷ Ajàn mæ bo le nzi mfe'e wa múm àkànu'u aa, ñù yí mò'ò yíi mæ à le ñlò wá múm ñj'ò'ò àla'a ntswe ní bidemon, à le nzi ñtsi'í waa; ñù mæ ghú à le si karè tsi'í ñswèrè ñswèrè a ní àndàjè noò. Kaa wa'a ni a nda lè, mbàjñè ñlètè ni aa itu misyè a adigè yí bi le si twinj bè ghu aa. ²⁸ Nòò yí mæ à le ni nyè Yesu aa, ñyè'è tsi'í ñni, ñwò ghu nsi, ntonjè ñswòj mæ, "Bi'í ò tswè aa ni àkè, a Yesu, Mu Nwíngòj yí Akò'òntsi'è? Mè bu'u tsi'í ñmbo tá ò tsuu ñgi'í a nu mè ló dè." ²⁹ A le ti b'è aa b'òj Yesu à swòj mæ a mbo àzwi yí bi ya mæ tá à f'e'è wa nu ñù wá. (Ñlòj mæ àzwi yí bi ma yú a le si tswa ní ñù wa mà'à à ni a nsyè ñgàà jì ghà'atè; bi tigè mbè nii, ñkoo nii ní àtsanj bo bi mfika'a). Ka mæ bi le si ghirè maa ajàn aa, a tentè ní àtsanj ya, izwi jya i ghirè a khè ñghèe ni nta'a miwèè miwèè.)

³⁰ Yesu a ghèè ní mbii mbetè yí mæ, "Ikúu ghò à ni wò aa e?" A kwi'í mæ, "Nnòò." A le ñswòj laa ñlòj mæ izwi jì bi jì ghà'atè i le ñkúu ghu nú. ³¹ Izwi jya i bu'u ñmbo ghu mbo mæ tá tsuu ló swòj mæ tá bo f'e'è ghèè ñkúu a múm àtáa yí tsò ntso.

³² Akàrè bíkwinjám yí m'ò'ò a le si jì maa k'è'è àdigè; izwi jya i tigè ñmbo'u mbo a mbo Yesu mæ tá à ma'atè tá bo kuu wa nu bíkwinjám. A beentè. ³³ Izwi jì bi jya i tigè mfe'e wa nu ñù ñtigè ñkúu wa nu bíkwinjám. Akàrè bíkwinjám ya a tigè mbíjñè ya a mbaa, ñsigè ñkúu wa múm àtsùmentà'a ñkòjñkè.

³⁴ Nòò yíi mæ bè bii mæ bi le si tsèe akàrè bíkwinjám bya bi le nyè annù yíi mæ a le mfe'è aa, ñkhè ñghèe ñswòj a múm ñj'ò'ò àla'a bo bi àla'a ya tsim. ³⁵ Bè tigè mfe'e ñghèe a nyè ànnù yíi mæ a le mfe'è aa. Bo ghèè mæ aa nyè Yesu bo bi ñù wa mæ izwi jì bi jya i le mfe'è ghu nu aa, a tswé a nsyè a mikòrè Yesu, ñyè'e atso'è, mitsyè mii kè ntswe siginè; ñìb'ò'ò ní tswá waa. ³⁶ Bè bii mæ bi le ntswe ghu wa noò mæ Yesu à le ñghirè izwi jì bi jya i f'e'è a nu ñù wa aa, bi tigè ñkè'enè ní a mbo bo a ajàn yíi Yesu à le ñghirè yí aa. ³⁷ Bè bya bitsim bii mæ bi le ñlò wá mbù'u àla'a Gerasens aa, bi swòj a mbo Yesu mæ tá à ma'atè waa ñghèe yí; ñlòj mæ ñìb'ò'ò ní wè ni le ntswa waa; maa ajàn a bú ñkúu wa múm àkànu'u mbii yí. ³⁸ Ñù wa yíi izwi jì bi jya i le mà'atè yí aa, a bu'u ñmbo mæ yu yòjè Yesu. La, a tuu, ñswòj ghu mbo mæ, ³⁹ "Bii ñghèè a nda wò, ñtigè ñkè'enè ní ñnnù jì yèyèrè jii mæ Nwí à ghirè a nu wò aa." Ñù wa a ñghèe yí ntigè ñlaansè ní ànnù yíi mæ Yesu à ghirè a nu yu aa wa njò'ò àla'a tsimè.

Mu Jairus yî mànggyè bo bì mànggyè wa yîi mæ à le mmòòntè atsənjə atsə'ə Yesu aà (Mt. 9.18-26; Mk. 5.21-43)

⁴⁰ Nòò yîi mæ Yesu à le ntoo ŋki wa mbii̯ aa, nnòò bə̯ i le nzi m̯boo yi, nlonj mæ à le ti bə̯ aa bonj bo tigə̯ ñyu'utə̯ nii. ⁴¹ Nù yî m̯ò'ò yîi mæ ìkùm yi i le mbə̯ Jairus aa, yîi mæ à le mbə̯ ndii̯ a ndānghòtə̯ aa, a zî a mbo Yesu. A zî mē aa ñwò ghu nsi, mbu'u mbo ghu mbo mæ tã à yonjə yi tã bo yu ghɛɛ a nda yu, ⁴² nlonj mæ à le ntswe nî nlonj mumāng yé yî yîi mæ à le mbə̯ ìlòò nighúm ñtsò baa, a ghòò ñkwo ñghɛɛ nii aà.

Ajànj mæ bo yu le si ghèè aa, nnòò bə̯ wa i le si yonjə ñtigə̯ nti̯ nî Yesu. ⁴³ Mànggyè yîi mæ àləə a le si zî ghu nu a ñjīm ìlòò nighúm ñtsò baa, kaa ñu yîi mæ mbə̯ a tswaa wa'ə bə̯ aa, ⁴⁴ a yonjə a ñjīm Yesu, mmòòntə̯ a atsənjə atsə'ə yi; a mòòntə̯ mē ñka mañsə̯ aa, àləə ya mæ a le si zî ghu nu aa, a tswanə̯.

⁴⁵ Yesu a betə̯ mæ, “Nù yîi mæ à mòòntə̯ gha aa, aà wò aa ɛ?” Tsò mæ kaa ñu tsù à le wa'ə bii̯ mæ yu m̯òontə̯ yi aa, Peta a tigə̯ ñswonj mæ, “Masa, nnòò bə̯ ghù i gha'a si'i, nti̯nə̯ nî ghò!”

⁴⁶ Là Yesu a swonj mæ, “Nù yî m̯ò'ò à mòòntə̯ ghá; mē yu'u m̯idà'á mi fɛ'ɛ a nu mē.”

⁴⁷ Mbə̯ yîi mæ mànggyè wa à le nyə̯ mæ kaa mbə̯ yu wa'ə lə̀əntə̯ aa, a tigə̯ mfe'ɛ, ntsiginə̯, ñjwo a nsi Yesu, nti̯gə̯ ñghaa a nsi bə̯ b̯itsim ñkɛ'ɛnə̯ annù yîi a ghìrə̯ ñghìrə̯ yu mòòntə̯ yi aa, bə̯ b̯itsim bii̯ mæ bì le ntə̀ə ghu aa bi yu'ù. A tigə̯ ñswonjə ajānj yîi mæ yu le mburə̯ nti̯ wa noò mæ yu mòòntə̯ mæ atsənjə atsə'ə Yesu ya aà. ⁴⁸ Yesu a tigə̯ ñswonj a mbo mànggyè wa mæ, “Mù ghá, wa àbii̯nti̯ yo a ghurə̯ ghò; tigə̯ ñghèè nî m̯bòòntə̯.”

⁴⁹ Ajānj yîi mæ à le mburə̯ ka kî ghàà aa, ñu a ló wa nda ndii̯ ndāghotə̯ wa nzi ñswonj ghu mbo mæ, “Wa mù ghò wa à kwò mē; tsuu ñgi'í a mbo Ndi'innù bú kî fa.”

⁵⁰ Yesu à yù'ù mē aa ñkwi'í mæ, “Tsuu bə̯'ò bə̯, bii̯ tsi'í bii̯ bonj à ka tì.” ⁵¹ Nòò wa mæ à le nghèè ñku'u wa nda aa, kaa à le wa'ə bii̯ mæ tã ñu dàn à bu ñkuu ntsyatə̯ Peta nî Jon nî Jems bo bì ta bì mu wa nî ñdè yi. ⁵² Bə̯ b̯itsim bii̯ mæ bì le ntswe ghu aa bi le si yə̀'ə m̯bu'u nî nù jya nlonj mæ mànggyè wá; la Yesu a swonj a mbo bo mæ, “Nì tsuu kî ya'ə; nlonj mæ kaa à si aa kwò kwò, a bwii̯ aa bwii̯.” ⁵³ Bo wýé yi, nlonj mæ bo le nzi mæ mu wa à kwò mē aà. ⁵⁴ La Yesu a tswa ñikwɛɛ nî mu wa, ñswonj mæ, “Mu, b̯i̯nə̯.”

⁵⁵ Azwí mu wa a bú mbii̯ fu, a burə̯ m̯bi̯inə̯ ñgaa yî m̯ò'ò; Yesu a swonj mæ tã bì lɔɔ ayoo ñiji mfa ghu tã à jî. ⁵⁶ Taà yî bò ñdè yi nañsə̯ ñyerə̯ tsi'í mbə̯nnù; lá a kwántə̯ waa mbii̯'í bo ló nswonjə annù yîi mæ a fe'ɛ a mbo ñu.

9

Ajànj mæ Yesu à le ntoo Ngānyəgə̯nnù jî nighúm ñtsò baa a abɛɛ aà

¹ Yesu a twonj ñgānyəgə̯nnù jî jya nighúm ñtsò baa mfa miti̯ bo bì àdà'á mæ, bo ka mfi'í izwí jî bì ñkii̯ ñghurə̯ ni mighòò. ² Nti̯gə̯ ntoo waa mæ tã bo ghɛɛ ñka nswonjə annù nlonj annù nifò Nwí ñkii̯ ñghurə̯ ni mighòò. ³ A kà mē aa ntoo waa nswonj mæ, “Nì tsuu ayoo tsu ló lɔgə̯, kə̯ ati yî tswí'í, kə̯ abàà, kə̯ miji, kə̯ ngabə̯, ntsuu itsə̀'ə jî baa ló lɔgə̯. ⁴ Nì ghɛɛ ñghèè ñkuu a nda yîi nî kuu ghu aa, nì tswé ghu, nywe'e noò yîi mæ nî ka lə̀ bú fɛ'ɛ ghèè. ⁵ Bɛɛ nî ghɛɛ ñkuu a adigə̯ bì tsuu ghuu kwɛrə̯, nì ghìrə̯ tì fɛ'ɛ ghu, nì yè̀tə̯ àbìrə̯ yîi mæ a tswə̯ a mikorə̯ bú aa, a ndi'í mæ kaa bú bo sî nî annù tsù burə̀.” ⁶ Bo tigə̯ m̯ma'atə̯ ñghèè ñtsya nî a itoo itoo nswonjə ñi̯ ntoo yî signə̯ ya, ñkii̯ ñghurə̯ ni bə̯ a idigə̯ tsimə̯.

Ajànj mæ atu Herod a le mbùurə̯ aà

(Mt. 14.1-12; Mk. 6.14-29)

⁷ Nòò yîi mæ Herod yîi mæ à le mbə̯ Mfò a ala'a Galilea aa, à le nyu'u innù ma jû aa, àtù yî a le mbùurə̯, ñbò'ò tswá yi, nlonj mæ bə̯ bì m̯ò'ò le si swonjə nî mæ Jon Ngānjmürə̯ bə̯ a Ñkî à bú mē m̯bi̯inə̯ ni ñiwò.

⁸ Bî m̯ò'ò swonjə nî mæ, Elijah à bú mē mbii̯ fu, bî m̯ò'ò kii̯ ñswonjə nî mæ ñgānjntoo Nwí yî mbii̯ mbii̯ yî m̯ò'ò à bú mē mbii̯ fu. ⁹ Herod a swonjə nî mæ, “Mē kî kwýə̯ àtu Jon, ghuu ñu mæ mē bú ñti̯gə̯ nyu'u nî annù ñlonj ñgaa yî aa à nî ghuu aa ɛ?” Nti̯gə̯ nloo nî mæ yu liginə̯ yə̯ yi.

Ajànj mæ Yesu à le nje'ɛ bə̯ ñtsù'ù jî ntaà aà

(Mt. 14.13-21; Mk. 6.30-44; Jn. 6.1-14)

¹⁰ Nòò yî mæ ñgānjntoo jya i le mbù mbii̯ aa, bo le kè'ènə̯ innù jii̯ mæ bo le ñghìrə̯ aà a mbo Yesu, A swūntə̯ waa, ñlɔgə̯ waa bo bo ló ñghɛɛ ntswe a ala'a Bethsaida. ¹¹ Nòò yîi mæ bə̯ bì ghà'atə̯ le nyu'u mæ bo tswə̯ ghu aa, bì yonjə yi ghu. A kwɛrə̯ waa ghu nti̯gə̯ ñghaa a mbo bo nlonj annù nifò Nwí ñkii̯ ñghurə̯ bə̯ bii̯ mæ ñighòò le ntswe a nu bo aà.

¹² Itugə̯ i lə̀ginə̯ mē ñka mfi̯, ñgānyəgə̯nnù jî jya nighúm ñtsò baa i zî ghu mbo nswonj mæ, “Ma'atə̯ nnòò bə̯ ghù tã bo ñghɛɛ mæ mbə̯ bo kuu a m̯m̯m̯ mikurə̯ bo bì a mbèɛ ifò

jú mæ mbæ bi yê ayoo ghu nji kè ñki nyè adigè yí lè ghu, ñlonj mæ àdigè yú mæ bi'inè tswe ghu aa kaa bè sî ghu ghurè aa."

¹³ Yesu a kwi'i a mbo bo mæ, "Bù bumbonj nî fa ayoo bo ji."

Bo swonj ghu mbo mæ, "Kaa bi'i sî nî mîji mî dânj tswé, ñtsyatè ñkya abaa ji ntaà nî mbwé mi mbaa. Mbæ a bæ yîi mæ bi'inè tswe nî ñjé'è bè bú bitsim bonj bi'inè tswe nî ñghèe nyuu mîji a mbo bo." ¹⁴ Bè bii mæ bi le ntswe ghu aa le mbæ mbânj ntsu'ù ji ntaà.

A swonj a mbo ñgânjyègânnu ji jya mæ, "Nî ghirè tâ bo tswe a nsyè ikirè ikirè, tâ bè tswe nî àkirè yí fûurè mighum mi ntaà."

¹⁵ Bo le ñghirè tsi'i maa ajânj bè bya bitsim tswé a nsyè. ¹⁶ A logè ñkya baa jya ji ntaà bo bi mbwé mya mi mbaa, ñjentè mi'i mi a ndonj, ntsa'atè Nwî, ñnînj mboonè ghu, mbatè mfa a mbo bo mæ bi fa a mbo bè byâ. ¹⁷ Bè bitsim le nji nyurè, bi ghotè àbùgè, ñwùkè ji i luu ñkyè ñighum ñtsò ji baa.

Ajànj mæ Peta à le ñkè'ènjè ñú yîi Yesu ni ghu aa

(Mt. 16.13-19; Mk. 8.27-29)

¹⁸ A bæ njwi yî mò'ò Yesu a kâ ntsa'atè Nwî tsi'i yù. Ñgânjyègânnu ji i tswé ghu mbèè, a betè waa mæ, "Bè bi swonj nî mæ mè bæ aa wò aa è?"

¹⁹ Bo kwi'i mæ, "Jonj Ñgânjmùrè bè ñki." Bi mò'ò mæ, "Elijah." Bî mò'ò swonjè nî mæ, "Ñgânjntòò Nwî yî mbii mbii wa yî mò'ò."

²⁰ A betè waa mæ, "Lâ nî swônj yuu ñgaa mæ mè laa mbè wo aa è?"

Peta a kwi'i mæ, "O ni Ayo'ò Nwî wâ."

Ajànj mæ Yesu à le ñghàà ñlonj ñgi'i yîi yu ka yè i kwo aa.

(Mt. 16.20-28; Mk. 8.30—9.1)

²¹ Yesu a kwântè waa nswonj mæ tâ bo tsuu a mbo ñu tsú ló swonjè. ²² Ñki mbu nswonj a mbo bo mæ, "Mu Ñù à ka yè mbuu ñgi'i jî ghà'atè tâ bità bi ala'a, bilii bi ñgânjma'a Nwî, ni ñgânjndi'ì nònjè, tâ bi tuu yî, ñzwitè yî, a ti bæ nî ñjwi ji tarè, a bú ñyweenè nî ñwò."

²³ A swonj a mbo bè bitsim mæ, "Mbæ ñu tsù à ka nloò a ñka nyònjè a ñjim mè a tuù ibii nú yî, mbè'e ati bànjnè bànjnè yî ñka nyonjè nàa tsi'i ñjwî tsimè. ²⁴ Nlonj mæ ñu ñtsim yîi mæ a lòò a nyweensè ibiinú yî aa, à ka bànjnè bwe; lâ ñu ñtsim yîi mæ a lòò a mbwé ibiinú yî nlonj ñkwitú gha aa, a ka bànjnè yweensè. ²⁵ Mbæ a kwetè ñu tsù aa nî àkè mè mbæ a tswe nî mbi yù ntsim mbanj ntsim mbwé ibiinú yî kè yî nyè ñgi'i aa è? ²⁶ Mbæ ñu tsù a ka ndirè atu nlonj ñgaa yà bo bi ñghàà na, bæè bonj Mu Ñù à ka yî kii dirè atu mbi'ì ñgaa yî a noò yîi à ka yî zî a mum ñgha' à ni, ni ñgha' a ni Ta bo bi baangel bi bii bi laa mánjè aa. ²⁷ A mbú ñghèè ghu, mè swonj a mbo bú tsi'i annò ñikonj mæ, bè bi mò'ò bi tæ faà bii mæ kaa bi ka yî wa' à kwo, nywe'e noò yîi mæ bi ka yî yè annú ñifò Nwî aa."

Ajànj mæ Yesu à le mbønjkè yî aa

(Mt. 17.1-8; Mk. 9.2-8)

²⁸ Njwi i tsi'á mè ji ñifwaa, a ajânj mæ à le nswonj innu ma jú aa, a logè Peta, ni Jems ni Jonj, bo bo kò'ò ñghèe a atu nta'a a ntsa'atè Nwî ghu. ²⁹ Bo kâ mè aa ntsa'atè Nwî aa, ñsî yî bo bi ñkèrè yî i ñkwensè, itsè'è ji i tigè mfu'u ñjènjèkè. ³⁰ Bò ghè mè aa ki yè, bè bi baa bi tigè ñghaa bo bo. A bæ Moses bo Elijah ³¹ bii mæ bi le nzi a múm ñgha'a, ñjweenè, ñka ñghaa bo bo, nlonj ajânj à ka yî mánjè ifá' á yî m'atè mbi yu a Yerusalem aa. ³² Fîlo fî le nnanjè ntswe a mi'i Peta bo bi bæ bya mæ bo bo le ntswe aa. Bo ghè mè ki wî'ínè, ñyè ñgha' à ni bo bi bæ bya mæ bo bo tæ aa. ³³ Ajânj mæ bæ bya le ñghèè mmà'atè Yesu i lò aa, Peta a swonj mæ, "Taà, a bonj mæ bi'inè tswe faà aa. Tá bii'ì ghurè mîntanj mi ntarè, tâ yî fûurè i tswe a mbo wò, yî mò'ò i tswe a mbo Moses, tâ yî mò'ò i tigè ntswe a mbo Elijah." (Kaa à le ñwa'á annú yîi mæ yu swonjè aa zî.)

³⁴ Ajânjè à le mburè ki ghàà aa, mbà' à i wi'ikè ñzi ñkusè waa. Nibò'ò nî tswa ñgânjyègânnu jyâ. ³⁵ Bo yu'ù ñji i ghaa wa múm mbà' à ñswonj mæ, "A ni Mú ghà yîi mè tsò'ò aa à ghulà; nî ka nyu'u annú yîi a swonjè aa."

³⁶ Noò yîi mæ ñji ya i le ñkentè aa, bo tigè ñyè Yesu tsi'i yù. Bo le ñkutè mântsu myaa, kaa ñki'ì annú yîi mæ bo le nyè aa a mbo ñu tsù maa noò swonjè.

Ajànj mæ Yesu à le ñghùrè mûmbânjè yîi mæ a le ntswe nî à zwî yî bi aa

(Mt. 17.14-18; Mk. 9.14-27)

³⁷ Abèè a fù'ù mæ, Yesu bo bi ñgânjyègânnu ji jya bi sigè wa atu nta'a, ñndò bè yî wè i zî ñtsi'ì yî. ³⁸ Ñù yî mò'ò wa a titi nnoò a tonjè ñswonj mæ, "Ndî'innu, mè bu'ù mbò, kwetè a mú ghà ghù, ñlonj mæ à nî tsi'ì mu yîi mæ mè tswe nî ghu aa. ³⁹ Azwî yî bi a yî nanjè ñko mu ghù mma'a a nsyè, ñghirè a wi'ikè mbo'o, a tsigè yî, ajwò'ò a tigè ñfè'e

ghu ntsù. A nanjsè ñwukè yi kaa wa'à wànsè ñbii mma'atè yi. ⁴⁰ Mè ghìrè mbu'u mbo a mbò ñgányegónnú jo mè tá bi fi' azwí ya, kaa bo wa'à mfi' zì."

⁴¹ Yesu a swonj mæ, "Oò, bù bē bii mæ bi sî nî àbiiintii tswé, kaa innú jyaa i wa'à tsinè aa, mè ka bú tswè bi'inè i kii ki tswa ntiè gha nlonj ñgaa yùù i ywe'e aa a noò àkè aa è? Zì nì mu ghò wa faà."

⁴² A kà mè aa zì nì ghu, àzwí yì bi ya a kò yi mma'a a nsyè ntsigè ntigè ñlòò tsi' ñsàtè. Yesu a wenè àzwí yì bi ya, ñghurè mu wa mfa a mbo taà yì. ⁴³ Bè bitsim le nyerè a ajànjè mæ bi le nyè mida'a mi Nwí aà.

Ajànjè mæ Yesu à le mbù ñghaa annù ñlonjè ànnù ñiwò yi aà.
(Mt. 17.22-23; Mk. 9.30-32)

Ajànjè mæ bo le mburè ki wa'a ma jù innù mè à le ñghìrè aa, a swonj a mbo ñgányegónnú jì mæ, ⁴⁴ "Nì nanjsè nyu'utè ñighàà nú ta nì kuu a atu bù. Bì ka fa Mu Nù a mbo bè." ⁴⁵ Lá kaa bo le ñwa'à yu'u tá àtù yaa a laa ghu. Nlonj mæ bi le ñlò'òsè a mbo bo mè tá bo tsuu zi; bo kà mbò'ò nì a mbetè yi.

Nù yii à kò'ò ntsirè aa à nì wò?
(Mt. 18.1-5; Mk. 9.33-37)

⁴⁶ Bo le ñlògìnè ñka nswurjè, mbetè nì waa bo nì bo mè jù yii mè à kò'ò ntsirè a titii bo aa à nì wò aa è? ⁴⁷ Yesu a zì ànnù yii mè bo le si wa'atè nì a ntiè bo aà, ñlògè múñkhè nte'e a mbèe yu, ⁴⁸ ñswonj a mbo bo mè, "Nù ñtsim yii mè à kwèrè mu ghù nì ñkùm gha aa, à kwèrè aa ghá. Nù ñtsim yii mè à kwèrè gha aa, à ki ñkwèrè jù yii mè à le ntoo ghá aà. Nlonj mè aa yu wa yii à kè'è a titii bù ñsigè ñlwí'í aa, à bānjè mbè aa yu yii à kò'ò ntsirè aà."

Nù yii mæ kaa à si annù yì'inè tuu aa, à bii aà ñjìm yì'inè

⁴⁹ Jon a swonj mæ, "Taà bí'í ghìrè nyè jù yì mò'ò a fi'í nì ñzví jì bi a ato'ò bè nì ñkùm gho, bí'í tsu'unè yì nlonj mæ kaa à si ñú àkòrè yì'inè yì mò'ò bè aà." ⁵⁰ Yesu a swonj mæ, "Nì tsuu nii ki tsu'unè bè, ñlonj mæ jù yii mè kaa à si annù yì'inè tuu aa, à bii aà ñjìm yì'inè."

Ajànjè mæ ñikurè ni Samari ni mò'ò ni le ntuu a ñkwèrè Yesu aà

⁵¹ Ajànjè mæ noò à le ñkòdòntè mæ bi ka bú kwèrè Yesu fu a aburè aa, a kwèrè ñtiè yi, ñtarjè mæ yu ghèe a Yerusalem. ⁵² Ntoo bè a mbii yu mè tá bì ghèe nnañsè ñikurè nì Samaria ni mò'ò a mbo yu. ⁵³ La bè bya bi tuù ñkwèrè yì, ñlonj mè bo le nzi mè à le si tsyà aa bè tsyà ñghèe nì a Yerusalem aà. ⁵⁴ Ngányegónnú jì, Jon bo Jems, yè mè maa ajànjè, mbetè yi mè, "Mmà'àmbi, ò bèèntè mè tá bí'í twonj mò'ò tá i lo a aburè ñsigè ntoo waa aa è?" ⁵⁵ Yesu a bāñkè yi ñwenè waa.* ⁵⁶ Bo tigè ñlò ñghèè a ñikurè nì dànjè.

Annù bè bii mæ bi tswè nì ñka nyònjè Yesu aà
(Mt. 8.19-22)

⁵⁷ Ajànjè mæ bo le si ghèè a mánjì aa, jù yì mò'ò a swonj mæ, "Mè ka ki yònjè nì gho a nì ñgònj ñdigè tsim jì o ghèè ghu aà."

⁵⁸ Yesu a kwi'í ghu mbo mè, "Itso i tswè nì mimbòrè myaa, bisinj bi kì ñtswe nì ndá jyaa, la kaa Mu Nù à si nì àdigè yii mè mbè a nòñsè àtù yì ghu mmíntè aa tswé." ⁵⁹ A mbo jù yì mò'ò a swonj mæ, "Zì ñka nyònjè nàà."

A bānjè ñkwí'í mæ, "Mmà'àmbi, lèè tá mè bii ñghèe mfoo ntwinjè taà ya'a." ⁶⁰ A swonj ghu mbo mè, "Mà'àtè tá biku ka ntwinjè biku bi bè byaa. Lá a mbo wò, ghèe ñka nswonj ntoo ànnù ñifò Nwí."

⁶¹ Yì mò'ò a swonj mæ, "Wa mè ka ki yònjè noo Mmà'àmbi. La mà'àtè tá mè foo ñghèè ñfa filo fi bè a ndùgè ya'a."

⁶² Yesu a swonj ghu mbo mè, "Nù yii mè à tswa aso afà'à m̀bu mbəñkə yi ñka nlii ñjìmè aa, kaa à sî ku'ùnè a ñkuu a múm ànnù ñifò Nwí."

10

Ajànjè mæ Yesu à le ntoo bè bi mò'ò mighum mi sàmbaa ntsò baa mæ bi tsya mbii yaa laa

¹ Ma ya à ghèè ki tsyá Mmà'àmbi a bú ñtsò'ò bè bi mò'ò mighum mi sàmbaa ntsò baa ntoo waa mè tá bo tsya mbii yì ñka nzinè bi baa bi baa ñghèe nì ñtoo nì ñdigè tsi'í tsim jii mè yu ka bōnj zì ghu aà. ² A kà mè aa ntoo waa nswonj mæ, "Miji mæ bè mè a nsoo gha'a lá bifù'ù bānjè ñkè'ètè; nì ka ntsa'atè Nwí mè tá Mmà'àmbi mbónj ñsòò à too ñgānjfà'à

* **9:55** ñwà'ànè jì mò'ò i ku'usè yuà ànnù: "Kaa nì sî mbuu azwí yii mè nì tswè ni yuu aa zì; ñlonj mæ kaa Mu Nù à le ñwa'à zì aa a ta ñgi'i a nu bè, à le mbānjè zì aa a nyweensè bè."

tá ì gheε mfù'ù miji mi myá. ³ Nì gheε lá, a ajàṅə mə mə too ghuu aa, ni gheε tsi'í tsò mbinjəṛə a titii bitakurə. ⁴ Nì tsuu mú àbàa ṅkabə tugitə, ntsuu abàa kii tugitə, ntsuu ntam kii tugitə, ntsuu ki təə a ntsà'ətə nù tsú a mánji. ⁵ Bεε nì yì ṅghèè ṅkuu nì nda yii nì ṅkuu ghu aa nì fòḍ nswonə mə, 'A Mbəonə kuu fàa nda laa.' ⁶ Bεε mə nù mbəonə a tswe ghu bonṅ mbəonə ya ì ka kuu ghu nù, a tsuu ghu tswe bonṅ mbəonə yùu ya ì ka bii kuu fu a nu bù. ⁷ Bεε nì gheε ṅkuu nì nda yii nì kuu ghu aa, nì lwi'í maa nda ṅka nji ṅkii nno nì àyoo yii bi fa a mbo bù aà. Nlonṅ mə wa bi tswe nì ṅka ntú ṅgàṅfà'á. Nì tsuu a mila'a ki kuu gheε, ì kuu bii. ⁸ Bεε nì yì ṅghèè ṅkuu a atoo, bεε bi kwεṛə ghu siginè, nì ka nji ayoo yii bi fa a mbo bù aà. ⁹ Nì ghurè mighòḍ mii mi tswe a nu bə ghu aa, ntigə nswonə ṅkε'enə a mbo bo mə, 'Wa annù nifò Nwí a zì mə ṅkoontə a nu bù.' ¹⁰ Lá, mbə nì yì ṅkuu nì atoo bi tuu ghuu ghu kwεṛə, nì fe'è ṅghεε a mímfánṅnə nswonṅ mə, ¹¹ 'Abirə ala'á yuu yii mə a ghirə mbanə a mikòrə bi'í aa, bi'í yètə, a ndi'í mə kaa bi'inè si nì annù tsu tswé. Lá bi'í swonṅ a mbo bù mə annù nifò Nwí a zì mə ṅkoontə a nu bù.' ¹² Mə swonṅ a mbo bù mə ṅgi'í atoo mə ya a njwí ntsò'òtə misa'a ì ka yì tsyátə yì Sodom.

Njò'ò ila'a jii kaa ì le ṅwa'á ntoḍ Kristo bii aà
(Mt. 11.20-24)

¹³ 'Ngi'í yì ṅwè ì tswe a mbo wò mbá Chorazin, bo bi a mbo wò mba Bethsaida, nlonṅ mə bi le mbaa bə ghirə innù jì wè jì wè jù mə bi ghirə a ala'a bù aa a ala'a Tai kə Sidon bonṅ bi leè mbəṅkə mntii myaa tetə, ntigə ṅwε'ε itsə'ə ṅgi'í ṅki mfu'u atú yaa nì àbù. ¹⁴ Lá a ka yì swérə a mbo bù wa jwí ntsò'òtə misa'a ì tsyátə a mbo Tai bo Sidon. ¹⁵ ṅgaa yò ì bə mə akə aa ε, a Kapernaum? O ghirə ṅwa'atə mə bi ka ṅentə ibii nú ghoi ko'osə gho a aburə aa ε? Wa bi ka yì mà'á gho ò sigə ṅghεε a bāṅnsyé."

¹⁶ Yesu a swonṅ a mbo ṅgāṅyεgānnù jì jya mə, "Nù yii mə a bii annù yii nì swonṅ aa, à bii aa annù yá. Nù yii a ntúu annù yii nì swonṅ aa, a ki ntuu aà ghá. Nù yii mə à tùu gha aa, à ki ntuu aa yu wa yii mə à le ntoo gha aà."

Ajāṅə mə bə bya mighum mi sàmbaa ntsò baa le mbù mbii aà

¹⁷ Bə bya mighum mi sàmbaa bi le mbii nì ndorə nswonṅ mə, "Mmə'ambì tsi'í bidemon bi ghirè ṅyu'unə nì yì'í nlonṅ ikúm ghó."

¹⁸ A swonṅ a mbo bo mə, "Mə ghirə nyə Satan a ló a aburə ṅwo tsi'í tsò mbəṅ yì ṅwà'akə. ¹⁹ Yé nì, mə fá mə àda'a a mbo bù mə nì ka ntəontə a atu no bo bi bāṅgaa bi bii, ṅkii ṅgha'a nì àda'a ṅgāṅkibàà wa kaa tá àyoo tsu wa'á ghuu lænsə. ²⁰ Lá ta nì tsuu ki doritə bə mə izwí jì bi yu'unə nì ghuu, nì ka ndoritə nì bə mə bi ṅwà'anə mə mikúm muu a aburə aà."

Ajāṅə mə Yesu à le ndoritə aà
(Mt. 11.25-27; 13.16-17)

²¹ A bə maa noḍ, Yesu a doritə a múm Azwí Nwí nswonṅ mə, "Taà, mə fá mbì'ikə a mbo wò a Mmə'amì àbùrè bə nysε nlonṅ mə ò lò'osə innù júla a mbò ṅgāṅmitsyε bo bi bə bii bi zì annù aa, mbāṅnə ndi'í a mbo bəo bi borə. Ìṅṅə, Taà ghà, a bə ajāṅ yii mə a le mbəṅ gho mə tá ò ghirə aà."

²² Taà ghà à fá mə innù tsim a mbo mə. Kaa mbə nù wa'á nù yii Mu à ni ghu aa zì ntsya a Ta. Kaa nù a wa'á a Ta ṅki nzi ntsya Mu, mə mbə a tsuu nù yii mə Mu à tsò'ò mə yu di'í a Ta ghu mbo aa bə."

²³ Yesu a bəṅkə yì nswonṅ a mbo ṅgāṅyεgānnù jì jya mə, "Mbəonə a mbo mi'í mii mə mi yə annù yulá mə nì yə aà, ²⁴ ṅlonṅ mə mə swonṅ a mbo bù tsi'í annù nīkonṅ mə, ṅgāṅntoo Nwí jì ghà'atə bo bi bifò bi ghà'atə bi le si yə'ətə a nyə ma juu innù mə nì yə aa, la kaa wa'á yə. Nyə'ətə nì a nyu'u innù jú mə nì yu'u aa kaa wa'á yu'ù."

Nìghàà nì ṅnanaa nlonṅ nù baSamaria ṅgāṅàbòṅṅntii

²⁵ ṅgāṅndi'í nḍṅsə yì mḍ'ò à le ṅkwà'anə yì nswonṅ mə, "Ndi'innù, mbə mə ghirə mə akə mbonṅ jì ilonṅ aa ε?"

²⁶ A betə yì mə, "O twonṅ nyə mə bi ṅwa'anə a múm àṅwà'anə nḍṅsə aa mə akə aa ε?"

²⁷ A kwi'í mə, "Tigə ṅkòṅ Mmə'ambì Nwīṅḍṅḍṅ ghò nì ntii ghò tsim, nì ntswéntii yò ì tsim, nì mīti mo mītsim bo bi nì mītsyé mo mītsimə. Ì kii tigə kòṅ ndim ghò tsò ibii nú ghó."

²⁸ Yesu a swonṅ ghu mbo mə, "O kwi'í tsi'í siginè. Ka ṅghirə ma mùu ajāṅ bonṅ ò ka tswe ntii."

²⁹ Ajāṅ mə à le si lòḍ ndi'í mə annù yì a tsinə aa, a bú mbetə Yesu mə, "Ndim ghà aa wò aa ε?"

³⁰ Yesu a kwi'i ghu mbo mæ, "Nù yì mò'ò à le nlò a Yerusalem nka nsigè ngheè a Yeriko, biyèrè bi tswà yì, ntsò'otè itsè'è ghu nu, nanse ngheò yì tsi'i siginè, a tigè nkwo, bo ma'atè nlo waa, ³¹ Ngànjàmà a Nwí yì mò'ò à le nka nzi maa mánjì, à zì mè mfe'è ghu nu aa, ndanşè mbèè, nstya yì. ³² Mu Levi yì mò'ò à le nki nzi nyè, ngahirè tsi'i maa ajàn, ndanşè mbèè ntsya yì, ³³ Lá nù baSamaria yì mò'ò yìi à le nka ngheè a nighaa yu aa, à le nzi nyè, nko mliñnè yì. ³⁴ Ngheè ghu mbèè, nsi'i ila' à jì jya, nniñè afù ghu nkwerè, ntswesè yì a atu nàa yu, nlogè yì ngheè ni ghu a nda bigi, a nlèntè yì ghu. ³⁵ Bo yu le ghu, àbèè a fù'ù mæ, a ghè yu ki ghèè, mfi'i ibà'atè nkabè silva jì baa,* mfa a mbo nù nlèntè ndá bigi wa, nswon mæ, 'Ka nlèntè nni, bæ mæ a logè nkabè ntsya yulà, boj maa bù bènsè fu, a noò yì mæ bìi aà.' "

³⁶ Yesu a betè ndi'i nònsè wa mæ, "O wà'atè mæ ndim nù wa mæ biyèrè bya le ngheò yì aa, a titi bè buà bi tarè, à ni wò aa è?"

³⁷ A kwi'i mæ, "Nù wa mæ à le nko mliñnè yì aà." Yesu a swon ghu mbo mæ, "Ghèè nki nka ngahirè maa ajànè."

Ajàn mæ Yesu à le nggantè Martha bo Mary aà

³⁸ Yesu bo bì ngányègènnù jì i le ghèè nkuu a nikurè nì mò'ò, manganşè yì mò'ò, ikùm yì i bæ Martha, a twonè yì a nda yu, ³⁹ Muma bì mangyè wa, ikùm yì i bæ Mary a tswè bo yu. Yesu à zì mè aa, a zì ntswe yì tsi'i a mbèè mikòrè Yesu, nyu'utè nì ànnù yìi à le si di'i aà. ⁴⁰ Lá Martha à le si nwugè nù yì, nwa'a tsi'i ànnù a ngahirè miji a mbo bigi byà. A le nzi nswon a mbo Yesu mæ, "Mmà'àmbi, ò si yè mæ à nì ànnù yì bi mæ mumaà à ghìrè, mæ à mà'atè gha tsi'i mè mæ, mè yè nì ngi'i a nì miji mù aa è? Ghàantè yì tá à zì nkwerè ghà."

⁴¹ Yesu a swon ghu mbo mæ, "Martha, Martha! O nwugè nù yò si'i a nì innù jì ghà'atè! ⁴² Ayoo yì fùurè a ku'unè a ntswe nì yù. Mary à tsò'ò mæ mbèè yì siginè kaa mbè nù a wa' à ghu mbo kwèrè."

11

Yesu à di'i Ngányègènnù jì mánjì ntsà'atè Nwí (Mt. 6.9-13; 7.7-11)

¹ Yesu à le si tsà'atè Nwí a adigè yì mò'ò, à mánşè mæ aa, ngányègènnù yì yì mò'ò a swon ghu mbo mæ, "Mmà'àmbi, di'i ntsà'atè Nwí a mbo bi'i, tsò mæ Jon à le ndi'i a mbo ngányègènnù jì aà." ² Yesu a swon a mbo bo mæ, "Ni kii ti tsà'atè Nwí ni swon mæ: 'Taà yì'i, ghìrè tá bi'i ka ngaha'asè ikùm ghò. Tá ànnù nifò yo à zì. ³ Ka mfa miji mli mæ mi ku'unè a mbo bi'i aa a njwi njwi; ⁴ nki nka nli'inè nì ifansènnù jì'i, nlon mæ bi'i nki nli'inè nì jì bè bii mæ bi fànsè a nu bi'i aà; ntsuu ki bii bi'i ka nwo nì àkwà'ànè bè.' "

⁵ A bù nswon a mbo bo mæ, "Mbè nù nibò ghùu a ghèè a mbo nsùkà'á yì nì nti itugè nswon ghu mbo mæ, 'Nsu ghà, tsò'osè gha nì nkya abaa jì tarè; ⁶ nlon mæ nsù ghà yì mò'ò à lo nighaa a asà'a agha'a nzi, kaa mæ wa' à nì ayoo niji a mfa ghu mbo tswè.' ⁷ Mbè nsù yì wa a nonè a ikuu nkwi'i ghu mbo mæ, 'Tsùu ngi'i a mbo mæ fa; mæ tsètè mæ abà'á yá, bi'i bi bòò ba nòntè; kaa mbè mæ wa' à bù mbìinè a mfá ayoo a mbo wò.' ⁸ Mè swon a mbo bù mæ, mbè tuu bìnè fa ayoo ghu mbo mæ à nì nsùkà'á yì aa, lá nyonè ajàn yì mæ à ghèè nì mbìi nka mbetè kaa wa' à lò aa, à ka bìnè fa njòò tsim jii mæ a lòò aà."

⁹ Ma mùu ajàn, mè swonè a mbo bù mæ: Ni ka mbetè boj bi ka fa a mbo bù; ni ka nlò boj nì ka yè; nì ka nkwentè boj bi ka nwa' a fa a mbo bù. ¹⁰ Nlon mæ nù ntsim yìi a betè aa, a kwèrè; nù ntsim yìi mæ a kii nlò aa a yè. Nù yìi mæ a kwèntè aa bi kii nna'a ghu mbò. ¹¹ Tá yì tsù à tswè a titi bù mæ mbè mù yì a betè fibwè, a tswè tì fa fibwè mbànne mfa bè no ghu mbo ¹² ké a betè nibòò ni ngu ghu mbo a bânne mfa bè àngaa ghu mbo aa è? ¹³ Mbè bù bii mæ nì nì ngánghìrè innù jì bi aa, nì zì ajàn yìi mæ nì ka mfa njoo jì siginè a mbo bòò buu, nì si wa'atè mæ mbè Taà ghùu yìi mæ à tswè a aburè aa a nanşè nkòntè a mfá Azwí yì a mbo bè bii mæ bi betè nì yì ghu aa è?"

Yesu bo Beezebul, mfó bidemonj (Mt. 12.22-30; Mk. 3.20-27)

¹⁴ Yesu à le si fi'i azwí yì bi yìi mæ a le mbè yì tì ghàà; nòò yìi mæ àzwí yì bi ya a le mfe'è aa, àkiko'o ya a lginè nka ngaha bè bii bi le nyè aa bi yerè tsi'i mbè ànnù. ¹⁵ La bo bi mò'ò bânne nswon mæ, "A fi'i nì izwí jì bi ntsya aa a njim Beezebul, mfó izwí jì bi wá." ¹⁶ La bè bya bi mò'ò, a nkwa'ànè yu, bi bânne nswon mæ, tá à ghìrè ànnù yì yèyerè a ndi'i mæ Nwí à tswè bo yu. ¹⁷ Mbè yìi mæ Yesu à le nzi mmòòntè jyaa aa, a

* 10:35 2 denarii, nkabè baGrikia, ndùu yì ibè tsò nkabè ngànàfà' à njwi jì baa.

swonɔ a mbo bo mɔ, "Ala'a yii mɔ a yatɔ waa ntɔ a atutu, nto nɔ waa bo ni bo aa, a wansɔ ɔjwo. Ngwɛ'ɛ yii mɔ i ki nyatɔ waa laa, i kii ɔjwansɔ ɔjwɔ.

¹⁸ Mbɔ a bɔ mɔ Satan a ki nyatɔ yi, bonɔ a ka ki to nii yumbonɔ, tã annu nifɔ yi tɔ mɔ akɔ aa ɛ? Nlonɔ mɔ ni swonɔ mɔ mɔ fi'i izwi jɔ bi aa ni midà'á mi Beezebul. ¹⁹ Mbɔ mɔ ka mfi'i izwi jɔ bi aa ni midà'á mi Beezebul, bonɔ bɔɔ buu tigɔ mfi'i aa ni midà'á mi wo aa ɛ? Mbɛ mɔ a bɔ maa ajàn aa, à ni bo bii mɔ bo ka yi tigɔ tsɔrɔ i sa'á ghuu. ²⁰ Lá mbɔ a bɔ mɔ mɔ fi'i izwi jɔ bi aa ni midà'á mi Nwɔ bonɔ annu nifɔ Nwɔ à zɔ mɔ a mbo bù.

²¹ "Nòɔ yii mɔ ntii jù, yii mɔ à tswe nɔ njoo mitsɔ'ɔ a bɛ ndugɔ yi aa, njoo jɔ i tswe ni mbɔonɔ; ²² Lá mbɔ nyɔrɔ yii mɔ à tinsɔ ntsyatɔ yi aa, mbɔ a zɔ bonɔ a ka kwɛrɔ njoo mitsɔ'ɔ jya mɔ à ninɔ ntii yi ghua aa, i se'e njoo jɔ tsi'i tsim i yatɔ. ²³ Nù yii mɔ à si njim ya bii aa, à bii aa njim nganjãbãà ya. Nù yii mɔ à si ghotɔ aa, a bãnjnɔ nja'a aa jã'á.

Ajàn yii mɔ mbɔ àzwɔ yi bi a fɛ'ɛ mɔ nkuu fu àà
(Mt. 12.43-45)

²⁴ "Nòɔ yii mɔ àzwɔ yi bi a fɛ'ɛ a nu nù aa, a karɔ a nɔ àdìgɔ yii mɔ kaa njkɔ i si ghua tswe aa, nìɔɔ ni mɔ mbɔ yu miantɔ ghua le; a tuu yɔ aa, a swonɔ mɔ 'mɔ ka bù bii ghua fu a nda yii mɔ mɔ fɛ'ɛ ghua aa.' ²⁵ A ti bii nyɔ mɔ bi yɛ'ɛ mɔ nda ya i laa njkù'unɔ, ²⁶ bonɔ a ka ghɛɛ bù bii nɔ izwi jɔ sãmbaa jɔ bi jɔ dãn jii i bi'i ntsyatɔ yi, i zɔ njku'usɔ yi ghua tã bo bo kuu njkuu ntswe ghua; bɛɛ i kuu maa noɔ bonɔ ntswe nù wa i ka bi'i tsyatɔ ajàn yii à le mbɔ a mbii aa."

Nidorɔ nii mɔ ni ni annu nãnjkonɔ àà

²⁷ Ajàn mɔ Yesu a le mmãnsɔ nswonɔ ma jù innu aa, manganɔ yɔ mɔ'ɔ wa atitii nòɔ a swonɔ ghua mbo mɔ, "Mbɔonɔ a mbo manganɔ yii mɔ à le njwe ghua bo bi a nɔ mbii nii mɔ ni le nonɔ ghua aà!"

²⁸ La Yesu a bãnjnɔ njkwi'i mɔ, "Mbɔonɔ i bãnjnɔ ntswe aa a mbo bɔ bii mɔ bi yu'u nighãà ni Nwɔ nìlɔ aà!"

Bɔ bya lɔɔ mɔ tã Yesu a ghìrɔ annu yi yeyɔrɔ
(Mt. 12.38-42)

²⁹ Nòɔ yii mɔ nnòɔ bɔ wa i le nlòginɔ njka njgha'atɔ aa, Yesu a bɛ'enɔ njka nswonɔ mɔ, "Niwãà ni bɔ bua tsitɔnɔ à ni niwãà nɔ bi; bi lɔɔ nyɔ alɛnsɔ, la kaa mɔ ka wa'á alɛnsɔ yi dãn a mbo bo fa ntsya alɛnsɔ Jonah. ³⁰ Nlonɔ mɔ ajàn yii mɔ Jonah a le mbɔ alɛnsɔ a mbo baNineveh aa, àà njgɔ njgɔ ajàn yii mɔ Mu Nù a ka bɔ alɛnsɔ a mbo nuã niwãà. ³¹ Mfɔ manganɔ wa yii mɔ à le nlo a mbu'u ntii aa, à ka yi binnɔ a noɔ ntsɔ'ɔtɔ misa'a bo bi niwãà ni bɔ bú tsitɔnɔ i ninɔ wa a isa'á. Nlonɔ mɔ à le nlo a nliwɔ mbi yu, nzi a a nyu'u nighãà ni mitsyɔ a mbo Mfɔ Solomon, lá yɔ nɔ, nù yii mɔ à kò'onɔ ntsyatɔ Solomon aa, à ghua a titii bù. ³² Bɔ bi Nineveh ka yi binnɔ a noɔ ntsɔ'ɔtɔ misa'a, i tɔ bo bi niwãà ni bɔ bua tsitɔnɔ, i ninɔ waa a isa'á; nlonɔ mɔ baNineveh le mbɔnjkɔ miantii myaa wa noɔ mɔ Jonah a le njghãà a mbo bo aà, lá yɔ nɔ, nù yii mɔ à kò'onɔ ntsyatɔ Jonah aa, à ghua mɔ a titii bù."

Nkà'a ibii nú
(Mt. 6.22-23)

³³ "Kaa nù à laa njwa'á nɔ lám kosɔ njghɛɛ nninɔ ni a atã, kɔ mɔ nlògɔ nɔ àntɔɔ njkuse ghua, kaa ki'í kii njkosɔ nninɔ ni a nji'i ikùu. Nù a kii njkosɔ lám, a tɛ'ɛ aa a atu atetɔ tã nù ti kuu a nda a yɔ njkà'á wã. ³⁴ Nili'i no laa mbɔ lám ibiinú ghó. Nili'i no bɔ tswe siginɔ, bɔ bonɔ mbinnú yɔ ntsim i luu ni njkà'á. Lá ni bɔ tsuu i siginɔ tswe bonɔ mbinnú yɔ ntsim i luu ni mfi'í idigɔ. ³⁵ Mbɔ yii mɔ a bɔ ma múu ajàn aa, ni ka ntsyɔ tã njkà'á yii mɔ i tswe a nu bù aa, i tsuu bãnjnɔ bonɔ tigɔ itugɔ. ³⁶ Mbɔ ibiinú ghua tsim i luu ni njkà'á, ntsuu nɔ àdìgɔ yi fi tswe, bonɔ i ka ki nanɔ ta, tsi'i tsɔ lám yii mɔ a ta ni a nu bɔ mfa ni njkà'á aà."

Yesu a firɔ baFarisai bo bi njgãnjdi'i nɔnsɔ
(Mt. 23.1-36; Mk. 12.38-40)

³⁷ Yesu a burɔ ki ghãa nù baFarisai yɔ mɔ'ɔ a twonɔ yi mɔ tã à zɔ nji a nda yu; Yesu a ghɛɛ ghua nda bo yu jɔ. ³⁸ Annu a tsyá nù baFarisai wa ajàn yii mɔ à le nyɔ Yesu a jɔ tighɔ à fɔo nsi'i mbɔ mi aà. ³⁹ Yesu a swonɔ ghua mbo mɔ, bù ba Farisai, ni si'i ndonɔ bo bi ikanj tsi'i a abɛɛ abɛɛ, la a mum, ni bãnjnɔ nluu nɔ innu jɔ bi, njkii mbanɔ nɔ njoo bɔ njkwɛrɔ, ⁴⁰ itirɔ ndɔ jɔ tsu! Ni si zɔ mɔ nù yii mɔ à le nanɔ abɛɛ laa, a ni yu mɔ à le njkii nnanɔ mum aa ɛ? ⁴¹ Lá tã ni bãnjnɔ mfa njoo tsim ghua mum a njkwɛtɔ njgãnjfumu ghua, ni bɔ ghìrɔ ma múu ajàn, bonɔ a ka bɔ annu yii a ku'unɔ aà, tã njoo tsim a mbo bù i laa.

⁴² "Lá njgɔ'i yi njwɛ a nu bù mbã baFarisai! Nlonɔ mɔ ni lógɔ nɔ njoo aghò'ɔ bo bi bãmbòrɔ buu nyatɔ nɔ ni itii nighum, mfa nɔ àtii yi fùurɔ a mbo Nwɔ, lá kaa wa'á nɔ

annu yii mə a tsinə aa għirə, kaa wa'ə nı Nwı kii nkənjə; boŋ ni għirə nı innu ma ju tsi'ı tsim, kaa wa'ə nı ji mo'ə mə'ətə.

⁴³ Ngi'ı yi njwə a nu bu mbā baFarisai! Nloŋ mə ni kənjə a ntswe nı ləŋ jii mə i ko'əonə aa a mım ndaŋghotə bu, nkənjə ni mə tā bə ka nzi ntsə'ətə nı ghuu a idigə mitaa, ⁴⁴ Ngi'ı yi njwə a nu bu! Nloŋ mə ni bə aa tsi'ı tsə misyè mui mə kaa bi si lənsə, kaa bə wa'ə yə, ntsya ghu itu ti zi."

⁴⁵ Nu yi mo'ə a titi ngəŋndi'ı nənsə jya a kwi'ı a mbo Yesu mə, "Ndi'innu, ə swoŋ ma muu aŋəŋ nkii mbəgətə aa yi'ı." ⁴⁶ Yesu a swoŋ mə, "Ngi'ı yi njwə a nu bu mbā ngəŋndi'ı nənsə! Nloŋ mə ni bə'əsə bə nı abə'è yii mə a tsya waa a mbə'è. Kaa bu búmbəŋ kaa ni wa'ə zi aŋəŋ yii mə mbə ni te'è nkəontə abə'è ma yu kə nkəwətə waa tā bo be'e. ⁴⁷ Ndòò a atu bu! Nloŋ mə ni boə misyè mi ngəŋntoo Nwı jii mə bitaa buu le nzwitə aə. ⁴⁸ Maa aŋəŋ ni ni biyəfə nkii mbeentə ni innu jii mə bitaa buu le mb'ù aə; nloŋ mə bo le nzwitə waa, ni bəŋnə mbəinə mboə misyè myaa. ⁴⁹ Mbə yii mə a bə ma la aa, mitsyè mi Nwı mi swoŋ mə, 'Mə ka too ngəŋntoo jya, bo bi ngəŋnswəŋə annu Nwı tā bo zwitə bi mo'ə nki nka ntsə'ə akòrə bi mo'ə,' ⁵⁰ ta tā ələə ngəŋntoo Nwı tsim, yii mə bi le nsaansə nloginə a nloginə mbi aa, ta bi betə a mbo niwaa ni bə buə, ⁵¹ nloginə nı ələə Abel ngħeə nywe'e nı ə yi Zechariah yii mə bi le nzwitə a titi nəkəntə nı mə'awı bo bi Adigə ya yii mə a laa mənşə aə. Ĥŋə, mə swəŋə a mbo bu mə bi ka yi betə ələə yaa a mbo niwaa ni bə buə.

⁵² Ngi'ı yi njwə a nu bu mbā ngəŋndi'ı nənsə, nloŋ mə ni kwèrə mə bikey bi mitsyè bii mə bi ŋa'a mənji; ni tuu ŋkuu, nki nkij bə bi mo'ə mə tā bi tsuu kii kuu."

⁵³ Aŋəŋ yii mə Yesu ə le mma'ətə waa nka ngħeə nı aa, ngəŋndi'ı nənsə bo bi baFarisai loginənə nka ligitə nı innu jya mə Yesu ə le nswəŋə aa tsi'ı nı mətə nkii mbetə nı nı innu ji għa'ətə, ⁵⁴ mə mbə a swəŋə annu yi bi yi tsu tā bo tswa yi.

12

Nı tsuu ki bo'ə a nswəŋə annu nıŋkoŋə
(Mt. 10.26-27)

¹ Aŋəŋ mə nnòò bə wa nkam ni nkam i le nzi ngħotə, ntigə ntinə waa ntinə ngħeə aa, Yesu a ləginə nıfoo nswəŋə a mbo ngəŋyogəŋnu jı mə, "Nı ka ntsyəsə ghuu nı mbə'è əbaa baFarisai, yii mə nı ə abagilə aə. ² Kaa əyoə yi tsu a si ghu tswə mə bi boəntə mə kaa bi ka yi wa'ə fūrə, kə mə a ləontə yii mə kaa a ka yi wa'ə fe'è yentə tā bi zi. ³ Innu tsim jii mə ni swəŋə a mım itugə aa, bi yu'u a nlaə idigə. Ĥnnu jii mə ni ki ntsuəmtə a adigə yi l'ə'əsə aa, ba yi tigə təə a itu mila'a i kə'ənə.

Nu yii mə mbə bi kə mbə'ə aə
(Mt. 10.28-31)

⁴ "Mə swəŋə a mbo bu, ika'ə jə, mə, ni tsuu ki bo'ə bə bii mə mbə bi zwitə tsi'ı mbəinu, kaa wa'ə annu dən bu ngħirə aa bə. ⁵ La mə ka bəŋnə ŋwə'əsə ghuu nloŋ ŋu yii mə ni bəŋnə nka mbə'ə aə: Nı ka mbə'ə yu wa yii mə a zwitə, nki ntswe ni mada'ə a mma'ə a mım mo'ə Satan; Ĥŋə, mə swəŋə a mbo bu mə naa mbə'ə nı. ⁶ Tigə bi fəe nda'a ji ntaə aa ni bikabə bi baa aa e? Kaa Nwı a wa'ə nı nda'ə ma yu tsi'ı yi fūrə lı'ınə. ⁷ Yə mbə, ə zi nduu inəŋtu jii i tswə a atu bu aa tsi'ı tsim; tsuu ki bo'ə, ni tswə ni nduu, ntsyatə nda'a a nnòò.

Annū mbii kə annū ntuu Kristo
(Mt. 10.32-33; 12.32; 10.19-20)

⁸ "Mə għeə nı mbii a nswəŋə a mbo bu mə, ŋu yii mə ə bii għa a nsi mi'ı bə aa, Mu Nju ə ka yi kii bii yi a nsi mi'ı baangel bi Nwı; ⁹ la ŋu yii ə tuu għa a nsi mi'ı bə aa, bi ka yi kii tuu yi a nsi mi'ı baangel. ¹⁰ Nu ntsim yii mə ə għaa annu yi bi nloŋ Mu Nju aa bi ka yi lı'ınə ifansənnu ji; lə ŋu yii mə ə bəgətə Azwı Nwı aa, kaa bi ka yi wa'ə ifansənnu ji lı'ınə.

¹¹ "Nòò yii mə bi ləgə nı ghuu nzi ni bu a ndaŋghotə bo bi a nsi bəsa'a bi ala'a bo bi bitə bi ala'a aa, ni tsuu ki wa'ə annu yii mə ni ka swəŋə kə aŋəŋ yii mə ni ka kwi'ı aə; ¹² nloŋ mə Azwı Nwı a ka di'ı annu yii mə ni ka swəŋə aa maa noə."

Nıghaa nı nanaa nloŋ ngəŋkabə yii mə ə le mbə aŋəŋtə aə

¹³ Nu yi mo'ə wa atiti nnòò a swəŋə a mbo Yesu mə, "Ndi'innu swəŋə a mbo mumaə tā ə yatə njoə jii mə Taə ə le mma'ətə aa a titi bi'ıyu." ¹⁴ Yesu a kwi'ı ghu mbo mə, "Mbā ghı, a għa nı nsa'a msa'a kə nıyatə njoə a titi bu aa a tsə'ə wə le?" ¹⁵ Yesu a għèè nı mbii nswəŋə a mbo bo mə, "Nı ka ntsyəsə nkii ntsu'tə nı ghuu nloŋ aghə'ənə tsim yii mə a għirə bə yə'ətə nı njoə aə; nloŋ mə ntswənti ŋu kaa ə laa ŋwa'a aa njoə ji wə jii mə ə tswə ni ju aa bə."

¹⁶ A gheë nî mbîi ñswonj nighàà nî nānaa a mbo bo mē, “Abwēnē nsyē ngāṅkabē yî mō'c a le fi'isē miji tsi'î a mbē nū; ¹⁷ a nansē ñtswe ṅwa'atē annū yî mē mbē yu ghîrē aa, m̄betē mē ‘Mē ka nansē ghîrē aa mē akē i tswe nî itā jîi mē i gha'atē mē mbē mē fu'ù miji ma mō ñlāē ghu aa ē.” ¹⁸ A swonj a atu ibiñū yî mē, “Annū yîi mē mē ka ghîrē aa a nî mē: Mē ka sà'a itā jya tsi'î tsim bu ghîrē jî wē, jîi mē mbē logē miji aa mya bo bî ñjōō jyā tsim. ¹⁹ Mē ghîrē ma la, bonj mē ka tigē swonj a mbō ñtîi gha mē, ñtîi ghā, wa ò lēē njoo a atā i gha'a ṅgha'a ajāṅ mē mbē ò jî a atu ilōō ilōō; lōō lā ādigē ñtswe ghu, ntigē nji ṅkii no, ṅkii ndoritē.” ²⁰ Lā Nwî a swonj ghu mbo mē, “Atîrē ndē yî tsu! Mē ka twonj ntîi gho nitugē sii, tā njoo jya mē ò fu'ù ṅghotē aa tā i tigē mbē jî wo aa ē? ²¹ A nî ṅgîj ṅgîj a mbo ṅū yîi mē a ghotē nî njoo, ñlāē nî a ata ñlonj ibiñū yî, kaa wa'ā nî njoo a mbēē Nwî bāṅṅnē ñtswe.”

Annū nniṅ ntiî a nu Nwî

(Mt. 6.25-34)

²² A bû ñswonj a mbo ṅgāṅyogēnnū jî mē, “Ma muu ajāṅ mē tigē ñswōṅ a mbo bû mē nî tsuu innū ki wa'a nlonj ñtswēntîi yūū, mē nî ka jî aa akē, kē ñlonj ibiñū ghuu, mē nî ka we'e aa akē le. ²³ Nlonj mē ñtswēntîi i tsyatē miji, ibiñū nî ki ñtsyatē itsē'è. ²⁴ Nî wa'atē ṅjyā, kaa i si njoo bwe'e, kaa wa'ā nî miji kii mfu'u, kaa wa'ā nî mîntāṅ kē nî itā tswē, lā Nwîṅṅonj a jē'ē nî waa. Nî si nî ñduū tswē ñtsyatē bîsiṅ ma bû aa ē? ²⁵ Mbē ṅū ñbū yî tsu a ku'usē mûbāntē a nî ñtswēntîi yî ñlonj mē a wa'a innū aa ē? ²⁶ Ma muu ajāṅ, mbē nî tsuu zi ajāṅ yîi mē mbē nî nansē ṅku'usē tsi'î mûntîrē ayoo tsi'î tsō ma yū, nî bû ñtigē wa'a nlonj njoo jî mō'c aa a ya aa ē? ²⁷ Nî lentē ibwî'i ṅgēē, ṅyē a ajāṅ mē i kwe aā; kaa i si nwūṅinē kaa wa'ā nî āsîsi kii mba'a; la mē swonj a mbo bû mē, tsi'î m̄fō Solomōn a mûm nigha'ā nî nî tsim, kaa à le ṅkî'i atsē'è yî tsu we'e tā à bonj mbē tsi'î tsō jyaa. ²⁸ Lā mbē Nwî a ka ṅwe'e itsē'è a nū ṅgēē yîi mē i kwe nî a atu mîntā'a sii a lo ti bē a yoo bi tōō a abu aa, nî sî mōōntē mē mbē a we'e itsē'è a nu bû ñtsyatē aa ē? Abiñtîi yuu a kē'è bē laa aa a ya ē? ²⁹ Maa ajāṅ, nî tsuu ki betē mē, nî ka jî aa akē, kē nî ka no aā ākē le, tā mîntîi muu tsuu innū i kî wa'a. ³⁰ Nlonj mē à nî innū jîi mē bitîzi Nwî bi si'isē nî mîbîmîñū myaa nloō aā; la Taā ghūū à zi mē nî bonj njoo mē jū. ³¹ Lā tā nî bāṅṅnē ṅka nloō annū nîfō Nwî bonj à ka fa njoo mē jū a mbo bû.

Afû'ù a aburē

(Mt. 6.19-21)

³² “Nî tsuu ki bō'c mbā bōō bi m̄bîñjērē bā, ñlonj mē, Taā ghūū a doritē a mfā ànnū nîfō aburē a mbo bû. ³³ Fēē nî njōō juu mfa a mbō ṅgāṅṅufumē tā tswē nî ibāā ṅkabē jîi mē kaa i si sà'ākē aā, i lēē afû'ù yūū a atā a aburē, a ādigē yîi kaa ṅkabē i si ghu mē, kaa bîyōrē wa'ā ghu kuū. Kaa nsēbē wa'ā nî ṅkabē ghu kii nji aā. ³⁴ Nlonj mē ādigē yîi mē afû'ù yo a tswe ghu aa, ñtîi gho i ka kii tswe aa ghu.

ṅgāṅfā'ā jîi mē a tswe nîkōrē àā

³⁵ “Nî ka kwērē mîkō muu ṅkîi ṅkōsē nî bîlām buu bi ka ṅkhi, ³⁶ mbē tsi'î tsō ṅgāṅfā'ā jîi mē a yu'utē masa wāā yîi mē à tswe a ādigē adînā nîyō'c aa, mē mbē a ghîrē mbîi ṅkwentē abā'ā bo wāṅsē ṅṅā'a a kuū. ³⁷ Mbōōnē a mbo ṅgāṅfā'ā jîi mē masā wāā a bîi ṅyē waa bi tswē nîkōrē aā; mē swonj tsi'î ànnū nîkōṅ a mbo bû mē, tāfā'ā wāā wa à ka bāṅṅnē we'e atsē'è afā'ā yî, i ghîrē tā bo tswe a atu atetē tā à tsyasē miji a mbo bo. ³⁸ A ka bē ànnū nîdorē a mbo ṅgāṅfā'ā jîi mē mbē a ka mbîi nî ñtîi itugē kē nî ñtsyatē ñtîi itugē bo tswē nîkōrē aā! ³⁹ Lā tā nî zi mē, m̄bōṅ ndā à laa bē zi noō yîi mē ṅyōrē à ka zî ghu aa bonj kaa à sî m̄'atē mē bî zi mbōgē ndā yî. ⁴⁰ Nî ki ṅka ñtswe nîkōrē; ñlonj mē Mu Nū à ka yî zî aa a noō yîi mē nî si wa'atē mē à ka zî ghu aā.”

ṅgāṅfā'ā yîi mē a fā'ā nî ñtîi yî tsim aā

(Mt. 24.45-51)

⁴¹ Peta a betē Yesu mē, “Mmā'āmbî, o swonj nighàà nî nānaa nū aa a mbo bî'i kē a mbo bē bîtsimē aa ē?” ⁴² Yesu akwî'i ghu mbo mē, “Yu'u nî ànnū ñlonj ṅgāṅfā'ā yîi a fā'ā nî ñtîi yî tsim ṅkîi mbē yî m̄tsyē yîi mē mbē masā yî a lēē mē tā a ka nlentē njōō jî, ṅkîi nyatē nî miji a noō miji aā. ⁴³ Mbōōnē a mbo ṅgāṅfā'ā ma ghū yîi mē mbē masā yî a bîi ṅyē a fa'ā maa ajāṅ aā. ⁴⁴ Mē swonj tsi'î ànnū nîkōṅ a bo bû mē à ka tigē nlēē ṅgāṅfā'ā ma wa mē tā à tigē nlentē nî njōō jî tsimē. ⁴⁵ Lā mbē ṅgāṅfā'ā wa a bāṅṅnē nswonj a mbo ibiñū yî mē, ‘Masā ghaā ka tigē a mbîi,’ m̄bāṅṅnē ṅka ṅghōō nî ṅgāṅfā'ā jya jî m̄bāṅṅnē bo bî jî bāṅgyē, ṅkîi nji, nno, ntigē mbaanē nîi, ⁴⁶ bonj masa ṅgāṅfā'ā jya à ka zî a nî ṅjwi bo bî noō yîi mē kaa à si wa'atē mē à ka bîi ghu aā. Bēē a bîi aa bonj à ka tsē ṅgî'i ghu nu, kii nîjē yî a titîi ṅgāṅfā'ā jîi mē kaa bî si nî mîntîi myaa mîtsim fa'a. ⁴⁷ ṅgāṅfā'ā yîi mē à zi ànnū yîi mē masā yî a lōō aa, la kaa wa'ā nū yî tantē kē ṅkîi mfa'a ànnū yîi mē a lōō aa, bi ka yî nansē ghōō yî.

48 “Lá ñgàñàfà'à yïi mæ kaa à sï annù yïi mæ masà yï a lòò zi aa, mfa'a annù yïi mæ boñ bi ghoo yi ghu aa, bi ka yi ghòò yi tá à kè'etè. Nù yïi mæ bi fá àyoo ghu mbo a gha'atè aa, bi ka yi kii lòò à ñkwèrè àyoo ghu mbo tá à gha'atè; nù yïi mæ bè fa njoo jï ghà'atè ghu mbo aa, bi be mæ à ka binsè jii mæ ji gha'atè ntsyà.

Ayàtè yïi mæ a kuu a titi bè ñlojè Yesu
(Mt. 10.34-36)

49 “Mè le nzi aa a ñghirè mæ tá mbi ñka ñkhi; ñyè'etè ni mæ boñ i leè mbaa nte'e ñloginè ñka ñkhi! 50 Mæ tswè ni ñki yïi mæ mè tswè ni ñkwèrè aà; kaa mbè ntiì gha i wa'à ni mboonè tswè ñywe'e a noò yïi mæ mè ka yi mànsè aà! 51 Ni laa mcoontè ni mæ mè sigè fàa a atu nsyè aa a mfa mboonè aa è? Ngan, mè swòjè a mbo bù mæ mè bânjè nzi aa ni àyàtè; 52 ñloj mæ, ñloginè tsitsòj, a nda yïi bè tswè ghu bi ntaà aa, bi ka yàtè tá bi bi baa ka tonè ni bi bi tarè; 53 bi ka yàtè waa, tá tà bo mú yi yi mbânjè ka ntonè, tá ma bo mú yi yi màngyè ka ntonè, tá manè bo ñgwè mú yi ki ñka ntonè.”

Annù ñlojè nzi binòò bi mbi
(Mt. 16.2-3)

54 Yesu a gheè ni mbi ñswonè a mbo ñndòò bè wa mæ, “Ni bè yè tá mba'à à i ka ñko'c a mbi ñnto noò boñ ni burè nswonè mæ, 'mbèj i ka loo'; ni swòjè a kí mfe'e maa ajànè. 55 Ni bè yè tá àfisë à ka nzi a mbi ntiì, boñ ni swonè mæ, 'àbabè yi tti a ka zi'; a kí mfe'e maa ajànè. 56 Ngànabagilè! Ni zi aa tsi'ì nto'otè ilensè jii mæ ni yè i fe'è ni a nsyè bo bi a mba'à àburè, a ghirè akè mæ tá ni tsuu a nto'otè innù jii mæ i fe'è fàa ni yulà ñgù'u aa zi aa è?”

Annù ñka mmànsè annù bu bi bè bii mæ bú bo tswè ni isa'a aà
(Mt. 5.25-26)

57 “Ni tuu ñlòò annù jï tsinè a ñghirè aa a ya? 58 Bu nù yïi mæ à ñnjè isa'a a nu wo aa, mbè bù yu ka ñghèe a nsi ñgànjsa'a msa'a, ò ywe'etè mè mbè bù yu mànsè a mànjì. Tá à wa'à gho a mbo ñgànjsa'a msa'a wa fa, tá ñgànjsa'a msa'a wa tá à fa gho a mbo nù biburèsi tá nù biburèsi wa à ñnjè gho a atsanè. 59 Mè swòj tsi'ì annù ñkoj a mbo wò mæ ò bè kuu wa atsanè boñ ò ka tigè tswè ghu i ywe'e a noò yïi ò ka yi mànsè tu ñkabè yïi mæ o tswa nii ghu aa tsi'ì ñtsim, i sigè ywe'e ni ànini yïi a lwi'ì aà.”

13

Ni bènjkè mânti muu, mma'atè ibi ghuu, kè boñ ni ka kwo

1 A le mbè maà noò aa, bè bii mbo'c le nswonè a mbo Yesu ajàn yïi mæ Pilato à le nswonè bi zwitè baGalilea bi mbo'c a noò yïi mæ bi le nzi ñka nzwitè njoo mmà'anwi aà. 2 Yesu a kwi'i a mbo bo mæ, “Ni mdoontè mæ ma buu baGalilea le ñkwo aa nloj mæ bo le mbè ñgànghirè innù jii bi ntsyàtè baGalilea bi mbo'c bitsim aa è? 3 Mè swòjè a mbo bù mæ, Ngan; mè swonè a mbo bù mæ ni bè tuu mânti muu bènjkè mmà'atè ibi ghuu boñ bù bi tsim ni ka yi kii kwo tsò bo. 4 Kè ni wà'atè mæ akè nloj baSiloam bya ñighum ntsò jii nifwaa, bii mæ àtu nda nikanè ya a le ñwò ñzwitè aa, ni mdoontè mæ bo le mbè ñgànghirè innù jii bi ntsyàtè bè bitsim bii bi le ntswe a Yerusalem aa è? 5 Mè swòjè a mbo bù mæ, “Ngan.” Ni bè tuu mânti muu bènjkè boñ ni ka yi kii kwo maa ajànè.”

Ñghàà ni nanaa nlojè ati ti koonè

6 A bù nswonè ñghàà ni nanaa a mbo bo mæ: “Nù yi mò'c à le mbè ati ajòò a múm ñkya yu; à leè nzi a lentè, nyè mæ kaa a le wa'à koonè. 7 A swonè a mbo nù lentè ñkya wa mæ, 'Yè, àa ilòò jii tarè mæ mè zì mè ñlentè ati yù, kaa wa'à ajòò ghu atu yé. Wá mmà'a a nsyè; a tásè adigè nsyè yu aa a ya aa è? 8 Ngànñlentè ñkya wa a kwi'ì mæ, 'Taà, mà'atè tá yuà àlòò a ku'usè ntsyà, mè ka tonè mfèj i karisè i ñnjè ntsà'a ghu. 9 Bèe mæ a bè fi alòò, sè yè mæ a ka koonè mântà le, bæe a tuu koonè, boñ ò ka tigè wá mmà'a a nsyè.' ”

Ajàn mæ Yesu à le ñghùrè màngyè yïi mæ à le ñgæmkè a njwíngòj aà

10 A le mbè a njwíngòj yi mò'c Yesu a tswè a múm ndànghòtè ñka ndi'ì ni annù Nwi ghu. 11 Màngyè yi mò'c à le ntswe ghu yïi mæ àzwì yi bi a le ntswe ghu nu, ñghirè a ghòò a atù ilòò ñighum ñtsò jii nifwaa; ñtigè ñgimnè ntèè, kaa wa'à a sentè ibi nú yi zì. 12 Nòò yïi Yesu à le nyè yi aa, nswonè mæ, “Màngyè, wa ni ghòò no nya ni mà'atè mé ghò.” 13 A le ñghènsè abò yi nnojè ghu nu, a burè ñtigè nsentè nú yi, ntsinè ntèè, ñtigè ñgha'asè ní Nwi.

14 Ndii ndànghòtè à le nlwìsè ntonè nloj mæ Yesu à le ñghùrè màngyè wa a njwíngòj aà, ñtigè nswonè a mbo bè bii bi le ntswe ghu aa mæ, “Njwi ifà'a i tswè ghu aa ji nto'o; ni ka nzi ni ñjwi mà jù tá bi ghurè ghuu, ntsee bæ a njwíngòj ki zì.”

¹⁵ Mmà'àmbi à le ñkwi'i ghu mbo mæ, "Wò ñgàṅàbagilè! Nù nìbù yì tsù à si mbòṅ yì kè jàkàsì yì fèe mfi'isè a abù'ù a nǝwǝṅṅòṅ, ñghèe ni yu a ntsù ñki mæ tã à no ñki aa è? ¹⁶ Lã, yê nì, a ni mu Abraham yì mò'ò à ghuà yìi mæ Satan à le ñkòò nì àtsañ, ìlòò ñghùm ntsò nǝfwaa, a si ku'ùnè mæ mbæ bi ketæ atsanè yì ya a nǝwǝṅṅòṅ aa è?" ¹⁷ A kwí'í mæ ma mùu ajàn aa, atu ñgàṅkábàà jì jya a le ndìrè; bè bya bitsim bi tigè ñdoritè nlon innù jì yéyerè jya mæ à le ñghìrè aà.

Ñìghàà nì nãnaa nlon aburè mǝghumè
(Mt. 13.31-32; Mk. 4.30-32)

¹⁸ Yesu a tigè ñswonj mæ, "Annù nifò aburè a bæ aa tsò àkè aa è? Kè mibè mæ figinè aa nì àkè aa è? ¹⁹ A bæ aa tsi'í tsò aburè mǝghum, yìi mæ ñù à le ñlògè ñghèe mbwe'e a mùm ñkya yu; a too ñko'ò ntigè mbæ ati, bisinj bi tigè ñzi ñghùrè nì ndá jyaa nì ntaà jì."

Ñìghàà nì nãnaa nlon mbè'è àbaa
(Mt. 13.33)

²⁰ Yesu a ku'usè ñswonj mæ, "Mbè mæ figinè ànnù nifò Nwí aa nì àkè aa è? ²¹ A bæ aa tsi'í tsò mbè'è àbaa yìi mæ mǝṅgyè à le ñlògè ñniṅṅè a mum àbaa yì ghà'àtè a ghìrè àbaa ya a tigè ñko'ò ñgha'a ñgha'a aà."

Ntsunda yì kè'ètè wá
(Mt. 7.13-14,21-23)

²² Yesu à le mbù ñghèe ntsyá a mùm ìla'a jì wè bo bi jì kèkè, ñdì'i ni ñìghàà ni Nwí ghu, a ajàn mæ à le si ko'ò ñghèe ni a Yerusalem aà. ²³ Nù yì mò'ò a betè ghu mbo mæ, "Taà, à ka yì yweenè tsi'í mbùmte bè aa è?" Yesu a kwí'í mæ, ²⁴ "Nì ka ñgaansè mití muu a ñkuu nì ntsù nda yì kè'ètè wá; ñlon mæ bè bi ghà'àtè ka yì kì ywe'etè a ñkuu ghu, kaa wa' à bǝṅṅè ñzi a ñkuu. ²⁵ Nòò yìi mæ mbòṅ nda à bǝṅṅè mæ ñtsetè abà'à aa, bè boṅ nì ka tigè tæ a abeè tigè kwèntè nì àbà'à ya i swonj ni mæ, 'Taà, ña' à bi'í kuul' Tã à kwí'í a mbo bù mæ, 'Kaa mæ si adigè yìi nì lo ghu aa zì.' ²⁶ Tã nì lögìnè ñka nswonj ni mæ, 'bi'í le si jì ñkii nno bi'inè, ò kii ñdì'i nì ànnù Nwí a mùm àla'a bi'í.' ²⁷ Lã tã à swonj a mbo bù mæ, 'Kaa mæ si adigè yìi nì lo ghu aa zì. Nì lo ghuu a mbèe mæ ñghèe mba ñgǝṅmbu'u innù jì bi!' ²⁸ Nì ka yì tigè yè'è i kurè nì mǝsòṅṅè muu, a noò yìi mæ nì ka yì yè Abraham bo Isaac ni Jakob, nì ñgǝṅntoo Nwí tsim tã tswe a mum nifò ni Nwí. Tã bi bǝṅṅè nti ghuu mfe'esè a abeè! ²⁹ Bè ka yì lo a mbi nsa'a noò bo bi a mbi ntso nòò, a mbèè nbitu bo bi mbintii, i zì tswe a atu atetè, i tigè jì nì àdinà a mùm ànnù nifò Nwí. ³⁰ Yê, bè bi mò'ò bii à nì bilwí'i nì ñjì m tsitsòṅ aa ka yì tigè bè bitsyá bi mbii, tã bè bi mò'ò bii mæ à nì bitsyá bi mbii tsitsòṅ aa tã bi tigè bilwí'i binjímè."

Ajàṅ yìi Yesu à le ñkòṅ Yerusalem aà
(Mt. 23.37-39)

³¹ Tsi'í maa noò baFarisai bi mò'ò bi le nzi a mbèe Yesu, ñswonj ghu mbo mæ, "Lò faà mæ ñghèe a adigè yì dǝṅ ñlonj mæ Herod a lòò nzwitè wò."

³² Yesu a kwí'í a mbo bò mæ, "Nì ghèe nswonj a mbo nìmǝṅ ma nya mæ, 'Yê, sii mæ fi'í izwí jì bi a ato'o bè, ñkii ñghurè nì mighòò myaa, i ghèe ywe'e a yoo, a ti bè nì ñjwi jì tarè, mæ mǝṅsè ifà'à ghá.' ³³ Lã mæ tswe nì ñghèe nì mbii sii, bo a yoo, nì ñjwi yìi ì yòṅtè aà; kaa a si tsinè mæ mbè bi zwitè ñgǝṅntoo Nwí a adigè dǝṅ ntsyatè a Yerusalem. ³⁴ Wèe, Yerusalem! Yerusalem! O zwitè ñgǝṅntoo Nwí, ñtumtè nì bè bii mæ bi too a mbo wò aa nì ñgò'ò! Ngàà jì ghà'àtè mæ lòò mæ mæ ghotè bòò buu tsò mæ mǝṅgu a ghotè bòò bi a ñj'í mibá yuu aa, kaa nì wa'à bii. ³⁵ Yê nì, bi mè'è mæ ndá yùu. Mæ swòṅ a mbo bú mæ, kaa nì ka wa'à gha bù ñyè nywe'e a noò yìi mæ nì ka yì tigè swonj ni mæ, 'Bi'inè gha'asè yu wa yìi mæ a zì nì ñkúm Mmà'àmbi aà!' "

14

Ajàṅ mæ Yesu à le ñghùrè ñù yì mò'ò yìi mæ nú yì ì le ñkò'òkè aà

¹ A bè nì ñwǝṅṅòṅ yì mò'ò Yesu a ghèe a ñji a nda nsa'à àla'a yì mò'ò mæ à le mbè ñù baFarisai, à tswe mæ ghu aa, bi ka ñkæansè nni. ² Nù yì mò'ò à le ntswe ghu mæ nú yì ì le ñkò'òkè, ³ Yesu a betè ñgǝṅdi'í nòṅsè bo bi baFarisai bii mæ bi le ntswe ghu aa mæ, "Nòṅsè à laa ndi'í mæ mbè bi ghurè ñù a ñwǝṅṅòṅ kè ñganj aa è?" ⁴ Bo tswe waa atsitsi kaa wa'à akwi'í fã. Yesu a lögè ñù ñìghòò wa ñghùrè yì ntigè nswonj mæ tã à ghèe yì. ⁵ Yesu a tigè ñswonj a mbo bo mæ, "Nù nìbù à tswe ghu mæ mbè mû yì kè mbòṅ yì wó a mún àtaa a ñwǝṅṅòṅ kaa a wa' à bürè ñwanjè ñghèe mfi'isè aa è?" ⁶ Kaa bi le ñjwa'à nì àkwi'í nì àbetè ma yù tswe."

Annù nsigisè ibii nu a nsye bo bi ñka ñkwèrè bigii.

7 Yesu a gheè nî mbîi ñnaa nighàà nî nánaa a mbo bè bya bii bi le ntwonø waa wa nda aa, nyonø ajàn yii mæ à le nyø bo tso'ò nî ìløn jì kò'ònè a ntswe ghu aa, nswonø a mbo bo mæ 8 "Mbø nù a twonø gho a adigø adinà nnyo'ò, ò tsuu ghèe tswe nî àløn yì kò'ònè, mbì'ì nù yii mæ à kò'ònè ntsyàtè gho aa, a bú nyon; 9 bonø nù wa mæ à kà'a adinà ya ntwonø ghuu yu bítSIMè aa, à ka zi a mbo wò swonø mæ, 'Bìinø mfa aløn ya a mbo ghua nù', bonø ò ka bìinø maà noò nî àdìrè atu a ntswe nî àløn yii mæ kaa a sì kò'ònè aa. 10 Là mbø bi twonø gho a adigø adinà, ò gheè ò tswè nî àløn yii mæ a tswe a nìim kaa wa'á kò'ònè aa, ta bæ mæ mbonø àdinà wa a zi nyø gho, bonø à ka swonø a mbo wò mæ, 'Nsú ghà, kò'ò ntswe nî àløn yì nènè yì'; maa noò bonø bi ka fa aghu'usò a mbo wò a tìtì bè bìi mæ bú bo ka tswe wa atu atetè aa. 11 Nlonø mæ nù ñtsim yii mæ a ñee nî nú yì aa, bi ka sigisø yì, nù yii mæ a bàñnè ñsigisø nî ìbii nú yì a nsyè aa, bi ñentè yì."

12 Yesu a ghèè nî mbîi ñswonø a mbo nù wa mæ à le ntwonø yì mæ tá à zi nji aa mæ, "Mbø ò ka ntwonø bè a adigø adinà, ò tsuu tsi'í ìkà'á jo, kè boo bi maà bo, kè ngàngwè'è jo, kè ngàngmbèè ñdùgò jo jì wè i twonø. Nlonø mæ ò bè ghìrè ma la bonø bo kì ñkà'á yaa adinà ñkì ntwonø ghò, tá ma ya a bè mitunì mò. 13 La mbø ò ka'a adinà, ò twòñ ngàngèfum, bítSèñkèrè, bìbwenkè bo bì bifè'èñè. 14 O bè twonø jìjàn bè ma jú bonø ò ka tswe nî mbòonø, nlonø mæ kaa mbø bi wa'á nî àyoo tsu a ngghìrè a ntwu wò ghu aa. O ka yì kwèrè mitunì mi afà'á mo wa noò mæ bè bìi mæ ñnnù jyaa i tsinø bi ka yì yweenø nî ñwo aa."

*Nighàà nî nanaa nlonø adinà yì wè
(Mt. 22.1-10)*

15 Nù yì mò'ò yii mæ bo bì Yesu le ntswe wa atu atetè nji aa à yù'ù mæ annù ya mæ Yesu à le nswonø aa, ñswonø a mbo Yesu mæ, "Mbòonø a mbo nù yii mæ à ka yì jì abaa a múm annù nifò Nwì aà!"

16 Là Yesu a swonø ghu mbo mæ, "Nù yì mò'ò à le ñkà'a adinà yì wè ñtwonø bè bì ghà'atè; 17 ñjwì àdinà ya i kù'ù mæ, a toò ngàngèfà'á jì nswonø mæ tá bo gheè a mbo bè bya mæ bi twonø waa wa adigø adinà aa, ñswonø mæ, 'Zì nì; noò ñjì àdinà ya à kù'ù mæ.' 18 La bo bitsim, yì mò'ò, yì mò'ò, bi lòginè ñka nswonø nî ñnnù jii mæ i ghìrè mæ kaa mbø bo wa'á zì aà. Yì ñtsyàmbii a swonø ghu mbo mæ, 'Mè yuu àbwènø nsyè yà, ñtswe nî ngheè nlèntè; mè bù'ù mbo mæ tá ò gheè nswonø a mbo Taà ghò mæ kaa mè ka wa'á zì.' 19 Yì mò'ò a swonø yii ngaa mæ, 'Mè yuu bìkau bi ñligè ñsòò bi nighum ñtswe nî ngheè nlèntè; mè jèñnè, ghèè nswonø ghu mbo mæ kaa mè ka wa'á zì.' 20 Yì mò'ò a swonø mæ, 'Wa mè yò'ò ngwé ghà, kaa mánjì nzi kaa a wa'á bá.'

21 Ngàngàfà'á wa a bìi ñkè'enø ñnnù tsim a mbo Masà yì, ñtòñ yì i lwí, a swonø a mbo ngàngàfà'á wa mæ, 'Wànysø mfe'è ngheè a itu mánfànø bo bì a itèò ñdorø itsim a múm ñjò'ò àla'a, ñtwonø ngàngèmfum nì bítSèñkèrè, nì bifè'èñè, bo bì bìbwenkè.' 22 Ngàngàfà'á wa a ghèè mæ mbii ñswonø mæ, 'Taà, wa annù yii mæ ò swonø mæ tá mè gheè ngghìrè aa, mè ghìrè mæ, lá àbwarè a burè a mbo bè bì ghà'atè.' 23 Masà wa a gheè nî mbîi ñswonø a mbo ngàngàfà'á yì wa mæ, 'Gheè nî iyaa itsim bo bì a múm mifu'u mitsim, ngaaansø bè bìi mæ ò yè aa mæ tá bo zi, ta tá ndá yà i luu.' 24 Mè swonø tsi'í annù ñíkonø a mbo wò mæ, kaa nù wa yì tsu mæ bi kì fòò ntwonø aa kaa à ka wa'á ayoo wa adigø adinà mè ywe'etè."

*Ajàn yii mæ a tsyanø a mbø ngàngyègònnù Yesu aà
(Mt. 10.37-38)*

25 Nnòò bè i le si yonè nì a ñjim Yesu; a karikè yì nswonø a mbo bo mæ, 26 "Nù à bè kì yonè nàa, i tuu taà yì, nì ndè yì, nì ngwé yì, nì boo bim nì boo bi maà yì bì bàñnè nì bì bàngyè i tuu, i tuu ìbii nú yì yumbonø, i kii tuu bonø kaa mbø wa'á ngàngyègònnù ghà bè. 27 Nù yii mæ à sì atì bàñnè bàñnè yì be'è ñka nyonø nàa laa, kaa mbø wa'á ngàngyègònnù ghà bè.

28 Nlonø mæ nù ñibù yii mæ a lòò mbòò ñdànìkànø kaa wa'á fòò ñtswe a nsyè, ñtanjtè ndùu njoò jii mæ yu ka màñsø nda ya ghu mbonø nlòginè aa, à nì wò le? 29 A bè tuu maa ajàn tanjtè, i bàñnè fòo tumè atsènda, tsuu ngghèè nì mbîi a màñsø nda ya i zi, bonø bè bitsim bìi mæ bi yè nda ya aa bi ka kì wyè nii, 30 i swonø nì mæ, 'Nù ghù à kì lòginè ngghùrè ndá, i tsyà mè yì a màñsø.'

31 Kè ñfò yì mò'ò à tswe ghu mæ mbø a ka ngheè a mma'á ñtsò bó ñfò yì mò'ò, kaa wa'á a nsyè tswè, ñtanjtè mæ mbø yu logè bè ntsù'ù nighum mmirø nggha'a a mfò yì mò'ò yii mæ à tswe nì bè ntsù'ù mighum mi mbaa aa è? 32 Mbø a yè mæ mbø yu wa'á gha'a, bonø à ka too bè a noò yii mæ mfò yì mò'ò wa à bùrè a sà'a agha'a aa, mæ mbø yu tsu'unè ñtsò wa, tá bo yu tswe nî mbòonø. 33 Mè tigè ñswonø nì a mbo bù aa mæ, nù tsù yii mæ à sì njoò tsim jii mæ à tswe nì ju tuu aa, kaa mbø wa'á ngàngyègònnù ghà bè.

Fingwanj fi mə kaa fi si lii aà
(Mt. 5.13; Mk. 9.50)

³⁴ “Fingwanj fi boŋə; Lá mbə fingwanj fi tuu nii bú ki lii, boŋ bi ka tigə bú ghìrə aa mə akə tá fi bú ka nlii aa ɛ? ³⁵ Fi bə tuu bú ki lii boŋ kaa fi sè ní àfà'á bú ntswe; kaa wa'á kə ìŋku'unə a nniŋ a nsyə bo bì a bə'ò ntsà'á. Nù yìi mə à tswe ní ìtòŋnə a nyu'u aa, tá à yu'u.”

15

Mbɔnjərə̀ə̀ yìi mə ì bwè aà
(Mt. 18.12-24)

¹ A le mbə a njiwə yì mò'ò, ngəŋkwərə̀ bítaksì bo bì ngəŋghìrə̀ ìnnù jì bi zì ntswe a mbèe Yesu a nyu'u innù jì à le si swonj aà. ² BaFarisai bo bì ngəŋndi'ì nòŋsə̀ ká nnuwəkə̀ nswonjə̀ ni mə, “Mbá ghú à lògə̀ ní ngəŋghìrə̀ ìnnù jì bi bo bo jì!” ³ Maa ajàn, Yesu a tigə̀ ìnaa nighàà nuà a mbo bo:

⁴ “Aa ghuu nù nìbù yìi mə mbə a tswe ní mbɔnjərə̀ jì nkhì yì fùùrə̀, bɛɛ mə yì mò'ò bwè, boŋ à ka wa'á mà'ətə̀ jya mighum mi bù'ù ntsò mbù'ù a atu nta'a, ngheɛ nka nɔɔ ya mə ì bwè aa, nywe'e noò yìi mə à ka yə̀ ma ya aa ɛ? ⁵ Bɛɛ mə a yə̀, a nɛɛ nòŋsə̀ a abè'e yu, ntigə̀ ndoritə̀. ⁶ Ntigə̀ nkwɛɛ a ndùgə̀, ntwonj ɪkà'á jì bo bì bambèe ndugə̀ bi, nswonjə̀ a mbo bo mə, ‘Bì'inə̀ ka ndoritə̀ nlonj mə mə yə̀ mə̀ mbi yà ya mə ì le mbwɛ aà’. ⁷ Mə̀ swonjə̀ a mbo bù mə a ki mbə aa tsi'ì ma mùu ajàn, nìdorə̀ ní ghà'ətə̀ ka tswe a aburə̀ mə mbə̀ nù yì mbi yì mfùùrə̀ a bəŋkə̀ ntì yì, ntsyatə̀ ajànə̀ bi doritə̀ nlonj bə̀ mighum mi bù'ù ntsò bù'ù bìi mə ànnù yaa a tsinə̀ kaa bo wa'á ní mbəŋkə̀ m̀ntìi myaa bú ntswe aà.

Abə'atə̀ nɔkə̀ bə̀ yìi mə a le mbwɛ aà

⁸ “Kə̀ à ní ghuu m̀ngyɛ̀ mə à tswe ní ɪbà'atə̀ nɔkə̀ bə̀ jì jì nighum, bɛɛ mə yì mò'ò a bwɛ, a wa'á lám kosə̀ nyɛ'e ndà yì, ìnaŋsə̀ nka nɔɔ nywe'e noò yìi à ka yə̀ aa ɛ? ⁹ Bɛɛ mə a yə̀, a twonj ɪkà'á jì bo bì bambèe ndùgə̀ bi bi zì, a swonj a mbo bo mə, ‘Bì'inə̀ ka ndoritə̀ nlonj mə mə yə̀ mə̀ nɔkə̀ bə̀ yà ya mə ì le mbwɛ aà.’ ¹⁰ Mə̀ swonjə̀ a mbo bù mə à ki mbə̀ tsi'ì a ngəŋj ngəŋj mə, nìdorə̀ ní tswe a aburə̀ a mbo baangel bi Nwì nlonj nù ngəŋrə̀ ìnnù jì bi yì mfùùrə̀ yìi mə à bəŋkə̀ ntìi ya aà.”

M̀mbə̀nə̀ wə̀ yìi mə à le mbwɛ aà

¹¹ Yesu a bú ngheɛ ní mbii nswonj mə, “Nù yì mò'ò à le ntswe ní bə̀ m̀bə̀nə̀ bi baà. ¹² Yì ìkə̀gə̀ a swonj ghu mbo mə, ‘Taà, yətə̀ njoò jo mfa jii mə ò tswe ní mfa a mbo mə aa tsitsɔŋə̀.’ Taà waa wa a tigə̀ nyatə̀ njoò jya a titii bo. ¹³ Njiwì jì tsu i ghə̀ mə kə̀ tsyá, mu yì kə̀gə̀ wə̀ a ghotə̀ jii njoò jya mfè, nìlogə̀ nɔkə̀ bə̀ yì mfe'e nghèe yì a atoo asà'a agha'á, ìta ngi'ì ní nɔkə̀ bə̀ yì ya, nji ní mbi ghu. ¹⁴ Nòò yìi mə̀ nɔkə̀ bə̀ yì ya ntsim i le mmə̀ aa, m̀kwənə̀ yì ntii a kuu wa ala'a, a tigə̀ nɔkarə̀ nɔɔ ní àyoo yì jì kikanj, ¹⁵ ngheɛ ntsi'ì nù àla'a wa yì mò'ò, mbu'u mbo ghu mbo mə tá à lògə̀ yì ní ngəŋafà'á yì. Nù wa a lògə̀ yì ntoo a mùm n̄sòo yu mə à gheɛ nka nje'e b̀kwinyámə̀ bi. ¹⁶ A le si yə̀'ətə̀ mə boŋ yu jì ntsà'á bì kwinyám jya, la kaa nù wa'á ghu mbo fá. ¹⁷ A le m̀ mbi ní a njiwì yì mò'ò, àtù yì a tɔŋ, a swonj mə, ‘Ngəŋə̀fà'á Taà tsi'ì tsim i tswe ní m̀ji a nji m̀i gha'á ní waa, lá mə̀ tswé faà m̀banjə̀ nkwə̀ ní nji ghu! ¹⁸ Mə̀ ka biinə̀ i kwɛɛ ghèe a mbèe Taà ghà, i swonj ghu mbo mə, “Taà, mə̀ ghìrə̀ ɪbi a nsi mi'ì Nwì bo bì a mbo wò: ¹⁹ Kaa mə̀ si ku'ùnə̀ mə̀ mbə̀ ò twonjə̀ gha ní mù ghò yì m̀bə̀nə̀; tigə̀ nìlogə̀ gha bə̀ tsi'ì tsò ngəŋafà'á ghò yì mò'ò.” ²⁰ A le ntigə̀ m̀biinə̀ nka ngheɛ a mbèe Taà yì wá. Lá nòò yìi mə̀ à le mburə̀ tsi'ì a sà'a agha'a aa, Taà yì wa a yə̀ yì, n̄ko m̀liŋnə̀ yì, n̄kə̀hə̀ nghèe n̄kotə̀ yì a ntsuntii yu, ìnɔŋ mighə̀nə̀ mi.

²¹ Mu wa a swonj ghu mbo mə ‘Taà ghà, mə̀ ghìrə̀ ɪbi a nsi mi'ì Nwì a aburə̀, n̄ki ngghìrə̀ a nu wò; wa kaa mə̀ si ku'ùnə̀ mə̀ tá ò ka ntwonjə̀ nàa ní mù ghò.’ ²² La taà yì wa a bə̀nə̀ ìnswoj a mbò ngəŋfà'á jì mə, ‘Nì wanjə̀ nzi ní àtsə̀'ə̀ yì bə̀nə̀ boŋ ya, mmá'á ghu nù; n̄ki njwɛ'e ní a karə̀ ghu mbo, ní n̄tam ghu mikòrə̀; ²³ Zi ní ní kau wa mə̀ bi nanjə̀ nje'e a faŋ mfaŋ aa, njwa, tá b̀i'inə̀ jì, n̄ka ndoritə̀; ²⁴ nlonj mə̀ ní mù ghà ghú à le n̄kwo, à bú ntswe fu ntii; à le mbwɛ, bi bù mə̀ nyə̀ yì fu.’ Bo le ntsu'u ntigə̀ nji ndorə̀.

²⁵ “A le mbə̀ maa noò aa, mu yì ndii wa a tswé a afò; nòò yìi mə̀ le nkwɛɛ nka nywe'e a mbèe ndùgə̀ bo aa, nyu'u ajàn mə̀ bi yə̀ə̀ ní ìkòò mbu'u ní n̄gòò.

²⁶ “A twonjə̀ ngəŋafà'á a wa yì mò'ò mbetə̀ yì mə, a fɛ'e ànnù akə̀ le. ²⁷ A swonj mə, ‘Mu maà ghò wa à ghìrə̀ n̄kwɛɛ, taà ghò a tigə̀ njwa a kau wa mə̀ bi le nnaŋsə̀ nje'e a faŋ aa, nlonj mə̀ à le mbù n̄kwɛɛ n̄kuu siginə̀ aà.’

²⁸ “Mu yì ndii wa à le n̄lwisə̀ n̄tɔŋ, ntuu n̄kuu a ndugə̀ bo. Taà yì wa a fɛ'e n̄gheɛ ntsi'ì yì n̄ka n̄lètə̀ mə̀ tá à kuu. ²⁹ A kwi'ì a mbo Taà yì mə, ‘Yə̀, mə̀ nwùgə̀ mə̀ nù ya mfa'a a

mbo wò ní ndùu ìlòò jì ghà'atè, kaa mè leè ñwa'á atu a mbo wò tii; lá kaa ò leè ñwa'á tsi'í mú mbi yí ñkè'ètè a mbo mè fa mæ ta mè wa ta bí'í bí ìkà'á jya kurè ñka ndoritè. ³⁰ Lá mú ghò ghú, mè à le nlògè njoò jo ñghèè bo bí ìkwàrè tá ñgi'í ghu aa, à tí mè tí kwèe aa, ò wá kau wa mè bi le ñje'è a fan fan aá! ³¹ Taà yí wa a swon ghu mbo mè, 'Mú ghà, ò tswè aa tsi'í bí'ò bìnòò bítisimè, ñjoò jyá tsim i kí mbè jò. ³² A ghìrè mbòñ mè tá bí jì ñka ndoritè, ñlonj mè mumaà ghò ghú à le ñkwo, à bu ntswe ntii; à le mbwè bi bú ñyè yí.' "

16

Ngànplènté ñjoo yí ñtsyèsè

¹ Yesu à ghèè ní mbii ñswon a mbò ñgànyogènnu jì mè, "Ngànkabè yí mò'ò à le ntswe ghu, yii mè à le ntswe ní ñgàñfà'á à léntè ní ñjoo jì. Bi zì ñkè'enè a mbo ñgànkabè wa mè kaa ñgàñfà'á wa kaa à le si wa'á ní njoò jì jya siginè léntè, ñkii nta ní ñgi'í ní ñkabè yí. ² A twonè ñgàñplènté ñjoo yí wa mbetè yí mè, 'Yuà ànnu mè mè yu'u ñlonj ñgaà yò aa à ní àkè aa è? Zì ní ñjwà'ànè ñdi'í ajàn mè ò lèè ñjoo jya, nniñtè ghu aa tá mè yè. Kaa ò ka wa'á ní mbii ghèè a nlèè ñjoo jà.' ³ Ngàñplènté ñjoo wa a swon a atu yu mè, 'Mè ka ghìrè aa mè akè mè Taà ghà a lòò ñkwèrè àtú àfà'á yú a mbo mè aa è? Kaa mè si ní miiñ tswè a nton idigè; àtú ya a kii ñdirè mè mbè mè ghèè ñka nlòò ní ñjoo. ⁴ Mè zì ànnu yí mè mè ka ghìrè, mè tá bè ka ñkwèrè gha a mila'á bo ajàn mè mbè bi fi'í gha a afà'á.' "

⁵ Maa ajàn, a twon ñgàñmikarè mi taà yí wa yí mò'ò yí mò'ò. Mbetè a mbo yí ñtsyambii mè, 'O tswa Taà ghà aa ní àkè aa è?' ⁶ A kwi'í mè 'Ní ñkà'á miwurè ñkhi yí fùurè.' A swon ghu mbo mè, 'Áá ñjwà'ànè yò a yuà, wàñsè nzi ntswe a nzye, ñkwènsè mbàñnè ñjwà'ànè mè ò tswa nii laa ní ñkà'á miwurè mighum mi ntaà.' ⁷ Ntìgè ñghèe ní mbii mbetè a mbo àyòntè mè, 'O tswa Taà aa ní àkè aa è?' A kwi'í mè 'Ní ñkà'á ansan ñkhi yí fùurè.' A swon ghu mbo mè, 'Áá ñjwà'ànè yò a yuà, bàñnè ntìgè ñjwà'ànè ghu mè ò tswa nii aa ní ñkà'á à ansan mighum mi nifwaa.'

⁸ Táfà'á yí wa à le mbeentè ñgàñfà'á à yí yí mbi mà ghú ñlonj mitsyè mii mè à le ntswe ní mu aà. Ní yè mè bè bí mbi bú bí tswè ní mitsyè a ñghìrè jyaa innu ñtsyatè boò bí Nwí bii mè bí tswè a múm ñkà'á aà."

⁹ Yesu a ghèè ní mbii ñswon a mbo bo mè, "Ní ka ñghìrè ìka'á juu ní ñjoo mbi jù ta a yí mbi'í a mbèe bú bí kwèrè ghuu a mila'á mii mi lwi'í nàñkon aà.

¹⁰ "Nù yii mè à fà'a ní ntii yí tsim ní ñjoo jii mè kè'ètè aa, à zì ajàn yii mè mbè yu kí ñlèntè ñjoo jii mè à gha'atè aa ní ntii yí tsim; nù yii mè a jì ñkòbè ní innu jì kè'ètè à ka kii jì ñkòbè mè mbè bí ma'atè mè tá à léntè ñjoo jì wè. ¹¹ Mbè a bè mè kaa ní si ñjoo mbi jù ní ntii ghuu tsim léntè bonj mè bí tìgè mma'atè mè tá ní ka ñlèntè ñjoo ànnu níkon jii mè à ní ñjoo aburè aa mè akè aa è? ¹² Mbè ní tuu ñjoo nù dàn ní ntii ghuu tsim kí léntè, bonj nù yii mè à ka fa ghuu ní ñjoo jii mè à ní juu aa à ní wò aa è?"

¹³ "Kaa mbè ñgàñfà'á à wa'á a mbo bità bí afà'á bí baa ka mfa'a; ñlonj mè à ka bàà yí mò'ò i bàñnè kòñ yí mò'ò; kè a ká mfa'a a mbo yí mò'ò ní ntii yí tsim, mbàñnè ntsa'a ní yí mò'ò. Kaa mbè ò wa'á a mbo Nwí bo bí a mbò ñkabè ka mfa'a."

Mìghàà mí Yesu mí mò'ò

¹⁴ BaFarisai, bii mè bí le ñkòñ ñkabè si'í si'í aa, bí yù'ù mè ma yuà ànnu mè Yesu à le nswon aa, ñwyè waa. ¹⁵ La Yesu a swon a mbo bo mè, "A ní bú bii mè ní lòò ndi'í mè ànnu yuu a tsinè a nsi mi'í bè aà, lá Nwíngòñ à zì miantii muu; ñlonj mè ànnu yii mè bàmìsòñ bí mòòntè ní mè à ní ànnu yí wè kè ñkí mbè ayoo atìndùu aa, à bàñnè mbè ayoo yii mè Nwí bàà aà.

¹⁶ "Bìnòñsè bí Moses bo bí innu jii mè ñgàñntoo Nwí i le ñjwà'ànè aa, i le si sa'a bè ñkò'ò nywe'e aa a noò Jón; ñlòginè maa noò, ànnu yii mè bí tìgè nswon aa à ní ñtoo yí ñsiginè ya ñlonj ànnu nífò Nwí yii mè bí làansè aà. Bè bítisim bí gaansè ní miiñ myaa a ñkuu ghu ní àdà'á. ¹⁷ Lá a yanse a mbo aburè bó ñsye a ntsyá, ñtsyatè mè mbè bí bwesè tsi'í muntsirè ànnu a mum nòñsè."

¹⁸ "Mbè ñumbàñnè a fi'í ñgwé yí a nda yu mbu nyò'ò yí dàn bonj à ghìrè aa ànnu màghàbè; ñumbàñnè yii mè à yò'ò màngyè yii mè ndoo yí à fùrè aa, a kí ñghìrè aa ànnu màghàbè.

Ànnu ñlonj ñgàñkabè bo Lazarus

¹⁹ "Ngànkabè yí mò'ò à le ntswe ghu yii mè à le si wè'è ní ñtsè'è atìndùu jii mè i le mbòñ mbòñ aa, ñkí nnañsè ñjì ní tsi'í siginè a ñwí tsimè. ²⁰ Ngàñáfumè yí mò'ò yii mè ìkum yí i le mbè Lazarus, ilà'á i luu ghu nu aa, à le si nòñè ghu ntsübù'u, ²¹ ñyè'ètè mè mbè yu ká ñsye ní ñkugè miji jii mè i le si lò a atu atètè ñgàñkabè wa ñwòkè aa ñjì;

m̄bu n̄ghèè ghu, m̄bu i le si zì n̄lwa n̄i ìlà'à ji jyá. ²² Ngàñàfum wa à le ñkwo baangel bi lɔgò yi n̄ghèè ni ghu a mbèè Abraham. Ngàñkabè wa à le ñki ñkwo bi twinè yi; ²³ a sigè n̄ghèè a ala'a b̄iku bi b̄è ñtigè nyè n̄i ñgi'i ghu. A tswè m̄è ghu aa, ñjèntè mi'i mi nyè Abraham a sà'a agha'a, Lazarus a tswè ghu mbèè. ²⁴ A yè m̄è, ñtwon tsi'i n̄t̄i m̄è, "Taà ghà Abraham, ko m̄il̄j̄nè ghà ñtoo a Lazarus t̄a à tsutè m̄uswèbò yì a m̄um ñk̄i ñzi n̄tsùtè alèè ya ghu; ñlon m̄è m̄è burè n̄tswe tsi'i a m̄um ñgi'i yì ñwè f̄aa mum m̄o'ò."

²⁵ "Lá Abraham a kwi'i ghu mbo m̄è, 'Mú ghà, ò wà'atè m̄è a m̄um ñtswènt̄i yò ò le n̄tswe n̄i ñjoo jì siginè, Lazarus a b̄añnè ñyè n̄i ñgi'i; lá tsitsɔñ à tswè a m̄um ìbɔñ, m̄fwetè falà, ò b̄añnè ñkurè n̄i ñgi'i. ²⁶ Lá m̄bu n̄ghèè ghu, ma mù'ù àtaa a tswè a tit̄i bi'i ni wò, ñkinè n̄i m̄è t̄a ñu tsuu faà ló d̄añsè zì a mbèè wò; t̄a ñu tsuu fyaa ñjii i ló k̄i d̄añjè zì faà.' ²⁷ Ngàñkabè wa a swon m̄è, "Taà ghà, mbè a b̄è la bon m̄è bù'ù m̄bo a mbo wò m̄è t̄a ò too yi a mbo b̄oo bi maà, ²⁸ ñlon m̄è m̄è tswè n̄i b̄oo bi maà bi n̄taà, m̄è mbè a ghèè ñwa'asè waa, m̄bi'i bi yì ñki zì ñkuu f̄aa adigè ñgi'i m̄è m̄è tswè ghu aa.' ²⁹ La Abraham a kwi'i ghu mbo m̄è, 'Bo tswè n̄i àñwà'ànè Moses bo bi jì nḡañntoo Nwì, a bon m̄è t̄a bo ka nyu'ù annù yii m̄è i swonè aa.' ³⁰ Ngàñkabè wa a ghèè n̄i m̄b̄i ñswon m̄è, 'Ñgan, Taà Abraham; ñu à b̄è ló f̄aa ala'a b̄iku bi b̄è ghèè a mbo bo bon bo ka b̄onkè m̄ant̄i myaa.' ³¹ A kwi'i ghu mbo m̄è, 'Mbè bo tuu annù yii m̄è Moses bo bi ñḡañntoo Nwì jya swon aa ki yu'u, bon kaa mbè bi wa'à k̄i m̄bii, m̄è mbè ñu à t̄e'e n̄lo b̄è a ala'a b̄iku bi b̄è ñzi n̄ghàà a mbo bo.' "

17

Nù yii m̄è à ghìrè ibi àà

(Mt. 18.6-7,21-22; Mk. 9.42)

¹ Yesu a bu nswonè a mbo ñḡañnyèḡannù ji m̄è, "f̄nnù jii m̄è i kwà'ànè b̄è m̄è bi ka ñghìrè ibi aa i tswè n̄i ñzi, lá ñgi'i yì ñwè a a nu ñu yii m̄è i t̄syà ghu ñj̄m ñzi aa! ² A bon aa m̄è bon bi kwèrè ñḡò'ò àbaa ghu ntɔñ, m̄ma'a yi a ñki miyaa, n̄tsyatè aj̄añ yii m̄è mbè bi ma'atè a ghìrè, ñu yì ñkègè ghu yì m̄o'ò a ghìrè ìb̄i. ³ Maa aj̄añ, n̄i ka n̄tsyèsè ghuu.

"Mbè mumaà ghò a fansè annù a mbo wò, ò wènè yi, a b̄onkè nt̄i yi, ò li'ìnè ìb̄i yi. ⁴ Mbè a fansè annù a mbo wò ñgaa jì s̄ambaa a ñjwi yì m̄f̄uùrè, ñki ñka nzi tsi'i ñgaa tsim ñswonè n̄i m̄è, 'Mè j̄èñnè, mè ka kwensè, li'ìnè ifansènnù jyá,' bon ò tswè n̄i ñli'ìnè ifansènnù ji."

Annù àbiint̄i

⁵ Nḡañntoo Mmà'àmbi jya i le swon ghu mbo m̄è, "Ghìrè m̄è t̄a àbiint̄i yì'i a ku'usè ñgha'atè!" ⁶ Mmà'àmbi a swon a mbo bo m̄è, "N̄i le mbaa n̄tswe n̄i àbiint̄i t̄a à gha'atè mbè tsi'i t̄sò àbùrè m̄aghum, b̄èè bon mbè n̄i swon a mbo àt̄i aj̄òò yù m̄è, 'Dunè n̄lo nt̄igè n̄ghèè nt̄èè a m̄um ñki miyaa!' A yu'unè ghuu.

Annù yii nḡànàf̄à'à à tswè n̄i ñka ñghìrè àà

⁷ "Mbè ñu n̄ibù yì m̄o'ò a tswè n̄i nḡànàf̄à'à yì yii m̄è a ligè nsoò yì, kè ñtsee n̄i m̄bi ji, m̄bè a lo a af̄ò ñkwèè, bon à ka swon ghu mbo aa m̄è t̄a à w̄añsè nzi ñji aa è? ⁸ O ka wa'à b̄añnè ñswon aa b̄è m̄è, 'W̄añsè n̄laa m̄iji ma m̄i ñkwèf̄ò, ñwè'è at̄sè'ò af̄à'è ñzi n̄tsyàsè m̄iji mya ta m̄è jì ñki nno m̄bon t̄a ò ghèè ñji moò m̄iji ñki nno aa è?' ⁹ O ka t̄e'è baa fa tsi'i miyà ghu mbo ñlon m̄è à ghìrè nyu'unè gho, ñghìrè annù ya m̄è ò ghìrè nswon aa è? ¹⁰ A ki mbè aa tsi'i ma mùu aj̄añ a mbo bù; n̄i yì ñghìrè innù tsim jii m̄è bi swon m̄è t̄a ñi ghìrè aa, n̄i swonè b̄è m̄è, 'Bi'i b̄è aa tsi'i nḡànèf̄à'à; bi'i ghìrè aa tsi'i annù yii m̄è bi'i t̄e'è n̄tswe n̄i m̄f̄à'a aa.' "

Aj̄añ yii m̄è Yesu à le ñghùrè nḡànèk̄ikwen jì n̄ighum àà

¹¹ Nòò yii m̄è Yesu à le si k̄o'ò ñghèè n̄i a Yerusalem aa, à le n̄tsyà a tit̄i Samaria bo Galilea. ¹² A le ñghèè ñka ñkuu a mum àla'a yì m̄o'ò nḡànèk̄ikwen jì n̄ighum i zì n̄tsi'i yì, ñtèè a sà'a agha'a, ¹³ ñtɔñnè nswon m̄è, "Yesu, Masa, ko m̄il̄j̄nè yì'i!"

¹⁴ Nòò yii m̄è à le nyè waa laa nswonè a mbo bo m̄è, "N̄i ghèè n̄d̄i'ì m̄ib̄i'ì mi nù muu a mbò ñḡañmà'a Nwì." Bo k̄a m̄è aa ñghèè aa m̄ib̄i'ì mi nù myaa mi laà.

¹⁵ N̄u yì m̄o'ò a tit̄i bo, à t̄i m̄è yè m̄è nù yì i laa aa, m̄bu ñkarè m̄bi, n̄tɔñnè ñgha'asè n̄i Nwì. ¹⁶ N̄sigè ñwo a mikòrè Yesu, m̄fa m̄bi'ikè ghu mbò. N̄u ma ghù à le mbè ñu baSamaria. ¹⁷ Yesu à yè m̄è laa aa mbetè m̄è, "Tigè m̄è ghìrè ñghùrè aa b̄è bi n̄ighum aa è? Bè bi bù'ù bi f̄è aa è? ¹⁸ A ghìrè àkè m̄è t̄a à tigè m̄bi'ì ñu atoo ghù a m̄fa m̄bi'ikè a mbo Nwì aa è?"

¹⁹ Yesu à le nt̄igè m̄bu nswon a mbo ñu àtoo wa m̄è, "B̄i'ìnè ñka ñghèè ghò; wa àbiint̄i yò a ghìrè m̄è ò t̄i."

Nòò yìi mæ ànnù nifò Nwí a ka yí zì ghu aa
(Mt. 24.23-28,37-41)

²⁰ BaFarisai bí m'ò'ò le mbetè noò yìi mæ ànnù nifò Nwí a ka yí zì ghu aa a mbo Yesu, a kwi'i a mbo bo mæ, "Kaa annù nifò Nwí a ka yí wa'à kà òzì aa nì ilènsè jìi mæ bi yè nì mi'í. ²¹ Kaa nù tsù à ka yí wa'à kà ònswojè nì mæ, 'Yè, á yuà!' kè, 'Yè nì, á yìi!' òløj mæ ànnù nifò Nwí a tswè a titì bù."*

²² Yesu a bú ònswoj a mbo ñgányegònnù jì mæ, "Nòò yì m'ò'ò a zì mæ nì ka yí kì yè'ètè a nyè Njwi Mu Nù ya yì m'ò'ò kaa wa'à yè. ²³ Bè ka yì tswè ghu mæ bi ka yì tigè swojè a mbo bù mæ, 'Yè fil!' kè 'Yè faa!' Lá nì tsuu waa yòjè mæ nì ghèè a nyè. ²⁴ Nløj mæ tsó ajàn yì mæ mbèj ñwà' àkè ñkè'etè nì mbèè àbùrè ñghèè mfè'è nì mbèè yì m'ò'ò aa, à nì ajàn yìi mæ Mù Nù à ka yì bè wa Njwi yu aa. ²⁵ Lá à tswè nì mfòò yè ñgi'í yì ñghà'atè, ta nìwàà nì bè buà kì ntuu yì. ²⁶ Tsó ajàn yìi mæ a le mbè a noò Noah, a nì ajàn yìi mæ a ka yì kii bè a noò Mu Nù aa. ²⁷ Bè le si jì, ñno, ñyo'okè, ñfakè nì b'ò'ò byaa a nda ñyo'ò, ñghèè nywe'e wa njwi mæ Noah à le ñkuu wa múm àban, mbèj yì òtù ya i tigè ñzì mbwesè waa bitsimè aa. ²⁸ A le ñkì mbè aa tsi'í maa ajàn wa noò Lot, bo le si jì, ñno, ñyuu, ñfee, mbe nì miji, ñghurè nì míla'a. ²⁹ Lá ñjwi ya mæ Lot à le mfè'è a ala'a Sodom aa, m'ò'ò bo sulfur le ò'ò a aburè ñsigè ñgh'ò'ò waa bitsimè. ³⁰ A nì ajàn mæ a ka yì bè wa njwi mæ Mu Nù à ka yì fè'è yentè aa.

³¹ "A yì mbè maa njwi, tá nù yìi mæ à tswè a atu nda, ñjoò jì i tswè a múm ñda aa, tá tsuu ló bú sigè a ò'ògè; tá nù yìi mæ à tswè a múm ñsòò aa, tá à tsuu a ndùgè bú bìi. ³² Nì wa'atè annù ya mæ a le ñghìrè ñgwè Lot laà. ³³ Nù yìi mæ a l'ò'ò nyweensè ñntswèntù yì aa, à ka bwesè; nù yìi mæ a bwesè ñntswèntù yì aa, à ka bàjñè tswè nì yu. ³⁴ Mè swòjè a mbo bù mæ, à ka yì bè ñitugè maa le tá bè bi baa n'ojè a ikuu yì fùurè, tá bì zì ò'ògè yì ñfùurè, ñma'atè yì m'ò'ò. ³⁵ Bàjñyè bi baa ka yì tswè kì gh'ò'ò abaa, tá bì zì ò'ògè yì ñfùurè ñma'atè yì m'ò'ò. [³⁶ Mbàjñè jì baa i ka yì tswè a múm ñsòò tá bì zì ò'ògè yì m'ò'ò, mmà'atè yì m'ò'ò."]*

³⁷ Ñgányegònnù Yesu jya i betè yì mæ, "Ma juù ñnnù i ka yì fè'è aa fè, Mmà'àmbi?" Yesu a kwi'i mæ, "Adigè yìi mæ àku nù a n'oj ghu aa, bìmaghoo ghotè ghu."

18

Ñighàà nì nànaa nlojè ñkwi'i mánjyè bo Mfò k'orè

¹ Yesu a naa ñighàà a mbo ñgányegònnù jì a ndi'í mæ bo tswè nì ñka ntsà'atè Nwí ñgòj bìnòò bitsim tì kaà. ² Nnaa nswoj a mbo bo mæ, "Mfò k'orè yì m'ò'ò a ala'à átoò yì m'ò'ò, kaa à le ñwa'à nì Nwí b'ò'ò, kaa ñk'í'í nìi ikum a nu nù kii t'wojè. ³ Ñkwi'í mánjyè yì m'ò'ò à le ñkì ntswe maa ala'a, ñzì ghu mbo nyè'è ñnswojè nì mæ, 'Kwerè atù ya a mbo ñgàñkibàà jyà.' ⁴ Kaa mfò k'orè wa a wa'à yu'utè. Atii noò yì m'ò'ò a t'ya mæ, mánjyè wa a kii ñzì tsi'í zì, a swoj mæ, 'Ka mæ kaa mæ si naa Nwí b'ò'ò kaa k'í'í nì ikum a nu nù t'wojè aa, ⁵ mæ ka kwetè mánjyè ghù ñløj mæ a fa ñgi'í a mbo mæ aa, mæ bè tsuu kwetè boj à ka kì di'í nàà tá mæ wa'à kwàjè.' "

⁶ Mmà'àmbi a swoj mæ, "Nì yu'u ànnù yìi mæ mfò k'orè tì b'ò'ò Nwí ma ghù à swòjè aa è? ⁷ Mbè Nwí a tigè ña'à bè bi bìi mæ bi yè'è a mbo yu nitugè nì àsi'ínè kwetè aa mæ akè aa è? Mbè a swuj nù yì a ñkwetè bo aa mæ akè è? ⁸ Mè swòjè a mbo bù mæ à ka wàjñè kwetè waa. Lá, nòò yìi Mu Nù à ka yì zì aa, à ka yì yè àbiiintì fàa nsyè aa è?"

Ñighàà nì nànaa nlojè nù baFarisai bo ñgàñkwerè tax

⁹ Yesu a naa ñighàà nì nànaa a mbo bè bìi mæ bi kwèè nì ñtù waa, nswojè nì mæ à nì bo bìi mæ bo boj ntsyà bí m'ò'ò aa, nswojè mæ, ¹⁰ "Bè bí m'ò'ò bi baa bi le ñghèè a ndàma'anwí a ntsà'atè Nwí ghu, yì m'ò'ò a bè nù baFarisai, yì m'ò'ò a bè ñgàñkwerè tax.

¹¹ Bì ghèè mæ, nù baFarisai wa, a nañsè ò'ò'ò adigè yì ntèj ghu, ntsa'atè Nwí ñswojè mæ, 'Nwí, mæ fá ñbì'íkè a mbo wò mæ kaa mæ si gha tsi'í tsó bè bí m'ò'ò bí bè, bìi mæ bo t'wè nì ñjoò bè ñkwerè, mbè ñgàñntswèè ìbàjñènnù, ñkì mbè ñgàñjirè aa, kè tsi'í tsó ñgàñkwerè tax wi mæ à t'èw filì aa. ¹² Mè si'isè ìbiiñù gha tì jì a njwi jì baa a atù ñgyà. Nyatè nì ñjoò jì itii jì ñghum, mfa nì yì fùurè a mbo Nwí.'

¹³ Ñgàñkwerè tax wa a burè ñghentè yì àgha'a a sa'à, a t'èw ghu, kaa nte'e wa'à mi'í mi a ndøj ñjèntè, ñnojñsè abò yì a ntsù mibè yu, ñswojè mæ, 'Nwíngòj, ko miiñjñè ghà ñgàñghìrè ñnnù jì bí.' ¹⁴ Mè swòjè a mbo bù mæ, Nwí à le mbàjñè ò'ògè aa mæ ghùù nù nì nù yìi m'ò'ò mi tsinè aa ntsyate yì mbii wá. Nløj mæ nù yìi mæ a jèe àbiiñù yì a ndøj aa, bi sigisè yì a nsyè. Nù yìi a bàjñè sigisè ìbiiñù yì a nsyè aa, bi jèntè nìi a ndøjè."

* 17:21 kè "a mum bù" * 17:36 Kaa àtìi ma yù a sì a múm ñjwà'ànè jì m'ò'ò tswè.

Ajàn mæ Yesu à le nɪŋ mbɔɔnə nu bɔŋkhə àà

¹⁵ Bè bi mɔ'ɔ le nzi ni bɔŋkhə mæ tá à nɔŋsə mbô mi a atu bo, lá ñgáŋyɛgánnu ji i yə ŋwenə waa. ¹⁶ Lá Yesu a bájŋnè twonjə waa mæ tá bi zi ni bɔɔ bya a mbo yu, ñswonj mæ, "Ni ma'atə bɔɔ bya tá bi zi a mbo mæ, ñtsuu waa ki kɪŋjə bə; ñlonj mæ annu ñifɔ Nwí a tswe aa a mbo bè tsɔ bo. ¹⁷ Mə swɔnjə a mbo bù tsi'í annu ñikonj mæ, ñu yíi mæ à si annu ñifɔ Nwí tsi'í tsó múŋkə kwɛrə aa, kaa à ka yí wa'à ghu kuú."

Annú múŋgwà'à ñgàŋkabə
(Mt. 19.13-15; Mk. 10.13-16)

¹⁸ Ntsyàsə baYuda yí mɔ'ɔ a betə Yesu mæ, "Ndi'innu yí siginè, mbə mæ ghirè mæ akə yí ñji ñlonj yí i lwi'í ñɪŋkonj aa ε?"

¹⁹ Yesu a betə ghu mbo mæ, "O twonjə gha ni ñu yí siginè aa a ya aa ε? Kaa ñu yí siginè à si ghu tswé, ñtsyatə Nwí yuyu. ²⁰ O zi ñdi'í Nwí jyá, mæ, 'Tsee annu mághàbè ki ghirè. Tsee yèrè. Tsee ñú zwitə. Tsee abáŋnənnu tswɛɛ. Ka nyu'unə taà ghò bo ñdè ghò.' "

²¹ A swonj a mbo Yesu mæ, "Mə ləè mæ ndi'í mà jú tsi'í tsim, ñloginə a noð yíi mæ le mburə múŋkhə àà."

²² Yesu à yù'ù mə maa ajàn aa, ntigə nswonj ghu mbo mæ, "Annú yí fùurè a bonjə a mbo wò. Fée ñjòð tsim jii ó tswe ni ju aa, nyatə ñkabə ya a mbo ñgàŋjəfum, bonj ó ka tigə tswe ñi áfù'ù a aburə. Nzi ñka nyonjə nàá." ²³ A yù'ù mæ laá, nú yí nanjə mbi'í ñlonj mæ à le nanjə mbə ñgàŋkabə yí ñwə àà.

²⁴ Yesu a líi yí nswonj mæ, "A tsyanə a mbo ñgàŋkabə a ñkuu a múm annu ñifɔ Nwí. ²⁵ A fwaatə a mbo kamel a ntsurə a ñli'í ni nsa'a, ntsyatə a mbo ñgàŋkabə a ñkuu a múm annu ñifɔ Nwí."

²⁶ Bə bíi bi le nyu'u ma yú annu aa, bi le ntigə mbetə ni mæ, "Ñu yíi mbə a yweenə aa a tigə mbə wə aa ε?"

²⁷ A swonj a mbo bo mæ, "Annú yíi mæ a tsyanə a mbo bè aa, kaa a si a mbo Nwí tsyánə."

²⁸ Peta a swonj mæ, "Tigə ó yə mæ bí'í ma'atə ñdùgə jí'í ntigə nyonjə nò?"

²⁹ A kwi'í a mbo bo mæ, "Mə swɔnj a mbo bù tsi'í annu ñikonj mæ, ñu ñtsim yíi mæ à mà'atə ndá yí, ñi ñgwé yí, ni bɔɔ bi maà bi, ni taà yí, ñi ñdè yí, ni bɔɔ bi, ñlonj annu ñifɔ Nwí aa, ³⁰ à ka yí bú kwɛrə ñjoo mà jú tá i kɔ'ɔ ntsya ndùu yíi mæ à mà'atə aa, i kii bú tswe ñi ñtswənti yíi i lwi'í ñɪŋkonj aa a noð ñjimə."

Ajàn mæ Yesu à le mbù ñghaa ñgaa jii i ywe'e ji tarə ñlonj annu ñiwó yi àà
(Mt. 20.17-19; Mk. 10.32-34)

³¹ Yesu à le nswunjtə ñgáŋyɛgánnu ji jya ñighúm ñtsò baa, bo bo ghéntə a swonj a mbo bo mæ, "Yé ñi, ajànə mæ bí'inè kɔ'ɔ ñghɛɛ a Yerusalem laá aa, ñgɔŋ innu tsim jii mæ ñgáŋntoo Nwí i le ñhwà'anə ñlonjə Mu Ñu aa i ka fɛ'ɛ bòontə. ³² Ñlonj mæ bi ka tswa yí i fa a mbo bitizi Nwí tá bi tigə ñwye ñii, ñniŋə ñi ádirə atu ghu atu, ntutə ñi mítwye ghu nú. ³³ Bi ka ghòò yí, i zwitə yí, lá a ti bə ñi ñjwi ji tarə a bú ñibiinə a ñiwó."

³⁴ Kaa ñgáŋyɛgánnu ji le ñwa'à annu ya yí tsu yíi mæ à le nswonj aa yu'ù. Bi le ñlò'òsə ñji'í ñighàà ma mú a mbo bo. Kaa bo wa'à waa annu yíi mæ à le si ghàà aa burə ñzi zi.

Ajàn mæ Yesu à le ñghurə mfə'ənə yíi mæ à le si lòɔ ñjoo àà
(Mt. 20.29-34; Mk. 10.46-52)

³⁵ Yesu à le nzi ñka ñku'u a Yeriko, ñfə'ənə yí mɔ'ɔ a tswé a mbèè mánji, ñlòɔ ñi ñjoo. ³⁶ A yù'ù mæ àkùrè bə a ká ñju'u ñtsya aa, a betə mæ, "Aa ghirə akə aa ε?"

³⁷ Bi swonj ghu mbo mæ, "Yesu mu Nazareth a tsyá."

³⁸ A tɔŋnə nswonj mæ, "Yesu, mu David, ko miŋŋnə ghà!"

³⁹ Bə bíi mæ bi le ntəontə ghu mbii aa, bi wenə yí nswonj mæ tá à kutə ntsu yí. Lá a ku'úsə ñghɛɛ bə ñi ñbii ñtɔŋnə nswonj mæ, "Mu David, ko miŋŋnə ghà!"

⁴⁰ Yesu a tigə ñtəə nswonj mæ tá bi zi ñi ñfə'ənə wá. Bi zi ñi ghu, Yesu a betə yí mæ, ⁴¹ "O lòò mæ mə ghirə aa àkə a mbo wò aa ε?"

A kwi'í mæ, "Mmà'àmbi, mæ lòɔ mbú ñka nyə idigə."

⁴² Yesu a swonj ghu mbo mæ, "Ka nyə idigə! Wá àbiintə yo a ghìrə mə ó tì."

⁴³ A kí ñloginə ñka nyə idigə, ñtigə nyonjə ñii, ñgha'asə ñi Nwí. Bə bitsim bíi bi le nyə yí aa bi gha'asə Nwí.

19

Yesu bo Zacchaeus

¹ Yesu à le ŋkuu ŋka ntsya a múm àla'a Yeriko, ² òndi ñgǎŋkwere bìtaksi yí mò'ò à le ntswe ghu, ìkúm yí a bə Zacchaeus, a bə ñgǎŋkabə. ³ A le ŋka nloɔ a nyə ñu yii mə Yesu à ni ghu aà, la kaa wa'à yə, ñlon mə à le mbə ñu yí ñghù'ù ñghu'u, ñtswe a titi nndò bə i kǎnə ñii aà. ⁴ A le ntsya ñtigə ñkhə ñghèè ñi mbii, ñghèe ŋko'ò a atu ati sycamore tá yə Yesu ñlon mə à le ntswe ñi tsyá aa maa mbèè àdigə. ⁵ Yesu à zì mē ñywe'e maa adigə, ñlentə ñndəŋ nswon a mbo Zacchaeus mə, "Zacchaeus, wǎnsə nsigə a nsyè ñlon mə mē ka le a nda wò sii."

⁶ Zacchaeus a tigə nlo wa atu ati wǎnsə sigə, ñkwere Yesu ni ñndorə. ⁷ Bə bya bitsim bi yə mē, ñloginə ŋka nwurəkə mə, "A ghèe ŋkuu a nda ñu ñghàrə ñnnù jì bǐ a ghantə yu!"

⁸ Zacchaeus à le ntigə mbiiñə ntəə a ndəŋ nswon a mbó Mmà'àmbi mə, "Yə mbá Mmà'àmbi, mē ka yətə njoð ja i fa atii yí fiiurə a mbó ñgǎŋəfum; bɛɛ a bə mə mē le ñjitə ñkòbə a nu ñu tsu ñkwere ayod yí bon mə ka bənsə fu űgaa ji nikwá." ⁹ Yesu a tigə ñswon ghu mbo mə, "Bə bi nda buà bi yweenə mə ñlon mə ñu ghú à kǐ mbə mu Abraham. ¹⁰ Ñlon mə Mu Ñu à le nzi aa a nloɔ bə bii mə bi le mbwe aa i yweensə waa."

Ñighàà ñi nàà ñlon mfo ña mē bə bi le ntuu yi aà

(Mt. 25.14-30)

¹¹ Ajàn mə bə bya bi le si yu'utə ñnnù ma juà aa, a tigə ñnaa ñighàà ñi nǎnaa a mbo bo, ñlon mə à le ti bə aa bon à ghèe mə ñtigə ŋkuu a Yerusalem, bə kii mímɔontə ni mə ñnnù ñifò Nwí wa a ka burə zì tsi'í maa noð. ¹² A le nswon mə, "Múntɔ'ò yí mò'ò à le ntswe ñi ñghèe a ala'a yí mò'ò tá bi yò'ò yí ñi mfo tá à bon mbú bii. ¹³ Mbɔŋ tá à fe'e, a le ntwon ñgǎŋfá'a jì jì ñighum, mfa abà'atə ñkabə gold* a bo yí mò'ò yí mò'ò, ñswon a mbo bo mə, 'Ñi ghèe ŋka ntaŋə mítaa ni ju nywe'e a njwi yii mə ka bú bii aà.' ¹⁴ Lá ñgǎŋala'a jì jì ya i le si baa yí. A fe'è mə ñghèe, bo tigə ñtoo bə mə bi yónə yí nswon mə, 'Kaa bǐ'í si kòŋə mē tá mbá ghú à bə mfo yí'í."

¹⁵ "Bi le nyo'ò mbá wa a ñi mfo, a bú mbii fu. A bii mə aa ntigə nswon bi ntwon ñgǎŋfá'a jì jì ya mə à le mfa ñkabə ya a mbo bo aa a nzi ñjim mítaa yii mə bi le ntaŋ mítaa ntswe ni yu aà. ¹⁶ Yí ñtsyambii a zì ñswon ghu mbo mə, 'Taà, mə tǎŋ mə mítaa ñi ñkabə ya àbii a yón mbə ɪbà'atə ñkabə jì ñighum.' ¹⁷ A swon ghu mbo mə, 'Wa ò ghìrə siginə mbá ñgǎŋfá'a yí ñsiginə! Tsò mə ò fà'a ñi ñti ghò tsim ni múntsirə ñkabə aa, mē ka ghìrə tá ò tigə nsa'a njò'ò ala'a jì ñighum.' ¹⁸ Ñgǎŋfá'a à wa yii à yw'e bi baa aa a zì ñswon mə, 'Taà, mə tǎŋ mə mítaa ñi ñkabə yò ya àbii a yón mbə ɪbà'atə ñkabə jì ntaà.' ¹⁹ A swon ghu mbo mə, 'O ka tswə a atu njò'ò ala'a jì ntaà.'"

²⁰ Ñgǎŋfá'a yii à yw'e bi tarə aa a zì ñswon mə, 'Taà, ñkabə yò ya i yuà, mē le ñkwere a múm àsà'a atsə'ò ñghèe nanşə nloə; ²¹ mē le si bo'ò ñi gho ñlon mə ò ni ñu yii mə ò tsə'ə si'; ñlogə ñi njoo yí kaa ò le ñwa'à ləð aa, ñkii mfu'u ni tǎŋ mii kaa ò le ñwa'à bə aà.' ²² A swon ghu mbo mə, 'Mə ka ləgə aa tsi'í ñighàà ñii ni fe'e a ntsú wò aa, i sa'a gho ghu mba abù'ù yí bǐ! O le nzi mə mə tsə'ə, ñlogə ñi njoo a adigə yii mə mē le ñwa'à ghu ləð, ñkii mfu'u ni miji a adigə yii mə mē le ñwa'à ghu bə aa e? ²³ O leè ñghèe ntigə wa'à ñkabə yà ya a bank ghèè ñləə, mē ti bii mə kwere ñkabə ya bo bi ñjim yí aa a ya e?'"

²⁴ A tigə ñswon a mbo bə bya mə bi le ntəə wa adigə aa mə, 'Kwərə ñkabə ya ghu mbo mfa a mbo ñu wa yii à tswə ni ɪbà'atə ñkabə jya jì ñighum aà.' ²⁵ (Bo swon ghu mbo mə, 'Taà, wa à tswə ni ɪbà'atə ñkabə jì ñighumə!') ²⁶ 'Mə swonə a mbo bú mə, ñu yii mə à tswə ñi njoo aa, bi ka kù'usə; lá ñu yí mə à si ñi njoo tswə aa, bi ka mǎnsə kwere, i kwere mútsirə yii mə à tswə ni ghu aà. ²⁷ A ñghèe ni ñgǎŋkǐbáa ja jù, jii mə bo le si lòð mə mē tsuu mfo wàà bə aa, ni logə waa nzi ni bo, nzwitə a nsi mē.'"

Ajàn yii mə Yesu à le ŋkuu a Yerusalem tsò mfo aà

(Mt. 21.1-11; Mk. 11.1-11; Jn. 12.12-19)

²⁸ Yesu à swon mə laà ñtsya mbii ñtigə ŋko'ò ñghèe a Yerusalem. ²⁹ A ghèe mə ñka nywe'e a mbèe Betfage bo Bethany, wa atu nta'a mə bi le si twonə ni Olive aa, ntoo ñgǎŋyogənnù jì jì baa, ³⁰ ñswon mə, "Ñi ghèe fii ni mú àla'a mə a tswə a mbii bú aa, ni bə ghèe kǐ kuu bo ni ka yə mu jàkasi tá bi tinjə, mē à bə yii kaa ñu à leè ñwa'a ghu atu kò'ò aà; ñi yə, ñi fe'è ñzi ni ghu faà. ³¹ Bɛɛ ñu tsu a betə ghuu mə, 'Ñi fèe mu jàkasi ghua aa a ya aa e?' ñi swon mə, 'A lòð Mmà'àmbi.'"

³² Bo bya bii mə à le ntoo aa bi le ñghèè ñnnù kǐ mfe'e tsi'í wa ajàn mə à le nswon a mbo bo aà. ³³ Bo ghèè mə ñka mfe'e mu jàkasi wa, mbɔŋ yí a zì mbetə waa mə, "Ñi fèe mu jàkasi ghú aa a ya aa e?"

³⁴ Bo swon mə, "Mmà'àmbi a lòð."

* 19:13 mina: ñkabə baGrikia. Mina yí mfiurə a le mbə tsi'í tsò 10,000 frs. cfa.

³⁵ Bo le nlògè òzi ni ghu a mbo Yesu, ònònjòsè itsè'è jyaa wa njim mu jakási, òghirè Yesu a kò'ò ntswe ghu. ³⁶ A kà mè aa òghèe bo tigè ònsanjè itsè'è jyaa wa mánjì. ³⁷ A ghèè mè òka nywe'e a ajàn yìi mè à ka tigè sigè nta'a Olive aa, nnòò ògànyògènnù jì jya tsim i loginè òka ndoritè, ntònjò ògha'asè ní Nwì òlòj ònnù jì wè jì wè jì à le òghirè bo yè aà, ³⁸ òswojè ni mè,

“Bì'inè gha'asè Mfò yìi mè a zì ní ikùm Mmà'ambì aà!
Mbòòne a aburè, tà ògha'a tswe a mbo Nwì!”

³⁹ BaFarisai bì mò'ò bìi mè bi le ntswe wa atitìi nnòò bè aa swòj ghu mbo mè, “Ndi'innù, wenè ògànyògènnù jò jù.”

⁴⁰ A kwi'i mè, “Mè swòj a mbo bù mè, 'A le mbaa bè yìi mè bo ma bù kutè mintsú myaa bèè boj tsi'i ògò'ò jù ka bàjnè tigè tònjò ògha'asè ní Nwì.” ”

Yesu à yè'è nlonjè atu Yerusalem

⁴¹ A zì mè òka òkòontè, nyè múm àla'a ya, nyè'è nlonjè atu ala'a ya, ⁴² òswojè mè, “O le mbaa ghèè zì, sii, ayoo yìi mè a zì ní mbòòne aà! La tsitsòj a læontè a nsi mí'i wò!
⁴³ Nòò a zì mè ògànkibàà jò ka yì jì'i òkya i karisè gho ghu, i kinjè gho ghu a mbèè tsim ⁴⁴ i zwitè ghuu bu bì bòò buu, kaa wa'á ògò'ò yì tsù bù nma'atè tà i nòjè a atu yì mò'ò; òlòj mè kaa ò le nyè noò wa yì mè Nwì à le nzi a nyweensè wò ghu aa, kaa wa'á zì aà!”

*Ajàj mè Yesu à le òghèè òkkuu a ndàmà'anwì aà
(Mt. 21.12-17; Mk. 11.15-19; Jn. 2.13-22)*

⁴⁵ A le ntigè òghèe òkkuu a ndàmà'anwì òloginè òka mfulè bè bìi bì le si fèe njoo ghu aa, ⁴⁶ òswojè ni mè, “Bì òjwa'anè a múm ànjwà'anè mè, 'Ndá yà i ka yì bè aa àdigè ntsà'atè Nwì; là ni ghìrè mè i tigè mbè adigè nlèèntè biyèrè.”

⁴⁷ A le si tigè ndi'i ní ànnù Nwì wa múm ndàmà'anwì a njwì tsimè. Bìlii bì ògànjmà'a Nwì bo bì ògàjndi'i nòjè, ni bìtsyàsè, bì le òka nlòò yì mè bì zwitè, ⁴⁸ là kaa wa'á mánjì yè nlonjè mè bè bì ghà'atè le si yòjè òlòò ní òyù'ù ònnù jìi mè à le si swòjè aà.

20

*Ajàj mè bi le si lìgìtè ada'a Yesu aà
(Mt. 21.23-27; Mk. 11.27-33)*

¹ A bè njwi yì mò'ò Yesu a kuu a ndàmà'anwì, òka ndi'i ní ànnù ghu a mbo bè, òkii nseensè ní òtoo yì òsiginè, bìlii bì ògànjmà'a Nwì bo bì ògàjndi'i nòjè bo bì bità bì ala'a bì zì mbètè yì mè, ² “Nanjè nswòj a mbo bì'i, O ghìrè ònnù juà jìi mè o ghìrè aa ní àdà'a wo è? A ada'a ma yù a mbo wò aa, a fà wò è?” ³ A kwi'i a mbo bo mè, “Mè ka kii betè ghuu ní àbetè: Swòjè ni ghá, ⁴ Jòn à le nlògè ada'a aa fè a òka mmurè bè òkì aa è? A le nlò aa mbo Nwì kè a mbo bè aa è? Nì kwi'i tá mè yu'u.” ⁵ Bo ghaanè a titi bo nswòj mè, “Mbè bì'inè kwi'i mè a le nlò aa a mbo Nwì boj à ka betè yì'inè mè, 'Nì leè òtigè wa'á ànnù yìi mè à le si swòjè bìi aa a ya aa è?” ⁶ Là mbè bì'inè swòjè mè a le nlò aa a mbo bè boj bè bù bitsim ka tumntè yì'inè ní ògò'ò, òlòj mè bo nanjè mbii mè Jòn à laa mbè ògàjntòò Nwì.” ⁷ Maa ajàn bo tigè òkwi'i mè kaa bo le òjwa'á adigè yìi mè a le nlò ghu aa zì. ⁸ Yesu a tigè òswojè a mbo bo mè, “Kaa mè ka wa'á òj yìi mè à fa ada'a mè ghìrè ní ònnù jù ghu aa a mbo bù kì nswòjè.”

*Nìghàà ní nànaa nlonjè bìlènsè bì akò mìlù'ù
(Mt. 21.33-46; Mk. 12.1-12)*

⁹ Yesu a naa nìghàà ní nànaa a mbo bo mè, “Nù yì mò'ò à le mbè akò mìlù'ù yì, nlesè a mbo bè, mfe'e òghèè ntswe a atoo daj àgha'a a sa'á ¹⁰ nòò òkya mìntà mì ati mìlù'ù mya à kù'ù mè, a too ògànjafà'á yì mè à ghèe òkwerè mìntà mì ati mìlù'ù mya mì mò'ò a mbo bìlènsè bì akò byá, là bìlènsè bì akò bya bì tswá yì òghòò, ntsyàsè yì a bìi tsi'i mbò mbò. ¹¹ A bù òtoo ògànjafà'á wa yì mò'ò, bì kì òghòò yì, nnìj ndirè àtu ghu atu, ntsyase yì a bìi tsi'i mbò mbò. ¹² A ku'usè mbo ntòò ògànjafà'á yì mè à ywe'e jì tarè, bì tswá ma ghù ònìj ila'a ghu nu mma'a yì a abee. ¹³ 'Mbòj akò wa a swòjè mè, 'Mè ka ghìrè aa mè akè tsitsòj aa è? Mè ka too mú ghá yì mbàjnè ghù mè mè nanjè òkòj aà, nòò tsù bì yè yì mò'òtè.' ¹⁴ Là bìlènsè bì akò bya bì yè mè yì, òswojè bo ní bo mè, 'Aà òjinda yì à ghùlù, bì'inè zwitè yì tá òjoo jù i tigè mbè jì'inè.' ¹⁵ Bo le ntigè ntswa yì, mma'a a abee wa njim òkya mìlù'ù òzwitè yì. Ma mùu ajàn ní mòòntè mè mbòjè akò mìlù'ù wa à ka ghìrè mè akè a nu bo aa è? ¹⁶ A ka zì zwitè bìlènsè bì akò ma bya, i

lensə akò yi ya a mbo badàŋ.” Ajàŋ mə bə bya le nyu'u ma mùu ajàŋ aa, ntigə nswonj mə, “Kaa mbə Nwĩngòŋ a wa'à bii.”

¹⁷ Yesu a ləntə waa mbetə mə, “Nìghàà ni Nwĩ nulà ni tigə ñswonj aa mə akə aa ε?”

'Tsi'ĩ ñgò'ò ya mə bíbɔɔ bi nda bi le ntuu aa,

ì bəŋ mē ñtigə ñgò'ò ñbbuu ni nda yĩ ñwè.'

¹⁸ Njũ ñtsim yĩ mə à wo a nĩ ñgò'ò ma ya aa, à ka bəgikə; lá bεε mə i wo a nu ñu bəə bonj i ka ghò'ò yi.”

Abetə ñlonj annũ ntu bitax

(Mt. 22.15-22; Mk. 12.13-17)

¹⁹ Ngǎŋndi'i Nòŋsə ni bílì bi ngǎŋmà'a Nwĩ ghəə i tswa yi maà noò, lá m̄baŋŋə mbə'ò mi'i m̄i bə bya. Bo le nzi mə à le nnaa nìghàà nya aa ñlonj ngaà yàa. ²⁰ Bo tigə ñlɔɔ nĩ àbwarə, ñtigə ñlɔɔ bítswərə, ñtoo ghu ñj̄m mə bi zi ŋka m̄bagilə mbetə ñii ni m̄ighàà tá tsa ghu i tswa yi i fa a mto Gúmnaà yĩ à le ntswe nĩ àda'à a atu bo aa tá à sa'a yi. ²¹ Bi tigə ñzi mbetə yi mə, “Ndi'innũ, bí'ĩ zi mə annũ yĩ o ghàà ñk̄i ndi'i aa a ku'unə, ñk̄i nzi mə kaa ò si nāndənə a t̄it̄i bə t'e'e, ndi'i aa tsi'ĩ m̄añj̄i yĩ mə Nwĩ a lɔɔ mə bə ka ntswe ghu aa. ²² A ku'unə ni nòŋsə yi'inə a ntu tax a mbo Kaisa kə ñgaŋ aa ε?”

²³ Lá à le nzi mitsyè mii mə bo le si lobitə aà, ñswonj a mbo bo mə, ²⁴ “Nì zi nĩ ñk̄abə silva tá mə yə.” Bi zĩ ni yu, a betə waa mə, “A tswé atu wo bo bi ikũm wo fàa nĩ ñk̄abə aa ε?”

Bo kwi'i mə, “Aa yĩ Kaisa.”

²⁵ A swonj a mbo bo mə, “Ma la a bə mə nĩ ka mfa njoo j̄i mə à ni j̄i Kaisa aa a mbo Kaisa, ñk̄i mfa nĩ njoo j̄i mə à ni j̄i Nwĩ aa a mbo Nwĩ.”

²⁶ Kaa bo le ŋwa'à ajàŋ mə mbə bi tsa'á ntswa yi a nsi bə ñlonj annũ yĩ mə à swòŋə aa zĩ, annũ a gha'a waa, bi kutə m̄antsũ myaa.

Abetə ñlonj annũ nyweenə ni ñiwò

(Mt. 22.23-33; Mk. 12.18-27)

²⁷ BaSadukai bí mo'ò bii mə bi swonjə ni mə kaa bə si a ni ñiwò yweenə aa, ²⁸ bo le nzi m̄betə yi mə, “Ndi'innũ, Moses à le mfa ndi'i a mbo bí'ĩ mə, mbə ñd̄im ñu a kwo ti mu, mumaà yĩ a logə ñgwé yĩ wa njwe bɔɔ bo yu a mbò ñd̄im yĩ wà. ²⁹ Bɔɔ bi ma bí mo'ò le ntswe ghu bi s̄ambaa, yĩ ñtsyamb̄i a yo'ò m̄angyè ñkwo ti mu; ³⁰ yĩ àyòŋtə a bú ñyonj ñyo'ò m̄angyè wa, ³¹ yĩ à ywe'e bi tarə aa, a k̄i ñlogə m̄angyè wa, bo bya bi s̄ambaa bi k̄i logə m̄angyè wa tsi'ĩ bítsim ñk̄i ñkwokə ti mú. ³² A t̄i mə ti bə a ñj̄m m̄angyè wa a k̄i ñkwo yĩ ŋgaa. ³³ Tsó mə a le mbə ma mùu ajàŋ aa, noò yĩ bə ka yĩ yweenə ni ñiwò aa, m̄angyè ghú à ka yĩ tigə bə aa yĩ wò aa ε? Tsó mə bo bya bi s̄ambaa le nyo'ò yi aa ε?”

³⁴ Yesu a kwi'i a mbo bo mə, “Bə bí fàa ŋgù'ù bi yo'òkə, bi fà nĩ bɔɔ b̄angyè a ndá ñyo'ò; ³⁵ lá bə bii mə bi ku'unə a m̄b̄inə ni ñiwò i tswə nt̄i maa ŋgù'ù m̄bi yĩ mə i zĩ aa, kaa baa yĩ wa'à kà ñyo'ò, kaa wa'à b̄angyè a ndá ñyo'ò ka mfa. ³⁶ Bo ka yĩ bə aa tsi'ĩ tsò baangl kaa k̄i'ĩ k̄i ñkwo. Bo bə aa bɔɔ bi Nwĩ ñlonj mə bo b̄inə ñiwò aa. ³⁷ Lá a ŋghèe nĩ annũ nyweenə ñiwò, Moses à le m̄figitə wa nĩ àd̄igə aŋwà'ànə ya mə a ghàà ñlonjə atsùgə iti ya mə mo'ò i le si khi ghu aà, ñlonj mə maa adigə, à le ntwonjə Mmà'àmbi a ni Nwĩngòŋ Abraham, ni Nwĩngòŋ Isaac, bo bi ni Nwĩngòŋ Jakob. ³⁸ Kaa à laa wa'à Nwĩngòŋ biku bi bə bə, à bə aa Nwĩngòŋ bə bii bi tswə bíti. Nlonj mə bə bítsim bi tswə bíti aa ghu mbò.”

³⁹ Ngǎŋndi'i nòŋsə jya j̄i mo'ò bi le ntigə nswonj mə, “Ndi'innũ, ò fà àkwi'i yĩ siginè.”

⁴⁰ Nlonj mə bo le ntigə mbə'ò a mbũ ŋghèe nĩ m̄b̄i a mbetə yi nĩ innũ.

Abetə ñlonjə Ayo'ò Nwĩ wá

(Mt. 22.41-46; Mk. 12.38-40)

⁴¹ Yesu a betə waa mə, “Mbə bi swonj mə Ayo'ò Nwĩ wa à ni mu David aa mə akə aa ε? ⁴² Nlonj mə David yu mbəŋ à swòŋə a m̄úm aŋwà'ànə bi Psalm mə,

'Mmà'àmbi a swonj a mbò Mmà'àmbi ghà mə:

Tswe a mbèè ñikwεε mē nĩ mà'a,

⁴³ ñywe'e a noò yĩ mə mə ka yĩ ghìrə ŋgàŋkibàà jò nĩ àtətə mikòrə mo aà.'

⁴⁴ Ma mùu ajàŋ mbə David a ka ntwonjə yi nĩ Mmà'àmbi, a tigə m̄bu ntsyà aa la mbə mu David aa ε?”

Ajàŋ yĩ mə Yesu à le ŋwà'àsə bə ñlonj ŋgǎŋndi'i nòŋsə aà

(Mt. 23.1-36; Mk. 12.38-40)

⁴⁵ Ajàñ mæ bə̀ bítisim le si yu'utə̀ annú yí à le si swonjə̀ aa, Yesu a swonj a mbo ngáñyegə̀nnú jì mæ, ⁴⁶ "Nì ka ntsyesə̀ ghuu nlon ngáñndì'ì nɔ̀nsə̀, bo kɔ̀njə̀ nì ñka ñwe'è ndànjə̀ itsə̀ è ñkarə̀ ni ju, ñkii ñkɔ̀njə̀ nì mæ tã bə̀ ka ntsa'atə̀ nì waa nì àghu'usə̀ a mitaa; ñkɔ̀njə̀ a ntswe nì ilə̀nj jii i tswə̀ a mbìl aa a ndánghótə̀, ñkii ñkɔ̀njə̀ nì ilə̀nj jii i kɔ̀'onə̀ aa a adigə̀ adinà. ⁴⁷ Bo nì'ì nì bikwí'ì bì bāngyè, ñkwərə̀ nì ñjoo jyaa nì mla'a myaa, mbagilə̀ ntsa'atə̀ nì Nwí nì ndanjə̀ mighàà. Wa ñgi'ì yí i ka yí kuu a nu bo aa i ka yí swərə̀."

21

*Ñkabə̀ ñtsà'atə̀ Nwí ñkwi'ì mǎngyè wá
(Mk. 12.41-44)*

¹ Yesu a tswé a múm ndámà'anwí ñnjentə̀ atú yì nlentə̀ nyə̀ ajàñ yí mæ ngáñkabə̀ i le si ñnjə̀ nì ñkabə̀ a múm ñkóm mmá'anwí aà. ² A le ñkii nyə̀ ñkwi'ì mǎngyè yí mɔ̀'ɔ̀ yí mæ à le mbə̀ ngáñàmfum aa a tsyá ññijə̀ ibá'atə̀ ñkabə̀ copper jì baà, ñndúu yì i bə̀ tsó kabá yí mǎfúurə̀. ³ Yesu a swonj mæ, "Mə̀ swonj tsi'ì annú ññjə̀njə̀ a mbo bú mæ, ñkwi'ì mǎngyè ghú mæ à nì ngáñàmfum aa, à ññjə̀ ñkabə̀ fāa múm ñkóm ntsyatə̀ bə̀ bítisim; ⁴ ñlonj mæ bo swatə̀ aa tsi'ì múnstirə̀ a nì ñkabə̀ yí bo luu nì yú aa mma'a Nwí nì yu. Lá mǎngyè ghú mæ à nì ngáñàmfum aa, à kòòntə̀ aa ñkabə̀ ñtsim yí mæ à tswə̀ nì yu aa mfa."

*Ajàñ yí mæ Yesu à le ñghàà ñlonj annú nsà'a Ndámà'anwí aà
(Mt. 24.1-2; Mk. 13.1-2)*

⁵ Bo bì mɔ̀'ɔ̀ bì le si ghàà nì annú ñlonj ajàñ yí mæ bì le ñghurə̀ ndámà'anwí nì ñgò'ò̀ jii i le nanjə̀ mbɔ̀nj mbɔ̀nj aa, bo bì nì njoo jii mæ bə̀ le mfa a mma'a Nwí ghu aà. Bo kà mæ aa ghaa laa, Yesu a swonj mæ, ⁶ "Njoo mà jù tsim mæ nì yə̀ aa, ñjwi yí mɔ̀'ɔ̀ i zì mæ Kaa tsi'ì ñgò'ò̀ yí mǎfúurə̀ kaa i ka yí wa'á a atu yí mɔ̀'ɔ̀ bú nɔ̀njə̀. Bì ka yí sa'à tsi'ì tsim mǎ'anə̀ a nsyè."

*Annú nyə̀ ñgi'ì bo bì ajàñ mæ bì ka yí kì tso'ɔ̀ akorə̀ bɔ̀ɔ̀ bì Kristo aà
(Mt. 24.3-14; Mk. 13.3-14)*

⁷ Bo bətə̀ yí mæ, "Ndì'innú, nanjə̀ nwonj tã bì'ì yu'u, innú ma jù i ka yí fè'è aa a noò àkə̀ aa é? Alə̀nsə̀ yí mæ a ka yí dì'ì mæ noò mǎfè'è innú ma jù à tìgə̀ ñku'u aa, a nì aa akə̀ aa é?" ⁸ A swonj a mbo bo mæ, "Nì ka ntsyesə̀ ghuu tsee lò è tìgə̀ tsú à bwe'esə̀ ghuu; ñlonj mæ bə̀ bì ghà'atə̀ ka yí zì nì ñkúm gha, i kì swonjə̀ nì mæ, 'Mə̀ nì yu wá!', 'Nòò wa à kòòntə̀ mæ!' Nì tsuu waa kì yònjə̀. ⁹ Bɛɛ mæ nì yu'u mæ bì mǎ'a ntsò, kə̀ bɛɛ mæ nì yu'u annú ñlonj iyònj, nì tsuu kì bo'ɔ̀ si'ì si'ì bə̀; ñlonj mæ innú ma jù i tswə̀ nì mǎfóo mǎfè'è ya'a; kaa mbì i ka yí wa'a aa tsi'ì ma mùu noò ghensə̀ ñlwi'ì."

¹⁰ Yesu a ghe'è nì mbìi a nswonj a mbo bo mæ, "Itoo i ka yí kì mǎ'a ntsò bo bì jì mɔ̀'ɔ̀, tã itoo jii mæ bífɔ̀ bu'utə̀ aa tã i kì ñka mma'anə̀ bo bì jì mɔ̀'ɔ̀; ¹¹ ñsyè i ka yí kì tsiginə̀ tsi'ì nì mǎtìi, tã mǎkwənə̀ à kuu ala'a, tã mǎghòò mǎ ñkwɔ̀nj bə̀ tã mǎ fè'è a idigə̀ idigə̀; innú jì swərə̀ ñswərə̀ bə̀ bì ilə̀nsə̀ jì wè i ka yí kì fè'è a mbá'a ñikánj. ¹² Mbɔ̀nj tã ma juu innú i kà mǎfè'è, boj bì ka yí kì banjə̀ nì ghuu, i kii tso'ɔ̀ nì àkòrə̀ yuu. Bì ka yí kì tswatə̀ nì ghuu i fa nì a ndanghotə̀ tã bì ka nsa'a, i kii mǎ'à nì ghuu a ndátsanjə̀. Bì ka yí kì ghe'è nì bú a nsi bífɔ̀ bo bì Gúmnaà ñlonjə̀ annú ñkúm ghá. ¹³ Ma yú a ka yí fa abwarə̀ a mbo bú mæ nì swonj annú yá. ¹⁴ Mbə̀ a fè'è ma mùu ajàñ nì tsuu kì tanjə̀ annú yí mæ nì ka ghirə̀ swonj fì'isə̀ ibi'ì nú ghuu ghu aa mbɔ̀nj tã noò à ku'u; ¹⁵ ñlonj mæ mæ ka yí fa ñghàà bo bì mǎtsyè a mbo bú, a ajàñ yí mæ kaa mbə̀ bə̀ bii mæ bì ññj isə'a a nu bú aa kaa mbə̀ bì wa'á ligətə̀ kə̀ kì ntuu. ¹⁶ Tsi'ì bitaa buu nì bǎndè buu, nì bɔ̀ɔ̀ bì maà buu, nì bāngwè'è buu, bo bì ñkà'á juu, bì ka yí fèè ghuu. Bì ka yí tswatə̀ ghuu bì mɔ̀'ɔ̀ fa mæ bì zwitə̀. ¹⁷ Bə̀ bítisim ka yí baà ghuu nlonj ñkúm ghá. ¹⁸ Lá kaa tsi'ì ñnònjətú yùu yí mǎfúurə̀ kaa mbə̀ yí wa'á bwe'è. ¹⁹ Nì bə̀ tánjntii i bii ñgi'ì boj nì ka yweensə̀ mibìi mǎ nú muu.

*Yesu a ghaa ànnú ñlonj ajàñ yí mæ bì ka yí ta ñgi'ì nì ala'a Yerusalem aà
(Mt. 24.15-21; Mk. 13.14-19)*

²⁰ "Mbə̀ nì yí nyə̀ ngáñntsò i karisə̀ Yerusalem, nì zì mæ noò ñta ñgi'ì ghu à kòòntə̀ mæ. ²¹ Maà noò tã bə̀ bii mæ bì tswə̀ a ala'a Yudea aa bì fè'è ñkhəkə̀ ñkɔ̀'ɔ̀ ñghɛɛ a itu mǎnta'á, tã bii mæ bì tswə̀ a múm ñjò'ò̀ ala'a aa bì fè'ekə̀, tã bii mæ bì tswə̀ a mbɛɛ ifɔ̀ aa tã bì tsuu bu ñkuu a múm ñjò'ò̀ ala'a; ²² ñlonj mæ ñjwi mà jù à ka yí bə̀ aa noò yí Nwí à ka yí ndí ñgi'ì a nu bə̀ bii, a ñlwensə̀ innú tsim jii mæ bì ñjwa'anə̀ a mum ñghàà nì Nwí aà. ²³ Wɛɛ! ñgi'ì bímaburə̀ bì ato'ɔ̀ bo bì yí bii mæ bì nɔ̀njə̀ bɔ̀ɔ̀ maa nì ñjwi ma jya aà! Nlonj mæ ñgi'ì yí ñwè i ka yí tswə̀ fāa atu nsyè, tã Nwí à dí'ì alwintɔ̀njə̀ yì a nu bə̀ ma bú. ²⁴ Bì ka yí zwitə̀ bə̀ bì ghà'atə̀ nì munwí ntsò, i tìgə̀ tswatə̀ waa nì ibú'u ntsò, i ghe'è nì bo itoo itoo; tã bitizí Nwí bì kuu Yerusalem i nanjə̀ kì kwərə̀, i tìgə̀ ñnì'ì nì bə̀, i ywe'è noò yí mæ Nwí à lə̀ə̀ mæ tã bo ghirə̀ ma yú ànnú aa, à zì mmè.

Ajàn yïi mæ Mu Nù à ka yï bú bì àà
(Mt. 24.29-31; Mk. 13.24-27)

²⁵ “Hlensè i ka yï ki fè'è a ni nìndò, bo bì a ni sànj bo bì ni mìnjòn. Tâ bê a itoo itoo bì tswè a mùm ñgì'i tâ itu jyaa buurè a ajàn yïi mæ bi yè miyaa bo bì ikànè ñki i tigè burè ju'u aà. ²⁶ Bè ka yï tigè bò'c nlonj innù jii mæ i fè'è a mbi aa, i tigè wòkè tsi'i tsò ñku njòò; ñlonj mæ bi ka yï tsi gè ida'a tsim jii i tswè a aburè aà. ²⁷ Maà noò tâ bì yè a Mu Nù tâ à ka nzi ni a mùm mbà'à ni mîdà'à ni ñigha'a nì wè. ²⁸ Mbè nì yi nyè ma juù innù i loginè ñka mfe'è, nì bìnè ñtəw ɲɛntəw itú juu a ndəw nlonj mæ noò ñtsu'ù átú yuu à kà mè aa ñkoontəw aà.”

Annù yïi mæ mbə bi yəgə ní àti figè aà
(Mt. 24.32-35; Mk. 13.28-33)

²⁹ Yesu a gheè nì mbii ñnaa ñighàà nuà a mbo bo: “Lèntè nì àti figè bo bì ìtì jì mò'ò; ³⁰ a yi mbè noò yïi ntaà ji i f'isè mæ iyèj jì fii aa, nì zi mæ noò ñtsu'ù mbèj à tigè a abò. ³¹ A kî mbè nì a ɲgɔj ɲgɔj mæ, nì bə yə tâ innù juà i kà mfe'è boj nì zi mæ noò annù nifò Nwì à kòontè mæ. ³² Mè swonj tsi'i annù ñɲkoj a mbo bù mæ, kaa nìwàà nì bê nuà nì ka wa'à tsiyà ti ghè innù ma jù tsim i fè'è mæ. ³³ Aburè bo ñsyè ka yï tsiyà, lâ kaa tâ ñighàà na nì wa'à tsiyà.

A ku'unəw mæ ta nì ka ntswe ñikərə

³⁴ “Nì ka ntsyèsəw ghuu ntsuu mibii mi nú muu bo bì noò ghùù si'i si'i ki fa nlonj annù mijì bo bì a ñka nnò, bo bì innù jii mæ i nwùgè nì ghuu fàa mùm ñtswèntè aa boj ɲjwi mà ya i ka yï w'ikè tswa ghuu tsò mátaà. ³⁵ Nlonj mæ ɲjwi mà ya i ka yï zì aa a mbo bè bitsim bii mæ bi tswè fàa atu nsyè aà. ³⁶ Nì ka nstwe ñikərə a ɲgòj bìnòò bitsimè, ñtsa'atè nì Nwì mæ mbə a fa mîttì mii mæ mbə nì yì ñkhə innù ma jù tsim mæ i ka yï kî fè'è aà, tâ bàɲnəw təw a nsi Mu Nù.”

³⁷ Yesu à le si di'ì nì ñighàà nì Nwì a ndámà'anwì a ɲjwì tsimè. Mbaɲnəw ɲghèè ñle nì ñta'a yïi mæ bi le si twonjè nì Olive aa nìtugè. ³⁸ Tsi'i a mbà'a mbà'à bè bitsim le si zì a ndámà'anwì a nyu'u annù yïi mæ à le si di'ì aà.

22

Ajàn yïi mæ bi le ntajə annù atu Yesu aà
(Mt. 26.1-5; Mk. 14.1-2; Jn. 11.45-53)

¹ Nòò ñkùrè àbaa ti kò'c wa, noò wa yïi mæ bi le si twonjè nì Passa aa, à le ɲkù'ù, ² bilii bi ɲgàɲmà'a Nwì bo bì ɲgàɲndi'ì nɔɲsè bi kà mbò'c bè bya ntigè nloɔ nì ajàn mæ bi ka ɲe'esəw zwitəw Yesu.

Ajàn yïi mæ Judas a le mbii mæ yu ka fèè Yesu aà
(Mt. 26.14-16; Mk. 14.10-11)

³ Satan à le ɲkuu a ato'o Judas wa yïi mæ bi le si twonjè nì Iscariot aà, mbè ɲgànyəgənnù Yesu wa yì mò'c a titi bya ñighúm ñtsò baa aà. ⁴ Judas à le nlo ñghèe yi, ñghèe ntajtəw bo bì bilii bi ɲgàɲmà'anwì bo bì bilii bi ɲgàɲmbè ndámà'a Nwì a ajàn yïi mæ yu ka fèè Yesu a mbo bo aà. ⁵ Bo le nnaɲsəw ndoritè tsi'i mbè annù, mbii mæ bo ka fa ɲkabəw ghu mbò. ⁶ Judas à le ɲki mbii, ñtigè nloginè ñka nloɔ nì mánjì yïi mæ mbə yu fèè Yesu a mbo bo ti ghè mæ bè zì.

Ajan yïi mæ Yesu bo bì ɲgànyəgənnu ji le ɲji mijì mæ Passa aà
(Mt. 26.17-25; Mk. 14.12-21; Jn. 13.21-30)

⁷ ɲjwi i le ɲkù'ù ajàn mæ bi taɲtəw annù ɲjwì Abaa ti kò'c, ɲwa nì mú mbìɲjərə Passa aa, ⁸ Yesu a too Peta bo Jɔn, ñswonj a mbo bo mæ, “Nì gheè ntajtəw mijì mi Passa, a ajàn mæ b'ìnè ka jì aà.”

⁹ Bo betè yi mæ, “B'ì'i gheè taɲtəw aa fə è?”

¹⁰ Yesu a kwi'i a mbo mæ, “A ajàn mæ nì ka kî kuu ghèe a njò'ò àla'a aa, nì ka yè ɲù tâ à be'e àntòò ñkì, nì yè, nì yonjè yì nyonj ɲkuu a nda yïi à ka kuu ghu aà. ¹¹ Nì kuu nì swonj a mbo mbòj nda wa mæ, ‘Ndà'innù à bətəw mæ, ɲja'à nda yïi b'ì'i bì ɲgànyəgənnù ja ka jì Passa ghu aa i fə aa è?’ ¹² Boj à ka di'ì nja'à nda yï ɲwè yì mò'c a ndəw yïi mæ ɲjoo i tswè ghu aa tâ nì naɲsəw.”

¹³ Bo le ɲghèè ɲyè ɲgòj innù tsim tsi'i wa ajàn mæ Yesu à le nswonj a mbo bo aa, ntigè nnaɲsəw njoo ɲji Passa jyà.

Ñtarəw Mmà'ambì
(Mt. 26.26-30; Mk. 14.22-26; 1 Kor. 11.23-25)

¹⁴ Nòò ɲji Passa wa à kù'ù mæ, Yesu bo bì ɲgànyəgənnù jì bo tswè a atu atetè, ¹⁵ a swonj a mbo bo mæ, “Mè ghìrè naɲsəw nloɔ mæ mæ jì mijì mi Passa b'ìnè i bɔj yè ɲgi'ì.

16 Mè swonj a mbo bù mæ kaa mè ka yi wa'à miji mà mù bù ñji i ywe'e a noò yii mè ànnù nifõ Nwí a ka yi zì tã ñji'í ànnù yii bi ji ghu aa tã ì nanşə nlaa."

17 Υεεσδ à logè ñdõñ milù'ù nfa mbi'ikè a mbo Nwí ñswonj mæ, "Nì ko nno ñkwerine nì yu. 18 Mè swonj a mbo bù tsi'í ànnù ñikonj mæ, kaa mè ka yi wa'a milù'ù bù ñno, ñywe'e noò yii mè ànnù nifõ Nwí a ka yi zì aa."

19 A tigè mbu nlõgè abaa, mfa mbi'ikè a mbo Nwí, mbatə mfa a mbo bo, ñswonj mæ, "A ñ ìbìnnù gha i ghuà, yii mè ka fa a atu bù aa. Nì tigə nghirə ma mùu ajàn ñwa'atə nì ghà." 20 Tsi'í maa ajàn, a kí nfa ndonj ya a mbo bo a noò mæ bo ji mè miji mya mənşə aa, nswonj mæ, "Ndonj yulà, à ñ àkàà yi fii yii mè Nwí à wàrə bù bo nì àləə nú ya yii mè bi ka saansə a atu bù aa."

21 "Lá, yə ñi, ñu yii mè à fée gha aa, à tswe fàa atu atetə ñji bi'í yu, 22 Lá ànnù ma yú a ka yə Mu ñu aa tsi'í ajàn yii mè bi leè ñte'ε ntañtə nləə aa, lá ñgi'í yí ñswèrə a nu ñu yii mè à fée yi aa."

23 Bo loginè ñtigè mbetə nlɔɔ a titi bo mæ mbə a nanşə mbə aa wò yii mè mbə à ghirə ma yu ànnù aa le!

A jàn yii mè àswuñnə à le mfe'è ñlonj ànnù ñu yii mè à ni nù yi ñwè àà

24 Àswuñnə a le mfe'è a titi ngəñyogənnù Yesu, bo lòɔ ñi ñzi mè ñu yii mè à ni ñu yi ñwè àkò'òntsirə a titi bo aa nì wò ε? 25 Yesu a swonj a mbo mæ, "Bifõ bi bifi'zi Nwí bo bu'utə bə byaa laa bù'utə. Bi twonjè nì bità bi ala'à byaa laa nì ñgəngghirə ìbõñə. 26 Lá tã à tsuu maa ajàn bə a mbo bù. A ku'unə mè ñu yii mè à nì akò'òntsirə a titi bù aa tã à bə tsi'í tsò múnkhə yii mè à kə'ə nsigə nlwi'isə. Tã bĩtsyàsə a titi bù bi bə tsi'í tsò ñgəñfà'à. 27 A ghà'atə wò aa ε? Ñu yii mè à tswe a atu atetə ñji aa kə ñu yii mè a tsyàsə miji aa ε? A laa mæ à ni ñu wa mæ à tswe ñji aa. Lá mè bəñnə ntswe a titi bù aa tsi'í tsò ñu ñtsyàsə miji."

28 "Nì tswè mè bi'inə a múm ñgi'í ñtsim yii mè mæ yə aa. 29 Tsò mæ Taà ghà à fà mè mida'a a mbo mè mæ tã mè ka nsa'a mbi yu aa, mè kí mfa ma myaa midà'à a mbo bù. 30 Nì ka yi kii ñi kii nno a atu atetə mæ a múm ànnù nifõ mè. Nì ka yi kii ñjañnə nì ìbərə i kii sa'a nì ìtsə baIsrael jya ñighum ñtsò baà."

Ajàn yii mè Yesu à le nswonj mæ Peta à ka tuu yi aà

(Mt. 26.31-35; Mk. 14.27-31; Jn. 13.36-38)

31 "Simon, Simon, yu'utə! Satan à le mbetə mæ yu ywe'etə ghuu tã səgə ghuu tsò abaa, 32 lá mè tsà'atə mè Nwí a atu wò, Simon, mè tã àbiintii yo tsuu ló borə. Bεε ò bəñkə gho mbì a nu mè, ò liginè ñniñ mida'a a nu bilim bó."

33 Peta a kwi'í mè, "Mmà'àmbi, mè tãñtə mè mè ka kuu atsanj bi'io, i kii kwo bi'io."

34 Yesu a kwi'í ghu mbo mæ, "Mè swonj a mbo wò Peta mæ, mbonj tã àñkəgə à tonj nítugə sii, bonj ò tùu mè gha ñgàà ji tarə nswonj mæ kaa ò sè gha zì."

Ànnù yii mè mbə bi ghirə a noò ñgi'í aà

35 Yesu a betə ñgəñyogənnù ji mæ, "Nòò wa mè mè le ntoo ghuu nswonj a mbo bù mè ñi tsuu abosà logə, ñtsuu abàà logə, ñkí tsuu ntam nlõgə aa, nì le mbaa mbonjə ayoo yi tsu aa ε?"

Bo kwi'í mè, "Ñganj."

36 Yesu a swonj a mbo bo mæ, "Lá, tsitsõñ ñu yii mè à tswe ñi àbòsà yi ñi àbàa yi aa, tã à liginè nlõgə. Ñu yii mè à si ñi munwi ñtsò tswe aa, tã à fée akútə yi nyuu ghu. 37 Nlonj mè, mè swonj a mbo bù mè, ànnù yuà yii mè añwà'ànə Nwí a swonj aa mæ: 'A yə ñgi'í tsi'í tsò ñgəñmbù'ù innù jì bi' aa, ka bõontə mbi'í ñgàà yà, ñlonj mè ñgõñ innù tsim jii mè bi le ñwà'ànə mbi'í ñgàà yà aa i kà mè aa mfe'ε mbõontə."

38 Ñgəñyogənnù ji i swonj mæ, "Yá, bimunwi bi ntsò bi baa bi bulà, Mmà'àmbi."

A kwi'í mè, "Wa a kù'ù mæ."

A ajàn mæ Yesu à le ntsà'atə Nwí a atu Nta'a Olive aà.

(Mt. 26.36-46; Mk. 14.32-42)

39 Yesu à le mà'atə ñjò'ò àla'à Yerusalem mfe'ε yi, tsi'í ajàn yii mè à le si gha'asə nghirə aà, ñife'ε ñghèè yi a atu nta'a Olive. Ñgəñyogənnù ji i le nyõñə yi bo bo kò'ɔ ñghèè ghu. 40 A kò'ò mè ñkuu ghu, nswonj a mbo bo mæ, "Nì ka ntsa'atə Nwí tã wa'à a ñkàrə Satan lò ñwo."

41 A swòñ mè laà, mma'atə waa nghentə, àgha'a a boò ñsa'atə tsi'í múntsirè, ñswetə miku'utə mi a nsyε, ñtsà'atə Nwí 42 ñswonj mæ, "Taà, mbə ò bii bonj ò tse kwere ndõñ ñgi'í yu a mbo mè ñlò'osə. Lá mè kòñ aa a nghirə bə ànnù yii mè ò lòɔ aà; kaa wa'à bə à yii mè mè lòɔ aa bə." 43 Angel à le nlò a aburə nsigə mfa miti ghu mbó, [44 Tsò mè ntii yi i le mburə nluu ñi àjəñnə aa, a bù ñgaansə miti mi ñku'usə ntsà'atə Nwí tsi'í

nàtìi nàtìi, òlìginè, àlìgìnè yìi mē a le mfɛ'è ghu nu aa a tigè ònsigè ntsiɛnkè, mbè tsò itàa alèè.]*

⁴⁵ A lò mē wa adigè ntsà'atè Nwì mbìi nzi fu wa mbèe ngǎnyègònnu jì jya, nyè waa bi bwii nlon mē àjèhñè yìi mē a le nluu a ntii bo aa a le ngħirè bo bōrè. ⁴⁶ A betè a mbo bo mē, "Ni bwii aa àkè aa é? Ni biinè ntswe ñka ntsa'atè Nwì tá wa'à a ñkirè Satan lò ñwo."

Ajàn yìi mē bi le ntswa Yesu aà

(Mt. 26.47-56; Mk. 14.43-52; Jn. 18.3-12)

⁴⁷ Yesu à kà mē aa ngħaa laà, kaa mburè ti mànsè, ònòò bē i ywunè òzi, Judas, ñu yì mò'ò wa titii ngǎnyègònnu Yesu jya ñghúm òtsò baa, à le mbè yu yìi mē a le ntsyà mbii yàà, òndi'ì nì mǎnǎi a mbo bo. Judas à zì mē, òntsyà ngħèè a mbèe Yesu mē yu non ñighègè mi. ⁴⁸ La Yesu a betè ghu mbo mē, "Judas, ònòñ ñighègè mi Mu Nù à laa mbè mǎnǎi yìi mē ò tse tsyà ghu i fèè yì aa é?"

⁴⁹ Ngǎnyègònnu jya jii mē bo bi Yesu le ntswe aa, bi yè mē annu yìi mē a le ntswe ghu aa, mbetè yì mē, "Mmà'ambì, ò lòo mē tá bi'í to waa ni bōonwi bi'í aa é?" ⁵⁰ Nù ñhò wàà yì mò'ò a burè òlogè munwi ñkwyè atòñnè abù'u ngǎnma'a Nwì yì ñwè yì mà'à ghu nlo'osè.

⁵¹ Lá Yesu a swon a mbo bo mē, "Wa a kù'ù mē!" Ngħensè abò yì mmòontè atòñnè ñu wa ghu ngħurè yì.

⁵² Yesu a tigè òswon a mbo bilii bi ngǎnma'a Nwì bya bo bi a mbo bitsyàsè bi ngǎnmbè òndámà'anwì bya ni a mbo bità bi ala'a bya bii mē bi le nzi a ntswa yu aa mē, "Ni zì nì nwi òtsò a bò'ò nì mbù'u aa a ntswa mē tsò nì zì a mbanjè ngǎmighèe aa é?" ⁵³ Tigè mē kì sì tswè bi'inè a ndámà'anwì aa tsi'í njwi njwi aa é? Tigè bon nì le mbaa ntswa gha aa maà noò. Lá tsitsòñ à nì noò ghùù, noò yìi mē ñu wa yìi mē a sa'a mfi idigè à fa mida'a a mbo bù aà."

Ajàn yìi mē Peta à le ntuu Yesu aà

(Mt. 26.57-58,69-75; Mk. 14.53-54,66-72; Jn. 18.12-18,25-27)

⁵⁴ Bi le ntswa Yesu òlogè yì ngħèe nì ghu a ndugè ngǎnma'a Nwì yì ñwè. Bi lògè mē yì ñka ngħèe nì ghu aa, Peta a tigè ònyonè, ònyon aa tsi'í a sà'a agha'à. ⁵⁵ Bi le ñhètè mò'ò a titii ònsànabèè yà, Peta a yón òtigè ngħèe tsitè bē bya bii mē bi le ntswe ghu aa, bo bo tigè òyo'otè. ⁵⁶ Ngǎnàfà'a ngǎnma'a Nwì wa yì màngyè yì mò'ò à yè mē yì a tswè wa adigè mò'ò aa, òtè'e mi'í mi ghu nu nlii, òswon mē, "Nù ghulà mē, à ghìrè ñki tswè bo bi Yesu!"

⁵⁷ Lá Peta a tuu nswon mē, "Màngyè, tsi'í òzi yì, kaa mē sì yì burè nzi zì!"

⁵⁸ Mu fibàntè à bù mē ñghèè kì bē, ñu yì mò'ò a yè Peta, òswon mē, "Tigè ò bē aa ñu ñhò wàà yì mò'ò aa é?"

Lá Peta a kwi'ì mē, "Mbá ghulà, wa kaa mē sì ghu bē!"

⁵⁹ Noò à bù mē òntsyà yì mfiùrè, ñu yì mò'ò a bù òzi òlìginè òswon tsi'í nàtìi mē, "Tsi'í annu ññkonè, ñu ghulà à ghìrè ntswe bo bi Yesu, òlon mē à nì mu Galilea aà!"

⁶⁰ Lá Peta a kwi'ì mē, "Kaa mē sì annu yì mē o ghàà òswon aa zì!"

Tsi'í maa noò mē à kà mē aa kwi'ì laa, àñkègè a tònè. ⁶¹ Mmà'ambì a karikè yì nte'e mi'í mi ntsinè nlii Peta, Peta a wa'atè ànnu ya mē Mmà'ambì à ghìrè nswon ghu mbo aa mē, "Mbon tá àñkègè à tòn ngaa jì baa ñitugè sii, le bon ò tuu mē ghà ngàà jì tarè!"

⁶² Peta à le mfɛ'è ñghèe a abeè, ònanjè nyè'è tsi'í mbè ànnu.

A àjàn yìi mē bi le ñka ñwye nì Yesu ñghòò nì yì aa

(Mt. 26.67-68; Mk. 14.65)

⁶³ Bè bya bii mē bi le si bē nì Yesu aa bi le si tigè ñwye nii ñkii ngħòò nii. ⁶⁴ Nlogè atse'è ñkwerè mi'í mi ghu, mbetè nii mē, "A gho aa a ghòò wò? Twi ñu yìi mē à ghòò gho aà!" ⁶⁵ Bo le ñki mbu nswon innu jì ghà'atè mbègite yì ghu.

Ajàn yìi mē bi le òlogè Yesu òzi nì ghu a nsi ngǎnndasa'a aà

(Mt. 26.59-66; Mk. 14.55-64; Jn. 18.19-24)

⁶⁶ Abèè a fù'ù mē bità bi ala'a nì bilii bi ngǎnma'a Nwì a bò'ò nì ngǎnndi'ì ònònsè boòntè, bi logè Yesu òzi nì ghu a nsi ngǎnndasa'a. ⁶⁷ Bo betè ghu mbo mē, "O laa mbè Ayo'ò Nwì wa aa é? Bèè ò bē aa ghu, ò swon bi'í yu'ù!"

A kwi'ì mē, "Mè tē'e swon a mbo bù bon kaa nì sì bii. ⁶⁸ Kè mbè mē tē'e mbetè ghu nì àbetè bon mbè kaa nì wa'à kì ñkwi'ì. ⁶⁹ Lá òlìginè sii, Mu Nù à ka tswè a mbèè ñikwèe Nwì yìi à tswè nì midà'à aa nì mà'à."

⁷⁰ Bo bitsim bi betè mē, "Ma la a bē mē ò nì Mu Nwì aa é?"

* 22:44 Kaa àtìi ma yù a sì mùm ñwà'ànè jì mò'ò tswè.

A kwi'i mæ, "Ni swòŋ mæ!"

⁷¹ Bo tigè ñswonj mæ, "Kaa bi'i si biyæfæ bi dæn bu nlòò! Tsi'i bi'i, bi'i yù'ù mæ yi'i ngaa annù yi mæ à swòŋ aa."

23

Ajàŋ yii mæ bi le ñghèè ni Yesu a nsi Pilato aà.

(Mt. 27.1-2; Mk. 15.1-5; Jn. 18.28-38)

¹ Nnòò bə bya bitsim i biinè ñlogə Yesu ñghæe mfa a mbo Pilato ² ñlògìnè ñka ninj innù ghu nù: "Bi'i le ntswa mbá ghú a buurè ní àla'a, ñswonjə ni a mbo bə mæ tá bo tsuu bitáx a mbo Kaisa ki tu; ñkii ñswonjə ni mæ yu laa mbə Ayo'ò Nwí wa yíi à ni mfò aà."

³ Pilato a tigè mbetə yi mæ, "O bə aa mfò baYuda aa ε?"

Yesu a kwi'i mæ, "O swòŋ mē maa ajànè!"

⁴ Pilato a bú ñswonj a mbo bilii bi ngǎŋmà'a Nwí bo bi nnòò bə wa mæ, "Kaa mæ sǐ nji'í annù yi mæ mbə mē ñin isa'a a nu nù ghu aa zǐ."

⁵ Bo bú ñkweensə nswonj tsi'í nitii mæ, "Innù jii mæ a di'í aa, i ghìrè mē bə tigè ñyonjə mbùurè ní idigə a mbù'ù àla'a Yudea ntsimè. A le ñlògìnè aa a Galilea, à ki mē ñtigə nzi faà tsitsòŋə."

A ajàn mæ bi le ñlogə Yesu ñghæe ni ghu a mbo Herod aà

⁶ Pilato a ti mæ yu'u maa ajàn, mbetə mæ, "Nù ghuà à ni mu Galilea ε?" ⁷ A ti mæ yu'u mæ Yesu à le nlò aa wa mbù'ù àla'a mæ Herod à le si sa'a aa, ñtoo yi a mbo Herod, yii mæ à le ntswe a Yerusalem maa noò aà. ⁸ Herod à le ndorité si'i a nyə Yesu, ñlonj mæ à leè ñte'ε nyu'u innù tsi'í tètè ñlonj ngaa yí ñtigə nlòò ní nyə yi aà. A le si wa'atə ni mæ Yesu à ka ghìrè alensə yí m'ò'ò. ⁹ Maa ajàn, Herod a tigè mbetə ibetə jì ghà'atə a mbo Yesu. Kaa Yesu a wa'ə yí tsu kwi'í. ¹⁰ Bilii bi ngǎŋmà'a Nwí bo bi ñgǎŋdì'í nòŋsə bi fe'è ñzi ntəə a mbii, ñnaŋsə nnin innù jì tii a nu Yesu. ¹¹ Herod bo bi bisogyè bi bi loginè ñtigə ntsa'a ní Yesu ñkii ñwye nii; ñlogə atse'ə yí siginè nima'a ghu nu, mbu ntoo yi fu a mbo Pilato. ¹² Nloginə maa njwi, Herod bo Pilato bo boonsə ñtigə mbə ika'a, ñlonj mæ à le ti bəə aa bo bānə.

Ajàŋ yii mæ bi le ntsərə mæ bi zwitə Yesu aà

(Mt. 27.15-26; Mk. 15.6-15; Jn. 18.28-38)

¹³ Pilato a tigè ñtwonj bilii bi ngǎŋmà'a Nwí, bo bi bis'a a bi ala'a bo bi bə bya, ¹⁴ ñswonj a mbo bo mæ, "Bù ghìrè nzi ni nù ghú ñswonj mæ a buurə idigə. Tsitsòŋ, mē lèntè mæ annù yi faà, a nsi bù, nyə mæ kaa à sǐ annù ya yí tsu mæ bú ninjə ghu nu aa fānsə. ¹⁵ Herod à le ñki nyə mæ kaa à sǐ annù yí tsu fānsə, mbu ntoo yi fu a mbo bi'inə. Kaa nù ghú à sǐ annù yí tsu yii mæ a ku'unə mæ mbə bi zwitə yi ghu aa fānsə. ¹⁶ Maa ajàn, mæ ka ghìrè bi ghoo yi ñtigə mma'atə yi tá à gheε." ((¹⁷ A le swonj laa nlonj mæ a yi mbə ma miu njwi ikòò aa bə betə a fi'isə ñgǎŋatsanj yí mfùurè mfa a mbo bo.))^{*}

¹⁸ Nnòò wa tsi'í tsim i yə'ə ñswonj mæ, "Zwitə yi! Fi'isə Barabas, mfa a mbo bi'í." ¹⁹ (Bi le ninjə Barabas a ndatsanj aa nlonj mæ à le ghìrè àla'a a buurè, bə tigè ñto ntuu ní Kaisa, a ki ñzwitə njú.)

²⁰ Pilato à le nlòò mæ yu fi'isə Yesu; maa ajàn, a bú ntsa'asə nnòò wá. ²¹ Bo bāŋnə ñtəŋnə nswonj mæ, "Kwèentə yi! Kwèentə yi!"

²² Pilato a swonj a mbo bo a ní ñgaa yii mæ i ywe'e ji tarə aa mæ, "Ni lòò mæ bi kweentə yi aa a ya? Annù yí bi yii mæ à bù'ù aa à ní àkə aa ε? Kaa mæ sǐ ghà annù yii mæ à ghìrè mæ mbə bi zwitə yi aa yə! Mə ka ghìrè tá bi ghoo yi mma'atə."

²³ Lā bo bú ñku'usə ntwonjə ghaa bə ní miitii ñswonj mæ tá bi kweentə Yesu, bo gheè ní mbii ñka ntwonjə nywe'e a noò yii mæ Pilato à le mbii mæ bi kweentə yi aà. ²⁴ Pilato a tigè ñswonj mæ tá bi ghìrè annù ya yii mæ bo le si betə aà.

²⁵ A fi'isə njú wa mæ bo le si betə aa, wa yii mæ bi le nnin a ndatsanj nlonj mæ à le ghìrè àla'a a buurè, a ki ñzwitə njú aà, mbāŋnə mfa Yesu a mbo bo mē bo ghìrə ajàn yii mæ bo le si lòò aà.

Ajàŋ yii mæ bi le ñkwèentə Yesu a ati bāŋnəbāŋnə aà

(Mt. 27.32-44; Mk. 14.21-32; Jn. 19.17-27)

²⁶ Bisogyè bi le ñlogə Yesu ñghæe ni ghu, bi kà mæ aa ñghæe aa, mbòò Simon nù Cyrene, yii à le si kwæe nii a afò aà. Bo le ntswa yi, mb'e'esə yi ní àbāŋnə bāŋnə Yesu ya, ñghìrè a tigè ñyonjə ghu njim.

²⁷ Nnòò bə bi ghà'atə bi le si kii nyonjə nii; bāŋgyè bi m'ò'ò bi le ntswe a titii bo, nyə'ə ní Yesu, ñtəŋnə mbo'o tsi'í nitii. ²⁸ Yesu a bəŋkə yi nyə waa nswonj mæ, "Bāŋgyè bi

* 23:17 Kaa àtii ma yú a si mím njwá'ànə jì m'ò'ò tswé.

Yerusalem! Nì tsee bê gha kí yè'è, nì ka nyè'è bê ìbìinú ghuu bo bì boò buu. ²⁹ Nlonj mæ nõò yì mò'ò a zì mæ bè ka yì tigè swonjè nì mæ, 'A bònjè ànnù bångyè bii mæ bì lè'è ñwa'á nì boò tswê aà, tsí'í bii mæ bì lè'è ñwa'á boò bì borè kwe'e aà, kè kí nnonjè aà!' ³⁰ A nì nõò wa mæ bè ka yì tigè swonjè nì a mbo mìn'ta'a mæ, 'Wó a nu bí'í!' I kí swonjè nì a mbo mìn'ta'a mì kègè mæ, 'Lò'òsè yì'í!' ³¹ Nlonj mæ m̀bè bì ka nghirè laà nì àtì yì fwe, boj bì ka yì tigè ghìrè aa mæ a kè a nõò yì mæ àtì ya a nõò mæ aa è?"

³² Bì lè ñkí mfi'isè ngànjèfànè jì baa a ñkwèentè waa bì Yesu. ³³ Bì ghèè mæ ñywe'e wa adigè mæ bì lè si twonjè nì "Akwèe atu" aa, ñkwèentè Yesu ghu bo bì ñgànjèfànè jya jì baà, yì nífúùrè ghu mbèè a bô ñkwàbè, yì mò'ò ghu mbèè a bô mà'á. ³⁴ Yesu a swonj mæ, "Taà, l'ì'ñè ifansènnù jyaa! Nlonj mæ kaa bo sí annù yìi mæ bo ghìrè aa zì aà."

Bì lè nyàtè itsè'è jì a titì bo ñtumè nì ìbìrè ghu. ³⁵ Bè bya bì lè ntèè wa adigè nyè nì ìnnù jii i lè si fè'è aà; la bìsa'a bì ala'a bì baYuda bì lè si bānjè ñywe nù nswonjè nì mæ: "A lè nyweensè nì badānj, tá à yweensè ìbìinú yì la tsìtsònjè mæ m̀bè a bə Ayo'ò Nwí yìi mæ Nwí à lè nts'ò aà!"

³⁶ Bìsogye bya bì lè si kí ñywe nì yì; ñtigè ñghèe mfa mìlù'ù mì tsè'è ghu mbò, ³⁷ ñswonj mæ, "Yweensè ìbii nù ghò mæ m̀bè ò bə Mfò baYuda!"

³⁸ Bì lè ñjwà'ànè annù m̀bèe wa atu ati bānjè bānjè ghu atu mæ: "A nì Mfò baYuda à ghuà."

³⁹ Ngànjèfànè wa yì mò'ò a kí m̀bègìtè Yesu ñswonj mæ: "O laa wa'á Ayo'ò Nwí wa bə aa è? Yweensè ìbìinú gho ñkí nyweensè yì'í!"

⁴⁰ Yì mò'ò wa à bānjè ñjwenè yì, ñswonj mæ, "O si Nwí bo'ò aa è? Bì ghìrè ntsèrè isa'a gho aa a ngāj ngāj tsò yì. ⁴¹ Bì ghìrè ntsèrè yì'ìo isa'a aa i ku'ùnè nì annù yìi mæ sì lè ngìrè aà; lá ñghèe nì yu, kaa à sí annù fānsè." ⁴² A tigè mbu nswonj a mbo Yesu mæ, "O yì ò wa'atè gha mbá Yesu, wa nõò yìi mæ ò ka yì zì tsò m̀fò aà!"

⁴³ Yesu a swonj ghu mbo mæ, "Mè swònjè a mbo wò tsí'í annù nākonj mæ, tsí'í sii, ò ka ghìrè tswe a pàràdisò bì'ìo."

Ajānj yii mæ Yesu à lè ñkwo aà

(Mt. 27.45-56; Mk. 15.33-41; Jn. 19.28-30)

⁴⁴ Nòò à sí'í mæ, ñtugè i fii ñkuse ala'á tsìim ñghèe nywe'e a nì nõò ñyènj nõò. ⁴⁵ Atsè'è ya yìi mæ a lè ñkwàsè m̀m̀m̀ ñdāmà'anwí aa, a lè mbò'ònè a titì. ⁴⁶ Yesu a tōnjè ñyè'è nì tì ñswonj mæ, "Taà, mè ñnj mæ azwí ya a mbo wò!" A swònj mæ laà, ñtigè ntsii.

⁴⁷ Atu bisogye ya a yè mæ annù yìi mæ a fè'e aa, ñgha'asè Nwí, ñswonj mæ, "Tsi'í annù nānjonjè, à lè m̀bè aa ñj yìi ìnnù jì tsinè!"

⁴⁸ Bè bya bitsim bii mæ bì lè mbòò a nyè ànnù yìi mæ à lè mfè'è aa, bì lè nlò ñtigè ñkwèe waa a ndùgè bo, ñjwèè mbò myaa nlonj mæ m̀m̀m̀tì myaa lè nluu nì àjènjè aa.

⁴⁹ Bè bitsim bii mæ bì lè nzi Yesu aa, bo bì bångyè bya mæ bì lè nlò a Galilea ñyonjè yì aa, bì lè ntèè a sà'a agha'a nyè annù ma yá.

A ajānj yii mæ bì lè ntwijè Yesu aà

(Mt. 27.57-61; Mk. 15.42-47; Jn. 19.38-42)

⁵⁰ Nù yì mò'ò à lè ntswe ghu, ìkùm yì i bə Joseph, m̀bè ñj yì mò'ò a titì ngājndasa'a, m̀bè ñj yì siginè yìi mæ ànnù yì lè ntsinè, bè kí mbo'ò nù. ⁵¹ Kaa à lè ñwa'á annù ya mæ bì lè ntsèrè ñkí ghìrè aa, bii. A lè nlò a ala'a Arimathea, a mbù'u Yudea, ñyù'utè nì ànnù nifò Nwí. ⁵² A lè ñtigè ñghèe a mbèe Pilato, m̀betè aku Yesu ya mæ yu lògè i ghèe twinjè. ⁵³ Ntigè nsigisè akú yì ya a nsysè, ñlìm nì atsè'è yì fù'ù yì siginè, ñghèe nniñ yì a mum nìsye nù mæ à lè ntonj a mum alāñsè ngò'ò, kaa bì burè tì ñj ghu twinjè aa. ⁵⁴ Njwi mà yù'ù lè m̀bè aa ñjwi yì bè lè si nanjè nì ñjoo nlonj mæ ñjwīngōnj i lè ñtigè ñku'u aa.

⁵⁵ Bångyè bya mæ bì lè nlò a Galilea ñyonjè Yesu aa, bì lè ngèè bo bì Joseph, ñyè nìsye nya mæ bì lè nniñ aku Yesu ghu aa bo bì ajānj yii bì lè nlèè yì aa. ⁵⁶ Bo lè ñtigè ñkwèe ñghèe a ndùgè, ñtanjè mighurè mì lùmtè nì ñjoo aghò'ò ñghèe a nõ'ò ìbìinú Yesu wa ghu.

A bə mæ wa ñjwīngōnj bo m̀m̀ntè, a ajānj yii mæ nõnjè à lè ndì'ì aà.

24

Ajānj yii mæ Yesu à lè nyweenè nì nìwo aà

(Mt. 28.1-8; Mk. 16.1-8; Jn. 20.1-10)

¹ A lò mæ m̀bè tsí'í a titugè a mbà'a mbà'á a njwí yì ntsyambii a m̀m̀m̀ ñgyà bångyè bya bì fè'è ñghèe wa ntsù nìsye, bo kà mæ aa ñghèe aa, ntugitè mighurè mì lùmtè mya mii bo lè nnañsè aa. ² Bo ghèè mæ, ñyè mæ bì tii mæ ngò'ò ya mæ i lè ntswe wa ntsù nìsye aa nlò'òsè. ³ Bo lè ñtigè ñkuu ñghèe wa a m̀m̀m̀ nìsye la kaa wa'á aku Yesu ya ghu yè. ⁴ Bo lè ñtigè mbu mfè'è ñtèè wa adigè, ànnù a tsyá waa. Bo tèè mæ ñtigè ñwa'a nì

ànnù ma yú aa, mbânjè ò jì baa jii mæ i le ñwæ'e itsè'è jì fù'ù jii mæ i le si ñwèèné tsi'í ñwèèné aa, i wi'íkè ñzi ntæ a mbæ bo. ⁵ Nibò'ò nì wè ni tswá bångyè byá, bo tigè ñwo nsigité a nsi mbânjè jyá; bo betè waa mæ, "Ni lòò ñú yii mæ à tswè ntè a titii bíku bí bè aa a ya aa é? ⁶ Wa kaa à si faà mæ tswá; à biinè mæ a niwò. Nì sí annù ya yii mæ à le nswon a mbo bù wa noò mæ à le ntswe a Galilea aa burè kí wa'atè aa é? ⁷ A le nswon mæ, 'Bì tswè nì mfa Mu Nù a mbo bè bí bí, tá bí kweentè yi a ati bânjè bânjè, lá tá à bu mbânjè fu a niwo a nì ñjwi jí tarè.' "

⁸ Bångyè bya bí yù'ù mæ laà, ñtigè mbon ñwa'atè annù ma ya yii mæ Yesu à le nte'e nswon aa. ⁹ Ntigè nlo wa ntsù nisyè mbu mbii ñswon innù tsim a mbo ngányogónnù Yesu jya ñghúm ñtsò mò'ò bo bí a mbo àbùgè hè bí mò'ò. ¹⁰ Bångyè ma bú, à le mbè aa, Mary Magdalene, ni Joanna, abò'ò ni Mary ñdè bí Jems. Bo ma bú ni bångyè bí mò'ò bí mæ bí le ntswe bo bo aa, le ñtigè nswon innù ma jú a mbo Ngányntoo Kristo jya. ¹¹ Lá bo bânjè ñlentè innù jya mæ bångyè bya le nswon aa tsò ñtirè innù, kaa wa' a waa bíi. ¹² Lá Peta a biinè ñka ñkhè tsi'í khè, ñghèe wa nisyè; ñghèe nsigité nlii ghu mum, nyè tsi'í itsè'è jì fù'ù jya mæ bí le twín yi ghu aa. Nlo ñtigè mbu ñka mbii nù fu, atú yi a burè mburè nlon annù ya yii mæ a le mfè'è aa.

Ajàn mæ ngányogónnù Yesu jí baa i le nye yi a mánjì Emmaus aa
(Mk. 16.12-13)

¹³ Tsi'í maa ñjwi, ngányogónnù Yesu jí baa i le si ghèè a ñikurè nì mò'ò mæ bí le si twonè ni Emmaus aa; a nlo a Yerusalem i ghèe kù'u a Emmaus à le mbè tsò bí malè bí sámbaa. ¹⁴ Bo kà mæ aa ñghèe aa, ntañè nì ñgán nlon innù jya jii i le mfè'è aa. ¹⁵ Bo kà mæ aa ntañ ngán ya aa, Yesu yumbon a zì bo bo tigè ñghèe, ¹⁶ Nwí à le ñkín mi'í myaa mæ tá bo tsuu zì mæ à ni yu. ¹⁷ A betè mæ, "Ni zínè ntañè nì ñgán ñswonè aa mæ akè aa é?"

Bo tigè ñtæ nì àjèñè. ¹⁸ Nù nìbò waa yí mò'ò, ikúm yi i bè Cleopas, a betè yi mæ, "O bè aa ñgè a Yerusalem mæ ò sí annù yii mæ a kí fè'e ghu a nì mitugè mi ñjwi mulá zì aa é?"

¹⁹ A betè waa mæ, "Là'a annù akè aa é?" Bo kwi'í ghu mbo mæ, "Annù ñlonè Yesu mu Nazareth wa, mæ à kí bè ngányntoo Nwí, ñghirè nì innù jì wè ñkii nswonè nì innù jì wè a nsi mi'í Nwí bo bí bè. ²⁰ Bíi bí ngánym'a Nwí bí'í bo bí bisa'a bí ala'a bí kí fa yi, bí tsarè isa'a yi mæ tá à kwo, ñkweentè yi a ati bânjè bânjè. ²¹ Bí'í le si wa'atè nì mæ a ka yí tsu'u yu i tsu'u atu baIsrael. A bè mæ ñjwi jí tarè ajàn mæ yulá ànnù a kí fè'e aa. ²² A mbu ñghèè ghu, bångyè bí mò'ò a titii bí'í bí swon annù yí mò'ò a tsyá yi'í. Bo ghirè ñghèè wa ntsù nisyè a titugè a mbà'a mbà'a, ²³ Kaa ñkí'í akú yi ghu yá. Mbu mbii ñtigè nswonè nì mæ ñjèè tæ tæ i ghirè nle waa bo yé baangel bí swon a mbo bo mæ à tswéntii. ²⁴ Bè bí mò'ò a titii bí'í kí ñghèe wa ntsù nisyè ñkí nyè tsi'í wa ajàn mæ bångyè bya ghirè nswon aa, la kaa wa'á Yesu bânjè ñyè."

²⁵ A swon a mbo bo mæ, "Ni tsinè aa akè bè laà aa é? Kaa mbè nì wa'á kí ñwanjè mbii ngónnù innù tsim jii ngányntoo Nwí i le nswon aa é? ²⁶ A le ñwa'a bè aa mæ Kristo wa à tswè nì ñyè ñgí'í a nì ma juú innù i kuu a múm ñgha'a yu aa é?" ²⁷ A tigè ñloginè a nì àñwà'ànè Moses, nì ñjwà'ànè ngányntoo Nwí tsim, ñtò'òtè innù jii mæ bí le ñjwà'ànè a múm àñwà'ànè Nwí tsim nlon ñgaa yí aa.

²⁸ Bo ghèè mæ ñku'u wa ñikurè nù bo le si ghèè ghu aa, a ghirè tsi'í tsò yu ka kí ghèè nì mbii, ²⁹ bo tswá yi nswon ghu mbo mæ, "Le bí'inè ñlon mæ noò ñkwé'fò à kù'ù mæ, noò a tsyá aa." A tigè ñkuu bo bo tswè. ³⁰ Noò yii bo bo kà mæ aa ñji aa, a logè àbaa, nnin mbocónè ghu, mbatè mfa a mbo bo. ³¹ Mi'í myaa ña'anè bo zì mæ à ni yu Yesu, a wi'íkè mbwè yi. ³² Bo tigè ñswonè bo nì bo mæ, "Mintii mi'inè ghirè mbaa kí'í khí wá noò mæ a ghirè ñghaa a mbo bí'inè a mánjì, ñtò'òtè nì ñghàà nì Nwí aa é?"

³³ Bo biinè tsi'í maa noò mbii ñghèè fu a Yerusalem, ñghèe ntsi'í ngányogónnù jí jya ñghúm ñtsò mò'ò bo bí bè bíi bo bo le tswè aa.

Ajàn mæ Yesu à le ñwí'íkè nzi a mbò ñgányogónnù jí aa
(Mt. 28.16-20; Mk. 16.14-18; Jn. 20.19-23; Ifá'á 1.6-8)

³⁴ Bo swon a mbo bo mæ, "Wa Mmà'àmbi à biinè mæ tsi'í annù ññkonè, à zì mæ ñdì'í ibii nú yi a mbo Simon."

³⁵ Bo le ñkí ñtigè nswon innù jya mæ i le mfè'e a mánjì aa, bo bí ajàn mæ bo le mbù ñzi yi wá noò mæ à le mbatè abaa ya mfa a mbo bo aa. ³⁶ Ajàn mæ bo le mburè kí ghàa aa, Yesu yumbon a wi'íkè ñtæ a titii bo (ñswon mæ, "Mbocónè a mbo bú").*

³⁷ Bo le ntsiginè, nibò'ò nì tswá waa, bo wa'atè mæ bo yé aa ñkú. ³⁸ Yesu a betè a mbo bo mæ, "Ni bó'ò aa akè aa é? Aligitè a burè a mintii bú aa a ya aa é? ³⁹ Yè nì mbó ma

* 24:36 Kaa àtíi ma yú a sí múm ñwà'ànè jì mò'ò tswè.

bo bi m̀̀kòrê mâ. Yê n̄ m̄ à ni tsi'í m̄. M̀̀òntè n̄ gha boŋ n̄ ka zi, ñloŋ m̄ kaa ñku à si n̄ ñjyãnu bo bi ñkwèè tswè tsi'í tsó m̄ n̄ yè m̄ tswè ni ju aà."

⁴⁰ A le nswon̄ maa ajàn̄ aa ndi'í mbô mi bo bi m̀̀kòrê mi a mbo bo. ⁴¹ N̄dorè le nluu a nt̄i bo si'í si'í bo wa'a m̄ à laà mmirè mbè annù aa ε! Yesu a betè waa m̄, "N̄ tswè n̄ àyòò tsu faà a n̄ji aa ε?" ⁴² Bo fa fibwè fi làà ghu mbo, ⁴³ a kwèrè ñkurè a nsi bo.

⁴⁴ Nswon̄ a mbo bo m̄, "Tigè àa tsi'í ñnnù jya m̄ m̄ le nswon̄ a mbo bù wa noò m̄ bi'inè le ntswe aà. N̄gòŋ ñnnu tsim̄ j̄ii m̄ bi ñwa'anè nloŋ ñgaa yà a m̄m̄ àñwà'ànè Moses, n̄ ñwà'ànè ñgãŋntoo Nwí ni bi'Psalm aa, i tswè ni m̄fè'ε mbòòntè."

⁴⁵ A tigè ñña'a m̄nt̄i myaa, ànnù Nwí a naŋsè ñlaa a atu bo. ⁴⁶ A swon̄ a mbo bo m̄, "Bi le ñwà'ànè aa m̄, Ayo'ò Nwí à ka yí yè ñgi'í, i yweenè ni ñiwo a n̄ ñjwi ji tarè. ⁴⁷ Tá bi tigè swon̄ n̄ ànnù Nwí ñkè'enè ni m̄ tá bè b̄ŋkè m̄nt̄i myaa, tá Nwí à li'inè ifansennù jyaa n̄ ñkum̄ yi, ñloginè a Yerusalem ñghè nywe'e a itoo itoo. ⁴⁸ Wa ni ni b̄yefè n̄ ñnnù ma j̄ú. ⁴⁹ M̄, n̄ àtu ibii n̄ gha, m̄ ka too a ayoo ya m̄ Taà ghà à le ñkà'a m̄ a ka yí sigè kuu a nu bù aà. Lá n̄ ka ñginè tswè a njò'ò àla'a ki be i ywe'e noò yii m̄ àdà'à a ka lô a aburè i sigè i kuu a nu bù aà."

Ajàŋ m̄ Yesu à le ñkò'ò ñghè a aburè aà

(Mk. 16.19-20; Ifa' à 1.9-11)

⁵⁰ Yesu a logè waa bo bo fe'è wa njò'ò àla'a ñghè nywe'e a ala'a Bethany, a s̄ŋtè m̀̀bò mi, nn̄ñ mbòonè a nu bo. ⁵¹ A kà m̄ aa nn̄ñ mbòonè a nu bo aa, bi tigè ñlogè yi ñkò'ò ñghè ni ghu a aburè. ⁵² Bo tigè ñgha'asè n̄i, nt̄i waa i luu ni ñdorè, bo tigè mbù mbii waa fu a Yerusalem. ⁵³ N̄tigè ntswe ni a ndámà'anwí a ñgòŋ b̄indò bitsim̄, ñgha'asè n̄ Nwí.

Ntoo yì Nsigìnè yìi JON à le ñjwà'anè àà

ÑJ'IINNŪ ANWÀ'ANÈ YŪ

A anwà'anè yú aa a le ñjwà'anè Jon mu Zebedee. Yesu à le ntwonjè yi bo mumaà yi Jems aa a aghənjə űki miyaa Galilea, a ajànj mə bo bi taà wàà le si lə nı mbwè aà. A bə tsó ñdè yi à le mbə Salome (Mk. 15.40). Bi le si twonjè nı Jon bo mumaà yi Jems aa nı "boo bi mbənjə". Jon à le mbə "ñgənyəgənnu wa mə Yesu à le kənjə aà." Jon nı mumaà yi Jems a bo'c nı Peta, bi le mbə bə bi tarə a titi bo bya ñtsò baa mə Yesu à le si gha'a nlogə bo bo ñghəè ñghirə nı innu aà. Paul a twonjè Jon nı ñtə'è ñghotə yi mò'c a titi ji ji tarə (Gal. 2.9-10).

Jon à di'i Yesu tsi'i a nloginè mə à ni Nighàà ni Nwı nıi ni lwi'i nıñkonjə aà, ñlo aa a aburə nsigə, mbənjə ntigə ñumısɔnj, ñtswe a titi bə (1.14). A le ñjwà'anè ntoo yì ñsigìnè ma yú aa mə tá bə bii mə bi twonjə aa tá bi bii mə Yesu à ni Ayo'ò Nwı, Ñgənywèensə bə wa mə Nwı à le ñkà'a mə yu ka yi too aà, ññnj ntii waa ghu nu tá tswe nı ñtswəntii (20.31).

Jon à ni yu yii mə à nansə ndi'i ñú yii mə Yesu à ni ghu aà. A mbo bə bii mə bi nıñ ntii waa a nu Yesu aa, bo bi a mbo bii mə bi lɔc a nzi yi aa, Yesu à nansə mbə aà wə aa e? Jon a swonjə ni mə à ni Nighàà ni Nwı (1.14); mbə Mú 'Mbınjərə Nwı (1.29); Ayo'ò Nwı wá (1.41); Mu Nwı (1.49); 'Mfò balsrael (1.49); Ñgənywèensə mbi (4.42). Thomas a nansə mfi'isə annu yii a kə'c ntsirə a ni ñú yii mə Yesu à ni ghu aa nswonj mə: " 'Mmà'ə mbi ghà nı Nwı ghà." Jon a swonjə ni mə innu ji yeyerə bo bi innutsyámbo jii mə Yesu à le ñghirə aa i le mbə aa ilənsə, ñdi'i nı ñú yii mə à ni ghu aa tá tá bə yə nñnj ntii waa ghu nu i yweenə (12.37-43). Jon à ñwà'anè ilənsə ji sámbaa jii mə Yesu à le ñghirə aà.

Jon a kɪ ñjwà'anə bɪ "Mə nı" bɪ wə bi sámbaa bii mə Yesu à le ñghàà nswonjə nı ñú yii mə yu nı ghu a mbò mbi aà. Yesu a swonj mə "Mə nı," "àbaa ntswəntii" (6.35); "ñkà'a mbi" (8.12); "ñtsúnda mbınjərə" (10.7); "ñtsèembɪ yì ñsigìnè" (10.11); "ñywèenə nı ñıwo űki mbə ntswəntii" (11.25); "mánji, mbə annu nıñkonj ntswəntii" (6.14); "átı mlı'u yı annu nıñkonjə" (15.1).

A nı anwà'anè ma yú Jon a ghirə bi yə a laa mə Yesu a nı Ndi'innu yii mə bo bi ñgənyəgənnu ji boònsə ñtswe nı annu mò'c aà. A logə nı waa ndi'i nı annu ji tsò ñtso a mbo bo. Nloginə a ni ilənsə 13-17, Yesu a ghotə ñgənyəgənnu ji ndi'i nı waa, ntanjə nı waa nlonjə noò yii yu ka mə'atə wə i bú bii fu a mbə Taà yi. Nswonjə ni mə tá bo tsuu ki jənjə kə ki bo'c (14.1-6) ñlonj mə yu ghəe a mbə Taà yi aà. Nghaa a mbo bo, ñdi'i nı waa nı annu ntsà'atə Nwı, mburə nlogə noò ñghaa a mbo bo nlonj Azwı Nwı (14-16), Azwı yi Láa yii mə yu ka yi too tá à lo a mbo Tá nzi aà. A ka yi tigə lógə abwarə yi, i ki lə'ətə ntii waa, i ki di'i innu tsim a mbo bo. Bo ka yi ki ghirə nı innu jii mə yu ghirə aa, i t'e'g ghirə tsyatə. Annu yii mə a ka ghirə tá mbi bii ntoo yì ñsigìnə ya aa, à ni ajànj mə mbə bo boònsə waa ntswe nı annu yì mò'c (17.20-26) űkii űka űkənjə waa bo ni bo aà (13.34-35).

A múm ñjwà'anə ntoo yì ñsigìnə i tsim bi di'i ajànjə mə baYuda le si swùnjə bo bi Yesu, bo tuú nıi aà, lá bi nansə yə ayənj yii mə a le ntswe a titi bo aa a múm anwà'anə Jon. Bo le si lɔc a ñgaa ji ghà'atə a nzi ñú yii mə à ni ghu aà (7.26; 8.25). Lá a nansə ñtsyanə a mbo bo a mbii mə Yesu à ni Ayo'ò Nwı wá, nlonj mə à le ñkwo aà (12.34).

Akònjə à nı ñti annu yii mə a tswe nı ntoo yì ñsigìnə, űki mbə ayoo yii mə a le ñghirə Tá a toò yi aà. Nwı à le ñkənj mbi si'i si'i, ntoo njonj Mú yi mə à sigə nyweenə bə bii bi nıñ ntii waa ghu nu aà (3.16). A nı akònjə yii mə à tswe nı yu a nu Tá aa mə a kii ntintə nıi mə tá yú yu'unə Taà yi, mfa nıgha'a ghu mbó. Aá ñji'i annu yii mə yu le nzi ghu aà (12.27), a ñghirə annu yii mə Tá à le si lɔc aà, ñkwo a atu bə, ñtsya Satan yii mə a sa'a mbi yú aà (12.23-33). Noò yii mə bi ka yi ñe'ə yi a ndəj i kwèentə yi aa, yu ka swùnjə bə bitsim i fa a mbo Tá (12.32). Ma la a bə mə annu nıwo Kristo à ni má annu a múm ntoo yì ñsigìnə Jon. Ma múu ajànj a tigə ñnansə nlogə noò, a nlwı'isə, ñjwà'anə ajànj yii mə Yesu à le nyə ñgi'i, bi zwitə yi a Yerusalem aa (18-19), bo bɪ a ajànj mə à le mbú mbiine, ñdi'i ibiinu yi a mbó ñgənyəgənnu ji, ñku'usə nıñ mántii myaa aà (20-21).

Bi yatə anwà'anə yú aa laa:

1. Nji'i annu anwà'anə yú 1.1-18
2. Jon Ñgənjmürə bə űki nı ñgənyəgənnu ji ntsyámbi 1.19-50
3. Ifá'a Yesu a titi bə 2.1—12.50

- 4. Ngyà yí ñlwi'ñjìm a Yerusalem bo bì maa mbèè àla'a 13.1—19.42
- 5. Ajàñ mē Mmà'àmbi à le nyweenē ni ñawo, ñdi'i ibiñnú yi a mbo bē àa 20.1-31
- 6. Nlwi'ísò ànnù: àjàñ mē à le mbu ndi'i ibiñnú yi a Galilea àa 21.1-25

Nìghàà nù mē ni fa ntswéntù àà

¹ Nìghàà le ntswe a nlòginè, nìghàà ma nú ni le ntswe aa bo Nwí a nlòginè. Nìghàà nya ni kí mbē Nwí. ² Nìghàà nyá le ntswe bo Nwí a nlòginè. ³ Nwí à le nnañsē njooò tsim ñtsya aa a njim nìghàà ma nú. Kaa àyoò tsu a sè tswé mē Nwí à le nañsē ti nu. ⁴ Ntswéntù i le si fè'è aa a ni nìghàà ma nú. Ntswéntù ya i zì ni ñkà'à a mbo bē. ⁵ Nkà'a wa i ta a múm mfi ñdìgò, lá kaa mfi ñdìgò i leè wa'à bwetè.*

Ifà'à Jon Ngàn mùrè bē ñkì

⁶ Nwí à le ntoo ñú yí mò'ò ñkúmi yi i bē Jon. ⁷ A le nzì a mbē ayéfè nlon ñkà'à wá bo bì a nswon ànnù yí mē yu le nzì nlon yi aa, tá bē bitsim yu'u, ñtsya ghu njim nniñ mntù myaa ghu nú. ⁸ Yu yumbon kaa à le wa'à ñkà'à wa bē, lá ñzi aa a mbē ayéfè a mbo ñkà'à wá. ⁹ Nkà'a annù ñikon wa i ghulá, mbē ñkà'à yí mē i zì a múm mbi, ñta ñke'etè ní bē bitsimè aà.

Ajàñ yí mē Yesu Kristo à le nzì fàa mbi bi tuu yi àà

¹⁰ Nìghàà nya ni le ntswe a múm mbi, la ka mē Nwí à le nnañsē njooò tsim ñtsya aa ghu nu aa, kaa mbi i wa'à yi bāñnè ñzi. ¹¹ A le nzì a ala'a yu, la kaa bē bi bi wa'à yi kwerè. ¹² A mbo bē bìi mē bi le ñkwerè yi, ñki niñ mntù myaa ghu nu aa, a fà àdà'à mē tá bo tìgè mbē boo bi Nwí bì jwé jwe. ¹³ Kaa bi le wa'à boo bi Nwí bē aa ajàñ yí mē ñú mison a jwe mu a múm ñyánu aa, kē ajàñ yí mē ñumbāñnè a lóò aa bē, nlon mē Nwìngon yumbon à le ntìgè ñghirè mē tá bo bē boo bì.

Nìghàà nù mē ni le mbē ñtìgè ñmàsòñ aà

¹⁴ Nìghàà nya le mbē ñtìgè ñmàsòñ, ñluu ní ñbòn bo bì ànnù ññkon, ñtìgè ntswe a tìtù bì'í. Bi'í le nyè nìgha' à ni ní ñjwèè, nìgha' a nù mē à le ñkwerè a mbo Tà, Nwìngon, tsi'í tsò njon Mú yi aà.

¹⁵ Jon à le mbē ayéfè, ñswonè ní ànnù nlon ñgaà yí, ñtòñnè tsi'í nntù ñswon ni mē, “à ni yu wa yí mē mē le si ghàà a mbo bù ñlon yi, nswonè ni mē, yu yí mē a yonè a njim mē aa, à kò'ònè ntsyàtè ghá, ñlon mē à le mfoò ñtswe mbon tá bì jwe ghá.”

¹⁶ Nyonè ní ajàñ yí mē à lúu ní ñbòn aa, à niñ mē mbocnè a nu bì'inè bi tsimè. Mfa ní mbocnè a mbo bì'inè a ayòñnè ni àyòñnè.

¹⁷ Nwí à le ntsyà aa a mbo Moses mfa nòñsè a mbo bì'inè, lá ñbòn bo bì ànnù ñikon a bāñnè ñzi aa a njim Yesu Kristo. ¹⁸ Kaa ñú tsù à leè wa'à Nwí yé. A kì mmè tsi'í ñjon Mú yí yí mē, à tswe a mbèè ñikwèe Taà yí aa, mē à ghirè mē tá bì zì yi.

Ntoò yí mē Jon Ngàn mùrè bē a ñkì à le nzì ni yu àà

(Mt. 3.1-12; Mk. 1.1-8; Lk. 3.1-18)

¹⁹ Yulá à ní ñnnù yí mē Jon à le nswon tsò àyéfè a noò yí mē bitsyàsè bi baYuda bìi mē bi le ntswe a Yerusalem bi le ntoo ñgàn m'a Nwí jì mò'ò bo bì boo bi Levi mē tá bì ghèe mbetè Jon mē, “O bē aa wò aa è?”

²⁰ Jon à le mfa àkwi'i a mbo bo a fè'è ñlaa. Nghaa tsi'í ní ñsi ní ñsi nswon mē, “Kaa mē sí Ayo'ò Nwí wa bē.”

²¹ Bo ghèè ní mbíi mbetè yi mē, “O tìgè mbē aa wò aa è? O bē aa Elijah aa è?” Jon a kwi'i mē, “Ngañ kaa, mē sè yu bē.” Bi bú mbetè yi mē, “O bē aa ñgànntoo Nwí wa mē bi yu'utè aa è?” Jon a kwi'i mē, “Ngañ.”

²² Ngànntoo jya i ghèè ní mbíi ñswon mē, “Tìgè nswon ñú yí mē ò ni ghu aà ñlon mē bì'í tswè ní mbíi ní àkwi'i ñkà' a mbo bē bìi mē bi too y'i aà. O swòñ mē akè nlon atu ibiñnú gho aa è?”

²³ Jon a fa àkwi'i a mbo bo nyonè ní ànnù yí mē a tswe a múm àñwà'ànè ñgànntoo Nwí Yesaiah aà:

“Mè ní ñjì ñú mò'ò yí mē a tònè a atu nta'a mawèè mawèè ñswonè ni mē, Nì nañsè mánjì Mmà'àmbi ñghirè tá à tsinè!”

²⁴ Ntoò jya mē baFarisai le ntoo a mbo Jon aa, ²⁵ i tìgè mbetè yi mē, “Mbē ò tsuu aa Ayo'ò Nwí wa bē, ñtsuu Elijah bē, ñtuu ñgànntoo Nwí wa kú bē, ò tìgè ñmùrè ní bē a ñkà' a ya aa è?”

²⁶ Jon a kwi'i a mbo mē, “Mē murè bē aa tsi'í ñkì, lá yu wa mē à tē a tìtù bù aa, kaa ní sè yi zì. ²⁷ Ka mē à yonè a njim mē aa, kaa mē sè ku'unè mē mbē mē fèè mìnkàrè mì ntám mì.”

* 1:5 Kà “i leè ñwa'à tsyàtè” 1:23 Yes. 40.3

²⁸ Innù ma jú ì tsim i le mfè'è aa a ala'a Bethany, a mbèè àghəhə njki Jordan, a njii nsà'à nòò, a adigə yii mə Jon à le si murə bə ghu a njki aa.

Múmbinjərə Nwí wá

²⁹ Abèè a kà mə aa mfu'u Jon a yə Yesu a zì ghu mbèè, a swon mə, "Nì yə Múmbinjərə Nwí wá, yii mə a b'è'e ibi mbí ñtsimè ñlò'osə aà! ³⁰ A nì yu wa yii mə mè le si ghàà ñlon ɲgaa yì aà, mə, 'Nù mò'ò a yònə a njim mə yii mə à tsyatə ghá, ñlon mə à le ntswe mbonj tá bì jwe gha aà.' ³¹ Tsi'í mèmbonj kaa mə le wa'a yì zì, ka mə mè le nzi ñmurə nì bə a njki a ɲghirə mə tá baIsrael bì zì yì aà."

³² Jon a gheè nì mbíi a mbə ayəfə a nì ànnù yii mə a le mfè'è ñlon Yesu aà: "Mə yə Azwí Nwí a ló a aburə tsi'í tsó bugirəmìkuu nsigə ntswe ghu nú. ³³ Kaa mə le ɲwa'a zì mə à le mbə yu ma wá, lá Nwí yii mə à le ntoo gha mə tá mə ka murə nì bə a njki aa, bonj à leè ñswonj a mbo mə mə, 'Nù yii mə 0 yə Azwí Nwí a ló a aburə nsigə ntswe ghu nu aa, à nì yu wa yii mə à ka kì murə bə aa bə a múm Azwí Nwí.' " ³⁴ Jon a tigə ɲgheè nì mbíi ñswonj mə, "mə yè mə, njki mbə ayəfə mə à laa mbə Mu Nwí."

A ajàn mə Yesu à le ntsò'ò ɲgənyəgənnù jì jì ntsyambii aà

³⁵ Abèè a lò mə mfu'u, Jon a bú ñtəwə bə ɲgənyəgənnù jì jì baa, ³⁶ ɲyə Yesu a ká ñtsya a swonj mə, "Nì yə Mú Mbinjərə Nwí wá!"

³⁷ ɲgənyəgənnù Jon jya jì baa bì yù'ù mə a swonj ma laà aa, nlo ɲghèè ntigə nyonə Yesu. ³⁸ Yesu à kà mə aa njkarikə, nyə ajàn mə bì yònə nìi aa, mbetə waa mə, "Nì lóò aa àkə aa ɛ?"

Bo kwi'í ghu mbo mə, "Rabbi" (ñji'í ɲghàà ma nú i bə aa Ndi'innù), "o tswə aa a fə aa ɛ?"

³⁹ Yesu a kwi'í a mbo bo mə, "Nì zì nyə." Bo tigə ñyonə yì ɲghèè nyə adigə yii mə à le si tswə ghu aa, bo bo tigə ñsi'í maa njwí, ñlon mə à le tì bə aa bonj nòò à tigə ñyonə.

⁴⁰ Nù yì mò'ò a titii bo ma bya mə bì le nyu'u annù ya yii mə Jon à le nswonj a mbo bo aa à le mbə Andrew, muma bì Simon Peta. ⁴¹ Andrew à lò mə a mbèè Yesu aa, mfòò ɲyə mumaà yì Simon, ñswonj ghu mbo mə, "Bì'í yə mə Ayo'ò Nwí wa." (Ayo'ò Nwí a bə aa Kristo nì ɲghàà nì Grikia.) ⁴² Andrew à kà mə aa manšə aa, ntigə nlogə mumaà yì Simon ɲghèè nì ghu a mbo Yesu. Yesu à yə mə yì aa, ñlii yè a nsi siginè, ñswonj mə, "ikùm gho à nì Simon, mu Jon, lá ñloginə tsitsənj, bì ka tigə twonə nì gho nì Cephas." (Cephas ghú à kì mbə aa Peta, ñji'í ikùm ghú ì bə aa "ɲgò'ò.")

Ajàn yii mə Yesu à le ntwonj Philip bo Nathanael aà

⁴³ Abèè a kà mə aa mfu'u, Yesu a tanjə a ɲghèè a Galilea. A kà mə aa ɲghèè aa, nyə Philip a mánjì, ñswonj ghu mbo mə, "Ka nyonə ghá." ⁴⁴ Philip à le nlo aa a Bethsaida, ala'a yii mə Peta bo Andrew le njki mfè'è ghu aa. ⁴⁵ Philip a gheè nyə Nathanael, ñswonj gho mbo mə, "Bì'í yə mə ɲú wa mə Moses à le ɲwà'ànə ñlon ɲgaa yì a nì àɲwà'ànə ñonšə aà, ɲgəntoo Nwí ì kì ɲwà'anə annù ñlon ɲgaa yì aà. Aa Yesu mu Joseph ɲú Nazareth."

⁴⁶ Nathanael a betə ghu mbo mə, "Mbə ànnù yì siginè yì tsu a fè'è a ala'a Nazareth aa ɛ?" Philip a kwi'í ghu mbo mə, "Zì nyə."

⁴⁷ Yesu à yə mə Nathanael a ká ñzi a mbèè yu aa, a swonj nlon ɲgaa Nathanael mə, "Nì yə mu baIsrael yì annù ñɲkonə, yii mə kaa àbanjənnù kaa a si ghu nu tswə aà!"

⁴⁸ Nathanael a betə yì mə, "O tsyà aa mə akə nzi gha aa ɛ?" Yesu a kwi'í ghu mbo mə, "Mə ghìrə nyə gho wa noò mə 0 ghìrə ntswe wa a nji'í àtì figə ñmbonj tá Philip à zì ntwonə gho aà."

⁴⁹ Nathanael a swonj gho mbo mə, "Rabbi, wa 0 nì Mu Nwí! O nì Mfò baIsrael!"

⁵⁰ Yesu a swonj ghu mbo mə, "O bii maa ajàn aa nlon bə mə mə swonj mə mə ghìrə nyə gho wa noò mə 0 ghìrə ntswe wa a nji'í àtì figə aa ɛ? O ka yə innù jì wè jii mə ì tsyatə ma yú!" ⁵¹ A gheè nì mbíi ñswonj a mbo bo mə, "Mə swonj tsi'í ànnù ñkonj a mbo bú mə, nì ka yə tá àburə à ɲa'anə, tá baangel bì Nwí tá bì ka ɲko'ò njki nsigə a nu Mu Nù."

2

Ñiyò'ò nya a Cana

¹ Njwí ì tsyà mə jì baa, ñiyò'ò nì tswé a Cana a ala'a Galilea. Ndè bì Yesu à le ntswe wa adigə ñiyò'ò. ² Bì le njki ntwonə Yesu bo bì ɲgənyəgənnù jì ma múu adigə ñiyò'ò. ³ Bì nò mə mìlù'ù mii mi le ntswe wa adigə ñiyò'ò aa manšə, ndè bì Yesu a swonj ghu mbo mə, "Kaa bo sì nì mìlù'ù bú ntswe."

⁴ Yesu a kwi'í ghu mbo mə, "Mànjyè, kaa 0 sì nì ñswonjə ànnù yii mə mə ka ghìrə aa tswé. Kaa nòò ghà à burə tì kù'ù."

⁵ Ndè bi Yesu a swonj a mbo bè bii mē bi le si j'e'e nī bē wa adigē niyo'c aa mē, “Bee a swonj annū yīi mē à swōnj aa, nī ghīrē.”

⁶ Bântòò bii mē bi le nanjē nī ñgò'c aa, bi le ntēntē ghu; àntòò wa yī m̄fūūrē a burē m̄fanj m̄bē ajānj yīi mē m̄bē ñkī i kuu ghu bīgallon tsi'ī tsò m̄ghum mi m̄baa, kē m̄ghum mi ntarē mbōnj nluu. Nlōnj mē annū Nwī baIsraēl a tswē nī b̄in̄d̄ns̄ē nlōnj ajānj yīi mē bi s̄i'itē nū jyaa aā. ⁷ Yesu a swonj a mbo bè bya mē bi le si j'e'e nī bē aa mē, “Lwensē nī bāntòò bù nī ñkī!” Bo lwensē bāntòò bya nī ñkī i ko'c nluu ntigē nlārē. ⁸ A bú ñswonj a mbo bo mē, “Tsitsōnj, tu'utē nī ñkī wa yī m̄c'c nḡh̄ēē m̄fa nī a mbo ñū yīi mē a tanjē niyo'c nū aā.” Bo tigē ñtu'utē nlōgē nḡh̄ēē m̄fa ghu m̄bō. ⁹ A ywē'etē ñkī wā, yīi mē a ti bē aa boj i bēnj mē ñtigē m̄lū'ù aā, ñywe'etē, kaa wa'ā adigē yīi mē m̄lū'ù mya mi lo ghu aa zī (lā bē bya mē bi le ntu'u ñkī wa aa le nzi). A ywē'etē mē, ñtwonj ndoo m̄ñḡḡn wa ¹⁰ ñswonj ghu mbo mē, “Bi fòò m̄fa aa m̄lū'ù m̄ii mē mi nanjē mbōnj aa mē tā bi no, bee mē bē ghīrē nanjē nno nyurē, bi tigē m̄bōnj lōgē m̄ii mē mi s̄i nanjē m̄bōnj aa nzi nī mu. Lā ò ghīrē mē m̄banjē n̄lēē m̄lū'ù m̄ii mē mi bōnj mbōnj aa, mbōnj ntigē zī nī mu bē tsitsōnj!”

¹¹ Yesu à le nḡh̄irē alēnsē ma yū, mē a le m̄bē alēnsē yi yī ñtsyamb̄ii aa, a Cana, a ala'a Galilea. A le ghīrē ma yuā alēnsē laa ndī'ì n̄gha' à nī, ñḡanjyōḡōnnū jī i n̄nj m̄nt̄t̄i myaa ghu nū.

¹² Ma yū a tsyā mē, Yesu, nī ñdē yī nī bōo bi maā bi bi m̄bāñnē, a b̄ò'c nī ñḡanjyōḡōnnū jī, lō ñsigē nḡh̄ēē a Kapernaum, ñtswe ghu njwi jī tsu mbōnj bū lō ko'c ghēē a Yerusalem.

Ajānj mē Yesu à le ñko'c ghēē a ndāmà'anwī aā

(Mt. 21.12-13; Mk. 11.15-17; Lk. 19.45-46)

¹³ Njwī ñjī Passa baYuda i le ntigē a abò, Yesu a tigē ñlō ñko'c nḡh̄ēē a Yerusalem. ¹⁴ A kò'ò mē, ñkkuu nḡh̄ēē a m̄m̄ ñdāmà'anwī, ñyē bē bi fēē nī nāā, nī m̄binjērē nī b̄ibugirēm̄ikuu ghu; ñḡanjkwensē ñkabē i kī ñtswe ghu yaa ñgaa nī ñkabē yāā a atu itetē. ¹⁵ Yesu a ghēē ñlōo m̄indigē, ntwēē, nḡh̄irē ankaantē ghu, nḡh̄ēē m̄furē naā jya ghu mē tā i fē'ekē wa a ndāmà'anwī. M̄furē m̄binjērē jya bo bi ñnāā jya, ñtīi itetē ñḡanjkwensē ñkabē jya m̄m̄'ānē, ñja'a ñkabē yāā yā. ¹⁶ Nswonj a mbo bē bya bii mē bi le si fēē nī b̄ibugirēm̄ikuu aa mē, “Nī logē m̄fē'ē nī bu! Nī tsuu tigē ghīrē tā ñdā Taā tigē adigē m̄itaa!” ¹⁷ Nḡanjyōḡōnnū jī i yē mē annū yīi mē Yesu à le nḡh̄irē aa, ñwa'atē ānnū yīi mē a tswē a m̄m̄ ānjwā'ānē Nwī aa mē, “Taā Nwīngōnj, mē nanjē ñkōnjē ānnū ndā yō, a tswē a ntīi mē m̄bārē ghu tsò m̄c'c!”

¹⁸ B̄itsyāsē bi baYuda bya bii mē bi le ntswe ghu aa, betē Yesu mē, “Alēnsē yīi mē m̄bē ò ghīrē a ndī'ì a mbo bi'ī mē ò tswē nī adā'ā a nḡh̄irē ānnū yuā yīi mē ò ghīrē aa, a nī yuu aa ē?”

¹⁹ Yesu a kwi'ì a mbo bo mē, “Sā'ā nī ndāmà'anwī yulā, boj mē ka bū b̄iñsē fu a n̄j̄m njwi jī tarē.”

²⁰ Bo betē yi mē, “Bī'ī logē aa ñlōo m̄ghum mi ñkwā ñtsò ñto'o a m̄bōo ñdāmà'anwī yulā ghu! O swonj mē m̄bē ò logē ñjwi jī tarē a m̄bū m̄b̄iñsē ghu fu aa ē?”

²¹ Lā ñdāmà'anwī yīi mē Yesu à le si swonj aa i le m̄banjē m̄bē aa ñb̄iñnū yi. ²² Nòò wa yīi mē Yesu à leē m̄b̄iñnē n̄iwo aa, ñḡanjyōḡōnnū jī i tigē ñwa'atē mē à le m̄baa nswonj malā; ma yū a tigē nḡh̄irē mē tā bo bii annū yīi mē ānjwā'ānē Nwī a swonj aa, ñkī m̄bii annū ya yīi mē Yesu à le nswonj aā.

Yesu à zi ajānj mē bē b̄itsim bē aā

²³ Nòò wa yīi mē Yesu à le tswē a Yerusalem a njwī ñjī Passa aa, bē bī ghā'atē bi le n̄nj̄ m̄nt̄t̄i myaa ghu nū ñlōnj mē bo le nyē ñlēnsē jīi mē à le nḡh̄irē aā. ²⁴ Lā Yesu kaa le wa'ā ñb̄iñ nū yi a mbo bo fā, ñlōnj mē à le nzi ajānj mē bē b̄itsim bē aā. ²⁵ Kaa ñū tsū à le ñwa'ā bù ñtswe nī ñswōnjē ānnū tsu ghu mbo ñlōnj ñm̄s̄ōnj, ñlōnj mē à le nzi annū yīi mē a le ntswe a ntīi ñū ñtsimē aā.

3

Yesu bo Nicodemus

¹ Ntsyāsē baYuda yī m̄c'c à le ntswe ghu yīi mē ñkūm yi le m̄bē Nicodemus, a kī m̄bē ñū baFarisai. ² A le nzi a m̄bē Yesu ñtugē yī m̄c'c nswonj ghu mbo mē, “Rabbi, bī'ī zi mē ò laa m̄bē ñdī'innū yīi mē Nwī à le ntoo aā. Kaa m̄bē ñū wa'ā ñlēnsē juā mē o ghīrē aa ka nḡh̄irē ti ghē Nwī à tswē bo yu.”

³ Yesu à le ñkwi'ī mē, “Mē swonj tsi'ī annū ñikonj a mbo wō mē kaa m̄bē ñū wa'ā annū ñifō Nwī yē ti ghē bi bu ñkwatē njwe yi.”*

* 3:3 Kā “ñkwatē njwe yi a abura.”

⁴ Nicodemus a betə mə, “Mbə bi bû njwe a ndii yii mə à kwĩ mē aa mə akə lə? Kaa mbə a wa'à bû ñkwatə ñkuu a to'o ñdè yí tá bì bu njwe yi!”

⁵ Yesu a kwĩ'i mə, “Mə swōñ tsi'í annù nñkon a mbo wò mə kaa mbə ñu tsù a wa'à a múm ànnù nifò Nwĩ kuu ti ghě mə bi jwe yí nĩ ñkĩ bo Azwĩ. ⁶ Nù yii mə bi jwe yi a múm ñjyànù aa, à nĩ ñjyànù, lá ñu yii bi jwe yi a múm Azwĩ aa à nĩ àzwĩ. ⁷ Tsuu yerə mə mə swōñ mə bi tswè nì mbù ñkwatə njwe ghuu bitsimè aa. ⁸ Fífèrə a tsyà ñghèe aa a adigə yii mə à kōnjə aa; a yi ti tsyà aa, o yu'ù nì ñkòó yí, kaa wa'à adigə yii mə à lo ghu aa, kə adigə yii mə a tsyà ñghèe ghu aa zĩ. A kĩ mbə aa tsi'í maa ajàn nì ñu yii mə Azwĩ a jwe yi aa.”

⁹ Nicodemus a betə mə, “Mbə ajànə annù ma yú a fè'è aa mə akə aa ε?” ¹⁰ Yesu a kwĩ'i mə, “O nĩ ñgǎñndi'innù ñbalsrael yi ñwè kaa wa'à ma juú innù zì aa ε? ¹¹ Mə swōñ tsi'í ànnù nñkon a mbo wò mə, bì'i swon aa annù yii mə bì'í zì, ñkii ñke'enə nĩ ànnù yii mə bì'í yə aa, kaa ñu nìbù kaa wa'à kōnjə nĩ ñyu'u ñtoó yí'í yà. ¹² Mbə mə ka nswon innù jii mə i tswè fàa mbi aa, nì tsuu bìi, bon mbə nì tigə mbii innù aburə jii mə mə swon aa mə akə aa ε? ¹³ Kaa ñu tsù à lèé ñwa'à yi a aburə kĩ ñkò'o, ñtsyatə Mu Nù, yu wa yii mə à lè nlò a aburə nsigə aa.”

¹⁴ Tsó mə Moses à lè lögə no ya mə bi lè ñghirè nĩ àtì ñkò'o mbenə a atu ati a nta'a miwèè aa, a nĩ ajàn yii mə bi ka yí kii ñghèe Mu Nù a ndəñə, ¹⁵ mə tá ñu tsim yii mə à ññ ntii yí ghu nu aa, tá à tswè nì ñtswéntii yii me i lwi'í nñkon aa. ¹⁶ Nlon mə Nwĩngəñ à lè ñkōñ mbi si'í si'í, mifa njon Mú yí yí mò'otə, mə ñu ñtsim yii mə à ññ ntii yí ghu nu aa, tá à yi ntsee ló kwo, lá mbañnə ntswe nì ñtswéntii yii mə i lwi'í nñkon aa.

¹⁷ Kaa Nwĩ à lè ñwa'à Mú yí fàa mbi too aa mə tá à zì ñka sa'a mbi, à lè ntoo aa mə tá à zì nyweensə mbi.

¹⁸ Nù yii mə à ññ ntii yí a nu Mu Nwĩ aa kaa bi sɪ isa'a ghu nu nññə; lá ñu yii mə kaa à sɪ ntii yí ghu nu nññə aa, bì ññ mə isa'a ghu nú, ñlon mə kaa à sɪ ntii yí a nu njon Mu Nwĩ wa nññə aa. ¹⁹ Isə'a i kuu a nu bə aa laa: Mə ñkà'à i zì mə a múm mbi, la bə bāñnə ñkon itugə ñtsyatə ñkà'à, ñlon mə bo ghirə innù jii bi aa. ²⁰ Nù ñtsim yii mə a ghirə innù jii bi aa, a baa ñkà'à, kaa wa'à kōñ nì mífè'e nzi a mbèè ñkà'à, ñlon mə kaa à sɪ kōnjə mə tá bì yə innù jii bi jii jya aa. ²¹ Lá ñu yii mə a ghirə innù nñkon aa, a fè'è ñzi nì a mbèè ñkà'à mə tá bì nanşə nyə mə yu ghirə innù jii nyu'unə aa Nwĩ.

Yesu bo Jon

²² Yesu à mǎñsə mə, bo bì ñgǎnyəgənnù jii ñghèe a mbù'u ala'a Yudea, bo bo tswè ghu nĩ ñdùù noó yí mò'o, a murè nì bə a ñkĩ. ²³ Jon à lè sɪ kii mmurə nì bə a ñkĩ maa noó a ala'a Aenon yii mə a lè ntswe ñkoontə a mbèè ala'a Salem aa, ñlon mə ñkĩ yii mə i lè ntswe maa adigə aa i lè ñgha'atə. Bə lè sɪ tigə ñghèe ghu mbo, a murè nì waa a ñkĩ. ²⁴ Maa noó kaa bi burə ti Jon a atsaj nññə.

²⁵ Maà noó ñgǎnyəgənnù Jon i lè ñka nswonə bo bì ñu baYuda yí mò'o ñlon ajàn mə nòñsə baYuda à lè nìèè mə bi ka nsi'itə nú aa. ²⁶ Bo mǎ'atə mə ñu wa, ntigə nlo ñghèe a mbèè Jon, ñswon ghu mbo mə, “Rabbi, ñu wa mə bú yí lè ntswe a mbèè ñkĩ Jordan, a mbĩ nsà'a nòó aa, mə o lè ñka nswonə nĩ ànnù ñlon ñgaà yí aa, a tigə mmurə nì bə a ñkĩ tsitsəñə, bə bitsim bi tigə ñghèe ghu mbò!”

²⁷ Jon a kwĩ'i mə, “Kaa mbə ñu a wa'à nĩ ànnù tsu tswè ti ghě mə a lo aa a aburə. ²⁸ Bù bumbon nì laa mbə biyəfə bá, a ajàn mə mə lè nswon mə, ‘Kaa mə sɪ Ayo'ò Nwĩ wa bə. La bì lè ntoo gha aa mə tá mə tsyà mbii yí.’ ²⁹ Múnğen à tswè aa a mbo ndoo múnğen, lá ñsúkà'a ndoo múnğen wa yii mə à təə ghu mbèè ñyu'u a ghaà aa, a doritə nì a nyu'u ñji ndoo múnğen wá. Maa ajàn ñidorə nà nì kĩ mə ñluu. ³⁰ Nlon mə ñgha'a nì nì tswè nì ñka ñghèè nì mbii tá mə bañnə ñka mbintə nì a ñjímə.”

Nù yii mə à lo a burə nsigə aa

³¹ Nìgha'a nì ñu yii mə à lo a aburə nsigə aa, nì tsyatə nì bə bitsimè. Nù yii mə à lo fàa nsyè aa, à tswè aa fàa nsyè, ñkii nswon aa innù jii mə i tswè fàa nsyè aa, lá ñu yii mə à lo a aburə nsigə aa, à tsyatə bə bitsimè.

³² A swonə aa innù jii mə à yə ñkĩ yu'u aa, lá kaa tsi'í ñu yí mífùrè kaa a wa'à nì ñtoó yí ya kwèrə. ³³ Lá ñu yii mə à kwèrə ntoo yí ya mbii aa, a ñaintə aa mə Nwĩ a swon aa annù nñkonə. ³⁴ Nù wa yii mə Nwĩ à lè ntoo aa, a swonə aa ñghàà nì Nwĩ, ñlon mə Nwĩ a nanşə ñlwensə nii nì Azwĩ yi kaa wa'à lñjə. ³⁵ Nwĩ a kōnjə Mú yí. A kĩ mə ñññə innù tsim ghu mbó.

³⁶ Nù yii mə à ññ ntii yí a nu Mu Nù aa, à tswè mə nì ñtswéntii ya yii mə i lwi'í nñkon aa. Nù yii mə à sɪ yi yu'unə aa, kaa à ka yí wa'à nì ñtswéntii tswè, ñtəñ Nwĩ i ka yí kĩ lwi'í ghu nú.

4

Yesu bo mǎngyě Samaria wá

¹ BaFarisai bo le nyu'u mǎ bǎ bi ghà'atè le si yòhè ní Yesu, a kii nǎmurè ní bǎ bi ghà'atè ní a ñkí ntsyato ní Jon ² (A nsswojè ànnù ñiñkoj, kaa Yesu à le ñkí'í ní ñù tsu a ñkí murè. A le si murè tsi'í ñgǎnyogènnù jì murè ní bǎ a ñkí.) ³ Ajàn mǎ Yesu à le yu'u bi ká ñswojè maa ajàn aa, a mǎ'atè àla'a Yudea ñghèe fu a Galilea. ⁴ A le ntswe ní ntsyà aa ní àla'a Samaria a ñghèe ghu.

⁵ A ghèè mǎ ñka ntsya a ala'a Samaria, ñkuu a ñikurè Sychar, ñii mǎ ni le ñkòòntǎ a mbèe nsòò wa yii mǎ Yakob à le mmà'atè a mbo mú yí Joseph aà. ⁶ Ñkí yí ntòj Yakob wa i le ntswe maa adigè. A tì mǎ tì bǎ a nsi'í nòò, Yesu a kaa a ni ñitèə nya, ñsigitè ntswe maa mbèè ñkí yí tònj ñka miintè.

⁷ Mǎngyè Samaria yí mǎ'ò à le nzi a ntu'u ñkí. Yesu a swoj ghu mbo mǎ, "Fa ñkí a mbo mǎ tá mè no." ⁸ A le tì bǎ aa boj ñgǎnyogènnù jì i kùù mǎ ñghèe a múm ñikurè a nyuu miji ghu.

⁹ Mǎngyè wa a kwi'í ghu mbo mǎ, "O ní ñù baYuda, mè bǎ ñù baSamaria, ò tigè ñlòò ñkí a mbo mè aa mǎ akè aa è?" A le nswoj laa nloj mǎ baYuda bo bi baSamaria kaa bo le si wa'à jinè aà.

¹⁰ Yesu a kwi'í ghu mbo mǎ, "O ghìrè baa zi ayoo yii mǎ Nwí a fa aa, i kii zi ñù yii mǎ a betè ñkí a mbo wò aa, boj ò laa mbetè yí mǎ tá à fa ñkí ntswèntii mbo wò."

¹¹ Mǎngyè wa a kwi'í ghu mbo mǎ, "Taà, kaa ò sǎ ní àbòke tswè, ñkí yí tònj ghú i kí ñtso si'í, ò ka lògè ñkí ntswèntii aa fè aa è? ¹² I ñkí yí tònj ghú aa a le mfa Ta bi taà yí'í, Yakob a mbo bi'í, yumbòj ní bòò bi, a bǎ'ò bi nàà jì, bo le nno ñkí ghú. O lòò ñswòj mǎ ò kò'òntè ntsyà a taà yí'í Yakob aa è?"

¹³ Yesu a kwi'í ghu mbo mǎ, "Ñù yii mǎ à no ñkí ghúlà aa, ñjì ñkí i ka yí bú yanè yí. ¹⁴ Lá, ñù yii mǎ à no ñkí yii mǎ mè ka fa ghu mbo aa, kaa ñjì ñkí i ka yí wa'à yí bú ñyanè. Ñkí wa yii mǎ mè ka fa ghu mbo aa, i ka boj i tigè nanəbirè ghu nu, i tigè jwe ní ñkí yii mǎ i fa ní ntswèntii yii mǎ i lwí'í ñiñkoj aa ghu mbò."

¹⁵ Mǎngyè wa a kwi'í ghu mbo mǎ, "Taà fa ñkí ma wa a mbo mè; tá tá ñjì ñkí i yí ñwa'à gha bù ñyanè, tá mè wa'à faà bú ñka nzi a ntu'u ñkí."

¹⁶ Yesu a swoj ghu mbo mǎ, "Ghèe ntwonjè ndooò ghò tá bu yu zi."

¹⁷ A kwi'í a mbo Yesu mǎ, "Kaa mè sǎ ní ñdoo tswè."

Yesu a swoj ghu mbo mǎ, "O swòj aa tsi'í ànnù ñiñkoj mǎ kaa ò sǎ ní ñdoo tswè. ¹⁸ O yò'ò mè aa mbàjñè jì ntaà, lá ñumbàjñè yii mǎ bú yu tswè tsitsòj aa, kaa à sǎ ndooò ghò bǎ. O swòj aa tsi'í ànnù ñiñkoj a mbo mè."

¹⁹ A swoj a mbo Yesu mǎ, "Taà, mè yè. O ní ngàjntoo Nwí. ²⁰ Bità bi bitaa bi'í a Samaria, bi le si gha'asè Nwí aa fàa atu nta'a laà, lá bú baYuda, ní swoj mǎ bi ka ñgha'asè Nwí aa tsi'í a Yerusalem."

²¹ Yesu a swoj ghu mbo mǎ, "Bii ànnù yii mǎ mǎ swoj aa mba mǎngyè. Nòò à ka yí kù'ù mǎ kaa ní ka yí wa'à Taà aa fàa a atu nta'a bú ñka ñgha'asè, kaa wa'á aa a Yerusalem kii mbu ñgha'asè. ²² Bù baSamaria, kaa ní sǎ ñù yii mǎ ní gha'asè aa nanjè ñzi. Lá bi'í baYuda, bi'í zi ñù yii mǎ bi'í gha'asè aa ñloj mǎ ànnù nyweensè mbi a tsyà aa a ñjim baYuda ñzi. ²³ Lá nòò a kù'ù ñzi, kè à kù'ù mè, mǎ, bǎ bii mǎ bi nanjè ñgha'asè Nwí aa, bi ka yí tigè gha'asè Ta aa a múm Azwí, i ká gha'asè ñii aa tsi'í ànnù ñiñkojè. Ma yú a bǎ mbuu bǎ bii mǎ Nwí a kòjè mǎ tá bi ka ñgha'asè ñii laà. ²⁴ Nwíngòj à laa mbèe Azwí, mbè bǎ kí ñka ñgha'asè yí aa tsi'í a múm Azwí bo bi ànnù ñiñkojè."

²⁵ Mǎngyè wa a swoj ghu mbo mǎ, "Mè zi mǎ Ayo'ò Nwí wa (mǎ bi twonjè ní Kristo aa) à ka yí zi, bǎe a zi aa boj à ka swoj ñgòj innù tsim a mbo bi'í."

²⁶ Yesu a kwi'í ghu mbo mǎ, "A ní mè, mè ghuà yii mǎ ghàà a mbo wò aa."

²⁷ A tì mǎ tì bǎ maa nòò aa, ñgǎnyogènnù jì jya i bii. Ànnù nanjè ñgha'a waa ajàn mǎ bo le nyè Yesu a ghaànè bo mǎngyè aà. Lá, kaa ñù ñbòò wàà a le ñwa'á ntsu yí ñwa'a a mbetè mǎ, "O lòò aa àkè aa è?" Kè ñkí mbetè yí mǎ, "O ghàà bu yu aa a ya aa è?"

²⁸ Maa nòò, mǎngyè wa a le mmà'atè antòò ñkí yí wa, mbu ñkuu ñghèe fu a múm ñikurè, ñswoj a mbo bǎ bii mǎ bi le tswè ghu aa mǎ, ²⁹ "Ní zi nyè ñù yí mǎ'ò mǎ à swòj ñgòj innù tsim jii mǎ mè leè ñghìrè fàa atu nsyè aà! A laà mbè Ayo'ò Nwí wa aa è?"

³⁰ Bo le mmà'atè ñikurè nya ntigè ñghèe nyè Yesu.

³¹ Maa nòò ñgǎnyogènnù Yesu i le si lètè ní Yesu, ñswojè ní mǎ, "Rabbi, bǎo ñjì mú àyoo!"

³² A kwi'í a mbo bo mǎ, "Mè tswè ní miji a ñjì mii mǎ kaa ní sǎ ànnù tsu zi nloj miji mǎ myà."

³³ Ñgǎnyogènnù jì i lògìndè ñtigè mbetè ní waa bo ní bo mǎ, "Ñù tsu à ghìrè mbàà ñzi mfa miji ghu mbo aa è?"

³⁴ Yesu a swonj a mbo bo mæ, "Miji ma à ní ñka yu'unə annu yii mæ nù yii à tòo gha aa a lòò aà; ñki mbə mmənsə ifà'à yii mæ à fa a mbo mæ mæ mæ fa'a aà. ³⁵ Nì swonjə nighàà ní m'ò'ò mæ, 'Bisàn bi burə bi nìkwà tá bì fu'u miji.' Lá, mæ swòŋ a mbo bù mæ nì nɛntə mi'i muu, nlii mɛnsòò ghu. Miji mi bə mæ, nòò m'fù'u a ku'ù. ³⁶ Nù yii mæ a fù'ù miji aa, bi twu nù, a ghotè nì miji mya nlonj aà ntswéntii yii mæ ì lw'i nìŋkonj aà. Ma yú a bə mæ nù yii mæ a bə miji aa, bo nù yii mæ a fù'ù aa, bo doritə bətsimə. ³⁷ Nighàà nulà nì swonj aa tsi'i ànnu nìŋkonj mæ, 'Nù yí mò'ò a bə, nù yí mò'ò a bāŋnə m'fu'u.' ³⁸ Mə tòo ghuu mæ tá nì ghɛɛ m'fù'ù miji ní mɛnsòò mii mæ kaa nì lɛ nɔwə'a ghu fa'a. A lɛ m'fà'à badəŋ ghu. Nì ka tigə ji abli afà'à yaa."

³⁹ BaSamaria bì ghà'atə maa mùm nìkurə lɛ nniŋ m'intii myaa a nu Yesu, nlonj mæ mənŋyɛ wa à lɛ nswonj mæ, "A ghìrə nswonj nŋdɔŋ innu tsim jii mæ mæ lɛɛ nŋhìrə fàa a atu nsyɛ aà." ⁴⁰ BaSamaria bya bi zì mæ nɔwə yí aa, mbu'u mbo mæ tá Yesu à tswe bo bo. Yesu a tswé bo bo njwi ji baa.

⁴¹ Bə bì ghà'atə ku'usə nniŋ m'intii myaa ghu nu nlonj ntoo yii mæ à lɛ si swonj aà. ⁴² Ntigə nswonj a mbo mənŋyɛ wa mæ, "Bì'i bii tsitsɔŋ aa kaa wa'à bù nɔwə aa bə ní ànnu ya mæ ò ghìrə nswonj aà, bì'i bii aa nlonj mæ itu bini'ù y'i, bì'i yù'ù mæ nighàà nì, nniŋsə nzi mæ à laa mbə nŋənyweensə mbi."

⁴³ Njwi jya ji baa i tsyà mæ, Yesu a bú mma'atə nŋhɛɛ a Galilea. ⁴⁴ Nlonj mæ yumbɔŋ à lɛɛ nswonj mæ, "Kaa bi sɛ nŋəŋntòò Nwì a mùm ala'a bo ghu'usə." ⁴⁵ A zì mæ ñkuu a Galilea, bə kwerɛ yí tsi'i sɛŋnə nlonj mæ nòò yii mæ bo lɛ nŋhɛɛ a adigə Passa a Yerusaleem aa, bo lɛ nyə nŋdɔŋ innu tsim jii mæ à lɛ nŋhìrə maa noò Passa aà nlonj mæ bobimbɔŋ, bo lɛ ñki nŋhɛɛ ghu.

⁴⁶ Maa noò Yesu bú mbì fu a Cana, a mbù'u Galilea, fya adigə mæ à lɛ mbəŋ ñki ghu i tigə m'fù'ù aà. Nŋəŋafà'a gúmnàà yí mò'ò à lɛ ntswe a Kapernaum, mú yí a ghòò. ⁴⁷ A yù'ù mæ mæ Yesu à lò mæ a Yudea nzi a Galilea aa, nŋhɛɛ ghu mbɛɛ ntwonj yí mæ tá bo yu ghɛɛ a Kapernaum, tá à ghurə mú yí wa mæ à lɛ si ghòò ntigə tsi'i a ñkwə aa. ⁴⁸ Yesu a swonj ghu mbo mæ, "Kaa mbə nù nìbɔ ghùu a wa'à bii tì ghə mæ à yə ìlɛnsə bo bì innutsyambò."

⁴⁹ Nŋəŋafà'a yí nŋwə wa a bú ñku'usə nswonj ghu mbo mæ, "Taà, zì si ghɛɛ mbɔŋ tá mú ghà ghù à kwo."

⁵⁰ Yesu a swonj ghu mbo mæ, "Ghɛɛ, wa mú ghò wa à ka tswe ntii."

A bii nighàà nì Yesu nya, nŋhɛɛ. ⁵¹ Nòò yii mæ à lɛ ntswe a mánji nŋhɛɛ nì a ndugə yu aa, nŋəŋafà'a yí a zì mboo yí ní ñkà mæ, "Wa mú ghò wa à tii mæ."

⁵² A bətə nŋəŋafà'a yí wa mæ, "A kì lɔŋinə ñka mfwetə aa a noò àkə aa ɛ?"

A kwi'i ghu mbo mæ, "A kì bə aa a yoo, a noò yii mæ nòò à kì bɔo yəŋtə aà." ⁵³ Ta bì mu wa a wa'atə mæ à kì bə aa maa abəŋtə noò mæ Yesu à kì swòŋə a mbo yu mæ, "Wa mú ghò wa à ka tswe ntii." Yu bə nŋwɛ'ɛ yí, bo tigə nniŋ mintii myaa a nu Yesu.

⁵⁴ Ma yú à lɛ mbə àlɛnsə innu yii mæ i ywe'e ji baa, jii mæ Yesu à lɛ nŋhìrə a noò yii mæ à lɛ mbù nlo a Yudea, nzi a Galilea aà.

5

Ajəŋ yii mæ Yesu à lɛ nŋhùrə nù yí mò'ò a atsumə nta'a aà

¹ Ma yú a tsyà mæ, nŋwì nŋi ikòò baYuda i ku'ù, Yesu a kò'ò nŋhɛɛ a Yerusaleem. ² Atsumə nta'a yí mò'ò à tswe a Yerusaleem, a kə'ə Ntsùbù'ù Mbinjəŋə, ntswe nì idigə ñkuu ghu jii mæ bì lɛ nŋhùrə nì nte'ə aa, ji ntaà. Bi twonjə nì ñkì ma wa nì nighàà nì baHeber aa nì Bethzatha. ³ Nŋəŋmighòò jì ghà'atə i lɛ mburə liùu ghu, nnonjə nnonjə wə ní mintsù mi abù'ù myá, bífə'ənə, bībwenkə, bo bii mæ idigə nù jyaa i lɛ ñkwokə aà. [Bì lɛ ntswetə ghu nyu'utə nì mæ tá ñkì wa i ka njwu'u, ⁴ nlonj mæ angel Mmà'ambi à lɛ si sigə nzi nì a nŋaa nŋaa ñkuu ntsigə ní ñkì wa i tigə njwu'u. Nù yí ntsyambii yii mæ à lɛ nsigə ñkuu wa a mùm ñkì wa noò mæ i lɔŋinə mæ ñka jwu'u nŋhɛɛ aa, nighòò nii nì lɛ ntswe ghu nu aa, kə tɛ'ɛ mbə aa mbuu ghuu, nì lɛ mfwetə.] ⁵ Numbəŋnə yí mò'ò à lɛ ntswe ghu mæ à lɛ tì bə aa boŋ à ghòò mæ a atú ilòò mighum mi ntarə ntəso nifwaa. ⁶ Yesu à yə yí ajəŋ mæ à lɛ nnonj ghu aa, nzi mæ nùmbəŋnə wa à ghòò mæ àgha'a a burə nsa'a. A yə mæ laà, mbetə ghu mbo mæ, "O lòò mæ tá bì ghurə gho aa ɛ?"

⁷ Nù nighòò wa a kwi'i mæ, "Taà, kaa mæ sɛ nì nù faà tswé mæ mbə a nŋə gha fàa mùm atsumə a noò yii mæ ñki wa i lɔŋinə ñka njwu'u aà. Mə yí nŋhə mæ mæ kwè'ətə kì kuu ghu aa boŋ nù yí dən à bəŋnə mæ mfoo ntsyambii ñkuu ghu tì mæ."

⁸ Yesu a swonj ghu mbo mæ, "Biniə ntə mbwɛɛ matà gho wa ñka ntə nŋhɛɛ nòò."

⁹ Nùmbəŋnə wa a burə nŋhensə ntii tsi'i maa noò, mbwɛɛ matà yí wa ntigə ntə nni.

* 5:4 Kaa adigə ma yú a sɛ a mùm nŋwà'ənə jì mò'ò tswé.

Ma yuà ànnù a le mfè'è aa a njwĩngɔ̀nè. ¹⁰ Ma mùu ajàn, bità bi ala'a bi baYuda bi tigè nswonɔ̀n ni a mbo n̄u wa mɔ̀ bi le nghùrè aa mɔ̀, “Sii à laa mbə njwĩngɔ̀nɔ̀, kaa nɔ̀nsɔ̀ yì'inè à si bii mɔ̀ tã ò be'e matà gho.”

¹¹ A kwi'i mɔ̀, “Nù wa mɔ̀ à ghìrè nghùrè gha aa, a ghìrè nswonɔ̀n a mbo mɔ̀ mɔ̀, 'Bwɛɛ matà ghò wa n̄ka ngghèè nòò.”

¹² Bo betè ghu mbo mɔ̀, “Mbá ma ghú yìi mɔ̀ à ghìrè nswonɔ̀n a mbo wò mɔ̀ tã ò bwɛɛ a matà gho n̄ka ntəə ngghɛɛ noo laa, à ghìrè mbə aa wò aa ɛ?”

¹³ Lá kaa n̄u wa mɔ̀ bi ghìrè ngghurè yì aa, kaa wa'à yì n̄u yìi mɔ̀ à le mbə ghu aa zì, n̄lon mɔ̀ n̄nɔ̀ bɛ le ntswe maa adigè, Yesu a tigè n̄suritə yì a titì bo mfe'e ngghèè yì.

¹⁴ A ti bə ni a n̄j̄m, Yesu a yə yì a ndámá'anwì n̄swonɔ̀n ghu mbo mɔ̀, “Yə ajàn mɔ̀ ò t̄i mɔ̀ ts̄is̄ɔ̀n laà aá! Tsuu innù j̄i bi bú ki ghìrè tã tã n̄ḡi' yìi mɔ̀ ì bú n̄tsyatə aa tã ì tsuu gho bú tsi'i.”

¹⁵ N̄u wa a tigè n̄lo ngghèè n̄swonɔ̀n a mbo bità bi ala'a bi baYuda bya mɔ̀ a yì aa a ghìrè nghùrè Yesu.

¹⁶ Ma yuà ànnù a ghìrè mɔ̀ tã bi tigè n̄loginè n̄ka ntso'ɔ̀ n̄i àkòrè Yesu, n̄lon mɔ̀ à le nghùrè n̄u a njwĩngɔ̀n aá. ¹⁷ Yesu a kwi'i ambo bo mɔ̀, “Taà ghà a fà'à tsi'ì ngɔ̀n binòò bitsim, nyi nywe'e s̄i, m̄əmbonɔ̀, mɔ̀ kii mfa'a yaa ngaa.”

¹⁸ Ma nuà n̄ghàà n̄i ghìrè mɔ̀ tã bità bi ala'a bi baYuda bya tã bo bu n̄kù'usè n̄ligitə n̄u yàà a n̄lɔ̀ a n̄zwitə yu, mbi'i mɔ̀ kaa à le n̄k̄i' aa tsi'ì n̄nɔ̀nsɔ̀ n̄jwĩngɔ̀n wò, à le n̄ki n̄twonɔ̀ Nwì ni Taà yì, n̄d̄i' ni mɔ̀ yu bə aa nḡin nḡin bo Nwì.

Adà'à yìi Yesu à tswè n̄i yu tsò Mu Nwì aá

¹⁹ Yesu a swonɔ̀n a mbo bo mɔ̀, “Mə swonɔ̀n a mbo bú tsi'ì ànnù n̄n̄konɔ̀n mɔ̀, kaa ànnù yì t̄su a s̄i ghu tswè mɔ̀ mbə Mu N̄u a ghìrè tsi'ì n̄i atú yì yumbonɔ̀, mbə a kii n̄ghìrè aa tsi'ì ànnù yìi mɔ̀ à yə Taà yì a ghìrè aá. Ànnù yìi mɔ̀ Tà a ghìrè aa, à ki mbə tsi'ì ma ya Mú yì a ghìrè. ²⁰ N̄lon mɔ̀ Tà à kònjə a Mú yì, n̄d̄i' n̄i innù t̄sim j̄i mɔ̀ yumbonɔ̀ yu ghìrè aa ghu mbò. A ka ghèè n̄i n̄b̄i' a nd̄i' innù j̄i mɔ̀ i bu mburə mbə j̄i wè j̄i wè n̄tsyatə a yulá aa, tã à ka ngghirè, tã n̄i yə, tã ànnù a tsya ghuu. ²¹ Tsò ajàn mɔ̀ Tà a yweensə b̄iku bi bə, mfa n̄i n̄tswént̄ti a mbo bo aa, à ki mbə nḡin nḡin a ajàn mɔ̀ Mu Nwì a fa n̄i n̄tswént̄ti a mbo bə a ajàn mɔ̀ yu lòò aá. ²² Tà yumbonɔ̀n kaa s̄i n̄u tsu sa'a, lá à b̄an̄nə mfa ada'a a mbo Mú yì mɔ̀ tã à tigə n̄sa'a bə bitsimə ²³ tã tã bə bitsim tã bi tigə mbo'ɔ̀ n̄i Mu a nḡin nḡin a ajàn mɔ̀ bi kii mbo'ɔ̀ n̄i Ta aá. N̄u n̄tsim yìi mɔ̀ à si a Mu bo'ɔ̀ aa, kaa si Ta wa yì mɔ̀ à le n̄too yìi aa kii mbo'ɔ̀.

²⁴ “Mə swón a mbo bú tsi'ì ànnù n̄n̄konɔ̀n mɔ̀, n̄u n̄tsim yìi mɔ̀ à yù'u n̄ghàà na n̄n̄in n̄ti' a a nu yu wa yìi mɔ̀ à le n̄too gha aa, à tswè n̄i n̄tswént̄ti yìi mɔ̀ à lwi'ì n̄n̄konɔ̀n aá, kaa bi wa'à isa'a ghu nu n̄inɔ̀, la à b̄an̄nə mɔ̀ mfe'a n̄tsù niwo n̄kuu a múm n̄tswént̄ti. ²⁵ Mə swón a mbo bú tsi'ì ànnù n̄n̄konɔ̀n mɔ̀, nòò à tswè ghu mɔ̀ a zì, wa à t̄è'è mɔ̀ nzi, mɔ̀ b̄iku bi bə ka yì yu'u n̄j̄i Mu Nwì, tã bə b̄i' mɔ̀ bi yu'u aa, tã bi tswè n̄ti. ²⁶ Tsò ajàn mɔ̀ Tà yumbonɔ̀n à tswè n̄i tswént̄ti mfa ni a mbo bə aa, à ki ngghirè mɔ̀ Tà Mu, yumbonɔ̀n à tswè n̄i n̄tswént̄ti n̄k̄i' mfa ni a mbo bə. ²⁷ A ki m̄ə mfa ada'a ghu mbo mɔ̀ tã à ka n̄sa'a n̄i bə n̄lon mɔ̀ à n̄i Mu N̄u aá. ²⁸ Ni tsuu ki yɛrə n̄lon yuà ànnù, n̄lon mɔ̀ nòò a tswè ghu mɔ̀ a zì, mɔ̀ bə bitsim b̄i' mɔ̀ bi tswəkə a m̄isyè aa, bi ka yì yu'u n̄j̄i yì, ²⁹ b̄ɛɛ mɔ̀ bi yu'u aa, bi fe'èkè a m̄isyè. Bya b̄i' mɔ̀ bi le ngghirè innù j̄i siginè aa, tã bi b̄in̄ə n̄tswe bit̄i, tã bya b̄i' mɔ̀ bi le ngghirè ibi aa, tã bi b̄in̄ə tã bi n̄in isa'a a nu bo.

Bayəfə bi Yesu

³⁰ “Kaa m̄əmbonɔ̀, kaa mbə mɔ̀ wa'à ànnù tsu ghìrè tsi'ì a atu mɔ̀, mɔ̀ sa'a ni misa'a nyon aa tsi'ì ajàn mɔ̀ Nwì a swonɔ̀n ni a mbo mɔ̀ aá, ma yú a ghìrè ni mɔ̀ tã mɔ̀ ka n̄tsərə misa'a ni m̄an̄j̄i yìi mɔ̀ à kù'unə aá, n̄lon mɔ̀ kaa mɔ̀ si ghìrè aa bə ànnù yìi mɔ̀ mɔ̀ lòò aá, mɔ̀ ghìrè aa tsi'ì ànnù yìi mɔ̀ yu yìi mɔ̀ à le n̄too gha aa, a lòò aá.

³¹ “Mbə mɔ̀ ka nswonɔ̀n n̄i innù n̄lon nḡaa yà m̄əmbonɔ̀, a m̄figitə n̄u yìi mɔ̀ mɔ̀ ni ghu aa, bon mɔ̀ bi tse swonɔ̀n mɔ̀ kaa ànnù ya yìi mɔ̀ mɔ̀ swonɔ̀n aa kaa a s̄i ànnù n̄n̄konɔ̀n bə.

³² Lá n̄u yì mɔ̀'ɔ̀ à tswè ghu mɔ̀ à ni àyəfə n̄lon nḡaa yà, mɔ̀ zì ni mɔ̀ ànnù yìi mɔ̀ a swonɔ̀n n̄lon nḡaa yà aa, a n̄i ànnù n̄n̄konɔ̀n. ³³ B̄umbonɔ̀, tigè n̄i le mbaa n̄too bə a nu Jon, a swonɔ̀n ànnù a mbo bú n̄lon ànnù n̄n̄konɔ̀n. ³⁴ Kaa a si bə aa bə mɔ̀ n̄m̄is̄ɔ̀n à tswè n̄i n̄b̄ə ayəfə n̄lon nḡaa yà; mɔ̀ swonɔ̀n laà aa tã tã n̄i yu'u nyweenə. ³⁵ Jon ma ghú a le mbə aa n̄k̄a'à, n̄k̄i, n̄ta, ni le n̄ka n̄konɔ̀n n̄i n̄tswe n̄ka ndoritə wa a múm n̄k̄a' a yu a n̄i mú àt̄i' noò. ³⁶ Lá mɔ̀ tswè n̄i àyəfə yìi mɔ̀ a t̄insə n̄tsyatə ànnù yìi mɔ̀ Jon à le si swonɔ̀n n̄lon nḡaa yà aá. Mifà'a m̄i' mɔ̀ mɔ̀ fà'à aá, mifà'a m̄i' mɔ̀ Taà ghà à fà adà'à mɔ̀ mɔ̀ ka mfa'a ghu aa, ma mú m̄i' figitè n̄i n̄u yìi mɔ̀ mɔ̀ ni ghu aá, mɔ̀ á too Tà n̄too ghà. ³⁷ Tà yìi mɔ̀ à le n̄too gha aá, yumbonɔ̀n à ki m̄ə n̄swonɔ̀n ànnù n̄lon nḡaa yà. Kaa n̄i lè'è n̄jwa'à n̄j̄i yì yu'ù, kaa wa'à n̄s̄i yì ki nyə. ³⁸ Kaa n̄ghàà na n̄i si a múm bú lwi'ì aa n̄lon mɔ̀ kaa n̄i s̄i n̄ti' ghuu a nu yu wa yìi mɔ̀ à le n̄too aa n̄inɔ̀ aá. ³⁹ Ni nan̄sə nyəgə n̄i

àŋwà'ànè Nwì aa nlonj mæ ni m̀d̀òntè ni mæ à ni nu mæ ni fa nì ǹtswènt̀t̀i ỳi mæ à tswe ǹŋk̀onj aa a mbo bù. Lâ a bə nu mæ ni ghàà òlonj ŋgaa yà aà, ⁴⁰ nì b̀àŋnè ntuu a nzi a mbo mè mæ tã mè fa ǹtswènt̀t̀i a mbo bù.

⁴¹ "Kaa mè si nigha' à na aa a mbo bè kwèrə. ⁴² Lâ mè zi ghuu, mè zi mæ kaa nì si Nwì nanjə ŋkəŋə. ⁴³ Mè zì aa nì ìkùm Taà ghà la kaa nì wa' a gha kwèrè; òn d̀àn à bə b̀àŋnè zì nì ìkùm yì yumbəŋ boŋ nì ka b̀àŋnè kwèrə yì. ⁴⁴ Bù bii mæ nì kəŋə nì ìkwerè nigha' a bə a mbo bù nì bù aa, kaa wa' a b̀àŋnè lanjə nì nigha' a nii mæ nì lò ni aa a mbo Nwì ỳi mæ à ki mbə tsi' i ỳu mè mæ aa, mbə nì tigè ǹtsya aa la nniŋ nti ghuu a nu mæ aa e? ⁴⁵ Nì tsuu lò ki m̀d̀òntè ni mæ mè ka nini ghuu a isa' a a nsi mi' i Tà; à ni Moses mæ à ka nini ghuu a sa' a, là' a Moses wa ỳi mæ nì bii yì, ŋwa' atə nì mæ à ka kwetə ghuu aà. ⁴⁶ A le mbaa mbə mæ nì nanjə mbii a Moses boŋ nì ki mbii ghà, òlonj mæ àŋwà'ànè ỳi mæ à le ŋwà'ànè aa, a ghàa annu òlonj ŋgaa yà. ⁴⁷ Lâ, mbə nì tsuu annu ỳi mæ à le ŋwà'ànè aa i bii, boŋ mbə nì tigè ǹtsya aa la mbii annu ỳi mæ mæ swonj aa e?"

6

Ajàn mæ Yesu à le nje' e bə ntsu' u ji ntaà aà

(Mt. 14.13-21; Mk. 6.30-44; Lk. 9.10-17)

¹ Ma ỳu a ghè mæ ki tsa, Yesu a toò àtsumə nta' a Galilea, ŋghèe fii njii. Bi le si kii ntwonj aa nì àtsumə nta' a Tiberias. ² Nnòò bə ỳi ghà'atè i le si yonjè nii, òlonj mæ bi le nyè ilensè ỳi mæ à le si ghìrè òghurè nì m̀ghòò a nu bè aà. ³ Yesu a kò' o ŋghèè a atu nta' a nsgitə ntswe ghu bo bi ògànyəgənnu ji. ⁴ Nòò òji Passa, àdina baYuda ya, à le òkòontè. ⁵ Yesu a karikè yì, nyè nnòò bə wa mæ i le si yonjè nii aa, mbetə Philip mæ, "Mbə bi' inè yuu mijì aà fə, nje' e bə buà ghu bitsim aa e?" ⁶ A le mbetə maa ajàn aa tsi' i a ŋkwà'ànə Philip òlonj mæ à le nzi annu ỳi mæ yu tswe nì òghìrè aà.

⁷ Philip a kwi' i mæ, "A mbo bi' inè a nyuu abaa tã à ku' unə ajàn mæ mbə òn a bəo nywe' etə tsi' i m̀ òkùgə, bi' inè ka ki lòò ibà' atə ŋkabə silva ŋkhi ji baa* mbonj tã à ku' u." ⁸ Ŋgànyəgənnu ỳi ỳi mò' o, ỳi ìkùm yì i le mbə Andrew, a bə muma bi Simon Peta aa, ⁹ a swonj mæ, "M̀mb̀àŋnè ỳi mò' o à tswe falà nì òkya abaa misan ji ntaà, nì mbwè mi mbaa. Lâ kaa mbə ma ỳu wa' a bə bù bitsim je' è." ¹⁰ Yesu a swonj mæ, "Ghìrè tã bo tswe a nsyè." (Ŋgèè ỳi ŋghà' atè i le ntswe maa adigə.) Bə bitsim bii mæ bi le ntswe a nsyè aa, bi le mbə mb̀àŋnè ntsu' u ji ntaà. ¹¹ Yesu a tigè òlogə abaa ya, ǹtsà' atə Nwì, nyatə a mbo bè bya mæ bi le ntswe a nsyè aa, ŋki ghìrə a ŋgìj ŋgìj nì mbwè mya, òn òtsim a ji nywurə. ¹² Nòò ỳi mæ bi m̀ansə mæ a nji aa, a swonj a mbò ògànyəgənnu ji mæ, "Nì ghotə ònwùgə jii i tigè mburə aà, òlonj mæ kaa a si b̀onj tã bi' inè ǹmè' e ỳi tsu." ¹³ Bo le ŋghotə ònwùgə abaa misan jya ŋkya ji ntaà mæ bè bya le nji aa, i luu ŋkyè nighum ǹtsò baà. ¹⁴ Bi yè mæ àlensè ma ỳu mæ Yesu à le òghìrè aà, òtigə nswonj nì mæ, "Tsi' i annu ǹŋk̀onj, à ni ŋgàntoò Nwì wa mæ à le ntswe nì nzi fàa mbi aa à ghulà mæ." ¹⁵ Yesu à le nzi mæ bo le ntswe nì nzi ntswà yì, i gaansə yì i yo' o nì m̀fò, òtigə mbu ŋkò' o yì fu wa atu nta' a tsi' i ỳyuu.

Ajàn mæ Yesu à le ŋka ntəə a atu ŋki aà

(Mt. 14.22-33; Mk. 6.45-52)

¹⁶ Nòò òkwèfò à le ŋkù' u ògànyəgənnu Yesu jya i bù òsigə ŋghèe waa fu wa àtsumə nta' a. ¹⁷ Ŋkuu a m̀m̀ òkàn'u mbu ntoo mbii fu a mbèè Kapernaum. Itugə i le mfi ti ghè mæ Yesu à bù mè nzi ntsi' i waa. ¹⁸ A bə maa nòò, àfìsè ỳi wè a ká ǹtsya ntsigè nì òki wà. ¹⁹ A ti bə aa le boŋ ògànyəgənnu ji jya i kùò mæ wa m̀m̀ òki òghèe nywe' e nì bikilo metres bi ntaà kə bi nto' o, nyè Yesu a ká ntəə a atu ŋki nzi, à zì mè ka ŋkoontə wa mbèè òkàn'u, nìbò' o nì wè nì tswà waa. ²⁰ "Nì tsuu ki bò' o bə, wà à ni mæ," Yesu a swonj a mbo bo. ²¹ Bo yè mè mæ à laa mbə Yesu aa, ntigə òlogə ỳi wa a m̀m̀ òkàn'u, bo bo tigè òghèè ki wì' ikè nywe' e wa adigə ỳi mæ bo le si ghèè ghu aà.

Ajàn mæ bə bya le si tigə nloò nì Yesu aà

²² Àbèè a fù' u mæ, nnòò bə wa mæ i le mburə wa njii òki ỳi mò' o aa i yè mæ òkàn'u a le ntigə ntswe wa adigə aa tsi' i ỳi fùurè, òki nyè mæ kaa Yesu à le ŋwa' a wa a m̀m̀ òkàn'u bo bi ògànyəgənnu ji kuu; nyè mæ ògànyəgənnu ji jya i le mb̀àŋnè ntoo ŋghèe waa tsi' i bə bo. ²³ Ìkàn'u jì mò' o i le mbù òlo a Tiberias nzi a aghèŋə nki, wa mbèè àdigə mæ Mmà' ambì à le mfa mbi' ikə a mbo Nwì, nje' e nnòò bə nì abaa ya ghu aà. ²⁴ Ajàn mæ nnòò bə wa i le wa' a Yesu yə, kaa wa' a ògànyəgənnu ji jya ki nyè aa, bo le ntigə ŋkuu òkàn'u ma jya nyonjə a Kapernaum a nloò yu.

Yesu, abaa, ỳi a fa ntswènt̀t̀i aà

* 6:7 200 denarii, òkabə baGrikia

²⁵ Bi tòò mē ñghεε ñghèè ñyø Yesu wa njii yí mò'ò aa, ñswoŋ ghu mbo mē, “Rabbi, ò tsyà aa mē akè ntigè bə faà aa ε?”

²⁶ Yesu a kwi'i a mbo bo mē, “Mè swōŋ a mbo bù tsi'í annù ññkōŋ mē ni lòò nàa laa nloŋ aa abaa ya mē ni kì kūrə nywūrə aà, kaa ni si nàa lòò aa nloŋ mē ni kì yè àlènsè ya mē mè kì ghìrə aà. ²⁷ Nì tsuu ki fà' à ñlōŋə aa bə mǝji mǝi mē mbə mi bi'i aa bē, ni ka mfa'a nloŋ bə mǝji mǝi mē mi lwi'i ññkōŋ aà. Mamù a bə mǝji mǝi Mu Nù à ka fa a mbo bù aà, ñlōŋ mē Nwĩŋgōŋ Tà à ññ mē awenè yì ghu nu, mbeentə yì.”

²⁸ Bo tigè mbetə yì mē, “Mbə bi'í ghìrə aa mē akè tǝ ki fà'a afà'à Nwĩŋgōŋ aa ε?”

²⁹ Yesu a kwi'i mē, “Afà'à Nwĩŋgōŋ à ni mē tǝ ni ññ ntǝi ghuu a nu yu wa yìi mē yu too aà.”

³⁰ Bo betə yì mē, “Alènsè yìi mē ò ka ghìrə aa, à ni yuu, mē mbə bi'í yə mbii gho aa ε? O ka ghìrə aa àkə aa ε? ³¹ Bità bi bitàa bi'í bi le ñji mana a nta'a miwèè miwèè a ajàn mē àŋwà'ànè Nwĩ a swōŋə ni mē, ‘A le mfa abaa yìi mē a le lò a aburə nsigə aa a mbo bo.’”

³² Yesu a kwi'i a mbo bo mē, “Mè swōŋ a mbo bù tsi'í annù ññkōŋ mē kaa a si bə aa mē a le mfa Moses mfa abaa ya mē a le nlò aburə nsigə aà. A bəŋŋə mbə aa mē a abaa yìi mē à ñ' àbaa tsi'í annù ññkōŋ, ñlō a aburə aa, a fa Taà gha a mbo bù. ³³ Nloŋ mē abaa yìi mē Nwĩ a fa aa, à ni yu wa yìi mē à lo a aburə nsigə mfa ñ' ñtswèntǝi a mbò mbi aà.”

³⁴ Bo swōŋ ghu mbo mē, “Taà, tigə mfa ñ' àbaa mà ya a mbo bi'í a ñgōŋ bìnòò bitsimè.”

³⁵ Yesu a swōŋ a mbo bo mē, “Mè laa mbə abaa ñtswèntǝi, ñù yìi mē à zì a mbo mè aa, kaa ñjǝ ì ka yì wa' à yì bú ñyaŋə. Nù yìi mē à ññ ntǝi yì a nu mè aa, kaa ñjǝ ìkǝ ì ka yì wa' à yì bú ñyaŋə. ³⁶ Mè kǝ baa nswōŋ a mbo bú mē, ni yè mè ghá, la kaa ñkǝ'í ghuu bi. ³⁷ Nù ñtsim yìi mē Taà a fa a mbo mè aa, à ka zì a mbo mè. Kaa mbə mè wa' à ñù tsù yìi mē a zì a mbèc mè aa furè bē. ³⁸ Nloŋ mē kaa mè sǝ aburə lò ñsigə aa a ñghìrə à yàà ànnù yìi mē mè lòò aà. Mè bəŋŋə nsigə aa a ñghìrə ànnù yìi mē yu wa yìi mē à tòò gha aa a lòò aà. ³⁹ Ànnù yìi mē ñù yìi mē à tòò gha a lòò aà, à ni mē, tǝ mè tsuu ló mmá'atə tǝ ñù wa yì tsù mè à fa a mbo mè aa tǝ à bwe. Mè bəŋŋə ntswe ni nywèensə waa ni niwo a ñjwǝ ñlwi'í ñjǝmè. ⁴⁰ Nloŋ mē ànnù yìi mē Taà ghà a lòò aa, a bə aa mē ñgōŋ ñù ñtsim yìi mē à yə Mu yì ñññ ntǝi yì ghu nu aa, a ka tswe ñ' ñtswèntǝi yìi mē ì lwi'í ññkōŋə aà, tǝ mè yì nyweensə yì ni niwo a ñjwǝ ñlwi'í ñjǝmè.”

⁴¹ Bə bya bi le ñlògìnə ñtigə nnuurəkə nloŋ mē à le nswōŋ mē, “Mè ni àbaa yìi mē a lo a aburə nsigə aà.” ⁴² Bo lóginə ñtigə mbetə ni mē, “Nù ghú à si Yesu mu Joseph wa bə aa ε? Bi'inə zì a Taà yì ñkǝ nzi ndé yì, a tigè ñtsya aa mē akə nswōŋ mē yu lo aa a aburə nsigə aa ε?”

⁴³ Yesu a swōŋ a mbo bo mē, “Kəntə ñ' a annurəkə ya mē ni nurəkə a titi bù aà. ⁴⁴ Wa mbə ñù a wa' à a mbo mè zì ti ghé mē Tà yìi mē à too gha aa à swōŋtə yì, tǝ mè yì ñtigə nyweensə yì ni niwo a ñjwǝ ñlwi'í ñjǝmè. ⁴⁵ Ngǝŋntoo Nwĩ ì le ñjwǝ'ànə mē, ‘Nwĩŋgōŋ à ka yì tigə kǝ ñ' waa bitsimè.’ Nù ñtsim yìi mē à yù'u annu yìi mē Taà a swōŋ, ñyègə aa, à ni yu yìi mē à ka zì a mbo mè aà. ⁴⁶ Kaa a sǝ bə aa mē ñù tsù à lèè ñyè Ta bē. Yu wa yìi mē à lo a mbo Nwĩ aa, a kǝ mbə tsi'í yù yìi mē à lèè ñyè Ta. ⁴⁷ Mə swōŋ a mbo bù tsi'í annù ññkōŋ mē ñù yìi mē à biì aa, à ka yì tswe ñ' ñtswèntǝi yìi mē ì lwi'í ññkōŋə. ⁴⁸ Mè ñ' àbaa ñtswèntǝi. ⁴⁹ Bità bi bitàa buu bi le ñji mana wa a nta'a miwèè miwèè, lǝ ñkǝ ñkwokə. ⁵⁰ Abaa ya mē a lò a aburə nsigə aa, à ni mbuu yì mò'ò yìi mē ñù à bə kurə boŋ kaa à ka yì wa' à kwò. ⁵¹ Mè ñ' àbaa ñtswèntǝi ya yìi mē a lo a aburə nsigə aà. Nù yìi mē à kūrə abaa mà yù aa, a ka tigə tswe ntǝi ì lwi'í ñ' ñkōŋə. Abaa yìi mē mè ka fa aa, à ni ñjyǝnú yà yìi mē mè ka fa mē tǝ mbi tswe ntǝi.”

⁵² Ma yù a ghìrə mē tǝ àswùŋŋə ñlwintōŋ tǝ à lóginə a titi bo. “Mbə ñù ghú a ñansə ñfa ñjyǝ nú yì mē tǝ bi'inə kurə aa mē akə aa ε?”

⁵³ Yesu a swōŋ a mbo bo mē, “Mè swōŋ a mbo bù tsi'í annù ññkōŋ mē, mbə ni tsuu ñjyǝnú Mu Nù ì kurə ì kǝi nno a aləè yì, boŋ kaa mbə ni wa' à ñ' ñtswèntǝi a múm nu bù tswé. ⁵⁴ Nù ñtsim yìi mē à kurə ñjyǝnú yà, ñkǝ nno aləè nú ya aa, à tswe ñ' ñtswèntǝi yìi mē ì tswe ññkōŋə aà; mè ka yì kǝi yweensə yì a ñjwǝ ñlwi'í ñjǝmè. ⁵⁵ Nloŋ mē ñjyǝnú yà ì laa mbə ngòtə mǝji, àləè nú ya a kǝ mbə ngòtə ayod yì nò. ⁵⁶ Nù yìi mē à jǝ ñjyǝnú yà ñkǝ nno àləè ya aa, à lwi'i a múm nu mē, mè kǝ ñlwi'í ghu múm nú. ⁵⁷ Tà yìi mē à tswe ntǝi aa, à tòò ghá, mè kǝ ñtswèntǝi ñlōŋ ñgaa yì. A kǝ mbə ñgǝŋ ñgǝŋ mē ñù yìi mē à kūrə gha aa, à kǝ ntswe ñtswèntǝi mbi'i ñgaa yà. ⁵⁸ Abaa ya yìi mē a lo a aburə nsigə aa kaa a sǝ bə aa tsi'í tsò àbaa ya yìi mē bità bi bitàa buu bi le ñkurə ñkǝ mbu ñkwə aà. Nù yìi mē à kūrə abaa mà yù aa, a ka tswe ntǝi ì lwi'í ññkōŋə.”

⁵⁹ Yesu à le nswōŋə ma yù aa a noò yìi à le si ñ' annù a ndǝŋghòtə a Kapernaum aà.

Nìghàà ni ntswénttì yìi mē ì lwí'í nínkōŋ aà

⁶⁰ Ngǎnyǎgǎnnù jì jì ghà'atè jìi mē ì le nyu'u ma yú ànnù aa, bi le nlogìnè ñka nswonjè ni mē, "Ajàn annù yulà mē a ò'ò'ò aa, a tìi si'i; m̀bè wò tse yu'utè aa ε?"

⁶¹ Yesu à zì mē bo le si nurəkè nlonjè annù ma yú. Mbetè waa mē, "Má yú a ka ghìrè mē tá nì lwisè ntonjè mma'atè gha aa ε? ⁶² Mbè nì ghìrè ntigè nyè Mu Nù a bu ñko'ò ngheε fa a adigè yìi mē à le nte'ε ntswe ghu a mbii aa, nì bu mē akè aa ε? ⁶³ Ayoo yìi mē a fa ntswénttì aa, à nì Azwì Nwì. Kaa midà'á nì nyànju kaa mi si annù tsu burè ñkwetè nì kwètè. Mìghàà mú mē mē ghàa a mbo bù aa, mi nì Azwì ñki m̀bè ntswénttì. ⁶⁴ Lá kaa bù bì m̀'ò'ò, nì wa'á bìi." Yesu le nswonjè ma laa nlonjè mē, nlogìnè a nlogìnè, à le nzi b̀è bìi mē kaa bi ka yi wa'á yì bìi aa, ñki nzi nù yìi mē à le ntswe nì mfèe yi aa. ⁶⁵ A ku'usè ñswonjè mē, "A nì ñji'í annù yìi mē m̀bè ghìrè nswonjè a mbo bù mē kaa m̀bè ñu a wa'á a mbo m̀bè zì tì ghè mē Tá à fa àbwarè ghu mbò aa."

⁶⁶ Nlonjè ma yú ànnù, ñgǎnyǎgǎnnù Yesu jì ghà'atè ì le mbii waa, kaa ñki'ì bo bo bù ñkarè. ⁶⁷ Yesu a bù ñkarèkè yi mbetè ngǎnyǎgǎnnù jì jya nìghúm ñtsò baa mē, "Ngàà yùù ì b̀è la aa ε? Nì ka kii mmà'atè gha aa ε?"

⁶⁸ Simon Peta a kwi'ì ghu mbo mē, "Mmà'ambì, bì'í ka tigè mmà'atè gho, ì ghèè a mbo wò aa ε? O tswè nì nìghàà nya mē nì fa ntswénttì yìi mē ì lwí'í nínkōŋ aà. ⁶⁹ Tsitsìjè bì'í bìi m̀bè, ñki nzi mē, ò laa m̀bè Yu wa yìi mē à Laa m̀nsè, ñlo a mbo Nwì aa."

⁷⁰ Yesu a kwi'ì a mbo bo mē, "A le ñki'ì m̀bè tso'ò tso'ò ghuu nìghúm ñtsò baa aa ε? Lá ñu yì m̀fùurè a tìtì bì à nì Devil." ⁷¹ A le si ghàa annù ma yú nlonjè aa Judas mu Simon Iscariot, nlonjè mē, ka m̀bè Judas à le m̀bè ñu yì m̀'ò'ò a tìtì ñgǎnyǎgǎnnù jì jya nìghúm ñtsò baa, à le ntswe nì mfèe yi.

7

Yesu bo b̀òò bi maà bi

¹ Ma yú a kà m̀bè aa ntsya, Yesu a ló, ñghèè a Galilea ntigè ñkarè ghu. Kaa wa'á kònjè kì karè a Yudea, nlonjè mē bità bi ala'a bi baYuda bi le si lòò nzwitè yi aa. ² Ma mùu noò Njwì ñjì ñkòò m̀ntànjè baYuda ì le ntigè a abo, ³ b̀òò bi ma bi Yesu bi swonjè ghu mbo mē, "Lò faà, ñghèè a Yudea, tá tá ñgǎnyǎgǎnnù jò ì ka nyè innù jù mē o ghìrè aa. ⁴ Nlonjè ñu yìi mē a lòò mē tá bì zì yi aa, kaa à si aa a adigè yì lèèntè fa'a. Tsò mē o ghìrè innù jù aa, ghìrè tá m̀bì yè ghò." ⁵ Bo le nswonjè laa nlonjè mē tsi'í bo b̀òò bi maà bi bya kaa bo le ñwa'á à ǹtìtì waa ghu nu nìnjè. ⁶ Yesu a swonjè a mbo bo mē, "Kaa ghàà nòò à burè tì kù'ù, lá nòò tsim à kù'ùnè a mbo bù a m̀fà'á annù. ⁷ Kaa m̀bè m̀bì wa'á ghuu ka m̀baa, lá ì bàà nàà, nlonjè mē m̀bè swonjè nì m̀bè bi ghìrè nì innù jì bì aa. ⁸ Nì ko'ò ngheε wa adigè dinà; Kaa m̀bè ka wa'á ghu gheε nlonjè mē ghàà nòò à burè tì kù'ù." ⁹ A swònjè mē laa, ntigè ntswe yi tsi'í a Galilea.

Ajànè Yesu à le ñghèè a adigè ñkòò ñghurè m̀ntànjè aà

¹⁰ B̀òò bi maà bi bì kò'ò m̀bè ñghèè wa adigè ñkòò aa, Yesu a tigè m̀bì ñjè'esè ñyonjè, kaa wa'á ghìrè b̀è yè yi. ¹¹ Bità bi ala'a bi baYuda bi le si lòò nìi wa adigè ñkòò. Bo le si betè nì mē, "Yesu à f̀è aa ε?"

¹² Nnòò b̀è wa ì le si tsütè ñghaa nlonjè ngaà yì. B̀è bì m̀'ò'ò bi le si swonjè nì mē, "A nì ñu yì ñsìgìnè." Bì m̀'ò'ò swonjè nì mē, "Ngan, a bwe'esè aa b̀è." ¹³ Lá kaa ñu tsù à le ñwa'á kà ñghaa nì ñsi nì ñsi, nlonjè mē bo le si b̀ò'ò nì bità bi ala'a bi baYuda bya aa.

¹⁴ Njwì ñkòò jya ì lòò mē a tìtì, Yesu a ko'ò ñghèè a ndàmà'anwì, nlogìnè ñka ndi'ì annù Nwì. ¹⁵ BaYuda bya bi le yerè si'ì si'ì, ñswonjè mē, "Ñu ghù à tsyà aa la nanjè nzi anjwà'anè laa, tì ghè mē à le ñghèè a ndanjwà'anè aa ε?"

¹⁶ Yesu a kwi'ì mē, "Annù yù mē m̀bè ò'ò'ò aa, a lo aa a mbo Nwì yìi à tòò gha aa, kaa à sí annù ya b̀è; ¹⁷ Nù yìi mē a kònjè a ñka ñghìrè annù yìi mē Nwì a lòò aa, à ka zì mē ànnù yìi mē m̀bè ò'ò'ò aa, a lo aa a mbo Nwì, kaa m̀bè wa'á aa nì àdà'á ya ghàà. ¹⁸ Nù yìi mē a ghàà nì àdà'á yi aa, a lòò aa ñkwèrè ñgha'a a mbo yu yumbonjè. Lá ñu yìi mē a lòò b̀è ñghà'àsè yu wa yìi mē à tòò yi aa, a swonjè annù nínkōŋ, kaa wa'á ñgǎnàb̀aj̀nènnù b̀è. ¹⁹ Tigè Moses à le m̀baa, m̀fa nònjè a mbo bù aa ε? Lá kaa ñu nìbù yì tsù a wa'á à nì nònjè ma wa lèè. Lá bù tigè ñlòò nì nzwitè mē aa a ya aa ε?"

²⁰ B̀è bya kwi'ì mē, "Azwì yì bi a tswè a ato'ò wò! A lòò wo a nzwitè wò aa ε?"

²¹ Yesu a kwi'ì mē, "M̀bè kì ghìrè annù yì f̀ùurè bù bità m̀bè ñyèrè. ²² Moses à le m̀fa nònjè (ka m̀bè à le ǹlò aa a mbo bità bi bità buu aa), nì njetè nì b̀òò a njwìng̀onjè tá lèè nònjè ma ghù. ²³ Mbè bi ka njetè nì b̀òò a njwìng̀onjè, tá wa'á nònjè Moses wa wò, nì tigè ñlwisè nì ñtònjè a nu m̀bè m̀bè ghìrè ñu nù yì ntsim ì tswénttì a njwìng̀onjè aa a ya aa ε? ²⁴ Nì kentè a ñka ntsèrè m̀sisa'a nyònjè naa innù jìi mē nì yè abeε abeε aa, nì ka ntsèrè m̀sisa'a nyònjè nì b̀è ànnù nínkōŋè."

Yesu à laà mbə Ayo'ò Nwĩ wa aa ε?

²⁵ BaYerusalem bya bi mo'ò bi swonj mə, "A si nju wa mə bità bi ala'a bi baYuda bi lòo a nzwitə aa à ghuà bə aa ε? ²⁶ Yé nì! A ghú mə a ghàà tsi'í nì nsi nì nsi, kaa bi wa'à nì ànnù tsù ghu atu bù nswonj! A laà mbə aa mə bità bi ala'a bù bi zì mē mə àa tsi'í Ayo'ò Nwĩ wa le? ²⁷ Ayo'ò Nwĩ wa, à bə zì bonj kaa nù tsù à si adigè yii mə à lo ghu aa zì, lá bi'inè bitsim zì adigè yii mə mbá ghú à lo ghu aa."

²⁸ Yesu a tigè nnañsə nswonj wá nòò mə à le si di'ì annù wa múm ndámà'anwì aa mə, "Nì nnañsə nzi gha, nki nzi adigè yii mə mə lo ghu aa ε? Kaa mə si fàa atu nsye aa nì àtù ya zì, yu wa yii mə à tòò gha aa, à nì ànnù nñkəonè. La kaa nì wa'à yi zì. ²⁹ Mè zì yi, nlonj mə mə lò aa ghu mbó, a gha aa á kí ntoo yu aa."

³⁰ A swonj mə laa, bi tigè nloco mə bi banjə yi, lá kaa nù tsù à le wa'á abó yi ghənsə ntswa yi ghu nlonj mə kaa nòò yi kaa à le mburə ti kù'ù aa. ³¹ La bə bi ghà'atə bi le mbənnè mbii yi; nswonj mə, "Nòò yii mə Ayo'ò Nwĩ wa à ka yi zì aa, a ka yi ghèrè ilənsə tà à tsyàtə nù ghú aa ε?"

Ajàn yii mə bi le ntoo ñgəñbè ndámà'anwì mə tá bi zì ntswa Yesu aa

³² BaFarisai bi le nyu'u ajàn mə nndò wa i le si tsúmmè nì innù jya nlonj nḡaa Yesu aa, bo a bò'ò nì bilii bi nḡámà'a Nwĩ tigè ntoo ñgəñmbé ndámà'a Nwĩ mə tá bo ghəe ntswa Yesu. ³³ Yesu a tigè nswonjə a mbo bo mə, "Wa mə ka tigè tswe bi'inè aa, tsi'í a atu mú àtìi noò, i bñj ló ghəe a mbəe yu wa yii mə à le ntoo gha aa. ³⁴ Nì ka yì tigè kì lòò gha kaa wa'à gha bù nyə; kaa mbə nì wa'á wa adigè mə mə ka ghəe tswe ghu aa kì nyonə."

³⁵ BaYuda bya bi tigè nswonjə bo nì bo mə, "Mbá ghú a lòo nḡhèè aa fə mə mbə bi'inè wa'à yi bú nyə aa ε? A ka ghèè aa a nì ila'a baGrikia jya mə bə bi'inè le njà'anə nḡghəe ghu aa, i tigè di'ì nì baGrikia bya ghu aa ε? ³⁶ A swonjə nì mə bi'inè ka yi kì lòò nì yi kaa wa'à yi yə, nḡkii nswonjə nì mə kaa mbə bi'inè wa'á wa adigè yii mə yu ka yì ghəe tswe ghu aa ghèè. Ma yú ànnù a di'ì aa mə akə aa ε?"

Annù nanəbirə yii mə a fa nki ntswəntii aa.

³⁷ A bə mə nì nḡwì nḡwì'innjì, mə le nki mbə njwi yì nḡwè wa noò fkoò Míntàn ja, Yesu a biinè ntə a ndənj ntonjə nswonj mə, "Nù yii mə nḡi nḡkì i yanə nì yi aa, tà à zì a mbo mə nno nki. ³⁸ Nlonj mə a ka bə ajàn mə ànjwà'anə Nwĩ a swonj aa mə, 'Nù yii mə à nḡj ntii yi a nu mə aa, mìnki mì tswəntii mī ghà'à nḡgha'a, mī ka tigè fè'è ghu ntii.' "

³⁹ Yesu à le nswonjə ma yú ànnù aa nlonj Azwì Nwĩ yii mə bə bii mə bi le nḡj mīntii myaa ghu nu aa, bi le ntswe nì nḡkwèrə aa. A le ti bə maà noò aa, kaa Nwĩ a burə ti Azwì yi fá, nlonj mə kaa Yesu à le mburə ti kò'ò nḡkwèrə annù nifò yi a mbo Nwĩ aa.

Ajànə nòò bə bya i le ntigè nyatə waa aa

⁴⁰ Bə bi mo'ò wa atitii nndò bə bya yù'ù mē laa, nswonj mə, "Nù ghùlà a nì tsi'í nḡəntòò Nwĩ wa!"

⁴¹ Bo bi mo'ò swonj mə, "A nì tsi'í Ayo'ò Nwĩ wá." La bi mo'ò bāñnè nswonj mə, "Kaa Ayo'ò Nwĩ wa kaa à ka yì wa'á aa a Galilea ló! ⁴² A tswe a múm ànjwà'anə Nwĩ mə Ayo'ò Nwĩ à ka yì lò aa a nḡwè'è Mfò David, tà bi jwe yi aa a Bethlehem, wa ala'a David." ⁴³ Maa ajàn, nndò wa i le ntigè nyatə waa nlonjə Yesu. ⁴⁴ Bo bi mo'ò bi le si lòo ntswá yi, la kaa nù tsù wa'à yi nì abo mðontə.

Ajàn mə bità bi ala'a bi baYuda bi le wa'á Yesu bii aa

⁴⁵ Nòò yii mə nḡəñmbé ndámà'anwì jya i le mbù mbii aa, bilii bi nḡəñmà'a Nwĩ bo bi baFarisai bo betə mə, "Nì ghèrə wa'à yi tswa nzi nì ghu aa a ya aa ε?"

⁴⁶ Nḡəñmbé ndámà'anwì jya i kwi'i mə, "kaa bi'í leè wa'à nù tsù yə mə ghàà tsi'í tsò nù ma ghú!"

⁴⁷ BaFarisai bya swonj a mbo bo mə, "A bə mə à kì mē mbwe'esə a ghuu aa ε? ⁴⁸ Kè nì yə mə nù tsù a titii bitsyàsə kə baFarisai à nḡj ntii yi ghu nu aa ε? ⁴⁹ Nndò bə ghú mə kaa si nñsə Moses zì aa bi tigè mə mbə'e ndòò Nwĩ!"

⁵⁰ Nù baFarisai wa yì mò'ò a titii bo à le mbə Nicodemus, wa mə à le nḡhèè nyə Yesu nītugə aa. A tigè nswonjə a mbo bo bi mo'ò bya mə, ⁵¹ "Nñsə yì'inə à laa ndi'i mə mbə bi tsəè isa'a nù ti yu'u ànnù yii mə à swonj, kè nloco nyə annù yii mə à ghèrə aa ε?"

⁵² Bo kwi'i mə, "Hì! O kì nlò aa a ala'a Galilea aa ε? Nañsə nyəghə nḡghàà nì Nwĩ bəə bonj ò ka yə mə kaa nḡəntòò Nwĩ kaa à leè wa'à a Galilea ló." ⁵³ Bi mānsə mə, bə bitsim tigè nlo nḡhèènkə a ndugə bo.

8

¹ Yesu a bāñnè nlo nḡkò'ò nḡghəe a atu nta'a Olive.

Mānyè wa mə bi le ntswa adigè māghàbè aa

² Abèè a fù'ù mē, a bē tsi'i a tītugē, Yesu a bú ñghēē fu a ndām'a' anwī. Bē bātsim zī ñtswe ñkarisē yī, a tswē a nsye ñloginē ñka ndi'i waa. ³ Ngāñdi'i ññsē bo bi baFarisai zī ñi mǎngyē yī mò'ò yīi mē bi le ntswa a adigē mǎghàbē, ñzi nte'e a nsi Yesu. ⁴ Nswon ghu mbo mē, “Nd'i'innū, bi'i ghirē ntswa mǎngyē ghuà a ghirē ñi ànnū mǎghàbē. ⁵ Nñsē Moses à le nswon mē tā bi tumtē ajāñ mǎngyē ma yū ñzwitē. O swōñ ñgaa yō mē bi ghirē ghu mē akē aa e?” ⁶ Bē le nswon laà aa a ñkwà'anē Yesu tā tswē ñi ànnū yīi mē mbē bi tsiyā ghu mfa afirē yī. Bi swōñ mē laà aa, Yesu a bāñnē ñtuñnē ñka ñwa'anē ñi muswēbō yī a nsyē. ⁷ Bi ghēē mē ñi mbīi ñka betē ñi ñi ñbetē aa, a biñnē ñtē nswon a mbo bo mē, “Nū ñibū yīi mē à leē ñwa'ā ànnū tsu fānsē aa, tā foo ntumē yī ñi ñg'ò'ò.” ⁸ A swōñ mē laa, mbu ntujnē mbu ñka ñwa'anē ñi muswēbō yī fu. ⁹ Bo yū'ù mē ànnū ya mē à ghirē nswonē aa, ñtigē mfe'ekē yī mò'ò yī mò'ò, ñloginē ñi biñi bi mē bi le ntswe a titi bo aā. Ntigē mma'atē Yesu tsi'i yūyū, mǎngyē wa a burē ñtē ghu ñsi. ¹⁰ Yesu a ñjentē àtū yī ñswon ghu mbo mē, “Mǎngyē, bē by bi fē aa e? Nū tsū à sī ghu bú ñtswe a nññ isa'a anu wō aa e?”

¹¹ Mǎngyē wa a kwi'i mē, “Kaa ñu tsū à sī ghu tswē, Mmā'ambī.”

Yesu a tigē ñswon mē, “Kaa mē ka wa'ā isa'a a nu wō kī nññ. Lā, ghēē ghō, ñtsuu innū jī bi bú kī ghirē.”

Yesu à laa mbē ñkà'a mbī

¹² Yesu a bú ñswon a mbo bē ma bya mē, “Mē laa mbē ñkà'a fāa mbī. Nū ñtsim yīi mē a yōñē ñi gha aa, kaa à ka wa'ā a mūm mfi idigē ka ntē, à ka bāñnē i tswē ñi ñkà'a ntswēnti.”

¹³ BaFarisai swon ghu mbo mē, “O bē kī swonē ànnū ñlon ñgaa yō wō mbon boñ ànnū yīi mē o swon aa, kaa a sī ànnū ññkon bē.”

¹⁴ Yesu a kwi'i mē, “Ka mē swon ànnū ñlon ñgaa yā aa, ànnū yīi mē mē swonē aa, à ñi ànnū ññkonē, ñlon mē mē zī àdigē yīi mē mē lo ghu aa, ñki nzi adigē yīi mē mē ghēē ghu aā. Lā kaa bú sī adigē yīi mē mē lo ghu aa, kē adigē yīi mē mē ghēē ghu aa zī.”

¹⁵ “Ni tsērē misa'a aa tsō bē; lā, kaa mē si isa'a ñu tsērē. ¹⁶ Lā mē bē tē'e kī tsērē isa'a tsērē boñ mē ka tsērē aa tsi'i ànnū ññkonē, ñlon mē kaa mē sī aa tsi'i mē mē tsērē, mē tsērē aa bi'i yu wa yīi mē à le ntoo gha aā. ¹⁷ Bi ñwa'anē a mūm ññsē bú mē, ànnū yīi mē biyēfē bi baa bi bii aa, à ñi ànnū ññkonē. ¹⁸ Mē swonē ñi ànnū ñlon ñgaa yā aa, Taà ghā yīi mē à le ntoo gha aa, a kī ñswonē ñi ànnū ñlon ñgaa yā.”

¹⁹ Bi betē yī mē, “Taà ghō à tswē aa fē aa e?” Yesu a kwi'i mē, “Kaa ñi sī gha zī, kaa ñi sī Taà ghā kī nzi; ñi laa bē zī gha boñ ñi kī nzi Taà.”

²⁰ Yesu à le nswon ma jū ñnnū aa wa noō mē à le sī di'i ànnū Nwī a mūm ñdām'a Nwī, ntswe aa a mbēē ñja'ā ñda yīi mē ñkōm ñkabē mmā'anwī i le ntswe ghu aā.

Kaa mbē bu biñi si minti muu a nu mē ñññ aa wa'ā wa adigē mē mē ghēē ghu aa ghēē

²¹ Yesu a bú ñswon a mbo bē bya mē, “Mē ka lō ghēē ghā, tā ñi tigē ñlō ñi gha kikan, i yī kwo a mūm ñbi bú; àdigē yīi mē mē ghēē ghu aa, kaa mbē ñi wa'ā ghu ghēē.”

²² Bitā bi ala'a bi baYuda bya swon mē, “A ka baa zwitē aā ñbiñ nū yī, ñlon mē a swonē ñi mē àdigē yīi mē yu ka ghēē ghu aa, kaa mbē bi'inhē wa'ā ghu ghēē aa e?”

²³ A swon a mbo bo mē, “Ñi lò aa fāa atu nsyē, lā mē bāñnē ñlo aa a aburē, ñi lò aa fāa mbī, kaa mē wa'ā aa fāa mbi lò. ²⁴ Mē swōñ mē, ñi ka kwo a mūm ñbi bú aa ñlon mē ñi bē tsuu bii mē ‘mē ñi ghu wa mē mē ñi ghu aa,’ bē bē boñ ñi ka kwo a mūm ñbi bú.”

²⁵ Bo betē Yesu mē, “O bē aa wō aa e?”

A kwi'i mē, “Yu wa mē, mē tē'e mē ñswon ñloginē a mbīi aā. ²⁶ Mē tswē ñi ànnū jī ghā'atē a nswonē ñlonē ghuu, ànnū jī ghā'atē ñlonē ànnū nññ isa'a a nu bú. La, yu wa yīi mē à le ntoo gha aa, a swon aa tsi'i ànnū ññkonē, mē kī ñswon aa ànnū yīi mē mē yū'u ghu mbo aa, a mbō mbī.”

²⁷ Yesu à le nswon ma laa kaa bo wa'ā zī mē à le sī ghāa a mbo bo ñlon aa ñgaa Nwīngōñ Tā. ²⁸ A tigē ñswon a mbo bo mē, “Noō yīi mē ñi ka yī ñyē Mu Nū a ndōñ aa, ñi ka yī zī mē ‘mē ñi ghu wa mē mē ñi ghu aā.’ ñi ka yī zī mē kaa mē sī ànnū tsu ñi àdā'ā ya ghirē, i kī zī mē mē swon aa tsi'i ànnū yīi mē Taà ghā à di'i mē tā mē swon aā. ²⁹ Nū wa yīi mē à le ntoo gha aa, à tswē bi'i yu, kaa à sī gha mē'atē mē tā mē tswē tsi'i mē mē, ñlon mē mē ghirē aa, tsi'i ànnū yīi mē a bōñē ñi yā aā.”

³⁰ Bē bi ghā'atē biñi mē bi le nyu'u ànnū jya jii mē Yesu à le nswon aa, bo le nññ minti myaa ghu nū.

Bē bi mē kaa bi sī ibi'ù bē aa bo bi ibi'ù

³¹ Yesu a tigè ñswonj a mbo baYuda bya bii mē bi le nnij mânti mya ghu nu aa mē, “Nì bē ki yu'u nighàà na i lwí'í ghu mum, bēə bonj nì ka tigè bē ngányegónnù jya tsi'í ànnù n̄n̄konj; ³² i nanjse zi annù n̄n̄konj, tá ànnù n̄n̄konj ya à ghìrè tá nì tsuu ibù'ù bú bē.” ³³ Bo kwi'í mē, “Bí'í lo aa a ngwè'è Abraham, kaa bí'í lèè ñwa'á ibù'ù n̄jù tsù ki mbē. O tsa ya aa la ntigè nswonj mē, ‘Kaa nì ka wa'á ibù'ù bú mbē aa e?’ ”

³⁴ Yesu a swonj a mbo bo mē, “Mē swōnj tsi'í ànnù n̄n̄konj a mbo bú mē, ‘N̄jù yii a ghìrè innù jì bi aa, à n̄i àbù'ù a mbó innù jì bí. ³⁵ Kaa àbù'ù a sí a múm ñgwè'è n̄n̄konj tswē, a ngwè'è aa a lwí'í jwe jwe ñgwè'è wá. ³⁶ Ma mùu ajàn wa Mu à laa bē fi'í gho a ndá àbù'ù bēə bonj kaa ò ka wa'á abù'ù bú mbē bē. ³⁷ Mē zi mē n̄i fē'è aa a ngwè'è Abraham. Lā nì lòc nzwitē mē aa lonj mē kaa n̄i sí annù yii mē mē d̄i'í aa kwērē aā. ³⁸ Mē swonj aa ànnù yii mē mē yē a mbo Taā aā. La n̄i bājn̄nē ñghìrē aa annù yii mē taā ghùù a swonj n̄i a mbo bú aā.’ ”

³⁹ Bo kwi'í ghu mbo mē, “Taā yí'í à n̄i aa, Abraham.”

Yesu a kwi'í mē, “A laa mbē mē n̄i bē aa bōc bi Abraham, bonj n̄i ghìrē mbu innù jii mē à le si ghìrē aā. ⁴⁰ Lā n̄i bājn̄nē ñlōc n̄i ñzwitē mē, n̄jù yii mē mē n̄i ghu wa yii mē mē swōnj annù n̄n̄konj ya mē mē le nyu'u a mbo Nwí a mbo bú aā! Ma yú kaa à sí annù mē Abraham à le ñghìrē bē! ⁴¹ N̄i ghìrē aa annù yii mē taā ghùù à le ñk̄i ñghìrē aā.”

Bo kwi'í mē, “Kaa bí'í sí bōc bi àkwàrē bē, bí'í tswē aa tsi'í n̄i Tà yí mò'òtā, a bē Nwí.”

⁴² Yesu a swonj mē, “A laa bē mē Nwí à nanjse mbē aa tsi'í Taā ghùù, bēə bonj n̄i kōnjē n̄i ghá, ñlonj mē mē lò aa a mbē Nwí ñzi ntswe faā tsitsōnj. Kaa mē le ñwa'á aa n̄i átú ya zì, a gha aa a le ntoo Nwí. ⁴³ N̄i sí annù yii mē mē swonj zi aa a ya aa e? Tigē a ghìrē aa mē kaa n̄i sí lòc a nyu'u nighàà na aa e? ⁴⁴ N̄i bē aa bōc bi taā ghùù, Satan, n̄i k̄i ñlōc ñghìrē aa annù yii mē taā ghùù a ghìrē aā. Nloginē tsi'í a mbii mbii, taā ghùù à le mbē aa ñgānjzwitē bē. Kaa bo ànnù n̄n̄konj s̄i n̄i ànnù tsu tswē, ñlonj mē kaa annù n̄n̄konj kaa a sí ghu nu tswē. A yi ti swonj abājn̄nōnnù aa, a ghìrē aa tsi'í annù yii mē a tswē ghu n̄i aa, ñlonj mē à bē aa ñgānjabājn̄nōnnù, ñk̄i mbē aa tá b̄i ibājn̄nōnnù. ⁴⁵ La tsō mē mē swonj aa annù n̄n̄konj aa, kaa n̄i wa'á bii. ⁴⁶ N̄jù n̄ibù yii mē à tse swonj mē mē ghìrē annù yì bi aa, à n̄i wō aa e? Mbē mē ka nswonj aa ànnù n̄n̄konj n̄i tigē wa'á bii aa a ya aa e? ⁴⁷ N̄jù yii mē à tswē bo Nwí aa, a yu'u nighàà n̄i Nwí, lá, kaa n̄i sí aa bú b̄i Nwí tswē, à n̄i annù yii a ghìrē kaa n̄i wa'á n̄i Nighàà n̄i Nwí yu'u aā.”

Yesu bo Abraham

⁴⁸ BaYuda betē Yesu mē, “Bí'í ghìrē ñte'e mbaa wa'á swonj mē, ò n̄i ny Samaria, àzwí yì bi a k̄i ñtswe a ato'o wō aa e?”

⁴⁹ Yesu a kwi'í mē, “Kaa àzwí yì bi kaa a sí a ato'o mē tswē. Mē gha'asē aa bē Taā, lá n̄i bājn̄nē ñtsa'a n̄i ghá. ⁵⁰ Kaa mē si aa ñgha'á na lòc. La n̄jù yì mò'òc à tswē ghu mē a lòc ñgha'á na ñk̄i nsa'a n̄i isa'á ghá. ⁵¹ Mē swonj tsi'í ànnù n̄n̄konj a mbo bú mē, n̄jù yii mē a lēə nighàà na aa, kaa à ka yì wa'á niwo burē nyē yē.”

⁵² BaYuda bya bi swonj ghu mbo mē, “Bí'í nanjse mē nzi tsitsōnj mē demon à tswē a to'o wō. Abraham à le ñkwo, ñgānjntoo Nwí i k̄i ñkwokē, lá ò bājn̄nē ñswonj n̄i mē, n̄jù yii mē a lēə nighàà no aa, kaa à ka yì wa'á niwo ywe'etē! ⁵³ Taā yí'í Abraham à lēè ñkwo, ò lòc aā ñswonj mē ò tsyātē Abraham aa e? Ngānjntoo Nwí ts̄im i lēè ñk̄i ñkwokē. O mòcōntē mē ò bē aa wō aa e?”

⁵⁴ Yesu a kwi'í mē, “Mē laa k̄i lòc aā ñgha'á na mēmbonj bonj ñgha'á na nya n̄i ka tsyā tsi'í àdānjē àdānjē. N̄jù yii mē a gha'asē n̄i gha aa, à laa mbē aa Taā, wa yii mē n̄i twonj n̄i Nw̄ingōnj ghùù aā. ⁵⁵ Kaa n̄i tē'e wa'á yì zì, la mē zi yì. Mbē mē swonj mē, mē s̄i yì zì, bonj mē bē aa ñgānjabājn̄nōnnù tsō bú. Lā mē zi yì, ñk̄i ñlōc n̄i ñghàà n̄i. ⁵⁶ Taā ghùù Abraham à le ndoritē a nyē nōò yii mē mē le ntswe n̄i ghu aā; à le ñk̄i nyē, ñk̄i ndoritē.” ⁵⁷ Bo swonj ghu mbo mē, “Kaa ò burē ti ilòd mighum n̄i ntaā bē, m̄banjē nswonj mē, ò lēè nyē Abraham aa e?”

⁵⁸ Yesu a kwi'í mē, “Mē swōnj tsi'í annù n̄n̄konj a mbo bú mē, ‘n̄ibonj tá b̄i jwe Abraham bonj mē n̄i yu wa mē n̄i ghu aā.’ ”

⁵⁹ A swōnj mē laā, bi bwēè ñgò'ò ñlōc mē bi tumtē yì ghu, a bēəèrē m̄bwē yì, ñtigē mfe'e yì wa múm ñdāmā'anwí.

9

Yesu à ghurē n̄jù yii mē bi le njwe a fə'è aā

¹ Yesu à kà mē aa ntsya, nyē n̄jù yii mē bi le njwe a fə'è aā. ² Ngányegónnù jì i betē yì mē, “Rabbi, àa ibi wo mē i le ñghìrē b̄i jwé n̄jù ghú a fə'è aa e? Ibi i le mbaa aā mbē aā i yì kē yì taā yì bō ñdē yì aa e?” ³ Yesu a kwi'í a mbo bo mē, “Kaa àfə'è yì a s̄i n̄i ànnù tsu tswē ñlonj ibi yì kē yì taā yì bō ñdē yì bē. A fə'è aa mē tá b̄i tsya a n̄jim àfə'è yì, nyē m̄ida'á m̄i Nwí. ⁴ Tsō mē nōò à burē a sí'inē aa, a ku'unē mē tá b̄i'inē ka mfa'a ifà'á yu

wa yii mæ à too gha aà; itugè i fii nzi ajàn yii mæ kaa nù à kaa wa'á ifà'á bú ñka mfa'a. ⁵ Mbè yii mæ tswe fàa múm mbi aa, mæ ní ñkà'a mbi." ⁶ Yesu à swòñ mæ ma múu ajàn aa, ñtwu mítwye a nsyè, nta'anè atsitisa'a ghu; ñlogè atsitisa'a ya, nyo'ò mi'i mi nù wa ghu, ⁷ ñswon ghu mbo mæ, "Ghèè nsi'i nsi gho a múm àtsòòlè Siloam." (Nji'i ikùm ma ghú i bè aa mæ "ñtoò.") Maa ajàn, nù wa a ghèè, ñsi'i nsi yi, mbu ñka mbi ñti gè nyè ní idigè.

⁸ Bámbeè ñdugè bi bo bi bè bii mæ bi le si yè ñii, a loò ní ñjoo a mbii aa, bi betè mæ, "A si nù wa mæ à kè si tswe ni a mbèè mánjì ñlòò ní ñjoo aa à ghuà bè aa è?" ⁹ Bi mo'ò bi kwi'i mæ, "A ni ghu," la bi mo'ò bi swon mæ, "Ñgan kaa à sè ghu bè; à bè aa bè finè." La nù wa yumbon a bánñè ñswon mæ, "Mè bè aa nù ma wá." ¹⁰ Bo betè yi mæ, "O tsya aa mæ akè mbon mi'i mo ña'anè tsitsòñè aa è?" ¹¹ A kwi'i a mbo bo mæ, "Nù wa mæ bi twonè ni Yesu aa, à ghìrè ñghìrè atsitisa'a, nyo'ò mi'i ma ghu, ñswon mæ tá mè ghèè nsi'i nsi gha a atsoòlè Siloam. Mè ghèè mè, ñghèè nsi'i nsi gha aa, ñlògìñè ñti gè nyè idigè." ¹² Bi betè yi mæ, "Yesu ghoo, à fè aa è?" A kwi'i mæ, "Kaa mè sè zì."

A ajànè BaFarisai le ñti gè ñlòò annù ñlon annù ñghurè mfè'èñè wa aa

¹³ Bi lo gè nù wa mæ à le mfè'è ñloginè a mborè aa, ñghèè ní ghu a mbo baFarisai. ¹⁴ Njwi ya mæ Yesu à le nta'anè atsitisa'a ñghurè mfè'èñè wa ghu, a lo gè ñti gè nyè idigè aa, i le mbè aa ñjwíngòñè. ¹⁵ BaFarisai, yaa ngaa, bi ghèè ní mbii ñki mbetè nù wa mæ à tsyà aa mæ akè mbon ki yè idigè le. A kwi'i a mbo bo mæ, "A ghìrè nyo'òtè mi'i ma ní atsitisa'a; à yò'òtè mè aa, mè si'í ñsi gha, ñti gè nyè ní idigè tsitsòñè."

¹⁶ BaFarisai bi mo'ò bi swon mæ, "Kaa nù yii mæ à ghìrè annù ma tsyà aa kaa mbè wa'á aa mbo Nwí ló, ñlon mæ kaa à si nòñsè ñjwíngòñ lèè aà." La bo bi mo'ò bi betè mæ, "Mbè nù yii mæ à ní ngànghìrè innù jì bi a ká ñghìrè ilènsè tsi'í tsò juà aa mæ akè aa è?" Ma múu ajàn, àyàtè a le ñti gè mfè'è a titi bo.

¹⁷ BaFarisai bú ñghèè ní mbii mbetè nù wa mæ, "Tsò mè à ghìrè ñña'a mi'i mo aa, ò swòñ mæ akè ñlon ngaa yi aa è?" Nù wa a kwi'i a mbo bo mæ, "A ní ñgàngntòò Nwí."

¹⁸ Kaa Bisa'a bi ala'a bi baYuda bi le wa'á kòñ mæ mbè bi bii mæ nù wa à le mfòò ñfè'è mbòñ bú ki yè idigè i ywe'e a noò yii mæ bi le ntwonè taà yi bó ñdè yi, ¹⁹ mbetè waa mæ, "Nù ghú aa tsi'í mú ghù aa è? Ní swòñ mæ bi le njwe yi aa a fè'è, à tigè ñtsya aa la tsitsòñ mbon ki yè idigè aa è?"

²⁰ Taà yi bó ñdè yi kwi'i mæ, "Bi'í zi mæ à ní mú yí'í, ñki nzi mæ bi'í le njwe yi aa a fè'è, ²¹ lá kaa bi'í si ajàn yii mæ à tsya mbon ki yè idigè tsitsòñ aa zì. Kaa wa'á nù yii mæ à ña'á mi'í mi aa ki nzi. Ní betè yi; à tigè ñdii, mbè à tse kwi'i yumbonè!" ²² Taà yi bó ñdè yi le nswon ma múu ajàn aa ñlon mæ bi le si bo'ò bisa'a bi ala'a bi baYuda, ñlon mæ à le ti bè aa, bon bó tántè mè mæ, nù tsù yii mæ à bii, nswon mæ Yesu à ní Ayo'ò Nwí wa aa, bon bi ka fi'í yi a múm ñdànghòtè bo. ²³ A bè ñji'í annù yii mæ taà yi bó ñdè yi le nswon mæ, "A tigè ñdii; ní betè yi aa."

²⁴ Bo bú ñkwatè ntwonè nù wa mæ bi le njwe a fè'è aa ngaa yii mæ i ywe'e ji baa aa, nswon ghu mbo mæ, "Gha'asè Nwí, ñswonè annù ññkòñè yò! Bi'í zi mæ nù ghú mæ à ghìrè ñghurè gho aa, à ní ñgànghìrè innù jì bi."

²⁵ Nù wa a kwi'i mæ "Kaa mè si gha zi mæ nù ghú à ní ngànghìrè innù jì bi kè à sè ghu bè. Annù yí fùurè yii mæ mæ zi aa a ni mæ; mè le mfè'è, lá, tsitsòñ, mæ yè idigè."

²⁶ Bo betè mæ, "A ghìrè ñghìrè aa mæ akè a nu wò aa è? A ghìrè ñña'a mi'í mo aa mæ akè aa è?"

²⁷ A kwi'i a mbo bo mæ, "Tigè mè bà mæ aa nswon a mbo bú, kaa ní wa'á ní ghoo kòñè ni a nyu'utè! Nji'í annù yii mæ ní bú ñlòò mæ mè kwatè aa, à ní àkè aa è? A bè tsò ní kii ñlòò ní mbè ñgàngyègènnù ji aa è?"

²⁸ A kwi'í mè laa aa, bi bègètè yi, nswon mæ, "O ní ñgàngyègènnù mbá ma wa yí mò'ò; la a mbo bi'í, bi'í bè aa ñgàngyègènnù Moses. ²⁹ Bi'í zi mæ Nwí à le ñghàà a mbo Moses; lá ñghèè ní mbá ghú, kaa bi'í t'e'è wa'á adigè yii mæ à lo ghu aa zì."

³⁰ Nù wa a kwi'i a mbo bo mæ, "Annù muu à ní annu mæ a tsya ghá. Kaa ní si adigè yii mæ à lo ghu aa zi, la a bánñè ñghurè gha ní àfè'è ya!

³¹ "La bi'inè zi tsi'í siginè mæ kaa Nwí à si annu a mbo ñgànghìrè innù jì bi yu'utè; La nù yii mæ a bo'ò ní ñkii ñghìrè ní innù jii mæ a lóò aà, Nwí a yu'utè annu ghu mbò.

³² "Ñloginè a mbè'èñè mbi, kaa nù tsù à lèè ñwa'á yu'u mæ nù tsù à lèè ñña'a mi'í mi nù yii mæ bi le njwe a fè'è aa a ká ñyè idigè! ³³ Mbè nù ghú a tsuu aa a mbo Nwí ló, bon kaa mbè a wa'á zì ajàn yii mæ mbè yu ghìrè annù tsi'í tsò yu."

³⁴ Bo kwi'í ghu mbo mæ, "Bi le njwe gho aa a múm ìbi yi'í swerè, ò tigè ñlòò aà ñka ñdii'í yi'í aa è?" Bi swòñ mè laa aa, mfurè yi a múm ñdànghòtè bo.

³⁵ Yesu à yù'ù mæ annù yïi mæ a le mfɛ'è aa, ñlɔɔ n̄u wa, m̄betə yi mæ, “O n̄ñ n̄tîi gho a nu Mu N̄u aa ɛ?”

³⁶ N̄u wa a kwi'i ghu mbo mæ, “Swon̄ə n̄u yïi mæ Mu N̄u à ni ghu aa, a mbo mæ, Taà ghà, tá tá m̄ə bii yi.”

³⁷ Yesu a swon̄ə ghu mbo mæ, “O yè m̄ə yi, wa à ni yu yïi mæ a ghàà a mbo wò tsits̄on̄ aà.”

³⁸ N̄u wa a swɛt̄ə m̄ikù'ùt̄ə mi a nsi Yesu n̄swon̄ə ghumbo mæ, “Mmà'amb̄i, m̄ə b̄ii!”

³⁹ Yesu a swon̄ə mæ, “M̄ə le n̄zi f̄aa mbi aa m̄ə bi ka nsa'a b̄ə, m̄ə tá b̄if̄ə'ən̄ə ka nȳə idiḡə, tá b̄ə b̄ii m̄ə bi b̄an̄n̄ə nȳə idiḡə aa, tá bi f̄ə'ə.”

⁴⁰ BaFarisai b̄i mo'ɔ b̄ii m̄ə bi le n̄tswe ghu nyu'u aj̄an̄ yïi mæ à swon̄ə ma mùu aj̄an̄ə aa, m̄bet̄ə ghu mbo mæ, “B̄i'í m̄ònt̄ə m̄ə kaa ò si l̄òò aà n̄swon̄ə m̄ə b̄i'í ki mf̄ə'ə aa ɛ?”

⁴¹ Yesu a kwi'i a mbo bo mæ, “A laa b̄ə m̄ə ni f̄ə'ə bon̄ kaa isa'a i si a nu bu kuu; la mb̄ə yïi m̄ə ni b̄an̄n̄ə m̄m̄ɔnt̄ə ni m̄ə ni ȳə idiḡə aa, àa n̄ji'í ànnu yïi m̄ə isa'a ibur̄ə a nu bù aà.”

10

Nìghàà n̄i n̄anaa nlon̄ə n̄tsèmb̄i

¹ Yesu a swon̄ə mæ, “M̄ə swon̄ə aa tsi'í annù n̄in̄kon̄ə a mbo bù; n̄u yïi mæ à si b̄ə a n̄tsù n̄kya t̄syà n̄kuu ni a n̄kya m̄b̄in̄j̄èr̄ə, m̄ban̄n̄ə n̄ko'ɔ ni b̄ə a atu n̄kya n̄kuu aa, à n̄i nȳə'r̄ə, n̄ki m̄b̄ə an̄ḡam̄iḡhee. ² N̄u yïi mæ a t̄syà a n̄tsù n̄kya, n̄kuu ni a n̄kya mbi aa, à n̄i n̄tsèmb̄i. ³ N̄u yïi mæ a b̄e n̄tsù n̄kya aa, a n̄a'á n̄i n̄tsù n̄kya ghu m̄b̄o; m̄bi jya i yu'ù n̄i n̄ji ȳi, a twon̄ n̄i waa a kum̄ə; n̄tiḡə n̄tsyas̄ə n̄i waa i f̄e'è. ⁴ Nòò yïi mæ à f̄i's̄ə m̄ə waa laa, a k̄á n̄gh̄eɛ n̄i a m̄b̄i, m̄bi jya i tiḡə nȳon̄ə, n̄lon̄ m̄ə i z̄i n̄ji ȳi aà. ⁵ N̄ḡi à b̄ə z̄i bon̄ kaa i si ȳi yon̄ə, m̄ban̄n̄ə n̄kh̄ə n̄i ȳi kh̄ə, n̄lon̄ m̄ə kaa i s̄i n̄ji n̄ḡi z̄i aà.”

⁶ Yesu à le n̄swon̄ə nìghàà n̄i n̄anaa ma nú a mbo bo, la kaa bo wa'á annù yïi mæ à le si swon̄ə a mbo bo aa z̄i.

⁷ Yesu a bú n̄kwat̄ə n̄swon̄ə mæ, “M̄ə swon̄ə aa tsi'í annù n̄in̄kon̄ə a mbo bù: M̄ə ni n̄tsùb̄u'ù m̄b̄in̄j̄èr̄ə. ⁸ B̄ə b̄its̄im̄ b̄ii m̄ə bi le n̄tsyà m̄b̄ii yà aa, à ni b̄iȳèr̄ə n̄ki m̄b̄ə b̄an̄ḡam̄iḡhee. La kaa mbi jya i le wa'á n̄ji yàà yu'ut̄ə. ⁹ M̄ə n̄i n̄tsùb̄u'ù. N̄u yïi mæ à t̄syà n̄i m̄ə n̄kuu aà, à ka yween̄ə; àa ki kuu i k̄i f̄e'è, i k̄i ȳə n̄i n̄ḡèè ȳi n̄sigin̄ə a n̄kur̄ə. ¹⁰ Nȳə'r̄ə a k̄i n̄zi aa tsi'í a nȳə'r̄ə, i zwit̄ə, i k̄i ta n̄ḡi'í ghu. L̄a m̄ə z̄i aa m̄ə tá bi t̄swe ni n̄tsw̄ent̄i, n̄tsw̄ent̄i yïi m̄ə i luu aà.

¹¹ “M̄ə ni n̄tsèmb̄i ȳi n̄sigin̄ə. N̄tsèmb̄i ȳi n̄sigin̄ə a k̄on̄ə n̄i mf̄á n̄tsw̄ent̄i ȳi m̄bi'í n̄kwit̄u m̄b̄in̄j̄èr̄ə j̄i. ¹² Nḡan̄j̄af̄à à yïi mæ bi twu n̄ii twu, kaa a wa'á n̄tsèmb̄i b̄ə, kaa wa'á m̄b̄on̄ m̄bi ki mb̄ə aa, à b̄ə ȳə naan̄ḡwyè tá i ka n̄zi, bon̄ à m̄á'at̄ə m̄bi jya n̄kh̄ə ȳi; naan̄ḡwyè ȳa i k̄o m̄bi jya, àb̄uḡə a k̄i n̄ja'an̄ə.

¹³ “N̄u wa m̄ə bi twu n̄ii twu aa, a kh̄ə n̄ii aa nlon̄ə m̄ə kaa mbi jya si ji b̄ə, kaa a wa'á k̄i n̄lan̄t̄ə n̄i ànnu n̄lon̄ə nḡaa yàà aà.

¹⁴ “M̄ə n̄i n̄tsèmb̄i ȳi n̄sigin̄ə, m̄ə z̄i m̄bi j̄á, i k̄i n̄zi gh̄á, ¹⁵ a k̄i m̄b̄ə aj̄an̄ yïi mæ Taà ghà à z̄i gha m̄ə k̄i n̄zi Taà ghà aà. M̄ə k̄on̄ə mf̄á n̄tsw̄ent̄i ȳa i kwo m̄bi'í n̄kwit̄u waa.

¹⁶ M̄bi ja j̄i mo'ɔ i t̄swe ghu j̄i m̄ə kaa i si m̄úm̄ àk̄ar̄ə m̄bi yul̄á t̄sw̄é. M̄ə t̄swe ni n̄ki n̄lòḡə waa i k̄i z̄i ni ju; i ka tiḡə yu'u n̄i n̄ji yà, i tiḡə b̄ə àk̄ar̄ə m̄bi ȳi f̄uùr̄ə, i k̄i t̄swe n̄i n̄tsèmb̄i ȳi m̄f̄uùr̄ə.

¹⁷ “N̄ji'í ànnu yïi Taà ghà à k̄on̄ə gha aa à ni m̄ə m̄ə k̄on̄ə mf̄á n̄tsw̄ent̄i ȳa tá b̄on̄ b̄ú kw̄er̄ə fu. ¹⁸ Kaa n̄u tsù m̄b̄ə wa'á n̄tsw̄ent̄i ȳa a mbo m̄ə kw̄er̄ə. M̄ə aa fa n̄tsw̄ent̄i ȳa aa tsi'í a n̄k̄on̄ə m̄ə. M̄ə t̄swe ni m̄idà'á m̄ə m̄b̄ə m̄ə f̄á, n̄ki n̄tswe ni m̄idà'á m̄ə m̄b̄ə m̄ə b̄ú n̄kw̄er̄ə fu. Aà ànnu yïi mæ Taà ghà à sw̄on̄ə m̄ə ta m̄ə aa n̄ghir̄ə aà.”

¹⁹ Ma nuà nìghàà ni bú n̄zi n̄i nȳat̄ə a t̄it̄i baYuda bȳá. ²⁰ Bo b̄i gh̄á'at̄ə le si swon̄ə ni mæ, “A t̄swe ni àzw̄i ȳi b̄i! A baan̄ə aà b̄aan̄ə! N̄i yu'ut̄ə n̄i ànnu yïi mæ a swon̄ə aa a ya aa ɛ?”

²¹ La b̄i mo'ɔ bi swon̄ə ni mæ, “N̄u yïi mæ à t̄swe n̄i àzw̄i ȳi bi aa kaa m̄b̄ə wa'á lal̄á ka n̄ghaa! M̄b̄ə àzw̄i ȳi bi a ghir̄ə b̄if̄ə'ən̄ə ka nȳə idiḡə aa ɛ?”

Aj̄an̄ə m̄ə bi le n̄tuu Yesu aà

²² A le m̄b̄ə maà noò laa, a b̄ə noò n̄f̄ə'ə, n̄ki b̄ə noò yïi mæ bi le si ji ikoò N̄s̄i'it̄ə n̄d̄am̄a'anw̄i a Yerusalem aà. ²³ Yesu à le si ghant̄ə nt̄əə n̄ko'ɔ mbu n̄siḡə wa adiḡə m̄ə bi le si twon̄ə n̄i N̄tsùbu'ù Solomon aà. ²⁴ BaYuda bi ghot̄ə n̄karis̄ə yi m̄bet̄ə yi mæ, “O ka l̄əò ȳi'í a n̄jim i ywe'e aa a noò àk̄ə aa ɛ? Swon̄ə tá à laa atu b̄i'í: O b̄ə aa Àyo'ò Nw̄i wa aa ɛ?”

²⁵ Yesu a kwi'i a mbo bo mæ, “M̄ə f̄òò m̄ə n̄swon̄ə a mbo bù la kaa ni wa'á annù yïi mæ m̄ə sw̄on̄ə aa b̄ii. Mif̄á'á m̄ii m̄ə m̄ə f̄á'a n̄i ik̄úm̄ Taà ghà aa, mi d̄i'í n̄i n̄u yïi mæ m̄ə ni ghu aà; ²⁶ la kaa ni wa'á b̄ii n̄lon̄ə m̄ə kaa ni si m̄b̄in̄j̄èr̄ə ja b̄ə aà. ²⁷ M̄b̄in̄j̄èr̄ə ja i yu'u n̄i

n̄ji yà; mè zì waa, i kii n̄yon̄ nàà. ²⁸ Mè fa n̄i n̄tswènt̄i yii mè i lw̄i'i n̄iṅkon̄ aa a mbo bo, kaa tâ bo yi wa'à kwò b̄. Kaa n̄u tsu kaa a yì wa'à waa a mbo mè t̄wɛɛ n̄kwɛrɛ. ²⁹ Taà ghà yii mè à fa waa a mbo mè aa, à t̄swe n̄i àdà' à n̄tsyatè n̄joò ìtsim̄, kaa n̄u tsu si ghu t̄swé yii mè mb̄a a t̄wɛɛ waa a mbo Taà ghà n̄kwɛrɛ. ³⁰ Mè n̄i Taà ghà, b̄i' i yu b̄e aa ayoo yì f̄uùr̄." ³¹ BaYuda bya b̄i yu'ù m̄ ma la aa, mb̄wɛɛ n̄gò'ò mè b̄i b̄u tumt̄e yi ghu. ³² Yesu a swon̄ a mbo bo mè, "Mè gh̄irè mè inn̄u j̄i ghà'at̄è j̄i sigin̄e a n̄si mi' i b̄u, j̄i mè Taà ghà à fa mè tâ mè gh̄irè; àa yuu ann̄u a tit̄i inn̄u ma j̄u yii mè a gh̄irè n̄t̄on̄j̄e ghuu i lw̄i n̄i tigè n̄lòo a tumt̄e gha aa e?"

³³ Bo kwi' i ghu mbo mè, "Kaa b̄i' i si l̄òo a ntumt̄e gho aa nlon̄j̄e ann̄u yì sigin̄è ma yù yì tsu mè ò gh̄irè aà. Là b̄i' i l̄òo ntumt̄e gho aa nlon̄j̄e mè ò b̄èḡit̄e Nw̄i! Ò b̄e aa t̄si' i n̄um̄is̄on̄j̄e là mb̄aṅn̄e ntigè n̄lòo n̄i n̄lòḡè ìb̄inn̄u gho mè ò b̄e aa Nw̄i!"

³⁴ Yesu a kwi' i a mbo bo mè, "Tigè b̄i n̄w̄a' anè a m̄m̄ àṅwà' ànè n̄n̄j̄s̄e buu mè Nw̄i à le n̄swon̄j̄e mè, 'N̄i n̄i b̄inw̄i'? ³⁵ B̄i' in̄è zì mè kaa mb̄e b̄i wa' à ann̄u yii mè a t̄swe a m̄m̄ àṅwà' ànè Nw̄i aa k̄wens̄; mb̄e Nw̄i a twon̄j̄e b̄e bya mè à le m̄fa ntòò yì a mbo bo aa n̄i b̄inw̄i, ³⁶ a t̄syà aa mè akè n̄i swon̄j̄e a mbo yu wa yii mè Tà a t̄sò'ò n̄i ayoo afa' à yì, n̄too f̄aa m̄m̄ n̄b̄i aa, mè a b̄èḡit̄e Nw̄i, n̄lon̄j̄e mè à swon̄j̄e mè, 'Mè n̄i Mu Nw̄i' aa e? ³⁷ Mb̄e a b̄e yii mè kaa mè si inn̄u j̄i mè Taà ghà à swon̄j̄e tâ mè ka n̄gh̄irè aa gh̄irè, n̄i tsuu m̄int̄i muu a nu mè n̄n̄j̄e. ³⁸ Là mb̄e mè ka n̄gh̄irè aa ma juu inn̄u, ka mè n̄i si gha b̄ii aa, a ku' un̄è mè bon̄j̄e n̄i laa mb̄ii inn̄u j̄i mè mè gh̄irè aà, tâ zì n̄gaa yì mò'ò mè Taà ghà à t̄swe a m̄m̄ mè, mè k̄i n̄tswe a m̄m̄ Taà."

³⁹ B̄i b̄u n̄lòo mè b̄i b̄aṅn̄e yì, a wi' ikè mb̄we yì a tit̄i bo. ⁴⁰ Yesu a b̄u n̄lò ndans̄è n̄too a n̄jii n̄k̄i Jordan, wa adigè mè Jon à le si murè b̄e ghu a n̄k̄i aà, n̄tigè n̄tswe ghu. ⁴¹ B̄è b̄i ghà'at̄è le n̄zi ghu mb̄ò. Bo le si swon̄j̄e n̄i mè, "Jon, kaa à le wa' à ìlens̄è gh̄irè, là inn̄u t̄sim̄ j̄i mè à le n̄swon̄j̄e nlon̄j̄e n̄gaa n̄u ghuà aa, i f̄è' è mè n̄laa." ⁴² B̄è b̄i ghà'at̄è b̄ii mè b̄i le n̄zi ghu aa b̄i n̄j̄e m̄int̄i myaa ghu n̄u.

11

N̄iwo n̄i Lazarus

¹ N̄u yì mò'ò à le n̄tswe ghu, ìk̄um̄ yì i b̄e Lazarus, n̄tswe n̄i a ala' a Bethany, n̄gh̄irè n̄wò n̄igh̄ò. Bethany gh̄u à le mb̄e ala' a yii mè Mary bo mumaà yì Martha le si t̄swe ghu aà. ² (Mary ma gh̄u, à n̄i wa mè à le n̄k̄urè m̄ighurè m̄i àt̄ind̄uù mya a m̄ik̄orè Yesu n̄tigè nyè' e n̄i ìn̄on̄t̄u j̄i aà. Lazarus gh̄u mè à le si gh̄òò aa, a le mb̄e mumaà yì yì mb̄aṅn̄e.) ³ B̄ij̄aant̄è b̄i bya b̄i le n̄too n̄k̄i a mbo Yesu n̄swon̄j̄e ghu mbo mè, "M̄m̄à' àmb̄i, n̄s̄uk̄à' à gh̄o wa mè ò k̄on̄j̄e aa a gh̄òò."

⁴ Nòò yii mè Yesu à le nyu' u n̄k̄i ghu aa, swon̄j̄e mè, "Kaa n̄igh̄òò n̄i Lazarus n̄u kaa n̄i ka wa' à aa n̄i n̄iwo lw̄i' is̄è; n̄igh̄òò n̄u n̄i zì aa mè n̄i zì n̄i n̄igha' a a mbo Nw̄i, i k̄ii b̄e m̄an̄j̄i yii mè Mu N̄u a ka k̄ii kwɛrɛ n̄ii n̄igha' a ghu."

⁵ Yesu à le n̄k̄on̄j̄e Martha n̄i mumaà yì Mary n̄i Lazarus. ⁶ Ka mè à le n̄k̄on̄j̄e waa t̄si' i ann̄u aa, à kwɛrè mè n̄k̄i n̄igh̄òò Lazarus wa aa, mb̄u n̄tswe maa adigè n̄jwi j̄i baà. ⁷ N̄jwi jya j̄i baa i t̄syà mè aa, a swon̄j̄e a mbo n̄ḡan̄j̄yoḡènn̄u j̄i jya mè, "N̄i gh̄irè b̄i' in̄è bu mb̄ii n̄gh̄e fu a ala' a Yudea."

⁸ N̄ḡan̄j̄yoḡènn̄u j̄i jya i kwi' i ghu mbo mè, "Rabbi, ò wà'at̄è mè kaa agha' a a burè t̄i sà'at̄è mè, b̄è b̄i adigè ma bya k̄i l̄òo ntumt̄e wò n̄i n̄gò'ò, ò b̄u n̄lòo n̄i mb̄ii gh̄èè ghu aa e?"

⁹ Yesu a swon̄j̄e a mbo bo mè, "Tigè ìb̄an̄t̄è noò i t̄swe n̄i n̄jwi aa n̄igh̄um̄ n̄tsò baa aa e? Maa aj̄an̄, n̄u n̄tsim̄ yii mè a karè a si' in̄è aa, kaa à si m̄ik̄orè m̄i tumt̄e n̄wò, n̄lon̄j̄e mè a yè n̄i n̄k̄à' a mb̄i gh̄u aà. ¹⁰ Là n̄u yii mè a zì n̄i itugè aa, a f̄iṅk̄è n̄jwo, n̄lon̄j̄e mè kaa à si n̄i n̄k̄à' a t̄swé." ¹¹ Yesu à swon̄j̄e mè ma la aa, mb̄u n̄k̄u' usè mè, "N̄s̄uk̄à' a yì' in̄è Lazarus a bw̄ii aa bw̄ii, là mè ka gh̄èe i t̄sigit̄e yì t̄a à b̄iinn̄e filò." ¹² N̄ḡan̄j̄yoḡènn̄u j̄i i kwi' i ghu mbo mè, "M̄m̄à' àmb̄i, n̄b̄e a ka mb̄wii aa bw̄ii bon̄j̄e à ka b̄u b̄iinn̄e i t̄swe fu nt̄i."

¹³ Yesu à le si l̄òo aà n̄swon̄j̄e mè Lazarus à kwò aa kwò, là n̄ḡan̄j̄yoḡènn̄u j̄i i b̄aṅn̄è n̄m̄coont̄e mè Yesu a swon̄j̄e aa t̄si' i filò fi bw̄ii. ¹⁴ Yesu a tigè n̄gh̄e n̄i mb̄ii n̄laans̄e a mbo bo mè, "Lazarus à kwò mè, ¹⁵ là n̄lon̄j̄e n̄kwit̄u ghuu, mè d̄or̄it̄e mè kaa mè gh̄irè n̄w̄a' à b̄i' i yu t̄swé aa, tâ t̄a n̄i t̄sya ghu mb̄ii. T̄s̄its̄on̄j̄e n̄i gh̄irè b̄i' in̄è gh̄e ghu mb̄èe."

¹⁶ Thomas, wa mè b̄i le si twon̄j̄e n̄i mu b̄inw̄i aa, a swon̄j̄e a mbo n̄ḡan̄j̄yoḡènn̄u Yesu jya j̄i mò'ò mè, "N̄i gh̄irè t̄a b̄i' in̄è yon̄j̄e n̄d̄i' inn̄u yì' in̄è t̄a b̄i' in̄è n̄b̄o gh̄e t̄a a b̄e n̄iwo, b̄i' in̄è n̄b̄ò kwò!"

Yesu à n̄i n̄ywèèn̄ n̄i n̄iwo n̄k̄i mb̄e n̄tswènt̄i

¹⁷ Nòò yii mè Yesu à le n̄zi n̄k̄u' u a Bethany aa, nyè mè à le t̄i b̄e aa bon̄j̄e Lazarus à kwò mè, b̄i twin̄j̄e yì, n̄jwi i t̄syà j̄i n̄ikwà. ¹⁸ A n̄lò a Bethany n̄gh̄e nywè' e a Yerusalem

à le mbø tsö bimalè bi baà, ¹⁹ maa ajàñ baYuda bí ghà'atè bi le nzì a mbèe Martha bo Mary a nlo'etè mìnñi myaa nlon annù niwo mumaà wàà wá.

²⁰ Nòò yii mæ Martha à le nyu'u mæ Yesu a zì aa, mfè'è ñghæe a mbòò yi, la Mary a bânñè ntswe a ndá. ²¹ Martha à ghèè mæ mboo Yesu aa nswon ghu mbo mæ, "Mmà'ambí, ò kí baa tswe faà bon ka baa mumaà gha ghú kaa à sì kwó! ²² Lá mè zì tsi'í annù nñjkonj mæ, tsi'í tsitsón ò bè betè annù yii mæ o lòò aa, bon Nwí à ka fa a mbo wò."

²³ Yesu a swonj ghu mbo mæ, "Mumaà ghò ghú à ka bú bìnè fu."

²⁴ Martha a kwi'i ghu mbo mæ, "Mè zì mæ à ka yí bìnè fu a noò yii mæ biku bi bè ka yí yweenè niwo a njwí ñlwi'ínjñmè aà."

²⁵ Yesu a swonj ghu mbo mæ, "Mè ni nywèèné ni niwo, ñki mbø ntswénti. Nù ntsim yii mæ à nñj nti yí a nu mè aa, à ka tswe nti, ka mæ mbø a te'ε ñkwo kwo. ²⁶ Nù ntsim yii mæ à ntswe nti ñki nñj nti yí a nu mè aa, kaa à ka yí wa'à kwó. O bii ma yú annù aa ε?"

²⁷ Martha a kwi'i mæ, "ñjñ, Mmà'ambí, mè bii! Mè bii mæ ò laa mbø Ayo'ò Nwí, mbø Mu Nwí, wa yii mæ à le ntswe ní mfè'ε fàa mbi aà."

Ajàñ mæ Yesu à le nyè'è aa

²⁸ Martha à swòñ mæ ma mùu ajàñ aa, ñjñ'esè mbi ñghèe a ntwonj mumaà yí Mary. A ghèè mæ aa nswonj ghu mbo mæ, "Ndá'innù à zì mæ, à laa ñkii mbetè ní ghò." ²⁹ Mary à yù'ù mæ aa mburè mbiñnè mfè'è ñghæe a mbòò yi. ³⁰ (A le si bə maa noò aa bonj kaa Yesu kaa à burè tì wa ñjò'ò ala'a ñghèè ñkkuu, lá mburè aa tsi'í wa adigè mæ Martha à ghìrè mmà'atè yi ghu aa.) ³¹ BaYuda bii mæ bi le ntswe a múm nda bo Mary wa adigè niwo aa, bi yè mæ a jàñ yii mæ à bìnè ñka mfè'ε ñghèè aa, mòmcontè mæ a ghèè aa wa atu nisyè a nyè'è ghu, ntigè nyoñ nni.

³² Mary à ghèè mæ ñku'u wa adigè yii mæ Yesu à le ntswe ghu aa, nyè yi, ñwò ghu mikòrè, ñswonj mæ, "Mmà'ambí, ò kí baa bə tswe faà bonj kaa mumaà ghà ghú kaa à sì kwó!"

³³ Yesu à yè mæ ajàñ yii mæ Mary bo bi bə bya mæ bo bo zì aa, bi yè'èné aa ñjñjñè ñki ñko mliññè wàà tsi'í annù nñjkonj. ³⁴ Yesu a betè waa mæ, "Ní twiñj yi aa fə aa ε?"

Bo kwi'i ghu mbo mæ, "Mmà'ambí, zì nyè."

³⁵ Yesu a yè'è. ³⁶ Bè bii mæ bi le ntswe ghu aa bi swonj mæ, "Ní yè ajàñ yii à le ñkòñj yi aà!"

³⁷ La bo bí mo'ò bi swonj mæ, "A le mbaa wa'à ghìrè tá bifè'èné ka nyè idigè aa ε? A kà wa'à kà nzi a ajàñ yii mæ mbø yu ghìrè Lazarus a tswe tì kwo aa ε?"

Ajàñ mæ Yesu à le nyweensə Lazarus aà

³⁸ Ajàññè a bú ntswa Yesu tsi'í mbø annù, a ghèè wa atu nisyè mæ bi le ntwiñj Lazarus ghu aa (nisyè ma nú le mbø aa àbù'ù mæ bi to a múm ñgò'ò, ñki ñkusè ntsù yi ní ñgò'ò). ³⁹ Yesu à zì mæ ghu aa, nswonj a mbo bo mæ, "Ní lo'osè ñgò'ò ya wa ntsù nisyè!" Martha, ñjñàntè ñkú ñu wa, a kwi'i ghu mbo mæ, "Mmà'ambí, àyà' à a ka lùm si'í si'í ñlon mæ à ní njwi ji níkwá tsitsónj a jàñ yii mæ bi kí twiñj aà!"

⁴⁰ Yesu, a swonj ghu mbo mæ, "Mè ghìrè mbaa wa'à a mbo wò swonj mæ, ò ka yè nigha'a ní Nwí, mæ mbø wò bii aa ε?" ⁴¹ Bo lo'òsè ñgò'ò ya mæ bi le ñkusè ntsù nisyè nya ghu aà. Yesu a ñentè mi'í mi a ndəñ nswonj mæ, "Taà ghà, mè fa mbi'ikə a mbo wò, ñlonj mæ o yu'utə ní annù yii mæ mæ swonj aà. ⁴² Mè zì mæ o yu'utə ní annù yii mæ mæ swonj aa ñgòñ bìnòò bítسیمè, lá mæ lòò a nswonjə yulà annù tsitsónj aa nlon ñkwitu nndò bə búllà faà, tá tã bo bii mæ a gha aa a tòò wò." ⁴³ A mənşə mæ a nswonj ma mùu ajàñ aa, ñtwonj Lazarus tsi'í ní ñjñ yí nti, mæ, "Lazarus, fε'ε nzí!" ⁴⁴ Lazarus, a fε'è, mburè ní its'è'è jya jii mæ bi le limtə mbò mi, ní mikòrə mi, a b'ò'ò nsí yi ghu mbonj ntwiñj aà. Yesu a swonj a mbo bo mæ, "Ní fεε its'è'è jya ghu nu, mma'atè yi tá a ghæe."

Ajàñ yii mæ bi le ntañjə annù atu Yesu aà

(Mt. 26.1-5; Mk. 14.1-2; Lk. 22.1-2)

⁴⁵ BaYuda bya bí ghà'atè mæ bi le nzì a mbèe Mary wa adigè niwo aa, bi le nyè annù ya yii mæ Yesu à le ñghìrè aa, nñj mánti myaa ghu nú. ⁴⁶ La bo bí mo'ò bii ñghæe a mbo baFarisai ñswonj annù yii mæ Yesu à le ñghìrè aà. ⁴⁷ Maa ajàñ, baFarisai bo bí bíli bi ñgáñmà'a Nwí, bi ghèè mboonsə bo bí ñgáñdasa'a, ñswonj mæ, "Bí'inè ka ghìrè aa mæ akə aa ε? Ní yè ileisè jì ghà' à ñgha'a mæ nù ghú a ghìrè aà!" ⁴⁸ Bí'inè bə mæ'atè yi tá à ka ñghæe ní mbii ma mùu ajàñ bonj bə bítسیم ka bii annù yi, tá bità bi ala'a bi baRoma bi zì nta ngi'í ní ndámà'anwi yí'inè bo bi ala'a yí'inè!"

⁴⁹ Nù nìbò yí mò'ò yii mæ ìküm yi i le mbø Kaifas, mbø ñgáñmà'a Nwí yí ñwè maa alòò aa, a swonj mæ, "Itirè ndè jì tsu!" ⁵⁰ Ní sì zì mæ a bonjə mæ tá nì zwitə a ñú yí mfuürə a

atu àbùgè bê, òntsyatè ajànj yíi mæ mbø nì zwiṭè àla'à tsìm aa ε?" ⁵¹ Tsi'í ànnù nìnkòṇè, kaa à le wa'á annù ma yú swonj aa nì ìtu ìbìnnù yì bê; m̀bø yíi mæ à le mbø ñgànjm̀a' anwí yí ñwè maa alòò aa, Azwí Nwí a le ñghìrè mæ tá à fi'isè ma yú ànnù ñswonj ñlonj mæ Yesu à le ntswe nì ñkwo a atu baYuda aà, ⁵² kaa tá à wa'á aa tsi'í baYuda bobo bê, à le ñki ntswe nì ñghòtè bè bì Nwí bii mæ bì ja'anè a múm m̀bì yú ntsimè aa, ta tá bo bè ìbìnnu yì fùürè.

⁵³ Nloginè maa ñwji, b̀isa'a b̀i ala'a b̀i baYuda b̀i tigè ñtanj ajànj mæ b̀i ka zwiṭè yì. ⁵⁴ Maa ajànj, Yesu kaa à le si wa'á bù ñkarè a titii baYuda nyèntè, à le mbàṅṅnè m̀ma'atè ñghèe a mbèè àdìgè yí m̀'ò, a mbèè ñta'a miwèè miwèè, b̀i twonjè nì ìkùmè ala'a wa nì Ephraim, bo b̀i ñgànyègònnù jì b̀i tigè ñtswe ghu.

⁵⁵ Nòò ikòò Passa à le ntigè ñkoontè, bè b̀i ghà'atè ló a ala'a ñko'ò ñghèe a Yerusalem a nìlè nù jyaa i laa ajànj mæ nòṅsè à le ndi'ì aa, mbonj tá nòò ikòò wa ku'u. ⁵⁶ Ajànj yíi mæ bo le si lòò nì Yesu aa, bo b̀òontè mæ a ndàmà' anwí aa, ñtigè mbetè nì waa bo nì bo mæ, "Nì m̀òntè mæ akè aa ε? Nì laa m̀òontè mæ à ka zì faa adìgè ikòò aa ε?" ⁵⁷ A le ti bè aa bonj b̀ilii b̀i ñgànjm̀a' a Nwí bo b̀i baFarisai, b̀i tsèrè mæ mæ mbø ñù tsu a zì adìgè yíi mæ Yesu à tswe ghu aa, a zì ñke'enè, ta tá b̀i baṅṅè yì.

12

A ajànj yíi mæ Mary à le nyo'ò Yesu nì m̀awurè a Bethany aà
(Mt. 26.6-13; Mk. 14.3-8)

¹ Njwí i le ntigè mburè aa jì nto'ò mbonj tá ñjwí Passa i zì. Yesu à le nzi a Bethany, wa adìgè mæ Lazarus wa yíi mæ à le nyweensè a niwo à le si tswe ghu aà. ² Bì le nnaṅsè m̀ijì ghu mbò. Lazarus bo Yesu tswe à atu atetè, Martha a tigè ñfa ni m̀ijì a mbo bo. ³ Mary à le nìlògè atii ntsinj mighurè m̀i lùmtè m̀i atindùù mii mæ m̀i le nnaṅsè m̀bè tsi'í m̀i narda aa, ntswentè a m̀ikòrè Yesu, ñlògè ìndòntù jì ntigè nyè'è ghu. Ayà'à mighurè ya a le mfè'è ñluu wa múm ndá. ⁴ Judas Iscariot, ñgànyègònnù yí yí m̀'ò mæ à le ntswe nì mfè'è yì aa, a swonj mæ, ⁵ "Bì ghìrè wa'à mighurè mù logè ñifee nì àba'atè ñkabè silva ñkhi jì tarè,* ñlògè ñkabè ya ñkwetè ñgànjèfùmè ghu aa a ya aa ε?" ⁶ Kaa à le wa'á ma mùu ajànj swonj aa ñlonj mæ à le si ko m̀lèṅṅnè ñgànjèmfùmè, à le swonj aa ñlonj mæ à le mbø nyèrè aà. Tsò mæ abàa ñkabè aa à le si lèè yu aa, à le si ñe'esè m̀fi'itè nì yí m̀'ò.

⁷ Yesu a tigè ñswonj mæ, "Mà'atè yì! Mà'atè yì tá à lèè mighurè mù a nyo'ò mæ ghu a ñwji yíi mæ b̀i ka yì twiṅj gha ghu aà. ⁸ Bu b̀i ñgànjèmfùmè tswe aa tsi'í b̀inòò b̀itsimè, lá kaa mæ ka yì wa'á a titii bù aa a ñgòṅ b̀inòò b̀itsim tswe."

⁹ Nnòò bê yíi mæ i le mburè ñgha'a ñgha'a aa, i le nyu'u mæ Yesu à le ntswe a Bethany, ñtigè ñghèe ghu. Kaa b̀i le ñwa'á ghu ká ñghèe laa aa ñlonj tsi'í Yesu, b̀i le ñkii ñghèe aa a nyè Lazarus, wa yíi mæ Yesu à le nyweensè niwo aà. ¹⁰ B̀ilii b̀i ñgànjm̀a' a Nwí b̀i le ntigè ntaṅtè nì ajànj yíi mæ b̀i ka kii zwiṭè Lazarus, ¹¹ ñlonj mæ à le ñghìrè yu mæ tá baYuda b̀i ghà'atè tá b̀i ka ma'atè nì waa mbàṅṅnè ñghèe nì a mbo Yesu.

A ajànj yíi mæ Yesu à le ñkuu a Yerusalem tsò mfò aà
(Mt. 21.1-11; Mk. 11.1-11; Lk. 19.28-40)

¹² Abèè a fù'ù mæ, ñnòò bê yí ghà'atè yíi mæ i le nzi a ñjì ikòò Passa aa, i le nyu'u mæ Yesu a kuu a Yerusalem. ¹³ B̀i le ntigè ñghèe nìlòò ñjanj mighè ñghèe nì ju a ñkwèrè yu ghu. Bo le si tigè ntwonjè nswonjè nì mæ,

"Hosiana! B̀i'inè gha'asè yu wa yíi mæ a zì nì ñkùm Mm̀a'ambì aà!
B̀i'inè gha'asè a Mfò baIsrael ma ghù!"

¹⁴ Yesu à le lògè jàkasi ñko'ò ghu atù, a fe'è tsi'í wa ajànj yíi mæ b̀i ñwa'anè a múm àṅwà'anè Nwí aa mæ,

¹⁵ "Tsuu ki bo'ò mbá, wó, ñjò'ò àla'à Sion!
Mfò ghò à wíi mæ a zì, ñko'ò a atu mu jàkasi aà."

¹⁶ Maa noò, kaa ñgànyègònnù jì kaa i le wa'á ñji'í ànnù ma yu zì. Lá nòò wa yíi mæ Yesu à le ñyweensè niwo ñkuu a mum ñgha'á nì aa, bo le ñwa'atè mæ àṅwà'anè Nwí a le nswonj ànnù ma yú ñlonj ñgaà yí, ñki tigè ñwa'atè ajànj yíi mæ b̀i le ñghìrè ma yú ànnù ghu nù aà.

¹⁷ Bè bya bii mæ b̀i le ntswe bo b̀i Yesu wa noò mæ à le nzi twonjè Lazarus mæ tá à fe'è wa mum nìsyè, ñyweensè yì niwo aa, b̀i le ñghèè ñswonj ànnù yíi mæ bo le nyè aà. ¹⁸ A nì ànnù yíi mæ a le ñghìrè ñnòò bê wa i zì a mbòo Yesu aà. Bo le nzi aa ñlonj àlènsè ma ya mæ à le ñghìrè aà. ¹⁹ BaFarisai bii mæ b̀i le ntswe ghu aa, b̀i le si tigè nswonjè bo nì

* 12:5 300 denarii, ñkabè baGrikia, denarius yí m̀fùürè a le mbø ñkabè ñgànjèfà'á a atu ñjwí. 12:13 Ps. 118.25-26
12:15 Zech. 9.9

bo mæ, “Kaa ànnu yïi mæ bi'inè ghìrè aa kaa a si ni mbïi gheè! Yê nà àjàn yïi mæ mbïi òntsim i yònghè ghu njim lii aà!”

BaGrikia bi lɔɔ a nyə Yesu

²⁰ BaGrikia bi mo'ɔ bi le ntswe a titi bè bii bi le ñko'ɔ ñghæe a Yerusalem a mmii Nwï wá noò ìkòò. ²¹ Bo gheè ñswon a mbo Philip (wa mæ à le nló a Bethsaida a Galilea aà), mæ, “Taà, bi'i lɔɔ a nyə Yesu.”

²² Philip a gheè ñswon a mbo Andrew bo bya bi baa kî ñghæe nswon a mbo Yesu. ²³ Yesu a kwi'i a mbo bo mæ, “Nòò à kù'ù mé mæ Mu Nù à ka kwærə ñigha'a. ²⁴ Mè swon tsi'i annu ññkon a mbo bù mæ, m̀bè bi tuu mbùmə ànsan a nsyè bwe'e tá ì kwo mfəerə bon ì ka tswe tsi'i yüyü, kaa wa'à senè. Bæ mæ ì kwo bon ì ka tigə tən mbùmə ànsan jì ghà'atè. ²⁵ Nù yïi mæ a kōñ ntswənti yïi aa à ka bəñnə bwesə, lá nù yïi mæ a baa ntswənti yïi fāa nsyè aa, a bəñnə ləə aa ləə ì yïi tswe nì ntswənti yïi ì lwi'i ñikonə aà. ²⁶ Nù yïi mæ a kōñ a ñka mfa'a a mbo mæ aa, à tswe nì ñka nyònghè nì ghà, tá ngəñafà'á ghà a kî ntswe a adigə yïi mæ mæ tswe ghu aà. Taà ghà à ka yï kii nentə a nù òntsim yïi mæ a fà'a a mbo mæ aà.

Ajàn mæ Yesu à le ñghàa annu ñlon annu niwó yi aà

²⁷ “Ntiì gha ì luu nì àjəñnə, mæ ka swon aa mæ akə aa e? Mè ka swon aa mæ ‘Taà, tsee bii tá ghua nòò ñgi'ì à yə gha aa e?’ Ngəñ mæ le nzi ñlon aa nòò ñgi'ì mà ghú. ²⁸ Taà, gha'asə Hkum ghó!”

A swon mæ laa, ñji ì ghaà a aburə nswon mæ, “Mè tè'è mæ ñgha'asə, mæ ka kù'ùsə bú gha'asə.”

²⁹ Nnòò bə wa mæ ì le ntəə maa adigə aa, ì le nyu'u ñji yá, bi mo'ɔ swon mæ, a kum mbəñə, bi mo'ɔ bi swon mæ, “Angel à ghàa ghu mbò!”

³⁰ Yesu a swon a mbo bo mæ, “Nji yú kaa ì si ghaà ñlon aa ngaa yà, ì ghaa nlon aa ngaa yù. ³¹ Nòò yïi mæ bi ka sa'a isa'a mbi ghu aa, à kù'ù mé. Bi ka sigisə nù yïi mæ a sa'a mbi yù aa a aləñə nifò, ì furə yi tá à fə'ε. ³² Nòò yïi mæ bi ka nentə ghà a ndəñə, ì ló'ðə aa fāa atu nsyè aa, mæ ka swon bə bitsim tá bi zi a mbo mæ.” ³³ À le nswon laa ñfigitə aa ajəñə niwo yïi mæ à le ntswe nì ñkwo aà.

³⁴ Nnòò bə wa ì kwi'i mæ, “Nòñsə yï'i à swon mæ Ayò'ò Nwï wa à ka yï tswe aa ññkonə. O bú òntsyə aa la nswon mæ bi ka nentə Mu Nù a ndəñə aa e? Mu Nù ma ghú à bu mbə aa wò aa e?”

³⁵ Yesu a kwi'i mæ, “Ñkà'á ì ka bú tswe bu bo aa tsi'i a atu mú àtiì noò. Nì ka ntəə a múm ñkà'á fāa noò mæ nì tswe nì ghu aa, mæ tá itugə tsuu ghuu fii; ñlon mæ nù yïi mæ a təə ñitugə aa kaa à si adigə yïi mæ yu ghèè ghu aa zì. ³⁶ Nì ññ mánti muu a nú ñkà'á ghú fāa noò mæ nì tswe nì ghu aa, tá bə bɔɔ bi ñkà'á.”

Yesu à swon mæ laa aa, nlo yi a titi bo ñghæe ñlèəntə.

Annu ajəñ mæ bə le wa'à nì àbiinti tswə aà

³⁷ Ka mæ à le ñghìrə ìlensə jì ghà'á ñgha'a a titi bo aa, kaa bo le wa'á mánti myaa ghu nu ññjə; ³⁸ mæ tá annu yïi mæ ngəñntoò Nwï Yesaiah à le nswon aa, tá à fə'ε mbòontə mæ,

“Taà, wò à le mbii ntoo ya mæ bi'i le nswonə aa e?

Nwï à le ndi'ì mida'á mi aa a mbo wò aa e?”

³⁹ Maa ajəñ kaa bo le ñwa'a mánti myaa ghu nu ññjə ñlon mæ Yesaiah à le ñki nswon mæ,

⁴⁰ “Nwï à mà'à mæ afə'ə a mi'i bo, ñki mfiì mitsyè myaa, mæ tá mi'i myaa tsuu idigə kî yə, tá itú jyaa ì tsuu innu kî zi, tá wa'a waa ló mbəñkə nzi ntsi'i gha tá mə ghurə waa.”

⁴¹ Yesaiah à le nswon laa nlon mæ à le nyə ñigha'a nì ñtigə mbon swonə ma yuú ànnu ñlonə yi aà. ⁴² Ka mæ à le mbə ma múu ajəñ aa, bità bi ala'a bi ghà'atè bi le ññ mánti myaa a nu Yesu, la kaa wa'à bəñnə ñswonə nì a mbo bə ñlon mæ bo le si bo'ɔ nì mæ baFarisai ka furə waa a ndəñghotə. ⁴³ Bo le kōñ mæ tá bə ka mbeentə waa, ntsyatə nloò mæ tá Nwï à beentə waa.

Ñghàa nì Yesu nì ka yï sa'a bə

⁴⁴ Yesu a təñnə ñswon mæ, “Nù yïi mæ à ññ nti yï a nu mæ aa, kaa à si aa tsi'i a nu mæ ññjə, à kî ññjə aa a nu yu wa yïi mæ à le ntoo gha aà. ⁴⁵ Nù yïi mæ à yə gha aa, à yə aa yu wa yïi mæ à le ntoo gha aà. ⁴⁶ Mè zi fāa mbi aa tsi'i tsó ñkà'á, mæ nù òntsim yïi mæ à ññ nti yï a nu mæ aa tá à tsuu a múm itugə lwi'i. ⁴⁷ Nù yïi mæ a yu'u ntoo ya kaa wa'à ləə aa, kaa mæ si isa'a ghu nu ññjə, nlon mæ kaa mæ le ñwa'a fāa mbi zì aa a

ntso'otə mīsa'a, mē le nzi aa a nyweensə m̄bī. ⁴⁸ Nū yīi mē à tūu gha kaa wa'a nighāa na kwērə aa, à tswe nī ànnū yīi a ka sa'a yi, nighāa nīi mē mē swōnə aa, nī ka yī sa'a yi a njwī n̄lwī'injīmə. ⁴⁹ A bə laā aa nlon mē ànnū yīi mē mē swōnə aa, kaa mē si aa nī à yaā àdā'a swonə, a fa Taā ghā yīi mē à le ntōo gha aa mfa nī ànnū yīi mē mē tswe nī n̄ghāa n̄ki swonə aa.

⁵⁰ "Mē zi mē ànnū yīi mē Taā a swonə aa, a fa n̄tswēt̄t̄t̄i yīi mē à lwī'i n̄n̄konə aa. Maa ajān mē swonə aa ànnū yīi mē Taā à swōn mē tā mē swonə aa."

13

Ajān yīi mē Yesu à le n̄sī'i m̄kōrə mi n̄gānyəgənnū ji aa

¹ A le mbə a njwi yīi mē àbēē a ka tigə fu'u tá bī ji miji mi Passa, le bon Yesu à zi mē mē nōd yī fāa mbi à kōdntə mē a ajān mē yu ka bú mmā'atə mbi yū i ghēē yi fu a mbēē Taā yī aa. Ajān mē à le si kōn bə bi bīi mē à le mbə bi fāa mbi aa, à le nan̄sə n̄konə waa n̄ko'ō n̄lwī'isə.

² Yesu bo bī n̄gānyəgənnū ji le si ji miji mi n̄kwēf̄d̄ a atu atətə, le bon Satan à n̄n̄ mē adī'itə yī bī a n̄t̄i Yuda mu Simon Iscariot mē tā à fee yi. ³ Yesu à le nzi mē Taā yī à fā mē n̄gōn jōd t̄sim fāa mbi a mbo yu, n̄kī nzi mē ajān mē yu le nlō a mbo Nwī n̄zi aa, yu ka bú lō ghēē yi fu ghu mbēē. ⁴ A le ntigə mb̄inə aa atu atətə, n̄tsō'ō akutə yi nlə, nlogə tawolə n̄l̄imtə a atii yu. ⁵ Nlogə n̄kī n̄n̄n̄ nī ākan n̄lōginə n̄ka n̄sī'i m̄kōrə mi n̄gānyəgənnū ji ghu n̄kīi nyē'e nī tawolə wa mē à le limtə a atii yu aa. ⁶ A kà mē aa n̄sī'i laa, n̄zī n̄ywe'e a nu Simon Peta, a betə mē, "Mmā'ambī o lōd aa n̄sī'i m̄kōrə ma aa e?"

⁷ Yesu a kwi'i ghu mbo mē, "Kaa ò sī ànnū yīi mē mē gh̄rə aa ts̄its̄ōn̄ zī, la ò ka yī bōn̄ zi aa a nōd n̄jīmə."

⁸ Peta a swonə ghu mbo mē, "Tā à tsuu bə mē nōd tsū à tswē ghu mē ò ka yī sī'i m̄kōrə mā."

Yesu a swonə ghu mbo mē, "Mbə mē tsuu m̄kōrə mo sī'i bəə bon kaa sī ka wa'a nī ànnū bú n̄tswe."

⁹ Simon Peta a swonə mē, "Mmā'ambī tsuu t̄sī'i m̄kōrə ma mumu sī'i, kī n̄sī'i mbō ma bo bī átū yā."

¹⁰ Yesu a swonə ghu mbo mē, "Nū n̄tsim yīi mē à sī'i nū yī aa, à laā n̄siginə kaa n̄kī'i nī m̄bu n̄kwatə n̄sī'i bú n̄tswe; à tigə n̄tswe aa t̄sī'i nī n̄sī'itə m̄kōrə mi. Wa bú b̄tsim nī laā, a kī n̄tigə m̄mē t̄sī'i n̄y yī m̄f̄uūrə." ¹¹ A le tī bə aa Yesu à zī n̄y yīi à ka fēē yi aa, a bə n̄jī'i ànnū yīi mē à le nswonə mē kaa bo le n̄wa'a b̄tsim laa aa.

¹² Yesu à m̄n̄sə mē a n̄sī'i m̄kōrə myaa mya aa, mbū n̄ywe'e akutə yi ya fu m̄biinə mb̄i n̄tswe yi fu wa atu atətə. Mbetə waa mē, "Nī zī n̄jī'i ànnū yū yīi mē mē gh̄rə a nu bú aa e?" ¹³ Nswonə a mbo bo mē, "Nī twonə n̄aa nī n̄d̄'innū, n̄kīi n̄twonə n̄aa nī Mmā'ambī gh̄u, a ku'ūnə maa ajān nlon mē aa n̄y yīi mē mē nī ghu aa. ¹⁴ Mbə mē, Mmā'ambī gh̄u n̄kī mbə n̄d̄'innū gh̄u, lā n̄sī'i m̄kōrə muu, ma m̄u ajān, a ku'ūnə mē tā nī ka n̄sī'i m̄kōrə muu bu nī bú. ¹⁵ Wa mē d̄i'i aa ànnū a mbo bú mē tā nī ka m̄f̄iginə ajān ànnū ma yū mē mē gh̄rə sīi aa. ¹⁶ Mē swonə t̄sī'i ànnū n̄ikonə a mbo bú mē kaa abū'ū a sī Masa yī tsyā. Kaa n̄gān̄tōo a wa'a n̄y yīi mē à tōo yi a kī n̄tsya. ¹⁷ Tsō mē nī zī mē ànnū mē jū ts̄its̄ōn̄ aa, m̄b̄ōōnə a mbo bú mē mbə nī k̄ m̄fa'a nī ju.

¹⁸ Kaa mē si innū ma jū swonə aa nlon n̄gaa yū b̄tsimə, mē zi bə bīi mē mē t̄ē'e ntso'ō aa. Lā n̄ghāa nī Nwī nya mē nī swonə nī mē, 'Nū yīi mē bī'iyu jinə aa, à ka bənj̄ tigə bāā nāā' aa nī tswe nī m̄f̄ē'e mb̄ōdntə. ¹⁹ Mē swonə a mbo bú ts̄its̄ōn̄ aa mē tā b̄ēē mē a gh̄rə m̄f̄ē'ē ma la, nī bīi mē mē laa mbə yu wa yīi mē à nī ghu aa. ²⁰ Mē swonə a mbo bú t̄sī'i ànnū n̄ikonə mē, n̄y yīi mē à kwērə n̄y yīi mē mē tōo yi aa, à kī n̄kwērə aa ghā, n̄y yīi mē à kwērə gha aa, à kī n̄kwērə aa yu wa yīi mē à le ntōo gha aa."

Ajān mē Yesu à le nswonə ànnū ajān mē bi le m̄f̄ēē yi aa

(Mt. 26.20-25; Mk. 14.17-21; Lk. 22.21-23)

²¹ Yesu à m̄n̄sə mē a nswonə ma ju ànnū aa, n̄t̄i yi i nan̄sə n̄llu nī àjən̄nə, a swonə nī n̄sī nī n̄sī mē, "Mē swōnə a mbo bú t̄sī'i ànnū n̄n̄konə mē, n̄y yī m̄ò'ō a t̄it̄i bú à ka gh̄rə fēē ghā."

²² Ànnū a le n̄gha'a n̄gānyəgənnū ji jya, bī tigə n̄lənə waa bo nī bo. ²³ N̄gānyəgənnū yi wa yī m̄ò'ō, yīi mē à le n̄nan̄sə n̄konə aa, à le n̄tswe n̄nan̄sə nyon n̄kōdntə ghu mbēē.

²⁴ Simon Peta a t̄ē'e mī'i mi ghu nu nswonə ghu mbo mē, "Betə yi mē a ghāa aa nlon n̄gaa wō aa e?"

²⁵ Ma waa n̄gānyəgənnū yī, a lō n̄yon̄tə nyəkətə ghu nu, m̄betə yi mē, "Mmā'ambī, n̄y ma ghū, a nī wō aa e?"

²⁶ Yesu a kwi'i mæ, "Nù yïi mæ mè ka tsùtè abaa a nî nÿjà à fa ghu mbo aa, à nî ghu." A kwi'i mæ laà aa, ntigè nlogè abà'a abaa ntsùtè nfa a mbo Judas mu Simon Iscariot. ²⁷ Ajànjè Judas à le nghèsè ñkwèrè abaa ya aa, Satan a kuu ghu ntii. Yesu a swonj ghu mbo mæ, "Wànsè, ghìrè annù yïi mæ o lòc nghìrè aà!" ²⁸ Kaa àbùgè bè yïi a le ntswe wa atu tètè aa, kaa bo le wa'á nji'i ànnù ma yù yïi mæ Yesu à le nswonj ghu mbo aa zì. ²⁹ Tsò mæ Judas à le si lèè abàa ñkabè aa, ngányègènnù Yesu jya jì m'ò à wa'atò mæ, Yesu à le ntswe aà ntoo yi aa mè tá à ghèe nyuu njoo jii mæ bo ka jì ikòè wa aa ghu; kè mæ tá à ghèe mfa ayoo a mbo ñgàñfùmæ. ³⁰ Judas à kwèrè mæ abaa ya aa, mburè mma'atè tsi'i maa noò mife'e. Itugè i fii.

³¹ Judas à mà'atè mæ aa, Yesu a swonj mæ, "Tsitsòn, bi ghà'asè mæ Mu Nù. Tsitsòn bi tsyà mæ ghu nu, ngha'asè Nwì. ³² Mbè bi gha'asè Nwì ntsya ghu nu, bèè boñ Nwì à ka kii gha'asè yi i tsyà a nu yu Nwìngòn, i kii burè ghèsè gha'asè yi ngaa yì mfùurè. ³³ Bòc bā, kaa mæ ka wa'á bi'inè bù ntswe tá àgha' a sa'atò; mæ bè ló boñ nì ka tigè lòc nāá, lá mæ swonj a mbo bù tsi'i ajànjè mæ le nswonj a mbo baYuda aa, mæ swònj a mbo bù tsitsòn mæ, 'Kaa mbè nì wa'á adigè yïi mæ mæ ghèè ghu aa ghèè.' ³⁴ Mè fá ñdi'i yì mfi a mbo bù. Nì ka ñkònj ghu bo nì bù. A ngìj ngìj a ajànj mæ mæ kii ñkònj ghuu aa, nì ka ñkònj ghuu bu nì bù. ³⁵ Nì bè ki kònj ghu bu nì bù boñ bè bitsim ka zi mæ nì laa mbè ngányègènnù jyá."

Yesu a swonj annù ajànj mæ Peta à ka ghìrè tuu yi aà
(Mt. 26.31-35; Mk. 14.21-37; Lk. 22.31-34)

³⁶ Simon Peta a betè yi mæ, "Mmà'àmbì, o ghèè aa a fè aa e?"
Yesu a kwi'i ghu mbo mæ, "Kaa mbè ò wa'á a adigè yïi mæ mæ ghèè ghu aa tsitsòn yonjè, lá à ka yì ki bè a njim tá ò yonjè ghá."

³⁷ Peta a swonj ghu mbo mæ, "Mmà'àmbì, mbè mæ wa'á gho tsitsòn yonjè aa a ya aa e? Wá à t'e'è bè bè ànnù niwo, boñ mæ ka fa ntswèntii yà mbi'i ñkwítù yò."

³⁸ Yesu a betè yi mæ, "O ka nanjè fa ntswèntii yò mbi'i ñkwítù ghá aa e? Mè swònj a mbo wò tsi'i annù ññkònj mæ mboñ tá àñkègè à tøj nítugè sii boñ ò tùu mæ gha ngàà jì tarè."

14

Yesu à nî mánjì yïi mæ a ghèe a mbèe Tà aà

¹ Yesu a swonj a mbò ñgányègènnù jì mæ, "Tá miantii muu tsuu ki tsiginè, tá nì tsuu ki jøjnjè, nì nìj miantii muu a nu Nwì, ñki nìj a nu mè. ² Wa ñja'a nda i burè nluu a nda Taà tsi'i mbè ànnù. Wa mæ ka ghèe i nanjè adigè yïi nì ka yì yøjj tswe ghu aa. A si laà aa bè boñ kaa mè si swonj mæ mæ ghèè aa a nnanjè adigè a mbo bù. ³ Mè bè ghèe nnanjè adigè, boñ mæ ka bú bii lögè ghuu tá bù zi ntswe bi'inè maa adigè mæ mæ tswe ghu aa. ⁴ Nì zi mánjì yïi mæ a ghèè maa adigè aa."

⁵ Thomas a swonj mæ, "Mmà'àmbì, kaa bi'i sí adigè yïi mæ o ghèè ghu aa zì; mbè bi'i tigè ñzi mánjì yïi mæ a ghèè ghu aa mæ akè aa e?"

⁶ Yesu a kwi'i mæ, "Mè nì mánjì, mbè annù ññkònj, ñki mbè ntswèntii. Kaa mbè ñu wa'á a mbèe Taà ghèe tsi'i tì ghè à tsya a nu mè. ⁷ A le mbaa bè mæ nì zi gha, boñ nì ki nzi Taà. Lá i lögè ñtsitsòn nì zi yi, nì kè mæ ñyè yi."

⁸ Philip a swonj a mbo Yesu mæ, "Mmà'àmbì, ayoo yïi mæ bi'i tigè nloò tsitsònjè aa à nì tsi'i mæ tá ò di'i Ta a mbo bi'i tá nú yi boñj."

⁹ Yesu a kwi'i mæ, "Bi'inè nanjè mæ ntswe aa a nì noò yì ñsya, kaa ò wa'á gha zi aa e, Philip? Nù yïi à yè gha aa, ò yè mæ Taà. O tigè mbu ntsya aa la nswonj mæ tá mè di'i Taà a mbo bù aa e? ¹⁰ Philip, ò sè bii mæ mæ tswe aa mum Taà, Taà a kí ntswe a mum mè aa e? Ìnnù jù mæ mæ swonj nì a mbo bù aa, kaa mè si aa nì átu ya swonj, à nì ifá'à Taà ghá yïi mæ à tswe a mum mè aa. ¹¹ Bii nì mæ mæ tswe aa mum Taà, Taà a kí ntswe a mum mè; a tuu laa bè, nì tigè mbii nloj bè mifá'à mú mæ nì yè mè fa'à aa."

¹² Yesu a bú nswonj mæ, "Mè swonj a mbo bù tsi'i ànnù ññkònj mæ, ñu yïi mæ à ññj ntii yi a nu mè aa, a ka kii ki fá'à mifá'à muà mæ mæ fá'à aa; i t'e'è bájnjè i ki fá'a ñnnù jii mæ i tinsè ntsya aa, ñlonj mæ mæ ghèè a mbèe Taà laa aa. ¹³ Mè bè ghèè boñ mæ ka ki ghìrè nì ñnnù tsim jii mæ nì bètè nì ñkùm gha aa, mæ tá bi yè ñgha'a nì Taà ntsya a njim Mú yì. ¹⁴ Nì bè betè annù tsu nì ñkùm ghá bèè boñ mæ ka ghìrè."

Ajànjè mæ Yesu à le ñkà'à mæ yu ka too Azwì Nwì aà

¹⁵ "Nì bè kònjè gha, boñ nì ka kí lèè ñdi'i já. ¹⁶ Tá mè betè a Taà mæ tá à too ngàñkwètè ghùu yì dànjè, yïi à ka tigè lwì'i bu bo. ¹⁷ A nì Azwì annù ññkònjè. Kaa mbè ñbi yù wa'á yi kwèrè; ñlonj mæ kaa mbi yù kaa si ñni yè, kaa wa'á yi kí nzi. Lá, nì zi yi, nloj mæ a tswe a titii bù, ntswe nì a mum bù."

¹⁸ Yesu a bú nswon mæ, “Mê bə ghêe bonj kaa mæ ka wa'á ghuu tsi'í bú bu ma'atè; mè ka bú bìi fu a mbo bú. ¹⁹ A ni mú àtiì noò kaa mbí kaa í ka wa'á gha bú ñka nyè, lá tá bú ka nyè ní ghá; tsò mæ mè tswe ntùì aà, ní ka kii tswe bitù. ²⁰ A ka yí bə maa njwi, tá ní zì mæ mè tswe aa a múm Taà, ní kí ñtswe a mum mæ, mè kí ñtswe a mum bú.

²¹ “Nù ñtsim yii mæ a yu'u ndi'í ja ñkii nløø aa, à ní nù yii mæ a kòñè gha aà. Taà à ka kii kòñè nù ñtsim yii mæ a kòñè gha aa; tá mè kii ñkoi yí, ñki ndi'í ibiinú gha ghu mbó.”

²² Judas, (kaa sí Judas Iscariot bə) a swon mæ, “Taà, mbə ò di'í ibiinú gho aa mæ akə a mbo bí'í kaa wa'á a mbó mbi bəñnə ñdi'í aa e?”

²³ Yesu a kwi'í ghu mbo mæ, “Nù ñtsim yii mæ à kòñè gha aa, a yu'unə ñdi'í já. Taà a kii ñtigə ñkoi nù, Taà ní mè, bí'í zì ñghurə ndugə bí'ibo tigə ñtswe ghu.

²⁴ “Nù yii mæ à sí gha kòñ aa, kaa à sí ndi'í ja ləè; kaa innú jù mæ ní yu'u aa kaa í sí ndi'í já bə, í lo aa a mbo Taà wa yii mæ à le ntoo gha aà.

²⁵ “Mə swon innú ma jù tsim a mbo bú tsitsón mæ mə bú rə ntswe bí'inə aà. ²⁶ Lá ñkwetə wa, Azwí Nwí ya yii mæ a laa mənşə aa, yii mæ Taà à ka yí too ní ñkum gha aa, a ka yí tigə di'í innú tsim a mbo bú, í ghírə ní tigə ñwa'atə ní innú jii mæ mæ le nswon a mbo bú aà.

²⁷ “Mə ləè mbəonə a mbo bú, mæ fa aa tsi'í mbəonə yà a mbo bú. Kaa mè sí fa aa ajàn yii mæ mbi í fa aà. Tá mntiì múu tsee ló kii tsiginə, ní tsuu kii kii bo'ó. ²⁸ Tigə ní ghírə mbaa nyu'u ajàn mæ mè ghírə nswon mæ, Mə ka ghêe í bónj bú bìi í zì fu a mbo bú aà.’ A bə bə yii mæ ní kòñè gha, bonj ní ka kii doritə nlonj mæ mè ghêe a mbəe Taà aà; í kii doritə aa nlonj mæ Taà à tsyatə gha aà. ²⁹ Mə swonə innú jù a mbo bú mbəonj tá í fe'e aa mæ, bəe í yí mfē'è, ní yə mbi. ³⁰ Kaa mè ka wa'á a mbo bú ní noò yí ñsyá bú ñghaa, nlonj mæ nù yii mæ a sa'a mbi yú aa, a zì. La kaa à sí ní àdà'á a atu mè tswé. ³¹ Mə ghírə aa ànnú yii mæ Taà a swon aà, mæ tá mbi zì mæ mè kòñè Taà.

“Nì zì bí'inə ma'atə adigə yuà ñlo yí'inə.

15

Yesu à ní àti milù'ù yí annú ññkonjə

¹ “Mə ní àti milù'ù yí annú ññkonjə, Taà ghà a bə nù wa yii mæ a fà'á a ñkya milù'ù aà. ² A kwärə ntaa tsim jii mæ í tswe a nu mè kaa wa'á ní mntà koonə aa, ñfutə ní ñtaà tsim jii mæ í koonə mntà aa mæ tá í koonə mntà mí gha'atə. ³ Nighàà ní Nwí nù mæ mè di'í mæ a mbo bú aa, ní ghírə mè mæ tá ní laa. ⁴ Nì lwi'í a mum mè tá mè kii ñlwi'í a mum bú. Tsò mæ kaa mbə ñtaà àti milù'ù wa'á mntà koonə tí ghə í tsuginə ní máti aa, a kii mbə ñgñj ñgñj mæ kaa mbə ní wa'á mntà koonə tighə mæ ní lwi'í a múm nu mæ.

⁵ “Mə ní àti milù'ù, ní bə ñtaà jí. Nù ñtsim yii mæ à lwi'í a mum mè kii ñlwi'í ghu mum aa, à ka koonə mntà mí ghà'atə; nlonj mæ kaa mbə ní wa'á annú tsu ghírə tí mè. ⁶ Mbə nù tsuu a mum mè lwi'í, bí bəgə nlò'osə kaa wa'á ntaa yà bú mbə; í tigə ñyoo, bí ghotə ñghêe mma'a a mum m'ó a kñi. ⁷ Nì bə lwi'í a mum mè tá ñghàà na kii ñlwi'í a mum bú, bonj ní ka betə ñgónj ñjod tsim jii mæ ní lóò aa, í tswe ní ju. ⁸ Bə yə ñgha'a ní Taà ñyonj aa ajàn yii mæ ní koonə mntà mí ghà'atə aà; ñtsya ma múu ajàn, ní tigə mbə ñgányəgənnú jyá. ⁹ Mə kòñè ghuu a ñgñj ñgñj a ajàn yii mæ Taà ghà à kòñè gha aà; ní lwi'í a múm àkòñnə yá. ¹⁰ Nì bə kii yu'u ndi'í ja, bonj ní lwi'í a múm àkòñnə yá, a ñgñj ñgñj a ajàn yii mæ yu'unə ndi'í Taà ñkii ñlwi'í a múm àkòñnə yí aà.

¹¹ “Mə swon innú juá a mbo bú aa mæ tá ñdorə na tá ní tswe a mbo bú tá tá ñdorə nuu kii nluu. ¹² Ndi'í yá a mbo bú í ní mæ: Ní ka kòñnə ghuu bu ní bú a ajàn yii mæ mè kòñè ghuu aà. ¹³ Akòñnə yii mæ mbə nù a tswé ní yu a nú ñkà'á jí yii mæ a tsyatə akòñnə tsim aa, à ní mfa ñtswənti yí ñlonj ñkwitú waa. ¹⁴ Nì ní ñkà'á ja aa a ajàn yii mæ mbə ní ka ñghírə innú jii mæ mè swón mæ tá ní ka ñghírə aà. ¹⁵ Kaa mè sí ghuu aa ní ñgánjəfà'á bu ntwonj ñlonj mæ kaa ñgánjəfà'á kaa à sí annú yii mæ tafa'á yí a ghírə aa zì. Mə bəñnə ntwonj ghuu aa ní ñkà'á já, ñlonj mæ mè swón mæ innú jii mæ mæ le nyu'u a mbo Taà ghà a mbo bú. ¹⁶ Kaa a gha aa a le ñwa'á bu tso'ó; a ghuu aa a le mbəñnə ñtso'ó mæ, ñtoo ghuu mæ tá ní ghêe ñka ñkoonə mntà mí ghà'atə; tá mí bə mntà mú mæ mí lwi'í ññkonj aà. Ma múu ajàn, tá Taà ghà à tigə fa ní ñjod tsim jii mæ ní betə ní ñkum gha aa a mbo bú. ¹⁷ Ndi'í yii mæ mè fa a mbu bú aa à ní mæ, ní ka ñkoi nswon ghuu bu ní bú.

Ajàn yii mæ mbi í ka kii baa ñgányəgənnú Yesu aà.

¹⁸ “Mbə mbi í ka mbaa ghuu, ní zì mæ í lè ñfoo mbàà ghá. ¹⁹ Nì le mbaa bə aa bə bí mbi bú bonj mbi yú í kòñè yii mbuu bə. Lá ñlonj mæ kaa ní sí aa bə bí mbi bú bə, mè tso'ó ghuu aa a múm mbi aa, a bə ñji'í ànnú yii mæ mbi í baa ní ghuu aà. ²⁰ Nì wa'atə annú yii mæ mè le nswon a mbo bú aà; ‘Kaa mbə ñgánjəfà'á a wa'á tafa'á yí tsyatə.’

Mbø a bø mē bi le si ntso'c akôrê ya, boŋ bi ka yi kii ki tso'c a yuu; mbø a bø mē bi le si yu'unə nî annu yii mē mē le si dî'i aa, boŋ bi ka yi kii ki yu'unə nî annu yii mē nî kii ndi'i aà. ²¹ Lâ bi ka yi ghîrè innu ma jû i tsim a nu bù ñlon ɲgaà yà ñlon mē kaa bi sî ɲu yii mē à tōo ghaa aa zî. ²² Mē le mbaa tuu zî i swonə innu jî bi yiaa boŋ bo le ɲkwo waa mbu'ù; lâ, mbø yii mē mē leè ñzi ɲghîrè bo zî ibi waa aa, kaa mbø bi wa'â bù ñswon mē bo sî ibi ghîrè. ²³ ɲu ñtsim yii mē a bàà nàa laa, a kii mbaa nî Taà ghà. ²⁴ Innù jî yēyerə jii mē mē le ɲghîrə a titi bo jii mē ɲu dāŋ a mbii mē kaa à leè ɲwa'â ghîrè aa, i le mbaa tuu bə, boŋ kaa bi le ɲwa'â ibi ghîrè. Lâ tsitsɔŋ, bi yè mē innu jî yēyerə jya mē mē le ɲghîrè aa, mbaa gha ɲki mbaa Taà ghà. ²⁵ Ma yuà annu a le ntswe nî mfè'e tà lwensə annu yii mē bi le ɲɲwà'ànə a mùm àŋwà'ànə nŋŋsə yaa aà, mē, 'Bi le mbàà gha tì ɲji'i'.

²⁶ "Lâ ɲgàŋkwetə wa mē mē ka too yi tà à lo a mbo Taà ghà ñzi a mbo bù aa, yu wa yii mē à nî Azwi annu nîŋkoŋ aa, à bə zî boŋ à ka ki swonə nî annu ñlon ɲgaà yà. ²⁷ Tà bù búmbɔŋ nî kii ntigə nswonə nî innu ñlon ɲgaà yà ñlon mē nî tswə bi'inə ñloginə tsi'i ñloginə aà.

16

¹ "Mē swòŋ juà innu a mbo bù aa mē tà nî tswa abiiintii yuu ñtsuu mà'atə tà à wo. ² Baa tigə furə nî ghuu a nda ɲghotə bù, nòò a kii nzi, yii mē ɲu à bə zwitə ghuu boŋ a bàŋnə ñmɔɔntə bə mē yu fà'à aa àfà'à yî siginə a mbo Nwî. ³ Bə ka yi ki ghîrè ma juu innu a nu bù aa ñlon mē kaa bi sî Taà ghà zî, kaa wa'â gha ki nzi. ⁴ La mē swonə ma juu innu a mbo bù aa mē tà bəe nòò wa a yi ɲkù'ù mē bi ka yi ki ghîrè ma juu innu a nu bù aa, boŋ nî ka ki wa'atə mē mē leè mbaa ɲkè'ènə a mbo bù.

Afà'à yii mē Azwi Nwî a fà'à àà

"Kaa mē le ɲwa'â juà innu a mbo bù swonə a ñloginə aa ñlon mē mē le ntswe bi'inə. ⁵ La tsitsɔŋ mē ghèè fu a mbo ɲu yii mē à le ntoo gha aà. Lâ kaa ɲu nî bù yî tsù à sî ghu tswé a mbetə mē mē ghèè aa fə aa e? ⁶ La tsitsɔŋ mē mē swòŋ mē a mbo bù aa, mîntii muu nî luu nî àjəŋnə. ⁷ Mē swonə aa tsi'i annu nîŋkoŋ a mbo bù mē, a bəŋtə a mbo bù mē tà mē ghèe, ñlon mē mē bə tsuu ghèe boŋ ɲgàŋkwetə ghùù wa kaa à ka wa'â zî. Lâ mē bə ghèe boŋ mē ka too yi tà à zî a mbo bù. ⁸ Nòò yii mē Azwi Nwî ka zî aa, a ka ghîrè tà a laa a mbo bə bi mbi bù mē innu jii mē bo wa'atə ñlon innu jî bi bo bi annu ɲghîrè innu jii i tsinə aa, a bə'c nî àjəŋ yii mē Nwî à ka yi sa'a mbi aa, kaa i sî ku'unə. ⁹ Innù jii bo wa'atə ñlon ibi kaa i sî ku'unə aa ñlon mē ka bo sî mîntii myaa a nu mē nîŋ aà; ¹⁰ innu jii mē bo kii ɲwa'atə ñlon ɲghîrè innu jii i tsinə aa kaa i wa'â kî ɲku'unə aa ñlon mē mē bù ɲghèe nàa fu a mbèe Taà ghà kaa tà nî wa'â gha bù ɲyè; ¹¹ innu jii mē bo kii ɲwa'atə ñlon aŋŋ yii mē Nwî à ka yi ki tso'otə misa'a aa kaa wa'â kî ɲku'unə aa, ñlon mē Nwî à fòò mē ñtsərə isa'a mfò mbi ghù.

¹² "Mē tswə nî innu jî ghà'atə a nswonə a mbo bù, jii mē mē bə swonə boŋ a ka tsyànə a nyu'u tà à kuu a atu bù. ¹³ Lâ nòò yii mē Azwi annu nîŋkoŋ ya a zî aa, a ka ghîrè tà nî zî annu nîŋkoŋ tsi'i tsimè. Kaa a ka yi wa'â kà ɲghaa aa nî atù yî, a ka yi ki swonə aa tsi'i annu yii mē a yù'u aà; i kè'ènə nî innu jii mē i ka yi fè'è aa a mbo bù. ¹⁴ A ka yi ki gha'asə nî ghà ñlon mē a ka yi ki lògə innu jii mē à nî ja aa i tigə kè'ènə nî a mbo bù. ¹⁵ Njoo tsim jii mē Taà ghà à tswə nî ju aa, à nî aa mbò jà; à nî ɲji'i annu yii mē mē swòŋ mē a ka yi tigə lògə nî innu jii mē à nî jà aa i tigə kè'ènə nî a mbo bù aa.

Ajəŋnə bo bi nî nidorə

¹⁶ "A nî mù àbàŋntə, kaa nî ka wa'â gha bù ɲyè lâ àbàŋntə a bu ti tsyà nî yê ghà." ¹⁷ ɲgànyəgənnu Yesu jî mo'c i loginə ñtigə mbetə nî waa bo nî bo mē, "Nji'i annu muu mē à swonə aa i bə aa mē akə aa e? A swòŋ a mbo bi'inə mē a nî mù àbàŋntə kaa tà bi'inə wa'â yi yè, la àbàŋtə yî mo'c a bu ti tsyà bi'inə bù nyə yi; ɲkii nswonə nî mē 'A bə ma mùu aŋŋ aa ñlon mē mē ghèè aa a mbo Taà ghà." ¹⁸ Bo swonə mē ɲji'i 'mù àbàŋtə ghù' i bə aà àkə aa e? Kaa bi'i sî atù yi' i nî annu yii mē a swonə aa zî!"

¹⁹ Yesu à le nzi annu yii mē bo le si lòc mbetə yi ghu aà, ñtigə nswonə a mbo bo mē, "Mē ghîrè nswonə mē, 'a nî mù àbàŋtə kaa tà nî wa'â bə nyə yè, bəe mē àbàŋtə yî mo'c a bu ti tsyà, nî bù ɲyè gha fu.' A nî annu yii mē bù betə nî ghuu bu nî bù ghu aa e? ²⁰ Mē swonə aa tsi'i annu nîŋkoŋ a mbo bù: Nî ka yi ki yə'ə i li nî mîlàà, tà mbi i ka mbaŋnə ndoritə; nî ka yi ki jəŋnə, lâ tà àjəŋnə yuu tà à baŋnə mbəŋkə ñtigə nidorə. ²¹ Nòò yii mē mənŋgyè à tsigə mē aa, a jəŋnə ñlon mē nòò ɲgi'i yî à kù'ù mē; la nòò yii mē à jwè mē mu wa aa, a li'inə ɲyàŋə ñtsim, ñtigə ndoritə mē yu jwè mē a mu yî mfi i a mùm mbi. ²² Aa tsi'i ɲŋiŋ ɲŋiŋ a aŋŋ yii mē a tswə a mbo bù aà; tsitsɔŋ nî jəŋnə, lâ mē ka

bù kwatè i zì a mbo bù, ta màntiì muu luu ni nìdorè, àjàn nìdorè yìi mē kaa mbè nù tsù a wa'á a mbo bù kwèrè aà.

²³ “Nòò yìi mē nìjwi mà ya ì ka yì zì aa kaa nì ka yì wa'á ayoo yì tsù a mbo mē bù nìka mbetè. Mē swonj aa tsi'í ànnù nìnkonj a mbo bù: Taà ghà à ka fa ngònj njoò tsim jii mē nì betè nì ìkùm ghà aà. ²⁴ Nzi nywe'e tsìtsònj, kaa nì burè tí ayoo tsu betè nì ìkùm ghà; nì bē betè bonj nì ka kwèrè, tá tá nìdorè nuu tá nì luu.

Ajàn mē ngányogènnù Yesu mà'a ntsò ntsya nì mbi aà

²⁵ “Mē lógè aa mìghàà mí nànaa nke'èno innù juà ghu a mbo bù. La nòò à tswè ghu mē kaa mē ka wa'á a mbo bù aa nì mìghàà mí nànaa bù nìka ngħaa, ì tigè ghàà a mbo bù aa nì nsi nì nsi nlonj Taà. ²⁶ Njwi mà ya ì ka yì kù'u aa, tá nì tigè mbetè nìi nì ìkùm ghà; kaa mē si swonj aa mē mē ka yì ki betè nìi a nkwiu bù, ²⁷ nlonj mē Taà ghà yumbonj à kònj ghuu. A kònj ghuu aa nlonj mē nì ki nkònj ghà, nki mbii mē mē le nlò aa ghu mbo nzi. ²⁸ Mē le nlò aa a mbo Taà ghà mfe'e fàa mbi; tsìtsònj, mē mà'atè mbi yù mbiu mbii nì gha fu a mbo Taà ghà.”

²⁹ Ngányogènnù jì ì tigè nswonj ghu mbo mē, “Tsìtsònj o ghàà a mbo bi'í nì nsi nì nsi, kaa wa'á nì nìghàà bù nnaa. ³⁰ Tsìtsònj bi'í zì mē ò zì innù tsi'í tsimè; kaa bē si nì nìka mbetè gho nì ànnù tswè. Ma yì a ghìrè mē tá bi'í bii mē ò le nlò aa mbo Nwi nzi.”

³¹ Yesu a kwi'í a mbo bo mē, “Nì bii mē tsìtsònjè aa è? ³² Nòò à tigè a abò, nòò wa à t'è mē nkù'u, mē baa jà'á ghuu tá nù à ghèe nì yìi mbèè, tá nù à ghèe nì yìi mbèè, ì tigè mmà'atè gha, mē mē. Lá kaa mē si aa tsi'í mē mē nanjsè ntswe, nlonj mē Taà à tswè bi'í yu. ³³ Mē swonj ma juu innù a mbo bù aa mē tá nì tswè nì mbòonè, a ajàn yìi mē mbè bi'inè tswè nì ànnù yì m'ò'tè aà. Tsò mē nì tswè a múm mbi aa, nì ka yè ngi'í. Lá nì tanj ntii! Wa mē tsvà mē mbi!”

17

Ajàn yìi mē Yesu à le ntsà'atè Nwi a atù ngányogènnù jì aà

¹ Yesu à mànsè mē a nswonj ma juu innù, nìjwè mi'í mi, nlii aburè, nswonj mē, “Taà ghà, nòò à kù'ù mē. Gha'asè Mù ghò tá tá Mù ghò à ki ngħa'asè ghò. ² O le mfa midà'a ghu mbo mē tá à ka mbu'utè ngònj mu nù ntsim, tá ì fa ntswèntii yìi mē ì tswè nìnkonj aa a mbo bo bii mē ò le mfa ghu mbo aà. ³ Ntswèntii yìi mē ì lwi'í nìnkonj aa, ì laa mbè a nzi wò, wò Nwìngònj yì m'ò'tè yìi ò nì Nwìngònj tsi'í ànnù nìnkonj aa, nki mbo a nzi Yesu Kristo, yìi mē ò le ntoo aà. ⁴ Mē ghà'asè mē ghò fàa atu nysè; mē mànsè mē afà'á yìi mē ò le mfa mē tá mē fa'a aà. ⁵ Taà ghà! Gha'asè a gha tsìtsònj a mbèe wò, tsi'í nì nìgha'a nya mē mē le ntswe nì nu bi'io mbonj ta ò nanjsè mbi aà.

⁶ “Mē ghìrè mē tá bē bya bii mē ò le ntsò'ò fàa múm mbi mfa a mbo mē aa, mē tá bi zì ghò. Bo le mbè aa bē bó, la ò fá waa a mbo mē. Bo yu'one nìghàà nó, ⁷ Tsìtsònj bo zì mē ngònj njoò tsim jii mē ò le mfa a mbo mē aa ì lo aa a mbo wò. ⁸ Mē fá mē ntoo yìi mē ò le ntoo gha nì yu aa a mbo bo, bo kì nkwerè; bo zì tsi'í siginè mē mē le nlò aa a mbo wò nzi, nki mbii mē a gha aa a tòò wò.

⁹ “Mē tsà'atè nòò nwa'atè nì waa, kaa mē si nòò tsà'atè aa nlonj mbi ntsimè; mē tsà'atè nòò nlonj aa bo bya mē ò fa a mbo mē aà, nlonj mē bo laa mbè bē bó. ¹⁰ Bè bitsim bo bi njoò tsim jii mē mē tswè nì ju aa, à nì jò, jii mē ò ki ntswe nì ju aa, ì bē já; bi kii ntsya aa a nìjwè bo nyè nì nìgha'á à ná. ¹¹ Tsìtsònj mē bù mbii nzi fu a mbo wò; kaa mē ka wa'á fàa múm mbi bù ntswe, lá bo ka ghèè nì mbii a ntswe fàa múm mbi. Taà ghà yìi mē à láa mànsè aa, bē waa nì midà'á à mya mii mē mi tswè a nì ìkùm ghò aà, ìkùm wa yìi mē ò le mfa a mbo mē aà, mē tá bo tswè nì ànnù yì fùurè, tsò mē si kì ntswe nì ànnù yì fùurè aà. ¹² Nòò yìi mē mē kì tswè bi'í bo aa, mē kì si bē waa nì àdà'á yìi mē a tswè nì ìkùm ghò aà, ìkùm wa yìi mē ò le mfa a mbo mē aà. Mē kì le mbè waa kaa tsi'í nù nìbò wàà yì m'fùurè kaa a wa'á bwé, a kì mme yu wa yì m'fùurè mē à le ntswe nì mbwe aà, mē tá ànnù yìi mē a le ntswe a múm ànwà'anè Nwi aa, tá à fe'e mbòontè. ¹³ Tsìtsònj mē bù mbii fu a mbo wò. Mē swonj nì innù juà aa a ajàn yìi mē burè a múm mbi aa mē tá nìdorè na tswè a múm nti bo nluu. ¹⁴ Mē le mfa ntoò yò a mbo bo, lá mbi ì baà waa, nlonj mē kaa bo si bē bi mbi bù bē aà, tsi'í ajàn yìi mē kaa mē si nù mbi ghù kì mbè aà. ¹⁵ Kaa mē si lóo aa mē ta ò fi'í waa fàa múm mbi nlò'òsè, mē bannè nlóo aa mē tá ò bē a waa a mbo ngàjmbù'u innù jì bi wá. ¹⁶ Tsi'í a ngìj ngìj a ajàn yìi mē kaa mē si nù mbi bù bē aa, kaa bo si bē bi mbi bù kì mbè. ¹⁷ Tso'ò waa nlèè tá bo tigè bē bo a nìjwè ajàn yìi mē bo ka zì ànnù nìnkonj aa; nìghàà no nì laa mbè ànnù nìnkonjè. ¹⁸ Mē tòò waa a múm mbi, tsi'í ajàn yìi mē ò le nki ntoo gha a múm mbi aà. ¹⁹ Mē tigè ntsò'ò ìbìnnù gha nlèè aa tsi'í tsò ayoo mmà'anwi a mbo wò, nlonj nkwi atù waa, mē tá bo kì mbè njoò mmà'anwi jì ànnù nìnkonj a mbo wò.

²⁰ “Kaa mē si nī gho tsà'atə ñwa'atə aa tsi'i waa, mē kii ñwa'atə nī bya bii mē bi ki nniñ mīnti myaa a nu mē, ñtsya a ñjim ntoo yii mē bo yu'u nī a ntsu ngānyəgənnu ja aa. ²¹ Mē loo nī mē tā bo tswe nī ànnu yī fùurè. Taà ghà! Mē kònjè nī mē tā bo tswe a mum bi'ò, tsi'i a ajàn yii mē ò tswe a mum mē, mē kī ñtswe a mum wò aa. Mē loo nī mē tā bo tswe nī ànnu yī fùurè, tā tā mbi bii mē a gha aa a too wò. ²² Mē fa ñgha'a nya nīi mē ò le mfa a mbo mē aa a mbo bo, mē tā bo tswe nī ànnu yī fùurè, tsi'i a ajàn yii mē wò nī mē si nī ayoo yī fùurè aa; ²³ Mē tswe a mum bo, ò kī ñtswe a mum mē, tā bo nanjə mboonsə mbə ayoo yī fùurè, tā mbi ì tsya ghu nzi mē a gha aa a le ntoo wò, ñki ñkənjə waa a ajàn yii mē ò kònjə gha aa.

²⁴ “Taà ghà! O fa waa a mbo mē, mē kənjè nī mē tā bo tswe a adigə yii mē mē tswe ghu aa, tā yə ñgha'a à nā, ñgha'a nya nīi mē ò fa a mbo mē aa; ñlonj mē ò le ñkònjè gha mbənj nnanjə mbi yu. ²⁵ Taà ghà yii mē ànnu jo tsinə aa, kaa mbi ì si gho zì, la mē zi ghò, buà bú kī ñzi mē a gha aa a too wò. ²⁶ Mē ghìrə bo zì ghò, maa kii ghèè nī mbīi a ñghàrə mē tā bo zi ghò, tā tā àkònjè yii mē ò tswe nī yu a nu mē aa, tā à tswe a nu bo, tā tā mē ki ntswe a mum bo.”

18

Ajàn yii mē bi le ntswa Yesu aa

(Mt. 26.47-56; Mk. 14.43-52; Lk. 22.47-53)

¹ Ajàn mē Yesu à le mmənsə a ntsà'atə Nwī ma mùu ajàn aa, ñlo bo bi ñgānyəgənnu ji ntoo mutswəgə ñkī wa yii mē bi twonjə nī Kidron aa; ñkya ati mīntà yī mò'ò i le ntswe ghu, Yesu bo bi ñgānyəgənnu ji jya bi kuu ñghèè wa a múm ñkyá. ² Judas mē à le mfèè yī aa, à le nzi adigə ma yu ñlonj mē a nī bìnòò bī ghà'atə, Yesu bo bi ñgānyəgənnu ji le si bòontə ghu. ³ Tsò mē à le nzi aa, à le ñlògə akùrə bísogye bo bi ñgānmbè ñdāma'anwī jii mē ñgānmà'a Nwī yī ñwè bo bi baFarisai le ntoo aa, bo bo gheè ghu, bo kà mē aa ñghèè aa, ntugitə njoo mitsə'ə nī bilām nī mīnkà'á. ⁴ Tsò mē Yesu à le nzi ñgònj ànnu tsim jii mē bo le si lóo a ñghàrə aa, mma'atə ñgānyəgənnu ji jya, mife'ə yonjə a mbèè bo, mbetə waa mē, “Ni lòò aa wò e?”

⁵ Bo kwi'i ghu mbo mē, “B'i'ì lòò aa Yesu, mu Nazareth wá.” Yesu a swonj a mbo bo mē, “Mè ghulá.” Judas, mē à le mfèè yī aa, à le ñki ntəə bo bo. ⁶ Ajàn mē Yesu à le nswonj mē, “Mè ghulá aa,” bo khètə mbīi nī ñjim, ñwokə a nsyé. ⁷ Yesu a ku'usə mbetə waa mē, “Baa nī swònj mē nī lòò aa wò le?” Bo kwi'i mē, “A Yesu, mu Nazareth wá.”

⁸ Yesu a bú ñswonj a mbo bo mē, “Tigə mē bà mē aa nswonj a mbo bù mē ‘mè ghulá.’ Lá mbə a bə yii mē nī lòò aa gha, nī ma'atə bulá bə bi gheè.” ⁹ A le nswonj ma la aa, tā ghìrə tā ànnu yii mē à leè ñte'ə nswonj aa, tā à boontə, mē “Taà ghà, kaa ñu wa yī tsu mē ò le mfa a mbo mē aa, ma yī tsu à si bwè.”

¹⁰ Simon Peta à le ñwə'ə munwī ñtsò; à le ntsò'ò munwī wa a mba'a, ñkwye atónjə àbù'u ñgānmà'a Nwī yī ñwè yī mà'á ñlò'osə. Ikum àbù'ù ma yu i le mbə Malkus. ¹¹ Yesu a swonj a mbo Peta mē, “So'ò munwī ghò wa fu a mba'á! O wà'atə mē mē ka wa'á ndónj ñgi'ì yii mē Taà ghà à fa a mbo mē aa no aa e?”

A ajàn yii mē bi le ñghèè nī Yesu a nsi Annas aa

¹² Bísogye bya bo bi ñdià wàà, nī ñgānmbè ñdāma'anwī bi le ntswa Yesu ñkwèrə yī. ¹³ Ñlògə yī ñghèè nī ghu a mbo Annas. Annas à le mbə ntsi Kaifas yii à le mbə ñgānmà'a Nwī yī ñwè maa alòò aa. ¹⁴ Kaifas ma ghú à le mbə yu yii mē à le ndi'itə bità bi ala'a bi baYuda mē a bonj mē tā ñu yī mfùurə à kwo ñlonj atu nnòò aa.

A ajàn yii mē Peta à le ntuu Yesu aa

(Mt. 26.69-70; Mk. 14.66-68; Lk. 22.66-71)

¹⁵ Simo Peta bo ñgānyəgənnu Yesu wa yī mò'ò bo le nyonjə Yesu. Ngānmà'a Nwī yī ñwè wa à le nanjə nzi ñgānyəgənnu ma ghú tsi'ì siginè. Nyonjə Yesu bo yu kuu ñghèè a múm ñsəndá ñgānmà'a Nwī yī ñwè wá. ¹⁶ Peta à le mbānñè ñtəə a mbèe a tsübù'ù. Ñgānyəgənnu Yesu ma ghú mē ñgānmà'a Nwī yī ñwè à le nzi aa à le mfè'è ñghaa a mbo muməngyè yii mē à le ntəə wa tsübù'ù aa, ñlògə Peta bo yu kuù. ¹⁷ Muməngyè wa a ntsübù'ù a betə Peta mē, “O si ñgānyəgənnu mbá yī ki mbə aa e?” Peta a kwi'ì ghu mbo mē, “Ñganj, kaa mē si ghu bə.”

¹⁸ Ajàn mē mife'ə i le si ko aa, ñgānàfà'á ñgānmà'a Nwī wa nī ñgānmbè idigə, bi le ñhètə mò'ò nī ñkye, ntəə ghu, ñtigə nyo'otə. Peta à le ñghèè ñtəə bo bo ñkii nyo'otə mò'ò wá yii ñgaa.

Ajàn yii mē ñgānmà'anwī yī ñwè à le mbetə Yesu nī ànnu aa

(Mt. 26.59-66; Mk. 14.55-64; Lk. 22.66-71)

¹⁹ Nğámà'anwĩ yĩ ñwè wa à le mbetø Yesu ni ìbetè ñlon ñgãnyøgãnnũ ji bo bi ñlonø ànnũ yĩi mæ à le si dĩa'ì aà. ²⁰ Yesu a kwi'i ghu mbo mæ, "Mø ghàà aa a nsi bè bĩtsimè. Nğõn ìnnũ tsim jii mæ mæ dĩa'ì aa, mæ le si dĩa'ì a ndámà'anwĩ bo bi a ndãnghotè, a bè idigè tsim jii mæ bè bĩtsim bõdõtè ghu aà, kaa mæ leè ñkĩa'ì annũ tsu a l'ò'sè burø swoswoj bô. ²¹ O tigè m̀bu mbetø nĩ gha ni ìbetè aa a ya ε? Betø bə bə bulà bii mæ bi le nyu'u annũ yii mæ le si swonj aà. Wa bo zĩ annũ yii mæ mæ le si swonj a mbo bo aà."

²² Ajãñ mæ Yesu à le nswonj ma mùu ajãñ aa, ñgãñmbe idigè wa yĩ mò'ò a zwi àbo ghu atu, mbètø yĩ mæ, "A swõñ wò a mbo wò mæ tá ò ka ñghaa a mbo ñgãñmà'a Nwĩ yĩ ñwè ma mùu ajãñ ε?"

²³ Yesu a swonj ghu mbo mæ, "Mbø a bə yii mæ mæ swõñø ànnũ yĩ bi yĩ tsu, ò ke'ènè a mbo bè bù mæ bi tœ faà aà, mbø a bə mæ ìnnũ jii mæ mæ swõñø aa i ku'unø, ò tigè m̀bu mfæe gha aa a ya ε?"

²⁴ Ma mùu noò Annas à le nlogè yĩ tsi'ĩ wa ajãñ yii mæ bi le ñkwerø yĩ aa, ñtsyasø a mbo Kaifas yii mæ à le mbø ñgãñmà'a Nwĩ yĩ ñwè aà.

Ajãñ mæ Peta à le ñkù'ùsè ñtuu Yesu aà.

²⁵ Peta à le mburø ntø wa adigè nyø'otø nĩ mò'ò wa; bè bĩ mò'ò bi betø yĩ mæ, "O laa ñkĩa'ì ñgãnyøgãnnũ mbà wĩ yĩ mò'ò bə aa ε?" Peta a tuu yĩ nswonj mæ, "Kaa mæ si ghu bô."

²⁶ Abù'u ñgãñmà'a Nwĩ wa yĩ mò'ò, mbø ndim ñu wa mæ Peta à le ñkwýè atõñnè yĩ aa, a betø mæ, "Mè ghìrè mbaa kĩa'ì gho yè ò tswè bú bo wa a múm ñkya aa ε?"

²⁷ Peta a ku'ùsè ñtuu yĩ nswonj mæ, "Ñgan!" Tsi'ĩ maa noò àkögè a tøjè.

Ajãñ yii mæ bi le ñghèè nĩ Yesu a nsi Pilato aà.

(Mt. 27.1-2; Mk. 15.1-5; Lk. 23.1-5)

²⁸ Bi le nlogè Yesu ñghæe ni ghu a nto'ò Gúmnaà, maa noò a burø aa tsi'ĩ mbà'a mbà'a. BaYuda kaa bo le ñwa'à waa wa múm ñto'ò kuu, ñlon mæ bi le nlogè mæ bi ba'atè nĩ ìbĩnũ waa lèø tá i laa a nyõnø ni nõñsè wàà tá ji miji mi Passa. ²⁹ Pilato à le ntigè mbañnø mfè'è a abæe mbetø waa mæ, "Ni swõñ mæ ñu ghũ à ghìrè aa akè aa ε?"

³⁰ Bo kwi'i ghu mbo mæ, "A ghìrè mbaa tsuu annũ fãnsè boñ kaa bĩ'ì si ni ghu a mbèe wò zĩ."

³¹ Pilato a swonj ghu mbo mæ, "Mbø a bə la, ni logè yĩ ñghæe ntso'otø isa'à yĩ nyon a ni nõñsè ghũ." Bo kwi'i ghu mbo mæ, "Kaa bĩ'ì si ni ñdà'à mæ mbø bĩ'ì zwiitè ñu tswè."

³² A le mfè'è lá lá aa mæ tá à boontè ni ñghàà nũ mæ Yesu à le si swonj ñlon ajãñè ñiwo yii mæ yu le ntswe nĩ ñkwo aà.

³³ Pilato à le mbù ñkuu ñghæe fu wa múm ñto'ò, ñtwoñø Yesu mbetø yĩ mæ, "O bə aa nĩf bəYuda aa ε?"

³⁴ Yesu a betø yĩ mæ, "Ñghàà nũ mæ o betø gha ghu aà, à nĩ no kè a swonj bè ñswonj a mbo wò aa ε?"

³⁵ Pilato a bøj mbetø yĩ mæ, "Mè laa mbø ñu baYuda aa ε? A fa bə bo mfa gho a mbo mæ bo bi bĩlĩ bi ñgãñmà' Nwĩ. O nãñsø mfãnsø aà àkè ε?"

³⁶ Yesu a swonj mæ, "Kaa annũ nĩfõ ya kaa a si aa fàa a ni yulà mbi tswè. A ghìrè mbaa mbø mæ ànnũ nĩfõ ya a tswe aa fàa ni yulà mbi, boñ ñgãñkòrè já i to fikòrè kaa bi kĩa'ì gha a mbo bità bi baYuda fã. Ngan, kaa annũ nĩfõ ya kaa a si aa fàa ni yulà mbi tswè."

³⁷ Pilato a betø yĩ mæ, "La a bə mæ ò ni mfõ aa ε?" Yesu a kwi'i mæ, "ò swõñ mæ mæ mæ nĩ mfõ. Bi le ñjwe gha mæ fe'è fàa mbi aa ñlon ñkwitu annũ yĩ fũürè aa, a ñka ñghàà ànnũ ñlonø ànnũ ñkõñø. Nũ ñtsim yii mæ à tswe a múm ànnũ ñkõñø aa a yu'utø annũ yii mæ mæ swonj aà."

³⁸ Pilato a betø mæ, "Annũ ñãñkõñø à nĩ àkè aa ε?"

Pilato a bú ñfè'è ñghèè ñyø bə bya, nswonj a mbo bo mæ, "Kaa mæ si annũ tsu yø mæ mbø a ghìrè mæ tá mæ ñãñ ñgĩa'ì ghu nũ. ³⁹ Lá ñyonø a ni nõñsè yii mæ ni tswè ni ghu aa, mæ fi'isø ni ñgãñãtsãñ yĩ nĩfũürè a mbo bú, a ñjwĩ Passa. Ni kõñ mæ tá mæ fi'isø Mfõ baYuda ghũ aa ε?" ⁴⁰ Bo tøjnè ñswonj mæ, "Ñgan, kaa mbø a kĩa'ì yu bə! Bĩ'ì lòò mæ tá ò fi'isø aa Barabas!" (Barabas à le mbø aṅgãmighe).

19

Ajãñ mæ bi le ntsèrø isa'a Yesu mæ à ka wo aà

¹ Pilato à logè Yesu mfa yĩ bi ghøò yĩ. ² Bìsogyè bya bi lòo mãndigè mi ñjõñ ñjõñ mba'a tsò àtsè'øtu nĩfõ ñsosø ghu atũ. Ntigè ñlogè atse'è yĩ bagitè yĩ atĩndũ ñwè'è ghu nũ. ³ Bo tigè ñtsya mmii nũ nswonjè ni mæ, "O lele le! Mfõ baYuda à kĩ kwèè! A kwèè!" Lá mbañnø mfæe ni ñighà'a mi.

4 Pilato à le bù mfe'ε nḡhèè a mbo nnòò bê wa nswonj a mbo bo mæ, "Yê ni, mà ka fε'ε zi ni ghu a nsi bù tá ni zi mæ kaa mà si annù yii mà à ghìrè mà mbè ni nìj ḡgi'ì ghu nu aa yê." 5 Yesu a tigè mfe'ε ni àtsè'è yì bagitè ya bo bì nì àtsè'ètu nḡḡḡonj ya a atu yu. Pilato a swonj a mbo bè bya mæ, "Nḡ wa à ghu là."

6 Bìlì bì ḡḡāḡmà'a Nwì bo bì ḡḡāḡmbé ḡḡāmà'anwi bì yè mà yì aa, ntòḡnè nswonj mæ, "Kwèèntè yì a ati bàḡḡè bàḡḡè."

Pilato a swonj a mbo bo mæ, "Nì logè yì la ḡkwèèntè tsi'ì bù, kaa mà si ḡji'ì annù yii mà mbè mà nìj ḡgi'ì ghu nu aa yê."

7 Nnòò wa i kwi'ì mæ, "Bì'ì tswè nì nòḡsè yì'ì mæ a ði'ì ni mæ a ku'unè mà tá à kwo, ḡḡonj mà a swonjè ni mà yu ni Mu Nwì aà."

8 Pilato à yù'ù mà ma mùu ajāḡ, nìbo'ò ni ku'ùsè ḡtswá yì. 9 A bù ḡkuu ḡḡhεε fu wa a mùm ḡtò'ò, mibetè Yesu mæ, "Baa ò lò aa fè aa ε?"

Kaa Yesu a wa'á akwi'ì ghu mbo fá. 10 Pilato à swonj ghu mbo mæ, "O nà'á nàa ε? O si zi mà mæ tswè nì mìdà'á mii mà mbè mà swonj mà tá bì ma'atè gho, kè a nswonj mà tá bì kweentè gho a ati bàḡḡè bàḡḡè aa ε?"

11 Yesu a kwi'ì mæ, "A bè aa mæ, ò tswè nì mìdà'á a atu mà aa nlonj mà Nwì à fa a mbo wò aà. Lá ḡḡ wa mà à ghìrè mbāḡḡè zi mfa gha a mbo wò aa, à yii annù a bì'ì ntsyá yò."

12 Pilato à yù'ù mà ma mùu ajāḡ aa, nywe'etè a nḡò mánḡi a mà'atè Yesu ghu. Lá ḡḡòò bê wa i ku'ùsè ḡtòḡḡnè nswonj mæ, "O bè mà'atè yì bèè bonj kaa ò sī nsùkà'a Kaisa bê. Nḡ ḡtsim yii mà a swonjè ni mà yu ni mḡfò aa, à nì ḡḡ àti atu a mbo Kaisa."

13 Pilato à yù'ù mà ma mùu mīghàà aa, ḡlogè Yesu mfe'ε ntswe nì àlèḡḡ nsa'a mīsa'a a sàanè yii mà bì le ḡḡìḡè nḡḡò'ò, (a ni ḡḡhàà ni baHeber, bì twonjè nì Gabbatha). 14 A le si bè maa noò aa a tigè ḡku'u a nḡi àsi'inè mḡbonj tá àbèè fu'u a nḡwì Passa. Pilato a swonj a mbo bè bya mæ, "Mḡ ghuù wa à ghu là."

15 Bo ku'ùsè ḡtòḡḡnè swonj mæ, "Zwitè yì, zwitè yì nḡ'òsè, kwèèntè yì a ati bàḡḡè bàḡḡè!" Pilato a betè waa mæ, "Nì lòò mà tá mà kweentè mḡfò ghuù a ati bàḡḡè bàḡḡè aa ε?" Bìlì bì ḡḡāḡmà'a Nwì bya bì kwi'ì ghu mbo mæ, "Mḡfò yii mà bì'ì zi aa, à kī mbè aa tsi'ì Kaisa."

16 Pilato a tigè ḡlogè Yesu mfa a mbo bo mæ tá bì kweentè yì a ati bàḡḡè bàḡḡè.

A ajāḡ yii mà bì le ḡkwèèntè Yesu a ati bàḡḡè bàḡḡè aà
(Mt. 27.32-44; Mk. 15.21-32; Lk. 23.26-43)

Maa ajāḡ bì tigè ḡlogè Yesu ḡḡhεε ni ghu. 17 A le mfe'ε mbe'e ati bàḡḡè bàḡḡè yì ya yumbonj ḡḡhεε ḡku'ù a adìḡè yii mà bì le si twonjè nì àkweε atu ḡḡ aa (a ni ḡḡhàà ni baHeber, bì twonjè nì Golgotha). 18 Bì tigè ḡkwèèntè yì a ati bàḡḡè bàḡḡè maa adìḡè bo bì bè bì m'ò'ò bì baà, ḡḡ yì m'ò'ò a tswè fāa mbèè laa, yì m'ò'ò a kī ḡtswè fāa mbèè laa, Yesu a tigè ḡtswè a titi bo. 19 Pilato à le ḡḡwà'ànè wa atu ati bàḡḡè bàḡḡè mæ, "Yesu mu Nazareth, Mḡ baYuda." 20 Bè bì ḡhà'atè bì le ntwonjè ma yuù àḡwà'ànè ḡlonj mà adìḡè yii mà bì le ḡkwèèntè Yesu ghu aa, kaa a le ḡwà'a sà'á si'ì a nḡò a nḡ'ò'ò àla'á. Bì le ḡḡwà'ànè ma yuù aa ni ḡḡhàà ni baHeber, ni nì baRoma a b'ò'ò ni nì ba Grikia. 21 Bìlì bì ḡḡāḡmà'a Nwì bya bì swonj a mbo Pilato mæ, "Tsuu ḡwà'ànè mæ, 'Mḡ baYuda' Bàḡḡè ḡḡwà'ànè bè mæ 'A swōḡ mæ yu ni mḡfò baYuda.' "

22 Pilato a kwi'ì mæ, "Annù yii mà mà ḡwà'ànè aa, mà ḡwà'ànè mà!"

23 Nòò yii mà bisogye bya bì le ḡkwèèntè Yesu a ati bàḡḡè bàḡḡè aa, bì le ḡlogè itsè'è jì nyatè mbèè jì nìkwà, sogye yì mḡfùrè a logè mbèè yì nḡfùrè yì m'ò'ò a kī ḡlogè mbèè yì m'ò'ò. Bo le ḡkì ḡlogè mánḡāḡḡ atse'è yì mà'á ya mà bì le mba'a kaa adìḡè yii mà bì yàtè ghu kaa a wa'á ghu tswè aa. 24 Bisogye bya bì swonj nì bò ni bo mæ, "Kaa a sī ku'unè mà tá bì'inè satè, bì'inè tum ibìrè ghu, nyè ḡḡ yii mà à ka jì aà. A le mfe'ε lálà aa mà tá annù yii bì le ḡḡwà'ànè a ni ḡḡhàà ni Nwì aa tá à boontè ajāḡ yii mà bì le nswonj aa mæ:

'Bo le nyatè itsè'è ja a titi bo,
mīma'a ibìrè ni tòḡè ḡhà.* "

25 Bè bì m'ò'ò bì le ntèè nyontè a mbèè àti bàḡḡè bàḡḡè Yesu; à le mbè aa ḡḡè yì, bo bì muma bì ḡḡè yì yì mánḡyè, ni Mary, ḡḡwe Cleopas, a b'ò'ò bì Mary Magdalene. 26 Yesu a yè ndè yì a b'ò'ò bì ḡḡāḡyèḡḡḡnù yì wa mà à le ḡkḡḡ kḡḡ aa a ajāḡ mæ bo le ntèè ghu aa. Ntigè nswonj a mbo ndè yì mæ, "Nḡè, mú ḡhò yì mbāḡḡè à walà."

27 ḡkì nḡḡè nswonj a mbo ḡḡāḡyèḡḡḡnù yì wa mà, "Nḡè ḡhò à walà." Nḡḡḡḡ maa nòò, ḡḡāḡyèḡḡḡnù yì wa a tigè ḡlogè yì, bo yu tigè ḡtswè a ndùḡè yu.

* 19:24 Ps. 22.18 A bè annù yii mà bisogye bya bì le ḡḡhìrè aà.

*A àjàn mæ Yesu à le ntsii àà**(Mt. 27.45-56; Mk. 15.33-41)*

²⁸ Ma juù innu i tsyà mæ, tsõ mæ Yesu à le nzi mæ ñgõñ innu tsim i mè mæ aa, a ñghèrø mæ tá ñghàà ni Nwí ni boontø, a swonj mæ, “Nji ñkí yanjè nàá.”

²⁹ Ba'a yi mò'ò à le ntøø ghu ni ñtsø'è milù'ù, bi lòò kúntsà nniñ ghu, ñsøsø a atú ñkíñkà'á ñkò'osø ghu aghonj ntsù. ³⁰ Yesu a no milù'ù mya, nswonj mæ, “A mè mæ.” Nswyè atú yi, nniñjè azwí yi a mbo Nwí, ñtsii.

A àjàn yii mæ bi le nsø mbèè ñgeè Yesu àà

³¹ BaYuda bi le nlonø a mbo Pilato mæ tá à beentø tá bo gheè mbøgìtø mika'a mi bô bya bii mæ bi le ñkwèentø waa aa tá lògø ikú jya a jya wa ati bàññè bàññè i sigisø. Bo le mbetø maa ajàn aa nlonj mæ ñjwi ya i le mbø Friday, kaa bo wa'à kòñjè ni mæ tá ñku jya tá i lo ntswe wa ati bàññè bàññè a njwíñgòñjè. Nlonj mæ ma yaà njwíñgòñjè mæ i le si zi aa, i le nanjè mbø yi láànlaa a mbo bo aa. ³² Bisogyè bya bi le ntigø ñghèe mbøgìtø mika'a mi ñù ñtsyàmbi, ñki mbu mbøgìtø mí ñù yi mò'ò wa yii mæ bi le ñkwèentø waa bo bi Yesu aa. ³³ Lá àjàn mæ bi le nzi a nu Yesu aa, bo le nyø mæ à tè'è mæ ñkwo yi, kaa ñji'í mbøgìtø mikà'á mi kaa i wa'à bù mbø. ³⁴ Nù sogyè wa yi mò'ò à le nlògø ñikòñ ni nso mbèè ñgeè Yesu ghu, ñkí bo bi àløø i burø ñkhønø nsigø mfe'e ghu. ³⁵ (Nù wa yii mæ à le nyø ma yuù ànnù a fè'è aa, à ní àyøfø, ànnù yii mæ à le nswonj aa à ni ànnù ññkonjè. A kí ñzi mæ yu swonj aa ànnù ññkonjè. A swonjè ma yuù ànnù aa mæ mbø ni kí mbi.) ³⁶ Bi le ghèrø ma la aa mæ tá ñghàà ni Nwí tá ni boontø mæ, “Kaa bi ka yi wa'à akwèè yi yí tsu burø mbøbøgø.” ³⁷ Nìghàà ni Nwí ní mò'ò ni kí ñswonj mæ, “Bø ka yi kí tè'e mí'í myaa a nu yu wa yii mæ bi le nsø aa.”

*Ajàn yii mæ bi le ntwinjè Yesu àà**(Mt. 27.57-61; Mk. 15.42-47; Lk. 23.50-56)**A àjàn mæ bi le twinjè Yesu àà*

³⁸ Ma yú a tsyà mæ, Joseph yii mæ à le nlò a ala'a Arimathea, a betè Pilato mæ mbø yu lògø àku Yesu le. (Joseph à le mbø ñgàñnyøgènnu Yesu yi mò'ò yii mæ à le si yòñjè nù bø alò'òsø ñlonj mæ à le si bo'ò bità bi ala'a bi baYuda aa.) Pilato à le mbeentø mæ tá à lògø aku Yesu. Joseph à tigè ñlògø ñghèè ni yu. ³⁹ Nicodemus wa yii mæ à le nte'e ñghèe ñghèè nyø Yesu ñftugø aa, à le nyonjè Joseph bo yu gheè wa nlògø àku yi. Bo yu ká mæ aa ñghèe aa, ñtugìtø bìkìlò bi mighurø mí lùmtø mighum mi ntarø, mii mæ bi le nanjè ní ñjoo jì lùmtø jì mò'ò jii mæ bi twonjè ni mæð ni aloè aa. ⁴⁰ Mbàññè ma jù jì baa, bo le ñghèè ñlògø aku Yesu ñlìmtø ní àtsø'è yí fù'ù yí siginè ñki niñ ni màwurø mí lùmtø, nyonjè a ajan mæ, a ni nõñsø baYuda, bi le si nanjè ní àku ñù mbonj twinjè aa. ⁴¹ Nkya mîntà mí ati yí mò'ò i le ntswe wa adigø mæ bi le nzwitø Yesu ghu aa. Nisyè ní fii ní mò'ò ni le ntswe wa múm ñkya nù mæ kaa bi le mburø tí ñù ghu twinjè. ⁴² Tsø mæ àbèè à le ntigø ntswe ní mfu'u aa a njwíñgòñjè aa, ñki nlonj mæ nisyè nya ní le ntswe ñkoontø maa adigø aa, bi tigè ñtwinjè Yesu ghu.

20*Nisyè ni ñe'e**(Mt. 28.1-8; Mk. 16.1-8; Lk. 24.1-12)*

¹ A lò mæ mbø tsi'í a titugø a mbà'a mbà'a a njwi yí ñtsyàmbi a múm ñgyà, kaa ñdigè i burø tí nanjè ñlaa, Mary Magdalene a gheè wa a ntsù nisyè, nyø mæ bi tii mæ alàñsønjo'ò yá yii mæ bi le ñkuse ntsù nisyè wa ghu aa, nlò'òsø. ² A khø ñghèe nyø Simon Peta bo bi ñgàñnyøgènnu Yesu wa yii mæ à le nanjè ñkonjè aa, nswonj a mbo bo mæ, “Bi lògø mæ Mmà'ambi wa múm nisyè ñlò'osø, kaa bí'í wa'à adigø yii mæ bi løø ghu aa zì.”

³ Peta ni ñgàñnyøgènnu Yesu yi mò'ò wa bo yu ghèè wa ntsù nisyè. ⁴ Bo le si khø bitsimè, lá ñgàñnyøgènnu yi mò'ò wa à khø ñtsya Peta ñwanjè ñghèè nywe'e wa ntsù nisyè. ⁵ Nyonjè atú yi nlii múm nisyè ya ghu, nyø atso'è yí fù'ù ya yii mæ bi le nliimtø Yesu ghu aa, lá kaa ñkí'í yi wa múm nisyè kuù. ⁶ Peta a yonjè a njim mburø ntsya ñkuu wa múm nisyè, nyø atso'è yí fù'ù ya yii mæ bi le nliimtø nú yí ghu aa, ⁷ bo bi atso'è ya yii mæ bi le nliimtø atú Yesu ghu aa. Kaa a le njwa'á a bò'ò ya yii mæ bi le nliimtø mbii nú yí ghu aa nõñjè, bi le ñkørø nõñsø tsi'í atú yu. ⁸ Ngàñnyøgènnu Yesu wa yii à le mfòò ñghèe nywe'e wa ntsù nisyè aa, a kí ñkuu ghu nyø, mbi. ⁹ (Kaa àtú yaa a le mburø tí nanjè ñlaa wa ni ñghàà ni Nwí nya mæ ni nswonjè ni mæ à ka yí bìñnè ni ñiwò aa.) ¹⁰ Ngàñnyøgènnu jì jya i le mbù ñtigø mbii ñghèè waa a ndùgø.

*A ajànj yii mə Yesu à le nzi a mbo Mary Magdalene aà
(Mt. 28.9-10; Mk. 16.9-11)*

¹¹ Mary à le ntəwə wa ntsù nisyè a a bæe nyə'ə, à kà mē aa nyə'ə aa, nyəntə atù yi ŋka nlii nì mún nisyè ya ghu ¹² nyə baangel bi baa bi wə'è itsə'ə jì fù'ù ntswe wa adigə mə bi le nòŋsə aku Yesu ghu aà, yì mò'c a tswə ghu atu, yì mò'c a kì ntswe ghu mākòrə. ¹³ A betə ghu mbo mə, "O yə'ə aà à kə le mǎŋgyè?"

A kwi'i ghu mbo mə, "Bi lògə mə Nğànjmà'á ghà ñghɛɛ ni ghu, kaa mə wa'á adigə yii mə bi ləwə ghu aa zì."

¹⁴ A ghə mē mə yu ki karətə yi, nyə Yesu a təwə maa mbèè kaa a wa'á bǎŋnə ñzi mə à ni Yesu. ¹⁵ Yesu a betə ghu mbo mə, "O yə'ə aà à kə ɛ mǎŋgyè? O lòwə aà wə ɛ?"

A le si wa'atə ni mə à laa mbə mbòŋ ŋkya wá, ntigə ŋkwi'i ghu mbo mə, "Taà mbə a bə yii mə ò lò'òsə mē yi, ò di'í adigə yii mə ò ləwə yi ghu aa a mbo mə tá mə ghɛɛ nlògə yi." ¹⁶ Yesu a twonɔtə yi mə, "Mary!"

A karətə yi ŋka nlii Yesu, ñswon ni nìghàà ni baHeber mə, "Rabboni" (ñji'í nìghàà ma nù i bə mə "ndí'innù").

¹⁷ Yesu a swon ghu mbo mə, "Tsuù gha ló mòbòntə bə, ñlon mə kaa mə burə ti bù mbii ñghèè fu a mbèe Taà. Lá ghèe a mbo bilim ba, ñswon a mbo bo mə, mə bù ŋkò'c ñghɛɛ fu a mbo yu wa yii mə à ni Taà ghà ñki mbə Taà ghùu aà, mbə Nwíŋgòŋ ghà ñki mbə Nwíŋgòŋ ghùu aà."

¹⁸ Mary Magdalene à le mbù ñghɛɛ a mbo ñgǎnyəgənnù ji jya ñswon a mbo bo mə yu yə mə Mmà'ambí ñki ŋkɛ'ɛnə innù jya mə à le nswon ghu mbo aa a mbo bo.

*A ajànj yii mə Yesu à le nzi a mbo ñgǎnyəgənnù ji aà
(Mt. 28.16-20; Mk. 16.14-18; Lk. 24.36-49)*

¹⁹ A bə a nítugə maa njwí ntsyambii, ñgǎnyəgənnù ji jya i ghotə a nda yì mò'c, mfií abà'á ñlon mə bo le si bə'c bità bi ala'a bi baYuda aà. Yesu a wi'íkə ñtəwə a titi bo nswon a mbo bo mə, "Mbòonə a nu bù." ²⁰ A swon mē ma mùu ajànj aa, ndi'í mbò mi mya ni mbèè ñgeɛ yì ya a mbo bo. Nğǎnyəgənnù ji jya i le mburə nluu ni ñidorə a ajànj mə bo le nyə Yesu aà. ²¹ Yesu a ku'usə ñswon a mbo bo mə, "Mbòonə a nu bù. Ajànj mə Taà ghà à le ntoo gha aa, mə ki ntoo ghuu." ²² A swon mē ma mùu ajànj aa, nifə'ə waa ni ázwí ñswon mə, "Ni kwɛrə Azwí Nwí!" ²³ Mbə ni yi nli'inə ifansənnù ŋú bonj baa kii li'inə, bæe ni tsuu li'inə bonj kaa baa wa'á kì ñli'inə."

Yesu bo Thomas

²⁴ Thomas yii mə à le mbə ñgǎnyəgənnù Yesu wa yì mò'c a titi bya nìghúm ntsò baa, bi kii ñtwonə nlii ni mu bɛnwí aa, kaa à le ŋwa'á atiti bo tswé wá noð mə Yesu à le nzi aà. ²⁵ Nğǎnyəgənnù Yesu jya jì mò'c i le nswon gho mbo mə, "Bi'í yə mə Mmà'ambí."

Thomas a kwi'i a mbo bo mə, "Mbə mə ghìrə tsuu ibù'u mbèe jya ghu mbo yə, i tsuu biswəbimbò ba wa nì ibù'u mbèe mà jya kii ñin, i tsuu abó ya wa nì abù'ù ya a mbèè ñgeɛ yu ñin, kaa mə wa'á bii."

²⁶ Ngyà i tsyá mē yi mífùrə ñgǎnyəgənnù ji jya i bú ntswe a múm ñda ntsetə abà'á, Thomas a kì ntswe a titi bo. Bi le mfií abà'á. Lá Yesu a wi'íkə ñtəwə a titi bo nswon mə, "Mbòonə a nu bù." ²⁷ Ntigə nswon a mbo Thomas mə, "Ñinə muswəbò ghò falà, ñki nanjə nlentə mbò má! Kì nàsə abó yo ñnin fàa mbèè ñgeɛ mə. Kentə nligitə ànnù yo yá, mbii."

²⁸ Thomas a swon ghu mbo mə, "Mmà'ambí ni Nwíŋgòŋ ghà." ²⁹ Yesu a betə ghu mbo mə, "Tigə ò bii aa ñlon mə ò yə gha aà? Mbòonə a mbo bə bii mə bi bii ti yə gha aa."

Nji'í ànnù yii mə bi le ŋwà'ánə yulá àŋwà'ánə ghu aà

³⁰ Yesu à le ñghìrə ilensə jì mò'c jì ghà'atə a nsi ñgǎnyəgənnù ji, jii mə kaa bi sè fàa mum yulá àŋwà'ánə ŋwa'ánə. ³¹ Lá bi ŋwa'anə julá innù aa mə tá ni bii mə Yesu à ni Ayo'ò Nwí, mbə Mu Nwí tá tsyá a njim ajànj yii mə ni bii yi aa i tswə ni ntswənti nì ikúm yi.

21

Ajàn mə Yesu à le ntsi'i ñgǎnyəgənnù ji jì sàmbaa aà

¹ Ma yú ànnù a kà mē aa ntsya, a bú ndi'í ibiinnù yi a mbo ñgǎnyəgənnù ji jì mò'c a mbèè ñkí miyaa Tiberias. A le ndi'í yi aa lalá. ² Simon Peta, Thomas yii mə à le mbə nimfa'a aa, bo bi Nathanael, yii mə à le nlo a Cana a mbù'u Galilea aa, bəwə bi Zebedee, ni ñgǎnyəgənnù ji jì baa, bi le mbòbòntə ntswe a adigə yì fùrə. ³ Simon Peta a swon a mbo bo mə, "Mə ka ghèè gha a ŋkò mbwè." Bo bitsim kì ñswon mə, "Bi'í ka yonjə gho tá bi'inə ghɛɛ." Bo le ntigə ŋkuu abanj ñghèè. Bo ghèè mē aa, nle nle nle nítugə wa tsi'í tsim kaa wa'á fibwè kò.

⁴ Abèè a kà mē aa mfu'u, Yesu a zī ntəə a ghənjə ŋki; la kaa ŋgənyəgənnū ji jya kaa i wa'a zi mē à bə aa Yesu mē à təə wa aghənjə ŋki. ⁵ Yesu a swonj a mbo bo mē, "Bòò bá, nì kò mē mbwè mī tsu aa ε?" Bo kwi'i mē, "Ŋgaŋ."

⁶ Yesu a swonj a mbo bo mē, "Nì ma'a ambunjya yuu ya a mbèè àbóm'à, bəə bonj nì ka ko mbwè." Bo le mmà'à, mbwè kuu nluu ghu, bo tigè ñswunə kikanj.

⁷ Ŋgənyəgənnū Yesu wa mē à le ŋkənj yi ŋkənjə aa, a swonjə a mbo Peta mē, "A nī Mmà'àmbi!" Simon Peta à yù'ù mē mē à nī Mmà'àmbi aa, ŋwe'ε atsè'ə yi yī mà'à (nlonj mē à le si bə aa a tso'c, wa noò mē à le si fà'à aà), ñnanj wa mùm ŋki. ⁸ Ŋgənyəgənnū Yesu jī mo'c jya i le ntigə ntiə àkànu'u ya, ŋki nswunə ambunjya ya yī mē mbwè mya le nluu ghu aa, nzi a mbèè àghənjə ŋki. A ti bə aa kaa àgha'a aghənjə ŋki a le ŋwa'à bù nsa'a, a le mbə aa tsi'ī tsò bimetre ŋkhi yī fùùrə. ⁹ Bò fè'ε mē wa aghənjə ŋki, ñyè mo'c, i ghə'ə, mbwè bo bì àbaa nɔnjə wa nì mo'c. ¹⁰ Yesu a swonj a mbo bo mē, "Nì zi nī mbwè mya mī mo'c mē nì ko tsìtsənjə aa." ¹¹ Simon Peta a gheè ŋkuu wa a mùm àkànu'u, ñswunə ambunjya ya ŋko'osə a nta'a, mbwè mī fənkə luu ghu, mbə ŋkhi yī mo'c nì mighum mi ntaà ñtsò tarə. Ka mē mbwè mya le nluu wa mùm àmbunjya aa kaa a le ŋwa'à sà'akə. ¹² Yesu a swonj a mbo bo mē, "Nì zi mfà'ata ntsu ghuu." Kaa nù nì bə a le wa'à yi betə mē, "O bə aa wò aa ε?" Nlonj mē bo bitsim le nzi mē à nī Mmà'àmbi aa.

¹³ Yesu à le ntigə nlogə abaa ya bə mbwè mya mfa a mbo bo.

¹⁴ Ma mùu noò, à le mbə aa ngàà yī i ywe'ε ji tarə aa, nloginə ajānj mē Yesu à le nyweenə nīwo aa, mē à le ndi'ī ibiinnū yi a mbò ŋgənyəgənnū ji.

Yesu bo Peta

¹⁵ Nòò yīi mē bo le mmənsə a mfà'atə ñtsú waa aa Yesu a swonj a mbo Simon Peta mē, "Simon, mu Jon, ò kənjə gha ntsyatə bə buà bitsim faà aa ε?"

A kwi'i mē, "Ŋhə, Mmà'àmbi, ò zi mē mē kənjə ghò."

Yesu a swonj ghu mbo mē, "Ka nje'ε bəc bi mbinjərə jà." ¹⁶ Yesu a bú ñswonj ghu mbo a nī ŋgàà yīi i ywè'ε ji baa aa, mē, "Simon, mu Jon, ò kənjə gha aa ε?"

A kwi'i mē, "Ŋhə, Mmà'àmbi, ò zi mē mē kənjə ghò."

Yesu a swonj ghu mbo mē, "Ka mbe bəc bi mbinjərə jà." ¹⁷ Yesu a bú ñswonj ghu mbo ŋgaa yīi mē i ywè'ε ji tarə aa, mē, "Simon, mu Jon, ò kənjə gha aa ε?"

Peta à le njeŋnə nlonj mē à le mbetə yi nywe'ε ŋgaa ji tarə mē, "O kənjə gha aa ε?" Ntigə nswonj ghu mbo mē, "Mmà'àmbi, ò zī innū tsi'ī tsimè; ò zi mē mē kənjə ghò."

Yesu a swonj ghu mbo mē, "Ka nje'ε mbinjərə jà." ¹⁸ Mə swonjə a mbo wò tsi'ī annū nikonj mē noò yīi mē ò le mburə mūŋgwà'à aa, ò le si we'ε nī itsə'ə jo, ñtanjə nī nū yò, mbiinə ŋghèè nī adigə yīi mē ò kənjə aa; la noò yīi mē ò ka yī lwènə aa, ò ka yī kī nəsə mbò mo tã nù dānj à tigə ŋwe'ε nī itsə'ə a nu wò, ñlogə nī gho ŋghèè nī ghu a adigə yīi mē kaa ò sī kənjə aa." ¹⁹ (Yesu à le swonj ma yū annū mfigitə aa mbuū nīwo yīi mē Peta à ka yī kwo ghu a ŋghirə mē tá Nwi à kwərə nigha'a ghu.) Yesu a tigə mbu nswonj ghu mbo mē, "Ka nyonjə nī ghá!"

²⁰ Peta a karəkə yi, nyə ŋgənyəgənnū Yesu yī mo'c wa, wa yīi mē à le ŋkənjə yi aa, tsi'ī wa yīi mē à le nyəgite a ntsuntii Yesu, wa noò mē bo le si ji mijj mī Pasa mi nlwī'ī ñjəm mya mbetə mē, "Mmà'àmbi, nù yīi mē à ka fèè gho aa, à nī wò aà?" ²¹ Peta à yè mē yi aa, mbetə Yesu mē, "Mmà'àmbi, annū ghuà nù a ka yī bə aa mē akə aa ε?"

²² Yesu a kwi'i ghu mbo mē, "Mbə mē kənjə mē tá à tswe ntii, ñywe'ε a noò yīi mē mē ka yī bú bi aa, bonj ma ya a yə gho aa nì àkə aa ε? Ka nyonjə nī ghá!"

²³ Ma mùu ajānj, ŋgənyəgənnū Yesu jya i le ntigə nlaansə nī a ttiə bəc bi Kristo nī mē kaa ŋgənyəgənnū Yesu ma ghú kaa à ka yī wa'à bù ŋkuu. La kaa Yesu kaa à le ŋwa'à swonj aa mē kaa à ka yī wa'à kwò; à le mbənjnə ñswonj aa mē, "Mbə mē kənjə mē tá à tswe ntii ñywe'ε a noò yīi mē mē ka yī bú bi aa, ma ya a yə gho aa nì àkə aa ε?"

²⁴ Ŋgənyəgənnū Yesu ma ghú à nī yu yīi mē à le nswonj innū ma jū tsò àyəfə, ŋki ŋjwa'anə aa; bi'ī kī mbii mē innū ma jū mē à le nswonjə aa, à nī annū nikonjə.

Nlwī'isə

²⁵ Yesu à le mbù ŋghirə innū jī ghà'atə jīi mē bi le mbaa ki lòò a ŋjwa'anə tsi'ī tsim, bonj kaa mē sī moòntə mē mbə mbi yū ntsim i gha'a ŋkù'unə a ŋkuu ŋjwa'anə ma jya ghu.

IFA'A Ngǎntoo Kristo

NJI'INNŪ ANWÀ'ANƏ YŪ

A anwà'ànə yú aa a le ñwà'ànə Lukas, nù yii mə à le ñki ñwà'ànə Ntoó yí Nsiginə Lukas aa. Ifà'a Ngǎntoo Kristo à nî ñgàn ñghôtə bɔɔ bi Kristo ñloginə wa noð mə Yesu à le ñkɔ'ɔ ñghɛɛ a aburə aa (1.12) ñghɛɛ nywe'e a noð yii mə Paul à le ñghɛɛ ñswonj ntoo yí ñsiginə ya a Roma aa (28.30). Lukas à lɔginə nswonj innu jii mə Yesu à le ñghirə wa ni mītugə mi ñjwi mya mighum mi nikwà mə à le mbù ñtswe fàa atu nsyɛ mbɔɔj kɔ'ɔ ghɛɛ a aburə aa. A le nanjsə migitə a mbo bo mə yu tswé ntii, ñki ku'usə nanjsə ndi'i waa ñlonjə ànnu nifɔ Nwí, ñki mbu ñkwatə mfa ndi'i yí ñjwə ya a mbo bo, ñswonj mə tã bo yu'utə ñkwɛrɛ Azwí yí Làà ya mə Nwí à le kà'à aa (1.5,8).

BaYuda le ñwà'atə mə Nwí à le nɔɔ mə yu yweensə aa tsi'i waa, la Nwí a a di'i a mbò ñgǎntoo Kristo jya mə ñtoo yí ñsiginə ya i le ntswe aa a mbo itoð tsimə (8.4-38; 10.1-48). Ka mə bi le si tso'ɔ nî àkòrə bɔɔ bi Kristo a ñgaa jì ghà'àtə aa, Lukas a di'i mə kaa biKrisèn sî bə bii mə to nî bîsa'a bi ala'a kə baRoma bii mə bi le si bu'utə nî baYuda maa noð aa bə.

Lukas a tigə ñjwà'anə nswonj aa ajàn mə ngǎntoo Kristo le ñkwɛrɛ Azwí Nwí, ñtigə nseensə ntoo yí ñsiginə ya, ñloginə a Yerusalem, ñghɛɛ nywe'e a nɔwí'í mbi aa. Ka mə bi twonjə anwà'ànə mə yú nî Ifà'a Ngǎntoo Kristo aa, mbə bi tse bəñnə swonj bə mə à nî ifà'a Azwí Nwí, ñlonj mə Lukas à nanjsə di'i bi yə tsi'i siginə ajàn mə Azwí Nwí a le si fà'à a ni bo ñloginə a Njwí Pentecost aa.

Lukas à di'i innu jì tii jii mə i tswe a nî anwà'ànə yu aa i fɛ'ɛ ñlaa. Nloginə a ajàn mə Azwí Nwí à le nsigə ñkuu a nu ñgǎntoo Kristo aa, bi yə mə Azwí yí Làà a fa mida'a a mbo bo, ñtsyasə nî waa a nî innu tsim. Nghôtə Kristo i le nloginə aa wa Njwí Pentecost. Nghôtə yí mbii ma yú i le ntswa annu atsà'àtə Nwí a tinsə tsi'í mbənnu (1.14). Bo le ñki mboonsə waa ñtswé nî ànnu yí fùurə, ñnanjsə mfa ibiinnu waa a nyogə ñighàà ni Nwí, a ajàn mə ngǎntoo i le si di'i nî waa aa, ñkii ñkɔɔnə nî waa bo ni bo, ñji nî tarə ñkii ñtigə nseensə nî ñtoo yí ñsiginə yá (2.42; 4.32-33). Anwà'ànə yú a nanjsə ghirə a laa mə ñghôtə bɔɔ bi Kristo i tswe aa a ñka nsɛɛnsó ñtoo yí ñsiginə ya a mbo bə bitsim, a nî idigə tsim. Ndi'i ni mə bo tswe ni ñkwɛrɛ Azwí yí Làà tã à ka mfa ni midà'a a mbo bo, ñkii ñtsyasə nî waa a nî afà'a ma yú (1.4,8; 13.4; 16.6-10). Bi'inə yə ajàn mə ñghôtə i le si sɛɛnsə nî ñtoo ya ñkii ntoo nî bə a abɛɛ (13.2,3,47). A le ñghirə ajàn mə biKrisèn le si sɛɛnsə ntoo ya aa mə bi le mbé ñghotə a mbi ñtsim, ñghirə bə bitsim yu'u ñighàà ni Nwí.

Ntii annu yii mə ñgǎntoo jya le si swonj aa i le mbə aa Yesu, mə à yweenə ni ni wo, ñtswe ntii, mfa'a nî a tii bo. Ma yú a di'i mə Yesu à nî Ayo'ɔ Nwí wa mə Nwí à le ñkà'a aa, mbə yu wa yii mə bə bitsim tswé nî ñtsyà aa ghu njim i yweenə aa (4.10-12,33).

Bi yatə anwà'ànə yú aa laa:

1. Ajàn mə ñgǎntoo le ñka ntanjə a nsɛɛnsə ntoo yí ñsiginə aa 1.1-26
- a. Ndi'i Yesu yí ñlwi'injim nî ànnu yii à le ñkà'a aa 1.1-14
- b. Njindá Judas 1.15-26
2. Ajàn mə bi le nswonj ntoo ya a Yerusalem aa 2.1—8.3
3. Ajàn mə bi le nswonj ntoo ya a Yudea ni a Samaria aa 8.4—12.25
4. Ifà'a Paul 13.1—28.31
  - a. Akòrə nìtə Paul yí ntsyambii 13.1—14.28
  - b. Nghôtə ndánwí a Yerusalem 15-35
  - c. Akòrə nìtə Paul yii a ywe'e ji baa aa 15.36—18.22
  - d. Akòrə nìtə Paul yii a ywe'e ji ntarə aa 18.23—21.16
  - e. Ajàn mə Paul à le mbə ñgǎntsən a Yerusalem, a Kaisaria ni a Roma aa 21.17-28.31

¹ Taà Theophilus, a nî anwà'ànə yí ntsyambii ya mə mə kì le ñwà'ànə a mbo wò aa, mə le nswonj innu tsim jii mə Yesu à le ñghirə ñki ndi'i, ñloginə a noð yii mə à le mbé'enə afà'a yí ghu aa, ² ñkɔ'ɔ ywe'e a noð yii mə Nwí à le lɔgə yí ñkɔ'ɔ ghɛɛ ni ghu a aburə aa. Mbɔɔj tã Yesu tã à kɔ'ɔ ñghɛɛ a aburə, à le ndi'itə ngǎntoo jì jya mə à le ntsɔ'ɔ aa nî Azwí Nwí. ³ Nòð wa mə bi le ndi'igə'i ghu nu, a kwo mbù ñyweenə ni niwo aa, à le mbù ñtswe fàa atu nsyɛ ñjwi mighum mi nikwà, ndi'i ibiinnu yí a mbo bo ñgaa jì ghà'àtə ni mánjì yii mə kaa mbə bi wa'à manə mə yu le ntswe ntii. Bo le nyə yí a nî ñgàà jì ghà'àtə ma jù aa, a swonjə nî innu a mbo bo ñlonj annu nifɔ Nwí. ⁴ Ma mùu noð yii mə bo bo le ntswe aa, a swonj a mbo bo ñkwantə mə, "Tã nî tsuu Yerusalem lo

mà'atè bə. Nì tswè ghu ñka nyu'utè nì àyoo ya yìi mē mē le nswon a mbo bu mē Taà à le ñkà' à mē yu ka fa a mbo bu aà. ⁵ Jon à le si murè nì bə aa a mùm ñkì, là a ñjìm ñjwi jì tsu, Nwì à ka bànjnè murè ghu aa bə a mùm Azwì Nwì."

A jànj yìi mē Yesu à le ñko'c gھے a aburə aà.

⁶ Yesu bo bì ñgǎntoò jì jya le mbòontè ñtswe a adigè yì fùùrè. Bo bo tswè mē aa, bo betè ghu mbo mē, "Mmà'ambì à ka yì bə aa ma mùu noò mbənj tã ò bu mbènə annù nifò baIsraël a mbo bo tã tã bo ka nsa'a nì nbi yù aa è?" ⁷ Yesu a kwi'i a mbo bo mē, "Kaa à si adigè yuu bə a nzi noò kə ñjwi yìi mē a ləè bə Taà ghà nì àdà'à yì aà. ⁸ Là nì ka kwèrè mīda'a a noo yìi mē Azwì Nwì a sigè ñkuu a nu bù aà. Tã nì tigè bə bīyəfə bə a Yerusalem, nì a abù'u Yudea tsìm bo bì a Samaria, nlo ghu ñgھے a mbì ñtsimè." ⁹ Yesu à swònj mē ma mùu ajànj, Nwì a ghirè a tigè ñko'c gھے nì a aburə, ñgǎntoò jì jya təò ñtigè nlii, mbà'à à tigè ñlogè ya a gھے mbwe a mi'i bo. ¹⁰ Bo tigè ñtəə wa adigè ñtigè nlii nì aburə, a ajanj yìi mē a ko'c gھے aà. Bo kà mē aa nlii aa, bə bī mō'c bi baa bi zì ñtəə a mbè bo ñwè'è tsə'è jì fù'ù, ¹¹ mbètə waa mē "Bè bi Galilea, nì təə faà nlii nì àburə aa a ya aa è? Yesu ma ghù mē bi logè ñko'c gھے nì ghu a aburə aa, à ka yì bu bìi tsì'i ma mùu ajànj mē nì yə a ko'c gھے a aburə aà."

A ajànj yìi mē bi le ntsə'c Matias mē tã logè adigè Judas aa

¹² Bo le ñtigè nlo wa nta'a Olives mbu mbii fu a Yerusalem, a nlo ghu ñgھے nywe'e a Yerusalem a bə tsò kilo metre yì mfuùrè. ¹³ Bo bìi mē ñkuu a Yerusalem, ñko'c gھے wa nja'à ñdà ñikànj a ñdənj wa adigè yìi mē bo le si tswè ghu aà. Bo ma bú le mbə aa Peta nì Jon nì Jems nì Andrea, Philip nì Thomas, Bartolomeo nì Mateo, Jems mu Alfeus nì Simon yìi mē bi le si kii ntwojə nì Zealot aa, nì Judas mu Jems. ¹⁴ Bo ma bú bi tsìm bo le mbòonsə waa mbii bitsim mē bo ka kì tsà'atè nì Nwì kaa wa' à Kaa, bo bo nì bàngyè bya mē bi le si yonjè nì ñjìm Yesu aa, a bə'c Mary, ndè bi Yesu, nì bə'c bi ma bi Yesu bi mbànjnè.

¹⁵ Ma mùu noò ñgǎnmbii Kristo tsò ñkhi nì mighum mimbə, bo le ñghotə waa ntswe a adigè yì fùùrè, bo ghòtè mē waa ntswe aa, Peta a təə a ñdənj ñswon mē, ¹⁶ "Bə'c bi maà, annù yìi mē ànjwà'anè Nwì a swonjə aa, a le ntswe nì nifè'è mbòontè tsì'i a ajanj yìi mē Azwì Nwì a le nswon, mbənj tã à fe'è, a mbo David mē tã à swon ñlon Judas Iskariot yìi mē à le ñghèè ñdì'i Yesu a mbo bə bya mē bi le ntswa yì aà. ¹⁷ Judas yumbənj à le mbə ñy yì mō'c a titi bi'inè, ñlonj mē bi le ntsə'c yì mē tã bi'inè nì bo ka mfa'a aà. ¹⁸ (Judas à le ñlogè ñkabə ya yìi mē à le ñkwèrə ñlonjə annù yì bi yìi mē à le ñghirè aa, ñghèè ñyuu adigè nsyè ghu. A le wò nì mītumfu'u ma mùu adigè, àtò'ò yì a bwinə a titi, mītò mi mītsim mi zwu mfè'èkə. ¹⁹ Bə bitsim bii mē bi le ntswe a Yerusalem aà bi le nyu'u annù ma yù, ñtigè mfa ikum adigè ma ya nì ñghàà nì alà'à nyaa nì Akeldama, ma la bə mē, Adigansyè Aləə). ²⁰ A fe'è ma mùu ajanj aa ñlonj mē bi le ñjwà'anè a mùm ànjwà'anè bī Psalms mē,

'Tà ñdügə yì tã à təə ñe'è,

tã ñu tsù tã tsuu ghu yì ló kì tswè bə.'

Bi kì mbu ñjwà'anè ghu mē,

'Tà ñu dānjə à logè adigè afà'a yì.'

²¹ Ma mùu ajànj, a ku'unə mē tã bi'inè tsə'c ñu yì mō'c yìi mē à kì tswè bi'inè nì bə a ñgənj bìnòò bitsim mē Mmà'ambì Yesu à kì si fe'è ñkarə ñgھے mbù mbii nì titi bi'inè faa atu nsyè aa, ²² ñloginə nì nòò wa mē Jon à le si murè nì bə a ñkì aa, ñgھے nywe'e nì noò wa yìi mē bi le ñlogè Yesu ñko'c gھے nì ghu a aburə aà. Nù ma ghù à ka kii bə àyəfə, tsò bi'inè, kì swonj nì a mbo bə ajanj yìi mē Yesu à le nyweenə nì nāwo aà." ²³ Bo le ñdì'i bə bi baa, Joseph yìi mē bi le si twonjə nì Barsabas, ikum yì yì mō'c à kì mbə Justus aa, bo Matias. ²⁴ Bo le ñtigè ntsa'atə Nwì nswonj mē, "Mmà'ambì, wò yìi mē ò zì mīntii mi bə bitsim aa, tigè mfigitè ñu yìi mē ò tsə'c aa, fàa titi bə bua bi baa ²⁵ mē tã à logè adigè afà'a ñgǎntoo Kristo, yìi mē Judas à le mmà'atə a ñgھے a adigè yìi mē yu kənjə aa." ²⁶ Bo tsà'atè mē Nwì laa, ñtigè mma'a ibirè a ntsə'c ñu yìi mē à nì ghu aa, wa titi bə bya bi baà. Nù yìi mē bi le ntsə'c aa à le mbə Matias. Bi tigè ñlogè yì ñniñ mē tã à tigè mbə ñu yì mō'c wa titi ñgǎntoo jya ñghum ñtsò baà.

2

Ajənjə yìi mē Nwì à le ntoo Azwì Nwì a sigè ñkuu a nu Bə'c bi Kristo aà

¹ Njwì Pentekost à kù'ù mē, ñgǎnmbii Kristo jya à ghotè waa ntswe tsì'i àdìgè yì fùùrè. ² Bə tswè mē, ñghəə kì yə, àyoo tsu a ju'ù a ñikànj ñkoo tsò afisè yì wè yìi mē a tsyà aa, ñzi ñkuu nlwensə nda ya mē bo le ntswe ghu aa tsì'i ntsim. ³ Bo yə ñjoo jì mō'c à zì mbè tsò ñlwà mō'c, ñkìrə tsò ləə; à yàtə waa ñgھے ntəəntə a nu bo yì mō'c yì mō'c.

4 Azwi Nwi a le nkuru nluu a nu bo bitsim; bo tigè nloginè nka ghaa mighàà mi itoo jì dān, nyoŋə nì ajan yii mə Azwi Nwi a le ndi'ì a mbo bo aà.

5 BaYuda bii mə bi le si bo'ò nì Nwi aa, bo le nlò a itòò tsim fāa mbi nzi ntigè ntswe a Yerusalem. 6 Bo yu'ù mə nji ayoo ya a ajan yii mə a le si jù'ù aà, ònòò bē bī ghà'a gha'a zì n̄ghotè, ànnu a tsyá waa n̄lon mə n̄ n̄tsim yii mə a le ntswe ghu aa à le nyu'u nḡan̄mbii Kristo jya i ghaà n̄ n̄ghàà nì ala' à nyaa. 7 Ànnu a le ntsyá waa, a ká mburè mbè tsi'ì ànnu yì yēyerè a mbo bo, bo tigè mbetè nì mə, “bè buà bi tsim mə bi ghàà laà aa bi s̄i aa baGalilea bē aa ɛ? 8 A tigè n̄tsya aa la n̄ n̄tsim a titi b̄i'ìnè a yu'ù n̄i waa bo ghàà n̄ n̄ghàà nì ala' à nyaa aa ɛ? 9 B̄i'ìnè lo aa a itoo itòò, a Partia, Media, n̄ki lo a Elam; n̄lo a Mesopotamia, a Yudea, bo bi a Kapadosia; n̄lo a Pontus n̄i Asia; 10 a Frigia n̄i Pamfilia, a Egipto, n̄lo a idigè jì m̄o'ò a Libya, a mbèe Cyrene, b̄i'ìnè b̄i m̄o'ò bi ló a Roma, 11 baYuda bo bi bii mə bo kwensè ànnunwi yaa ntigè bē baYuda; b̄i'ìnè b̄i m̄o'ò bi ló a Kreta bo bi a Arabia, lá b̄i'ìnè yu'ù bo ghàà n̄i m̄ighàà mi ìla'a mi'ìnè, n̄swoŋə n̄i ìnnu jì wè jii mə Nwi a fà' à aà.” 12 Ànnu le ntsyá waa bitsim, it̄i jya a buurè, bo tigè mbetè n̄i waa bo n̄i bo mə, “Ma yu'ù ànnu a bē àa mə akè?” 13 Lá bē b̄i m̄o'ò a titi bo bi b̄an̄nè n̄ka n̄wye n̄i waa, n̄swoŋə n̄i mə, “Bo no aa ml̄l'ù'ù m̄i fii si'ì si'ì, mi tigè n̄k'ò'ò n̄i atu bo.”

Ànnu yii mə Peta à le nswonə a mbo àkūrè bē bya aa

14 Bē byá kà mə aa n̄ghaa laà, Peta a tē a ndən bo b̄i nḡan̄ntoo jì m̄o'ò jya n̄ghum̄ n̄tsò m̄o'ò, n̄ŋentè n̄ji yì a ndən n̄ghaa a mbo bo nswon mə, “Bū baYuda bo bi bù bē bitsim bii mə n̄i tswè a Yerusalem, nan̄sə nyu'utè n̄i tá mà t'ò'tè ànnu yii mə a tswè ghu aa a mbo bù. 15 Kaa bē buà kaa bo si aa ml̄l'ù'ù baanè, a ajan yii mə n̄i wa'atè aà, n̄lon mə à n̄i aa tsi'ì b̄inòò bi nibu'u tsitsòŋə. 16 Tá n̄i yu'ù ànnu yii mə nḡan̄toò Nwi Yoel à le nswon nlon ànnu ma yù aà,

17 'Nwi à swon mə, à ka yì bē a noò n̄jim

tá mə swi'ì Azwi ya a nu bē bitsim.

B̄o'ò buu bi mb̄an̄nè bo bi b̄i b̄an̄gyè tá bo ka nswon n̄i ìnnu jii mə mə ka yì ki n̄ŋə n̄i a ntii bo aà,

tá n̄jèè tē tē tá ì ka n̄lè n̄i b̄o'ò n̄gwa'a buu,

tá n̄jèè tá ì ka n̄lè n̄i b̄il̄i buu

18 Ìŋə, wa mə ka yì swi'ì Azwi ya a nu ìbù'ù ja jii mb̄an̄nè bo bi jì b̄an̄gyè a n̄i n̄jwi ma jyá, tá bo ka nswonə n̄i ìnnu jii mə mə n̄ŋə a ntii bo aà.

19 Mè ka yì gh̄irè ìnnu tsyámbò a aburè a ndənə,

i gh̄irè ìlènsè fāa atu nsyè, a ji'ì n̄ik̄an̄;

n̄i ka yì yè alèè bo bi m̄o'ò n̄i mbà' à fil̄i.

20 N̄inòò à ka yì b̄ən̄ i tigè fii tsò itugè tá s̄an̄è tá à b̄ən̄ ntigè mban̄ə tsò àlèè,

m̄b̄on̄ tá n̄jwi Mmà'ambi, là'a n̄jwi yì n̄wè ya mə ka yì tsyá n̄jwi tsim aa, m̄b̄on̄ tá ì zì.

21 Maa noò, n̄u n̄tsim yii mə ka yì twon̄ ikum Mmà'ambi aa, à ka yì yweenè.'

22 “BaIsrael, yu'utè n̄i ànnu yii mə mə ka swon aa. N̄i zi mə Nwi à le ndi'ì mə Yesu mu Nazareth à n̄i n̄u yii mə yu tso'ò aa n̄i ìnnu jì wè bo b̄i ìnnu tsyámbò bo bi a b̄ò'ò ìlènsè jii mə Nwi yumbon̄ à le n̄ghirè mə tá yu Yesu tá à gh̄irè a titi bù aà. 23 Nwi à le nan̄sə nlèè n̄ki nzi mə bi ka yì fa Yesu ma gh̄u a mbo bù. Bi fà mə, n̄i gh̄irè mə tá bē bi bi tá bi kweentè yi a ati b̄an̄nè b̄an̄nè, n̄zwitè yi ghu. 24 Lá Nwi a yweensè yi a n̄wo, n̄ketè m̄an̄k̄irè mi n̄gi'ì n̄wo yii mə à le yè aa, n̄lon mə kaa n̄wo n̄i le n̄wa' à n̄i àdà' à a ntswa yu nlèè a n̄isyè tswè bē. 25 Nlon mə David à le nswon nlon nḡaa yì mə, 'Mè le si yè n̄i Mmà'ambi a tswè a mbii mə a nḡon̄ b̄inòò bitsim; tsò mə à tswè a mbèè àbo mə yì mà' à aa, kaa mbè n̄ti gha i wa' à ka n̄siginè bē.

26 Ma muu ajan, n̄ti gha i tswè n̄i n̄idorè, mə tigè n̄ghaa n̄i n̄idorè;

tá n̄jyān̄ yà tá ì tswè ntigè nyu'utè n̄i n̄kà' a yii mə Nwi à le n̄kà' à aà,

27 Nlon mə kaa ò ka yì wa' à ntii gha mà'atè tá ì tswè a ala' a biku bi bē àa bē

kaa mbè ò wa' à ki n̄ma'atè nḡan̄jàfà' à ghò yii mə à fà ìb̄iinn̄ yi a mbo wò aa, tá à bwe bē.

28 O di'ì mə m̄an̄ji yii mə mbè mə tsyá ghu ntswe ntii aa a mbo mə;

ò kà gh̄irè tá n̄ti gha tá ì luu n̄i n̄idorè a noò yii mə mə tswè a n̄si mi'ì wò aà.'

29 “B̄o'ò bi maà, mbè mə tse ghàà a mbo bù tsi'ì n̄i n̄si n̄i n̄si nlon̄ t̄atsò yì'ìnè, David. A le n̄kwo bi k̄i n̄twiŋə yì, n̄isyè n̄i n̄i k̄i n̄tswe faà òn̄i nywe' e s̄i. 30 David à le mbè nḡan̄ntoo Nwi n̄ki nzi mə Nwi à lèè n̄ka' a a mbo yu mə yu Nwi yu ka yì tswesè mu David yì m̄o'ò ghu aləŋə n̄if̄. 31 David à le nyè ànnu yii mə Nwi à le ntswe n̄i n̄ghirè aa, m̄b̄on̄ tá à fè'è mb̄òontè, ntigè n̄ghaa nlon̄ a ajan yii mə Kristo, Ayo'ò Nwi wa, à ka yì yweenè n̄i n̄wo, tá Nwi tá à wa' à yi ma'atè tá à tswè a ala' a biku bi bē, kaa wa' à k̄i

mbii mē tā n̄jyānū yī ì bwe aa bē. ³² Nwī a ywèensè mē Yesu ma ghū nī n̄wō. Bī'ī bī tsīm bī'ī yē yī nī mi'ī mi'ī a ajān̄ yīi mē à le nyweenē nī n̄wō aa. ³³ Tsītsōn̄, Nwī à kò'òsē yī a n̄dēn̄, a adigē nifō, n̄tswesē yī a mbèè n̄kwēē yu Taā yī nī m̄'ā, m̄fa Azwī Nwī yīi mē à le n̄kà'ā mē yu ka yī fa aa ghu mbō. Ayoo ya mē nī yē n̄kī yu'u a koò aa, à bē aa Azwī Nwī ma yā mē Kristo à swī'ī a nu bī'ī. ³⁴ Nlōn̄ mē David yumbōn̄ kaa à le n̄jwa'ā a aburē kò'ò n̄ghèè, yumbōn̄ à le mbān̄n̄ n̄swōn̄ mē,

'Mmà'àmbi à swōn̄jē a mbo Mmà'àmbi ghà:

Tswe a mbèè n̄kwēē mē nī m̄'ā,

³⁵ nywe'e a noò yīi mē mē ka ghìrē tā n̄gān̄k̄bāà jo tā ì bēn̄ ntigē mbē tsō àk'è'è ntete m̄kòrō mō.'

³⁶ "Ma mùu ajān̄, a bōn̄ mē tā balsrael bitsīm tā bī nan̄sē nzi mē Nwī à lèè mē Yesu ma ghū mē nī le n̄kwèèntē a ati bān̄n̄ bān̄n̄ aa nī Mmà'àmbi bo bī Ayò'ò Nwī."

³⁷ Bē bya bo yū'ù mē laā, ànnū ya a sō n̄tū waa, i luu nī àjēn̄n̄, bo tigē m̄betē Peta bo bī n̄gān̄ntoo jī mō'ò jya mē, "Bōo bī ghà'atē bī le nyu'u ànnū yīi mē Peta à le swōn̄ aa, mbii, n̄kwērē n̄kī. Bē bii mē bī le n̄kwērē n̄kī maa n̄jwi aa bī le mbē n̄tsū'ù jī tarē, n̄dūu waa ma bú i tigē n̄ku'usē n̄ghotē bōo bī Kristo byā. ⁴² Nlōginē maa n̄jwi bo le n̄n̄n̄ atū yaa nī innū jīi mē n̄gān̄ntoo jya i le si di'ī aa, n̄nan̄sē nyēgē, m̄boonsē wa bo n̄tswē n̄ghìrē nī innū jyaa nī àbo yī mō'ò a m̄m̄ n̄ghōtē, m̄batē nī abaa n̄kurē bo bitsīm, n̄kīi n̄tsa'atē nī Nwī bo bitsīmè.

³⁸ Peta a kwi'ī a mbo bo mē, "Nī bēn̄kē m̄intū muu, n̄kwērē n̄kī bu bitsīm nī ìkūm̄ Yesu Kristo, tā Nwī à li'inē ìbī ghūu, n̄kī n̄tōn̄ ghūu nī Azwī Nwī. ³⁹ Ma yu ànnū à nī ànnū yīi mē Nwī à le n̄kà'ā a mbo bù bo bī a mbo bōo buu, a mbo bē bitsīm bii mē bī tswe a s̄'a agha'ā, bo bī a mbo n̄n̄ n̄tsīm yīi mē Taā yī'ī Nwīngōn̄ a twōn̄ mē à zi a mbèè yu aa."

⁴⁰ Peta à le ntigē mbu nswōn̄ innū jī ghà'atē a mbo bo a ajān̄ yīi mē bo le nyu'u n̄kī nyē aa, n̄di'itē nī waa nswōn̄ nī mē, "Tsu'u nī atū yuu a mbo n̄iwāa nī bē buā bii mē à nī bē bī bī aa." ⁴¹ Bē bī ghà'atē bī le nyu'u ànnū yīi mē Peta à le swōn̄ aa, mbii, n̄kwērē n̄kī. Bē bii mē bī le n̄kwērē n̄kī maa n̄jwi aa bī le mbē n̄tsū'ù jī tarē, n̄dūu waa ma bú i tigē n̄ku'usē n̄ghotē bōo bī Kristo byā. ⁴² Nlōginē maa n̄jwi bo le n̄n̄n̄ atū yaa nī innū jīi mē n̄gān̄ntoo jya i le si di'ī aa, n̄nan̄sē nyēgē, m̄boonsē wa bo n̄tswē n̄ghìrē nī innū jyaa nī àbo yī mō'ò a m̄m̄ n̄ghōtē, m̄batē nī abaa n̄kurē bo bitsīm, n̄kīi n̄tsa'atē nī Nwī bo bitsīmè.

Ajān̄ yīi mē bōo bī Kristo le si tswe aa

⁴³ N̄gān̄ntoo Kristo jya bo le si ghìrē innūtsyāmbō bo bī innū jī yēyērē, ma yū a ghìrē mē tā n̄bō'ò nī tswa bē bitsīmè. ⁴⁴ Bē bitsīm bii mē bī le n̄n̄n̄ n̄tū waa a nu Yesu aa, bī le mbōōnsē waa, n̄ghotē nī waa n̄tswe nī adigē yī fūūrē, m̄boonsē nī n̄joo jyaa, àyoo yaa a bē yī mō'òtē. ⁴⁵ Bo le si fēntē nī ìdigē n̄syē jyaa bo bī n̄joo jīi mē bo le n̄tswe nī ju aa, n̄zi mfakē nī n̄kabē yīi mē bo fēntē n̄joo jyaa jya ghu aa, a mbo bē bii mē bī le si bōn̄ nī n̄joo aa. ⁴⁶ Bo bitsīm le si ghèè nī ndāmā'anwī tsi'ī n̄jwī tsīm, m̄batē nī àbaa a m̄lā'a bo, n̄yatē nī m̄jī myaa n̄jī ndoritē nī n̄tū waa tsīm; ⁴⁷ n̄gha'asē nī Nwī, bē bī tsīm bī kōn̄jē nī waa. Mmà'àmbi a le si yweensē nī bē, n̄ku'usē nī n̄dūu waa ghu tsi'ī n̄jwī tsīm.

3

A ajān̄ yīi mē Peta bo Jōn le ghūrē mbwenkē aa

¹ Peta bo Jōn le si kò'ò n̄ghēē a ndāmā'anwī a noò n̄tsa'atē Nwī, a nī b̄n̄dō bī tarē a si'inē a n̄jwi yī mō'ò; ² Bē le mbē'è n̄tū yī mō'ò yīi mē à le mbwenkē n̄lōginē a ato'ò aa n̄zi nī ghu. Bī le si zī ma'atē nī mbwenkē ma ghū tsi'ī n̄jwī tsīm a tsūbū'u ndāmā'anwī wa yīi mē bī le si twōn̄jē nī Ntsūbū'u yī m̄bōn̄ m̄bōn̄ aa mē tā à tswe ghu ntigē n̄lōntē nī n̄kabē a mbo bē bii mē bī le si zī a n̄kuu a ndāmā'anwī aa. ³ Mbwenkē wa à yē mē Peta bo Jōn bo zī n̄ghēē kī kuu a ndāmā'anwī n̄lōntē n̄kabē a mbo bo. ⁴ Peta bo Jōn bo tē'e mi'ī myaa ghu nu nswōn̄ mē, "Ka n̄lī nī yī'ī." ⁵ A tigē n̄tē'e mi'ī mi a nu bo ntigē n̄jwa'atē nī mē bo ka fa n̄kabē a bo yu. ⁶ La Peta a swōn̄ ghu mbo mē, "Kaa mē si nī silva kē nī gold tswē, lā mē ka bān̄n̄ fa ayoo yīi mē mē tswe nī yu aa: Mē swōn̄ a mbo wō nī ìkūm̄ Yesu mu Nazareth mē tā ò b̄iinnē n̄ka ntē." ⁷ A swōn̄ mē ma mùu ajān̄, n̄tswa n̄kwēē nī mbwenkē wa nī m̄'ā a b̄iinnē n̄tē. M̄kà'ā mi bo bī mi'ī mi m̄kòrō mi mī burē n̄tū mbē ajān̄ yīi mē mē a tigē n̄tē tsi'ī s̄iginē. ⁸ A li n̄b̄iinnē n̄tē, n̄lō ntigē n̄tē n̄yōn̄jē waa bo bo tigē n̄kūu n̄ghēē a ndāmā'anwī. A tigē n̄litē n̄tē n̄gha'asē nī Nwī. ⁹ Bē bī tsīm bī yē yī a ajān̄ yīi mē à le si tē n̄ghēē n̄gha'asē nī Nwī aa. ¹⁰ Bī yē yī, n̄zi mē à nī n̄tū wa mē à le si tswe wa Ntsūbū'u ndāmā'anwī yī bōn̄ m̄bōn̄ n̄lōo nī n̄jgabē aa; ànnū a burē n̄tigē n̄tsya waa tsi'ī tsyā a nyē ànnū yīi mē a le m̄fē'e ghu nu aa.

Ànnū yīi mē Peta à le nswōn̄ a ndāmā'anwī aa

¹¹ Tsō mē n̄tū wa a le nyōn̄ n̄tigē mbanē nī n̄jīm Peta bo Jōn aa, bē bitsīm bī le ntigē nywunē n̄zi m̄bōōntē a mbèè bo wa nī potico yīi mē bī le si twōn̄jē nī yī Solomon aa, m̄tsyē myaa mī burē m̄burē tsi'ī burē. ¹² Peta à yē mē ma mùu ajān̄, n̄ghaa a mbo bē bya n̄swōn̄ mē, "Balsrael, nī yerē n̄lōn̄ ànnū yuā laa a ya? Nī līi yī'ī laā laa a ya? Nī

mòòntè mæ bî'î ghîrè annù ma yû aa ní àdà'á yî'i, kè nî laà ñki moòntè mæ bî'î ghîrè mæ tá ñù ghú biinè ñka ntøø aa nlonj mæ mînnú mi'î mæ tsinè aa ε? ¹³ Nwîngòñ bì Abraham ni Isaac ni Jakob, Nwîngòñ bì taà yî'inè, à ghà'àsè Nğàñàfà'á yî Yesu yîi mæ nî le nlogè yî mfa mæ bì zwitè, ntuu yî a nsi Pilato, ka mæ Pilato à le nlobò mæ yu mà'atè yî tá ghæc yî aa. ¹⁴ Nî tuù Mu Nwî yîi mæ à laa mànsè, mînnú mi mi tsinè aa, ñswonj mæ tá bì banjè mfa ñù yîi mæ à zwitè ñù aa a mbo bù. ¹⁵ Nî zwitè Njù yîi mæ a fa ntswèntii a mbo bè, Yesu yîi mæ Nwî à le nyweensè niwo aa. Bî'î nî biyèfè ní ànnù ma yû. ¹⁶ Nù ghulà mæ nî yè, ñki nzi yî aa, a ghîrè Ìkùm Yesu, a ghîrè àjàñ yîi mæ à ñîj ñtîi yî a nî Ìkùm Yesu aa, mæ tá à tswe nî mîti. A ghîrè àbîintii yîi mæ ñù ghú à tswe nî yu nlonj Yesu aa mæ tá à tiî, mburè nanjè ntiî a ajàn yîi mæ nî yè a tswé a nsi mi'î bu bîtsim laà aa.

¹⁷ “Bòò bi maà, lá tsîtsòñ mæ zi mæ nî le ñghîrè annù yîi mæ nî le ñghîrè aa tî zî, a ajàn yîi mæ bisa'a bì àla'á buu bì le ñghîrè aa. ¹⁸ Lá ànnù yîi mæ Nwî à le ñghîrè ñgàñntoo jî tsim i foò nswonj tsi'î tètè aa, mæ Ayo'ò Nwî wa à tswe nî nyè ñgi'á aa, à nî yu mæ a kî mò mfe'è mbòòntè aa. ¹⁹ Tsò mæ a bè ma mùò ajàn aa, a bonj mæ mæ tá nî bənjə mîntii muu, mibu mbîi fu a mbèc Nwî, tá à ye'è ibî ghu nlo'osè ²⁰ tá tá Mmà'ambi à ghîrè tá mîntii muu mî fwetè, tá à kî ntoo Ayo'ò Nwî wa yîi mæ à leè ñtsò'ò aa, a mbo bu, là'a Yesu ²¹ yîi mæ à tswe nî ntswe a aburè i ywe'e a nòò yîi mæ Nwî à ka yî nanjè innù, i ghîrè tá mbi ì bu mbonj fu tsi'î a ajàn yîi mæ ì le mbə a mbîi aa, i ghîrè tá innù tsim i kî mfe'è mbòòntè a ajàn yîi mæ ñgàñntoo Nwî jîi ì le mfa mbîi mî nú myaa a mbo Nwî ì le nswonj a ñgu'u aa. ²² Moses à le nswonj mæ, 'Mmà'ambi Nwîngòñ à ka yî ghîrè tá ñgàñntoo Nwî tá à fe'è a tîti bòò bi maà buu tsò mæ. Nî ka yî kî yu'unè nîi, ì kî ghîrè nî innù tsim jîi mæ a swonj aa. ²³ Njù yîi mæ à sî annù yîi mæ ñgàñntoo Nwî ma ghú a swonj aa yu'u aa, a ku'unè mæ tá bì zwitè, mfi'isè yî a tîti bè bì Nwî.' ²⁴ Nğàñntoo Nwî tsim, ñloginè a nu Samuel ñghæc nywe'e nî bîi mæ bì le nyonj ghu ñjim aa, bì le ñghàà ñswonj innù ñjwi mà jû. ²⁵ Nî nî bòò bì ñgàñntoo Nwî, Nwî à le ñki ñwarè akàà ya bo bì bitaa buu aa nlonj atu yu. Nwî à le nswonj à mbo Abraham mæ, 'Mè ka yî ñîj mbòonè a atu ñgwè'è mu ñù ntsim fâa nsye ì yonjè aa a ñjim bòò buu.' ²⁶ Nwî à tsò'ò mæ Nğàñàfà'á yî, a ajàn yîi mæ à le nswonj aa, mfoò ntoo yî a mbo bù, a nniñ mbòonè a nu bù, a ñghîrè mæ tá ñù ntsim a tîti bù tá à bənjə ntiî yî, mma'atè innù jî bì jîi mæ a ghîrè aa.”

4

¹ Bo kà mæ aa ñghaa laa a mbo bè bya, ñgàñmà'a Nwî bo bì tamàndoo ñgàñmbè ñdàma'anwî nî baSadukai zî ntsitè waa ² Ntòñá waa ì le sî lwî a nu Peta bo Jon nlonj mæ bo le sî ñi'î nî ànnù Nwî a mbo bè bya, ñswonj nî a mbo bo mæ Yesu à le nyweensè niwò, ma la a bə mæ bè ka yî kii yweensè niwò. ³ Bo le ntswa Peta bo Jon; tsò mæ à le mbə noò ñkwèfò aa, bì tigè ñghæc nniñjè waa a ndàtsan, ñlè mæ tá àbèè fu'u. ⁴ Lá bè bì ghà'atè bii bì le nyu'u ñghàà nî Nwî nya aa, bì le bii annu ma yà. Ndùu mbàñnè tsîtsòñ ì tigè ñghæc tsò ñtsù'ù jî ntàa.

⁵ Abèè fù'ù mò, bisa'a bì ala'a byaa nî bìlîi bì ala'a abò'ò ñgàñdî'î nòñsè bì ghotè ñtswe a Yerusalem ⁶ bo bì Annas, Nğàñmà'anwî yî ñwè, nî Kaifas, nî Jon nî Alexander nî bè bîtsim bii mæ bì le mfe'è a ñgwè'è ñgàñmà'anwî yî ñwè aa. ⁷ Bo ghòtè mò ñtswe, ñlogè Peta abò'ò Jon ñtè'è a tîti bo, mbetə waa mæ, “Nî kî ghîrè ànnù ya aa nî midà'á mî wo, kè, nî kî ghîrè aa nî ñkùm wo aa ε?”

⁸ Azwî Nwî a kuu nluu a ntiî Peta, a swonj a mbo bo mæ, “Bisa'a bì ala'á à nî bìlîi bì ala'á, ⁹ Bæc mæ nî tî betə yî'î nî innù sii aa nlonj ànnù yî siginè yîi mæ bî'î ghîrè a nu mbwènkè wa aa, bæc nî tî lób aa ñzi a ajàn yîi bî'î tsa mbonj ñghîrè tá ñù ghú tiî aa, ¹⁰ a bonj mæ tá ñù ntsim, nî bè bîtsim bii mæ bì tswe a Israel, a ku'unè mæ tá nî zî mæ bî'î ghurè ñù ghú mæ nî yè a təə a tîti bù laa, nî Ìkùm Yesu Kristo Mú Nazareth yîi mæ nî le ñkwèèntè a ati bəñnè bəñnè, yu wa yîi mæ Nwî à le nyweensè niwo aa.

¹¹ “A nî ñgò'ò yî mæ bù bibòò bì nda nî le ntuu aa, mæ ì bəñ mæ ñtigè ñgò'ò nîbuu yî ñwè.”

¹² Kaa ñù tsù kaa sî ghu tswe mæ mbə bì tsyá ghu ñjim nyweensè, ñtsyastə Yesu Kristo, nlonj mæ kaa ñkùm yî tsu kaa ì sî fâa atu nsye tswé a tîti bə mæ Nwî à fa mæ mbə ì tse yweensè yî'inè.”

¹³ Ànnù le ntsya waa a ajàn yîi mæ bo le nyè atanə ntiî yîi mæ Peta ni Jon le sî ghàà ghu aa, a le mburè gha'a waa tsi'î ghà'á nlonj mæ bo le nzi mæ bo le mbə aa tsi'î bè bì adàñjè àdàñjè bii mæ kaa bì leè ñwa'á a ndàñwà'anè ghæc aa. Lá bô yè mæ laà aa, ñwa'atə mæ Peta bo Jon le mbaa mbə aa ñgàñəkòrè Yesu. ¹⁴ Lá a ajàn yîi mæ bì le nyè ñù wa yîi mæ bo le ñghîrè a təə a mbèc bo aa, kaa bè bya kaa bì wa'á nî ànnù yî àdàñ a ñghàà bù ñtswe. ¹⁵ Bo le ntigè nswonj a mbo Peta ni Jon mæ tá bo fe'è wa ndá ñsa'a mîsa'a, bo fè'è mæ, bì tigè ñghaanè bo nî bo ¹⁶ ñswonj mæ, “Bî'inè ka ghîrè mæ akè nî bè buà aa ε?”

Bè bitsim fàa Yerusalem bi zi mē bo ghirē alēnsē yī wē, kaa mbē bī'inē wa'ā annū ma yū tuū. ¹⁷ Lā a nghirē mē tā annū ma yū tā wa'ā lō bu nseēnē nghēe a tīti bē, a bōj mē tā bī'inē ghaantē waa, ŋwa'asē nswōj mē tā bo tsuu annū a mbo nū tsu burē bū ki swoswōj ni ikūm Yesu."

¹⁸ Bo ghāānē mē laā, ntwojē waa, ŋghaa a mbo bo ŋwa'asē nswōj mē tā bo tsuu annū yī tsu burē bū ki ghaghāā, kē ki dī'i ni ikūm Yesu. ¹⁹ Lā Peta ni jōn kwi'i a mbo bo mē, "A ka zi tsi'i bū mē, a nsi mi'i Nwī, a ku'unē aa a nyu'unē bū kē Nwī le; ²⁰ Lā a nghēe ni ŋgāā yī'i, bī'i tswē ni ŋkā nswōj aa tsi'i annū yīi mē bī'i yē ŋki yu'u aā." ²¹ Bo bū mē ŋka'atē waa, mma'atē waa mē tā bo ghēe waa; kaa ŋwa'ā ajān yīi mē mbē bo nīn isa'a a nu bo aa zī, ŋloj mē bē bī tsim le si gha'asē nī Nwī ŋloj annū ya yīi mē a le mfē'ē aā. ²² Hlōō nū waa yīi mē bo le nghūrē ni annū yī ayēyerē aa i le ntsyātē mighum mi nikwā.

²³ Bī mā'atē mē waa, bo lō ŋghēe a mbēe bilim byaa nswōj annū yīi mē bilim bi ŋgānma'a Nwī bo bū bilim bi ala'a bi le nswōj a mbo bo aā. ²⁴ Bo yū'ū mē, ŋjēntē nji jyaa a ndōj bo bitsim, ntsa'atē Nwī nswōj mē, "Mmā'ambi yīi mē ā kō'ontsirē aa, nnaŋsē āburē bō nsyē ni miyāā nī ŋjōj njoō tsim jūi mē i tswē ghu aa, ²⁵ Wō yīi mē ō le nghirē taā yī'i David, ŋgānāfā'ā ghō a ghaā nswōj annū yīi mē Azwī Nwī a le lense ghō mbo aa mē,

'Mintōj muu mi lwī, ni kwēē ni minti muu aa a ya aa ε, bitizi Nwī?
Ŋgwē'ē bē, ni kwā'atē nī innū dānjē ādānjē a atu bū aa a ya?

²⁶ Bifō bi mbi bū bi tantō nū yāā bo bi
bisa'a bi ila'a, annū yaa bo a bē yī mō'ō,
nzi a nto Mmā'ambi bo bi Ayo'ōnwī wā.'

²⁷ Tsi'i annū nīnkoj Herod ni Pilato a bō'ō ni bitizi Nwī bo bi bālsrael bi le ŋghotē fāa a mūm āla'a, ntarj minānj a atu Yesu ŋgānāfā'ā ghō yīi mē ā laa mānsē aa, mbē yu wa yīi mē ō le nyo'ō aa, ²⁸ a nghirē annū yīi mē ō le ŋkā'ā nī ādā'ā yo, ŋlāē mē a ka yi fē'ē aā. ²⁹ Mmā'ambī, yē la tsitsōj a ajān yīi mē bi kā'atē nī yī'i aā, fa atājēnti a mbo bī'i, ŋghirē tā ŋgānāfā'ā jo i ghaa nī midā'ā, ³⁰ tā ō ghensē abo yo nghirē tā ādā'ā yo tā ghurē bē, ŋghirē ilensē innū a bō'ō ni innū tsyāmbō nī ikūm Mu ghō Yesu yīi mē ā laa mānsē aā."

³¹ Bo mānsē mē a ntsa'atē Nwī laā, ādigē ya yīi mē bo le ŋghotē ghu aa a tsigīnē, Azwī Nwī a kuu nluu a nti a bo, bo ghaā nswōj annū Nwī tsi'i nī atājēnti.

Ayoo bōō bi Kristo a bē yi mō'ō

³² Annū bē bya bii mē bi le nniij nti waa a nu Yesu Kristo aa, a le mbē tsi'i yī mō'ō, nti wa i bē yī mō'ō, kaa nū abō yī tsū kaa a wa'ā lō nswōj mē ayoo yi ā nī tsi'i yi bē. Bo le mbōōnsē njoō jyaa, ayoo yaa a tigē mbē tsi'i ayoo mō'ō. ³³ Ŋgāntoo Yesu jya i le ŋghēē nī mbīi a ghāa tsi'i nī ādā'ā yī wē nswōj nī ajān yīi mē bo zi tsi'i annū nīnkoj mē Mmā'ambi Yesu ā ywēēnē nī niwo aā. Hbōj Nwī i le tswē a mbo bo bitsim, mfa nī ādā'ā a mbo bo. ³⁴ Kaa nū tsū kaa ā le ŋwa'ā a tīti bo tswē mē ā le si bōj ayōō, ŋloj mē bo bitsim bii mē bi le ntswe nī idigē nsyē kī nī mlā'a aa, bo le mfēēnjē, ŋlogē ŋkabē yīi mē bi fee ghu aa, ³⁵ nzi nnoŋsē a mikōrē ŋgāntoo Kristo jya, bo tigē ŋlogē nyātē a mbo bē bitsim bii bi le si bōj ayoo aā.

³⁶ Ma mūn noō, Joseph, mē bi lē njwe yi a Cyprus, a bē nū ŋgwē'ē Levi, ŋgāntoo Kristo jya i tswē ikūm yi ni Barnabas aa (nji'i ikūm ma ghū i bē mē, Mu yīi mē a lē'atē nti bē aā) ³⁷ a kī mfēe ādigē nsoo yi, ŋlogē ŋkabē ya yīi mē ā le mfēe ghu aa, nzi nnoŋsē a mikōrē ŋgāntoo Kristo jyā.

5

Annū Anania bo Safira

¹ Lā nū yī mō'ō, ikūm yi i bē Anania, bō ŋgwē yī, Safira le mfēe ādigē nsyē yaa. ² Bo fēē mē, Anania a fi'tē ŋkabē ādigē ya ŋlāē, ŋgwē yī wa a kī nzi, ā fi'tē mē ŋlāē aa, nti gē ŋlogē ābūgē ŋkabē ya ŋghēē nnoŋsē a mikōrē ŋgāntoo Kristo jyā. ³ Lā Peta a betē yi mē, "Anania, a ghirē ākē ō ma'atē Satan a kuu a nti wō ŋghirē ō swōj ābājnōnnū a mbo Azwī Nwī, a ajān yīi mē ō fi'tē ābūgē ŋkabē ādigē ya ŋlāē aa ē? ⁴ Mbōj tā ō fee ādigē ya, tigē a le mbē aa ā yō aa ē? Nōō wa mē ō fēē mē aa, ŋkabē ya mē ō fēē ghu aa, i wa'ā kī mbē aa tsi'i yō aa ē? A tigē ŋlo ŋghirē akē mē tā ō wa'atē ma yū ajān annū a nti wō aa ē? Kaa ō si ābājnōnnū aa a mbo bē swōj, ō tswēe ibājnōnnū aa a mbo Nwī." ⁵ Anania a yū'ū mē annū ma yū, ŋwo a nsyē ŋkwo. Bē bitsim bii mē bi le nyu'u aa, nū jyaa i swērē si'i si'i. ⁶ Bōōjōj bi zī ŋlim akū yi ya nti gē ŋlogē mfē'ē ŋghēe ntiwīnj.

⁷ Bìnòò ghөө ki tsyà bi tarө, ñgwě yí a zí, kaa wa'à annù yíi mө a fe'e aa zí. ⁸ Peta a swonj ghu mbo mө, "Mөmbà, nanjsө nswonjө ghà, nì kì fèè àdìgө nsyè yùu ya aa nì ndùu ñkabө kàkyè aa e?" A swonj mө, "ññjө, àa tsi'í ndùu yíi mө bii'í kì fèe ghu aa."

⁹ Peta a tigө ñswonj ghu mbo mө, "A ghìrө àkө mө tá bú ñdooò ghө tarjө a kwà'ànө Azwí Mmà'ambi aa e? Yé mikorө mi bө bii bi twín mө ñdooò ghө aa, bo bii a ntsündá, bo ka kii bè'è gho fè'è nì wө." ¹⁰ A kì mburө wo tsi'í maa noò a nsi mikorө Peta ñkwo. Boojòn bya bí kùu mө, ñyө mө à kwò mө aa, ñtigө ñki mbe'e yi mfe'e ñghèè ñtwín a mbèe ndooò yí. ¹¹ Nìbo'ò nì wè nì le mburө tswa ñghotө boo bi Kristo bitsim bo bí bө bitsim bii mө bi le nyu'u annù ma yú aa.

Innù jì yëyerө bo bí ñnnütsyámbo

¹² Ngánntoo Kristo jya i le si ghìrө nì innù jì yëyerө bo bí ñnnütsyámbo a titii bө. Ngánmbii Kristo jyá i tsim i le si bөөntө wa a ntsümbü'ù yíi mө bi le nsi twonj nì Ntsübü'ù Solomon aa. ¹³ Kaa tsi'í mө tá ñu tsü yíi mө à le wa'à ñu nìbө wàà bө aa tá à tswè nì átànjө ntií a nzi ñkuu wa múm ñghotө yáà, ka mө bo le si swonj nì innù jì siginө ñlonj ñghotө boo bi Kristo ma yú aa. ¹⁴ Lá ndùu bө bii mө bi le si ññj nì ntií waa a nu Mma'ambi Yesu aa i le si kù'üsө gha'atө nì ghà'atө ñghèe nì mbii; ñnòò mbáññө bo bí yí bängyè i zí ñkuu ñku'usө nì ndùu waa. ¹⁵ Innù jya jii mө ngánntoo Kristo jya i le si ghìrө aa, i ghìrө bө tigө be'e nì ñgánmighòò mfe'e nnòñsө nì a bündómánjì a nì mikuu bo bí a nì bímatá, ta bæe mө Peta a te'e ti tsyá tsyá, àliləñjө yi a wө a nu bí mө'ò. ¹⁶ Bө le si kii nlo nì mum ñla'a jii mө i le si ntswe a mbèè Yerusalem aa mfe'è ñzi nì ñgánmighòò bo bí bө bii mө bi le ntswe nì izwí jì bí aa, ñzi bi ghurө nì waa bi tsimө.

A ajàn yíi mө bi le tswa ngánntoo Kristo ññinj a atsaj aa.

¹⁷ Ngánmà'a Nwí yí ñwè bo bí ñgánjörө jì, jii mө i le ñki bө ngánj ghotө baSadukai bii mө bi le tswè maa nikurө aa, le ñluu nì àghè'өнө ñlonj ngánntoo jyá; ñtigө ñloo ñghìrө annù a nu bo. ¹⁸ Bo le ñtigө ntswe ngánntoo jya ñghèè ññinjө waa a ndátsanjө. ¹⁹ Lá a ghìrө ñbө ñitugө angel Mmà'ambi a zí ñña'a ñbà'a ndátsanj ya mfi'isө waa, nswonj mө, ²⁰ "Nì ghèe ñghèè ñtө a múm ñdámà'anwí ñke'өнө annù tsim ñlonj ntswëntì yí mfi yuá mө. ²¹ Bo yù'ù mө laà, àbèè a fu'u, bo tigө ñghèe wa a ndámà'anwí tsi'í a titugө titugө, ñka ndi'í nì annù Nwí a mbo bө ghu."

Ngánmà'a Nwí yí ñwè a zí bo bí ñgánjörө jì tsim twonjө ñghotө bílii bi àla'a baYuda bitsim, ta tá ngánjSenendrio tsim tá bí boontө. Bi bөөntө mө, ntoo bө mө tá bo ghèe mfi'í ngánntoo jya wa ndátsanj zì ni ju. ²² Ngánfà'á jya mө bi le ntoo aa i ghèè mө, ñghèe kaa wa'a ngánntoo jya wa a ndátsanj yө, ñtigө mbu mbii ñswonj mө: ²³ "Bii'í ghèe nyө bi nanjsө mfiñkjө ñbà'a ndátsanj jyá tsim, ñgánmbèè ñdìgө i kì ñtөantө ghu mbe nì mintsü mì ñbù'ù myá. Bii'í ghèe ñña'a ndátsanj ya kaa wa'à ñu ghu báññө yө." ²⁴ Tamándoo ñgánmbèè ñdámà'a Nwí bo bí bílii bi ngánmà'anwí bo yù'ù mө laà, annù a tsyá waa, bo tigө ñwa'a mө kө mө laà ma yú annù ka yí bө aa mө akө le. ²⁵ Nù yí mө'ò a zí ñswonj a mbo mө, "Bө bya mө nì kì ññj a atsaj aa bo tөө a múm ñdámà'anwí ñdi'í nì annù a mbo bө." ²⁶ Tamándoo wa bo bí ñgánjbèè ñdámà'anwí jya bo ghèè ñlögө waa tsi'í à boo boo, kaa wa'à bө nì midà'à lögө bө, ñlonj mө bo le si bө'ò nì mө mbө bө bí tumtè waa nì ñgò'ò. ²⁷ Bo tswá mө waa nzi nì bu, ñte'e wa a nsi Senendrio. Ngánmà'a Nwí yí ñwè a betө waa mө ²⁸ "Tigө bí'í kì baa nswonj a mbo bù, ñkwantө mө tá nì tsuu annù nì ñküm ñu ghú kì dì'í aa e? Yө nì a ajàn yíi mө annù ya mө nì dì'í aa, a báññө mө nseөнө a Yerusalem tsim! Tigө nì boo àà ññinjө àlөө ñu ghú a atu bí'í?" ²⁹ Lá Peta bo ngánntoo jii mө'ò jya bo kwi'í mө, "A bə a nyu'unө Nwí ñtsyate bə." ³⁰ Nwíñjònj Ta bí bitaa bí'í à le nyweensө Yesu wa yíi mө nì le ñkwèèntө yi a atibáññөbáññө ñzwitө yi aa. ³¹ Nwí a le ñjəntө yi a ndəñ ntswesө yi a mbèè ñikwèe yu nì ma'á, a tigө bө Ngánjntsyasө bө ñki mbө Ngánjweensө bө, i ghìrө mө tá baIsrael tá bo bəñkjө mintsü myaa tá Nwí à li'inө ifansennü jyaa. ³² Bii'í nì biyөfө nì innù ma jú, Azwí yí Láà yíi mө Nwí à fa a mbo bө bii mө bi yu'unө ñii aa a kì mbө ayəfө.

³³ Bo yù'ù mө laà mintsünj myaa mì lwí, bí lóò mө bi zwitө ngánntoo jyá. ³⁴ Lá ñu baFarisai yí mө'ò a titii bo ñgánjSenendrio, ñküm yi i bө Gamaliel, ñdi'í ññsө Moses yíi mө bө bitsim bí le si yu'unө aa, a tөө a ndəñ ñswonj bi ghìrө ñgánntoo jya fe'e a abèe a nì mú àtií noò. ³⁵ Bo fè'è mө, a swonj a mbo ngánjSenendrio bya mө, "BaIsrael, nì tsyèsө ghuu nì annù yíi mө nì lóò a ñghìrө a nu bө buá aa. ³⁶ A kì le mbө a noò mө'ò Tadeous a bíññө ñswonj mө yu nì ñu yí ñwè yí tsü, mbáññө jii mө'ò tsö ñkhi jì nì kwà, i ghèe ñtsitө yi. Lá bí yí ñzwitө yi, bө bya mө bí le si yönjө ghu ñjim aa bi sèènө waa, kaa ñghotө yi ya kaa i wa'à nì annù yí tsu fe'è. ³⁷ A ghө mө ti bө a noò ñjim, Judas, mu baGalilea, a kì mfe'e yíi ñgaá, wa noò ñsəñ bə, ñghìrө ñnòò bə i kii ñyönjө ghu ñjim. Judas ma ghú à le ñkwo, ñnòò bө bya mө i le si yönjө ñii laa i le ñki nseөнө waa. ³⁸ A ñghèe a nì yuá annù, mө swonj a mbo bù mө tá nì tsuu annu yí tsu a nu bө bú ló ghìrө bө, tá nì fi'isө abö yuu

a nu bo. Mbə ànnù yíi mə bo lɔc ɲghìrə aa, a bə aa ànnù yíi mə a kà'a ɲùmìsɔŋ boŋ a ka wò. ³⁹ Lá bɛɛ a bə yíi mə ànnù yíi mə bo lɔc ɲghìrə aa, a lo aa a mbo Nwí boŋ kaa mbə nì wa'à mánjì a mbo bo kii bə. Mbə nì gha'a ghuu a nu bo boŋ mbə a tigə m̄baŋnə mfɛ'è mə nì to aa bù bì Nwí."

⁴⁰ Gamaliel à ghaà m̄ laà, baSenendrio bya bi yu'ù àdì'itè yi yá, ñtwonə ɲgǎntoo jya i kuu nzi, bo ghoɔ waa, ñswonə a mbo bo ɲkwantə mə tá bo tsuu ànnù nì ikùm Yesu bu kì d̄i'ì bə; ñtigə mma'atə waa mə tá bo gheɛ waa. ⁴¹ Ngǎntoo jya bo fe'è wa a titii baSenendrio jya, ñtigə ndorə ɲghɛɛ nlon mə Nwí à le nlèntə waa nyə mə bo ku'unə a ɲkwərə ñdirətu nlon ikùm Yesu aa. ⁴² Bo fe'è ɲghɛɛ nì mb̄ii ñtigə ndi'ì nì bə, ñsɛnsə nì ñtɔc yi nsiginə ñswonə nì a mbo bo mə Yesu à nì yu wa yíi mə Nwí à yò'ò aà, tsi'ì ɲjwí tsim, a mùm ñdámà'anwí bo bì a mila'a bə.

6

A ajàn yíi mə bi le ntsò'ò bə bi sàmbaa mə tá bì ka nlenətə nì ɲgǎŋgi'ì aà

¹ Ma mùu noò, ñdùu ɲgǎnyəgənnù Yesu i le si gha'atə ɲghɛɛ nì mb̄ii. Ayòŋə a le mfɛ'è a titii bo, baYuda bii mə bi le si ghaà nighàà nì Grikiya aa bo le si ghaàntə nì baYuda bii mə bi le ntswe a ndügə nlon mə kaa bi le si wa'à nì bikwí'ì bì bǎngyè byaa lèntə a mfa myaa mijí bo bì ɲjoo tsim jii mə bi le si yàtə a ɲjwí tsim aa. ² Ngǎnyəgənnù jya nìghùm ñsò baa i le ɲghotə ɲgǎnyəgənnù jya ji mɔ'ò i tsim, ñswonə a mbo bo mə, "Kaa a si bɔŋ mə tá bì'inə ma'atə a nswonə ànnù Nwí m̄baŋnə ɲghɛɛ ɲka nyatə mijí. ³ Bɔc bì maà, a ku'unə mə tá nì lentə a titii bù, ñtsò'otə m̄baŋnə ji sàmbaa jii mə bi beentə nì waa, tá à bə bə bii mə bi luu nì Azwí bo bì nì m̄tsyè, tá bì'inə fa ifà'à ma ghú a mbo bo. ⁴ Bì'inə ka bǎŋnə fa ib̄iñù yì'inə tsim a ntsà'atə Nwí bo bì a nswonə ànnù Nwí."

⁵ Ànnù ma yú a le mboŋ a nu bə bya bì tsim, bo tigə tso'ò Stephen, ɲù yíi mə à le nluu nì àb̄iintii bo bì Azwí Nwí, nì Philip, nì Prochorus, nì Nicanor, nì Timon, nì Parmenas, nì Nicolaus, mu baAntiokia yíi mə a le ntigə bəŋ mbə ɲù baYuda aa. ⁶ Bi le twon bə ma bù, ñtɛ'ɛ waa a nsi ɲgǎntoo Kristo jya, ñnɔŋsə mbo a atu bo, ntsà'atə Nwí a atu bo. ⁷ Ànnù Nwí a le ntigə nseɛnə ɲghɛɛ nì mb̄ii, ñdùu ɲgǎnyəgənnù Yesu a Yerusalem i ku'ùsə ɲgha'atə tsi'ì ànnù, ɲgǎŋm̄a' a Nwí jì gha'atə i n̄ŋ m̄intii myaa a nu Kristo ntigə yu'unə nì ànnù yi.

⁸ Stephen yíi mə à le nluu nì ib̄on bo bì m̄idà'à mi Nwí aa, à le si ghìrə nì ñn̄utsyámbo bo bì ñlènsə jì wè a titii bə. ⁹ Lá bə bì mɔ'ò bi le n̄lɔginə ɲka n̄ligitə nì ànnù yíi mə Stephen à le si swonə ɲkii ɲghìrə aà; bi le mbə b̄and̄ŋghotə baYuda (yíi mə bi le si twonə nì yì bə bii mə bì fe'ɛ a ndábù'ù aa), n̄lo a Cyrene bo bì Alexandria. Ma buù bə nì bì mɔ'ò bii mə bi le n̄lɔ a Cilicia bo bì a Asia aa, bi le n̄lɔginə ñtigə nyonə bo bì Stephen. ¹⁰ Lá Azwí Nwí a le mfa m̄tsyè a mbo Stephen nì mánjì yíi mə à le ghaà m̄burə ɲkutə m̄intsú myaa. ¹¹ Bo tigə ɲhe'əsə ɲghɛɛ ntotə bə mə tá bì swonə mə, "Bì'ì le nyu'u a ghaà nì n̄ighàà nì ntsa'a mbəgìtə nì Moses bo Nwí ghu." ¹² Bo ghìrə bə bo bì bilii bì ala'a, nì ɲgǎŋd̄i'ì n̄ɔŋsə lwísə n̄tɔŋ ɲghɛɛ tswa Stephen n̄lɔgə ɲghɛɛ nì ghu a nsi baSenendrio ¹³ n̄lɔc bə mə tá bo zi mbə b̄iyəfə, ɲghìrə bo fe'è ñtəə ñtswɛɛ ib̄aŋnənnù ñswonə mə, "N̄ù ghuà a ghaà m̄ighàà mí bì, m̄bəgìtə nì àd̄igə Nwí yú bo bì n̄ɔŋsə ghu. ¹⁴ Nlon mə bì'ì le nyu'u a swonə nì mə Yesu mu baNazareth wa a ka yi sà'a adigə yú, i kii kwensə b̄inɔŋsə bya mə Moses à le mfa a mbo bì'inə aa." ¹⁵ Bə bya bitsim mə bi le ntswe wa ndà Senendrio aà, bi le ɲghəə kì lèntə, nyə ñsi Stephen i bəŋ ntigə mbə tsò nsi angel.

7

A ajàn yíi mə Stephen à le nswonə ànnù Nwí a mbo baSenendrio aà

¹ Ngǎŋm̄a' a Nwí yì ɲwè a betə Stephen mə, "Aa tsi'ì ànnù n̄i ɲkon mə bi swonə laà le?" ² Stephen a swonə mə, "Yu'utə nì b̄itaa nì bɔc bì maà, Nwí yíi mə a ɲwèenə aà, à le mfɛ'è ñtsi'ì taà yi'inə Abraham, wa a noò wa mə à le ntswe a Mesopotamia aa, maà noò kaa a burə tì a Haran ka ñtswe, ³ ñswonə ghu mbo mə, 'Mà'atə ala'a yuu bo bì ɲgwè'endà ghó, mfɛ'ɛ ɲghɛɛ a adigə yú mə mə ka figitə a mbo wò aa.' ⁴ A tigə mma'atə ala'a baKaldea, ɲghɛɛ ntigə ntswe a Haran. Taà yì à leɛ ɲkwo, Nwí a ghìrə yi a fe'è ñzi fàa ala'a yuà mə nì tswə ghu tsitsɔŋ aà. ⁵ Kaa Nwí kaa à le ɲwa'a adigə nsyə ghu mbo fa mə tá à bə yi bə; kaa tsi'ì m̄ú àd̄igə yíi mə à gha'atə mbə nte'è àkòrə yi ghu aa bə. Lá Nwí à le ɲkà'à mə yu ka yì fa ala'a m̄ú yú ghu mbo tá tigə mbə à yi bo bì à yi bɔc bì bii bì ka yì yon ghu n̄jim aà, ka mə a le si bə maà noò kaa a wa'à nì mu tswə aà. ⁶ Nwí à le nswonə ghu mbo aa mə, 'm̄fòrə yì i ka yì gheɛ bə bigii a ala'a bad̄ŋn̄ tá bì ghìrə waa nì ib̄ù'ù jyaa, i d̄i ɲgi'ì a mbo bo ilòò ɲkhi jì nì kwà.' ⁷ Nwí a swonə mə, 'Lá mə ka yì n̄ŋ isa'a a nu bə bii mə bo ka yì ghìrə waa nì ib̄ù'ù aà, a yi tì bə a n̄jim boŋ bo ka yi fe'ɛ zì mmii gha fàa

adigè laa.' ⁸ Nwì a le ñwàrè akàà bo Abraham ñlèè annù ñhètè boò mbàññè tsò alènsè. Abraham a jwe Isaac ñtigè ñhètè yi a nì ñjwi ji nifwaa. Isaac a jwì Yakob, Yakob yìi ñgaa a tigè ñjwe bítà bi ñgwè'è bi'inè bya ñìghúm ñtsò baà.

⁹ "Bítàbè bi'inè bi le ntswe nì àghè'ònè a nu Joseph, mfee yi a ala'a Egipto, lá Nwì a tswè bo yu, ¹⁰ mfi'i yi a múm ñgì'i, nfa mitsye ghu mbo ñghirè Pharoah Mfò baEgipto a konè yi ñtigè ñhirè a bə Gúmnàà, ñtigè nsa'a nì àla'a baEgipto bo bi ndá Pharoah ntsim. ¹¹ Njì i le ñkuu a ala'a baEgipto tsim bo bi a ala'a Cana, ñniñ ñgì'i yì ñwè a nu bə, ñghirè bitaà bi'inè bi tigè ñlòo nì miji kikan. ¹² Yakob a yu'u mē miji mi le tswe a ala'a baEgipto, ñtoo bitaà bi'inè ghu a ñgaa yì ñtsyambii. ¹³ Bo bù mē ñghèe ghu a ñgaa yìi ñ yòñtə aa, Joseph a ghirè boò bi maà bi bi zì yi, ñki ñghirè Pharoah a zì ñgwè'è yì. ¹⁴ Joseph a swon mē tá bi ghèe ntwon taà yì Yakob bo bi ñgwè'è yì ntsim, ñtu bə mighum mi sàmbaa ntsò ntaà. ¹⁵ Yakob a sigè ñghèè a ala'a baEgipto, ñyi ñkwo ghu, yubon bo bi bitaà bi'inè, ¹⁶ bo kwò mē ghu, bi bē'è ñkú jyaa ñko'ò ni ju a Shechem, ñtwinə waa wa nisyè nya mē Abraham a le nyuu ni ñkabə a mbo boò bi Hamor a Shechem aa.

¹⁷ "Lá nòò à kà mē ñku'u mē tá Nwì tá ghirè ànnù yìi mē à le ñkà'à a mbo Abraham aa, ndùù bə bi'inè a ala'a Egipto i burè ñgha'atə tsi'i gha'atə ñghèe nì mbii ¹⁸ ñywe'e a noò yìi mē mfò yì m'ò'ò yìi mē kaa à le ñwa'a à Joseph zì aa, à le ñko'ò ñtigè nsa'a nì àla'a baEgipto. ¹⁹ A le ntañ mìnàn a atu bə bi'inè, ñdi ñgì'i a nu bitaà bi'inè ñtswa nì waa nì àdà'à mē tá bo m'e boò byaa a abee mē tá bi kwokè. ²⁰ A le mbə aa ma mùu noò mē bi le ñjwe Moses, a burè mibə tsi'i mu yìi mē à le mbon a yə ñki bon a nsi mi'i Nwì aa. Bi le ñko'ò yì a ndugè bo a ni bísàn bi tarè. ²¹ Nòò wa yìi mē bi le ñlògè yì a ndugè bo mfe'è ñghèè ñlèə a abee a adigè dān aa, mu Pharoah yì mǎnggè a logè yì nì mú yì ñtigè ñko'ò yì. ²² Bi le ndi'i yi nì mitsyè mi baEgipto mi tsim, a nanse ñzi ñighàà tsi'i siginè ñkii ñghirè nì innù jì wè jì wè.

²³ "Nòò yìi mē Moses à yì mē mbə ilòò mighum mi ñikwà aa, ñwa'atə mē yu ghèe ghanə boò bi maà bi, boò bi baIsrael. ²⁴ A ghèè mē, ñyè ñù baEgipto a ká ñku ni mu maà yì yì m'ò'ò. A yə mē laa, ñghèe a ñkwi'inè, ñtswa ñù baEgipto wa ñkú ñzwitə ñlon ñgì'i ya yìi mē à le si ñin a nu mu maà yì ñù baIsrael wa aa. ²⁵ A le si ghirè laa ñwa'atə nì mē boò bi maà bi bi ka zi mē Nwì ka kwetə tá yù fi'i waa wa a múm ñgì'i, lá kaa bo wa' à zì. ²⁶ Abèè fù'ù mē a zì ñyè boò baIsrael bi m'ò'ò bi ká ñyənə, a lóò mē yu faàtə waa tá tá bo tsuu ki yòñə, ñswon mē, 'Bisú bá, nì tsuu ki to, tigè nì laa mbə boò bi ma aa e?' ²⁷ Lá ñu wa yìi mē à le ñlòginè fikòrè fya aa, a tii Moses l'ò'sè mbetə ghu mbo mē, 'A gho aa a lèə wò mē tá ò tigè mbu'utə yì'i ñkii ntso'otə nì misa'a à mi'i aa e?' ²⁸ O bù ñlòo aa nzwitə mē tsò mē ò ká ziwitə ñù baEgipto wa a yoo aa e?' ²⁹ A kwii' mē laa, Moses a fe'è wa ala'a baEgipto ñkhə ñghèè a ala'a Midia ñtigè ntswe ghu nì ñgii, ñjwe boò mbàññè ghu bi baà.

³⁰ "Ilòò mighum mi ñikwà i tsyà mē, angel Nwìngon a zì ñtsi'i Moses, ñtswe a mum àtsugè iti yìi mē m'ò'ò i le si bərə ghu aa, a nta'a miwèè wa a mbèè nta'a Sinai. ³¹ Moses à yə mē, ànnù a burè ñtsya yi, a ghèntə a ntəə ghu mbèè ta nanse lèntə yə. A kà mē aa ñghèe ghu nyu'u ñi Mmà'àmbi a swon mē, ³² 'Mè nì Nwìngon bi taà buu, Nwìngon Abraham, yì Isaac, nì yì Yakob.' Moses yù'ù mē, nù yì i swerè, a tigè mbenə ba' à ba'à; kaa a wa' à nì ñtii bu ntswe a lèntə adigè yá. ³³ Mmà'àmbi a swon ghu mbo mē, 'Tso'otə ntam jo jyá, ñlon mē adigè yuà mē ò təə ghu aa, à nì adigè nsyè yì làà manse. ³⁴ Wa mē lli mē ñyè mbuu ñgì'i yìi mē bə ba a ala'a baEgipto bi yə aa. Mè yù'ù àjàn yìi mē bo yə'ə ñgì'i yàà aa, ñsigè nzi a fi'i bo wa múm ñgì'i. Zì faà la tsitsòñə. Mē ka too gho a ala'a baEgipto.'

³⁵ "A leè ñki mbə aa tsi'i Moses ma ghú mē boò bi maà yì le ntuu, mbetə ghu mbo mē, 'A gho aa a lèə wò mē tá ò tigè mbu'utə yì'i ñkii ntso'otə nì misa'a à mi'i aa e?' mē Nwì à leè ñtoo mē tá ghèe ñka nsa'a nì boò baIsrael, i kii fi'isə waa a múm ñgì'i. Angel wa mē à le nzi ñtsi'i yi wa múm àtsugè ñgèè mē a le si khi aa, a tswè ghu mbo, ñkwetə nì yì. ³⁶ A ni Moses ma ghú mē à le ghirè ilensə innù bo bi innútsyámbo a ala'a baEgipto bo bi wa Miyaa yì mbagitə bo ni a anta'a miwèè miwèè a atú ilòò mighum mi ñikwà. ³⁷ A ni Moses ma ghú mē à le ñswon a mbo boò baIsrael mē, 'Nwì à ka yì ghirè tá ñgàntòò yì yì m'ò'ò tsò mē tá bu mfe'è a titi boò bi maà buu aa.' ³⁸ A ni yu mē à le ntswe bo bi ñghòtə boò baIsrael bya wa anta'a miwèè miwèè ñki tswe bo bi bitaà bi'inè, a b'ò'ò angel wa mē à le ñghàà ghu mbo a nta'a Sinai aa. A le ñkwèrə ntoò Nwì yìi mē i fa ntswéntii a mbo bə aa, a mfa a mbo bi'inè.

³⁹ "Lá bitaà bi'inè bi le ntuu a yu'unə yì, ñtuu yi, ñkwensə nti waa, mbəñ mbu tigè nlii nì mbii waa fu a ala'a baEgipto; ⁴⁰ ñtigè ñswon a mbo Aaron mē, 'Ghirè bínwì nfa a mbo bi'i tá bi ka ñghèe nì a mbii bi'i, ñtsyasə nì yì'i. Kaa bi'i sɛ annù yìi mē a ghirè

Moses ghú yíi mæ à le ntsyàsè yí'ì bí'í fè'è à ala'a baEgipto aa zí.' ⁴¹ Bo tigè mbòo fínkobè fi bè tsò mú mbòŋ ma múu noò, òtigè nzwitè ní naà mma'a ní fínkobè mà fú ghu, òtigè ndorité nlon fínkobè mà fú mæ bo le nanjè ní mbò myaa aà. ⁴² Laà, Nwí a tuú waa, mma'atè waa mæ tá bo fa ìbii nú waa, òtigè nghan'asè ní òtsú ntsò yíi mæ i tswe a aburè aà, ma yú a yón aa ajàn yíi mæ bi nja'anè a múm àŋwà'ànè ngàntoo Nwí aà:

'Ní le mbaa nzwitè ní naà a mma'a mæ ghu

wa atú òdúu ilòò jya mighum mi níkwà mæ ní le ntswe ghu wa anta'a miwèè miwèè aa é, baIsrael?

⁴³ Tigè ní le si bè'è aa òntàn nwí Molok bo bi fínjòn fi nwí Refòn, mìnkobè mú mæ ní le nnanjè mæ ní kí múi aà;

ma múu ajàn, mæ ka fi'í ghuu i ghìrè tá ní fè'è nghan'è a mbii ala'a baBabilon.'

⁴⁴ "Ntàn wa mæ i le si figitè ní mæ Nwí a tswe bo bi bè bi aa, i le ntswe a mbo bitaa bi'inè wa anta'a miwèè miwèè. Bi le ghùrè òyon aa tsi'í ajàn yíi mæ Nwí a le mfigitè a mbo Moses mæ tá à ghurè aà. ⁴⁵ A yí mæ ti bè a njim bitaa bi'inè bo bi Joshua bi tigè òlogè ntàn ma ghú òkúu ni ghu fàa ala'a, wa noò mæ bi le ntigè nzi kwèrè idigè ila'a itoo jya jii mæ Nwí à le mfurè waa, bi fè'èkè aà. Ntàn wa i le ntigè tswe fàa ala'a òloginè aa maa noò òzi nywe'e a noò yíi mæ David a le mbè mfò aà. ⁴⁶ Nsi David i le mbòŋ bo Nwí a lontè mæ tá Nwí tá à ma'atè tá yú bòo nda a mbo yu Nwí Yakob. ⁴⁷ Lá à leè mbanjè ntigè mbè aa bè Solomon mæ Nwí à le mbeentè mæ tá à tigè mbòo nda ma yú ghu mbò.

⁴⁸ "Lá Nwí yíi mæ ní Akò'òntsirè aa, kaa si aa múm mla'a múi mæ á bòò bè ní mbò myaa aa tswe bè; ma yuú ànnú a yón aa tsi'í ni nghan'è ní mæ ngàntoo Nwí à le nswon aa, mæ,

⁴⁹ 'Mmà'àmbi Nwíngòn à swòn mæ, àburè a ní àbèrè yá, òsyé i bánjè mbè akè'è ntetè ntsa'à já.

Mbè ò tigè mbu nanjè mbòo aà ajànè nda yuu a mbo mæ aa é?

Adigè yíi mæ mbè mæ tswé ghu mmiintè aa, a fè aa é?

⁵⁰ Tigè njoo mà jú tsi'í tsim aa a le nnanjè mæ aa é?

⁵¹ "Ní burè nanjè ntií atu bè laà aa a ya aa é? Mantií muu mi burè mbè bè mí bitizi Nwí aa a ya aa é? Ní kùtè òtòŋnè juu kaa wa'à kòn a nyu'ù òtoò Nwí aa a ya aa é? Ní kí ntií ní àtu a mbo Azwí Nwí tsitsòn aa tsi'í ajàn yíi mæ bitaa buu bi le si ghìrè aà. ⁵² Ngàntoo Nwí yí tsú à tswe ghu mæ bitaa buu le njwa'à àkòrè yi ka ntsò'ò aa é? Bo le nzwitè ngàntoo Nwí jya jii mæ i le nswon, àgha'a á burè mæ nsa'a òsà'à aa, mæ yu wa yíi mæ ànnú yi a tsinè aa à ka yí zì aà. Tsitsòn ní kí mæ òfèe yi, òtswa yi nzwitè. ⁵³ Tigè a le òkwèrè bu òkwèrè ònjè Nwí wa mæ baangel bi le mfa a mbo bu aa é? Lá a ghìrè àkè kaa ní wa'à yu'unè aa é?"

Ajàn yíi mæ bi le ntumtè Stephen ní ngò'ò aà

⁵⁴ Ngànsenadriò bya bi yù'ù mæ ànnú yíi mæ Stephen à le nswon aa, mìtòn myaa nanjè òlwìnè, bí tigè òkùrè ní mìsònghè myaa ghu nú. ⁵⁵ Lá Azwí Nwí yíi mæ a laa mánjè aa, a le òkúu lwensè Stephen, a te'è mi'í mi ntigè nlii ní àburè ghu, à kà mæ aa nlii, nyè nghan'a ní Nwí ní mæ ní njwèènè aa, òkí nyè Yesu a tèè a mbèè níkwèe Nwí ní mà'à. ⁵⁶ A yè mæ laà, òswon mæ, "Yè ní, mæ yè àburè a njawè, mæ yè Mu Nù a tèè a mbèè níkwèe Nwí ní mà'à!"

⁵⁷ Bo yù'ù mæ laà, òtòŋnè mbo'ò, òlogè mbò myaa òkutè òtòŋnè jyaa ghu, òywunè òkhanè tsi'í bi tsim nghan'è a mbèe Stephen, ⁵⁸ òtswa yi nswon mfè'èsè wa a múm àla'a nghan'è mma'à à a abeè, òtigè ntumtè yi ní ngò'ò. Bìyèfè bíi mæ bi le ntswe ghu aa, bi le ntsò'ò òtsè'ò jyaa nnoŋsè a mìkòrè mújòn yí mò'ò, ikùmá yi i bə Saul. ⁵⁹ Bí kà mæ aa tumtè ní Stephen aa, a tsa'atè Nwí òswon mæ, "Mmà'àmbi Yesu, lògè ntií ghá!" ⁶⁰ Nswetè miku'utè mí a nsyè, òtòŋnè nghan'è tsi'í ní mìtì òswon mæ, "Mmà'àmbi, tsuu ànnú yi bi yuà a nu bo lò niŋ bè." A ghàà mæ nswon laà, mburè ntsii.

8

Ajàn yíi mæ bi le si tso'ò ní àkòrè bòò bi Kristo a Yerusalem aà

¹ Saul à le beentè mæ tá bi zwitè Stephen.

Tsi'í maa njwi, bi loginè òtigè ntsò'ò ní àkòrè ngotè bòò bi Kristo a Yerusalem tsi'í ní mìtì. Bo bitsim bi tigè mfe'èkè òkhekè òsèenè nghan'è a mbù'ù àla'a baYudea bo bi yí baSamaria. Ntigè mma'atè tsi'í ngàntoo Kristo a Yerusalem. ² Bè bí mò'ò bíi mæ bi le si yu'unè ní Nwí aa bi le ntigè òlogè Stephen nghan'è ntwin, òkí nyè'è yi tsi'í a mbè ànnú.

³ Lá Saul à le mburè nloò mē yu burè ta ngi'i à nu nḡhòtè tsi'i tà. A le mfe'è nḡhèe ntigè nkūu ni milà'a milà'a, nfi'i ni bɔɔ bi Kristo ghu, bāngyè bo bi mbānjnè, mma'a ni waa a ndātsanjè.

Ajān yīi mē Philip à le nswonj ntoo yī siginè a Samaria aà

⁴ Ngānjmbii Kristo jii mē bi le mbù'ù waa nseensè aa, bi le nḡhèè ntigè nswonjè ni ntoo yī nsiginè ya tsi'i idigè tsim. ⁵ Philip à le nsigè nḡhèe a mùm ala'a baSamaria ntigè nswonjè ni ànnu a mbo bē ghu nlonjè Ayo'ò Nwī wā. ⁶ Nnòò bē yīi mē i le ntswe ghu aa, i nānsè ntigè yu'utè ni ànnu ya yīi mē Philip à le si swonj aà ni ntiì waa tsim. Bo bitsim le si yu'u annu ya mē à le si swonj aa ḡkii nyè ni ilènsè jii mē à le si ghìrè aà; ⁷ Izwī jī bi i le si tigè fe'ekè ni nu bē bi ghà'atè bii mē bi le ntswe ni izwī jī bi aa, nyè'è tsi'i ntiì. Bè bi ghà'atè bii mē idigè nū jyaa i le ntiì ḡko'onè aa, bo bi bābwènkè bi kī ntiì. ⁸ Maa ajān nidorè ni wè ni le ntswe maa mùm ala'a.

Ajān yīi mē Simon nūbisòrè à le mbənjkè ntiì yī aà.

⁹ Nū yī mò'ò à le ntswe a ala'a Samaria, ikūm yī i bē Simon, a ghìrè ni majikè mburè mfumsè bē bi tsim ghu, nswonjè ni mē yu ni nū yī nwè, ¹⁰ Bè bitsim wa ala'a, bi kègè bo bi bi wè, bi bii ànnu yī nswonjè ni mē "Wa nū ghūlā, wā à ni midà'a mi Nwī mya mē bi swonjè ni mē mi tii aà." ¹¹ Bi le si bii ni ànnu yīi mē à le si swonj aa nlonj mē à le mfumsè waa ni majigè yī wa ni nòò yī nsyà aà. ¹² Nòò wa mē bi le nyu'u ḡkii mbii ntoo yī nsiginè ya mē Philip à le nzi ni yu nlonjè annu nifò Nwī bo bi Yesu Kristo aà, bo le ḡkwerè ḡkī, mbānjnè bo bi bāngyè. ¹³ Simon, ni àtu ibii nū yī, à le ḡkī mbii yīi ḡgaa bi murè yī ḡkī, bi murè mē yī ḡkī aa, a tigè nzinè bo Philip, nyè ni ilènsè innu bo bi innu jī yeyere jii mē Philip à le si ghìrè aa, ànnu a tsyà yī.

¹⁴ Ngānjntoo Kristo jya mē i le ntswe a Yerusalem aa, i yu'u mē bē bii mē bi le ntswe a Samaria bi bii mē nighāà ni Nwī aa, ntigè ntoo Peta bo Jon a mbo bo. ¹⁵ Peta bo Jon bo ghèè mē ghu, ntsa'atè Nwī a atu bē bya bii mē bi le mbii Yesu aa mē tá bo kwèrè Azwī Nwī. ¹⁶ A le ti bē ma mūm nòò aa bonj kaa Azwī Nwī a burè ti a nu nū mbo sigè bē. Bi le mmurè waa aa tsi'i ḡkī ni ikūm Mmà'àmbi Yesu. ¹⁷ Peta bo Jon nōnsè mbo myaa a atu bo,bo kwèrè Azwī Nwī.

¹⁸ Simon à yè mē mē bē kwèrè Azwī Nwī a ajān mē ḡgānjntoo Kristo jya i nōnsè ni mbo myaa a atu bo aa, nifā ḡkabè a mbo Peta bo Jon, ¹⁹ nswonj mē, "Ni kī mfa midà'a ma mū a mbo mē, mē nū yī tsu yīi mē mē nōnsè maà mbo ghu atu aa, tá à kī ḡkwerè Azwī Nwī."

²⁰ Peta a kwi'ì ghu mbo mē, "Tá ò kwo ni ḡkabè yò ya mbwe mē mbè ò mōontè mē mbè ò yuu mītənjnè mi Nwī ni ḡkabè! ²¹ Kaa ò si ni ànnu tsu a mùm afā'a yī'i tswè nlonj mē kaa ntiì ghò si a nsi mi'i Nwī laa aà. ²² Bənjkè ntiì gho lá, mma'atè annu yī bi má yū mē ò tənḡtə aà, mbu'u mbo a mbo Mmà'àmbi mē, nòò tsu, mbə a li'inè ifansənnu jo nlonj annu ma yū mē ò wà'atə a ntiì wò aà. ²³ Nlonj mē mē yè mē ò tswè ni fibuu fi fi lwī si'i, ò bə ḡgānjatsanj a mbo innu jī bi."

²⁴ Simon a swonj a mbo Peta bo Jon mē, "Mè bu'u tsi'i mbo, tsà'atè Nwīngonj nlonj ḡkwitū gha mē ànnu ma yū yī tsu mē ni swonj aa, mē tá à tsuu a nu mē ló fe'è."

²⁵ Peta bo Jon bii mē ànnu Yesu ni nsi ni nsi ḡkī manjè a nseensè ntoo ya nlonj Mmà'àmbi, mbù mbii fu a Yerusalem. Bo kà mē aa bii aa, ntigè nswonjè ni ntoo yī nsiginè ya a itoo jī ghà'atè a mùm ala'a Samaria.

Ajān yīi mē ḡgānjafā'a yī ḡwè a ntw'ò mfo baEthiopia à le mbənjkè ntiì yī aà

²⁶ Angel Mmà'àmbi a swonj a mbo Philip mē, "Tanḡtə nū yò, nsiḡè nḡhèè ni mánjī yīi mē à lo a Yerusalem ḡhèe ni a Gaza aa," (mánjī ma ghū kaa bi si ghu burè aa kī tsyà). ²⁷ Philip a tanḡtə nū yī ḡhèe. Sōnj nū bəEthiopia yī mō'ò, mbə ḡgānjafā'a yī ḡwè a mbo Kandese, Mfò māngyè bəEthiopia, yīi mē à le si lèè ni ḡkabè yī aa, à le nḡhèè a Yerusalem aa a mmii Nwī. A lò mē wa Yerusalem ²⁸ mbu ntigè ḡkwèe nū fu a ala'a Ethiopia aa ḡkūu kaligè. A kà mē aa ghèe wa mum kaligè yī wa aa, ntigè ntwonjè ni àdigè anjwà'ànè yī mō'ò a mùm anjwà'ànè ntoo Nwī Yesaiah. ²⁹ Azwī Nwī a swonj a mbo Philip mē, "Khètè nyòntə fī mbèe kaligè." ³⁰ Philip a khètè mē nyonj aa, nyu'u a twonjè ni àdigè anjwà'ànè yī mō'ò a mùm anjwà'ànè ḡgānjntoo Nwī Yesaiah, mbetè yī mē, "O yu'u ni ànnu yīi mē ò twonj aa è?" ³¹ A kwi'ì mē, "Mbə mē yu'u aa mē akè ti ghè mē nū à tó'òtə a mbo mē aa è?" Nswonj a mbo Philip mē tá à kō'ò ntswe bo yu wa mum kaligè.

³² Adigè anjwà'ànè Nwī yīi mē à le si twonj aa a le mbè yullā,

"A le mbè tsò mbīnjərəè yīi mē bi logè nḡhèè a ḡwà aà,

kè tsi'i tsò mū mbīnjərəè yīi mē bi kōɔ inònjè jī kaa a wa'a yè'è aà.

A ḡnjī ḡnjī, kaa à le ḡwà'a ànnu tsu ghaà bē.

³³ Bi le ndirisè atu yī kaa wa'á isa'à yī ni ànnu nīnjkonj sa'à.

Mbø wò a swonjè ànnù nlonjè ñgwè'è yì aa ε?
Nlonj mæ ñtswèntà yì fàa atu nsyè i lwi'í mæ aà."

³⁴ Ngànjàfà'a Mfò Ethiopia wa a betè Philip mæ, "Ngàntoò Nwí ghú a ghàà laà nlonj aa wò aa ε? A ghàà aa nlonj ngaa yì kè nlonj ngaa ñudàn aa ε?" ³⁵ Philip a tigè ñloginè ñka ngaa, ñloginè ní àdigè aṅwà'ànè ma yù a nswonj ntoò Yesu yì ñsiginè ya ghu mbò. ³⁶ Ajàn mæ bo yu le si tigè nzinè nsigè ngheε wa a mánjì aa, bo le ngheε ñywe'ε a adigè yì mæ ñkí le ntswe ghu, ngànjàfà'a Mfò Ethiopia wa a swonj a mbo Philip mæ, "Ñkí ghúlà, àyoo yì mæ mbø a kii mæ tá bì tsuu a gha a ñkí murè aa, à ní à kè aa ε?" [³⁷ Philip a swonj ghu mbo mæ, "Mbø bì ti murè gho a ñkí mæ mbø ò bii ní ñtì ghò tsimè."

A kwi'í mæ, "Mè bii mæ Yesu Kristo à ni Mu Nwí."] ³⁸ A le ntigè nswonj kaligè wa a tètè, bo Philip fè'ε ñsigè ñkuu wa múm ñkí, Philip a tigè ñmurè yì wa a ñkí. ³⁹ Nòò wa mæ bì le mfè'ε wa a múm ñkí aa, Azwí Mmà'àmbi a logè Philip ñgheε ní ghu. Ngànjàfà'a Mfò Ethiopia wa a ghè mæ yu ki lèntè, kaa wa'á yì bú ñyè, lá ñlo ntigè ñgheε ní, ñluu ní nidorè. ⁴⁰ Philip à ghè mæ mæ yu ki yè, ntigè ntswe yì bø a ala'á Azotus. A tsyá bø ghu ñka ñgheε aa, ntigè nseensè ní ñtoo yì ñsiginè ya a ní itoo tsim jii mæ i le ntswe a mánjì aa, mbøn ñgheε kù'u a ala'á Kaisaria.

9

Ajàn yìi mæ Yesu à le tsi'í Paul a bəṅkè ñtì yì aà

¹ Saul à le mbù ñgheε ní mbù ñmí'í tsi'í àtù yì, ñka'atè ní ñgànyègènnù Mmà'àmbi jyá, ñswonjè ní mæ yu ka zwitè waa. A le ngheε a mbèe ngànmà'a Nwí yì ñwè ² ñswonj ghu mbo mæ tá à ñwa'anè aṅwà'ànè yì mæ a figitè ñù yì mæ yu ní ghu aa, ñfa mæ tá yù gheε mfa a mbo ndanghotè baYuda a Damascus; tá bæe mæ yu gheε nyè bè bì tsu, mbàṅnè kè bāngyè, bii mæ bì yònè Mánjì wa aa, yu tswatè waa, ñkwere mbii ní bu a Yerusalem tsò ngànjətsəjə.

³ Saul à fè'ε mæ ñka ñgheε a mánjì, ñgheε ntigè ñkuu a Damascus, ñghèè ki yè, ñkà'á yì m'ò'ò i wí'íkè nlo a aburè, ñṅwa'akè ñsigè ñkè'ε adigè ya mæ à le ntè ghu aa, ñkarisè.

⁴ A wò a nsyè nyu'u ñjì ñù i ghaà ghu mbo nswonj mæ, "Saul, Saul! O tso'ò akorè ya aa nlonj akè aa ε?" ⁵ A betè mæ, "Aà wò wò le, Mmà'àmbi?"

"A ní mæ Yesu wa yì o tso'ò akorè ya aa," ñjì ñù wa i kwi'í ghu mbò. ⁶ 'Lá, biiñè ñkuu ñgheε wa ñjò'ò ala'a. Wa bì ka swonj ànnù yì mæ ò ka ghèè aa a mbo wò."

⁷ Bè bya bii mæ bo bì Saul le si zínè aa le ntèntè tsi'í a tsítsi. Bo le nyu'u ñjì ñù wa kaa ki'í ñù bāṅnè nyè. ⁸ Saul a biinè wa a nsyè, ñṅa'a mi'í mi, lá kaa ñkí'í ní idigè bāṅnè nyè. Maa ajàn bì tigè ñtswa ñkwèè ní ñgheε ní ghu a ala'a Damascus. ⁹ A le ntswe ñjwi jì tarè kaa wa'á ní idigè yè. A ní àtì noò ma yù kaa à le ñkí'í ayoo tsù jì, kaa ñkí'í ayoo tsù ki nno.

¹⁰ Ngànyègènnù Yesu yì m'ò'ò à le ntswe a Damascus, ñkúm yì i bə Ananias. Njèè tètè tètè i le nle yì, a yè Mmà'àmbi a twonjè yì mæ, "Ananias," a bii mæ, "Mè ghuà, a Mmà'àmbi " ¹¹ Mmà'àmbi a swonj gho mbo mæ, "Biinè ntaṅtè nú yò ñgheε a Mfāṅnè yì Tsìnè, a nda Judas, mbetè mæ, 'Ñù wa mæ à lo a ala'a Tarsus, ñkúm yì i bə Saul aa, à fè le? ' Wa à tswe ghu, ñtsa'atè ní Nwí. ¹² Njèè tètè tètè i kè mæ ñle yì a yè ñù yì m'ò'ò, ñkúm yì i bə Ananias, a kuu nnòṅsè mbo mi ghu nu mæ tá à bu ñka nyè idigè." ¹³ Ananias a kwi'í mæ, "Taà, bè bí ghà'atè bí ghàà mæ a mbo mæ nlonjè ñù ma ghù, ñswonjè ní mbuu ngi'í yì mæ ñù ma ghù à di a nu bè bo a Yerusalem. ¹⁴ Tsítsòṅ à zi a ala'a Damascus aa ní adà'á yì mæ à kwèrè a mbo bilii bì ngànjəm'á Nwí mæ yu zì bāṅtè bə bitsim bii mæ bì twonjè ní ñkúm gho aà." ¹⁵ Mmà'àmbi a swonj gho mbo mæ, "Ghèè! Nlonj mæ mæ tso'ò mæ yì mæ tá à ka mfa'a a mbo mæ, a ngheε mæ tá bitizì Nwí bo bifò byaa, bo bì baIsrael, tá bì zì ñkúm ghà. ¹⁶ Tsi'í mæ, ní itù ñbii nú gha, mæ ka di'í ngòṅ ngi'í tsim yì mæ à ka tigè yè mbi'í ñkwitù gha aà."

¹⁷ "Maa ajàn, Ananias a ghèè ñkuu wa a múm nda mæ Saul à le ntswe ghu aa, ñnòṅsè mbò mí ghu nu, ñtwonjè yì mæ, 'Ndím ghà, Saul,' Mmà'àmbi à too ghà, mbø Yesu wa yumbonj mæ à kè zi a mbo wò, wa a noò mæ ò kè si zì faà aà. A too gha mæ mbø ò bú ñyè idigè, tá Azwí Nwí ki ñlwenšè ghò." ¹⁸ Tsi'í maa noo, ñjoo jì m'ò'ò, tsi'í tsò ñbàrè mbwè, i ló a mi'í Saul ñwokè, a bú ñka nyè idigè. Ntigè mbiinè ntèè bì murè yì a ñkí; ¹⁹ ajàn yì mæ à le ñjì mji aa, mètí mæ mí bú ñkuu fu.

Ajàn mæ Saul à le swonj ànnù Nwí a Damascus aa.

Saul à le ntswe mitugè mí ñjwi mí m'ò'ò bo bì ñgànyègènnù Yesu jya a ala'a Damascus. ²⁰ Mbiiñè ntsinè ñgheε a ndanghotè baYuda, ñloginè ñka nswonj ní mæ Yesu à ñāṅsè mbø aa tsi'í Mu Nwí wá. ²¹ Nù ñtsim yì mæ à le nyu'u aa, ànnù kòntsu a kò ñtsù yì, bo tigè ñloginè ñka mbetè ní mæ, "A sè yu wa yì mæ à kè si zwitè ní bə bii mæ bì twonjè

nî ìkùm Yesu a Yerusalem aa bè aa ε? Tigè à ki nzi faà aa ñlon aa tsi'i ànnù ma ya, mē yu zi banjə bē ma hya i bii fa a mbo bilii bi ngānjma'a Nwī aa ε?" ²² Lā Saul a ku'ùsè nniŋtə mītii mi nswonj nī ànnù Nwī tsi'i nī midà'á, ìlènsə innù jii mē à lē si fa, a ndà'i mē Yesu à lē nnaŋsə mbə Ayó'ò Nwī wa aa, i lē ntii si'i si'i a mbo baYuda bii mē bi lē ntswe a Damascus aa a nligitə.

²³ Mitugə mi njwi mī ghà'atè mī m'ò'ò mi tsiyà mē, baYuda bi boontə ñtanjə a ajānjə bi ka zwiətə Saul, ²⁴ lā bi lē nké'ènə annù yii mē bi tanjə aa ghu mbò. Bo tigè mbè nī ntsūŋkya njò'ò ala'a wa nī tugə bo bī si'inə mē bi zwiətə yi. ²⁵ A yī mbə a nitugə yī m'ò'ò, ŋgānjakòrè Saul, bi logè yi mbwi mborə a nī ŋkya wa mē bi lē mbòo ŋkarisə a ala'a ya ghu aa, ñniŋə yi a mūm ŋkyè ñtigə mfe'ēsə nsigisə a njim ŋkyá.

Saul a Yerusalem

²⁶ Saul a ghèè a ala'a Yerusalem, nywinjə mē yu kuu a titii ngānjyegənnù Yesu, lā kaa bo lē wa'a waa bii mē à nī ngānjyegənnù Yesu, bo bi tsim lē si b'ò'ò nii. ²⁷ Barnabas à lē nzi ŋkwetə yi, ñlogə yi nkuu nī ghu a titii ngānjtoo Kristo jyá. A kùu mē aa, ñtò'otə a mbo bo a ajānj yii mē Saul à lē nyə Mmà'ambi a mánji aa, ŋki nswonj ajānjə mē Mmà'ambi à lē ŋghàà ghu mbo aà. A lē ŋki ŋk'ènə a mbo bo a ajānj yii mē Saul à lē nswonj ànnù Nwī nī ìkùm Yesu a mbo bo a Damascus kaa ki'i b'ò'ò aà. ²⁸ Maa ajānj, Saul a tigè ntswe bo bo, ñtigə ŋghaa ŋkarə nī idigè jì ghà'atə a Yerusalem, ñswonj nī ànnù Nwī nī ìkùm Mmà'ambi kaa ki'i b'ò'ò. ²⁹ A lē si ghàà ŋkii nswonjə bo bi baYuda bii mē bi lē si ghàà nighàà nī baGrikia aa, bo lē ywinjə mē bi zwiətə yi. ³⁰ Ajānj mē b'ò'ò bi Kristo bi lē nzi ma yu aa, bo logè Saul, ñsigə ŋghèè nī ghu a ala'a Kaisaria, ñtigə ntsyasə yi a ghèè a Tarsus.

³¹ A bē ajānj yii mē a lē ñtigə mbə aa, ŋghotə a ala'a Yudea, bo bi a Galilea, nī Samaria, i tswə nī mbòonə nī àtii noò. Nyonj a njim a ajānj yii mē Azwī Nwī a lē ntswe ghu aà, mītii mī lē ŋkuu ghu, i kii ŋkwe a nī nduù bē ŋgha'atə ŋghèè a ajānj yii mē bo lē si nzi nī àkòrè nit təə yaa m'ò'ò nī Mmà'abi aà.

Peta a ala'a Lydda bo a Joppa

³² Peta à lē si ghaa ŋkarə nī idigə tsim, a bē a noò m'ò'ò a ghèè mē yu ghèè ghantə bē bi Nwī bii mē bi lē ntswe a Lydda. ³³ A ghèè mē ghu aa, ntsi'i njú yī m'ò'ò yii mē ìkùm yi lē mbə Aeneas, a bē mbwènkə, lē boŋj à tsiyà mē ilòò jì nifwaa kaa a ki'i a mbiiŋə a kuu zì. ³⁴ Peta a swonj ghu mbo mē, "Aeneas! Yesu Kristo à ghèè mē ò tii. Biinə a ndəŋ nnaŋsə ikuu ghó." Tsi'i maa noò, Aeneas a li mbiiŋə. ³⁵ Ngəŋ bē bitsim bii mē bi lē ntswe a ala'a Lydda aa, bo bi a ala'a Sharon aa, bi yə yi, mbəŋkə miantii myaa mbii Mmà'ambi.

³⁶ Māngyè yī m'ò'ò à lē ntswe a ala'a Joppa, mbə ngānjyegənnù Yesu, ìkùm yi i bē Tabita, (ìkùm yi nī nighàà nī bakGrikia i lē mbə Dorcas, ŋji'i ìkùm yi wa i bē mē ŋgyá). A lē si naŋsə ŋghirə nī innù jì siginə, mfa ŋgəŋ noò yi ntsim a ŋkwetə ŋgānjg'i. ³⁷ A bē maa noò a wó nighòò, ŋkwo. Bi lē nsi'i yi nnaŋsə nī ndānikānj yī m'ò'ò. ³⁸ Kaa agha'a Joppa kaa a lē wa'a sà'a si'i a nlo a Lydda ŋghèè ghu. Ajānjə mē ngānjyegənnù Yesu jya a Joppa i lē nyu'u mē Peta à tswə a Lydda aa, bo lē ntoo mbānjə jì baa mē bi ghèè nìlensə ŋkii ghulá ghu mbò, "Bi'i bu'ú mbò, wāŋsə nzi ntsi'i yi'i." ³⁹ Maa ajānj, Peta a burè mbiiŋə ŋghèè bo bo. Bo bo ghèè mē ku'u ghu, bi logè yi ŋk'ò'ò ŋghèè nī ghu wa a ndanikānj. Bikwi'i bi bāngyè bi tsim bi lē nzi ŋkarisə yi, ñtigə nyə'ə, ñdà'i nī its'ə'ə jì m'ò'ò, bo bi ìkutə jii mē Dorcas à lē si ta a mbo bo a noò yii mē à lē ntswe ntii aà. ⁴⁰ Peta a furè waa mē tá bi fe'ekə wa mūm ŋja'anda ya yii mē bo lē ntswe ghu aa tsi'i bi tsim. Nswetə miku'utə mi a nsiyè, ñtsá'atə Nwī, mbəŋkə nlii aku njú ya nswonj mē, "Tabitha, biinə a ndəŋ!" A ŋa'atə mi'i mi nyə Peta ghu, mbiiŋə ntswe. ⁴¹ Peta a nánsə abó yi ntswa yi ghu, a biinə ñtəə. A tigè ñtəŋ bē bi Nwī bya bo bi bikwi'i bya, mbu ndà'i yi a mbo bo a ajānj yii mē à tswə ntii aà. ⁴² Ngān ma yú i lē nsi'ènə ŋkarisə ala'a Joppa tsi'i tsim. Bē bi ghà'atə bi bii Mmà'ambi. ⁴³ Peta à lē ñtigə ntswe mitugə mi njwi mī ghà'atə a Joppa bo bi ŋgānj nùgè ŋgùu yii ìkùm yi i lē mbə Simon aà.

10

Peta bo Cornelius

¹ Njū yī m'ò'ò à lē ntswe a ala'a Kaisaria ìkùm yi i bē Cornelius, mbə atu ndāmānjəŋ bīsogye (tsò 100) bii mē bi lē nlo ala'a Itali aà. ² A lē si gha'asə nī Nwī ŋkii mbo'ò nii bo bi ŋgwè'è yī, ŋkii ntsa'atə nī Nwī ŋgəŋ binòò bitsim; mfa nī njoo jì ghà'atə ŋkwetə nī baYuda bii mē bē lē mbə ngānjəfumə aà.

³ A lēè mbə nī binòò bi tarə a njwi yī m'ò'ò, njèè təə təə i lē yi a yə angel Nwī a zì ñtəŋtə yī mē, "Cornelius!" ⁴ A t'e'è mi'i mi a nu angel wa, mbo'ò, ñswonj mē, "Taà, à nī à kə?"

Angel wa a kwi'i mæ, "Wa Nwĩ à bèentè mæ atsà'atè yo yá bo bì ñjoo jii mæ o fa ní a mbo ñgàñðfúmæ aà, ñtigè ñwa'atè a gho nłoo ní mfá àkwĩ'ĩ. ⁵ Tsítsón, too bē a ala'a Joppa a nu ñu yĩ m'ò'ò yii mæ ìkũm yi ní Simon Peta aà. ⁶ A ní ñgĩ à nda Simon, ñu ñugè ñgũu yii mæ ndũgè yĩ i tswè a aghəñə miyaa aà." ⁷ Angel wa mæ à le ñghàà ghu mbo aa à lō mē, Cornelius a twoŋ ñgāñəfá'á jĩ jĩ baa bo ñu sogyè yii mæ à le si bē nii ñki mbə ñu yii à le si b'ò'ò Nwĩ yii ñgaa a, ⁸ ñswonj innu tsim a mbo bo, ñtigè ntoo wa a Joppa.

⁹ Abèè a fù'ù mē aa, bo ghèè, ñghèè ñka nywe'e a Joppa, Peta a ñko'ò ñghèè a atunda a noò ñsi'i noò a ntsà'atè Nwĩ. ¹⁰ A kò'ò mē ñghèè ñka ntsa'atè Nwĩ aa, ñji ka nyanə nni, a ka nłoo ayoo a ñji. Lá noò yii mæ bi kà mē aa laa miiji myaa aa, ñjèè təə təə i ká ñle nii. ¹¹ A yə àbùrè a ña'anə, a yə ayoo yii mæ a le si kirə tsi'ĩ tsó àbà'a atsə'ə, bi ntswa miibuú mi mi níkwá aa, a sigè ní atu nsyè ghu nsí. ¹² Mbuu naà ñgèè tsim bo bì ñjoo tsim jii mæ i ñāññə a nsyè aa, ni bisin bitsim bii mæ bi darə níkanj aa, i le ntswe wa ní àbà'a atsə'ə. ¹³ Nji ñu yĩ m'ò'ò i ghaà ñswonj mæ, "Peta, biñə nzwitə ñkurə."

¹⁴ Peta a swonj mæ, "Ñnyá gha Mmá'ambí! Kaa mē lèè wa'á ayoo adāñə yĩ tsu kè ñjoo jĩ fwè ma jũ jĩ tsu mi sí laa aa kurə." ¹⁵ Nji yu i ku'usə ñswonj ghu mbo mæ, "Kaa a sí bōñ mæ tá ò ka ntwoŋ ñjoo jii mæ Nwĩ à ñāñsə ñghirə i laa aa ní ñjoo jĩ fwè bə." ¹⁶ Ajāñ annu ma yú a le ñkwatə ñghirə ñgaa jĩ tarə, bi tigè ñlogè abà'a atsə'ə ya ñko'ò ñghèè ní yu a aburə ní ñkoŋə.

¹⁷ Peta à kà mē aa ñkwatə ní àtu yi nlonj ñji'ĩ ñjèè ma yú aa, boŋ bə bya mæ Cornelius à le ntoo aa, bi lōò mæ ndá Simon ya ñzi ñtigè ntəə a ntsú ñkyá. ¹⁸ Ntwoŋ ní tti, mbetə mæ, "Ñgĩ yĩ tsú à tswè fáa ndũgè yii mæ ìkũm yi à ní Simon Peta aa é?" ¹⁹ A le mbə ma múu noò aa, Peta a burə kɪ kwá'atə atú yi nlonj ñji'ĩ ñjèè təə təə yá. Azwĩ Nwĩ a swonj ghu mbo mæ, "Yə, bə bi tarə bi təə a ntsúbú'ù nłoo ní ghó. ²⁰ Biñə la, ñtsuu noò i ghənsə, ñyonə waa tá bú bo ghèè, ñlonj mæ a waa aa tōo mē." ²¹ Peta a biñə ñfè'e ghèè ñkwetə bə bya nswonj a mbo mæ, "A ní mē ñu wa mæ ní lōò aa. Ní zĩ aa a ya é?" ²² Bi kwi'ĩ ghu mbo mæ, "A too tamāññə bisogyè wa yii ìkũm yi i ní Cornelius aa ntoo yii'ĩ a mbo wò. Tamāññə ma ghú a ní ñu yii mæ innu jĩ i tsimə a kii mb'ò'ò ní Nwĩ. BaYuda bitsim kii mbèentə nii tsi'ĩ a annu níkoŋə. Angel Nwĩ yii à laa mānsə aa à swonj ghu mbo mæ tá à twoŋə gho tá ò zĩ a nda yu, tá à yu'u annu yii mæ ò tswè ní ñswonjə aa." ²³ Peta a logè bə bya bo bo kuu a nda yu ntigè ñle ghu.

Abèè a fù'ù mē, a tantè nú yĩ bo bo tigè ñghèè. Boo bi Kristo bí m'ò'ò a Joppa bi le nyonə waa bo bo ghèè. ²⁴ Bi logè ñjwi yĩ mfuúrè ñghèè ñkú'ù a Kaisaria, a adigè yii mæ Cornelius bo bi ñgwè'è yĩ ní iká'á jĩ jii mæ à le twoŋ aa, bi le ntswe ghu nyu'utə aà. ²⁵ Ajāñ yii mæ Peta à le nzi ghə mæ yu kuu aa, Cornelius a fè'è mboo yĩ, ñwo ghu mikòrə a kuu kuu mmii yĩ. ²⁶ Lá Peta a ñjè yĩ mbiñsə swonj ghu mbo mæ, "Təə a ñdəŋə, məmboŋ mē laa ñki mbə tsi'ĩ ñumísónjə." ²⁷ Peta a loginè ñtigè ñghaa a mbo Cornelius a ajāñ yii mæ bo yu tigè ñkuu ñghèè wa a nda aà. A kuu mē ñyə mæ bə bí ghá'atə le ñghotə ghu, ²⁸ ñswonj a mbo bo mæ, "Bú bitsim ní zĩ siginè mæ, ñyonə ní annu Nwĩ baYuda, kaa mbə ñu BaYuda a wa'á bízĩ Nwĩ ka ñghantə kə ka mboonsə ntswe a adigè yĩ fúurə bo bo. Lá Nwĩngonj à d'í'í mæ a mbo mē mē tá mē tsuu ñu tsú i lōgə ní ñu àdāñə àdāñə, kə ní ñu yii à sí laa aa bə. ²⁹ A ní ñji'ĩ annu yii mæ ò ghirə ntoo mæ bi twoŋə gha mē wāñsə nízi kaa wa'á jñkə bə aà. Mə tigè nłoo aà mbètə wò mæ ò t'e'è ntwoŋ gha aa a ya é?"

³⁰ Cornelius a swonj ghu mbo mæ, "Tsítsón à ní njwi jĩ tarə a ní ajāñ noò yulá mæ mē le si tsà'atə ní Nwĩ a múm ñda mē, ní binòò bi tarə a si'inə. Mə wí'íkə mē ghəə kɪ yə, ñu a təə a nsí mē ñwè'e itsə'ə jĩ ñwèenə ³¹ ñswonj a mbo mē mæ, 'Cornelius! Nwĩngonj à yu'ù mæ atsà'atə yó, ñkii nyə ní afá'á yó a ajāñə mæ o fa ní ñjoo ñkwetə bə bii mæ bi lōò ñjoo aà. ³² Too ñu tá à ghèè a Joppa nłoo Simon yii bi twoŋ ní Peta aà. Simon Peta ma ghú à ní ñgĩ ñtswe a nda Simon yii mæ a nwugə ñgũu, ñdá yĩ i tswè a aghəñə ñki aà.' ³³ A ní ñji'ĩ annu yii mæ mē le mburə ntoo bə ñswonj mæ tá ò zĩ aà, ò yu'u ñki wāñsə nízi ñ abōñenti. Tsítsón bí'inə tswè faà bi tsim aa a nsí mi'ĩ Nwĩ ñyu'utə ní a nyu'ù annu tsim yii mæ Mmá'ambí a figətə a mbo wò mæ ta ò swonj aà."

Ñghàà ní Peta

³⁴ Peta a loginè ñka ñghaa nswonjə ní mæ, "Mə zĩ tsi'ĩ siginè mæ Nwĩngonj a lèntə bə bi tsim aa tsi'ĩ ñgĩ ñgĩ. ³⁵ A ní itoo tsim a kwèrə ní ñu ñtsim yii mæ a b'ò'ò nii ñkii ñghirə ní annu yii a tsim aà. ³⁶ Ní zĩ ntoo yii mæ à le ntoo a mbo baIsrael aà, ñsənsə ní ntoo yĩ ñsiginə ya yii mæ i fa mboonə aa, ntsya a ñjim Yesu Kristo yii mæ à ní Mma'ambí mbi ñtsim aà. ³⁷ Ní zĩ annu yĩ wè yii mæ a le mfè'è a mbu'u Yudea ntsim aà, ñloginə a Galilea wá noò mæ Jon à le sí sèensə ní ntoo ya nswonj ní mæ tá bə bəñkə mánti myaa ñkwèrə ñki aà. ³⁸ Ní zĩ annu ñlonj Yesu mu Nazareth, a ajāñ yii mæ Nwĩ à le yo'ò yĩ ní Azwĩ yĩ Làà ñki mfa mida'a ghu mbo aà. A le si tigè ñghèè a idigè tsim ñghirə ní innu jĩ siginè ñkii ñghurə ní mighòò a nu bə bii mæ Devil a le kwèrə waa aà, ñlonj mæ Nwĩ à

le ntswe bo yu aà. ³⁹ Bi'inè ni biyefè ni innu tsim jii mæ à le nghirè a ala'a baYuda bo bi a Yerusalem aà. Bi le ntigè nzwitè yi, ñkweentè yi a ati bānñè bānñè. ⁴⁰ Lá Nwĩngòñ a bú mbĩnsè yi a ni n̄wò a n̄jĩm n̄jwi ji tarè, ñghirè kaa bè bitsim kaa wa'à yi yè, ⁴¹ a k̄ ñyè tsi'ĩ biyefè bii mæ Nwĩ à leè m̄foo ntsò'ò waa aa, mbè bi'inè bii mæ bi'inè le si ji ñk̄ii nno bi'inè bi yu wa noò mè à le mb̄inè ni n̄wò aà. ⁴² A le mfa ndi'i a mbo bi'inè mè tá bi'inè tigè n̄sensè n̄ n̄too yi ñsiginè ya a mbo bè bitsim, ñk̄ii mbii n̄ ñsi n̄ ñsi mè à ni yu yii mæ Nwĩ à tsò'ò mè tá yu à bè ñghĩntò'ò t̄è m̄isa' a mi b̄è bit̄i bo bi b̄iku bi b̄è. ⁴³ Ñḡantoo Nwĩ i tsim i le si gh̄aa innu ñlon ñḡaa yi, ñswon̄ ni mæ, ñu ñtsim yii mè à n̄in n̄t̄i yi ghu nu aa, Nwĩ à ka li'inè ib̄i yi, a n̄jĩm ik̄um yi."

Ajān̄ bit̄izi Nwĩ le ñkw̄er̄ Azwĩ Nwĩ aà

⁴⁴ Tsi'ĩ wa a noò mè Peta à le mburè ki gh̄aa aa, Azwĩ Nwĩ a sigè a nu bi bi tsim bii mè bi le ntèè maa adigè nyu'utè n̄ ñnnu yii mè à le si si swon̄ aà. ⁴⁵ A le mbè annu ȳi ȳeyerè a mbo baYuda bii mæ bi le n̄n̄iñ n̄t̄i waa a nu Yesu, ñlo a ala'a Joppa ñyon̄ Peta aa, a nyè mè Nwĩ à le ñki n̄swi'ĩ mit̄eñnè mi mi m̄i mè à ni Azwĩ ȳi L̄aa aa, a nu bit̄izi Nwĩ. ⁴⁶ Nlon̄ mè bo le nyu'u bo tigè ñghaa ni migh̄aa m̄i fii, ñk̄ii ñgha'asè n̄ Nwĩ. Peta a gh̄aa n̄t̄i ñswon̄ m̄: ⁴⁷ "Bè bulà bo kw̄er̄ aà Azwĩ Nwĩ, tsi'ĩ wa ajān̄ mè bi'inè le ñki ñkw̄er̄ aà. N̄u tsu à t̄swe ghu mè mbè a tsu'unè waa mè tá bo tsuu ñk̄i kw̄er̄ aa è?" ⁴⁸ Maa ajān̄ a tigè ñswon̄ a mbo bo mè tá bo kw̄er̄ ñki n̄ ik̄um Yesu Kristo. A m̄ans̄è mè aa bi tigè ñswon̄ ghu mbo mè tá à bu ntswe bo bo mitugè mi jwi mi m̄o'ò m̄on̄ m̄à'at̄e.

11

Ajān̄ yii mæ Peta à le n̄t̄o'ot̄e annu Cornelius a mb̄ò ñgh̄ot̄e a Yerusalem aà.

¹ Ñḡantoo Kristo jya a bo'ò bilim byaa a mbu'ù Yudea aa bi le nyu'u mè bit̄izi Nwĩ bi k̄i mè mbii nigh̄aa ni Nwĩ. ² Peta à bú mè ñk̄o'ò gh̄ee fu a Yerusalem, bè bya bii mè bi le si l̄ò ni mè tá bi ka ñjet̄e n̄ bit̄izi Nwĩ aa, bi le ntigè ntswa yi n̄ isa'a, ñghaant̄e ³ n̄swon̄ ni mè, "A gh̄o aa a k̄i gh̄ir̄ àk̄è ò gh̄eè a nda bit̄izi Nwĩ bii mè bi si waa ñt̄e aa è? Ò gh̄eè mè ghu, mbii n̄ji m̄ji bu bo!" ⁴ Lá Peta a loginè n̄t̄o'ot̄e innu tsim a mbo bo tsi'ĩ ajān̄ yii mè i le mf̄e'è aà:

⁵ "Mè k̄i si ts̄a'at̄e Nwĩ a n̄j̄o'ò ala'a Joppa, mè k̄a mè aa ntsa'at̄e aa, ñj̄èè t̄è t̄è i l̄e gha, mè ȳè ayoo tsu a l̄o a aburè ñka nsigè, mbè tso àb̄a' a ats̄e'è yii mè a burè ñgha'at̄e aa, bi t̄swa ni mbuu mi mi n̄ikw̄a, a sigè nzi n̄t̄eè a mb̄eè mè. ⁶ Mè l̄ont̄è ñyè mbuu naà tsim ghu, naà j̄i m̄à'at̄e, naà ñḡeè j̄i mè ni naà mit̄s̄e'è aa, bo bi ñjoo j̄i mè i ñāñn̄è a n̄syè aa, bo bi bisin̄ bitsim bii mè bi dar̄è nikāñ aà. ⁷ Mè ȳè mè aa, nyu'u n̄ji ñu i gh̄aa ñswon̄ a mbo mè mè, 'Peta, b̄in̄e nzwit̄e nkur̄è!' ⁸ Lá mè swon̄ mè, 'Ñnyà gh̄a, mè t̄uu gh̄a, Taà. Nlon̄ mè kaa mè leè ñwa'á ayoo adāñè adāñè ȳi tsu k̄e njoo j̄i fw̄e m̄ j̄i tsu j̄i.' ⁹ Lá ñj̄i ya i bú ñghaa, a aburè, ñḡaa yii i ywe'e ji baa aa, n̄swon̄ mè, 'Kaa a si b̄on̄ mè tá ò ka n̄t̄won̄ njoo j̄i mè Nwĩ à n̄ans̄e, ñghir̄ è i laa aa n̄ njoo j̄i fw̄e.' ¹⁰ Ajān̄ annu ma ȳu a le ñkwat̄e ñghir̄e ñḡaa ji tarè, bi tigè ñlogè njoo jya tsim mbu ñk̄o'ò ñgh̄ee ni ju fu a aburè. ¹¹ Mè gh̄eè k̄i yè tsi'ĩ maa noò, mb̄āñn̄è j̄i m̄o'ò ji tarè i zi ñkuu a nda yii mè bi'ĩ le ntswe ghu aà, ñlo aa a ala'a Kaisaria, a ajān̄ mè bi too waa a nu mè. ¹² Bo zi mè, Azwĩ Nwĩ a swon̄ a mbo mè mè tá mè lo ñgh̄eè, ñtsuu l̄o k̄i j̄ñk̄è b̄è. Bilim ba buà bi nto'o mè bi lo a Kaisaria aa, bi le nyon̄è gha bi'ibo gh̄eè ñkuu wa nda ñu w̄a. ¹³ Bi'ĩ gh̄eè mè ñkuu ghu nda, a swon̄ ajān̄ yii mè yu le nyè angel wa a zi n̄t̄eè a nda yu, ñswon̄ mè, 'Too b̄è a Joppa tá bo gh̄ee n̄t̄won̄ Simon Peta mè tá à zi; ¹⁴ à b̄è zi bon̄ à ka swon̄ ntoo yii mè wò n̄ ñḡw̄e'è nd̄a yò, bú bi tsim ka tsȳa ghu i yweene aà.' ¹⁵ A swon̄ mè laà, mè loginè ñka ñghaa a mbo bo, mè k̄a mè aa gh̄aa, Azwĩ Nwĩ a sigè ñkuu a nu bo, tsi'ĩ wa ajān̄ yii mè a le ñk̄i nsigè ñkuu a nu bi'inè a mbii aà. ¹⁶ Ma mùu ajān̄, mè tigè ñwa'at̄e a ajān̄ yii mè Mm̄à'amb̄i Yesu à le n̄swon̄ aa, mè, 'Bè le si kw̄er̄ aà ñk̄i a mbo Jon̄, lá ni ka ȳi b̄āñn̄e tigè kw̄er̄ aa b̄è Azwĩ Nwĩ.' ¹⁷ A n̄ans̄e n̄laa tsi'ĩ siginè mè à ni aa tsi'ĩ mit̄eñn̄e mya mi m̄i mè Nwĩ à le mfa a mbo bi'inè a noò yii mè bi'inè le n̄n̄iñ m̄int̄i m̄i'inè a nu Mm̄à'amb̄i Yesu Kristo aa mè Nwĩ à k̄i k̄i n̄t̄on̄ bit̄izi Nwĩ bú ghu. Mbè a b̄è aa mùu ajān̄, mè tigè mbu mbè wò ȳi dāñè mè mbè mè tsȳa ñk̄ii annu yii mè Nwĩ à k̄i gh̄ir̄e a nu bo aa, mè tá à tsuu l̄o gh̄ir̄e aa è?"

¹⁸ Ajān̄ yii mè bi le nyu'u Peta a swon̄ l̄ala aa, bo le ntigè ñkent̄e waa, kaa wa'á isa'a ghu nu bú n̄l̄o. Nloginè ntigè ñgha'asè ni Nwĩ, ñswon̄ ni mè, "Nwĩ à k̄i mè mbii mfa abwarè a mbo bit̄izi Nwĩ mè tá bo b̄on̄k̄e m̄int̄i myaa ntswe ni ñtsw̄ent̄i."

Ñgh̄ot̄e a Antiokia

¹⁹ Bè bya bii mè bi le ns̄eñn̄è ñlon̄ mè bi le ntigè ntsò'ò n̄ àk̄or̄è yaa wa noò mè bi le nzwit̄e Stephen aa, bi le mf̄e'èk̄è ñgh̄eeñk̄e a idigè idigè. B̄i m̄o'ò bi le ñgh̄eñk̄è a Fonikia, bo bi a Cyprus, bi m̄o'ò bi k̄i ñgh̄eeñk̄e a Antiokia. A ajān̄ yii mè bi le ntigè

nseene ñghèè laà aa, bi le ntigè nswonè ní ànnù Nwí ní itoo mà jú, lá ñswonè ní itoo ma yú tsi'í a mbo baYuda. ²⁰ Lá bí mo'ò a titii bo bii mē bi le nlò a Cyprus bo bi a Cyrene aa, bi le ñghèè a Antiokia, ñloginè ntigè ñkii nswonè ní ànnù Nwí a mbo baGrikiá, ñswonè ní itoo yí ñsigèné ya nlonj Mmà'àmbi Yesu a mbo bo. ²¹ Mmà'àmbi à le nnin abó yí ní ànnù ma yú mē bo le si swonj aa, ñghirè bē bí ñghà'à gha'a bi bēñkè mîntii myaa nnin a nu Mmà'àmbi.

²² Ñghòtè a Yerusalem i le nyu'u ànnù ma yú yii mē a le mfe'è a Antiokia. Bi yù'ù mē, ñtoo Barnabas a Antiokia. ²³ A ghèè mē ghu, ñyè ajàn yii mē Nwí à le nnin mbòonè a nu bē ghu aa, ñtigè ndoritè; ñdi'itè waa bitsim ñswonj mē tá bo te'e atú yaa ní ànnù Nwí, ñka yonè ní Mmà'àmbi ní ñtì waa tsimè. ²⁴ Barnabas à le mbè ñyí yí ñsigèné, ñluu ní Azwí yí Làà, bo bì ní àbiiintii. Bē bí ghà'à ñgha'a bi le ntigè mbēñkè mîntii myaa, ñzi a mbèe Mmà'àmbi.

²⁵ Barnabas à le ntigè mbu nlò ñghèe a Tarsus a nlò Saul ghu. ²⁶ A ghèè mē ñlò nyè, ntigè ñlogè nzi ñ ghu a Antiokia. A atú ñlò yí fùurè bo ma bú bi baa bo le ntigè mboontè bo bì ñghòtè ya a Antiokia, ñdi'í ní ñnòò bē yí ghà'àtè ghu. A le mbè aa a Antiokia mē bi le mfòò ñloginè ntigè twonè ní ñgányégánnù Yesu jya ní biKrisènè.

²⁷ Ma mùu noò ñgáñntoo Nwí jì mo'ò i le nlò a Yerusalem ñsigè nzi a Antiokia. ²⁸ Yí mò'ò yii mē ñkùm yí i le mbè Agabus aa, a biinè ñtèè a ndaj ñghaa ní àdà'a Azwí, ñswonj ànnù yii mē Azwí a le mètè ghu mbo aa, ñswonj mē mīkwenè yí ñwè à ka kuu a mbí ñtsim. (Ma yuè ànnù a le mfe'è aa a noò yii mē Klaudius à le mbè Kaisa aà.) ²⁹ Ñgáñyégánnù Yesu jya i le nlèè mē tá ñyí ñbò waa yí mò'ò yí mò'ò tá à gaansè mitii mi ntoo ayoo yii mē mbè a fa aa, tá bì kwetè bilim byaa bii mē bi le ntswè a Yudea aa ghu. ³⁰ Bi le ghirè ma yuè ànnù, ñtigè ntoo Saul bo Barnabas bo ghèè ñfa ñkabè yii mē bi le ntswa'atè aa a mbo bilii bi ndánwí.

12

Ajàn yii mē bi le mbù ñka ntsò'ò ní àkòrè ndánwí àà

¹ A le mbè ma mùu noò aa Mfò Herod a loginè ñka ntsò'ò ní àkòrè bē bí mò'ò a ñghotè. ² A le ñghirè bi tswá Jems muma bi Jon ñzwitè ní munwí ñtsò. ³ A yè mē mayú ànnù a le mbónj baYuda, mbù ñghirè bi tswá Peta. (Mayú ànnù a le mfe'è aa a noò ñjwí Abaa Tikò'ò). ⁴ Bi tswá mē Peta aa, ñghèè ñnin yí a ndátsanjè, ñfa yí a mbò ikhìrè bisogyè bi ñikwá jì ñikwá mē bì ka mbe. Herod à le nlèè mē yu ka fi'isè yí tá bì sa'a yí a nsi bē aa a noò yii mē bí jì mē Passa aà. ⁵ Ma mùu ajàn, bi le ntigè nlèè Peta wa ndátsanjè. Lá ñghòtè i le si tsà'atè ní Nwí tsi'í nìtì ghu atu, kaa wa'à kaa.

Ajàn yii mē angel à le mfi'í Peta a tsanj àà

⁶ A bē mē ñitugè a ñjwi yii mē àbèè ka fu'u tá Herod swonj tá bì fi'isè yí aa, Peta a nōj mbwii a titii bisogyè bi baa, bi tñnè yí ní bitsén bi baa. Ngáñmbè àtsanj i le ñkí tēontè a tssübù'ù, mbe ní idigè. ⁷ Angel Mmà'àmbi à le ñwi'ikè ñzi ntèè wa ndátsanj, ñkà'à i ta ghu, ñghirè idigè i fu'ù. Angel wa a tswá àbè'è Peta ñtsigìtè a biinè, a swonj ghu mbo mē, “Wáñsè mbiiñè!” Bitsén bya bi fèñkè ghu mbo ñwòkè. ⁸ Angel wa a swonj ghu mbo mē, “We'e itsè'è jo bo bì ñtám jò.” Peta a ghìrè tsi'í maa ajàn mē à swonj àà. Angel wa a bú ñswonj ghu mbo mē, “Lim akutè yo ya a nu wò ñka nyonè nàà.” ⁹ Peta a yonè yí bo yu fè'è wa ndátsanjè. Kaa Peta à le wa'à zì mē ànnù yii mē a le si fè'è aa a le mbè aa tsi'í ànnù ññkonjè. A le mbáñnè ñka mōontè bē ní mē à le si le ní ñjèè tēè tēè nle ñii. ¹⁰ Bo yu ghèè ñtsya akhìrè bisogyè bi mbè idigè yí mbii, ñki mbu ntsya yí àyòntè, mbōnj ñghèe fè'è wa ní ñtsübù'ù atii wa yii mē i le si lli ní múm àla'a aà. Bo zì mē ñywe'e ghu, àbà'à ya a ghèè ñja'anè tsi'í yumbōnj a mbo bo, bo tigè ñtsya mfe'è ñkuu a mfáñnè yí mò'ò ntigè ñsigè ñghèe ghu. Bo yu kà mē aa ntèè wa mfáñnè ñsigè ñghèe aa, angel wa a wi'ikè ñma'atè yí.

¹¹ Atu Peta a wi'ikè ñlaa, a zì ànnù yii mē a ghìrè yí aa, ñswonj mē, “Tsítsònj mē zì mē à ní tsi'í ànnù ññkonjè! A too Mmà'àmbi ntoo angel yí mē tá à zì ñkwèrè gha a mbo Herod, i ghìrè tá mē tsuu ànnù yii mē baYuda bi kà'à ní mē bi ka ghìrè a nu mē aa lo ya.”

¹² A yè mē laà, ñtigè ñghèe a nda Mary, ñdè bì Jon wa yii ñkùm yí yí mò'ò le mbè Mark aà. Bè le ñghotè ghu tsi'í bí ghà'àtè ñtswe ghu ñtsa'atè ní Nwí. ¹³ A ghèè mē ghu, ñkwentè ntsü abà'à yí abee, mumáñgyè yii mē à le si fà'à wa nda, ñkùm yí i bē Rhoda aà, a bii, nzi a ñja'a abà'à yá. ¹⁴ A zì mē ñyu'u ñjì Peta ñzi, ñtì yí i burè ñnañsè ñluu ní ñidore a bañnè ñma'atè Peta, kaa wa'à abà'à ya ña'a mē tá à kuu, mbu ñkhè mbii fu a nswonj a mbo bē bya mē Peta à tēè a ntsúndá. ¹⁵ Bè bya bi yù'ù mē laà, ñswonj ghu mbo mē, “O baanè aà bàànè?” La a ku'usè ñghaa tsi'í ní tì ñswonj mē à ní tsi'í ànnù ññkonjè. A bē mē ñswonj laà, bo tigè ñswonj mē, “A ní angel yí.” ¹⁶ Bo le si ghàà

laà aa, Peta a bânñè òtəə wa ntsúnda ñkwèntə. Bo ghìrè mē, ñghèe ñña'a abà'à yā. Bo ñà'à mē ñyē yī, ànnù a burè òtsya waa! ¹⁷ Peta a ko'osè àbò yī ndi'i mē tá bo tsuu kī ghàà, òtigè ntw'òtə a mbo bo a ajàn yī mē Mmà'àmbi à le ñghìrè angel yī a zī mfi'i yī wa ndátsanjə aà. A tò'òtè mē mmanjsə, ñswoj a mbo bo mē, "Nì tigè nswoj a mbo Jems bo bì a mbo bìlám bì'inə." Ntigè nlo ñghèè yī a adigə dān.

¹⁸ Abèè fù'ù mē, idigè i tigè òtsa'a tsi'i tsá'a a titi bisogyè bya, bo tigè ñwa'a ni mē a Peta aa a ghìrè àkè le! ¹⁹ Herod a swoj bi lòò Peta, ñlòo kaa wa'à yē. A tigè ñghìrè bi twoj bisogyè bya, a betə waa yī mò'ò yī mò'ò ànnù yī mē a ghìrè mē tá bì wa'à Peta bú ñyē aà; ñghìrè bi zwitè waa bi tsim.

Ma yuà ànnù à f'è'è mē, Herod a ló a Yudea ñsigè ñghèe a Kaisaria ñtswe ghu.

Ajàn yī mē Herod à le ñkwo aà

²⁰ Ntəj Herod i le si nanjsə nlwi ni a nu baTai bo bì baSidon, bo tigè ñghotə waa ñghèe a nyə yu. Bì ghèè mē, mfooyə mē bo lətə Blastus yī mē à le mbə ñgāñafà'à yī ñwè a mbo Herod, ñlèntə nì ntw'ò aa, ñghìrè mē tá à kwetə waa. Bo ghìrè mē laà, òtigè ñghèe a mbèe Herod mē tá à ghìrè tá bo bo tswe nì mbəcəñ, ñləj mē mǝj myaa mi le si lò aa a ala'a mfə Herod aà.

²¹ Bì le ñkà'a ñwī yī mò'ò Herod a we'e ìtsə'è nifə jì, ñkò'ò ññāñnə a abərə yu, ñghaa a mbo bə byā. ²² A ghàà mē aa, bi tigè mbwitə nì yī, ñtəjñə nswoj ni mē, "Kaa à sī ñjì ñù yulà bə, à nì ñjì nwī!" ²³ Angel Nwǝjgəñ à le mburə ñghensə nzwitə Herod ñgaa yī mfiürè ñləj mē kaa à le wa'à Nwī gha'asə aà. ñjəñnə i kuu ghu nu, ñkurə yī, a tigè ñkwo.

²⁴ Ànnù Nwī a le ñghèè nì mbī ñsèenə, bə bì ghà'atə bi bī Nwī.

²⁵ Barnabas bo Saul bi le mmāñsə ifà'à waa yī mē bi le ntoo waa mē bì zi mfa'a aa, ñtigè nlo Yerusalem ñghèe waa. Bo kà mē aa ñghèe aa, nlogè Jon Mark bo bo ghèe.

13

Ajàn yī mē bi le ntw'ò Barnabas bo Saul ñtoo waa tsə bīmissionari aà

¹ Maa noə a nì ñghotə a Antiokia, ñgāñntoo Nwī bo bì ñgāñndi'ì ànnù Nwī jì mò'ò i le ntswe ghu: Barnabas, Simeon yī mē bì le si twoj nī nì ñngà aa, Lucius yī mē à le mbə ñyē Cyrene aa, Manaen mē le ñkwe bo Herod yī mē à le mbə Gúmnàà aa, nì Saul. ² Maa noə bo le si gha'asə nì Nwī ñkī ntswe ti jì, Azwī Nwī a swoj a mbo bo mē, "Nì tsw'ò Barnabas bo Saul mfa a mbo mē a mfa'à àfà'à yī mē mē twojə waa mē tá bo ghèe mfa'à aà." ³ Maa ajàn bo tigè ñtswe ti jì, ñtsà'atə Nwī, ññəñsə mbò myaa a atu bo, ñtigè ntoo waa.

Afà'à yaa a Cyprus

⁴ Azwī Nwī a tòò mē waa laa, Barnabas bo Saul sigə ñghèè a Seleucia ñtigè ñkwo abanj ghu ñghèe a kīj ñkī a Cyprus. ⁵ Bo ghèè mē ñku'u a Salamis aa, ñswoj ñghàà nì Nwī ghu a mǝm ñdāñghotə baIsrael. Bo le nlogè Jon Mark mē tá à ka ñkwetə waa.

⁶ Bì dāñsə mē kījki wa ñghèè ñywe'e a Paphos, ñtsi'ì ñù majikə yī mò'ò mē ñkǝm yī i le mbə BarJesus, BarJesus ma ghú à le mbə ñyē baYuda yī mē à le mbə ñgāñntoo Nwī mbwe'esə aà. ⁷ A le mbə nsúka'a Gúmnàà yī mē ñkǝm yī i le mbə Sergius Paulus aà, Gúmnàà ma ghú à le mburə mbə tsi'ì ñù mǝtsyè. A le ntwoj Barnabas bo Saul mē tá bo zi nyə yī, ñləj mē à le si lòo nyu'u ñghàà nì Nwī aà. ⁸ Lá Elymas, ñyē ñghìrə majikə wa (ñləj mē à nì ñjì'ì ñkǝm yī nì ñghàà nì Grikia aà) a tuu, ñlòò nì mē tá Gúmnàà wa tá tsuu ànnù yī mē Saul bo Barnabas le nzi nì yuu aa bii. ⁹ Lá Saul yī mē bì kīj ntwoj nī nì Paul aa, a luu nì Azwī Nwī, ñtə'e nīlì'ì ni a nu ñyē majikə wa ¹⁰ ñswoj mē, "Mu Devil ghulà! O nì ñkǝbàa innù tsim jì mē i tsinə aà. O luu nì ñbəj mbwe'esə tsim nì àbì'ìntə, ñlòò nì ñka mbəñkə ànnù ññkəj Mmà'àmbi a nì àbāññənnù! Kaa mbə ò wa'à kentə aa e?" ¹¹ Tsitsəñ, ñdoo Nwī i ka kuu a atu wò; ò ka fə'ə, kaa wa'à ñnòò bú ñka nyə nì nòò yī mò'ò. A ghèè mē ñswoj laà ñghəə yu kī mǝñsə, àfə'ə a kuu ghu mi'i, a tigè mǝmòorə nì idigè ñlòò nì ñyē mē tá à tswa abo yī ñtigè ntsyasə. ¹² Gúmnàà wa à yə mē ànnù yī mē a le mfè'è aa, ñññtə yī a nu Kristo ñləj mē à le nyerə si'ì si'ì a nì ànnù yī mē Paul à le ndi'ì ñləjə Mmà'àmbi aà.

Antiochia a mbu'u Pisidia

¹³ Paul bo bì ñgāñkòrə jì bo bú ñkwo abanj ñghèe a Perga, yī mē à le mbə mǝm àla'a yī ñwè a Pamphilia aà. Bo kùù mē ghu aa, Jon Mark a ma'atə waa ghu mbu mbī fu a Yerusalem. ¹⁴ Bo ló a Perga ñtigè ñghèe nì mbī ñghèe ñkwo a Perga, a ala'a Pisidia. A bə mē a ñwǝjgəñ àla'a aa, bo ghèe ñkwo a ndāñghotə baIsrael, ñtswe a nsyè. ¹⁵ Bì twəj mē nñsə Moses bo bì ññwà'anə ñgāñntoo Nwī, itu ndāñghotə ya i toò ñkī a mbo bo mē: "Bilám bi'i, bì'i lòo mē tá nì ghaa a mbo bə bú, mē mbə nì tswe nì ndi'itə

yii mə mbə i kwetè waa." ¹⁶ Paul a biinè ntəə a ndəŋ, iŋgentə mbô mi, ntsimsə nda, n̄lôginè ñka ŋghaa, n̄swoŋ mə: "Bilim ba baIsrael ni bù bii mə ni bo'ɔ n̄ Nwī aa, ni yu'utə. ¹⁷ Nwīŋgɔŋ baIsrael à le ntso'ɔ bità bi bitaa bi'inè, ŋghirə bo bə ŋgwè'è àla'a yī wə wa noò mə bo le ntswe a ala'a Egipto tsi'ī tsò bigii aà. Nwīŋgɔŋ à le mfi'isə waa a ala'a Egipto ni midà'à mi mya mi wè. ¹⁸ Ntswa ntii yi a nu bo a n̄jim ìlòò mighum mi nikwà a nta'a miwèè mi wè. ¹⁹ A le mbwesə itoo ji sàmbaa a ala'a Kanaa, ntigə mfa n̄syè itoo mà jya a mbo baIsrael. ²⁰ Bo tswè ghu tsò ìlòò ñkhi ji nikwà ni mighum mi ntaà. A ti mə ti bə a n̄jim a fa bisə'a bi ala'a a mbo bo ñko'ɔ nywe'e a noò ngantoo Nwī Samuel. ²¹ Ma mùu noò bo le mbetə Nwī mə tã à fa mfò a mbo bo, a tigè mfa Saul yii mə à le mbə mu Kish, ñlo a ŋgwè'è Benjamin aa, mə tã à bə mfò wàà n̄ ìlòò mighum mi nikwà. ²² Nwī à le è mfi'i yi aa, ntigə ŋghirə David n̄ mfò. Yuà ànnu à ni ànnu yii mə Nwī yumbon à le nswon nlon ŋгаа yi aà: 'Mə lii nyə mə David mu Jesse à ni n̄ yii mə ntii gha i doritə ghu nu aà, mbə n̄ yii mə à ka ghirə innu tsim jii mə mə lòò à.' ²³ A le ntigə mbə Yesu yii mə à le mfe'è a ŋgwè'è David aa, mə Nwī à le ŋghirə a tigè mbə Nganywèensə baIsrael, a ajàn yii mə a le è mfoo ñka' à aà. ²⁴ Mbəŋ tá Yesu à ka n̄loginè ifà'á yi, le bon Jon à kà mə aa nswon ni a mbo baIsrael bitsim mə, tá bo bəŋkə m̄intii myaa, n̄m̄a'atə innu ji bi jyaa ñkwerə ñki. ²⁵ Nòò yii mə Jon à le ñka m̄ansə ifà'á yi aa, n̄swoŋ a mbo bo mə, 'N̄i m̄òntə mə mə ni aa wə? Kaa mə s̄i yu wa mə ni yu'utə aa bə. Lá, yə n̄i! Yu wa mə a yòŋə a n̄jim mə aa, kaa mə s̄i ku'unə a ajàn yii mə mbə mə fe'è mikirə mi ntam jii i tswə ghu mikorə aà.'

²⁶ "Bilim ba baIsrael, boɔ bi ŋgwè'è Abraham ni bù bə bii mə ni bo'ɔ n̄ Nwī aa, ntoo mà yú yii mə i ni yī ñyweensə bə aa, i zi mə a mbo bi'inè tsitsɔŋ. ²⁷ Nlon mə bə bii mə bi le ntswe a Yerusalem aa, ni bitsyasə byaa kaa bi le wa'á zi mə à ni n̄ yū ñyweensə bə; kaa wa'á k̄i n̄ ànnu yii mə nighàà ni ngantoo Nwī n̄i mə bi le si twon a n̄jwīŋgɔŋ tsim ni swonè ñlon ŋгаа yi aa yu'utə. Bi le ŋghirə nighàà ni ngantoo Nwī ni fe'è boontə nyonə ajàn yii mə bi le nzwitə yi aà. ²⁸ Ka mə bi le wa'á annu tsu yə yii mə Yesu à le f̄ansə mə mbə bi zwitə yi aa, bi le nswon a mbo Pilato mə tã à ghirə tá bi zwitə yi. ²⁹ Bi m̄ansə mə a ghirə innu tsim jii mə àŋwà'ànə Nwī a le nswon nlon ŋгаа yi aa, bi sigisə yi wa ati b̄an̄nè b̄an̄nè ñghèe n̄lèè yi n̄isyè. ³⁰ Lá Nwī a yweensə yi ni n̄wò; ³¹ ñjwi j̄i ghà'atə jii mə i le si tigə nyonə aa, a di'ì ìb̄ii n̄ yu a mbo bə bii mə bo le n̄lò a Galilea ñko'ɔ a Yerusalem aa, bii mə bo tigə mbə b̄ayəfə bi a mbo bə bi tsim aà. ³² Bi'ì zi aa ni ntoo yi n̄siginè ma yú a mbo bù: Ànnu ya mə Nwī à le ñka'á mə yu ka ghirə a mbo bità bi bitaa bi'inè aa, ³³ à ghirə mə a mbo bi'inè bii mə bi'inè ni boɔ byaa a n̄jimə ajàn yii mə à yweensə Yesu, a bù ntswe ntii aà. A ajàn yii mə bi ŋwa'anə n̄ àŋwà'ànə biPsalm bi baa, mə,

'O ni mù ghà,

sii mə tigə taà ghò'

³⁴ Yuà a k̄i mbə annu yii mə Nwī à le nswon nlon ajàn mə yu ka yī yweensə yi ni n̄wò, tá à wa'á a mum n̄isyè bwè aà:

'Ma ka fa mbəɔnə ya yii mə i n̄i yà mbə yī ànnu n̄ñkon yii mə mə le ñka'á a mbo David aa, a mbo wò.'

³⁵ Tsi'ī ànnu n̄ñkon a ajàn yii mə à ki nswon a n̄i àdìgə aŋwà'ànə yī mo'ɔ aa mə,

'kaa ò ka wa'á ma'atə tá ñgàŋafà'á ghò, yu wa yii mə à làa m̄ansə aa, tá à bwe n̄isyè.'

³⁶ Nlon mə David à le ŋghirə annu yii mə Nwī à lòò aa, a ni yii ngù'ù aa, ntigə ñkwo, bi twinè yi bo bi bitaa bi, ìb̄iin̄ yu i bwè a n̄isyè. ³⁷ Lá yu wa yii mə Nwī à le nyweensə ni n̄wò aa kaa à le wa'á a n̄isyè bwè.

³⁸ "Bi'ì lòò mə tá ni zi mbà bilim ba baIsrael, mə bi'ì tsa aa a n̄jim Yesu ma ghù n̄zi a nswon ànnu à mbo bù ñlon ànnu li'inə ifansə innu. ³⁹ Nlɔɔ ni mə ni zi mə n̄i n̄tsim yii mə à n̄ñ ntii yi ghu nu aa, innu tsim jii mə à f̄ansə a nyonə ni n̄ñsə Moses aa, kaa i ka wa'á yi bù ntswa. ⁴⁰ N̄i tsyees lá m̄bi'ì innu jii mə ñgantoo Nwī i le nswon aa, i tswá ghuu;

⁴¹ 'Yə n̄i, là'á bu bii mə ni tsa'a n̄i nighàà ni Nwī ñjwye aa, ni ka tsin̄ tsin̄ h̄e kwo!

Nlon mə ànnu yii mə mə ghirə a nsi bù sii aa,

à ni ànnu yii mə kaa ni ka yī wa'á bii, ka mə n̄i t̄e'è ntɔ'otə tɔ'otə a mbo bù! "

⁴² Nòò yii mə Paul bo Barnabas le m̄ansə ñka mfe'è wa nd̄an̄ghòtə aa, bə bya bi swon a mbo bo mə tá bo bu mb̄i a n̄jwīŋgɔŋ yii mə i bù ñzi aa, ta bù swon innu ma j̄i j̄i ghà'atə a mbo bo. ⁴³ Bi kà mə aa n̄seənə wa nd̄an̄ghòtə, baYuda bi ghà'atə bo bi bə bi itoo d̄an̄ bii mə bi le mbii annu Nwī baYuda aa, bi yonə Paul bo Barnabas. Bo tigè ñghaa a mbo bo ndi'itə waa mə tá bo ghèe ni mb̄ii a m̄um ìb̄on̄ Nwī.

⁴⁴ Bè bi tsim bii mæ bi le ntswe wa a mûm ala'a aa, bi le nzî a nyu'u nighàà ni Nwî a nî ñjwîngõñ yîi mæ i le nyõntè aà. ⁴⁵ Nòò yîi mæ baYuda le nyè nnòò bè wa aa, bi le nluu nî àghè'èné; ñlõginè ntigè nligitè nî ànnù yîi mæ Paul a le si swonj aa, ñkîi mbægite nî yi. ⁴⁶ Lá Paul ni Barnabas bânñè mbu nghaa bè nî mîtiî nî àtãntiî nswonj mæ "A le ñku'ùnè mæ tá nighàà ni Nwî nî foo nzî a mbo bù. Lá àjàñ yîi mæ nî tuu ñkîi lentè mæ kaa nî si ku'ùnè a nyi ìlõñ yîi mæ i tswè nñkonj aa, bi'î ka ma'atè ghuu tigè ghèè tsitsõñ a mbò bitizi Nwî. ⁴⁷ Nlonj mæ à ni ñdi'i yîi mæ Mmà'ambi à le mfa a mbo bi'î aà, mæ: 'Mè ghìrè ghuu mæ tá nî bə ñkà'à a mbo bitizi Nwî, i tigè ghìrè nî mæ tá bè bitsim bi yweena ñghèe nywe'e a nlwî'î mbî.' "

⁴⁸ Nòò yîi mæ bitizi Nwî bi le nyu'u ma mùu ajàn aa, ñdorè tsi'î mbò ànnù, ñgha'asè Mmà'ambi nlon nighàà nî ma nú. Bè bii mæ Nwî à leè mfoo ntso'ò waa mæ tá bi yi ñji ìlõñ yîi mæ i lwi'î nñkonj aa, bi ñij mîntiî myaa a nu Kristo. ⁴⁹ Nighàà ni Mmà'ambi nî seèné ñghèe idigè tsim maa mbù'ù.

⁵⁰ Lá baYuda ghèè ñswugitè bità bi ala'a bi baYuda bo bi banygè bi wè bii mæ bi le si bo'ò nî Nwî aà. Bo loginè ntigè ntso'ò nî àkòrè Paul bo Barnabas, mfurè waa a mûm ala'a bo. ⁵¹ Bo tigè nyetè nsyè a mikòrè bo, a ñdi'i mæ a fùrè bo furè waa, ntigè ñghèe waa a Ikonium. ⁵² Lá ñgãnyagènnù Yesu jii mæ bi le ntswe a Antiokia aa, i le nluu nî ñdorè bo Azwî Nwî.

14

A ala'a Iconium

¹ Bo le ñghèè nî mbîi tsi'î maa ajàn a ala'a Ikonium. Paul bo Barnabas bo ghèè ñkuu a ndãnghotè balsrael ñghaa nî mánji yîi mæ bè bi ghà'atè, baYuda bo bi baGrikia, bi le mbii annù Nwî. ² Lá baYuda bii mæ bi le wa'a waa bii aa, bi le ntote bitizi Nwî bya, mbisè mîntiî myaa a nu bo'ò bi Kristo. ³ Ñgãntoo Kristo jya le ntswe ghu a ni nòò yî ñsyà, ñswonjè nî nighàà ni Mmà'ambi nî àtãñ ntii. Mmà'ambi a di'î nî ñsi mæ ñtoò yî yî ñsiginè ya mæ bi le si swonj nlon ibõñ yi aa, à nî ànnù nñkonjè. Mfa midà'a a mbo bo mæ tá bo ka nghirè ilensè innù bo bi innútsyámbo. ⁴ Bè bii mæ bi le ntswe maa njò'ò ala'a aa, bi le nyatè mbèè baa, bi mo'ò bii ànnù yîi mæ baYuda le si swonj aa, bi mo'ò bi kñ mbii ànnù yîi mæ ñgãntoo Kristo jya i le si swonj aa.

⁵ Bitizi Nwî bi mo'ò nî baYuda bo bi bilii byaa bi tanj minàn mæ bi di'î ngi'î a nu bo, i tumtè waa nî ñgò'ò. ⁶ Bo yu'u ntigè mfe'e ñkhè ñghèe waa a ila'a Lystra bo Derbe, jii mæ i le ntswe a Lycaonian aa, bo bi nî itoo jii mæ i le ntswe maa mbî àdigè aa, ⁷ ntigè nswonjè nî ñtoò yî ñsiginè ya ghu.

A ila'a Lystra bo Derbe

⁸ Numbãñnè yî mo'ò à le ntswe a ala'a Lystra yîi mæ à le mbwenkè ñlõginè a noò yîi mæ bi le njwe yi ghu aa, kaa a leè wa'à bùrè ñtèè tæ. ⁹ A le ntswe ghu nnañsè nyu'utè nî nighàà nîi mæ Paul à le si swonj aa. Paul à le nyè mæ à ñij ntii yi ghu, ñkîi ntswe nî àbiintii mæ mbè bi tsu'ù yi. Paul à yè mæ laa, ntigè nte'e mi'î mi ghu nú. ¹⁰ Ntõñnè nswonj ghu mbo mæ, "Biiñè ntsinè ntèè nî mikòrè mó." Numbãñnè wa a li mbiiñè, ntigè ñghantè. ¹¹ Ajãñ mæ nnòò bè wa i le nyè annù ya mæ Paul à le ñghirè aa, bo le nlõginè ntigè ntõñnè nî nighàà ni Lycaonian nyaa nya nswonjè nî mæ, "Binwî bəñkè mæ waa ntigè mbè tsò bè, ñsigè ntigè ntswe a titi bi'inè." ¹² Bo fá ikùm Barnabas mæ à ni Zeus, ñkîi ntigè ntwonj Paul ni Hermes, nlonj mæ à le mbè yu yîi mæ à le mbè ndii wàà, ñghaa nî tsúsè átù wàà laa. ¹³ Ngãñmà'anwî Zeus wa yîi mæ ñdámà'a yî i le ñghèsè ntswe tsi'î wa mbèè ala'a aa, à le nzî nî mbõñ bo bi ñikya nî biflawa, nlonj mæ bo bi nnòò bè wa bi le lòò mæ bo ma'a ñgãntoo Kristo jya tsi'î tsò Nwî.

¹⁴ Lá ñgãntoo Kristo jya, Barnabas bo Paul, bi yu'ù mæ annù ya mæ bi le si lòò a ñghirè aa, ñsatè itsè'ò jyaa, ñkhè ñkuu ntèè wa titi nnòò bè wa, ñjèntè ñji yàà mbetè waa mæ, ¹⁵ "Nî ghìrè yulá ànnù aa a ya è? Bi'î ki mbè aa tsi'î bàmisõñè tsò bù. Bi'î zi faà aa a ñkè'èné ñtoò yî ñsiginè a mbo bù, mæ tá nî bəñkè ghuu, mma'atè njoo adãñè àdãñè ñzi a mbo Mmà'ambi yîi mæ à tswè ntii aà. A ni yu yîi mæ à le nnañsè aburè nî ñsyè, nî ñkîi miyaa, bo bi ñjõñ njoo tsim jii mæ i tswè ghu aà. ¹⁶ A le mbè mbii aa, a ma'atè bè bi itoo bi tsim mæ tá ñjù à ka ñghèe nî yîi mánji, ñjù à ka ñghèe nî yî. ¹⁷ Lá, a di'î nî àlèsè mæ yu tswè ghu ñgõñ binòò bitsim, ñyonjè a njim innù jì siginè jii mæ a ghìrè aà. A too nî mbèñ a mbo bù, i ló a aburè nsigè ntsu nî miji muu nî nòò yîi mæ à kù'ùnè aà. A fa ni miji a mbo bù ñkii ntwensè nî mîntiî muu nî ñdorè." ¹⁸ Ka mæ bo le nswonj laa, a le ntsyànè a mbò ñgãntoo Kristo jya a ñkinjè mæ tá bi tsuu waa ma'à tsò Nwî.

¹⁹ BaYuda bi mo'c bi le nlò a Antiokia yii mæ à le ntswe a Pisidia aa, bo bi a Ikonium, nzi mbænkæ atu bē bya bi bii ñjîm yaà, ñtigè ntumtæ Paul ni ñgò'ò, ñswuñè yi mfe'è ni ghu a múm àla'a ñwa'atè mæ à kwò mæ. ²⁰ Nòò yii mæ bo'c bi Kristo bi le nzi ntswe ghu mbèè ñkarisè aa, a biinè mbu ñkuu ñghæe fu a múm àla'à. Abèè a fù'ù mæ yu ni Barnabas bo gheè a ala'a Derbe.

Ajàn yii mæ bo le mbù mbii a Antiokia yii mæ à tswè a Syria aà

²¹ Paul ni Barnabas bo le nswon ntoo yi ñsiginè ya a ala'a Derbe, ñghirè ñgǎnyogènnu Yesu ji ghà'atè ghu. Ntigè nlo ghu mbu bi a Lystra bo bi Ikonium ni Antiokia yii mæ à le ntswe a Pisidia aà. ²² Bo le nnin mitii a nu bo'c bi Kristo bii mæ bi le ntswe ghu aa, ñdiintè waa mæ tá bo tswa abiiintii yaa tsi'i annu ññkonjè. Nswonè ni mæ, "A ku'unè mæ tá bi'i tsa a múm ñgi'i yi ñghà'atè mbonj ñkuuu a múm annu ñifò Nwí." ²³ Bo yi ñghèè ni yulà ñghòtè bi tso'otè bilii bi ndánwí ghu, ñsi'isè ibiinú waa ti ji, ñntsa'atè Nwí, ñninjè waa a mbò Mmà'ambi yii mæ bo le ntswe ni ñninjè mántii myaa ghu nu aà.

²⁴ Bo tsa mæ a ala'a Pisidia mmanjè, ñtigè ñkuu a Pamphilia. ²⁵ Ma múu ala'a, bo swon ntoo yi ñsiginè ya a ala'a Perga, ñtigè nlo ñghèè a ala'a Attalia. ²⁶ Bo lò mæ ghu ñtigè ñkuu a abanjè ñki, mbu mbii ñghæe fu a Antiokia, wa adigè mæ bi le nte'è ntsò'c waa ghu, ntsa'atè Nwí a atu bo mæ tá à kwætè waa a ni ifà'à yii bi le ñghèè mfa'a aà.

²⁷ Bo zì mæ ñywe'e a Antiokia aa, ñghotè bandánwí bitsim, ñk'e'enè ñgò'ñ innu tsim jii mæ Nwíngò'ñ à le ñghirè a nu bo aa, bo bi ajàn mæ à le ñja'a mánji mæ tá bitizí Nwí tá bi bii yii aà. ²⁸ Bo le ñtigè ntswe ma múu ala'a bo bi ñgǎnyogènnu Yesu ñtigè't.

15

Ñghotè ndánwí Yerusalem

¹ Bè bi mo'c bi le nlò a Yudea ñsigè a Antiokia, ñloginè ñka ndi'i ni ñinnu a mbo bo'c bi Kristo bya mæ, "Kaa ni ka yi wa'à yweenè mæ mbè bi tsuu ghuu ñètè a nyò'ñ ni ñò'ñsè Moses." ² Paul bo Barnabas bo ligitè, ñswuñè bo bo tsi'i annu ññkonjè. Tsò mæ a le mbè laa, bi swon mæ tá Paul bo Barnabas bo bē bi mo'c a Antiokia tá bo kò'c ñghæe a Yerusalem ñghæe nyè ñgǎntoo jya ghu ni bilii bi ndánwí tá bo bo ghaanè nlonj ma yaà annu. ³ Ñghòtè i le ñtigè tsaasè waa mæ tá bo ghe'e. Bo kà mæ aa ñghæe, ñtsya a ala'a Phonisia bo Samaria, ñk'e'enè a mbo bè a ajàn mæ bitizí Nwí bi bə'ñkè mæ mántii mya ñzi a mbo Nwí. Ma yu annu a ghirè ñtii bo'c bi Kristo i lzu ni ñidorè. ⁴ Bo ghèè mæ ñkuu a Yerusalem, ñghòtè i kwè'è waa tsi'i ni ñidorè. Ñgǎntoo Kristo ni bilii bi ndánwí bi kfi ñkwè'è waa ni ñidorè, bo tigè ñswon ñkò'ñ innu tsim jii Nwí à ghirè ntsya a nu bo aa, a mbo bo. ⁵ Lá ñgǎmbii Kristo ji mo'c jii mæ i le mbè baFarisai aa, bo le mbii'è ñtè a ndə'ñ nswon mæ, "A ku'unè mæ tá bi liginè ñjètè bitizí Nwí ñki ñghirè mæ tá bo ka nyu'unè ñò'ñsè Moses."

⁶ Ñgǎntoo Kristo jya bo bilii bi ndánwí bi tigè mboontè ntswe a nlèntè ma yu' annu. ⁷ Bo swuñ'è mæ ghu àgha'a a sa'atè, Peta a tèè a ndə'ñ nswon mæ, "Bilim bá, ni zì mæ àgha'a a sa'à mæ a ajàn mæ Nwí à le ntsò'c gha a titii bú ñtoo mæ tá mæ ghe'e nswon ntoo yi ñsiginè a mbo bitizí Nwí mæ mbè bo yu'u mbii. ⁸ Nwíngò'ñ yumbonj yii mæ à zì mmò'ntè ñú ñtsim aa, a di'i mæ yu beentè annu bitizí yi Làà, mfa Azwí Nwí a mbo bo, tsi'i ajàn mæ à le ñki mfa a mbo bi'inè aà. ⁹ Kaa à le ñwa'à ndènè a titii bo ni bi'inè t'e'è. A le nsi'i ntii waa a ñjîm abiiintii yaa. ¹⁰ Tsitsò'ñ, a tigè ñghirè akè mæ tá ni ka ñkwa'anè Nwí, mbè'esè ni ñgǎnyogènnu Yesu ni abè'è yii mæ kaa bita bi bitaa bi'inè bímbonj le ñwa'à a mbè'e zi, mæ kaa bi'inè, ni yi'inè ngaa kaa bi'inè si a mbè'e ki nzi aa e? ¹¹ Nganjè ghá, bi'inè bii mæ bi'inè ka yi yweenè aa a ñjîm ibò'ñ Mmà'ambi yi'inè Yesu tsi'i a ajàn yii bo ka yi kfi yweenè ghu aà."

¹² Ñghòtè ya tsi'i ñtsim i le si'i mæ swee nyu'u annu yii mæ Barnabas bo Paul le ñk'e'enè aa, ni ilensè a bò'c ni innu'tsyaambo jii mæ Nwí à le ñghirè a titii bitizí Nwí ñtsya a ñjîm bo aà. ¹³ Bo manjè mæ ñghaa aa, Jems a ñentè ñji yi ñghaa, nswon mæ, "Yu'utè ni annu yii mæ mæ swon aa mba bilim bá. ¹⁴ Simon à ñansè mæ a ntsò'otè ajàn yii mæ Nwí à le ndi'i ajàn yii mæ annu bi tizí Nwí le nnanjè ntswe a nu yu, ñzi mfi'i bē bi mo'c a titii bo mæ tá bi bē bi. ¹⁵ Ma yuà annu a boontè ni annu yii mæ ñtoonwí i le nswonj a múm à'wà'anè Nwí aa mæ,

¹⁶ 'Mmà'ambi à swonj mæ, ma yú ka yi tsa'á tá mæ bu mbii, mbii'nse ntāñ Mfò David yii mæ i wò mæ aa, i bu ghurè mitsyè mi

i ghirè tá mi bu nnanjè ntsinè ntèè

¹⁷ Ma múu ajàn tá abùgè ñgwè'è mu ñú ñtsim i tigè nlo'c ni Mmà'nbi bo bi itòò tsim jii mæ bi twonjè waa ni ñkùmè ghá aà.

18 A nî àjàn yîi mæ Mmà'ambi yîi mæ à lèè nte'e nḡhîrø bi zî ma yuà ànnu à nḡu'u aa, à swòḡø. ”

19 Jems a gheè nî mbîi nswonj mæ, “A nî àmòònté ya mæ tá bî'inè tsuu nḡi'i a mbo bitîzi Nwî bya mæ bi bønḡø waa mbîi a mbo Nwî aa ki fa. 20 A ku'unø bø mæ bî'inè nḡa'anø aḡwà'ànè ntoo a mbo bo nswonj mæ tá bo tsuu mîji mîi mæ bi ma'a mîḡkobø ghu aa ki ji. Nḡi nswonj mæ tá bo ma'atø ànnu jîrè, nḡi tsuu naà yîi mæ bi tweè bè ntonj yîi aa ki kure, ntsuu aløø kîi ki ji. 21 Nlonj mæ àḡha'a a sà'à mæ a ajàḡ yîi mæ bi twonḡø nî nòḡsè Moses a múm nḡhòtø a nḡwîḡḡon baIsrael tsimè, nḡkîi swonḡø nî ànnu yîi a múm àla'à tsimè.”

Aḡwà'ànè yîi mæ bi le ntoo a mbo bitîzi Nwî aa

22 Nḡaḡntoo Kristo jya ni bilîi bi ndânwî ni nḡhotø ya ntsim bi le ntigø mbii mæ bo tso'c bè bî m'c a titîi bo i too waa bo bi Barnabas ni Paul a Antiokia. Bo le ntso'c bè bi baa bîi bi le mbø bîtsyàsø a titîi bo aà, a bø Judas yîi mæ bi le si twonj nî ni Barsabas aa, nḡi mbø Silas; 23 ntigø ntoo waa nî aḡwà'ànè yulà: “Bî'i, nḡaḡntoo Kristo ni bilîi bi ndânwî ni bilîm buu bitsa'atø ghuu bilîm bi'i bi tsim bîi mæ bi ni bitîzi Nwî aa, bîi mæ bi tswè a Antiokia ni Syria bo ni a Cilicia aà. 24 Bî'i yu'u mæ bè bî m'c bi le mfè'è a titîi bî'i nzi mfa ni nḡi'i a mbo bù, nḡhîrø mîntîi muu mi tsø'è nlonj ànnu yîi mæ bi le nswonj aà. Lâ kaa bî'i le nḡa'à waa too bè, kaa kî'i nḡi'i yî tsu a mbo bo ki mfa. 25 Nlonj ma yû ànnu, bî'i bòòntè mæ mbiinè tsi'i bitsim mæ bî'i ka tso'c bè i too a mbo bù, tá bo gheè bo bi bilîm bi'i Barnabas bo Paul bîi mæ bî'inè kòḡø. 26 Bo fá mæ ntswèntîi yàa ntsim nlonj Mmà'ambi yî'inè Yesu Kristo aa. 27 Bî'i too Judas bo Silas a mbo bù mæ bo zî nswonj a mbo bù nî ntsu waa ànnu yîi mæ bî'i nḡa'anø aà. 28 Bî'i bi Azwî Nwî biinø mæ tá bî'i tsuu ghuu nî àbè'è yî dånj bè'èsø, ntsyatø julà itu ndi'i: 29 Nî tsuu mîji mîi mæ bi mà'à mîḡkobø ghuu aa lô ji; ntsuu aløø lô ji, ntsuu naà yîi mæ bi tweè ntónj yî nzwitø aa lô kure. Nî kîi mba'atø nî ibîi ghuu nlonj ajîrè. Mbø nî ka ntsyèsø ghuu ntsuu ànnu ma yû yî tsu ki ḡhîrø, bøø boḡ ni ḡhîrø siginè. Bî'i tsà'atø ghuu.” 30 Bi le ntoo nḡaḡntoo mà jû a ala'a Antiokia bi gheè ghu nḡhotø bõc bi Kristo mfa aḡwà'ànè ya a mbo bo.

31 Bè bya bi twonj mæ aḡwà'anø ya, nti waa i luu ni nidorø nlonj mæ ànnu yîi mæ a le mfè'è ghu aa a le ndiintø waa. 32 Judas bo bi Silas bîi bi le nḡi mbø nḡaḡntoo Nwî aa, bo le nḡhàà bo bo nî àdanḡ noò ndiintø waa mfa ni mîti a mbo bo. 33 Bo tswè mæ bo bo nî àti noò, bõc bi Kristo bya bù ntoo waa nî mbõonø mæ tá bo bu mbîi nḡhèe a mbo bè bya bîi mæ bi le ntoo waa aà. [34 Lâ Silas à le nlòc mæ yu bû tswè yî ghu.]* 35 Paul ni Barnabas le mbu ntswe nî àti noò àla'a Antiokia bo bi bè bî ḡhà'atè bî m'c, nswonḡø nî ànnu Nwî, nḡkîi ndi'i nî ànnu Nwî.

Paul bo Barnabas yatø.

36 Àti noò yî m'c a tsyà mæ, Paul a swonj a mbo Barnabas mæ, “Sì bu mbîi nḡhantø bilîm bi'io a nî itoo jîi mæ si tè'è mæ ntsya ghu nswonj ànnu Nwî a mbo bo aà, tá lèntø mæ bo ḡhîrø mæ akø le.” 37 Barnabas à le nlòc mæ yu lögø Jon Mark tá bo bo gheè, 38 Lâ Paul à le nswonj mæ kaa a sî ku'unø, nlonj mæ à le mfòð mma'atø waa wá noò mbîi ti ḡhè mæ bi manḡø àkòrè nitøø yaa, a ma'atø waa a Pamphilia, nḡkhe mbîi nî nḡimø. 39 Bo le nswùḡnè ghu si'i, ntigø nyatø. Barnabas a lögø Mark bo yu kuù àbanj a nḡhèe a Cyprus. 40 Paul a bânḡnè nlogø Silas, bõc bi Kristo bo tsa'atø Nwî a atu bo mæ tá Mmà'ambi à ka ḡhîrø ibõḡj a nu bo. 41 A tigè ntsya a Syria ni Cilicia, ndiintø nî nḡhòtø jîi mæ i le ntswe ghu aa mfa ni mîti a mbo bo.

16

Ajàḡ Timoti a bõ'c Paul ni Silas le nḡhèe a fã'à

1 Paul a nḡhèe a ala'a Derbe bo Lystra, ntsi'i nḡaḡyèḡènnu Yesu yî m'c yîi mæ ikum yî i le mbø Timoti aà. Ndè yî à le mbø nḡambîi Kristo, mbø nḡ baYuda, la taà yî a bânḡnè mbø nḡ baGrikia. 2 Bõc bi Kristo bitsim bîi mæ bi le ntswe a ala'a Lystra bo a Ikonium aa, bo le si beentø nî Timoti. 3 Paul à le nḡa'atø mæ yu lögø Timoti tá bo yu gheè. A wà'atø mæ laà aa, ntigø nḡetø yî. A le nḡhîrø maa ajàḡ aa mbî'i nḡaa baYuda bîi mæ bi le ntswe maa adigø aà, nlonj mæ bè bitsim bi le nzi mæ tá bi Timoti à le mbø nḡ baGrikia. 4 Ajàḡ mæ bo le si karø nkuu nî ibù'u itoo jya aa, bo le si kè'enè nî innu jya mæ nḡhotø nḡaḡntoo Kristo bo bi bilîi bi ndânwî bya a Yerusalem bi le ntsèrø aa a mbø nḡaḡmbîi Kristo. Ndi'itø nî waa mæ tá bo tigè nløø bîndḡsè ma byà. 5 Maa ajàḡ nḡhotø i le si kwe, nti nḡhèe a múm àzwî, nduú waa i kîi nḡha'atø nî nḡwî tsimè.

Ajàḡ yîi mæ nḡèð tøø tøø i le nle Paul a Troas aà

* 15:34 Kaa atii ma yû a sî a múm nḡwà'ànè jî m'c tswè

⁶ Bo le ghèè ñkuu ntsya a mbù'à àla'a Phrygia bo Galatia ñlonj mæ kaa Azwĩ Nwĩ kaa a le ñwa'à bii mæ tá bo swonj ntoo ya a mbù'ù àla'a Asia. ⁷ Bo ghèè mæ ñghæe ñkù'ù a ala'a Mysia aa, ñywe'etæ mæ bo kuu a mbù'ù àla'a Bithynia, kaa Azwĩ Yesu kaa a wa'à beentæ mæ tá bo kuu ghu. ⁸ Bo tigè ñkuu ghæe ntsyà Mysia ñghæe a Troas. ⁹ A ghìrè mibæ ñitugè, ñjèð tæ tæ i lè Paul, a yè ñù Macedonia a tæ mbu'u nĩ mibæ ntwojè ñni, nswonjè nĩ mæ, "Too nzi faa nji a Meceadonia, ñkwetè yi'li" ¹⁰ Ajàn mæ ñjèð ya i le nle Paul aa, bi'ĩ le tigè ñtanjè nũ yi'ĩ a nìò ñghèe a Macedonia ñlonj mæ bi'ĩ le nzi a laa mùm ntiì bi'ĩ mæ Nwĩ a twonjè nĩ yi'ĩ mæ tá bi'ĩ zi nswonj ntoo yi ñsigènè ya a mbo bè bi maa adigè.

Ajàn yii mæ Lydia à le mbænkæ ntiì yi aà

¹¹ Bi'ĩ le ñghèè ñkuu abanj a Troas ñtoo ñki ñtsinè ñghæe a Samothrace. Bi'ĩ ghèè mó ñle àbèè fu'u, bi'ĩ ghèè a Neapolis. ¹² Ntigè mbu nìò ghu ñkuu ñghæe a mùm àla'a Filippi, a ala'a yĩ tsyambii yii mæ a tswe a mbù'ù àla'a Macedonia, mibæ atoo yii mæ baRoma le si bu'utè aà. Bi'ĩ le mboò ntswetè ndũ njwi jĩ m'ò'ò ghu. ¹³ A bè mæ a ñwĩngonj bi'ĩ fe'è wa a mùm àla'a ñghèe a mbèè àghonjè ñki mæ bi'ĩ le ñwa'atè mæ à nĩ àdigè yii mæ mbæ baYuda ghotè ghu a ntsà'atè Nwĩ. Bi'ĩ le ntswe a nsyè ñghàà a mbo bångyè bii mæ bi le ñghotè ghu aà. ¹⁴ Yi m'ò'ò yii mæ à le nyu'u annũ yii mæ bi'ĩ le si swonj aa, à le mbæ Lydia yii mæ à le mbæ mu Thyatira aà. A le si feè nĩ ìtsè'ò jĩ bagitè jĩ tĩndũ. A le mbæ mångyè yii mæ à le si b'ò'ò nĩ Nwĩ. Mmà'ambi à le ñja'a mitsyè mi mæ tá nanjè nyu'utè annũ yii mæ Paul à le si swonj aà. ¹⁵ Lydia a b'ò'ò nĩ bè bii mæ bi le ntswe a nda yu aa, bi tigè ñkwèrè ñki. Bi kwèrè mæ ñki aa, a tigè ñtwonjè yi'ĩ mbu'u mbo a mbo bi'ĩ ñswonj mæ, "Nĩ zi tá bi'inè ghæe ntswe a nda mæ mæ mbæ nĩ zi tsi'ĩ annũ ñikonj mæ mæ tigè ñgånmbii Kristo wa yi m'ò'ò." A swonj laà, ñtigè ñgaansè yi'ĩ bi'ibo ghèè.

A ndátsanj a ala'a Filippi

¹⁶ A bæ a njwi yi m'ò'ò bi'ĩ ká ñghæe a adigè yii mæ bi le si tsà'atè Nwĩ ghu aa, mboò mumångyè yii mæ à le mbæ àbù'ù, Azwĩ yi bi a tswè ghu nu mibæ yii mæ a le si ghìrè a swonjè nĩ innũ jii mæ i ka fe'è aà. Mumångyè ghù à le si fà'a ñkabè yi ñwè a mbo bè bii mæ bi le nyuu yi aa, nĩ àjàn mæ à le si swonjè nĩ innũ jii mæ i ka fe'è aà. ¹⁷ A le si tigè ñyonjè nĩ yi'ĩ bi Paul, ñtonjè nswonjè nĩ mæ, "Bè bulà à nĩ ñgånjèfà'a Nwĩngonj Ako'òntsirè. Bo kè'ènè aa mánjii yii mæ mbæ bè tsyá ghu nyweenè aa a mbo bù." ¹⁸ A le si ghìrè ma mùu ajàn nĩ mütugè mi njwi mĩ ghà'atè; ñywe'e a noò yii mæ ñtónj Paul i le nnanjè nlwi ghu nũ. Paul a karikè yi ñswonj a mbo àzwĩ yi bi ya mæ, "Nĩ ìkùm Yesu Kristo, mæ swonj a mbo wò mæ tá ò fe'e ghu nũ." Azwĩ yi bi ya a kĩ ñghesè fe'è yi tsi'ĩ maa noò.

¹⁹ Noò yii mæ bibónj bi le yè ajàn mæ mánjii ñkabè waa wa à bi'ĩ mæ aa, bo banjè Paul bo Silas, ñswonjè waa ñghæe nĩ bo a nsaanè, ñte'e waa a titii bítè bi ala'a. ²⁰ Bo logè waa ñghæe nĩ bu a nsi ñgånja'a ala'a baRoma ñswonj mæ, "Bulà bè à nĩ baYuda, mfa nĩ igi'ĩ a mùm àla'a bi'ĩ. ²¹ Bo di'ĩ nĩ bìnòngonj bii mæ kaa bi sĩ bi ala'a bi'ĩ bè. Bi'ĩ laa mbæ baRoma, kaa mbæ bi'ĩ wa'à bìnòngonj ma bú bii kè ñka nìlæ." ²² Nnòò bè wa i yonj ñkuu a atu bo, ñtigè ñinjè nĩ annũ ya a nu Paul nĩ Silas. Ngånja'a ala'a jya i sàtè ìtsè'ò a nu Paul nĩ Silas, ñswonj mæ tá bi nanjè ñghòo waa. ²³ Bi nanjè mæ ñghòo waa nĩ ìtì jĩ ghà'atè, ñninjè waa a ndátsanj, ñswonj a mbo ñgånmbè ndátsanj wa mæ tá à nanjè ñka mbe waa. ²⁴ Ajàn mæ ñgånmbè ndátsanj wa à le nyu'u aa, a le nniñjè waa a mùm ñja'à ndátsanj yii mæ i le ntswe a mum aa, ñghìrè bi tswe mikòrè myaa ñkoo a nĩ mika'a.

²⁵ Itugè i tii mæ, Paul bo Silas bo ká ntsa'atè nĩ Nwĩ ñyèè nĩ mikòò ñgha'asè nĩ Nwĩ, ñgånjètsanj jya jii m'ò'ò jii mæ i le ntswe wa andátsanj aa, bo le si yu'utè nĩ àjàn mæ Paul nĩ Silas le si gha'asè nĩ Nwĩ aà. ²⁶ Nsyè i wi'ikè ñtsiginè tsi'ĩ nĩ mtiì, ñtsigè ndátsanj ya nsigè nywe'e nĩ àtsènda, mantsu nĩ nda mitsim mi wi'ikè ñja'akè waa, ìtsanj jya jii mæ bi le ñkòonjè waa ghu aa, i teenjè ñwokè a nsyè. ²⁷ Noò yii mæ ñgånmbè ndátsanj wa à le ñwi'inè ñyè mæ ìbà'a ndátsanj jya i jwaanjè ñtèè aa, ñwa'atè mæ ñgånjètsanj jya i khèkè mæ tsimè. Ntsò'ò munwĩ ñtsò'ò yi a mba'a mæ yu sò yi ghu kwo. ²⁸ Paul a tonjè tsi'ĩ ntiì ñswonj ghu mbo mæ, "Tsèè ìbì yi tsu ghìrè bè, wa bi'ĩ tswe faà tsi'ĩ bè tsimè."

²⁹ Ngånmbè átsanj wa a swonj bi zi nĩ lám a khè ñkuu nĩ ghu, ñtsiginè, ñjwo a nsi Paul bo Silas. ³⁰ Nlogè waa bo bo fe'è ñghentè a bæe, a betè mæ, "Bitaà, mibæ mæ ghìrè mæ a kè nyweenè è?" ³¹ Bo kwi'ĩ ghu mbo mæ, "Ninj ntiì gho a nu Mmà'ambi Yesu, bonj ò ka nyweenè bu bi ñgwè'è yò."

³² Bo tigè ñswonjè annũ Mmà'ambi a mbo bo bo bi a mbo bè bi tsim bii bi le ntswe wa mùm nda aà. ³³ Tsi'ĩ maa abanjè noò ñitugè, ñgånmbè átsanj wa a logè waa, ñsi'ĩ ìla'a jya; yu bo bi ñgwè'è yi bo burè ñkwèrè ñki. ³⁴ A logè Paul bo Silas bo bo k'ò'ò ñghèè a nda yu, a fa miji a mbo bo tá bo jì. Yu nĩ ñgwè'è yi le nluu nĩ ñidore ñlonj mæ bo le ñin ntiì waa a nu Nwĩ aà.

³⁵ Abèè a fù'ù mē bità bi ala'a bi baRoma bi too bīburēsī mē tā bi zi nswonj mē tā bi ma'atē bē bya tā bi ghēe. ³⁶ Ngānjmbē ātsan̄ wa a swonj a mbo Paul mē, "Wa bità bi ala'a bi tōō mē ḡkī mē tā bi ma'atē ghūu Silas. Nī tse mā'atē la tsītōj i ghēè ghūu nī m̄bōōnā."

³⁷ Paul a swonj a mbo n̄tsyāsē bīburēsī wa mē, "Kaa bi kī wa'à yē mē bī'ī fanse annū tsu, lā mbānjnē ḡghōō yī'ī a nsi bē, bī'ī kī mbē baRoma. Bi mānjse mē a ḡghōō yī'ī, n̄ma'a yī'ī a ndātsan̄j. Tsītōj bi tigē n̄lōō mē bi ḡḡ'esē fī'ī yī'ī bē nī àlō'ōsē! Kaa mbē a kī'ī maa ajānj ghēe! Tā bità bi ala'a bi baRoma bya bo bīm̄bōnj tā bi zi mfi'ī yī'ī."

³⁸ Bīburēsī bya bi le ḡghēè ḡḡe'enē a mbo bità bi baRoma byā. Ajānj mē bi le nyu'u mē Paul bo Silas le mbē baRoma aa, n̄bō'ō ni le ntswa waa, ³⁹ bi tigē ḡḡheḡ ḡḡhēè m̄bu'u mbo a mbo bo mē bi li'inē ifansennū jyaa. N̄tigē mfi'ise waa wa ndātsan̄j, nswonj a mbo bo mē tā bi ma'atē ala'a ya mfe'ē ḡḡheḡ waa. ⁴⁰ Paul bo Silas bo mā'atē n̄dātsan̄j ya ḡḡhēè a nda Lydia, n̄tsi'ī bōō bi Kristo ghu, ḡḡghaa a mbo bo, n̄dī'itē waa mē bo ka ḡḡaansē m̄tī'ī myaa. N̄tigē n̄lō waa.

17

A ala'a Tesalonika

¹ Paul bo bi Silas bo le ntsya a ala'a Amfipolis ni Apollonia ḡḡheḡ nywe'e a ala'a Tesalonika, a adigē yī'ī mē n̄dāghotē i le ntswe ghu aā. ² Ajānj yī'ī mē Paul à le si gha'asē ḡḡhīrē aa, à le ḡḡhēè ḡḡku wa ndāḡḡhotē. A le si ghēè ghu a n̄jwīḡḡōnj bo bi bē ghāā ligitē n̄lōj ḡḡhāā ni Nwī, a nī ḡḡyā jī tarē. ³ A tō'otē nī n̄jī'ī annū Nwī, n̄dī'ī ni a mbo bē bya mē Ayō'ō Nwī wa à le ntswe nī n̄yē ḡḡi'ī i kī yweenē ni n̄wō, n̄swonj mē, "Yesu ghū mē mē kē'enē a mbo bu aa, à ni Ayō'ō Nwī wā."

⁴ Bo bi mō'ō bi le yu'u a kuu a atu bo, bo bī annū ya mē Paul ni Silas le si swonj aā. BaGrikia bī ghā'atē bīi bi le si bō'ō Nwī aa bo bi bāḡḡyē bī ghā'atē bīi mē bi le mbē bī dīrīsē aa, le ḡḡkī mbīi.

⁵ Lā baYuda le ntswe nī āghē'ōnē a nu bo, ḡḡheḡ a atu m̄m̄fāḡḡnē ḡḡhotē n̄lōō bē, bībwērē bo bi bē bī bi, ḡḡhīrē bo n̄jē ābūūrē wa m̄m̄ n̄jō'ō āla'a, ḡḡheḡ mbū'ū fikōrē a ndugē ḡḡ yī'ī mē bi le si twonjē ni Jason, ḡḡwa'atē ni mē bo ka yē Paul ni Barnabas ghu, i tswa waa i swūḡḡ ghēe fa a mbo bē byā. ⁶ La kaa wa'à waa yē, n̄tigē mbānjnē a Jason bo bi bōō bi Kristo bī mō'ō, n̄swonjē waa nzi nte'e a nsi bità bi ala'a, n̄tōḡḡ nswonjē ni mē, "Bē bulā mē bi bēḡkē mē mbī n̄tsim ni m̄tumfu'u aa bi kī mē n̄zi ḡḡkū'ū a n̄jō'ō āla'a bī'inē, ⁷ Jason a kī n̄lōḡē waa n̄lōō a m̄m̄ n̄da yu. Bo bitsim wō ni bīn̄ḡsē bi Kaisa n̄swonjē ni mē m̄fō yī mō'ō à bī n̄tswe ghu, ḡḡkūm yī i bē Yesu." ⁸ Bē bya a bō'ō ni bità bi ala'a bi yū'ū mē ma nū n̄ḡhāā, n̄bō'ō ni tswā waa, ātū yaa a buurē. ⁹ Bità bi ala'a bya bi le ḡḡhīrē Jason bo bi ābūḡē bē bo twū n̄jō a ni n̄duu ḡḡkabē yī'ī mē bi le ntsērē aa, bi tigē n̄ma'atē waa bi ghēe.

¹⁰ Itugē i ghēsē mē m̄fīi, bōō bi Kristo bya bi too Paul bo Silas bo ghēe a Berea. Bo ghēe mē ḡḡku'u ghu, ḡḡheḡ a ndāḡḡhōtē. ¹¹ BaYuda bīi mē bi le ntswe a Berea aa bi le ntswe nī n̄tī yī siginē ḡḡkōnj nī nyū'ūtē annū, n̄tsya bē bīi mē bi le ntswe a Tesalonika aā. Bo le nyu'utē n̄tōō ya tsi'ī nī n̄dōrē, n̄tswonjē nī ḡḡhāā ni Nwī tsi'ī n̄jwī t̄sim a m̄fīnsē nyē mē annū ya mē Paul à le si swonj aa à nī annū n̄j̄kōnj kē ābānjnennū le. ¹² Bo bī ghā'atē bo le n̄j̄ m̄ntī'ī myaa a nu Kristo, bāḡḡyē bi Grikia bī ghā'atē bīi mē bi le mbē bī kō'ōnē aa, bo bi m̄bānjnē baGrikia bi le ḡḡkī mbīi. ¹³ Lā baYuda bīi bi le ntswe a Tesalonika aa bi le nyu'u mē Paul à kī mē n̄swonjē ḡḡhāā ni Nwī a Berea, n̄tigē n̄zi ghu, ntōtē bē n̄lōḡinē ḡḡi'ī ghu. ¹⁴ Bōō bi Kristo bya le ḡḡhēsē n̄lōḡē Paul n̄tsyāsē mē à ghēe a āghōḡ ḡḡkī, lā Silas bo Timoti bī n̄tswe fu a Berea. ¹⁵ Bē bīi mē bi le ḡḡhēe n̄tsyāsē Paul aa bo le ḡḡhēè ḡḡheḡ ḡḡkū'ū a ala'a Athens a bī m̄bēnsē waa nī n̄j̄m̄ a ala'a Berea; n̄tōō waa a nu Silas ni Timoti mē tā bi wānjē n̄zi n̄zi n̄tsi'ī yī.

A ala'a Athens

¹⁶ Paul à kā mē aa nyu'utē mē tā Silas bo Timoti bo zi Athens aa, n̄tī yī i luu nī ājōḡḡnē n̄lōj mē à le nyē mē n̄jō'ō āla'a mā ya i le n̄luu ni m̄kōbē aā. ¹⁷ Ma m̄uū ajānj a tigē ḡḡheḡ a ndāḡḡhotē n̄tigē swonjē bo bi bē ghu, baYuda bo bi tizīn̄wī bīi mē bi le si bō'ō nī Nwī aa. N̄kīi ḡḡheḡ ni idigē m̄itaa a ḡḡḡōj m̄itugē mī n̄jwī mī t̄sim, a mbo bē bīi mē bi le ntswe ghu aā. ¹⁸ Ngānjndī'innū jī mō'ō jīi mē bi le si twonjē nī waa ni bīEpicurean bo ni bīstoics aa, le nzi n̄tsi'ī yī bo bo tigē n̄swonjē. Bo bī mō'ō bo betē ni mē, "Ajānj ḡḡ yī tighē mē à zi annū a lōō aa n̄dī'ī ākē e?" Bī mō'ō bi kwi'ī mē, "A bē tsi'ī tsō a swonjē annū bīn̄wī bi itoo dānjē." Bi le nswonj ma m̄uū ajānj aa n̄lōj mē Paul à le si swonjē nī annū Yesu a ajānj yī mē à le nyweenē ni n̄wō aā.

¹⁹ Nyonj maa ajānj bi le n̄lōḡē Paul n̄zi ni ghu a nsi ḡḡānjndasa'a jīi mē i le ntswe maa n̄jō'ō āla'a aā bi twonjē ni Arios Pagos aa, nswonjē mē, "Bī'ī lōō a nzi annū yī fīi yū mē o

ghàà ñswonjè aà. ²⁰ Innù ma jù jì ghà'atè jìi mæ o swonj aa, i funè yì'i aà fùnè kaa bî'i wa'à nanjsè ñzi nî ànnù yìi mæ o swonj aà. Bî'i lóo a nyu'u annù yìi mæ o nanjsè swonj aà. ²¹ Nlonj mæ bè bî ghà'atè a njò'ò ala'a Athens bo bî ògòò bîi mæ bî le ntswe ghu aa, bo le ñkòñ a mbwèsè nòò wàà a nswonj a ñki yu'u innù jì fii jii mæ i le si ghèsè mfe'è aà."

²² Paul à le ntøa a ndøn wa atitii Arios Pagos, ñswonj mæ, "Bù bè baAthens, mæ yè mè tsi'i nî innù jì ghà'atè mæ nî kòñgè ànnù Nwí. ²³ Nlonj mæ àjàñ mæ mè kî si tsyà a múm ñjò'ò àla'a bu nlii nî njoo jii mæ nî miu aa, mè kî yè mè àdìgè níkenetè nî m'ò'ò nî mà'a Nwí nî m'ò'ò nî njwa'anø ghu mæ nî tswe aa a mbo nwí yìi mæ bî si zì. Nwí wa yìi mæ nî le si mmii nù ka mæ nî le njwa'à ghuu zi aa, à nî Nwí ma wa mæ mè zì nî ghu tsitsònjè aà.

²⁴ "Nwí wa yìi mæ à le nnanjsø mbi yù bo bî njoo tsim jii mæ i tswe ghu aa, à nî yu mbø Mmà'àmbi àbùrè bó ñsyé. Kaa mbø a wa'à yì a múm ñdámà'anwí yìi mæ a ghùrø bàmìsònj aa tswè bè. ²⁵ Kaa à si ayoò tsu yìi mæ mbø bî'inè fà'à ghu mbo nî mbó mi'inè aa lóò bè, ñlonj mæ à nî yu yìi mæ a fa' a ntswèntii bo bî àzwí a mbo ñgòñ njoo tsim bo bî a mbo bè bitsimè. ²⁶ A le ntsyà a tsi'i a njim njù mäsònj yì mífúurè ñnanjsø ñgòñ bè bî tsim bii bî tswe fàa nsyè aa a mbuu mbuù a idìgè idìgè tsi'i àjàñ mæ à le nllèò aà. A kî mbø yu yìi mæ à lèø a noò yìi mæ mbø ànnù tsu a fe'è ghu aà. ²⁷ A le ñghìrè maa àjàñ aa mæ mbø bî ká ñlòo nù, kè nòò m'ò'ò ñghìrè ñsweritè nyø yì. Ka mæ kaa à si nanjsè ñtswe tsi'i àgha'á yì tá à sa'a aà. ²⁸ Tsi'i tsó mæ njù yì m'ò'ò à le nswonj mæ, 'Bî'inè tswe ntswèntii yì inè aa ghu múm nú, ñkii ñkarø aa tsi'i ghu múm nú.' A kî ñfinè aa àjàñ yì ñgàññwà'anø ññwà'anø juu jì m'ò'ò i swonj mæ, 'Bî'inè laa ñki mbø bo'ò bî.' ²⁹ Tsó mæ bî'inè nî bo'ò bî Nwí aa, tá bî'inè tsuu kî wa'atè nî mæ màrè yì à nî yì fìñkobè fi tsu mæ bî ghìrè nî gold, kè nî silva kè nî ñgò'ò yìi mæ a lóbìtè njù nnanjsø aà. ³⁰ A le mbø mbii Nwí a le si foonjsø nî ànnù jii mæ bè le si ghìrè nî mbu'u aà, kaa bî le ñkí'í zì aà, la tsítòñ, a swonjè nî a mbo bè bitsim a ñgòñ idìgè tsim mæ tá bo bønjkø mántii myaa, mmà'atè ibi waa. ³¹ Nlonj mæ à kà'à mæ njwi yìi mæ yu ka yì tso'otè misa'a mi bè bitsim fàa mbi ghu a nî mánjì yìi mæ à tsinè i tsyà aa a njim njù yì mífúurè yìi mæ à tsò'ò aà. A dì'i ma yù a laa nî ñsi nî ñsi ñyonjè a àjàñ yìi mæ à le nyweensø yì nî ñiwø aà."

³² Bo yù'ù mæ Paul a ghaà nî ànnù ñlonj àjàñ mæ bè yweenè nî ñiwø aa, bo bî ghà'atè le si wyè nù, lá bî m'ò'ò bî swonj mæ, "Bî'i kòñ mæ tá ò ku'usø nswonjè ànnù ma yù a mbo bî'i." ³³ Paul a ghaà mè laa ntìgè ñghèè yì. ³⁴ Bè bî m'ò'ò bî le nyøn ñtsi'i yì ñnñ ntii waa a nu Kristo. A titii bè ma bú, Dionysius yìi mæ à le mbø njù Arios Pagos wa yì mò'ò aa, bo bî mánjyè yì mò'ò yìi mæ ikúm yì i le mbø Damaris aa, nî bè bî m'ò'ò bî le ntswe ghu.

18

Ajàñ yìi mæ Paul à le ntswe a ala'a baKorinto aà

¹ Ma jù innù tì mæ tì tsyá Paul a ló a ala'a Athens ñghèè a Korinto. ² A le ñghèè aa nyø njù baYuda yì mò'ò, ikúm yì i bè Aquila, a kî mbø njù Pontus, yìi à le tì bè aa bè ñgwè yì Priscilla ghèsè mè ñlo aa a ala'a Itali ñzi nlonj mæ Gúmnaà Claudius à le ntsèrè mè tá baYuda bitsim bî fe'è a ala'a Roma. Paul à le ntìgè ñghèè ntsi'i waa. ³ A le ñghèè ntìgè ntswe bo bo fà'à ñlonj mæ bo bo le si fà'à aa àbønjè àfà'à yì fúurè, a bè ifà'a nnanjsø ñtsè'è jii mæ bî le si ghùrè mántañ ghu aà. ⁴ A le si tìgè ñghèè nî a ndàñhòtè a njwìngòñ tsim, ñswonjè nî ànnù Nwí a mbo baYuda bo bî baGrikia, bo bo swùñnjè a tìgè ñnanjsø nto'òtè nî a mbo bo.

⁵ Nòò yìi mæ Silas bo Timoti le nllò a Macedonia nzi ntsi'i yì aa, Paul à le ntìgè mfa noò yì ñtsim a nswonjè ànnù Nwí, ñnanjsø nto'òtè ndi'i nî ñsi nî nsi mæ a mbo baYuda mæ Yesu à bè aa Ayo'ò Nwí wá. ⁶ Nòò yìi bo le ntsu'u ñka ntuu ntoo yì ñsgìnè ya ñkii mbøgìtè nî Paul aa, a bu'utè ñtsè'è jì ñswonjè a mbo bo mæ, "Aløò nú yuu a ka kuu tsi'i a atu bú! Nì bè kwo a múm ñbì bú bonj kaa mbø bî wa'à gha fìrè. Nlogìnè tsìtsòñ, mè ka ghèè gha a mbo bî tì zì Nwí." ⁷ A le ntìgè nlo ñghèè a nda Titus, Justus, njù àtoo dàñ yìi mæ à le si bo'ò nî Nwí, ndùgè yì i tswe wa mbèè ndàñhòtè baYuda aa. ⁸ Krispus, yìi mæ à le mbø njù yì mò'ò yìi à le si lèntè nî ndàñghòtè ya aa, à le mbii Nwí bo bî ñgwè'è nda yì tsimè; baKorinto bî ghà'atè bii mæ bî le si yu'u nî ànnù ya mæ Paul à le si swonjè aa le si kii mbii bî murè nî waa a ñki.

⁹ A bè mè ntìgè a njwi yì mò'ò, Mmà'àmbi a swonj a mbo Paul nî ñjèè tø tø mæ, "Tsee kî bo'ò, bàñnø ka nswonjè ntoo ya ntsuu ntsù gho kî kutè; ¹⁰ ñlonj mæ mè tswe bî'ò, kaa mbø njù wa'à gho lò mcoante, nllønsø nî a nññ ñgí'í yì tsù a nu wò ñlonj mæ mè tswe nî bè bî ghà'atè fàa njò'ò àla'a." ¹¹ Paul à le ntìgè ntswe a ala'a baKorinto alòò yì fúurè nî bisàn jì nto'ò, ndi'i nî ñghàà nî Nwí a mbo bo.

¹² La nòò yii mæ Gallio à le mbæ atu bìGúmnaà a mbù'u Achaia aa, baYuda bì le ntaŋtø ñkì mbiinø bitsim, ñzi banŋø Paul, ñghæ ni ghu a ndása'a ¹³ ñswonø ni mæ, "Mbâ ghú a totè nî bè mæ tá bì ka ñgha'asø Nwí ni mânjì yii kaa à sî ni nòŋsè ku'unè." ¹⁴ Paul à ñà'à mæ ntsù yì ñka nlòo a ñkwi'i, Gallio a swonø a mbo bàYudà bya mæ. "A ghìrø mbaa mbø mæ ñu ghú à wo aa nòŋsè kè mæ à bù'ù aa annù tsu a múm àla'a boŋ mæ tswè ni nòo a nyu'utè isa'à gheus ghú mbâ baYuda; ¹⁵ lá, tsò mæ à bø aa innù ñlon mighàà bo bì mìkùm ni nòŋsè ghùù aa, ni ghæ ñlèntè ma yaa ànnù búmbøŋè; mæ tuu mæ kaa mæ ka wa'à ñu ñsa'a ijan innù ma jù bè." ¹⁶ A le ntigø furø waa mæ bo fè'e wa ndása'à. ¹⁷ Bo bitsim le mbanŋø Sosthen, ñu lèntè ñdâghotè wa, ñghoo yì tsi'i wa nsí ñdása'à. Kaa Gallio à le ñwa'à yì ma yù ànnù kwe'è.

¹⁸ Ma yâ ànnù a tsyà mæ, Paul a bú ñtswe ñjwi jì ghà'àtè, ñifa filo fi boo bì Kristo bya, ntigø ntoo ñkì ñghæ a Syria, à kà maa ñghæ aa, ñlogø Priscili ni Aquilla bo bo ghæ. A le ñghèè ñywe'e a Cenchriya aa, ñkoo atù yì ñlon mæ à le ñwàrø akàà yì mò'ò. ¹⁹ Bo le ntigø ñghæ ñkuu a Ephesus a ma'àtè waa mbanŋø ghèè a ndânghotè ñka nswonø nî ànnù Nwí ñkii nto'otè ni a mbo baYuda. ²⁰ Nòò yii mæ bì le mbetø yì mæ mbø a tswè bo bo àgha'a a sà'àtè le aa, à le ntuu; ²¹ la nòò yii mæ à le si fa filò fyaa laa a swonø mæ, "Nwí à bè bii boŋ mæ ka ghèè bú bìi," ñtigø mbu nlò wa ala'a Efeso ntoo ghæ yì fu.

²² Nòò yii à le ntoo mfe'e a Kaisaria aa, à le ñkò'ò ñghæ ntsà'àtè ñghotè boo bì Kristo a Yerusalem ñtigø mbu nsigø ñghæ a Antiokia. ²³ A tswè mæ ghu a ni nòò yì mò'ò, mmà'àtè ñlo ntigø ñkarø ñghæ ni idigø idigø a mbù'ù ìla'a Galatia ni Frygia, ñdiantè nî ñgânjyøgànnù Yesu tsim jii i le ntswe ghu aa.

²⁴ Ma múu noò ñu bàYuda yì mò'ò yii mæ bì le si twonø ni Appolo, bì jwí yì aa a ala'a Alexandria aa, à le nzi a ala'a Efeso. A le mbø ñu yii mæ à le nnaŋsø nzi ñghàà siginè, ñkì naŋsø nzi aŋwà'ànè Nwí. ²⁵ Bì le ñkì naŋsø mmirisø yì a ni mânjì Mmà'àmbi; ànnù Nwí a khí ghu ntii, a kii ñghaa ndi'i nî ànnù Yesu a ni mânjì yii à kù'unè aa, ka mæ à le nzi aa tsi'i ànnù ñkwerè ñkì Jon aa. ²⁶ A le ñloginè ñtigø ñghaa tsi'i nî àdà'à a ndânghotè; lá nòò yii mæ Priscillia bo Aquilla le nyu'u ànnù yii à le si swonø aa, bo le ntwonø yì nnaŋsø ntigø ndi'i mânjì Nwí wa ghu mbo tá à naŋsø mbu zi siginè. ²⁷ Nòò yii mæ à le nyà'ètè mæ yu too ghèè a njii Achaia aa, boo bì Kristo le ndiantè yì, ñkì ñjwa'a anè aŋwà'ànè ntoo a mbo ñgânjyøgànnù Yesu jya jii mæ i le ntswe ghu aa mæ tá bì kwèrø yì siginè. Nòò yii mæ à le ñghèè ñkuu ghu aa, à le ntigø nnaŋsø ñkwetè ñgânjbii Kristo jya, a waa yii mæ à le si bə aa boŋ ìbøŋ Kristo i ghìrè bì bii ntoo yì siginè yâ aa. ²⁸ A le si tuu nî ànnù yii mæ baYuda le si swonø nî ñsi nî ñsi tsi'i nî àdà'à à mbanŋø nto'otè ni ñighàà ni Nwí mfigitè ni mæ, Yesu à bə aa tsi'i Ayo'ò Nwí wá.

19

Ajàŋ mæ Paul à le ntswe a àla'a Efeso àà

¹ Nòò wa yii mæ Apollos à le ntswe a ala'a baKorinto aa, Paul à le ntsyá a ala'a mbù'u atu nzi ñkù'ù a ala'a Efeso, ñtsi'i ñgânjyøgànnù Yesu jì mò'ò ghu. ² Mbetø waa mæ, "Nì le ñkwerø Azwí Nwí wa nòò mæ nì le mbiu Yesu Kristo aa è?" Bo kwí'i ghu mbo mæ, "Kaa bì'i leè ñtè'e wa'à yu'u mæ Azwí Nwí a tswe ghu."

³ A bú mbetø waa mæ, "Bì le ntigø mmurø ghuu a ñkì aa nì ñkùm wo aa è?" Bo kwí'i mæ, "Bì'i le ñkwerø aa ñkì Jon."

⁴ Paul a tigè ñswonø a mbo bo mæ, "Jon à le si mmurø bə a ñkì aa mæ tá bì ka mbønke mîntii myaa, ñswonø ni a mbo bo mæ tá bo bii ñu wa yii mæ a yønø a ñjim yu aa, a bə Yesu."

⁵ Ajàn mæ bo le nyu'u ma yù aa, bì murè waa a ñkì nî ñkùm Mmà'àmbi Yesu. ⁶ Nòò yii mæ Paul à le nnoŋsø mbò mi a atu bo aa, Azwí Nwí a sigø ñkuu a nu bo. Bo tigè ñghaa ni mighàà mî fii ñkii ñkè'enè nî ntoo Nwí. ⁷ Bo bitsim le mbø tsò ñighúm ñtsò baà.

⁸ Paul à le si tigè ñkuu ni a ndânghotè a ni bisàn jì tarø ñghaa ghu ti bo'otè, ñswonø bo bì bə tá bo zi mæ ànnù yii mæ bì swonø ñlon ànnù ñifò Nwí aa à ni tsi'i ànnù. ⁹ Bo bì mò'ò le ntii atu kaa wa'à waa bìi; ñtigø ñghaa nî innù jì bì ñlonø ñgaa Mânjì Mmà'àmbi wa a nsí ñghotè. Paul à le ñlogø ñgânjyøgànnù Yesu jya bo bo swuntè waa bo, ñtigø ñghaa bo bì bə ñlon ñighàà ni Nwí a ñjwí tsim a ndânjwà'ànè Tyrannus. ¹⁰ Ma yù a le ñghèè nî mbiu a ñjim ñlòò jì baà. Bè bitsim bìi bì le ntswe a mbù'ù Asia, baYuda bo bì baGriika, bì le nyu'u ñighàà ni Mmà'àmbi.

Boo bì Sceva

¹¹ Nwìŋgòŋ à le ñghìrø innù jì yéyerø jì wè ñtsya a ñjim Paul. ¹² Bè le si tigè ñlogø tsi'i ñtsà'è nyè'e nsí jì bo bì àtsà'è nnoŋsø a nton yu ñghæ ni ju a mbò ñgàn mighòò, mighòò myaa mi fwetè, izwí jì bì i kii ñife'ekè ni a nu bo. ¹³ BaYuda bì mò'ò bìi mæ bì le si ghaa ñkarø mfi'i nî izwí jì bì a nu bə aa, bo le ñloginè ñtigø ntwonø ikum Mmà'àmbi Yesu a

atu bè bii mē bi le ntswe nī ẏẏwī jī bi aa, n̄swon̄ə nī mē, “Mē swon̄ə a mbo wō nī ikūm Yesu wa mē Paul a swon̄ə annū ñlon̄ ngaà yīi aa mē tā ò fē'ē.” ¹⁴ Bōo bi n̄jū baYuda yī mō'ò yīi ikūmē yī le mbē Sceva, mbē ngānjmā'a Nwī aa, bo le si ghīrē maa ajānjē.

¹⁵ Lā āẏwī ya a betē waa mē, “Mē zi Yesu, ñki nzi Paul. Lā nī bē aa bīwō aa ē?”

¹⁶ N̄jū wa mē āẏwī ya le ntswe ghu nu aa, a wō a nu bo, ntīi ngħa'a waa, ngħo'ò waa bitsim, bo khākhē mfe'ekē wa nda nī ilā'a a nu bo ti ẏtsā'ē. ¹⁷ BaYuda nī baGrikiā bitsim bii bi le ntswe a ala'a Efeso aa, bo le nyu'u ma yū ànnū n̄bō'ò tswā waa, bo ku'usē ngħu'usē ikum Mmā'āmbī Yesu Kristo. ¹⁸ Bē bī ghā'atē bii bi le mbii Kristo aa, bo le nzi nī n̄si nī n̄si mbii innū jīi mē bo leē n̄fansē aa. ¹⁹ Bo bī ghā'atē bii mē bi le si ghīrē majēkē aa, bo le ngħotē ngħwā'ānē jyaa nzi ntō'ò a nzi bē. Ndūu ngħwā'ānē jīi bi le ntō'ò aa, à le mbē ibātē ñkabē silva ntsū'ù mighum mi ntaā. ²⁰ A bē ajānjē yīi mē ngħhā nī Mmā'āmbi nī le nsēēnē nī midā'a à ñkwe ngħēē nī mbīi.

Fīkōrē fī mē fī le mfē'ē a ala'a baEfeso aā

²¹ Ma jū innū i tsyā mē, Paul a ka'ā a ntīi yu mē yu ka tsyā a ala'a Macedonia bo bī Achaia i ghēē a Yerusalem nswon̄ə nī mē, “Mē ka lō ghu, i liginē ngħēē ywe'e ala'a baRoma.” ²² A le ntīgē ntoo Timoti bo Erastus, bē bi baa bii bi le si kwetē nīi aā, a ala'a Macedonia. Yumbōnj, à le mbānjnē n̄bu ntswe nī mūtīi noō a mbū'u Asia.

²³ Ma mūu noō, ngħī'ī yī ñwē i le mfē'ē a ala'a Efeso ñlon̄ə Mānjī Mmā'āmbi wā. ²⁴ N̄jū yī mō'ò yīi mē ikūmē yī à le mbē Demitrios, mbē ntwi ālāā silva aa, à le si twī nī nda nwi yīi mē bi le si twon̄ə nī Artemis aa, mfii nī a mbo bē, yu bo bī ngānjfā'ā jī tswē nī ābīi yī wē ghu. ²⁵ A le ntīgē ngħotē ngānjfā'ā jī bo bī bē bii mē bi le si fā'a itu mīfā'ā jī mō'ò tsō ma jū aa, nswon̄ə mē, “Nī zi mē bī'inē kī si kwēē ñkabē yī'inē aa fāa atu afā'ā.” ²⁶ Nī yē mē ñki nyu'u mē kaa à si aa tsi'ī faa a ala'a Efeso tēē. Paul ghū à kārē mē a mbū'u Asia tsi'ī n̄tsim, m̄bwe'esē nī ñnō'ò bē bī ghā'atē mē bi bii annū yīi mē yu swon̄ə aā, n̄swon̄ə nī mē bīnwi bii bi nan̄sē nī aa nī mbo aa kaa à si bīnwi bē. ²⁷ Ngħī'ī yīi i tswe ghu aa à nī mē kaa à ka wa'ā tsi'ī āfā'ā yī'inē yū bī'ī, bi ka tigē lōgē ndāmā'anwī, n̄wīngōnj māngyē Artemis yī ñwē yū nī adānjē dānjē. Ajānjē mē bē bitsim a Asia bo bi a mbī n̄tsim kī si ghā'asē nīi aa, tā à mē, tā n̄fō nī ikūm yī tā nī mē.”

²⁸ Nnō'ò bē wa yū'ù mē ma yū ànnū aa, m̄ntōnjē myaa lwīnē, bi lōginē ñtigē nswon̄ə nī mē, “Ngħhā'a nī wē a mbo Artemis, nwi baEfeso.” ²⁹ Abūūrē a le ñkuu wa njō'ò ālā'a tsi'ī t̄sim. Nnō'ò bē wa ban̄nē Gaous bo Aristarchus, mē le mbē bē bi Macedonia bī baa bii bo bī Paul le si zīnē aa, n̄swon̄ə waa n̄zū ñkuu ngħēē nī bu a mūm nda yī ñwē yīi mē bi le si ghīrē n̄dorē ghu aā. ³⁰ Paul à le ngħē mē yu yōnj ñkuu ghu, bōo bi Kristo bii mē bi le ntswe ghu aa bi tswā yī. ³¹ Bē bī d̄irisē bii mē bi le ntswe maa mbū'ù ālā'a mbē ika'ā jī, bi le ntoo ñkīi ghu mbo, mbū'u nī m̄bo ghu mbo mē tā à tsuu lō ywīnjtē mē yu kuu wa mūm nda yī ñwē ya mē bi le si ghīrē n̄dorē ghu aa. ³² Bulā le si tōnjnē nswon̄ə nī yulā ànnū, billi tōnjnē n̄swon̄ə nī yīlī. Nlon̄ mē bo bī ghā'atē le ñwa'ā ñjī'ī ànnū yīi mē bi le twon̄ə waa ghu aa zī aā. ³³ Bo bī ghā'atē le mbii mē Alexander à zī ñjī'ī ñlon̄ mē baYuda le ngħīrē mē tā Alexander à tsyā ngħēē a mbīi aā. Alexander, à le n̄tsitē bē nī ābo mē tā bi yu'utē tā yū għaa a mbo bo ntō'òtē a mbo bo. ³⁴ Ajānjē mē bo le nyē yī nzi mē à nī n̄jū baYuda aa bo le n̄lōgē ibānjtē noō jī baa, boonsē ntōnjnē n̄tīi tsō n̄jū yī mō'òtē nswon̄ə nī mē, “Ngħhā'a nī wē a mbo Artemis, nwi baEfeso.”

³⁵ Nōō yīi mē tanīkurē yī ñwē à le ngħīrē ñnō'ò wa i bōnē aa, a ghāā a mbo bo nswon̄ə mē, “Bīlīm bā, baEfeso, n̄jū tsū yīi mē à si zi mē Efeso, mē à nī njō'ò ālā'a aa, à tswē nī ndāmā'anwī māngyē Artemis nī fīnkobē fī ngō'ò fī fya mē fī le n̄lō a aburē ñwo aa à nī wō aa ē?” ³⁶ Ajānjē mē kaa mbē n̄jū a wa'ā ma jū innū ligitē aa, tā nī bōrisē ntīi ghūu, n̄tsuu atīrē annū lō ghīrē. ³⁷ Nlon̄ mē bē b̄ū mē nī zi nī bu faā kaa bō si bē bii mē bi yērē njoo a ndāmā'anwī bē, kaa wa'ā kī ngħaa innū mbēgītē nwi māngyē yī'inē Artemis ghu bē. ³⁸ Mbē a bē yīi mē Demitrios bo bī ngānjfā'ā jī bi tswē nī ànnū ñlon̄ə n̄jū, bo m̄ntsu mīkōrē, mī tēē ngħē'ē, ngānj̄sa'a mīsa'a tswē ghu, tā bī ghēē n̄sōmsō waa. ³⁹ Mbē ànnū yī mō'ò a bu ntswe ghu yīi nī kōnj nan̄sē nzi, bōnj bi ka tsisē a noō yīi mē bē bī njō'ò ālā'a yū tē'ē mbōontē a n̄tsisē innū aā. ⁴⁰ Nlon̄ mē bi ka fīrē yī'inē mē bī'inē bīnj fīkōrē a nī ànnū yīi mē a fē'ē sii aā. Kaa ñjī'ī fīkōrē sii i ghīrē wa'ā bē. Mbē bi kī mbetē yī'inē bōnj kaa bī'inē ka wa'ā ànnū yī swōnj zī.” ⁴¹ A swōnj mē ma la aa ntīgē nsēēnsē bē byā.

20

Ajānjē mē Paul à le ngħēē a ilā'a Mecedonia bo bī a Achaia aā

¹ Nōō yīi mē fīkōrē fya le mmē aa, Paul à le n̄twon̄ə ngānjyōgōnnū Yesu jya, ñdīntē waa nī ngħhā ñtigē mfa filō fya. Ntīgē mma'atē ngħēē a ala'a Macedonia. ² A le ñkarē mbū'ù ma ya ndīntē nī bē bya ghu nī innū jī ghā'atē ntīgē ngħēē ñkū'u a ala'a Grikiā ³ n̄tswe ghu bīsānj bitarē. Nōō yīi mē à le ntānjtē mē yu ka ghēē a ala'a Syria aa, à le nyē

mə baYuda le ntaɲə minàɲə àtù yí, ñtigə mbu mbii fu, ñtsya ni Macedonia. ⁴ Sopata, MuPyrrhus, yii mə à le nlò a ala'a Berea aa, à le nghèè bo yu. Aristarchus ni Secundus yii mə à le nlò a ala'a Tesalonika aa, Gaius yii mə à le nlò a ala'a Derbe aa, Tychicus bo Trophimus, nlo a mbù'u Asia, ni Timoti le ŋki nghèe bo bo. ⁵ Bo le ntsyà a mbii ñghèe a nyu'utə bī'i a ala'a Troas. ⁶ Bī'i le ntigə ŋkuu a abanə ŋki a Filipi, a noò yii mə ikoo Abaa ti kò'ɔ wa i le ntsyà aa. Njwi i ghəə ki tsyà ji ntaa, bī'i tsi'i waa a Troas, bī'i bo tswé ghu ɲɲyà yí m̄fùùrè.

Ajàɲ mə Paul à le nzi a ala'a Troas ni ñgàà yí ñlwi'i ñjimə àà

⁷ A bə a njwi ñtsyà mbii a múm ɲɲyà, bī'i boontə mə bī'i ji miji m̄ àkòɲnə, àjàɲ mə Paul à le ntswe ní m̄mà'atə a titugə aa, à le ɲghàà a mbo bə bya ɲghàà nya sa'à si'i ɲghèe ŋkù'u ní ñt̄i itugə, ⁸ b̄lám bi ghà'atə le ntswe a ní ñja'à ñda yí ñdɔɲ ya mə bī'i le ntswe ghu aa. ⁹ Múɲɔɲ yii mə à ikúm yi i le mbə Euticus, a ní ñtsyà a ntsu window. Ajàɲ mə Paul à le si ghàà ní àdanə ɲghàà aa, à loḡinə ñka ntsɲ filò, ñtigə mbwii ndəənə, ñlo ní ñja'à ñda ya yii mə i le mbə ñja'à ñda ji tarə a ŋkò'ɔ a ndɔɲ aa, ɲwo a nsyè. Bi ghèè ti ɲɲe yi boɲ à kwò m̄. ¹⁰ Paul à le nsigə, ŋkwutə yi a nigò yu, nswonə mə, "Ní tsuu bò'ɔ b̄, wá ñtswént̄i yí i b̄rə ghu n̄." ¹¹ A le mbù ñkò'ɔ ghèe fu wa ñja'à ñda mbatə abaa ŋkurə, ɲghèe ní mbii ñka ɲghaa a mbo bo nywe'e ajàɲ mə àbèè à le mfu'u, a ma'atə ñghèe aa. ¹² Bi loḡə múɲɔɲ wa ɲghèe ni ghu nt̄i, ñidorə luu a múm nt̄i bo.

Ajàɲ mə Paul à le mmà'atə Troas, ñghèe a Miletus aa

¹³ Bī'i le ɲghèe mbii ŋkuu abanə ŋki ñghèe a Assos, a adigə yii mə bī'i le ntswe ní ñlògə Paul ghu aa. A le swonə mə tá bī'i ghèe nyu'utə yi ghu, tá yu banɲə nzi ni m̄kòrə. ¹⁴ Nòò yii mə à le nzi ñtsi'i yí i a Assos aa, bī'i le ñlògə yi a múm abanə ŋki, bī'i bo tigə ñghèe a Mitylene. ¹⁵ Bī'i le ntigə ŋkuu wa múm abanə ɲghèè, àbèè ti mə ti fu'u bī'i ghèè nywe'e a mbii Kios. Njwi yí m̄'ɔ i ghəə m̄ ki tsyà bī'i ghèè ŋkù'u a Sasmos, yii i bu nyòntə, bī'i ywe'e Miletus. ¹⁶ Paul à le ɲwa'atə mə boɲ yu kuu a ní abanə ŋki a ghèe Efeso ta wa' à noò ma múm mbù'u Asia ghènsè. A le si khènə mə yu ghèe kù'u a Yerusalem mbon tá Njwi Pentecost tá i kù'u.

Ajàɲ mə Paul à le mfa filò fi bilii bi ndánwi a Efeso aa

¹⁷ Paul à le ntswe a ala'a Miletus ñtoo ŋk̄i a ala'a Efeso ñtswon ni bilii bi ndánwi mə bi zi ntsi'i yí ghu. ¹⁸ Bi zi m̄ ñtsi'i yí ghu aa a swonə a mbo bo mə, "Ní zi àjàɲə mə m̄ le ntswe a noò gh̄ tsim bi'inə aa, ñloḡinə ní njwi ñtsyà mbii mə m̄ le nzi ŋkuu f̄aa mbù'u Asia aa. ¹⁹ M̄ le mbor̄isə ibiinú gha, m̄fa'a ni a mbo Mmà'ambi tsi'i tsò ɲḡan̄f̄a' à yí ni mlàà a mi'i m̄. Ŋki nzi ŋgi'i ya yii mə m̄ le nyə a ajàɲə mə baYuda le ntaɲə minàɲə a atu m̄ aa. ²⁰ Ní zi mə kaa m̄ le ŋki'i annú yí tsu yii mə a le ntswe ní ŋkwètə gh̄uu aa lèè ti gh̄irè, ñdi'i ni gh̄uu ŋk̄i nswonə ní annú Nwí a mbo bù a nsí ñnò'ò bo bi a ndùgə bù aa. ²¹ M̄ le si swonə ni a mbo baYuda, ŋk̄i nswonə ni a mbo baGrika, ɲwa'asə ní waa mə bo bəɲkə waa, mma'atə innú j̄i b̄i jyaa mbii fu a mbo Nwí, mbii Mmà'ambi yí'inə Yesu Kristo.

²² "Tsítsɔɲ, a gha aa a tii Azwí Nwí m̄ ghèè ni a Yerusalem, kaa ŋki'i annú yii mə a ka f̄e'e a nu m̄ ghu aa zi. ²³ Annú yii mə m̄ zi aa à ni mə, Azwí Nwí a wà'asə m̄ gha ñkè'ènə a mbo m̄ mə, a ní ñjò'ò ila'a tsim àtsan bo bi ŋgi'i i yu'utə nàà. ²⁴ Lá m̄ lògə ñtswént̄i ya ní àdanə d̄anə a mbo m̄. Annú yii mə m̄ l̄ò a ɲghirè aa, à ní m̄m̄n̄s̄è ñf̄a' à wa yii mə Mmà'ambi Yesu à fa a mbo m̄ mə m̄ fa'a aa, a b̄e ñka nsènsè ñtoo yí ñsiginə ya nlon ibɔɲ Nwí. ²⁵ M̄ k̄arə m̄ a titi bù bitsim, nswonə ní annú, nlon annú nif̄o Nwí. Tsítsɔɲ, m̄ zi mə kaa ɲù ñbù à ka yí wa'à gha bù nyə. ²⁶ M̄ tigə ñnan̄sə nswonə ni a mbo bù sii m̄, mbə ɲù ñbù yí tsu a yi mbwe, boɲ kaa à si isa' à gha b̄. ²⁷ Nlon mə kaa m̄ le ŋki'i annú yí tsu yii mə Nwí à tan̄tə aa a mbo bù l̄ò'òsə; m̄ le ñkè'ènə tsi'i tsimə. ²⁸ A kù'unə m̄ ni ka nlentə gh̄uu bu ni bù, ŋk̄i nlentə ní àk̄arə mbi ya yii mə Azwí Nwí a niɲə a múm ñt̄er̄inəbo bù aa. Tá ni ka nlentə ɲghotə Nw̄iɲɔɲ yii mə à gh̄irè ní yí, ñtsya a njim̄ niwo ni Mú yí aa. ²⁹ M̄ zi mə noò yii mə m̄ a ma'atə aa, n̄an̄ḡwyè m̄tsyè'e i ka zi a titi bù, kaa ŋki'i ak̄arə mbi ya lin̄. ³⁰ Nòò à ka yí kù'u tá b̄ bi m̄'ɔ a titi bù a m̄ ka ntswee ní ib̄an̄n̄n̄n̄u a mbwe'esə ɲḡan̄yeḡónn̄u Yesu j̄i m̄'ɔ i swùnt̄ə m̄ bi ka nyonə waa. ³¹ Ní tsyèsə gh̄uu maà noò, ɲwa'atə ni mə, kaa m̄ le ɲwa' à kentə a ndi'itə gh̄uu yí m̄'ɔ yí m̄'ɔ ni mlàà a mi'i m̄, ñitugə ní àsi'inə, a atú ilòò j̄i tarə.

³² "Tsítsɔɲ, m̄ niɲə gh̄uu a múm ñt̄er̄inəbo Nwí, ní ɲghàà ni ibɔɲə yí wa, mə mbə ni kò'ò gh̄uu ni kwe, ñtigə mfa njoo jya j̄i mə Nw̄iɲɔɲ à lèè a mbo b̄e bitsim b̄i mə à gh̄irè bi laa aa. ³³ Kaa m̄ le ŋki'i ni silva, k̄ə gold ɲù tsu k̄ə itsə'ə j̄i yə'ətə. ³⁴ Bù bitsim, ni zi mə, m̄ le si f̄a' à ní m̄bo aa mù, a ntswe ni àyoo yii mə m̄ ni ɲḡan̄kòrə jya le si boɲə aa. ³⁵ M̄ di'i m̄ a mbo bù, ñtsya a ní ɲḡɔɲ innú ma j̄u tsim mə, ni ka mfa'a ní

mùtù bonj nì ka tswè nì mánjì a ñkwetò bè bii mē bi borè aà. Nwa'atè nì nìghàà nù mē Mmà'àmbi Yesu yumbonj à le nswonj aa mē, 'A mfa, a zì nì mbòonè ntsyàtè a ñkwèrè aà.' ³⁶ Nòò yìi mē Paul à le mmànşè aà, à le nswètè miku'utè mi a nşye bo bo bātsim tsa'atè Nwì. ³⁷ Bo bistim le si tigè nyè'è ñkotè nù a nigò bo, nnonjè nì mighègè mi mfa nì filò fi. ³⁸ Bo le nnanşè njejnè si'ì si'ì aa nlonj mē à le nswonj mē kaa bo ka yì wa'á yì bú nyè aà. Bo le ntigè ñghèe bo bo wa ntsù abanjè ñki.

21

Ajàn yìi mē Paul à le ñko'ò ñghèe a Yerusalem aà

¹ Bì'ì le mfa filò fyaa ntigè mma'atè waa, ñkuu abanj, ntigè ntsinè ntoo ñghèe ñkuu a Cos; àbèè fu'u bì'ì ghèè nywe'e a Rhodes, ntigè nlo ghu ñghèe a Patara. ² Maa ala'a bì'ì le nyè abanj yìi a le si too ñghèe nì a Fonisia aa, bì'ì le ntigè ñkuu wa a múm abanj ya ntoo ñghèe.

³ Bì'ì zì mē ntigè nyè nì Cyprus laa, mbàñnè nòonj nsigè nì mbì'ì ntii, nsigè ñkuu a ala'a Syria. Bì'ì le ntigè ñghèe mfè'è a aghèjè ñki a Tai, a adigè yìi mē bi le ntswe nì mfi'ì njoon jii i le ntswe wa múm abanj ya ghu aà. ⁴ Bì'ì le ntigè nloo ñgàñmbii Kristo jii i le ntswe maa adigè aa ntigè ntswe bì'ì bo a atù ñgyà yì mfùürè. Azwì Nwì à le ndi'ì a mbo bo bo tigè ñswonj a mbo Paul mē tá à tsee a Yerusalem ko'ò ñghèè.

⁵ Njwi jii mē bì'ì le ntswe nì ntswe bì'ìbo ì kà mē aa tşya bì'ì tigè mma'atè waa ñghèe. Bo bātsim nì bāngyè byaa bo bi bōò byaa le yòñè yì'ì bì'ìbo fè'è wa njò'ò àla'a bo ñghèè a ntsyaasè yì'ì. Bì'ìbo ghèè mē wa aghèjè ñki ntigè nswètè miku'utè m'ìbo ntsa'atè Nwì ghu. Bì'ìbo tsà'atè mē Nwì aa ntigè ntsà'ànè, bo fá filò fi'ì. ⁶ Bì'ì le ntigè ñghèe ñkuu wa a múm abanj bo tigè mbu ñkwèenjkè waa a mila'a bo.

⁷ Bì'ì le nlò a Tai ntigè ñghèe nì mbii ñghèe nywe'e a Ptolemais, a adigè yìi mē bì'ì le nyè bōò bi Kristo bi m'ò'ò ghu, ñghèe ntsà'atè waa, ñki ntswe bì'ìbo njwi yì mfùürè aà. ⁸ Àbèè a le mfu'u bì'ì lò ñghèe ñkuu a ala'a Kaisaria, ntigè ñghèe ntswe a nda Philip mē à le mbè Evangelis, mbè ñù yì m'ò'ò a titii ñgàñkwètè jya jì sàmbaa laa. ⁹ A le ntswe nì bōò bāngyè bi tiy'ò bi sàmbaa, bii mē bi le si yu'u nì ntoo Nwì ñswonj.

¹⁰ Bì'ì tşwe mē ghu nì njwi jì m'ò'ò, ñgàñntòò Nwì yì m'ò'ò mē bi le si twonj nì Agabus aa, a lò a Yudea nsigè ntsi'ì yì'ì. ¹¹ A le nlògè ikò Paul, ñkwèrè mikòrè mì bo bi mbò mì ghu, ñswonj mē, "Azwì Nwì a swonj mē, 'Aá àjàn yìi mē baYuda bii mē bi tşwe a Yerusalem aa ka kwèrè mbòñjè ikò ghu, i tigè fa yì a mbò ñgàñmbii Nwì.' " ¹² Bì'ì yù'ù mē laa, bì'ì bi bè bii bì'ìbo le ntswe aa tigè mbu'u mbo a mbo Paul mē tá tsee a Yerusalem ko'ò ghèè. ¹³ Paul a tigè ñkwi'ì mē, "Nì ghìrè aà àkè laa, nyè'è mbègìtè nì nù ya aa è? Wa kaa mē si nù yà tantè aa tşi'ì a ñkuu a ndātsanjè, mē ki ntanjè nù yà aa a ñkwo a Yerusalem nlonj annù ikum Mmà'àmbi Yesu." ¹⁴ Tşò mē à le nligìnè ntuu annù yìi mē bì'ì le si swonjè aa, bì'ì kèntè ntigè nswonj mē, "Tá Nwì à ghìrè annù yìi mē a lòò aà."

¹⁵ Mayù a tşya mē, bì'ì tigè ntanjè njòò jì'ì ñko'ò ñghèe a Yerusalem. ¹⁶ Ngányègènnù Yesu jì m'ò'ò i le nlò a Kaisaria ñko'ò ñghèe bì'ìbo, nlògè yì'ì bì'ìbo ghèè ñkuu a nda Mnason ñù Cyprus yìi mē à le mbè ñù yì m'ò'ò a titii ñgànyègènnù Yesu jì mbii aa, ntigè ntswe bì'ìbo.

Paul a ghèè ñghantè Jems

¹⁷ Bì'ì kò'ò mē ñkuu a Yerusalem aa, bōò bi Kristo bya bii bi le ntswe ghu aa, bi kwèrè yì'ì tşi'ì nì nidorè. ¹⁸ Àbèè a fù'ù mē, bì'ìbi Paul ghèè nyè Jems; bilii bi ndānwì bātsim bi kè nzi ntsi'ì yì'ì ghu.

¹⁹ Bì'ìbo tsà'ànè mē, Paul a tigè ñkè'enè innù tşim, nili'ì nili'ì, jii mē Nwì à le ñghìrè a titii bitizì Nwì ntsya a ñjìm ifà'á yìi aà. ²⁰ Bo yù'ù mē aa, bo bātsim tigè ñgha'asè Nwì. Bo bú ñswonj ghu mbo mē, "Mumaá yì'ì, Paul, ò yè àjàn yìi mē baYuda a tsu'u ntsu'ù bi bii mē Kristo aà; ñki yè ajàñ yìi mē bo nanşè nte'è atù yaa a nlèè nòñşè aà. ²¹ Bi swonj mē a mbo bo mē ò ki si di'ì nì a mbo baYuda bii mē bi tşwe a titii bitizì Nwì bātsim aa mē tá bo ma'atè bìnòñşè bi Moses ntsuu ki lèè. Nswonjè nì a mbo bo mē tá bo tsee bōò byaa ki njetè, ñkii tsuu bìnòñşè bi baYuda i ki yòñè. ²² Mbè b'i'inè ghìrè mē akè tşitsòn aa è? Tşitsòn bo ka yu'u mē ò zì mē. ²³ Mamùu ajàñ, ghìrè annù yìi mē bì'ì ka swonj a mbo wò aà. Bè bi m'ò'ò tşwe faa bi nikwà mē bi kàà mē annù a mbo Nwì, ²⁴ ghèè nlògè waa tá búbo ghèè nsi'ìtè annù yà tá búbo laa a nsi mi'ì Nwì, tá ò ki ntwu ayoo yìi bo tşwe nì ntwu aà, tá bo tigè ñko'ò itù jyaa. O bè ghìrè mùu ajàñ bonj bè bātsim ka zì mē innù jya mē bi swonj atu wò aa à nì abāñnènnù. Lá ò bāñnè nlèè nì nòñşè a nì àkòrè nizi yò. ²⁵ A ñghèè nì annù bitizì Nwì bya mē bi bii mē Kristo aa, bì'ì tòò mē ajwà'ànè a mbo bo ñswonjè nì mē bì'ì biinè mē tá bo tsuu mijì mii mē bi ma'a māñkobè ghu aa ki jì, ntsuu alèè ki jì, ntsèe naà yìi mē bi tşwe ntónj yì nzwitè aa ki kurè; ñki tşee ki tsùürè."

²⁶ Paul à le ntigè nḡhɛɛ nlogè bē bya, àbèè a fù'ù mō, bo bo ghèè ñsi'itè àkàà yā. Bo le ntigè nḡhɛɛ nḡkuu a ndāmà'anwī ñke'ɛnè mē nḡwi jya mē bo le ntswe nī nḡèè ìbīi nū waa tā i laa aa, bo lèè mē ñki mfa nḡoo mmà'anwī jīi mē bo le ntswe nī nḡfa atu bo yī mō'ò yī mō'ò aà.

Ajàn yīi mē bi le ntswa Paul a mūm ñdāmà'anwī aà.

²⁷ Nḡwi jya ji sām̄baa i ghèè mē ñka mmɛ, bàYuda bī mō'ò bīi bi le nḡò a ala'a Asia aa, bīi bi le nyè Paul a mūm ñdāmà'anwī aa, bi le ntotè nnòò bi tigè m̄baḡnè yī, ²⁸ nḡonḡn nswonḡ nī mē, “Balsrael, nī zi nḡkwetè yī'ì! Mbā ghūlā a dī'ì nī a mbo bē a idigè tsīm mē bē ka ntsa'a nī yī'inè, ntosè nī nōḡsè, ñkīi ntsa'a nī ñdāmà'anwī. A kī mē nzi ñka ntsuure ñsinḡ ñi àdìgè yū mē laa aà!” ²⁹ Bo le si swonḡ ma mùu ajàn aa nḡonḡ mē à le ti bē aa bo yè Paul bo Trophimus, nḡu baEfeso, bo yu zinè wa mūm àla'a, bo tigè m̄m̄oontè nī mē à le nlogè aa yi bo yu zi ñkkuu wa mūm ñdāmà'anwī.

³⁰ Idigè i le ntigè mbuure wa mūm àla'a, bē tigè ñkhonè nzi ñḡhotè, m̄baḡnè Paul, ñswunḡ yī mfe'esè wa ndāmà'anwī, ñtsetè ibà'a. ³¹ Annū ajàn mē bi le si tigè nḡoò nzwitè yī aa, a le nḡhèè ñywe'e a mbo atu bīsogyè ntsu'ù baRoma mē àla'a Yerusalem a tsiginè. ³² A le mburè nlogè bīsogyè bo bi ñtu bīsogyè ntsu'ù bobo khànè ñsigè nḡhɛɛ ntsi'ì bē byā; bē bya yè mē atu bīsogyè ntsu'ù ya bo bi bīsogyè bya aa, ñkentè a nḡhòò Paul. ³³ Atu bīsogyè ntsu'ù ya a ghèè ñtswa Paul, ñswonḡ mē bi kwerè yī nī ñtsanḡ ji baà. Mbetè mē à bē aa wò, kè ñki mfansè aa akè le? ³⁴ Bē bī mō'ò wa titi nnòò wa kà nḡonḡn, bī mō'ò swonḡn ànnu yī mō'ò, bī mō'ò swonḡn nī yī dān; kaa a wa'à zī ajàn yīi mē mbè a nanḡe yu'ù annū yī tinsè yīi mē bo le si nanḡe swonḡ nḡon ayòrè yā; ñtigè nswonḡ mē tā bi logè Paul nḡhɛɛ nī ghu a ndugè bīsogyè. ³⁵ Bi zi mē ñka ñko'ò bīsteps bya aa bīsogyè bī mō'ò bi tigè mbè'e Paul aa bē'è nḡonḡ mē idigè le si tigè ntīi tsi'ì tī ajàn yīi mē nnòò wa i le tigè mbè tsò nàà m̄itsè'è aà. ³⁶ Nnòò wa i le si zwu yonḡ nswonḡ nī mē, “Zwitè nī yī!”

Ajàn mē Paul à le ñka nḡoò a ñkwerè àtū yī aà

³⁷ Bīsogyè bya kà mē aa nḡoò ñkkuu nḡhèè nī Paul a mūm ñdugè bo, a ghaà a mbò ñtsyàsè wàà mē, “Mbè mē tse swonḡ annū yī mō'ò a mbo wò aa è?” Ntsyàsè wa a betè mē, “O zi nḡhàà nī baGrikia aa è?” ³⁸ O sī nḡu baEgipto wa mē, à gha'à a bòò mē ñsa'atè, mē à kī zi mbù'ùrè ala'a yū ñḡhotè nnòò 'bìyòḡhè ñifò' ntsu'ù ji nīkwà ñlogè waa bo bo fe'è ñḡhɛɛ atu nta'a m̄iwèè m̄iwèè aa bē aa è?”

³⁹ Paul a kwi'ì mē, “Mè nī nḡu bàYuda, ñlo aa a ala'a Tarsus a mbù'u Cilicia, m̄bè tsi'ì mūl'a'a yīi à lo a nḡ'òò àla'a mà yū yīi i tansè aà. Tsà'à tsà'a ò, bīi tā mē ghaa a mbo bē bù.”

⁴⁰ Ntsyàsè bīsonḡyè wa a bīi, Paul a tigè ntèè wa atu bīsteps, ñtsitè bē bya nī àbò yī bo kentè ñghàa, a ghaà a mbo bo nī nḡhàà nī baHeber ñswonḡ mē:

22

¹ “Bīlīm bā nī bitaà bā, nanḡe yu'utè nī annū yīi mē mē aa swonḡ a mfi'isè ñlèè gha ghu a nsi bù tsitsónḡ aà.” ² Ajànḡ mē bo le yu'ù ajàn yīi mē à le si ghaàà nī a mbo bo nī nḡhàà nī baHeber aa bo le ñku'usè ñtaa ñtonḡnè jyaa nyu'utè. A swonḡ a mbo bo mē, ³ “Mè laa mbè nḡu bàYuda, bi jwè gha aa a Tarsus yīi à tswè a ala'a Cilicia, lá bi bāḡnè ñko'ò gha aa fāa nḡ'òò àla'a, mē yògè àḡwà'ànè a jī'ì m̄ikòrè Gamaliel, nḡonḡ nī nōḡsè bitaà bī'inè a nīlī'ì nīlī'ì, ñkīi ntīi nī annū Nwī tsi'ì ajàn mē bù bitsim kīi ntīi ghu tsitsónḡ aà. ⁴ Mè le si tso'ò akòrè bē bīi mē bi yòḡè Mánjī ghūlā aa nzwitè nī waa. M̄baḡtè nī m̄bāḡnè bo bi bāḡnyè, ñkwerè nī waa, nniḡè nī a ndātsanḡ. ⁵ A nī ma yū, ñḡāḡmà'a Nwī yī jwè bo bi ñḡāḡndasa'a tsīm, bo nī bīyèfè bā mē mē le si ghīrè maa ajàn. Mè le ñkwerè àḡwà'ànè a mbo bo mē mē ghèè fa a mbo bīlīm ba bàYuda a ala'a Damascus tá tigè banḡtè bē ma bù bī mō'ò, i kwerè waa i zī nī bu a Yerusalem tá bī nīḡ nḡi'ì a nu bo.

Paul à swonḡ ajàn yīi mē bi le mbəḡkə yi aà

⁶ “Ajàn mē mē kà mē aa nḡhɛɛ aa, a bē a ntīi àsī'inè, le bonḡ mē zī mē ñkoontè a ala'a Damascus, ñkà' à yī jèèḡkè i ló a aburè nḡwi'ikè nḡwà' àkè ñta ñkarisè ghá. ⁷ Mè wó a nsyè a ndómānjī, nyu'ù nḡi nḡu i betè gha mē, 'Saul, Saul, o tso'ò akòrè ya aa a ya è?’ ⁸ Mè kwi'ì, mbetè mē, ‘A nī wò wò aa è Mmà'àmbi?’ A swonḡ a mbo mē mē, ‘A nī mē Yesu nu Nazareth, wa yīi mē o tso'ò akòrè yī aa.’ ⁹ Bē bya bīi mē bī'ìbo le ntswe aa, bi le nyè ñkà' à wá, lá kaa ñkī'ì nḡi nḡu wa mē à le si ghàa a mbo mē aa bāḡnè ñnyu'ù. ¹⁰ Mè tigè mbetè mē, ‘Mè aa ghīrè aa mē akè aa è, Mmà'àmbi?’ Mmà'àmbi a swonḡ a mbo mē mē, ‘Bīinè, ñkkuu nḡhèè a ala'a Damascus bonḡ baa tigè swonḡ innū tsīm jīi bī tanḡè nḡèè a mbo wò mē tá ò ghīrè aà.’ ¹¹ Ajàn mē kaa mē le si wa'à nī idigè bù nyè nḡonḡ ñkà' à

wa mē i le nta si'i aa, bē bya mē bī'ibo le ntswe aa, bi le ntigē ntswa nīkweē na, bī'ibo kuu nḡhèè a Damascus.

¹² “Nū yī m'ò'ò à le ntswe ghu, ikūm yi i bē Ananias, mbē nū yīi mē à le nanḡe nte'e atū yi nī ànnū Nwī, nḡonḡ nī nḡḡsē, mbē nū yīi baYuda bīi mē bi le ntswe ghu aa, bi le si ghāa innū jī siginē nlon nḡgāa yī. ¹³ A le nzi nḡtē a mbē mē, nḡwonḡtē gha nswonj mē, 'Ndim ghā, Saul, bū nka nyē idigē fu.' Mē lōginē maa noō mbu nka nyē idigē, nyē yī. ¹⁴ A swonj a mbo mē mē, 'Nwīngōḡ bitāa bi'inē à ts'ò'ò mē gho mē tā ò zi annū yīi mē a lōò aā. Mē tā ò yē a yu wa yīi mē ànnū a tsinē aa, nḡki nyu'u nighāa ghu ntsū. ¹⁵ Nlonj mē ò ka tigē bē àyēfē yī a mbō nḡḡḡ bē bitsim, i tigē swonḡ nī nḡḡḡ innū tsim jīi ò yē nḡki nyu'u aa a mbo bo. ¹⁶ Tsitsōḡ, o bū nyu'utē aa akē aa ē? Bīinē nḡkwerē nḡki tā bī si'i innū jī bī jo a ajān mē ò ka twonj ikūm yi aā.' ”

Ajān mē bi le ntwonj Paul mē tā à tigē nswonj annū Nwī a mbo bi ti zi Nwī aā

¹⁷ “Nōò yīi mē le mbū mbīi a Yerusalem aa, mē le nḡhēe a ndāmā'anwī nka ntsa'atē Nwī ghu, nḡḡḡ tē tē i lē gha, ¹⁸ mē yē Mmā'ambī a swonj a mbo mē mē, 'Wānsē ntswa'atē, mfē'e a Yerusalem, nlonj mē kaa baa ki'i annū yīi mē ò ki swonḡ mbi'i nḡgāa yā aa bīi. ¹⁹ Mē kwi'i mē, 'Mmā'ambī, bo tsi'ī bitsim bo zi mē mē le si karē nḡhēe nī a ndānḡhōtē baYuda tsi'ī tsim, nḡhōcō nī bē bya bīi bi bīi gho aa, nḡkīi nḡkwerē nī waa nḡḡḡ nī a ndātsanḡ. ²⁰ Nōò wa yīi mē bē le saansē alē ayēfē yo, Stephen aa, mē le ntē ghu nḡki mbeentē, nḡki tugitē its'ò'ò bē bīi bi le nzwitē yī aā. ²¹ A swonj a mbo mē mē, 'Mā'atē adigē yuā nḡhēe, nlonj mē mē aa too gho a ndīsyā, a mbo bitizi Nwī.' ” ²² Bē bya le nyu'utē ànnū yīi mē à le nswonj aa nḡc'ò nywe'e ma mùu adigē ntigē nḡḡḡ nḡḡḡ nḡḡḡ jīi yāa nḡḡḡḡ nswonj mē, 'Lōḡḡ nī ajānḡ nū yū nlo nī yu fāa atu nsyē, nlonj mē kaa à si ku'ùnē a ntswēntīi. ” ²³ Ajān mē bo le si tigē nḡḡḡḡ nḡḡḡḡ nī its'ò'ò jīi, nḡsōrē nī àbwerē mīma'a nī a ndōḡḡ, ²⁴ atu bisogyē ntsū'ù ya, a tigē nswonj mē bi logē yī nḡhēe nī ghu a baligē. Nswonj mē bi gḡe, bi gḡcō yī, mbetē ànnū yīi mē à tē'e ghīrē mbōḡ bāa nḡḡḡḡ ghu atū aā. ²⁵ Nōò yīi bi le nsenē yī nḡkwerē nī mīnḡkīrē mīi bi kōrē aa, Paul a betē atu bisogyē nḡhī ya mē à le ntē ghu aa mē, “A ku'unē a nḡḡcō nū baRoma ti ghē mē bi lentē mē isa'a yī nyē mē à wō ànnū aa ē?” ²⁶ Atu bisogyē nḡhī ya à yū'ù mē ma la aa, nḡhēe a mbo atu bisogyē ntsū'ù ya mbetē yī mē, “O ghīrē aā àkē laā aa ē? Wa nū ghū à nī nū baRoma.” ²⁷ Atu bisogyē ntsū'ù ya a tigē nḡhēe a mbē Paul, nswonj ghu mbo mē “Swonḡ ghā, ò bē aa nū baRoma aa ē?” A bīi mē “ñḡḡ.” ²⁸ Atu bisogyē ntsū'ù ya, a tigē nswonj mē, “Mē le nyuu annū mbē nū baRoma yū aa nī nḡghā'a nḡkabā.” Paul a swonj mē, “Bi le mbānḡḡ nḡjwe gha nī yū aā jwē.” ²⁹ Bē bya bīi bi le ntswe nī mbētē yī nī nighāa aa, bi le ghēē mīma'atē yī nlokē. Atu bisogyē ntsū'ù ya a le ki ntigē mbo'ò, nlonj mē mbōḡ tā à zi mē Paul à le mbē aa nū baRoma aa, bōḡ à kwērē mē yī aā.

Ajān mē Paul à le ntē a nsi nḡḡḡndasa'a aā

³⁰ Abēē a fū'ù mē a ká nḡcō a nanḡe nzi nḡi'ī ànnū yīi mē Paul à le nḡghīrē baYuda bāa nḡḡḡḡ ànnū ghu nu aa, nḡghīrē bi fēe yī, ntwonj nḡḡḡmā'anwī jī wē bo bī basinedrio bi boōntē, a sigē nzi nī Paul, nte'e yī a nsi bo.

23

¹ Paul à zī mē nḡtē aa nnanḡe nte'e mī'i mī nlii basinedrio bya ghu nswonj mē, “Bīlīm bā, nḡswē ya ntsim a nsi mī'i Nwī, nḡḡḡ gha i laa ghu nḡc'ò nywe'e sīi ” ² Nḡḡḡmā'a Nwī yī nḡwē yīi ikūm yi i le mbē Ananias aa, à le nswonj a mbo bē bīi bi le ntē ghu mbēē aa mē bī tā àfenē gḡḡ ntsū. ³ Paul a swonj ghu mbo mē, “Nwīngōḡ à ka yī kīi ta gho nī àfenē mbā awuginda yīi mē bi yo'ò nī mbēḡ yī nḡfū'ù aā. O tswe nī àlāḡḡ nsa'a mīsa'a, nswonj mē o sa'a nāa nḡḡḡḡ nī nḡḡḡḡ nḡkīi mbū nḡwō nī nḡḡḡḡ wa nswonj mē bi fēe gha aa ē?” ⁴ Bē bīi mē bi le ntē ghu nyu'u aa, bi betē Paul mē, “O bēḡḡḡ aā nḡḡḡmā'a Nwī yī nḡwē Nwī lāla aa ē?” ⁵ Paul a kwī'i a mbo bo mē, “Bīlīm bā, kaa mē ghīrē wa'à zi mē à laa mbē nḡḡḡmā'a Nwī yī nḡwē nlonj mē a tswe a mūm àḡwā'ànē Nwī mē, ‘Tsuu annū yī bi nlonj bīsa'a bi ala'à buu ki ghāa.’ ”

⁶ Nōò yīi Paul à le nyē mē mbēē yī m'ò'ò i le mbē baSadukai, yī m'ò'ò ki mbē baFarisai aa, a tōḡḡḡ nī tīi wa mum Sinendrio nswonj mē, “Bīlīm bā, wa mē laa mbē nū baFarisai, nḡki mbē mu nū baFarisai. Bi sa'a nāa laa nlonj mē mē bīi nḡkīi mbe mē bīku ka yī yweenē nī nīwo aā.” ⁷ Ajān mē à le nswonj ma la aa, àyātē a fē'e a tīti baFarisai bo bī baSadukai, nḡḡḡḡ wa ntsim i tigē nḡyātē. ⁸ Nlonj mē baSadukai le si tuu nī mē kaa mbē nū a wa'a a nīwo yweenē, kaa baangel wa'à ghu tswē, kaa izwī wa'à ghu ki ntswe. Lā baFarisai bānḡḡ mbīi mē innū majū i tswē ghu. ⁹ Bē le si tigē nḡḡḡḡ tsi'ī nḡḡḡ nḡghāa, nḡḡḡḡḡḡ nḡḡḡḡ jī m'ò'ò a tīti baFarisai bi bīinē nḡtē nswonj mē, “Kaa bī'i si annū yī tsu yīi mē nū ghū à ghīrē a bī'i aa yā. Mbē a bē yīi mē a ghāa àzwi kē angel ghu mbo nī ghīrē mē akē?” ¹⁰ Nōò yīi mē àyātē ya a le ntigē nḡhēe nī àyōḡḡ mburē idigē aa, atu bisogyē

ntsù'ù ya a bo'ò mē bi ka sātè Paul, ñswoŋ a mbo bisogyè mē bi sigè nsa'a yi nī tī wa atitī bē bya nghɛɛ ni ghu a baligè.

¹¹ A bē mē a nītugè Mmà'ambī a zī ntəə ghu mbèè, ñswoŋ mē, "Tsuu ki bo'ò bē, tsò mē ò swòŋ mē annù ya a Yerusalem nī ñsi nī ñsi aa, ò ka kii bú ghèè bē ayəfə ya a ala'a baRoma."

¹² Nòò yīi àbèè a le mfu'u aa, baYuda bī m'ò'ò bi tanè minàŋ ñkaa mē kaa bo ka ghìrè wa'á ayoo jī kè no tī ghè mē bo zwitè Paul. ¹³ Bē bīi mē bi le ñwàrè akàà ma yū aa bi le ntsyātè mighum mi nikwà. ¹⁴ Bo le ntigè ghɛɛ a mbo ngàŋmà'a Nwī yī ñwè bo bi bità bi nīkurè, nswon mē, "Wa bī'ī nanşə kwèrə ibīnū yī'ī nī akàà mē kaa bī'ī ka wa'á ayoo nīji sīi ywe'etè tī ghè mē bī'ī zwitè mē Paul. ¹⁵ Ma mùu ajàn tã wò nī ngàŋndasa'a tã nī too ñkà a mbo àtu bisogyè ntsù'ù ya mē tã à lɔgè yi nsigè nī ghu. Nī bagilè nswon mē nī lèntə isa'á yī nī mánjī yīi à kù'ùnə aa. Bī'ī ka zwitè yi mbɔŋ tã à zī ñkòontə a mbèè wò."

¹⁶ Mu ñjàantə Paul à le nyu'u minàŋ wa mē bi ka lèəntə a ngèè i zwitè yi aa, nghɛɛ ñkuu wa baligè ñke'enə a mbo Paul. ¹⁷ Paul à le ntwoŋ atu bisogyè ñkhi ya yī m'ò'ò nswon ghu mbo mē, "Lògè mú ghù ñghɛɛ nī ghu a mbo àtu bisogyè ntsù'ù wa ñlon mē à tswe nī annù a nswon ghu mbo." ¹⁸ A tigè ñlɔgè ñghèè nī ghu a nsi atu bisogyè ntsù'ù ya nswon ghu mbo mē, "Paul, ñgàŋatsan wa, à twòŋə gha nswon mē mē zī nī mú ghùlā a mbo wò ñlon mē à tswe nī annù a nswon a mbo wò." ¹⁹ Atu bisogyè ntsù'ù ya a tswa ñikwèè nī ñswuŋtə yi bo yu ghèè a adigè yī l'ò'sə ñmbetə yi mē, "O l'ò'ò aa ñswoŋ mē akə a mbo mē aa e." ²⁰ A kwi'ī mē, "BaYuda tanţə mē bi ka swon a mbo wò tã ò sigè nzi nī Paul a mum Senendrio a yoo tã bo ghìrè tsi'ī tsò bo l'ò'ò aa ñkù'usə nanşə mbetə innū ghu mbò. ²¹ Tsùù gho l'ò'ò bīi, ñlon mē mbàŋnə a titi bo ntsyātè mighum mi nikwà bīi mē bi kwèrə ibīnū waa a nī akàà mē bo warə mē kaa bo ka wa'á ayoo jī kè no tī ghè mē bi zwitè yi aa, bi nɔŋ a ngèè ñbè nīi. Bo tanţə mē nū yàà a nzwitè yī ñtigè nyu'utə aa mē tã ò swonə bi ghɛɛ nī ghu." ²² Atu bisogyè ntsù'ù ya a tigè nswon a mbo mu wa mē tã à ghɛɛ yi nswon ghu mbo mē, "Tsuu a mbo ñj'ò swon mē ò kè'ènə mē annù yū a mbo mē."

²³ A le ntigè ntwoŋ bē bi baa bīi mē à nī itu bisogyè ñkhi ñswoŋ a mbo bo mē, "A ghìrə mbə nī binòò bi ñibù'u nītugè nī tanţə bisogyè ñkhi jī baa, nī ngàŋk'ò'ò biləŋə mighum mi sàmbaa, nī ngàŋmbè'è mikòŋ ñkhi jī baa mē tã bi ghɛɛ nywe'e a ala'a Kaisaria. ²⁴ Nī ki n'ò'ò aləŋə tã Paul à k'ò'ò ghu, tã nī bɛ yi nghɛɛ mfa a mbo Felix mē à nī Gúmnaà aa."

²⁵ A le ntigè ñŋwa'anə letter ñswoŋ mē,

²⁶ "Aŋwà'anə mē a lo a mbo Claudius Lysias nghɛɛ nī a mbo Nù yī ñwè Gúnàà Felix: Mə tsá'atə noò. ²⁷ BaYuda kī bāŋnə ñj'ò ghù ñghəə bi zwitə, tsò mē mē le nyu'u mē à nī ñj'ò baRoma aa bī'ī bisogyè bi tigè ñkwèrə yi a mbo bo. ²⁸ Ajàn mē mē le si l'ò'ò a nzi ñj'ī'ī annù yīi mē bi tswa yī ghu aa, mē le ñlɔgè yī nzi nī ghu a nsi sanendrio. ²⁹ Mē l'ò'ò ñyè mē bi ñiŋ innū ghu nu nlonə aa bē innū n'òŋsə wàà. Kaa ñki'ī yə mē à wò annù yī tswa mē mē bi zwitè yī kè ñiŋə yī a tsanə. ³⁰ Lá ajàn mē bi kii ñke'enə a mbo mē mē minàŋ à tswe nlon ngaa yī aa, mē burə ñtsyasə yi a mbo wò, ñki ntsyasə bē bīi mē bi tɛ'ɛ ntswa yī aa a mbo wò mē tã bo zī nswon annù yīi mē bo tswa yī ghu aa a mbo wò."

³¹ Bisogyè bya bi le ñghìrè tsi'ī wa ajàn mē bi le nswon a mbo bo aa, ñlɔgè Paul nītugè nghɛɛ nī ghu a ala'a Antipatris. ³² Abèè a fù'ù mē, bē bīi mē bi le si təə nī mikòrə aa bi bú mbīi waa fu a baligè, ntigè mma'atə bē bīi bi le ñk'ò'ò biləŋə aa bi ghɛɛ. ³³ Nòò yīi mē bi le ñghèè ñywe'e a Kaisaria aa bi fá letter wa a mbo Gúmnaà ñki mfa Paul ghu mbò. ³⁴ A twòŋ mē letter wa aa mbetə Paul mē à l'ò'ò aa nī mbù'ù yu aa e? Ajàn mē à le nyu'u mē à l'ò'ò aa Cilicia aa ³⁵ ntigè nswon ghu mbo mē, "Maa yu'u ñighàà a ntsù'ù wò a noò yīi mē bē bīi bi ñiŋ annù a nu wò aa bi zī mē. Nswon mē bi lɔgè yī nghɛɛ ñləə a nt'ò'ò Herod ñka mbè nīi ghu."

24

Ajàn yīi mē baYuda le ñniŋ innù a nu Paul aa

¹ Njwī tsyá mē jī ntaə, ñgàŋmà'a Nwī yī ñwè, Ananias, bo bi bità bi nīkurə nī ñgàŋniŋtə isa'a yī m'ò'ò mē bi le si twonə nī Tertullus aa bi sigè ñghèè a Kaisaria. Bo sigè mē ñghɛɛ aa ntigè ñniŋtə annù isa'a Paul a mbo Gúmnaà. ² A twonə Tertullus, a tigè ñlɔgè ñka ñniŋtə isa'a Paul, ñswoŋə ghu mbo mē, "Taà yī'ī, Gúmnaà Felix, tsò ajàn mē ò tsysasə yī'ī nī mītsyè aa, ò ghìrè mē bī'ī tswè nī mbəɔnə noò sa'a, ñzi nī bīkwensə bīi bighìrə bī'ī tswè siginə fàa ala'a aa. ³ Bī'ī kii ñkwèrə nī innū majù tsim tsi'ī idigè tsim, mfa nī mbī'ikə a mbo wò. ⁴ A ŋwa'á bú ñka ñghensə noò ghò, mē bu'ù mbo mē ò yu'u annù yīi mē mē ka swon a mbo wò nī ñighàà nī ghù'utə aa. ⁵ Bī'ī ki yə mbá ghù a bə ñj'ò mbùurə

ìdìgè yìi mæ à ghìrè ñgì'i i kuù ni àla'a, à kì lògìnè ñka mbuure ìdìgè a titii baYuda a mbì ñtsim, ñkì mbè ntsyàsè ñghòtè bè bì m'ò mæ bì twonjè nì bìnNazarenes. ⁶ A kì kì nzi ñkuu ñka ntsuure a múm ñdámà'anwì, bí'i tìgè ñtswa yi [ñlòò mæ bí'i sa'a isa'à yi yonjè nì nònsè yì'i. ⁷ Lá ntsyàsè bisogye, Lisas, à le nzi mf'è yi ñkwèrè a mbo bí'i nì àdà'à, ⁸ ñtìgè nswonj mæ bè bìi mæ bì ñin isa'a ghu nu aa tá bì zì ntsi'i ghó.]^{*} Ajàn yìi ò ka kì betè ìbetè ghu mbo aa, ò ka tìgè yè ñji'i ànnu yìi bì'i ñin isa'a ghu nú aa."

⁹ BaYuda bya le ntìgè mbeentè innu jyá tsim mæ à le nswonjè a atu Paul aa.

Ajàn yìi mæ Paul à le nto ntsu'u atú yi a nsi Felix aà

¹⁰ Nòò yìi mæ Gúmnàa wa à le nd'i nì àbo mæ tá Paul à ghaa aa, a swonj mæ, "Tsó mæ mæ zì mæ ò nì ñu yìi mæ ò sa'a misa'a fàa ala'a aa, mæ dòritè a mfi'isè ìlèè gha a mbo wò. ¹¹ O bè kì tò'ònè bonj ò ka yè mæ a tsyà mæ tsi'i ñjwi ñghúm ñtsò baa mæ mæ kì kò'ò ñghèè a mmii Nwì a Yerusalem laa. ¹² Kaa baYuda bú le ñjwa'à yè tá bí'i ñu tsu ka nswuñjè a múm ñdámà'anwì, kè tá mæ ma'a nì àbùurè a titii bè bì tsu kè a ndànghòtè bo, kè a múm àla'à. ¹³ Kaa bì sì kì ntswe nì àlènsè yì tsu a nd'i nlonj innu jù mæ bì swonjè nì atu mè tsitsònjè aa. ¹⁴ La mè bìi a mbo wò mæ mæ mii nì Nwì bitaà yì'i ñyonjè aa Mánji wa mæ bo swonj mæ à nì ñghòtè yìi kaa i sì ku'unè aa, ñkii mbii innu tsim jii mæ bì ñjwa'anè nì ñjwà'anè bìnònjè bì Moses bo bì ñgànntoo Nwì laa. ¹⁵ Ànnu yìi mæ mæ be a mbo Nwì laa, à nì à yìi mæ bo kì mbii aa, mæ bè bitsim ka yì bìnè nì ñiwò, bìi ànnu yaa a tsinè aa bo bì bìi à yaa a sì tsinè aa. ¹⁶ Maa ajàn mæ gaansè nì mètii ma a nyè mæ, a nì innu tsim, ñtii gha a laa a nsi mi'i Nwì bo bì bè.

¹⁷ "Mè le mbù mbii fu a ala'a bí'i, a Yerusalem, a ñjim ilòò jì ghà'àtè a mfa ñkabè yì m'ò'ò a mbo ñgànñfum bo bì ñjoo mmà'a Nwì. ¹⁸ Bo le nyè gha mæ ghìrè aa ma yú ànnu, ajàn yìi, a tì bè aa bonj mæ lèè mæ ìbii nú gha tá i laa a ndámà'anwì aa, kaa mæ wa'à aa bí'i bì nòò yì tsu ghu kì ntswe, kaa wa'à nì ìdìgè ghu kii mbuure. ¹⁹ BaYuda bì m'ò'ò bìi mæ bì le ñlò a mbù'ù Asia, ntswe a ndámà'anwì, bìi mæ a ghìrè mbaa mbónj mæ bo tswe faà tsitsònjè, a nswonjè ànnu isa'à ya a mbo wò aa. ²⁰ A tuu la bè, bè buà bì nansè ñswonj afansènnu yìi mæ bo le nyè mæ ghìrè aa a nsi sinedrio; ²¹ ñtsyatè ajàn yìi mæ mè le ntèè a ñghaa a titii bo ntonjè nfiñ ñswonj mæ, 'Bì ñin isa'a a nu mè sii a nsi bù aa nlonj mæ mæ swonj a mbo bù mæ bè ka yì bìnè nì ñiwò aa.' "

²² Felix yìi mæ à le nzi ànnu ñlonj ànnu Mánji wa tsi'i siginè aa, à le ntìgè ntsu'unè waa nswonj mæ, "Wa mæ ka tìgè tsèrè isa'a ghù a noò yìi mæ Lisias, ntsyàsè bisogye, à lo a Yerusalem ñsigè nzi aa." ²³ A tìgè ñswonj a mbo atu bisogye ñkhi wa mæ, tá à logè yì ñghèe ñlèè ñka mbe, lá mbajnjè mfa abwarè ghu mbo mæ tá à ka ñghìrè nì innu jì ñkii ma'atè tá ìkà'à jì ka nzi mfa nì ñjoo jii mæ a bonj aa ghu mbó.

Ajàn yìi mæ Paul à le ñghèe a nsi Felix nì Drusilla aà

²⁴ Njwi jì m'ò'ò i kà mæ aa ntsya, Felix bo ñgwè yì, Drusilla, yìi à le mbè mu baYuda aa, a zì. A le ntoo ñkii ñtwonjè Paul, ntìgè yu'u ajàn yìi mæ Paul à le si ghàa ànnu ñlonj aa ànnu àbiiintii a nu Kristo Yesu. ²⁵ Ajàn yìi mæ Paul à le ñghèe a nì mbii ñka ñghaa nto'otè nì innu a ñka ñghìrè innu jii i tsinè nì ànnu a ñka ntswàibii, nì ànnu ñlonj Njwi ñtsò'òtè misa'a yìi i ka yì zì aa, Felix à le mbo'ò nswonj mæ, "Tìgè mmà'àtè laa tsitsònjè. Wa mæ ka bú lòò noò i twonj gho ghu." ²⁶ A le si tsu'unè laa ñkii mbe nì mæ tá Paul à zì mfa ñkabè a mbo yu. Maa ajàn, à le si twonjè nni a ñgaa ñgaa a zì bo yu tanjè nì ñgàn.

²⁷ Ilòò i kà mæ aa ntsya jì baa, Porcius Festus a zì ñlogè abwarè Felix tsó Gúmnàa. Felix à le ñka ñlòò nì mæ tá baYuda kónjè yì, ntìgè ñghèe nì mbii ñlèè Paul a ndátsanjè.

25

Ajàn mæ Paul à le ñlòò mæ tá Kaisa à yu'u isa'à yi aà

¹ Festus à zì mæ ntswe wa mbù'u ala'a tsó Gúmnàa njwi jì tarè, ñlò a Kaisaria ñkò'ò ñghèe a Yerusalem. ² Bìlìi ñgànjà'a Nwì jì bo bitsyàsè bì baYuda bì le nzi ghu mbo, nswonj innu a atu Paul, ³ mbetè yì mæ tá à ghìrè ànnu a nd'i i mæ yu kónjè waa, ntsyase Paul tá à kò'ò ñghèe a Yerusalem, nlonj mæ bì le si tanjè mæ bì ka lèèntè a ñghèe a ñghèe yì a mánji. ⁴ Festus à le ñkwi'i a mbo bo mæ wa bì lèè Paul a Kaisaria, mbe nii, ñkì nswonj mæ yumbonj yu ka kii ghèè ghu a nì mú àtìi noò. ⁵ Ñghèe nì mbii ñswonj mæ, "Tsó mæ a bè la laa, tá nì too bità bím'ò'ò a titii bù tá bí'ibo ghèe. Belè mæ ànnu tsu a tswe a ñinjè ghu nu, bo ghìrè maa ajàn."

⁶ Festus à le ntswe bo bo a tìgè ñku'u njwi jì nifwaa kè jì ñghum, a bú ñsigè ñghèe fu a ala'a Kaisaria, àbèè a fù'ù mæ, a tswè a ñgò'ò Kòrè, ñswonj mæ tá bì zì nì Paul. ⁷ Bì

* 24:8 ìdìgè jù jii mæ i tswe a múm [] aa kaa i si a múm ñjwà'anè jì m'ò'ò tswè.

zi mē ni ghu, baYuda bya mē bi le nlò a ala'a Yerusalem ñsigē aa, bi le mb̄inè ñtəə ñkarisē yi nswonj innū ghu atu, nanjsē nninj innū jī t̄insē ghu nu, lā kaa ki' i ni m̄anjī yīi mē mbē bi di' i mē innū jya i nī innū n̄injkonj tswē. ⁸ Paul à le mb̄inè mē yu fi' i ilēē yi, ñswonj mē, "Kaa mē si gha ànnū tsu a nī n̄onjsē baYuda wō. Kaa mē si a mū ànnū tsu burē njwo wō, kē ñlonjē bē ànnū ndāmā'anwī, kē a nu Kaisa." ⁹ Lā àjàn mē Festus à le si ghīrē mē tā baYuda doritē aa, a betē Paul mē, "O kōn mē o kō' o ghēē a Yerusalem tā bi sa'a gho ghu a nī innū jū mē bi ninj a nu wō aa ε?" ¹⁰ Paul a kwi' i mē, "Mē tēē aa a ngō' o kōrē Kaisa, a adigē yīi bi tē' e ntswe nī nsā' a isā' a gha ghu aa. A nḡhēē a nī baYuda, tsi' i wōmbōnj, ò zi a laa mē kaa mē sī ànnū tsu a mbo bo wō. ¹¹ Mbē a bē yīi mē mē wō a n̄onjsē, kē mē mē ghīrē ànnū yīi tsu yīi mē mbē mē kwo ghu, bonj kaa mē si aa n̄iwo khē. Lā mbē a bē mē kaa ànnū tsu yīi mē bi ninj a nu mē aa, à sī ànnū n̄injkonj bē, bonj kaa mbē njū a wa' a gha a mbo bo fā. Mē lōc mē tā Kaisa à yu' u isa' a ghā." ¹² Festus à le ntigē nḡhaanē bo bi nḡan̄ bōc/ bi mbēē bi ji, ntigē njkwi' i ghu mbo mē, "Ajānjē mē ò bētē mē tā Kaisa à yu' u isa' a gho aa, ò ka ghēē a mbo Kaisa."

Ajànjē mē Paul à le ntəə a nsi Agripa bo Bernice aà

¹³ Atīi noō yī mō' o a ghē mē a ki t̄syā mfō Agripa bo Bernice bo zī a Kaisaria a ñkwērē Festus. ¹⁴ Bo bo tswē ñdūu njwi jī mō' o i t̄syā, Festus a swonjō ànnū sa' a Paul a mbo bo mē, "Nḡan̄tsanj yī mō' o à tswē faà mē Felix à le m̄at̄at̄. ¹⁵ Noō yīi mē ki ghēē a Yerusalem aa, bilīi bi nḡan̄mā' a Nwī bo bi bitā bi ala' a bi baYuda bi swonjō ànnū mb̄i' i nḡaa yī a mbo mē, mbētē nāa mē tā mē tsērē isa' a yī tā bi zwitē yī. ¹⁶ Mē swonj a mbo bo mē kaa à sī n̄onjsē baRoma bē mē, mbē bi fā njū yīi bi ninjē ànnū ghu nu a mbo bē bya mē bi ninjē ànnū ya ghu nu aa ti ghē mē bi sa' a isā' a yī a ki n̄tswe nī àbwarē nī a nḡhāa ànnū ñlonj innū jya mē bi ninj a nu yu aa. ¹⁷ A bē ñji' i ànnū yīi mē àjànjē mē bo le nzi faà aa kaa mē à ghē ñki' i noō ghēsē. Tsi' i ajānjē mē àbēē a le mfu' u aa mē le mburē ntswe a alōnjē nsa' a m̄isa' a, nḡhīrē bi zī nī ghu. ¹⁸ Bē bya mē bi le nninjē ànnū ghu nu aa, bi le mb̄inè ñtəə la kaa ñki' i ànnū yī bi yī tsu, tsi' i tsō ajānjē mē m̄i ki sī wa' atē aa, swonjō. ¹⁹ Bo le mb̄an̄nē ñswonjō bē ñnnū jīi bo bo ki si swūnjnē ghu, ñyonjē a njimē ànnū Nwī yaa, bo bi ànnū njū yī mō' o mē bi twonjē nī Yesu, yīi mē à lēē ñkwō, lā Paul a b̄an̄nē ñswonjō nī mē à tswēñnt̄i. ²⁰ Tsō mē mē ki wa' a gha ajānjē mē mbē mē lēntē majū ijānjē innū zī aa, mē betē Paul mē mbē a ghēē a Yerusalem tā bi lēntē ghu aa ε? ²¹ Lā Paul a b̄an̄nē mbētē mē yu lōc mē tā Kaisa tā à sà' a isā' a yī. Nswonj mē tā bi lōc yī nywe' e noō yīi mē Kaisa à ka fa akwi' i aà; mē tigē nḡhīrē mē tā bi tswa yī nlōc faà ñywe' e noō yīi mē mē ka yī too yī a mbo Kaisa." ²² Agripa a swonj a mbo Festus mē, "Mē nī àtu ibi' nū gha, mē ka kōnj mē mē yu' u nighāa ghu ntsū." Festus a swonj mē, "Oo lō yu' u nighāa ghu ntsū a yōc."

²³ Abēē a fū' u mē, Agripa bo Bernice, bo zī tsi' i nī n̄ifō, ñzi ñkuu wa a ndā n̄sa' a m̄isa' a, bo itu b̄isoḡyē ntsū' u, nī bitā bi njō' o àla' a bya. Festus à le ntigē nla' a bi lōgē Paul ñzi nī ghu. ²⁴ Festus a tigē nḡhaa a mbo bo nswonj mē, "Mfō Agripa bo bi bē bitsim bii bi tswē faà aa, nī yē a ghulā njū mē à tēə a nsi bù aa, àa njū wa mē baYuda le nninj innū ghu nu, ñswonj a mbo mē a noō wa yīi mē le nḡhēē a Yerusalem, ñki m̄bu zī nswonj faà, ñtonjē nī mē kaa à sī ku' unē mē tā à bu ntswe nt̄i aa. ²⁵ Lā kaa mē le ñki' i ñyē mē à ghīrē ànnū tsu mē mbē a kwo ghu bē. Tsō mē yumbōnj à bētē mē yu ghēē a mbo Kaisa aa, mē kà' à mē mē mē ka too yī ghu. ²⁶ Lā kaa mē sī nī ànnū yīi mē mbē mē nanjsē ñjwa' anē a mbo t̄afā' a ghā aa tswē. A bē ñji' i ànnū yīi mē mē zī nī ghu a nsi bù aa, mē mbē wō mfō Agripa, ò nanjsē mbētē yī a fā àkwi' i tā tā mē zī ànnū yīi mē mbē mē njwa' anē. ²⁷ Nlonj mē à ka bē aj̄njtē ànnū a mbo mē a ntoō nḡan̄tsanj ti ghē mē mē nanjsē njwa' anē innū jīi bi ninj ghu nu aa."

26

Paul a ghaà ànnū a mfi' i ilēē yi a nsi Agripa

¹ Agripa a swonj a mbo Paul mē, "Ghāà ànnū yīi ò tswē nī nḡhāa nlonj nḡaa yō aa."

Paul a tigē njentē a abō yī a ndōnj nḡhaa ànnū a mfi' i ilēē yi ghu nswonj mē, ² "Mē wā' atē mē mē nī njū àbōnjē atu nlonj mē mē tēə a nsi wō sii aa, a mfi' i Agripa, a nḡhāà ànnū ñlonj nḡōnj innū tsim jīi mē baYuda ninjē a nu mē aa. ³ Nlonj mē ò zī b̄in̄ōnḡōnj bi baYuda bitsim ñki nzi innū jīi bo swūnjnē ghu aa. Mē tigē m̄bu' u nī m̄bo a mbo wō mē tā ò tswa nt̄i gho nanjsē nyu' utē.

⁴ "BaYuda bitsim bi zī àkōrē n̄zī ya ñlōginē a noō mūñkhē ajānjē yīi mē mē le si tswē bi' i b̄ala' a bi' i a Yerusalem aa. ⁵ Mbē a bē mē bo swonj ànnū nī ñkonj bonj bo zī mē mē laa mbē njū yī mō' o a tit̄i bē bii mē bi yōnjē ànnū Nwī yī' i n̄ilī' i n̄ilī' i, ñlonj mē mē nī njū baFarisai aa. ⁶ Bi tigē nsa' a nāa faà ts̄its̄ōnjē aa nlonj mē mē bii ñkà' a yīi mē Nw̄injōnj à le ñkà' a a mbo bitāa bi' i ⁷ ts̄ē jī' i jya ñgh̄úm ñtsō baa i k̄i m̄be nī mē bo ka yī kwērē

ajànj mæ bo mii Nwí nî nti waa tsim nitugè ni sí'inè aa. Nlonj annu ma yú mæ bi be aa, baYuda tigè nnin innu a nu mæ mfo. ⁸ A ghírè àkè mæ tá à bə annu yí mæ a tsyanə a mbo bù a mbii mæ mbə Nwí a nyweensè bè a niwo aa ε?

⁹ “Mè, a nî àtu ibii nú gha mè le nansə mbii mæ a ku'unə mæ mè ghírè innu jì ghà'atè a nligitè ikúm Yesu mu Nazareth ghú. ¹⁰ Mè le nghírè maa ajàn a Yerusalem. Mè le si kwere ni midà'á a mbo bilii bi ngǎnmá'a Nwí, ntswatè ní bè bi Nwí bí ghà'atè mfəè ni a ndátsanjè. Bi yi ti zwitè waa mè kí mbeentə. ¹¹ A ni ñgàà jì ghà'atè, mæ le si niñj nî ñgi'í a nu bo a nî ndanghotə, ñgaansə ní waa mæ bi tuu annu yí mæ bo le mbii aa. Ntònjè gha i le nnanjsə nlwi a nu bo, mè tigè ntsə'ə ni àkòrè yaa nyonjè ní waa a ni njò'ə ila'a jì dānjè.

Paul a tāj ñgàn nlonj ajàn mæ Kristo à le mbənjə yi aa

¹² “Mè le ñkwere ada'a a mbo bilii bi ngǎnmá'a Nwí, bo toò gha mæ mæ ghèe a Damascus mæ mæ ghèe fà'a ma ghú ifà'a ghu. ¹³ A bè mæ a nti isí'inə mfo, mè yé ñkà'á wa mánjì yí i le nta ntsya nínòò, i ló a abure nsigə, nta ñkarisə gha bo bi bè bii mæ bí'ibo le si zinè aa. ¹⁴ Bì'í bitsim le ñwòkə a nsyè, mè yu'ù ñjì i ghaa a mbo mè ni ñghàà ni baHeber ñswonjè ní mæ, 'Saul, Saul, o tso'ə akòrè yaa aa a ya? O ləansə aa ibiinnú ghó mæ mbə ò ka nta ati yí tsə'è.' ¹⁵ Mè betè mæ, 'A ni wò wò aa ε Mmá'ambí?' Mmá'ambi a kwi'í mæ, 'A ni mæ Yesu wa yí o tso'ə akòrè yi aa. ¹⁶ Lá biinè ntəè ni mikòrè mó. Mè zi a mbo wò aa mæ mæ tso'ə gho ni ñgǎnfá'á ghà. Oo tigè ki swonj innu jii mæ ò yə nlonj ñgàà yí sii aa bo jii mæ mæ aa bú dī'í a mbo wò a ñjimè aa a mbo bè.' ¹⁷ Mè aa tigè kwere nòo a mbo baIsrael bo bitizí Nwí bii mæ mæ aa too gho a mbo bo aa. ¹⁸ Mè too nòo a mbo bo aa mæ tá ò ña'a mí'í myaa, mbənjə waa bi fē'e a múm itugè nzi ñkuu a múm ñlaa idigè, i fi'í waa a mum midà'á mí Satan i zi ni bu a mbo Nwí tá tá Nwí à li'inə ifānsənnú jyaa, tá bo yi ñkwere abwarè yaa a titi bè bii Nwí à ghírè waa bi laa ntsya a ñjim àbiintii yaa a nu mæ aa.

Paul a ghaa' annu nlonj ifà'á yi

¹⁹ “Tsò mæ a bə la aa, Mfò Agripa, kaa mè le ñki'í atu tii a nghírè annu yí mæ njèè təè təè ma yú yí mæ i le nlo a abure aa i le nswonjè aa. ²⁰ Mè le lògìnè a Damascus, ñghèe a Yerusalem, ñkarə a ala'a Yudea tsi'í tsim, ñki ñghèe a mbo bitizí Nwí, ñswonjè ni a mbo bo mæ tá bo bənjə mántii myaa, nime'e innu jì bí jyaa, mbənj mbii a mbo Nwí, ñka nghírè innu jii mæ i dī'í mæ bo bənjə mántii myaa aa. ²¹ Aá ñji'í annu yí mæ baYuda le mbənjə gha a ndámá'anwí ñlòò mæ bi zwitè gha ghu aa. ²² Í zì kù'ù sii, Nwíngònj a kwetè nàa, àjànjè mæ təè faa aa, mæ kè'ènə a mbo bè bí kəgə bo bi bí wè, ñswonjè aa tsi'í annu yí mæ ngǎntoo Nwí bo bi Moses le nswonj mæ i ka yí fē'è aa: ²³ Mæ Kristo wa à le ntswe ní ñyè ñgi'í, ñki nswonj mæ àjànjè mæ à ka yí bə ntsyambii a nyweenə ni niwo aa, àa tigè kè'ènə ñkà'á ntswéntii a mbo baYuda bo bi bitizí Nwí.”

²⁴ Ajànjè mæ à kà mæ aa ñghaa ma mùu ajàn nfi'í ní ñlèè yi aa, Festus a tɔnjè ñswonj mæ, “Paul, ò baanè. Wa ànjwá'anə yí mæ ò yègə si'í aa, a ghírè ò baanè.” ²⁵ Paul a swonj mæ, “Taà ghà nù yí ñwè Festus, wa kaa mè si baanè. Mə swonj aa tsi'í annu ñinjonj yí mæ a tse ghu aa. Mè kii ñghaa tsi'í tso nù yí mæ kaa mitsyè ma si burè. ²⁶ Nlonj mæ mfo ghú à zì ñnnú jú tsimè, mè tigè ñghaa ghu mbo ti bo'ò. Nlonj mæ mè zi mæ kaa annu yú yí tsu a si ghu tswé tighè à zì, mbii'í mæ kaa bi le ñki'í yí tsu a alò'òsè ghírè.

²⁷ “Mfò Agripa, ò bii annu ngǎntoo Nwí jya aa ε? Wa mè zi mæ ò bii.” ²⁸ Agripa a betè Paul mæ, “O wà'atè mæ mbə ò logè tsi'í mútii noò ghulá, ñghírè gha ni Krisən aa ε!” ²⁹ Paul a kwi'í mæ, “Kè a logè àtii noò kə andanjə noò, bənj niyà'è na a mbo Nwí à ni mæ wò ni bè bitsim bii mæ bi yu'ù annu yí mæ swonjè sii aa tá bo bə tsi'í tsò mè, lá kaa wa'á ní àtsanj yú tswé.”

³⁰ Mfò wa ni Gúmnàà wa, ni Bernice bo bi bè bya mæ bo le ntswe aa, bi le mbiiinè. ³¹ Bo ghèntè mæ, ñtigè nswonjè a titi bo mæ, “Kaa nù ghú à si annu yí tsu ghírè mæ mbə bi zwitè yi kə niñjè yi a ndátsanjè.” ³² Agripa a swonjè a mbo Festus mæ, “A ghírè mbaa tuu betè mæ yu ghèè a mbo Kaisa bənj bí'inè mà'atə yi.”

27

Ajànj yí mæ Paul à le ñkuu abanjè ñki ñghèe a Roma aa

¹ Nòò yí mæ Festus à le mbii mæ tá bí'í kuu abanjè ñki ñghèe a Itali laa, bi tigè nfa Paul bo bi ñgǎnatsanj jì mɔ'ə a mbo Julius, atu bisogyè baRoma yí à le si tsyāsə ntsú ntsò Kaisa yí wè laa. ² Bì'í le ñtigè ñkuu abanj a Adramyttium, yí a le si ghèè ni a idigè aghənjè ñki a mbù'u Asia aa, ñtigè ntoo ñghèe. Aristacus, nù Macedonia yí mæ à le nlo a Tesalonika aa à le ñghèè bí'ibo. ³ A bè mæ a njwi yí i le nyòntè aa bí'í ghèè ñkuu a

Sidon. Julius à le nlentə Paul siginè ntigə mma'atə yi mē tā à ghēe nghanṭə ika'á ji tā bo tigə nlentə yi siginè nfa njoo jii mē i le si we'e ghu mbo aa.

⁴ Bi'í le mbù n̄ghēe n̄kuu aban̄ə n̄ki ya, lá tsǒ mē afisè a le si tsyá n̄zi n̄aa a nu bi'í aa, bi'í le ntigə mbəñ n̄ghanṭə n̄ghēe n̄tsyá a n̄i mbèè k̄n̄ki a Cypres yii a le n̄k̄n̄ṭə afisè aa. ⁵ Bi'í le ntigə n̄ka n̄too n̄ki miyaa wa n̄ghanṭə ni a mbèè ala'a Cilicia, bo Pamphylia, ntigə n̄ghēe n̄kuu a Myra a mbù'u Lysia. ⁶ Maa adigə atu bisogyè ya a le nyə aban̄ yi mo'ɔ mē a le n̄lo a ala'a Alexandria, n̄too n̄ghēe ni Itali, n̄niñə yi'í ghu.

⁷ Bi'í le si tigə n̄ghēe tsi'í àbòò bɔɔ a n̄i n̄jwi j̄i ghà'atə, nan̄sə nyə n̄gi'i mbəñ tigə z̄i ghanṭə tsyá a mbèè n̄jò'ò ala'a Nidus, kaa fifə̀rə wa kaa à le wa'á bi'í mē bi'í ghēe maa mbèè, bi'í tigə n̄ghanṭə nsigə a mbèè k̄n̄ki Crete, mbəñ n̄ghoɔ ghēe tsyá a mbèè Cape Salmone. ⁸ Bi'í le n̄ghèè n̄i mb̄i'i, n̄ghanṭə n̄ghēe wa mbèè n̄ki, n̄ghēe nywe'e a adigə yi mo'ɔ mē bi'í le si twon̄ə ni Safe Harbors aa, adigə yii mē kaa agha'a a le n̄wa'á sà'á a n̄lò ghu n̄ghēe a ala'a Lasea aa.

⁹ Akòrə n̄itəə ya a le ntigə n̄tsyano si'í tsǒ mē a le ti bə maa noò aa le nòò n̄ghēe a n̄ghaa a m̄m̄ n̄ki à tsyá mē n̄lon mē bi'í le ntigə m̄n̄j̄i si'í, le bon̄ njwi Nsi'tə̀ ibi* i k̄i mē n̄tsyá aa, Paul a tigə n̄di'itə waa, ¹⁰ nswon̄ mē, "Bitaa, mē yə mē akòrə n̄itəə yù, n̄loginə faa, a ka z̄i n̄i n̄gi'i si'í si'í; bi ka bwe njoo bo bi'í aban̄ yù tá bə ki n̄kwokə." ¹¹ Lá atú bisogyè ya kaa à le n̄wa'á annù ya mē Paul à le swon̄ aa yu'utə̀ n̄ban̄nə nan̄sə nyu'utə̀ aa bə annù yii mē n̄tsyasə aban̄ ya bo bi'í mb̄on̄ aban̄ ya bo le nswon̄ aa. ¹² Kaa adigə ntəə aban̄ ma ya a le wa'á k̄i mb̄on̄ə a n̄tswe ghu a noò n̄fə̀ə. Bə bi'í ghà'atə tigə n̄swon̄ mē tá bo ghēe n̄i mb̄i'i, n̄ka n̄gaansə ada'á yaa mē mbə bi'í ghēe nywe'e a Fonix, yii mē à le mbə adigə ntəə aban̄ a Crete, n̄lii n̄i mb̄i' n̄sa'a noò a bə n̄kwabə, nyu'utə̀ ghu tá noò n̄fə̀ə wa tá à mē.

Afisè yi t̄i a n̄ki miyaa

¹³ Afisè yi b̄on̄ə a le n̄ka n̄tsyá n̄lo ni mbèè mb̄i' n̄tii n̄ka n̄tsyá, bo m̄oòntə̀ mē mbə bo ghēe n̄i mb̄i'i, ntigə mbwee at̄i n̄twá aban̄ ya, n̄loginə n̄ka n̄ghanṭə n̄ghēe ni a mbèe ala'a Crete. ¹⁴ Tsi'í maa n̄i at̄i noò, afisè yi wè yii mē bi'í le si twon̄ə ni "northeaster" a ló wa k̄n̄ki n̄z̄wu nsigə; ¹⁵ n̄tii aban̄ ya bi'í tigə n̄ma'atə a tigə n̄tii n̄lon mē kaa bi'í le wa'á zi a mbu n̄ka n̄ghèè n̄i mb̄i'i aa. ¹⁶ Bi'í z̄i nywe'e a k̄n̄ki Cauda ntigə n̄ghanṭə n̄tsyá a mbèè yii mē afisè a le mb̄onə ghu aa, nyə n̄gi'i mbəñ swūn̄ə akānu'u aban̄ ya k̄o'osə ghu m̄m̄ kwere. ¹⁷ Bo k̄o'osə mē aa n̄ki tigə kwere ibii aban̄ wa ni m̄n̄k̄irə. Ajāñ yii mē bo le si bo'ɔ mē mbə aban̄ ya a z̄i n̄kuu a m̄m̄ àwāñ a ghəñə n̄ki Lybia aa, bi'í le sigisə ayoo yii mē a gh̄irə mē tá aban̄ ya a tigə n̄lərə n̄ghēe tsi'í àbòò àbòò, ajāñ yii mē afisè ya a le si t̄i aa. ¹⁸ Abèè a f̄u'ù m̄ə, bo tsu'u n̄ka fi'í n̄i abè'è m̄ma'a wa m̄m̄ n̄ki n̄lon mē afisə ya a le si tsigə aban̄ ya si'í si'í aa. ¹⁹ A bə mē a n̄jwi yii i yon̄tə aa, bo k̄i n̄tsu'u n̄ka mma'a n̄i njoo aban̄ jya ji mo'ɔ a m̄m̄ n̄ki. ²⁰ Afisè ya a le n̄ghèè n̄i mb̄i'i a n̄i n̄jwi j̄i ghà'atə kaa n̄u wa'a noò kə fin̄j̄on̄ ni n̄li'í yə. Bi'í le nyə mē kaa m̄n̄j̄i n̄khə n̄iwo kaa à le n̄wa'á bə.

²¹ Tsǒ ajāñ mē a le si baa bon̄ bə bya tswe mē a n̄jwi j̄i ghà'atə ti j̄i aa, Paul à le ntəə a tit̄i bo nswon̄ a mbo bo mē, "Bil̄m̄ bá, a le mbaa mbəñ mē bon̄ n̄i le nyu'u annù ya mē mē le nswon̄ aa, kaa wa'á a Crete m̄'atə, bəə bon̄ kaa afisè ya a si'í n̄i aban̄ yù tá, kaa bi'inə wa'á ndūu njoo ghu mē bi'inə m̄'á mē a n̄ki aa bwé. ²² La tsits̄on̄, mē bù'u mbo mē tá n̄i ts̄wa m̄nt̄i muu, n̄lon mē kaa n̄u yi m̄f̄u'ù kaa à ka wa'á n̄tswēnt̄i ȳi bwé. A ka kii bwe tsi'í aban̄ yù. ²³ Nlon mē a gh̄irə mbə n̄atigə tsi'í sii aa, angel Nw̄i, wa mē mē gha'asə aa, a z̄i a mbo mē, ²⁴ nswon̄ mē, 'Tsee ki bo'ɔ mbá Paul, wa ɔ tswe n̄i n̄ghēe ntəə a n̄si Kaisa; yə, Nw̄i, a n̄j̄m̄ àb̄on̄ṭ̄i ȳi, à k̄i mē n̄fa n̄tswēnt̄i bə bú b̄its̄m̄ b̄ii mē búbo tswe aa a mbo wò.' ²⁵ N̄i tigə n̄ts̄wa m̄nt̄i muu mbá bil̄m̄ bá n̄lon mē mē n̄iñ n̄ti ghá a nu Nw̄i, mb̄i'i mē annù yii mē à swon̄ a mbo mē aa a ka f̄è'è tsi'í maa ajāñə. ²⁶ La bi ka tigə t̄i ȳi'inə i ghēe fi'isə a mbèe k̄n̄ki yi mo'ɔ."

²⁷ A bə mē n̄i n̄ti itugə n̄i n̄jwi yii i le ntigə nywe'e n̄igh̄m̄ n̄tsò j̄i ni kwá aa, afisè ya a le mburə ki t̄i ȳi'í wa m̄m̄ n̄ki Miditerinea, n̄gāñt̄i aban̄ jya yə mē bi'í ghèè mē n̄ka nywe'e a mbèè aghəñə n̄ki. ²⁸ Bo le ntigə m̄figə n̄tsotə̀ n̄ki ya, nyə mē à le mbə tsǒ bimeta m̄ighum mi n̄ikwá. Abāñtə̀ atsyá a bú m̄figə nyə mē à le mbə bimeta m̄ighum mi n̄tarə. ²⁹ Bo k̄a mb̄o'ɔ ni mē à ban̄ ya a ka ȳi f̄u'ù alansə n̄ḡo'ò ntigə mma'a it̄i n̄tswá aban̄ j̄i n̄ikwá wa n̄j̄m̄ aban̄, n̄tswe ntigə n̄tsa'atə Nw̄i mē abèè à fu'u. ³⁰ N̄gāñt̄i aban̄ jya i le ntigə n̄lobitə̀ mē bi'í khə waa, le bon̄ bi'í sigisə mē m̄nt̄sirə̀ àkānu'u wa m̄m̄ n̄ki, m̄bagilə̀ ni mē bo tsyá n̄ghēe a m̄m̄'a àyoo n̄tswá aban̄ ya ȳi mo'ɔ wa n̄si aban̄ə. ³¹ Paul a tigə n̄swon̄ a mbo n̄di'í bisogyè wa bo bi'í a mbo bisogyè bya mē, "Wá n̄gāñt̄i aban̄ j̄i

* 27:9 Njwi Nsi'tə̀ ibi kə n̄jwi n̄si'isə nu ti j̄i (Lev. 16.29-34)

bə tuu fāa mūm aban̄ tswə, boŋ kaa mə mbə n̄ wa'ə yweenə." ³² Bisogyè bya tigə ŋkwye ŋk̄irə akānu'u wa a tigə ñlərə ŋghɛ.

³³ Abɛ̀ɛ a kà mē aa ŋwanə, Paul a bu'ù m̄bo a mbo bə bya b̄tsim mē bo j̄i ayoo, ñswon̄ə n̄i mē, "Sii āā ñjwi ñghūm ñtsò j̄i ñikwà mē n̄i tswə n̄ibo'ò nyu'utə, ntswe tsi'í t̄i j̄i. ³⁴ Mē gaansə ghuu mē n̄i j̄i ayoo n̄i j̄i t̄a b̄oo tswə nt̄i. Wa kaa tsi'í n̄on̄ə át̄u ñu yí m̄fũurə a tit̄i b̄u kaa i k̄a wa'ə b̄wɛ." ³⁵ Nòò yii mē Paul à l̄e n̄swon̄ laa a aa, n̄logə abaa, mfa mbi'ikə a mbo Nw̄i a n̄si mi'i bo bitsim, m̄batə nkurə. ³⁶ Bo b̄tsim l̄e ntigə n̄tswa m̄int̄i myaa, ŋki n̄l̄oo m̄iji n̄ji. ³⁷ Bə l̄e n̄tswe wa m̄um aban̄ ŋkh̄i j̄i baa n̄i m̄ighum mi sambaa nt̄sò nt̄o'ò. ³⁸ Bo bitsim j̄i mē ñyurə, ntigə mfi'i misan̄ m̄tsim m̄i mi l̄e mburə aa mma'a a ŋki mē t̄a aban̄ ya yan̄sə.

Ajànə afisə ya a l̄e nsatə aban̄ ya aà

³⁹ Abɛ̀ɛ a fù'ù mē, kaa bo wa'ə adigə ya mē bo l̄e n̄tswe ghu aa nan̄sə nzi. Nyə adigə yí m̄o'ò a bə tsò aghəŋə ŋki yii mē àwāŋ a l̄e n̄tswe ghu aa, ntigə ñl̄oo mē bo ywe'etə swun̄ə aban̄ ya i ghɛɛ n̄i yu maa adigə, ⁴⁰ Bo l̄e ntigə ŋkwye it̄i n̄tswà aban̄ jya m̄a'anə a ŋki, ŋki ntentə m̄an̄k̄irə m̄i mē bi l̄e ŋkwerə mb̄i aban̄ ya ghu aà; ntigə ŋko'osə at̄sə'ə nt̄i aban̄ ya yii a l̄e n̄tswe a n̄si aa mma'atə, aban̄ ya a tigə ŋghɛ wa aghəŋə ŋki. ⁴¹ Aban̄ ya a l̄e mb̄an̄nə ghɛɛ m̄fuu yí wa ñi àwāŋ n̄tso nsigə ŋghɛ a nsyɛ. Nsi aban̄ wa l̄e ŋkuu wa m̄um àwāŋ kaa wa'ə b̄u n̄tsiginə. Ìk̄an̄nə ŋki i b̄an̄nə ntigə m̄batə ñjim à ban̄ ya a b̄a'ə b̄a'ə.

⁴² Bisogyè bi l̄e n̄l̄ò mē bi zwitə ŋgāŋətsan̄ jya t̄a bi tsuu yo'ò ŋki wa i kh̄ək̄ə. ⁴³ Tsò mē atu bisogyè ya a l̄e si l̄oo nyweensə Paul aa, à l̄e ŋk̄i mē bi tsuu ma ya ànn̄u l̄ò gh̄irə. Mban̄nə n̄swon̄ mē bə b̄ii mē bi z̄i nyò'ò ŋki aa, t̄a bi fuu nyò'ò ŋghɛ m̄fɛ'ɛ a aghəŋə, ⁴⁴ t̄a àbùgə bə tigə n̄tswa plank bo bi ìb̄a'ə plank aban̄ jya ntigə nyò'ò ŋghɛ m̄fɛ'ɛ a n̄ta'ə. Ma mùu n̄i m̄an̄ji bə bitsim l̄e ntigə nyò'ò ŋghɛ m̄fɛ'ɛ wa aghəŋə ŋki s̄iginə.

28

A ala'a Malta

¹ Ajān̄ yii mē bi'í l̄e ŋkhə ñiwo ntigə nzi ŋkuu a aghəŋə ŋki s̄iginə aa, bi l̄e n̄swon̄ a mbo bi'í mē k̄um k̄an̄ki wa, à n̄i Malta. ² Bala'a bya l̄e nan̄sə n̄tswe ñi àb̄on̄ənt̄i a nu bi'í ntigə ŋgh̄irə ñi ñnn̄u j̄i s̄iginə a nu bi'í. Ajān̄ mē mb̄əŋ i l̄e si loo, idigə i fwe aa, bo l̄e ŋh̄etə m̄o'ò ŋkwerə yí'í ghu. ³ Paul, à l̄e ŋghotə it̄i ŋkwee j̄i m̄o'ò a n̄t̄oo wa n̄i m̄o'ò. A k̄a mē aa n̄t̄oo aa, tsò mē m̄o'ò wa i l̄e i l̄oo aa, no i fɛ'ɛ wa ñi ŋkwee n̄loo ab̄o yí ñjəŋə ghu. ⁴ Ajān̄ mē bala'a bya bi l̄e nyə no ya i j̄əŋnə ghu abo aa, bo tigə ñswon̄ə ñi a tit̄i bo ñi mē, "Kaa àj̄n̄k̄ə a s̄i ghu tswé wa ñu gh̄ulà à ñi ñzwit̄ə ñu. Ka mē à kh̄ə ñiwo n̄i ŋki aa kaa b̄an̄w̄i bi wa'ə b̄ii mē t̄a à tswə nt̄i." ⁵ La Paul a mi'í no ya i wò wa n̄i m̄o'ò, kaa ŋki'í ñi ŋgi'í yí tsu tswé. ⁶ Bo l̄e si tigə nyu'utə ñi mē idigə nú j̄i i ka ko'okə, k̄ə mē à ka w̄ik̄ə wò i kwo. L̄á, ajān̄ə mē bo l̄e ntigə nyu'utə nyu'utə kaa ànn̄u yí bi yí tsu ka ki'í fɛ'ɛ aa, bo tigə ŋkwen̄sə m̄int̄i myaa ntigə n̄swon̄ə ñi mē à ñi n̄w̄i yí m̄o'ò.

⁷ Nyon̄tə maa adigə k̄an̄ki, adigə nsyɛ yí m̄o'ò a l̄e n̄tswe ghu, m̄bə yí m̄f̄o yii à l̄e n̄tswe maa k̄an̄ki, ik̄um yí i bə Publius, à l̄e n̄logə yí'í, ñl̄entə yí'í tsi'í s̄iginə a ñjim ñjwi j̄i tarə. ⁸ Ta bi Pablius à l̄e n̄n̄on̄ ŋgho'ò n̄i fiba bo bi àtoonsə. Paul à l̄e ŋghɛɛ ñghantə yí, n̄tsa'atə Nw̄i, ñn̄on̄sə mb̄o m̄i ghu atu a t̄i. ⁹ Ajān̄ mē a l̄e m̄fɛ'ɛ laa, àbùgə bə b̄ii bi l̄e n̄tswe wa k̄an̄ki n̄tswe ñi m̄ighò'ò a nu bo aa, bo l̄e ŋki nzi bi ghurə waa. ¹⁰ Bo l̄e ntigə n̄təŋə yí'í ñi ñjoo j̄i gh̄a'atə a ŋghu'usə yí'í ghu. Nòò yii bi'í l̄e mb̄u ŋkuu aban̄ə ŋki mē bi ki ghɛɛ aa, bi ñiŋ ñjoo tsim j̄i mē i l̄e mbon̄ a mbo bi'í aa wa m̄um aban̄ə. ¹¹ Bisāŋ tsyà mē bi tarə, bi'í tigə ŋkuu a m̄um aban̄ yii mē a l̄e n̄l̄o a ala'a Alexandria, bi twon̄ə ñi ik̄umə aban̄ ya ñi "M̄imfa'a mi Nw̄i" mē a l̄e ŋkh̄ə m̄fə'ə yí t̄i wa, n̄təw̄ wá k̄an̄ki. ¹² Bi'í l̄e ŋghɛɛ ñywe'e a Syracus m̄fɛ'ɛ n̄tswe ghu ñjwi j̄i tarə. ¹³ Bi'í l̄o mē ghu ŋkarə ŋghɛɛ nywe'e a ala'a Rhegium m̄fɛ'ɛ n̄tswe ghu, ñjw̄i i tsyà mē yí m̄fũurə afisə a l̄o a mb̄u'unt̄i ŋko'ò, à t̄i mē t̄i bə ñi ñjwi j̄i baa, bi'í ŋghɛɛ ŋku'u a Puteoli. ¹⁴ Bi'í l̄e nyə b̄oo bi Kristo ghu. Bi tigə ñl̄ogə yí'í bi'ibo tswé ghu ñjwi j̄i s̄ambaà. Ma mùu ajān̄ bi'í l̄o ghu mbu ntigə ŋghɛɛ a ala'a baRoma. ¹⁵ Ajān̄ mē b̄oo bi Kristo b̄ii bi l̄e n̄tswe ghu bi l̄e nyu'u mē bi'í z̄i mē aa, bo l̄e n̄l̄o ñi idigə tsi'í tsò m̄itaa Appius bo bi àdigə yí m̄o'ò mē bi l̄e si twon̄ ñi Nda biḡi j̄i Tarə, ñzi mb̄oo yí'í. Nòò yii mē Paul à l̄e nyə waa laa, à l̄e mfa mbi'ikə a mbo Nw̄i, ñt̄i yí i kuù.

Ajàn̄ mē Paul à l̄e n̄tswe a ala'a baRoma aà

¹⁶ Nòò yii mē bi'í l̄e ŋkuu a ala'a baRoma aa, bi l̄e mmà'atə Paul mē t̄a à ghɛɛ ŋka n̄tswe tsi'í yu, mfa sogyè yí m̄fũurə a b̄e n̄i.

¹⁷ Ñjw̄i i tsyà mē j̄i tarə, a twon̄ bitsyàsə bi baYuda b̄ii bi l̄e n̄tswe wa adigə aa t̄a bi z̄i. Bo z̄i mē, a swon̄ a mbo bo mē, "Bil̄im b̄a, ka mē kaa mē l̄e ŋki'í ànn̄u tsu gh̄irə a

nu bê bi'inè, kě ni nòhşè bitàà bî'inè, bi le ntswa gha tsi'í tsò ngànjàtsan, ñlògè gha a Yerusalem ñzi mfa a mbo baRoma. ¹⁸ Ajànj mē bi le nlèntè gha ghè mē bi mà'atè ghá ñlòj mē kaa bo le ñkí'i annū tsu a múm isa'a mē yè mē mbè a ghírè bi zwi'tè gha aà. ¹⁹ Lá àjànj mē baYuda le ntuu aa, kaa annū yí ghírè yí dānj a le wa'a a mbo mē bê, ma mūu ajānj, mē tigè mbetè mē bi tsysæ gha a mbo Kaisa, ka mē kaa mē sî nî annū dānj a ñnj a atu bála'a ba tswé aà. ²⁰ A bē ñji'í annū yíi mē mē twònjè ghūu mē mē yè ghūu i kii ghàa a mbo bù aà. Nlòj mē àtsanj yù a tswé a mbo mē aa ñlòj ñkwitu annū yíi mē balsrael bē aà."

²¹ Bo le ñkwi'i ghu mbo mē, "Kaa bî'í sí aṅwà'ànè yi dānj m̀bi'i ngàa yò a Yudea kwèrè. Kaa ndim yí'í yí tsù yíi à lo a ndùgè ñzi aa, kaa kí'i annū yí bi yí tsu ñlòj ngàa yò kî nswonjè. ²² La bî'í ka kòh̄tè nyu'u joò ñm̀dòntè. Ngheé ni ndám̄anjònj ma yú mē o swonjè nî annū yi aa, bî'í zi mē idigè tsim̄ jii mē bo ghèè ghu aa, bē ghàa ñtuu nî annū yí fii yíi bi dî'í aà."

²³ Bo le ñlèè ñjwi bo bi ghà'à ñgha'a zî ñtsi'í yi a nda yíi mē à le si tswé ghu aa, a tigè ñnanşè ñghaa a mbo bo, ñlòginè tsi'í a títugè a mbà'a mbà'a ñywe'e a ñkwé'fò. Nto'òtè nî annū ñlòjè annū ñifò Nwí. Nywe'etè nî a ñghírè mē tá bo bii Yesu Kristo, ñyonjè ni ajānj mē bi le ñjwà'ànè ni nòhşè Moses ñghèé nywe'e a ni ngānjntoo Nwí. ²⁴ Bo bi m̀'ò'ò le nyu'u annū ya mē à le nswonjè aa mbii, bî m̀'ò'ò bi tuú. ²⁵ Bo le ntigè ñlò ntigè ñghèé nî waa kaa wa'à biinè, àswùñnè a fè'e a titi bo, a noò yíi mē Paul à le nswonjè annū yúlà mē, "Azwí Nwí a le nswonjè tsi'í annū ñikoj a mbo bità bi bitàa buu ñtsya a ñjim̄ ngānjntoo yí Yesaiah mē,

²⁶ 'Ghèé a mbo bē buà ñswonjè a mbo bo mē,
Nî ka yí kî ñnanşè yu'u lá kaa atú yuu wa'a ghu ka ñlaa.
Nî ka yí kî ñanşè yè kaa mi'í muu wa'a ghu laa.

²⁷ Nlòj mē m̀nti'í mi bê bù luu nî àjñtè.
Bi jesè ñtòh̄nè jyaa kaa bo wa'à nî ñnnù bú ñyu'u,
ñkuse mi'í myaa,
mbi'í bo ló ñyè nî mi'í myaa,
ñkí nyu'u nî ñtòh̄nè jyaa,
ñkí yu'u m̀nti'í myaa laa ghu,
mbəñkə waa, nzi a mbo mē, mē ghurè waa.

²⁸ "Tà à ñanşè ñlaa atu bù mē wa bi tòò mē annū ajānj mē Nwí yweensè bê aa a mbo bitàzi Nwí; bo ka yu'utè." [²⁹ A swònj mē ñnnù ma jú aa, baYuda bya bi tigè ñlò ñghèé waa, ntigè ñghaa tsi'í mbè annū a nî ñnnù ma jú jii mē à le nswonjè aà.]*

³⁰ Paul à le ntigè ntswe ghu ñlòò ji baa i kò'ò ñluu, ñtswe nî a nda yíi mē a le ñlòò tsi'í yù ñtigè ntu, ñkwèrè ni bē bitsim̄ bii bi zî a nyè yu aa, ³¹ ñswonjè nî annū ñlòj annū ñifò Nwí, ñkii ndi'í nî ñnnù ñlòj Mmà'ambí Yesu Kristo ni ñsi ni ñsi, kaa wa'à b̀'ò'ò, kaa ñù tsù a kí'í ni ñgi'í ghu mbo fá.

Àŋwà'ànè Paul a mbô ñghòtê BaROMA

ÑJ'INNŪ ANWÀ'ANÈ YŪ

A àŋwà'ànè yŷ aa a le ñŋwà'ànè Paul a mbo ñghòtè a Roma. A le ñŋwà'ànè aa a nswonj mæ yu lòo nzi nyè waa, tà bo bo fa'atè, lá mbòŋj tà à zì nyè waa, à le ñŋwà'ànè annù ñlòŋj ntoo yŷ ñsiginè ya mæ Mmà'àmbi à le ntwoŋj yì mæ yù ka nseensè aa. A ñghotè BaRoma aa a le ntswe BaYuda bo bitizi Nwì bii bi le ñlò maa ala'a bo bì a itoo dån. Ma la a bè mæ Paul à le si ghàa aa a mbo bàYuda (2.17-4.25) bo bì a mbo bitizi Nwì (1.13-15; 11.13).

Paul à fá àtu annù yŷi mæ yu lòo ñghàa ghu aa tsi'ì a ñlògìnè (1.16-17). Ntoo yŷ ñsiginè ya ì tswè ñì midà'à a nyweensè bè bitsim bii mæ bi bii Kristo aa, baYuda bo bì bitizi Nwì. Ntigè nanjsè ñlògè noò ma mùu ñì àŋwà'ànè ñtò'otè annù yŷi mæ a tswè a ñì ñtoo yŷ ñsiginè aa. 'Mfoo nswonjè a ajånj mæ bè bitsim bi ghìrè mæ ibi, ntigè tswè a sà'a agha'a bo bi Nwì aa. Kaa mbè ñòŋsè a wa'à bè yweensè. Nwì a ghìrè annù bè a tsinè ñtsya aa a ñjim àbiintii a nu Kristo. Paul a tigè ñghèè ñì mbii ghàa ñlòŋj ntswèntii yŷi mæ ñj à tswè ñì yu a múm Kristo aa. Ngånmbii Kristo à tswè ñì mbòoŋè bo Nwì. Azwì a ghìrè kaa wa'à àbù'ù a mbo ñòŋsè bo ñìwo mæ ñì bu'utè ñì bè aa bù mbè (7.24-8.3). Paul à ghàa ntsò'otè ñji'ì annù yŷi mæ ñòŋsè à tswè ghu aa (5-7), ñtigè nanjsè ñghàa siginè ñlòŋj ntswèntii a múm Azwì, ñdi'ì ifà'a Azwì a múm ntswèntii Krisèn. A ghìrè Azwì Nwì ñjù tigè ñtswe ñì ñtswèntii yŷi ñfii (11). Bè bii mæ bi tswè ñì Azwì yŷi Làa aa a tsyàsè ñì waa a ñì innù tsimè. Ñjù yŷi mæ à si ñì Azwì Kristo tswè aa, kaa à si Krisèn bè (8.9).

Ñghèe a ñì annù baYuda bo bì à yì bitizi Nwì, ñswonj mæ a le ntanjè Nwì ñghìrè mæ tá baYuda tuu Kristo tá fa abwarè a mbo ñŋwè'è mu ñjù ñtsim tá ì zì Nwì a ñjim ibòŋj yì a mum Kristo. Lá à ka yŷi ti bè ñì a ñjim tá baYuda bønjkè waa mbii Kristo ñyweenè. Paul a tigè mbu ñghèè ñì mbii ñswonjè ajånj mæ bè bii mæ bi tswè ñì ñtswèntii yŷi ñfii a múm Azwì bi tswè ñì ñka nzi ñì àkòrè nizi yaa laa. Bi tswè ñì ñfa mibàmínù myaa a mbo Nwì ì kì fá'a ghu mbò. Bi tswè ñì àkòŋnè, mbò'otè ñì bisa'a bi ala'a, ñlògè ñì innù jì siginè ñtsya ñì ibi ghu, ñlòo ñì bimånji bitsim a ntswe ñì mbòoŋè bo bì bè bitsimè.

Bi yatè àŋwà'ànè yŷ aa laa:

1. Nji'ì annù àŋwà'ànè yŷ bo bì àtu annù 1.1-17
2. Ajånj mæ ñjù a lòo mæ Nwì à yweensè yì aa 1.18—3.20
3. Ajånj mæ Nwì a yweensè bè aa 3.21—4.25
4. Ntswèntii yŷi ñfii a mum Kristo 5.1—8.39
5. Israel a múm àtanjè Nwì 9.1—11.36
6. Akòrè nizi bòo bi Kristo 12.1—15.13
7. Innù ntsirè ñjim bo bì àtsà'atè Paul 15.14—16.27

¹ Aa mæ Paul àbù'ù Yesu Kristo yŷi mæ à le ntwoŋj gha a ñì ñgånjntoo yŷi, ñtsò'ò ñlèè mæ mæ ka nseensè ntoo Nwì yŷi ñsiginè ² yŷi mæ à le ñkà'à a mbo ba mbii ññij a ntii ñgånjntoo jì bo ñwà'ànè a múm àŋwà'ànè Nwì aa. ³ Ntoo Nwì yŷi ñsiginè ma yŷi ì tswè aa ñlòŋj Mú yŷi Yesu Krsito Mmà'àmbi yŷi'ìnè yŷi mæ, a múm ñjyánu, à le mbè ñjù àtsè David aa. ⁴ Lá a múm Azwì Nwì, Nwì à le ñdi'ì ñì midà'à mí wè mæ à ñì Mú yŷi a ajånj yŷi à le nyweensè yì ñì ñìwo aa. ⁵ Ntsya ghu ñjim Nwĩŋgòŋj a tigè ñfa abwarè a mbo bí'ì mæ tá bí'ì kwera ibòŋj Nwì ñki ntigè mbè ñgånjntoo Kristo, ñlòŋj aa ñghaa Kristo, mæ mbè a tigè ñlògè bè a ñì itoo tsim ñzi ñì bu mæ bi bii yŷi ñka nyu'uanè nii. ⁶ Bù bii mæ ñì tswè a Roma aa, bii mæ Yesu Kristo à kì ntwoŋj ghuu mæ tá ñì bè bè bi aa, ñì kì ntswe ghu abò'ò. ⁷ Mè tigè ñtoo ñì àŋwà'ànè yŷi a mbo bù bitsim bii ñì tswè a ala'a BaRoma bii mæ Nwĩŋgòŋj à kòŋj ghuu, ntwoŋj ghuu mæ tá ñì bè bi aa. Tá ibòŋj Nwì bo bì mbòoŋè yŷi ì lo a mbo Nwĩŋgòŋj Taà yŷi'ìnè bo bì Yesu Kristo Mmà'àmbi aa, tà ì tswè a mbo bù.

Paul à fá mbì'ikè a mbo Nwì

⁸ A ntsyambii, mæ fá mbì'ikè a mbo Nwĩŋgòŋj ghà ñtsya a ñjim Yesu Kristo ñlòŋj ghuu bitsimè, ñlòŋj mæ bi yù'ù mæ annù àbiintii yuu a mbì ñtsimè aa. ⁹ Nwĩŋgòŋj wa yŷi mæ mæ fá'a ghu mbo ñì ñtii ghà tsim, a ajånj yŷi mæ mæ sèensè ntoo yŷi ñsiginè ya mbi'ì Mú yŷi aa, à ñì àyèfè ghà mæ mæ swonj aa annù ññkòŋj mæ, mæ wa'atè ñì ghuu a múm àtsà'atè Nwì a ñgòŋj binòò bitsim kaa kì'ì kaa. ¹⁰ Ngòŋj binòò bitsim mæ yŷi ti tsà'atè Nwì aa, mæ betè ñì Nwì mæ a ñì ñkòŋjè yŷi, tà à ghìrè tá mæ zì ajånj yŷi mæ mbè mæ zì ñghantè ghuu tsitsòŋjè. ¹¹ Ñlòŋj mæ mæ nanjsè nyè'otè ñì a nyè bù, mæ mbè mæ zì ñghìrè ñì tñsè ñtsya ñì mítèŋnè mii mæ Azwì a tønè gha ghu aa. ¹² Mæ swonj aa mæ, mbè bí'ìnè diintè a yŷi'ìnè bí'ìnè ñì bí'ìnè a ñjimè àbiintii, mæ mbè àbiintii yuu a diintè gha, àya akì ñdiintè ghuu.

¹³ Bîlîm bâ mē lōo mē nî nanşə nzi mē a nî ŋgàà jî ghà'atè, mē kà'à mē mē mē zî yē ghuu, (lâ nzi ywe'e tsîtsōŋ bi kîi ŋkîŋə naa tsî'î kîŋə). Mē lōo nzi mē mbə mē logè bə a tîti bû bo bî atitîi bî tîzi Nwî bî mō'ō mfa a mbo Kristo lē. ¹⁴ Mē tswe nî àbè'è ñlonŋ ŋgaa baGrikia, bo bî bitîzi'î ànnù, ñtswe nî àbè'è ñlonŋ ŋgàŋ mitsyè bo bî iŋŋtè bə. ¹⁵ Tsó mē a bə laa, mē tigè ñnanşə nyə'ətə nî a ŋki nswonŋ ntoo yî ñsiginè ya a mbo bû a ala'a baRoma.

Mîdà'à mi ntoo yî ñsiginè yâ

¹⁶ Kaa mē si atu dîrè ñlonŋ ntoo yî ñsiginè yâ, ñlonŋ mē ì laa mbə mîdà'a mi Nwî mîi mē mi yweensə bə bî tsîm bîi bi tswe nî àbîintîi aà; baYuda a ntsyambîi, ŋki ntigè mbəŋ yōŋtə a nu baGrikia. ¹⁷ Nlonŋ mē ntoo yî ñsiginè ya ì ghîrə a laa a nî a mbo bə a ajàŋ yîi mē Nwîŋgōŋ a ghîrè ànnù yaa bî bə a tsinè aa a nŋim àbîintîi, a ñlōgîŋə ì ghèc lwi'isè. Aŋwà'ànè Nwî a swonŋ ñlonŋə àbîintîi mē, "Nù yîi bi ghîrè ànnù yî tsinè bo Nwî a nŋim àbîintîi aa, aa yî tswe ntîi."

Ajàŋ mē nù mîsōŋ à wo ànnù aà

¹⁸ Nwîŋgōŋ a aburə a dî'î àfîintîi yî a nu bə mbi'î ŋgōŋ ibî waa tsimè. Kaa bo si Nwî bō'ō, ibî waa yîi mē bo ghîrè aa ì kîŋə nî mē tâ bə tsuu ànnù nîŋkonŋ ì zi. ¹⁹ Nlonŋ mē ànnù yîi mē bə tswe nî nzi mbi'î ŋgaa Nwî aa a laa a mbo bo, ñlonŋ mē Nwîŋgōŋ à dî'î mē a mbo bo. ²⁰ Nlogîŋə ajàŋ mē bi le nanşə mbi aa, mārè Nwî yîi mē kaa bi si yə aa, bo bî mîti'î mi mya mē mi tswe nîŋkonŋ aa, bo bî tsî'î ajàŋ yîi mē à nî Nwî aa, a nanşə mfe'è ñlaa a mbo bə, a ajàŋə bo yə nŋoo jîi Nwîŋgōŋ yumbəŋ à nanşə aà. Kaa bo si nî ànnù dāŋə a nswonŋ ì fi'î ilèè waa ghu tswé. ²¹ Ka mē bo le nzi Nwî aa, kaa bo le ŋkî'î nîi tsó Nwî ghu'usə, kaa ŋkî'î nî mbi'ikə ghu mbo kii mfa. Bo bāŋŋə ñlogè nî mîtsyè myaa ŋwa'atə nî bə ìnnù dāŋə dāŋə ghu. I finsè mîntîi myaa. ²² Ajàŋ mē bo swonŋə nî mē bo nî ŋgāŋmitsyè aa a bāŋŋə ñghîrə bo tigè mbə iŋŋtè. ²³ A mbo bo a ŋka mmîi Nwîŋgōŋ wa yîi à lwi'î nîŋkonŋ aa, bo bāŋŋə ñka mmîi nî nŋoo jîi bo nanşə ì finè nù mîsōŋ yîi a kwo aa, mîfinə bîsîŋ, mîfinə nnaa, ŋki mîfinə bîmajūgə.

²⁴ Maa ajàŋ, Nwîŋgōŋ a tigè mme'e waa mē bo bwe a nî nŋoo nsîŋ jîi mē mîntîi myaa yə'ətə aa ntigè ŋghîrə nî ìnnù adîrətu bo nî bo. ²⁵ Bo logè ànnù nîkonŋ ñlonŋ ŋgaa Nwî nîbəŋkə a tigè àbāŋŋənnù. Bo kî ntigè mmîi ŋkîi mfa'a nî a mbó nŋoo jîi Nwî à nanşə mbāŋŋə mma'atə a yî Nŋāŋŋāŋşə nŋoo wa yîi bi tswe nî ŋka ŋgha'asə a ŋgōŋ bîŋòò bitsimè aà. Amen.

²⁶ Nlonŋ ma jû ìnnù mē bo ghîrè aa, Nwîŋgōŋ a me'è waa a mbo ìnnù adîrətu jîi mē bo yə'ətə aà. Bāŋgyé byaa bi ma'atè mbāŋŋə ntigè ñlogè nî bāŋgyé. ²⁷ Mbāŋŋə ì kî ntigè mma'atə bāŋgyé ntigè ñlogè nî mbāŋŋə. Mbāŋŋə ì bu'u nî ìnnù adîrətu jîi swèrè ñswèrə bo bî mbāŋŋə jî mō'ō, ntigè nniŋə nî nŋo Nwî yî ntîi a nu bo ñlonŋ ìnnù jyaa jya mē bo bû'ù aà. ²⁸ Ajàŋ yîi mē bo le ntuu mē kaa mbə bo kî'î ànnù nîŋkonŋ mbi'î ŋgaa Nwî a mûm ntîi bo ləə aa, Nwîŋgōŋ a mme'e waa a mûm ìnnù nsîŋ, mmòòntè jyaa bo bî a nî àkòrè nîzi yî bî. ²⁹ Bo le ntigè nluu nî mbuu ìnnù ibî'întîi, ñluu nî ibî, nî ntîi yîi ì yə'ətə nŋoo aa, nî ìnnù jî bî. Nluu nî àghè'ənè, nî ànnù nzwitə bə, nî fîkòrè, nî mbwe'esè, nî mîŋŋ, nî fiswonŋ, ³⁰ ñtswe nî ŋghàa a nŋim, mbaa nî Nwî, mbəgîtə nî bə, ntəərə, ŋŋee nî nu, mforè nî ìnnù jî bî, ntîi nî àtu a mbo bitaà byaa bo bîmaa byaa, ³¹ mbə iŋŋtè, mbə bə bîi kaa bi si ŋkà'á yàà ləə, mbə bitîkó mîlîŋŋə, mbə bāwā tîghègè. ³² Ka mē bo zî mē nōŋşə Nwî à swōŋ mē, nù yîi mē a tswe mbuu ntswèntîi ma ghû à ka kwo aa, bo ghèè nî mbi'î a ŋghîrə ma jyaa ìnnù ŋkîi mbeentə mē tâ bə bî mō'ō ka ŋghîrə.

2

Ajàŋ yîi mē Nwî a nîŋ isa'a a nu bə ñlonŋ ibî waa aà

¹ Tsó mē a bə laà aa, kaa mbə ò wa'a ilèè gho fi'isè mē mbə ò ka ntwitə mîlō'ō mî bə bî mō'ō, kə ò tē'è mbə bə wò, ñlonŋ mē, ò yî tî ghîrè laa, ò kîi ñtsō'otə aa ghó isa'a, ñlonŋ mē, wò yîi ò tsō'otə mîsa'a mî bə aa, ò kîi ŋghîrə ìnnù jîi bo ghîrè aà. ² La bî'inè zî mē nŋo Nwî yîi mē ì kù'ùnə aa, ì kuu a nu bə bîtsîm bîi bi ghîrə ìnnù tsî'î tsó ma jû aà. ³ Ndîm ghà, ò mòòntə mē ò bə kî tō'otə mîlō'ō mî bə bî mō'ō, lá ì kîi ghîrè nî ìnnù jya mē bo ghîrè aa, bəə bəŋ nŋo Nwî yîi ì kuu a nu bə bî mō'ō aa ì ka wa'á a nu wò kuu aa è? ⁴ Kə kaa ò si lanŋə nî ajàŋ yîi mē Nwî a nanşə ŋghîrə nî ibōŋ a nu wò, mîfoonşə nî ìnnù jîi ò ghîrè kaa wa'a kù'ùnə, ŋkîi ntswa nî ntîi yî aa è? O si zî mē Nwî a ghîrə ibōŋ ma ghû a nu wò nyu'utə aa mē ò bəŋkə ntîi gho aa è? ⁵ Lá ajàŋ yîi mē ò ghèè nî mbi'î tsî'î a ntîi àtu aa, ò lòò aa mē tâ àlŋwîntōŋə Nwî yî tîi ya tá à yî ŋkuu a nu wò a noò yîi mē Nwî à tsò'ō aa, wa nŋwî yîi à ka yî kî tsò'otə mîsa'a nî mánjî yîi à tsinè aa è?

⁶ Maa nŋwî à ka yî nîŋ nŋo a nu nù ñtsîm ì yōŋə aa nî mîghîrîŋə mî ìnnù mî. ⁷ A mbo bə bîi mē bî tswa mîntîi myaa ŋghîrə nî ìnnù jîi ì tsinè aa, ñlōo nî mē tâ Nwî à ŋentə

waa mfa nigha'a a mbo bo ŋki ŋghirè tá bò yi ntswe ní òntswèntùtì yíi i lwí'i nínkonj aa, Nwí à ka yí fa ntswèntùtì yíi i lwí'i nínkonj aa a mbo bo. ⁸ Lá ŋghèe a ní bè bii mē bi lòò tsi'i àyaa ànnù kaa wa'a ní ànnù nínkonj yu'unè, ŋghirè tsi'i innù jì bi aa, Nwí à ka yí swí'i alwintòŋè yi a nu bo. ⁹ Nwí à ka yi nín ŋgi'i yí ŋwè a nu bē i ghìrè tá bē bitsim bii bi ghìrè innù jì bi aa bì nanjè nyu'u nyanjè, i lòginè a nu baYuda i ghèe a ní bē bii kaa à si baYuda bə aà, ¹⁰ lá i ñentè nù ntsim yíi a ghìrè ànnù yíi a tsinè aa, i fa nigha'a bo mbòòòò ghu mbo, i lòginè a nu baYuda i ghèe a nu bitizì Nwí. ¹¹ Nlonj mē Nwí a tso'òtè misa'a mi bē bitsim aa tsi'i ŋgìj ŋgìjè.

¹² Bē bitsim bii mē bi ghìrè innù jì bi kaa wa'a bē bii mē bi lèè ñkwèrè nòŋsè Nwí bə aa, bi ka yí kwo bwe kaa tá Nwí à wa'a isa'à waa tso'òtè ñyonj aa nòŋsè; lá bē bitsim bii mē bi ghìrè ibi, ñzi a nòŋsè Nwí aa, Nwí à ka yí tso'òtè isa'à waa i yòŋè aa nòŋsè. ¹³ Nlonj mē kaa si aa bē bii mē bi yu'u nòŋsè aa bə mē ànnù yaa a tsinè a nsi mi'i Nwí. Lá à bāŋnè mbə aa bē bii mē bi lèè nòŋsè wa aa mē Nwí à bii mē ànnù yaa a tsinè. ¹⁴ Bitizì Nwí bii mē bi le ŋwà'à nòŋsè Nwí kwèrè ntsyá a njiim Moses aa, bo bə ki ghìrè ànnù yíi mē nòŋsè a lòò aa, a ajāŋ mē mitiì myaa di'i aa, boŋ a di'i aa mē bo tswè nì nòŋsè, ka mē kaa bo lèè wa'a nòŋsè Nwí kwèrè aà. ¹⁵ Bo tigè ñdi'i mē bi ŋwà'ànè mē innù jya jii mē nòŋsè a lòò aa a múm mitiì bo. Mighìrènè mē innù myaa tigè mbə ayəfè, miantii myaa sa'à ní waa mē kè bo ghìrè aa ànnù yíi a ku'unə aa kè mē a si ku'unə le. ¹⁶ Ma yú ànnù a ka yí fè'è aa wa njwi mē, nyonjè ní ñtoò yí siginè ya mē mē swonj aa, Nwí à ka yí sa'a innù tsim jii mē bē ghìrè a adigè alò'òsè aa i tsyà aa a njiim Yesu Kristo.

Ànnù baYuda bo bi nòŋsè

¹⁷ Ŋghèe ní wò, mbə ò ka ntwoŋè ní gho ní nù baYuda; mbə ò te'è atù yo ní nòŋsè, ñki ñtèrè ní mē ò nāŋsè nzi Nwí; ¹⁸ mbə ò zi ànnù yíi mē Nwí a lòò aa, ñki mbeentè ní ànnù yíi mē a boŋ māŋsè nlonj mē nòŋsè à di'i mē a mbo wò aa; ¹⁹ mbə ò nanjè mbii mē ò ní ntsyàsè bifə'ənè, mbə ñkà'à a mbo bē bii bi tswè a múm mfiì idigè aa, ²⁰ mbə ndi'innù a mbo ñjntè bē, mbə ndi'innù a mbo bōŋkhə, nlonj mē ò bii mē nòŋsè wa à tswè ní mitsyè mitsim bo bi ànnù nínkonj, ²¹ tsi'i wò yíi mē ò di'i ní bē bi m'ò'ò aa, ò di'i mē ibiinnù gho aa è? Wò yíi mē ò swonjè ní mē bē tsuu ki yèrè aa, ò si yèrè aa è? ²² O swonjè ní mi bē tsuu mághàbè ki ji, ò si mághàbè ji aa è? Wò yíi mē ò nāŋsè mbàà ànnù mīŋkobə aa, o yèrè ñjoo idigè mma'a bīnwí aa è? ²³ Wò yíi mē ò tərè nlonj nòŋsè aa, o tsa'a Nwí ajāŋ yíi ò wò nòŋsè aa è? ²⁴ Aŋwà'ànè Nwí a laa nswonj mē “Bitizì Nwí bēgìtè ní Nwí nlonj ŋgaa yù.”

²⁵ Tsitsōŋ ànnù ñjètè nù à ní ànnù yí tinsè aa mē mbə ò ká nyu'unə ní nòŋsè, ànnù ajāŋ mē bi ñjètè gho aa a tigè mbə tsi'i tsò kaa bi si gho ñjètè. ²⁶ Maa ajāŋ mbə nù yíi ka bi si yi ñjètè a ka nləè nòŋsè, bəè boŋ bi ka wa'a tigè nyè yi aa tsò nù yíi bi ñjètè yi aa è? ²⁷ La a bə mē bē bya mē kaa bi si waa a nji'ánu ñjètè bi bāŋnè nləè ní nòŋsè aa, bi ka bāŋnè sa'a ghui i nín ŋgi'i a nu bù bii mē nì tswè ní nòŋsè wa yíi mē bi le ŋwà'ànè ñlèè, bi ki ñjètè ghui, la ní bāŋnè wo ní nòŋsè aà. ²⁸ Nlonj mē nù yíi mē a di'i ní aa a abeè abeè mē yu ní nù baYuda aa, kaa à si nù baYuda nanjè mbə, kaa ànnù ñjètè nù yí ànnù nínkonj kaa wa'á aa ànnù abeè abeè bō ànnù nji'ánu ki mbə. ²⁹ Ànnù a mbə nù baYuda yíi bi ñjètè yi aa, à bə aa ànnù a múm ñtiì bo ànnù yíi a ghìrè Azwí, kaa wa'á aa ànnù nòŋsè wa mē bi ŋwà'anə bē. Kaa a nù ma ghú laa a wa'a ní bē beentè, a bāŋnè mbeentè bə Nwí.

3

¹ Tsò mē a bə laa, baYuda tswè aa ní àkè mē a kwetè waa ntsyabè bitizì Nwí aa è? Kè ànnù yí siginè yí tsu a tswè ghu nlonj ajāŋ mē bi ñjètè ní nù ghu aa è? ² Həŋ, innù jì ghà'àtè i tswè ghu a ní bīmāŋjì bī ghà'àtè. Ànnù yi ntsyambii a bə mē Nwí à le mfòò mfa nighàà ní aa a mbo baYuda. ³ Mbə a bə yíi mē bo bi m'ò'ò bi le ŋwà'à nòŋsè wa nanjè mbii ŋka yonj, àkè a ghìrè aa è? A tigè mbə aa mē Nwí à ka tuu yíi ŋgaa a ŋghìrè ànnù yíi mē à le nswonj aa le? ⁴ Kaa mbə a wa'à la bə! B'i'inè zi mē Nwí a swonj aa tsi'i ànnù nínkonjè yi ka mē nù misòŋjè ntsim à ní ŋgāŋswonj abāŋnənnù aà. Aà ajāŋ yíi mē bi ŋwà'anə a múm aŋwà'ànə Nwí aà, mē: “Mē tá bi di'i mē innù jii mē ò swonjè aa i tsinè, Bèe bi ki ntsò'òtè isa'à gho, ò jì.”

⁵ Lá mbə innù jì bi jii mē bi'inə ghìrè aa i bāŋnə ŋka ndi'i ajāŋ mē innù Nwí i tsinè aa, bi'inè tigè mbu nswonj aa mē akè le? Mē mbə Nwí a lwisè ntonj a nu bi'inə nlonj innù jì bi jii'inə, a ghìrè aa ànnù yíi a si tsinè a ŋghìrè aa è? (Wa mē ghàà laà aa tsò mē bə ghàà aà.) ⁶ Kaa mbə a wa'à ma la bə! A laa bə aa maa ajāŋ boŋ mbə Nwí à yí ñtigè mbu tso'òtè misa'a mi bē bī faa mbi aa mē akè aa è?

7 Mbə a bə yii mə ajən mə mə sɪ nɔŋsə Nwɪ wa nanjə mbii nkɪi ghɪrə aa, a bəŋnə ndi'i aa ajən mə Nwɪ a ləə ŋkə'a yi ŋku'usə nzi ni nɪgha'a ghu mbo, bi tigə mbu nniŋə nɪ isa'a a nu mə tsɔ nju yi mbi aa a ya aa ɛ? 8 Bi'inə tse swonj mə tɔ bi'inə aa ŋghɪrə innu ji bi ta tɔ innu ji siginə i ka nzi aa ɛ? Tsɔ ajənə mə bə bi mɔ'ɔ te'ɛ nniŋə nɪ innu a nu bi'i mbəgɪtə nɪ yi'inə nswɔŋə aə. Nwɪ a ka yi niŋ isa'a a nu bo a ajən mə a ku'unə aə.

Kaa nju tsu à si ghu tswə mə ànnu yi a tsinə

9 Ma mùu ajən a tigə mbə aa mə akə aa ɛ? Bi'i baYuda bɔŋtə ntsya bə bi mɔ'ɔ aa ɛ? Ŋganj, kaa tsi'i mutsɪrə. Bi'i te'ɛ mə nswonj mə bə bitsim tswə aa a múm ibi, kə bə baYuda kə baGrikia, 10 Bi ŋwa'anə a múm aŋwà'anə Nwɪ mə:

“Kaa ànnu nju tsu kaa a si tsinə, ìŋjə, kaa tsi'i yi mfùurə!”

11 Kaa nju tsu à si a Nwɪ zi, ìŋjə, kaa nju tsu à si Nwɪ loo.

12 Bə bitsim fùrə mə ŋjəm yaa a nu Nwɪ, bo bitsim fənsə mə ànnu ntiŋə mbi'i;

kaa nju yi mfùurə kaa à si ànnu yi siginə ghɪrə, kaa tsi'i yi mfùurə.”

13 “Mintɔŋjə myaa mi bə aa tsɔ nɪsyə ni ni ŋa'anə ntəə mfi'isə nɪ àyà'a yi bi aa, ìlèə jyaa i luu nɪ ìbajənənnu.”

“Mighaa mü mə mi fə'e a ntsu bo aa mi bə tsɔ nli'i yii mə i fə'e a ntsu giə aə.”

14 “A ntsu bo aa a fə'e tsi'i mbəgɪtə ji bi ñlonj mə bo luu nɪ àlwintɔŋə aə.”

15 “Bo tswa'atə ni a ŋghɛɛ nzwitə bə,

16 bo yi ntsya a adigə aa adigə ya a tigə ñluu nɪ ŋgi'i bo bi ajənə.

17 Kaa bo wa'a ajən yii mbə bo ghɪrə ntswe ni mbɔɔɔnə aa zi.”

18 “Kaa bo wa'a ànnu mbɔ'ɔtə Nwɪ te'ɛ nzi.”

19 Tsɪtsɔŋ bi'inə à mə ànnu yii mə nɔŋsə a swonj aa, a ghàa aa a mbo bə bii nɔŋsə a sa'a waa aə, mə tɔ nju tsu à tsee nɪ ànnu a nswonj ŋkwɛrə àtù yi ghu bú ntswe tɔ tɔ nju ntsim fàa mbi à zi mə yu ka yi fa akwi'i nighaa a mbo Nwɪ. 20 Nlonj mə kaa nju tsu à si ghu tswə mə innu ji i tsinə a nsi mi'i Nwɪ aa mə a yɔŋjə nɔŋsə; lã nɔŋsə a bəŋnə ŋghɪrə aa bə mə tɔ bə zi ibi.

Ajən mə Nwɪ a ghɪrə ànnu yi'inə a tsinə ni a nsi mi'i yu aə

21 Tsɪtsɔŋ Nwɪ à di'i mə a mánji yii mə a ghɪrə ànnu bə a tsinə ni a nsi mi'i yu aə; kaa à si tsya aa a ŋjəm nɔŋsə, tsɔ ajənə mə aŋwà'anə nɔŋsə bo bi ŋgəŋntoo Nwɪ swonjə aə.

22 Nwɪ a ghɪrə ànnu bə bitsim a tsinə ni a nsi mi'i yu ntsya aa a ŋjəm əbiinti yaa a nu Yesu Kristo, kə bo bə baYuda kə bitizi Nwɪ, 23 ñlonj mə bə bitsim ghɪrə mə ibi kaa wa'à ni nigha'a ni Nwɪ nya burə mbu ntswe tswə aə. 24 Ànnu yaa a tigə ntsinə ntsya aa bə a ŋjəm əbɔŋ Nwɪ yii mə a tɔŋjə waa ghu aə, nɔŋjə nɪ ajən mə Kristo Yesu à le ntsu'u atù yi'inə aə, 25 tsi'i Yesu wa yii mə Nwɪ à le lɔgə aləə nú yi nsi'itə ibi ghu mə bə ka ŋkwɛrə ntsya a ŋjəm əbiinti. Nwɪ à le ŋghɪrə ma la aa a ndi'i mə ànnu yi a tsinə, ñlonj mə ànnu ajən mə a tswa nti yi tsɔ Nwɪ aa, a ləə ŋghɪrə a li'inə ibi yi mbii, 26 a le ndi'i aa mə tsɪtsɔŋ, yu yumbɔŋ, ànnu yi a ntsinə, a kɪ ŋghɪrə ni mə tɔ ànnu nju yii à nɔŋjə nti yi a nu Yesu aa tɔ a ki ntsinə.

27 Lã ànnu ajən mə bi'inə kwɛɛ nti yi'inə aa a tigə mbə aa mə akə aa ɛ? Kaa mbə bi'inə wa'à nti yi'inə bú ŋka ŋkwɛɛ. Nji'i ànnu i tigə mbə aa àkə aa ɛ? I bə aa mə bi'inə lèə nɔŋsə aa ɛ? Ŋganj, mbə a bə aa tsi'i mə bi'inə tswə nɪ əbiinti. 28 Nlonj mə bi'inə bii aa mə ànnu nju a tsinə nɔŋjə aa a jɪmə əbiinti, kaa a si aa nɪ mfa'à mi nɔŋsə nɔŋjə. 29 Kə Nwɪ à bə aa tsi'i Nwɪ baYuda aa ɛ? A si Nwɪ bitizi Nwɪ ki mbə aa ɛ? ñŋjə, à ki mbə Nwɪ bitizi Nwɪ, 30 tsɔ Nwɪ à naa tsi'i yi mfùurə aə; à ka ghɪrə mə tɔ innu bə bii mə bi nɛtə waa, tɔ i tsinə nɔŋjə aa nɪ əbiinti yaa, tɔ à yi bə bii bi si waa nɛtə aa ki ntsinə ntsya aa tsi'i a ŋjəm əbiinti yaa. 31 Ma mùu ajən bi'inə aa tigə mè'e a nɔŋjə ñlonj əbiinti mà yú aa ɛ? Ŋganj! Bi'inə ka bəŋnə ki diintə nɔŋsə.

4

Abiinti Abraham yii mə a ni alənsə aə

1 Bi'inə aa swonj mə akə nlonj Abraham tɔ àtsə yi'inə aa ɛ? 2 Mbə a bə yii mə Nwɪ à le mbii mə ànnu Abraham a le ntsinə a nsi mi'i yu Nwɪ ñlonj aa ifà'à yi yii à le mfa'à aa bɔŋ mbə a tswə nɪ ànnu yii mbə a ká ŋkwɛɛ nti yi ghu; lã kaa a wa'à aa a nsi Nwɪ bə.

3 Aŋwà'anə Nwɪ a swonj aa mə akə aa ɛ? A swonjə aa mə, “Abraham à le mbii Nwɪ, Nwɪ a tigə ñlɔgə əbiinti yi ya nɪ ànnu yii mə a ghɪrə innu ji i tsinə aə.”

4 Nju yii a fà'à aa, a kwɛrə ŋkabə àfà'à yi, la kaa bi wa'à ŋkabə àfà'à yi ya lɔgə aa tsi'i tsɔ mitəŋnə. 5 Lã nju yii mə kaa à si fà'à aa, mbajənə niŋ nti yi a nu nju yii mə a ghɪrə

ni mæ tã innu bẽ bi bi tã ì tsinø a nsi mi'i Nwĩ aa, Nwĩ a lögø abiiintii yi ya aa a nĩ innu ji jĩ tsinø. ⁶ Aã annu yii mæ David à le ki nswonø aã, nniñø nĩ mbocønø a nu nũ yii mæ Nwĩngõn a lögø abiiintii yi a nĩ innu ji jĩ tsinø kaa wa'ã bẽ ìfã'ã bø aã:

⁷ "Mbocønø a mbo bẽ bii Nwĩ à l'i'inø ifansønnu jyaa ñki ñkusø ìbi waa laã;

⁸ Mbocønø a nu nũ yii mæ kaa Nwĩngõn à si innu jĩ bi jĩ sønø nløø ghu atã aã."

⁹ Bĩ le swonø aa mæ mbocønø mã yũ ì tswø aa tsi'i a mbo bẽ bii bi ñetø aa ø, kè ì ki ntswe a mbo bĩñjètø aa ø? B'i'inø swonø aa mæ bi le nlögø abiiintii Abraham nĩ annu yii a ghirø innu ji jĩ tsinø aã. ¹⁰ Bi le nlögø aa a noø àkø aa ø? A noø yii mæ bi ñetø mã yi, kè mbønø tã bi ñetø yi aa ø? Kaa à le ñwa'a aa a noø yii bi le ñetø yi aa bẽ. Kaa à le ti bø aa bi burø ti yi ñètø. ¹¹ Bi le ñjètø yi aa tsi'i tsø àlensø kè àwen a ði'i mæ innu ji ì tsinø mã a ñjmø àbiiintii yii à le ntswe ni yu mbønø bi ñetø yi aa. Nji'i annu ma yũ ì bø mæ bi le si lögø ñghirø yi tã à bø ta bi bẽ bii mæ bi bii ti ghø bi ñetø waa, bi tigø nlogø abiiintii yaa tsi'i tsø innu jyaa jĩ tsinø aã. ¹² Tã à ki mbø ta bi bẽ bii bi le ñetø waa aa, kaa wa'ã bu'usø ñjètø aa tsi'i ñètø bø, mbànñnø mbø bẽ bii bi le si yonø figø àbiiintii ya yii mæ taã y'i'inø Abraham à le ntswe ni yu mbønø bi ñetø yi aa.

B'i'inø kwørø innu jii mæ Nwĩ à kà'a nyonø aa a ñjmø abiiintii

¹³ Ñkã'a ya yii mæ Nwĩ à le ñkã'ã a mbo Abraham bo bi ñgwè'è yi mæ bo ka yĩ ji mbi yũ ntsim aa, ì le nyonø aa a ñjmø nyu'ùnø nõñsø aa ø? Ñgan, kaa ì le ñkã'i aa a ñjmø nyu'ùnø nõñsø yonø. ì le mbànñnø nyonø aa a ñjmø ajànø mæ à le nniñ ntiñ yi a nu Nwĩ innu ji ì tigø ñtsinø aã. ¹⁴ Mbø a bø mæ biiñbindã bi ka bø aa bẽ bii bi lèø nõñsø aa, bøø bonø àbiiintii a tsyã adànø dånø, ñkã'a Nwĩ ya ì kĩ ñtsya adànø dånø. ¹⁵ Nlonø mæ, nõñsø a zi aa nĩ àlwintønø Nwĩ, lã nõñsø à bø tuu bø, bonø kaa bø si nõñsø kii ñwo.

¹⁶ Ñkã'a ya ì le ntswe nlonø aã àbiiintii, tã tã à nanø nlaa mæ ñkã'a mã yũ à ni mütønñnø mæ Nwĩ, nyonø a ñjmø ìbønø yi, à fa a mbo Abraham, bo bi àtsø yi, kaa wa'ã aa tsi'i a mbo bẽ bii mæ bi lèø nõñsø aa fã, ñki fa aa a mbo bẽ bii mæ bi ki ntswe nĩ àbiiintii tsi'i tsø Abraham aã. Nlonø mæ Abraham à laa mbø taã y'i'inø bitsimø, ¹⁷ a ajànø yii mæ bi ñwa'anø a múm àñwà'anø Nwĩ mæ, "Mø ghirø mã ghø ò tigø mbø ta bi itoo jĩ ghã'ã ñgha'a aã." La a bø mæ ñkã'a mã yũ ì le mbønø a nsi mi'i Nwĩngõn wa yii mæ Abraham à le mbii aa, mbø Nwĩngõn wa mæ a yweensø biku bi bẽ aa, ñki mbø Nwĩngõn wa mæ a swonø ñjoo ì fe'è a nĩ àbwenø adànø dånø aã. ¹⁸ Abraham à le mbii ñkii mbe ni mæ yu ka yĩ bø ta bi itoo jĩ ghã'ã ñgha'a ka mæ kaa à le ñwa'ã nĩ ñji'i annu a ñka mbe tswø yã. Mbii tsi'i ajànø mæ àñwà'anø Nwĩ a le nswonø aa mæ, "Ñgwè'è yø ì ka yĩ gha'a ì bø tsi'i tsø mññjønø aburø." ¹⁹ A le ti bø maã noø aa bonø à bẽ mã tsi'i tsø iløø ñkhi yi fũurø, lã kaa àbiiintii yi kaa kii'ì borø ka mæ à le nlenø mbiiñu yi nyø mæ yu tigø ñku, kè nyø mæ kaa mbø ñgwè yi Sarah a wa'ã mu bũ ñjwe aã. ²⁰ Kaa à le wa'ã abiiintii yi ma'atø, kaa ñkã'ã nĩ ñkã'ã Nwĩ ya kii ñjñkø. Abiiintii yi a le mbànñnø ñlwensø yi ni midã'ã, a gha'asø nĩ Nwĩ. ²¹ A le nanø nzi a laa mæ mbø Nwĩngõn a ghirø annu ya mæ à le ñkã'ã aã. ²² A bẽ ñji'i annu yii mæ Nwĩngõn a ì lögø abiiintii Abraham ya nĩ annu yii a ghirø innu ji ì tsinø a nsi mi'i yu aã. ²³ Kaa bi le ñwa'ã ñwa'ã ñghãã nũlã mæ, "Nwĩngõn à le mbeentø yi tsi'i tsø nũ yii mæ innu ji ì tsinø aa," ñlonø aa tsi'i ñgãã yĩ. ²⁴ Bi le ñki ñwa'anø aa nlonø aã ñgãã y'i'inø, bii mæ Nwĩ à ka yi kii beentø mæ innu j'i'inø ì tsinø nlonø aa ajànø mæ bi'inø bii yu wa yii mæ à le nyweensø Mmà'ambĩ y'i'inø Yesu ni ñiwo aã. ²⁵ Yii mæ bi le nzwitø yĩ nlonø innu jĩ bi j'i'inø, mbũ nyweensø ni ñiwo mæ bi ghirø tã innu j'i'inø tsinø a nsi mi'i Nwĩ.

5

Ajànø mæ annu bø a tsinø a nsi mi'i Nwĩ aã

¹ Tsitsønø a ajànø mæ bi ghirø mã annu y'i'inø a tsinø a nsi mi'i Nwĩ ñtsya a ñjmø àbiiintii aa, bi'inø tswø ni mbocønø bi'inø bi Nwĩ ñtsya a ñjmø Yesu Kristo. ² Ntsya a ñjmø Kristo bo bi àbiiintii y'i'inø, bi'inø kuu mæ a múm ìbønø Nwĩ yii mæ bi'inø tswø ghu tsitsønø aã. Bi'inø doritø, mbe ni mæ bi'inø ka yĩ tswø nĩ àbwarø a múm ñgha'a ni Nwĩ. ³ Kaa bi'inø si doritø nlonø aa tsi'i mã yũ bø, bi'inø kii ndoritø a múm ñgi'i yii bi'inø yø aã, ñlonø mæ bi'inø zi mæ ñgi'i ì zi nĩ àtånøntii, ⁴ àtånøntii a zi nĩ mighirirìnø mi innu mĩ siginø, mighirirìnø mi innu mĩ siginø ma mú mĩ tigø ñghirø ni mæ tã bi'inø ka mbe nĩ ñkã'a Nwĩ. ⁵ Ajànø yii mæ bi'inø bø aa kaa mbø a wa'ã y'i'inø bwe'esø ñlonø mæ Nwĩ à nanø mã ñswi'ì akønñø yi a múm ntiñ bi'inø ñtsysa a ñjmø Azwi Nwĩ yii mæ à fa a mbo bi'inø aã.

⁶ Nøø yii bi'inø le mburø nĩ ìbørikø ñjoo aa, nøø à le ñkũ'u Kristo a kwo a atu ñgãñabi'intiñ. ⁷ A tsyanø a mbo nũ a ñkwo a atu nũ yii innu ji tsinø aã, ka mæ, nøø tsu, mbø nũ à tse ywenjønø kwo a atu nũ yĩ ñsiginø aã. ⁸ Lã Nwĩngõn a ði'i ajànø yii mæ yu nanøø kønø y'i'inø aa laã: Nøø wa yii mæ bi'inø le mburø a nĩ ñgãñghirø innu jĩ bi aa,

Kristo a kwo a atu bi'inè. ⁹ Tsò mè, ntsya a njimè àlèè nu yi, à ghìrè ànnù yi'inè a tsinè a nsi mi'i Nwí aa, à ka kù'usè bú ghèè ní mbíi i nyweensè yi'inè a ní àlwintòghè Nwí. ¹⁰ Nòò yí bí'inè le mburè a ní ngànkibàà Nwí aa bí boònsè yi'inè bí'inè bí Nwí ntsya a njim nìwo ní Mú yí. Tsítsòghè ghulà mè bí boònsè mè yi'inè bí Nwí aa, à ka kù'usè ghèè ní mbíi i nyweensè yi'inè a múm ntswèntii Kristo. ¹¹ Lá kaa à burè tí ànnù tsim yíi a tswe ghu aa bə, bí'inè doritè nloj ànnù yíi mè Nwí à ghìrè mè ntsya a njim Mmà'ambí yi'inè Yesu Kristo yíi mè à ghìrè mè bí'inè bí Nwí boònsè àà.

Adam bo Kristo

¹² Tsò mè ibi i le nzí faa mbi ntsya aa a njim nù yí mfuùrè, nìwo ní ká ntsya a njim innù jì bí aa, nìwo tigè nseèghè ngehèè a mbo bə bitsim nloj nò bə bitsim le nghìrè ibi aa. ¹³ A ní ànnù nìngkòj mè innù jì bí i le ntswe fàa mbi mbòj tá bí fa nòghè. Lá kaa bí sí innù jì bí sènjè nleè a adigè yíi kaa nòghèè sí ghu tswè. ¹⁴ Lá nìwo le ntigè mbu'utè ní bə nloginè ní Adam ngehèè nywe'e ní Moses, nki ngehèè nywe'e ní bə bí mo'ò bíi mè kaa ibi waa i le njwa'à gha'a nkò'ò nywe'e a ajàj nò mè Adam à le njwò nòghèè àà.

Adám à le mbaa mbə figè nù wa yíi à le ntswe ní nzi àà. ¹⁵ Lá kaa innù ma jù jì baa kaa i sí ku'unè nloj mè mìtəghèè mí Nwí miú à fa tí ndùú aa kaa mí sí tsi'í tsò ibi Adam wa bə. A ní ànnù nìngkòj mè bə bí ghà'atè le nkwo nloj ibi nù ma ghú yí mfuùrè. Lá ibòj Nwí i bàjghè ngha'a ntsya, mìtəghèè mí tí ndùú mí mya mí kii ngehèè ní a mbo bə bíi bí gha'a ngha'a ntsya a njim ibòj nù yí mo'ò wa, Yesu Kristo. ¹⁶ Mìtəghèè mí tí ndùú mú kaa mí sí bə aa tsi'í tsò ànnù yíi mè ibi nù yí mfuùrè waa i ghìrè àà. Nloj mè, isa'a Nwí yíi mè i le nyòghè a njimə afànsənnù ya yí fùùrè aa i le nniñ nji'í a nu bə. Lá mìtəghèè mí Nwí mya mí bàjghè ntsisè ifànsənnù jì ghà'à gha'a. ¹⁷ A ní ànnù nìngkòj mè, ntsya a njimə afànsənnù nù yí mfuùrè nìwo le nloginè ntigè mbu'utè mbi ntsya a njim nù wa yí mfuùrè. Lá ànnù yíi mè nù yí mfuùrè, Yesu Kristo, à le nghìrè aa, a bàjghè nzi ní ànnù yí wè yí wè a mbo nù ntsim yíi mè à kwèrè ibòj Nwí yí wè wa bí tigè nghìrè ànnù yí a tsinè a mbo Nwí, mè à ka yí tigè mà'a tsyá a múm ntswèntii yí a njim Yesu Kristo.

¹⁸ Ajàjghè mè afànsənnù nù yí mfuùrè a le nniñ isa'a a nu bə bitsim aa, à kii mbə ajàjghè mè ànnù yí tsinè nù yí mfuùrè a ghìrè bə bitsim tsyá isa'a à ntswe ní ntswèntii. ¹⁹ Tsi'í tsò ajàjghè mè àti atu nù yí mfuùrè a le nghìrè bə bí ghà'atè tigè mbə ngàngghìrè ibi aa, àà ajàjghè mè àyu'unè nù yí mfuùrè a kii nghìrè mè tá mìnù mí bə bí ghà'atè mí tsinè. ²⁰ Nòghèè à le nzí aa a nkù'usè innù jì bí. Lá adigè yíi innù jì bí i gha'a ghu aa, ibòj Nwí i ku'usè ngha'a ntsyate. ²¹ Tsi'í tsò ajàjghè mè innù jì bí i le sí bu'utè bə ntsya a njim nìwo aa, ibòj Nwí i ka kii bu'utè i tsyá a njim innù jì tsinè, i fa ntswèntii yíi i lwí'í nìngkòj aa a njim Mmà'ambí yi'inè Yesu Kisto.

6

Ajàjghè mè bí'inè kwo a ní innù jì bí mbajghè ntswe ní ànnù yí mo'ò bí'inè bí Kristo àà

¹ Lá mbə bí'inè tigè nswonghè aa mè akè aa è? Mè tá bí'inè ghèè ní mbíi a nghìrè innù jì bí tá tá ibòj Nwí i ka ngha'atè ngehèè aa è? ² Kaa mbə a wa'à maa ajàjghè! Mbə bí'inè bíi mè bí'inè leè nkwo a ní innù jì bí, mbə bí'inè bú nka ntswe a ní múm innù jì bí aa mè akè aa è? ³ Nì sí zì mè bí'inè bitsim bíi mè bí le mmurè yi'inè a nki ní ikùm Kristo Yesu aa bí'inè nìbò le mbòònsè, bí kii nìmmurè yi'inè aa a múm nìwo yu aa è? ⁴ Bí le ntwinè yi'inè aa twìj bí'inè nìbò, a ajàjghè mè bí le mmurè yi'inè a nkwo a múm nìwo yu aa, tá ajàjghè mè mìdà'á mí nìgha'a ní Nwìngòghè Tà ní le nyweensè Kristo ní nìwo aa, tá à ghìrè bí'inè tigè ntəè ní àkòrè ní zì yi'inè a múm ntswèntii yí mfií.

⁵ Nloj mè mbə bí'inè bə ayoo yí fùùrè bí'inè nìbò a múm nìwo yu, bəj a laa mè bí'inè ka yí kii bə ayoo yí fùùrè bí'inè nìbò tá bí kii nyweensè yi'inè tsò yu. ⁶ Bí'inè zì mè màrè yi'inè yí nìwèn wa bí le nkweèntè a ati bàjghè bàjghè bo bí Kristo mè bí ta nji'í a ní mbìnnù ibi ya mè tá bí'inè tsuu ghèè ní mbíi a mbə ibù'u innù jì bí. ⁷ Nloj mè yu wa yíi mè à kwò mè aa bí kètè mè mìngkèrè mè innù jì bí ghu nù. ⁸ Mbə a bə yíi mè bí'inè kwò mè bí'inè bí Kristo, bəj bí'inè bíi mè bí'inè ka yí kii tswe ntii bí'inè nìbò. ⁹ Nloj mè bí'inè zì mè Kristo yíi bí leè nyweensè ní nìwo aa, kaa à ka yí wa'à bú nkwo. Kaa nìwo sí ní àdà'á yí tsu ghu nu bú ntswe. ¹⁰ Nìwo nya mè à le nkwo aa, à le nkwo aa a ní innù jì bí nìghà'á yí mfuùrè. Lá ntswèntii yíi a tigè ntswe tsítsòghè aa a tswe aa a mbo Nwí. ¹¹ Ma múu ajàjghè tá ní kii nlogè ibìnnù ghuu mè ní leè nkwo a ní innù jì bí ntigè nki ntswe ntii aa a mbo Nwí a múm Kristo Yesu.

¹² Ma múu ajàjghè ní tsuu mà'atè tá innù jì bí i ka mbu'utè njiyánu yùú yíi i kwo aa ta kii ghìrè mè ní ka yu'unè bə innù jii mè njiyánu i yè'ətè àà. ¹³ Nì tsuu idigè nù jùú jì tsú a mbò innù jì bí ló mà'atè tá i tigè nlogè tsi'í tsò njoo ifà'a abì'intii. Nì bàjghè mfa ibìnnù ghuu a mbo Nwí tsi'í tsò bə bíi mè bí fí'isè mè a múm nìwo bí kuu a múm ntswèntii, nki mfa idigè nù juu a mbo Nwí tá à logè tsi'í tsò njoo ifà'a innù jì tsinè. ¹⁴ Nloj mè

ngħirè aa bə ànnù yīi mə bəà àa. ¹⁶ Mbə a bə yīi mə mə bənnè ngħirè bə ànnù yīi mə mə si kəŋ aa bəŋ mə bīl aa mə nòŋsə à bəŋə. ¹⁷ La a bə mə kaa ànnù ya aa à si mə bu ngħirè, a bənnè ngħirè ibi wa mə i tswə a nu mə àa. ¹⁸ Nlòŋ mə mə zi mə kaa ànnù yīi siginè yīi tsu kaa a si a nu mə tswé, là'à tsi'í a mùm nįyánu mə. Mə tse kī yə'ətə a ngħirè ànnù yīi mə a ku'unə aa, la kaa wa'à nī midà'à a ngħirè tswé. ¹⁹ Nlòŋ mə kaa mə si innù jī siginè jīi mə mə yə'ətə a ngħirè aa ghìrè. Mə bənnè ngħirè aa jī bī jya mə kaa mə si kəŋə a ngħirè aa. ²⁰ Mbə a bə yīi mə mə ghìrè aa ànnù yīi mə mə si kəŋ a ngħirè aa bəə bəŋ kaa si mə bu ngħirè, a bənnè ngħirè ibi wa mə i tswə a mùm nu mə àa.

²¹ Mə tigè ñyə a bə nòŋsə mə mə yī ghèə ghìrə ànnù yī siginè aa, ibi i bənnè ñkhə nzi a abó. ²² Nlòŋ mə mə doritə a nyòŋ nòŋsə Nwī a mùm nti mə, ²³ lá a ní idigə nu ja tsim, nòŋsə yī dən a bənnè ma'a ní nòŋsə wa mə à tswə a mùm nti mə aa ní ntsò, ngħirə naa a ní àbù'u nòŋsə ibi wa yīi mə i tswə a ní idigə nu mə àa. ²⁴ Wəe ngi'í yà aa e! A gha a mbo nįyánu níwó yú aa a ka kwərə wo aa e? ²⁵ Mə fá mbi'íkə a mbo Nwī ñlòŋ ngaa Mmà'àmbi yī'inə Yesu Kristo! Aá àjàŋə mə mə tigə ntswe aa á yúlà: A ní ñkəŋə yà, mə fá'a ní a mbo nòŋsə Nwī wa a mùm àtu mə, lá nįyánu yà i bənnè nřfa'a ní a mbo nòŋsə ibi.

8

Ajaŋ mə ñu a tswə nti a mùm Azwī Nwī àa

¹ Kaa mbə bi wa'à isa'a tsitsəŋ bú ñniŋ a nu bə bīi mə bi tswə a mùm Kristo Yesu aa. ² Nlòŋ mə nòŋsə Azwī wa mə a fa ntswənti a mùm Yesu aa, à ghìrè mə mə tá mə fə'e a mùm nòŋsə yīi mə a zi aa ní ibi bo níwó àa. ³ Nwī à le ngħirə ànnù yīi mə kaa nòŋsə à le űwa'à ngħirè zī ñlòŋ mə nįyánu nřmīsəŋ i bəŋə àa. A le ntoo Mú yī, a sigə ñlògə marə nřmīsəŋ yīi mə a ghìrə ibi aa mə tá à tigə ayoo mmà'anwī a nř'itə ibi bə. Ma mūu ajaŋ à le ntigə nsa'a ibi nįyánu. ⁴ Nwī à le ngħirè ma mūu ajaŋ aa mə yu lwensə ànnù yīi tsinè yīi mə nòŋsə a lóò a mbo bī'inə bīi mə bi tswə ntswənti yī'inə a mùm Azwī kaa wa'à tswé nyonə aa bə nįyánu àa. ⁵ Bə bīi mə bi tswə ntswənti yàa a mùm nįyánu aa, bi tə'e atú yaa laa ní innù jīi mə nįyánu yàa i yə'ətə àa. Lá bə bīi mə bo tswə ntswənti yàa a mùm Azwī aa bi tə'e atú yaa laa ní innù jīi mə Azwī a yə'ətə àa. ⁶ A nte'e atú yo a ní ànnù yīi mə nįyánu i yə'ətə aa, à ní níwó. Ntə'É àtu ní ànnù yīi mə Azwī lóò aa, à ní ntswənti bo mbəonə. ⁷ Nū yīi mə à tə'e atú yī a ní innù yī wa mə nįyánu yī i yə'ətə aa, à ní ngəŋkibaa Nwī, ñlòŋ mə kaa à si nòŋsə Nwī yu'unə; a nswonə ànnù nřŋkəŋ, kaa mbə a wa'à tə'e ñləə. ⁸ Bə bīi mə bi yu'unə nįyánu yàa aa, kaa mbə bi wa'à ànnù yīi mə a bəŋə Nwī aa ghìrè.

⁹ Lá kaa ní si aa a mùm nįyánu tswé, ní tswə aa a mùm Azwī, mə mbə a bə tsi'í ànnù nřŋkəŋ mə Azwī Nwī a tswə a nu bú. Nū yīi mə à si ní Azwī Kristo tswé aa kaa à si ñu yī bə. ¹⁰ Lá, mbə Kristo a tswə a mùm bú, ka mə nįyánu juu i kwokə ñlòŋ i ibi aa, bəŋ izwī juu i tswənti ñlòŋ mə Nwī à ghìrè mə innù juu i tsinè àa. ¹¹ Mbə Azwī Nwī wa yīi mə à le nyweensə Kristo Yesu ní níwə aa a tswə a mùm nti bú bəŋ yu wa mə à le nyweensə Kristo Yesu aa, à ka fa ntswənti a mbó nįyánu yùu yīi mə mbə i kwo aa, i tsyá a a nřmə Azwī yī ya mə a tswə a mùm nti bú aa.

¹² Maa ajaŋ bīlīm bá, kaa bī'inə si aa ibù'ù a mbó nįyánu bə, a űka ntswe ntswənti yī'inə nyonə aa ajaŋ yīi mə nįyánu yī'inə i figitə àa. ¹³ Nlòŋ mə mbə bī'inə ka ntswe ntswənti yī'inə nyonə aa ajaŋ yīi mə nįyánu yī'inə i figitə aa, bəə bəŋ bī'inə ka kwo, lá a nřmə Azwī, mbə bī'inə zwiətə innù jīi mə nįyánu i yə'ətə aa, bəə bəŋ bī'inə aa bənnə tswə bitii. ¹⁴ Bə bītsim bīi mə Azwī Nwī a tsyàsə aa, à ní bə bī Nwī. ¹⁵ Nlòŋ mə kaa ní le wa'à aa àzwī yīi mə a ghìrə mə ní bə ibù'ù tá nřbə'ə bu űka ntswa ghu aa, kwərə. Ní le mbənnè ñkwərə aa àzwī yīi mə a ghìrə mə tá ní bə bə bī Nwī àa. Bī'inə yī ntoŋnə mə, "Abba! Taə ghà!" aa, bī'inə tigə ntoŋnə aa ní midà'à mi Azwī, ¹⁶ a bə Azwī Nwī yumbəŋ mə bə àzwī yī'inə swonə ní mə bī'inə bə aa bə bī Nwī. ¹⁷ Mbə a bə yīi mə bī'inə bə aa bə bī Nwī, bəə bəŋ bī'inə bə aa bīji bi nda bi Nwī, mbə bīji bi nda aa bī'inə bī Kristo, mə mbə bī'inə kī űka mbīi ngi'í bī'inə bī Kristo, tá tá bī'inə nřbə yī űkī ñkwərə nřgha'à.

Nřgha'a nīi mə bī'inə bə aa

¹⁸ Mə wà'ətə mə kaa ngi'í yīi mə bī'inə yə tsitsəŋə aa kaa i si ko'ə űku'unə a ní nřgha'a nīi mə Nwī à ka yī fi'isə dī'í a mbo bī'inə àa. ¹⁹ Njī nòò wa mə Nwī ka yī dī'í bə bī ní ñsi ní ñsi aa, i yaŋə ní ñjoo tsim jīi mə à le nnaŋsə aa si'í si'í, bo tigə mbə. ²⁰ Nlòŋ mə a le űkəŋ Nwī mə yu ñiŋ isa'a a nú ñjoo tsim jīi mə à le nnaŋsə aa tá i tigə mbə ñjoo adəŋə adəŋə, kaa a le wa'à ñjoo jya kəŋə. Ka mə Nwī à le ngħirè laa, bī le si bə ànnù yī siginè, ²¹ ñlòŋ mə tsi'í ñjoo mə jya mə Nwī à le nnaŋsə aa, i ka yī fə'ə a mùm níwə nīi mə ní ghìrè i kwó mbwə aa, i tigə fə'ə təə atú bo ní nřgha'a ní wə ní bə bī Nwī.

²² Nlonj mə bî'inə zî mə, ñzi nywe'e tsîtsônj, ñjoo tsîm jîi Nwî à le nanjsə aa, i dùmə, ñyu'u nî ñyanjə tsó maburə yîi mə à tsigə aà.

²³ Lá kaa sî tsi'î ñjoo tsîm jîi mə Nwî à le nanjsə aa bə mə i yu'u nyanjə; tsi'î bî'inə bîi mə bî'inə kwërə mə Azwî Nwî tsi'î tsó mîtəjnə mi ntsyambîi aa, bî'inə kîi ndumə a múm mbîinú yî'inə a ajàn yîi mə bî'inə yu'utə nî mə tá Nwî à yî nlògə yî'inə a nî bɔɔ bi, ntigə nghirə mə tá mbîi mi nú mi'inə mîtsîm mî f'e'e a atsanjə. ²⁴ Nlonj mə ajànə mə Nwî à le nyweense yî'inə aa bî'inə ka tigə ki be. Kaa bî'inə si ayoo yîi mə bî'inə be aa ya. Nù yîi mə mbə a bú ñka mbe ayoo yîi mə a yə aa, à nî wò aa e? ²⁵ Lá mbə bî'inə ka mbe ayoo yîi mə kaa bî'inə si yə aa bonj bî'inə ka tswa ntîi yî'inə i kî yu'utə.

Ajànə mə Nwî a nanjsə ndî'i ibònj yi aà

²⁶ Áá ajàn yîi mə Azwî Nwî a kîi nzi ñkwetə nî yî'inə bîi bî'inə bɔrə aà; nlonj mə kaa bî'inə sî innú jîi mə mbə bî'inə ká ñtsa'atə Nwî mbetə aa zî, la Azwî yumbonj a tsa'atə nî Nwî a atu bî'inə ñyə'ə, ntsaa nî tswegə, a nî mánjî yîi mə kaa mbə bi wa'a nî nighàà nî ntsú swonjə. ²⁷ Yu wa mə a nanjsə nɔɔ nî innú jîi i tswə a múm ntîi bə aa, à zî àmɔ̀dòntə yîi a tswə a atú Azwî aa, nlonj mə Azwî a kîi ntsa'atə nî Nwî a atu bə bi Nwî, ñyonjə aa a nî innú jîi mə Nwî a lɔ̀ɔ aà.

²⁸ Bî'inə zî mə a nî innú tsîm jîi mə Nwî a ghîrə aa, a fà'à aa mə tá i zî nî ibònj a mbo bə bîi mə bi kɔ̀njə yî aà, là'à bə bya bîi mə à twònjə waa nyonj aa a nîm ñkà'à yî aà. ²⁹ Bə bya mə Nwî à le è nifoo nzi ntsɔ'ɔ aa, à le ñkî ntañtə nɔ̀wə mə tá bîi tigə mbə tsi'î tsó Mú yî, tá Mú yî wa a tigə mbə ntsyambîi a titîi bɔɔ bi ma bî ghà'atə. ³⁰ Bo ma bya mə à le mfóò ntañtə nɔ̀wə aà, à le ntigə ntwonjə; bo ma bú mə à le ntwonjə aa, a ghîrə ànnú yaa a tsinè, bo ma bya mə à le nghîrə ànnú yaa a tsinè aa a tigə mbîi mə bo bî Mú yî yî ñkuu wa múm nigha'a yu.

Akònjə Nwî ñtsya a nîm Kristo Yesu

³¹ A nî innú ma jú tsîm mbə bî'inə tigə ñswonjə aa mə akə aa e? Mbə Nwî a tswə bî'inə nî bo a yî'inə aa a tigə ñmɔ̀ɔntə wo aa e? ³² Tsi'î Nwî wa mə à le ñwa'a a njonj mú yî wa lîj, mbañjə mfa yî mə à yî ñkwə a atu bî'inə bitsîmè aa, aa wa'a kî ñka mfa ñjoo tsîm a mbo bî'inə bo bî Mu yî wa aa e? ³³ Áá wò mə mbə a nîj isa'a a nu bə bîi Nwî tsɔ'ɔ a nî bî bə aa e? Áá tsi'î Nwî mə a ghîrə mə tá innú jyaa i tsinè. ³⁴ Áá wò mə mbə a nîj ñjò a nu bo aa e? Áá Yesu Kristo, wa mə à le ñkwə aa, ññjə, yu wa mə bi le mbîinse a nîwo, a tigə ñtswe a mbèè ñikwəe Nwî nî mîmà'à, ntsa'atə nî Nwî atu bî'inə aa e? ³⁵ Áá wò mə mbə a yàtə yî'inə bî àkònjə Kristo aa e? Mbə a bə aà ñgi'i yî ñdîrè ñdîrə, kə innú jîi i yanjə yî'inə aa, kə ajànə bî tso'ɔ akòrə yî'inə aa, kə ñji yîi i kúu a ala'a aa, kə ajàn yîi bî'inə bonj itsə'ə jî wè'è aa, kə ajàn yîi bî'inə tswə a ntsú nîwo aa, kə ajàn mə bî lɔ̀ɔ ñkwyé atú yî'inə nî munwî aa e? ³⁶ Áá ajàn yîi mə bî ñwa'anə a múm àñwà'ànə mə,

"Nlonj ñkwitú gho, bi zwitə nî yî'i njwî tsîm;

ñlentə nî yî'i tsó mbînjərə jîi mə bî lɔ̀ɔ ñwà aà."

³⁷ Njanj, a múm innú ma jú tsîm, bî'î nanjsə mə ñtsya ntsə, nyonj aa a nîm yu wa mə à le ñkònjə yî'i aà. ³⁸ Nlonj mə mə nanjsə nzi mə, kə nîwo, kə ñtswèntîi, kə baangel, kə idà'a jîi i sa'a mbi yu aa, kə innú jîi mə i tswə tsîtsónj aa, kə innú jîi i ka yî zî aa, kə idà'a tsîm, ³⁹ kə ñjoo jîi i tswə a ndənj a aburə aa, kə ñjoo jîi i tswə a nsyə aa, kə àyoò tsu yîi mə a tswə fàa mbi aa, kaa mbə a wa'a yî'inə bî àkònjə Nwî yîi a tswə a múm Kristo Yesu Mmà'àmbi aa yàtə.

9

Nwîngónj bo bî bə bi

¹ Ánnú yîi mə mə swonj aa, à nî ánnú ññkonjə, mə laa mbə ñjò Kristo, kaa wa'á nàá innú tswè. Ntîi gha yîi i sa'a nî gha a múm Azwî Nwî i nî àyəfə yá. ² Ájəñnə yî wə a tswə a múm ntîi mə, mē kîi ñyu'u nî ñyanjə tî mē a ntîi mə. ³ Mbi'i ñgaa bîlîm ba, ñgwè'è yà, bonj mə le mbaa nyə'ətə mə bî nîj ndòɔ a atu mə, kə mə bî kî nyatə gha bî'i Kristo nlonj ñkwitú waa. ⁴ Bo laa mbə baIsrael, à le mbə bo mə Nwîngónj à le nlògə waa a nî bɔɔ bî ñkî ndî'i nigha'a nî a mbo bo, ñwarə akàà bo bo, mfa nòñsə a mbo bo, bo tswé nî mánjî mîmî Nwî yîi à kú'unə aà, ñkî ntswe nî innú jîi mə Nwîngónj à le ñkà'à aà. ⁵ Bo le mfé'è aa a nu bità bi bitàà bî'inə bya, Kristo tsó ñmîsónj à le ñkî mfe'è a ñgwè'è bo, bî'inə ka ngha'asə Kristo yîi mə à nî Nwîngónj yîi a bu'utə bə bitsîmè aa nîñkonjə.

⁶ Lá kaa mə sî swonjə aa mə kaa Nwî à sî nighàà nî ləð nlonj mə kaa à sî bə bitsîm bîi mə bî f'e'e a ñgwè'è baIsrael aa bə mə à nî baIsrael bî ánnú ññkonjə. ⁷ Kaa wa'á bɔɔ bî Abraham bîtsîm bə mə à nî bɔɔ bi, lá Nwîngónj a swonj a mbo Abraham mə, "Ntsya a

nj̄im Isaac, bi ka yĩ tigə twonjə ngwə'è yò a nĩ ìkùmə ghó." ⁸ Ma yú a dì'ì aa mə kaa à si bɔɔ b̄tsim̄ b̄ii mə bi jwe a m̄m̄ nj̄yānu aa bə mə Nw̄iŋgɔŋ à lɔgə a ni bɔɔ bi; à bājnə n̄lɔgə bya b̄ii mə à le ŋkà' à n̄lon ŋgaa yàà aà. ⁹ Nlon mə Nw̄iŋgɔŋ à le ŋghirə ŋkà' à yĩ ya aa lálà, "Nòd̄ à ka tsyà bú k̄i k̄u'ù lálà, t̄a mə z̄i t̄a Sarah à jwe a m̄mb̄ājnə." ¹⁰ Kaa a burə t̄i m̄ə, a mb̄i ŋgh̄èè ghu, nòd̄ wa mə Rebecca à le ntswe ni bɔɔ bya bi baa a ato'o yu, mə à le njwe ñú yĩ m̄ɔ'otə, taà yĩ'inə Isaac aa, ¹¹ a ŋghirə mə àjān ȳii mə Nw̄iŋgɔŋ à le ntsɔ'ɔ b̄ə bi aa t̄a à bə a atanj̄tə Nw̄i, kaa wa' à yòŋə aa bə nĩ àf̄à' à ȳii ñú f̄à' à aa, t̄a à bə b̄ə n̄tsɔ'ɔ Nw̄i, ¹² Nw̄iŋgɔŋ a swonj a mbo ñd̄ə w̄àà mə, "Ȳi n̄tsȳamb̄ii à ka yi k̄i f̄à' à a mbo ȳi àyòŋt̄ə." A le nswonjə ma yú aa mbɔŋ t̄a bi yi njwe waa, kaa bo burə t̄i annú ȳi tsu gh̄ir̄ə, k̄ə ȳi sigin̄ə k̄ə ȳi b̄i. ¹³ A ajān mə bi k̄i mb̄i ñj̄wa'anə a m̄m̄ āŋw̄à'anə Nw̄i aa mə, "Mə le ŋk̄ɔŋə Yacob, m̄baa Isac."

¹⁴ Mb̄ə b̄i'inə swonj aa mə akə aa e? Mə Nw̄iŋgɔŋ a gh̄ir̄ə annú ȳii a si tsin̄ə aa e? Kaa mb̄ə b̄i'inə wa' à maa ajān swonjə. ¹⁵ Nlon mə à le nswonj a mbo Moses mə, "Mə ka ko m̄liŋn̄ə ñú ȳii mə mə k̄ɔŋə a ŋko m̄liŋn̄ə ȳi aa, i k̄ii jəŋnə a nu ñú ȳii mə mə k̄ɔŋə a n̄jəŋnə ghu nu aà."

¹⁶ La a bə mə, kaa ŋko m̄liŋn̄ə Nw̄i i si aa a nj̄im ŋk̄ɔŋə ñú k̄ə if̄à' à ñú yonjə, i yòŋə aa tsi' i a nj̄im ŋko m̄liŋn̄ə ȳi. ¹⁷ Nlon mə āŋw̄à'anə Nw̄i a le nswonj a mbo Pharoah mə, "Mə le ŋgh̄ir̄ə gho a ni m̄f̄ɔ aa mə mə dì' i mida' a ma a nu wò, i gh̄ir̄ə t̄a bi z̄i ik̄um̄ gha a mb̄i n̄tsim̄ə." ¹⁸ A dì' i mə Nw̄iŋgɔŋ a ko m̄liŋn̄ə ñú ȳii a k̄ɔŋ ŋko aa, ŋk̄ii ŋgh̄ir̄ə n̄t̄ii ñú ȳi m̄ɔ'ɔ i t̄ii n̄i ŋk̄ɔŋə ȳi.

Alw̄intɔŋə Nw̄i ni ŋko m̄liŋn̄ə ȳi

¹⁹ L̄a n̄i ka betə gha mə, "Mb̄ə Nw̄iŋgɔŋ a bú ñtigə m̄firə ñú aa mə akə aa e? Mb̄ə wò a tuu annú ȳii mə à k̄ɔŋə aa e?" ²⁰ L̄a wò ñm̄isɔŋ, ò bə aa wò, a ŋka mbetə m̄igh̄àà a mbo Nw̄i aa e? Mb̄ə ànt̄ɔɔ nsye a betə a mb̄ɔɔ ȳi mə, "O b̄ɔɔ gha bə lálà aa a ya aa e?" ²¹ Mb̄ɔɔ b̄ant̄ɔɔ wa, à si n̄i àd̄à' a a atú àb̄ɔɔ ya tswé, mə mbə a lɔgə àt̄àà ȳi f̄uùr̄ə m̄bɔɔ b̄ant̄ɔɔ ghu bi baa, ñl̄əə ȳi m̄ɔ'ɔ ni àȳarə ànt̄ɔɔ, ŋk̄i n̄l̄əə ȳi m̄ɔ'ɔ tsi' i n̄i ànt̄ɔɔ àd̄āŋə àd̄āŋə aa e?

²² Aà àjāŋə mə Nw̄iŋgɔŋ a f̄à' à aà, à le n̄l̄ò mə yu dì' i alw̄intɔŋə ȳi i k̄ii gh̄ir̄ə t̄a bi z̄i mid̄a' à mi, l̄a à le ntswa n̄t̄ii yi a nu b̄ə b̄ii mə à le si l̄wisə n̄tonj a nu bo aa, bo k̄i n̄tswe n̄i ŋkwo aà. ²³ A le ŋk̄i n̄l̄oo mə yu dì' i n̄igha' à ni n̄i wè, n̄ii à le nsw̄i' i a nu bo bya b̄ii mə bo ni njoo j̄ii mə a ko m̄liŋn̄ə waa aa, l̄à' à bo bya mə à t̄ant̄ə m̄ə bo yi ŋkwerə n̄igha' à ni aà. ²⁴ Nlon mə b̄i'inə laa ŋk̄i ntswe a t̄it̄ii b̄ə b̄ii mə à le ntwonjə aà, kaa bi wa' à aa tsi' i a t̄it̄ii baYuda fe' è, bi k̄i m̄f̄e' è a t̄it̄ii b̄it̄iz̄i Nw̄i. Mbə a bə aa ajāŋə mə Nw̄i a f̄à' à aa boŋ mbə a wa' a ajāŋ mə yu k̄ɔŋə ñgh̄ir̄ə aa gh̄ir̄ə aa e? ²⁵ A n̄i àjāŋə mə à swonjə a m̄m̄ āŋw̄à'anə Hosea mə, "B̄ə b̄ii kaa à le ŋk̄i' i b̄ā bə aa, m̄ə ka twonjə ni 'b̄ə b̄ā.'

Yu ȳii mə bi le si twonjə ni 'kaa m̄ə si k̄ɔŋə aa,' m̄ə ka twonjə ni "Mb̄èè n̄t̄ii yà.'

²⁶ Tsi' i maa adigə mə Nw̄i à swonjə a mbo bo mə, 'Kaa n̄i si b̄ə ba bə aa'

maa adigə bi ka yĩ tigə twonjə waa a ni bɔɔ bi Nw̄iŋgɔŋ ȳii à tswə n̄t̄ii aà."

²⁷ Yesaiah à le ŋk̄i nyə' ə nlon ŋgaa Israel n̄swonj mə, "Ka mə bɔɔ bi baIsrael ka yĩ gha' a i kù' ù tsi' i tsò àwāŋə ŋk̄i aa, bi ka yĩ yweensə aa tsi' i m̄b̄um̄t̄ə." ²⁸ Nlon mə Mm̄à' àmbi à ka yĩ gh̄èsə tsə̀rə isa' a mbi yù aa tsi' i n̄ili' i ni li' i a ni lunə. ²⁹ Ajāŋə mə Yesaiah à le è ŋk̄i nswonj a mb̄ii mə,

"Mm̄à' àmbi n̄tsú n̄tsò à le mbaa tsuu yi'inə ni ñgwè' è ȳi m̄ɔ'ɔ m̄à'at̄ə,

boŋ à le ŋgh̄ir̄ə b̄i'inə tigə tsò Sodom

ŋk̄i mb̄ə tsò Gomorrah."

Israel bo b̄i' n̄too ȳi ñsigin̄ə ȳi

³⁰ B̄i'inə l̄òd̄ aà n̄swonj mə akə aa e? Mə bit̄i z̄i Nw̄i b̄ii mə kaa bi le nte' e wa' à mit̄ii myaa ka ŋgaansə a ŋgh̄ir̄ə annú ȳii a tsinə aa, bi bājnə n̄tsisə innú jyaa i tsinə a nsi mi' i Nw̄i, n̄tsya a nj̄im̄ əb̄iint̄ii; ³¹ l̄a baIsrael b̄ii mə bo le si bājnə ñl̄oo ni a n̄l̄əə n̄ɔŋs̄ə t̄a gh̄ir̄ə t̄a annú yaa tsinə a nsi mi' i Nw̄i aa, kaa bo le ŋwa' à n̄ɔŋs̄ə wa bājnə ñl̄əə ta t̄a innú jyaa tsinə. ³² Mb̄ə bi betə mə a tigə ñgh̄ir̄ə akə mə bo wa' à n̄ɔŋs̄ə wa l̄əə t̄a innú jyaa i tsinə aa e? Nlon mə kaa bo le ŋk̄i' i aa a nj̄im̄ əb̄iint̄ii ka nyonjə. Bo le mbājnə ŋka nyonjə aa bə a nj̄im̄ innú j̄ii mə bo le si gh̄ir̄ə aà. Maa ajāŋ bo le ŋkw̄ant̄ə wa n̄i ñḡɔ' ɔ n̄t̄um̄ə àk̄òr̄ə ȳa. ³³ A ajāŋ ȳii mə bi ŋwa'anə a m̄m̄ āŋw̄à'anə Nw̄i mə, "Ȳə ñ, m̄ə n̄ɔŋs̄ə ñḡɔ' ɔ a Sion,

mə bə aa ki kw̄ant̄ə ghu,

a bə àlànşə ɲgò'ò mə a ka ghìrə bo wo.
Lá ɲù n̄tsim yìi à n̄ɲ n̄tɪi yi ghu nu aa, kaa bi ka yì wa'á atú yi ðirisə.”

10

¹ Bɔɔ bi maà, mə yə'è tsi'í n̄ n̄tɪi ghá tsim, ɲkii ntsa'atə n̄ Nwí a atu bə ba baIsrael mə tá bo yi nyweenə. ² Nlonɲ mə mbə mə b̄i àyəfə nlonɲ ɲgaa yàà mə bo naɲsə n̄tɪi n̄ ànnù Nwí kaa wa'á m̄an̄jì yìi à kù'ùnə aa b̄an̄ɲə n̄zi. ³ Tsó mə kaa bo s̄i ajàn yìi mə Nwí a ghìrə ànnù bə a tsinə naɲsə n̄zi aa, bo b̄an̄ɲə n̄lɔɔ ni ɲghìrə tá ànnù yaa tsinə ni átú yaa. Kaa bo le ɲwa'a à mib̄i mi nú myaa sigisə n̄ifa a mbo Nwí mə tá à ghìrə ànnù yaa tsinə. ⁴ Nlonɲ mə n̄ɲsə à le nlwí'í aa a nu Kristo, mə tá ɲù n̄tsim yìi mə à n̄ɲ n̄tɪi yi ghu nu aa, Nwí a ghìrə ànnù ji i tsinə.

Mbə ɲù n̄tsim à tse nyweenə

⁵ Moses à le nswonɲ nlonɲ ànnù ajàn yìi mə mbə ànnù ɲù tsinə ɲyonɲ ajànɲ mə a lèè n̄ɲsə aa mə, “Bè b̄i mə bi lèè n̄ɲsə aa bi ka yì tswe bit̄i i yon̄ə aa ajànɲ mə bi lèè n̄ɲsə wa aà.”

⁶ Lá ànnù ajàn yìi mə ànnù bə a tsinə nyonɲ aa n̄ àb̄iint̄i yaa aa a swon̄ə ni mə: “Tsuu a m̄m̄ n̄tɪi wò swon̄ mə, ‘Wò à ka kò'ɔ ghèè a aburə aa é?’” (Ma la a bə mə wò à ka kò'ɔ lɔgə Kristo sigə ni ghu a nsye le?) ⁷ “Kè ‘Wò à ka sigə ala'a b̄iku bi bə aa é?’” (tá sigə lɔgə Kristo i kò'ɔ ni ghu). ⁸ Lá a b̄an̄ɲə n̄swonɲ aa mə akə aa é? A swon̄ aa mə, “Wa n̄ghàà nya ni tswe ɲkòontə a mbèè wò; ni tswe a n̄tsú wò ɲki n̄tswe a n̄tɪi wò,”

là'á tsi'í n̄ghàà ni Nwí nya mə b̄i'í swon̄ə, n̄swon̄ə ni mə tá bə n̄ɲ n̄tɪi waa a nu Nwí aà. ⁹ Nlonɲ mə ò bə k̄i swon̄ə n̄ n̄tsú gho mə, “Yesu à n̄ Mmà'àmbi,” i k̄i b̄i a m̄m̄ n̄tɪi wò mə Nwí à le nyweensə yi ni n̄wò, boɲ ò ka yweenə. ¹⁰ Nlonɲ mə ɲù a b̄i aa a m̄m̄ n̄tɪi yu Nwí a ghìrə ànnù yi a tsinə, a k̄i n̄swon̄ə aa ni n̄tsú yi nyweenə. ¹¹ Àɲwà'ànə Nwí a swon̄ mə, “Kaa ɲù tsú yìi à n̄ɲ n̄tɪi yi ghu nu aa, kaa mbə bi wa'á atú yi ðirisə.” ¹² Kaa bi s̄i a ɲù tswerə, kè ò bə ɲù baYuda, kè ɲù baGrikia; Mmà'àmbi à bə Mmà'àmbi aa a mbo bə b̄itsimə, ɲkii nswi'í n̄ àfù'ú yi a nu bə b̄itsim b̄i mə bi twon̄ nii aà. ¹³ Nlonɲ mə àɲwà'ànə Nwí a swon̄ mə, “N̄ù n̄tsim yìi mə a twon̄ ikum Mmà'àmbi aa à ka yweenə.”

¹⁴ Lá mbə bə k̄a n̄twon̄ ikum yi aa mə akə, mə mbə bo tuu n̄tɪi waa ghu nu n̄ɲə aa é? Kè mbə bo tigə n̄n̄ɲ n̄tɪi waa ghu nu aa mə akə mə mbə a bə mə bo leè wa'á ànnù yi yu'u aa é? Kè mbə bo yu'u aa mə akə ti ghè mə bo tswe ni ɲù yìi à ka swon̄ə aa é? ¹⁵ Kè mbə bə k̄a n̄swon̄ə aa mə akə mə mbə bi tuu waa too aa é? Tsó ajànɲ mə bi ɲwa'anə mə, “Yə n̄i ajànɲ mə m̄kòrə mə bə b̄i mə bi z̄i n̄i n̄toɔ yi n̄siginə aa ni boɲ mbə!”

¹⁶ Lá kaa bə b̄itsim burə t̄i n̄toɔ yi n̄siginə ya kwerə. Nlonɲ mə Yesaiah à swon̄ mə, “Mmà'àmbi, ɲù yìi mə à b̄i mə n̄toɔ yìi mə b̄i'í swon̄ə aa à n̄i wò aa é?” ¹⁷ Ma mùu ajàn, àb̄iint̄i a yon̄ə aa a n̄jmə ànnù yìi bi yu'u aà, n̄toɔ ya mə bi yu'u aa i bə aa ànnù yìi bi swon̄ə nlonɲ Kristo aà.

¹⁸ Lá, mə tigə mbetə mə, bo leè ɲwa'a à yu'u aa é? Tsi'í ànnù n̄ɲkon̄, bo leè ɲyu'u, n̄lonɲ mə àɲwà'ànə Nwí a swon̄ mə, “N̄jì yàà i le mfè'è ɲghèe bi yu'u a idigə tsimə, n̄toɔ yàà i ghèe ɲywe'e a nlwí'í m̄b̄i.”

¹⁹ Mə bú mbetə mə, baIsrael le ɲwa'a naɲsə ɲyu'u aa é? Moses à leè n̄foo nswon̄ mə, “Mə ka ghìrə tá ni tigə ɲghə'ənə bə b̄i kaa bi s̄i t̄e'ε ɲku'unə mə mbə bi n̄twon̄ə n̄i àtoɔ aà;

mə ka ghìrə tá ni tigə nlwisə n̄i n̄tɔn̄ a nú àtoɔ yìi mə á tswé ɲj̄ɲtə bə ghu aà.”

²⁰ Yesaiah a bú n̄swon̄ tsi'í n̄tɪi mə, “Bè b̄i mə bi le ɲkaa wa'á gha ka n̄lɔɔ aa, bi le nyə ghá; mə le nd̄i'í ib̄in̄ú gha a mbo bə b̄i kaa bi le si wa'á n̄i gha betə aà.”

²¹ Lá a ɲghèe a ni baIsrael, a swon̄ mə, “A ɲgòɲ b̄in̄ò b̄itsim, mə le nsàɲtə mbo ma, n̄twon̄ə n̄i bə b̄i mə bi le mbə ɲgàɲat̄i atu, ɲkii n̄ligitə n̄i ànnù yìi mə mə le si swon̄ə aà.”

11

Ŋko m̄l̄ɲnə Nwí a nu baIsrael

¹ Mə tigə mbetə aà mə a bə mə Nw̄ɲgòɲ à t̄uù m̄ b̄i bə aa é? Kaa a s̄i maa ajàn b̄è! Mə a n̄i it̄u ib̄in̄ú gha, mə laa mbə ɲù baIsrael, m̄bə mu Abraham, n̄fe'ε aa a atsə Benjamin. ² Kaa Nw̄ɲgòɲ à burə t̄i bə b̄i mə à le n̄tsɔ'ɔ a mb̄i mb̄i aa tuu. N̄i s̄i ànnù

yii mæ aŋwà'ànè Nwí a swonj nlonj ŋgaa Elijah zi aa e? Wa adigè aŋwà'ànè mæ a ghàà ñlonj aŋan mæ à le nyè'è a mbo Nwí nlonj annu yii baIsrael ghìrè aa e? ³ A le nyè'è ñswonj mæ, "Mmà'ambí, wa bi zwítè mæ ŋgãntòò jo tsimè. Bo kii mè ñsa a mikentè mi mo'ò mi mà'á wò, a tigè mburè tsi'í mè mæ. Bo kii mbu nlòò ní ñzwítè mæ." ⁴ Lá Nwíngòŋ à le nkwi'í ghu mbo aa mæ akè aa e? A le nswonj ghu mbo mæ, "Wa mè lèè mè bè ñtsu'ù jì sãmbaa bii mæ kaa bi burè tì aku'utò yaa a nsi Baal swétèè yaa a ní bã." ⁵ A kii mbæ a ŋŋin ŋŋin tsítsòŋ mæ mbùmtè bè i burè ntswe ghu jii mæ Nwí à tsò'ò a nŋim ibòŋé yi. ⁶ Nlonj mæ à le ntsò'ò waa aa a nŋim ibòŋé yi, kaa à le ŋwa'a aa a nŋimè ifà'à yi tsu mæ bo fa'a yonè, à bè yonè aa a nŋim ifà'à yii mæ bo fa'a aa bonj kaa à sif ibòŋ Nwí bú mbè.

⁷ A tigè ñdi'í aa mæ kaa baIsrael le wa'a ayoo yii bo le si lòò aa yè aa e? Tsi'í annu nŋŋkonj, à le ŋki mbè tsi'í mbùmtè jii mæ Nwí à le ntsò'ò aa mæ bi le ŋkwerè. A mbo àbùgè bè, bi ghìrè mĩntii myaa tii, ⁸ a aŋan yii mæ aŋwà'ànè Nwí a swonj aa mæ, "Nwíngòŋ à le mfa azwí yii mæ a le mfií atu yaa aa a mbo bo,

mæ tá mi'í myaa ka nyè idigè kaa wa'à kii nya,
itòŋnè jyaa kii nyu'u ní ñnnu kaa wa'à kii nyu'u,

i yi ko'ò ywe'e sii."

⁹ David à le ŋki nswonj mæ,

"Tá bi ka bentè ni bimátaa á bo aa ŋkwokè ghu,

ŋkii ntswetè ní waa á bo aa nanjè a ataa

a noò yii bo jì mikòò myaa aà,

tá bo aa ŋkwantè ŋwòkè, tá ñjò aa ŋkuu a baa bo.

¹⁰ Tá bi ma'a afè'è a mi'í bo tá bo tsuu idigè bú kii yè,

tá ñŋim jyaa tigè nto'o ní ŋgi'a a ŋgòŋ bìnòò bitsimè."

¹¹ Mè tigè mbetè ni mæ bo kwantè mè aa kwantè ŋwo nŋŋkonj aa e? Ŋŋan, kaa a si maa aŋan bè! Lá aŋan mæ bo fansè annu aa, a banjè ŋghìrè Nwí a yweensè bitizi Nwí, tá tá baYuda tigè ntswe ní aghè'ònè. ¹² Mbè a bè mæ afãnsennu yaa a banjè nzi ní afù'ù a mbò mbì ñtsim, àdigè yii mæ bo wo ghu aa a bãŋnè mbè afù'ù bitizi Nwí, bonj à si annu yi wè bè mæ mbè bi bu nlògè waa fu bitsimè aa e?

Annù aŋan Nwí à le nyweensè bitizi Nwí aà

¹³ Mæ tigè ŋghaa tsítsòŋ aa a mbo bú bitizi Nwí. Tsi'í tsò aŋan mæ mè ni ŋgãntòò Kristo a mbo bitizi Nwí aa, mè ka ŋentè ifà'à gha i ghìrè tá i tinsè, ¹⁴ tá tá bilim ba baYuda tá bi ka ŋghè'ònè mè mbè mè yweensè waa bi mo'ò aa e? ¹⁵ Mbè a bè mæ aŋan mæ bi le ntuu waa, a le ŋghìrè mæ tá Nwí bo bi mbì bu mbòònsè fu, bèè bonj aŋan yii mæ Nwí aa bú kwèrè waa fu aa a ka wa'à tigè mbè aa tsò bo yweenè aa a niwo aa e? ¹⁶ Mbè a bè mæ ŋkugè àbaa yi ñtsyambii ya yii mæ bi fa a mmà'a Nwí ghu aa i laa mãnsè bonj ŋkyá àbaa ya ntsim i kii nlaa mãnsè; mbè a kii mbè mæ mĩngàn mi ati mi laa, bonj ntaa iti jya i ka kii laa. ¹⁷ Mbè a bè yii mæ bi fa'a ntaa iti jì mo'ò a ní àti olive yii mæ a tswè a múm ñsòò, mfa'a nlò'òsè, ŋghèè nlògè ghuu, bii mæ ni ni ntaa ati olive yii a tswè a múm àkò aa, ñzi ntsugisè wa abwarè bo ŋkwerè, mæ mbè ni tswè ní àbwarè wa ní afù'ù olive ya mæ a tswè a múm ñsòò aa, ¹⁸ ni tsuu nú yùù i kii ŋee a nu ntaa jyá. Nì ti ŋee nú yùù, nì zi mæ a ghuu aa a bè'è mĩngàn mya mbè'è ní ghuu, kaa à si bu bè'è mbè'è ni mĩngàn myá.

¹⁹ Nì ka kii swonjè ni mæ, "Bi le mfa'a ntaa iti jya nlò'òsè aa mæ bi lògè yi'í i zì bansè ghu kwèrè." ²⁰ A ní annu nŋŋkonj, bi le mfaatè waa nlò'òsè aa nlonj mæ kaa bo le ŋwa'a ní àbiintii tswè aà, lá mbè ni kii ñtèè ntinsè ntsya aa tsi'í a nŋimè àbiintii. A ku'unè mæ tá ní tsuu kii tère, ni ka ntèè ni ñbò'ò. ²¹ Nlonj mæ mbè a bè yii Nwí à le kii'í ntaa iti mi nsoò mi linj, bèè bonj, kaa mbè a wa'à ghuu kii nlinj.

²² Tá ni nanjè nyè tá à laa falá aŋan mæ àbòŋntii Nwí bo nitsè'è ni Nwí bè aa, nitsè'è ni Nwí ni ghèè a ni mbo bè bya mæ bi wò mè aa, lá àbòŋntii Nwí a bãŋnè ñzi ni a mbo bú, mæ mbè ni ghèè ní mbii a múm àbòŋntii yi. A tsuu la bè bonj baa kii fãatè ghuu ló'òsè. ²³ A ni baYuda, mbè bo ma'atè ànnu aŋan mæ bo si Nwí bii aa bonj baa bú lògè waa i zì bansè fu, i bãŋnè bú kwèrè ghuu ló'òsè, nlonj mæ mbè Nwíngòŋ à tse bú bansè waa fu kwèrè, mæ mbè a kòŋj. ²⁴ Mbè a bè yii bi le mbãŋnè ŋghèè mfaatè ghuu a ní iti olive ti ligè a múm àkò, ñzi mbansè ŋkwerè a ní iti jii bi ligè a múm ñsòò, ma yú a bè annu yii mæ a tsyanè aa, bèè bonj a ka fwaatè mæ mbè bi bú mbansè ntaa iti jya jii mæ i lo a múm ñsòò aa fu.

Nwí a ko mĩŋnè bè bitsimè

²⁵ Annu nŋŋkonj yi àlèèntè yi mo'ò a tswè ghu yii mæ mæ kòŋ mæ ni zi mbá bilim bá. Mbè ma yú a kwetè ghuu mæ tá ní tsuu kii wa'atè ni a atu bu mæ ni wí'í ntsyèsè. A bè

mə kaa à sɪ baIsrael bitsim bə mə bi tii atú bē, Nwĩngɔŋ à le nghirə mə tá bo bi mɔ'ɔ tuu a mbii yu nywe'e aa a noó yii mə ndùù bitizí Nwĩ bii bi tswe nɪ nzi a mbo Nwĩ aa i kù'ù mē. ²⁶ Maà noó, tá Nwĩ à tigə nyweensə baIsrael bitsimə, a ajàn mə bi ŋwa'anə a múm àŋwà'anə Nwĩ aa mē,

“Ŋgəŋywèensə bə à ka ló a nta'a Zion i zĩ, à ka yí fi'isə ànnù ti bɔ'ɔ Nwĩ a titii bɔɔ bi Yakob,

²⁷ tá ma yú à bə akàà mə mə ka wàrè bi'ibo a noó yii mə mè lò'òsə innù jì bĩ jyaa aà.”

²⁸ A ŋghɛɛ a nɪ ànnù ntoo yí ñsiginə, bo nɪ ŋgəŋkibàà Nwĩ mbi'i ŋkwitú ghuu. Ŋghɛɛ nɪ ànnù ajàn mə Nwĩngɔŋ à le ntso'ɔ waa, Nwĩngɔŋ à kɔŋə waa tsi'í a nɪ mbə ànnù ñyɔŋə a nɪ bità bi bitaa byaa. ²⁹ Nlon mə kaa Nwĩngɔŋ à bə fa mitəŋnə a mbo bə i kii twɔŋə waa mə bɪ bə bɔɔ bi bɔŋ kaa mbə a wa'á ntii yí bú ŋkwensə. ³⁰ A ŋghɛɛ a nɪ bú bitizí Nwĩ, nɪ le si tii atu a mbo Nwĩ a mbii, tsítɔŋ, Nwĩ à kò mē milɪŋnə ghùù ñlon atii atu baYuda. ³¹ A kɪ mbə ŋgɪŋ ŋgɪŋ mə ajàn mə Nwĩngɔŋ à di'í mē ŋko milɪŋnə yí a mbo bú aa, baYuda aa tigə kɪ tii atu ghu mbo tsítɔŋ mə mbə Nwĩ a kɪ ñtigə ŋko milɪŋnə wàà le. ³² Nlon mə Nwĩngɔŋ à ghirə mə tá bə bitsim bə ibù'ù a mbó atii atu tá tá yu tigə ŋko milɪŋnə bə bitsimə. ³³ We be! Wa àfù'ù Nwĩ bo bɪ mɪtsyè mɪ Nwĩ nanşə ŋgha'a aà ghà'á! A zĩ innù ñtsya mbó! Mbə wò a tɔ'otə ñji'í innù jii mə Nwĩngɔŋ à ghirə aa ɛ? Mbə a bɪmànji bɪ aa a nanşə ñzi wo aa ɛ?

³⁴ “Ímòòntə Mmà'ambi aa a zi wò aa ɛ?

Kə mbə a yi aà á di'itə wò aa ɛ?”

³⁵ “Nù yii à leɛ mfa ayoo ntəŋə yi ghu, mə mbə a ká ñlii mə à ka bu bənsə fu aa, à nɪ wò aa ɛ?”

³⁶ Nlon mə a njoó tsim aa á nanşə yu, i tsyá aa ghu mbo mfɛ'è ñtswə, ŋki ntigə ntswe aa ghu mbó. Tá ñgha'a nɪ tswe ghu mbo ñlwi'í ñŋkonjə! Amen.

12

Ntswéntí yí'inə a múm àfà'a Nwĩ

¹ Bɪlɪm bá, ajàn yii mə Nwĩngɔŋ a nanşə ŋko milɪŋnə yí'inə aa, mə bu'u mbo a mbo bú mə tá nɪ fa mibii mɪ nú muu tsi'í tso njoó mma'a Nwĩ jii i tswe ntii, ñlaa, Nwĩngɔŋ a kɪ mbəntə; a nɪ mánji yii mə à kù'ùnə mə bɔŋ nɪ gha'asə Nwĩ ghu aà. ² Nɪ tsuu innù juu kɪ ghirə yɔŋə bə nɪ figə mbi ghu bə, nɪ ma'atə tá Nwĩngɔŋ à bəŋkə ghuu a ajànə mə a kwensə mántii muu aa, tá ímòòntə innù juu i bə jì fii, tá nɪ nanşə nzi ànnù yii mə Nwĩngɔŋ a lɔɔ aa, mə à nɪ ànnù yii a bɔŋ aa, a beentə, a kɪ ŋkɔ'ɔ ntə aà.

³ Nyɔŋə a ñjɪm ibɔŋ yii mə Nwĩngɔŋ ghirə a nu mə aa, mə swɔŋ a mbo bú yí mɔ'ɔ yí mɔ'ɔ mə, tá ñu tsú à tsuu ló lǒgə ibii nú yí i kɔ'onə ntsya ajàn yii yu bə aà. Lá tá à bəŋnə ŋka ntsyəsə yí a nzi ñu yí yu bɔɔ mbə ghu aa, á ñu yí mɔ'ɔ yí mɔ'ɔ, à ka nyɔŋə afigə àbiiintii yii mə Nwĩngɔŋ à fa ghu mbo aà.

⁴ Tsi'í tsó ajàn yii mə mbənu yí ñfùurə i tswe nɪ idigə nu nnòò aa, kaa idigə nu jya i wa'á nɪ ifá'á yí fùurə kii mfa'a aa, ⁵ à kɪ mbə ŋgɪŋ ŋgɪŋ mə ka mə bɪ'inə nɪ nnòò aa, bɪ'inə nɪ mbənu yí ñfùurə a mum Kristo ŋki ntsuginə a nu bɪ'inə nɪ bɪ'inə tsi'í tsó idigə nu mbənu yí ñfùurə.

⁶ Ajàn mə Nwĩngɔŋ à fa mitəŋnə a atu atu a mbo bɪ'inə, a ñjɪm ibɔŋə yí aa, tá bɪ'inə aa mfa'a nɪ mu. Mbə a bə a ŋka nyu'ù ñtoó Nwĩ ŋkɛ'enə, bɪ'inə aà ŋghirə nyɔŋə nɪ àbiiintii yii bɪ'inə tswe nɪ yu aà. ⁷ Bɛɛ a bə a ŋka mfa'a, bɪ'inə fa'á, a bə a ŋka ndi'innù, bɪ'inə di'í. ⁸ Bɛɛ mə a bə a ndiintə bə nɪ adi'itə, bɪ'inə diintə. Nù yii mə a fa njoó a mbo bə aa, tá à ka ŋa'atə abó. Nù yii mə à nɪ ntsyasə bə aa, tá à ka mfa'a nɪ ntii yí tsimə, ñu yii mə a ghirə innù jì siginə a nu bə aa, tá à ka ŋghirə nɪ ñidorə.

⁹ Tá àkɔŋnə yuu tá à bə yí ànnù ñŋkonjə. Nɪ ka ŋkəhə innù jì bɪ, mbaŋnə ntswa innu jì siginə ŋkwɔ ghu. ¹⁰ Nɪ ka ŋkɔŋnə ghuu bu nɪ bú nɪ àkɔŋnə bɔɔ bi Kristo yí tinsə. Nɪ ka ŋgha'asə bɪlɪm buu ntsya ajàn yii mə bo gha'asə ghuu aà. ¹¹ Nɪ tsuu kɪ bɔrikə bə, tá Azwí aà ŋkhi a ntii bú à nɪ aa mfa'a nɪtii. Ŋka mfa'a nɪ ifá'a Mmà'ambi nɪ ntii ghu tsimə. ¹² Tá nɪ aa ndoritə nlon ànnù yii nɪ bɛ aa, ŋka ntswa mántii muu a noó ŋgɪ'í, ŋka ntsa'atə Nwĩngɔŋ a ŋgɔŋ bɪnóò bɪtsimə. ¹³ Tá nɪ ka mfa njoó a mbo bə bi Nwĩ bii àyaa a bɔŋə aa, ŋkii ŋkwɛrə nɪ bigi'í a míla'a bú.

¹⁴ Tá nɪ ka ñŋi'í mbɔɔnə a nu bə bii bi tso'ɔ akórə yuu aa, ñtsee bə ñdòò a atu bo kɪ ñŋjə. ¹⁵ Nɪ ka ndoritə bu bɪ bə bii bi doritə aa, ŋkii nyə'ə bu bɪ bə bii bi yə'ə aà. ¹⁶ Nɪ tswe nɪ àmòòntə yí fùurə bú nɪ bú. Nɪ tsuu nu kɪ ŋee, mbaŋnə ŋka nsigisə nɪ nú yùù a nsyɛ ntswe bu bɪ bə bɪ kəgá, ñtsuu kɪ tərə.

17 Nì tsuu annù yí bi a atú ànnù yí bi kwi'inè. Nì ka n̄gaansè mit̄i muu n̄ka n̄ghirè annù yíi mē bē bitsim beentē aà. 18 Nì ka n̄ghirè n̄gɔŋ innù t̄sim a nì yùu mbèè a nyè mē nì tswe nì m̄bɔɔnè bu bì bē bitsimè. 19 B̄isù bá b̄ii mē kòŋə aà, nì tsuu annù yí bi a atú ànnù yí bi kwi'inè, nì baŋnè mmà'atə isa'a bə a mbo àlwintɔŋə Nwī, nlon mē àŋwà'ànə Nwī a swon mē, "Mmà'àmbi à swon mē, 'àwī'f̄i n̄ikòŋ à nì ànnù yá, mē aa kwi'inè." 20 "Mbè n̄ji ka nyan̄ə n̄gàŋk̄b̄aà ghò, ò fa m̄ji ghu mbò, b̄e mē nt̄i yi i yoo, ò fa n̄k̄i ghu mbo tá à no. Ma mùu aj̄n̄ boŋ ibòŋə gho wa i ka tsyà yi."* 21 Nì tsuu mà'atə mē tá innù jì bi ka n̄gha'a ghuu bē, nì baŋnè n̄ka n̄gha'a innù jì bi nì ibòŋə.

13

Annù yíi b̄i'inè tswe nì gh̄irə a mbo b̄isa'a bi ala'a aà

1 Tá n̄ù n̄tsim à yə mē yu yu'unə b̄isa'a bi ala'a bi mē bi tswe nì àdà'à a atu bù aà, nlon mē kaa n̄sa'à àla'a yí tsù à s̄i ghu tswé t̄i gh̄è mē a lèə Nwī. B̄ii bi tswe ghu ts̄itsɔŋ aa, a waa a alɔŋə aa a tswèsə Nwī. 2 Ma mùu aj̄n̄, n̄ù yíi mē a swùŋnè bo bi b̄isa'a bi ala'a aa, a swùŋnè aa bo bi ànnù yíi mē Nwī à t̄n̄tə n̄lèə. Bè b̄ii mē bi swùŋnè bo bo aa, baa n̄iŋ n̄jo Nwī a abaa bo. 3 Nlon mē kaa b̄isa'a b̄ila'a bi s̄i aa nì n̄bɔ'ɔ a nu n̄ù yíi mē a gh̄irə annu yí siginè aa z̄i, bi b̄an̄nè n̄zi nì n̄bɔ'ɔ aa a nu n̄ù yíi a gh̄irə ibi aà. Nì kòŋ mē kaa nì aa wa'a n̄sa'à àla'a ka mbo'ɔ aa e? Nì ká n̄ghirè innù j̄i siginè boŋ à ka beentē ghuu. 4 Nlon mē à laa mbè n̄gàŋf̄a'a Nwī mē a f̄a'à a nlon aà ibòŋə ghuu. Lá mbè nì ka n̄ghirè ibi, nì ká mbo'ɔ. Nlon mē, àdà'à yíi à tswe nì yu aa, kaa s̄i yí ad̄an̄ə àd̄an̄ə b̄è. A laa mbè n̄gàŋf̄a'a Nwī a n̄iŋ n̄j̄o Nwī a m̄m̄ abàà bē b̄ii bi gh̄irə innù j̄i bi aà. 5 A ku'unè mē tá n̄ù à ka nyu'unə waa tá kh̄ə alwintɔŋə Nwī. Tá tá n̄t̄i yí tsuu n̄ii k̄i sa'a.

6 A k̄i mbè n̄j̄i'f̄i ànnù yíi mē a ku'unə mē tá nì ka n̄twu b̄itax ghu aà. Nlon mē bē b̄ii bi lèntə annù ma yú aà, à naa mbè n̄gàŋf̄a'a Nwī mē a lèə mē tá bi ka n̄lèntə. 7 Nì ka n̄twu n̄joo j̄ii mē nì t̄swa waa ghu aà. Mma'a nì t̄ax gh̄uù n̄k̄i n̄twu nì tax nlon n̄joo j̄ii nì tswe nì ju aà. N̄ka mbo'ɔ nì bē b̄ii mē a boŋ a mbo'ɔ aa, n̄gha'asè nì b̄ii mē a ku'unə a n̄gha'asè aà.

Annù yíi mē nì tswe nì n̄ka n̄ghirə a nu bù nì bù aà

8 Nì tsuu n̄ù tsù nì àyòð tsu k̄i t̄swa b̄è, á k̄i m̄m̄ akòŋnè, nlon mē n̄ù yíi mē a kòŋə n̄d̄im yí aa, a lwensə aa n̄òŋsə. 9 N̄d̄i'f̄i j̄ya mē, "Tsee m̄agh̄ab̄ə gh̄irə! Tsee zwitə! Tsee yèrè! Tsee n̄d̄im gh̄ò gh̄è'ənè!" bo bì n̄d̄i'f̄i j̄i m̄'ɔ, bi boonsə n̄n̄iŋ nì n̄gh̄aà nì gh̄u'ùtə mē, "Ka kòŋə n̄d̄im gh̄ò t̄s̄i'f̄i tsò aj̄n̄ mē o k̄òŋ ib̄iŋn̄ gho aà." 10 N̄ù yíi a kòŋə n̄d̄im yí aa kaa à s̄i ibi ghu nu gh̄irè. N̄ka n̄kòŋə bē à n̄ n̄lwensə n̄òŋsə Nwī n̄tsimè.

11 La a mbù n̄ghèè ghu, nì z̄i noò yíi à nì ghu aa ts̄itsɔŋə. Nòð à n̄an̄sə mē n̄ku'u a mbo bù a m̄b̄iŋə a filò. Nlon mē noò yíi mē b̄i'inè ka yí yweenə aa à kòðntə mē a nu b̄i'inè ts̄itsɔŋ n̄tsyate aj̄n̄ yíi mē b̄i'inè l̄e mfòð m̄b̄ii aa. 12 Itugə i tsyà mē, àb̄èè a t̄igə n̄f̄u'u. A b̄i'inè mē'e f̄i'f̄a' a itugə t̄s̄i'f̄i t̄simè. Nt̄igə n̄jwe'e n̄joo n̄tsò n̄laà id̄igə. 13 A b̄i'inè ka n̄zi akòrè n̄z̄i'f̄i yí'inè á ku'unə nì yí s̄i'inè. Mma'atə annù n̄j̄i s̄i'f̄i nì ànnù n̄nò m̄baanə, n̄ma'atə annù aj̄rè, n̄ma'atə annù ns̄iŋ, n̄ma'atə annù nto f̄ikòrè nì ànnù aghè'ənè.

14 Nì baŋnè n̄jwe'e Mmà'àmbi Yesu Kristo a nu bù, n̄tsuu abwarə fa a mbo n̄jyá nù yùu tá i ka n̄ghirè naa innù j̄ii mē i yè'ətə aà.

14

Tà ò tsuu n̄d̄im ghò k̄i sa'a, i f̄irè n̄ii

1 A n̄ghèè a nì n̄ù yíi mē àb̄iint̄i yí a b̄orə aa, nì ka n̄kwɛrə n̄ii siginè, lá n̄tsuu bu bo k̄i swùŋnè a nì annù yíi mē à b̄ii aà. 2 N̄ù yí m̄'ɔ à t̄se b̄ii mē mbə yu j̄i n̄joo t̄simè. Tá n̄ù wa mē àb̄iint̄i yí a b̄orə aa tá à baŋnə n̄swon mē yu kurə aa t̄s̄i'f̄i àmbòrè. 3 N̄ù wa mē a j̄i n̄joo t̄simè aa tá à tsuu wa mē a tswèrə n̄joo aa k̄i t̄sa'a b̄è. Tá wa mē a tswèrè n̄joo tá à tsuu isa'a waà n̄ù mē a j̄i t̄simè aa k̄i tsèrè, nlon mē Nw̄iŋgɔŋ à kwèrè mē yí. 4 O bə aa wò a n̄ka n̄sa'a n̄gàŋf̄a'a n̄ù d̄an̄ə aa e? Aá t̄s̄i'f̄i t̄f̄a'f̄a' n̄ù wa mē mbə a swon mē a f̄a' a siginè k̄è a k̄ii m̄fa'a k̄ikan̄ə. Mbè t̄f̄a'f̄a' a wa a k̄i n̄kwetə yí mē tá à t̄ə, nlon mē Mmà'àmbi à tswe nì m̄idà'à a n̄kwetə yu.

5 N̄ù yí m̄'ɔ a l̄ogə n̄jw̄i yí m̄'ɔ mē i b̄òŋtə n̄tsyà yí m̄'ɔ, n̄ù yí m̄'ɔ a b̄an̄nè n̄l̄ogə mē n̄jw̄i t̄sim i ku'unè. Tá n̄ù n̄tsim à n̄an̄sə n̄ghirə tá àt̄u yí laa siginè nì ànnù yíi a gh̄irə aà. 6 N̄ù wa yíi mē a lèə n̄jw̄iŋgɔŋ aa, a lèə aa a n̄gha'asè Mmà'àmbi ghu. N̄ù yíi mē a j̄i n̄joo t̄sim aa, a j̄i aa a n̄gha'asè Mmà'àmbi ghu, nlon mē a fa m̄b̄i'ik̄ə a mbo Nwī. Wa yíi mē a tswèrə n̄joo aa, a tswèrə aa a n̄gha'asè Mmà'àmbi ghu, nlon mē a k̄ii

12:19 Deut. 32:35 * 12:20 Prov. 25.21-22Tsi'f̄i aj̄n̄ yíimə àŋwà'ànə Nwī a swon aà. 13:9 Exod. 20.13-15,17; Deut. 5.17-19,21 13:9 Lev. 19.18

mfa mbi'ikè a mbo Nwĩ. ⁷ Kaa nù nìbì'inè à si ntii tswe aa nlon nḡaa yĩ, kaa nù nìbì'inè wa'à kii nḡkwo aa, nlon nḡaa yĩ. ⁸ Bì'inè bə tswe ntii boḡ bì'inè tswe ntii aa nlon nḡaa Mmà'ambì. Bɛɛ bì'inè kwo bì'inè kɛ nḡkwo aa nlon nḡaa Mmà'ambì. Tsò mə a bə laa, kə bì'inè twɛntii òo, kə bì'inè kwo òo, boḡ bì'inè laa mbə bə bɛ Mmà'ambì. ⁹ Aa nji'ĩ ànnù yii mə Kristo à le nḡkwo mbu nyweenə nì nìwo fu aa, mə yu bə Mmà'ambì biku bi bə bo bi yĩ bii bi tswe bitii.

¹⁰ O te'e ntso'otə nĩ isa'a ndim ghò aa a ya aa ɛ? Kə o tsa'a ndim ghò laa a ya aa ɛ? Nlon mə, bì'inè bitsim ka yĩ təə a nsi abərə ntso'otə misa'a Nwĩḡḡḡḡ. ¹¹ Nlon mə bi nḡwa'anə a mùm àḡwà'anə Nwĩ mə,

“Mmà'ambì à swon mə, àḡḡ mə mə tswe ntii aa, mikù'utə mitsim ka yĩ sigitə a nsi mə, tá bə bitsim swon nĩ nsi nì nsi mə mə laa mbə Nwĩḡḡḡḡ.”

¹² Tá à laa mə nù nìbì'inè yĩ mò'ò yĩ mò'ò à ka yĩ swonə annù nlon nḡaa yĩ a mbo Nwĩḡḡḡḡ.

Tsùu ló ghìrə mə tá ndim ghò à wo

¹³ Tsò mə a bə laa aa tá bì'inə kɛntə a nsa'a bì'inə nì bì'inə. Mbanḡə ntsərə mə kaa mbə bì'inə wa'a ati a mánji taansə mə ndim yì'inè à wo ghu, kə nḡki mbə ayoo nḡkin mánji a mbo ndim yì'inè. ¹⁴ Tsò nḡḡàfà'a Mmà'mbì Yesu, mə nansə nzi mə kaa mbə bɛ wa'a miji mĩ tsu ka ntwonə mə mĩ nì miji mĩ nsin nyonə a nḡim nòḡsə. Lá miji mĩ mò'ò tse bə miji mĩ nsin a mbo nù yii mə à wà'atə mə à nì miji mĩ nsin aa. ¹⁵ Mbə ò zì mə àyoo yii mə o jì aa, a fa nḡi'ĩ a mbò ndim ghò bəə boḡ kaa ò si akòrè nizì yo aa a mùm àkòḡḡ bura kɛ zì. Tsuu ló mǎ'atə mə àyoo yii mə o jì aa tá à tsə nḡi'ĩ a nu nù yii mə Kristo à le nḡkwo ghu atú aa. ¹⁶ Tsuu ló mmǎ'atə mə annù yii mə o ghìrə a bə yì siginə aa, tá bɛ banḡə nḡka nḡhaa nò gho mə a nì yì bɛ. ¹⁷ Nlon mə kaa annù nifò Nwĩ kaa a laa nḡwa'ǎ annù miji kə annù milù'ù bə. A banḡə mbə aa bə annù nḡhìrə innù jii i tsinə aa, nì annù mbɔɔnə, nì annù nidorə a mùm Azwì Nwĩ. ¹⁸ Nù yì mə a fǎ'à a mbo Kristo ma mùu àḡḡ aa, à kù'unə a mbo Nwĩ, bə kii mbɛentə nii.

¹⁹ Tá bì'inè ka nḡaansə mítí mǎ'inè a nḡhìrə innù jii mə i zì nì mbɔɔnə, nḡkii nḡkwetə nì yì'inè bitsim mə bì'inè ka nḡkwe. ²⁰ Tá annù miji à tsuu ló ghìrə tá ò ta nḡi'ĩ a nì fǎ'à Nwĩ. Wǎ nḡḡḡ njoò tsim i laa, lá à ka bə annù yì bi a mbo nù a nḡhìrə mə tá bə bì mò'ò wo nlonə ayoo yii a jì aa. ²¹ A laa nḡkù'unə mə boḡ mbə nù tuu nḡkùrə mbà, kə a nḡki nno milù'ù kə a nḡki nḡhìrə annù yii mò'ò yii mbə ndim yì a kwántə ghu aa. ²² Lèè annù yii ò bii nlon ma yú annù aa a titii bu Nwĩ. Nìdorə nì wè nì tswe a mbo nù yii mə kaa ntii yì i si nii sa'a mə a ghìrə annù yii mə à wà'atə mə a ku'unə aa. ²³ Lá nù yii mə a jḡkə nlon ayoo yii yu tswe nì nji aa, Nwĩḡḡḡḡ à ka nḡ njo ghu abǎa mə mbə a jì, nlon mə ma yaà annù mə a ghìrə aa kaa a sɛ aa mùm àbiiintii yu fɛ'ɛ. Annù yii mə a sɛ a mùm àbiiintii fɛ'ɛ aa, à nì ibi.

15

Nì ka nḡhìrə tá bǎdḡḡ ka ndoritə, tsuu bə bù bə

¹ Bì'inè bii mə àbiiintii yì'inè a tinə aa, bì'inè ka mmi innù bə bii mə àyaa a bərə aa. Ntsuu banḡə kɛ ghìrə bə mə tá nù yì'inè ka ndoritə. ² Bì'inə banḡə nḡka nḡhìrə bə mə tá biiim bì'inè ka ndoritə nlon ibòḡ waa tá kɛ ghìrə tá àbiiintii yaa ka nḡkwe. ³ Nlon mə tsi'ĩ Kristo kaa à le nḡkii'ĩ ka nḡhìrə aa mə tá nù yì ka ndoritə. A le mbanḡə nḡhìrə a àḡḡ mə àḡwà'anə Nwĩ a swon aa, mə, “Mbəḡitə jii mə bə le si bəḡitə noo ghu aa, i wo a nu mə. ⁴ Nlon mə innù jii mə bi le nḡwà'anə a mbii aa, bi le nḡwà'anə mə tá i ka ndi'itə yì'inè mə mbə bì'inè, nyonə a nḡim àḡḡḡntii nì àdiiintə yii mə nḡhàà nì Nwĩ nì fa a mbo bì'inè aa tá bì'inè nansə yəḡitə a nu Nwĩ.

⁵ Tsitsòḡ, tá Nwĩḡḡḡḡ yii mə àḡḡḡntii bò àdiiintə a ló ghu mbo aa, tá à ghìrə tá nì ka nḡhaanə mbiinə nyonə a nu Kristo Yesu, ⁶ mə mbə bù bɛ tsim nì tigə nḡha'asə Nwĩḡḡḡḡ bo bɛ Mmà'ambì yì'inè Yesu Kristo nì ntsu yì mò'ò.

Ntoo yì nḡsinə a mbo bitizì Nwĩ.

⁷ Tá nì ka nḡkwərə ghuu bu nì bù tsi'ĩ àḡḡ mə Kristo à le nḡkwərə ghuu aa, tá tá bàa nḡha'asə Nwĩ. ⁸ Nlon mə mə swòḡ a mbo bù mə Kristo à le mbə nḡḡàfà'a a mbo baYuda, a ndi'ĩ mə Nwĩḡḡḡḡ à lèè nḡkà'a yii mə à le nḡkà'a a mbo bità bɛ bitàa byaa aa ⁹ tá ma yú a ghìrə mə bitizì Nwĩ tá bɛ nḡha'asə Nwĩḡḡḡḡ nlon nḡko miiḡḡḡ yì. A bə aa àḡḡ mə bɛ nḡwa'anə a mùm àḡwà'anə Nwĩ mə,

“Tsò mə a bə laa, mǎa tigə nḡha'asə nò a titii bitizì Nwĩ i kii kɛ yəə ikòò nḡha'asə nì fḡkùmə gho ghu.”

¹⁰ Bɛ kɛ mbù nswon mə,

“Bù bitìzi Nwí, nì ka ndorité bu bì bê bi.”

¹¹ Nki mbu nswonj mæ,

“Ka ngħa'asæ nì Mmà'àmbi mbă bu bitìzi Nwí, ñki ngħiræ tá itoò itsim ka ngħa'asæ nii.”

¹² Yesaiah a għeè nì mbīi ñswonj mæ,

“Ntigæ nggigæ Jesse i ka yí f'è'e,

i bæ yu wa mæ à ka yí bīinæ sa'a bitìzi Nwí,

tá bitìzinwí tigæ nniñ ntiñ waa ghu nú.”

¹³ Tá Nwìngõñ yii mæ a għiræ mæ tá nì ka mbe njoo aburæ aa, tá à għiræ ntiñ ghuu luu nì nidoræ ñki nanşæ tswæ nì mbõõnæ, a ajànæ mæ nì niñ ntiñ ghuu ghu nu aà, tá midà'a mī Azwī Nwī mī għiræ nì nanşæ ñka mbe njoo aburæ nì ntiñ ghu tsimè.

Nji'i ànnu yii mæ Paul à le ngħwà'ànè ma yuù àngwà'ànè ti nìbõ'õ aà

¹⁴ Mè, a nì itu ibīinú għa, mæ bii nì ntiñ għá tsim mba bilim bá, mæ bù, a nì ibīinú ghuu, nì luu nì àbõñenti, ñki nnanşæ nzi annu ajàn mæ mbæ nì tigæ ndi'itæ ghuu bu nì bù. ¹⁵ A nì idigè jì mõ'õ a nì yullà àngwà'ànè, mæ ngħwà'ànè ti nìbõ'õ mæ tá nì wa'atæ innu ma jya jii mæ mæ leè ñte'e mfooo ngħwà'ànæ a mbo bù aa, ñlonj aa ibõnj Nwí yii mæ à fa a mbo mæ ¹⁶ mæ tá mæ bæ ngàñafà'a Kristo Yesu a mbo bitìzi Nwí. Mæ fà'à aa tsi'í tsó ngàmmà'anwí a múm ntooy ñsiginè Nwí ya tá għiræ mæ tá Nwí a bii bitìzi Nwí tsi'í tsó njoo mma'anwí jii mæ Azwī Nwí a s'í'í mæ.

¹⁷ Ajanj mæ mæ tswæ nì ànnu yí mõ'õ b'i'í bi Kristo aa, mæ kwèe ntiñ għa a múm afà'a Nwí. ¹⁸ Nlonj mæ mæ tswæ nì ànnu tsu a nswonj aa nlonj mæ Kristo à le ntsyà a njim mæ ngħiræ mæ għiræ mæ tá bitìzi Nwí tá bì tigæ nyu'unæ nì Nwí, a njim ngħhàà nì ntsú na, nì mighirinè mī innu ma, ¹⁹ nì midà'a mī ilensæ innu bo bì innutsyãmbõ, a bõ'õ nì midà'a mī Azwī Nwí. Ma múu ajàn, a nì idigè tsi'í tsim, ñlo a Yerusalem ngħeæ nywe'e a Illyricum, mæ swõnj mæ ntooy ñ siginè Kristo yá ntsimè. ²⁰ A nì àyè'atè yá ngõñ bìnòò bitsim mæ tá mæ swonj ntooy ñ siginè ya a nì àdigæ yii kaa bi leè ñki'í ikum Kristo ghu yu'u aà, tá wa'à kà mbõõ a nì àtsenda yii mæ ñu dân à tùmæ aà. ²¹ Tsi'í tsó ajàn mæ àngwà'ànè Nwí a swonj aa mæ,

“Bè bii mæ bi leè ñte'e wa'à annu yi a mbo bo swonj aa, bi ka yí yæ yi.

Tá bè bii mæ bi leè ngħwà'à yu'u aa, tá bì yu'u átú yaa a laa ghu.”

Ajàn mæ Paul à le ntañtæ mæ yu għeæ għantæ baRoma aà

²² Aa innu jii mæ i ki kijn mæ tá mæ wa'a a mbo bù zì aà. ²³ La tsitsõnj ajàn yii mæ mæ sè nì ifà'à ma múu mbu'u bù ñtswe aa, bo bì ajàn mæ mæ le ntsu'u nyè'etæ a nyè ghuu a nì ilòò jì għà'atè aa, ²⁴ mæ lõõ ngħeæ a ala'a Spain, mæ wà'atæ mæ ajàn mæ mæ aa ki tsyã għeæ ghu aa, i yø ghuu, i nanşæ dorité a ntswe bi'inè a nì mú átì noò. Bæe bi'inè tswetæ, nì tigæ ñkwetæ għa mæ għeæ ghu. ²⁵ Tsitsõnj mæ għeæ a Yerusalem nì njoo a mbo bõõ bi Kristo. ²⁶ Ngħotè jii mæ i tswæ a ala'a Macedonia bo bi a ala'a Achai, bi fã njoo nì àbõñenti yaa a ñkwetæ ngàñefum jii i tswæ a titi bè bi Nwí a Yerusalem aà. ²⁷ Bo le ndorité a ngħiræ maa ajàn, lá a nswonj ànnu ñikonj, bo tswæ nì ngħiræ maa ajàn, ñlonj mæ ajàn yii mæ baYuda le nyatè mbõõnè Azwī Nwí bo bo aa, bitìzi Nwí ki ntswe nì ñlõgæ njoo jii mæ Nwìngõñ à tønşæ waa ghu aa i kwetæ baYuda ghu. ²⁸ Nòò yii mæ mæ ka mãñşæ i fa njoo mà jù mæ bi ki ghõtæ a mbo bo aa, bo kwæræ tsi'í tsim boñ mæ ka tsyã a mbæe bi tigæ għeæ a Spain. ²⁹ Mæ zì mæ nõò yii mæ mæ ka yí zì a mbæe bù aa, mæ aa yí zì aa nì mbõõnè Kristo tsi'í ntsimè.

³⁰ Mæ bu'u mbo a mbo bu mbá bilim bá, nì ikum Mmà'àmbi yi'inè Yeu Kristo, nì àkõñnè yii mæ Azwī Nwí a fa aa, mæ tá nì boonsæ għa tá bi'inè aa nto a ajàn mæ nì tsà'atè nì Nwí nì tti a atu mæ aà. ³¹ Nì lõõ a mbo Nwí mæ tá à tsu'u atu ya a mbo bitì bii Nwí bii bi tswæ a Yudea aà, ñki ngħiræ mæ tá bè bi Nwí bi beentè ifà'a għa a Yerusalem. ³² Maa ajàn, mæ mbæ Nwí à bii, tá mæ tigæ nzi a mbo bù ñluu nì nidoræ tá nì għiræ ntiñ għa fwetæ. ³³ Tá Nwìngõñ mbõõnè tá à tswæ a mbo bù bitsimè. Amen.

16

Paul à tsà'atè bè bī għà'atè a Roma

¹ Mæ bèentæ afà'a njãantè yí'inè Fæbe, yii mæ à nì ñkwetæ a múm ngħotæ a ala'a Cencreae, ² á nì kwæræ yi siginè ajàn mæ bõõ bi Kristo kwæræ ñu aa, ñki ñkwetæ yi mfa ayoo tsim yii mæ a lõõ aa ghu mbõ, ñlonj mæ à kwetæ bè bī għà'atè, mæ bæ ñu yí mò'õ a titi bè bii à kwetæ aà.

³ Nì tsa'atè Prisca bo Aquilla, bè bii mæ b'i'í bo fà'à a abo mõ'õ a mum Kristo Yesu aà. ⁴ Bo le mfa ngwí yàà ñlonj ntswëntiñ yà. Mæ nanşæ mfa mbi'ike a mbo Nwí mbi'í nggã

yaà. Kaa à si tsi'i mè bê mè mē fa miyà wàà, bo bì ñghotē jii i tswē a titiibì tizi Nwī aa tsimè. ⁵ Ki ntsà'atē nī ñghotē ya yii mè i bōontē a nda bo aà.

Tsà'atē nī ntii ñsú ghà Epenetus, yii à lē mbē ntsyambii nù yii mè à lē mbii Kristo a mbù'u Asia aà. ⁶ Tsà'atē nī a Mary yii mè a fà'à nī tii a titii bù aà. ⁷ Tsà'atē nī Andronicus bo bì Junias, ñgàngwè'è jii mè bì'ibo lē ñkuu a atsanē aà. Bo nī bē bì tinsē a titii ñgàngtoo Kristo. Bo lē mfōò ñtswē a mum Kristo ti mè.

⁸ Tsà'atē nī Ampliatius, ntii ñsú ghà a mum Mmà'ambī. ⁹ Tsà'atē nī Urbanus, nù yii mè bì'inē nī bō fà'a a abo mō'ō a mum Kristo aà, nī ntii ñsú ghà Stachys. ¹⁰ Tsà'atē nī Apelles, yii mè bì beentē annū yi a mum Kristo aà. Tsà'atē nī bê bitsim a ñgwè'è Aristobulus. ¹¹ Tsà'atē nī a nù ñgwè'è ghà Herodion. Ñki ntsa'atē bōō bì Kristo bii bi tswē a ñgwè'è Narcissus.

¹² Tsà'atē nī ñgàngfà'à jula mè fà'a a mbō Mmà'ambī aà: Tryphaena bo Tryphosa. Tsà'atē nī a ntii ñsú ghà Persis, yii mè à ñansē mè ñfa'a nitii a mbo Mmà'ambī aà. ¹³ Tsà'atē nī Rufus, ñgàngfà'a Mmà'ambī yī ntii, nī ndè yī mè à ki mbē ndèghà aà. ¹⁴ Tsà'atē nī Asyncritus, Phlegon, Hermes, Patrobas, Hermas, bo bì bilim bì'inē bii bi tswē bo bo aà. ¹⁵ Tsà'atē nī Philologus, Julia, Nereus bo bì ñjàantē yī, nī Olympas, bo bì bē bì Nwī bii bo bo tswē aa tsi'i bitsimè.

¹⁶ Nī tsa'atē ghuu bu nī ñnōñē nī migha'à muu nī àkōñō bōō bi Kristo. Ñghotē Kristo tsi'i tsim i tsà'atē ghuu.

Idi'itē nlwī'i ñjimè

¹⁷ Mē bu'u mbo a mbo bù bilim bá mè nī ka nlensē bê bya mè bì zī nī àyàtē, ñfa nī ñgi'i a nī àbiintii bê, ñligitē nī innū jii mè bì lē ndi'i a mbo bù aà. Nī ka ñkhē ijāñ bê ma jyá. ¹⁸ Nlonj mè mbuu bê ma bya kaa bì si aa a mbo Mmà'ambī yī'inē fa'a, bo bàññē ñfa'a aa nlonj bê àtò'ō yaa. Bo tsa'atē nī a ñjim àlētē, bo bì mighàà mí líi mbwe'esē nī bê bii mè kaa bo burē ti ibi zi aà. ¹⁹ Nlonj mè, nù ñtsim à yù'u mè a ajāñ mè nī yu'unē ntoō yī ñsiginē ya mè kii ñdoritē nlonj ñgaa yuū aa, lá màa kōñ mè tá nī bē ñgāñ mitsyē a nī annū yii mè a bōñē aa, mbaññē mbē bītizī a nī annū yii mè à nī yī bi aà. ²⁰ Nwīngōñ mbōōnē à ka ghēsē ghō'ō a Satan a ji'i mikōrē bù.

Tá ìbōñ Mmà'ambī Yesu Kristo, i tswē a mbo bù.

²¹ Timoti, nù yii mè bì'iyu fà'à a abo mō'ō aa, a tsà'atē ghuu. Lucius bo Jason nī Sosipater, ñgàngwè'è já, kii ntsa'atē ghuu.

²² Mē Tertius, nù yii à ñwà'ànē aṅwà'ànē yulà aa, mè tsà'atē ghuu a ñjim Mmà'ambī.

²³ Gaius, nù yii mè mè tswē ghu nda aa, bo bì ñghotē ñtsim bo tsà'atē ghuu. Erastus, ñlèè ñkabē ñjō'ō àla'a yù, nī ndim yī'inē Kwartus, kii ñtoo nī àtsà'atē a mbo bù. [²⁴ Tá ìbōñ Kristo i tswē a mbo bù bitsimè. Amen.]*

Agha'asē Nwī yi nlwī'i ñjimè

²⁵ Bī'inē ka ñgha'asē Nwīngōñ yii mè mbē a ñij mītizī a nu bù ñyon a nī ñtoo yī ñsiginē ya mè mè swonē mbī'i ñgaa Kristo aà, ma yú à nī annū yī àlèñtē ya mè i lē ntswe al'ōsē a ñgu'u ñgu'u aa, ²⁶ mè tsitsōñ bì fi'isē mè a fe'è ñlaa, ñtsya a ñjimē ñwà'ànē ñgàngntoo Nwī, bì tigē ñghirē itōō ñtsim i zi, ñyonē aa a nī ndi'i Nwī yii mè à lwī'i ññkon aa, ñka nyu'unē a múm àbiintii.

²⁷ A mbo Nwīngōñ ma ghú yúyigē yii mè à nī àzi tsimè aa, tá ñgha'a nī ti mè tá nī tswē ghu mbo ñtsya a ñjim Yesu Kristo! Amen.

* 16:24 Kaa àtiti ma yú a si a nī ñwà'ànē jī nō'ō tswē.

Anwà'ànè Paul yi ntsyambii a mbô ñghòtê BaKORINTO

NJI'INNŪ ANWÀ'ANÈ YŪ

A anwà'ànè yū aa a le ñghwà'ànè Paul mbo ñghotê baKorinto. Korinto à le mbè ñjò'ò àla'à BaGrikia yī ñwè, ñki mbè kapital mbù'u Achai yīi mē BaRoma le si bu'utè aà. Bi le si nanşə ntañ nī mītaa ma mùu ala'a, bē lò nī a idigè idigè jī mō'ò jīi mē BaRoma le si bu'utè aa nzi mbòòntè ghu nlonə afù'ù yī wè yīi mē à le ntswe ghu aà. BaKorinto le si gha'asè bīnwīñgòñ bī ghà'atè. Bi le si nanşə mbu'u nī ñnnù jī bī jī swèrè ñswerè a Korinto. Annù ajirè bo bī ìbuurənnù i le mburə ntswe ma mùu ala'a tsi'ī mbènnù. A titi bīnwī bya, Aphrodite à le ntswe nī ñgǎñmà'a jī ntsù'ù yī fùurè jīi mē i le mbè aa ìkwàrè bāñgyè, ñdi'ī nī bē mē bāa nji nī àkwàrè ñgha'asè nī nwi wa ghu. Bè le mburə nzinè mbuu annù ajirè yīi mē a le ntswe a Korinto aa a ajāñ yīi mē bēc bī yī nyè nù tī jī akwàrè, kè a ka ñjirè si'ī, bī tigè ñswonə nī mē a ghìrè aà ñdè baKorinto wá.

Nī ntoo yī ñsiginè a Korinto aa a le nzi Paul (ffà'à 18.1-17). A le ntswe ghu a atù àlòò yī fùurè nī bīsāñ bī nto'o mfa'a ghu, Aquila bo Pricilla nī Timoti bī kwetè nī yī ghu. Nòò yīi mē Paul à le mà'atè ñlo aa, à le nyu'u mē ñghotè ya i tswè nī ñnnù jī ghà'atè mē i le si fa ñgi'ī ghu: Annù ajirè, annù ayàtè bo bī ìbuurənnù jī mō'ò nlonə mītəñnè mī Azwī. Paul à yù'ù mē ñtigè ñghwa'anə anwà'ànè yū mē yu tsisè ñnnù ma jū ghu i kii fa akwi'ī nī ìbetè jī mō'ò jīi bī le mbetə yī ghu aà.

Nwī a fa àdà'à bo mītsyè a mbo Paul mē tà à ñghwa'anə ñdi'itè ñghotè ya ghu. Nghaa ñnnù i mburè ñgha'atè tsi'ī siginè, à le nghàà ñlonə annù nyweenə bē a niwó (15). Annù yīi mē à ñwà'ànè nlonə akòñnè aa (13) a nī afù'ù yī mō'ò yīi mē Nwī à fa a mbò ñghòtè bē bī. ñnnù jīi mē i le mfè'e a mùm ñghòtè a Korinto aa i kwetè a ñghìrè mē bī'ìnè yè ìbòñ Nwī a titi bē bī.

Bi yatè anwà'ànè yū aa laà:

1. Nji'ī annù anwà'ànè yū 1.1-9
2. Ayàtè a mùm ñghòtè 1.10—4.21
3. Annù ajirè bo bī ñnnù a mùm ñgwè'è 5.1—7.40
4. Bìkrisèn nī bītībīi Nwī 8.1—11.1
5. Ntswènti a mùm ñghòtè bo bī a ajāñ yīi mē bī gha'asè Nwī ghu aà 11.2—14.40
6. Annù nyweenə nī nāwo Kristo bo bī à yī ñgāñmbii Kristo 15.1-58
7. Njoo jīi mē bī le ñghotè a mfa a mbo bīKrisèn a Yudea aà 16.1-4
8. ñnnù jī mō'ò jīi mē Paul à le ñtigè ñghaa a nlwī'isè aà 16.5-24

Atsà'atè

¹ Anwà'ànè mē a lo a mbo Paul yīi mē Nwīñgòñ à le ntwon nī ñkòñ yī mē tà à bē ñgāntòò Kristo Yesu bo bī a mbo ñdīm yī'ìnè Sosthenes, ² ñghèc nī a mbo ñghotè bē bī Nwī bīi mē bī tswè a ala'a baKorinto aa, bo a mbo bē bitsim bīi mē Nwīñgòñ à twon mē tà bo bē bī a ñjīm Kristo Yesu, nlaa laa. Mbè bē bīi mē bī twon ikum Mmà'ambī yī'ìnè Yesu Kristo mē nī Mmà'ambī wàà ñki mbè yī'ìnè aà. ³ Tà ìbòñ Nwī nī mbòcòñ yīi mē ì lo a mbo Nwīñgòñ Taà yī'ìnè nī Mmà'ambī Yesu Kristo aa tà ì tswè a mbo bù.

⁴ Mē fa mbi'ikè a mbo Nwī a ñgòñ bīnòò bitsim mbi'ī ñgaa yùu, ñlon ìbòñ Nwī yīi mē à le ñghìrè a nu bù, ñtsya a ñjīm Krosto Yesu. ⁵ Nlon mē ajāñ mē nī tswè nī ñnnù yī mō'ò bu bī Yesu Kristo aa, kaa nī si afù'ù yī tsu saà, ñtswe nī afù'ù nī mīghàà mī tsim, bo bī a nī mītsyè mī tsim. ⁶ Ntoo ya mē bī'ī le si swonə nlon Yesu, nī nanşə mē mbii i kuu a nu bù ⁷ ma mùu ajāñ kaa nī wa'à nī mītəñnè mī Azwī mī tsu bonə, a ajāñ nī bē noò yīi mē Mmà'ambī yī'ìnè Yesu kristo à ka yī fè'e yentè aà. ⁸ A ka yī bē ghuu mē tà nī tēò ntinsè ñghèc nywe'e a nlwī'isè, ñtswe ajāñ yīi mē kaa mbè bī wa'à ghuu firè wa ñjwī Mmà'ambī Yesu Kristo. ⁹ Nwīñgòñ à nī nù yīi mē mbè bī'ìnè ññ ñtīi yī'ìnè ghu nu, mbè Nwīñgòñ wa yīi mē à le ntwon ghuu mē tà nī tswè nī ñnnù yī mō'ò bu bī Mú yī Yesu Kristo Mmà'ambī yī'ìnè aà.

Ayàtè yīi mē a tswè a mùm ñghòtè aà

¹⁰ Mē bu' u mbo a mbo bù mbá bilīm mbá, nī ìkūm Mmà'ambī yī'ìnè Yesu Kristo mē tà nī ka ñghaa mbiinè, tà ayàtè tsuu a titi bù tswè, ta tà nī nanşə ñkwerè ghuu a nībəñ, nī ìmòòntè juu, bo bī ajāñ mē nī lèntè ñnnù aà. ¹¹ Mē swonə laa, bilīm mbá, ñlon mē, bē bī mō'ò a ñgwè'e Chloes bī swonə a mbo mē mē ayòñè a tswè a titi bù. ¹² Mē swonə aa mē nù yī mō'ò yī mō'ò a titi bù a swonə nī mē, "Mè laa mbè nù Paul." Kè, "Mè laa mbè nù Apollos." Kè "Mè nī nù Cephas." Kè "mè nī nù Kristo." ¹³ Bī laa nyàtè Kristo aa

ε? Bi le ηkwèèntè aa Paul a ati bàññè bàññè mbi'i ηkwitu ghuu aa ε? Kè bi le mmurè ghuu a ηki aa nì ikùm Paul aa ε?

¹⁴ Mə fa mbi'ikə a mbo Nwī mə kaa mə le ηwa'á nù nùbù a ηki murə ntsyatə Krispus bo Gaius; ¹⁵ ma mùu ajàn kaa mbə nù nùbù ghùù a wa'á swon mə bi le mmurə yi a ηki aa nì ikùm ghá. ¹⁶ (Mə wá'atè mə mə le mbaa ηki mmurə ηgwé'è Stephanas a ηki. Kaa mə sì nùdàn wa'atè yìi mə mə le mmurə a ηki.) ¹⁷ Nlon mə kaa Kristo à le wa'á gha too aa mə tá mə zi ηka mmurə bə a ηki. A le mbàññè ntoo gha aa mə tá mə zi ηka nswon ntoo yì n̄siginè ya. Kaa mə le ηki'ì kà n̄swonə aa bə nì nighàà nì mitsyè mi mbi mù ta niwo nì Kristo a ati bàññè bàññè wa'á adànə dāñə tsyá.

Kristo à ni mitì mi Nwī bo bi mitsyè mi

¹⁸ Nlon mə ntoo ya nlon niwo nì Kristo a ati bàññè bàññè à nì àjñtə annù a mbo bə bii mə bi bwe aa, lá a mbo bi'inè bii mə bi yweenə aa, i bə midà'à à mi Nwī. ¹⁹ Bi ηwa'anə ma yù a múm àñwà'anə Nwī mə,

“Mə ka ta ηgi'ì a nì mitsyè mi ngànmitsyè

i sigisə bə bii mə bi m̄oontə mə bi zì annù aa a nsyè.”

²⁰ Tsò mə a bə laa, ngànmitsyè tigè n̄tswe aa fə aa ε? Ngāñndi'ì n̄n̄sə tigè n̄tswe aa fə aa ε? Bə bii mə bi zì n̄ligitə innù faa mbi aa bi kì n̄tigə n̄tswe yaa ngaa aa fə aa ε?

²¹ Nwìngɔɔn, a nì mitsyè yu, à le ηghirə mə tá bə tsuu yi a nì myaa mitsyè zi. A le mbàññè m̄bɔn a Nwī a tsyá a n̄jim ntoo ya yìi mə bi'ì swonə kə twonə nì àjñtə annù aa, n̄yweensə bə bii bi bii yi aa. ²² BaYuda bi lòc mə bi yə innù jì yeyerə i b̄ɔn bii, baGrikia bi lòc nì mitsyè. ²³ Lá a mbo bi'ì, bi'ì kii ηke'enə aa tsi'ì n̄too Kristo wa yìi mə bi le ηkwèèntè yì a ati bàññè bàññè aa. BaYuda bi kwantə ghu ηwo, bi'tizi Nwī bi logè a nì àjñtə annù. ²⁴ Lá a mbo bə bii mə Nwī à twon mə waa aa, kə a bə baYuda kə baGrikia aa oo, b̄ɔn n̄too mə yù i laa mbə Kristo yìi mə à nì midà'a mi Nwī ηki mbə mitsyè mi Nwī aa. ²⁵ Nlon mə ayoo yìi mə a finə ajñtə annù Nwī aa, à nì mitsyè, ntsyatə mitsyè mi n̄m̄s̄ɔnə. Ayoo yìi mə a mfinə aborəkə Nwī aa, a bə midà'à n̄tsyatə midà'a mi n̄m̄s̄ɔnə.

²⁶ Wa'atè nì àjàn mə nì le mbə aa bilim mbá m̄bɔn tá Nwìngɔɔn à twonə ghuu. Nyonə a nì mitsyè mi mbi mù, kaa nì le ηki'ì ngàn mitsyè bə; kaa ηki'ì nì adà'à yì tsu kì n̄tswe, kaa ηki'ì bə bi wè kì mbə. ²⁷ Nwìngɔɔn à le mbàññè n̄tsɔ'ɔ ayoo yìi mbi i lògə nì àjñtə ayoo aa, mə yu d̄ir̄isə atu ngànmitsyè ghu. N̄ki n̄tsɔ'ɔ ayoo yìi mə mbi i lògə nì iborəkə n̄joo aa mə yu d̄ir̄isə atu ngànada'a ghu. ²⁸ A le n̄tsɔ'ɔ ayoo yìi mə mbi i le si l̄i n̄tsa'a mə a nì t̄ikùm aa, tsi'ì n̄joo jii mə i si ghu tswè aa, mə yu ta ηgi'ì nì n̄joo jii mə i tswè ghu, mbi i logè nì n̄joo àt̄indù aa. ²⁹ La a bə mə kaa mbə n̄u a k̄i'ì n̄t̄i yì a nsi mi'ì Nwī ka ηkwè. ³⁰ Nwìngɔɔn à lògə mə ghuu nḡhirə nì tswè n̄i annù yì m̄ɔ'ɔ bu bi Kristo Yesu. Nwī a tigè nḡhirə Kristo à bə mitsyè mi'inə, n̄tsya a n̄jim Kristo, annù yì'inə a tsinə a nsi mi'ì Nwī, a logè yì'inə bi'inə tigè bə bi. A ketə m̄ñk̄arə mi innù jì bi a nu bi'inə. ³¹ Tsò mə a bə laa aa, ajàn mə àñwà'anə Nwī a swon aa mə, “Mbè n̄u tsù a te'è ti kwèe n̄t̄i yì, a kà ηkwèe aa mbi'ì bə ηgaa Mmà'ambì.”

2

Ntoo mbi'ì Yesu Kristo yìi mə bi le ηkwèèntè yi a ati bàññè bàññè aa

¹ Bilim mbá nòd wa mə mə le nzi a mbo bù a ηkè'enə n̄too Nwī ya mə i le n̄lèèntè aa, kaa mə le ηki'ì n̄m̄ghàà m̄i wè, kə mitsyè mi mbi mù logè ηke'enə ghu bə. ² Nlon mə mə le ηk̄ɔn mə mə l̄i'inə nḡɔn innù tsim tigə kì swonə tsi'ì annù Yesu Kristo yìi mə bi le ηkwèèntè yi a ati bàññè bàññè aa. ³ Mə le n̄tswe a titi bù aa tsi'ì tsò aborikə ayoo, m̄bɔ'ɔ, n̄tsiginə. ⁴ Nighàà na a mbo bù kaa à le ηki'ì nighàà nì mitsyè mii mə bə beentə aa bə. A le mbàññè mbə bə nighàà n̄i mə nì le si d̄i'ì midà'a mi Azwī Nwī aa. ⁵ Ma mùu ajàn tá àbiintì yuu tá à tsuu bə nì mitsyè mi bə i yegitə mbanjə yegitə bə nì midà'à mi Nwī.

Mityè mi Nwī

⁶ Lá, bi'ì d̄i'ì innù nì mitsyè a mbo bə bii mə bi kwe a múm Azwī Nwī aa ka mə kaa à s̄i mitsyè mi mbi mù bə, kə mitsyè mi bə bii bi bu'utə mbi yù aa; bii mə bi tswè nì n̄tsyá aa. ⁷ Bi'ì d̄i'ì aa mitsyè mi Nwī mii mə mi ləontə aa, mə Nwìngɔɔn à le nan̄sə n̄lèè t̄ètè n̄lon nigha'a n̄i'inə aa. ⁸ Kaa nḡañmbu'utə mbi jù le wa'á zì tá à laa atu bo. Bo le mbaa nzi, b̄ɔn kaa bo le ηwa'á a Mmà'ambì yìi mə à tswè nì nigha'a aa a ati bàññè bàññè kweèntə. ⁹ A bə aa tsò mə bi ηwa'anə a múm àñwà'anə Nwī mə, “Annù yìi mə kaa n̄u à l̄èè wa'á yə kə n̄yu'u aa, annù yìi mə kaa n̄u à l̄èè ηwà'à m̄oontə mə mbə a fe'è aa,

àa yu yii mæ Nwĩngòŋ à tàŋtə nłəə a mbo bə bii mæ bi kɔŋə yi aà.”

¹⁰ Nwĩngòŋ à dǐ'i mæ a mbo bi'inə ñtsya a nĵim Azwĩ Nwĩ. Nlɔŋ mæ Azwĩ Nwĩ a lɔc ngòŋ innù tsim, ñlɔc, ñlɔc nĩ innù Nwĩ jii i nanşə ntsotə aà. ¹¹ Kaa nù dāŋ yii mæ mbə a zi innù jii mæ nù wa'atə kaa à si ghu bə ñtsyatə a azwĩ yi yii mæ a tswe ghu mùm nú aà. A ki mbə ngĩŋ ngĩŋ mæ kaa mbə nù tsù kaa mbə wa'á ñmòntə Nwĩ zi ntsyatə Azwĩ Nwĩ. ¹² Kaa bi'inə si aa azwĩ yi fāa mbi kwerə, bi'inə baŋŋə ŋkwerə aa bə Azwĩ yii mæ Nwĩ à too a mbo bi'inə aa, tǎ zi ngòŋ innù tsim jii mæ Nwĩngòŋ à fa ntəŋə yi'inə ghu aà. ¹³ Tsó mæ a bə laa aa, kaa bi'i si annù ma yu aa ni mĩghāa mii mæ mĩtsyè mi bə dǐ'i a mbo bi'i aa dǐ'i. Bi'i dǐ'i aa ni mĩghāa mii mæ Azwĩ a dǐ'i a mbo bi'i. Nto'otə nĩ innù Azwĩ a mbo bə bii mæ bi tswe nĩ Azwĩ aà. ¹⁴ Nù yii mæ kaa à si nĩ Azwĩ tswe aa, kaa mbə ki'i innù jii mæ Azwĩ Nwĩ a fa aa kwerə. Ghu mbo, à nĩ àjĩŋtə annù, kaa mbə a tɛ'ɛ ki'i nanşə nzi. Ghu mbo, à nĩ àjĩŋtə annù. Nlɔŋ mæ mbə bi kǐ nzi ndùù yi, ntsya aa tsi'i a nĵim Azwĩ. ¹⁵ Nù yii mæ à tswe nĩ Azwĩ aa, à zi ajāŋ yii mæ mbə yu kǎ ñlentə innù tsim, lǎ kaa mbə nù tsù wa'á ñlentə annù yi bāŋŋə ñzi ¹⁶ Aà ajāŋ mæ aŋwà'anə Nwĩ a swonŋ aa mə,

“Mbə ñmòntə Mmà'ambi aa a zǐ wò aa ɛ?”

Mbə, a yi aa a dǐ'itə wò aa ɛ?”

Lǎ a mbo bi'inə, bi'inə tswe nĩ ñmòntə Kristo.

3

Ngāŋfà'à Nwĩ

¹ A nswonŋ annù nĩkɔŋ a bilim bā, kaa mə kǐ wa'á a mbo bù ló ñghāa aa tsi'i tsó mə ghāa a mbo bə bi Azwĩ. Mə kǐ ghāa a mbo bù aa tsi'i tsó bə bi fāa mbi, kə tsi'i tsó a mbo bɔŋkhə a mùm àbiintii. ² Mə kǐ si nɔŋşə ghuu aa ni ñibəə, kaa à kǐ wa'á miji mǐ tǐi bə, ñlɔŋ mæ kaa ni kǐ burə tǐi kwe ŋkù'u a nĵi. I zǐ ywe'e tsitsɔŋ, kaa ni burə tǐi kù'u. ³ Nlɔŋ mæ ni burə ka kǐ tswe ntswəntii yùù tsi'i tsó bə bi fāa mbi. Ajāŋ yii mæ aghə'ənə bo bi àyɔŋ a tswe a tǐtǐi bù aa, ni burə kǐ bə aa tsi'i bə bi fāa mbi, àkòrə nǐzi yuu a kǐ mbə aa à yǐ bā fāa mbi. ⁴ Ni yi tǐi swũŋnə i swonŋə ni mə, “Mə laa mbə nù Paul.” Nù yi mɔ'ɔ a kǐ ñswonŋə ni mə, “Mə ni nù Apollos,” ni si ghĩrə aa tsi'i tsó ñmĩsɔŋ aa ɛ?

⁵ Apollos à laa mbə wo aa ɛ? Paul a kǐ mbə wo aa ɛ? Bi'i ghensə mbə aa tsi'i ngāŋfà'a mə bi le ŋkwetə a ŋghĩrə mə tǎ ni nĩŋ mĩntii muu a nu Yesu Kristo. Nù ni bi'i a fà'a à àfà'a à yii mæ Mmà'ambi à fa ghu mbo aà. ⁶ Mə le mbwe'e, Apollos a tsútə, Nwĩngòŋ a ghĩrə miji mya mə kwé. ⁷ Nù yii mæ a bwe'e aa ni wa yii mæ a tsútə aa, kaa bo si àyoo tsu bə. Nù yii mæ à ni nù aa, à laa mbə Nwĩ, ñlɔŋ mæ a ghĩrə miji mya mi kwé aà. ⁸ Nù yii mæ a bwe'e aa, bo bi nù yii mæ a tsútə aa, bo yu ku'unə. Nwĩngòŋ à ka yi kǐ tswu ŋkabə àfà'a nù i yonŋə a nĵimə àfà'a à yii mæ à fà'a ghu mbo aà. ⁹ Nlɔŋ mæ bi'i laa mbə bə bii mæ bi'i fà'a a abo mɔ'ɔ bi'i bi Nwĩ; ni bə ñsòò Nwĩ, mbə ndānwĩ yii mæ bi bɔc aà.

¹⁰ Nyonŋə a nĩ ñbɔŋ Nwĩ yii mæ à fa a mbo mə aa, mə kǐ fà'a à aa tsi'i tsó nù yii mæ à zi afà'a à yi, ntumə atsəndá, nù dāŋ a tǐgə mbɔc nda ghu. Tǎ nù ñtsim yii mæ a bɔc nda ghu aa tǎ à ka ntsyəsə nĩ yi. ¹¹ Nlɔŋ mæ kaa mbə bi wa'á atsənda yi dāŋ bú ñtum, ñtsyatə ya yii mæ bi tɛ'ɛ mə ñtumə aa, a bə Yesu Kristo aà. ¹² A ŋghɛɛ a nĩ ñjoo jii baa bɔc ghu aa, bə bi mɔ'ɔ ka yi kǐ bɔc nĩ àtǐi gold, kə nĩ yi silva, kə nĩ ñgò'ɔ atĩndùù. Tǎ bi mɔ'ɔ ka mbɔc nĩ itǐ, kə ñkĩŋkǎ'à, kə ñgɛɛ. ¹³ Bi ka yi yə a ajāŋ mə afà'a à nù a tĩnsə mbə aà, wa nĵwi mæ Kristo à ka yi fũrə i dǐ'i aà. Nlɔŋ mæ maa nĵwi, bi ka yi ywe'etə afà'a à nù tsim ni mɔ'ɔ, tǎ mɔ'ɔ tɔc ndi'i ajāŋ mə a tǐi mbə aà. ¹⁴ Belə mæ mɔ'ɔ i bə tsuu nda yii mæ bi le mbɔc wa atsənda aa i tɔc tǎ i wo, bɔŋ nù wa mə à bɔc aa, à ka kwerə mĩtsɔ'ɔnə mi ifà'a à mi. ¹⁵ Belə mæ mɔ'ɔ i tɔc nda ya, bɔŋ nù wa mə à bɔc aa à ka bwe. Yumbɔŋ à ka baŋŋə nyweenə, lǎ i yweenə aa tsi'i tsó à khə mfɛ'ɛ aa wa mum mɔ'ɔ.

¹⁶ Ni si zi mə ni laa mbə ndāmà'anwĩ, Azwĩ Nwĩ a tswe ni a mùm nu bù aa ɛ? ¹⁷ Mbə nù tsu a ta ngĩ'i nĩ ndāmà'anwĩ bɔŋ Nwĩ à ka kǐ ta ngĩ'i ghu nù. Nlɔŋ mæ ndāmà'anwĩ i laa aà, bù nĩ itu mbĩnŋ ghuu, nĩ nĩ ndāmà'anwĩ. ¹⁸ Tǎ nù ñibù ghùù tǎ tsuu ibĩnŋ yi kǐ bwe'esə. Mbə nù ñibù ghùù a wa'atə mə yu ni nù mĩtsyè ñyonŋə bə nĩ figə yi fāa mbi, a ku'unə mə tǎ à bəŋ ntigə ajĩŋtə tǎ nanşə tswe ni mĩtsyè. ¹⁹ Nlɔŋ mæ àyoo yii mæ mbi yu i lɔgə ni mĩtsyè aa, à nĩ àjĩŋtə ayoo a nsi mi'i Nwĩ. Aŋwà'anə Nwĩ a swonŋ mə, “Nwĩngòŋ a ko ngāŋ mĩtsyè ñyonŋə aa a nĵim ñlwee yàa.” ²⁰ Adigə aŋwà'anə Nwĩ yi mɔ'ɔ a kǐ mbù ñswonŋ mə, “Mmà'à mbi à zǐ innù jii mæ ngāŋmĩtsyè bi wa'atə aà, mə innù jii bi wa'atə aa à nĩ àdāŋə dāŋə.” ²¹ Ma muu ajāŋ, tǎ nù tsu à tsuu ntii yi kǐ kwɛɛ ñbĩ'i ŋgaa bə, ñlɔŋ mæ ñjoo tsim i tswe aa a mbo bù. ²² Paul ni Apollos ni Peta, nĩ mbĩ yu, ñtswəntii bo ñiwo, mò tsitsɔŋ kə nòò yii a zi aa, ma juu innù tsim à nĩ juu. ²³ Bù, ni tswe aa mbo Kristo, Kristo a tswe a mbo Nwĩ.

4

Ngǎntoo Kristo

¹ A boŋ mē tā nì logē yi'i tsi'i tso ngǎnfā'à Kristo jii mē Nwī à ləə mē tā bi'i ka nlentə innū Nwī jii mē i le ntswe a alò'òsə aà. ² Annū yii mē a ku'unə a mbò ñgǎnfā'à tso ma wa a ngǎrə aà à nì mē tā à ka mfa'a a mbo tā afā'à yi tsi'i nì ntii yi tsimə. ³ A mbo mē à nì tsi'i múntsirə annū mē mbə nì ká nsa'a nàà, kə mē mbə mbi yū i ká nsa'a nàà a korə. Kaa məmboŋ kaa mē si atu ibi nū gha sa'a. ⁴ Ntifi gha i laà, la, kaa i ki'i di'i aa mē mbə bi wa'á isa'a a nu mē nɔŋə. Nū yii mē a sa'a nàa laa à bə aa Mmá'ambi. ⁵ Tso mē a bə laa aa, tā nì tsuu isa'a nū tsú ló tsərə ti ghə mē nòò à kù'ú. Annū ntsərə isa'a nū nłwi'isə a tswe nì nyū'útə nòò wa mē Mmá'ambi à ka yi zì aà, nlon mē à ka yi fi'isə innū alò'òsə jii mē bə le si ghirə a múm mfi idigə aà, kii kè'è minān yii mē bə le ntanjə nləə a múm ntii bo aà. A ka yi bə aa tsi'i maà nòò mē nū ntsim à ka yi kwərə miyá a mbo Nwī ajān mē à kù'unə ghu mbo aà.

⁶ Mē fa ibiinú yi'i Apollos tso figə ma ghú aa, nlon ngaa yúú, mē tā nì yəgə annū yii mē nighàà nùlā nì nanşə nşwəŋə aà, "Nì tsuu ki ghirə i tsyá nì annū yii mē bi nşwa'anə aà;" mbi'i nū núbu ghúu a kə ñkwəe ntii yi mbi'i ngaa nū mǎ'ò, mbānñə ñka ntsa'a nì yi mǎ'ò. ⁷ Nū yii mē à ghirə gho mē tā ó k'ò'nə ntsya bə bi mǎ'ò aa, à nì wò aa e? Njoo tsim jii mē ó tse nì ju aa a si Nwī fa aa e? Mbə ó tigə mbu aa ñkwəe ntii gho aa mē akə tsi'i tso kaa bi si aa fá fa aa e?

⁸ Nì lòò aà nşwəŋə mē nì tswé mē nì njoo tsim jii mē nì lòò aa e? Nì tswé mē nì áfú'u tsim aa e? Nì tigə mē mbə bífó, ka mē bi'i si bífó tsitsón bə aa e? Mē yə'ətə mē boŋ nì laa te'e mbə bífó tá tá bi'inə ka nsa'a nifó nya bitsimə. ⁹ A fi tsi'i tso Nwīngón à fa aà ádigə nłwi'í nñm a mbo bi'i ñgǎntoo ji, tsi'i tso bə bii mē bi tse nì ñkko a nsaənə, tá mbi ntsim à yə waa, nì baangel, nì bāmāsónə. ¹⁰ Mbi'i ñkwi Kristo bi'i nì ibərə, nì bānñə mbə ngǎnmitsyè a múm Kristo. Bi'i bərə, nì bānñə ntii. Bi tsa'à nì yi'i mbañnə ñşenə nì bii. ¹¹ Yi nywe'e tsitsón, bi'i tse nì nji, nji ñki i yanə nì yi'i, bi'i we'è nì bıkurə bitsə'ə. Bi ghóò nì yi'i, bi'i tsinə ñkarə nì idigə idigə, ¹² bi'i nwugə nì ibi nū yi'i mfa'a nì mtiñ nì mbó mi'i. Bi yi nññ ndóò a atu bi'i, bi'i bānñə nññ mbóonə. Bi yi ntii tso'ò akorə yi'i, bi'i tswá ntii yi'i; ¹³ bi yi mbəgité yi'i, bi'i kwi'i nì mighàà mī bónə. Nyi nywe'e tsitsónə, a mbó mbi, bi'i bə aa ntsá'à, njoo jii mē bi mē'è aa.

¹⁴ Kaa mē si ma yú a mbo bú ñwá'ánə aa mē mē ghirə tá átú yuu dirə bə. Mē bānñə ñwá'ánə aa a ndi'itə bú tso bəò ba bii mē mē kónə aà. ¹⁵ Ka mē nì tse nì bə bi ghá'à ngǎ'a mē bi di'itə nì ghuu tsi'i tso bə bi Kristo aa, Taà ghúu à naa tsi'i yi mǎ'ò, nlon mē mē tigə mbə aa Taà ghúu yi ndánwí ntsya a nñm ntoo yi nşiginə ya yii mē mē zì nì yu a mbo bú aà. ¹⁶ Mē tigə ndi'itə nì ghuu mē tá nì ka ñş'esə akorə nizi yí. ¹⁷ A bə ñji'í annū yii mē mē too Timoti, mú ghá a nñm Kristo, yii mē mē kónə aa, yii mē a fá'à a mbo Mmá'ambi nì ntii yi tsimə aà. A ka zì i wa'atə a mbo bú, binónşə bii mē mē yónə a múm ntswəntii ya yi mfi a múm Kristo, bii mē mē kii ndi'i a mbó ndánwí ntsim, a idigə tsim jii mē mē ghè'è ghu aà.

¹⁸ Bú bi mǎ'ò ñşee nù juu, a bə tsi'i tso nì wa'atə nì mē kaa mē ka wa'á ghuu bú nzi ngǎntə. ¹⁹ Lá Mmá'ambi, à bə bii boŋ mē ka zì ghantə ghuu a nì mú átii noò. Mē zì boŋ mē ka wa'a aa tsi'i innū jii mē ngǎñşee nu mǎ jú i swon aa i yu'ú, mē ka kii yə mtiñ myaa. ²⁰ Nlon mē kaa annū nifó Nwī kaa a si aa annū nighàà nì ntsú bə, a bə aa annū mida'a. ²¹ Nì kón mē akə aa e? Nì kón mē mē zì aa bə nì ñgwán a mbo bú, kè nì lòò aa mē mē zì nì ákónə nì ábónə aa e?

5

Annū Ajirə a múm ndánwí

¹ Bi nanşə ñkè'ènə a mbo mē mē ajirə a tswe a titii bú, mbə abuu ajirə yii kaa a si a titii bitizi Nwī te'e ntswe aà. Nlon mē, nū a lógə nì a ñkwə taà yí. ² Nì tərə aa e? A ku'unə aa mē boŋ nì bānñə nyə'ə aa yə'ə. Tá nì fi'isə a nū yii mē a ghirə ajānə annū ma yú aa a titii bú.

³ Ka mē mē si a titii bú a nì ibi nū gha tswé aa, mē bānñə ntswe a titii bú a múm Azwí. Mē tsərə mē isa'a nū yii mē a ghirə ajānə annū ma yú aa tsi'i tso mē tse a titii bú. ⁴ Nòò yii mē nì boontə nì ikúum Mmá'ambi Yesu yi'inə aa, ázwí ya a tswé bu bo, nì midá'à mī Mmá'ambi yi'inə Yesu Kristo, ⁵ nì fá nū ma ghú a mbo Satan mē tá à ta ngi'i a nì ñyánú yí. Mē mbə ázwí yi a yi mbañnə nyweenə wa njwi Mmá'ambi le.

⁶ Ajān yii mē nì ñee nū juu aa kaa a si ku'unə. Nì si zì mē, mulii mbè'è ábaa i ghirə mamú'ú ñkyá ábaa a kó'ò aa e? ⁷ Nì kóò alwənə mbè'è ábaa yi lwən ya mē à nì innú jì bi a titii bú mfi'isə, mē mbə nì laa le. Boŋ nì ka tigə bə tsi'i tso ñkyá ábaa yi fii yii mē kaa mbè'è ábaa kaa i si ghu tswé. Nòò ikóò Passa yii bi lógə mē Kristo yii mē à nì mú

m̀b̀iǹj̀ar̀è̀ ikòò Passa yi'inè wa m̀m̀a'`à Nwí ghu aa, à kù'ù m̀. 8 A b̀oǹj̀ m̀è̀ tá b̀i'`inè̀ tìg̀è̀ ǹj̀i ikòò ma ghú, kaa wa'`à j̀i aa b̀è̀ ǹi` `àbaa ỳi m̀è̀ tswè ǹi m̀b̀è'`è̀ `àbaa ỳi ǹl̀wèn ya aa, m̀è̀ a ǹi `àb̀i'`int̀i b̀o b̀i` `innù j̀i b̀i aa, b̀i'`inè̀ b̀ar̀ǹè̀ ka ǹj̀i b̀è̀ ǹi `àbaa ỳi m̀è̀ kaa m̀b̀è'`è̀ `àbaa i s̀i ghu tswè, m̀è̀ ǹi ǹt̀i ỳi làà b̀o b̀i` `annù ǹi ǹk̀oǹj̀ aa.

9 M̀è̀ l̀e ǹj̀wà'`anè̀ wa m̀m̀ `ànj̀wà'`anè̀ ya m̀è̀ m̀è̀ l̀e ǹt̀sya`asè̀ a m̀b̀o b̀u aa m̀è̀ tá ǹi tsuu aa bu b̀i` `ng̀a ǹj̀ar̀è̀ k̀i karè. 10 Kaa m̀è̀ l̀e s̀i wa'`à aa ng̀a ǹj̀ar̀è̀ j̀i m̀è̀ à ǹi b̀è̀ b̀i m̀b̀i aa, k̀è b̀è̀ b̀i b̀i b̀i ghotè ǹjoo aa, k̀è b̀a ng̀a m̀igheè, k̀è ǹg̀a ǹm̀i b̀i ǹwì ng̀oǹj̀ b̀i adà ǹdà ǹè̀ swonè̀ b̀è̀, ǹl̀oǹj̀ m̀è̀ ma mùu ajà ǹ a ka d̀i'`i m̀è̀ ǹi ma'`atè̀ m̀b̀i ỳu ǹg̀hèè a adìgè̀ ỳi d̀a ǹ. 11 M̀è̀ l̀e m̀b̀a ǹnè̀ ǹj̀wà'`anè̀ a m̀b̀o b̀u aa m̀è̀ tá ǹi tsuu k̀i karè aa b̀u b̀i` `ǹj̀u tsu ỳi m̀è̀ a twoǹj̀ i b̀i ǹu ỳi m̀è̀ yu ǹi ǹd̀im ỳi'`inè̀, là` `annù ajirè̀ b̀o b̀i` `annù ǹg̀hotè̀ ǹjoo, ǹi` `annù m̀b̀i b̀i ǹwì ng̀oǹj̀ b̀i d̀a ǹdà ǹè̀, `annù ǹswoǹj̀ `annù ỳi b̀i a atu ǹj̀u, ǹi` `annù nno m̀l̀u'`ù m̀baanè̀ b̀o b̀i` `annù i ỳarè̀ a tswè ghu nu aà. Tá` `ajinè̀ yuu b̀i` `ajà ǹ ǹj̀u ma ya tá` `à tsuu burè̀ b̀è̀ b̀è̀!

12 Ǹl̀oǹj̀ m̀è̀ àya a ǹsa'`a b̀è̀ b̀i abeè̀ à ǹi` `àkè̀ aa è? Ǹi` `tswè aa ǹi` `ǹsa'`a b̀è̀ b̀i m̀è̀ b̀i` `tswè a m̀m̀ ǹd̀a ǹwì. 13 Ǹwì ng̀oǹj̀ a sa'`a b̀è̀ b̀i m̀è̀ b̀i` `tswè a abeè̀ aà. "Furè̀ ǹi` `ng̀a ǹb̀i'`int̀i a t̀i t̀i b̀u."

6

Annù nsomsè Mu Kristo nsomsè ỳi m̀ò'`ò

1 Mbè̀ ǹj̀u ǹb̀u a tswè ǹi` `àbè̀è̀ b̀o mu Kristo ỳi m̀ò'`ò, à` `ghirè̀ àkè̀ m̀è̀ tá` `à l̀ogè̀ isa'`a wa ǹg̀hèè̀ ǹi` `ghu a m̀b̀o b̀è̀ b̀i` `annù yaa s̀i` `tsinè̀, m̀b̀a ǹnè̀ m̀m̀a'`àtè̀ a ǹg̀hèè̀ ǹi` `ghu a m̀b̀o b̀è̀ b̀i` `Nwí tá b̀i` `lentè̀ aa è? 2 Ǹi` `s̀i z̀i m̀è̀ b̀è̀ b̀i` `Nwí ka ỳi` `sa'`a m̀b̀i ỳu aa è? Mbè̀ a b̀è̀ m̀è̀ ǹi` `ka ỳi` `k̀i sa'`a m̀b̀i, b̀oǹj̀ m̀b̀è̀ a tìgè̀̀ ǹt̀sya ghuu a ǹlentè̀ b̀oo b̀i` `innù tsò ma b̀u aa m̀è̀ akè̀ aa è? 3 Ǹi` `s̀i z̀i m̀è̀ b̀i'`inè̀ ka ỳi` `sa'`a b̀angèl aa è? Mbè̀ a b̀è̀ ma mùu ajà ǹj̀u ǹi` `b̀a ǹnè̀ nà ǹsè̀ ǹz̀i ǹsà'`à` `innù j̀i` `fàa m̀b̀i. 4 Mbè̀` `i j̀a ǹj̀u` `innù tsí'`i tsò ma j̀ya i ỳi m̀fè'`è̀, ǹi` `b̀a ǹnè̀ ǹl̀ogè̀ ǹg̀hèè̀ ǹi` `ju b̀è̀ a m̀b̀o b̀è̀ b̀i` `m̀è̀ ǹd̀a ǹwì tsa'`à, m̀è̀ tá b̀i` `lentè̀ aa a ya aa è? 5 A b̀oǹj̀ m̀è̀ tá` `ad̀i r̀atu tswa ghuu. A b̀è̀ m̀è̀ kaa ǹj̀u ỳi m̀ò'`ò à s̀i a t̀i t̀i b̀u tswè m̀è̀ à` `t̀sya sè̀ ǹz̀i ǹlentè̀` `innù abè̀è̀ a t̀i t̀i b̀oo b̀i` `Kristo aa è? 6 Là` `bu b̀i m̀b̀oǹj̀, ǹi` `b̀a ǹnè̀ ǹg̀hìrè̀ ǹi` `i b̀i, m̀b̀a ǹnè̀ ǹi` `ǹjoo b̀è̀` `ǹk̀wèrè̀, b̀o b̀i` `m̀è̀ à ǹi` `b̀oo b̀i` `maà buu aà.

7 Tsí'`i ajà ǹj̀u m̀è̀` `innù i b̀è̀è̀ k̀orè̀ i tswè a t̀i t̀i b̀u aa, a d̀i'`i m̀è̀ ǹi` `wò m̀. Ǹi` `s̀i z̀i m̀è̀ a b̀oǹj̀tè̀ m̀è̀ m̀b̀è̀ ǹj̀u a b̀a ǹnè̀ ǹg̀hìrè̀ i b̀i a nu b̀u aa è? Ǹi` `s̀i k̀i` `ǹz̀i m̀è̀ a b̀oǹj̀tè̀ m̀è̀ m̀b̀è̀ b̀i` `b̀a ǹnè̀ ǹt̀wèè̀ b̀è̀` `ǹjoo ju ǹk̀wèrè̀ aa è? 8 Là` `bu b̀i m̀b̀oǹj̀, ǹi` `b̀a ǹnè̀ ǹg̀hìrè̀ ǹi` `i b̀i, m̀b̀a ǹnè̀ ǹi` `ǹjoo b̀è̀` `ǹk̀wèrè̀, b̀o b̀i` `m̀è̀ à ǹi` `b̀oo b̀i` `maà buu aà.

9 Ǹi` `s̀i z̀i m̀è̀ kaa b̀è̀ b̀i` `annù yaa a s̀i` `tsinè̀ aa kaa b̀i` `ka ỳi` `wa'`à` `annù ǹifò Nwí j̀i aa è? Ǹi` `tsuu i b̀i` `nù` `ghuu k̀i` `bwe'`esè̀, ǹg̀a ǹj̀ats̀uùrè̀, ǹg̀a ǹm̀i b̀i ǹwì b̀i d̀a ǹè̀ d̀a ǹè̀, k̀è` `ng̀a ǹj̀ar̀è̀, k̀è` `m̀b̀a ǹnè̀ ǹl̀ogè̀ m̀b̀a ǹnè̀, k̀è` `b̀a ǹg̀yè̀ b̀i` `ǹl̀ogè̀ b̀a ǹg̀yè̀, 10 k̀è` `b̀a ǹg̀a m̀igheè, k̀è` `b̀è̀ b̀i` `b̀i` `ghotè̀ ǹi` `ǹjoo tsí'`i` `ghòtè̀ ǹl̀èè̀, k̀è` `b̀a ǹò m̀baanè̀, k̀è` `ǹg̀a ǹm̀b̀è̀gè̀ b̀è̀, b̀o` `b̀a ǹg̀a m̀igheè, wa kaa b̀o` `ka ỳi` `wa'`à a m̀m̀` `annù ǹifò Nwí kuù. 11 B̀u b̀i` `m̀ò'`ò l̀e m̀b̀è̀ aa maa ajà ǹj̀u, là` `b̀i` `s̀i'`i m̀è̀` `ghuu, ǹg̀hìrè̀ ǹi` `tìgè̀ b̀è̀ b̀i` `Nwí b̀i` `b̀i` `là` `aa, ǹg̀hìrè̀` `annù yuu a` `tsinè̀, ǹi` `f̀k̀u m̀ M̀m̀a'`àmbi Yesu Kristo b̀o b̀i` `a m̀m̀ Azwí Nwí ỳi'`inè̀.

12 "Mbè̀ m̀è̀ tse` `ghìrè̀` `innù t̀sì m̀è̀ m̀è̀ k̀oǹj̀ aà." Là` `kaa` `innù t̀sì m̀ i s̀i` `kwètè̀. "Mbè̀ m̀è̀ tse` `ghìrè̀` `innù t̀sì m̀è̀ j̀i m̀è̀ m̀è̀ k̀oǹj̀ aà." Là` `kaa` `m̀è̀ ka` `k̀i'`i abù'`u a m̀b̀ò` `annù tsu b̀è̀. 13 Ǹj̀u tsu` `à tse` `swoǹj̀ m̀è̀, "M̀i j̀i tswè aa a m̀b̀ò` `àtò'`ò, àtò'`ò a k̀i` `ǹtswè aa ǹl̀oǹj̀ m̀i j̀i." Ì ǹj̀u, à ǹi` `annù ǹi ǹk̀oǹj̀, là` `Nwí ng̀oǹj̀ a ka ỳi` `bwe` `esè̀ ma j̀ya` `à ǹjoo t̀sì m̀è̀. A ǹg̀hèè̀ a ǹi` `i b̀i ǹj̀u gho, kaa i s̀i` `tswè aa a ǹj̀i` `m̀a g̀hà b̀è̀ ghu. Ì b̀i` `nù` `gho i tswè aa a m̀b̀o M̀m̀a'`àmbi ỳi m̀è̀ a sa'`a aà.

14 Ǹwì ng̀oǹj̀ a l̀e m̀b̀i ǹsè̀ M̀m̀a'`àmbi ỳi'`inè̀ a ǹiwò, à` `ka ỳi` `k̀i` `b̀i ǹsè̀ ỳi'`inè̀ ǹi` `m̀idà'`à m̀i.

15 Ǹi` `s̀i z̀i m̀è̀ m̀b̀i m̀i nù muu m̀i` `laa m̀b̀è̀ m̀b̀èè nu Kristo aa è? M̀è̀` `ka l̀ogè̀ m̀b̀èè nù Kristo i tìgè̀` `ghìrè̀ tá i b̀è̀ m̀b̀èè nù` `àk̀wàrè̀ aa è? Kaa ma ya m̀b̀è̀ a wa'`à` `fè'`è̀. 16 Kè̀ ǹi` `s̀i z̀i m̀è̀ ǹj̀u ỳi m̀è̀` `à b̀òò ǹsè̀ m̀b̀i nù ỳi b̀o` `àk̀wàrè̀ aa b̀o ỳu tìgè̀ m̀b̀è̀ aa` `àyoò m̀ò'`ò aa è? A ajà ǹj̀u m̀è̀` `ànj̀wà'`anè̀ Nwí a swoǹj̀ aa m̀è̀, "Bo` `b̀ya b̀i` `baa, ǹj̀u` `b̀a ǹnè̀ wa b̀o` `m̀a ǹg̀yè̀ wa, tìgè̀` `m̀b̀oò ǹsè̀ m̀b̀è̀ ǹj̀ya nu ỳi` `m̀f̀uùrè̀." 17 Là` `ǹj̀u ỳi m̀è̀` `à b̀òò ǹsè̀ m̀b̀i nù ỳi b̀o` `M̀m̀a'`àmbi Kristo aa, b̀o` `yu tìgè̀ aa` `Azwí ỳi` `f̀uùrè̀.

18 Ǹi` `ka` `ǹk̀hè̀` `innù ajirè̀. Ì f̀a ǹsè ǹnù j̀i` `m̀ò'`ò j̀i m̀è̀ ǹj̀u a` `ghìrè̀ aa, kaa i s̀i` `aa i b̀i ǹj̀u ỳi` `m̀òò ǹtè̀. Là` `ǹj̀u ỳi m̀è̀ a j̀i` `m̀a g̀hà b̀è̀ aa, a` `f̀a ǹsè aa` `annù a nu` `m̀b̀i nù ỳi. 19 O` `s̀i z̀i m̀è̀ m̀b̀i nù` `yò i` `laa m̀b̀è̀ ndà` `Azwí Nwí ỳi a` `tswè m̀m̀` `nu wò, ya` `ỳi m̀è̀ a lo` `m̀b̀o Nwí aa è? Wa` `kaa i b̀i nù` `gho i s̀i` `aa m̀b̀o wò` `tswè i tswè aa a m̀b̀o Nwí. 20 Wa` `à l̀e` `nyuu` `gho aa ǹi` `àt̀u ǹd̀u, ma` `m̀u ajà ǹj̀u a` `kù'`ùnè̀ m̀è̀ tá` `ò` `ka` `gha'`asè̀ b̀è̀` `Nwí ǹi` `m̀b̀i nù` `yò.

7

¹ Tsitsónj, a nghèe a ni innù jya mē nì le ñhwa'ànè m̀betə gha ghu nlon annù niyo'ò aa, àkwĩ'ì a ni mē, ñù à bə tuu m̀nggyè ki m̀dòntə bonj a bəñjə. ² La a ku'unə mē tá ñumbàñnə ntsim à tswē nì ñgwé yì, tá m̀nggye ntsim à ki ntswe nì ñdoo yì tá ki khə ikwà'ànè jii tswē ñlon annù ajirə aa. ³ A bəñj mē tá ñumbàñnə à ka ñghirə innù tsim jii mē à ku'unə aa a mbò ñgwé yì, tá ñgwé yì à kii ñghirə nì innù tsim jii à ku'unə a ñghirə a mbo ñdoo yì aa. ⁴ Nlonj mē kaa m̀nggyè à s̀ nì ñdà'à a atù ìbii nù yì tswé, a bəñjə ntswe ndoo yì ntswe nì yu. Kaa ñumbàñnə à s̀ nì ñdà'a a atù ìbii nù yì tswé, a bəñjə ntswe ñgwé yì ntswe nì ñdà'à ghu nù. ⁵ Tá ñunìbù tá tsuu ñù yì m̀'ò nì ìbii nù yì ki yumə tì ghè mē bo yu biinə mē bo yu ghìrə maa ajàn ñlonj aa mē bo l̀ò ǹògə nòo ma wa tsà'atə Nwì ghu aa. Maa ajàn, bɛɛ nòo ma wa a tsya, bo bú ñghɛɛ nì m̀bii ñka ntswe fu tsò m̀nggyè bo ñdoo, ta wa'a abwarə a mbo Satan l̀o m̀fa mē tá à kwa'anə waa tá bo wo nlonj mē ka b̀o s̀ ntswà ìbii nù waa zì aa.

⁶ Mə swonj ma laa a mbii mē nì ghìrə, kaa mē si aa ndi'ì a mbo bù fa. ⁷ Nlonj mē a mbo mē, mē yè'atə mē bonj bù bitsim bə aa tsò mē; lá ñù yì m̀'ò yì m̀'ò à tswē aa nì mii miteñjə mii mē Nwì à fà aa; ñù yì m̀'ò a tswé nì àbəñjə yuà ñù yì m̀'ò a bəñjə tswē nì àbəñjə yì.

⁸ Tsitsónj mē swòñj yuà annù aa a mbo bə bii mē bi s̀ yò'ò aa, bo bi a mbo b̀kwĩ'ì, mē a bəñj mē tá bo tswē tsi'ì bobo, tsi'ì tsò mē. ⁹ Lá m̀bè ñù nì bù tuu ntswà ìbii nù yì zì, a yò'ò, a bəñj mē tá à yò'ò, ñtsyatə a ajàn mē à ka tswē tì yò'ò, ì bəñjə ki l̀ò. ¹⁰ A mbo bə bii mē bi yò'ò aa, mē fà ndi'ì yii kaa ì s̀ aa yà bə, ñlo aa bə a mbo Mmà'àmbi aa mē, tá m̀nggye tsuu ndoo yì l̀o m̀'atə, ¹¹ lá m̀bè a ma'atə yì, a tigè ñtswe tsi'ì yu, kə a bú m̀bii nzi bo yu m̀nsə isa'á waa yu. Tá ñumbàñnə à tsee ñgwé yì kii l̀o tuu.

¹² A b̀ò àbùgè bə, mē swòñj annù yii mē kaa a s̀ bə Mmà'àmbi swonjə aa mē: Mə mu Kristo yì m̀bàñnə a tswē nì m̀nggyè yii mē kaa à s̀ Mmà'àmbi bii, la ñkòñjə nì m̀bu ñka ntswe bo yu, a tsee yì l̀o tuu. ¹³ M̀bè m̀nggyè a ki ntswe nì ñdoo yii mē kaa à s̀ Nwì bii, la ñkòñjə nì mē yu ka bu tswē bo yu, a tsee yì ki tuu. ¹⁴ Nlonj mē ndoo wa mē à s̀ Kristo bii aa Nwì à tigè mbii yì tsi'ì tsò ñù yì, ñyonj aa a ñjim ñgwé yì wà. M̀nggyè wa mē à s̀ Kristo bii, Nwì a k̀ m̀bii yì tsi'ì tsò ñù yì, ñtsya aa ñjim ndoo yì wa mē à nì mu Kristo aa. Nlonj mē a laa tuu ma mùu ajàn bə, bonj kaa b̀o buu ka wa'á b̀o bii mē bə laa bə. Lá Nwì à bii waa a tsò b̀o bii bi laa aa.

¹⁵ Lá ñdoo wa, kə m̀nggyè wa mē à s̀ Nwì bii aa, a ka ǹo ntuu ñgwé yì kə ndoo yì, tá mu Kristo wa a bii. Maa ajàn kaa ayoo a wa'á mu Kristo yì m̀bàñnə kə yì m̀nggyè kwerə, à tse ghìrə annù yii mē a ku'unə ghu mbo aa, ñlonj mē Nwì à twonjə yì'ìnə aa mē tá bi'ìnə tswē nì m̀bòonə. ¹⁶ Wò mu Kristo yì m̀nggyè, ò zì aa fə mē m̀bè Nwì a wa'á ñjim wò tsyá ñyweensə a ndoo ghò aa? Wò, ñdoo, ò zì aa fə mē m̀bè Nwì a wa'á ñjim wò tsyá ñyweensə ñgwé ghò aa?

Nì ka ntswe ntswèntii yù ñyonj aa ajàn yii mē Nwì à twonjə ghu aa

¹⁷ Tá ñù yì m̀'ò yì m̀'ò ka ntswe ntswèntii yì ñyonj nì annù yii mē Mmà'àmbi à fa ghu mbo ñki twonj yì ghu aa. Ma yù à nì ñdì'ì yii mē mē fa a mbo ñdanwì tsi'ì tsimə aa. ¹⁸ M̀bè a bə mē Nwì à le s̀ twonjə gho aa le bonj bi ñètə m̀é gho, ò tsee ki l̀ò ǹò'òsə àlènsə ma yá. Kə m̀bè a bə mē Nwì à le s̀ twonjə nì gho aa, kə bi wa'á gho ñètə, ò tsee ki l̀ò mē bi ñetə ghò. ¹⁹ Nlonj mē, kə bi ñètə ñù, kə bi wa'á yì ñetə, bə bonj ma ya à nì tsi'ì annù dənjə dənjə. Annù yii mē a tswē ghu aa a nì ñka yu'unə ndi'ì Nwì. ²⁰ Tá ñù ñtsim à tswē tsi'ì ajàn yii mē à le m̀bè a noo yii mē Nwì à le ntwonj yì aa.

²¹ Nwì à le s̀ twonjə nì gho ò bə aa àbù'ù aa? Tsee gho ki kwé'ɛ. Lá m̀bè ò zì ajàn yii mē m̀bè ò fè'è wa ndàbù'ù, ò fè'è. ²² Nlonj mē àbù'ù yii mē Mmà'àmbi à twonj mē yì aa, à bə aa ñù yii mē kaa à s̀ a ndàbù'ù tswé a mbo Mmà'àmbi. A ñgìñ ñgìñ, ñù yii mē kaa à s̀ àbù'ù bə, Mmà'àmbi a twonjə yì aa, à bə aa àbù'ù Kristo. ²³ Wa Nwì à le'è m̀baa ñyuu ghuu nì àtindù. Maa ajàn tá nì tsuu àbù'ù ñumìsónj bú bə. ²⁴ B̀o bi maà, tá ñù ñtsim à tswē bo Nwì a nì àdìgə yii mē à le ntswe ghu a noo yii mē à le ntwonjə yì ghu aa.

Ibetə ñlonj bə bii mē bi s̀ yò'ò aa bo bi b̀kwĩ'ì bi bəñjə

²⁵ Tsitsónj, a nghèe a ni annù bə bii mē bi s̀ yò'ò aa, kaa mē s̀ nì ñdì'ì yii mē ì lo a mbo Mmà'àmbi aa tswé a mfa a mbo bo, lá mē fa am̀dòntə ya a mbo bo, tsi'ì tsò ñù yii mē, a ñjim ñko m̀lìñjə Nwì, bi tse bii annù yii mē a swonj aa. ²⁶ Nlonj ñgì'ì yii mē ì tswē tsitsónj aa, mē m̀dòntə mē a bəñj aa mē tá ñù à tswē tì yò'ò.

²⁷ O tswē nì m̀nggyè aa? Tsee ki l̀ò mē o tuu yì. O s̀ nì m̀nggyè tswé aa? O tsee ki l̀ò m̀nggyè a nyò'ò. ²⁸ Lá m̀bè ò yò'ò bonj kaa ò si aa annù yì bi ghìrə. Kə m̀bè m̀m̀nggyè a ki nyò'ò bonj kaa à si aa annù yì bi ghìrə. Lá bə bii mē bi yò'ò a aa bi tswē nì ñgì'ì ñlonj innù mbi jù. Mē l̀ò nì mē tá nì tsuu a nì ma yaà ñgì'ì kuu.

²⁹ Bɔɔ bi maà, ànnù yíi mɛ swɔŋ aa a bɛ aa mɛ, nòò wa à ghù'ùtè mè òtigè tsi'í abò. A ku'unè mè, nloginè tsítsɔŋ, tá bè bii mè bi yò'ò aa, tá bi tigè ntswe tsi'í tsò kaa bo si ni banygè tswé, ³⁰ Tá bè bii mè bo yè'è aa, tá bo tswè tsi'í tsò bè bii mè kaa bo si yè'è aà. Tá bè bii mè bi doritè aa, tá bo tswè tsi'í tsò bè bii mè kaa bo si doritè. Tá bè bii mè bi yuu njoo aa, tá bo tswè tsi'í tsò bè bii mè kaa bo si ni njoo tswé. ³¹ Tá bè bii mè bi tswè ní njoo mbi jù mfa'a ni ju aa tá bo tigè nghirè tsi'í tsò kaa bo si ní ànnù ghu tswé. Nlon mɛ mbi yù, a ajàn yíi mè i tswè tsítsɔŋ aa, i tsysà nù aà tsysà.

³² Mè lɔɔ mè tá ni tsee innù ki wa'a. Nù yíi mè à si yò'ò aa, tá à ka wa'atè bè ajàn mè mbɛ yu ká mfa'a afà'a Mmà'àmbi nka nɔɔ ni mánjì yíi mè yu ka ki ghirè Mmà'àmbi à ka ndoritè ghu aà.

³³ Nù yíi mè à yò'ò aa, a wa'a aà innù jì fàa mbi. Nlon mè a lɔɔ aà nka nghirè innù jii mè i ka ghirè tá ògwé yì doritè aà. ³⁴ Maa ajàn, a tigè òtè a titi. Màngyè yíi mè à si yò'ò aa, kè múngòò mánjyè, a wa'atè aa bè ajàn yíi mè yu ghirè innu Mmà'àmbi, òlɔɔ ní ajàn yíi mè mbɛ yu lèè ibiinù yì bo bi àzwi yì a laa. Lá mánjyè yíi à yò'ò aa, a wa'atè aa bè innù jì fàa mbi, òlɔɔ ní ajàn yíi mè mbɛ yu ghirè òdoo yì a ka ndoritè aà.

³⁵ Ma swɔŋ innù jù tsim aa a nkwetè bù ghu. Kaa mè si lɔɔ aa njì'i nkya nniŋè ghuu ghu. Mè lɔɔ aa bè mè tá ni ka nghirè annù yíi mè a ku'unè aa tá tigè zì a ajàn mè mbɛ ni fa mibì mi nù mùu mitsim a mfa' à ifa'a Nwì ní mánti muu mitsimè.

³⁶ Nghèè ní nù yíi mè à kòsè mè ògwé yì aa, mbɛ a yè mè kaa yu si annù yíi mè a ku'unè a mbo mumánjyè wa bù nghirè, kè nyè mè yu lòò si'i, a bôn mè tá bo yò'ò tsò mè à le nte'e wa'atè aà. A bè ghirè ma mùu ajàn boŋ kaa à si aa annù yì bi ghirè. ³⁷ Lá mbè nù a ka'a mè kaa yu ka wa' à yò'ò, ti ghè mè bi gaansè yì aa gàansè, lé à kè mè nka'a mè yu ka ki tswa ibiinù yì, a ghèè ní mbii tsee múmángyè mɔ̀ntè, nízi mè yu ghirè aa annù yì siginè. ³⁸ Maa ajàn, nù yíi mè à yò'ò aa, à ghirè annù yì siginè, lá nù yíi kaa à si yò'ò a aa ghirè aa annù yíi mè a boŋ ntsyatè aà.

³⁹ Mánjyè nyò'ò à lwì'i tsò mánjyè nyò'ò aa a nò nò yíi mè òdoo yì à tswè ntì aà. Lá mbè òdoo yì wa a kwo, boŋ mbɛ a yò'ò nù yì dàn yíi mè à kòŋè aa, mè mbɛ a bè mu Kristo. ⁴⁰ Lá a ní à yaà àmɔ̀ntè, à bè tsuu bú yò'ò boŋ à ka ki doritè tsysatè. Mè kè mbii mè Azwi Nwì a tswè a múm ntì mè.

8

Abetè òlon miji mù mè bi mà' à bínwì ghu aà

¹ Títsɔŋ, nghèè ní miji mù mè bi mà' à bínwì ghu aa, bi'inè zì tsi'í siginè mè, "Bi'inè bitsim zì innù," tsi'í a ajàn mè ni swòŋè aà, "Nzi annù a ghirè nù a nɛè ní nù," lá a bânjè mbè akòŋnè mè a ghirè a kwé. ² Mbè nù tsu a mɔ̀ntè mè yu zì annù tsu, boŋ kaa à burè tì zì nkù'unè a ajàn yíi mè boŋ à zì aà. ³ Lá mbè nù a kòŋè Nwì, boŋ Nwì à zì nù ma wà.

⁴ Nghèè ní ànnù nji miji mù mè bi ma'a bínwì ghu aa, "bi'inè zì mè bínwì ma bú laa mbè míkobè kaa wa' à ní òtswénti tswé," nki nzi mè, "Nwìngɔŋ à bè aa tsi'í yu yigè."

⁵ Njoo jì mɔ̀'ò i tswè ghu bi twonè ní bínwì a aburè kè a nsyè, "bínwì" ma bú bo bi "bimà'àmbi" bi tswè ghu a nò nò, ⁶ lá a mbo bi'inè, bi'inè zì mè Nwìngɔŋ à tswè ghu aa tsi'í yì mfuùrè, mbè Taà yì'inè, yíi mè à nánjè njoo tsim, nki mè yu yíi mè bi'inè tswè òtswénti yì'inè òlon ngaa yì aà. Mmà'àmbi à kɛŋ mbè aa yì mfuùrè, mbè Yesu Kristo, yíi mè Nwì à le nnanjè njoo tsim òtswè ghu nu, bi'inè kii òtswè ní òtswénti yì'inè òtswè aa ghu nù aà.

⁷ Lá kaa si bè bitsim bè mè bi zì ma yaà ànnu. Bè bi mɔ̀'ò bi tswè ghu bii mè bi mìnè mè ní bínwìngɔŋ bi dànè dànè, nji ni miji mà mú tsi'í tsò mù mè bi nanjè mà' à aa bínwìngɔŋ bi dànè dànè ma bú ghu. Ajàn mè bo mɔ̀ntè mè bi ghirè aa annù yíi mè kaa a si ku'unè, nji aa, mánti myaa mù mè bɔ̀rè aa, mi tigè òtswè a ní waa. ⁸ Kaa miji si ghirè mè tá Nwì à beentè yì'inè. Mbè bi'inè tsuu jì, kaa bi'inè wa' à ayoo tsu bwé. Bè bi'inè jì jì, kaa a wa' à yì'inè ní ànnù tsu kwetè.

⁹ Mándoo annù yíi mè à tswè ghu aa, à bânjè mbè aa mè tá ajàn yíi mè ò zì mè kè ò jì kè ò tswè tì jì kaa à si annù tsu kwetè aa, tá à tsuu ngò'ò òtumè àkòrè a mbo bilim bo bii mè mánti myaa bɔ̀rè aa bè. ¹⁰ Nlon mè mbè nù à yè gho, wò yíi mè ò zì annù aa, ò jì ni a adigè yíi mè bi mà' à bínwì ghu aa, boŋ à ka wa' à mɔ̀ntè mè ò ghirè aa annù yì siginè, nki òtigè nji ní yíi ngaa yumbɔŋ, mè mbè àbiiintì yì a bɔ̀rè aa e? ¹¹ Nyonè ní annù yíi mè ò zì, nghirè, mumaà ghò yíi mè àbiiintì yì a bɔ̀rè a ye, mfiginè aa, yu wa yíi mè Kristo à le nkwo nlon nkwiwù yì aa, ò bânjè nzwitè yì aa bè zwitè. ¹² Ma la a bè mè, mbè ò ghirè òdòm ghò a wò, ò zwitè ntì yì, nlon mè à bɔ̀rè aa, boŋ ò fànse annù aa a mbo Kristo. ¹³ Ma mùu ajàn, mbè annù miji a bè ayoo yíi mè mumaà à ka tsysà ghu wò, boŋ kaa mè ka yì wa' à mbà bú nkurè, mbi'ì mè ghirè mumaà ghà a wò.

9

Njoo jii mæ i ku'unə a mbo ngəntoo Kristo aà

¹ Mə sɪ nɪ yii mæ mə təə nɪ ətɪ yà bə aa ɛ? Mə sɪ ngəntoo Yesu bə aa ɛ? Mə kɪ laa ŋkɪ'i Yesu Krito Mmà'ambi yɪ'inə yə aa ɛ? Nɪ sɪ abo afà'á yà a múm Mmà'ambi bə aa ɛ? ² Mbə bə bɪ mɔ'ɔ ka nswonə nɪ mæ mə sɪ ngəntoo Kristo bə, bonj a mbo bù, mə nɪ ngəntoo Kristo. Nlonj mə nɪ laa mbə əlɛnsə yà a ndi'i mæ mə nɪ ngəntoo Kristo ³ A nɪ nɪghàà nɪ mæ mə swonj a mfi'i ilɛɛ gha a mbo bə bɪ mæ bɪ betə nɪ gha nɪ nɪghàà aa nuà: ⁴ A sɪ a bwarə yɪ'i a ŋkwɛrə mɪjɪ mɪ'i bo bɪ mlù'u mɪ'i a mbo bù bə aa ɛ? ⁵ A sɪ abwarə yɪ'i a nɔgə bəngyɛ bi'i mæ bi'ibo ka nzinə tsi'i tso ngəntoo Kristo jɪ mɔ'ɔ bo bɪ bɔɔ bi ma bɪ Mmà'ambi nɪ Peta bə aa ɛ? ⁶ Kə nɪ wà'ətə mæ à nɪ tsi'i Barnabas nɪ mæ mæ bi'iyu tswə nɪ ŋka mfà'a mɪ'i yu mɪjɪ aa ɛ? ⁷ A nɪ ghuu sɔgyɛ mæ mbə a ká nɪfà'a mbù ntwu nɪ mɪ yu mbonj aa ɛ? A nɪ wò mæ mbə a bə àkò mlù'u kaa wa'á nɪ mɪntà mɪ iti mlù'u mɪyà ka ŋkya nɪjɪ aa ɛ? A nɪ wò mæ mbə a ka ntsee naà kaa wa'á nɪ mlɪkə naà wa ka nno aa ɛ?

⁸ Mə swonə mæ mùu ajàn aa nɪ àdà'à ŋm̀sɔŋ aa ɛ? Nɔŋsə à laa wa'á maa ajàn kɪ nswonj aa ɛ? ⁹ Nlonj mə bɪ ŋwa'anə a nɪ nɔŋsə Moses mæ, "Nɪ tsuu ntsú mbɔŋ kwɛrə a noð yii mæ i nɪŋ ansanj mfarə aà." Kaa Nwɪ à sɪ ma nuu nɪghàà ghaa aa nlonj tsi'i mbɔŋə. ¹⁰ A sɪ ma nuu nɪghàà ghaa aa nlonj aa ngaa yɪ'i aa ɛ? Bɪ lɛ ŋwà'anə ma nuu nɪghàà nlonj aa ngaa yɪ'i. Nlonj mə nɪ yii a ligə mɪjɪ aa, bo bɪ nɪ yii a fù'u mɪjɪ aa, a fà'á aa ŋwa'atə nɪ mæ yu tswə nɪ mɪ mɪjɪ mɪ'í. ¹¹ Bɪ'í bə mæ mɪjɪ mɪ Azwɪ a tɪtɪ bù, nɪbə bɪ'í ka mbetə njoo mbi a mbo bù a dɪ'i mæ bɪ'í betə sɪ'i aa ɛ? ¹² Mbə bə bɪ mɔ'ɔ tswə nɪ əbwarə a mbetə a mbo bù bonj bɪ'í sɪ nɪ əbwarə tswə ntsya waa aa ɛ? Lã, kaa bɪ'í kɪ wa'á ma yuu əbwarə lɔgə. Bɪ'í kɪ sɪ bəŋnə mbii innu tɪm a nyə mæ kaa mbə bɪ'í wa'á atɪ taansə a mánjɪ ntoo Kristo. ¹³ Nɪ sɪ zɪ mæ bə bɪ mæ bɪ fà'á a ndàmà'anwɪ aa bɪ tswə nɪ mɪjɪ myaa aa ghɪ aa ɛ? Bə bɪ mæ bɪ kɪi mfà'a nɪ a nɪkəntə nɪ mɔ'ɔ nɪ m̀anwɪ bɪ kɪi nɪjɪ aa njoo m̀anwɪ. ¹⁴ A kɪ mbə a ngɪŋ ngɪŋ a ajàn mæ Mmà'ambi à swonj mæ, bə bɪ bɪ sɛɛnsə ntoo yɪ ǹsɪgɪnə yà aa, mɪjɪ myaa mɪ tswə nɪ ŋka m̀fɛ'ɛ aa ghɪ.

¹⁵ Lã kaa mæ lɛ ŋkɪ'i əbwarə mæ yu yɪ tsu lɔgə. Kaa mæ sɪ anwà'anə yɪ kɪi ŋwa'anə aa mæ mæ lɔntə njoo ghɪ, nlonj mə, mbɔŋ mə kwo, ntsyatə ajàn mæ mbə nɪ a kwɛrə ànnu yii mæ mæ tərə ghɪ aà. ¹⁶ Kaa mæ sɪ nɪ àdà'à a ka ŋkwɛɛ nti gha nlonj mə mæ swonj ntoo yɪ ǹsɪgɪnə yà aa tswə. A nɪ ànnu yii mæ mə tswə nɪ ŋka ngɪrə. Ngɪ'i yɪ ǹswɛrə i ka kuu a nu mæ mæ mæ tsuu ntoo yɪ ǹsɪgɪnə yà kɪ swonj. ¹⁷ aMbə mæ kaa mfà'a ma mùu ajàn aa nɪ ŋkɔŋə yà bonj mə tswə nɪ m̀tsɔ'onə mɪ ifà'á. Bɛɛ mə tuu aa nɪ ŋkɔŋə yà kɪ fà'á bonj à nɪ ifà'á mæ Nwɪ à fa a mbo mæ. ¹⁸ M̀tsɔ'onə mɪ ifà'á ma mɪ tɪgə mbə aa akə aa ɛ? Tsi'í mæ mæ ka nswonj nɪ ànnu Nwɪ ngɪrə nɪ mæ tã ntoo yɪ ǹsɪgɪnə yà tã i bə ayoo tɪ nduu. Kaa ŋkɪ'i kã ǹlɪgɪnə kwɛrə nɪ əbwarə yà.

¹⁹ Mə laa mbə nɪ mæ mə təə nɪ ətɪ yà, kaa mæ sɪ abù'u nɪ bə. La mə bəŋnə ngɪrə ibɪnù gha nɪ abù'u nɪ ntsɪm, mæ mbə mə nansə swunjtə bə bɪ ghà'atə bɪ zɪ a mbo Kristo lɛ. ²⁰ Mə yɪ tɪ fà'á bɪ'í bɪ bəYuda aa, mə tswə tsi'í tsó nɪ bəYudà, mə mbə mæ swunjtə waa bɪ zɪ Kristo lɛ? Ka mə m̀əbonj mə sɪ nɪ ŋka yonj nɔŋsə Moses tswə aa, mə tswə tsi'í tsó mæ yonjə, a noð yii mæ mə tswə bɪ'í bɪ bə bɪ mæ bɪ yonjə ma waa nɔŋsə aa ta swunjtə waa. ²¹ A kɪ mbə ngɪŋ ngɪŋ mæ noð yii mæ mə tswə bɪ'í bə bɪ bɪ sɪ nɔŋsə yonjə aa, mə kɪ ntswe tsi'í tsó bo, kaa ŋkɪ'í nɪ nɔŋsə yonjə mæ mbə mæ kɪ nswunjtə waa mfa a mbo Kristo lɛ. Kaa mæ sɪ swonj aa mæ mæ sɪ nɔŋsə Nwɪ yu'unə. Mə nansə tswə aa a jɪ'i m̀kɔrə nɔŋsə Kristo. ²² A mbo bə bɪ mæ bɪ bɔrə aa, mə kɪ m̀bɔrə mæ mæ swunjtə waa. Mə tɪgə mbii nɪ innu tɪm nlonj ŋkwɪtù bə bɪtsɪm, mæ mbə mæ ghɪrə innu tɪm a nyweensə waa bɪ mɔ'ɔ lɛ. ²³ Innu tɪm jii kə mæ ghɪrə aa, mæ ghɪrə aa nlonj ŋkwɪtu ntoo yɪ ǹsɪgɪnə yà mæ mbə mə tswə nɪ m̀bɔonə yii mæ i tswə ghɪ aa lɛ.

²⁴ Nɪ sɪ zɪ mæ bɪ yɪ ghɛɛ a adigə nɪkhə ŋka ŋkhə aa a ghɪrə nɪjɪ aa tsi'í nɪ yɪ m̀fùurə aa ɛ? A ku'unə mæ tã nɪ ka ŋkhə nɪ mánjɪ yii mæ nɪ ka jɪ. ²⁵ Nɪ ntsɪm yii mæ a ghɛɛ nɪkhə aa, a tswa ibɪnù yɪ nɪ ngɔŋ innu tɪm, ǹmɪrɪsə nɪ ibɪnù yɪ nɪ mánjɪ ma ghù aa mæ yu kwɛrə aa m̀yàrinə mɪ ngù'u mɪ mæ mɪ tsyà nɪi aa tsyà. Lã a mbo bɪ'inə, bɪ'inə tswə nɪ ngɪrə maa ajàn a ŋkwɛrə mɪ mæ mɪ tswə nɪŋkonj aà. ²⁶ Aà ànnu yii mæ kaa mæ sɪ aa adàn dənə bu'usə ŋkhə, kaa ŋkɪ'í kɪi m̀fuu aà m̀fə'ə. ²⁷ Mə fùu ibɪnù gha, ntswa nyigə, mæ mbə mæ wa'á ka nswonj nɪ ànnu Nwɪ a mbo bádàn, nyi bəŋnə n̄saa m̀yàrinə mɪ ŋgu'u myá.

10

Awà'asə nlonj ngħa'asə m̀ŋkobə

¹ Bìlám bá, mē lōc mē tā nī zi mē, bítà bí bítáà bí'inè bí le si yòhē mbà'à ya i kusè waa bo kí ñtoo Nkí miyaa yí Bagitè wá. ² Mbē yíi mē bo le si yu'unē ní Moses, ñyongē nī mbà'à ya ñkí too ñkí miyaa wa aa, a tigè mbē aa ñkí yíi mē bí le mbòònsè ñkwèrè tá tigè tswe a ñj'i mikòrè Moses. ³ Bo bí tsim bí le ñj'i miji mi Azwí; ⁴ ñkí nno ñkí Azwí, ñloñ mē ñkí wa yíi mē bí le nno aa, i le mfe'è aa ní Ngò'ò Azwí yíi mē i le si yòhè waa laà, mbē Kristo aà. ⁵ Ka mē a le mbē ma laa aa, bo bí ghà'atè le ñghirè innú jii mē kaa Nwíngòñ à le wa'à ghu doritè; a bē ñj'i'ì ànnú yíi mē bo bí ghà'atè le ñkwokè nja'anè a nta'a miwèè miwèè aà.

⁶ Innú majú i wá'asè ní y'i'inè aa mē tá bí'inè tsuu kí yè'atè a ñghirè ìbì tsò mē bo le ñghirè aà. ⁷ Ní tsuu mánkobè kí mii tsò mē bo bí mō'ò le si mii aà; ñloñ mē bí laa ñwà'anè a mùm àñwà'anè Nwí mē, “Bè byà le ntswe nsye a ñj'i ñkí no, mbiñne ntigè mbenè.” ⁸ Bí'inè tsuu mibì mī nū m'i'inè ní àtsùrè fa, tsò mē bo bí mō'ò le ñghirè, ñdúu waa, ñtsù'ù mighum mī mbaa ntsò tarè bí wò a ñjwi yí ñfùùrè ñkwokè aà. ⁹ Bí'inè tsuu a Mmà'ambi i kwà'anè, tsò mē bo bí mō'ò le ñkwà'anè yí, a too nno i zwitè waa aà. ¹⁰ Ní tsuu kí nurikè kè kí ghàantè tsi'í tsò ajàñ mē bo bí mō'ò le ñghirè, Nwí a too Angel Níwo wa, a zì ñzwitè waa aà. ¹¹ Innú ma jú i le mfe'è a nu bo aa a ñwà'asè àbùgè bē, bí kí ñwà'anè aa a ndi'tè y'i'inè. Nloñ mē bí'inè tswe aa a noò yíi mē nòò ñlwí'í mbi à ká mē aa ñkoontè aà.

¹² Mbē yíi mē a bē ma mùu ajàñ aa, a ku'unè mē tá nù yíi mē a mòòntè mē yu tēè aa, tá ka ntsyèsè mbi'ì a lò ñjwo. ¹³ Kaa àkwà'anè yí tsu a burè tí a mbo bù tí zì yíi mē kaa a leè wa'á a mbo bē bí mō'ò ghèè, Nwíngòñ a lèè ní ñkà'á yí, kaa mbē a wa'à mà'atè mē tá àkwà'anè i kuu a nu bù yíi mē a tsyatè mii'í mē. Lá a ní akwà'anè yíi mē i zì a nu bù aa, a kii mfa ní mánjì yíi mē ní ka khè ghu aà, tá tá ní zì mánjì yíi mē mbē ní tswá ntii ghuu ghu.

¹⁴ Ma mùu ajàñ mbá bílám bá bíi mē mē kòhè aa, ní ka ñkhè a ñka mmii mikobè. ¹⁵ Mē ghàà a mbo bù aa tsi'í tsò bē bíi mē bí tswe ní mìtsyè; mbē ní tse kyèsè atú yuu ní ànnú yíi mē mē swòñ aa siginè.

¹⁶ Ndòñ mbòonè ya yíi mē bí'inè no mfa ní mbi'ikè a mbo Nwí aa, i si aa y'i'inè a mùm àlèè Kristo boonse aa è? Abaa ya yíi mē bí'inè kii mbatè aa, a si aa y'i'inè kii mboonse a ní mbi'ínú Kristo aa è? ¹⁷ Tsò mē abaa ya a ní tsi'í yí fùùrè, bí'inè bíi mē bí gha'atè ñkurè ní àbaa ya yí fùùrè aa, bí tigè aa mbiñnu yí ñfùùrè.

¹⁸ Ní wa'atè baIsraèl, tsò mē bo le si fa ní ñjoo mmà'à ní Nwí ghu ñkí ñj'i ní ñjoo ma jya jì mō'ò aa, ñjoo mà jù i le wa'à ní waa aa boònsè boònsè a mùm ànnú Nwí aa è?

¹⁹ Mē swòñè ma yú ànnú, ñswòñ aa mē akè aa è? Mē miji mii mē bí ma'à mánkobè ghu aa à ní àyoo tsu aa è? Kè fínkobè fii mē bí mii aa, à kí mbē ayoo tsu aa è? ²⁰ Ngan! Ànnú yíi mē mē swòñ aa, à ní mē, bí yí mfa ñjoo jù a mbo mánkobè, bí fa aa a mbo bídemon, kaa bí si aa a mbo Nwí fa. Kaa mē si lòò mē tá bu bídemon boonse ànnú. ²¹ Kaa mbē ní wa'à kà no ní ñdòñ Mmà'ambi ñkí nno ní ñdòñ bídemon. Kaa mbē ní wa'à ka ñj'i ní a atetè Mmà'ambi ñkí ñj'i ní a atetè bídemon. ²² Bí'inè ka twebè a aghè'èné ntòñ Mmà'ambi aa è? Bí'inè mòontè mē bí'inè tíi ntsyà yí aa è?

²³ “Mbè ò tse ghìrè innú tsimè,” lá kaa à si innú tsim jii mē o ghìrè aa, mē mbè i kwetè ñú bē. “Mbè ò tse ghìrè innú tsim,” la kaa si innú tsim jii mē o ghìrè aa mē mbè ghìrè ò kwe ntìnsè a mùm Mmà'ambi bē. ²⁴ Tá ñú yí mō'ò yí mō'ò tsuu tsi'í ànnú yíi mē a bòñè nii aa kí lòò, mbañnè ñka nloò bē innú jii mē i ka kwetè ndim yí aà. ²⁵ Ji ní miji bo bí mbà yíi mē bí fèè a mítaa, ntsuu ibetè jii mē i ka kí ghìrè tá miantii muu ka ns sa'a ní ghuu aa kí betè. ²⁶ Nloñ mē, “Mbi yu ntsim bo ní ñjoo tsim jii i tsewe ghu aa, à ní jì Mmà'ambi.” ²⁷ Mbè ñú yíi mē à si mu Kristo bē, mbè a twoñè ghuu a nda yu mē tá ní zì ñj'i, ní bíi ñghèè, ní jì àyoo yíi mē à fa a mbo bù aa, ntsuu ibetè jii mē mbè i ghìrè miantii muu ká ñsa'a ghuu aa kí betè. ²⁸ La mbè ñú a swòñ a mbo bù mē, “Miji muà, à ní miji mii mē bí ma'a aa bìnwí ghu,” ní tsuu jì, nloñ ñkwituu ñú wa yíi mē à swòñ a mbo bù aà; ñloñ mē mbè a ghìrè ntii ñú i sa'a yí. ²⁹ Kaa mē si aa a miantii muu swòñ, mē bāñnè ñswòñ aa ntii ñú wa mē à swòñ ànnú ya a mbo bù aà. Mbè ànnú yíi mē ñú yí mō'ò a mòòntè, mbè a kíñ mē ta mē tsuu ànnú yíi mē mē kòñ ghìrè, ghìrè aa a ya aa è? ³⁰ Mbè mē jì ayoo yíi mē jì aa, mfa mbi'ikè a mbo Nwí, bí fá ífrè gha nloñ miji mii mē mē jì mfa mbi'ikè aa è?

³¹ Mē swòñ a mbo bù mē, kè ní ká ñj'i jì, kè ní ká ñno no, kè ànnú tsu yíi mē ní ghìrè aa, ní ka ñghìrè innú tsim a ñgha'asè fíkum Nwí ghu. ³² Ní ka ntsyèsè mbi'ì ní lò ñghìrè ñú tsu a wò, kè ñgàñ a bē ñú baYuda, kè ñú átoo dāñ, kè a bē bē ñghòtè bē bí Nwí. ³³ Ní ka nywe'etè ñghìrè tsò mē, a ajàñ yíi mē mē kii ñgaanse ní mii'í ma mē mbè bē bitsim ká ñdoritè ní innú tsim jii mē mē ghìrè aà. Nloñ mē kaa mē si aa tsi'í innú jii

mə i bòn gha aa ghìrè, mbanjəŋə ŋghìrè aa bə ìnnù jii mə i ka bòn bə bí ghà'atə, tá tá bo nyweenə.

11

Njwè'è àyoo a atu a noò ntsà'atə Nwì

¹ Nì ka nje'esə nì ghà tsò mə mə nje'esə nì Kristo aa.
² Mə beentə ghu nlon mə ni wa'atə nì gha nkii nje'esə nì gha nì ìnnù tsim nkii nləə nì ìnnù tsim tsi'ì ajàn mə mə le ndi'ì a mbo bù aa. ³ La mə lòò mə tá nì nanjə nzi siginè mə, Kristo à laa mbə atu a mbo nùmbàŋnə ntsim, nùmbàŋnə wa a kì mbə atu a mbò ŋgwé yì. Nwì a kì mbə atu a mbo Kristo. ⁴ Maa ajàn, nùmbàŋnə ntsim yii a tsà'atə Nwì, kə nswonə nì ntòò Nwì nso atsə'ətu aa, a ìrisə aa atu Kristo yii à nì atu yì aa. ⁵ Lá mǎngyè yii mə a tsà'atə Nwì kə nswonə nì ntòò Nwì ti kwere'ə àtù yì aa a ìrisə aa àtu ndoo yì yii à nì atu ghu mbo aa, nlon mə a tigə mbə aa tsi'ì tsò à kɔɔ àtu yì. ⁶ Mbə mǎngyè a tuu atu yì kì kwere, a bòn mə tá à kɔɔ. Mbə a kì mbə mə à nì ànnù ndirətu a mbo mǎngyè a ŋkɔɔ àtù yì, a bòn mə tá à ka ŋkwere. ⁷ A laa ŋkù'unə mə tá nùmbàŋnə tá à tsee atsə'ətu kì sò, nlon mə à tsewe aa nì màrə Nwì ŋkì mbə nigha'a nì Nwì aa; lá mǎngyè à bə aa nigha'a nì nùmbàŋnə. ⁸ (Nlon mə kaa à le ŋwa'a nùmbàŋnə a nu mǎngyè fe'è. Lá mǎngyè à le mbàŋnə nlo aa a nu nùmbàŋnə. ⁹ Kaa Nwì à le ŋwa'á nùmbàŋnə ŋkì nnanjə aa a mbo mǎngyè. Lá à le mbàŋnə nnanjə mǎngyè nlon a ŋgaa nùmbàŋnə.) ¹⁰ A nì nji'ì ànnù yii mə a bòn mə tá mǎngyè à tsewe nì àlensə* a atu yu aa, nlon aa ŋgaa baangel. ¹¹ (Ka mə a bə laa, a múm ntswənti'ì yì'inə a mum Kristo, kaa mǎngyè à sɪ aa atu yu təə kaa nùmbàŋnə a wa'á aa atu yu kì ntəə. ¹² Tsò mə mǎngyè à le nló aa a nu nùmbàŋnə aa, a nùmbàŋnə aa a bàŋnə nti'igə njwe nì mǎngyè. Maa ajàn, ìnnù jù tsim i ló aa mbo Nwì.)

¹³ Nì lentə tsi'ì bù bimbónə mə a ku'unə a mbo mǎngyè a ntsà'atə Nwì ti kwere'ə àtù yì aa e? ¹⁴ Nì bə yə ajànə mə Nwì à le nanjə mbi aa bòn a si di'ì aa mə à nì ànnù ndirətu a mbo nùmbàŋnə a nləə ìndòŋtù jì tá i sa'akə aa e? ¹⁵ Lá mbə ìndòŋtù mǎngyè i sa'akə, i wa'á bàŋnə nzi aa bə nigha'a ghu mbo aa e? Nlon mə ìndòŋtù mǎngyè i tsewe aa mə tá à ka nje'è tsò àtsə'ə. ¹⁶ Mbə nù tsù à loo a ŋka nligitə ma yù ànnù, a zi mə kaa bi'ì kə ŋghòtə sɪ nì nɔŋsə yì dan tswé nlon ànnù ntsà'atə Nwì.

Ntarə Mmàmbi

¹⁷ A nì juà ndi'ì mə è yonə aa, kaa mə sɪ ghuu bù mbeentə nlon mə a yì mbə a noò yii mə nì zi a ntsà'atə Nwì aa, nì ghìrə aa bə ìnnù jii i zì nì ŋgi'ì, kaa wa'á nì aa nì bòn zì aa. ¹⁸ A nì ànnù yì ntsyambii, bi swon a mbo mə mə, nì yì mbòòntə aa, nì yatə ghuu ntswe a nji'ì a njimə, mə mɔɔntə mə ma yù ànnù mə mə yù'ù aa à tse bə ànnù nɔŋkɔŋə. ¹⁹ (Lá ànnù ayatə a tsewe nì nif'è a titi'ì bù ta tá bə bii mə bi ghìrə ànnù yii a tsinə aa tá bi nanjə mfe'è ntəə tá bi yə.) ²⁰ Nì yì mbòòntə ti jì aa kaa nì wa'á aa ntarə Mmà'ambi wa jì. ²¹ Nlon mə nì yì ti jì aa, nù jì aa bə mii miji, nù yì mɔ'ɔ a bàŋnə ntswe nì nji, nù mɔ'ɔ a nò mbaanə. ²² Ma yù a tsya aa la aa e? Nì sɪ nì ìndùgə juu tswé a ŋka nji ghu kii nno aa e? Kə a bəŋnə mbòŋə aa mə tá nì ka ntsa'a nì ŋghòtə, ndirisə nì àtu bə bii bi bòn njoo aa e? Nì lòò mə tá mə swon mə akə a mbo bù nlon ma yù ànnù aa e? Mə beentə ghuu aa e? Njan kaa mə ka wa'á beentə!

²³ Nlon mə ànnù yii mə mə swon a mbo bù aa, mə le ŋkwere aa a mbò Mmà'ambi, mə Mmà'ambi Yesu, nti'ugə wa mə bi le mfe'è yì aa, à le nlógə abaa, ²⁴ mfa mbi'ikə, mbatə, nswon mə, "A nì ibii nù ghá i ghua, yii mə mə ka fa a atu bù aa. Nì tigə ŋghìrə ma múu ajàn ŋwa'atə nì ghá." ²⁵ A ŋgìŋ ŋgìŋ, à le ŋkì nlógə ndon a noò yii bo le mmanjə nji aa, nswon mə, "Ndon yua, à nì akàà yì fii yii mə Nwì à wàrə bú bo nì àləə nù ya aa. Nì ka ŋghìrə ma múu ajàn a ŋgòŋ bìnòò bətsim bii nì no aa, a ŋwa'atə ghá." ²⁶ Ma la di'ì mə ŋgòŋ bìnòò bətsim bii nì kurə nì ábaa ma yù, nkii nno nì ndon mə yù aa, nì láansə aa ànnù nlon niwo nì Mmà'ambi nywe'e noò yii mə à ka yì bú bii aa.

²⁷ Maa ajàn, nù yii mə a kurə abaa yù nkii nno nì ndon Mmà'ambi ya a nì mǎnfi yii mə à sɪ ku'unə aa, a wə aa ànnù nì ìbini Mmà'ambi nì àləə nù yì. ²⁸ Tá nù yì mɔ'ɔ yì mɔ'ɔ tá à ka nlenətə nì ìbini yì mbon kì kurə nì ábaa yì kə kii nno nì ndon yá. ²⁹ Nlon mə nù à bə jì kii nno, ti zi mə à bə aa ìbini Mmà'ambi bəə bòn à jì ŋkì nno mbe'e aa ìndò. ³⁰ A nì nji'ì ànnù yii mə bə bí ghà'atə a titi'ì bu bi tigə ibɔrəkə bə, bi mɔ'ɔ ghòŋkə, le bí ghà'atə kì mē ŋkwokə aa. ³¹ A laa bə mə bi'inə lentə mibii mi nù mi'inə ya'a, bəə bòn kaa njò Nwì i sɪ a nu bi'inə kuu. ³² La Nwì a niŋ ŋgi'ì a nu bi'inə ntsisə nì yì'inə tsitsɔŋ aa mə tá bi'inə yì tsuu bi'inə bi mbi a njim bwe.

* **11:10** Atsə'ə ya yii mə a tswé ghu atu aa a bə aa àlensə ádá'á yii à tsewe nì yu aa, kə ádá'á yii mə bi tsewe nì yu ghu atu aa.

³³ Maa ajàn mbá boó bi maà, nì yi mbòòntè a nji mǎjì mi Mmà'ambi, nì yu'utè bē bí mǎ'ò. ³⁴ Bēe mē ñjì i ti yaṅṅ ñu, a foò ñji a nda yu, mē tá nì tsuu bāṅṅ bòòntè aa a mbè'è ñdòò Nwí. A ṅghèe nì ñnnù jì mǎ'ò jya, mē ka yi di'itè ghuu ghu a noò yìi mē mē ka yi zì aà.

12

Mìtəṅṅè mii mē Azwì a fa aà

¹ Lá ṅghèe nì mìtəṅṅè mii mē Azwì a faa aa, bilim mbá, kaa mē si lóo mē tá nì tswè ti zì. ² Nì zì mē nòò wa mē nì le mburè ti a Kristo ti zì aa, bi le mbwe'esè ghuu nì bi mánjì bí ghà'atè, ñlogè nì ghuu ṅghirè nì ká mímii nì iku mǎṅkobè. ³ Mbèe mē a bē maa ajànṅè aa, mē lóo mē tá nì zì mē, ñu yìi mē à tswè nì Azwì Nwí aa, kaa mbè a wa'à swonṅ mē, “Ndòò a atu Yesu.” Kaa mbè ñu wa'à kì ñswonṅ mē Yesu à nì Mmà'ambi ti ṅhò. ⁴ tswè nì Azwì Nwí.

⁴ Mìtəṅṅè mii mē Azwì a fa aa, mi tswè aa a bəṅ bəṅṅ, lá mi ló aa tsi'í a mbó Azwì yi fùurè. ⁵ Mifá'à mii mē bí'inè fá'à nì a mbo Nwí aa mi tswè aa atu atú, lá bí'inè fá'à aa tsi'í a mbo Mmà'ambi yi mfùurè. ⁶ Bimánjì bii mē bē fá'a a mbo Nwí aa, bi tswè aa a atu tú. Lá bimánjì bi afá'à ma bú bitsim aa a fá nì Nwí yi mfùurè, a bə yu yìi mē a ghìrè ifá'à bē bitsim i ghèè aà. ⁷ Azwì a fa nì ñnnù ma jú a atu tu a mbo ñu yi mǎ'ò yi mǎ'ò mē tá kwetè bē bitsimè. ⁸ Bi fa a mbo ñu yi mǎ'ò, ñtsya a ṅjímè Azwì mē tá à ka ṅghaa nì ñighàà mi mitsyè, mbaṅṅ mfa nì a mbo yi mǎ'ò mē tá à ka nto'otè ñighàà nì Nwí. ⁹ Tsi'í Azwì ma yú a fá nì àbiintii a mbo ñu yi mǎ'ò, mbaṅṅ mfa a ṅka ṅghurè bē a mbo ñu yi mǎ'ò. ¹⁰ A ghìrè nì mē tá ñu yi mǎ'ò ka ṅghirè nì ñnnù jì yéyerè. Yì mǎ'ò a ka nyu'u nì ñtoò Nwí ñswonṅ, a mbo yi mǎ'ò, a ghìrè mē tá à zì kwensè a titii izwì bo bi Azwì Nwí, a mbo yi mǎ'ò, a ghìrè mē tá à zì ṅghàa mighàà mí fii, ṅkì mfa a mbo ñu yi mǎ'ò mìtəṅṅè mii mē nto'otè ñjì'í mighàà mí fii mǎ mú. ¹¹ Mìtəṅṅè ma mú mitsim, mi ló aa tsi'í a mbo Azwì ma yà, a fá nì a mbo ñu yi mǎ'ò mǎ'ò, a ajàn yìi mē à kòṅṅ aà.

Ìdìgè nu jì ghà'atè a múm mbìnnù yi mfùurè

¹² Ajàn yìi mē mbìnnù i nì yi mfùurè mbaṅṅ ntswe nì ìdìgè inu jì ghà'atè aa, ṅkì mburè ka kì bē tsi'í ìdìgè nu mbìnnù ya aa, a nì ṅṅṅ ṅṅṅ ajàn mē bí'inè nì a nòò lá mbè ìbìnnù yi mfùurè a mum Kristo aà. ¹³ Nlonṅ mē bí'inè le ṅkwèrè aa ṅkì Azwì yi fùurè a ṅkuu a mum mbìnnù nu yi mfùurè. (Kè ò bə ñu baYuda, kè ò bə ñu baGrikia, àbù'ù kè ñu yìi à si abù'ù bə.) Nwí à le ṅkì ṅghirè bí'inè bitsim no aa Azwì yi fùurè.

¹⁴ Kaa mbìnnù i si aa nì àdìgènu yi fùurè tswè, i tswè aa nì ìdìgènu nòò ṅhò. ¹⁵ Mbè a bə mē àkòrè a swonṅ mē, “Mbè yìi mē kaa mē si abo bə aa, kaa mē si àdìgènu bē,” Kaa ma ya mbè a wa'à ghìrè mē tá à tsuu àdìgènu bə. ¹⁶ Mbè a kì mbè mē àtòṅṅè a swonṅ mē, “Mbè yìi kaa mē si ñilì'ì bə aa, kaa mē si àdìgènu bē,” Kaa ma ya mbè a wa'à ghìrè mē tá à tsuu àdìgènu bə. ¹⁷ A laa bə mē mbìnnù ñtsim à nì ñilì'ì, boṅ i ka tìgè yu'u nì ñnnù aa mē akè aa è? A laa bə mē mbìnnù ñtsim à nì àtòṅṅè, boṅ i ka tìgè lúmsè aa mē akè aa è? ¹⁸ Lá ajàn yìi mē bə aa, Nwíṅṅṅ à le nnaṅsè ìdìgènu nniṅ a mbìnnù aa yi mǎ'ò yi mǎ'ò a ajàn yìi mē à kòṅṅ aa. ¹⁹ Ìdìgènu mǎjú tsim i le mbaa bə aa tsi'í yi fùurè, boṅ mbìnnù i lo fə aa è? ²⁰ Lá ajàn yìi a bə aa, ìdìgènu i gha'à, lá mbè mbìnnù yi mfùurè.

²¹ Kaa mbè ñilì'ì wa'à a mbo àbo swonṅ mē, “Kaa mē si nòò lóò.” Kè àtu a swonṅ a mbo mǎkà'à mē, “kaa mē si nòò lóò.” ²² ṅṅṅ kaa a si maa ajàn bē, ñlonṅ mē ìdìgènu jii mē i bāṅṅṅ ṅkìrè tsi'í tsò i bəre aa, à bāṅṅṅ mbè jii mē kaa mbè mbìnnù i wa'à fá'à ti ju. ²³ Ìdìgènu jya jii mē bí'inè lèntè nì mē kaa i si nnaṅsè ṅkò'ònè aa, à bāṅṅṅ mbè jii mē bí'inè lèntè sìnṅè. Jya jii mē bí'inè si lóo mē tá bi ka nyè aa bí'inè lèṅ sìnṅè. ²⁴ Lá ìdìgènu jya jii mē i boṅ a nyè aa, kaa bí'inè si kǎntè. Lá Nwí à bāṅṅṅ nnaṅsè ìdìgènu aa a nì mánjì yìi mē àghu'usè yi wè a bāṅṅṅ ṅghèe nì ìdìgènu jya jii mē bi mǎòntè nì mē kaa i si kò'ònè aà. ²⁵ A ghìrè ma laa mē tá fá'anè tswè a titii ìdìgènu tswè, tá ìdìgènu jya bāṅṅṅ ka nlenṅ nì waa bo nì bo. ²⁶ Àdìgènu ya yi mǎ'ò a laa bə kì yu'u nyanṅ boṅ mbìnnù yá ñtsim i yu'u nì ñyanṅ; mbè a bə mē àdìgènu ya yi mǎ'ò a kwèrè ṅghu'usè boṅ ìbìnnù wa tsim i tswè nì nidorè.

²⁷ Tsitsòṅ, a mbo bù, nì laa mbè mbìnnù Kristo. Ñu yi mǎ'ò yi mǎ'ò a bə àdìgènu yi mǎ'ò maa mum mbìnnù. ²⁸ Nwíṅṅṅ à tso'ò bə a múm ndánwí mfa itu mifá'à a mbo bo. A lóṅinè ntsò'ò ṅṅṅntoo Kristo, ñyonṅṅ nì ṅṅṅntòò jì, ṅka nyonṅṅ, ntsò'ò ṅṅṅndi'ì ñighàà nì Nwí, ṅka nyonṅṅ, ntsò'ò bē bii bi ghìrè ñnnù jì yéyerè, nyonṅṅ nì bē bii mē bi ka kì ghùrè mighòò, ṅkì ntsò'ò bikwetè, bitsyasè a ndánwí, bo bi bē bii mē bi ghàà mighàà mí fii aà. ²⁹ A nì bē bitsim mē bi bə ṅṅṅntoo Kristo aa è? A nì bē bitsim mē bi yu'u nì ñtoò Nwí nswonṅ aa è? A nì bē bitsim mē bi di'ì nì ñighàà nì Nwí aa è? A nì bē bitsim mē bi ghìrè nì ñnnù jì yéyerè aa è? ³⁰ A nì bē bitsim mē bi tswè nì mìtəṅṅè mii

Azwi a nɣhùrè mighòò aa ε? A ni bè bìtsim bìi mē mbē bi ghaà mighàà mí fii aa ε? A ni bè bìtsim bìi mē mbē bi t'otè mighàà mí fii mà mú aa ε? ³¹ A ku'unə mē mbē ni ká n̄yə'ətə a ntswe ni m̄tə̀n̄n̄ə mi Azwí mí k'ò'n̄ə. Lá mē ka ghèè n̄i m̄b̄ií a nd̄i'í m̄an̄ji yí mò'ò yíi mē à b̄ɔ̀j ntsyatə a mbo bù.

13

Akòɣnə

¹ Mbē mē zì n̄ghaa mighàà mi bē f̄aa mbi bo bì mighàà mi baangel, n̄tsuu n̄i àkòɣnə tswe bəə boɣ mē bē aa tsò n̄jəɣ yíi mē bi bu'u, kə n̄joo j̄i kòò j̄i mē bē bi kwagə aà. ² Mbē mē tswe n̄i àdà'á a ka nswon̄ innu tsi'í tsò n̄ḡaɣntoo Nwí, kə n̄tswe n̄i m̄itsyē a n̄zì innu j̄i lèəntə tsim; kə tswe n̄i àb̄iint̄i yíi mē mbē a m̄wugə m̄inta'a n̄ghèè n̄t̄e'ε a adigə d̄an, kaa wa'a n̄i àkòɣnə b̄aɣnə tswē, boɣ mē bəə aa tsi'í àyoo d̄an̄ə ad̄aɣnə. ³ Mbē mē t̄e'ε n̄yatə n̄joo j̄á tsim, kə m̄fa ib̄iín̄ú gha mē tá bì t̄oo nzwitə, n̄tsee n̄i àkòɣnə i tswe, bəə boɣ kaa ma juú innu m̄bē i wa'a gha n̄i ànnu tsu kwetə.

⁴ Akòɣnə à n̄i ànnu n̄tswánt̄ii, n̄ki n̄ka n̄kakə ànnu bē bi mò'ò; kaa àkòɣnə a si n̄i àghè'ònə, kə ànnu n̄jee nu tswē; ⁵ kaa àkòɣnə a si t̄ərə, kə n̄ghaa n̄i mighàà mi atsa'á. Kaa àkòɣnə a si l̄òò mē tá bì ka nyu'u aa tsi'í à yíi ànnu; Kaa a si w̄ansə n̄lwisə n̄i n̄t̄ɔ̀ɣə, kə n̄l̄əə n̄i ib̄i a n̄t̄ii yu a nu n̄j; ⁶ kaa a si doritə a n̄i innu j̄i bì, m̄baɣnə ndoritə aa a n̄i innu j̄i mē à n̄i ànnu n̄k̄on̄. ⁷ Kaa àkòɣnə a si kaa a n̄kwerə innu tsim j̄i mē i tsi'í n̄ii laa, kaa wa'a kaa a m̄bii n̄i innu tsim j̄i mē a yu'u aa, kə a m̄bē àj̄an̄ mē mbē innu ma j̄ú i f̄e'ε m̄b̄on̄ aa, kə a n̄tswa n̄i n̄t̄ii yí n̄i innu tsim j̄i mē tsi'í n̄ii aà.

⁸ Akòɣnə kaa a si n̄i n̄lwi'í tswē. Innu tsi'í tsò n̄yú'ú n̄toò Nwí n̄swon̄ə, i ka yí tsya; tá innu n̄ghaa mighàà mí fii tá à lwi'í; tá ànnu n̄zì innu j̄i ghà'atə tá à tsya. ⁹ Nl̄on̄ mē m̄itsyē m̄ii bē tswe n̄i muu aa kaa mí s̄i luú. Kaa n̄tooo yíi mē n̄tooo Nwí kwəɣ'ənə aa kaa i wa'a k̄i n̄tsinə m̄m̄e; ¹⁰ Lá n̄òò wa mē innu j̄i mē i k'ò'ò n̄luu aa i ka yí z̄i aa, tá innu tsim j̄i i s̄i k'ò'ò n̄luu aa tá i m̄e. ¹¹ Nl̄on̄ mē n̄òò yíi mē l̄e m̄burə m̄ún̄khə aa, mē l̄e si ghàà aa mighàà mí b̄on̄khə, át̄u ya a l̄e si f̄á'á aa tsi'í tsò yí m̄ún̄khə im̄òònt̄ə j̄a i k̄i m̄bē aa tsi'í tsò j̄i m̄ún̄khə; n̄òò yíi mē l̄e n̄kwe n̄tigə nd̄ii aa, mē l̄e n̄k̄entə a n̄ghirə innu tsò b̄on̄khə. ¹² Ts̄its̄on̄, bi'inə yə n̄i innu aa tsi'í a awur̄isə, tsò àj̄an̄ mē n̄j̄ a yə n̄s̄i yí a m̄úm̄ n̄k̄e'ə aà, a yí t̄i bə a n̄j̄m, bi'inə yə n̄i n̄s̄i n̄i n̄s̄i. Ts̄its̄on̄, mē zì ànnu aa tsi'í a t̄ii t̄ii; lá mē ka yí nan̄sə zì tá à luu tsi'í tsò àj̄an̄ yíi mē Nwí à zì innu tsim n̄l̄on̄ə gha aa. ¹³ Maa àj̄an̄, innu juà j̄i tarə i tigə n̄lwi'í: Mbē ànnu àb̄iint̄i, ànnu n̄l̄on̄ innu j̄i bi'inə b̄e aa bo ànnu akòɣnə; a n̄i innu ma j̄ú j̄i tarə, ànnu yíi a t̄ii n̄k'ò'ò n̄k'ò'onə aa, à n̄i àkòɣnə.

14

M̄itə̀n̄n̄ə m̄ii mē mi k'ò'onə à t̄it̄ii n̄ghòtə aà

¹ Akòɣnə à n̄i ànnu yíi mē mbē n̄i k̄a n̄gaansə n̄i m̄it̄ii muu a ntswe n̄i yú aà. N̄i ka nan̄sə nyə'ətə a ntswe n̄i m̄itə̀n̄n̄ə mi Azwí, n̄ka nan̄sə nyə'ətə n̄i tsi'í n̄tswe n̄i m̄itə̀n̄n̄ə a yu'ú n̄toò Nwí nswon̄ə n̄i a mbo bē. ² N̄j̄ yíi mē a ghàà mighàà mí fii aa, kaa à si aa a mbo bē ghaa, a ghàà aa a mbo Nwí. Nl̄on̄ mē kaa n̄j̄ tsú à si ànnu ya mē a swon̄ aa yu'u. A b̄aɣnə swon̄ aa innu j̄i mē i l̄əəntə n̄i àdà'á Azwí Nwí aà. ³ N̄j̄ yíi mē a b̄aɣnə n̄kwerə n̄i n̄toò Nwí n̄k̄e'ənə n̄i a mbo bē aa, a kwetə n̄i waa mē bo ka n̄kwe, nd̄iintə n̄i waa, n̄k̄i n̄l̄ə'ətə n̄i m̄int̄ii myaa. ⁴ N̄j̄ yíi mē a ghàà mighàà mí fii aa, a kwetə ib̄iín̄ú yí. Lá n̄j̄ yíi mē a kwerə n̄i n̄toò Nwí n̄k̄e'ənə aa a kwetə aa n̄ghòtə tá i ka n̄kwe.

⁵ Mē k̄ɔ̀ɣtə mē mbē bìtsim zì n̄ghaa mighàà mí fii; lá m̄baɣnə n̄nan̄sə k̄ɔ̀ɣtə mē tá n̄i zì a n̄ka nyu'u n̄toò Nwí n̄k̄e'ənə a mbo bē. Nl̄on̄ mē n̄j̄ yíi mē a yu'u n̄i n̄toò Nwí n̄k̄e'ənə aa, a gh̄irə aa ànnu yíi mē a t̄insə aa, ntsyatə n̄j̄ wa yíi mē a ghàà mighàà mí fii aà; lá m̄bē n̄j̄ a tswe ghu yíi mē mbē a yu'u mighàà m̄ya n̄t'otə a mbo n̄ghòtə boɣ a b̄ɔ̀ɣə n̄l̄on̄ mē a ka gh̄irə bo ka n̄kwe.

⁶ B̄oo bi maà, n̄òò wa mē mē l̄e n̄zì a mbo bù aa, mē l̄e m̄baa k̄i l̄ògə mighàà mí fii i ghàà a mbo bù n̄i mu boɣ m̄bē mí kwetə ghuu aa ε? Mbē mē kwetə ghuu aa mē akə mē mbē mē tsuu k̄i t'otə n̄i innu j̄i l̄əəntə bo bì n̄ghàà n̄i Nwí a mbo bù, n̄k̄i n̄kwerə aà n̄toò Nwí nswon̄ə kə n̄k̄i nd̄i'í n̄i ànnu a mbo bù aa ε? ⁷ Bi'inə l̄ògə n̄joo m̄bu'u m̄ik̄òò tsi'í tsò n̄ib̄an̄ kə n̄l̄on̄ n̄i bù'ú mē à n̄i n̄joo j̄i mē kaa i s̄i n̄t̄ii tswé aà; m̄bē n̄j̄ zì n̄j̄ i k̄òò ya aa mē akə mē mbē i t̄see k̄i nan̄sə f̄e'ε laa aa ε? ⁸ Mbē tsi'í n̄t̄an̄ n̄tsò, m̄bē bi tuu t̄on̄ tá i f̄e'ε n̄laa, boɣ m̄bē bē zì aa mē akə n̄tan̄tə n̄j̄aa n̄l̄on̄ n̄tsò wa aa ε? ⁹ A k̄i m̄bē aa tsi'í ma mùu àj̄an̄ a mbo bù mē mbē n̄i ka n̄ghaa mighàà mí fii m̄ii kaa bē s̄i yu'u aà, n̄l̄on̄ mē mbē bì zì ànnu yíi mē n̄i swon̄ə aa mē akə aa ε? O bē k̄i ghàà maa àj̄an̄ boɣ o ghàà tsi'í a mbò m̄f̄ə'ə. ¹⁰ A laa mē mighàà a m̄buu m̄buu m̄i tswe f̄aa m̄b̄i. Kaa n̄i tsu n̄i wa'á ghu tswe mē bi ghàà n̄j̄ tswé t̄i yu'ú. ¹¹ Lá m̄bē mē tsuu n̄ghàà n̄ii n̄j̄ a ghàà aa k̄i yu'u boɣ mē ka bə aa tso n̄j̄ atoo ghu mbo tá à k̄i m̄bē tsò n̄j̄ atoo a

mbo m̀. ¹² Maa ajàṅ tsò m̀ ni to ni ntswe ni mìtə̀ṅnè mi Azwĩ aa, ni ka nanşə nyə'ətə aa bə mìtə̀ṅnè mya m̀ mi ka ki kwetə ṅghòtə tá à ka ṅkwe.

¹³ Maa ajàṅ ṅ̀ yii m̀ a ghàà mighàà mí fii aa, tá à ki nanşə ṅka ntsa'atə Nwĩ m̀ mbə Azwĩ Nwĩ a ghìrè yu zì ajàṅ yii m̀ mbə yu kii ṅka nto'otə.

¹⁴ Lá mbə m̀ ka ntsa'atə Nwĩ ni nighàà ní fii boṅ a tsà'atə tsi'ĩ àzwĩ yá, kaa mìtsyè ma kaa mi wa'á ni ànnù yii m̀ m̀ swonjə aa bə̀ṅnè ñzi. ¹⁵ Maa ajàṅ mbə m̀ tigè ṅghìrə m̀ akə aa é? A boṅ m̀ m̀ yì tì tsà'atə Nwĩ a múm Azwĩ, m̀ kii ṅka ṅghaa ni nighàà nii m̀ ni laa a mìtsyè m̀ aà. A boṅ m̀ m̀ ki yə̀ ikòò a múm Azwĩ m̀ kii ṅka nyə̀ ni nighàà nii ni laa aà. ¹⁶ Mbə̀ ò ka mfa mbi'ikə a mbo Nwĩ tsi'ĩ a múm Azwĩ boṅ mbə̀ ṅ̀ yii à si ànnù zì aa a tigè̀ m̀beentə m̀ "Amen" aa m̀ akə̀ nloṅ m̀ kaa si ànnù ya m̀ o swonj aa yu'u aa é?

¹⁷ Atsà'atə Nwĩ yo ya m̀ o fa mbi'ikə a mbo Nwĩ ghu aa, a bə̀ tɛ'ɛ̀ bə̀ṅnè bə̀ m̀ akə̀ boṅ kaa mbə̀ a wa'a ṅ̀ yì m̀ wə'ə̀ wa kwetə m̀ tá à ka ṅkwe.

¹⁸ M̀ fà mbi'ikə a mbo Nwĩ ñloṅ m̀ m̀ zì ṅghàa mighàà mí fii ntsyàtə̀ ghuu bitsimè. ¹⁹ Ka m̀ a bə̀ ma mùu ajàṅ aa, m̀ bə̀ tswe a múm ṅghòtə̀ boṅ m̀ ka kə̀ṅ m̀ m̀ ghàà mighàà mi ntaà mii m̀ laa a mìtsyè m̀ aà, ta kwetə a ndi'itə̀ bə̀ bí m̀ wə'ə̀ ghu, ntsyàtə a ṅghaa mighàà mii bə̀ si yu'u aa ñtsù'u yì fùurè.

²⁰ Bə̀ bə̀ bí maà, ni tsee ki m̀òntə̀ ñnnù tsò̀ bə̀ṅkhə̀. Tá ni bə̀ bə̀ bí bə̀rə aa tsi'ĩ a ni ànnù a ka ṅghìrè ñnnù jì bí. Lá m̀baṅnə̀ ṅka m̀òntə̀ ñnnù tsò̀ bílì. ²¹ Nì zì m̀ bə̀ ṅwa'anə a mum nòṅşə Nwĩ m̀,

"M̀mà'ambì à swonj m̀, m̀ ka lə̀gə̀ mighàà mí fii i nṅə̀ a ntsù bə̀ bí m̀ ghàà mighàà mi itoo aa, tá bə̀ ghaa a mbo bə̀ bú.

M̀ tɛ'ɛ̀ tì ghàà bə̀ maa ajàṅ aa, kaa bo wa'á ki ṅ̀ yu'utə!"

²² Maa ajàṅ, ànnù ṅghàa mighàà mí fii a tswe aa tsò̀ àlènsə a mbo bə̀ bí kaa bi sè Kristo bii aa, kaa wa'á tswe aa a mbo bə̀ bí bi bí m̀ aà. Ànnù ka nyu'u ntoò Nwĩ ṅk'e'ənə kaa a si aa a mbo bə̀ bí kaa bo burə̀ tì Nwĩ bii aa tswe, a tswe a bə̀ a mbo bə̀ bí m̀ bə̀ bí bí m̀ Nwĩ aà. ²³ Tsò̀ m̀ a bə̀ laa aa, a múm ṅghòtə̀, mbə̀ bə̀ bitsim ka ghaa mighàà mí fii, bə̀ bí m̀ bə̀ si ànnù zì bi kuu yu'u boṅ bi ka wa'á swonj m̀ ni baanə̀ aà bə̀ ànə̀ aa é?

²⁴ Lá mbə̀ bo bə̀ṅnə̀ ṅka ṅk'e'ənə̀ ní ñtoò Nwĩ ya m̀ bo kwerə aa boṅ mbə̀ ṅ̀ yii à si Nwĩ bii aa, kə̀ ṅ̀ yii m̀ a sè ṅ̀ nìbò wàà yì m̀ wə'ə̀ bə̀ aa, a zì ṅkuu, boṅ ñnnù jya m̀ bə̀ bi swonj aa i ka tswa yì, tá à yə̀ m̀ yu wò ànnù. ²⁵ Tá ñnnù lə̀'òsə̀ jii i tswe ṅhu m̀ m̀ ñti aa, tá i fɛ'ɛ̀ nyentə̀ tá à wə̀ a nsye àkùu kuu, ntigə̀ mmii ní Nwĩ, nnanşə nswonj tá à laa m̀ Nwĩ à tswe a titi bii.

²⁶ Bə̀ bə̀ bí maà, ma mùu ajàṅ m̀ swonj aa m̀ akə̀ aa é? Nì yì mbòontə̀ a adigə̀ yì m̀ wə'ə̀, ṅ̀ yì m̀ wə'ə̀ a tswe ní ikòò a nyə̀, ṅ̀ yì m̀ wə'ə̀ a tswe ní ànnù a ndi'ĩ, ṅ̀ yì m̀ wə'ə̀ a tswe ní ṅkì yii Nwĩ à kè'ənə̀ aà, ṅ̀ yì m̀ wə'ə̀ a ká ṅghaa nighàà ní fii, kə̀ a ká ñto'otə̀ nighàà ma nyá, tá ñnnù ma jù tsim m̀ ni ghìrè aa, i kwetə m̀ tá ni ka ṅkwe. ²⁷ Mbə̀ bə̀ tswe ní ṅghaa mighàà mí mfi, a ghàa tsi'ĩ bə̀ bi baa, kə̀ bi tarə̀, bi tì ghàà a ghàa tsi'ĩ ṅ̀ yì m̀ fùurè a atu nò; a yì ṅghàà ṅ̀ yì m̀ wə'ə̀ a ká ñto'otə̀. ²⁸ Bɛɛ m̀ ṅ̀ yii à ka to'otə̀ aa a tsuu ghu tswe, a bə̀ṅ m̀ tá à tswe atsitsi wa a múm ṅghòtə̀, ntigə̀ ṅka ṅghaa tsi'ĩ a mbò̀ bí ñnnù yì bo bí a mbo Nwĩ. ²⁹ Tá bə̀ bí baa kə̀ bi tarə̀ bii m̀ a ni ṅgə̀ṅntoo Nwĩ aa tá bə̀ ghaa, tá bə̀ bí m̀ wə'ə̀ kii ntigə̀ nsanjə̀ a atú yaa ní ànnù ya m̀ ṅgə̀ṅntoo Nwĩ jya i swonj aà. ³⁰ Bɛɛ Azwĩ Nwĩ a fi'isə̀ ànnù yì m̀ wə'ə̀ ndi'ĩ a mbo ṅ̀ yì m̀ wə'ə̀, ṅ̀ yii m̀ a tswe ghu mbèè aa, tá yì ñtsyambii wa a tigè̀ ñtswe atsitsi.

³¹ Nloṅ m̀ mbə̀ ni ka nyu'u ní ñtoò Nwĩ, ṅk'e'ənə̀ yì m̀ wə'ə̀ yì m̀ wə'ə̀, boṅ bə̀ bitsim ka nyə̀gə̀ ànnù ghu tá à kii ndiintə̀ ní waa bitsimə̀. ³² Bə̀ bí m̀ bə̀ tswe ní mìtə̀ṅnə̀ a ṅka nyu'u ñtoò Nwĩ ṅk'e'ənə̀ aa, bi zì ñtsù'ùnə̀ àzwĩ ya m̀ bo tswe ní yu aà. ³³ Nloṅ m̀ kaa Nwĩ à si ànnù aa búurè búurè ghìrè. Lá m̀baṅnə̀ ñtanjə̀ i zì aa ni mbòonə̀.

Aá ajàṅ yii m̀ a tswe a noò yii m̀ bə̀ bi Nwĩ a ṅghotə̀ ñtsim boontə̀ aà. ³⁴ A boṅ m̀ tá bə̀ṅgyè tsee ki ghàà a noò ṅghòtə̀ ñloṅ m̀ nòṅşə kaa bi sè bii m̀ tá bo ka ṅghaa a múm ṅghòtə̀. Tá bo ka yu'u ní ànnù yii m̀ bə̀ bí m̀ wə'ə̀ swonjə̀ aa, a ajàṅ yii m̀ nòṅşə baYuda a kii nswonj aà. ³⁵ Bɛɛ ànnù tsu yì ntswe yii m̀ bo lə̀ò a nzi, bo bí mbetə̀ bíloò byaa a ndugə̀. Nloṅ m̀ a ní ànnù ndirətu a mbo m̀ṅgyè a ṅka ṅghaa a múm ndánwì.

³⁶ A bə̀ aa m̀ akə̀ le! Nì m̀òntə̀ m̀ ànnù Nwĩ a le nloṅinə̀ aa a mbo bú kə̀ ni bə̀ aa tsi'ĩ bə̀ bí m̀ ni leè ñzi ṅkuu a mbo bú aa é?

³⁷ Mbə̀ ṅ̀ tsu a m̀òntə̀ m̀ yu ní ṅgə̀ṅntoo Nwĩ kə̀ yu tswe ní mìtə̀ṅnə̀ mi Azwĩ Nwĩ, a zì siginè m̀ yuà ànnù m̀ m̀ ṅwà'anə a mbo bú aa i bə̀ aa ndi'ĩ M̀mà'ambì. ³⁸ Bɛɛ ṅ̀ tsuu ndi'ĩ mayù kii bii, ni tsee ànnù yii m̀ a swonjə̀ aa ki bii.

³⁹ Ndoò ànnù à ni aa mē, a bōo bi maà bâ, nì ka ngansē mitî muu nka nlōo ni a nka nyu'u ntōò Nwî ñk'e'ena. Lâ ñtsuu ki tuu mē tâ bē tsuu mighàà mî fii ki ghàà; ⁴⁰ lâ tâ bi ka ghîrē innù tsim a ni mânji yîi à kù'ùnē bi kî ñnanjē ntañtē aà.

15

Ajàn mē Kristo à le nyweenē ni nìwo aà

¹ Bîlîm bâ mē lōo a mbù ñwa'atē a mbo bú ntōo yî ñsiginē ya mē mē le nswonj a mbo bù, nì kwērē ntōē ghu aà. ² Ntōo mà yû mē mē swonjē aa, i bē ñtōo ya mē nì ka yî yweenē i yonj ghu ñjim aa mē mbē nì tswa ntinsē, mē mbē a bē yîi mē nì le ñkî'i aa adāñjē dāñjē bîi.

³ Mē le mfa a ndoò ànnù yîi mē le ñkî ñkwērē aa a mbo bù. Mē Kristo à le ñkwo mbi'i ñkwitu innù jî bi jî'inē, ñyonjē ajān yîi mē àñwà'anē Nwî a swonj aà. ⁴ Bi le ntwinjē yî, mbu nyweensē ni nìwo a nî ñjwî jî tarē a ajān yîi mē àñwà'anē Nwî a swonj aà. ⁵ A tīgē ñdî'i ibiñnú yî a mbo Peta, à tî mē tî bē a ñjim a kî ñdî'i ibiñnú yî a mbo bo nighûm ñtsō baà. ⁶ A le mbù ñdî'i ibiñnú yî a mbo bîlîm bi'inē bî mō'ō a noò mō'ō bi gha'a ntsyā ñkhî jî ntaà. Bo ma bya bî ghà'atē bi burē atuntîi ka mē bî mō'ō bi lēē mbwiiñkē aà. ⁷ A le ñkî ñdî'i ibiñnú yî a mbo Jems bo bî ñgāñntōo jî jyā tsimē.

⁸ A nlwî'isē, a di'i ibiñnú yî a mbo mē tsi'i tsō ñù yîi mē bî le ñjwe yî a noò dāñjē aà. ⁹ Mē laa mbē ngāñntōo Kristo yîi mē à kē'ē nsigē nlwî'isē kaa nte'ē ñwa'ā à ki ñku'unē mē mbē bî kâ ntwonjē nî ñgāñntōo Kristo. Nlonj mē mē le si tsi'ō akōrē ñghotē Nwî aà. ¹⁰ Lâ ñyonj a ñjim ibōñ Nwî, mē nî ñù yîi mē mē nî ghu aà. Ibōñ yî ma wa a nu mē kaa a le kî'i aa adāñjē dāñjē tsiyā. Mē le mbāñnē ntigē mfa'a nî mitîi ntsyatē waa bitsimē. Ka mē kaa à le si wa'a nî mē fa'ā aà, a le ñghîrē ibōñ Nwî yîi mē i le ntswe bi'iyu aà. ¹¹ Mē ajān kē à le mbaa nswonj a mbo bù, kē a swonj mē oò, bonj bi'i bitsim swonj aa ntōo yî mfuūrē, a bē ñtōo mà yû ya mē nì le mbii aà.

Annù yîi mē a tswē ghu nlonj annù nyweenē ni nìwo aà

¹² Tsitsōñ, mbē ntōo ya i ka swonjē nî mē bi le nyweensē Kristo ni nìwo, bù bî mō'ō bi tīgē ñswonjē nî mē kaa bîku bi bē ka yî wa'ā bù ñyweenē aa mē akē aa ē? ¹³ Mbē a bē yîi mē bîku ka yî wa'ā nî nìwo yweenē bonj kaa bi le wa'a Kristo ni nìwo ki nyweensē; ¹⁴ mbē a bē yîi bi le ñwa'a Kristo ni nìwo yweensē, bonj ànnù Nwî yîi bî'i swonj aa, a tsiyā nî adāñjē dāñjē, àbiñntîi yuu a kî ñtsyā nî adāñjē dāñjē. ¹⁵ Mbē a bē mē kaa bîku bi bē bi si nìwo yweenē bēē bonj bi'inē tswēē innù a atu Nwî ñlonj mē bi'inē swonjē nî mē à le nyweensē Kristo ni nìwo lâ kaa a wa'ā bāñnē yweensē aà. ¹⁶ Nlonj mē mbē a bē yîi mē kaa bi si bîku yweensē, bonj kaa bi le ñkî'i Kristo ki nyweensē. ¹⁷ Mbē a bē yîi mē bi burē tî Kristo yweensē, bēē bonj àbiñntîi yuu a tsiyā adāñjē dāñjē, nî kî mburē tsi'i a mûm ibi bù. ¹⁸ La a bē mē bē bîi bi kî mbwii a mûm Mmā'ambi aa, bo bwe waa bwē. ¹⁹ Mbē bi'inē ññ ntiñ yî'inē a nu Krito ñlonj aa tsi'i yulā ñtswēntîi bēē bonj bi'inē nî bē bîi mē mbē bē ñko mîlîñnē yî'inē ñtsyā mbô.

²⁰ Lâ a nswonj annù ññkōñ, bi le nyweensē Kristo ni nìwo, a bē ñtsyāmbîi mântā mî ati a titî bē bîi mē bi wo a filo aà. ²¹ Nlonj mē nìwo nî le ntsyā aa a ñjim ñumbāñnē ñkuu fāa mbi, ànnù nyweenē nî nìwo a kî mbu ntsyā aa tsi'i a ñjim ñumbāñnē. ²² Tsō ajān mē bē bitsim le ñkwo ntsyā aa a jim Adam aa, à ki mbē ajān yîi mē bi ka ghîrē bē tswē bitîi ñyonjē a ñjim Kristo. ²³ Lâ innù i fē'e aa tsi'i ajān mē bi tanjē aà; Kristo a bē ñtsyāmbîi mântā mî ati, bēē mē a zi, bē bîi mē à nî bi Krito aa bi tīgē ñyonjē. ²⁴ Tâ nõò ñlwî'injim wa a tīgē nzi, tâ Kristo à ta ngî'i nî mîdā'a mî izwî mîi mē mî to nîi mbu'utē nî mbi yû aa tsi'i mîtsimē. I bú tīgē fa annù ñifō fu a mbo Nwîngōñ Tà. ²⁵ Nlonj mē Kristo à tswē nî ka nsa'a mbi i ywe'e a noò yîi Nwî à ka yî ñonjē ngāñkibāà jî a ñji'i mikōrē yu aà. ²⁶ Nukibāà ñlwî'i ñjim yîi à tswē nî ntā ñgi'i ghu nu aa, a bē ñiwô. ²⁷ Nlonj mē àñwà'anē Nwî a swonj mē, Nwîngōñ a ññ mē ñjoo tsim sigisē a ñji'i mikōrē Yesu tâ à tīgē mbu'utē. A laa mē bi bē swonj mē ñjoo tsim bēē bonj kaa Nwîngōñ kaa à si ghu tswē, ñlonj mē a ññjē nî Nwîngōñ ññjē nî ñjoo jya nsigisē a ñji'i mikōrē Yesu aà. ²⁸ Lâ nõò yîi mē Nwî à ññjē mē ñjoo tsim mē Yesu à tīgē mbu'utē aa, bonj yumbōñ Mu, à ka tīgē fa ibiñnu a jî'i mikōrē Nwîngōñ yîi mē à lēē ñjoo tsim a jî'i mikōrē yu aà. Tâ à bē tsi'i Nwîngōñ yuyu mē a bu'utē ñgōñ ñjoo tsimē.

²⁹ Tsitsōñ, ànnù bē bîi mē bi murē waa a ñkî a nî tsusē atu bîku aa a tīgē mbē mē akē aa ē? Ma bya aà bē bi tīgē ñwa'atē nî mē bi tswē aa nî akē ghu aa ē? Mē mbē a bē annù ññkōñ tsi'i tsō mē bù bî mō'ō swonjē aa, mē kaa mbē bi wa'a bîku nî nìwo yweensē aà. Bi tīgē mmurē nî bē bya a ñkî nî ikûm bîku aa a ya aa ē? ³⁰ A ñghēē nî bi'i, bi'i tīgē ññjē nî mbîi nú yî'i a ntsu nìwo ñgōñ bînòò bitsim aa a ya aa ē? ³¹ Bîlîm

bâ, wa mæ yø niwo a nsi mæ, a ngõn mitugø mætsimè. Bilim bâ, kintèrè yii mæ mè tswè ni ghu nloj ngaà yùù ni ntswè yà a mum Mmà'ambì yì'inè Yesu Kristo aa, à ghìrè mæ tâ mè kaa annù ma yù. ³² Tsõ ajàn yii mæ mè kì si to bi'ì nnàà mætsø'ø faà, a ala'a Efeso aa, bonj àbìlì ya ghu à nì àkè aa ε, mæ mbø a bø yii mæ ka bi si biku ni niwo yweensø. Mbø a bø yii mæ bi si biku ni niwo yweensø, "bi'inè ka nji nkii no,

nloj mæ à ka lõ bø a yoo bi'inè kwokø."

³³ Nì tsu ibiinu ghuu ki bwe'esø bô, ni bø ki zinè bu bi bè bi bi bonj bi ka bisø mighirìnè mi innù mî siginè. ³⁴ Nì ña'a atù yuu tâ à laa, ñka ngihirø innù jii i tsinè, ntsuu innù jii bi bu ki ghìrè, nloj mæ bø bi m'ò'ò kaa bi te'e wa'à Nwí zì. Nì bø zì annù yii mæ mæ swonj aa bonj a ka ghìrè tâ atù yuu à dirø.

Mbuu mbiinu ñu yii mæ à ywèenø niwo aa

³⁵ Lá bø bi m'ò'ò ka ki betø ni mæ, "Bi yweensø bô ni niwo aa mæ akø aa ε? Bo tswè aa ni mbuu njanu ghuu aa ε?" ³⁶ Hìrè bô kaa àyoo yii mæ ni bwe'e a nsyè aa, kaa a si too ti ghè mæ à foo ñkwo. ³⁷ Lá yaà àyoo mæ ò bwe'e aa, a bø aa tsi'ì mbùm ansanj kè mbùmè àyoo yì m'ò'ò, kaa ki'ì mbànù atì ya mæ a ka ghìrè kwe i k'ò'ò aa bô. ³⁸ Nwìngõn a fá nì ibiinu a mbó mbùm ayoo ya a janj mæ à kònjè aa. Nki mfa ni mibii mi nu mii mi ku'unø aa a ni mbum njoo jya ni atu ni atù.

³⁹ Kaa njanu ñjoo jii mæ i tswè ntii aa, kaa i si aa yì mfuürè bô. Njanu bø i tswè a atu yu. Njanu nnàà i ká ntswe a atu yu. Njanu bisinj i ká ntswe a atu yu, yì mbwè i ká ntswe a atu yu.

⁴⁰ Mibii mi nu mi aburø mi tswè ghu, mibii mi nu mæ nsyè mæ ká ntswe ghu. Nibõnj nii mæ à ni ni mibii mi nu mi aburø aa, ni tswè a atu yu, nibõnj nii mæ à ká mbø ni mibii mi nu mî fáa nsyè aa ni ká ntswe ghu. ⁴¹ Nìndò à tswè ni nii nibõnjè, sànjè a ká ntswe ni nii nibõnjè. Mánjõnj mi ká ntswe ni nyaa nibõnjè. Tsi'ì atitii mánjõnj, fulà fínjõnj fi tswè ni nii nibõnj a atu yu, filì fínjõnj fi ká ntswe ni fii nibõnj a atu yu.

⁴² Bi ka yì biiisè biku aa lalà, bi twinj aa ibiinu yii mæ i kwo, bæε bi yi yweensø ni niwo aa, a tigè mbø ibiinu yii i si kwo. ⁴³ Bi yi ti twinj aa, i borøkè ñki mbi'ì a nyø. Nòò yii bi yweensø aa, i bõnj ñki ntii. ⁴⁴ Bi yi ti twinj aa, a bø ibiinu njanu, bi yi nyweensø aa, a bø ibiinu azwi. ⁴⁵ Tsi'ì tsõ ajàn mæ bi ñwa'anø a múm ànjwà'anè Nwí mæ, "Adam yì ntsyambii à le ntigè mbø ñu yii à tswè ntii." Lá Adám yii mæ à lwí'isè aa, a bø àzwi yii mæ a fa ntswèntii. ⁴⁶ Lá kaa a mbii aa a si ibiinu àzwi wa tsysà, a tsysà ibiinu njyà wa mbonj tá yì azwi wa i yonj. ⁴⁷ Nù ntsyambii à le nlò aa a nsyè, mbø ñu àbwerè. Nù àyòntè a ló aa a aburø. ⁴⁸ Nù wa mæ à le nlo a nsyè aa à bè aa figè a mbo bè bii mæ à ni bi nsyè aa. Nù wa mæ à le nlò a aburø aa a bø figè a mbo bè bii mæ bi ká mbø bi aburø aa. ⁴⁹ Ajàn mæ bi'inè le ntswe ni marè nu ñu wa yii mæ à le nlò faa nsyè aa, bi'inè ka yi kii tswè ni yì ñu wa mæ à lo a aburø aa.

⁵⁰ Annù yii mæ mæ swonj a mbo bù aa mbâ bilim mbâ, a bø aa mæ, wá ñjyánu yulà bo àlèò yulà kaa mbø a wa'à annù nifò Nwí jì. Kaa àyoo yii mæ a bwe aa, kaa mbø a ká'ì abwarø ayoo yii mæ a si bwe aa jì.

⁵¹⁻⁵² Nanjsø yu'utè nì annù ñnjõnj yii mæ tswè a l'ò'òsè aa, kaa bi'inè ka yi wa'à bitsim kwokè. La nòò wa yii mæ ntàn yì ñlwí'ínjìm ya i ka yì kòò aa, bi kwe'etø ká ghòò ñkòrè ñlì'ì bonj bi'inè bitsim bi kwensø mæ. Nloj mæ nòò wa mæ ntàn ya i ka yì kòò aa, tá biku bi bè biiisè ni niwo, kaa mbø bi wa'à bù ñkwò. Aa nòò yii mæ bi'inè bi tsim ka yi kii kwensø ghu aa. ⁵³ Nloj mæ bi tswè ni ñkwensø àyoo yii mæ mbø a kwo aa, a ni ayoo yii mæ kaa mbø a wa'à kwo aa. Nloj mæ bi tswè ni ñkwensø marè ghú mæ mbø a kwo aa, ni yii mæ kaa mbø a wa'à kwo aa. I kii kwensø njanu yii mæ mbø bi'ì aa, ni yii mæ mbø kaa mbø i wa'à bi'ì aa. ⁵⁴ Nòò yii mæ marè yii mæ mbø a bi'ì aa, à w'e'ε yii mæ mbø a wa'à bi'ì aa, njanu yii mæ mbø i kwo aa, i ká ñw'e'ε yii mæ mbø i wa'à kwo aa, bonj ñghàà ni Nwí ni ka bòòntø a ajàn mæ bi le ñhwà'anø mæ:

"Bi ma'à mæ, ntsya niwo ngaà yì mfuürè."

⁵⁵ "Nìwó, mætí mo mi fè aa ε?

Nìwó, mífè yò i fè aa ε?"

⁵⁶ Mfèè nìwó i laa mbø innù jii bi,

mìdà'à mi innù jii bi mi bø nòjsø.

⁵⁷ Mbi'ikø a mbo Nwìngõn mæ à mà'à mæ ntsya mfa ni bi'inè ntsya aa ñjim Mmà'ambì Yesu Kristo aa.

⁵⁸ Tsõ mæ a bø laa aa bilim bâ, nì tøø ntinsø tsuu ki tsiginè, ñka mfa'a ifà'a Mma'ambi a ngõnj bìnòò bitsim nloj mæ ni zì mæ kaa annù tsu yii mæ ni fá'à a mbo Mmà'ambi aa, kaa à si aa adànjè dånjè tsysà aa.

16

Ajan mæ bi le tswa'atæ ñkabæ a ñkwetæ ñgãñmbii Kristo jii i le ntswe à Yerusalem

¹ A ñghêe a ni annu ntswa'atæ ñkabæ ya a mfa a mbo bè bi Nwí bya, ni ki ñghirè tsi'í wa ajàn mæ mè le nswon a mbo ñghótè jii mæ i tswæ a Galatia aá. ² A yi mbè ni ñjwi yi ntsyambii a múm ñgyá tsim, ñu fi'itè ñkabæ yii mæ i kù'unè nyonè ni áyoo yii mæ à fù'u maa ñgyà aa, ñtigè nlèè a múm ñda yu mæ tà nõò yii mæ mæ zì aa, kaa bi wa'à bù ka ntswa'atæ ni ñkabæ maa noð. ³ Nòò yii mè ka yi zì aa, mè ka tigè ñjwà'ànè añwà'ànè i fa a mbo bè bii mæ ni tso'ò aa tà bo tigè ñghêe ni ñkabè ya ñghêe ntønè ñghotè baYerusalem ghu. ⁴ Mbè a yi ñki ñku'unè mæ tá mè ghêe ghu yaa ñгаа, boñ bè bya ka tigè yònè gha bi'ibo tigè ñghêe.

Ajan yii mæ Paul à le ntañtè a ñghêe a mbèe baKorinto àà

⁵ Mè ka yi zì a mbèe bù aa tsi'í a noð yii mæ mè kàrè mè a ala'a Macedonia tsi'í tsim aá. Mè kii nte'e ntañtè a ntsyá a ala'a Macedonia. ⁶ Mè ka zì aa i nañsè tswæ bi'inè a ni nõò yi ñsà'atè. Nòò tsu i tswæ bi'inè ni nõò àlòò wa tsi'í ñtsim, mæ tà mæ ti ghêe, ni tigè ñkwetè ntsyasè gha mè ghêe a adigè yii mæ mbè mè bù ntswe ni ñghêe ghu aá. ⁷ Kaa mè sè kòn mæ mè bè zì mè ghésè ñstyaa aa tsi'í tsyá; mæ lòo nzì ntswe bi'inè ni àtii nõò yi sà'atè mæ mbè Mmà'àmbi a bii.

⁸ Lá mè ka tswæ faà a ala'a Efeso i ghêe ywe'e a njwí Pentecost. ⁹ Nlon mæ àbwarè yi ghà'atè a nañsè mfè'è faà mæ mbè mè fa'à afà'à yi wè yii mæ a ki ntswe ni àbii aa, ka mè bè bi m'ò bi tswæ faà mæ bi tso'ò akòrè ya aa.

¹⁰ Bèe mæ Timoti a zì a mbèe bù ni kwèrè yi siginè ta tà ñtii yi tswæ ni mbòonè nlon mæ a kii mfa'a ni a mbo Mmà'àmbi aa tsi'í ajan yii mæ mè kii mfa'a aá. ¹¹ Maa ajan, tá ñu nibù tsee yi lò ki tsa'a, bù bañnè ñkwetè yi tá à ghêe ni mbii ni àkòrè nitèè yi ni mbòonè, tá zì ajan yii mbè a yi mbu bi fu a mbèe mè. Nlon mæ mæ yu'utè nii bi'ibi bilim ba a njim Kristo aá.

¹² A ñghêe a ni mumaà yi'inè Apollos, mæ le ngaansè yii mæ tá bo bi bilim bi'inè bi m'ò'ò zì ñghantè ghuu. Lá a kirè tsi'í tsó kaa à le ñjwa'a nañsè mbii a ñghêe maà noð. Lá nõò yii à ka tswæ ni àbwarè aa boñ à ka zì.

Mìghàà mi nlwí'í ñjim

¹³ Ni ka ntswe nikirè, ni tæè ntii a múm àbiintii yuu. Ni tswæ ni àtàñntii, ñki tswæ ni mìtì. ¹⁴ Ni ka mfa'a innu tsim ñtsyaa ni a njim akòñnè.

¹⁵ Bilim bá ni zì mæ ñgwè'è Stefanas i le mbè aa ñgwè'è yi ntsyambii yii i le mbii Yesu Krito a mbù'u Achaia aá, ñki ñtigè mfa mibii mi nú myaa a mfà'a ifà'à a ñkwetè bè bi Nwí ghu. Mè bù'ù mbo a mbo bù bilimb bá, ¹⁶ mæ tá ni ka nyu'unè ajan bè majù bo bi bè bitsim bii mæ bo boonsè mfà'à bo bo aá.

¹⁷ Mè nañsè ndoritè nlonè ajan yii mæ Stefanas, Fortunatus bo Achaicus bo zì a mbèe mè aa; nlon mæ bo tigè mborisè ntii gha tsi'í tsó bo bè aa bù; ¹⁸ Bo tigè ñki ghirè ntii gha i fwetè tsó ajan mæ bo le ñki ñghirè ghuu i fwetè aá. Ni ka nañsè lentè ni ajan bè ma jù.

¹⁹ Ñghótè bõ bi Kristo bii mæ bi tswæ a mbù'u Asia aa bo tsà'atè ghuu; Aquila bo Piscilla bo bi ñghótè bõ Kristo bii bõontè a ndá bo aa kii nnañsè ntsa'atè ni ghuu. ²⁰ Bilim bi'inè bitsim bii mæ tswæ faà aa kii ntsa'atè ghu.

Ni ki ñka ntsa'atè ni ghuu bu ni bù ñjwo ni a nu bù ni bù, ñnõñè ni mìghà'à muu.

²¹ Mè Paul mè mbon mæ tigè ñjwa'anè tsi'í ni àbò ya mæ mè tsà'atè ghuu.

²² Ndòò a atu ñu yii mæ kaa sè Mmà'àmbi Kristo Kòñè aá!

Maranatha, Oò Mmà'àmbi, zì a mbo bi'í!

²³ Tá ibõñ Mmà'àmbi Yesu Kristo tá i tswæ a mbo bù.

²⁴ Tá àkòñnè yá tá lwi'í a mbo bù ntsyaa a njim Kristo Yesu. Amen.

Aɲwà'ànè Paul yí àyòntè a mbô ñghòtê BaKORINTO

NJI'INNŪ ANWÀ'ANÈ YŪ

A aɲwà'ànè yú aa a le ɲwà'ànè Paul noò yíi mæ à le mburè ntswe tsi'í nì ñgi'i nlon ntswé yàà bo bì ñghòtê baKorinto. Aɲwà'ànè yi ntsyambíi ya mæ à le ɲwà'ànè aa kaa a le ɲwà'á innú jya mæ à le ɲwà'ànè a ntsisè aa tsiš. BaKorinto le mbàɲnè ñlwisè ñtonj a nu Paul, ñtigè ɲghaa nii. 'Mbu ɲghèè ghu, baYuda bì m'ò'ò bì le nzi ghu ndi'í nì innú a mbo bè bya nswoɲ ni mæ bo ni ñgáɲntoo Kristo jii i tsiyatè Paul aà. Ma yú a ku'úsè ñjetè m'ò'ò nì ánnú yíi mæ a le ntswe a titi bo ni Paul aà, ñghirè bo bì m'ò'ò tigè ñtuu nii. Paul à le ɲghèè ntsi'í ɲghotè ya a ni mú àti noò (2.1; 12.14; 13.1-2) la kaa ma ya kaa a wa'à kwetè. A bìi ɲghèe a Efeso mbu ɲwà'ànè aɲwà'ànè a mbo bo, ñtoo Titus mæ tá à ɲghèe yè ajàɲ mæ innú ɲghèè wa ɲghotè aà. Titus a gheè ñyè mæ aɲwà'ànè ya a ghirè bè wa ɲghotè bì kwensè mántii myaa mbu mbii fu a mbo Paul ntigè yè'ətè nì a nyè yi. Titus a ló ɲghèe ntsi'í Paul a Macedonia ñke'enè ghu mbo, ñtii yi i tigè ñluu ni ñdorè (7.6-8). A bæ noò yíi mæ à le ɲwà'ànè a le ɲwà'ànè a yulà aɲwà'ànè ghu aà. A le ñlòo aa ñswonj a mbo bo a ajàɲ mæ yu kɔɲ waa aa i kii swonj ɲgi'í yíi mæ yu le mburè ntswe ni yu nlon ɲgaà yàà aà. Lá ñswonj mæ tsištonj yu burè ndoritè a nyè mæ aɲwà'ànè ya a le ɲghirè bo jəɲnè bèɲkè mántii myaa mma'atè ibi waa aà (7.9).

Aɲwà'ànè Paul ma yú a naɲsè ndi'í innú jì ghà'atè ñlonj ɲgàɲàfà'á Kristo bo bì àɲjəɲ mæ bì tsewe nì ñka mfa'a ifà'á Nwí aà. Paul à le naɲsè nluu nì àkòɲnè a nu baKorinto ka mæ bì le mbàɲnè mfa nì ɲgi'í ghu mbo si'í si'í aà. Nwí à le ndi'í ɲkà'á bo bì ñgha'a nì ghu mbo wa noò mæ à le nyè Kristo aà (4.6). A le mbè akòɲnè Kristo mæ a le si tintè nii a nì ifà'á yi bo bì a nì ntswé yi bo bì bè bì m'ò'ò, kaa wa'á aa annú yíi mæ ɲy a ghirè bè (5.14-15). Ma yu a tigè ɲghirè mæ, tsò ɲgàɲàfà'a Nwí, tá à fa ibínnú yi tsiɲ a mbo Kristo yíi mæ a beɲkè nì bè a nì bì fii aa (5.17) ɲlonj nsèensè ntoo yi ñsiginè ya mæ i yweensè bè aà (12.14-15). Ma mùu ajàɲ Paul, tsò tsusètu Kristo, a tigè mbu'u nì mbo a mbo bè mæ tá bì bìi fu a mbo Nwí tá bo bo boonsè (5.20). Laà Paul a di'í mæ yu nì ɲgáɲntoo yi ánnú ñɲkɔɲ, nyonj aa ñjím afà'á yi bo bì ɲgi'í yíi mæ yè nlonj Kristo bo bì àdà'á ya yíi mæ Kristo à le mfa ghu mbo aà.

Bì yatè aɲwà'ànè yú aa laà:

1. Nji'í ánnú aɲwà'ànè yú 1.1-11
2. Paul nì ñghòtê baKorinto 1.12—7.16
3. Njoo jii mæ bì le ntswa'a a mbô bìKrisèn a Yudea aà 8.1—9.15
4. Ajàɲ mæ Paul a le ndi'í mæ yu nì ɲgáɲntoo nì àdà'á aà 10.1—13.10
5. Innú jii mæ Paul à le nswoɲ a nlwí'isè aà 13.11-14

¹ Aɲwà'ànè yú a lo aa a mbo Paul yíi mæ a nì ñkòɲ Nwí à nì ɲgáɲntoo Kristo aà; bo bì a mbo Timoti, ñdím yí'inè, ɲghèe nì a mbo ɲghòtê bè bì Nwí yíi mæ i tsewe a ala'a Korinto, bo bì a mbo bè bì Nwí bì tsiɲ bìi mæ bì tsewe a mbù'u Achaia tsi'í ñtsimè aà.

² Tá ibòɲ Nwí nì mboonè yíi mæ i lo a mbo Nwíngòɲ Taà yí'inè nì a mbo Mmà'ambí Yesu Kristo aa tá i tsewe a mbo bù.

Paul a fa mbi'ikè a mbo Nwí

³ Tá bì'inè fa miyá a mbo Nwíngòɲ Ta bì Mmà'ambí Yesu Kristo, mæ à nì tá ɲko málɲnè, mbè Nwíngòɲ yíi mæ a lè'ətè mántii mi bè a ɲgòɲ bìnnò bì tsiɲ aà. ⁴ A lè'ətè mántii mi'inè a nì ɲgòɲ ɲgi'í jii'inè tsiɲ, mæ mbè bì'inè kì nzi ajàɲ mæ mbè bì'inè lè'ətè mántii mi abugè bè bìi mæ bo kì ntswe nì mbuu ɲgi'í jii'inè aa, a nì mbuu alè'ətè yíi mæ Nwíngòɲ a lè'ətè mántii mi'inè ghu aà. ⁵ Tsi'í tsò mæ bì'inè kii nyè nì ɲgi'í yíi Kristo à le nyè aa, Nwí à ka kii naɲsè lè'ətè mántii mi'inè a ñjím Kristo. ⁶ Mbè bì'í ka nyè ɲgi'í bonj bì'í yè aa a ɲkwetè bù ghu, tá nì yweensè. Mbè Nwí a lè'ətè mántii mi'í bonj à ghirè aa mæ tá bì'í kì nlè'ətè mántii muu, tá nì kì ntswe nì àtəɲntii a ntsyá a mum mbuu ɲgi'í jii bì'í kii nyè aà. ⁷ Tsò mæ a bæ laa, àmòòntè yíi bì'í tsewe nì yu nlonj ɲgaà yú aa, kaa a si kwensè, nlonj mæ bì'í zi mæ, ajàɲ mæ nì kii nyè nì ɲgi'í yíi mæ bì'í yè aa, nì ka kii tsewe nì alè'ətè yíi mæ Nwí a lè'ətè mántii mi'í ghu aà. ⁸ Bálím bá kaa bì'í si kòɲ mæ tá nì tsewe ti zi mbuu ɲgi'í yíi mæ bì'í yè a mbù'u Asia aà. Nìkòò nù bì'í le mbè'è aa nì le ndirè si'í bì'í wa'atè mæ kaa bì'í ka wa'á ntii bù ñtswe. ⁹ Bì'í le ɲwa'atè mæ bì le ntsèrè isa'á yí'í mæ bì'í kwo, lá a le mfe'è ma mùu ajàɲ mæ tá bì'í tsuu bè a nu bì'í bímboɲ yègine, tá bì'í yègine bè a nu Nwí yíi mæ a yweensè bè nì ñwo aà. ¹⁰ A le ɲkwèrè yí'í a ntsú ñwo, à ka ghèè nì mbii a ntsu'ú átú yí'í, bì'í yègisé mæ ɲgòɲ mmòòntè jii'í ghu nu mæ à ka kù'u yweensè yí'í. ¹¹ Mbè nì ká ɲkwetè nì yí'í ntsa'atè nì Nwí ɲwa'atè nì yí'í

yí siginè yíi mæ Kristo a fa a mbo Nwí, a tigè ñsɛɛnə ɲghèè a titii bə bii mæ bi yweenə aa bo bi bii bi bwe aa. ¹⁶ A mbo bə bii mæ bi bwe aa, a bə ñtì àyà'á yíi mæ a zwitə, lá a mbo bə bii mæ bi yweenə aa, a bə àlùmtè yí siginè yíi mæ a zì nì ñtswéntii. Tsó mæ a bə laa aa, mbə wò a ku'unə a nì mbuu ifá'á ma ghú aa é? ¹⁷ Kaa bi'í si bə aa tsi'í tsó bə bi ghá'átə bii bi lógə nighaa ni Nwí a nì àyoo mítaa yíi bi fièè aa, lá ajàn mæ Nwíngɔɲ à le ntoo yí'í aa, bi'í swonj aa tsi'í ànnu nɲɲkɔɲ a nsi mi'í yu tsi'í tsó ɲgənjəfá'á Kristo.

3

Ànnu ñlonj àkàà yí fi bo bi àkàà yí lwèn yá

¹ A laa mbə aa mæ bi'í bú mbeentə nì yí'í bimbɔɲ aa é? Bi'í laa ɲkii nɔɔ nì àɲwá'ànə tsó bə bi mɔ'ɔ, jii mæ i lo a mbo bu kì mæ bi ɲwá'anə a mbo bú mbeentə nì ifá'á yí'í aa é? ² Bú bumbɔɲ nì bə aa ijan ɲwá'ànə ma jya a mbo bi'í. Bi ɲwá'ànə a mum mɲntii bi'í mæ tá bə bitsim zi ɲkii ntigə ntwoɲə. ³ Nì dɪ'í nì mæ á le ɲwá'ànə Krito yumbɔɲ ɲwá'ànə aɲwá'ànə ma yú ntigə ntoo yí'í nì yu. Kaa bi si aa nì ɲkɔɲwá'ànə ɲwá'ànə, bi ɲwá'anə aa nì Azwí Nwíngɔɲ yíi mæ à tswə ntii aà; kaa wa'a aa a atu ɲgɔ'ɔ kì ɲwá'anə, mbaɲnə ɲwá'ànə aa bə a mum mɲntii bə.

⁴ Bi'í swonj ma mùu ajàn aa nlonjə abiintii yíi mæ bi'í tswə nì yu a nu Nwí ñtsya a nɲm Kristo aa. ⁵ Kaa bi'í si swonj aa mæ bi'í bimbɔɲ tswə nì midá'á a ɲghirə ànnu tsu. Midá'á mɲtsim mii mæ bi'í tswə nì mu mi lò aa a mbo Nwí; ⁶ áa tsi'í Nwí mæ à ghirə mæ tá bi'í tswə nì midá'á a mbo ɲgənjəfá'á faa a mum àkàà yí fii, yíi mæ kaa a si aa bìnɔɲsə bii mæ bi ɲwá'anə aa bə. A bə aa bə ànnu Azwí Nwí. Bìnɔɲsə bi zì aa nì nìwó, lá Azwí Nwí a bájɲnə mfa aa ñtswéntii.

⁷ Mbə a bə mæ àkàà ya yíi mæ bi le ɲwá'ànə a atú ɲgɔ'ɔ, a zì nì nìwó aa, a le si nanjə ɲweenə tsi'í ɲwéénə, kaa balsraël wa'á nɛntə ñsi Moses bú ñzi nlonj mæ i le si ta si'í si'í, ka mæ i le si bú ɲkentə nì ñta aa, ⁸ bəə bɔɲ mbə nigha'a nì àkàà ya yíi mæ à nì afá'á Azwí Nwí aa, nì ka wa'á bájɲnə ɲweenə ntsyá mbo aa é?

⁹ Mbə a bə mæ ifá'á akàà ya yíi mæ a nɲ isa'a a nu bə aa, i le ntswe nì nigha'a bəə bɔɲ ifá'á akàà ya yíi mæ a ghirə mɲnnu mi bə mi tsinə aa, bɔɲ i si bájɲnə ntswe nì nigha'a nii nì tsyatə aa é? ¹⁰ Mbə bi'inə tigè ñswonj mæ nigha'a nì wè nú mæ bi'inə tswə nì nu tsitsɔɲ aa nì ghirə mə tá nigha'a nì mbii nya tigə ayoo adànə àdànə. ¹¹ Mbə a bə mæ ayoo ya yíi mæ a le si kwí'ìnə aa a le ntswe nì nigha'a bəə bɔɲ ayoo ya yíi mæ a tswə nɲɲkɔɲ aa a bájɲnə ntswe nì nigha'a nì ghá'átə. ¹² Tsi'í tsó mæ a nì ànnu yíi mæ bi'inə nɲ ntii yí'inə ghu aa, bi'inə zì ajàn mæ bi'inə ka kì swonj ma yú ànnu nì midá'á. ¹³ Kaa bi'inə si aa tsi'í tsó Moses bə, a ajàn yíi mæ à le si lógə nì àtsə'ə mbɔɔntə nì ñsi yí ghu mæ tá balsraël tsuu mɲmɲ nigha'a nya nii mæ nì le ntswe ghu ɲkwí'ìnə nii aa lò yə aa. ¹⁴ Maa ajàn bi le mfi itú jyaa, i zì ywe'e sii, bi yí ti twonjə àkàà yí lwèn ya aa, ma yaa atse'ə a burə ka kì bɔɔntə nì mɲtsyè myaa, ñlonj mæ bi kii mfurə atse'ə ma ya a mɲtsyè ɲu ñtsya aa tsi'í a nɲm Kristo. ¹⁵ Hɲjə, ñzi nywe'e sii, bi yí ti twonjə nɔɲsə Moses wa aa, àtsə'ə a bɔɔntə mɲtsyè myaa. ¹⁶ Lá nòò yíi mæ ɲu à bəɲkə yí nzi a mbɛɛ Mmá'ambi aa, bi furə àtsə'ə ya nì'òsə. ¹⁷ Tsitsɔɲ, Mmá'ambi yíi mæ bi'inə swonjə aa, à bə aa Azwí. Adigə yíi mæ Azwí Mmá'ambi a tswə ghu aa kaa ànnu abù'ú a wa'á ghu bú ñtswé.

¹⁸ Bi'inə bitsim bii mæ bi furə mæ atse'ə ya nì'òsə a mi'í bi'inə aa, nigha'a nì Mmá'ambi nì tigə nta nì a mɲnsi bi'inə, bi'inə líi nì nigha'a nì Mmá'ambi nya, nì bəɲkə nì yí'inə, bi'inə tigè ɲkwensə, ɲkwí ɲkɔ'ɔ nì a mum nigha'a mà nya, ntigə mbə tsó yu. Ma yú ànnu a lò aa tsi'í a mbó Mmá'abi yíi mæ à nì Azwí aa.

4

Ànnu àfi'ù Nwí a mum bántɔò bi nsyè

¹ Ma mùu ajàn tsó mæ Nwí a nɲm àbɔɲətii yí à fà mə ifá'á ma ghú a mbo bi'í aa, kaa bi'í si bú mbo'ɔ. ² Bi'í tuu ñnnu adirə atú tsim jii mæ bi ghirə a idigə alò'òsə aa kaa bi'í si ñnnu mbwe'esə ghirə; kaa bi'í si nighaa nì Nwí kwensə. Bi'í bájɲnə swonjə aa tsi'í ànnu nɲɲkɔɲ ya nì ñsi nì ñsi a mɔɔntə nì mɲntii bə, bi tigè mɲbi nì ànnu yí'í a nsi mi'í Nwí. ³ Mbə ntoo yíi mæ bi'í swonjə aa i bu ntswe a alò'òsə a mbo ɲu, bɔɲ i tswə aa a mbo bə bya mæ bi bwe ɲghɛɛ nì waa aa. ⁴ Nlonj mæ a mbo bo, nwí mɲbi ghú à mà'á mæ afə'ə a mi'í bo bii bi si ntoo ya bii aa. Kaa bo wa'á nì ɲkà'á wa mæ i ta a nu bo aa yə. ɲkà'á ma ghú i bə aa yí ntoo yí ñsiginè ya nlonj nigha'a nì Kristo, yíi mæ à tswə nì mārə Nwí yumbɔɲ aa. ⁵ A nì ntoo yíi bi'í swonjə aa, kaa bi'í si ànnu aa nlonj mɲbii mi nú mi'í swonjə, bi'í swonj aa mæ Yesu Kristo à nì Mmá'ambi, bi'í bə ɲgənjəfá'á juu nlonjə ɲkwituu Yesu. ⁶ Nlonj mæ à nì Nwí wa mæ à le nswonj mæ, "Tá ɲkà'á i ta a múm mfi idigə aa!" mæ à ghirə mə ɲkà'á yí i ta a múm ntii bi'í, a mfá ɲkà'á yíi mæ i ghirə mæ tá bi'í zì nigha'a nì Nwí nya mæ nì ta a nsi Krito aa.

⁷ Lã bî'i bii mæ bî'i tswe ni afù'u ma yù aa, bî'i bə aa tsó bantòò bi nsyé, tá dì'i mæ ádà'à yì wé ya mæ tswe a ní ñtoo yì ñsiginè ya aa, kaa si aa à yì'i bə, a lo aa a mbo Nwí. ⁸ Bi di mbuu ngi'i tsi'i tsim a nu bî'i, kaa ma yù a wa'à ghìrè mæ bî'i kentə, bi ghìrè átú yì'i a buurè la kaa ma yù a wa'à yì'i kìnə; ⁹ bi tso'c ni àkòrə yì'i la kaa Nwí a wa'à yì'i mi'i; mfuu ni yì'i mma'a ni a nsyé la kaa wa'à bānñè nzwitə. ¹⁰ Ngòñ bìnòò bitsim, bî'i bè'è ni nìwo ni Kristo a nu bî'i. Bi tigè mbanjə nyə ní ñtswéntii Kristo a nu bî'i. ¹¹ Maa ajàn, àjàn yii mæ bî'i tswe bitii aa, bî'i kii ntswe aa tsi'i a ntsu nìwo ngòñ bìnòò bitsim ñlon ngaa Krito, ma mùu ajàn bi bānñè ntigə nyə ní ñtswéntii Yesu fāa múm nú yì'i yii mæ kwo aa.

¹² Tsó mæ a bə laa, bî'i tigè ñtswe ni a ntsu nìwo ni bānñè ñtswe ní ñtswéntii.

¹³ Bi njwa'anə a múm ànjwà'ànə Nwí mæ, "Mè le mbii Nwí, maa ajàn mæ kii ñtigə nswonə." A ngiñ ngiñ, bî'i ki ntswe aa ní àjànə abiintii mà ya, ñkii ntigə swonə ní ñtoo yì ñsiginè yá. ¹⁴ Bî'i zi mæ, Nwí wa mæ à le nyweensə Mmà'àmbi Yesu nìwo aa, à ka yì kii yweensə yì'inè tsó mæ à le ñkii nyweensə Yesu aa, i lógə yì'inè tá bî'inè zi ntswe a nsi mi'i yu. ¹⁵ Ma jú innú tsim i fe'è aa ñlon ngaa yùu, mæ tá ibòñ Nwí i ka nseənə ngħèc ni a mbo bə bí ghà'atə, tá ànnú mfá mbi'ikə a mbo Nwí tá à ka ngħa'atə, ñkii nzi ni ñgha'a a mbo Nwí.

Nka ntswéntii

¹⁶ Tsó mæ a bə laa aa, kaa mbə bî'i wa'à akòrə yì'i bú ñswuntə mbiì ní ñjímə. Ka mæ njyá nú yì'inè i borə ñkwo ngħe aa, Nwí bānñè mfa ní mitii mí fii a ngòñ bìnòò bitsim a ní àzwí yì'inè. ¹⁷ Múntsirə ñgi'i yù yii mæ bî'inə yə aa, kaa i ka wa'à si'i tigə, i ka yì zi ní ñgha'a nii mæ ni luu ñkii ntswe ññkonə aa a noó yii mæ bî'inə tswe a nsi mi'i Nwí aa. ¹⁸ Ma mùu ajàn, kaa bî'inə si aa innú jii mæ bî'inə yə ní mi'a aa líi, lá mbanjə nte'è ní átú yì'inè aa bə a ni ñnnú jya jii mæ kaa bî'inə si yə aa. Ìnnú jii mæ bî'inə yə ní mi'i aa i tswe aa tsi'i ní mú àtii noó. Lã innú jii bî'inə si yə aa i lwi'i ññkonə.

5

¹ Nlon mæ bî'inə zi mæ, ñtàn yì fāa nsyé ghu mæ bî'inə tswe ghu aa, bi bə yì sà'à bon bî'inə tswe ni ñda a aburə yii mæ Nwíngòñ à ka fa, a bə ñda yii mæ bi si aa ní mbó ghurə, i tswe à aburə ñlwí'i ññkonə. ² Tsítsòñ, bî'inə tsaa ní tswegè, ñlòc ni mæ bon bi we'è ñdügə yì'inè yì àbùrə ya, a nu bî'inə, ³ ta bi we'è bî'inə tsuu nswèrè ñswèrə tswe. ⁴ Ajàn mæ bî'inə burə fāa a múm ñtàn ghuà, bî'inə tsaa tswegè kaa a wa'à bə aa mæ bî'inə lóo aa mæ tá bi tso'c ma juú itsə'ə a nu bî'inə, bî'inə bānñè loo mæ tá bi we'è ji aburə jya ghu atu, tá ñtswéntii i bānñə ntigə ji ayoo ya yii mæ a kwo aa. ⁵ A tājə Nwí ñtanjə yì'inə a ni kwensə ma ghú, ñkii mfa Azwi yi a mbo bî'inə a ní àwenə mæ kwensə wa a zi.

⁶ Tsó mæ a bə laa, bî'inə tigè ñtswe ní àtājəntii ngòñ bìnòò bi tsimə. Bî'inə zi mæ bî'inə bə nanjə tswe a ndügə fāa ní yulá ñjyānu bon bî'inə tswe a ndisyá bî'inə bi Mmà'àmbi, ⁷ ñlon mæ bî'inə zi akòrə ñizí yì'inə aa a múm àbiintii, kaa à sí ànnú nyə bə. ⁸ Bî'inə tan ntii, nyə'ətə mæ bon bî'inə laa mmà'atə m̀b̀ñnu yù mbanjə ngħe ntswe a ndügə bî'inə bi Mmà'àmbi. ⁹ Lã kə bî'inə tswe a ndügə, kə bî'inə tswe a adigə dàñ, atu ànnú yì'inə tá à bə a ñka ngħirə tá Nwí à ka ndoritə. ¹⁰ Nlon mæ bî'inə bitsim ka yì təə a nsi ngò'ò korə Kristo, tá tá bi tso'c ifá'a à ñú ñtsim tá à kwèrə ibòñ kə ibi, ñyonə a ñjimə ànnú yii mæ à le mfá'à fāa múm ñjyānú aa.

Afa'a mboonsə bə bo bi Nwí

¹¹ Tsó mæ bî'inə zi ànnú yii mæ a tswe ghu a ñka mbə'c Mmà'àmbi aa, bî'inə ghìrə tá bə bí mo'c bi zi. Nwíngòñ à nanjə nzi yì'i, mæ kii njwa'atə mæ a múm ñtii bú ni kii nanjə nzi yì'i. ¹² Kaa bî'i si bú ñkonə a ngħú'úsə yì'i bímbon a mbo bu, bî'i bānñè ñlòc a ndi'i tá ni zi mæ mbə ní kà ñkwèc m̀ntii muu ñlon ngaa yì'i; ta zi ní àjàn yii mæ ni kwí'i ñghàà a mbo bə bya bii mæ bi kwèc m̀ntii myaa nyonə bə ñkàrə ñu, mbanjə mmà'atə akòrə ñizí yaa laa. ¹³ Bî'i baanə aa bāànə aa e? Bon bî'i baanə aa mbi'i ngaa Nwí. Lã, mbə a bə mæ kaa bî'i si aa bāànə baanə, bon ma mùu ajàn a bə aa ñlon ngaa yùu. ¹⁴ Nlon mæ a yì'i laa a tsisə akòñnə Kristo; bî'inə zi a laa mæ ñu yì fùurə à le ñkwo mbi'i ñkwitú bə bitsimə, a tigè mbə mæ bə bitsim bi kwó. ¹⁵ A le ñkwo a atu bə bitimə aa mæ bə bii mæ bi tswe ntii aa tá bi tsuu aa bə mbi'i ñgàà yàa i tswe, tá bo bānñə tswe ñlon aa yu wa yii à le ñkwo a atu bo bi bú nyweensə yì ní nìwo aa.

¹⁶ Nloginə tsítsòñ kaa bî'inə si ñu bu nlenə aa tsi'i tsó ajàn mæ mbi yù i lèntə aa. Ka mæ à le mbə noó yì mo'c bî'inə lèntə ní Kristo tsi'i tsó ñumisòñ aa, kaa bî'inə si nii maa ajàn bu nyə. ¹⁷ Tsó mæ a bə laa à aa, ñu ñtsim yii mæ à tswe a mum Kristo aa, à tigə mbə aa ñu yì mfi. Le bon ntswéntii yì yì ñlwen i ghèc mæ, yì mfi i tigè ñzi. ¹⁸ Ma juú innú i

lo aa a mbo Nwĩngòŋ, yĩi mæ, ñtsya a n̄jĩm Yesu Kristo, a le mbù ñlògè yĩ'inè m̄boonsè a nu yu, ntigè mfa ifà'à a mbo bĩ'inè mæ bĩ'inè ka mboonsè bè. ¹⁹ Ma la a bè mæ ñtsya a n̄jĩm Kristo, Nwĩngòŋ à le lògè mbĩ mbù mboonsè fu a nu yu, kaa ñki'i n̄ ñnù ñ jĩ bĩ jya a bú ñlii, mban̄nè ntigè mfa ifà'a mbòonsè bè a mbo bĩ'inè.

²⁰ A bè mæ bĩ'i tigè mbè aa bitsùsè bi atu bi Kristo, Nwĩngòŋ a tigè ñtsya n̄ nu bĩ'i ñghaa n̄ a mbo bè. Bĩ'i tigè mbu'u n̄ mbo a mbo bè n̄ ñkum Kristo, mæ tá bo bu mbòonsè waa bo bi Nwĩ. ²¹ Nlòŋ ñkwitù yĩ'inè Nwĩngòŋ à le ñghirè yĩ a tigè mbè ñnù ñ jĩ bĩ, a yu wa yĩi kaa à le ñki'i ñnù ñ jĩ bi zi aa, tá tá bĩ'inè tigè ñtsya ghu nu, mbè itsinènnù Nwĩ.

6

¹ Bĩ'i fà'à aa bĩ'i bi Nwĩ, mbu'u n̄ mbo a mbo bú mæ tá n̄ tsuu ghìrè mæ ìbòŋ Nwĩ wa a mbo bú ñ tsya a adànè adànè. ² Nlòŋ mæ Nwĩ à swon̄ mæ, “Mè le nyu'u ñnù yĩi mæ n̄ le si twon̄è n̄aa nswon̄ aa a noò mæ à le ñkù'u mæ mè kwetè ghuu aa, ñkwetè ghuu a noò nywèensè bú.” Yu'utè ñnù! Aa noò yĩi mæ à kù'ùnè a mbo Nwĩ a ñkwetè bú ghu aa à ghulà! Aa ñjwi yĩi mæ Nwĩ à ka yweensè ghuu ghu aa ñ yulà!

³ Kaa bĩ'i si yĩ'i ñnù yĩi mæ mbè n̄ kwántè ghu ñwo aa ghìrè, mæ tá ñ tsee àfirè yĩ'i lò ki fa n̄ ifà'à yĩi mæ bĩ'i fà'à aa. ⁴ Bĩ'i ñi'i a n̄ ifà'a tsim yĩi mæ bĩ'i fà'a aa mæ bĩ'i bè aa ñgãŋfà'à Nwĩ, a ajànè mæ bĩ'i tswa n̄ m̄nti mi'i a n̄ ñgòŋ b̄nòò bitsim, ñyè n̄ ñgĩ'i, ñnù ñ tsyà n̄ yĩ'i a n̄syè, ñnù ñ jĩ bi jĩ wè jĩ wè ñ yè n̄ yĩ'i, ⁵ bi le ñghòò n̄ yĩ'i, n̄n̄jè n̄ a ndàtsan̄, bè ju'u ñ mburè n̄ idigè ñlòŋ ñgaa yĩ'i; bĩ'i n̄wugè n̄ ìb̄n̄ n̄ yĩ'i n̄ ifà'à, ñle ti bwĩ ñki'i ñle n̄ ñjĩ. ⁶ ñnù jùlã ñ k̄i mbu ndi'i n̄ a mbo bè mæ bĩ'i bè aa ñgãŋfà'à Nwĩ: A ajànè mæ n̄n̄jè yĩ'i à le ñlaa man̄sè aa, bĩ'i k̄i ñzi ñnù ñn̄jkon̄ ya mæ a tswè n̄ ñtoo yĩ siginè ya, ñtswa n̄ m̄nti mi'i, ñki'i ñghirè n̄ ñnù ñ jĩ siginè a nu bè aa, Azwĩ Nwĩ bo bi àkòŋnè yĩi mæ a le mbè yĩi ñnù ñn̄jkon̄ aa, ⁷ ajànè mæ bĩ'i swon̄è n̄ ñnù ñn̄jkon̄ aa, n̄ m̄dã'à m̄i Nwĩngòŋ, ñtugitè n̄ ñjoo n̄tsò jya jũ mæ à ñ ñnù yĩi tsinè aa a abò mà'à n̄ a abò ñkwabè ñto n̄ jù. ⁸ Bè gha'asè n̄ yĩ'i, bi m̄o'c tsa'à n̄ yĩ'i, ñswon̄è n̄ ñnù ñ jĩ bi a atu bĩ'i, ñki'i n̄swon̄è n̄ jĩ siginè. Bi lentè n̄ yĩ'i tso ñgãŋabaŋnènnù, lá bĩ'i b̄an̄nè n̄swon̄è n̄ ñnù ñn̄jkon̄. ⁹ Nlentè n̄ yĩ'i tsò bè b̄ii mæ bi si waa zi aa, la bè bitsim zi yĩ'i; bĩ'i bè tsò b̄iku bi bè, lá n̄ yè n̄ yĩ'i bĩ'i k̄i ñtswe bit̄i; ka mæ bi ñn̄jè n̄ ñgĩ'i a nu bĩ'i aa kaa bi si yĩ'i zwitè.

¹⁰ Bi le si ghìrè bĩ'i jøn̄nè b̄nòò bi m̄o'c, lá bĩ'i doritè tsi'i b̄nòò bitsimè; bĩ'i bè tsò ñgãŋèfumu, lá ñghirè bè bi gha'àtè tswè n̄ àfù'ù; bĩ'i bè tsò bè b̄ii mæ bi si n̄ àyoo tswè, lá mban̄nè n̄tswe n̄ ñjoo tsimè.

¹¹ ñkà'à jĩ'i baKorinto, wa bĩ'i n̄n̄jè mæ ñghaa a mbo bú n̄ ñsi n̄ ñsi, ñki ña'a m̄nti mi'i mfa a mbo bú. ¹² Kaa bĩ'i si m̄nti mi'i a mbo bú k̄i, a b̄an̄nè ñki'i bè bú ñki'i n̄ m̄nti muu. ¹³ Mæ tigè ñghaa a mbo bú tsitsòŋ aa tsò ñu a ghaà a mbo boò bi, n̄ ki ñja'a m̄nti muu mfa a mbo bĩ'i.

Awà'àsè ñlòŋ ñnù mbòonsè bo bi bit̄ibũ Nwĩ

¹⁴ ñi tsuu ki boònsè fà'à bo bi bit̄ibũ Nwĩ. Mbè ñnù yĩ siginè bó ñnù yĩ bi boònsè aa mæ akè aa è? Mbè ñlaa idigè bó ñfi idigè tswè àdigè yĩ fiurè aa mæ akè aa è? ¹⁵ Mbè Kristo bo Devil biinè aa mæ akè le? Ñu yĩi mæ à b̄ii Kristo à tswè aa ñ yuu ñnù mæ mbè a ká ñghirè bo ñu yĩi kaa à si Kristo b̄ii aa è? ¹⁶ Mbè ñdãmà'anwĩ tswè ñ ñnù yĩ m̄o'c bo bi m̄n̄kobè aa è? Bĩ'inè laa mbè ñdãmà'anwĩ yĩi mæ à tswè nt̄i aa! A ajàn yĩi mæ Nwĩ yumbon̄ à swon̄ mæ, “Mè ka ghurè ndugè ya bĩ'i bi bè b̄a, ñ ki tswè a tit̄i bo; mæ ka bè Nwĩngòŋ waa, tá bo bè bè há.”

¹⁷ Maa ajàn Mmà'àmbi a swon̄ mæ, “Ñi fe'è a tit̄i bo, ñfi'isè m̄b̄i mi n̄ muu a tit̄i bo. Ntsee n̄ ñnù tsu a ñghirè bu bi àyoo yĩi mæ kaa a si laa aa tswè, bèè bon̄ mæ ka kwere ghuu.

¹⁸ Mæ ka tigè bè Taà ghùù, tá bú tigè ñki mbè boò ba bi mb̄an̄nè bo bi b̄an̄gyè, a swon̄ Mmà'àmbi Mbu'utèmbi.”

7

¹ Tsi'i tsò mæ ñnù ma jù tsim mæ Nwĩ à kà'a ñ tswè aa a mbo bĩ'inè aa b̄iim̄ ba b̄ii mæ mè kòŋè aa, tá bĩ'inè si'i m̄b̄i mi n̄ mi'inè tá m̄i laa a n̄ ñs̄ŋ tsim j̄i ñ s̄ŋ ìb̄i n̄ yĩ'inè n̄ àzwĩ yĩ'inè aa, ñyè mæ bĩ'inè laa man̄sè a ajàn mæ bĩ'inè bo'c Nwĩ aa.

Ajàn mæ Paul à le si doritè ñlòŋ baKorinto aa

² ñi ña'a m̄nti muu mfa a mbo bĩ'i, kaa bĩ'i si ñnù a mbo ñu tsù wò; kaa bĩ'i si ñu tsù lènsè; kaa bĩ'i si ñu tsù ñi. ³ Kaa mæ si ñnù ma yù swon̄ aa a mfá ñfirè ghuu ñlòŋ mæ mè tè'è m̄b̄aa nswon̄ a mbo bú mæ ñ tswè a nt̄i b̄i'i a ajàn mæ kaa mbè ayòò tsu a

wa'à yi'inè faatè, kè bê bə ntswētū kè nīwó. ⁴ Mə nānsə nzi ghūu, mə nī tswe nī ntiī yi siginè, mə kī ntswe nī kintərè yi n̄wè ñlon̄ ngaā yūu. Ntiī gha i luu nī mb̄oōnè. A mūm̄ ŋgi'i yī'i ntsim̄, mə burə ka tswe nī n̄dorə nī wè.

⁵ Tsi'i a ajān̄ mə bi'i le nzi ŋkuu a ala'a Macedonia aa, kaa ibiī nū yi'i i leè ŋwa'a mm̄antè, ŋgi'i i zī nī a nu bi'i a mb̄ɛɛ mb̄ɛɛ. Bi'i tó bi'i bī bə a abeɛ, ŋkii nto bi'i bī n̄b̄o'ɔ a mūm̄ ntiī bi'i. ⁶ Lā, Nw̄inḡɔŋ yīi mə a lə'ətə m̄ntiī mī bē bīi bi jəŋnə aa, a le lə'ətə m̄ntiī mi'i a ajān̄ mə a le ŋghirè Titus a zī aā; ⁷ kaa wa'a bə aa tsi'i ajān̄ mə a le nzi aa bē, bo bī ajān̄ mə nī le mb̄oōrisə ntiī yi aā. A le nswon̄ a mbo bi'i ajān̄ mə nī yə'ətə, n̄jəŋnə, ntiī nī ānnū ya laā. Ma yū a le ŋghirə mə mə ku'usə ndoritə.

⁸ Ka mə mə le ŋghirè nī jəŋnə a nī āŋwà'ānə ya mə mə le ntoo a mbo bū aa, kaa nū ya i si ghu bāŋnə m̄bi'i (ka mə i le m̄bi'itə ghu aā). Mə yə mə āŋwà'ānə ma ya a le ŋghirè nī jəŋnə, ka mə nī le n̄jəŋnə tsi'i a nī m̄tūi noō aā. ⁹ Lā tsits̄ɔŋ, mə doritə, kaa ŋkii' i doritə aa bə mə nū yūu i le m̄bi'i aa bē, ñlon̄ mə, ajān̄ mə nū yūu i bi'i aa, a ghirə mə tā nī kwensə b̄m̄āŋŋi buu, Nw̄inḡɔŋ a le mm̄ɔɔntə ghūu a nī ajān̄ mə ya. La a bə mə kaa bi'i le ŋwa'a ānnū yi bi a nu bū ghirè. ¹⁰ Nlon̄ mə ajān̄n̄ yīi mə Nw̄inḡɔŋ a fà' à nī yu aa, a kwensə m̄ntiī, ŋkii ŋghirè bə yweenə. Kaa mb̄ə bi'in̄ wa'a ma yaā ajān̄n̄ baa. Lā ajān̄n̄ yīi mə a nī yī ŋm̄is̄ɔŋ aa, a zī nī n̄wó. ¹¹ Tā nī yə ajān̄ mə Nw̄inḡɔŋ a ghirè nī ajān̄n̄ yūu ma yū aā. Nī yə ajān̄ mə a kī ghirè nī tigə ŋyə'ətə nī mə nī ghirè tā bī zī mə kaa nī sī nī ābo ghu tswé, ŋyə a ajān̄ mə a kī ghirè m̄nt̄ɔŋə muu mi lwin̄ə, yə nī nī b̄o'ɔ nū nī kə tswe nī nu, nyə a ajān̄ mə a kī ghirè nī fa m̄b̄iī mi nū muu ŋkii nānsə ntaŋtə nī a n̄n̄iŋ ŋjò a nu bə bīi mə bi ghirè ñnnū jī bi aā. Nī nānsə mə n̄di'i mə kaa ābò yūu kaa ā si nī ma yū ānnū tswé.

¹² Ka mə mə le ŋwà'ānə ghūu aa, kaa mə le ŋkii' i ŋwà'ānə m̄bi'i aa ŋgaa ŋu wa mə a le ŋghirè ibi aa, kaa ŋkii' i kī ŋwà'ānə aa m̄bi'i ŋgaa ŋu wa mə bi le ŋghirè ibi wa ghu nū aā. Mə le mb̄āŋnə ŋwà'ānə aa mə mə ghirè tā a laa a atu bū a nsi mi'i Nwī ajān̄ mə nī fa ibi nū ghūu a mbo bi'i aā.

¹³ Maa ajān̄, bi'i le ntigə ndoritə, kaa a le ŋkii' i aa tsi'i nī' i n̄dorə bē, bi'i le mbū nānsə ndorə a nyə ajān̄ mə Titus a le si ndoritə aā. Bū bits̄im̄ le ŋghirè ntiī yi i n̄ɔŋ nī mb̄oōnə ajān̄ mə nī le nānsə ŋkwərə yi aā. ¹⁴ Mbə a bə yīi mə mə le nte'e ŋka ŋkwɛɛ ntiī gha ghu mbo m̄bi'i ŋgaa yūu, bəə boŋ kaa nī kī wa'a atū ya d̄ris̄ə. Ajān̄ mə ŋgɔŋ ñnnū tsim̄ jīi mə bi'i le si swon̄ a mbo bū a le mb̄ə ānnū n̄koŋə aa, ajān̄ mə bi'i le si kīi n̄tərə a nsi Titus nlon̄ ŋgaa yūu aa, a kī mb̄ə ānnū n̄ŋkoŋə. ¹⁵ Maa ajān̄, āk̄ɔŋnə yīi mə a tswe nī yu a nu bū aa, a ku'us̄ə ŋkwe ntin̄sə, ajān̄ mə a wa'atə nī ajān̄ yīi mə nī kī si yu'unə nī ñnnū jīi a kī si d̄i'i a mbo bū aā; a ajān̄ mə nī le ŋkwərə yi, ntsiḡinə nī n̄b̄o'ɔ aā. ¹⁶ Mə nānsə nluu nī n̄dorə mə mb̄ə mə nānsə ŋyəgitə a nu bū a nī ñnnū tsim̄ə.

8

Ajān̄ mə b̄o'ɔ bi Kristo fa n̄jò ə

¹ Bilim̄ bā bi'i l̄ɔɔ mə tā nī zī ib̄ɔŋ Nwī yīi mə a ghirè a nī ŋgh̄otə jīi mə i tswe a Macedonia aā. ² Bo kī tswe nī ikwà'ānə jī ghà'atə ŋyənə a nī ŋgi'i yīi mə i kī kuu a nu bo aa, lā n̄dorə kī bāŋnə nluu a ntiī bo ŋghirè mə bo tigə mfa ti gitə ābo ka mə bo fum fum aā. ³ Mə tse bə ayəfə a nswon̄ mə bo kī si nānsə mfa nyon̄ə a n̄jīm̄ ayoo yīi bo kī tswe nī yu aā. Bo kī si te'e mfa nī ŋk̄ɔŋə yaā n̄tsyatə ajān̄ mə bo tswe nī yu aā. ⁴ Bo kī si bu'u mbo a mbo bi'i mə bo tswe nī ābwarə a nd̄iintə bə bi Nwī bīi mə bi tswe a Yudea aā. ⁵ A kī burè n̄tsyatə ajān̄ mə bi'i kī si te'e wa'atə aā. Lā bo le ntsyā mb̄iī m̄foo mfa m̄b̄iī mi nū myaa a mbo Mmà'āmbi m̄boŋ kīi tigə fa m̄b̄iī mi nū myaa a mbo bi'i, a ajān̄ mə Nwī a le si l̄ɔɔ aā.

⁶ Bi'i tigə mb̄u'u nī m̄bo a mbo Titus mə, ajān̄ mə a leè n̄te'e nloginə afà' à yu aa, tā a man̄sə ifà'a ab̄ɔŋntiī mā yū a titi bū. ⁷ Tsits̄ɔŋ tsò mə nī tsya mb̄iī a nī ñnnū tsim̄ aa, a nī āb̄iint̄i, a ajān̄ mə nī swon̄ə ānnū Nwī aa, a nī ajān̄ə mə nī zī ānnū n̄ŋkoŋə aa, a nī ŋyə'ətə a ŋkwetə, bo bī nī ajān̄ mə nī k̄ɔŋə a yi' i aa, mə tigə ñl̄ɔɔ mə tā nī kī ntsyāmb̄iī a nī afà'a āk̄ɔŋnə ma yū nyon̄ə ajān̄ə mə nī nānsə mfa a ŋkwetə bə bi Nwī aā.

⁸ Kaa mə si l̄ɔɔ a mā yū n̄di' i yi tsu a mbo bū bə, mə bāŋnə ñl̄ɔɔ aa nswon̄ə mə mb̄ə nī tsyā n̄jīm̄ ajān̄ mə nī yə bə bī m̄ɔ'ɔ bi yə'ətə a ŋkwetə aa, ntigə ŋkii d̄i' i ajān̄ mə āk̄ɔŋnə yūu a nānsə mb̄ə yī ānnū n̄ŋkoŋə aā. ⁹ Nī zī ib̄ɔŋ Mmà'āmbi yi'in̄ə Yesu Kristo, ka mə a le mb̄ə ŋgāŋafū' u aa, a le ŋghirè ibi nū yi a nī ŋgāŋafūm̄ m̄bi' i ŋkwitū ghūu mə nī tsyā a n̄jīm̄ afum̄ə yi ya mb̄āŋnə mb̄ə ŋgāŋafū' u.

¹⁰ Am̄ɔɔntə ya a nī mə, a boŋ mə nī man̄sə ānnū ya mə nī kī l̄ɔŋinə fii alòò aa tsits̄ɔŋə. Nī le mb̄ə bitsyā bi mb̄iī, kaa ŋkii' i aa tsi' à a mfà'a bē, a le ŋkii mb̄ə aa a n̄l̄ɔɔ a mfà'ā. ¹¹ Nī ghɛɛ nī mb̄iī la mm̄ānsə afà' à wā. Tā ajān̄ mə nī yə'ətə ŋkii ŋkoŋə nī n̄fà' à aa, tā a fe'e mb̄oōntə nī ajān̄ yīi mə nī fà'a mānsə aā, ŋyon̄ aa a nī ayoo yīi mə nī tswe nī yu

aà. ¹² Nì bə ki doritə a mfa boŋ Nwĩngɔŋ à ka beentə ayoo yii mə nì fa aa, i yonə aa a n̄jm ayoo yii nì tswə nì yu aà, kaa ŋki'i betə mə nì fa aa ayoo yii mə nì sɪ yu tswə aà. ¹³ Kaa mə sɪ lòò aa mə akwetə yii mə nì fa a mbo bə bi d̄aŋ aa t̄à à bə abè'è mə bi bə'èsə ghuu ghu bə. ¹⁴ L̄à àjàŋ yii nì tswə nì yu tsitsɔŋ a gha'atə aa, a bɔŋ ŋki ŋku'unə mə t̄à nì kwetə bə bii mə bi sɪ n̄ àyaa tswə aà. T̄à a yi mbə a noò yii nì boŋ, bo ban̄nə n̄tswə nì yu a gha'atə aa, bo kɪ ŋkwetə ghuu. Ma m̄uu ajàŋ a bə mə nì lentə ghuu bu nì bù aa ŋgìgìŋə. ¹⁵ A ajàŋ mə àŋwà'ànə Nwĩ a swon̄ aa mə, "N̄u yii mə à le ŋghotə mi gha'atə aa, kaa à le ŋwà'a nì mu tswə nì tsyatə. N̄u yii mə à ghòtə mi kə'ətə aa, kaa a wà'à k̄i mbon̄ə."

Titus bo bi ŋgãŋakòrə ji

¹⁶ Bì'i fa miya a mbo Nwĩ mə à ghìrə mə t̄à Titus à ka ndoritə nì a ŋkwetə bù tsi'í ajàŋ mə bì'i k̄i ndoritə aà. ¹⁷ Kaa à le ŋki'i bii aa tsi'í ajàŋ mə bì'i swon̄ mə t̄à à fa'a aà, à le sɪ doritə tsi'í annu a a ŋkwetə, àjàŋ mə a zi a mbo bù aa, wa a zi aa n̄ ŋkòŋə yì. ¹⁸ Bì'i too n̄i, n̄i ndimə yì'inə yìi mə ŋghòtə j̄i ghà'atə nan̄sə ŋkòŋtə ifà'à yi ajàŋ mə a swon̄ ntoo yì n̄siginə aà. ¹⁹ Kaa sɪ tsi'í ma yú bə, ŋghòtə i k̄i mə n̄tsɔ'ɔ yi ntoo yi mə t̄à bì'ibo ghɛɛ akòrə n̄təwə mə yú a mfà'a ifà'a àkòŋnə ma ghú a ŋgha'asə Mmà'ambi t̄à k̄i d̄i'i mə bì'i kòŋə ŋkwetə. ²⁰ Bì'i tsyèsə n̄i yi'i mə bì'i wà'à lə ghìrə t̄à bə ka n̄nurikə a n̄i m̄an̄ji yii mə bì'i fà'à n̄i n̄joo j̄i mə bə nan̄sə mfa n̄i àbòŋəntii aà. ²¹ Bì'i lòò aà ŋghìrə annu yii mə a tsinə a n̄si Mmà'ambi bo bi a n̄si mi'i bə.

²² Bì'i too mumaà yì'i bo bo. Bì'i ywè'ètə mə yi a ŋgaa j̄i ghà'atə n̄yə mə a doritə a ŋkwetə. Tsitsɔŋ a ajàŋ mə à nan̄sə n̄niŋ n̄t̄ii yi a nu bù aa, a kù'usə nan̄sə ndoritə a ŋkwetə. ²³ A ŋghɛɛ n̄i Titus, à laa mbə ŋú àkòrə ghà mə a fà'à bi'i yu a ŋkwetə bù. ŋghɛɛ n̄i bil̄m bì'inə bi m̄ɔ'ɔ bya mə bi ghɛɛ bo bo aa, bo tswə aa n̄i tsùsə átú ŋghòtə, n̄zi n̄i n̄gha'a a mbo Kristo. ²⁴ N̄i d̄i'i akòŋnə a mbo bo, ta t̄à ŋghòtə j̄yà tsim̄ t̄à i yə t̄à à laa, t̄à bo bii mə bì'i k̄i sɪ kwèè m̄nt̄ii mi'i nlon̄ ŋgaa yùu aa tsi'í annu n̄ŋkɔŋə.

9

Mfà àkwetə a mbo bil̄m bì'inə bɔɔ bi Kristo

¹ Kaa n̄ji'í annu a mbo mə a mbú ŋka ŋwà'ànə a mbo bù nlon̄ə akwetə yii mə bi fa a mbo bə bi Nwĩ a Yudea aa kaa à sɪ bə. ² Nlon̄ mə mə zi mə n̄i doritə a ŋkwetə. Mə k̄i sɪ k̄i n̄təwə nlon̄ ŋgaa yùu a mbo bə bi Macedonia, n̄swon̄ə n̄i mə bil̄m bì'inə a ala'a Achaia bi k̄i tan̄tə n̄lòginə aa yì lòò. Ajàŋ yii mə n̄i nan̄sə ndoritə a ŋkwetə aa, a k̄i t̄intə waa bi ghà'atə. ³ L̄à mə too bil̄m bì'inə bù aa mə t̄à ajàŋ mə bì'i k̄i sɪ t̄èrə nlon̄ ŋgaa yùu aa t̄à à tsuu bə mə bì'i k̄i sɪ ghàà aa bə n̄tsu bə. Tsó ajàŋ mə mə k̄i swòŋ aa t̄à n̄i tan̄tə ghuu kwetə wá. ⁴ L̄à mbə a bə yii mə bə bya a Macedonia zi bì'ibo, n̄i ban̄nə mburə t̄i tan̄tə, boŋ à ka bə adirətu a mbo bì'i i k̄i bə adirətu yì wə a mbo bù. Nlon̄ mə bì'i k̄i nan̄sə n̄zi mə n̄i ka kwetə. ⁵ A bə annu yii mə mə wà'atə mə a ku'unə a ntoo bil̄m bì'inə bù mə b̄i tsya mb̄ii yà aà; ta tan̄tə juu n̄joo j̄yà mə n̄i k̄i kà'a aà. Maa ajàŋ boŋ i ka t̄igə tswə mbon̄ t̄à mə zi n̄i ŋkòŋə yùu, kaa ŋki'i a ŋgaansə bə. ⁶ Annu yii mə swon̄ aa a n̄i aa mə, ŋú yii a bə m̄iji n̄liŋə aa, à ka yì k̄i fù'ù m̄iji m̄i kə'ətə. N̄u yii a bə t̄i liŋə aa t̄à fu'u mə gha'a. ⁷ T̄à ŋú n̄tsimə à fa yon̄ə ajàŋ yii mə à kà'a a n̄t̄ii yu aa, n̄tsuu k̄i nurikə, kə t̄à tsuu bə mə b̄i gaa n̄i gaa. Nlon̄ mə Nwĩngɔŋ a kòŋə aa ŋú yii mə a fa n̄i n̄idorə aà. ⁸ Nwĩngɔŋ à zì àjàŋə mə mbə a fà àfù'ù yì wə a mbo bù mə t̄à n̄i tswə n̄i n̄joo j̄i i nan̄sə ŋgha'a aa a ŋgòŋ b̄inòò b̄itsim̄ a mfà'a ŋgòŋ mbuu mifà'à à m̄i siginə m̄itsim̄ ghu. ⁹ A ajàŋə mə àŋwà'ànə Nwĩ a swon̄ aa mə, "A fa t̄i liŋə a mbo ŋgãŋəfumə,

annu yì a tsinə* n̄lwi'í n̄ŋkɔŋə."

¹⁰ Yu wa yii mə a fa n̄joo ŋgwè'è a mbo ŋú yii mə a bə aa à ka ŋk̄i mfa n̄i m̄iji m̄ii mə bi j̄i aa, à ka fa a mbo bù n̄i j̄i wə, i k̄i ghìrə n̄i fu'u n̄i m̄i wə ta ku'usə m̄inta m̄ii n̄i koonə a n̄i innu juu j̄i i tsinə aà. ¹¹ A ka k̄i ghìrə mə t̄à n̄i ka mbə ŋgãŋafu'ù a n̄i a n̄i innu tsim̄ mə mbə n̄i kà mfa ŋgòŋ b̄inòò b̄itsim̄, ta t̄à bə bi ghà'atə ka mfa mbi'ikə a mbo Nwĩ nlon̄ n̄joo j̄yà mə n̄i fa bo kwèrə n̄i a mbo bì'i aà.

¹² Nlon̄ mə ifà'à ma ghú mə n̄i fà'à aa, kaa i sɪ aa tsi'í bə bi Nwĩ bya kwetə, i k̄i ŋghìrə bə bi ghà'atə ka nan̄sə mfa n̄i mbi'ikə a mbo Nwĩ. ¹³ Nyon̄ə a n̄jmə ajàŋ mə bi yə n̄i fà à b̄in̄u ghu a n̄i ifà'à ghuu aa, bə bi ghà'atə bi ka k̄i gha'asə n̄i Nwĩ, a ajàŋ mə n̄i fà'à n̄i n̄toò Kristo ya mə n̄i bii aà, bo bi ajàŋ mə n̄i yàtə n̄joo t̄i liŋə a mbo bo bi a mbo bə bi m̄ɔ'ɔ b̄itsim̄ aà. ¹⁴ Tsó mə a bə la aa, n̄i ka tswə a n̄t̄ii bo, t̄à bo ka t̄igə tsà'atə Nwĩ n̄t̄ii

ñlonj ngaà yùù, ñlonjè ìbòñ Nwí yí wè yíi mæ a dì'í a mbo bù àà. ¹⁵ Tá bí'inè fa mbi'ikè a mbo Nwí ñlonjè mìtə̀njə̀nè mí tí swonj mii mæ à fa a mbo bí'inè.

10

Paul à là̀nsə̀ àtu bə̀ ñlonj ifa'a yi

¹ Mè Paul, wa yíi mæ mæ sigisə̀ ìbìinú gha a nsye a noò yíi mæ mæ tswè bí'inè aa, lá m̀banjə̀nə̀ ntsə̀'ə a nu bù a noò yíi mæ mæ sì bí'inè tswè aa, mæ lògə̀ mbə̀nə̀ àjànj yíi mæ Kristo a bə̀nə̀ aa, bo bí ìbòñè yí, ² m̀bu'u ní m̀bo a bù mæ tá nì ghìrə̀ mæ, noò yíi mæ mæ zì aa, tá mæ tsuu a nu bù kì tsə̀'ə tsó àjànjə̀ mæ a laa mæ mæ ka nanjə̀ tsə̀'ə a nu bə̀ bya mæ bí swonjè ní mæ bí'í fà'á ñyonjə̀ aa mánjì bə̀ bí fàa mbi aa. ³ Nlonj mæ ka mæ bí'í tswè fàa múm m̀bi aa, kaa bí'í sí ntsó ma'a nyònjə̀ aa b̀imánjì bí mbi yù. ⁴ Kaa mìkònj mí ntsó mí'í kaa mí sí aa mí mbi mù bə̀. Mí banjə̀nə̀ ntswe ní mìdà'á mí Nwí a tá ñgì'í ní ìdìgè jì tì. ⁵ Bí'í ta ñgì'í a ní ìm̀òòntə̀ aswùnjə̀nə̀ bə̀ bo bí ñjoo tsim jii bə̀ bí ñjəe nu bí lògè ñkìnjə̀ ní ìdìgè ghu mæ tá bə̀ wa'á Nwí zì aa, ñkwèrə̀ ní ìm̀òòntə̀ tsim, ñghìrə̀ ì tìgè ñy'u'unə̀ ní Kristo. ⁶ Noò yíi mæ ní dì'í mæ ní ìntii ghuu tsim mæ ní ka kì nyu'unə̀ aa, bə̀ə bonj bí'í ka kii tanjə̀ a ñnj njo a nu bə̀ bitsim bii mæ bí tii atu aa.

⁷ Nanjə̀ lèntə̀ nyé nì, m̀bè ñù nìbù ghùù à zì mæ yu tswè aa bo Kristo, a ku'usə̀ m̀bu nanjə̀ nìlntə̀ ìbii nú yí, bonj à ka yə̀ mæ wa bí'í kì ntswe aa a mbo Kristo tsó yu. ⁸ Kaa mæ ka wa'a atu dìrè mæ m̀bə a tɛ'ɛ m̀bə mæ mæ bə̀ə ñkwèrə̀ ntiì gha ñlonj ada'a a ya yíi mæ Nwìngònj a fa a mbo bí'í, a bə̀ àdà'á ñko'ò bù ghú kaa kì'í ada'a nzwitə̀ bù bə̀ aa. ⁹ Tá à tsuu bə̀ mæ mæ lòò àà m̀bòsə̀ bù ní ñjəgwà'ànə̀ aa jù. ¹⁰ Nlonj mæ bə̀ bí m̀w'ò bí swonjè ní mæ, "Ñjəwà'ànə̀ Paul, ì tii ñkì ntsə̀'ə, lá noò yíi mæ à tswè bí'inè aa, yumbonjə̀ à b̀rə, m̀ghàà mí bə̀ ayoo dānjə̀ dānjə̀." ¹¹ A bə̀nj mæ tá bə̀ ma bya zì mæ ìnnú jii mæ bí'í swonj a múm ànjwà'ànə̀ a noò yíi mæ bí'í sí bí'inè tswè aa, àa jii bí'í ghìrə̀ a noò yíi bí'inè tswè aa.

¹² Lá kaa m̀bə bí'í tɛ'ɛ wa'á lògè ìbìinú yí'í a ñnjə̀ a tìtì kə̀ a ñka m̀figinə̀ aa bí'í bí bə̀ bí m̀w'ò bya bii bí beentə̀ ní waa bombonjə̀ aa. Bo ní aa tsí'í ìjìntə̀ bə̀ ñlonj mæ bo ghìrə̀ figè wàà tsí'í bə̀ ñtìgè m̀figinə̀ ní ìbii nú waa bo ní bo. ¹³ A ñghèe a nu bí'í, kaa mbo bí'í kì'í kà ñtə̀rə̀ ñghèè ñtsya ñdènə̀ yí m̀w'ò. Kìntə̀rə̀ yí'í à ka tə̀ aa a ní ifà'á yíi mæ Nwí à fa a mbo bí'í aa. Ifà'á yí'í ma ghú ì kì ñzi nywe'e a tìtì bù. ¹⁴ Àjànjə̀ mæ bí'í le nzi ní ñtoò Kristo ya nzi nywe'e ní yu a mbo bù aa, bí'í le mburə̀ aa tsí'í a múm àdìgə̀ afà'á yíi mæ Nwí à le mfa a mbo bí'í aa. ¹⁵ Kaa bí'í sí ntiì yí'í kwèe ntsyá ñkuu ní ifà'á bə̀ bí m̀w'ò. Ayə̀'ətə̀ yí'í a bə̀ mæ tá àbiiintii yuu tá à kwe, tá afà'á yí'í a tìtì bù tá ì ka ñgha'atə̀ ñghèe, ¹⁶ bonj, ma múu àjànj, bí'í ka tìgə̀ swonjè ní ñtoò yí ñsiginə̀ ya a ní itoo jì dānjə̀, kaa ñkì'í ka ñjəe nú yí'í ñlonj ifa'á yíi bí fà'á mæ aa bə̀ a abwen adìgə̀ badānjə̀. ¹⁷ "Mbə̀ ñù à tɛ'ɛ tì jəe nú yí a ká ñjəe aa ñlonj bə̀ Mmà'ambì," a àjànj mæ ànjwà'ànə̀ Nwí a swonj aa. ¹⁸ Nlonj mæ kaa sì ñù wa yíi mæ a beentə̀ ìbii nú yí yumbonj aa bə̀ mæ bə̀ bii ní, bí banjə̀nə̀ bii aa bə̀ ñù wa yíi mæ Mmà'ambì a beentə̀ aa.

11

Paul bo bí ñgá̀ntoo Kristo jì mbwe'esə̀

¹ Mè lòò mæ tá nì tswá ntiì ghuu ñlonj ngaà yà a àjànj mæ mæ ka tìgə̀ bə̀ tsó atirè ì tìgə̀ bə̀ə ghàa ìjìntə̀ ìnnú. Tá nì ntswa m̀ntii muu! ² Mə̀ yə̀'ətə̀ ghúu ní àghè'ənə̀ tsí'í àjànj mæ Nwìngònj a yə̀'ətə̀ aa. Mə̀ le mbii mæ mæ ka fa ghúu a m̀bò ñdoò tá à yò'ò, a bə̀ Kristo. A bə̀ àyə̀'ətə̀ yà mæ mæ yí fa ghúu a mbo ñumbáñnjè yí m̀w'ətə̀ a ñjwì ñyò'ò tsó múngòò mánjyè yíi mæ à láa, mburitə̀ a ñumbáñnjè zì. ³ Lá mæ bə̀'ò ní mæ mbə̀ bí yí m̀bwe'esə̀ ghúu tsí'í tsó àjànj mæ no ya ì le ñlwee, m̀bwe'esə̀ Eva aa, ñta ñgì'í a ní ìm̀òòntə̀ juu, ñghìrə̀ nì ma'átə̀ Kristo, àjànj mæ ní fá ìbìinú ghúu ghú mbo ñkònjè ní, m̀fa'a ghú mbo ní ñtìi ghúu tsimə̀ aa. ⁴ Mə̀ swonj laa aa ñlonj mæ ñù àdānj a bə̀ zì ì tìgə̀ swonjè ní ànnú ñlonj Yesu yí dānj kaa a wa'á wa mæ bí'í le nswonj aa bə̀, kə̀ m̀bə ní kì ñtìgə̀ ñkwèrə̀ azwì yí dānj a tuu ya mæ ní le m̀fòò ñkwèrə̀ aa bə̀, kə̀ ñkì ñtìgə̀ nswonjè ní mæ tá nì kwèrə̀ ntoò yí dānj, a tuu ya mæ ní le ñkwèrə̀ aa bə̀, bonj ní ka burə̀ wò yonj ghú.

⁵ Mə̀ wà'atə̀ mæ kaa mæ sì kə̀'ətə̀ a ní mánjì yí tsú ñtsya bə̀ ma bú mæ ní twonjè ní ñgá̀ntoo Kristo jì wè aa. ⁶ Mə̀ tɛ'ɛ tsuu bə̀ nanjə̀ ñghàa ì zì, bə̀ə bonj kaa a sì mìtsyè ma kə̀'ətə̀. Bí'í ghìrə̀ mæ ìnnú tsim a ñghìrə̀ mæ tá ìnnú ma jù tsim ì laa a atu bù.

⁷ Mə̀ le ñwò àà ànnú a sigisə̀ ìbii nú gha a nsye a mbànjə̀ ñjəntə̀ bù, ñlonj mæ mæ le nswonj ntoò yí ñsiginə̀ Nwí ya a mbo bù tìghə̀ ní tu aa ɛ? ⁸ Mə̀ le sí kwèrə̀ ñjoo aa a mbo ñghòtə̀ jì m̀w'ò ì twú ní ifà'á yíi mæ le sí fà'á a tìtì bù àà. Mə̀ kwèrə̀ ní ñjoo jii ì le mbə̀ jyaa aa a ñkwetə̀ bù ghú! ⁹ Lá noò wa mæ mæ le ntswe bí'inè aa, mæ yí tì bonjə̀ ayoo aa kaa mæ kì'í ñgì'í a mbo ñù nìbù ghùù fá. Nlonj mæ ñjoo jya ì le sí lò aa a mbo bí'ím ba

a ala'a Macedonia. A bê annù yii më më le si tuu ni a mfa ñgi'i a mbo bù, ñki mburè ki tuu ni a mfa ñgi'i a mbo bù a ni mânji yí tsù. ¹⁰ Tsi'i tsò më annù ñikonè Kristo ya a tswe a nu më aa, kaa mbè bi wa'à tswe ti zi annù ma yú më më tère ñswonj aa fàa mbu'u Achaia. ¹¹ Mè swonj laà aa nlonj më kaa më si ghuu ñkònjè aa é? Nwìngònj à zi më më nànjse ñkònjè ghuu!

¹² Annù yii më më ghirè aa, më ka ghèè nî mbii i ki ghirè, tá ghirè tá à laa më kaa àfà'à yí'i bì bè ma bya më bi swonj ni më bì'ibo fà'a aa a ngiginj aa kaa a si ku'unè tsi'i tsò ajàn më bo tère ñswonj aa. ¹³ Nlonj më mbuu bê ma bya à laa mbè ngànjntoo mbwe'esè, mbè ngànjfà'a mbwe'esè, më bi bagilè ni më bo ni ngànjntoo Kristo. ¹⁴ Kaa ma ya à si annù yí fii bè, nlonj më tsi'i Satan yumbonj a bagilè ni më yu ni angel ñkà'à. ¹⁵ Maa ajàn kaa a wa'à annù yí fii a mbò ngànjfà'à j i a ñki mbagilè më bo nî ngànjfà'a Nwì yii tsinè aa. Bo ka yi kwèrè mitunè mi fà'à myaa tá mi ku'unè a nu bo, a nî ìbi waa.

Ñgi'i yii më Paul à le nyè tsi'i tsò ngànjntoo Kristo aa

¹⁶ Mè ku'usè ñkwatè nswonj më tá nù tsù à tsuu gha ló lògè tsi'i tsò àtirè. Lá mbè ni lògè gha tsò àtirè, ni bìi gha maa ajànè, tá më tswe nî annù yii më mbè më bòò ñka ntèrè ghu. ¹⁷ (Ma yú annù më më swonj tsitsònjè aa kaa à si annù yii më mbè Mmà'àmbi a beentè më më swonj bè. Nlonj më a ni annù ñkwèentii mà yú, më ghàà aa tsò àtirè. ¹⁸ Ajàn më bè bi ghà'àtè bi tswe ghu më bi tère tsò bè bi fàa mbi aa, mbè më kí ñka ntèrè yaa ngaa.) ¹⁹ Bù bìi më ni ni ngànjmitsyè aa, ni doritè a ntsua mìntii mùu nlonj itirè. ²⁰ Ni tsua mìntii muu nlonj bè bìi më bi ghirè ghuu ni ìbù'ù, nji nî ghuu, kè mbentè ni bì màtaa më ni kwo ghu, ñtsa'a nî ghuu, ñkii nzwi nî àbo a itu bù. ²¹ A nànjse mbè ndirètu a mbo më a mbii më bì'i borikè si'i a ngghirè ma juu innù.

Lá mbè nù tsù a t'e'e ñka ñkwèe nti yí (mè ghàà aa tsò àtirè) bonj mbè më tse kii kwèè i ghà. ²² Bo ni bàYuda aa é? Boj wa më ki mbè yí mò'ò. Bo ni bàIsrael aa é? Mè ki mbè yí mò'ò. Bo laà mbè aa bà ngwè'è Abraham aa é? Mè ki mbè yí mò'ò. ²³ Bo swonj aa më bo ni ngànjfà'à Kristo aa é? Boj më ni ngànjfà'à ñtsya waa (mè ghàà aa tsò abàrè). Ifà'à yii më më fà'à m, i gha'a ntsya i waa. Nduu ngaa yii më më kuu a atsanj i gha'à. Nduu ngaa yii më bi ghoo gha ghu më tigè a ntsu niwo, kaa mbè më wa'à sènjè. ²⁴ BaYuda bi ghoo mè gha ngàà ji ntaà ni itì jya mighum mi ñikwa më bi tigè mma'atè tsi'i yí fùurè aa. ²⁵ Bi ghoo mè gha ngàà ji tarè ni akaantè atii, ñtwumtè gha ni ngò'ò ngaa yí fùurè, àbanjè ñki a sa'ànè më ni më ghu mum a ñki ngaa ji tarè. A nitugè ni àsi'inè, ñki i tii ni gha ngghèè nti mbii. ²⁶ A ni ikòrè nitèè jì ghà'àtè më le ntigè tsi'i a ñkonjè a ñki. Ntigè tsi'i a ntsu niwo a mbò bàgámighee. Ntswe a ntsu niwo a mbo baà bè. Ntswe a ntsu niwo a mbo bitizi Nwì. Ntswe a ntsu niwo a njò'ò àla'a, ñtswe a ntsu niwo a nta'a miwèè miwèè. Ntswe a ntsu niwo a ñki miyaa, ñki ntswe a ntsu niwo a mbo bilim ba bi mbwe'esè. ²⁷ A bè tsi'i ifà'à bo bi ñgi'i; a ni ngàà jì ghà'àtè më le tsi'i ti bwii, ñji miji bo ñji ñki i yanjè naà. A ni ngàà jì ghà'àtè kaa më wa'à ni miji mi ghà'àtè tswe; kaa ñki i nî àdigè yí le tswe, kaa wa'à ni àts'èè ki ntswe, mif'è i kó naa. ²⁸ A ñku'usè innù jì mò'ò, abe'e yii a sigè ni a nu më a njwì tsim a njim niwa'à ñlonj ngotè jù tsim. ²⁹ Nù yii më më yu'u më à bòrè kaa nu yà i wa'à kí mbòrè aa à ni ghuu aa é? Nù yii më bi kí ngghirè a wò kaa më wa'à nî àjènjè luu aa, à nî wò aa é?

³⁰ Mè bè ki kwèè nti gha, bonj më kwèè aa a ni ñjoo jya më i di'i ni më më bòrè aa. ³¹ Nwìngònj më à ni Ta bi Mmà'àmbi yí'inè Yesu yii më mbwone tì mè i tswe nî ñkum yí aa, à zi më kaa më si innù tswe. ³² Nòò wa më më le ntswe a Damascus aa, Gúmnaà njò'ò àla'a wa, nyonjè nî ñtsù Mfò Aretas, a too bisogyè më tá bi be mìntsu minjya, mbanjè ghà. ³³ Bi tigè ñninj gha a múm ñkyè ntsyasè a nî àbù'u awugè nda nsigisè, më tigè ñkhè ghu mbò.

12

Annù nlonj njèè tæ tæ bo bi innù jii më Nwì à le ndi'i a mbo Paul aa

¹ Ka më kaa à si annù yí siginè a ñka ntèrè bè aa, më ka ghèè nî mbii ki tère. Tsitsònj më ka ki swonj innù nlonj njèè tæ tæ bo bi innù jì wè jì wè jii më Mmà'àmbi Yesu Kristo à le mfi'isè ndi'i a mbo më aa. ² Mè zi mu Kristo yí mò'ò më Nwì à le lògè ñko'ò ngghèe ni ghu a aburè yii a ko'ò ntsirè aa, wa adigè yii më Nwì a tswe ghu aa, à bè më tsi'i tsò ìdò ñighúm ntso jì nikwà. Mè swonj nlonj aa ghà. Lá kaa më si nànjse ñzi më à le nnaanjse ñko'ò ngghèe a aburè. Kè à le mbaà mbè bè njèè tæ tæ ò, bèè bonj a zi tsi'i Nwìngònjè. ³ Mè kwatè ñswonj ni më më zi nù yí mò'ò yii më bi le nlògè ñko'ò ngghèe ni ghua paradiso, ñku'usè nswonj ni më kè à le mbaà nnaanjse ñko'ò a múm ìbinù yí, kè à le mbè aa njèè tæ tæ bonj a zi tsi'i Nwì. ⁴ A le ñko'ò ngghèe aa nyu'u innù jii më kaa nù mìsònj à wa'à swonj, jii më kaa mbè bi wa'à kí mbii më mbè bi swonj a mbo nù. ⁵ Mè ka ki tère lonjè aa ngaa nù ma ghù, kaa më aa wa'à kà ntèrè nlonj ngaa yà.

Tsɔ mɛ a bɛ laà, mɛ ka ki tɛrɛ aa lonɔ bɛ innu jya jii mɛ i di'i mɛ mɛ bɛ aa abɔriko ayoo aa. ⁶ Mɛ bɛ tɛ'ɛ ki lɔɔ mɛ mɛ ki tɛrɛ, bɛɔ bonj kaa mɛ ka wa'á atrɛ bɛ, nlon mɛ mɛ ka ki swonj aa tsi'i annu nɛnkonj aa. Lá kaa mɛ ka wa'á kà n̄tɛrɛ nlonj innu jú mɛ mɛ yɛ aa. Kaa mɛ si kɔnjɛ mɛ tá n̄u tsu à tigɛ nyɛ gha tsɔ n̄u yi n̄wɛ nlonj aa bɛ innu jii mɛ mɛ yɛ a n̄i n̄jɛð tɛ tɛ aa n̄tsyatɛ innu jii à yɛ mɛ ghírɛ bo bi jii à yù'u mɛ swonj aa.

⁷ A nghírɛ mɛ tá mɛ tsuu si'i ki tɛrɛ nlonj innu jii wɛ jii wɛ jya mɛ bi le mfi'isɛ ndi'i a mbo mɛ aa bi le nsɔ njonj yi mɔ'ɔ a nyá nu mɛ, i tigɛ mbɛ tsɔ ngànɔfá'a Satan mfa n̄i ngi'i a mbo mɛ, njkwɛtɛ a nghírɛ mɛ tá mɛ tsee si'i ki tɛrɛ. ⁸ Mɛ le ntsá'atɛ Nwí ngaa ji tarɛ, n̄lɔɔ a mbɔ Mmà'ambi mɛ tá à tso'ɔ njonj ya a nu mɛ lo'osɛ. ⁹ A kwi'i mɛ, "Hɔnjɛ gha yii mɛ ò tswɛ n̄i ghu aa, áa áyoo yii mɛ a ku'unɛ a mbo wɔ aa. Nlonj mɛ bi nanjɛ nyɛ midá'a ma m̄tsim a nu wɔ aa a noɔ yii mɛ ò bɔrɛ aa." Ma mùu ajánj mɛ ka kù'úsɛ bú ki nanjɛ tɛrɛ a noɔ yii mɛ mɛ bɔrɛ aa, nlonj mɛ à ni noɔ yii mɛ midá'a mi Kristo mi kusɛ ghá aa. ¹⁰ Ma mùu ajánj mɛ doritɛ a nyɛ ngi'i nlonj njkwitu Kristo. Mɛ aa ki tigɛ doritɛ a njkwɛrɛ innu jii mɛ di'i mɛ mɛ bɔrɛ aa, kɛ mbɛgítɛ yii mɛ bi bɛgítɛ n̄i gha ghu aa, kɛ ngi'i jii i kuu a nu mɛ aa, kɛ bɛ innu jii mɛ bi tso'ɔ akòrɛ ya ghu njkii mfiɛrɛ n̄i gha ghu aa, kɛ innu jii mɛ i tsyá n̄i gha laà. Nlonj mɛ a yi mbɛ a noɔ yii mɛ mɛ bɔrɛ aa, mɛ b̄an̄nɛ n̄tii.

Ajánj mɛ Paul à le si wa'a innu nlonj baKorinto aa

¹¹ Mɛ tigɛ mɛ ngaa tsɔ ajánjɛ nlonj mɛ a ghá aa á gáansɛ bú mɛ mɛ ghírɛ ma mùu ajánj aa. Áa bú bii mɛ bonj n̄i tswe n̄i mb̄an̄nɛ mbeentɛ gha aa. Nlonj mɛ mɛ laa tɛ'ɛ bɛ ayoo adánjɛ adánjɛ bonj kaa ngán̄too Kristo jii wɛ juu jya kaa i si kɔ'onɛ n̄tsyatɛ gha a ni m̄anj̄i yi tsu.

¹² Innu jii yɛyɛrɛ bo bi innu tsyámbo bo bi innu jii wɛ jii mɛ Nwí à le le nlògɛ noɔ nghírɛ mɛ ghírɛ a titi bú aa, i di'i n̄i mɛ mɛ n̄i ngàn̄too Kristo yi annu n̄n̄konjɛ. ¹³ Annu yii mɛ le nghírɛ a nu bú a bi'i n̄tsyatɛ ajánj mɛ mɛ le nghírɛ a nú ndánwí jii mɔ'ɔ aa à bɛ aa àkà le? A bɛ aa ajánj mɛ kaa mɛ le njwa'á kà ndi'i ghuu mɛ tá n̄i ka mfa njkabɛ njkwɛtɛ n̄i gha ghu aa ɛ? Mbɛ a bɛ aa ma yù ánnu, n̄i lí'inɛ mɛ ghá.

¹⁴ Yɛ n̄i à n̄i ngáá yii i ywe'e ji tarɛ aa tsitsɔnj mɛ mɛ tántɛ ibiinú gha a nzi a mbɛɛ bú. Kaa mɛ ka z̄i aa kaa wa'á ghuu ka ndi'i n̄i ánnu tsu nlonj mɛ mɛ lɔɔ aa àkɔnjɛ yuu bo bi ajánj mɛ mbɛ bi'inɛ ká mfa'a abo mɔ'ɔ aa, kaa mɛ si aa njkabɛ yùu lɔɔ. A laa mɛ a tswe n̄i njka nlɛð bitá bo bi ma, nlɛð n̄i njkabɛ a mbo boɔ byaa, kaa à si b̄an̄nɛ n̄tswe n̄i njka nlɛð boɔ byá. ¹⁵ Má ka b̄an̄nɛ ki doritɛ a mfa njkabɛ yá n̄tsim a mbo bú, i fa fa ibii nú gha, a njkwɛtɛ bú. N̄i ka wa'á gha ki njka njkɔnjɛ mɛ mbɛ mɛ nanjɛ njkɔnjɛ ghuu ma mùu ajánj aa ɛ?

¹⁶ Maa ajánj n̄i ka bii mɛ kaa mɛ le njwa'á ghuu n̄i àbɛ'è yi tsu be'esɛ a njka njkwɛrɛ njkabɛ a mbo bú, lá bú bi mɔ'ɔ bi swonjɛ n̄i mɛ mɛ le si jite n̄i njkòbɛ, njkii mbwe'esɛ n̄i ghuu n̄i ab̄an̄nɛnnu. ¹⁷ Eh eh! Mɛ le mbaa njitɛ njkòbɛ a nu bú, n̄tsya a nj̄im bɛ bya mɛ mɛ le si too a nu bú aa ɛ? ¹⁸ Mɛ le mbu'u aa mbo a mbo Titus n̄too yi bo mu Kristo yi mɔ'ɔ wa a nu bú. Ma la a bɛ mɛ Titus à le nzi aa njitɛ njkòbɛ a nu bú aa ɛ? Tigɛ bi'iyu tswe aa tsi'i n̄i n̄tii mɔ'ɔ? A le si wa'á kii n̄yonjɛ aa tsi'i n̄i ibu'u mikòrɛ ja aa ɛ?

¹⁹ Nòɔ tsu n̄i laà n̄tigɛ njwa'atɛ n̄i mɛ mɛ lɔɔ aa njkwɛrɛ átu yi'i a mbo bú. Ngánjɛ ghá! Nwí à n̄i áyɛfɛ yi'i, mɛ mɛ swonjɛ aa tsi'i annu n̄n̄konjɛ tsi'i tsɔ ngàn̄ɔfá'a Kristo nlonj mɛ innu tsim jii mɛ ghírɛ aa mbá ika'á jyá, mɛ ghírɛ aa a njkwɛtɛ bú ghu tá n̄i ka njkwe.

²⁰ Mɛ bo'ɔ n̄i mɛ noɔ yii mɛ mɛ ka z̄i aa, kaa mɛ ka wa'á yɛ ghuu tá n̄i bɛ aa tsi'i tsɔ bɛ bii mɛ bonj n̄i ni bu aa, tá n̄i ki nyɛ gha tá mɛ wa'á n̄u yii mɛ n̄i lɔɔ mɛ mɛ bɛ aa ki mbɛ. Mɛ bo'ɔ mɛ mɛ ka yi z̄i yɛ ayɔnj bo bi ághɛ'ɛnɛ, álwintɔnj bo bi n̄i yum, ánnu a njka mbɛgítɛ b̄á bi mɔ'ɔ bi fiswonj, kint̄ɛrɛ bo bi ábuurɛ innu tá i tswe a titi bú. ²¹ Mɛ bo'ɔ mɛ noɔ yii mɛ mɛ ka bú z̄i aa, Nwí à ka dirɛsɛ atú ya a titi bú. Mɛ bo'ɔ mɛ mɛ ka yi ki yɛ'ɛ nlonj b̄á bya bitsim a titi bú bii mɛ bi ghɛɛ n̄i mb̄i a njka nghírɛ innu jii bi jya jii mɛ bo le si ghírɛ a mbii, kaa mburɛti mmà'atɛ ánnu átsùurɛ, ánnu ajirɛ bo bi innu tsim jii mɛ à n̄i innu nsinj aa.

13

Jwá'ásɛ n̄lwí'in̄jim bo bi átsá'atɛ Paul

¹ A n̄i ngáá ji tarɛ i júlá mɛ mɛ ka z̄i a mbo bú aa. Tá ánnu tsim yii n̄i swonj nlonj ngáá n̄u aa, tá n̄i yɛ mɛ biyɛfɛ bi tswe ghu bi baa kɛ bi tarɛ a ndiántɛ. ² Mɛ wá'ásɛ bɛ bii mɛ bi le m̄fánsɛ ánnu a mbii aa bo bi bɛ bi mɔ'ɔ bitsim, mɛ nanjɛ wa'asɛ wa'asɛ tsitsɔnj mɛ mɛ si bi'ibo tswé aa, tsi'i tsɔ ajánj mɛ mɛ le nghírɛ wa noɔ mɛ mɛ le nzi a ngbantɛ bú a ni noɔ yii mɛ à le nywe'e ngaa ji baa, tá mɛ bu nzi bonj kaa mɛ ka wa'á n̄u tsu bú m̄ma'atɛ. ³ Tsɔ mɛ n̄i lɔɔ mɛ n̄i yɛ alɛnsɛ mɛ Kristo a gháa a nu mɛ aa, n̄i ka yɛ. Kaa à si ánnu yii mɛ a bɔrɛ aa a nu bú ghírɛ, a b̄an̄nɛ mfa'a n̄i a titi bú aa n̄i

mìdà'á. ⁴ Nloŋ mæ bi lɛ ŋkwèèntè yì a ati bàŋnè bàŋnè aa a noò yìi mæ à lɛ mbɔrə aà. Lâ tsìtsòŋ à bàŋnè ntswe ntii a ni mìdà'á mi Nwí. Ajàŋə mæ bí'í tswé ní ànnù yì mɔ'ɔ bí'ibo aa, bí'í kɪ mbɔrə. Lâ, noò yìi mæ bí'í ka zì a mbèe bu baKorinto a lèntè ànnù yuu aa, bí'í ka tswe ní ànnù yì mɔ'ɔ bí'í bí Kristo yìi a tswe ntii aa, i tigə tswe ni mìdà'á mi Nwí.

⁵ Nì ləŋtə mibì mi nú muu, ñyə mə nì tswá àbiintii yuu lɛ. Nì kwa'anə ibiinú ghuu. Nì sɪ yə mæ Kristo Yesu à tswé a nu bù aa ɛ? Mə mbə nì tsuu akwà'ánə ya wò. ⁶ Mə wà'atə mə nì ka yə mə kaa bí'í bimbɔŋ kaa bí'í sɪ kɪ ŋwo. ⁷ Bí'í bu'u mbo a mbo Nwí mæ tâ nì tsuu innù jì bi kɪ ghìrə. Kaa a wa'à bə aa bə mæ bí'í lòò ndi'i mæ tâ à bə tsi'í tsó bí'í tsyá àkwà'ánə yá. A bàŋnə mbə aa mæ bí'í lòò mæ tâ nì ka ŋghìrə ànnù yìi a ku'unə, ka mæ mbə a finə tsi'í tsó bí'í wo aà. ⁸ Nloŋ mæ kaa mbə bí'í wa'a ànnù tsu ghìrə yìi kaa a sɪ ní ànnù nɪŋkoŋ bòontə. Bí'í ghìrə innù tsim aa tsi'í ní ànnù nɪŋkoŋə. ⁹ Nloŋ mæ bí'í doritə a noò yìi mæ bí'í bɔrə nì bàŋnè ntii aà. Ànnù yìi mæ bí'í lòò a mbo Nwí aa à nì mæ tâ nì ka ŋkwi ŋkwensə ŋghɛ ní mbii. ¹⁰ Mə ŋwà'ánə lalà mə mə tswé a adigə dāŋə aa mæ mbə mə yì nzi, mə tsuu kɪ tsə'ə nì àdà'á yìi mæ Mmà'ambi à fa a mbo mə aa, a bə àdà'á mə mə ka ŋko'o ghuu ghu tâ nì kwe, kaa ŋki'í aa mìdà'á mi nsigisə bù a nsyɛ bə.

¹¹ A nlwí'isə bilim bá, filò fuu. Kwensə nì bimánjì buu, yu'ù nì ànnù yìi mæ mə swonə aà. Nì ka mbiinə bu ni bù. Nka ntswe ní mbɔɔnə, bɔŋ Nwíŋgɔŋ yìi mæ à nì Nwí àkòŋnə ŋkɪ mbə yì mbɔɔnə aa, à ka tswe bu bo. ¹² Tâ nì tsa'atə ghuu bu ni bù ñnɔŋ mighəgə muu ní aláa ntii. ¹³ Bə bi Nwí bitsim bi tsà'atə ghuu. ¹⁴ Tâ ìbɔŋ Mmà'ambi Yesu Kristo ní àkòŋnə Nwíŋgɔŋ, ní Azwí Nwí yìi mæ a boonə yì'inə aa, tâ ì tswé a mbo bù bitsimə.

Aṅwà'ànè Paul a mbô ñghòtê BaGALATIA

NJ'I'INNŪ ANWÁ'ANÈ YŪ

A aṅwà'ànè yŷ aa a le ṅṅwà'ànè Paul a mbo ñghòtê bɔɔ bi Kristo jii mæ i le ntswe a nŷ ñjɔ'ɔ ɪla'a jii mɔ'ɔ a mbu'u Galatia yii mæ baRoma le si bu'utè aà. Nŷ ñtoo yŷ ñsiginè ya a mbô ñghotè ma jŷ aa a le nzi Paul ñzi ni yu, bè ma bú bi kí ñnanşè nzi yŷ (4.13-15). BaYuda bi mɔ'ɔ bi le nzi ñswoṅè ni a mbo bè a múm ñghòtè ma jŷ mæ bo bŷtizi Nwŷ bii mæ bi mbii Kristo aa, bi tswè ni ṅka yòṅè nŷ ñṅşè Moses, ṅkii ṅghirè nŷ innu jii mɔ'ɔ jii mæ ñṅşè à le si lɔɔ aà (4.9,10,21). Bo le ntswe nŷ mbii tá bi ṅetè waa, tá bo kii nlèè nŷ ṅjwi jii mɔ'ɔ bo bi bisan, ntsuu ṅjoo jii mɔ'ɔ mæ i le ṅwa'a laa nyoṅè a ni ñṅşè aa ki jii. ṅḡanḡndi'inu ma jŷ le si swon ni mæ mbè bo tsuu a ñṅşè ki yòṅè, ṅghirè nŷ innu jii mæ bo le si dŷi aa bon kaa mbè Nwŷ a wa'a waa yweensè. BaYuda ma bú le ṅkii nswonè ni mæ kaa Paul à le ṅwa'a ṅḡanḡntoo yŷ ànnu ṅikon bè; kaa ñtoo yŷ ñsiginè ya mæ à le si swonè aa, kaa i wa'a ki ṅku'unè. Aà ànnu yii mæ a le ṅghirè Paul a ṅwa'ànè aṅwà'ànè yŷ aà.

Paul à ñanşè ntsya aa a ni aṅwà'ànè yulà ñswon a aṅan yii mæ Kristo, a ṅjim ntoo yŷ ñsiginè ya, a fi'i bè bii bi nŷn ñtŷi waa ghu nu aa, a ndábù'ù, ṅketè mŷnkŷrè mŷi mæ ñṅşè à kwèrè waa ghu aà (5.1). Ntŷgè ñnanşè nto'otè atu ànnu yii mæ a tswè ghu nlon ḡlon aà. Nwŷ, nlon ḡbɔṅ tŷ ñdúú yŷ wa, a yweensè bè ṅghirè ànnu yaa a tsinè a nsi mi'i yu nyoṅè aa tsi'i a ṅjim àbiinti, kaa wa'a aa ṅjim ifa'a nyoṅ ñṅşè bè. Yesu à le kwo a atu ati, mbii ndòò ñṅşè ya aa nlon ṅkwitú bè bii mæ à le zŷ a nyweensè aà (3.13-14).

Paul à le à tigè lɔḡè ibiinu yŷ yumbon ni àlensè, figitè aṅan mæ Kristo à le kètè mŷnkŷrè mi ñṅşè yii mæ yu le si yòṅè a mbii aà. Nòò yii mæ yu le mbii a Kristo aà yu le kwo bo yu Kristo yumbon, Kristo a tigè ṅkwetè nŷi a múm ñtswèntŷi yu, àkòrè nŷi a tigè mbè yii mæ Nwŷ a lɔɔ aà (2.20-21). Nswon mæ Nwŷ à le ntoo Mú yŷ Kristo aa mæ tá à zŷ ntsu'u atú bè bii mæ bi le si yòṅè ñṅşè, i tigè fa abwarè a mbo bo tá bo bè bɔɔ bi (4.4-5). A mbo bè bii mæ à ni bɔɔ bi Nwŷ aa, a fa ni Azwŷ yŷ yii mæ ḡhirè bi koonè ni fintà fi Azwŷ, ñtŷgè ṅghirè nŷ innu jii mæ Nwŷ a lɔɔ aà (4.6; 5.22-3). Paul yii mæ a zŷ ṅgi'i yii mæ ñṅşè à le ñṅşè a nu yu, Kristo zŷ mfi'i yŷ ghu aa, a mŷnşè ñswon mæ kaa mbè yu wa'a nú yŷ nŷ àyoo dan bú ṅka ntswoṅ ntsyatè ànnu Kristo yii mæ à le ṅkwo mfi'isè yŷ a múm ibi mbi, ṅghirè mæ tá ñṅşè wa mæ a tŷi ni mæ tá baa ṅjetè nŷ bè aa tá à tsuu ànnu tsu bú bè. Ànnu yŷ wè yii mæ a tswè ghu aa à ni mæ yu tigè àyoo yŷ fii yii mæ Nwŷ à bú ñnanşè (6.14-16).

Bi yatè aṅwà'ànè yŷ aa laà:

1. Nji'i ànnu aṅwà'ànè yŷ 1.1-10
2. Adà'a yii mæ Paul à le ṅkwèrè a mbè ṅḡanḡtoò Kristo aà 1.11—2.21
3. Ntoo yŷ ñsiginè nlon ḡbɔṅ Nwŷ 3.1—4.31
4. Aṅan mæ Kristo a kètè mŷnkŷrè a nu bè bii mæ bi bii yii aa bo bi àkòrè nŷi yaa a múm ñtswèntŷi ma yŷ 5.1-6.10
5. Ìnnu jii mæ Paul à le nswonè a nlwŷ'isè aà 6.11-18

Paul a tsà'atè ṅghotè baGalatia

¹ Aṅwà'ànè yŷ a lo aa a mbo mè Paul, ṅḡanḡntoo Kristo. Kaa a gha aa a le ṅwa'a bè tso'ɔ ntoo bè, kaa bi wa'a gha ki tso'ɔ ntsya aa a múm mbo ṅù tsu bè. Lá a gha aa a le tso'ɔ tsi'i Yesu Kristo, bo Taà Nwŷṅḡon yii mæ à le nyweensè yŷ ni niwo aà. ² Bi'i bi bilim bilim bitsim bii bi'ibo tswè aa bi too atsà'atè a mbô ñghòtè tsim jii i tswè a ala'a baGalatia aà. ³ Tá Nwŷṅḡon Taà yŷ inè ni Mmà'àmbi yŷ inè Yesu Kristo fa ḡbɔṅ nŷ ñbɔɔnè a mbo bú. ⁴ Yesu Kristo ma ḡhú à le mfa ibiinu yŷ mbi'i innu jii bi'jŷ inè mæ yu kwèrè yŷ inè a mbô ṅḡu'ù yŷ mbi yŷ la ni ṅkòṅ Nwŷṅḡon Taà yŷ inè. ⁵ Tá ñḡha'a tá ni tswè ghu mbo nlwŷ'i nŷṅkonè. Amen.

Ntoo yŷ ñsiginè yŷ mfiurè yŷ bi'inè swonè aà

⁶ A tsya gha mæ, kaà àḡha'a a burè tŷi sà'atè, ni burè ṅka mma'atè nŷ ṅù yii à le ntwonè ghuu, ntsya a ṅjim ḡbɔṅ Kristo aa, ñtŷgè mbii ni ñtoo yŷ ñsiginè yŷ danè. ⁷ Kaa mè si swon aa mæ ñtoo yŷ ñsiginè yŷ dan i tswè ghu. Lá bè tswè ghu bii bi fa ṅgi'i a mbo bú, mbuurè nŷ itú juu, ñlɔɔ nŷ ṅkwensè ñtoo Kristo yŷ ñsiginè yŷ. ⁸ Lá, mbè bi'i t'e'e, kè angel a lo a aburè nsiḡ ṅka nswon ntoo yŷ dan ntsyatè ya yii bi'i lèè nte'e mfoo nswonè a mbo bú aa, bon ḡdòò i tswè ghu atú. ⁹ Aṅan mæ bi'i t'e'è ñswon a mbo bú aa, mæ bú

ɲkwatə nswonə a mbo bù mē, mbə ɲù tsù ka nswon ɲtoo yì dān ɲtsyatə ya mē nì lèè ɲtɛ'ɛ mfoò ɲkwɛrə aa, bon ɲdòò ì tswɛ ghu atù.

¹⁰ Ma yù a finə aa tsi'í tsò mē tigə nloɔ mē tá bè beentə gha, kə a ni aa mē mē lòò mē Nwí beentə gha aa ɛ? Kə mē lòò àà ɲghirə mē bè ka ndoritə aa ɛ? Mə bə ki lòò bə mē mē ki ghirə tá nù bè ka mbonə bon kaa mē sɪ ɲgàɲàfà'a Kristo bə. ¹¹ Bilim bá, mē lòò mē tá nì zi mē ɲtoo yì ɲsiginə ya mē mē le nswonə a mbo bù aa, kaa ì le ɲwa'á aa yì ɲù mäsɔɲ bə. ¹² Kaa mē le ɲki'ì aa a mbo ɲù kwɛrə. Kaa a le wa'á ɲù a mbo mē ki ndi'ì. Lá ì le mbàɲnə ɲzi ntsya aa a ɲjimə ajàɲ mē Yesu Kristo yu mbon ə le ndi'ì a mbo mē.

¹³ Nlon mē nì lèè ɲyu'u a ajàɲ mē ɲtswé yà yì mbii a múm ànnù Nwí baYuda ì le mbə aa. A ajàɲ mē mē le si naɲsə ntsɔ'ɔ nì àkórə ɲghotə Nwí tsi'í nì mitì, ɲloɔ nì mē mē burə bwesə tsi'í bwəsə. ¹⁴ Mə le ntsyatə ɲkɛɛ yà a múm ànnù Nwí baYuda tsi'í ɲtsimə, ɲnaɲsə mfa ibiinú gha a nyon ɲnɔɲsə bità bi bitaa bi'ì. ¹⁵ Lá nòò yii mē yu wa yii mē à le nɛ'ɛ mfoò ntsɔ'ɔ gha mbon tá bi jwe gha à le ntwonə gha ntsya a ɲjim ibon yì, ¹⁶ ndoritə mē yu di'ì Mú yì a mbo mē, mē mē tigə ɲka nswon ɲtoo yì siginə ya mbi'ì ɲgaa yì a mbo bitizi Nwí aa, kaa mē le ɲki'ì adi'itə a mbo ɲù mäsɔɲ maa noò kwɛrə; ¹⁷ kaa ɲki'ì kɔ'ɔ ɲgheɛ a Yerusalem a mbo bè bii mē bi le mfoò mbə ɲgàɲntoo Kristo ti mē aa. Mə le mbàɲnə ɲlo ɲghɛɛ gha a ala'a Arabia, ɲghirə mbù ɲtigə mbi a Damascus.

¹⁸ Hòò ì kà mē aa ntsya jì tarə mē kɔ'ɔ ɲghɛɛ a Yerusalem a ɲghantə Cephas, ɲtswe bi'iyu ɲjwi ɲghúm ɲtsò ɲtaà. ¹⁹ Lá kaa mē le ɲki'ì gha ɲgàɲntoo Kristo wa yì tsù yə ntsyatə Jems yii mē à nì muma bi Mmà'ambi aa. ²⁰ (A múm innù jù mē mē ɲwà'ànə a mbo bù aa, a nsi mi'ì Mmà'ambi, kaa mē si innù tswɛɛ.) ²¹ Mə le ɲtigə mbu nlo ghu ɲgheɛ a mbù'u Syria nì Cilicia. ²² Kaa ɲghotə Kristo jya jii ì le ntswe a Yudea aa kaa ì burə ti nsi gha zì. ²³ Bo le si yu'u aa tsi'í yù'ù bi swonə nì mē, "Nù wa yii à le si tso'ɔ akórə yì'inə aa a tigə nseensə annù abiintii mà ya mē à le si lòò a bwesə aa." ²⁴ Bo le si tigə ɲgha'asə nì Nwí mbi'ì ɲgaa yà.

2

Annù Paul bo bi ɲgàɲntoo Kristo jì mɔ'ɔ

¹ Hòò ì tsyà mē ɲghúm ɲtsò jì ɲikwà, mē bù ɲkɔ'ɔ ɲgheɛ fu a Yerusalem bi'ì Barnabas. Bi'ì kà mē aa ɲgheɛ aa, ɲlogə Titus bi'ibo gheɛ. ² Mə le ɲkɔ'ɔ ɲgheɛ aa ajàɲ mē Nwíɲɔɲ ə le ndi'ì a mbo mē aa. Mə kò'ɔ mē ɲgheɛ, ntsi'ì bitsyasə, a tswé tsi'í bi'ibo, mē nɔɲsə ɲtoo yì ɲsiginə ya mē mē le si swon a mbo bi tizi Nwí aa a nsi bo tá ghirə mē ifà'á gha yii mē mē le si fà'á aa, nì yii mē burə ki fà'á aa, tá ì tsuu a dāɲə dāɲə tsyà. ³ Kaa ɲù tsù à le ɲki'ì Titus yii mē bi'iyu le ntswe aa gaansə mē tá bi ɲetə yì ka mē à nì ɲù bəGrikia laa aa. ⁴ Ka mē bè bi mɔ'ɔ le ɲka nloɔ mē bi ghirə yì ì nì ibù'ù aa, bè bi mɔ'ɔ bii mē bi le ɲɛ'esə ɲkuu a titi bi'ì, mbagilə nì mē bo nì bilim bi'ì a ɲjim Kristo, ɲkuu aa mē bo bə tsi'í tsò bitswɛrə, mē bi yə ajàɲ mē bi'ì tswə ntswé yì'í kaa ànnù yì tsu a wa'á nì yì'ì kwɛrə, ɲlon ajàɲ mē bi'ì tswə nì ànnù yì mɔ'ɔ bi'ibi Kristo Yesu aa, ⁵ lá kaa bi'ì le wa'á ɲgoo a mbo bo bii a nì mú àtii noò bə, ta ləə ànnù ɲɲkon yii mē a tswə a múm ɲtoo yì ɲsiginə ya a mbo bù.

⁶ Bə bya mē bi lentə nì waa tsò bitsyasə aa, (mə swon laa nlon mē kə mbə bo bə bitsyasə kə ɲgan, kaa ma ya a sɪ annù tsu a mbo mē bə. Kaa Nwíɲɔɲ ə si bə lentə nyonə aa a nì ɲkirə yàà). Kaa bo le ɲwa'á ànnù yì fii yì tsu a mbo mē di'ì. ⁷ Bo le mbàɲnə nyə bə mē, bi fà mē ɲtoo yì ɲsiginə ya mē mē gheɛ nì yu a mbo bitinətə, tsò ajàɲ mē bi le ɲki mfa a mbo Peta mē à gheɛ nì yu a mbo binətə aa; ⁸ (ɲlon mē ɲù yii mē à le mfa midà'a a mbo Peta mē tá à gheɛ ɲka mfa'a a mbo baYuda aa, à ki mbo yu mē à fa midà'a mē tá mē gheɛ ɲka mfa'a a mbo bitizi Nwí aa.) ⁹ Ajàɲ mē Jems nì Cephas nì Jon, bii bi le mbə ntə'ə ndanwi maa noò aa, le nyə ibon yii mē Nwí à le ɲghirə a nu bi'ì aa, bo le ɲtigə mfa abo nì mē nì Barnabas ɲtsa'atə yì'ì ghu a ndi'ì mē bi'ibo fà'a aa abo mɔ'ɔ, ɲtigə mbeentə mē tá bi'ì gheɛ a mbo bitizi Nwí tá bo baynə ɲghɛɛ a mbo baYuda. ¹⁰ Ànnù yii mē bo le mbù ɲnaɲsə wa'atə a mbo bi'ì aa a bə mē bi'ì ka nlentə ɲgàɲɛfumə jii ì le tswə a titi ɲghotə aa. A tɛ'è mbə ànnù yii mē mē le si naɲsə ɲwa'atə a ɲghirə.

Paul a le wenə Peta a ala'a Antiokia

¹¹ Nòò yii mē Peta à le nzi a ala'a Antiokia aa, mē le ɲghàantə yì a titi bè ɲlon mē a le mfɛ'è ɲlaa mē à le ɲghirə ànnù a wa'á kù'unə. ¹² Nlon mē mbon tá bè bi mɔ'ɔ bii mē Jems à le ɲtoo aa bi zì, à le si jinə bo bi bitizi Nwí. La nòò yii mē bə bya le nzi aa, a tigə ɲtsu'utə nì waa nlon mē à le si bo'ɔ bə bya mē bi tii nì ànnù ɲjɛtə bə aa. ¹³ Bilim bi'ì bi mɔ'ɔ bii bi le mbə baYuda aa bi le ɲlòginə ɲtigə mbagilə tsi'í tsò Peta. Tsi'ì Barnabas à le ɲkii ɲtigə nloɔ mē yu ki bagilə yonə nì waa.

¹⁴ Nòò yìi mæ mè le nyø mæ kaa nìghàà nyaa ni le ñwa'à tsinø nloñ annù nîñkøñø ntoo yì ñsiginè ya aa, mè le ñghàà a mbo Peta a nsi bo, mbetø yi mæ, "Wò yìi mæ ò ni ñù baYuda mbaññø ntswe nî ñtswëntii yò tsi'i tsò tizi Nwí, kaa ñki'i tswæ aa tsi'i tsò ñù baYuda, mbø ò tigè ñgaansø bítizi Nwí mæ bi ka ntswe ntswëntii yàà tsi'i tsò baYuda aa mæ akæ aa e?"

BaYuda bo bítizi Nwí ka yì yweenø aa a ñjimø àbiintii"

¹⁵ Bì'inè bii mæ bì'inè ni baYuda bí jwe jwe, kaa ñki'i bø "ñgãñghìrønnù jì bi, bítizi Nwí" bð, ¹⁶ bì'inè zi mæ Nwí a ghìrø annù ñù a tsinè a nsi mi'i yu ntsya aa tsi'i a ñjimø àbiintii a nu Yesu Kristo. Kaa bi si aa ñjim ñghìrø innù jii mæ nòñsø a lòò aa tsya. Bì'inè ki mæ mbii Kristo Yesu mæ tá Nwí a ghìrø innù jii'inè tsinè ntsya aa a ñjim àbiintii a nu Kristo, kaa ñki'i bø aa a ñjim ñghìrø innù jii mæ nòñsø a lòò aa tsya. Nloñ mæ bì'inè zi mæ kaa mbø bi wa'à ghìrø mæ tá innù ñù tsinè a nsi mi'i Nwí ntsya aa a ñjim innù jii mæ nòñsø a lòò aa.

¹⁷ Ajàn yii mæ bì'inè lòò mæ tá innù jii'inè ì tsinè ntsya a ñjim àbiintii a nu Kristo aa, mbø bi yø mæ bì'inè ki mbø aa ñgãñghìrø innù jii bi tsi'i tsò bítizi Nwí, a tigè ñdi'i aa mæ Kristo àà ñgãñfà'à innù jii bi aa e? Kaa mbø a wa'a mæ aa ajàn bð. ¹⁸ Mbø mè bu nlòginè ñka mbòò nî nòñsø wa mæ á le mfòò ñsa'a tsi'i mè aa, boñ mæ aa di'i ibiinnù gha aa tsi'i tsò ñù yii mæ a wò nòñsø. ¹⁹ Nloñ mæ, ntsya a ñjim nòñsø, mè leè ñkwo a mbo nòñsø mæ mbø mè tswëntii a mbo Nwí. ²⁰ Bi leè ñkweentø gha a ati bàññè bàññè bi'i Kristo, kaa si mè bø mæ bu ñtswe nî ntswentii yà, à ni Kristo mæ a tswè ntswëntii a múm nu mè. Ntswëntii yii mæ mè ki ntigø ntswe ni yu a múm ñjyãnu aa, mæ tswæ aa a múm àbiintii a nu Mu Nwí yii à le ñkòñø gha, mfa ibiinnù yi ñloñ ñkwitù ghá aa. ²¹ Kaa mè si aa ibòñ Nwí wa bwesø, ñloñ mæ bi bø ki ghìrø tá innù ñù aa ntsinø a nsi mi'i Nwí ntsya aa a ñjim nòñsø boñ Kristo à le ñkwo aa a atù àdãñø dãñø.

3

Annù nyu'unø nòñsø bo annù àbiintii

¹ Wøc, ñtìrø baGalitia! A ghuu aà a fumsø wò aa e? Tigø bi leè ñnañsø ñke'èñø a mbo bu nî ñsi nî ñsi a laa, ajàn mæ bi le ñkwèentø Yesu a ati bàññè bàññè aa e? ² Nì løø mè bètø ghuu tsi'i nî àbetø yúlà. Nì le ñkwèrø Azwí Nwí ñyønø aa a ñjim ajàn mæ nì le si ghìrø innù jii mæ nòñsø a lòò aa kè nì le ñkwèrø nyønø a ajàn yii mæ nì le nyu'u ntoo yì ñsiginè ya mbii aa le? ³ Nì laa ñjntè bø laà aa e? Nì le nlòginè annù a múm Azwí ntigø nlòò mãñsø a múm ñjyãnu aa mæ akæ aa e? ⁴ Innù jii ghá'àtè jii ni le nyø aa, i tsya aa àdãñø àdãñø aa e? Mbø a bø yii mæ i tsya aa adãñø dãñø boñ. ⁵ Nù wa yii mæ a fa Azwí yi a mbo bu, ñkii mfa' a nî innù jii yeyèrø a titii bu aa, a fà'a à ñloñ mæ ni nyu'unø nòñsø kè ñloñ mæ ni yu'ù ntoo yì ñsiginè ya mbii aa e?

⁶ Nì wa'atø annù Abraham. "À le nnij ntii yi a nu Nwí, Nwí a tigè ñløgø yi tsi'i tsò ñù yii innù jii i tsinè a nsi mi'i yu." ⁷ Ma múu ajàn nì yø mæ àa bð bii mæ bi tswè nî àbiintii aa mæ à ni bòò bi Abraham. ⁸ A mbii mbii nìghàà ni Nwí ni le ñghìrø a nañsø ñlaa mæ Nwíngòñ à ka yì ghìrø tá innù bítizi Nwí tá ì tsinè ntsya aa a ñjimø àbiintii. Nwí à le ñkà'à a mbo Abraham a mbii mbii ñswoñ mæ, "Mè ka yì tsyà a ñjim wò i ñij mbòòñø a nu bð bi itoo ì tsimè." ⁹ Ajàn mæ Abraham à le ntswe nî àbiintii Nwíngòñ a ñij mbòòñø ghu nu aa, ñù ñtsin yii à tswè nî àbiintii aa, Nwíngòñ àa kii ñij mbòòñø ghu nu tsi'i maa ajànø.

¹⁰ Bð bii mæ bi te'e atù yaa a ñka mfa'a bø annù yii mæ nòñsø a lòò aa, bo tswæ aa a múm ñdòò, ñloñ mæ bi ñwa'anø a múm añwà'anø Nwí mæ, "Ndòò a atu ñù yii mæ kaa à si a múm innù jii mæ bi ñwa'anø a múm añwà'anø nòñsø aa tsi'i tsim lwí'i, kaa wa'à kii ñghìrø aa." ¹¹ Tsitsòñ a laa mæ kaa mbø innù ñù i k'i' tsinè a mbo Nwí ñyønø aa a ñjimø ajàn mæ a yu'unø nòñsø. Nloñ mæ bi ñwa'anø a múm añwà'anø Nwí mæ, "Nù yii mæ innù jii i tsinè ntsyà a ñjimø àbiintii aa, à ka yì tswè ntii." ¹² Lá kaa nòñsø kaa à si a nî annù tsu a ñghìrø nî àbiintii tswé. Bi bàññø ñjwà'anø aa bø mæ, "Nù yii mæ a ghìrø innù tsim a ajàn mæ nòñsø a lòò aa, à ka yì tswè ntii i tsyà aa a ñjim nòñsø." ¹³ Kristo à leè ñtsu'u atù yì'inè a nî ñdòò nòñsø ya a atu bì'inè, a ajànø mæ yumbòñ à le mbøn ntigø ndòò ñloñ ñgaa yì'inè aa. Nloñ mæ bi ñwa'anø mæ, "Ndòò a atu ñù ntsim yii à jèññø a atu ati aa." ¹⁴ Kristo à le ñghìrø ma yú aa mæ mbòòñø ya yii mæ Nwíngòñ à le ñkà'à a mbo Abraham aa, tá bi fa a mbo bítizi Nwí ntsya a ñjim Kristo Yesu. Tá tá bì'inè tigè ntsya a ñjimø àbiintii ñkwèrø Azwí Nwí ya mæ Nwíngòñ à le ñkà'à aa.

Nòñsø bo bi innù jii mæ Nwí à le ñkà'à aa

¹⁵ Bilîm bâ lâə mə logə a figè a nî ànnù nù mäsöñhè, kaa mbê bə biinè annù, njwarè akàà ghu, bəə boñ kaa mbə yî mò'ò a wa'á annù ya kwensè kè ñku'usə. ¹⁶ Nwîngöñ à le ñkà'a innù jya aa a mbo Abraham bo bì a mbo mú yî à le mfè'è ghu ñgwè'è aà. Kaa añwà'ànə Nwî a si swonjə aa mə, “bo bì a mbo bə bî” a ndi'i mə à ni bə bî nnò. Bi bāñnè ñghaa annù aa nlonjə nù yî mfuürè, “Bo bì a mbo mú ghò”, nù ma ghú a bə aa Kristo.

¹⁷ Annù yî mə mə swonjə aa a bə aa mə, Nwîngöñ à le njwarè akàà bo Abraham, ñka'a mə yu ka lâə akàà yá. Nónsè wa mə bi le ñka ñghirə aa, le boñ ilòo i tsyà mə ñkhi ji nikwà ni mighum mi ntarə aa, kaa mbə a ki'i ñgi'i wa ni àkàà ya ta, mbwəsə ñkà'á Nwî. ¹⁸ Nlonj mə mbə a bə yî mə Nwî a fa njoo a mbo bə nyonjə aa nónsè, boñ kaa à si aa ñkà'á yî ya bú nyonjə. Lá bî'inè zi mə Nwî a fa njoo nyonjə aa a njîm ñkà'a ya mə à le ñkà'á a mbo Abraham aà.

¹⁹ Ifà'à nónsè i tigè mbə aà àkè aa e? Bi le ñkù'üsè nónsè aa mə tá à ka ñghirə tá bə aa nzi innù jî bì, a ki ñtswe nà ñtswe ñghèe nywe'e wa noò mə mu Abraham wa yî mə ñkà'a ya i le ñtswe nlonj ñgaà yî aa à ka zi aà. Bi le si fa nónsè waa a mbo bangel nù mäsöñ a tigè ñtəə a titi bangel bo bì bə. ²⁰ Lá kaa bi si nù titi bu nlòò ñlonj mə annù ñkà'a ya aa a ghirè nù yî mfuürè, Nwî yî mə a ghirè aa a bə aa tsi'i yu yu yî mfuürè.

Nji'i annù yî nónsè à tswe ghu aà

²¹ A tigè ñdi'i aa mə nónsè a ligitə aa ñkà'á Nwî aa e? Njanj, kaa a si ma aa ajàn bə. Nlonj mə à laa bə mə nónsè mbə a ghirè bə tswe bitii bəə boñ mbə bi ghirè annù bə a tsinè ñtsya a njîm nónsè. ²² Lá añwà'ànə Nwî a swonj mə mbi ñtsim i tswe aa mum midà'á mi innù jî bì. Maa ajàn mätəñnè mya müi mə Nwî à le ñkà'á, ñtsya a njîm abiinti a nu Kristo Yesu aa, bi fa aa a mbo bə bii bi bii aà. ²³ Mbəñ tá noò abiinti wa zi, nónsè à le mfi'i yî'inè tsi'i tso ñgəñtsan, nyu'utə nî noò wa yî mə bi le ñghirə annù abiinti a fe'è ñlaa aà. ²⁴ La a bə mə nónsè à le si bu'utə nî yî'inè mbəñ tá Kristo à yî nzi. Mə tá bi tigè ñghirə tá annù yî'inè tsinə a nsi mi'i Nwî ñtsya a njîm abiinti. ²⁵ Tsitsöñ, ajànə annù abiinti a zi mə aa, kaa bî'inè si bú ñtswe aa a nji'i mikorə nónsè.

²⁶ Nlonj mə a mum Krito Yesu, bú bitsim tigè mbə aa bə bə bi Nwî ñtsya a njîm abiinti. ²⁷ Nlonj mə bú bitsim bii mə bi le mmurə ghuu a ñki a mum Kristo aa, ni mə'á mə Kristo a nu bú. ²⁸ Kaa kwensə à si a titi nù baYuda bo bitizi Nwî bú ñtswe. Kaa kwensə à si a titi abu'u bo nù yî à si bu'u bə aa bú ñtswe. Kaa kwensə à si a titi ñumbəñnè bo mǎngyè bú ñtswe. Nlonj mə bú bi tsim ni tigè mbəə nù yî mfuürə a mum Kristo Yesu. ²⁹ Mbə a bə yî mə ni bə bi Kristo, bəə boñ ni bə aa bə bə bi Abraham, mbə bijibindá bi, ajàn mə Nwî à le ñkà'á aà.

4

¹ Lá, ñjinda yî mə à bürə ni múnkhə aa kaa si bônjə ñtsya abu'u ka mə njoo taà yi tsim i ni ji aa, ² ñlonj mə à tswe ni ñtugitə yî a lentə nii bo bì nù yî mə a lentə njoo ji jya i ywe'e noò wa yî mə taà yî à le nləə mə bi kaa fa joo jyá tsim ghu mbo aà. ³ Aá ajàn yî a ki mbə ni bî'inə aà; noò yî mə bî'inə le mburə bônkhə aa, bî'inə le ñki mbə ibu'u a mbo izwî jîi mə i le si sa'a mbi aà.

⁴ Lá noò à leè ñnanjə ñku'u, Nwî a too Mú yî, mǎngyè a jwé yi, njwe yi aa múm nónsè, ⁵ mə tá à zi ntsu'u atu bə bii mə nónsè à le si bu'utə waa, mə tá Nwî à tigè nləə yî'inè ni bə bî. ⁶ Tsitsöñ, a ndi'i mə ni ni bə bî, Nwî à toò mə Azwî Mú yî a kuu a mum mǎnti ni ñtigə nyə'ə ni mə, “Taà! Taà ghà!” ⁷ Ma múm ajàn, ò tsyà mə a njîm Nwî kaa wa'á abu'u bú mbə, ñtigə nù, mbə yî ò ni mu aa, ñki ñtigə mbə aa ñjindá.

Ajàn mə Paul à le si wa'a innù ñlonj ñga a ba Galatia aà

⁸ Wa noò yîi mə kaa ni le njwa'á Nwî zi aa, ni le mbə aa ibu'u a mbò izwî mbi jù jii kaa si bînwî bə aà; ⁹ la tsitsöñ mə ni zi mə Nwî aa, kə mə Nwî à zi mə ghuu aa, mbə ni tigè mbu ñka nlòo mbù mbii ñghèe a mbo izwî tí adà'á jya mə i ka nsa'a ghuu aa mə akə aa e? Ni bú ñlòo a mbə ibu'u jya aa e? ¹⁰ Ni ba'atə nləə ni njwi, bisan, bîndò, bo bì ilòò! ¹¹ Mə bə'ò mə mə le ñghènsə noò ghà mfa'a a atu bú aa tsi'i adànə dāñə.

¹² Bilîm bâ, mə bu'u mbo a mbo bú, ni bə tsó mə, maa ñghè mə tigè mə ñki mbə tsi'i tsó bú? I yî ywe'e tsitsöñ, kaa ni si annù a mbo mə fānsə. ¹³ Ni zi mə a le ñghirè ñighòò mə mə swonj ntoo yî ñsiginə ya a mbo bú wa noò ñtsyambii. ¹⁴ Ka mə annù ñighòò ya ya a le mbəñ ñtigə akwà'ànə a mbo bú aa, kaa ni le njwa'á gha ka nfoonsə kə ñts'a, ni le mbəñnè ñkwerə gha tso angel Nwî, kə tsi'i tsó Kristo Yesu yumbəñə. ¹⁵ Maa noò ni le si nanjə ndoritə a nu mə, ñidorə mà nya ni ghèè mə aa fə aa e? Mə ni ayəfə mə ni le mbaa nzi ntwe'e mi'i muu boñ ni le ntwe'e mfi'i mfa a mbo mə. ¹⁶ Mə tigè mə mbə aa ñgəñkəbáà ghùù ñlonj mə mə swönjə annù ññkonj a mbo bú aa e?

¹⁷ Bè bya bi tii nî annû yuu mbwe'esè aa ghuu mæ nî bii njâm yàà, kaa wa'a lòò àà ñghìrè ìbòŋ a nu bù, bi lòò aa mfaàtè yì'inè, ta nî tìŋè mbeentè waa. ¹⁸ A bɔŋə a ŋka ntii a nî annû ñû mæ mbè bi ti lòò aa ñghìrè ìbòŋ ghu nû, a ku'unə a ñghìrə ma la aa a ñgòŋ bìnòò bítisim, kaa ki'i aa tsi'i noò yii mæ mæ tswè bi'inè aa bè. ¹⁹ Bòò ba bii mæ kòŋè aa, mæ tìgè mbè aa tsò mǎŋgyè yii mæ à tsìgè mu aà, ñyu'u nî ñyanə nywe'e nòò yii mæ bù ka yi tìgè tswè nî mǎrè Kristo aà! ²⁰ Mə yə'ətè mæ boŋ mæ laa ntswe bi'inè tsítisòŋè, tá zi ajàn yii mæ mbè mæ kwensè ñji yà, ñloŋ mæ átú ya a buurè nloŋ űgaa yùù!

Alènsə Hagar bo Sarah

²¹ Swonj nî ghâ, bù bya bii mæ nî lòò mæ nòŋsè ka mbu'utə ghuu aà, nî yu'u annû yii mæ nòŋsè a swonj aa è? ²² Bi űwa'anə mæ Abraham à le ntswe nî bɔɔ mbǎŋnè bi baà, yii mò'ɔ a bə mù àbù'ù, yii mù'ɔ kaa a wa'à mù àbù'ù bə. ²³ Bi le njwe mù àbù'ù wa aa tsi'i ajàn yii bi jwe bɔɔ bítisimè. Lá mu mǎŋgyè wa mæ à le wa'á abù'ù bə aa, bi le njwe nyonj aa ajàn mæ Nwí à leè mfoó űkà'à aà. ²⁴ Bi figinè aa annû nî annû bǎŋgyè ma bù. Bǎŋgyè ma bù bi baa bə aa ikàà ji baà. Yì mfùùrè à lò aa a nta'a Sinai, ñjwe nî bɔɔ bii mæ à nî ibù'ù aà. Mǎŋgyè ma ghú a bə aa Hagar. ²⁵ Hagar à təə aa a nî nta'a Sinai wa a ala'a baArabia, ntsusə aa Yerusalem tsítisòŋ yii à tswè a ndábù'ù bo bi bɔɔ bi aà. ²⁶ La Yerusalem wa yii a tswè a aburə aa, kaa à si a ndábù'ù tswè, àa yu mbə ndè yì'inè.

²⁷ Nloŋ mæ bi űwa'anə mæ,

“Ka ndoritə mbá áfirè mǎŋgyè yii kaa à leè wa'à jwe aà.

Lògìnə űka ntòŋnə mba wó yii mæ ò leè űwa'á mu tsìgè ñyu'u nyanj aà;

ñloŋ mæ bɔɔ bi mǎŋgyè wa mæ bi le si mmè'ènè nî ghu aa, bi ghá'à mē

ñtsyatə bɔɔ bi mǎŋgyè wa yii mæ à yò'ɔ ntswe a ndádoò aà.”

²⁸ Tsítisòŋ, bɔɔ bi maà, bi'inè, tsi'i tsó Isaac, bə aa bɔɔ bii mæ Nwí à le űkà'à aà. ²⁹ A ki mbè tsítisòŋ aa tsi'i a ajàn mæ a le mbè maà noò aà. Mu wa mæ bi le njwe tsi'i a ajàn mæ bi jwe bɔɔ aa, à le si tso'ɔ akòrə mu wa mæ bi le njwe ñtsya a njim midà'à mi Azwí aà. ³⁰ La ñghàà nî Nwí nî swonj aa mæ akə aa è? “Furə abù'ù mǎŋgyè ya bo mù yì wa. Wa mù àbù'ù wa mbè bo mu mǎŋgyè wa mæ à si abù'ù bə aa wa'á nda jì.”

³¹ Ma mùu ajàn bɔɔ bi maà kaa bi'inè si aa bɔɔ bi abù'ù mǎŋgyè bə, bi'inè bə bɔɔ bi mǎŋgyè yii kaa à si abù'ù bə aà.

5

Kaa mu Kristo à si abù'ù bù mbè

¹ A ñghèe a nî annû mbè abù'ù, Kristo à kètə mē mǎŋkìrè mi abù'ù a nu bi'inè, mæ tá bi'inè tsuu ibù'ù bù bə. Bi'inè təə ntii ntsuu bù lògè ikò'ɔ abù'ù i nìŋ a tɔŋ bi'inè.

² Yè nî, mæ Paul, mæ swonj a mbo bù mæ nî bə mà'atə mæ tá bi jètə ghuu, bəə boŋ kaa Kristo à si ghuu nî annû tsu burə űkwetə kwetə bə. ³ Mə ku'usə mbù nswonj a mbo bù mæ ñù ñtsim yii à ghèe bi jètè yi aa, à tswè nî ñlèə nòŋsə wa tsi'i ñtsimè. ⁴ Bù bya mæ nî lòò mæ tá annû yuu a tsinè bu bi Nwí nyonj bə a njim nòŋsə aa, nî kwyyènè mē ghuu bu bi Kristo, mfe'e ghuu a mùm ibòŋ Nwí. ⁵ I ghèe nî bi'inè, bi'inè bə mæ Nwìŋgòŋ à ka ñghìrə innù jì'inè tsinè i tsya a njim midà'à mi Azwí yi, nyonj a njimè àbìintii yì'inè.

⁶ Nloŋ mæ a mum Kristo Yesu, kè bi jètè ñù, kè bi wa'à yi jètè boŋ kaa ma ya à si nî annû tsu tswè. Annù yì tinsè à laa mbè àbìintii yii mæ a fa'à ñtsya nî a njimè àkòŋnè.

⁷ Nî kì si ghìrè tsi'i siginè a tìgè mbù kìŋə wo űkìŋə ghuu mæ nî tsuu annù nìkòŋ ki yu'unə aa le? ⁸ Kaa ajàn mæ bi twèe ñmòntè juu aa, kaa sî Nwìŋgòŋ mæ à le ntwonjə ghuu aa twèe. ⁹ Bi'inè zi mē mbè'è ábaa i bə tsi'i mu ñi mbəŋnə mbè'e űkyá ábaa ñtsimè.

¹⁰ Mə ñansə bii mæ, a nî ikùm Mmà'àmbi kaa nî ka wa'á annù ñù dàn bii ntsyatə yá. Tá isa'a Nwí i kuu a nu ñù wa mæ a fa űgi'i a mbo bù aà, kè ñgàn à laà ñte'e mbə aa wo.

¹¹ A ñghèe a nî ñgàà ya bilim bá, mbè mæ ghèe nî mbii bu űka nswonjə nî mæ annù jètə bə à nî annù yii mæ bi tswè nî ñghìrə, boŋ baa bù tìgè kì tso'ɔ akòrə ya aa à si ya? Mbə a bə maa ajàn bəə boŋ annù yii mæ mæ swonjə annù ñloŋə abàŋnè àbàŋnè Kristo aa, kaa à ka wa'á űgi'i bù mbè. ¹² Mə kòŋtə mæ bə bya mæ bi fa űgi'i a mbo bù aa, tá bi ñansə tsetè idìgè nú jyaa.

¹³ Nloŋ mæ Kristo à le ntwonjə ghuu mæ nî fe'e a ndábù'ù mbá bilim bá. Lá nî tsuu tìgè lògè abwarə mà ya a űka ñghìrə innù nnyánu ghu. Tá nî bəŋnə ntsyá a njim akòŋnè ñka mfa'a nî a mbo bù nî bù. ¹⁴ Nloŋ mæ mbè bi lwensè nòŋsè wa ñtsim nî ñghàà nî fùùrè mæ, “Ka ñkòŋnè ndám ghò tsi'i tsó ajàn mæ o kòŋ ibii nú gho aà.” ¹⁵ Mbè nî bəŋnə ñka nloontè nî ghuu, ñkii ñlèənsə ghuu bu nî bù, náá ñtsyesə ghuu boŋ nàa bwèesə ghuu bu nî bù.

¹⁶ Annu yii mæ mæ swonj a mbo bù à ni mæ, ni ka ntæ akòrè nizi yuu a múm Azwí tá ni wa'á ká ng'híræ aa bê innú jya mæ n̄jyánu yúú i yè'ètè aa. ¹⁷ Nlonj mæ innú jii mæ n̄jyánu i yè'ètè aa, i tonè bo bì innú jii mæ Azwí a yè'ètè aa. Innú jii mæ Azwí yè'ètè aa, i kii ñtonè bo jii mæ n̄jyá nu yè'ètè aa. Nlonj mæ, n̄jyúnu bô Azwí tswæ aa tsó ng'ãnkábàà, ñkĩnjè nõo mæ ò wa'á annú tsu ka ng'híræ yii o lóo ng'híræ aa. ¹⁸ Lá mbê Azwí Nwí a ka n̄tswasè nõo, bonj kaa ò si aa a n̄ji'í mikòrè nõnsè bô ñtswæ. ¹⁹ Innú jii n̄jyánu i ghírè aa i laa: Mbæ annú ajirè, mbæ annú nsin, ìbuurènnú, ²⁰ innú mmii m̄nkobè, innú b̄sòrè, kábàà, àyòñ, àghè'èné, àlwintón, annú nlóo tsi'í àyoo annú, annú nyatè bè, annú a n̄tswæ a n̄jim n̄jim, ²¹ ng'hè'èné ñjoo bê, annú nno mbaanè, annú ntii a n̄ji bô mbuu innú ma jú. Mæ bù n̄jwa'asè ni ghuu tsó ajàn mæ mæ leè n̄foo n̄wà'àsè a mbli aa mæ, bè bii bi ghírè ijàn innú ma jú aa, kaa baa yi wa'á a múm annú nifò Nwí kuú. ²² Lá fintá fi Azwí Nwí b̄ãnjè mbè, àkònjè, mbæ n̄idorè, mbæ mbòonè, àtãnjèntii, àbònjèntii, ng'hírè innú jii siginè, ñka mfa'a ni ntii gho tsim, ²³ ñka mbòonè, ni ñtswá ìbiiinu. Kaa nõnsè yi danj yii a tuu ma jú innú aa kaa à si bô. ²⁴ Bè bii à ni bi Kristo aa, bi kwèntè mæ n̄jyánu yàa a ati b̄ãnjè b̄ãnjè bo bi ng'ònjè innú tsim jii i lòo ñkii nyè'ètè aa. ²⁵ Tsó mæ bi'inè tswæ n̄tswèntii yi'inè a múm Azwí aa, tá akòrè nizi yi'inè á ki n̄tswæ a múm Azwí. ²⁶ Tá bi'inè tsuu ni annú ñjæe nu tswæ, n̄tsuu ni m̄intónj m̄i'inè bi'inè bi'inè ki twebè, ñtsuu njoo jii'inè bi'inè bi'inè ki ghè'èné.

6

Ni kaa ñkwetè ni ghuu bu ni bù ni àbè'è

¹ B̄ilim bá, mbè ñu yi mò'ò a titii bù a ka ng'híræ annú yi bi, bù bii mæ ni nanjè n̄tswæ ni Azwí Nwí aa, ni tsisè yi a ni m̄anjii yii mæ à bònè. Ni ti ghírè ni kii ñka n̄tswasè ni ghuu mbi'í bi kii ñkwa'anè ghuu. ² Ni ka ñkwetè ghuu bu ni bù ni àbè'è tá lwensè nõnsè Kristo. ³ Nlonj mæ mbè ñu tsú a titii bù a wa'atè mæ yu ni àyoo tsu la mbañjè mbè ayoo adànè danjè bonj a bwe'esè aa tsi'í ìbii nú yi. ⁴ A ku'unè mæ tá ñu yi mò'ò yi mò'ò tá à lentè ifà'á yi, b̄elè mæ i bonj bonj mbè a ká ñtærè nlonj ifà'á yi wá, lá kaa ñkii ká m̄figinè bè bo ñu yi mò'ò. ⁵ Nlonj mæ ñu ñtsim à tswæ ni mbè'e yi yii a bè'è aa.

⁶ Tá ñu yii mæ bi ñi'í ñighàà ni Nwí ghu mbo aa, tá à kii nyatè ni njoo jii siginè jii mæ à tswæ ni ju aa, mfa ni jii ñu wa mæ a ñi'í nii aa.

⁷ Ni tsuu ìbiiinu ghuu ki bwe'esè b̄. Wa mbè ni wa'á Nwí bwe'esè. ñu ñtsim à ka yi fù'u aa àyoo yii mæ à bè aa. ⁸ Nlonj mæ ñu yii mæ a bè ñlonjè aa n̄jyánu yi aa, àa yi kii fù'u niwo a múm ñjyá nú yi. Tá ñu yii a bè ñlonjè aa Azwí aa, tá à fu'u n̄tswèntii yii mæ à lwí'í n̄ñkonj aa a mbó Azwí. ⁹ Tá bi'inè tsuu ki kaa a ng'hírè ìbònj b̄, ñlonj mæ nõo à ka yi kù'u tá bi'inè fù'u mæ mbè bi'inè tsuu b̄rè. ¹⁰ A ku'unè mæ ajàn mæ bi'inè tswæ ni àbwarè aa, tá bi'inè ka ng'hírè ìbònj a mbo bè bi tsim, lá ñnanjè ñka ng'hírè a nu ng'ãnjwè'è jii'inè a múm àbiiintii.

Ñighàà ni Paul ni tinsè nii à lwí'isè ghu à

¹¹ Ni yè ajànjè mæ mæ nanjè ñjwà'anè yuà adigè ànjwà'anè tsi'í ni àbò ya ni mi'í mi ànjwà'anè m̄i fãnkè aa. ¹² Bè bya mæ bi lòo ndi'í nu, ñjaansè ni ghuu mæ bi ñetè ghuu, tá ki kwèe ntii waa a ni m̄innú mi n̄jyánu aa, bi ghírè maa ajàn aa mæ tá bi tsuu akòrè yaa ki tso'ò nlonj annú ati ab̄ãnjè àb̄ãnjè Kristo. ¹³ Nlonj mæ, tsi'í bè bya mæ bi leè ñjetè waa laa, kaa bi si a nõnsè yu'unè. Bo b̄ãnjè ñlòo mæ tá bi ñjetè ghuu aa tá bo ka ñee nú yàa mæ ni yònjè nõnsè ñjyánu mæ ghú. ¹⁴ A ng'hèe a ni mæ, kaa mbè mæ te'è wa'á nú yà ka ñee, mæ mbè tsuu bè aa nlonj aa ñgaa ati ab̄ãnjè àb̄ãnjè Mmà'ambli Yesu Kristo, yii mæ bi leè ñkwèentè mbi ghu a mbo mæ, ñki ñkwèentè gha ghu a mbó mbi aa. ¹⁵ Nlonj mæ kaa annú ñetè ñu à si ayoo tsu b̄, annú ti ñetè ñu kaa ki'í ayoo tsu ki mbè, a b̄ãnjè mbè ajàn yii mæ Nwíng'ònjè à bu nanjè njoo i tigè mbè jii aa. ¹⁶ Tá mbòonè Nwí ni ñko m̄l̄h̄njè Nwí, tá i tswæ a mbo ñu ñtsim yii mæ à zì akòrè ni zì yi nyonjè ni ma ghuu nõnsè aa, ñki n̄tswæ a mbo baIsrael bè bi Nwí. ¹⁷ Tsitsònjè tá ñu tsuu ng'í'í a mbo mæ bú ki fá, nlonj mæ mæ tswæ ni àwensè Yesu a nu mæ. ¹⁸ Tá ìbònj Ngànjà'a'á yi'inè Yesu Kristo tá i tswæ a mbó àzwí yuu mbá b̄ilim bá. Amen.

Aṅwà'ànè Paul a mbô ñghòtê BaEFESO

NJÏ'INNÛ ANYWÀ'ANÈ YÛ

A aṅwà'ànè yû aa a le ñghwà'ànè Paul wa noò yîi mæ à le ntswe a Roma tsò ngàṅàtsan aa, ntoo a mbo baEfeso. A ntoo yîi ñsiginè a mbo baEfeso aa a le mfòò ñswonj Paul yumbòṅè (fà'á à 18.19-21). Paul à le ñki ntoo aṅwà'ànè ma yû aa a mbo ñghòtê jî mo'ò a mbù'u Asia a idigè jîi mæ Paul à le ñki mfa'a ghu a ñi iloo jî tarè a ñi noò yîi mæ à le ñghèe akòrè nitèè yîi a ywe'e jî tarè aà (fà'á à 19.1-20.1,20).

Atañtè yîi mæ Nwî à le ntswe ñi yu nlonj mbi yû aa a bæ aa mæ akè aa è? A múm aṅwà'ànè yulà, Paul à f'i'isè atañtè yîi mæ Nwî à le ntañtè nlèè a ṅgu'u nlonj mbi yû bo bè bii à ñi bi aà.

A ñi aṅwà'ànè ma yû Paul a ghirè bi yê àkòṅnè Nwî ñi ìbòṅ yî; ñswonj mæ Nwî a yweensè bè aa nlonj ìbòṅ yî a ñjîm àbiintii yaa (2.6-10). Tsò mæ Nwî à kòṅè wa a mum Kristo, ñyweensè waa aa, a ku'unè mæ tá bo ka ṅgha'asè Nwî (1.6,12), mma'atè ntswèntii yàà yî ñlwenj ya ñka nzi ñi àkòrè nizî yaa tá ku'unè a ñi ntswèntii yî mfi ya mæ bo tswe ñi yu aà (4.1-6.20). Paul à nanjè lógè noò ñghaa nlonj Kristo ñi ñghòtê, ñdânwî yîi mæ Kristo à ñi ngò'ò ñibuu (2.19-22) ñki bè atu aà (4.15,16). Ñghòtê ñi ñi mbii nú Krito, ñgáñmbii Kristo tsim ñi bè idigè nu jîi mæ ñi tsuginè ghu, mbè ndámà'anwî, Nwî a tswe ghu (1.23; 4.25; 5.23,30). Nwî a tsyà aa a ñjîm ñghòtè ndi'ì ñi midà'á mi bo mitsyè mi mitsimè (3.10). Kristo à tswe a mbó ñghòtè aa tsi'ì tsò ñdoò à tswe a mbó ñgwé yî aà, mbè aa ñigha'á ñi (5.22-32).

Paul à ki ṅghàà ñlonj annù mbòònsè. Atañtè Nwî yîi mæ à le ntañtè mboṅ nanjè mbi aa a bæ mæ yu ka boonsè njòò tsim a aburè bo a nsyè. A le ntañtè mæ yu tsu'u atu bè bii mæ bi bii Kristo aa ñi ghirè waa ñi boò bi, ñi tsyà ñjîm Kristo ñi boonsè bè bístim, baYuda bo bi bitizi Nwî ñi ghirè bi tñjè ṅjù yî mfi yî mfurè. Kristo, a ñjîm ñiwo yu a boonsè bè bo bi Nwî, ñghirè bi tswe ñi mbòònsè (1.10-18). Innù tsim jîi mæ ñghòtè ñi ñi ghu aa ñi d'i'ì aa mæ ñi ñi mbòònsè, ñbiñu yîi Kristo à ñi átu aà, ñda yîi mæ Kristo à ñi ñgò'ò ñibuu aà, ñbiñu yî fùùrè, annù mmurè bè ñki yî fùùrè, annù àbiintii yî fùùrè, 'Mmà'àmbi yî mfi fùùrè, Nwî ñi Tà yî mfi fùùrè (4.3-6).

A ñi innù ma jù tsim, Paul a ghirè mæ tá bè bi Nwî bi yè midà'a mii à ñi myaa a múm mbi yîi bo to bo bi adà'a izwî jî bi aà (1.19; 3.20). A mmà'a ntsyà, bo tswe ñi mbòònsè waa, ñi zi midà'a mi Nwî mii mi fà'á a nu bo aa, ñi zi mæ bo tswe bo bi Kristo a aburè, ñtswe ñi ñnanjè nzi ṅwe'è ñjoo ntsò Nwî jya ñi tsimè ñi ki tsà'atè ñi Nwî binòò bitsimè (6.10-18).

Bi yatè aṅwà'ànè yû aa laà:

1. Nji'ì annù aṅwà'ànè yû 1.1-2
2. Kristo bo ñghòtè 1.3—3.21
3. Ntswèntii yî mfi a múm Kristo 4.1—6.20
4. Innù jîi mæ Paul à le nswonj a ñlwi'isè aà 6.21-24

Atsà'atè Paul a mbó ñghòtê

¹ Aṅwà'ànè yû a lo aa a mbo mæ Paul yîi mæ mæ ñi ngàṅntoò Kristo Yesu ñyonjè ñi ñkòṅ Nwîṅgòṅ aà.

Ñghèe ñi a mbo bè bi Nwî bii mæ bi ki ñniṅ mîntii myaa a nu* Kristo Yesu aà.

² Tá ìbòṅ Nwî ñi mbòònsè yîi mæ ñi lo a mbo Nwîṅgòṅ Taà yî'inè ñi Mmà'àmbi Yesu Kristo aa, tá ñi tswe a mbo bù.

Ñjoo Azwî jîi mæ bi'inè tswe ñi ju a mum Kristo aà

³ Tá bi'inè ka ṅgha'asè Nwîṅgòṅ mæ à ñi Ta bi Mmà'àmbi yî'inè Yesu Kristo aa yîi mæ, a mum Kristo, à ñiṅ mbòònsè a nu bi'inè a ajàṅ mæ à fa njoo Azwî ñi tsim jîi mæ ñi tswe a aburè aa a mbo bi'inè aà. ⁴ Mboṅ tá bi nanjè mbi boṅ Nwîṅgòṅ à tsò'ò mæ yî'inè a mum Kristo mæ tá bi'inè bè bii bè, ñlaa manjè ntswe tí àlò'ò a ñsi mi'ì yu.

⁵ A múm àkòṅnè Nwîṅgòṅ à le tanjè yî'inè ñlèè mæ yu ghirè yî'inè ñi boò bi a ñjîm Yesu Kristo nyonj a ajàṅ mæ à le si lóò ñki ñkòṅ aa ⁶ mæ tá bi'inè ka ṅgha'asè ñii ñlonj ìbòṅ yî yî wè yîi mæ à swi'ì a nu bi'inè tí ñduù ntsya a mum Mú yî yî à kòṅè aà.

⁷ A le ntsu'u atú yî'inè ñi àlèè nú yî, ñghirè Nwî a li'inè ifansennù jî'inè, ñyonjè ñi ìbòṅ yî yî wè wá, ⁸ yîi mæ à le nswi'ì a nu bi'inè aà.

* 1:1 A múm ñwà'ànè jî mo'ò bi swonj aa mæ, "bii mæ bi tswe a Efeso mfa'a ñi ñtii waa tsim aà."

9 Nlonḡ mæ à lòò mæ bîmânḡi bîtsîm bo bî mîtsyè ḡghîrè bî'inè zî ànnù alò'òsè yîi a le ntswe nî ànnù yîi a lòò aa, ḡnyonḡ nî àtanḡè yî yîi à le ntanḡè a mum Kristo aà. 10 Àtanḡè yî a le mbè aa mæ nòò à bè yî kò'ò kù'u bonḡ à ka bòònsè nḡòò tsîm a mum Kristo tsò àtù, ḡḡoo ḡḡi i tswe a aburè bo bî ḡḡi i tswe a nsyè aà.

11 Nwîḡḡòḡ a ḡhîrè innù tsîm ḡnyonḡ aa àtanḡè yî bò ḡkà'á yî. Nwîḡḡòḡ à le ntso'ò yî'i mæ tá bî'i bè bè bî a mum Kristo nî ḡkòḡè yî, ḡlòḡinè a nḡḡîḡ. 12 Àtanḡè yî a bè aa mæ bî'i bîi mæ bî le mḡòò ḡka mbe a mum Kristo aa, tá bî'i tswe ḡka ḡghu'usè nḡgha'à nî.

13 A ḡghèè a nî bù, nî kî ntswe a mum kristo, nòò wa mæ nî le yu'u nḡghàà nî ànnù nḡḡonḡ nya mæ à nî ntoo yî ḡsḡḡinè ya mæ i yweensè ḡghuu, ḡnḡḡ nḡḡi ḡghuu ḡghu nu aa, Nwîḡḡòḡ à le nḡḡ awenè yî a nu bù tsò mæ à le mfa Azwî yî Làà yîi mæ à le ḡkà'á aa a mbo bù aà. 14 Azwî yî Làà ya a tḡḡè m̀bè alènsè a ndî'i mæ bî'inè ka yî kwèrè ànnù yîi mæ Nwîḡḡòḡ à le ḡkà'á a mbo bè bî aa, ma yú a ḡhîrè a laa mæ Nwîḡḡòḡ à ka yî tsu'u atu bè bîi mæ à nî bî aà, tá bî'inè tḡḡè ḡghu'usè nḡgha'à nî.

Atsà'atè Nwî Paul

15 Tsò mæ a bè laa aa, a aḡḡḡ yîi mè yù'ù mæ àbîintîi yuu a nú Mmà'àmbî Yesu bo bî àkòḡḡè yîi mæ nî kòḡ bè bî Nwî bîtsîm ḡghu aa, 16 kaa mæ si kentè nî ḡka mfa mbi'ikè a mbo Nwî ḡḡon ḡḡaa yùù, ḡnts'a'atè nî Nwî ḡḡa'atè nî ḡghuu. 17 Mæ tsà'atè Nwî mæ tá Nwîḡḡòḡ Ta bî Mmà'àmbî yî'inè Yesu Kristo, Ta nḡgha'a, tá à fa ḡghuu nî Azwî yî, tá à tḡḡè ḡḡhîrè ḡghuu tá nî tswe nî mîtsyè, ndî'i Nwîḡḡòḡ a mbo bù tá nî ku'usè mbo ḡzi yî. 18 Mæ betè nî mæ tá bî ḡḡa'a mîntîi muu tá nî yè ḡkà'á yî tá zî nḡḡoo ḡḡi mæ nî bè a aḡḡḡ mæ à twòḡḡ ḡghuu ḡghu aa, i zî afù'ù yîi mæ a tswe a mûm mîḡḡḡḡè mî wè mîi mæ à kà'a a mbo bè bî aà, 19 i kîi zî mæ kaa mbè bî wa'à mîda'à mî wè mî wè mîi mæ mî tswe a mbo bî'inè bîi mæ bî'inè bîi yî aa fḡḡè. 20 Mîda'à mî wè ma mû mî bè aa mya mîi mæ à le nyweensè Kristo ḡghu a nîwo, ḡḡhîrè a tswe a mbèè nîkwè yu nî mæ'à a aburè aà, 21 ḡnḡḡsè ntsya ḡḡḡḡnsa'a mbi, nî ḡḡḡḡada'a, nî ḡḡḡḡmîi bo bî ḡḡḡḡmbu'utè mbi, ḡntsya mîkum mîtsîm mîi bî twonḡè a nu bè, kaa ḡkî'i aa tsi'i a nî yulà mbi bè, bo bî a nî mbi yîi mæ i ka yî zî aà. 22 A kî mæ ḡnḡḡ ḡḡòḡ nḡòò tsîm a nḡi'i mîkòrè yu, ḡḡhîrè mæ à tḡḡ nsa'a ḡḡòḡ nḡòò tsîm, m̀bè atu a m̀bò ḡḡhòḡ, 23 ḡḡhòḡè i bè m̀bînnù yî, a luu ḡghu, ḡkîi ntḡḡè nḡwensè ḡḡòḡ nḡòò tsîm a nî ìdḡḡè tsi'i tsîmè.

2

Nlo a nî nîwo ḡḡuu a mûm ḡntswèntîi

1 A nî bù à ḡhîrè nî tswnè ntîi, mæ à le mbîi aa nî kwo a mûm Azwî ḡḡon ḡfânsènnù ḡḡoo bo bî innù ḡḡi bî juu. 2 Maà noò nî le si yonḡè aa innù ḡḡi fâa mbi, ḡnyu'unè nî mḡ'ò yîi mæ a sa'a izwî ḡḡi bî ḡḡi mæ i tswe a mûm nḡfè'è aa, mæ i tḡḡè mfa'a nî a nu bè bîi mæ bî tîi atu a mbo Nwî tsîtsòḡ aà. 3 Bî'inè le ḡkî mbè aa tsi'i tsò bo ntswe nî ḡntswèntîi yî'inè ḡnyonḡ aa innù ḡḡi mæ ḡḡyânù ḡḡi'inè i lòò, ḡḡyânù yî'inè bo bî m̀m̀dòòntè ḡḡi'inè i kîi ḡnyè'èḡè aà. Maa aḡḡḡ àlwîntòḡḡ Nwî a le ntswe a nu bî'inè tsi'i tsò aḡḡḡ mæ a kî ntswe a nu ḡḡi mîsòḡḡ ntsîmè aà.

4 Là àḡḡḡ mæ ḡḡko mîlḡḡḡè Nwî i sî nî nîdènè tswe aa, àkòḡḡḡè yî yî wè yîi mæ à kòḡḡè yî'inè ḡghu aa, a ḡhîrè mæ 5 ka mæ bî'inè le ḡkwo nlon ḡfânsènnù ḡḡi'inè aa, a bù ḡḡhîrè bî'inè tswe ntîi bî'inè bî Kristo 6 ntḡḡè ḡḡḡè yî'inè nî bò a ndonḡ, ḡḡhîrè bî'inè nî bò tswe nî ìlèḡ a aburè a mum Kristo Yesu 7 mæ yu ḡhîrè tá à laa mæ, a nî mbi yî mḡfi yîi mæ i ka yî zî aa, a ka yî fa afù'ù tî nîndènè a mûm ìbòḡḡ yu a nḡḡm àbòḡḡntîi yî a nu bî'inè a mum Kristo Yesu aà. 8 Nlonḡ mæ Nwî a yweensè ḡghuu nlonḡ aa ìbòḡḡ yî, ḡntsya a nḡḡm àbîintîi, kaa à sî ḡḡhîrè yùù bè, aa mîḡḡḡḡè mî Nwî. 9 Kaa à si bè aa nlon ḡfâ'á yî tsu bè, m̀bî'i ḡḡi tsù à ló ḡka ḡkwèè ntîi yî. 10 Bî'inè bè aa àbòfà'á Nwî. A le nḡḡḡsè yî'inè a mum Kristo Yesu aa mæ tá bî'inè tswe tswe ntîi a ḡka ḡḡhîrè innù ḡḡi sḡḡḡḡḡ ḡḡi mæ à leè ìtè'è mḡoo ntanḡè nḡè mæ bî'inè ka ḡḡhîrè aà.

Nù yî mḡfùùrè a mum Kristo

11 Tá nî wa'atè mæ à le mbè a noò yî m̀ò'ò aa, bî twonḡè nî ḡghuu, bîḡtîzî Nwî aa a nî bîḡḡḡèḡ, ḡnyonḡ aa a nî ànnù ḡḡèḡ bè yîi mæ à le mbè ànnù ḡḡyânù bî ḡhîrè aa nî m̀bò aà. 12 Tá nî wa'atè mæ, à le mbè maà noò aa, bî yatè ḡghuu bu bî Kristo, bî fi'isè ḡghuu kaa nî wa'á bè bî ala'a balsrael bè, m̀bè bḡḡi a nî ìkàà ḡḡi mæ Nwîḡḡòḡ à le ḡkà'á ànnù ḡghu aà. Kaa nî le si wa'á nî ànnù tsu bè. Kaa ḡkî'i ḡghuu nî Nwîḡḡòḡ fâa mbi tswè. 13 Là tsîtsòḡ a mum Kristo, bù bya mæ à le mbè a noò m̀ò'ò nî tswe a ndîsya aa, bî zî mæ nî bù ḡḡkoontè nî bù a nḡḡmè àlèè nu Kristo. 14 Nlonḡ mæ Kristo yumbonḡ, à zî mæ nî m̀bòcòḡè a mbo bî'inè. A ḡhîrè mæ baYuda bo bîḡtîzî Nwî bo tḡḡè m̀bè bè bî fùùrè. A tá mæ ḡḡi'ì nî ànnù kîbàà ya mæ a le mbè tsi'i tsò àwugèndá aà. 15 A le mbwesè nòḡsè baYuda wa yîi à le ntswe nî ndî'i nî bîḡḡḡsè aa, mæ, a nḡḡm yu yumbonḡ, yù loḡè baYuda bo bîḡtîzî

Nwí i bú tigè nanse ngwè'è bè bí fii ghu tá bí tswe ní ànnù yí mò'ò bo bo, i tigè ghìrè tá mbòonè i tswe a titii bo. ¹⁶ A le mbù mboonsè yí'inè bí Nwí òntsyá a njím ìbìinu wa yí fùùrè mē à lē mfa mbii nīwo a ati bāñnè bāñnè ñghìrè mē tá ànnù kibāà à mē. ¹⁷ A le nzí ñswonè ní ànnù mbòonè a mbo bù bii nì le ntswe a ndísyá aa, bo bí a mbo bè bii mē bí le ñkòòntè aà. ¹⁸ Ntsya ghu njím, bí'inè bitsim, baYuda nì bitizi Nwí, tswé nì mánjì a ñghèe a mbo Tà a múm Azwí yí fùùrè.

¹⁹ Ma mùu ajàn kaa nì sí bigìì bē, kaa ñkí'ì batoo dāñ kì mbu mbē. Nì tigè mbē bè bí ala'à yí fùùrè bu bí bè bí Nwí, ñkí mbē ngwè'endā Nwí. ²⁰ Bí tigè mbòo ghuu tsó ñda wa ní àtse ñgāñntoo Kristo, bo bí ñgāñntoo Nwí, tá Kristo yumbon a bē ñgò'ò nìbuu nì ndā; ²¹ tá ñda yá ñtsim bí yəgìnə a nu yu Mmà'àmbi, ntigè mboonsè ñkwe, ñghèe ní ñdām'a anwí yí ñwè yíi i laa aà. ²² A ñghèe a nì bù, a mum yu, bí kii mbòo nì ghuu mboonsè bu bí àbùgè bè tá nì bē adigè yíi mē Nwíngon a ka kì tswe ghu i tsyá a njímè Azwí.

3

Afà'à Paul a titii bitizi Nwí

¹ A bē ñjì'ì ànnù yíi mē, Paul ñgāñatsāñ Kristo Yesu mbi'ì ñkwitú ghuu bitizi Nwí, mē tsà'atè Nwí a atu bù aà. ² Mē mòòntè mē nì tē'è mē ñyu'u ifà'à yíi mē Nwíngon a fa a mbo mò nì ìbòñè yí nlon ñgaa yùu aà. ³ Nwíngon a le ñkè'è atanjè alò'òsè yí ndí'ì a mbo mē, a ajāñ mē mē kii ñtē'è mbòo ñjwa'anə a mbo bù aà. ⁴ Nì bē twon bon nāa zì innù alò'òsè jii mē mē zì mbi'ì Kristo aà. ⁵ Kaa Nwíngon a k'ì'ì innù jì alò'òsè ma jù a mbo miwāà nì bē a mbii swonè. Lá tsitsón a ghìrè mē i laa ntsya a njímè Azwí yí, a mbo ñgāñntoo Kristo bo bí ñgāñntoo Nwí, jii mē a tsò'ò yu aà. ⁶ Ànnù yí alò'òsè ma yú a bē mē tá bitizi Nwí kì ntigè mbē bijibinda bo bí baIsrael. Bo tigè mbē aà idigè nu mbèè nu yí mfùùrè, bo bitsim tigè ntswe a nì innù jii mē Nwí à le ñkà'à ntsya a njím Kristo aà.

⁷ Nwí à le ñghìrè gha a ní ñgāñafà'à ma mùu múm ñtoo yí ñsiginè yú aa, a bē mìtəñnè mii mē à fa a mbo mē ní ìbòñè yí a njím mìdà'à mi mii mē mi le sí fà'a a nu mē aà. ⁸ Ka mē mē ní ñjù yí mò'ò a titii bè bí Nwí yíi mē kè'ə nsigè nlwí'isə aa, Nwíngon a fa ìbòñ gha mē mē mē mē tá mē logè ntoo yí ñsiginè ya nlonə afù'ù Kristo tì figè ñghèe nì yu a mbo bitizi Nwí. ⁹ F kii ghìrè tá bè bitsim yə a ajāñ mē atanjè ànnù yí ló'òsè yíi mē Nwí yíi à le nanse ñjòò tsim, à le nlò'òsè nləə a ñgu'u ñgu'u aa a fà'à aà. ¹⁰ Atanjè yí yú a bē aa mē tsitsón tá à tsya a njím ñghòtè ñghìrè tá bīsa'a bí mbi bo bí idà'à jii mē i tswe a aburè aa, bí yəgè nzi mìtsyè mē Nwí mii mē mē nì tsí'ì a mbuu mbuu aà. ¹¹ Nwíngon a le ñghìrè ma mùu ajāñ ñyonə aa atanjè yí yíi a lwi'ì ññkonj mē à ghìrè mē a fè'è ntsya a njím Kristo Yesu ñgāñmà'a yí'inè. ¹² A njím Kristo, ntsya a njímè àbiiintii yí'inè ghu nu, mbē bí'inè tse tswe ní àtāñntii a ñghèe a nsi mi'ì Nwí. ¹³ Maa ajāñ mē tigè ñswonè nì a mbo bù mē miantii muu tsuu ló bərə mbi'ì ñgi'ì yíi mē i kuu a nu mē ñlon ñgaa yùu, mē à nì ñgha'a nuu aà.

Àkòñnè Kristo

¹⁴ A ní ñjì'ì ànnù yíi mē mē swètè miku'utè ma a nsyè a nsi Tà, ¹⁵ yu wa yíi mē ñgwè'è ntsim jii i tswe a aburè kè mē i tswe a nsyè aa, i kwèrə ikúm waa ghu mbo aà. ¹⁶ Mē bu'u mbo a mbo Nwí mē, a ní afù'ù yí ya yíi a gha'a aa, tá à tsya a njím Azwí Nwí ñññ mīdà'a a múm ñtíi bù tá nì tswe ní mīdà'a. ¹⁷ Mē kii mbu mbu'u ní mbo mē tá Kristo à kuu ntswe a mum miantii bù ntsya a njím àbiiintii yuu. Ñkii mbu mbu'u ní mbo a mbo Nwí mē tá à ghìrè nì twiñ mīngāñ muu, ñkí ntum itsə mīlā'a juu a múm àkòñnè. ¹⁸ Mē mbē bù, a bò'ò nì bè bí Nwí tsí'ì bitsim, nì tswe nì mīdà'a a nzí ajāñ mē àkòñnè Nwí a gha'atə mbē, ñkí sa'atə, ñkí ñenə mbē, kè ñkí ntso mbē aa, ¹⁹ a ñkí nzi àkòñnè Kristo ya yíi mē a tsya mìtsyè mē ñjù mīsón aa, mē mbē bí tigè ñnanse ñlwensə ghuu, nì kò'ò nluu nì mārè Nwí ntsimè.

²⁰ A mbo yu wa yíi mē, ntsya a njím mìdà'à mii mē mi fà'a a nu bí'inè aa, mbē a ghìrè innù i nanse mburə gha'a ntsyate ajāñ mē bí'inè bēta kè ñkii mòontè aa, ²¹ tá ñgha'a tá nì tswe ghu mbo a múm ñghòtè bo bí a njím Kristo Yesu, ñghenə a miwāñè miwāñ, ñlwi'ì ññkonjə. Amen.

4

Bè bí Kristo bē tsó mbiinu yí mfùùrè

¹ Tsó mē a bē laa, mē ñgāñatsāñ Mmà'àmbi, mē bu'u mbo a mbo bù mē tá nì ka ntəə akòrè nizi yùu tá à ku'unə ajāñ yíi mē Nwí à twonə ghuu mē nì ka ntəə aa, ² ñka nsigisə mībìi mē nù muu a nsyè, mbòonə, ntswa nì miantii muu, mmi ní innù juu bu nì bù a múm àkòñnè, ³ ñka ñgaansə ní mītíi muu a nlwí'ì a múm ñbòònsə ya mē Azwí Nwí a fa

ngahirè tá mbòonè i boonosè ghuu ñkwewè tsò ñkírè àà. ⁴ Mbànnú i bə aa yí ñfùùrè, Azwí Nwí a kí mbə aa yí fùùrè, tsò ajàn yí mə ànnú yíi mə bi le ntwojə yí'inè mə bi'inè ka mbə aa a ki mbə yí fùùrè àà. ⁵ Mmà àmbi à bə aa yí ñfùùrè, àbiintii a bə aa yí fùùrè, ànnú mmurè bə ñki a kí mbə aa yí fùùrè, ⁶ Nwìngòj a kí mbə aa yí ñfùùrè, yíi mə à ni Taà yí'inè bitsim, yíi mə a bu'utə bə bitsim, ñfa'a ni a nu bə bitsim, ñki ntswe a nu bə bitsim.

⁷ Lá bi le mfa ibòj Nwí wa a mbo bi'inè yí mò'ò yí mò'ò nyojə aa ní mbuu mitəjə mii mə Kristo à le mfa ghu mbo àà. ⁸ Tsò mə a tswe a adigə yí mò'ò a múm àjwà'ànə Nwí mə,

“Nòò wa mə à le si kò'ò ñghəe a ndəj aa,
à le nlogə ibù'u ntsò jì ghà'atə,
ñfa mitəjə a mbo bə.”

⁹ (Mbə bi ñwa'anə mə, “A le ñkò'ò ñghəe a ndəj,” boj à si bə aa mə à le mfòò ñsigə ñkúu a ñji'í ñsyə aa e? ¹⁰ Yu wa mə à le ñsigə aa àa yu wa mə à le ñki ñkò'ò ñghəe a ndəj ntsirə aburə ntsimə àà, mə yu tigə lwensə mbi ñtsimə àà.) ¹¹ Aa yu mə a le mfa mitəjə mə tá bə bi mò'ò tá bi bə ñgàjntòò jì, bi mò'ò bi bə bii mə bi yu'u ní ñighàà ní Nwí ñkə'enə, bi mò'ò bə bifanjilisi, bi mò'ò bə bïpastor bo bi bid'i bi innú. ¹² A le ñghirè ma múu ajàn aa mə yu tanjə bə bi Nwí bitsim a ní ifa'à Nwí, a ñka ñkò'ò ñghòtə yíi mə i ni mbànnú Kristo àà, ¹³ i ywe'e noò yíi mə bi'inè bitsim ka yí bòonsə bə ayoo yí fùùrè a múm àbiintii, i kii nanjə zi a Mu Nwí, i kwe i kù'u, i tigə bə tso Kristo, i luu ni marè yí, ¹⁴ tá wa'a bù mbə tsò bòjkhə, bii mə innú jii mə ñgàjmbwe'esə i di'i aa, i ka ki tii ní yí'inè tsò fifərə a tii akàjə ñki aa, ni mitsyè mii bo bwe'esə ní yí'inè ghu àà. ¹⁵ Lá bi'inè banjə ntiğə swonjə nàà ànnú ññjəjə a múm àkòjə, ñka ñkwe a ni bìmànji bitsim i bə tsò yu wa mə à ni atu aa, a mum Kristo. ¹⁶ Aa yu yíi mə à bòonsə ibànnú tsim, idigə nú tsim i tigə ñyoj tsugitə ni mìnjəjə a ni mikirinə àà. Bəe idigə nu jya jì mò'ò jì mò'ò i ka mfa'a ajàn yíi mə i tswe ni ñfa'a aa, ibiinu wa tsim i tigə ñkwe, ntiğə ñkò'ò nii a múm àkòjə.

Ñtswəntii yí ñfiu a mum Kristo

¹⁷ Mə swonjə ma yú ànnú a ní Hkúm Mmà'àmbi mə, ni tsuu bú ki tswe ntswəntii yúù tsi'í tsò bitəzi Nwí bii mə ñmòòntə innú jyaa à ni tsi'í innú dàjə dàjə, ¹⁸ ñmòòntə innú jyaa i tswe aa a múm mfiu idigə. Kaa bo si ní ànnú a múm ntswəntii ya mə Nwí a fa aa tswe, ñloj mə àti atú yaa a ghirə kaa bo wa'à ànnú zi àà. ¹⁹ Mántii myaa mi tii mə, bo tigə mfa mibàimínú myaa a ñghirə innu atsúùrə, a nlogə tsi'í ijyaa innú, bo bi mbuu innú jì fwé tsimə.

²⁰ Kaa à si ijàn innú jii mə ni le nyəgə ñloj ñgaa Kristo aa bə! ²¹ A ní ànnú ññjəjə mə ni le nyu'u ànnú ñloj yí, bi kí ñdi'i ànnú yí a mbo bù, tsò mə ànnú ññjəjə a tswe a mum Yesu àà. ²² Nì sərə a marè nu yí ñlwən wa mə à tswe aa a ní ntswəntii yúù yí mbii ya yíi mə innú mbwe'esə jii mə mántii muu le si yə'ətə le si tsə ñgi'i ghu àà.

²³ Nì ghirə tá Nwí à bəjkhə mántii muu bo bi ñmòòntə juu, tá i tigə tsi'í jì fii, ²⁴ tá ni tigə ñwe'e marè yí mfiu wa yíi mə bi nanjə a finə yí Nwí, a ní ntswəntii yíi mə i tsinə ñki nlaa manjə tsi'í ànnú ññjəjə àà.

²⁵ Ma múu ajàn ni mə'e ànnú abàjəjə ànnú, tá ñu yí mò'ò yí mò'ò tá à ka nswonjə tsi'í ànnú ññjəjə a mbó ñdím yí, ñloj mə bi'inè bitsim bə aa idigə nu mbànnu yí ñfùùrè.

²⁶ O yí ñlwìntəjə, ò tsee bii tá àlwìntəjə yo ya à ghirə tá ò ghirə ibi; tsee bii tá nòò à tso ní àlwìntəjə yò, ²⁷ ñtsuu abwarə a mbo Devil ló fa. ²⁸ Nù yíi à ni nyərə tá à kentə, ñka mfa'a, ñka mfa'a ní mbòò mi ní ñti yí siginè, tá zi ñkwetə bə bii mə bi lòo akwetə àà.

²⁹ Nì tsee ki bii ñighàà ní bi ka mfe'e a ntsú bù, mbajəjə ñka ñghaa tsi'í innú jì siginè jii mə i kwetə mə tá bə ka ñkwe a ní innú tsimə, tá ni ka ñghirə ibòj a nu bə bii mə bi yu'u àà.

³⁰ Nì tsee ki ghirə tá Azwí Nwí yíi mə a laa à ka ñjəjə. Aa yu yíi mə à ni awenə Nwí a nu bù ñdi'i ni mə Nwí à ka yí tsu'u atú yuu àà. ³¹ Nì mə'e ànnú ntsə'əntii, ní àfiimi'i, a bò'ò àlwìntəjə tsim, ntsee ki təjəjə ñghàà, kə ki bəgitə ní bə, ñtsuu ni mbuu kibaa yí tsu tswe. ³² Nì banjə ñka ñghirə ní innú jì siginè a nu bù bu ni bù, ñka ñghirə mántii muu ka mbonə, ñka ñli'inə ifànsənnú juu bu ni bù tsi'í tso ajànə mə Nwí à le ntsyà a ñjim Kristo ñli'inə ifànsənnú juu àà.

5

B'i'inə ka ntswe a múm ñkà'à

¹ Tsó bɔɔ bi Nwí bii mɛ à kɔ̀nɔ̄ aa, nì ka ɲe'esə Nwí. ² Tá nì ka tswɛ ní àkò̀ɲnɛ tsó mɛ Kristo à le ɲkɔ̀nɔ̄ yì'inɛ mɛfa ibiɛ nù yì tsó ayoo mmà'à Nwí yii mɛ bi tɔɔ a lúm̄tɛ ɲghirɛ Nwí a doritɛ aà.

³ Lá, tá bì tɛ'ɛ ntsuu ki ghùmtɛ annù ajirɛ, kɛ innù jì fwɛ, kɛ annù nyɛ'ətɛ ɲjoo, a titiì bù bɛ, ɲlon ɲ mɛ nì bɛ aa bɛ bi Nwí aà. ⁴ Kaa a sì ku'unɛ mɛ tá nì ka ɲghaa miǵhàà mi atsùùrɛ, kɛ miǵhàà mi ajɲɲtɛ, kɛ miǵhàà m̄ fwɛ, nì baɲnɛ ɲka mfa nì mbi'ikɛ nì innù tsim a mbo Nwí. ⁵ Nì zì tá à laa mɛ, kaa ɲù ajirɛ, kɛ ɲù yii a ghirɛ innù nsɲ, kɛ ɲù yii mɛ a yɛ'ətɛ ɲjoo aa, (ɲù nyɛ'ətɛ ɲjoo m̄ ghù à bɛ aa tsó yii mɛ a mii miɲkobɛ aà) kaa à ka yì wa'á annù nifɔ̄ Kristo bo bì à yì Nwí jì.

⁶ Tá ɲù à tsuu ghuu nì miǵhàà m̄ ajɲɲtɛ lɔ̄ bwe'esə ɲlon ɲ mɛ àlwintɔ̄nɔ̄ Nwí a tsɛ ɲgi'í a nu bɛ bitsim bii bì tti atu ghu mbo aà. ⁷ Tsó mɛ a bɛ laa, nì tsuu ní ànnù tsu a ɲghirɛ bu bì jɲɲ m̄ bɛ ma bya tswɛ. ⁸ Nlon ɲ mɛ maa noò, nì le ɲki ntswe aa a múm m̄fii idigɛ, lá tsitsɔ̀n ɲ m̄ nì tswɛ a múm ɲkà'a Mmà'ambi aa, nì ka ntɔ̄ akò̀rɛ nizi yuu tsi'í tsó bɔɔ bi ɲkà'à. ⁹ Nlon ɲ m̄ m̄ntà mii mɛ ɲkà'à i koonɛ aa, mi bɛ aa ɲǵɔ̀n innù jì siginɛ tsim jii i bɔ̀n, ɲtsinɛ ɲki mbɛ annù n̄ɲkonɔ̄ aà. ¹⁰ Nì ka ɲgaansɛ m̄it̄i muu a nzi innù jii i ghirɛ Mmà'ambi a doritɛ aà. ¹¹ Nì tsuu abó yuu ní innù m̄fii idigɛ jii kaa i si ɲù kwɛtɛ aa ki ɲɲɛ, nì baɲnɛ ɲka m̄fii'isɛ ndi'í tá bɛ bitsim ka nyɛ. ¹² Nlon ɲ mɛ tsi'í ɲka ɲghaa nswoɲɛ nì innù ma jya mɛ bo ghirɛ a adigɛ aló'ɔ̀sɛ aa àa annù ndr̄tú. ¹³ Lá innù tsim jii mɛ bi fɛ'esə a múm ɲkà'à aa, bɛ bitsim yɛ, ¹⁴ nlon ɲ mɛ ayoo yii mɛ a tswɛ a múm ɲlaa idigɛ a tigɛ mbɛ aa ɲkà'à. A nì ɲji'í annù yii mɛ bi swoɲɛ nì mɛ,

“Wí'ɲnɛ mbà ɲù fíló,

m̄biinɛ a n̄wó,

Tá ɲkà'a Kristo i ta a nu wò.”

¹⁵ Nì ka naɲsɛ ntsyɛsɛ ajɲɲ yii nì tɔ̄ aà, ɲtsuu ki tɔ̄ bɛ tsó iɲɲtɛ bɛ, nì ka ntɔ̄ tsó ɲgàɲm̄itsyɛ. ¹⁶ Nì tsuu ki bii tá mú àbwarɛ yii nì tswɛ nì yu aa à ka ntsya a dàɲɛ dàɲɛ, m̄baɲnɛ ɲka ɲghirɛ innù jì siginɛ a ɲǵɔ̀n binòò bitsim ɲlon ɲ mɛ ɲǵù'ú mbi yuà i nì yì m̄bì. ¹⁷ Nì tsee iɲɲtɛ bɛ bɛ, nì ka ɲgaansɛ m̄it̄i muu a nzi annù yii mɛ Mmà'ambi a lɔ̀ò mɛ nì ka ɲghirɛ aà.

¹⁸ Nì tsee milù'ù ki no baanɛ, ɲlon ɲ mɛ mi ka ghirɛ nì ka ghirɛ innù atsùùrɛ. Lá nì baɲnɛ ɲghirɛ tá Azwí Nwí à ka n̄lɛnsɛ ní ghuu. ¹⁹ Nì ka ghaa a mbo bù nì bù nì miǵhàà mi b̄psalm, nì m̄ikòò, kɛ m̄ikòò m̄ii Azwí Nwí a di'í aa, nyɛɛ ɲgha'asɛ ní Mmà'ambi ghu nì m̄nti muu m̄i tsimɛ. ²⁰ Nì ka mfa mbi'ikɛ a ɲǵɔ̀n binòò bitsim, nì a ní ɲǵɔ̀n innu tsim a mbo Nwɲɲǵɔ̀n Tá nì ik̄um ɲgàɲm̄a' a yì'inɛ Yesu Kristo.

Bàngyɛ bo bì bilòò

²¹ Nì ka nyu'unɛ ghuu bu nì bù tsó bɛ bii bi bɔ'ɔ̄ Kristo.

²² Bàngyɛ, nì ka nyu'unɛ bilòò buu tsó ajɲɲ yii nì yu'unɛ Mmà'ambi aà. ²³ Nlon ɲ mɛ ɲumbàɲnɛ à bɛ aa atu a mbó ɲǵwɛ yì tsi'í tsó mɛ Kristo à ki mbɛ atu a mbó ɲǵhòtɛ yii à nì m̄biinù yì aà, Kristo yumbɔ̀n a k̄i mbɛ ɲgàɲyweensɛ yì aà. ²⁴ Tsó ajɲɲ yii mɛ ɲǵhòtɛ yu'unɛ Kristo aa, tá bàngyɛ kii ɲka nyu'unɛ bilòò byaa a nì innù tsimɛ.

²⁵ Bilòò, nì ka ɲkɔ̀n bàngyɛ buu tsi'í tsó ajɲɲ yii mɛ Kristo à le ɲkɔ̀n ɲǵhòtɛ aà. A le mfa ibiinù yì a atu bo aa ²⁶ a n̄si'í i laa nì ɲǵhàà nì mɛ yu ghirɛ waa tá bo laa naɲsɛ. ²⁷ A le ɲghirɛ laa aa mɛ yu tigɛ tɛ'ɛ ɲǵhòtɛ a nsi yu, tá i laa, m̄bɔ̀n m̄aɲsɛ, kaa wa'á nì mú àbà, kɛ àdigɛ yì tàn̄kɛ, kɛ m̄buu aló'ɔ̄ yì tsu tswɛ, mɛ tá ɲǵhòtɛ tigɛ ɲlaa m̄aɲsɛ ntsee ní àlɔ'ɔ̄ tswɛ. ²⁸ A nì ajɲɲ yii mɛ mbàɲnɛ tswɛ nì ɲki ɲkɔ̀n bàngyɛ byaa tsi'í ajɲɲ mɛ bi kɔ̀n m̄biinù myaa aà. ɲumbàɲnɛ yii mɛ a kɔ̀n a ɲǵwɛ yì aa, a kɔ̀n aa ibiinù yì. ²⁹ Kaa ɲù tsù à lɛɛ wa'á ɲjyànù yì ka mbaa. A b̄aɲnɛ ɲjɛ'ɛ aà jɛ'ɛ ɲk̄i n̄lɛntɛ tsi'í ajɲɲ yii Kristo a kii ɲghirɛ ní ɲǵhòtɛ aà; ³⁰ Nlon ɲ mɛ b̄i'ɲnɛ bɛ aa idigɛ nu Kristo.

³¹ Tsó mɛ àɲwà'ànɛ Nwí a swoɲɛ aa, “A nì ɲji'í annù yii mɛ ɲumbàɲnɛ a mà'ətɛ ní taà yì bó ndɛ yì ɲǵhɛɛ m̄bòònsɛ bó ɲǵwɛ yì, bo bya bi baa tigɛ ɲjyànù yì m̄fùùrɛ aà.”

³² Annù ma yù à nì annù yì àlɛ̀ntɛ yii mɛ tso, mɛ naɲsɛ n̄swoɲɛ aa nlon ɲgaa Kristo bo bì ɲǵhòtɛ; ³³ lá a ku'unɛ mɛ tá ɲù nì bù yì m̄ɔ'ɔ̄ yì m̄ɔ'ɔ̄ tá à ka ɲkɔ̀nɔ̄ a ɲǵwɛ yì tsó ajɲɲ yii mɛ a kɔ̀nɔ̄ ibi nù yì aà. Tá m̄àngyɛ à ki nyɛ mɛ yu bɔ'ɔ̄ ndoò yì.

6

Ajɲɲ mɛ bɔɔ bo bità bo bì ma tswɛ nì n̄tswe aà

¹ Bɔɔ, ka nyu'unɛ nì b̄itaà buu bo bì b̄imaà buu a mum Mmà'ambi nlon ɲ mɛ à ní ànnù yii mɛ a tsinɛ a ɲghirɛ aà. ² “Tigɛ m̄bɔ'otɛ ní taà ghò bo maà ghò.” A nì ndi'í yì ɲtsyamb̄ii yii mɛ Nwí à kù'ùsɛ ɲkà'a a ghu aà. ³ “Mɛ mbɛ innù i kà ɲǵhɛɛ a mbo wo siginɛ, m̄itugɛ mi ɲjwí mo mi k̄i ɲǵha'atɛ fàa atu nsyɛ.”

⁴ Bù bítà, nì tsuu bɔɔ buu ki swugitè tá mìntòṅṅê myaa ka nlwi, nì baṅnè ṅka ṅko'o waa mmírísè nì waa ṅkii ndí'í nì innù Mmà'ambi a mbo bo.

Ibù'ù bo bì bità bì ibù'ù

⁵ Ibù'ù nì ka nyu'unè bità bì afà'á buu bii bì tswè fàa atu nsye aa, nì ntiì yi mò'ò, ṅka mbò'ò waa, ñtsiginè nì a nsi bo, tsi'í tsò nì fà'á aa a mbo Kristo. ⁶ Nì tsuu ki fà'á bè mè bì yè ghuu bè, tsò bè mè nì lóò aà ṅghirè mè bè aa mbeentè ghuu. Nì baṅnè ṅka mfa'a tsi'í tsò ṅgàṅfà'á Kristo, ṅghirè nì ànnù yìi Nwĩṅṅòṅ a lóò aa nì ntiì ghuu tsimè. ⁷ ṅka mfa'a nì a mbo bè nì àbòṅèntii yuu, tsò nì fà'á aa a mbo Mmà'ambi kaa ṅki'í aa a mbo bè fà'á. ⁸ Nì zì tá à laa mè ànnù yìi siginè tsim yìi mè ṅù a ghìrè aa, kè ṅù wa a bè àbù'ù kè ṅù yìi à sì abù'ù bè, boṅ aa bù kwèrè fu a mbò Mmà'ambi.

⁹ Bù bità bì ibù'ù tá nì kii ṅghirè maa ajàṅ a nú ibù'ù juu, ñtsuu waa ki bosè nì bósè. A boṅ mè tá nì zì mè bubo tsswe aa nì táfà'á yìi mfuurè yìi à tswè a aburè aà; ṅwa'atè nì mè a mbo yu ma wa, ànnù nte'è adìnè á sì ghu tswé.

Njoo ntsò Nwí tsimè

¹⁰ A nlwí'ísè, tá nì tèè ntiì a mum Mmà'ambi bo bì a mum mitii mi midà'á mi. ¹¹ Tá nì we'è njoo ntsò Nwí jya tsi'í tsimè tá zì ajàṅ mè mbè nì ká ñto nì minàṅ Devil ghu.

¹² Nlòṅ mè kaa nì sì too aa bu bì ñjyánu bo bì àlèè. Nì to aa bu bì bisa'a bì ala'a, nì ṅgàṅada'a, bo bì midà'á mi izwí jì bì jii i sa'a mbí itugè yulà aa, bo midà'á mi izwí jì bì jii mè i tswè a aburè aà. ¹³ A ku'unè mè tá nì we'è njoo ntsò Nwí tsimè mè mbè nì tèè nto itugè mbi yì bì wa. Belè mè nì ghìrè mè innù tsim, nì tigè ñnàṅsè ntèè.

¹⁴ Nì tigè ntàṅtè la ntèè ṅwe'è ànnù ñṅkoṅ tsò ikò a atii bù, ṅwe'è innù jì tsinè tsi'í tsò ṅgùù ñtsò a nigò bù, ¹⁵ ṅwe'è ànnù ṅkhètè ṅghèè nswòṅ ntoo yìi ñsiginè mbòòṅè ya tsi'í tsò ntám juu. ¹⁶ A nì ṅṅòṅ binnòò bitsim tá nì ka lógè nì àbiintii tsi'í tsò abà'á mi kòṅ mi ṅkerè mi ṅgàṅmbu'ù innù jì bì wa mè mi khi aà. ¹⁷ Nì tigè nlogè ànnù ajàṅ mè Nwí à ywèensè ghuu aa tsò àtsè'ètú yuu, nlogè ñghàà nì Nwí tsi'í tsò munwí ñtsò Azwí Nwí. ¹⁸ Nì ka ntsa'atè Nwí a ṅṅòṅ binnòò bitsim a múm Azwí, ñtsa'atè nlóò nì innù tsim a mbo Nwĩṅṅòṅ, mbetè nì mè tá à kwètè ghuu nì ṅṅòṅ innù tsim jii i tsi'í ghuu aà. Tsò mè a bè laà aa, nì ka ntswe ñkòrè ñtsuu ki kaa, ṅka ntsa'atè Nwí ṅwa'atè nì bè bì Nwí bitsimè. ¹⁹ Nì ki ṅka ntsa'atè Nwí ṅwa'atè nì gha ghu mè tá Nwĩṅṅòṅ à ka mfa ntoò yì ya a mbo mè a noò yìi mè tswè nì ṅghàà aa tá tá mè ka ṅghaa nì àtànṅèntii, nto'òtè nì innù ntoo yì ñsiginè ya mè i tswè a alèèntè aà. ²⁰ Mè laa mbè tsúsètú ntoo yì ñsiginè ma yù, bì koò gha nì àtsàṅè. Tá nì ka ntsa'atè Nwí tá mè zì ajàṅ mè mbè mè ká ṅghaa nì àtànṅèntii a ajàṅ yìi mè tswè nì ṅghàà aà.

Paul a tigè ntsa'atè ṅghòtè nlwí'ísè

²¹ Mè mòòntè mè nì lóò a nzi ajàṅ mè ntswé yà bo bì ànnù yìi mè mè fà'á tsítsòṅṅè aa, Tychicus, mumaà yìi mè kòṅ yì, mè à ki mbè ṅù àkòrè ghà yì ànnù ñṅkoṅ a múm afà'á Mmà'ambi aa, à ka swòṅ innù tsim a mbo bù. ²² A nì ṅji'í ànnù yìi mè tòò yì a mbo bù aa mè, tá nì zì ajàṅ mè bí'í tswè aà, tá à ki nzi ndiàntè mìntii muu. ²³ Tá mbòòṅ Nwĩṅṅòṅ Tá nì ṅgàṅmà'á yì'inè Yesu Kristo, nì àkòṅṅè, nì àbiintii, tá i tswè a mbo bìlám bì'inè byá. ²⁴ Tá ìbòṅ i tswè a mbo ṅù ñtsim yìi mè à kòṅ Mmà'ambi yì'inè Yesu Kristo nì àkòṅṅè ti mè aà.

Aṅwà'ànè Paul a mbô ñghòtê BaFILIPI

NJ'I'INNŪ ANWÀ'ANƏ YŪ

A aṅwà'ànè yú aa a le ñḡwà'ànə Paul a noò yíi mə à le ntswe a atsaṅ a Roma aà. A ñjò'ò àla'a Filipi aa le ñḡhùrè baRoma, a bə àla'a yí wè a titi àla'a jii mə baRoma le si bu'utə a mbù'u Macedonia aà. Bi le si toṅə ní àtìi gold ghu, bə bí wè bí wè bí le nlo a Roma bo bí a ñjò'ò àla'a Itali jì mɔ'ɔ nzi ñḡhùrè ghu. Bi tigè ñḡhìrə bə bii mə bi tswə ghu aa ni baRoma. BaFilipi bi le si tswòṅə ní nù jyaa nloṅ mə bi le ñlòḡə waa ni baRoma aà. Hkum ala'a Filipi aa a le mfa 'Mfɔ Filip ta bi Alexandra yí Nwè.

Ntoo yí ñsigìnə a Filipi aa a le nzi Paul ni yu, a ntwoṅ Nwí, a aṅəṅ mə à le nyə ñu a ñjèè təə təə a twoṅə ní waa mə bi zi ñkwetə waa aà (ffà'à 16.8-10). Ñḡhòtə baFilipi i le mbə mbèè ntii Paul, i le si kwetə nii ní ifa'a ntoo yí ñsigìnə (4.15-16). Ñḡhotə mà yú i le ntoo Epafroditus mə à ghɛɛ mfa njoə a mbo Paul a Roma (4.8). A ghèè mə, ñwo ñighòò ghu, baFilipi bi tswə ní ñìbɔ'ɔ, a tigè ñlɔɔ mə yu wàṅsə bú bìi tá mántii mi bə bya mi fwtə (2.25-30). Ma mùu aṅəṅ, Paul à le ntigə ñḡwà'ànə aṅwà'ànə yu a mbo bisubika'à bi, baFilipi, a mfá mbi'ikə nloṅ akòṅṅə yaa ní àkwetə ya mə bo le ntoo aà.

A ní aṅwà'ànə baFilipi yú, bi yə àkòṅṅə, ànnú mfá mbi'ikə, ní ànnú nidorə. Nidorə ni tswə fàa múm aṅwà'ànə aa a ní idigə tsi'í tsimə. Mbə bi tse swoṅ mə aṅwà'ànə mà yú à ní ikòò mə Paul à ñwà'ànə nloṅ nidorə. Ka mə Paul à le ntswe a atsaṅ aa, àbiiṅtíi yí a nu Nwí à le ñḡhìrə a zì ñkwèrə innú tsimə (4.11-13). Paul a kí ñswoṅ má ànnú ñloṅ aṅəṅ Kristo à le mmà'atə abwarə yí tsò Nwí a aburə, ñsigisə ibi'ínú yí, ñlòḡə marə ñumisòṅ aà. Paul a tigè ñdì'itə ní bə mə bi ka ñe'esə Kristo, ñka ñsigisə mibìimínú myaa a nsyə tsò yu (2.5-110). Mə tá bo ka ntaṅntii a noò ñḡi'í, ñtsuu innú ki wa'à, ñtsa'atə ní Nwí a ní innú tsimə (4.6-7).

Ñḡəṅṅdì'innú mbwe'esə i le nzi nfa ní ñḡi'í a mbò ñghòtə lá Paul a dì'itə bɔɔ Kristo mə bi ka ntsyəsə waa (3.2), ñswoṅ mə ànnú ñu a tsinə a nsi mi'í Nwí ñtsya aa tsi'í a ñjím àbiiṅtíi. Paul a swòṅ ànnú yíi mə a tsyàsə níi a múm ñtswéntii yu aà: Yu me'e innú tsim, ñlɔɔ aa tsi'í a nzi Kristo mə a tsyàsə níi aa, ní mɔdà'à mi, i ki gha'asə níi (1.20-21; 3.4-10).

Bi yatə aṅwà'ànə yú aa laà:

1. Nji'í ànnú aṅwà'ànə yú 1.1-11
2. Ntswé Paul yumbòṅə 1.12-26
3. Ntswéntii a mum Kristo 1.27—2.18
4. Atəṅtə ñloṅə Timoti ni Epafroditus 2.19-30
5. Awà'asə ñloṅ ñḡəṅkɔbàa ntoo yí ñsigìnə 3.1—4.9
6. Paul ni bisubika'à bi baFilipi 4.10-20
7. Innú jii mə Paul à le nswoṅə a ñlwí'isə 4.21-23

¹ Mə, Paul ni Timoti, ñḡəṅfà'a Kristo Yesu, bi'í toò aṅwà'ànə yu aa a mbo bə bitsim bii mə bo ni bə bi Nwí a ñjím Kristo Yesu, ntswe a Filipi aà, bo bi a mbo bìlii bi ndánwí ni bìkwetə bii mə bi kwetə ní àfà'a ñḡhotə aà.

² Tá Taà yí'inə Nwíṅḡòṅ ní Mmà'ambí Yesu Kristo, tá bo ḡhìrə ibòṅ a nu bú, ñki mborise ḡhúu.

Paul a fa miya a mbo Nwí ñloṅə ñḡhotə baFilipia

³ Mə fa mbi'ikə a mbo Nwíṅḡòṅ ḡhà a ḡḡòṅ bìṅòò bitsim bii mə mə wa'atə ní ḡhúu aà. ⁴ A ní Ñḡòṅ bìṅòò bitsim a aṅəṅ mə yí tí tsà'atə Nwí a atu bú bitsim aa, ntii gha i luu ni nidorə nloṅ ḡḡaa yúu. ⁵ Mə fá ní mbi'ikə a mbo Nwí ñloṅ a jàṅ yíi mə ní kwetə nàa a nsèènsə ntoo yí ñsigìnə yú ñlòḡinə a njwi yíi mə i le nzi a mbo bú a Filipi aa, nzi nywe'e sii aà. ⁶ Mə zi tsi'í ànnú ñḡkoṅ mə Nwí yíi mə à le ñlòḡinə ifà'à yí sigìnə ma ḡhú a mántii bú aa à ka yə mə yu maṅsə a njwi yíi mə Yesu Kristo à ka yí bú bìi aà. ⁷ Mə wa'atə ma mùu aṅəṅ aa nloṅ mə ànnú yuu bitsim a naṅsə ntswe a nu mə tsi'í sigìnə aà. Ní ki ntswe a múm ibòṅ yíi mə Nwí à ḡhìrə a nu mə aà, a jaṅ yíi mə mə tswə a ndátsaṅ tsítsòṅ aa bo bi a noò yíi mə mə sa'a abɛɛ ntoo yí ñsigìnə yú, ñswoṅə ní a mbo bə mə ànnú yíi mə mə swoṅə aa à ní tsi'í ntoo yí ñsigìnə aà. ⁸ Nwí à zi mə mə swoṅə aa tsi'í ànnú mə ànnú yuu a tswə a ntii mə tsi'í sigìnə, mə kòṅə ní ḡhúu aa tsi'í ní àkòṅṅə yíi a tswə a ntii Kristo Yesu a kòṅə ḡhúu ghu aà. ⁹ Mə tsà'atə Nwí a atu bú mə tá àkòṅṅə yuu tá gha'atə ñḡhɛɛ ní mbi'í, tá mitsyé muu tá mi ki ñḡha'atə a aṅəṅ yíi mə mbə ní zì ntètè innú, ¹⁰ tá zi a ntsò'ò ànnú yíi mə a bɔṅ ñḡhèè maṅsə aà, tá bə bə bii mə ànnú yaa a laà, kaa wa'à ní àlò'ò a noò yíi mə Kristo à ka yí bú bìi ḡhúu aa tswé. ¹¹ Tá Yesu tá à ḡhìrə

mə tá nì ka nan̄sə n̄ghirə n̄ ìnnù j̄i mə i tsiinè aà; ma mùu ajàṅ, tá nì ka n̄ghu'usə n̄ Nwí, n̄gha'asə n̄ yì.

¹² Bìl̄m bá, mə l̄òc mə tá nì zì mə ìnnù j̄i mə i f̄e'e a nu mə aa, i b̄àṅṅè n̄kwetə a n̄ghirə mə tá ìntoo yì n̄siginè ya tá i ku'usə n̄ghèè bə nì m̄b̄i. ¹³ Ma mùu ajàṅ, bisogyè bitsim bìi mə b̄i be n̄ ìtò'ò n̄f̄o faà a Roma aa bo bə bitsim faà, b̄i zì mə m̄ə tswe a atsaṅ f̄aa n̄tò'ò aa n̄l̄oṅ annù Kristo. ¹⁴ Mbu n̄ghèè ghu, a ajaṅ yìi mə m̄ə tswe f̄aa atsaṅ aa, bìl̄m bi'inè b̄i ghà'atə bo l̄əè ìnt̄i waa a nu Mmà'amb̄i, n̄ku'usə ntigè n̄swon̄ə n̄ ìnnù Nwí n̄ àdà'à kaa wa'a à n̄ j̄u tsù bú m̄b̄o'ò.

¹⁵ Lá bə bí m̄o'ò a tit̄i bo b̄i tswe ghu mə b̄i ghè'èṅè naa, n̄swon̄ə n̄ ìnnù Yesu n̄ghirə n̄ bə mə tá bí'ibo ka warəṅə ghu w̄arəṅè, lá bə bí m̄o'ò b̄i k̄i n̄tswe ghu n̄swon̄ə n̄ ìnnù Yesu tsi'í n̄ àb̄òṅə nt̄i. ¹⁶ Ma buù bə bo swon̄ə ma mùu ajàṅ aa n̄l̄oṅ mə bo k̄oṅə gha aà, ìzi mə m̄ə kuu f̄aa atsaṅ aa m̄b̄i'ì mə m̄ə sa'a ab̄èè n̄tòò yì n̄siginè yù mə m̄ə swon̄ə aà. ¹⁷ Bə bí m̄o'ò bya mə b̄i ghè'èṅè naa aa, bo swon̄ə n̄ ìnnù Kristo aà kaa wa'a nt̄i waa ghu l̄əè b̄ə, ìl̄òc bə mə tá à yaa annù tá à ka n̄ghèè n̄ m̄b̄i, tá bə ka n̄ȳoṅ n̄ n̄j̄im bo, n̄ghirə ma mùu ajàṅ aa, n̄wa'atə n̄i mə bo ka kù'ùsə n̄iṅ n̄gi'ì a nu mə f̄aa a atsaṅə. ¹⁸ Ma yuu ìnnù kaa a s̄i annù yìi mə m̄b̄ə a gh̄irè m̄ə k̄á ìl̄wisè n̄ ìnt̄oṅ b̄ə! Mə doritə a nyè mə b̄i swon̄ə n̄ ìnnù Kristo n̄i b̄im̄an̄j̄i bitsim̄ə; k̄ə b̄i swon̄ə aa n̄i m̄b̄we'esè oò, k̄ə n̄ ìnt̄i waa tsimè oò, boṅ mə aa k̄i doritè tsi'í doritè.

Paul à tswe f̄aa m̄b̄i aa a n̄gha'asə Yesu

¹⁹ Tsi'í annù n̄n̄koṅə m̄ə ka k̄i doritè n̄l̄oṅ mə m̄ə zì mə Nwí à ka yu'u n̄yè'è nuu tá Azwí Yesu Kristo tá à kwetə gha n̄ghirè tá m̄ə f̄e'e f̄aa atsaṅə. ²⁰ Mə nan̄sə nyə'ətə n̄ ìnt̄i ghà tsim, n̄k̄i m̄b̄e n̄i mə kaa m̄ə ka wa'a annù ndrə àtu yì tsu l̄ò n̄ghirè b̄ə, i b̄àṅṅə yə mə, a n̄ḡoṅ b̄in̄òò bitsim, ts̄its̄oṅ bo b̄i tsi'í a ajaṅ yìi mə m̄ə k̄i si gh̄irə a m̄b̄i aa, mə m̄ə ka k̄i nan̄sə gaansè n̄i m̄it̄i ma a n̄gha'asə Kristo a nu m̄ə, k̄ə m̄ə tswe ìnt̄i f̄aa atu n̄syè, k̄ə m̄ə kwò kwò oò. ²¹ Nl̄oṅ mə a m̄b̄o m̄ə, ìnt̄swènt̄i yà f̄aa m̄b̄i, ì n̄i aa bə Kristo, m̄ə bə t̄e'e k̄i kwo kwo boṅ a ka b̄àṅṅə b̄oṅ tsyātə a n̄tswe f̄aa m̄b̄i. ²² Lá m̄b̄ə a bə yìi mə m̄ə k̄a bú tswe f̄aa àtu n̄syè boṅ a bə mə m̄ə k̄a bú f̄a'a ìnnù j̄i mə i ka kwetə b̄ə aà. Lá kaa m̄ə s̄i annù yìi mə m̄ə ka t̄s'o'ò aa zì b̄ə. ²³ Ma muu ajaṅ m̄ə t̄əə a tit̄i n̄k̄i. Annù yìi mə m̄ə yè'ətə aa à n̄i ìl̄o n̄ghèè n̄tswe bí'ì Kristo ìl̄oṅ mə ma yù ìnnù a b̄oṅə a nu m̄ə ìnt̄syatè mb̄ù n̄tswe f̄aa m̄b̄i. ²⁴ Lá ìl̄oṅ n̄gaa yùu, a ku'unə mə tá m̄ə bu n̄tswe f̄aa m̄b̄i, tá kwetə ghuu. ²⁵ Tsi'í annù n̄iṅkoṅə, a n̄i ìnnù yìi mə m̄ə ka gh̄irè aà. Mə zì mə m̄ə k̄a bú ghèè n̄i m̄b̄i a n̄tswe bí'inè f̄aa m̄b̄i tá kwetə ghuu tá n̄i ka n̄kwi n̄ghèè n̄i m̄b̄i tá ìndorè nuu n̄i k̄i n̄gha'atə a mum àb̄iint̄i yuu. ²⁶ Mə bə f̄e'e i z̄i tsi'í ghuu boṅ a ka gh̄irə mə tá ìnt̄i ghuu i luu n̄i ìndorè n̄l̄oṅ annù yìi mə Kristo Yesu à gh̄irə a nu m̄ə aà.

Akòrè nitəə n̄i b̄ə b̄i Yesu

²⁷ Lá ìnnù yì wè a n̄i mə tá m̄igh̄irèṅèṅèṅèṅè muu tá m̄i ku'unə a ajaṅ yìi mə ìntòò Kristo yì n̄siginè i l̄òc aà. Tá b̄eè mə a f̄e'e mə m̄b̄ə m̄ə z̄i nyè ghuu k̄ə n̄gaṅ, mə yu'u mə n̄i t̄əə ìn̄iṅt̄ə akòrə yuu a n̄syè, m̄b̄òònsə ghuu n̄kwəwə, ìnnù yuu a b̄ə yì m̄o'ò, n̄i t̄ò bitsim mə tá ìnnù n̄tòò yì s̄iginè yìi mə n̄i b̄i aa, tá à ka n̄ghèè n̄i m̄b̄i, ²⁸ kaa wa'a n̄i n̄ḡaṅk̄b̄aà juu b̄o'ò b̄ə. A bə bə ma mùu ajaṅ boṅ à n̄i àlènsə mə a nan̄sə nd̄i'ì n̄i mə Nwí à ka d̄i n̄gi'ì a nu bo, i b̄àṅṅə yweensə ghuu. ²⁹ A b̄oṅ mə tá n̄i zì mə, Nwí yìi mə à gh̄irè ìb̄oṅ a nu bú m̄ə n̄i n̄iṅ nt̄i ghuu a nu yu, ìl̄oṅ n̄gaa Kristo aa, a k̄i n̄ghirə aa ìb̄oṅ a nu bú m̄ə tá n̄i k̄i nyè n̄i n̄gi'ì n̄l̄oṅ n̄gaa yì. ³⁰ Ma mùu ajaṅ, n̄i yə mə ìnt̄sò ma gh̄u mə n̄i to aa, i k̄i m̄b̄ə aa n̄tsò yìi mə n̄i k̄i nyu'u mə m̄ə to, n̄k̄i mburə aa k̄i to ìzi ywe'e sii aà.

2

¹ Tsò mə bu b̄i Kristo boonsə a gaansè n̄i m̄it̄i muu aa, tsò mə a k̄òṅè n̄i ghuu n̄l̄ə'ətə n̄i ìnt̄i ghuu aa, tsò mə n̄i b̄òònsə bu b̄i Azwí Nwí aa, tsò mə n̄i z̄i n̄k̄òṅṅə ghuu bu n̄i bú, n̄k̄i z̄i n̄k̄o m̄il̄n̄ṅè ghuu bu n̄i bú aa, ² a ku'unə mə tá n̄i boonsə ghuu n̄tswe n̄i ìnnù yì f̄uùrè, n̄ka n̄k̄oṅṅə ghuu bu n̄i bú, n̄ghirə n̄i mə tá ìnt̄sù ghuu i bə yì m̄o'ò tá tá ìnt̄i gha i f̄uùrè, n̄k̄i sigisè n̄i ìb̄iinnù ghuu bə a n̄syè, n̄ka n̄wa'atə n̄i mə bə bí m̄o'ò b̄i tsyātə ghuu. ⁴ Tá n̄i tsuu tsi'í ìnnù j̄i mə i kwetə ghuu aa k̄i gh̄irè b̄ə, n̄i k̄i n̄ghirə n̄i ìnnù j̄i mə i kwetə n̄i bə bí m̄o'ò aà ⁵ Tá ìnnù j̄i mə n̄i m̄òòntè n̄i a atu bú aa tá i bə j̄i mə Kristo à l̄e si k̄i m̄m̄oòntè aà, n̄lii n̄i ìnnù tsò yu:

⁶ Ka mə bo Nwí l̄e n̄tswe n̄i m̄arè yì m̄f̄uùrè aa, kaa à l̄e n̄wa'à k̄á ìnt̄i n̄i mə yu d̄i'ì mə bo Nwí ku'unə.

⁷ Lá, à l̄e m̄b̄àṅṅè ìl̄əə ma juù ìnnù fu, ìnsigisè ìb̄iinnù yì a n̄syè,

m̄ban̄nə ntigə nlogə marə ñgāñàfà'à, bi jwī yi tsō ñu m̄sōñ.

⁸ A bəñ m̄ə ntigə ñu m̄sōñ aa, ñsigisə ibiññu yi a nsyə, ñyu'unə Nwī, mbii n̄iwō, bi zwiṭə yi,

Bi ghèè m̄ə m̄ə bi ki zwiṭə yi zwiṭə aa, ñtigə mburə ñkweentə yi bə a ati bāñnəbāñnə!

⁹ Ma mùu ajāñ, Nwī a tigə ñnan̄sə ñjentə yi a ñdəñ, m̄fa ikum yīi m̄ə i ko'onə n̄syā m̄ikum m̄itsim aā,

¹⁰ t̄a b̄e m̄ə b̄ə bitsim bi yi nyu'u ikum Yesu,

a aburə, k̄ə a n̄syə, k̄ə b̄ə a bāñnsyə,

bi swētə m̄ikū'ütə myaa a n̄syə ñgha'asə yi,

¹¹ t̄a b̄ə bitsim bi bii n̄i ñsi n̄i ñsi m̄ə Yesu Kristo à n̄i Mmà'àmbi, ñtigə ñgha'asə n̄i Taà yi Nwīñgōñ ma mùu ajāñə.

A bəñ m̄ə t̄a b̄ə bi Kristo bi b̄ə tsō m̄ñkà'à f̄aa m̄bi

¹² Tsō m̄ə a b̄ə ma mùu ajāñ aa, ika'a já jii m̄ə m̄ə kōñə aa, tsi'ī a ajāñ yīi m̄ə ni te'e yu'unə n̄aa a ñgōñ b̄inōd bitsim a noō yīi m̄ə m̄ə tswə bi'inə aa, a bəñ m̄ə t̄a ni ku'usə ñghèè n̄i m̄b̄ii a yu'unə m̄ə tsitsōñ m̄ə kaa m̄ə si a tit̄i b̄u tswə aā. N̄i ka m̄bo'c Nwī t̄a ñt̄i ghuu ka n̄tsiḡnə, ñka ñgaansə n̄i m̄it̄i muu a ñghirə innu jii m̄ə i ku'unə aā ta yi ji ilōñə. ¹³ Nlōñ m̄ə Nwī a f̄a'à a m̄ānt̄i b̄u, ñghirə n̄i m̄ə t̄a ni ka ñkōñə a ñghirə innu jya jii m̄ə a l̄ōd̄ ni m̄ə t̄a ni ka ñghirə aā, ñk̄i m̄fa n̄i m̄ida'a m̄ə t̄a ni ka m̄fa'a n̄i innu ma jū m̄ə i b̄ōñə n̄i aā.

¹⁴ N̄i ka ñghirə innu tsim ñtsuu ki n̄nurikə, k̄ə ki ligit̄ə b̄ə; ¹⁵ t̄a b̄ə b̄ə bi Nwī bii m̄ə m̄b̄ə bi wa'a ifirə waa f̄a, m̄ānt̄i myaa mi laa, kaa àl̄'ō a wa'a a nu bo tswə b̄ə, ñtswe a tit̄i n̄iwāā n̄i b̄ə bii m̄ə bi ghirə innu j̄i bi kaa innu jya a wa'a tsinə aa, l̄ā n̄i bāñnə ñta n̄i tit̄i bo tsō m̄ñkà'à f̄aa m̄bi aā. ¹⁶ N̄i tswa n̄ighāā n̄i Nwī n̄u m̄ə ni fa n̄tswēt̄i a m̄bo b̄ə aa ntugit̄ə, t̄a a yi m̄b̄ə wa ñjwi yīi m̄ə Yesu à bu mb̄ii aa, ñt̄i gha i luu n̄i ñdorə a nyə m̄ə kaa m̄ə le ñwa'a à n̄u yā laa a dāñə dāñə zwī, k̄ə m̄ə kaa àf̄a'à yīi m̄ə m̄ə le m̄f̄a'à aa, kaa a le ñwa'a aa atu dāñə dāñə tsyā. ¹⁷ Ajāñ yīi m̄ə ni ññj̄ nt̄i ghuu a nu Nwī aa, a b̄ə aa tsō ayoo mm̄a'anwī, m̄b̄ə a te'e m̄b̄ə m̄ə bi ka zwiṭə gha zwiṭə, i l̄ōgə al̄əə n̄u ya i k̄urə ma mùu atu ayoo mm̄a'a Nwī, bəñ n̄u yā i ka b̄ōñə t̄a m̄ə ka ndorit̄ə bi'inə n̄i b̄u bitsimə. ¹⁸ A bəñ m̄ə ta n̄u yūu i k̄i m̄b̄ōñə t̄a ni k̄i ndorit̄ə tsō m̄ə.

Timoti bo Epafrodito

¹⁹ M̄ə wa'atə a wāñsə n̄too Timoti a m̄b̄e b̄u, a ajāñ yīi m̄ə m̄b̄ə Mmà'àmbi Yesu a bii, t̄a à zi nyə ghuu m̄bu mb̄ii n̄swōñə a ajāñ yīi m̄ə n̄i b̄ə aā t̄a ñt̄i ghā i ñdorit̄ə. ²⁰ Kaa ñu t̄ssū kaa si ghū tswə tsō Timoti m̄ə a k̄i wa'a n̄i innu tsi'ī a annu ññkōñ n̄lōñ ñgaa yūu ñl̄ōc̄ ni m̄ə t̄a ni tswə i siginə. ²¹ A tit̄i bo bitsim, ñu tsim a yu'u aa tsi'ī yīi annu, ñghirə tsi'ī annu yīi m̄ə a ka kwet̄ə atu mb̄ii n̄u yī, kaa wa'a n̄i annu Yesu ghirə b̄ə. ²² L̄ā a ñghèè ni Timoti, n̄i zi ñu yīi m̄ə à ni ghū aā, n̄i zi a ajāñ yīi m̄ə a f̄a' à bi' i yu tsō mu bo taā yī, a n̄s̄ēns̄ə n̄toō yī ñsigin̄ə yu aā. ²³ Aa annu yīi m̄ə m̄ə wa'atə a n̄too yu, a m̄b̄e b̄u, a noō yīi m̄ə m̄ə gh̄ēns̄ə n̄zi a ajāñ yīi m̄ə innu i ka ghèè ni m̄ə faā aā. ²⁴ A ñghèè ni m̄ə, m̄ə n̄āñs̄ə mb̄ii a ññim̄ Mmà'àmbi m̄ə, mu fibāñt̄ə l̄ā, t̄a m̄ə ki n̄zi yāa ñgaa.

²⁵ M̄ə m̄d̄ōnt̄ə m̄ə a ku'unə m̄ə t̄a m̄ə too mumaā yī'inə Epafroditus t̄a à bu mb̄ii fu a m̄bo b̄u. A ni yu yīi m̄ə bi' i yu f̄a' à m̄ə ñki n̄to n̄tsō faā bitsimə, a k̄i m̄b̄ə yu yīi m̄ə n̄i k̄i too m̄ə t̄a à zi ñkwet̄ə gha m̄fa ñjoo jii m̄ə m̄ə k̄i si b̄ōñə aā. ²⁶ Nt̄i yi i ȳə'ət̄ə ni a nyə b̄u bitsim, a k̄i ññōñə si' i n̄lōñ m̄ə n̄i k̄i yu' u m̄ə yu k̄i si gh̄ōd̄ aā. ²⁷ Tsi' i a annu ññkōñ, à k̄i gh̄ōc̄ ntigə tsi' i a ñkwō. L̄ā Nwī a ko m̄āññə yī; kaa wa'a aa tsi' i yī ko b̄ə, à k̄i k̄i ñko aa m̄āññə gh̄ā t̄a t̄a ñgi' i yī dāñ t̄a i wa' a b̄u ñzi ñku'ūsə yīi m̄ə tswə ghū mum aā. ²⁸ M̄ə n̄āñs̄ə n̄l̄ōc̄ a n̄too yu a m̄bo b̄u ta t̄a ñi ñdorit̄ə a m̄bu nyə yu, t̄a t̄a ñt̄i gha i b̄ōc̄ m̄fwet̄ə. ²⁹ B̄e a zi, n̄i kwērə a ññim̄ Mmà'àmbi ni ñdorə; a bəñ m̄ə t̄a ni ka m̄bo'c̄t̄ə b̄ə bii m̄ə bi b̄ə tsō yu aā. ³⁰ Nlōñ m̄ə à k̄i gh̄əə kwo ñlōñ if̄a' à Kristo, ñññə atu yī a n̄tsu n̄wō a m̄f̄a' a ta m̄āñs̄ə àkwet̄ə yīi m̄ə n̄i k̄i tswə n̄i m̄fa a m̄bo m̄ə aā.

3

Ñu yīi m̄ə m̄āññu mi mi tsinə aa, à ni ñu yīi m̄ə a ññj̄ nt̄i yi a nu Kristo aā

¹ Bil̄im̄ b̄ā, m̄b̄ōñ m̄ə m̄āñs̄ə, m̄ə swōñ a m̄bo bu m̄ə t̄a ni ka ndorit̄ə a mum Mmà'àmbi. Kaa m̄ə ka wa' a kaa a ñkwat̄ə ñwa'āñə innu jii m̄ə m̄ə t̄e' ē m̄ə ñifoo ññwā'āñə a m̄bo b̄u aā, ñlōñ m̄ə i ka b̄e ghūu t̄a ni tsuu l̄ō wō.

² N̄i ka n̄tsyēsə ghūu n̄lōñ m̄bu j̄i bi jyā, b̄ə bya m̄ə bi b̄u' u innu j̄i bi aā, b̄ə bya m̄ə bi tsōñ n̄u jya laā; t̄a ni ka n̄tsyēsə ghūu n̄lōñ ñgaa yāā. ³ A b̄ə bi'inə m̄b̄ə b̄ə bii m̄ə Nwī a ñt̄ə waa tsi' i annu ññkōñ, bi'inə gha'asə Nwī aa ni Azwī yi, ñdorit̄ə aa n̄lōñ m̄ə bi'inə ni b̄ə bi Kristo aā, kaa wa' a m̄ānt̄i mi'inə aa b̄ə ni innu ñjyā nu l̄əə b̄ə. ⁴ Ka m̄ə

mbə mə tswə nì à jàŋ yîi mə mbə mə kî nləə ntîi gha a ni n̄joo n̄jyá nù aà. Mbə bə bí tsu bí tswə faa mbi mə bo tswə ní nləə ntîi waa ní ànnù n̄jyá nu, boŋ mə tsyàtə waa bítsimə. ⁵ A yòŋə nòŋsə yî'i, bí le n̄ètə gha aa a noò yîi mə mə le mbə n̄jwi jí n̄ifwaa aà; mə bə ñù b̄alsraël, m̄fɛ'ɛ a n̄gwɛ'e nda Benjamin, mbə mu baHeber yîi mə á jwe b̄aHeba aà. A n̄ghɛɛ ní ànnù nləə ndi'í b̄aYuda, mə bə ñù bafarisai. ⁶ A n̄ghɛɛ ní àjàŋ yîi mə mə le sí tîi ní ànnù Nwí aa, mə le sí tsɔ'ɔ ní àkòrə n̄ghotə bɔɔ bí Kristo; mbu n̄ghɛɛ bə ní ànnù n̄ghirə ìtsinənnù, a nyonə ní ànnù nləə ndi'í Moses, kaa àlò'ò yí tsu kaa a le n̄wa'à a nu mə tswè b̄á. ⁷ Ma juú ìnnù mə í le mbə afù'ù a mbo mə aa, mə logə mə à ní b̄wye nlonə Kristo. ⁸ Tsi'í ànnù n̄ikonə, mə lögə n̄joo tsim jii mə mə tswə ní ju aa tsò b̄wye, ñlonj mə a nzi Kristo Yesu N̄gàŋmà'a ghà, a boŋ n̄tsyàtə n̄joo tsi'í tsim f̄aa mbí. Mə mə'ə n̄joo tsim nlonj n̄gaa yí, n̄tigə n̄lii ní n̄joo tsim tsò ñtsà'à ta tswə ní Kristo; ⁹ í boonsə n̄tswə bí'í yu tá t̄á ìtsinənnù jii mə mə ghìrə aa, tá tsee bə a mbo mə ló ló bə, n̄yonj n̄aa a j̄im àjàŋ yîi mə mə ləə ndi'í Moses aà. Tá à b̄aŋnə mbə b̄á a àjàŋ yîi mə mə níŋ ntîi gha a nu Kristo aà; mbə ìtsinənnù jii mə Nwí a fa a n̄j̄im àb̄iint̄i aà. ¹⁰ Ànnù yîi mə mə lɔɔ aa, à ní n̄zi Kristo, í tswə ní m̄idà'à mya mə à tswə ní mu nlonj mə à le nyweenə ní n̄iwo aà. Mə k̄i ñlɔɔ ní ñyè n̄gi'í ya yîi mə à le nyə aa, í k̄i b̄əŋ tigə bə tsò yu í b̄i n̄iwo n̄i mə à le n̄kwo aà, ¹¹ tá b̄ɛɛ mə m̄ánj̄i a tswə ghu mə k̄i nyi nyweenə ní n̄iwó yàa n̄gaa.

Paul a Gaansə Mit̄i mi

¹² Kaa mə sí lɔɔ aà n̄swonə mə mə tswè m̄ə ní n̄joo mà jú mə mə wa'atə a n̄tswə ní jú aà; kaa mə wa'à k̄i n̄lɔɔ aà n̄swonə mə Nwí à f̄à'à mə íf̄à'à yí a nu mə m̄an̄sə; lá mə gaansə mit̄i má a n̄tswə ní jú nlonj mə Kristo Yesu à ghìrə mə mə tá mə bə yí aà. ¹³ B̄il̄im bá, kaa mə sí m̄ònt̄ə mə mə ywè'è m̄ə a adigə yîi mə mə tswə ní n̄kwe n̄kɔ'ɔ ntəə ghu aà; lá ànnù yí f̄uùrə a tswə ghu yîi mə mə ghìrə, mə m̄à'atə ìnnù jii mə mə tsyà mə n̄ma'atə a n̄j̄im aa, n̄gaansə ní mit̄i ma m̄furitə ní n̄joo jii mə í tswə a mbii aà. ¹⁴ Mə kh̄ə tsi'í ní mit̄i n̄ghɛɛ ní a adigə yîi mə mə tɛ'ɛ mi'í ma ghu aà, ta ghɛɛ kwɛrə m̄iyàrin̄ə ní nḡu'u mi af̄à'á m̄ii mə Nwí a twonə n̄aa mə tá mə kɔ'ɔ n̄kwɛrə, n̄tsya aa a n̄j̄im Kristo Yesu aà. ¹⁵ A boŋ mə bí'inə b̄i mə bí kwè m̄ə, n̄t̄wiŋtə m̄iŋḡaŋ mi'inə a nu Kristo aa, tá bí'inə tswə ní àm̄ònt̄ə ma yu. Kə b̄ɛɛ mə ñù tsù a tɛ'ɛ n̄tswə ghu mə a m̄ònt̄ə ànnù yí adàŋ boŋ Nwí à ka k̄i ghìrə ta ní zì. ¹⁶ Lá ànnù yí wè a bə aa mə tá bí'inə tswa ànnù yîi mə bí'inə tswè mə ní yu aa ntugitə tá à t̄insə.

¹⁷ B̄il̄im bá, tá ní yonj n̄ka n̄h̄e'esə n̄aa tsò bə bí m̄ɔ'ɔ, n̄ghirə ní ìnnù jii mə bí'í ghìrə aà; n̄k̄i n̄lii ní bə b̄i mə bí yonə ní ìbù'ù m̄ikòrə jí'í aà. ¹⁸ Mə swonə laà aa, nlonj mə bə bí m̄ɔ'ɔ bí tswə ghu mə bí ghìrə ìnnù tsò bə b̄i mə bí b̄aa atib̄aŋnə b̄aŋnə ya yîi mə Kristo à le n̄kwo ghu aà. Mə tɛ'ɛ mə m̄foo n̄swonə ànnù ma yú a mbo bù, à ní tsi'í yú mə mə k̄i mbu n̄kwatə n̄swonə ní m̄il̄àa a mi'í mə aà. ¹⁹ A ka yí k̄i bə a n̄j̄im tá Nwí à níŋ isa'a a nu bo, ñlonj mə bo lögə ato'ò yaa laa tsò nwí wàà, n̄tswonə ní nú yàà ñlonj n̄joo jii mə boŋ í b̄aŋnə n̄ghirə ní mə tá àtù yaa ka ndirə, n̄tɛ'ɛ atu yaa ní n̄joo mbi jii. ²⁰ Lá n̄ghɛɛ ní bí'inə, àl̄a'á yí'inə a tswə aa a aburə, bí'inə yu'utə ní N̄ḡaŋyèwènsə yí'inə, Mmà'ambí Yesu Kristo mə tá à lo ghu nzi. ²¹ A bə zì, boŋ à ka lögə m̄ida'a mya mə mi ghìrə ní mə tá n̄joo tsim tá í ka yu'unə n̄i aa, í kwensə aborikə nú jí'inə jú tá í tigə mbə tsi'í tsò yí ya yîi mə í n̄wèènə ní n̄if̄o aa.

4

Adi'tə Paul a mbo bɔɔ bí Kristo

¹ B̄il̄im bá, wa mə n̄an̄sə k̄onə gh̄uu, nt̄i gha í yə'ətə ní a nyə bù. Ní ghìrə mə tá nt̄i gha tá í luu ní n̄idorə, ní k̄i mbə m̄iyàrin̄ə mí nḡu'ú má. Bisú ba b̄i mə mə k̄onə aa, ní n̄an̄sə ntəə nt̄i, n̄swetə m̄iŋḡaŋ muu tá m̄i tso a nú Mmà'ambí. ² Mə bu'u mbo a mbo Evodia bo Sentikə mə tá bo boonsə tá ànnù yaa tá à bə yí m̄ɔ'ɔ a n̄j̄im Mmà'ambí. ³ Mə bù'ù mbo a mbo wò, ñù àkòrə ghà mə sí f̄à'a aa, mə ta ó kwetə b̄aŋgyè ma bú ñlonj mə bo fa'a bí'ibo a n̄swonə n̄too yí n̄sigin̄ə bí'ibo ní Clement ní bə bí m̄ɔ'ɔ b̄i mə bí'ibo k̄i m̄fa'a, m̄ik̄um myaa mə tswè a m̄um àŋwà'anə n̄tswènt̄i aà.

⁴ Ní ka ndoritə a mum Mmà'ambí a n̄ḡonj b̄inòò bítsimə; mə bu n̄kwatə n̄swonj mə ta ní ka ndoritə. ⁵ Ní ghìrə tá bə bítsim yə mə ní tswa m̄ánt̄i muu, ñlonj mə noò nzi Mmà'ambí à tigə a bo aà. ⁶ Ní tsuu nú yùu k̄i wa'a nlonj ànnù tsu bə. Ní ka n̄tsa'atə Nwí nlonj n̄ḡonj n̄joo tsim jii mə ní lò'ò aà, mbu'u ní m̄bo ghu mbo, n̄fa ní m̄bi'ikə ghu mbo, n̄ghirə tá à zì n̄joo tsim jii ní lɔɔ ghu mbo aà. ⁷ Ma mùu àjàŋ boŋ m̄b̄oɔnə Nwí yîi mə í tsyàtə m̄itsyè mí bə aa, í ka ghìrə tá m̄ánt̄i muu bo bí ìm̄ònt̄ənnù juu tswə a mum Kristo Yesu.

⁸ B̄il̄im mbá, ànnù yí n̄lwí'ñj̄im yîi mə mə ka n̄swonj a mbo bù aa, a ní mə tá ní tɛ'ɛ atù yuu ní ìnnù jii mə í ní ànnù n̄iŋkonj aà, bo bí a ní ìnnù jii mə í ka'unə a mbo'otə aà,

ni jii mə i tsinə aà, ni jii mə i laa aà, ni jii mə bè kəŋ aa, bo bi ni jii mə i bəŋ aa; bæ mə ànnù yí tsu a tɛ'ɛ ntswe ghu mə a bəŋ ŋghɛɛ mmaŋsə, kə yí tsu yii mə a ku'unə a gha'asə aa, a bəŋ mə tá ni ka ŋwa'atə ma yuú ànnù. ⁹ Ni ka ŋghirə innu tsim jii mə ni yəgə a mbo mə aa, kə jii mə ni Kwɛrə a mbo mə, kə jii mə ni yu'u a ntsü mə aà, kə bə jii mə ni yə mə ghirə aà. Ni bə ki ghirə ma juú innù bəŋ Nwí yii mə a borisə ní bè aa bəŋ à ka tswe bu bo.

Paul a fa miya a mbo baFilipia ni njoo jii mə bo le mfa ghu mbo aà.

¹⁰ Mə nanşə ndoritə tsi'í siginè a múm Mmà'àmbi nlonj mə, ka mə àgha'à a sà'à mə a ajəŋ yii mə ni le si lòò a ŋkwetə mə aa, ni tswè mə ni mánjì a ŋkwetə mə tsitsəŋ. Tsi'í ànnù níkonə, ni le si wa'atə nàá, lá kaa wa'à a ajəŋ yii mə mbə ni tsyá ŋkwetə gha ghu aa bəŋnə ñzi. ¹¹ Kaa mə si laa swəŋ aa nlonj mə àyoò tsu a we'ɛ a mbo mə bə. Mə yəgə mə nzi a ŋkwərə ŋgəŋ innù tsim jii mə i fɛ'è a nu mə aa ni nidorə, ¹² Mə zì ñnsigisə ibiñnú gha a nsyɛ, ŋki nzi a tswe a noò yii mə njoo i gha'a a mbo mə aà. A tɛ'ɛ i bə bə mə akə bəŋ mə yəgə mə ñzi a tswe ni njoo jì ghà'à ŋgha'a, ŋki nzi a ntswe ni nji. Mə zì ntswe a noò yii mə ñdá i lùu ni njoo bo bi a noò yii mə ñdá i yòo aà. ¹³ Mbə mə tse ghirə innù tsim a njim yu wa yii mə a fa ní mɔ̀dà'à a mbo mə aà.

¹⁴ Lá a kì bəŋ mə ni kì ŋkwetə gha a noò yii mə mə kì tswe ní ŋgi'í aà. ¹⁵ Bù baFilipi, itu ibiñnú ghuu, ni zì mə a ajəŋ yii mə mə le nlòginè ŋka nswəŋə ní ntoo yí ñsiginè yú aà, a noò wa mə mə le ŋka nlo Macedonia aa, kaa ŋghotə ñdánwí yí dən kaa i le ŋwa'à ghu tswe mə i le mbii mə bo ka kì fa ní njoo a mbo mə, kə kii kwərə ni njoo a mbo mə, ntsyatə ghuu. ¹⁶ Nlonj mə, ŋghɛɛ bə a ní noò wa yii mə mə le ntswe a Tesalonika aa, ni le ntoo njoo a mbo mə a ŋgaa jì ghà'atə, ŋkwetə gha ghu. ¹⁷ Kaa si bə aa bə mə mə wí'í ñlòò ni njoo jya jii mə ní fa ní a mbo mə aa bə, àyoò yii mə mə bəŋnə ñlòò aa, à ni mbəwəŋ yii mə ni ŋkwərə ghu ŋku'usə ni ibəŋ yii mə i kuu ni abàa bù nlonj akwetə yii mə ni fa ní a mbo mə aà. ¹⁸ Wá njoo jya jii mə ni kì too a mbo mə aa, i kì bürə ŋgha'a ntsyatə a jəŋ yii mə mə kì si lòò aà. Wa mə si ayoo dən bu mboŋə nlonj mə mə kwərə njoo jya jii mə ni kò Epafroditus mə tá à zì mfa a mbo mə aà. I bə aa njoo mmà'anwí jì lùmtə, mbə njoo ntoo mmà'a Nwí jii mə i ku'unə, mbəŋ a nu Nwí aà. ¹⁹ Nwíŋgəŋ ghà à tswe ni àfù'ù a burə ŋgha'a kaa wa'á a nswəŋə bə, a ka fa njoo tsim jii mə ni bəŋə aa a mbo bù a njim Kristo Yesu. ²⁰ Tá bí'inə ka gha'asə ní Nwíŋgəŋ Taà yí'inə a ŋgəŋ bìnòò bí tsim, ñlwi'í níkonə. Amen.

Àtsà'atə yi nlwí'í njim

²¹ Tsà'atə ni bə bi Nwí bitsim a mum Kristo Yesu. Bilim bí'inə bíi mə bí'ibo tswe faà aa, bo kì ntsà'atə ghuu. ²² Bə bi Nwí bi tsim bi tsà'atə ghuu, bya bíi mə bi tswe a ndügə Kaisa aa bo nanşə ntsà'atə ghuu. ²³ Tá ibəŋ Mmà'àmbi Yesu Kristo tá i tswe a mbo bù.

Anwà'ànè Paul a mbò ñghòtê BaKOLOSI

NJI'INNŪ ANWÀ'ANƏ YŪ

A anwà'ànè yú aa a le ñhwa'ànə Paul a mbò ñghòtê baKolosi. Ala'a Kolosi a le ntswe a mbu'u Asia. Kaa ñghotê baKolosi aa a le ñhwa' Paul lòginè. Paul à le nyu'u mə ñgàñndi'innū mbwe'esə jì mo'ò le nzi ka ndi'i innū jii ka le ñhwa'a nì ntoo yì ñsigìnə ya bòontə. A le ntigə ñhwa'ànə anwà'ànè yú aa ntsisə ñghotə ghu.

Ngàñndi'innū jya i le si swonə ni mə kaa mitsyè mii mi ko'ò nluu aa kaa mi si a nì ntoo yì ñsigìnə ya tswè, kaa Kristo a wa'à nì àbwarə yii mə à tswè ni yu tsó Mu Nwí, mbə Ngàñyweensə mbi aa tswè. Bi le si di'i ni mə bə tswè nì ñka yon bìnòñsə, ñləə bi nòñsə ñlonj miji bo mlù'ù, ñswonə ni mə tá bə ka nləə nì ñjwi jì wè jì mo'ò, ñghirə tá bi ñetə waa (2.16,17, 21-23). Ndi'i ni mə tá bi ka mmii nì baangel (2.18), ñswonə ni mə bo le nzi innū azwí jì mo'ò ntsyatə ajàn mə ntoo yì ñsigìnə ya i swonə aà (2.4).

Nòò yii mə Epafraas a le ghèè ñswonə ajàn mə innū le ntswe a ghotə aa, Paul a ñhwa'ànə anwà'ànè yú a nswonə mə yu tsà'atə Nwí atu bo, mə tá Nwí à ghirə tá bo nanşə nzi annū nñkonj bo bi ànnū yii mə Nwí a lòò aà (1.9,10). Kristo à nì finə Nwí (1.15), ñtswe nì mərə Nwí a ko'ò nluu (1.19; 2.9), Nwí a tsyá aa ghu nu nanşə njoo tsim (1.16), a bə ñtsyambii a nì njoo tsim, mboonsə i tsim tswa tugitə (1.17). Mitsyè mitsim mi lò aa a mbo Kristo (2.3). Kristo a bə yu yii mə a fa ntswèntii yii mə i luu aa a mbo bə, bo baKolosi kà mə ñtswe ni yu a mum Kristo (2.10), bi ñetə waa aa a múm Azwí nì ñjetə ya mə bi le ñjetə Yesu ghu aa, bo bo tigə aa ayoo mo'ò, ñlòginə aa wá noò yii mə bi le mmurə waa ñki aà (2.11-14). Paul a swonə mə yu nwùgè nì nú yi aa nyə mə tá bo lwi' i a mum Krito, i kwe ko'ò təə (1.27-29; 2.6). Ntigə di'itə nì waa mə bi ka zi akòrè nizí yaa tá à ku'unə nì ñtwèntii yì mfii yii bo tswè ni yu a mum Kristo aà (3.1-17).

Bi yatə anwà'ànè yú aa laa:

1. Nji'í ànnū anwà'ànè yú 1.1-8
2. Mərə Kristo nì afà'a yi 1.9—2.19
3. Ntswèntii yì mfii a mum Krito 2.20—4.6
4. Innū jii mə Paul à le nswonə a nlwí'isə 4.7-18

Atsà'atə Paul a mbò ñghòtê

¹ Anwà'ànè yú a lo aa a mbo Paul yii mə à nì ngàñntoo Kristo Yesu à nì ñgòñə Nwí aà, bo bi a mbo ñdım yí'inə Timoti ² ñghɛɛ ni a mbo bilim bi'inə bə bi Nwí bii mə bi fà'a nì a mbo Nwí nì ñti waa tsim a mum Kristo, ñtswe a ala'a Kolosi aà. Tá Nwí Taà yi'inə à ghirə ibonj a nu bù ñki ñghirə tá nì tswè ni mboonə.

Annu mfà mbi'ikə a mbo Nwí

³ Bi'í fa mbi'ikə a mbo Nwíngonj Ta bi Mmà'àmbi yí'inə Yesu Kristo a ngonj bìnòò bitsim bii bi'í tsà'atə Nwí mbi'í ngaa yùù aà; ⁴ Bi'í yù'ù mə ajàn mə àbiintii yuu a nu Kristo Yesu a bə aa, bo bi àkòñnə yii mə nì tswè ni yu a nu bə bi Nwí bitsimə aà, ⁵ A bə laa aa nlonj mə nì zì ñka'a jii mə i tswè a aburə, bi'inə bɛ, jii mə ntoo yì ñsigìnə ya i le ñka'a a mbo bù ñlòginə a noò yii mə nì le nyu'u nighaa nì annū nñkonj aà.

⁶ Ntoo yì ñsigìnə ya mə i le nzi a mbo bù aa, i kwe a nì idigə tsim fàa mbi, ñkoonə nì miantə, tsí'í tsó ajàn yì mə a ki ntswe a titii bù ñlòginə wa njwi mə nì le nyu'u ñki nzi annū nñkonj nlonj ibonj Nwí wa atú yuu a laa ghu ⁷ a ajàn yii mə nì le nyogə a mbo Epaphras nsúkà'á yí'í bo bi ñgàñakòrə yí'í a múm afà'a Mmà'àmbi aà. Aa nù yii mə a fà'a mbo Kristo nì ñti yì tsim nì atú yí'í. ⁸ A ghirə mə bi'í zi akòñnə yuu a múm Azwí.

⁹ Tsó Mwí a bə laa, ñlòginə a njwi yii mə bi'í le nyu'u aa, kaa bi'í le è ñki'í kentə nì a ntsà'atə Nwí ñhwa'atə nì ghuu ghu, mbu'u nì mbo mə tá à lwensə ghuu nì mitsyè tá nì zi annū yii mə yu lòò aa, ñtswe nì mitsyè mi Azwí Nwí tá zi innū tsim atú yuu a laa ghu ¹⁰ tá nì ka ntswe ntswèntii yùù tá i ku'unə a mbò Mmà'àmbi tá à nanşə ñka ndoritə ghu, tá ñtswèntii yùù i ka ñkoonə mîta a nì mbuu mifà'a mî sigìnə mîtsim mii mə nì fà'a aa, tá innū jii mə nì zì mbi'í ngaa Nwí aa tá i ka ñgha'atə ñghɛɛ nì mbii tá nì ka ñkwe ghu mumə. ¹¹ Tá Nwíngonj à nanşə mfa mida'a a mbo bù tá nì ti, nyonə a njim mîti'í mî mya mii mî tsya mbo aa, tá nì tswè nì àtànəntii, ñka ñkwerə nì innū jii mə i zì nì a mbo bù aa nì ndorə. ¹² Nka mfa nì mbi'ikə a mbo Tá yii mə à ghirə bi'inə ku'unə mə mbə bi'inə tswè nì àbwarə a nì njoo jii mə à ləə a mbo bə bi Nwí bii bi tswè a múm ñka'a aà. ¹³ A fi'isə mə yí'inə a mum àdigə yii mə mfii àdigə i bu'utə aa, ñniñj a múm

annù nifò njoŋ Mú yí yí à kòŋə aa, ¹⁴ tsi'í Mú wa yí mē à le ntsu'u atú yí'inè ñghirə Nwí à li'inè ifánsənnú jí'inè aà.

¹⁵ Kristo à ni finə Nwíngòŋ yí mē kaa bi si yə aa, mbə mfòò àjèè a mbò ñgòŋ njoò tsim jii mē Nwíngòŋ à nàŋsə aà. ¹⁶ Nloŋ mē bi le nàŋsə njoò tsim jii mē i tswə a aburə bo bi jii mē i tswə a nsyè aa, bo bi jii mē bi yə, nì jii mē kaa bi si kii nyə aa, ntsya aa ghu nú, kə bə bə ñgàŋmbu'utə bə, kə bɪsə'a bi ala'a, kə ñgàŋəda'a, boŋ bə le nàŋsə ñgòŋ njoò tsim, ntsya aa ghu nu, ñki nàŋsə aa ghu mbó. ¹⁷ A ni yu yí mē a tsyá mbii ñgòŋ njoò tsim, ñkii mboonsə nì ñgòŋ njoò tsimə. ¹⁸ A nì atu a mbó ñghòtə yí i nì ibinu yí aà, mbə nlògìnə, ñki mbə mfòò àjèè, ntsyámmbii a nyweenə nì nìwo aa tá tswə nì àbwarə ntsyámmbii a nì ñgòŋ innu tsimə. ¹⁹ Nloŋ mē Nwí à le ndorítə a ghírə mē tá mārə Nwí ntsim à tswə ghu nú; ²⁰ ñtigə ntsya ghu ñjím ñghírə mē tá ñgòŋ njoò tsim i bu ntswe nì annù yí mō'ɔ bo bi yú Nwí, kə bə jii i tswə a nsyè, kə jii i tswə a aburə, a ajàŋ mē à zi nì mbòɔnə ntsya a ñjím aləə nu Kristo yí i le nsaansə a ati bāŋŋnə bāŋŋnə aà. ²¹ A le mbə a noò mō'ɔ nì tswé asə'agha'a bù bi Nwí, mbə ñgàŋkɪbàa jii nloŋ innu jii bi jii nì le si mōdòntə ñkii ñghírə aà. ²² Lá tsitsòŋ à bù mē ñghírə bú bo tswé nì annù yí mō'ɔ ntsya a ñjím nìwo nì Kristo a múm ñjyánu mē tá lógə ghuu i zì te'e a nsi yu tsó bə bii bi laa māŋsə, kaa ñki'ì nì àlò'ɔ tswé, kə káá annù yí tsu mē mbə bi firə ghuu ghu, ²³ tsi'í mē mbə nì ghèe nì mbii nì àbiintii yuu, kaa wa'à tsiginə, n̄təə n̄tin̄sə, kaa ñki'ì nì ghuu swùŋtə a nì annù yí mē nì bɛ, ajàŋ mē nì le nyu'u a nì n̄too yí ñsiginə ya yí mē bi swòŋ mē a bo bə bi tsim fàa atu nsyè aa, mē Paul mē bə ñgàŋfà'á a nì n̄too mē yú aà.

Afà'à Paul tsi'í tsó ñgàŋfà'á à ñghòtə

²⁴ Tsitsòŋ mē doritə a nì ñgi'í ya yí mē mē yə a atu bù aà. Nloŋ mē a nì ñgi'í yí mē mē yə a múm ñjyánu yí aa, mē māŋsə aa annù yí mē a boŋə a nì ñgi'í yí mē Kristo à le nyə mbi'ì mbii nú yí ya yí mē à nì ñghotə aa. ²⁵ Mē ki mē ñtigə mbə ñgàŋfà'á a mbó ñghòtə, ñyòŋə ñjím àbwarə yí mē Nwíngòŋ à fa a mbo mē mbi'ì ñkwitú ghuu, mē tá mē ghírə tá bə nàŋsə nzi ñighàà nì Nwí. ²⁶ ñighàà ma nú nì le mbə aa annù yí mē a le ntswe aləəntə a ñgu'u ñgu'u bo bi a miwàŋ miwàŋ, mē bi ghírə mē a fe'è tsitsòŋ n̄laa a mbo bə bi Nwí aà. ²⁷ A mbo bo Nwíngòŋ à le ñkòŋ mē yu ghírə tá bi zì, a titii bitizi Nwí, àfù'u annù àtsyámbo yí yí a tswə nì annù yí àləəntə ma yu aà. Annù yí àləəntə ma yú a bə mē, Kristo à tswə a múm nu bù, mbə annù yí mē a ghírə mē nì ka mbe ñigha'a nì Nwí aà. ²⁸ Bì'í swòŋ aà annù nloŋ Kristo ma ghú, ñwa'asə nì ñú ñtsim, ñdì'ì nì ñú ñtsim nì mbuu mitsyè mi tsim, mē mbə bí'í yí n̄fa a ñú ñtsim a ajàŋə mē à kwé mē mum Kristo ñkò'ɔ ntəə aà. ²⁹ A ñghírə ma yú, mē nwugə nì nú ya, ñgaansə nì midà'á ma, mfi'í nì mitii mya mitsim mii a nàŋsə ñjín nì a nu mē aà.

2

¹ Mē lóo nswòŋə a mbo bù a ajàŋ yí mē mē fà'a nì mitii a ñgaa bù bo bi bə bii mē bi tswə a ala'a Laodicea bo bi bə bi mō'ɔ bii mē kaa bi leè ñte'e ñwa'á n̄sì gha yə aà. ² Mē fà'a à ma mluu ajàŋ aa mē tá bo luu nì àtəŋəntii, tá tswə nì àkòŋnə yí mē a ka bòònsə waa, tá bo luu nì àfù'ù a nàŋsə nzi annù yí àləəntə Nwí ya, yí à nì Kristo yumbòŋ aà. ³ Kristo à laa mbə key yí mē akwá'a ñgòŋ itá mitsyè Nwí tsim, ñghírə bí'inè zì nì innú Nwí tsimə.

⁴ Mē swòŋə ma yú aa ta tá ñú tsù à tsuu ghuu ló bwe'esə nì mighàà mi mbwe'esə. ⁵ Nloŋ mē ka mē kaa mē s̄ bí'inè tswé a mbii nu aa, mē bāŋŋə ntswe bí'inè a múm Azwí, ñkii ndorítə a nyə ajàŋ yí mē nì nàŋsə ntswe, n̄təə n̄t̄i a múm àbiintii yuu a nu Kristo aà.

Ntswéntii yí i lùu a mum Kristo aà

⁶ Mbə yí mē nì bii mē Kristo Yesu a nì Mmà'ambi aa, tá nì ka ntswe ntswéntii yùu a mum Kristo. ⁷ Nì twiŋ m̄ŋgàŋ muu ghu nu tá m̄ tso, ñghurə ntswéntii yùu ghu nu, ñkii n̄t̄nsə a nì àbiintii yuu a ajàŋ yí bi le ndì'ì a mbo bù aà. Tá ntswéntii yùu i lùu nì ñka mfa mbi'ikə.

⁸ Nì yə mē tá ñú tsù à tsuu ghuu ló ghírə nì ìbù'ù ntsya nì mighàà mi mbwe'esə mi adàŋə dāŋə, kə m̄tsyè mi ñm̄isòŋ mii mē mi lo aa bə nì n̄òŋsə bə, kə a innú mbii izwí jii sa'a mbi yú, a bə innú jii mē kaa i s̄ aa a mbo Kristo lo aà.

⁹ Nloŋ mē mārə Nwí yí mē à luu aa à tswə a múm mbii nú Yesu, ¹⁰ nì ki ntswe nì ntswéntii yí mē i lùu aa, ntsya aa a ñjím bòònsə yuu bi Kristo. A nì atu a mbo b̄isa'a bi mbi bitsim a bo bi izwí tsim jii mē isa'a nì mbi yú aà.

¹¹ Bì le ñhètə yí'inè ntsya aa ghu nu, kaa a wa'á aa ñhètə yí mē bi ghírə aa nì mbò bə, à le mbə ñhètə yí mē a le ñghírə Kristo, ntsya a ñjím ajàŋ yí mē à fi'isə midà'á mi innú jii bi jii i tswə a ñjyánu aa nlò'òsə aà. ¹² Nòò yí mē bi le mmurə ghuu a ñki aa, bi le twiŋ ghuu bi Kristo; ntsya ñjím n̄m̄urə ñki ma yú bi le ñki nyweensə ghuu bu bi

Kristo, a n̄j̄m àb̄iint̄ti yuu a ni m̄idà' à mi Nw̄i ȳi, m̄ə à le nyweens̄ə Kristo ni n̄wo aà. ¹³ Bù b̄ii m̄ə ni le ñkw̄o nlon̄ ibī ghuu bo bī aj̄an̄ ȳi kaa bī le ñwa' à ghuu ñj̄ét̄ə aa, Nw̄i à gh̄ir̄ə m̄ə ni tiḡə ñtswe bit̄ti bu bī Kristo, ñli' in̄ə ifans̄onn̄u juu ts̄im, ¹⁴ mme' e ndi' i jya j̄ii m̄ə bī le ñj̄wà' àn̄ə ì kwer̄ə yi' in̄ə aa n̄l̄oḡə ñgh̄eē m̄b̄eent̄ə a ati b̄an̄j̄n̄ə b̄an̄j̄n̄ə. ¹⁵ A Kwer̄ə m̄idà' a mi b̄isa' a bī mbi' bo bī m̄i iz̄wi j̄ii m̄ə bu' ut̄ə mbi' yù aa, ñgh̄ir̄ə m̄bī ñts̄im ì ȳə aj̄an̄ ȳi à gh̄a' a waa aa n̄tsya a n̄j̄m ati b̄an̄j̄n̄ə Kristo aà.

¹⁶ Ts̄o m̄ə a b̄ə ma mùu aj̄an̄ aa, t̄a ñj̄u tsuu a ghuu sa' a nlon̄ ann̄u m̄j̄i k̄ə m̄il' u' ì, k̄ə nlon̄ ann̄u ik̄oò ȳi j̄i, k̄ə ann̄u sañ ȳi m̄fii, k̄ə ann̄u ñj̄w̄inḡoñ. ¹⁷ Ma juu ñnn̄u b̄ə aa b̄ə àl̄il̄əñ ñnn̄u j̄ii ì ka ȳi z̄i àa; l̄á ann̄u ññ̄koñ ȳi a nan̄s̄ə n̄tswe ghu' aa, a b̄ə aa mbo Kristo. ¹⁸ N̄i tsuu b̄ii ñj̄u tsù à fi' is̄ə ghuu a ñk̄an̄ ñlon̄ m̄ə a t̄i ni m̄ə ni ka ns̄igis̄ə ib̄iinu ghuu a nsye, ñki m̄m̄ii ni baangel, nswon̄ə ni m̄ə bo ȳə ñi ñj̄èè t̄ə t̄ə, ñj̄ee ñi n̄u jyaa ad̄an̄ə d̄an̄ə ñȳon̄ə ñi b̄ə àm̄ònt̄ə ñnn̄u, jyaa j̄ii à ni j̄i b̄am̄is̄oñj̄ə aa, ¹⁹ kaa wa' à b̄an̄j̄n̄ə ñt̄in̄j̄ə n̄aa a nu Kristo ȳii m̄ə à ñi atu a mb̄o m̄b̄àn̄u ñts̄im, ñj̄e' e ñi ìdiḡə n̄u ts̄im j̄ii m̄ə ì tsugis̄ə m̄ñḡan̄j̄ myaa ghu' nu, ñkwe ni a aj̄an̄ ȳi m̄ə Nw̄inḡoñ a l̄òò aà.

²⁰ Mb̄ə a b̄ə m̄ə ñi l̄eē ñkw̄o bu bī Kristo, n̄tsya iz̄wi j̄ii m̄ə ì bu' ut̄ə mbi' yù aa, a tiḡə ñgh̄ir̄ə ak̄ə m̄ə t̄a ñi ka n̄tswe n̄tsw̄ent̄i yùu ts̄i' ts̄o ȳi b̄ə f̄aa mbi' aa e? A gh̄ir̄ə ak̄ə m̄ə ñi ka nyu' un̄ə b̄ə b̄in̄oñs̄ə bī mbi' bù aa e? ²¹ "N̄i tsuu tswa, N̄i tsuu ywe' et̄ə, N̄i tsuu m̄ònt̄ə" ²² (N̄ghaa laa nlon̄ aa n̄joo j̄ii m̄ə ì w̄ans̄ə m̄bi' a aj̄an̄ m̄ə bī f̄a' à ni ju), yon̄ə n̄aa n̄oñs̄ə b̄am̄is̄oñj̄ə bo bī ñnn̄u j̄ii m̄ə bo d̄i' i bo aa e? ²³ Ma j̄u ñnn̄u m̄ə b̄ə d̄i' i a ì k̄ir̄ə ts̄i' ts̄o m̄itsȳə tswə ghu, ì kwet̄ə ñi b̄ə t̄a bī ka ñgha' as̄ə Nw̄i ñi m̄an̄j̄i ȳi ñt̄ans̄ə, ñk̄ii ñkwet̄ə ñi waa m̄ə bī ka ns̄igis̄ə ñi m̄b̄ī m̄i n̄u myaa a nsye, ñk̄ii m̄ir̄is̄ə ñi m̄b̄ī m̄i n̄u myaa; l̄á kaa ann̄u ma yù ȳi tsu kaa a wa' à kwet̄ə a ñgh̄ir̄ə m̄ə t̄a b̄ə me' e ñnn̄u j̄ii m̄ə ñj̄ȳan̄u jyaa ì ȳə' è aà.

3

¹ Ts̄o m̄ə ñi yw̄èen̄ə m̄ə ñi n̄wo bu bī Krito aa ñi t̄e' e m̄ant̄i muu b̄ə ñi ñjoo j̄ii m̄ə ì tswə a abur̄ə, wa adiḡə m̄ə Kristo à tswə ghu, a mb̄èē ñikw̄eē Nw̄i ñi m̄m̄a' à aà. ² N̄i t̄e' e at̄u yuu b̄ə a ñi ñjoo j̄ii ì tswə abur̄ə, ntsee b̄ə ñi j̄i f̄aa nsye ì t̄e' e. ³ Nlon̄ m̄ə ñi kw̄ò m̄ə, ñtsw̄ent̄i yùu ì tiḡə ñl̄ənt̄ə bo Kristo a mum Nw̄i aà. ⁴ Nòò ȳii m̄ə Kristo ȳii à ñi n̄tsw̄ent̄i yùu laa à ka ȳi k̄i z̄i aa, t̄a b̄u bo tiḡə n̄z̄i a m̄um ñgha' à ñi.

N̄tsw̄ent̄i ȳi ñl̄w̄en bo ñtsw̄ent̄i ȳi ñf̄i

⁵ Ts̄o m̄ə a b̄ə ma mùu aj̄an̄ aa, ñi zwit̄ə ñnn̄u j̄ii m̄ə ñj̄ȳan̄u ì ȳè' èt̄ə ñgh̄ir̄ə aà: Mb̄ə ñnn̄u aj̄ir̄ə, ñnn̄u ns̄in̄, ñnn̄u ñl̄òò, ñnn̄u ñka nȳè' èt̄ə ñnn̄u j̄i bi, ñnn̄u ñka nȳè' èt̄ə ñjoo si' i, ȳii mb̄ə tiḡə mb̄ə ts̄o ñnn̄u m̄m̄ii m̄ikob̄ə aà. ⁶ Nw̄i a nan̄s̄ə ñl̄wis̄ə n̄ton̄ a nu b̄ə ñlon̄ aa ma juu ñnn̄u. ⁷ N̄i l̄e si k̄i k̄i ñgh̄ir̄ə ñi ñnn̄u ma j̄u w̄a noò m̄ə ì l̄e n̄tswe a nu bù nsa' a ñi ghuu aà.

⁸ L̄á ts̄its̄oñ ñi fi' is̄ə ñnn̄u ma jya ì ts̄im mme' e: Alwint̄oñ, àfiimi' i, àbi' int̄i, m̄b̄əḡit̄ə b̄ə, bo bī m̄igh̄àà m̄i fw̄è. ⁹ N̄i tsuu ib̄an̄j̄n̄onn̄u atu bù ni bù k̄i swon̄ə, ñlon̄ m̄ə ñi s̄òr̄ə m̄ə mar̄ə gh̄uù ȳi ñl̄w̄en wa bo bī ñnn̄u j̄ii ñi l̄e si gh̄ir̄ə m̄b̄ī aa m̄m̄è' è ¹⁰ m̄ban̄j̄n̄ə ntiḡə m̄ma' a a mar̄ə ȳi m̄fii wa, ȳii m̄ə Nw̄i a kwens̄ə m̄ə ñi ka n̄z̄i ȳi ntiḡə m̄fin̄ə ñi ȳi, ȳii m̄ə à ñi ñḡan̄n̄ans̄ə gh̄uù aà. ¹¹ Ts̄o m̄ə a b̄ə laa, kaa kwens̄ə kaa à ka wa' à ghu' bù ñtswe a t̄iti bit̄izi Nw̄i bo bī baYuda, b̄ə b̄ii m̄ə bī ñet̄ə aa, bo bī b̄ii kaa bī si ñet̄ə aa, b̄ə b̄ii bī kur̄ə b̄ə aa, bo bī b̄ə b̄ii bī tswə a ñḡèè aà, ib̄u' u' bo b̄ə b̄ii kaa bo si ib̄u' u' b̄ə aà, Kristo à tiḡə mb̄ə ñnn̄u ts̄im ñki n̄tswe a mum bo bit̄is̄im̄.

¹² Ts̄o b̄oò bī Nw̄i b̄ii m̄ə ì ts̄ò' o' bi laa, a k̄i ñk̄oñ aa, ñi tiḡə ñjwe' e ñko m̄l̄in̄j̄n̄ə, bo bī ñgh̄ir̄ə ñnn̄u j̄i siḡim̄, ñi ñsiḡis̄ə ib̄i nu a nsye, a b̄ò' o' ñka m̄b̄on̄ə, ñi àt̄an̄j̄nt̄i, a nu bù, ¹³ ñka n̄tswa m̄int̄i muu bu ni bù, m̄ə mb̄ə ann̄u a ka nyan̄ə ñj̄u ñlon̄ ñj̄u ȳi m̄ò' o, ñli' in̄ə ñi ifans̄onn̄u juu bu ni bù; aj̄an̄ə m̄ə Mm̄à' àmbi à li' in̄ə ifans̄onn̄u juu aa, ñi tswə ñi ñki ñka ñli' in̄ə ifans̄onn̄u b̄ə bī m̄ò' o. ¹⁴ A ñi ñnn̄u ma j̄u ts̄im, t̄a àñk̄oñj̄n̄ə à b̄ə ma ñnn̄u ȳii m̄ə a nan̄s̄ə m̄boon̄s̄ə ñi ñnn̄u ts̄im ñkw̄er̄ə aà. ¹⁵ T̄a m̄b̄oñj̄n̄ə Kristo ya ì ka n̄tsyas̄ə ñi ghuu, ñlon̄ m̄ə Nw̄i à l̄e twon̄j̄ə ghuu aa m̄ə t̄a ñi boons̄ə n̄tswe ñi m̄b̄oñj̄n̄ə a ñi m̄b̄ī nu ȳi m̄f̄uùr̄ə. N̄i k̄i m̄fa ñi m̄bi' ik̄ə ghu' mb̄ò. ¹⁶ T̄a ñgh̄àà ñi Kristo luu a mum m̄int̄i bù ñl̄wi' i, ñi ka ndi' i ñk̄ii ndi' it̄ə ñi ghuu ghu' bu ni bù ñi m̄itsȳə, ñka nȳèè ñi b̄ipsalm, m̄ik̄oò m̄i ñgha' as̄ə Nw̄i, bo bī m̄ik̄oò m̄i Azwi, m̄fa ñi m̄bi' ik̄ə a m̄bo Nw̄i a mum m̄int̄i bù. ¹⁷ A ñi ñnn̄u ts̄im j̄ii m̄ə ñi gh̄ir̄ə aa, a ñi ñgh̄àà ñi n̄tsu, k̄ə ñnn̄u tsu ȳii ñi gh̄ir̄ə aa, ñi ka ñgh̄ir̄ə ñḡoñ ñnn̄u ts̄im a ñi ik̄um Mm̄à' àmbi Yesu, m̄fa ñi m̄bi' ik̄ə a m̄bo Nw̄inḡoñ T̄a, ñtsya ghu' ñj̄im̄ə.

N̄tsw̄è ȳi' in̄ə a m̄um ñtsw̄ent̄i ȳi ñf̄i ȳa

¹⁸ B̄an̄gȳè ñi ka nyu' un̄ə bilòò buu a aj̄an̄ ȳii m̄ə a ku' un̄ə a n̄si mi' i Mm̄à' àmbi aà. ¹⁹ Bilòò ñi ka ñk̄oñ b̄an̄gȳè buu, ntsee a nu bo k̄i ts̄ə' è.

²⁰ Bɔɔ, ni ka nyu'unə bítaa buu bo bi maà buu a ni ñgɔŋ innu tsimè, ñlon mə aa annu yii mə ghìrè Mmà'ambi a doritè aa. ²¹ Bità, ni tsuu ki ghìrè tá miantɔŋ mi bɔɔ buu ka nlwi, ta wa'a kà ñghìrè mɔtɔ myaa ka mbi'i.

²² Ibù'ù ni ka nyu'unə bítaa buu ni innu tsim, kaa wa'a ka nyu'unə aa tsi'i a noò yii mə bi lli ghuu aa, bu kii ñlɔɔ bə mə bə ka mbeentə ni ghuu aa bə, ni ka mfa'a ni nti ghuu tsim, mbɔ'ɔ aa bə Mmà'ambi. ²³ A ni innu tsim jii mə ni fa'a aa, ni ka mfa'a ni nti ghuu tsim, ñka mfa'a tsò ni fa'a aa a mbô Mmà'ambi, kaa wa'a aa bə a mbo bə fa'à, ²⁴ ñzi ni mə, Mmà'ambi à ka yi tso'ɔ afà'á yuu ni ñjoo jii mə à ləə a aburə a mbo bu aa. Wa ni fa'a aa a mbo Mmà'ambi Kristo.

²⁵ A mbo bə bii bi ghìrè ibi aa, Nwi à ka yi ki kwi'inə ibi waa wa a mbo bo ñlon mə Nwi a lèntə bə aa ni mánji yii à ku'unə aa.

4

¹ Bità bi abù'ù, ni ka nlentə ibù'ù juu ni mánji yii à tsinə ñki kù'unə aa, nzi ni mē ni ki ntswe ni tà a aburə.

Paul à fà adi'itə

² Ni gheɛ ni mbli ntəə ntinsə a múm atsà'atə Nwi, ñka ntswe nikərè, mfa ni mbi'ikə. ³ Ni kii ntsa'atə ni Nwi ñwa'atə ni yi' ghu, mə tá Nwiŋgɔŋ à ña'a mánji nfa tá bi'i ka ñke'enə ntoo ya yii à tsew alɔ'ɔsə mbi'i Kristo yii mə mə tsew atsan ñlon ñgaà yi aa. ⁴ Ni tsa'atə Nwi mə tá mē zi ajàn yii mə mbə mə ghìrè i nanşə ñlaa ni mánji yii mə tsew ni ghaa ghu aa.

⁵ Ni ka nzi akòrè nizi yuu ni mánji mɔtsyè bu bi bə bi abeɛ, nyə ni mə ni fa'a à ni nòò ghuu siginè. ⁶ Tá ñghàa ni ntsu nuu tá ni ka nlii tsò bi nu'u ni fɔŋwanə, tá ghìrè tá ni zi ajàn yii mə mbə ni fà àkw'i ñghàa a mbo ñu ntsim yii à bətə ghuu ni ànnu aa.

Paul à fà atsà'atə nlwi'injim a mbô ñghòtə

⁷ Tychicus yii mə à ni ndám ghà yii mə mə kɔŋə aa, ñki mbə ñu àkòrə ghà a múm afà'a, yii mə a fa'a a mbô Mmà'ambi ni nti yi tsim aa, à ka tigə swon ñgɔŋ innu tsim mbi'i ñgaà yà. ⁸ A ni ñji'i ànnu yii mə mə tóo yi a mbo bu aa, mə tá ni zi ajàn yii mə ntswè yi'i i bə aa, tá à ki ndiintə miantɔ muu. ⁹ Mə ki ntoo Onesimus bo yu, mə a fa'a ni nti yi tsim, mbə ndám ghà yii mə mə kɔŋə, mə à ki mbə ñu ni bú ghùu aa. Bo ka tigə swon ñgɔŋ innu tsim jii i fe'ɛ fàa aa a mbo bu.

¹⁰ Aristarchus, ñu àkòrə ghà a ndátsan, a tsà'atə ghuu bo Mark (yii mə bo Barnaba ni bɔɔ ni bɔɔ aa, yii mə ni kii nte'ɛ ñkwerə adi'itə mbi'i ñgaà yi aa, bɛɛ a zi ni kwerè yi siginè.) ¹¹ Yesu wa yii mə bi twonə nni ni Justus a tsà'atə ghuu. Ma bú aa tsi'i bə bii mə bi tsew a titi bi'i ñgəŋəfà'á ñlon ànnu ni fɔ Nwi bii mə bi ñetə waa aa. Bo nanşə ndiintə nàa tsi'i ni mbə ànnu. ¹² Epaphras, yii à ni ñu nibu ghùu yi mɔ'ɔ aa, mbə ñgəŋəfà'á Kristo aa, a tsà'atə ghuu. A nanşə nto ni a múm atsà'atə Nwi ñgɔŋ binòò bitsim, ñlon ñgaà yùu, mə mbə ni nanşə ñkwe ñkɔ'ɔ nanşə ntəə, ñki nanşə nzi ànnu yii mə Nwi a lɔɔ aa tsimè. ¹³ Mə ni àyefə mbi'i ñgaà yi mə à nanşə mfà'á a mbo bu ni mɔtɔ, bo bi bə bii bi tsew a Laodicea, ni Hieapolis. ¹⁴ Lukas, docta yii mə bi'i kɔŋə aa, ni Demas, bi tsà'atə ghuu. ¹⁵ Ni fa atsà'atə ya a mbo bɔim bi'inə bii bi tsew a Laodicea, ñki ntsa'atə Nympha bo ñghotə ya mə i bòontə ghu nda aa. ¹⁶ Nòò yii mə ni twon mə àŋwà'ànə yú a titi bu aa, ni tsyásə bi kɔ ntwonə a ni ñghòtə ya mə i tsew a Laodicea aa. Ni ki nyə mə ni twonə àŋwà'ànə ya mə a lo a Laodicea aa. ¹⁷ Tá ni swonə a mbo Archippus mə, "Yə mə ò fà'á ifà'á wa mə ò le ñkwerə a mbô Mmà'ambi aa ñghèè mmanşə."

¹⁸ Mə Paul mə tigə ñgwa'anə yulà atsà'atə aa tsi'i ni à yaà abò, ka ñwa'atə ni àtsanə yá. Tá ìbɔŋ Nwi i tsew a mbo bu.

Aɲwà'anè Paul yi ntsyambii a mbò ñghòtè BaTESALONIKA

NJI'INNŪ ANWÁ'ANƏ YŪ

A aɲwà'anè yú aa a le ñɲwà'anə Paul. Tesalonika à le mbə njo'ò àla'a yi ntsyambii a mbù'ù Macedonia, ñki gha'a tsyatə njo'ò ala'à tsim ghu. Bè le ntswe ghu tsò 200,000. Bè bi ghà'àtè bi zì ñtanə nì mitaa ghu. Bo tswè nì byaa bîsa'a bi ala'à.

A nì ñtoo yi ñsiginè a Tesalonika aa a le nzi Paul nì Silas a ajàn mə bo le mà'atə Filipi aa. Bò zì mé ñswonə annù Kristo ghu aa, baYuda bii mə bi le ntswe ghu aa bi tuù ànnù yaa, ntotè bə, bi furè waa, bo tigè ñlo waa ñghɛɛ a Berea (ffà'à 17.1-10). Bo le ntswe a Tesalonika aa tsi'í a nì mù àtì noò, tsò ñgyà jì tarè (ffà'à 17.2). Lá, mbəɲ tã bi furè waa aa boɲ bə bi mo'ò, nì baGrikia bi ghà'àtè, bi bii mé ñtoo yi ñsiginè yá (ffà'à 17.4). Bò bi Kristo ma bú bi le tswe a múm ñgi'í nloɲ mə bi le si nanşə ntsò'ò nì àkòrè yaa aa. Ka mə bi le si tsò'ò nì àkòrè yaa aa, àbiintii yaa a le ñkwe ñghɛɛ nì mbii, bo bii nì ñgi'í ya nì àtəɲəntii, ñkəɲə nì waa bo nì bo, ñseensə nì ñtoo yi ñsiginè yá.

Timoti à le ñghèè ñswonə annù yii mə a le tswe a ñghotè baTesalonika aa a mbo Paul. A yú'ù mé ñtigə ñɲgwa'anə aɲwà'anè yú a mfá mbi'íkə a mbo bo, i diintè waa wa múm ñgi'í, i di'itə waa, i kii kwi'í innù jì mo'ò jii mə bo le si betə nii ghu aa. A le ñghàà a mbo bo nloɲə bə bii mə bi kwokə a múm Kristo aa, nswonə nì àjàɲ yii mə a ka yi bə wa noò mə Kristo a ka yi bú bii aa (4.3-5.11). Ndi'itə waa nswonə annù yii mə Nwí a lòò ñloɲ ñgaa yàà aa (4.3; 5.16-18). Paul à le si nanşə loo mə tá bo ka ñe'esə nì yaa, nyoɲə nì àkòrè nizi yaa. Ntsa'atə nì Nwí a atu bo mə tá bo nanşə mfa mibimínú mya a mbo Nwí tá à nanşə nlə waa bi laa, mbə njoo ifà'à jì (4.9-12; 5.12-25).

Ñghòtè baTesalonika i nì àlènsə ñghotè, mbə figi a mbo bə bitsim a nì àbiintii yaa, bo bi a ajàn mə bo le mbii ñgi'í nì àtəɲəntii, ñseensə nì ñtoo yi ñsiginè ya ghu, mbii ntsim i tigè ñyu'u nì ànnù yaa aa (1.7-10). Paul à le nanşə ndoritə nloɲ ñgaa ñghòtə mə yú, ñtì yi i luu nì àkòɲnè ñloɲ ñgaa yàà.

Bi yatə aɲwà'anè yú aa laa:

1. Nji'innù aɲwà'anè yuà 1.1
2. Ajàn mə Paul mfa mbi'íkə ñgha'asə nì Nwí aa 1.2—3.13
3. Adi'itə mə bi ka nzi akòrè nizi yaa a mum Kristo 4.1-2
4. Adi'itə ñloɲ annù a ajàn mə Kristo a ka yi bú bii aa 4.13—5.11
5. I'di'itə jì nlwi'injim 5.12-22
6. Innù jii mə Paul à le nswonə a nlwi'isə aa 5.23-28

¹ Aɲwà'anè yii mə a lo a mbo Paul, Silvanus, nì Timoti, ñghɛɛ nì a mbo bə bi Nwíngòɲ Tà, nì Mmà'àmbi Yesu Kristo, bii mə bi tswe a ndânwí a Tesalonika aa. Tá ìbɔɲ Nwí nì mbɔɔnè yi i tswe a mbo bù.

² Bi'í fa nì mbi'íkə a mbo Nwí a ñgòɲ bìnòò bitsim ñloɲ ñgaa yùù, kaa wa'à kaa a nniɲə ghuu a mum àtsà'àtə Nwí yi'í, ntsa'atə nì Nwíngòɲ Taa yi'í inè ³ Nwa'atə nì àfà'a àbiintii yuu, bo bi ànwùginə akòɲnè yuu, bo bi ajàn yii mə nì t'e'è atú yuu nyu'utə nì Mmà'àmbi Yesu Kristo ghu nì àtəɲəntii aa. ⁴ Bi'í zì tsi'í siginè, bilám bi'í bii mə Nwíngòɲ à kɔɲ aa, mə nì nì bɔɔ bi bii mə bi ntsò'ò; ⁵ ñloɲ mə kaa Ntoo yi ñsiginè ya mə bi'í le nzi nì yu a mbo bù aa, kaa i le ñwa'á a tsi'í nì ñghàà nì tsù zì bə, i le ñki nzi aa nì midà'á bo bi a múm Azwí Nwí, kaa ànnù ajìnkə kaa a wa'à ghu tswè. ⁶ Nì le si tigè ñhe'esə nì yi'í ñki ñhe'esə nì Mmà'àmbi, ñloɲ mə nì le ñkwərə ñtoo yi ñsiginè ma yú aa a múm ñgi'í yi ñwè, lá Azwí Nwí a bāɲnè ñghirə nì kwərə nì ñidorè; ⁷ ma mùu ajàn nì tigè mbə figè a mbo bə bii mə bi le mbii Kristo a Macedonia bo i Achaia aa. ⁸ Nloɲ mə kaa à si tsi'í ntoo Mmà'àmbi ya bə a ajàn yii mə nì seensə i ghèè a Macedonia bo bi a Achaia aa, àjàɲə mə nì niɲ ñtì ghuu a nu Nwí aa, a kì mé seensə ñghèè a adigə tsimə, maa ajàn, a tigè mbə ayəfə yuu, kaa bi'í wa'à nì ànnù tsu bù ñtswe a nswonə ñloɲ ñgaa yùù. ⁹ Nloɲ mə bo bimbɔɲ bi swonə nì ànnù ajàn yii mə nì le ñkwərə yi'í aa, bo bi ajàn yii mə nì le mbəɲkə ghuu mma'atə a mmii mɲnkobə, ntigə mfa'a nì a mbo Nwíngòɲ yii mə a tswe ñtì ñki mbə yi ànnù ñɲkəɲ aa. ¹⁰ Nkii ntigə nyu'utə nì Mú yi Yesu, mə tá à lo a aburə mbu mbii, lá'à yu wa yii mə Nwí à le mbìnsə a niwo aa, mbə Yesu yii mə a fi'isə nì yi'inə a múm àlwintəɲ Nwí yii mə a ka yi zì aa.

2

¹ Nì zi tsi'i siginè, bilim bi'i, mæ ntswe yii mæ bi'i le ntswe a titi bù aa, kaa ì le nwa'a aa adanj dånè tsa. ² Nì zi mæ mboj tã bi'i ka nzi a mbo bù aa, bonj bi di mæ ngi'a a mbo bi'i nki mbægite yi'i a Filipi. La nì zi mæ ka mæ a le mbæ ma mùu ajanj aa, Nwi yi'i a le mfa atanjenti a mbo bi'i mæ bi'i ke'enæ ntoò Nwi yi' ñsiginè ya a mbo bù, ka mæ bè bi ghà'atè le si to ni mæ tã bi'i tsuu swonj aa. ³ Annu yii mæ bi'i gaansè miti mi'i a nghirè mæ tã nì zi aa, kaa a si aa a nì afansennu kè a nì annu yii mæ kaa a si laa, kè bè ni annu mbwe'esè tswè. ⁴ Ntoò yi' siginè ma yù, Nwi à beentæ mfa a mbo bi'i mæ tã bi'i ka nseensæ, kaa wa'a ka nseensæ aa bæ a nghirè mæ tã nù bè ì ka mboj, ntsyatæ a nghirè mæ tã Nwi à ka ndoritè, à nì tsi'i yù Nwi yii mæ à zi mnti mi'i aa. ⁵ Nwi à nì ayèfè yi'i mæ, nì zi mæ kaa bi'i le si wa'a aa nighaa ni mbwe'esè nii mæ ni ka ki ghirè tã bè ka ndoritè aa, lögè mfa'a ni nu. Kaa wa'a kuu mfa'a aa mbærisè nyonj ni aa bè abii yi' tsu yii mæ a tswè ghu aa. ⁶ Kaa bi'i le si wa'a à nì nigha'a a mbo bæ loò, a mbo bù kè a mbo bæ bi m'ò, le si mæ bi'i le ntswe ni nka mbetè nì åkwetæ a mbo bù tsi'i tso nganjntoo Kristo aa. ⁷ Lá bi'i le si banjè bonè ni nu bù tsi'i a ngij ngij ajanj yii mæ ndè mu a lèntè nì boò bii mæ a ko'o aa. ⁸ Tsò mæ, nti yi'i i le si yè'ètè ni a nyè bù aa, kaa bi'i le nwa'a aa tsi'i nì ntoo yi' ñsiginè ya a mbo zi, bi'i le nki mfa mibii mi nù mi'i a mbo bù nlonj mæ bi'i le nkøjè ghuu si'i ya aa.

⁹ Nì bæ wa'atè siginè, a bilim bi'i, bonj nì zi àjanj yii mæ bi'i le si nanjæ mfa'a nki ntwuginè aa, bi'i le si fà'a a si'inè bo bi nitugè a nyè mæ tã nì wa'a ngi'a ka nyè a je'e bi'i wa noò mæ bi'i le si sènsè ntòò Nwi ya a titi bù aa. ¹⁰ Bù a b'ò'ò Nwi, nì ni biyèfè bi'i mæ åkòrè nizi yi'i a le nlaa, ntsinè kaa àl'ò'ò yi' tsu kaa a wa'a a ni nighirinè mi innu mi'i a nsi bù bii mæ nì le mbii Kristo aa tswè; ¹¹ nlonj mæ nì zi mæ bi'i le nlogè ghuu aa tsò mæ tã à tswè nì boò bi aa, bi'i le si di'itè nì ghuu yi' m'ò'ò yi' m'ò'ò, nki ndiintè nì ghuu, ¹² nkwantè nì ghuu mæ tã åkòrè nizi yuu tã à ku'unè tsò yi' bæ bii mæ Nwi à twonj a mún annu nifò yi' bo bi a mum nigha'a ni aa.

¹³ Annu yi' m'ò'ò yii bi'i fa ni mbi'ikè a mbo Nwi ngonj binòò bitsim aa a ni mæ noò yii mæ nì le nyu'u nighaa ni Nwi nya a mbo bi'i aa, nì le nkwerè nki mbii, kaa nì le nwa'a bii aa tsi'i tsò nighaa nii mæ ni lo aa mbo bàmisonj, nì le mbii aa tsi'i tsò nighaa ni Nwi yumbonj, àa tsi'i ayoo yii ni ni ghu aa, nighaa ma nù mæ ni fà'a a titi bù bæ bii mæ bi bii Kristo, nkwenso nì ghuu aa. ¹⁴ Nlonj mæ mbà bilim bá, nì le si tigè nje'esè nì ng'hòtè Nwi a njim Kristo Yesu jii mæ i tswè a Yudea aa; nki yè nì ngi' i yii mæ bæ bi ala'a buu bi le si nijnè ni a nu bù aa, tsi'i a ngij ngij a ajanj mæ ndanwi jii mæ i tswè a Yudea aa i le si kii nyè nì ngi' i a mbo baYuda aa; ¹⁵ bo bii mæ bi le zwitè Mmà'ambi Yesu ni nganjntoo Nwi, nki mfurè yi' bi' fe'ekè, nghirè ntòj Nwi i nanjè nìlwi aa. Bo nì ngàn kábàà bè bitsim. ¹⁶ Bo le si, kinè nì mæ tã bi'i tsuu nì ntoo yi' ñsiginè ya a mbo batoo danj ghèè tã bo yu'u nyweenè. Bi le nghirè ma mùu ajanj aa tã ib' waa yii mæ bo le si ghirè nì a nsi mi'i Nwi aa, tã ì luu. Lá tsitsonj wá ålwintonj Nwijnonj a zi mæ nkwetè waa!

Ayè'ètè Paul a mbü nzi ngbantè waa

¹⁷ Lá a ng'hèè a mbo bi'i bilim bi'i, bi'inè tswè mæ a njii njii kaa wa'a bù nyonè a ni mu àti noò, ka mæ a bæ ma mùu ajanj aa, mnti mi'i mi tswè bi'inè ngonj binòò bitsim, bi'i kii nyè'ètè ngansè ni miti mi'i mæ mbæ bi'inè bù nyonè. ¹⁸ Bi'i le si nloò a zi a mbèè bù, tsi'i mæbonj, Paul, a ngaa jì ghà'atè, lá Satan a kinè nì yi'i. ¹⁹ Ayoo yii mæ mbæ bi'i ka mbe, kè nidorè nì zi, kè miyarinè mi ngù'ù, mii mæ bi'i ka yi ki tswonjè nì nù yi' ghu a nsi mi'i Kristo a noò yii à ka yi nzi aa, à nì åkè aa è? A laa wa'a bu bæ aa è? ²⁰ Nlonj mæ nì laa mbæ nì gha'a ni'i nki mbæ nidorè ni'i.

3

¹ Ma mùu ajanj, tsò mæ kaa bi'i le nwa'a bù nzi ajanj yii mæ mbæ bi'i tswa mnti mi'i aa, bi'i le ntigè mbii mæ bi'i ka tigè tswè a ala'a Athens, ² i banjè tigè too Timoti yii mæ à le mbè mumaà yi'i, nki mbæ nganjafà'a Nwi nlonj ntoò Kristo yi' ñsiginè aa mæ tã à zi nkwetè ghuu a nghirè mæ tã àbiintii yuu tã à ka nkwe ³ ta tã nù nì bù tã tsee lo ki tsiginè nlonj ngi' i yii mæ ni yè aa. Nì laa nte'è nzi mæ bi'inè tswè nì nka nyè ngi' i.

⁴ Nì ki nwa'atè mæ noò wa mæ bi'i le ntswe bi'inè laa, bi'i le mbaa nswonj a mbo bù mæ, bi'inè tswè nì yi' nka nyè ngi' i; tsi'i fàa ajanj mæ a fe'è mæ nì kii nyè aa. ⁵ Ma mùu ajanj, tsò mæ kaa mæ le nwa'a à zi ajanj yii mæ mbæ mæ bù ntswa nti gha aa, mæ le ntigè ntoo nki a mbetè tã à a ajanj yii àbiintii yuu a bæ aa, nlonj mæ mæ le si bo'ò mæ mbæ akwà'anè a ló nkwa'anè ghuu nì wó, tã àfà'a yi' i a tsa adanjè danjè.

⁶ Tsitsonj mæ Timoti à bù mæ ñlo a mbèè bù mbii nì nki yi' siginè nlonj àbiintii yuu bo bi åkòrè yii mæ nì tswè nì yu aa, nki nke'enæ mæ nì wa'atè nì yi' i nì nti yi' siginè, a ngonj binòò bitsim, nki nyè'ètè ni mæ bonj nì yè yi' i aa, tsi'i ajanj yii mæ bi'i kii nyè'ètè

ni a nyø bù aà, ⁷ ma mùu ajàn, bilim mbá, ka mæ bi niŋ nî mbuu ñgi'i tsim a nu bî'i, bî'i kii nyu'u nî nyangø aa, annu abiintii yii mæ nî tswæ ni yuu aa, a borisø ni mintii mi'i. ⁸ Tsitsòŋ bî'i ka nanse tswæ bitii, mæ mbø nî ki ntøe ntii a múm Mmà'ambi.

⁹ Nloŋ mæ mbø bî'i nanse mfa mbi'ikø a mbo Nwî aa mæ akø nloŋ ghuu, nloŋ nidorø nii mæ bî'i tswæ ni nu a nsi mi'i Nwî nloŋ ngaa yùu aa ø? ¹⁰ Bî'i tsà'atè nî Nwî nî ntii yî'i tsiim a asi'inè bo bi nitugø, mæ mbø bi'inè yî mbu nyøne, ni minsi, i fa ayoo yii mæ mbø te'e mburè ka ki boŋø a nî abiintii yuu aà.

¹¹ Tsitsòŋ tá Nwiŋgòŋ Taà yî'inè yumbøŋ, ni Mma'ambi yî'inè, Yesu, tá à tsysø yî'i tá bî'i zi a mbo bù; ¹² tá Nganmà'a yî'inè tá à ki ŋku'usø akòŋnè yii mæ nî tswæ ni yu, ñkòŋnø nî ghuu bù bu ni bù, ñkii ñkòŋnø nî bø bitsim aà, tsi'i ajàn yii mæ bî'i kii ñkòŋnø nî ghuu aà. ¹³ Ma mùu ajàn, tá à ghirø tá mintii muu mi laa, ntsuu nî àlò'ò ló tswæ a nsi mi'i Nwiŋgòŋ Taà yî'inè, fyà noò yii mæ Nganmà'a yî'inè Yesu à ka yî zi bo bi bø bi Nwî bitsimè aà.

4

Ntswèntii yii mæ a ghirè Nwiŋgòŋ a doritè aà

¹ A nliw'isø mbá boò bi maà, bî'i di'itø nî ghuu ñkii mbu'u nî mbo a mbo bù nî ikum Mmà'ambi Yesu mæ, ajan mæ ni le nyøgø a mbo bî'i aà, a ku'unø ñka ntswe ntswèntii yùu ni mánjî yii mæ a ghirè Nwî a doritè, yii mæ nî kî mæ ñloginè ñka ntswe aa, ni gheè nî mbii tsi'i maa ajàn. ² Nloŋ mæ nî ki nzi ndi'i jya jii mæ bî'i le mfa a mbo bù, a ajàn yii mæ Mmà'ambi Yesu à le nswon aà. ³ Annu yii mæ Nwî a lòò aa, a ni aa mæ tá nî laa mmanse, mæ tá ni tsuu ki tsùurè. ⁴ Tá ñu yî mo'ò, yî mo'ò à ka nyo'ò ñgwè yî a nî mánjî yii mæ à laa ñki ñghirø mæ mbø bi gha'ø yî. ⁵ Kaa wa'á ka nyo'ò aa bø ni mánjî ñghè'ønè bångyè, ñka nloo bø, tsó bø bi itoo jii mæ i sî Nwî zi aà. ⁶ Tá ñu tsu à tsuu ñkòbø annu a nu mu maà yî ló jítø a ni annu ma yú, nloŋ mæ Mmà'ambi a niŋ isa'a a nu bø bitsim bii mæ bi ghirø ijan ifansennu ma jú aà, tsi'i ajàn mæ bî'i leè nte'e foo ñwa'asø ghuu ghua.

⁷ Nloŋ mæ kaa Nwî à le ñwa'á yî'inè twonø aa mæ tá bî'inè ka ghirø aa annu nsinø, à le mbànñè ñtwonø yî'inè aa mæ tá bî'inè ka ñghirø aa innu jii mæ i laa aà. ⁸ Ma mùu ajàn, ñu yii mæ a tsa'a ma yú annu aa, kaa si aa ñumisòŋ tsa'a, a tsa'a aa Nwî yii mæ a fa nî Azwi yi yî laà ya a mbo bù aà.

⁹ A ñghèè nî annu a ñka ñkòŋnè ghuu bu ni bù tsó boò bi ma, kaa mbø bî'i wa'á bù ka ñwa'anø nloŋ ma yaà annu, nloŋ mæ Nwî yumbøŋ à di'è mæ, a mbo bù mæ tá nî ka ñkòŋnø ghuu bu ni bù.

¹⁰ A kî mbø annu ññkonŋ mæ ni kòŋ bilim buu bitsim bii bi tswæ a mbu'u Macedonia bù laa. Lá bî'i bu'u nî mbo a mbo bù, bilim bi'i, mæ tá nî bu nnanse ñkòŋnø waa ñghèè nî mbii.

¹¹ Ñka ngaansø ada'á yuu a ntswe nî mbòonø, tá ñu yî mo'ò, yî mo'ò ka nte'e atú yî tsi'i nî à yii annu, ñkii ñka mfa'a nî mbò muu, a ajan mæ bî'i le ndi'itø ghuu aa; ¹² mæ tá bø bii mæ bi burø ti Nwî bii aa, tá bi ka mbo'ò ghuu, tá ñu nibu tsee bø a ñu dàn kî yu'utø nî ñjoo jii mæ a lòò aà.

Noò nzi Mmà'ambi

¹³ Kaa bî'i si lòò mæ tá nî tswæ a múm itugø, a bilim bi'i, nloŋ annu bø bii bi kwòkè mæ aà, mæ tá nî tsuu i ki jøŋnø, tsi'i tsó bø bii mæ kaa bi si annu tsu bu mbe aà. ¹⁴ Nloŋ mæ, tsó mæ bî'inè bii mæ Yesu à le ñkwo mbu mbìnè ni wo aa, bî'inè ki nzi mæ tsi'i maa ajàn yii mæ, ntsya a ñjim Yesu, Nwî à ka yî ghirø tá bø bii mæ bi kwòkè mæ aa tá bo bu mbii fu bo bi Yesu. ¹⁵ Bî'i kè'ènè nî ma yú annu nyonø aa ni ñghàà ni Mmà'ambi, mæ bî'inè bii mæ bî'inè tswæ bi tii aa, i yî burø i ywe'e wa noò mæ Mmà'ambi à ka yî zi aa, kaa bî'inè ka yî wa'á a mbii bø bii mæ bi leè ñkwokø aa tsa, ñkàn kaa a ka yî wa'á maa ajan bø.

¹⁶ Nloŋ mæ Mmà'ambi yumbøŋ à ka yî lo a aburø i sigø, i ghàà nî ñjî yî ntii, a ajàn mæ ñdiŋ baangel wa à ka yî tønø ntwonø aa, tá ñtàn Nwî tá i ki ñghaa. Tá bø bii mæ bi leè ñkwokø a mum Kristo aa tá bo foo mbìnè; ¹⁷ tá bî'inè bii mæ bi burø bitii aa, là'á bî'inè bya mæ bî'inè burø a ñjim aa, tá bî' tige nlogø yî'inè nibò bitsim ñko'ò ni bu a múm mbà'á a mbòo Mmà'ambi a ndøŋ; maa ajan tá bî'inè tige ntswe bî'inè bi Mmà'ambi a ñgòŋ binòò bitsimè. ¹⁸ Ma mùu ajàn nî tige ñka nle'øtø mántii muu bu ni bù nî ñghàà ma nú.

5

Nî tantø a ñkwerø Mmà'ambi a noò yii mæ à ka yî bú bì aà

¹ Lá bilím bá, a nghèe ní ñjwi kè nòò yí mē ma jú ìnnù ka yí fè'è ghu aa, kaa bí'í ka wa'à bù ñka nghensè noò a ñjwà'ànè a mbo bù. ² Bù bímbòñ nì zì sigìnè mē ñjwí Mmà'àmbi ya ì ka yí zì aa tsi'í tsó ñyèrè a wí'ikè ñzi nítugè aà. ³ Wá nòò mē bē swonjè nì mē "Bí'í tswè nì mbòcònè kaa wa'à nì ànnù tsu b'ò'ò" aa, a naa tsi'í maa nòò mē ñjg'i ì ka bàñnè wí'ikè fè'è ì kuu a nu bo, a ñjg'ì ñjg'ì a ajàn yí mē mǎngyè yí mē à tsigè mu a wí'ikè ñyu'u ní ñyàñjè aà. Maa noò, àdìgè a ñkè ñghèè ghu kaa a wa'à bē. ⁴ Lá bilím bá, kaa bù bímbòñ nì sì aa múm ìtugè tswé mē tá ñjwí má ya ì zì ñjwí'ikè ñfufunè ghuu tsó ñyèrè. ⁵ Nlòñ mē nì laa mē mbè b'òò ñkà'à, mbè b'òò bí mfu'u àbèè; kaa bí'inè laa wa'à b'òò bí itugè bo bí mfiì idìgè bē. ⁶ Maa ajàn bí'inè tsuu nòñ ì kì bwiiñkè, ajàn yí mē àbùgè bē a ghìrè aa, a bàñnè ñkù'ùnè mē tá bí'inè tswè ñikèrè, ñtswe ní àlāa atú. ⁷ Nlòñ mē bē bí mē bí bwii filò aa, bí bwii aa nítugè, bē bí mē bí mbaanè mìlù'ù aa bí kii mbaanè aa nítugè. ⁸ Lá mbè yí mē bí'inè nì bē bí mfu'u àbèè aa, a ku'unè tá bí'inè yè mē bí'inè tswè ní àlāa atú. Bí'inè w'e'è atse'è ntsò yí ñigò yí mē à nì bíintii bó àkòñnè aà, ñkì nso atse'è atu ntsò yí mē à nì ajàn yí mē bí'inè bē nì ìlòñ aà. ⁹ Nlòñ mē kaa Nwíngòñ kaa à le ñwa'à yí'inè ka'a aa mē tá bí'inè yí nyè ñjg'i nyon aa a ñjim alwintòñ yí, à le mbàñnè ñtanjè aa mē tá bí'inè tswè ní ìlòñ yí mē ì lwí'í ñíkoñ, yí mē bí'inè kwèrè ntsya aa a ñjim Mmà'àmbi yí'inè Yesu Kristo aà. ¹⁰ Mmà'àmbi Yesu Kristo wa yí mē à le ñkwo nlon ñkwitù yí'inè aa, mē kè bí'inè tswé bitii kè bí'inè kwo kwo, bòn bí'inè tswè bí'inè nì yù. ¹¹ Ma mùu ajàn a ku'unè mē tá bí'inè ka ndiintè yí'inè bí'inè nì bí'inè ta kì kwetè a yí'inè a ñkwé, tsi'í ajàn yí mē nì t'e'è mē ñlòginè a ñghìrè aà.

Adi'itè bo bí àtsà'atè yí nlwí'ìnjim

¹² Bilím bí'i, bí'í di'itè ní ghuu mē, nì ka mbo'otè bē bí mē bí nwùginè a titii bù aa, bí mē Mmà'àmbi à lèè mē tá bí ka nlentè ñkii ndi'itè ní ghuu aà. ¹³ Nì ka ñansè ñkòñjè ñkii ñjentè ní waa a ndèñ nlon ifà'à yí mē bo fà'à aa. Nì tigè ntswe ní mbòcònè a titii bù nì bù.

¹⁴ Bí'í gheè ní mbii ñtsa'asè ní ghuu bilím bí'i, mē tá nì ka ndi'itè bíbwèrè, ñka ndiintè bē bí mē mǎntii myaa mì b'òrè aà, ñka ñkwetè ní bē bí mē bí b'òrè a múm Azwí aa, ñkì nzi ajàn yí mē nì ka tswa bē bitsim ní àtànjèntii aà. ¹⁵ Nì yè mē kaa nì sì ànnù yí bí a atú ànnù yí bí kwi'inè, mbàñnè yè mē nì ghìrè ìbòñ a ñgòñ bìnòò bitsim a nu bù yí m'ò'ò yí m'ò'ò, bo bí a nu bē bitsimè. ¹⁶ Nì ka ndoritè a ñgòñ bìnòò bitsim. ¹⁷ Nì ka ntsa'atè ní Nwí a ñgòñ bìnòò bitsim ñtsuu kì kaa. ¹⁸ Nì ka mfa mbi'ikè a mbo Nwí ní ñgòñ ìnnù tsim jii mē ì tsi'í ní ghuu aà; ñlòñ mē à nì ànnù yí mē Nwí a l'òò, yí mē à fà'à mē a mbo bu ntsya a ñjim Yesu Kristo aà. ¹⁹ Nì tsuu m'ò'ò Azwí Nwí kì bwetè bē. ²⁰ Nì tsuu ñighàà nì mē ntoò Azwí Nwí a ñkè'èñè a mbo bù aa kítsa'a. ²¹ Nì ka ñkwa'anè ìnnù tsim; ñka ntswa ní ìnnù jii mē ì ku'unè aa ntugitè. ²² Nì ka ntsu'uè ní ìbèñ ìnnù jì bí tsimè. ²³ Nwíngòñ yí mē a fa mbòcònè aa à ka si'í ghuu tá nì laa mmanjè; ì lèè àzwí yuu, nì mǎntii muu, nì mǎbii mì nù muu, tá mì b'òñ, kaa wa'à ní àl'ò'ò tswé wá noò mē Mmà'àmbi yí'inè Yesu Kristo à ka yí bù bí aà. ²⁴ Yu wa mē à twòñjè ghuu aa, a lèè ñkà'à yí, à ka kii yè mē yu ghìrè nì laa mǎnjè ma lá.

²⁵ Bilím bí'i, nì ka ntsa'atè ní Nwí a atu bí'í.

²⁶ Nì tsa'atè bilím bí'inè, ñncòjè ní mighègè myaa ní àkòñnè Nwí.

²⁷ Mè di'itè ghuu ní ìkùm Mmà'àmbi mē tá nì twonjè aṅwà'ànè yú a mbo bilím bí'inè bitsimè.

²⁸ Tá ìbòñ Mmà'àmbi yí'inè, Kristo Yesu, ì lwí'í a mbo bù.

Àŋwà'ànè Paul yí àyòntè a mbô ñghòtè BaTESALONIKA

NJI'INNŪ ANWÀ'ANƏ YŪ

A aŋwà'ànè yú aa a le ñhwà'ànè Paul. Kaa àgha'a a le ñwà'a sà'àtè a ajàŋ mè à le ñhwà'ànè a yi ntsyambii ya a mbo baTesalonika aa. A le ñhwà'ànè aa a ntsisè iforinè innù jii mè i le mbù ñzi ñkuu mbuurè nì innù jii mè à le ndi'ì a mbo baTesalonika a nì ñwà'ànè yí ntsyambii ya aa.

BaTesalonika le si foonsè nì ànnù ya yii mè Paul yumbonj à le ndi'ì ñlonj ànnù ajàŋ mè Kristo à ka yí bú bii aa, bo bi innù jì m'ò'ò (2.5,15; 3.6-10). A bè tsò bo le ñkwèrè aŋwà'ànè yí m'ò'ò, ñwà'atè nì mè a le nlò aa a mbo Paul, la a bè mbwe'esè (2.2). Àŋwà'ànè ma yú a ghìrè bo wa'atè nì mè nòò ñzi Kristo wa mè Paul à le si swonjè aa, à kù'ù mè. Ma mùu ajàŋ, bo bi m'ò'ò bi ma'atè mifà'á myaa ntigè nlègìlè ñkarè tsò mè bo le ntigè ñwà'atè nì mè nòò ñlwi'í mbi à kù'ù mè aa (3.6,11)! Ma yú a burè ntsanè! Paul a ñwà'ànè ñnanjsè wa'asè waa (3.6,14,15), ndi'itè waa mè tá bo lwi'ì a múm innù jya jii mè yu le ndi'ì a mbo bo aa, ñka ñe'esè nì waa (2.15; 3.7-10). Ñwà'atè nì a mbo bo annù ya yii mè à le nte'è mfoo nswonj nlonj ajàŋ yii mè a ku'unè a ñka mfa'á nti'ii aa, bée ñu a tuu mfa'a a tsuu ki jì (3.10)!

Paul à le ntigè nto'otè a mbo bo a ajàŋ mè mbè bi zì nòò ñlwi'í ñnjim wa aa. Nghìrè mè tá bo zì innù jii i ka yí ki di'ì mè Njwí Mmà'ambi yá i ka mè aa koontè aa (2.1-12). Ñù mbu'u innù jì bi wa à ka yí fòo zì ya'a, i ki bwe'esè nì mbi nì innù jì yeyerè bo bi ñnntsyambo jì bi (2.9-2).

Ka mè bi le mbwe'esè baTesalonika aa, ñghòtè ya i le mburè ka ki yonè nì Kristo nì ñti'ii waa tsimè. Paul a burè ka ki doritè nlonj ñgaa yàa. Àbiintii yaa a le si nanjsè ñkwe, bo burè ka ki kònè nì waa bo ni bo (1.3,4). Paul a swonjè ni a mbo bo mè tá bo ka ntsa'atè nì Nwí ñwà'atè nii ñkii nloj ni mè tá Nwí à ghìrè tá ñghàá ni nì kii ñwanjsè nsèènè ñghèe tsò ajàŋ yii mè ni le ñghèe a titii bo aa (3.1-2). Paul à le si tigè ñkii ntsa'atè nì Nwí a atú ñghotè ya mè tá Nwí yii mè a lèè ñkà'á yí aaa, tá à ka mbe nì waa, mfa nì ñjòò tsim jii mè i ka ghìrè bo ka ñkwe ñghèe nì mbii a múm àbiintii bo bi a nì àfà'á Nwí aa (1.11-12; 2.16-17; 3.3,16).

Bi yatè aŋwà'ànè yú aa laa:

1. Nji'innù aŋwà'ànè yuà 1.1-2.
2. Ajàŋ mè Paul à le mbeentè waa ntigè ñgha'asè nì Nwí aa 1.3-12
3. Adi'itè ñlonj ànnù ajàŋ mè Mmà'ambi à ka yí bú zì aa 2.1-17
4. Adi'itè mè bi ka nzi akòrè nizi yaa a mum Kristo 3.1-16
5. Innù jii mè Paul à le nswonjè a ñlwi'isè 3.17-18

¹ Àŋwà'ànè yii mè a lo a mbo Paul ni Silas ni Timoti ñghèe ni mbo bè bi Nwí Taà yiinè ni Mmà'ambi Yesu Kristo mè bi tswe a ndánwí a Tesalonika aa.

² Tá ìbòn nì mbòonè yii mè i lo mbo Taà yí'inè Nwí bo bi Mmà'ambi kristo aa, tá i tswe a mbo bù.

Ànnù ntsò'otè misa'a a noò yii mè Yesu Kristo à ka yí bú zì aa

³ Bìlám bá, a ku'unè bonj bi'ì fa mbi'ikè a mbo Nwí a ñgònj bìnòò bítisim ñlonj ñkwitú ghuu, ñlonj mè àbiintii yuu a nanjsè ñkwe tsi'í siginè, àkònjè yii mè ni kònjè ghuu bu ni bú ghu aa, a kii ñghèe nì mbii. ⁴ Ma mùu ajàŋ, bi'ì tigè ntèrè nì yí'ì nlonj ñgaa yùu a mbò ñghòtè Nwí jì m'ò'ò nlonj mè ni tswá àbiintii yuu a ti, ntswe a múm ñgi'ì yii mè ni yè, bo bi ajàŋ yii mè bi tso'ò nì akòrè yuu aa.

⁵ Ma yú a di'ì ni mè ajàŋ yii mè Nwí a tso'otè misa'a aa, a tsinè, ma mùu ajàŋ, nì ka yí kii kù'unè a ñkuu a múm ànnù nifò Nwí yii mè ni yè nì ñgi'ì ghu aa. ⁶ A ni aa tsi'ì ànnù yii mè a ku'unè a ñghìrè aa, ajàŋ mè Nwí à kà'a mè yu ka yí ñin ñgi'ì a nu bè bii mè bi ghìrè nì yè nì ñgi'ì aa, ⁷ i bahnè ghìrè tá bù bii ni yè ñgi'ì aa, ni bi'í, tá bi'inè fwetè wá noò mè Mmà'ambè Yesu à ka yí ló aburè i sigè bo bi baangal bi bi wè a múm ñlwa m'ò'ò tá bi yè aa. ⁸ A ka yí sigè aa, aŋkwi'inè ànnu, a ñnin ñgi'ì a nu bè bya mè kaa bi si Nwí zì, bo bi a nu bya bii kaa bi si ntoò Mmà'ambi Yesu ya yu'unè aa. ⁹ Ñgi'ì yii mè Nwí à ka yí ñin a nu bo aa, i ka yí bè aa ajàŋ mè à ka yí bwesè waa ñgaa yí m'ò'ò, i kìnè waa mè tá bi yí ñwà'a a mbee Mmà'ambi bo bi a mum ñgha'á ni nì wè koontè, ¹⁰ wa njwi mè à ka yí zì a ñkwèrè ñgha'á ni bo bi àghu'usè a mbo bè bi, a mbo bè bítisim bii mè bi bii yí aa. Nì ka yí kii bè bè bi m'ò'ò a ti bo maa njwí nlonj mè ni le mbii ntoò ya mè bi'ì le nzi ni yu a mbo bù aa. ¹¹ A bè ñji'í ànnù yii mè bi'ì tsà'àtè nì Nwí a ñgònj bìnòò bítisim ñwà'atè nì ghuu ghu aa, mè tá Nwíngònj yí'inè à ghìrè ghuu tá nì ku'unè nì bè

bii mæ à twõŋ aa, ŋki ŋghiræ mæ ìnnù jì siginè jii mæ nì kà'a mæ nì ka ki ghìræ a mùm àbìintii aa, tá à fa a mbo bù a nŋim midà'a mi. ¹² Ma mùu ajàn tá ghìræ mæ tá Ìkum Yesu Kristo tá à tswe nì nìgha'a a mbo bù, tá nì ki ŋkwæræ nìgha'a a ghu mbo, a nŋim àbõŋentii Nwìŋgõŋ yì'inè abò'c Mmà'àmbi Yesu Kristo.

2

Ngàŋkibàà wá

¹ Ŋghæ nì àjàŋ yii mæ Mmà'àmbi Yesu à ka yì bù mbii tá bi'inè ghotæ a mboo yi aa, bi'i bu'u mbo a mbo bù mbá bilim bi'i, ² nì tsuu mmà'atæ mæ tá ìzwi ji mæ'c kè nìghàà nì tsu mæ nì kwæræ, kè àŋwà'ànè yii mæ bi swõŋ mæ a lo a mbo bi'i ñswõŋ nì mæ Njwì Mmà'àmbi ya ì zì mæ aa, tá à wanjæ mburè mitsyè muu, kè ŋkii ntsigè mântii muu bè. ³ Nì tsuu ma'atæ mæ tá ñu a bwe'esè ghuu a nì mánjì yì tsù; ñlõŋ mæ kaa Njwì Mmà'àmbi ya kaa mbæ ì wa' à zì ti ghê nõò atii atu wa mæ bè ka ki tuu Nwì aa, à fòò mæ ñzi. Tá ñu wa yii a si nõŋsè Nwì lè, yu wa yii a tigè ŋghæ a mbwæ aa, tá à ki mfe'e nì ñsi nì ñsi. Yu wa yii mæ Nwì à kà' à mæ mæ yu ka yì tsè ŋgi' i ghu nu aa.

⁴ A nì yu wa yii mæ à ka yì ki to nì Nwì ì tigè ŋghæ nì ìbìnnù yì mæ yu tsyatè ñjõò tsim jii mæ bi twõŋè nì bìnwi, kè mæ bi mii aa. A ghìræ maa ajàn aa a bânè ñtigè ñligè alõŋè yi a ndámà'a Nwì ñtigè nswõŋè nì mæ yu mbæ aa Nwì. ⁵ Nì si wa'atè mæ à nì annù yii mæ mæ le nswõŋ a mbo bù wa nõò mæ bi'inè le ntswe aa è? ⁶ Tsitsõŋ nì zì annù yii mæ a tsua nì ñgàŋkibàà Nwì ghù mæ tá à tsuu zì aa. A yu'utè aa nõò yii mæ Nwì à kà' à mæ ñlè mæ tá à fe'e nì ñsi nì ñsi aa. ⁷ Wa ìfà'a ñu atii maghù, ì t'è'è mæ ñloginè nì àlò'òsè. A ki mbæ tsi'i yu wa mæ a kùŋè yi aa mæ a ghìræ mæ tá à tsuu fe'è nì ñsi nì ñsi ì ywe'e a nõò yì mæ yumbõŋ à ka yì ló yi aa.

⁸ Maa nõò mæ à ka yì tigè fe'e nì ñsi nì ñsi aa, tá Mmà'àmbi Yesu Kristo à zwitè yi nì àzwì ntsu yi, ñtsè ŋgi' i ghu nu nì nìgha'a nì wa nõò mæ à ka yì fe'e aa, ⁹ Nòò ñzi ñgàŋatii maghù à ka yì kù'ù aa, tá mifà' à mæ Satan tá mì ka ŋghæ nì mbii tsi' i nì mii mii wè, tá ñlènsè mbwæ'esè bo bi ìnnù jì yèyèræ mbwæ'esè ì ka mfe'e. ¹⁰ Ìnnù jì bi ì ka yì ki fe'e bwe'esè aa bè bii mæ bi tswe nì mbwæ aa, ñlõŋ mæ bo le ntuu a ñkõŋè annù ñikõŋ a yweenè aa. ¹¹ Ma mùu ajàn, Nwìŋgõŋ a toò nì àfèsè yì tii mæ tá bo ka mbii nì ìnnù jii mæ à nì àbàŋnõnnù. ¹² A ghìræ maa ajàn aa mæ tá bè bii mæ bi si annù ñŋŋõŋ bi, mbanŋè ñkõŋè nì ñghìrè ìnnù jii mæ kaa ì si tsinè aa, tá bi yì ŋkuu isa' a.

¹³ La bi'i tswe nì ŋka mfa miyà a ŋgõŋ bìnòò bítisim ñlõŋ ghuu, bilim bi' i bii mæ Mmà'àmbi à kõŋè aa, ñlõŋ mæ Nwìŋgõŋ à le ntsò'c ghuu ñloginè aa tsi' i a ñloginè, mæ tá nì yi nyweenè, ntsya nì ajàn yii mæ Azwì Nwì a si' i ghuu mæ nì laa, bo bi àjàŋ yii mæ nì bii nì annù ñŋŋõŋ aa. ¹⁴ A nì ñji' i annù yì mæ à le ntwonè ghu ntsya aa a nŋim ñtoò yì' i yì ñsiginè ya, mæ tá nì yì ŋkwæræ nìgha'a nì Mmà'àmbi yì'inè Yesu Kristo. ¹⁵ Mbèe mæ a bæ ma mùu ajàn aa mba bilim mbá, nì tæ nti nì ìnnù jii mæ bi' i le ndi' i a mbo bù ñlõŋè Kristo yii mæ bi' i le nswõŋ bè nì ñtsù, kè ñwa'anè bè ñwà'ànè aa.

¹⁶ Tá Mmà'àmbi yì'inè Yesu Kristo, nì Taà yì'inè Nwìŋgõŋ yii mæ à le ñkõŋè yì'inè ntsya a nŋim àbõŋentii yì ndiintè nì ghuu a ŋgõŋ bìnòò bítisim, ŋkii ŋghìræ nì mæ tá nì ŋka mbe nì ñlõŋ yii mæ ì ka yì zì aa, ¹⁷ tá à tigè nlè'ætè nì mântii muu, ŋka ŋghìræ nì mæ tá mântii muu ka mfi'isè nì mighàà mii siginè ñkii mfa'a nì ìnnù jì siginè.

3

Nì ka ntsatè nì Nwì ñwa'atè nì yì' i

¹ A lwì'isè a bilim bi' i, nì ka ntsà'atè nì Nwì ñwa'atè nì yì' i, mæ mbè ñtoò Mmà'àmbi ya ì kà ñghæ nì mbii ñka nseænè nti, ñka ŋkwæræ nì nìgha'a a ajàn yii mæ ì le ñki ŋkwæræ a titii bù aa. ² Nì kii ntsa'atè nì Nwì mæ tá à kwæræ yì' i a mbò ñgàŋ abì'intii bo bi ñgàŋghìrè ìnnù jì bi, ñlõŋ mæ kaa ñu ñtsim kaa à burè ti ntoo ya bii aa. ³ Lá Mmà'àmbi a lè ñkà' à yì, à ka ñij mii a nu bù ì kii bè ghuu a mbo ñu mbù' u ìnnù jì bi wá. ⁴ Mmà'àmbi a ghìrè bi' i nanjè ñzi a laa mæ nì ghìrè ñkii ghæ nì mbii a ghìrè ìnnù jii mæ bi' i swõŋè a mbo bù aa. ⁵ Tá Mmà'àmbi tá à tsyasè ghuu tá nì ku'usè nzi àkõŋè Nwì bo bi àtànentii Kristo.

Ajàŋ yii mæ bi'inè tswe nì ŋka mfa' a aa

⁶ Bilim bi' i, bi' i swõŋ a mbo bù nì ñkum Mmà'àmbi Yesu Kristo mæ nì ka ntsu'utè bilim bi'inè bii mæ à nì bìbwèrè kaa ñki' i nì ìnnù jya mæ bi' i le ndi' i mbo bo aa yõŋè aa. ⁷ Bù bimbõŋè nì zì tsi' i siginè mæ nì tswe nì ñka ŋghìrè ìnnù juu aa tsi' i ajan yii bi' i le si ghìrè aa. Nòò wa mæ bi'inè le ntswe aa, kaa bi' i le ñki' i bìbwèrè bè. ⁸ Kaa bi' i le ñki' i ayòò tsu a mbo ñu kwærè ti twú. Bi' i le si bânè ñfa'a ñkii nwuginè, ñfa'a a nì asi'inè bo bi' i a nitugè, mæ mbè bi' i tsuu ló bè abè'è a nu ñu ñbù ghù. ⁹ Bi' i le si ghìrè ma mùu ajàn

kaa ki'i bə aa mə ka bi'i le ŋwa'à nɛ àdà'à tswé a mbetə mə tá nɛ diintə yi'i. Bi'i le si ghìrè ma mùu ajàŋ aa tá à bə alənsə a mbo bù mə tá nɛ ka nyonə. ¹⁰ Nòò wa mə bi'inè le ntswe aa, bi'i le si swon a mbo bù mə, “Nù yìi mə à tùú m̀fà'a aa, tá à tsuu kii ki ji.” ¹¹ Bi'i swon laà aa nlon mə bi'i yu'u mə biwèrə bi tswé a titi bù kaa ki'i nɛ ànnù tsu fa'à ntsyatə ŋka ŋghaa nninə nɛ m̀ntsú myaa a nɛ innù bə. ¹² Nɛ Ikũm Mmà'àmbi Yesu Kristo, bi'i swon a mbo bə ma bú, ŋwa'asə nɛ waa mə tá bo ka mfa'a ifà'à waa nɛ mbɔɔnə, ŋka mfa'a tá ki kwèrə ayoo yìi mə bo ka ki ji aà. ¹³ Lá, a mbo bù, bilim bi'i, nɛ tsuu ló kaa a ŋghìrə ànnù yìi mə a ku'unə aa bə. ¹⁴ Mbə ŋù yìi m̀'ɔ a tswé ghu a titi bù mə kaa à si ntoo yù mə bi'i too fàa a múm àŋwà'ànə yulà aa yu'unə. Mbə a bə maa ajàŋ, nɛ lənsə yi, ntsuu nɛ ànnù a ŋghìrə bu bo ló tswé, ta tá àtú yi á dirə. ¹⁵ Lá tá nɛ tsuu yi lógə tsó ŋgàŋkibáá ghùù bə. Tá nɛ baŋnə ŋwà'àsə yi tsó ndim ghùù.

Mighàa mi nwi'isə

¹⁶ Tá Mmà'àmbi mbɔɔnə yumbon à fa mbɔɔnə a mbo bù a ŋgòn binòò bitsim, a nɛ bimànji bitsimə. Tá Mmà'àmbi tá à tswé a mbo bù bitsimə. ¹⁷ Tsi'i nɛ àbò ya mèmbon, a ŋwà'ànə mə ŋŋwa'anə ma mulà mighàa ntsà'àtə nɛ ghuu. A nɛ àjàŋ mə mə san ŋwà'ànə tsim aà, ŋki mbə ajàŋ mə mə ŋwà'ànə aà. ¹⁸ Tá bɔŋ Mmà'àmbi Yesu Kristo tá à tswé a mbo bù bitsimə.

Anwà'anè Paul yi ntsyambii a mbo TIMOTI

NJI'INNŪ ANWÀ'ANƏ YU

A anwà'anè yú aa a le nɔwà'anə Paul a mbo Timoti. Timoti à le mbə múngwà'à yii mə à le mbə Krisən nlo a Lystra. Ndè yí à le mbə nù baYuda lá taà yí a bânɔnè mbə nù baGrikia (ffà'à 16.1-3). Timoti à le mbii Nwí, ñnanɔə ntswe ní àbiintii nloginè aa a múŋkhə nlon mə maà yí bó ñdè yí bo le mbə bângyè bi àbiintii aà (2 Tim. 1.5). Paul à le ntsya nlogə yi a Lystra wa noò mə à le nɔhɛɛ akòrè nìtəə ní afa'á yi yi ntsyambii, nɔtəə yi bo yu tigə nfa'a nkarə (1.3) à lógè yi ní mú yí “yí ànnù nɔnkoŋ a múm àbiintii” (1.2).

Paul à le mə'atə Timoti a Efeso nka nɔhɛɛ a Macedonia aa nłəə Timoti mə tá à tswe ghu nka nlentə nɔhotə baEfeso yá. Paul a tigə nɔwà'anə nɔwà'anə ji baa ghu mbo ndi'itə ní yi ghu a ní ifa'á yi a nɔhotə. Bi twon nɔwà'anə ma jú ji baa mə à le nɔwà'anə a mbo Timoti bo bi yii mə à le nki nɔwà'anə a mbo Titus aa ní “nɔwà'anə bípasto” nlon mə i ghàà nlon aa atufa'á bípasto, ñnansə swonə ní mbuu bə bii mbə bi ləə waa ní bípasto aà.

A nɔwà'anə a ntsyambii aa a nɔwà'asə yi nlon nɔgānɔndi'innū mbwe'esə, mə tá à swonə bi kentə (1.3). Bə ma bú le si di'i ní mə nɔoo jii mə bi yə fāa a atu nsye aa i tswe ní ibi. Mbə nù a yweenə aa tsi'í ajān yii mə mbə a tswé ní mitsyè mii mə mi le nstswə aló'osə, bo bi ajānə mə mbə a ka nyon bínɔŋsə bí mɔ'ɔ, kaa wa'a ní mbuu miŋi mi mɔ'ɔ jī, kaa nki'í ki nyo'ɔ (4.1-5).

Paul à le nɔwà'anə ghu mbo a ajān mə à ka ki tso'ɔ bitsyàsə aà (3.1-13) bo ajān mə bi tanɔtə innū nɔhotə múm nɔhòtə aà. Ndi'itə Timoti nki'í ndiintə nii mə tá à bə nɔgānɔfa'a yí nɔsiginə, ndi'í ní ànnù yii a ku'unə aa, tá akòrə nízi yi tá à laa, tá à bə figə a mbo bə a ní innū tsim (4.11-16).

Bi yatə anwà'anə yú aa laa:

1. Nji'innū anwà'anə yuà 1.1-2.
2. Adi'itə nlon nɔhotə bo bi bitsyàsə 1.3—3.16
3. Adi'itə a mbo Timoti nlon afa'á yi 4.1-6.21

Atsà'atə Paul a mbo Timoti

¹ Anwà'anə yú a lo aa a mbo mə Paul yii mə mən ní nɔgānɔtoò Kristo Yesu nɔyonə ní ndi'í Nwí nɔgānywəənsə yí'inə ní yi Kisto Yesu yii mə bi'inə bə aà. ² Nɔhɛɛ ní a mbo Timoti, mú ghà yí ànnù nɔnkoŋ a múm àbiintii. Tá Nwíngɔŋ Tà ní Kristo Yesu Mmə'ambí yí'inə fa ìbɔŋ Nwí, ní nko mɔlɔnə Nwí, ní mbɔɔnə Nwí a mbo wə.

Paul a wa'asə Timoti nlon bə bii mə bi di'í innū mbwe'esə aà

³ Ajānə mə mə le si ghɛɛ a Macedonia aa mə le mbu'utə mbo a mbo wə mə tá ò tswe a Efeso tá swon a mbo bə bí mɔ'ɔ mə tá bi tsuu ànnù Nwí yi dān i ki di'í. ⁴ Swon a mbo bo mə tá bo tsuu lógè noò wàà i ghɛnsə a ní nɔyàl'à bo bi a nka nsəntə mɔwàà mi nɔgwé'è bə mii kaa ndùú waa si lwi'í aa, nlon mə ma jyaà innū i ghìrə aa mə tá bə ka nɔwà'atə bə innū jii i zì a atu bo bo swúnɔnə ghu, mbānə mma'atə ànnù yii mə Nwíngɔŋ a mɔrìsə yí'inə ghu, mə tá bi'inə aa nzi a múm àbiintii aà. ⁵ Nji'í ànnù yii mə mə swon ànnù ma yú aa à ní mə tá bi'inə ka nkoŋnə bi'inə ní bi'inə ní àkòŋnə yii mə a lò aa a múm nti'í yi làà bə nti'í yii mə i sa'a ní bə aa, yii i laa, ní àbiintii ànnù nɔnkoŋə. ⁶ Bə bí mɔ'ɔ bi mə'atə mə ma juú innū, ntiɔgə nɔnə, nɔhɛɛ nkuu ní mighàà mi swúnɔnə mi adānə dānə, ⁷ nìɔɔ ní mə bo bə nɔgānɔndi'í nɔŋsə tì ghə mə bo zì ànnù yii mə bo swon aa atú yaa a laa ghu, tì ghə mə atú yaa a ki nlaa ní ànnù ya yii mə bo di'í ní tì aà.

⁸ Bi'inə zì mə nɔŋsə à bɔn aa, mə mbə nù à ka mfa'a ní ghu a ní mánjì yii à tswe ní nfa'a a nì ghù aà. ⁹ Nlon mə bi'inə zì ma yú à laa, mə kaa bi le nki'í nɔŋsə ghìrə aa a mbo bə bii mə ànnù yaa a tsinə, bi le mbānə nɔghìrə aa a mbo nɔgānɔwə nɔŋsə bo bi nɔgānɔtì atu, bo bi a mbo bitì bo'ò Nwí, ní nɔgānɔghìrə innū jì bi, ní a mbo bə bii mə kaa bi si laa, bə bii mə bi bəgìtə Nwí aa, ní a mbo bə bii bi zwitə bítaà byaa aa, bo bi bə bii mə bi zwitə bímaà byaa, ní bə bii mə bi kee bə, ¹⁰ bo bi a mbo nɔgānɔtsuùrə, bo bi a mbo mbānə nlogə mbānə, ní nɔgānɔrə bə, ní nɔgānɔswəɛ ìbānənnù, ní nɔgānɔkàà àbānənnù, bo bi a mbo bə bii mə bi ghìrə innū jì mɔ'ɔ jii mə kaa i sɔ ku'unə ní ànnù Nwí yí ànnù nɔnkoŋ aà, ¹¹ kaa nki'í yonə ní nigha'a ní ntooy yi nɔsiginə ya nlon Nwí yii mə bi'inə gha'asə aa, ntooy ya mə à nɔnə a ntərinəbo mə aà.

Paul à fà mbì'ikə nlon nko mɔlɔnə Nwí

¹² Mə fa mbi'ikə a mbo Kristo Yesu Mmə'ambɪ yɪ'inə yii a fa mɪda'a a mbo mɛ nloŋ mɛ à lɛ nyɛ gha mɛ ku'unə mɛ mbə mɛ fa'à a mbo yu nɪ nti ghá tsim, a tso'ɔ gha a mum afá'a yu aà. ¹³ Ka mɛ à lɛ mbə a mbii mɛ bəgɪtə nɪ Nwɪ, ntsɔ'ɔ nɪ àkərə Kristo ŋkii mbəgɪtə nii aa, lá à lɛ ŋko mɪlɪŋnə ghà, nloŋ mɛ mɛ lɛ si ghɪrə aa nɪ bù'ù, kaa mburə ti a Nwɪ bii. ¹⁴ Ɔbɔŋ Mmə'ambɪ yɪ'inə i lɛ nanɓə nswi'inə nloŋ ŋgaà yà, nɪ àbiinti, nɪ àkɔŋnə yii mɛ a tswɛ a nu Kristo Yesu aà.

¹⁵ Nìghàà nùlà nɪ tɔ̀, ŋku'unə a mbii tsi'i nɪtsimə: Mə Kristo Yesu à lɛ mfɛ'ɛ fàa mbi aa a nyweensə ŋgànghɪrə innu jɪ bi, mɛ bə ntsyambii a titii bo. ¹⁶ Lá ŋji'ɪ annu yii mɛ Kristo à lɛ ŋko mɪlɪŋnə ghà ghu aa i bə mɛ, tsi'ɪ tso ntsyambii ŋgànghɪrə innu jɪ bi, tá Yesu Kristo tá à di'i annu ntswántii yi ya mɛ a kɔ'ɔ ntsirə aa a nu mɛ tá à bə alənsə, a mbo bə bya bii mɛ bi ka niŋ mɪntii myaa ghu nu ta tswɛ nɪ ntswéntii yii i lwɪ'i nɪŋkoŋ aà. ¹⁷ Tá nìgha'a nɪ àghu'usə, tá tswɛ a mbo Mfɔ ŋgù'u ŋgu'u, ti kwɔ, yii bi si yə aa, mɛ à nɪ Nwɪŋɔŋ yú yigə aa, nlwɪ'i nɪŋkoŋə. Amen.

¹⁸ Timoti, mú ghà, mɛ niŋ ndi'i yulà a múm nterinəbo wɔ, yii mɛ i yòŋə nɪ nìghàà nii ŋgàŋntoɔ Nwɪ à lɛ nswonɔ a mbii aà, nya mɛ nɪ lɛ ntsɔ'ɔ gho aà, tá nɪ ghɪrə mɛ tá ò ka nanɓə nto ntsò yɪ siginə wa nɪ nu. ¹⁹ Nanɓə ntswa abiinti, nɪ àlāa nti; bə bi mɔ'ɔ, ntsya a nɪm ajàn mɛ bo tuu mɛ àlāa nti aa, bə bi mɔ'ɔ bi mɛ'ɛ mɛ àbiinti yaa a gheɛ ŋkoŋə a ŋkɪ. ²⁰ A titii bə ma bú Hymenəus nɪ Alexander bo tswɛ ghu, bo bii mɛ mɛ fà mɛ a mbo Satan mɛ tá bo yəgə nzi mɛ kaa a sɪ ku'unə a mbəgɪtə Nwɪ.

2

Ajàŋə boŋ ŋghòtə tsà'atə Nwɪ aà

¹ Annu yɪ wɛ yii mɛ a tswɛ ghu aa a bə mɛ mɛ di'itə ghuu mɛ nāa mbu'u mbo a mbo Nwɪ ntsa'atə nɪ Nwɪ, ŋwa'atə nɪ bə bi mɔ'ɔ, ŋkii mfa nɪ mbi'ikə a atu bə bitsimə, ² a atu bɪfɔ, bo bi bə bi wɛ bitsim, mɛ mbə bi'inə ka mboɔ ŋe'esə ntswe, ŋkɪ ntswe nɪ mboɔɔnə a múm ntswéntii bi'inə, a ŋka mbo'ɔ Nwɪ ŋkii mbo'ɔtə nɪ bə a nɪ ŋgɔŋ bɪmànji bi'inə bɪ tsimə ³ Ma yú annu a boŋ ŋkù'unə a nsi mi'i Nwɪ, ŋgànywèenə yɪ'inə ⁴ yii mɛ a kɔŋ mɛ tá ŋgɔŋ bə bitsim yweenə, nzi annu nɪŋkoŋ nloŋə Nwɪ, ⁵ nloŋ mɛ Nwɪŋɔŋ à naa tsi'ɪ yɪ mɔ'ɔ, nɪ yii mɛ à tɔ̀ a titii bə bo bi Nwɪ a kɪ mbə aa tsi'ɪ yɪ mɔ'ɔ, nɪ ma wa a bə aa Kristo Yesu, ⁶ yii mɛ à lɛ mfa ibii nú yi a nɪ mɪtsu'unə mɪ atu mɪ bə bitsimə. Nòò Nwɪ à lɛɛ ŋku'u a ghɪrə a fe'ɛ nlaa nɪ nsi nɪ nsi. ⁷ Áà ŋji'ɪ annu yii mɛ Kristo à lɛ ntsɔ'ɔ gha ghu mɛ mɛ ka nswonə annu yɪ, ŋkɪ mbə ŋgàŋntoɔ Kristo, mbə ndi'innu a mbo bɪtɪzi Nwɪ, a múm àbiinti nɪ annu nɪŋkoŋə. (Wa mɛ swonɔ aa tsi'ɪ annu, kaa mɛ si aa innu tswɛɛ.)

Annu yii mɛ a ku'unə a mbɔ mbàŋnə bo bəŋgyɛ mɛ baa ŋghirə a múm ŋghòtə aà

⁸ Ma múu ajàn, mɛ lɔɔ mɛ, a nɪ ŋgɔŋ idigə tsim, tá mbàŋnə ka ntsa'atə Nwɪ, ŋɛɛ nɪ mbɔ myaa múi mɪ laa, a ndəŋ, ntsuu ntɔŋ kɪ lwɪsə, ŋkɪ ntsuu kɪ yɔŋə.

⁹ A ŋkɪ ŋghɛɛ ghu, tá bəŋgyɛ ka ŋwe'ɛ nú jyaá tá i ku'utə, a nɪ mánji mɪtsyɛ, kaa ŋkɪ'ɪ itú jyaá ka mba'a, ŋkii ntsuu njoɔ jii bi nanɓə nɪ àtɪi gold aa kɪ we'ɛ, kə bə mbum njoɔ atɪndùu jii bi twonə nɪ pearl aa, ntsuu itsə'ə atɪndùu kɪ we'ɛ, a ndi'ɪ ajàn mɛ bo boŋ a nyə aà, ¹⁰ mbəŋnə ŋka ŋghirə nāa innu jɪ siginə, jii i ku'unə a mbo bəŋgyɛ bii bi bii mɛ bo bo'ɔ Nwɪ aà. ¹¹ A ku'unə mɛ tá məŋgyɛ à ka nyəgə innu tsi'ɪ àtsi tsi, ŋka yu'unə a nɪ bɪmànji bitsimə. ¹² Kaa mɛ sɪ gha bii mɛ tá məŋgyɛ à ka ndi'ɪ annu, kə ŋkɪ ntswe nɪ àdà' à a atú mbàŋnə, tá à ka tswɛ tsi'ɪ àtsi tsi. ¹³ Nloŋ mɛ bi lɛ mfɔò nnanɓə aa Adam ti Eva. ¹⁴ Kaa bi lɛ ŋkɪ'ɪ aa Adam bwe'esə. Bi lɛ mbàŋnə mɪbwe'esə aa məŋgyɛ wa a tigə ŋwo nɔŋsə Nwɪ. ¹⁵ Lá məŋgyɛ à ka yɪ yweenə tswa aa a nɪm ŋjwe boɔ, mɛ mbə a gheɛ nɪ mbii nɪ àbiinti, bo bi àkɔŋnə, ŋkɪ nlaa, ŋghirə nɪ innu aa a nɪ mánji yii à kù'unə aà.

3

Ifà' à bilii bi ndánwɪ a múm ŋghòtə

¹ Nìghàà nùlà nɪ tɔ̀, ŋku'unə a mbii: Mbə nɪ a ka nyə'ətə a mbə ndi'ɪ ndánwɪ, boŋ a yə'ətə aa ŋka mfa'á ifá' à yɪ siginə. ² Lá tá ndi'ɪ ndánwɪ à bə nɪ yii mɛ mbə bi wa'á ifirə yɪ ka mfa, tá à kɪ mbə nɪ məŋgyɛ mɔ'ɔ, mbə atsi'ə nɪ, mbə nɪ yii a tsyèsə nni, mbə nɪ yii mɛ kaa à si nduu nú yi swi'ɪ, mbə nɪ yii mɛ a kwɛrə bigi, ŋkɪ mbə nɪ yii mɛ mbə a di'ɪ annu, ³ kaa kɪ'ɪ nɪ mɪlù'ù nɔ mbaanə, kaa kɪ'ɪ nɪ fikɔrə tɔ mbəŋnə mboɔnə, kaa kɪ'ɪ nɪ àyòŋ kɔ'ɔ, kaa kɪ'ɪ ŋkabə si'ɪ kɪ ŋkoŋə. ⁴ Tá à bə nɪ yii mɛ a sa'a ndá yɪ i siginə, ŋghirə nɪ mɛ tá boɔ bi ka nyu'unə ŋkii mbo'ɔtə nɪ bə a idigə tsimə, ⁵ nloŋ mɛ mbə nɪ a tsuu nsa'a ndá yɪ zi boŋ mbə a tigə nɪlɛntə ŋghotə Nwɪ aa mɛ akə aa ɛ? ⁶ Tá à tsuu nɪ yii mɛ à ghèsə mbii Kristo tsi'ɪ bii aa bə, boŋ à ka kɪ ŋɛɛ ibe'ɛ jɪ nɪ kántərə, i tigə wɔ a njo tso Devil. ⁷ A ŋghɛɛ nɪ mbii, tá à bə nɪ yii mɛ bəbɛɛ beentə nni tsi'ɪ siginə, tá tá bi wa'á lɔ ŋka ŋghaantə nni tá à wo a ŋkɪrə Devil.

Bikwetè a mùm ñghòtè

⁸ A ki mbè ajànjè mè bikwetè bi ñghotè bi tswè nì mbè bè bii bè bo'ò waa, kaa ñki'ì nì mighàà mi mbaa ghàà, ntsee bînono kii bè, kaa ñki'ì nì ñjoo ñkòbè ghotè. ⁹ Tà bo nanse ntswa annù ññkonj ya yîi mè bi di'ì mè a fe'è ñlaa aa, nlonj abiintii aa nì àlaa ntii. ¹⁰ Bi tswè nì mfoò nywe'etè waa, bée mè bo di'ì mè kaa bo sî nì àlò'ò tswè, bi ma'atè bo tigè mfa'a a mùm ñghòtè tsi'í tsò bikwetè. ¹¹ A ku'unè mè tá bångyè byaa ki mbè bè bii mè bè bo'ò, kaa ñki'ì nì ñgi'ì nì ñkùm bè tá, lá mbanjè mbè itsikè bè, mfa'a nì ñgòj innù tsim nì ntii waa tsimè.

¹² A ku'unè mè tá ñkwetè ñghòtè a bè ñù màngyè m'ò'ò, ñka ntswa ndá yî bo bi bo'ò bi siginè, ¹³ Nlonj mè bikwetè bii bi fà'a ifá'a waa siginè aa, bo tèè nì àbwarè yî siginè, ñki tswè nì àtanjèntii a mùm àbiintii yaa a nu Kristo Yesu.

Annù yî làèntè yî wè yá

¹⁴ Mè ka zî a mbèe wò a nì nú àtii noò, lá mè ñwà'ànè añwà'ànè yú a mbo wò aa a ndi'itè wò, ¹⁵ tà mbèe mè te'e ntigè a nzî, ò zî ajànjè mè a ku'unè mè tá ò ka ñghirè innù a mùm ñgwè'e Nwî aà; ma yú à nì ñghotè Nwî wa yîi mè à tswè ntii aa, mbè nta'è ñda, ñki mbè ñgò'ò àtsènda yî ntinsè, mè ñ tswa annù ñikonj aà. ¹⁶ Kaa à si annù mè mbè bi ligitè bè, mè, annù ajànjè mè bi'inè ñgha'asè Nwî, yîi mè à làèntè a mi'ì bè aa, à nì annù yî wè, annù ma ya a bè mè le,

A le nzî a nì màrè ñù misòj
Azwî Nwî a di'ì mè annù yî le ntsine

baangel bi yè yî,
bi swonjè annù yî a itoo itoo,
bè fàa mbi bi ññ ntii waa ghu nu,

Nwîngòj a logè yî ñko'ò ñghèe ni ghu a aburè ni ñgha'à.

4

Bidi'ì binnù bi mbwe'esè

¹ Lá Azwî Nwî a swonj a laa mè à ka yî ki bè a noò ñjîm tá bè bí mo'ò ma'atè àbiintii ya ntigè nyu'u nàa innù izwî jîi i bwe'esè bè bo bi innù jîi mè bidemon di'ì aà. ² Ngàñabagilè jîi mè mîntii myaa mi kwò mè tsi'í tsò bi to'ò nì mo'ò aa, baa yî tigè ki sèènsè nì innù ma jû. ³ Bè ma bú bi di'ì nì mè kaa a sî ku'unè a nyo'ò, kaa wa'à ki ñku'unè a ñji mbbuu miji mi mo'ò. Lá a mbuu miji ma jû aa a le nanse Nwî mè tá bè bii mè bi bii Nwî aa, ñki bè bè bii mè bi zî mè annù ññkonj aa, tá bi ka ñji mfa nì mbi'ikè a mbo Nwî. ⁴ Wa ñgòj ñjoo tsim jîi mè Nwî à le nanse aa i boñè, tá bi tsuu ayoò tsu ki tuu mè mbè bi kwèrè mfa mbi'ikè, ⁵ ñlonj mè maa ajànjè, bi ghìrè mè miji mya mi laa ntsya a ñjîm nighàà nì Nwî bo àtsà'atè Nwî.

Ngàñafà'a Kristo Yesu yî ñsiginè

⁶ O bè fa ndi'ì má jû a mbo bilim bi'inè bya, boñ ò ka bè ngàñafà'a Kristo Yesu yî ñsiginè ñlonj mè bi ko'ò noò nì mighàà mi ntoò Kristo yîi bi'inè bii aa, bo bi innù jî siginè jya jîi bi'inè di'ì, ò kii ñyonjè aà. ⁷ Lá tsuu nì annù tsu a ñghirè bu bi itirè nyalà'à jîi mè Nwî à sî ghu tswè aa ló tswè. Mîrisè ibii nú gho a ñka mbo'ò Nwî. ⁸ Nka mîrisè ñjyánu, a bònjtè a nì mánjî yî m'ò'ò, lá ñka mîrisè gho a nì annù mbo'ò Nwî a bôn a nì bimánjî bitsim ñlonj mè a tswè nì ñkà'a nlonj ntswèntii yîi i lwi'ì ññkonj aa, tsitsòj bo bi a nì noò ñlwi'ì ñjîmè. ⁹ Nighàà ma nú nì tèè ñku'unè a mbii tsi'í ntsimè. ¹⁰ Bi'inè nanse ñgaansè nì mîntii m'ínè, ñnwugè nì nú yî'inè aa a ntswe nì ntswèntii ma yú mè Nwî à kà'à aà ñlonj mè bi'inè be, ñte'e itù jî'inè a nu Nwî yîi mè à tswè ntii aa, mbè yu wa yîi mè à nì ngàñnywèensè bè bi tsim aà, ñnanse bè aa ngàñnywèensè bè bii mè bi ññ mîntii myaa a nu yu aà.

¹¹ Yè mè o swonjè innù ma jû ñkii ndi'ì nì waa ghu.

¹² Tsuu ló mà'atè mè bè ka ntsa'a noò nlonj mè ò nì múnkhè aa bè. Bãnjè mbè figè à mbo bè bii mè bi bii Nwî aa, a nì nighàà nì ntsù no, nì àkòrè nizi yo, nì àkònjè, nì àbiintii, nì ajànjè mè innù jo i laa aà. ¹³ Mboñ tá mè zî, lògè noò ñka ntwonj añwà'ànè Nwî a mbo bè, ñdi'itè ñkii ndi'ì nì waa ghu. ¹⁴ Ka mfa'à nì mîtènjè mya mii mè Azwî Nwî a le mfa a mbo wò a ajànjè mè ngàñntoo Nwî le ñkè'èné, wa noò mè ñghòtè bilii bi ndánwî ya bi le nswonj innù a mbo wò ñki nanse mbò myaa a atu wò aà. ¹⁵ Ka ñghirè ma jû innù nanse mfa ibii nú gho ghu, tá bè bitsim yè a ajànjè mè o ghèè nì mbii aà. ¹⁶ Ka ntsyèsè nì ibii nú gho, bo bi nì innù jîi o di'ì aà. Nanse ntswa ñkwo ghu, ñlonj mè ò bè ki ghìrè maa ajànjè boñ ò ka yweensè ibii nú gho i kii yweensè bè bii mè bi yu'u annù yîi o swonjè aà.

5

Ajån yïi mæ Timoti à tswé nî ñka ndi'itæ bilii aà

¹ Tsuu a nu ñdii ki tsæ'æ bô, bânjæ ñka ndi'itæ nii tsi'i tsô ajånæ mæ o ghàa a mbo taà ghô; ka nlonjæ bôwjøn tsi'i tsô bilim bô, ² ñlogæ bilii bi bångyë tsi'i tsô bindé bô; lógæ bôw ñgôð tsi'i tso bijnànté bô, ñsi'i nlaa bu bo.

³ Ka mbo'otæ bikwi'i bi bångyë bii à nanjsæ mbæ bikwi'i aà. ⁴ Mbæ ñkwi'i mångyë a tswé ni bôð bi kè bôw bi bôð bi, a ku'unè mæ tá bôw bya foo ndi' annu ya mæ bo yægæ a ñka ngihæ a mûm annu Nwi aa a ngwë'ë bo, tá kwi'inè ibônj a mbo bitaà byaa bo bimaà byaa nlonj mæ Nwîngônj a beentæ ajånæ annu ma yû. ⁵ Mångyë yïi mæ à nanjsæ mbæ ñkwi'i bi ma'atè yî a tswé yu yu aa, à nanjsæ nte'ë amôðnté yî a nu Nwi, ñghæ nî ñbii ñyæ'æ nî a mbo Nwi, ñtsa'atè nî Nwi ñitugæ nî asi'inè ⁶ Ngheë nî ñkwi'i yïi mæ a jî mbi aa, à tæ'è mæ ñkwo, ka mæ à buræ ntswe nti aà. ⁷ Fa ndi' mà yû a mbo bo, tá tá bo wa'a nî annu yî ghàanté yî tsu a nu bo tswé. ⁸ Mbô ñu à tsuu ngånjgwë'ë jyaa ki lentè, ñnanjsæ ntsuu yïi ngwë'ë ki lentè, bæ boj à mè'è mæ aa abiintii ya, ñtigæ mbu mbi'i ntsya ñu yïi kaa à si Nwi bii.

⁹ Nwà'anè tsi'i ikûm ñkwi'i yïi mæ kaa à buræ ti ilòð mighum mi nto'o tsyatè, yïi mæ à le ñki yô'c aa tsi'i a ñumbânjè yî ñfûurè. ¹⁰ Tá à ki mbæ ñu yïi mæ bæ nanjsæ nzi yî nlonj innu jî siginè jii mæ a ghîrè aa, tsi'i tsô annu ñko'o bôð siginè, annu ñkwæwè bigii, a ajån mæ à lèë ñsi'i mikòrè mi bè bi Nwi, ñkwetè bè bii mæ bi tswé a ngi'i, ñki nanjsæ mfa ibiinú yî a ñka ngihæwè innu jî siginè a ni bimânji bitsimè.

¹¹ Tsùù ghô ikûm ñkwi'i yïi mæ à buræ a ni mûngôð aa ló ñwà'anè, nlonj mæ innu jii mæ nyanú yî i yè'ætè aa, i ka ghîrè mæ tá à lóo mæ yu bú yô'c, mma'atæ a ñka mfa'a a mbo Kristo. ¹² Maa ajån tá bo tigè ñkuu a njo, a mbo Kristo, nlonj mæ bó wò mæ akàà yî mbii yïi mæ bo le ñwàrè bo bo aà. ¹³ A tæ'ë ntsuu bæ la bæ, boj bo yægæ mæ a ñka ghènsæ nòð, ñkuu ni mla'a mfe'ë, kaa wa'a aa tsi'i ñghènsæ nòð bô, bo ki mæ ñyægæ fiswonj, ñnanjè nî àbò yaa nî àfà'a badàn, ñghaa nî innu jii mæ kaa bo si nî ñghaa tswé, ¹⁴ Tsó mæ a bæ laa aa, maa swonj mæ tá bikwi'i bii mæ bi buræ ni bôwjônð aa, tá bo bu nyô'c, ñjwe bôw, ñka nlenè ndá jyaa siginè, ñtsuu ló fa abwarè mæ tá ngånkibàa wa à ka mbøgîtè yî'inè. ¹⁵ Nlonj mæ bi mo'c bi tæ'è mæ mfa'a nyônjè Satan. ¹⁶ Tsitsônj, mbæ mångyë yïi mæ à bii Kristo mbæ a tswé ni bæ a ngwë'ë yu mæ bi ni bikwi'i, a ku'unè mæ tá à ka ñkwetè waa; tá bi tsuu nghotè nî àbè'è si'i si'i ló bè'èsè. Tá tá ñghôtè zi ajånæ mæ mbæ i kwetè bikwi'i bya mæ à nanjsæ mbæ bikwi'i aà.

Annú yïi mæ a boj mæ bàa ngihæwè a nu bilii bi ndânwi aà

¹⁷ A boj mæ tá bi nanjsæ ñka mbo'otæ bilii bi ndânwi bii bi fà'a siginè a ntsyàsè bæ aa, ñki nnanjsæ ntsô'c nî ifà'a waa, nanjsæ mbæ bya bii bi nwügè nú yàa a nswonj annu Nwi bo bi a ndi' aà. ¹⁸ Nlonj mæ ñwà'ànè Nwi a swonj mæ, "Tsuu ntsu mbônj kwæwè a noð yïi mæ i nwügè misanjè aà." Ñki mbu nswonj mæ, "Wa ngånjàfà'a à tswé ni ñkwæwè ñkabè àfà'a yî." ¹⁹ Tsùù gho ló bii annu yïi mæ bi nanjæ a nu ñdii ndânwi ti ghè mæ biyæfè bi baa kè bi tarè bi diintæ. ²⁰ I ghæ nî bæ bya mæ bi tinjè a ngihæwè innu jî bi aa, ka ngghàantè waa a nsi bæ bitsimè tá tá àbügè bæ yè ñka mbo'otæ.

²¹ A nsi mi'i Nwi ni Kristo Yesu, ni baangel bii mæ bi tso'c waa laa, mæ swônjæ a mbo wò ñkwantè mæ tá ò ka nloè ma juù ndi' a, nlenè nî innu a ni mânji yïi à tsinè aà. Tsuu ló ghîrè annu tsu a ndi' mæ o sa'a isa'a ñjimè. ²² Tsuu wånjsè i ki nònjæ mboð mo a atu bæ, ñtsuu kii ló ninj abô yo a nî àfànsènnu ñu dånjè. Lèè mbiiñu yò tá i laa. ²³ Tsuu tsi'i ñki bú ki nno, ka mbôw no milu'u a múnstirè nlonj nibum no nya mæ ni gha'a mfa ngi' aà ñki nlonj ajånæ mæ o ghôðntè ñghôontè aà. ²⁴ Ifansènnu bæ bi mo'c i nanjsæ mfe'ë ñtæwè bi yè, ndi' i ni mæ ñjò i tswé a abàa bo, lá ibi bæ bi mo'c bi tigè ñyæ aa bæ a ñjimè. ²⁵ A ki mbæ ajånæ mæ innu jî siginè jî mo'c i kii mfe'ë nte'è bi yè. I laa bæ tæ'ë tsuu fè'ë tæwè bæ boj kaa mbæ i wa'a tsi'i a adigè ló'òsè tswé.

6

Annú nlonj ibù'ù

¹ A boj mæ tá ibù'u tsim i zi mæ a ku'unè a ñka mbo'otæ bitaà byaa a nî innu tsim, tá tá ñu tsu à tsuu ló bègîtè ikum Nwi kè annu Nwi ya mæ bi'inè di'i aà. ² Ibù'ù jii mæ bitaà byaa bi nî ngånjbii Kristo aa tsee waa ki tsa'a nlonj mæ bo bo tigè aa bôw bi ma aà; mbânjæ ñka mfa'a ifà'a waa ni mânji yïi à kù'usè mbônj aa, nlonj mæ bo fà'a aa a mbo bæ bii mæ bi bii Kristo bo ki ñkonj waa aà.

Annú ndi' i ibanjènnu bo bi àfù'ù

Ka ndi'i nkii nswonɔ aa tsi'i innu juà. ³ Mbə ɔ̀ nù à ka ndi'i annnù yii kaa a si ku'unə ni nighàà ni annù nɛnkonɔ nya mə à ni ni Mmà'ambɔ Yesu Kristo aà, kə innu jya jii mə i si boontə a ni ndi'i nlonɔ annù mbo'ɔ Nwɔ, ⁴ nù ma wa a ɛee nù yɔ̀ nkɔ nluu ni ànnù kintərə, kaa wa'á aa annù tsu zɔ. Annù ɛee nu a tswe ghu nu aa tsó nighòò, a kòɛə ànnù nswuɔnə bo bi a ɛka yòɛə bo bi bə ni nji'i mighàà. Ajàn ma yú a zɔ ni àghè'ənə bo bi àyàtə, ɛghirə bə bəgite ni bə bi Nwɔ nkii ɛwa'atə ni imòòntə jɔ̀ bi, ⁵ nkɔ tswə aa tsi'i a ɛka nyòɛə nkii nswuɔnə bo bi bə bii mintii myaa bi'i si'i, kaa annù nikonɔ kaa a wa'á a ntii bo tswé, bo wa'atə ni mə annù mbo'ɔ Nwɔ a bə aa mánji mfu'ú ɛkabə. ⁶ Lá ɛka mbo'ɔ Nwɔ a zɔ ni àbèè yɔ̀ wə, mə mbə bi'inə bii mə ayoo yii bi'inə tswe ni yu aa a ku'unə. ⁷ Nlonɔ mə kaa bi'inə le wa'á ni ayoo tsu fàa mbi fè'è, kaa mbə bi'inə wa'á ayoo tsu fàa mbi kɔ̀ nlogə a noo yii bi'inə kwo aà. ⁸ Maa ajàn mbə bi'inə tswe ni miji bo bi itsə'ə jɔ̀ wè'è bi'inə ka ndoritə. ⁹ Bə bii mə bi yə'ətə a mbə ɛgankabə aa, ikwà'anə i yə waa, bo wə ni a múm itaa jɔ̀ ghà'atə, iyə'ətə jii mə à ni jɔ̀ àjintə aa i swuɔnə ni waa mma'a, nləənsə ni waa, nta ni ɛgi'i a nu bo. ¹⁰ Annù ɛkòɛ ɛkabə à ni ɛgàn yii ibi tsim i too ghu aà. Aà ànnù nyə'ətə ɛkabə si'i mə a ghìrə mə mə tá bə bi mo'ɔ mme'e abiintii yaa, nniɔ ɛla'a jɔ̀ ghà'atə a múm ntii bo.

Adi'itə mbo Timoti

¹¹ Lá a ɛghèe ni wə, nù yii mə o bo'ɔ ni Nwɔ aa, ka ɛkhə innu ma jú tsimə; nnanɔ nte'e atú yo a ni ànnù ɛka ɛghirə innu jii i tsinə aà, ànnù a ɛka mbo'ɔ Nwɔ, abiintii, ni àkòɛnə, ànnù ɛka ntswá ntii, bo bi ànnù ɛka mbonə. ¹² Ka nto ntsó abiintii yɔ̀ siginə wá, ntswa ntswəntii ti mə yii mə Nwɔ à le fa a mbo wə fyá noo mə ɔ̀ le ntəə mbii a nsi mi'i biyefə bi ghà'atə aà. ¹³ A nsi mi'i Nwɔ yii a fa ntswəntii a mbò njoò tsim, ni a nsi mi'i Kristo Yesu yii à le nanɔ swonɔ annù nikonɔ a nsi Pontius Pilate, wa noo mə à le si tso'otə isa'á yɔ̀ aa, ¹⁴ mə swonɔ a mbo wə ɛkwantə mə tá ɔ̀ ləə ndi'i Nwɔ jya tá i laa, ni mánji yii mə mbə nù a wa'á firə, nywe'e a nji yii Mmà'ambɔ Yesu Kristo à ka yɔ̀ zɔ aà. ¹⁵ A ka yɔ̀ fè'è tsi'i a noo yii à kù'ú aa, a ajàn mə a ləə Nwɔnɔ, yii mə bi'inə gha'asə aà, a bə tsi'i yu mbə Mbu'utəmbɔ, mbə mfo bifo, ni Mmà'ambɔ bi mma'ambɔ. ¹⁶ A ni tsi'i yu yii à tswe nikonɔ, ntwe a múm ɛkà'á yii mə kaa mbə nù a wa'á ghu koontə, mbə yu yii mə kaa nù à le ɛwa'á yə, kaa mbə wa'á kɔ̀ nyə. Tá à tswe ni àghu'usə ni midà'á a mbu'utə bə nikonɔ. Amen.

¹⁷ A ɛghèe a mbo bə bii bi tswe ni ɛkabə fàa mbi aa, nanɔ kwantə waa mə bi tsuu nù jyaa kɔ̀ ɛee, ntsee atú yaa a ni afu'ú yii mə a tsa'á tsa'á aa kɔ̀ te'e, mbanɔ nte'e atú yaa a nu Nwɔ yii mə a fa njoò tsim ti linə a mbo bə mə baa nji ni nidorə aà. ¹⁸ Mə tá bo ka ɛghirə ibonɔ tá afu'ú yaa bə ɛghirə innu jɔ̀ siginə, ɛka ɛwanɔ mfa kaa wa'á gitə ni àbo, ¹⁹ maa ajàn tá bo ka nləə afu'ú yii à ni atsəndá yaa yɔ̀ siginə yii bo bo a ni noo yii a zɔ aà, tá zi ajàn yii mə mbə bo tswá ntswəntii ya yii à ni yɔ̀ ànnù nikonɔ aà.

²⁰ Wə, Timoti, nanɔ nləə annu ya yii bi le mfa a mbo wə aà. Ka ɛkhə mighaa mya mii mə bə bii mə bi si Nwɔ bo'ɔ bi ghàà, nligitə ni nighàà ni Nwɔ ghu, mbwe'esə ntwonɔ ni mtsyè aà. ²¹ Nlonɔ mə bə bi mo'ɔ le ɛ mmoontə mə bo tswe ni mu, ajàn ma ya a ghìrə bo fánə mánji abiintii wa aà.

Tá ibonɔ Nwɔ tswe a mbo bù.

ANWÀ'ANÈ PAUL YÌ ÀYÒNṬÈ À MBO TIMOTI

NJI'INNŪ ANWÀ'ANÈ YŪ

A anwà'ànè yū aa a le ηηwà'ànè Paul mbo Timoti a noò yīi mē à le ntswe a atsan a Roma aà (1.8,16; 2.9) ñzi nī mē kaa yu aa wa'a wa atsan fē'è, ηki nzi nī mē noò yīi mē bi ka zwitē yi ghu aa à kù'ù mē (4.6). A tigè ηηwa'anè nswon ηi a mbo Timoti mū yi (2.1-2) innū ntiī yi, tsò mē ηū dī'i nīwò nī a mbo mū yī aà. Nswonη ghu mbo mē bē bitsim bi ma'atē yi (1.15; 4.10,14,15). Ka mē yu yē ηgi'i nlon ntoo yī ñsiginè ya aa (2.9) yu zi yu wa yīi yu nīn ntiī yi ghu nu aà, à ka yī tso'c ifà'á yi (1.12.; 4.17 2.11-13; 4.6-8).

Ma mùu ajàn Paul ηwa'ànè ñdī'itē nī Timoti nswon ηi mē bē bitsim bīi mē bi swonη nī ñtoo yī ñsiginè ya, ηghirē nī ànnū yīi mē a tsinè aa bi ka ki tso'c akòrè yaa. Nswon mē tá à ka ntañntīi mum áfa'a yu (2.3; 4.5), ndī'i nī ànnū ya yīi mē à le yegē a mbo yu aa a mbo bē bī mō'c (2.2), ηka nstsyēsē nīi nlon ηgāñndī'inū mbwe'esē (4.3) bo bē bīi bi ka yī ki tigē tuu nī Nwī (3.1-9). La tá Timoti a yē mē yu nī ηgāñafà'á yīi mē à kù'unē, bi beentē, a nañsē ntswa nī nīghàà nī Nwī nya mē nī yweensē bē aa, ñsi'i yī nlaa nī àkòrè nīzi yī bo bi bē (2.15,22), ñnañsē nlii a ajàn mē ñtswēntīi yī Paul i bē aa, ηka ηη'e esē (3.9-11,14-17).

Bi yatē anwà'ànè yū aa laà:

1. Nji'innū anwà'ànè yuà 1.1-2.
2. Ajàn mē Paul gha'asē Nwī, ηkīi mfa'a nī àdī'itē aa 1.3—2.13
3. Adī'itē bo bi àwà'asē 2.14-4.5
4. Paul a ghaa annū ñlon ηgaà yī 4.6-18
5. Innū jīi mē Paul à le nswonη a nlwī'isē aà 4.19-22

Atsà'atē Paul a mbo Timoti

1 Anwà'ànè yū a lo aa a mbo mē Paul, ηgāñntoò Kristo Yesu nī ηkòñη Nwī yīi mē à le ntwonη gha mē mē ka nswon annū a ajànη mē à le ηkà'á mē yu ka fa ñtswēntīi a mbo bē a mum Kristo Yesu aa, ² ηghē nī a mbo Timoti mū ghā yīi mē mē kòñη aa. Tá Taà Nwī bo bi Kristo Yesu, Mmà'ambī yī'inè, tá à fa ibòñ yī nī ηko mīlīñnè bo bi ñbòonē a mbo wò.

Ajàn mē Paul à le mfa mbi'ikē a mbo Nwī ηki ndiintē abiintīi Timoti aà

³ Mē fa mbi'ikē a mbo Nwīñgòñ yīi mē mē fà'á ghu mbo nī àlaa ntiī aa, tsi'ī tsò mē bitaà le si ηkīi mfa'a aa, a noò yīi mē mē wa'atē noo a ηгаа ηгаа a nitugē nī a asinē a móm átsà'atē Nwī aà. ⁴ Ajàn yīi mē mē yī ηwa'atē miláá mo aa, mē yē'atē mē mē yē ghò tá tá ntiī gha i luu nī ñìdorē. ⁵ Abiintīi yī annū nīñkon yī a zī nī atu mē, mbē abiintīi ya mē a le mfòò ñtswe a nu maà ghò Lois, mē a ki ntswe a nú ñdē ghò Eunice tsitsòñē aa, mē zi a laa mē a ki ntswe a nu wò.

⁶ Mē tigē mbu ηwa'atē nī a mbo wò mē ò ku'usē mbīnsē mītəñnē mī Nwī mya mē mī tswe a nu wò ñyon a ajàn mē mē le nnòñsē mbò ma a atu wò aà. ⁷ Nlon mē kaa Nwī à le ηkī'i aa Azwī atsinè mibē a mbo bī'inè fà, à le mbāñnē mfa aa Azwī midá'a nī yī akòñnē, nī yī ntswá ibīnū. ⁸ Tsuu ki bo'c a ηka nswon annū ñlon Mmà'ambī yī'inè, kē ñlon ηgaà yà, ηgāñatsan yī bē. Bàñnē nyē mē ò tswē nī àbwarē a ηkīi nyē ηgi'i nlon ntoo yī ñsiginè ya nī midá'á mī Nwī, ⁹ yu wa yīi mē à le nyweensē yī'inè ñtswon yī'inè mē tá àkòrè nīzi yī'inè ghu nsi tá à tsinē ηki laa aa, kaa ηkī'i twon nlonη aa bē ifà'á yī'inè yī tsu bē, mbāñnē nlon aa bē átanṭē yī yumbon, bo bi ibòñ Nwī wa yīi mē à le mfa a mbo bī'inè a mum Kristo Yesu a ηgu'u ηgu'u aà. ¹⁰ Tsitsòñ à fē'èsē mē ibòñ yī wa i yentē nyon a ajànη mē Nğāñnyèensē yī'inè Kristo Yesu à zī mē aà, yu wa yīi mē à bwèsē mē nīwo, ñtigē nzi nī ñtswēntīi, nī ànnū ti kwo a móm ηkà'á, ñtsya a nñm ntoo yī ñsiginè ya aà. ¹¹ Nwī à le ntso'c gha mē mē bē ηgāñntoo ηka nswonη ηkīi ndī'i nī ñtoo yī ñsiginè ma yū. ¹² A bē ñji'ī ànnū yīi mē mē yē ηgi'i fāa ajàn laa, lá kaa mē si atu ñrē ñlon mē mē zi ηū yīi mē nīñ ntiī gha ghu nu aà. Mē ki nzi a laa mē à zī ajàn yīi mē mbē yu bē annū ya mē à le nniñ a móm ñtərinēbo mē aa, i ghē ywe'e wa Njwī.

¹³ Ka nyòñē mánji mīghàà mī tsinè mya mē ò le nyu'u a mbo mē a móm àbīintīi nī àkòñnē ya yīi mē a tswē a mum Kristo Yesu aà. ¹⁴ Ka mbe annū nīñkon yī siginē ya yīi mē Azwī Nwī yīi a tswē a móm nu bī'inè aa, a nīñ a móm ñtərinēbo wò aà.

¹⁵ O zi mē bē bitsim bīi mē bi tswē a mbū'u Asia aa, bi mē'atē mē ghā tsi'ī bitsimè, Phygelus nī Hermogenes bi kī mē nīma'atē. ¹⁶ Tá Nwīñgòñ à ko mīlīñnē ηgwē'è Onesiphorus ñlon mē a gha'asē ηghirē ntiī gha i fwtē aà. Kaa à le ηkī'i atu ηka ndirē

nlonj atsanj yii bi koo gha ghu aa. ¹⁷ Lá nòò yii mæ à le nzì ñku'u a ala'a baRoma aa à le nnañsø nlɔɔ gha tsi'i nitii ñyø ghá. ¹⁸ Tá Mmà'ambi á ghírø tá à yi nyø ñkomálnè Mmà'ambi wa njwí ntsò'òtø mæsa'a. O ki nnañsø nzi mbuu mifá à mii à le si fá'à a ala'a Ephesus aa.

2

Sogyè Yesu Kristo yi ñyü'ünè

¹ Wò, mú ghà, tinsè a ní ìbòñ wa yii bí'inè tswè ghu a mum Kristo Yesu aa. ² Innú jya tsim mæ ò le yu'u mæ swonjè a nsi biyøfè bí ghà'atè aa, niñ a múm ntèrinèbo bè bíi mæ ò zi, mbii mæ mbè bí kí ñka ndi'a a mbo bí mɔ'ɔ aa. ³ Yø mæ ò ki ntswe ní àbwarè a mbii ñgi'i tsi'i tsò ñusogyè Kristo Yesu yi ñsiginè. ⁴ Kaa mbè ñusogyè a wa'à adigè ifá'à tswè mbu ñka niñø ní àbò yi a ní ànnu badañjè dånjè, nlonj mæ à zi mæ àtu annú yii yu tswè ghu aa, à ní ñka ghírè ànnú ya yii mæ ñu yii mæ à lógø yi a afá'à a lòò aa. ⁵ A kí mbè ñginj ñginj mæ kaa mbè bí kí' ñgu'u ñu ñikhè yarè tí ghè mæ à mánjè ñikhè nya nyonj a ñjim nòñsø ⁶ A kí mbè ñu ñligè minsòò wa yii mæ a fá'à nitii aa mæ mbè a jí miji mú mæ bí foo ñmù'ù a nsoo aa. ⁷ Ka nañsø ñwa'atè atu ní innú juá mæ mæ swonjè aa. Nlonj mæ Mmà'ambi à ka ghírø tá ò nañsø nzi innú tsim tá àtu yo laa ghu.

⁸ Ka ñwa'atè Yesu Kristo mæ à le nyweenè ní ñiwo aa, mbè ñu àtsè David, a ajàn yii mæ mæ le si swonjè a múm ñtoo yi ñsiginè ya ya aa, ⁹ ñtoo yi ñsiginè ya mæ mæ yø ñgi'i ghu bí koò ghà ní mika'a tsi'i tso ñgàñáfànè aa. Lá kaa bí sí nighàà ní Nwí bàñjè ñkoo. ¹⁰ Tsò mæ a bè laa, mæ kwèrè ñgòñj innú tsim ní àtànjèntii nlonj ñkwi atu bè bíi mæ Nwí à tso'ɔ aa mæ mbè bo yí ñki nyweenè, ñkwèrè nigha'à ní níi ní lwi'i nñkonjè aa.

¹¹ Nìghàà nulá ní tøø ñku'ünè a mbii:
Mbè bí'inè kwo bí'inè ñibò,
boñ bí'inè àa yí kí tswè bitii bí'inè ñibò.
¹² Mbè bí'inè tarj ntii,
boñ bí'inè àa yí kíi kí bu'utè mbi bí'inè ñibò.

Mbè bí'inè tuu yi,
boñ àa yí kíi tuu yi'inè.
¹³ Mbè bí'inè tsuu ñká'á yi'inè bú kí lèè a ajàn mæ bí'i nè le mbii yi aa,
bøø boñ àa ghèè ní mbii i kí lèè ñká'á yi, nlonj mæ kaa mbè a kí'i ibii nú yi tuu aa.

Tá à bè ñgàñáfà'à yii bi beentø aa

¹⁴ Ka ñwa'atè innú ma jú a mbo bo, ñswonj a mbo bo a nsi Mmà'ambi mæ tá bo ka ñkhè a annú ñka nswunjè nlonj mighàà mæ kaa à si ní ìbòñ yí tsu zi, mbañjè nta ní bè ñgi'i a nu bè bíi mæ bí yu'u aa. ¹⁵ Ka ñgaansø mitii mo a nzì ní ìbiinú gho a nsi Nwí tsi'i tsò ñu yii mæ a beentø, tsi'i tsò ñgàñáfà'à yii kaa à si ní ànnú ndirè àtu tswè. Ntswa ní nighàà ní ànnú nñkonj nya a ní mánji yii à kù'ünè aa. ¹⁶ Ka ñkhè mighàà mí ajñjtè mú mæ kaa mí sí ànnú mbo'ɔ Nwí swonj aa nlonj mæ mbuu mighàà ma jya i bàñjè ñfure ní bè mæ bí ka ñkhè Nwí ñghentè ní ghèntè. ¹⁷ Mbuu mighàà ma jya mí bø aa tsi'i tsò àbwè yii mæ a kurè nyánú aa. Bè bíi mæ bí kùù mæ a ní àjàñjè annú ma yú àa Hymenaeus bo Philetus, ¹⁸ mæ bó mà'atè mæ a mánji ànnú nñkonj wa, nta ní ñgi'i a ní àbiintii bóò bí Kristo bí mɔ'ɔ a jàn mæ bo bàñjè ñtigè nswonjè nàa mæ ànnú ajàn mæ bí'inè àa yí yweenè ní ñiwo aa á tsyá mæ. ¹⁹ Lá àtsènda Nwí yí tii ya a tøø, ntswe ní àwen yúlá mæ, "Mmà'ambi à zi bè bíi mæ à ní bí aa." ñki mbè mæ, "Ñu ñtsim yii mæ a twonj ikum Mmà'ambi aa tá à ma'atè a ñka ñghírè ìbii."

²⁰ A ní ñda yí ñwè, kaa njoo jii bí niñ njoo ghu aa kaa bí sí aa tsi'i ní àtì gold kè àtì silver ghírè. Bí bàñjè ñkoo jì mɔ'ɔ ní àtì ñki mboo jì mɔ'ɔ ní àbòò. Jì mɔ'ɔ bí fá'à ní ju ní àba'atè, jì mɔ'ɔ kaa bí wa'à ní ju ba'atè. ²¹ Mbè ñu tsu a si'i nú yí i laa a ní innú tí aba'atè boñ à ka tigè bø ayoo yii mæ mbè bí ká nifa'a ní yu ní àba'atè, tá bí yarè nlèè mæ mbè mbòñ nda wa a fá'à ní yu, ñtañtè tá à tswè a mfa'á ifá'à yí siginè.

²² Tá bu bí bè bíi mæ bí twonj ikum Mmà'ambi a ní ntii yii i laa, tá bú bo ka ñkhè innú jii mæ nyánú boonjwa'a i yø'ètè aa, nte'è atú yuu bø ní innú jii i tsinè aa, ní àbiintii, ní àkòñjè bó mbòonjè. ²³ Tsùù ní ànnú tsu tswè ní ajñjtè aswunjè tí mìtsyè nlonj mæ ò zi mæ a zì aa ní àyòñjè aa. ²⁴ Kaa mbè ñgàñáfà'à Mmà'ambi a wa'à ñu àyonj bø. A bàñjè ntswe aa ní ñka ñghírè innú jì siginè a mbo ñu ñtsim, mbè ndi'innú yí ñsiginè, ntswa ní ntii yi, ²⁵ ñtsisè ní bè bíi mæ bí ligitè ní ànnú yi aa ní àbòonjè. Nòò tsu Nwí à ka yí ghírè tá bo bøñkè waa mbu nzi ñzi ànnú nñkonjè. ²⁶ Maa ajàn tá bo tigè ñkhè ñkírè Devil, yii mæ a tí bø aa le à tè'è ñko waa mæ tá bo ka ñghírè ànnú yii mæ à kòñjè aa.

3

Njwi ji nlwĩ'i njĩm

¹ A bɔŋ mɛ tã ò zi mɛ nòò ñlwĩ'ĩ m̀bi à ka yĩ ki kù'u aa, tã à bɛ ɲgù'ù m̀bi yĩi mɛ ì dirɛ s'i'.

² Bɛ ka yĩ tigɛ kɔŋɛ aa bɛ m̀bii mi nú myaa, i kɔŋɛ ní ɲkabɛ, i tɛrɛ ní àdàŋɛ dàŋɛ, i ɲɛɛ ní nú, i bɛgítɛ ní bɛ, i tii ní atu a mbo bitaa byaa bo bimaà byaa, kaa wa'à ní miyá fá, ka wa'à ní innù jii mɛ Nwĩ à lòò aa ghìrɛ; ³ kaa wa'à ní bɛ lɛntɛ tso bɛ à ɲkɔŋɛ waa. Kaa wa'à bii ní m̀nsɛ isa'à bo bi bɛ bi mɔ'ɔ, nta ní ɲgi'i a ikum bɛ, mbɛ ɲgãŋjĩ m̀bi, ñtso'ɛ, mbaa ní innù jii siginɛ, ⁴ m̀fɛɛ ní itú bɛ, mbu'unɔ ɲghirɛ ní innù, m̀fo'o ní kintɛrɛ, ɲkɔŋɛ ní innù jii nɲyá nú jyaa i yɛ'ɛtɛ aa ntsyá Nwĩ, ⁵ ɲkĩrɛ tso bo bii annù Nwĩ la mbãŋŋɛ ntuu ní àdà'á ya mɛ a tswɛ ghu aà. Ka ɲkhɛ ɲãŋ bɛ ma jyá.

⁶ ɲãŋ bɛ ma jyá jii mɔ'ɔ i bãŋkɛ ɲkkuu ní a ndũgɛ bɛ, ntswa ní bãŋgyɛ bii bi bɔrɛ aa nswũŋɛ ñyɔŋtɛ ní bu a mbɛɛ bo, tsi'ĩ bãŋgyɛ bii mɛ m̀buu ibi ibɔŋ ibɔŋ i luu a nu bo, bo yɛ'ɛtɛ ní ibi tsi'ĩ ibɔŋ ibɔŋ aà. ⁷ Bãŋgyɛ ma bù bi yɛgɛ ní innù tsi'ĩ mɛ bi ði' i a mbo bo aa, la kaa wa'à bãŋŋɛ ñzi ní annù Nwĩ yii mɛ à ní annù ñĩŋkoŋ aa. ⁸ Tso àjàŋ mɛ Jannes bo Jambres le ntuu annù Moses aa, àà àjàŋ yii mɛ ɲãŋ bɛ ma bù kii ntuu ní annù ñĩŋkoŋ ya, nloŋ mɛ bo ni bɛ bii mɛ átú ya a búrɛ mɛ, àbiiintii yaa a kí m̀bɛ yĩ mbwɛ'esɛ aà. ⁹ Lá kaa bo ka wa'à ghɛɛ ní m̀bii ní annù ma yú tã àgha'a a sa'atɛ, nloŋ mɛ àjĩŋtɛ yaa ya a ka fɛ'ɛ bɛ bitsim yɛ a ajãŋ mɛ bi le ɲki yɛ a yĩ bɛ bú bi baa aà.

Idi'itɛ ji nlwĩ'i njĩm

¹⁰ Lá wò Timoti, ò nãŋsɛ mɛ ɲyɛgɛ innù jyá jii mɛ kɪ si ði' i aa, àkòrɛ nitɛɔ ya, ɲji'ĩ ñtswɛntii yá, àbiiintii ya, àtãŋɛntii ya, àkòŋŋɛ ya, ajãŋ mɛ mɛ le si tswa ntii gha a ní nòò ɲgi'i aa, ¹¹ àjàŋ mɛ bi le si tso'ɔ ní àkòrɛ ya aa, ɲgi'ĩ jã i tsi'ĩ, annù yii mɛ a le m̀fɛ'ɛ a nu mɛ a ala'a Antioch aa, a ala'a Iconium, bo bi a ala'a Lystra, àjàŋ mɛ mɛ le mbii mbuu bĩmãŋjii bii mɛ bi le si tso'ɔ akòrɛ ya ghu aà; lá Mmà'ambi à le fi'isɛ gha a ní innù ma jú tsi'ĩ tsi'ĩ. ¹² A ní annù ñĩŋkoŋ mɛ bɛ bitsim bii mɛ bi lòò a ɲka bo'ɔ Nwĩ a múm ñtswɛntii yáà bo bi Kristo Yesu aa, bi tswɛ ní ɲka ntso'ɔ akòrɛ yaa; ¹³ tã ɲgãŋghirɛ innù jii bi, bo bi ɲgãŋmbwɛ'esɛ, tã ði' i waa i ka ghɛɛ tsi'ĩ ní m̀bii tã bo bwe'esɛ ní bɛ bi mɔ'ɔ ɲkĩi mbwɛ'esɛ ní m̀bii mi nú myaa. ¹⁴ Lá a ní yòo ɲgaa, ghɛɛ ní m̀bii a ní innù jyá mɛ ò le nyɛgɛ ɲkĩ nãŋsɛ mbii aà, ñzi ní bɛ bii mɛ ò le nyɛgɛ a mbo bo aa, ¹⁵ bo bi àjàŋ yii mɛ, ñlɔginɛ a múŋkhɛ, ò le nzi nighàà ní Nwĩ nya nù bi ɲwa'anɛ a múm àŋwà'anɛ Nwĩ yĩ làà aa, nù mɛ ní ði'itɛ ní gho, tã ò tswɛsɛ a ajãŋ yii mɛ mbɛ ò yweenɛ ñtsya a ɲjĩmɛ àbiiintii a nu Kristo Yesu aà. ¹⁶ Nighàà ní Nwĩ ní tsi'ĩ ní lo aa a mbo Nwĩ, a fɛ'ɛ ní Azwĩ yi, bi lɔgɛ ñdi' i ní annù ñĩŋkoŋ ghu a mbo bɛ, nsa'a ní bɛ ñloŋ innù jii kaa i si ku'unɛ, ñtsisɛ ní ifansɛnnù, ɲkĩ mmirisɛ ní bɛ a ɲka ɲghirɛ innù jii i tsi'ĩ aa, ¹⁷ mɛ tã ɲù yii mɛ a fá'a a mbo Nwĩ aa, tã à zi innù m̀nsɛ, ɲkĩ ntswɛ ní ɲjòò tsi'ĩ jii mɛ mbɛ a ká ɲghirɛ innù tsi'ĩ jii i bɔŋ aà.

4

Paul à swòŋɛ a mbo Timoti mɛ à ka mfa'a ifà'á yi ní ntii yi tsi'ĩ

¹ Timoti, mɛ swòŋɛ a mbo wò ɲkwantɛ ní a nsi mi' i Nwĩ ní Kristo Yesu yii mɛ à ka yĩ sa'a bɛ bitii bo bi biku bi bɛ, ní àjàŋ yii mɛ à le m̀fɛ'ɛ fáa mbi bo bi annù ñifɔ yi aa, mɛ ² tã ò ka nswɔŋ ntoo ya ɲka ntswa'atɛ, a noò yii mɛ à kù'unɛ, bo a noò yii kaa à si ku'unɛ, ɲka ɲghirɛ tã bɛ yɛ mbii, ɲghaantɛ ní waa, ɲkĩi ndi'itɛ ní waa, ñtsuu ló ki bɔrɪkɛ a ntswá ntii ajãŋ mɛ ò ði' i ní ntoo yá. ³ Wa nòò a zĩ mɛ kaa bɛ ka wà à bù ɲka ɲkwɛrɛ innù yĩ siginɛ ya mɛ bi'ínɛ ði' i aa, lá itòŋŋɛ jyaa i ka bãŋŋɛ kɪ tswigítɛ tã bo ka ɲkɔŋɛ ɲghótɛ bidi' i binnù bii mɛ baa kɪ swòŋɛ bɛ annù yii bo kòŋɛ aà; ⁴ i bãŋŋɛ mmà'atɛ a ɲka nyu'utɛ annù ñĩŋkoŋ i bãŋŋɛ i ghɛɛ kuu a múm ɲjyálá'á. ⁵ Lá ɲghɛɛ ní wò, tswɛ ní àlaa atu a ɲgòŋ bìnòò bi tsi'ĩ, m̀bii ní ɲgi'ĩ, mfa'a ní ifà'á evangelio wa, ta tã atu afà'á yo tã à luu.

⁶ Nloŋ mɛ a ɲghɛɛ a ni mɛ, nòò à kù'ù mɛ mɛ bi fa gha mmà'á Nwĩ ghu, nòò ñlò ghá fáa atu nswɛ à zĩ mɛ. ⁷ Wa mɛ tó mɛ fikòrɛ fi siginɛ fyá, mɛ m̀nsɛ mɛ ñikhɛ nyá, mɛ làɛ àbiiintii yá. ⁸ Tsitsɔŋ, wa bi tãŋtɛ mɛ atso'ɛtu ñifɔ bɛ bii annù yaa a tsi'ĩ aa, yii mɛ Mmà'ambi, yu wa yii mɛ a tso'ɛtɛ misa'a a ní m̀njii yii i tsi'ĩ aa, à ka yĩ tso'ɔ ifà'á gha ghu wa Njwĩ. Kaa wa'á aa tsi'ĩ i gha mɛ mɛ bɛ, à ka yĩ kii tso'ɔ yĩ bɛ bii mɛ bi kòŋɛ, ɲkĩi mbe ní noò wa yii à ka yĩ fɛ'ɛ zĩ ghu aà.

Nighàà nù mɛ Paul à le nãŋsɛ mfa tsi'ĩ a mbo Timoti

⁹ Gaansɛ mitii mo ɲwãŋsɛ nzĩ nyɛ ghá ¹⁰ ñloŋ mɛ Demas yii mɛ à tigɛ ɲkòŋ bɛ yulá m̀bi aa, à mè'è mɛ gha ɲghɛɛ yi a ala'a Thessalonika; Crescens à ghɛɛ mɛ a Galatia, Titus a ghɛɛ a ala'a Dalmatia. ¹¹ A tigɛ ntswɛ tsi'ĩ bi' i Lukas. O ti zĩ ò lɔgɛ a Mark bú yu

zì, ñlonj mæ à zì àjàn mæ mbæ yu nanjsè nîfa'a mbo mæ. ¹² Wa mæ tòo Tychicus a ala'a Ephesus. ¹³ O ti zì, ò logè akutè ya mæ mæ le mmà'atè a mbo Carpus a ala'a Troas, bo bì ñjwà'ànè jyâ; ñtsuu ñjwà'ànè jya mæ bi ñjwa'anè nî ñgùù aa ló lí'inè. ¹⁴ Alexander ñù ñtíwí aláà wa à kì nanjsè nlænsè ghá, wá Mmà'ambi à ka yí tu yí nì mighàrinè mi innú mi. ¹⁵ Kì ñka ntsyèsè bu yu, ñlonj mæ a burè nto ntoò yí'inè yu tsi'í nì mîttì.

¹⁶ Ajàn yíi mæ mæ kì kò'ò a ñgò'ò korè ñghaa ghu a ñgaa yí ñtsyàmbíi aa, kaa ñù tsù à kì wa'à gha dàntè; bè bitsim kì mè'e a ghá. Tá Nwí à tsuu ma yaa annù tsò annù yí bí yaa yí m'ò'ò i lógè. ¹⁷ Lá Mmà'ambi à kì tæè bí'iyu, nîfa mida'a a mbo mæ mæ mæ nanjsè nswonj ntoo ya ghu i luu, mæ mbæ bítizí Nwí bitsim bí yu'ù. Maa ajàn à kì fi'isè a gha a ntsú nnàngwyè. ¹⁸ Mmà'ambi àa fi'isè gha a nî ñgòñ ìbì tsim, i yweensè gha mæ tá mæ kuu a mùm annù nifò yí yí aburè. Tá ñghà'à nì wè tswe ghu mbo, ñlwí'í ññkonjè. Amen.

Atsà'atè ñlwí'isè

¹⁹ Tsà'atè Prisca bo Aquila, bo bì ñgwè'è Onesiphorus. ²⁰ Erastus à kì bu ntswe yí fu a ala'a Korinto; mæ le mmà'atè Trophimus a Miletus nì ñghòò. ²¹ Nanjsè ñgaansè mitíí mo nzi mbonj tá nòò m'f'è à ku'u. Wa Eubulus a tsà'atè nòò. Pudens nì Linus, nì Claudia bo bì bílím bí'inè bitsim kii ntsa'atè nòò. ²² Tá Mmà'ambi a tswe bo bì àzwí yo, tá ìbòñ Nwí i tswe bu yu.

Åŋwà'ànè Paul a mbo TITUS

NJI'INNŪ ANWÁ'ANƏ YŪ

A anwà'ànè yú aa a le ŋwà'ànə Paul a mbo Titus, múŋgwà'à yíi mə à le si kwetə nīi nī ifà'a nswonǵə ntoo yí ñsiginə wá. Titus à le mbə ñú baGrikiia mə Pual à le ŋghirə a bīi Kristo, a logə yí tsó mu yí (1.4) bo yu tigə ŋkarə mfa'a (Gal. 2.3). Paul à le mà'atə Titus a kīŋki Crete mə tá à ka nlentə ŋghotə jīi mə i le ntswe ghu aà.

Innū jī ghà'atə i le tswə a nī ŋghotə jīi i le ntswe a Crete aa mə Paul à le nloə mə tá Titus à ghirə. A le tswə nī ñtsò'otə bitsyàsə, ñtanǵə innū ŋghotə, ŋkīi ntsisə nī bəə bi Krito ghu. Annū ajirə bo bi ibuurə innū jī ghà'atə i le ntswe a Crete. Paul a tigə nanǵə swonǵ mə tá à lentə tsi'í bə bīi mə àkərə nizi yaa a ku'unə aa nloh ni bitsyàsə bi ŋghotə. Nzi a ajāŋ mə yu tswa bə bitsim, bilii bo bi bōŋkhə. Yu tsó figə (2.7), à le ntswe nī ŋka mbe nī à yīi akərə nītə, ñdi'í nī ãnnū Nwí tsi'í siginə, ŋwá'asə nī ŋgāŋndi'innū mbwe'esə bo bi ŋgāŋntiitu, bə bīi mə bi swūŋnə nī ãnnū jīi i yatə bə aà.

Ka mə bə le si bú'ù nī ãnnū a Crete aa, a wa'atə nī a mbo Titus mə ibəŋ Nwí nī ŋko mīlīnə yí leə ŋghirə a yweensə waa bīi bi leə ŋki mbə tsó bə ma bú aa, ñtsya a nǵim Yesu Kristo ñsi'í waa nī Azwí yí Lāà yīi mə à le swí'í a nu bo aà (3.3-8). Ma múu ajāŋ tá Titus aa ŋgaansə mīti mi a swonǵ ntoo yí ñsiginə ya nlonǵ mə ibəŋ Nwí i zi aa a nyweensə bə bitsimə (2.11).

Bi yatə anwà'ànə yú aa laa:

1. Nji'innū anwà'ànə yuá 1.1-4
2. Bitsyàsə a ŋghotə 1.5-16
3. Ajāŋ yīi mə a ku'unə mə bə ka ntswe tsó ŋgwè'è a ŋghotə aà 2.1-15
4. Adi'itə bo bi awá'asə 3.1-11
5. Innū jīi mə Paul à le nswonǵə a nlwí'isə aà 3.12-15

¹ Anwà'ànə yuá a lo aa a mbo Paul yīi mə à nī ŋgāŋafá'a Nwí, ŋki mbə ŋgāŋtoə Yesu Kristo aà. Yesu à le ntoo gha mə tá mə gheə ŋka ŋkwetə bə bīi mə Nwí à tsó'ə nī bi aa, mə tá bo bīi yí tá àbiinti yaa a ka ŋkwe, ŋki ŋka ŋghirə nī mə tá bo zi ãnnū nāŋon yīi mə a tswə a múm ãnnū Nwí aà. ² Māŋgāŋ mī ãnnū nāŋon mə mú mī tswə aa nī ñtswənti yīi mə i tswə nāŋon yīi yīi mə bi'inə be aà. Nwīŋgōŋ yīi mə kaa à si abāŋnənnū tswəe aa, à leə ŋka'a ntswənti ma yú a mbo bi'inə mbəŋ tá mbi loginə. ³ Nòə à leə ŋku'u aa, a ghirə ntoo mə yú i fe'è nī ñsi nlaa. A le mfa ntoo mə yú a mbo mə, ñswonǵ mə mə tigə ñlaansə, yu wa yīi Nwīŋgōŋ ŋgāŋyweənsə yī'inə aà.

⁴ Mə ŋwà'ànə anwà'ànə yuá aa a mbo Titus yīi mə à nī mú ghà yí ãnnū nāŋon a múm àbiinti yīi mə bi'iyu tswə nī yú aà.

⁵ Tá Nwīŋgōŋ Tá bo bi Kristo Yesu ŋgāŋyweənsə yī'inə ghirə ibəŋ a nu wə ŋki nīŋ mbəəə a nu wə.

Afà'à yīi mə Titus à le mfà'à a Crete aà

⁵ Mə le mmà'atə gho a ala'a Crete aa mə tá ò manǵə ntanǵə ibugə innū jīi mə i le mburə aa ŋki ntsò'ə bilii bi ndānwī nī mīkurə mītsim. Wa'atə innū jīi mə mə le nswonǵ mə tá ò ghirə aà. ⁶ A ku'unə mə tá ñdāndānwī à bə ñú yīi mə kaa à si nī àlò'ə tswé; á tswə nī ñtswe nī māŋgə tsi'í yī mīfūrə tá bəə bi ki mbə bə bīi mə bi nīŋ mīnti myaa a nu Kristo, ñtsuu ki tsə'ə kə ki tīi nī átú. ⁷ Nlonǵ mə ifà'a Nwí i tswə aa a mbo ñdī ñdānwī aa, a bəŋ mə bəŋ à laa ntswe tí àlò'ə. Tá ñdī ñdānwī à tsuu nu ki ŋee, ñtsuu ntonǵ i ki wāŋsə lwisə, ñtsuu mīlū'ú ki no baanə, ntsuu fikərə i ki to, ntsuu ŋkabə si'í i ki furə. ⁸ Ndi'í ñdānwī à tswə nī ŋka ŋkwərə bigi'í a nda yu, i kīi kōŋə nī ãnnū yīi mə a ku'unə. A kōŋə nī ñnnū jī siginə, i yə nī mə àkərə nī zī yī a ku'unə. Tá ãnnū jī i laa a nsi mi'í Nwí, ŋki ŋka nsa'a nī ibīi nú yī. ⁹ A tswə nī nanǵə ntswá ntoo yí ñsiginə ya mə i kú'unə mbīi aa, ñtswa tá i tinsə, mbə tsi'í wa ajāŋ mə bi le ndi'í ghu mbo aà. Ma múu ajāŋ bəŋ à ka zī ndi'í ãnnū Nwí yīi mə a bəŋ a mbo bə ta kīi ki kweentə nī a mbo bə bīi mə bi ligitə aa, i wa'asə nī waa ghu.

¹⁰ Bə bi ghà'atə bi nanǵə tswə ghu, i bu ki swonǵ aa bə baYuda bīi bi bīi krīsto nti'í nī mə bi ka ŋhetə bə a, bīi mə bi Līgə tsi'í ligə mə mbə bi wa'á tsisə aa, mbwe'esə nī bə bi m'ə, ŋghaa nī mīghāà mī dāŋə dāŋə. ¹¹ A ku'unə mə tá bi tsu'unə waa, nlonǵ mə bo nīŋə nī àbūurə a múm ŋgwè'è jī ghà'atə, ñdi'í nī ãnnū jīi mə kaa bo si nī ŋka ndi'í tswé, ŋghirə mə múu ajāŋ nlonǵ aa mə bi furitə ŋkabə nyōŋə. ¹² Nū àlā'à wāà yī m'ə yīi mə à nī ŋgāŋtoə nwí waa, à le nswonǵə mə, "BaCreta bitsim à nī ŋgāŋswonǵəbāŋnənnū, mbə nnaà mītsə'ə jīi mīnti myaa mī fīi aa, bo jī tsi'í jī kaa wa'á fà'á." ¹³ Ma yuú ãnnū mə à

swonj nlonj ngaà yàà aa, à ni tsi'i ànnù nìkonjò. A nì nji'i ànnù yìi mē ò tswē nì nwenē waa tsi'i mbē ànnù tá tá bo tswē nì àbiintii yìi mē a ku'unē aà; ¹⁴tá wa'à ka nniñjò mîntii myaa nì njiyalà'à jii mē baYuda sa'a aa, kē nì ndi'i bi bē bii mē bi tuu nì ànnù nîñkonjò aà. ¹⁵Innù tsim i laa nkù'unē a mbo bē bii mē innù jyaa i ki nlaà; lá a mbo bē bii mē innù jyaa i si laa, kaa bo wa'à nti waa a nu Kristo ki nniñj aa, kaa ànnù yìi tsu a si a mbo bo laà nlonj mē ibi tá mē ngi'i nì mîntii myaa bo mîmòòntē jyaa. ¹⁶Bo swonjò nì mē bo zi Nwì, la mighirìnē mî innù myaa mî bânjñē òntuu nì mē kaa bō sî Nwì zì. Bo fumsē nì àzwì bē, nti nì àtu a mbo Nwì, kaa wa'à kù'unē mē mbē bo ghìrē ànnù yìi siginē yìi tsu.

2

Annù Nwì yi annù nìkonjò

¹ Lá a nghèc nì wò, ka ndi'i naa annù Nwì yìi mē a ku'unē nyonj a ndi'i aà. ² Nì ka ndi'itē bilii bii mē bi tswē a titii bù aa tá bo tsuu mlù'ù i ki no i baanē, ñghìrē nì mē tá bē ka bo'otē nì waa, ñka ntsyesē nì waa, ñki ñkaa ntswa nì ibiñù waa; tá àbiintii yaa nì àkòòñē yaa bo bi à àtànjòntii yaa tá àtinsē. ³ Nì ki ntswe nì ndi'itē bilii bi bânjgyē buu mē tá àkòrē nì zì yaa tá bē tsi'i tsò yìi bânjgyē bii mē innù jyaa i tsinē bo kù mba'atē nìwaa aà. Tá bo tsuu bē a njim i ki ghàà, i tsuu ibù'ù a mbo mlù'ù i kii bē. Tá bo ka ndi'i nì ànnù yìi mē a ku'unē aà. ⁴ Bo bē ki di'i nì ànnù yìi mē a ku'unē aa boñ bo aa ki mîrisē nì bânjgyē bii mē bo burē ka ki kuu nì a múm niyò'ò kùù aa mē tá bi ka kòñ bilòò byaa nì bōò byaa. ⁵ ñka ntsyesē nì waa, kaa wa'à tsuùrē, ñghìrē nì innù jii mē mangyē niyò'ò à tswē nì ñka ñghìrē a nda aà, ñghìrē nì innù jì siginē, ñyu'unē nì bilòò byaa, tá tá bē tsuu afirē ñghàà nì Nwì ló ki fa.

⁶ A ngiñ ngiñ, nì ki ntswe nì ñka ndi'ihē nì bōò ñgwa'a buu mē tá bi ka nisyēsē nì waa. ⁷ A nì innù tsim, ò tswē nì mbē àlensē yìi siginē a nì mighirìnē mî innù mó. Ñka nanjō ndi'i nì ànnù Nwì yìi mē a ku'unē aa a ajàn mē mbē bē bo'otē aà. ⁸ Ta ñghàà nii mē nì f'e'ε a tsù wò aa tá nì bē nì siginē, nii mē mbē ñu wa'à ñkà ñhigìtē, tá tá itu ñgànkbàà jii'inē ì dirē ajàn yìi mē kaa mbē bi wa'à nì ànnù yìi bi a nswonj a ngaa bi'inē tswē.

⁹ A ku'unē mē tá ibù'ù ì ka nyu'unē bitaà byaa, ñka mfa'a nì a mbo bo nì mánji yìi mē bo ka ki doritē nì innù tsim aà. Tá bo tsuu ñghàà a mbo ki kwì'itē, i tsa'a nì waa. ¹⁰ Ntsuu nì waa kii yòrē. Tá bo ka mbanjñē ndi'i nì mē bo nì ibù'ù jì siginē, ñghìrē nì innù tsim nì nti waa tsim, ma mùu ajàn, ñghìrē nì mē tá bē yē mē ànnù Nwì Njånjyweensē yìi'inē, ya mē bi'inē di'i aa a nanjō mbòñj.

¹¹ Nlonj mē Nwì à f'i'sē mē ibòñ yìi fàa mbi aa mē yu yweensē bē bi tsim ghu. ¹² Ibòñ ma ghù i mîrisē nì yìi'inē mē tá bi'inē ka ntuu innù jii kaa si jì Nwì bē aa, bo bi innù jì bi jii mē mbi yè'ètē aa, ñka ntsyesē mē tá àkòrē nizi yìi'inē a múm mbi yù tá à tsinē, mbē yìi Nwì. ¹³ Mbe nì m̀b̀ẁonē ya yìi mē bi'inē yu'utē, a ajàn yìi mē Nwì yìi'inē yì ñwē nì Njånjyweensē yìi'inē Yesu Kristo à ka yì zì a mum ñgha'a nì aà. ¹⁴ Kristo à le mfa ibiñù yì a atu bi'inē mē yu tsu'u atu yìi'inē a mum ñgòñ innù jì bi tsim, ta ghìrē tá bi'inē laa ñku'unē nì bē bi, bii mē bi yè'ètē a ñka ñghìrē innù jì siginē.

¹⁵ Ka ndi'i nì innù majù a mbo bē ñka ndi'itē ñkii nwenē nì waa nì àdà'a tsim yìi mē Kristo à fa a mbo wò aa. Tsuu bii tá ñu nìbò yìi tsù tá à ka ntsa'a nòò.

3

Akòrē nizi bōò bi Kristo

¹ Wa'atē a mbo bo b̄is̄im mē tá bo ka nyu'unē bisa'a bi ala'a bo bi bità bi ala'à. Bēc bo ka nyu'unē nì waa bi ká ñdoritē a ñka ñghìrē innù jii mē i ku'unē aa binòò b̄is̄im. ² Tá bi tsuu innù jì bi a ngaa ñu tsit i ki swonj. Ñka ñkhē nì àyòñj, mbanjñē ñka mbonē, ñkii nsañj a mbo bē b̄is̄im. ³ Nlonj mē tsi'i bi'inē, à le mbē a mbii aa, bi'inē bē ñjñjtē bē, nti nì àtu, mfanē mánji, mbē ibù'ù a mbò m̀buu innù jì ghà'atē jii mē ñjyánù yìi'inē i yè'ètē ñkii ñkonjò aà. Bi'inē le tswē nì àbi'intii, bo bi àghh'èñ; bē baà nì yìi'inē, bi'inē kii mbaa nì waa. ⁴ La nòò wa mē ibòñ bo bi àkòòñē Nwìngòñ Njånjyweensē yìi'inē i leē m̀f'e'ε aa, ⁵ à le nyweensē yìi'inē. Kaa à le ñwa'à yìi'inē yweensē aa nlonj innù jì tsinē jì tsu jii mē bi'inē le ghìrē aa bē. A le nyweensē yìi'inē nlonj aa bē ñko mlìññē yì, ñsi'i yìi'inē, ñkwatē ñjwe yìi'inē, mfa ntswèntii yì m̄fiu a mbo bi'inē ntsya aa a njim Azwì yì Làà ⁶ yìi à le nswì'i a nu bi'inē a nanjō ñgha'a ntsya a njim Yesu Kristo, Njånjyweensē yìi'inē aà. ⁷ A le ñghìrē ma mùu jàn aa tá tsyá a njim ibòñ yì ñghìrē tá innù jii'inē tsinē ghu nsi mi'i, tá bi'inē tigē bijibindá bi i yì tigē tswē nì ñtwèntii yìi mē i lwi'i nñkonj, ya yìi mē bi'inē bē aà. ⁸ Ñghàà ma nú nì swonj aa tsi'i ànnù nìñkonjò.

Mē l̀b̀ò mē tá nì kwee f̄im̄faa a nì innù ma jù tá tá bē bii mē bi niñ m̄ntii myaa a nu Nwì aa tá bi fa m̄ib̄i m̄i nú myaa a ñka ñghìrē innù jì siginē. Innù ma jù i ku'unē ñki

mbɔŋ a mbo bè bitsim. ⁹ Lá ka ntsyesə ghô ñtsuu i ki kuu a nî innú nswùŋnè jii mə mbə wa'à ghuu kwetə bə aà, bo bi nî annú a ŋka nsəŋ miwaa mi ŋgwè'è bə, ñtsuu ki tonə, ñtsuu kii yòŋə ñlon innú nòŋsə, ñlon mə kaa ma yú a ni annu danə danə kaa a si ŋú tsu kwetə. ¹⁰ Mbə ŋú a tswe a titii bù mə a zì nî nyatə, nì wa'asə yi a ŋgaa yì m̀fù̀rè kè ji baa, a tuu yu'utə, nì tsùù nî ànnù bu bo bú tswe. ¹¹ Nì zi mə àjànə ŋú ma yú à fànə mə, ŋki mbə ŋú yì mbí; à nìŋ mə isa'a a nu yu yumbɔŋə.

Idi'itə Paul ji nlwí'ínjím

¹² Bεε mə too Artemas kə Tychicus a mbo wò ò wáŋsə ñzi ntsi'i gha a Nicopolis, nlon mə mə kà'a mə mə ka tswe ghu a noò m̀fə'ə. ¹³ Yə mə mə ò kwetə Zenas yii mə à ni ŋganŋŋtə m̀sa'a aa bo Apollos tá bo ghεε wa nighaa; ñyə mə bo tswe nì ñjoo tsim jii mə bo lóò aà. ¹⁴ Yə mə bə bí'inə yəgə a ŋka mfa íb̄inú waa a ŋghìrə innú jì siginè tá ki kwetə bə nì ñjoo jii mə bo lóò aa, a ka kú'unə mə tá bo tsuu noò waa ki bwesə a danə danə.

¹⁵ Bə bitsim bii mə bi tswe bí'ibo aa, bi too àtsà'atə a mbo wò. Tsà'atə bə bii bi kòŋə yi'i aa nlon mə bí'i ki mbii Kristo aà. Tá ìbòŋ Nwí ì lwi'i a mbo bù bitsimə.

Aḡwà'ànè Paul a mbo FILEMON Aḡwà'ànè yïi Paul a le ntoo a mbo Filemon aà

NJI'INNŪ AḡWÀ'ANƏ YŪ

A aḡwà'ànè yŷ aa a le ḡḡwà'ànə Paul a mbo Filemon, yïi mə à le mbə Krisən yï ñtənsə, ḡḡhətə i boəntə ghu nda aà. ḡḡhotə ya ghu nda, Affia ni Arkipus, bo le ḡḡki ntswe nŷ ñtwoḡə aḡwà'ànə ma yŷ. Paul à le ḡḡwà'ànə aḡwà'ànə ma yŷ aa a atsaḡə. Bi twoḡə Filemon, a bò'ò ni BaKolosi, BaEfeso, ni BaFilipi aa nŷ "ḡḡwà'ànə Atsaḡə" ñlon mə Paul à le ḡḡwà'ànə aa wa noə mə à le ntswe a atsaḡ aà.

Onesimus, àbù'u Filemon, à le mfè'è ḡḡkhə ḡḡghèè yi a Roma, ñtsi'i Paul ghu a atsaḡ, a swōḡ ñtoo yï ñsiginə ya ghu mbo, a bəḡkə ntii yi mbii Kristo, ñtigə ntswe bo Paul, ḡḡkwetə nii. Nəḡsə baRoma à le ndi'i mə mbə Filemon à le tse zwitə abù'ú yi Onesimus ñlon mə à le mfè'è ḡḡkhə, ḡḡki nyərə ḡḡkabə yi aà (18). Paul à le ntigə nloo a mbù mbinsə Onesimus fu a mbo taà yï, Filemon, ñtigə ḡḡwà'ànə aḡwà'ànə yŷ ghu mbo, ñlètə nii mə tà à kwerə nŷ ntii yi tsim tsó ndim yï, tsitsōḡ mə à tigə mu Kristo aà.

Aḡwà'ànə ma yŷ a di'i ntii Paul tsó ḡḡḡḡfà'á Mmà'ambi atsaḡə, ḡḡkii ndi'i nŷ àdà'a ntoo yï ñsiginə a ḡḡkwensə ḡḡ. Onesimus à le mbəḡkə ntigə ḡḡ yï mfi, ntigə mfa'a siginə (11).

Bi yatə aḡwà'ànə yŷ aa laà:

1. Nji'innù aḡwà'ànə yuà 1-3
2. Aḡḡḡ mə Paul à le mbeentə Filemon aà 4-7
3. Aḡḡḡ mə Paul à le si tsà'asə Filemon ñlon Onesimus aà 8-22
4. Innù jii mə Paul à le nswōḡə a nŷwŷ'isə aà 23-25

Atsà'atə

¹ Aḡwà'ànə yŷ a lo aa a mbo mə Paul, ḡḡḡḡḡḡḡ Kristo Yesu bo bi a mbo Timoti, ñdīm yŷ'inə, ḡḡḡḡ ni a mbo Filemon, ñsùkà'á yŷ'inə yŷ ñsiginə, ḡḡ àkōrə yŷ'inə a adigə afà'à, ² bo bi a mbo Affia, ḡḡḡḡḡḡ yŷ'inə, ni a mbo Arkipus, ḡḡ àkōrə yŷ'inə fàa mum fikōrə, bo bi a mbo ḡḡhətə ya mə i bōəntə a nda wò aà.

³ Tà ìbōḡḡ Nwŷ ni mbōəḡḡ yïi mə i lō a mbo Nwŷḡḡḡḡḡ Taà yŷ'inə ni a mbo Mmà'ambi Yesu Kristo aa tà tswə a mbo bù.

Aḡḡḡ mə Paul a tsà'atə Nwŷ ḡḡwà'atə nŷ Filemon ghu aà

⁴ Mə fa mbi'ikə a mbo Nwŷḡḡḡḡḡ a ḡḡḡḡ bìnòò bi tsim a aḡḡḡ yïi mə mə tsà'atə nŷ Nwŷ ḡḡwà'atə nŷ ghu a, ⁵ ñlon mə mə yu'u akōḡḡḡ bo bi àbūintii yïi ò tswə ni yu a nu Mmà'ambi Yesu bo bi bə bi Nwŷ bi tsimə. ⁶ Mə kii ntsa'atə Nwŷ mə aḡḡḡ yïi mə o swōḡ annù ñlon àbūintii yo a mbo bə aa, tà à ḡḡirə bə nanḡsə nzi innù jŷ siginə tsim jii à ni jŷ'inə a mum Kristo aà. ⁷ Wa ntii gha i nōḡ nŷ mbōəḡḡ ḡḡki nluu ni ñdōrə, nyōḡə a ḡḡimə àkōḡḡḡ yo mba ndīm ḡḡ, ñlon mə m̀ntii mi bə bi Nwŷ bi tsim mi tsya a ḡḡim wò mfwtə.

Paul à bu'ù mbə a mbo Filemon ñlon ḡḡḡḡ abù'ú yi Onesimus

⁸ Ñlon ma yà annù mbə mə tse tḡḡ ntii tsi'ŷ tsó ndīm ḡḡ a mum Kristo a nswōḡ a mbo wò mə tà ò ḡḡirə annù yïi mə a ku'unə a ḡḡḡḡ aà. ⁹ Lá, ñlon aḡḡḡ yïi mə mə kōḡḡ gho aa, mə bḡḡḡ mbu'u aa mbō. Mə ḡḡirə ma mùu aḡḡḡ ka mə à ni mə Paul aa, ḡḡ yïi mə a ḡḡḡ ñ tsusə atú Kristo Yesu, mə à tigə ḡḡki mbə ḡḡḡḡḡḡḡ tsitsōḡ mbŷ'i ḡḡwŷ'ú yi aà. ¹⁰ Mə bu'u mbo a mbo wò a atu Onesimus, yïi mə à ki ntigə mú ḡḡ a mum Kristo a ndá àtsaḡə aà. ¹¹ A le mbə nŷ noə yŷ mō'ō aa kaa a wa'à nŷ afà'à a mbo wò tswé, la tsitsōḡ, à nanḡsə tswə nŷ ifà'à a mbo wò ḡḡki ntswe ni ghu a mbo mə. ¹² Mə tsyàsə nii fu a mbo wò, ñnanḡsə ntsyasə aa ñtii ḡḡ. ¹³ Bōḡ mə laa ndōritə a nḡə yo a mbo mə mə mbə a ká mfa'a a mbo wò, nŷ yu tswé ñlwi'ŷ nŷḡḡḡḡ. ¹⁴ La tsitsōḡ, kaa à si aa tsi'ŷ abù'ù bə, à tsyatə abù'ù, aa ndīm gho yïi mə ò kōḡḡ yi a mum Kristo. Wa mə nanḡsə ḡḡḡḡ yi, lá mə wà'atə mə ò bḡḡḡ ḡḡḡḡ yi ntsyatə ḡḡ, tsó mə à ni ndīm ḡḡ ḡḡḡḡḡḡ ḡḡki mbu mbə ndīm ḡḡ a mum Kristo aà. ¹⁵ Mbə a bə yïi mə ò lōḡə a gha tsi'ŷ tsó ḡḡ yïi si fà'à abo mō'ō, ò kwerə yŷ tsi'ŷ tsó aḡḡḡ mbə ò ki ḡḡkwerə gha aa. ¹⁶ Mbə a bə yïi mə à le mfansə

annú tsu a mbo wò, kè ñki ntswa gho ni àyoò tsu, ò niñə a nsi ikum mè. ¹⁹ Wa mè Paul mè najsə ñjwa'anə yulà aa tsi'í ni àbò yá, wa mè ka twu. Lá wa'atə siginè mè ibiinú gho wòmboŋ i tswé ñtì a mum Kristo aa nloŋ ñgaà yà. ²⁰ Tsó mè a bə laa, ndim ghà, ghìrə annú yulà a nu mè ni ikum Mmà'àmbi yi'inə. Tsi'í tsó ndim ghà a mum Kristo, ghìrə ñtì gha fwetə.

²¹ Mə ñwà'anə laa nloŋ mə mè najsə nzi ajaŋə mə o yu'unə aà. La mè zi mə ò ka ghìrə tsyatə ajaŋə mə mè swòŋə aà.

²² Ki ñghèè ni mbii ñtaŋtə ntja'àndá bigi a mbo mè, ñloŋ mə mè bii mə Nwiŋgòŋ à ka yu'u niyè'ə nuu i fa gha fu a mbo bù.

Atsà'atə nlwĩ'isə

²³ Wa Epaphras, yi bi'iyu tswe a atsəŋ mbii ñkwitu Kristo Yesu aa, a tsà'atə ghó, ²⁴ Mark, ni Aristarcus, ni Demas, ni Lukas, ñgəŋkòrə jya a múm àfà'á, kii ntsa'atə ni ghó. ²⁵ Tà ibòŋ Mmà'àmbi Yesu Kristo tswe bo bi àzwí yuu. Amen.

Aḡwà'ànè a mbo BaHEBER

NJ'INNŪ ANWÀ'ANƏ YŪ

Kaa bi si nŷ yii mæ à le ḡwà'ànə aḡwà'ànə BaHeber aa zì. Lâ a laa mæ ḡḡāḡ à le ḡwà'ànə aa a mbo biKrisen bii mæ bi le mbə baHeber ntswe a idigə idigə aà. A le ḡwà'ànə aa a ndi'itə waa yii mæ bi le si yə nì ḡḡi' i aà (13.22; 10.3-11.39) mæ tá bo tsuu abiintii yaa ló mmà'atə i tuu Nwì (4.11; 6.1-8; 10.23,29,35). A le ḡki lóo a nsa'a abèe annú àbiintii biKrisen mæ ḡḡāḡənnú Nwì baYuda le si to ni bìmánjì bì ghà'atə aà. Nlɔo nì ḡḡhìrə bə zì mæ ntoo yì nsginə ma yú à nì annú nīḡkoḡə.

A nì àkàà yì mbii ya mæ Nwì à le ntsyà a nḡim Moses ḡwarə bo bì bə bi aa, à le nswon mæ tá bì ka nlogə nì nnàà ḡwa mmà' à nii ghu tá tá yú ka nli'inə nì ìbì waa. Nàà ya yii mæ bi le nzwitə aa, i kwo aa a atu nŷ wa yii mæ à le ḡḡhìrə ìbì aa, bi tigə nsi'itə ìbì nŷ wa nɔ'òsə. ḡḡāḡmà'a Nwì i le si mfà' à nì ifà' à ma ghú aa a mbo Nwì bo bə bi. Ma ghú ifà' à bi nanşə ḡwà'ànə mfigitə aa a nì aḡwà'ànə Leviticus, a mum Mikàà yì Nlwen. Nwì a swonə nì mæ tá bə bi bi laa manşə tsó mŷ yu ki nlaa manşə mbə aà (Lev. 11.44,45; 19.2; 20.7). Aḡwà'ànə baHeber a kwatə nì ndi' i ma yú nšwone nì mæ Yesu yii mæ, tsitsəḡ, à nì yu yii mæ à tigə ḡḡāḡmà'a Nwì yì'inə yì ḡwə aa, à zì mē nyweense yì'inə, ntsya a nḡim abiintii; a ku'unə mæ tá bì'inə ki nlaa manşə "nlon ḡwə nŷ yii mæ àkòrə nizi yì a si laa manşə aa kaa à ka yì wa' à Mmà'ambi yə" (12.14).

Ma mùu ajāḡ aḡwà'ànə baHeber a ghaà aa nlon annú ḡḡha'asə Nwì a mbii nɔḡḡ tá Yesu Kristo à zì bo ajāḡ mæ a le ntigə ntswe nloginə a noó wa mæ Yesu à le nzi nì àkàà yì fii ya aà. A nì innú tsim, Kristo à tsyatə bə bitsim. A nì Mu Nwì yii mæ à lwì' i nīḡkoḡə aà, mæ à le nyogə ayu'unə a nḡim ḡḡi' i aà, ntsyatə Moses, bo bì ḡḡāḡntoo Nwì tsim a múm Nlwen Mikàà, ḡki ntsyatə baangel. Nwì à le ntsərə mæ Kristo à nì ḡḡāḡmà'a Nwì yì ḡwə yii à lwì' i nīḡkoḡ, ntsyatə ḡḡāḡmà'a Nwì jì Nlwen Mikàà. A nḡim Kristo Nwì a yweense nŷ yii mæ à bii Yesu aa ḡḡāà m'ò'ò, mfi'isə yì a mum ìbì, nì a mum nìb'ò'ò bo bì a ntsú nìwó. Ifà' à yii mæ ḡḡāḡmà'a Nwì i le si fà' à aa i le si dī' i aa yii mæ Kristo, tsó ḡḡāḡmà'a Nwì yì ḡwə, à ka yì kuu ghu aà. A le nzi nì àkàà yì fii, yii mæ bi warə nì àlə nŷ, a tsyatə a yì mbii ya mæ Moses à le nzi nì yu aà. Ntigə ḡkuu a múm Adigə yì Nlāa Manşə nì àlə yì, nsi'itə ìbì bə ghu ḡḡāà m'ò'ò.

Aḡwà'ànə ma yú à ghaà annú ajāḡ mæ Kristo à ki mbə ḡúmìsəḡ aa ntsyatə ḡwà'ànə jì m'ò'ò (2.9,10, 14-18; 4.15; 5.7-9; 12.3; 13.1). Ka mæ Kristo à le mbə Nwì, ntswe nì mārə yì ntsim aa (1.3,8) à le ḡki mbə ḡúmìsəḡ ntigə mbə tsó bɔo bi maà bi tá nanşə zì a ḡkwetə waa (2.14-18).

ḡḡāḡ ḡnwà'ànə aḡwà'ànə ma yú à swonə nì mæ bə bii bi yòḡtə nì a mbèe Nwì a ḡḡha'asə yu aa tá bì tse nì àbiintii, nlon mæ "àbiintii a bə tuu bə bon kaa mbə nŷ tsú a wa' à ḡhìrə tá Nwì à doritə" (11.6). Ka mæ bə bii mæ bi bii Nwì bi yə ḡḡi' i aa, a logə noó ḡḡhaa nlonə bə bii mæ bi le nḡ nḡntii myaa a nu Nwì aà (11.1-40), ntigə ndi'itə nì bə bi Nwì mæ bì ka nyonə Kristo, nte'ə mi' i myaa ghu nu, ntantii, ntsuu ló kaa (12.1-3) tá yì tse nì ḡkà' a ya yii mæ Nwì à kà' a nlon ḡḡāa yàà aà (10.35,36; 6.10).

Bì yatə aḡwà'ànə yú aa laa:

1. Kristo à nì yu yii mæ à dī' i Nwì manşə aà 1.1-3
2. Kristo à tsyatə baangel 1.4—2.18
3. Kristo à tsyatə Moses bo Joshua 3.1—4.13
4. Kristo à tsyatə ḡḡāḡmà'a Nwì tsim 4.14—7.28
5. Akàà ya yii Kristo à zì nì yu aa, a tsyatə yì mbii yà 8.1—9.28
6. Amà'anwì Kristo a tsyatə à yì ḡḡāḡmà'a Nwì jì mbii 10.1-11
7. Abiintii a tsyatə innú tsim 11.1—12.25
8. Adi'itə bo bì innú nlwì'isə 13.1-25

Ajāḡ mæ Nwì a ghàà a mbo bī'inə ntsya a jīm Mú yì aà

¹ A le mbə a mbii Nwì a ghaà nì a mbo bità bi bītaà bi'inə a ḡḡāa jì ghà'atə bo bì nì bìmánjì bì ghà'atə ntsya aa a nḡim ḡḡāḡtoó jì; ² Lâ fàa ḡḡu' u a nlwì'isə Nwì à ghàà mē a mbo bī'inə ntsyà aa a nḡim Mú yì. A le nnanşə ḡḡōḡ ḡḡōó tsim faa mbi ntsyà aa a jīm Mú yì ma ghú yii mæ à le nts'ò'ò nləə nì ḡjindá yì mæ tá à tse a atú ḡḡōó jì tsimə.

³ Mú yì ma ghú a dī' i nīgha'a nì Nwì a ajāḡ yii mæ a ḡwèèḡ aa, ḡki nndi' i aa tsi' i mārə Nwì. A ki mbə yu yii mæ a ləə mbi yú ntsim tsi' i nì nīghàà nì nii mæ nì tse nì midà' a aà. Nòò yii mæ à le nzi nì annú nsi' i ìbì bə bi tsimə aa, à le ntigə ntswe a mbèe nīkwèe Nwì yii mæ à tse nì adà' a tsim aa nì mǎ' à a ndəḡə.

Adà'à yïi mæ Mu Nwî à tswè ni yu àà

⁴ Nwî à le nghirè mæ tá àdà'a Mú yî tá à tsyatè yî baangël tsi'i ajàn yï ikùm wa mæ à le mfa a mbo Mú yî i le ñkò'ònè ntsyatè myaa aà.

⁵ Kaa Nwî le ñwa'a a noò tsù a mbo angel yî tsù swonj mæ,

“O ni Mú ghà,
sii, mè ni Taà ghò.”

Kaa Nwî à le ñwa'a à kî ñswonj a mbo angel yî tsù mæ,

“Mè ka bè Taà yî
ta à kî mbè Mú ghà.”

⁶ Nòò yïi mæ Nwî à le ntswe ni ñtoo mú yî yî ñtsyàmblî ma ghú fàa mbi aa, à le mbù ñswonj mæ,

“Baangel bitsim tá bì ka mmii nîi.”

⁷ A le mbù ñswonj nloj baangel bi mæ,

“Bo bya mæ bo fà'a a mbo yu Nwî aa, bo bè aa tsi'í tsò fìfèrè,
ñkî nghirè mæ ñgãñfà'a ji ma jù tá ì bè tsi'í tsò ñlwa' mò'ò.”

⁸ Nghèè nî mblî mbañjè nswonj a mbo mú yî mæ,

“Oò Nwî Tá ànnù ñifò yo tá à lwi'i tsi'í ññkonjè!

O sa'a bè bo aa ni mánjî yïi mæ à tsinè aà.

⁹ O kònjè ànnù yïi mæ a tsinè aa, mbaa ànnù yïi mæ a sî tsinè aà.

A ni ñjî'í ànnù yïi Nwîngòj, tsi'í Nwîngòj ghò, à tsò'ò mæ gho,
ñjentè a ndøj, mfa ñidorè a mbo wò ntsyatè ñgãñkòrè jò aà.”

¹⁰ A le ñkî nswonj mæ,

“Tsi'í wò, Mmà'àmbî, ò le ñlògìnè a mbîi, ñnanjè njoò tsim a atu nsye,
ñlògè aa tsi'í mbò mo nnanjè aburè ghu.

¹¹ Njoò mà jù tsim i ka yî bwè, lá wò wòmboj ò ka yî lwi'í ññkonjè; njoò mà jù
tsi'í tsim i ka yî lwèn sà'akè tsi'í tsò ñtsè'è

¹² O ka yî kørè njoò mà jù tsi'í tsò akutè

tá bì kwensè tsi'í tsò ñtsè'è.

La wòmboj kaa ò si kwensè,

ñkî ñlwi'í ññkonjè, kaa ñlòò jo i wa'à mè.”

¹³ Nwî à lèè ñswonj aa a mbo ghuu angel mæ,

“Tswè fàa a mbèè àbo mè yî mà'à,

ñywe'e a noò yïi mæ mè ka ñnjè ngãñkibàà jò a nsye

tá ò tètè mìkòrè mo ghu aa è?”

¹⁴ Baangel bañjè ntigè mbè aa bì wò aa è? Tigè bo bè aa ñzwi jîi mæ i fà'a a mbo Nwî;
Nwî a toò ni waa bo ghèè ñkwètè ni bè bìi mæ bo tswè ni ñjî ñlòj aa è?

2

Ñtoo yï ñwè ñlòj ànnù nyweenè

¹ Tsò mæ a bè ma mùu ajàn aa, bì'inè nanjè nte'e atù yî'inè a ñi ànnù ya mæ bì'inè le nyu'u aa, mæ tá bì'inè tsee ló mà'atè i tigè kî tsinjè ghèè ni mánjî yî dånjè. ² Mbè a bè mæ ñtoo ya mæ baangel le nzi ñkè'enè aa, ì le ntinsè, mbè ajàn yïi mæ, ñù ñtsim yïi mæ kaa à le ñwa'a à ñi ànnù yïi mæ ñtoo ya ì le si swonj aa ghìrè, kè nti ñi àtu aa, bì le ññ njo yïi mæ ì kù'unè aa ghu nu, ³ bèè boj mbè bì'inè kwàn aa mæ akè mæ mbè bì'inè me'e ntoò ñyweènsè bè yî ñwè ma yú aa è? A ntoò mà yú aa a le mfòò ñswonj tsi'í Mmà'àmbî, bè bìi mæ bì le nyu'u ghu mbo aa, bì kî ñtigè ndiintè a mbo bì'inè mæ ñi ànnù. ⁴ Nwî à le ñkî ñndiintè ñi ntoò mà yú yïi ngaa ñi ñlènsè, ñi ñnnùtsyámbo, bo bì ñnnù jî yèyèrè tsi'í ñbøj bøj, a bò'ò ñi mètènjè ñi Azwî Nwî, mii mæ Nwî yumbøj à le si yatè tsi'í ajàn yïi mæ yu køj aà.

⁵ Kaa Nwî à le ñwa'à mbi, ya yïi mæ bì'inè swonjè ni mæ ì ka yî zî aa, a mbo baangël fa mè tá bì ka nsa'a. ⁶ Nloj mæ a tswè a adigè yî mò'ò a mùm àñwà'ànè Nwî mæ,
“Ñù à bè aa àkè mæ mbè ò ká ñwa'atè ñi ànnù yî,
kè tsi'í mu ñù mæ ò lèntè ñi ànnù yî aa è?”

⁷ A ni mú atii noò ò le nghirè yî a sigitè ntsyatè baangël,

la ò ñjentè yî, mfa ñgha'a ni wè bo bì ikùm ñibo'ò ghu mbo tsò ñfò

⁸ mfa jòò tsim i nòj ghu ñjî'i mìkòrè mæ tá à ka mbu'utè.”

Tsò mæ à le mfa njoò tsim ghu mbo mæ à ka mbu'utè aa, kaa àyoò tsu a le wa'à ghu tswè mæ kaa à le ñwa'a à ñi ñká nsa'a tswè. La tsò mæ a bè tsítsòj aa, bì'inè yè mæ kaa à bure tî njoò tsim ka nsa'a.

⁹ La bi'inèh yè Yesu yii mæ Nwî à le nghìrè a ni mú àtìi noò a sigitè òntsyà baangel, nyè ngi'i ñkwo a atu bè bìtsim a ñjim ibòñ Nwî aa, Nwî a tigè ñjentè yì, mfa nigha'a bo bì ikùm nìbo'ò ghu mbo tsò mfo, ñloñ ngi'i ya yii mæ à le nyè aa.

¹⁰ Nloñ mæ a le ñkù'ùnè mæ tá Nwî yii mæ à le nanse njoò tsim, i kí ñtswè aa ghu mbo aa, tá à ghìrè Kristo, yu wa yii mæ bè tsyà ghu ñjim mboñ yweenè aa, tá à boñ manse òntsyà ñjim ngi'i yii mæ à le yè a nghìrè mæ tá boò bì ghà'atè bì tswè ni nigha'a aa. ¹¹ Yesu ma wa mæ a ghìrè ni mæ tá bè laa manse aa, yu bo bì bè bya bii mæ a ghìrè bì laa aa, bo fè'e aa a ngwè'è yì mfuùrè. A ni ñji'ì ànnù yii mæ kaa à si atu dirè a ntwoñ waa ni boò bi maà bi aa. ¹² Ntigè nswon ni a mbo Nwî, "Mè ka ki swonè ní ànnù yo a mbo boò bi maà bá, mè ka ki gha'asè ní gho a titi nghòtè bè bô."

¹³ A le ñki mbu nswon a adigè yì m'ò'ò mæ,

"Mè ka lèh ñtìi gha ghu nú."
Ñki mbu ñkù'ùsè ñswon mæ,

"Mè ghulá bi'i bì boò bya bii mæ Nwî à fa a mbo mè aa."

¹⁴ Tsò mæ boò mà bya a ni bè bii mæ bi tswè ni nyánu bó àlèè aa, Yesu yumbon à le ñki ntigè nlogè marè nú wàà, mæ yu tigè kwo tá ta ngi'i a nu yu wa yii mæ à tswè ní àdà'á nìwo aa, yu mæ ghù a bè aa Devil, ¹⁵ i kètè mánkirè a nu bè bìtsim bii mæ ànnù mbo'ò nìwo a le ñiñ waa a ndàbù'ù a ni nòò ntsim yii mæ bo le ntswe bitii aa. ¹⁶ Ma mùu ajàñ, tsi'ì ànnù ñiñkoñ, kaa à si aa ànnù baangèl lentè, a lentè aa bè ànnù bè bii mæ bi lo a ngwè'e Abraham aa. ¹⁷ Nloñ ma yú ànnù, à le ntswe ní mbe tsi'ì tsò boò bi maà bi ní ànnù tsim, mæ yu tigè bè ngàñmà'a Nwî yì ñwè yii mæ a ko millìñè bè ñkii mfa'a ní ñtìi yì tsim a mbo Nwî, a nghìrè mæ tá Nwî à si'itè ibi bô. ¹⁸ Nloñ mæ, tsò mæ yumbon à le nyè ngi'i a ajàñ mæ Devil à le ñkwà'anè yì aa, à zì ajàñ yii mæ mbè yu a ka ñkwetè bè bìtsim bii mæ Devil a kwà'anè waa aa.

3

Yesu à tsyatè Moses

¹ Ma mùu ajàñ mbá boò bi maà ba bii bi laa manse aa, bii mæ Nwî à twon ghuu bitsim aa, ni nanse ñwa'atè Yesu yii mæ à ni ngàntòò Nwî yumbon, ñki mbè ngàñmà'a Nwî yì ñwè, a múm ànnù Nwî yii mæ bi'inèh bii aa. ² A le si fà'á a mbo Nwî yii mæ à le ntso'ò yì aa tsi'ì ní ñtìi yì tsim, tsi'ì ajàñ yii mæ Moses à le ñkii mfa'a ní ñtìi yì tsim a nda Nwî aa. ³ Lá Yesu ma ghù à tswè ní nigha'a ní nigha'atè òntsyà ñii mæ Moses à tswè ní nu aa, tsi'ì tsò mæ ñu yii mæ à ghurè nda aa, à tswè ní nigha'a ntsyatè nda ya aa. ⁴ A laa mæ a ndá ñtsim aa a boò ñù, la Nwî à ni yu yii mæ à boò njoò ñtsim aa. ⁵ Moses à le si fà'á ifà'a tsim a nda Nwî tsi'ì ní ñtìi yì tsim aa tsi'ì tsò ngàñfà'á, a mbè ayafè ní ñnnù jii mæ bi ka yì tigè swonè a ñjim aa. ⁶ Lá nghèe a ni Kristo, bi le ñlèè yì a bāñnè ñtswè a atu ndá Nwî mfa'a ní ñtìi yì tsim aa tsi'ì tsò mú yì. Bi'inèh bè aa ndá Nwî a ajàñ yii mæ mbè bi'inèh lèè àbiintii yì'inèh tá à tii, ñkii ntèrè ní ànnù yii mæ bi'inèh bè aa.

Afwetè a mbo bè bi Nwî

⁷ Tsò mæ a bè mùu ajàñ aa, a ajàñ mæ Azwî Nwî a swonè ni mæ,

"Sii, mbè ní ti yu'u ñji Nwî,

⁸ ní tseè mántii muu kí kii tsò wa njwi mæ ní le si tii atu a mbo Nwî ñtigè ñkwa'anè nii wa nta'a miwèè,

⁹ wa adigè yii mæ bitaa buu bi le ñkwà'anè gha ghu ñtigè nyè ñnnù jii mæ mè le si ghìrè a atú ilòò mighum mi ñkwà'á.

¹⁰ Ma mùu ajàñ ñtòñ gha i le ntigè nlwi a nu nìwàà ní bè ma bya, mè swon mæ, 'Bo fànè mánji ghá a mántii bo a ngòñ bìnòò bitsim; kaa bo lèè wa'á bímánji bá zì.'

¹¹ Mè le ntigè nlwisè ntòñ a nu bo, ñkaa nswon mæ, 'Kaa bo ka yì wa'á a múm áfwetè ya ya kuù.' "

¹² Boò bi maà, ní ka ntsyèsè ghuu, mbè'ì ñu yì m'ò'ò titii bù a tswè ní ñtìi yì bi, kaa wa'á ñtìi yì a nu mè ñiñ, nghìrè ní mæ tá ní ma'atè Nwìngòñ yii mæ à tswè ñtìi aa. ¹³ Ní bāñnè ñka ndi'itè ní ghuu bu ní bù a njwí tsim, a ní nòò ñtsim yii mæ bi twonè ní "sii aa" mæ tá ñi tsi'ì ló bwe'esè ñu nìbù ghùù yì tsù i ghìrè tá ñtìi yì tii. ¹⁴ Nloñ mæ mbè bi'inèh bì Kristo tswè ní ànnù yì fuùrè aa, tsi'ì ajàñ mæ bi'inèh lwi'ì a múm àbiintii ya yii mæ bi'inèh le ntswe ní yu nlogè a mbii aa nghèe manse, ¹⁵ tsi'ì a ajàñ yii mæ bi tè'è mè mfoò nswonè aa, mæ,

"Sii, mbè ní yu'u ñji Nwî,

nì tsee mântii muu lö ki kii,

tsö wa njwi më nì le si tti atu a mbo Nwî aà."

¹⁶ Bè ma bú më bi le nyu'u nka ntii atu aa, à le mbè aa bi wò aa e? A le nwa'á aa bè bya bitsim bii më Moses à le mfi'isè waa a ala'a Egipto aa bè aa e? ¹⁷ Bè bii më bi le nghirè ntòñè yi i lwí a atú ìdò mighum mi nìkwà, à le mbè aa bi wò le? A le nwa'á aa bo bya më bo le nghirè ibi, ntigè ñkwokè wa atu nta'a miwèè aa bè aa e? ¹⁸ Baa à le ñkàà aa a mbo bi wò më kaa bo ka yí wa'á wa múm àdigè afwetè yu kuu aa e? Tigè bi le ñkà'á aa a mbo bo bè bya bii më bi le ntii atu aa e? ¹⁹ Ma múu ajàn bí'inè yè më kaa bo le nwa'á ghu kuu aa nlonj më kaa bo le nwa'á nì àbiintii tswé aà.

4

¹ Tsítsòñ a ajàn yii më ñkà'a ya a ñkuu a múm àmàntè ì bùrè aa, a ku'unè më tá bí'inè ka mbò'ò mbì'í ñù nìbù ghùù yí tsù, a yí wa'á ti kuu ghu tswé. ² Nlonj më ñtoo yí ñsiginè ya ì le nzi a mbo bí'inè aa tsi'í ajàn më ì le ñki nzi a mbo bo aà; lá ñtoo yii më bi le nyu'u aa, kaa ì le wa'á waa kwetè, ñlonj më kaa bo le nyu'u aa kaa wa'á kwèrè nì àbiintii. ³ Nlonj më bí'inè bii bí'inè kwèrè ntoo mà ya mbii aa, bí'inè kuu maa a múm àmàntè, a ajàn yii më à le nswonj nlonj bo bya më bi le nwa'á bii aa,

"A ajàn yii më më le ñkàà a múm àlwintòñè ya aa,

'kaa bo ka yí wa'á a múm àmàntè ya ya kuù.' "

Aá ànnù yii à le nswonjè ka më à le màñsè afà'á yi a noò yii më à le nañsè mbi yù aà.

⁴ Nlonj më à laa ngahàa a adigè yí mò'ò nlonj njwi ji sàmbaa lálà, "Nwî à le mfa' a afà'á yi màñsè, à tì më ti a nì ñwi ji sàmbaa, a miàntè." ⁵ A laa ñki mbu nswonj a adigè yí mò'ò nlonj tsi'í ànnù ma yù më,

"Kaa bo ka yí wa'á a múm àmàntè ya kuù."

⁶ Mbè yii më a tswè tsítòñ më à nì tsi'í nìbùmtè bè bí mò'ò më baa yí kuu maa a múm àmàntè, tá bè bya më à le mfòò ñkwèrè ntoo yí ñsiginè ya kaa tá bi wa'á ghu bàñnè ñkuu nlonjè atii atú ya aa, ⁷ Nwî a bú ñlèè njwi yí mò'ò nswonj më, "Sii," ñswonj ntsya aa a ñjim mfi David a noò yii àgha'a nàñsè më ñsa'atè aa, a múm nighàà nuà më bi fòò më ñswonj aà,

"Sii, mbè nì tì yu'u ñji Nwî, nì tsuù mântii muu ki kii."

⁸ Nlonj më, Joshua à le mbaa bè fa amàntè ya a mbo bo bonj kaa Nwî à sù bù ñka ngahaa nlonj njwi yí dàñè a ñjimè. ⁹ Mbè yii më a bè ma la aa, ñjwí mùmàntè ì tswè ghu a mbo bè bi Nwî tsi'í tsö ya më Nwî à le mùmàntè ghu nì ñjwi ji sàmbaa aà; ¹⁰ ñlonj më ñù ñtsim yii më a kuu a múm àmàntè Nwî aa, a miàntè a nì à yii anùginè tsö më Nwî à le mùmàntè a nì à yi aà.

¹¹ A ku'unè më tá bí'inè gaansè mití'í m'í'inè a ñkuu a ma aa múm à miàntè, ñtsyesè m'í'í ñù yí mò'ò a wò ntsya a ñjim tì bii bo bi mbuu atii atu bambii ma yá.

Nighàa ni Nwî

¹² Nighàa nì Nwî nì tswé ntii ñkii mfa'a, ñtsè'è ntsya munwi mbà'a n'èè tsim, yii më a sò ñkuu nywe'e a nì adigè yii më ntii bo Azwí boontè ghu aa, ñywe'e a adigè yii më m'í'í'ínè m'í'í nu bo n'ímfi'í boontè ghu aa, ñki nzi imòòntè bo bi innù jii më m'í'í'ínè m'í'í bè yè'atè aà. ¹³ Kaa àyoo tsu yii më Nwî à le nnañsè aa kaa mbè wa'á ghu nsi lèàntè. Lá n'í'í'ínè ñjwí anè, nyentè a mi'í'í yu wa yii bí'inè ka yí fa akwi'í nighàa ghu mbo aà.

Yesu ñgàñmà'a Nwî yí ñwè.

¹⁴ Mbè yii më bí'inè tswè nì ñgàñmà'a Nwî yí ñwè yii më à kò'ò'nè aa, yii më à lèè ntsya ñkuu nghe'e a aburè, mbè Yesu Kristo, yii më à nì Mu Nwî aa, a ku'unè më tá bí'inè tswa annù ya yii më bí'inè bii tsi'í tsö bè bi Kristo aa tá à tii. ¹⁵ Nlonj më kaa bí'inè sè aa nì ñgàñmà'a Nwî yí ñwè yii më kaa mbè wa'á m'í'í'ínè yí'ínè ko aa tswé, a m'í'í'ínè yí'ínè, bí'inè bii më bí'inè nì iborèkè njoo aà. Bí'inè bañnè ntswe aa nì ñgàñmà'a Nwî yí ñwè yii më ñgàñm'ínàñ à le ñkwà'ánè yi a nì b'ímánji bitsim a ajàn më a kii ñkwa'anè nì yí'ínè aà, lá kaa a wa'á wò. ¹⁶ Nì swunjtè ghuu ng'í'í'ínè tá bí'inè koontè a nsi àbè'è m'í'í'ínè nì n'í'í'ínè ntsuu ki bo'ò, tá kwèrè ñko m'í'í'ínè bo bi ibòñ yii më ì ka ki kwetè yí'ínè a noò ñgi'í'í aà.

5

¹ Bi tso'ò nì ñgàñmà'a Nwî yí ñwè ntsimè aa a titii bè bi, më tá à ka ñkwèrè nì innù j'ya nghe'e nì ju a mbo Nwî, ñkii mfa nì njoo bo bi njoo m'í'í'ínè a Nwî ñlonj ibi waa. ² Mbè yii më yumbonj à nì aborikè ayoo, ñkii mfansè nì innù a nì b'ímánji bí ghà'atè aa, a bonè a mbo bè bii më kaa bi sí annù zi ñkii mfansè nì innù nì b'ímánji bí ghà'atè aa. ³ Mbè

yii mæ a bæ ma mùu ajàŋ aa, à tswè nì ñka mfa njoo mmà'anwì ñlon yii ibi mbòŋ kii fa ñlon ibi abùgè bə.

⁴ A mbù ñghèè ghu, kaa ñù à si ibiinnù yí ñgentè ntsò'ò nì ñgàŋmà'a Nwì yí ñwè. A ki mbə tsi'í Nwì yii mæ a tso'ò nì ñù nì ñgàŋmà'a Nwì yí ñwè, a ajàŋ yii mæ à le ntsò'ò Aaron aa.

⁵ Aa tsi'í ñgəŋ ñgəŋ a ajàŋ yii mæ kaa Kristo à le ñwa'a ibiinnù yi ñgentè mæ tá bì ghìrè yi nì ñgàŋmà'a Nwì yí ñwè. Là Nwì a bəŋnè ñswon ghu mbo mæ,

“O ni Mù ghà;

sii, mè tìgè mè mbə Taà ghò.”

⁶ Nwì a kì mbu nswon a adigè yí mò'ò mæ,

“O nì ñgàŋmà'a Nwì i lwi'í ññkonè,

a ñkàŋ ñgàŋmà'a Nwì Melkizedek.”

⁷ A mùm ñtswèntii yu fàa nsyè, Yesu à le si tsà'atè nì Nwì, mbetè nì ñnnù ghu mbo tsi'í nì mātii ñyè'ə mīlāā sigè, a mbo yu wa yii mæ à le ntswe nì midà'à mæ mbə a yweensə yi a mbo ñwo aa. Nwìŋcōŋ a yu'u ñyè'ə ni, nyoŋə aa a ajàŋ yii mæ à le si bo'ò nii aa. ⁸ Ka mæ à le mbə Mu Nwì aa, a yègè àyu'unè ñtsya aa a ñjīm ñgi'í yii à le nyə aa. ⁹ Nòò yii mæ bi le ñghìrè a bōŋ maŋsə aa, a bəŋ ntigè ñù yii mæ a fa nì ñlon yii mæ i lwi'í ññkonə aa, a mbo bə bii mæ bi yu'unə nii aa. ¹⁰ Maa ajàŋ, Nwì a tìgè ñtsò'ò yi nì ñgàŋmà'a Nwì yí ñwè a ñkàŋ ñgàŋmà'a Nwì Melkizedek.

Awà'asè ñlon mmà'atè àbiintii

¹¹ Innù jì ghà'atè i tswè ghu a nswon a mbo bù ñlonə ma yú ànnù, la a tsyanə a mbo bi'í a ntsò'otə a mbo bù ñlon mæ a tsyanə a mbo bù a wàŋsə nyègè ànnù ñzi aa. ¹² Ka mæ boŋ nì tìgè aa bi'di'ibinnù tsitsōŋ aa, nì burə ka ki lòò nì ñù mæ tá à bu ndi'í ghuu nì innù ntsyambii a mum ñghàā nì Nwì. Boŋ nì laa ntigè ntsaa nì miji mī tsāā, là nì burə ka ki lòò aa tsi'í nìbii. ¹³ Nù ñtsim yii mæ a ñon nìbii aa, à burə aa mu yí mborè, kaa mburə ti ànnù yii ñghāā nì Nwì nì di'í ñlonə innù jì tsinè aa zì. ¹⁴ Là a miji mī tsāā laa a jì bə bii bi kwè mè ntigè bilii, bii mæ bi yègè mè, a nì ñtswèntii yāā, ñzi kwensə a titii ànnù yí signè bo bi yi bi aa.

6

¹ Tsò mæ a bæ ma mùu ajàŋ aa, bi'inè ma'atə innù ntsyambii mbii jii mæ bi'inè le nyègè ñlon ntsò Kristo aa, ñghèè nì mbii ñkwe ntigè bilii a mùm Azwì. Kaa wa'a bù ka ndi'í nì ñnnù jì ntsyambii tsò mmà'atə ñka ñghìrè innù jì bi jii mæ i zì nì ñwo aa bo bi ànnù ñññ mīntii mī'inè a nu Nwì, ² kə ànnù a ñka mmurə bə a ñki, bo bi a ñka ñnòŋsə ñbo a atu bə, ànnù ñlon ànnù nyweenə nì ñwo, kə ànnù ñññ isa'a yii mæ i lwi'í ññkonə aa a nu bə. ³ Là bi'inè ka di'í innù ma jù mæ mbə Nwì à bi!

⁴ Nlon mæ kaa mbə bi wa'a bù ñghìrè tá bə bii mæ bi leè mfoo nyə ñkà'à Nwì, ñywe'etə mītəŋnə mii mæ mī ló a aburə aa, ñkwèrə Azwì Nwì, ⁵ ñywe'etə ajàŋ yii mæ ñghāā nì Nwì nì bōŋ mbə aa, nywe'etə midà'a mī ñgù'ù yí ñññ yii mæ i zì aa, kaa mbə bi wa'a bù ñghìrè mæ tá bo bəŋkə mīntii myaa ma'atə ibi waa mbii fu a mbo Nwì. ⁶ Mbə bo bu ntuu Nwì, ntigè mbu ñka ñkweentə aa Mu Nwì yaa ñgaa, ñdirisə nì àtù yi, bəə boŋ kaa mbə bi wa'a bù ñghìrè mæ tá bo bəŋkə mīntii mya mbii fu a mbo Nwì. ⁷ Nlon mæ ñsyè yii mæ mbəŋ i loo ntsutə nì a ñgaa ñgaa, ñghìrè ñjoo i kwì ghu, mæ bə bii mæ bi bə ñlon ñgaa yāā ka ñji aa, i kwèrə mbocōnə a mbo Nwì. ⁸ Là mbə nsyè ya i tswè, a ka ñkò'ò naa bi kərə kərə ghu bo binègè, boŋ kaa bi si ànnù tsu kwetə, a tìgè mbə aa mæ Nwì à ññ ndòò ghu atu ñki ntigè ñlwi'isə ntsò.

⁹ Ka mæ bi'í ghāā ma mùu ajàŋ aa, a ñghèè nì ñgāā yùu, a njoo ñibōŋ, bi'í ñansə nzi mæ nì tswè nì ñnnù jii i bōŋ ntsyātə, mbə jii mæ i ka ghìrè tá nì yweenə aa. ¹⁰ Kaa Nwì à si ñù yii mæ a jītə ñkòbè bə, kaa mbə a wa'á afà'a yii mæ nì fà'a a mbo bə bi Nwì aa li'inè, bo bi ajàŋ mæ nì kii ñkonə nì waa, nzi nywe'e tsitsōŋ aa. ¹¹ Bi'í yè'ətə mæ tá nì ghèè nì mbii tsi'í maa ajàŋ ñka mfa'a innù tsim nì mīntii muu mītsim, tá a yi ti bə a ñjīm nì kwèrə ayoo yii mæ nì bə aa. ¹² Kaa bi'í si lòò mæ tá nì ka mborəkə, nì ka ñjè'esə bə bii mæ bi ññ mīntii myaa a nu Nwì ñki ntswe nì àtəŋntii aa, tá yí kwèrə ayoo ya yii mæ Nwì à kà'a aa.

Ñkà'a Nwì yii mæ a lwensə àà

¹³ Nòò wa yii mæ Nwì à le ñka ñghìrè ñkà'à yì bo Abraham aa, kaa à le ñwa'a nì ñù yí dāŋ yii mæ à le ñkò'ònə ntsya yi aa tswè mæ mbə yu kaà ghu ikumə, à le ntigè ñlogə aa àtu ibiinnù yi ñkaa ghu ¹⁴ ñswon mæ, “Tsi'í ànnù ññkonè, mè ka yí ññ mbocōnə a nu wò i ghìrè tá ñgwè'è yò i gha'a.” ¹⁵ Tsò mæ Abraham à le ntswa ntii yi ñka nyu'utə aa, à

le njkwerè nkà'a ya. ¹⁶ Nù yi ntswe ní ñkàà ànnù aa, a kaà aa ní ìkùm nù yìi mē à òòrìsè ntsyàtè yi, ma mùu ajàñ àkàà ya a tswaa ànnù ya kaa bi wa'à bù ñka nligitè. ¹⁷ Ma mùu ajàñ, Nwì à le ñka nloò nanjse ndi'i tá à laa a mbo bè bii mē à le ñkà'à a mbo bo aa, mē kaa ñkà'à yi kaa à si kwensè aa, à le ntigè nloogè ikùm yi ñkaa ghu. ¹⁸ Ma la a bè mē innù tswè ghu ji baa mē kaa mbè i wa'à kwensè, ndi'i ni mē kaa mbè Nwì a wa'à abanjènnù swonjè. Nloj ma juà innù ji baa, bi'inè bii mē bi'inè khè òòòntè ni a nu Nwì tá bi'inè tswè ní àtànjèntii ñka mbe ní ànnù yìi mē bi ka'a a mbo bi'inè aa. ¹⁹ Innù ma jù mē bi'inè be aa i tigè mbè alanjse njgò'ò yìi mē bi'inè tèò ghu ntii aa. Ànnù ma yù mē bi'inè be aa a ghìrè ni mē tá bi'inè tigè njkuu njhèe wa adigè mmà'a Nwì yìi mē a laa mànjse, tsi'i wa a njùm àtsè'è ya mē a le si yàtè ndàmà'a Nwì, ²⁰ tsi'i wa adigè yìi mē Yesu à tsyà mē mbii yi'inè njhèe ghu aa, ni tsùsè àtù yi'inè, ñki mbe njgànmà'a Nwì yi njwè yìi mē à lwì'i nìkonj a ñkàñ Melkizedek.

7

Njgànmà'a Nwì Melkizedek

¹ Melkizedek ma ghù à le mbè mfo Salem ñki mbe njgànmà'a Nwìnjgòñ Ako'òntsirè. Nòò yìi mē à le mbòò Abraham a kweè ni ntsò yìi mē à le ntsyà, òzwitè bifò bya bi nìkwà aa, à le nnìj mbòòonè ghu nù; ² Abraham a yàtè njoo jyá tsim idigè ji nìghum, ntigè mfa adigè yi fùurè ghu mbò. Nji'i ìkùm Melkizedek yi ntsyambii i bè aa mē nifò innù jii i tsinè aa, yìi mē i yònjè, tsi'i tsò mfo Salem aa, i bè mē, nifò mbòòonè. ³ Kaa à si ni tà kè òdè, kè ní ñkàñ njgwè'è tswè. Kaa à si ní òòògìnè kè òlwì'i ntswèntii yi tswè, nifinè a Mu Nwì, mbè njgàmà'a Nwì yìi mē à lwì'i nìkjonj aa.

⁴ Nanjse yè mbuù nù yi njwè yìi mē Melkizedek à bè aa! Abraham, tàtsè yi'inè à le mfa abwèe njoo jya yi fùurè atu nìghum ghu mbò, njoo jya mē à le njkwerè a adigè ntsò aa. ⁵ Njgwè'è Levi yìi mē à ni njgwè'è njgànmà'a Nwì aa, bo tswè ni ndi'i a mum nònjse Nwì mē bo ka njkwerè ní àtiii ayoo yi fùurè atu nìghum a mbo boò bi maà byaa ka mē bo bitsim lo aa a njgwè'è Abraham aa. ⁶ La nù ghuà mē à le njwa'a aa a njgwè'è bo lo aa, à le njkwerè àtiii ayoo yi fùurè a atu nìghum a mbo Abraham, ntigè nìj mbòòonè a nu yu wa yìi mē à le ntswe ní ñkà'a ya aa. ⁷ Kaa à si ànnù yìi mē mbè bi kà nligitè bè mē a mbòòonè a nu nù yi njkògè aa a nìjè ní nù yi njwè.

⁸ Faà bi'inè yè mē a àtiii ayoo yi fùurè a atu nìghum aa a kwerè bè bii mē bi kwo aa, lá a njhèe ni Melkizedek, a le njkwerè nù yìi mē ànjwà'ànè Nwì a swonj mē à tswè nìkonjè. ⁹ Maa ajàñ mbè bi tse swonj mē, Levi yumbonj yìi mē à le si kwerè itii njoo mà jù aa, à le ñki mfa, ntsyaa aa a njim Abraham. ¹⁰ Nloj mē Levi à le mburè a ato'o Abraham wa noò wa mē Melkizedek à le mbòò yi aa.

¹¹ A le mbaa bè mē ifà'a njgànmà'a Nwì jii mē i le nlo a njgwè'è Levi (òlloj mē bè le njkwerè nònjse ntsyaa aa a njim bo) i le mbònj manjse, bèò bonj njgànmà'a Nwì à le mbù mfe'è bè a njgwè'è Melkizedek, kaa wa'à bè a njgwè'è Aaron fe'è aa è? ¹² Nloj mē Nwì à bè kwensè mbuù njgànmà'a Nwì bèò bonj nònjse à ka kii kwensè. ¹³ Nloj mē nù yìi mē bi swonj innù ma jù òlloj njgaa yi aa, à fe'è aa a njgwè'è yìi mē nù à le è njwa'à ghu fe'è ñka mfa'a adigè nìkentè ni mo'ò ni mà'a Nwì. ¹⁴ A laa mē Mmà'àmbi yi'inè à le mfe'è aa a njgwè'è Judas, la nloj njgwè'è Judas, kaa Moses à le njwa'à ànnù tsu swonj nloj ànnù njgànmà'a Nwì.

¹⁵ Ma yù a tigè ònanjse mfe'è nlaa mē mbè njgànmà'a Nwì, a biinè mbè tsò Melkizedek, ¹⁶ yìi mē à tigè mbè njgànmà'a Nwì, kaa wa'à yònjè aa bè nònjse yìi mē bi le si lèè òyongè naa njgwè'è yìi mē nù à le mfe'è ghu aa, bi le ntigè nyongè bè midà'à mii mē mi tswè ní ntswèntii yìi mē ka mbè bi wa'à bwesè aa. ¹⁷ Nloj mē a tswè a mùm ànjwà'ànè Nwì òlloj yi mē,

“O ni njgànmà'a Nwì òlwì'i nìkonjè,
a ñkàñ njgànmà'a Nwì Melkizedek”

¹⁸ Bi le ntigè mma'atè ndi'i yi mbii ya òlloj mē kaa i le njwa'à ní àdà'à tswè, kaa wa'à ní àfà'à ki mbu ntswe aa. ¹⁹ (Nloj mē kaa nònjse kaa à le si wa'à ghìrè tá àyoo tsu a bonj mànjse); ma yù a zi ní ànnù yìi mē bi'inè be, a bonj ntsyàtè yi nònjse yi mbii wa, bi'inè tsyá ghu nyonjè ni a mbèe Nwì.

²⁰ A njhèe ghu, kaa Nwì à le njwa'à yi ní njgànmà'a Nwì lèè aa ti ghè mē à kàà. Bi le si lèè ní njgànmà'a Nwì jii mbii aa tsi'i tì àkàà, ²¹ la bi le nloè ghulà aa ní àkàà,

“Mmà'àmbi à kàà mē
kaa à ka wa'à ntii yi bù njkwensè,
‘O ni njgànmà'a Nwì òlwì'i nìkonjè.’ ”

22 Ma yú a ghirè mē tá Yesu tá à bē nū yī mē a ghirè mē tá àkàà Nwí yī mē a bonṭe ntsya aa, tá à bē yī ànnu nīnṭon.

23 Ngāṅmà'a Nwí jī mbīi jya i le ṅgha'atē aa nlon mē nīwo ni le ṅghirè mē tá bo tsee tswē lwí'ī nīnṭon tso ṅgāṅmà'a Nwí; 24 La annu ajān mē Kristo à ni ṅgāṅmà'a Nwí aa, a lwí'ī nīnṭon nlon mē yumbon à ki nlwí'ī nīnṭon aa. 25 Maa ajān à zī ajān yī mē mbē yu ká nyweensē bē bīi mē bi tsyā ghu nu nyōntē ni a mbē Nwí a ṅgōn bīnōo bītsim, nlon mē ṅgōṅ bīnōo bi tsīm à tswē ntsā'atē ni Nwí a atu bo aa.

26 A le ṅkú'ùnē mē tá bī'inē tswē ni ajānē ṅgāṅmà'a Nwí ma ghú, yī mē à làa mānsē, kaa wa'à ni àlò'ò yī tsu tswē, kaa wa'à ni ibi yī tsu tswē, kaa wa'à bo bi ṅgāṅghirè innū jī bi tswē, bi ṅentē yi a ndōn, aburē. 27 Kaa à si bú ntswe ni ṅka mmà'a Nwí a njwí tsīmē, ntsya ni mbīi nūma'a nlon yī ibi, mbōn tigē bú mē'ā nlon yī bē, a ajān yī mē ṅgāṅmà'a Nwí jī mbīi i le si ghirè aa; à le ghirè ma yú ànnu aa ṅgā'ā yī mfūūrē a mbo bē bītsim, wa noō mē à le mfa ibīnnū yi tsi'ī tso àyoo mmà'anwí aa. 28 Tsi'ī annu nīnṭon nōṅsē Moses a lèè bē bīi mē bi bōrē aa tso ṅgāṅmà'a Nwí jī wē, la nighaà ni àkàà nya, mē ni le ntigē nyonē aa bē a njīm nōṅsē aa, ni tso'ò Mu Nwí yī mē bi ghirè mē a bōn mānsē ṅgā'ā yī mò'ò aa.

8

Yesu Ngāṅmà'a Nwí yī'inē yī ṅwē

1 Annu yī mē bī'i swōn aa, a bē aa mē, bī'inē tswē ni ṅgāṅmà'a Nwí yī ṅwē, yī mē à tswē a aburē, a abō mē'ā, a mbēē àlāṅhē nifō Nwí Ako'ōntsirē. 2 A fā'ā tso ṅgāṅmà'a Nwí wa ni Adigē yī làa mānsē, tsi'ī nīnṭon annu nīnṭon wa, wa yī mē à le ṅghūrē Mmà'āmbi, kaa wa'à bē ṅūmisōṅ ghurē aa.

3 Bi tso'ò ṅgāṅmà'a Nwí ntsīm aa mē tá à ka mfa njoo mmà'anwí ṅkīi ntōō ni ṅjoo a nīkentē ni mò'ò ni mmà'a Nwí, maa ajān a tigē ṅku'unō mē tá ṅgāṅmà'a Nwí ghulā tá à ki ntswe ni àyoo yī mē yu ka kīi fa. 4 Yesu à le mbaa tswē aa fāa nsyē bon kaa mbē a wa'ā ṅgāṅmà'a Nwí bē, nlon mē ṅgāṅmà'a Nwí jya i le si fa njoo mmà'a Nwí jya ṅyonē aa Nōṅsē. 5 Ntān wa mē bo le si fā'ā ghu aa, i le mbē aa àfīgīnē kē àlīlōnē ntān mmà'a Nwí wa aburē, nlon mē noō yī mē Moses à le ntswe ni ṅghūrē nīnṭon wa aa, Nwí à le ndi'tē yi nswōn mē, "Yē mē ò nānsē ṅghūrē ṅyon tsi'ī figē wa mē mē le ndi'ì a mbo wō wa atu nta'a aa." 6 Lā tsītsōṅ Yesu a fā'ā aa fā'ā a ṅgāṅmà'a Nwí yī mē i bōn ntsyātē yi mbīi wa, nlon mē àkàà yī mē à zī ni yu nlon ma yú ànnu aa, a bōn ntsyā yi mbīi yā, tso mē ṅkà'a yī mē i tswē ni àkàà ma yu i ki mbōn ntsya yī mbīi yā. 7 Akā'ā yi mbīi ya a le mbaa tuu ni àlò'ò tswē bon kaa bi si yī mē a ywe'e jī baa bú ṅwarē. 8 Lā Nwí à le mbāṅnē mīfirē bē bi nswōn mē:

"Njwi jī mò'ò i zī, a swōn Mmà'āmbī,
mē mē ka wārē akā'ā yī fīi bi'ī bī nī'ī'ī ndā Israel,
ni nī'ī'ī ndā Yuda;

9 kaa a ka wa'à bē aa tso àkà'ā ya mē mē le ṅwārē bi'ī bīta'ā bya aa,
wa a njwī mē mē le ntswa waa ni àbo,
a ntsyasē waa tā bo fē'e a ala'a Egipto aa;
nlon mē kaa bo le ṅwa'ā ni mbīi gheē a nlēè àkà'ā ya mē bi'ī bo le ṅwārē aa.
Mē tigē mīme'e waa, a swōn Mmà'āmbī.

10 Aà àkà'ā yī mē mē ka wārē bi'ī nī'ī'ī ndā Israel aa à yu'ā mē:
Mmà'āmbi a bú nswōn mē:

Njwi mē jya i bē zī,
bon mē ka nīn bīnōṅsē ba a atu bo,
i kīi ṅwà'ānē a mūm mīntīi bo
mē ka tigē bē Nwīṅgōn wā'ā, tā bo bē bē há.

11 Kaa ṅū mò'ò a wa'ā bú ṅka ndi'ī ni ṅū ni bō wā'ā yī mò'ò
kē ṅū ni bō a ka ndi'ī ni muma'ā yī yī mbāṅnē nswōnē ni mē,
'Yē mē ò zī a Nwí'

nlon mē bo bītsim ka yī zī gha,
i lōgīnē ni bī kēgē i kō'ò ywe'e ni bīi mē bi kō'ò ntsirē aa.

12 Nlon mē mē ka tigē ko mīlīnē wā'ā ni ibi waa,
kaa wa'ā ni ibi waa bú ṅka ṅwa'atē."

13 Mbē a ka ṅghaa annu nlon akā'ā yī fīi, bē bon a bē aa mē noō àkà'ā yī lwēn ya à lēē ntsya, maa ajān, àyoo yī mē noō yī à lēē ntsya a kī nīlwen aa, a tigē ntswe aa ni mbwē.

9

Nghà'asə Nwī a nsyə bo aburə

¹ Akàà yi mbīi ya a le ntswe ni bìnòṅsə ñlonj annū nḡha'asə Nwī ḡki ntswe nī àdìgè yīi mə mbə bi kà nḡha'asə Nwī ghu fàa nsyə aà. ² Bi le nḡhūrə ntàṅ nḡkwasə nī àts'ə̀, bi le si twonjə nī kwàsə̀ yī àbèè aa nī Adìgè̀ yī laa. Ma mùu adìgè̀, ṅjoo juà i le ntswe ghu, àyoo nte'ε lām wa, nī àtətə̀ bo bi Abaa Nwī yà. ³ A ṅjīim àts'ə̀̀ ya aa a le tswe kwàsə̀̀ yī mum yīi mə bi le si twonjə̀ nī Adìgè̀̀ yī làà maṅsə̀̀ aà, ⁴ ghu aa a le ntswe, nìkèntə̀̀ nī mɔ'ɔ̀ nī gold nī ntɔ̀ ṅjoo jī lūmtə̀̀, ṅkòṃ àkàà ya yīi mə̀ bi le nḡhìrə̀ ṅjīm àbèè ntsīm nī gold aà; ghu mum aa a le ntswe sòtə̀̀ gold yīi mə̀ mana wa à le ntswe ghu aa bo àtī Aron ya mə̀ a le ntotə̀̀ aa, nī ìbà'à ṅgò'ò̀ jya jī baa mə̀ bi le nḡwà'ànə̀̀ akàà ya ghu aà. ⁵ Bikerum bya bi baa mə̀ bi le si dī'ì̀ nī mə̀ Nwī à tswe wa adìgè̀̀ aa, bi le ntswe ntsirə̀̀ akusə̀̀ ya mə̀ bi twonjə̀̀ nī àdìgè̀̀ ṅko mīlīṅṅə̀̀ Nwī aà. Là tsitsōṅ kaa mbə̀̀ bī'inə̀̀ wa'á̀̀ bù ḡka nte nī ṅjoo mà̀̀ jū̀̀ ñtə̀'otə̀̀.

⁶ Nòò yīi mə̀ bi le ntantə̀̀ idìgè̀̀ ma mùu ajàṅ aa, ṅgāṅmà'à̀ Nwī i le si tigə̀̀ ṅkuu wa mùm àdìgè̀̀ abèè ntàṅ ya a ṅгаа ṅгаа, a mfà'à̀ àfà'à̀ ntàṅ wa. ⁷ Là a mum kwàsə̀̀ wa mə̀ à ywe'è̀ bi baa aa, à le si kuu tsi'ī̀ ṅgāṅmà'à̀ Nwī yī ṅwè̀ wa a ṅгаа yī mḡfūrə̀̀ a atú àlòò, kaa wa'á̀̀ kàì ṅkuu tsi'ī̀̀ tì ghə̀̀ à lǒgə̀̀ àlə̀ə̀ a ṅkuu mmà'à̀ Nwī ghu, ñlonj ṅгаа̀̀ yī bo bi yī bə̀̀ bīi bi le nḡhìrə̀̀̀ ìbī a mbu'u aà. ⁸ A ṅjīm innū ma jū̀, Azwī Nwī a naṅsə̀̀̀ ṅdī'ì̀̀ nī mə̀ mánjī̀ ṅkuu nḡhèè̀ wa mùm ntàṅ kaa à le mburə̀̀̀ tī ṅa'anə̀̀̀, mə̀ mbə̀̀ bə̀ kuu nḡhèè̀̀ wa Adìgè̀̀̀ yī naṅsə̀̀̀ ṅlaa, mə̀ mbə̀̀ ntàṅ yī lwən wa i burə̀̀̀ ntə̀ə̀̀ ghu. ⁹ (Ntāṅ ma ghū̀ i bə̀ aa àlènsə̀̀̀ yīi mə̀ a dī'ì̀̀ nī ànnū̀ yīi mə̀ a tswe tsitsōṅ aà.) Nyoṅ a ajàṅ yīi mə̀ bi tantə̀̀ ma mùu ajàṅ aa, kaa ṅjoo jīi mə̀ bə̀ fa mma'à̀ nī Nwī ghu aa, kaa i sī̀ bə̀ ajàṅ yīi mə̀ mbə̀ i ghìrə̀̀̀ tá̀ ṅtīi ṅū̀ yīi mə̀ à zī a nḡha'asə̀̀̀ Nwī ghu aa, tá̀ i naṅsə̀̀̀ ṅlaa. ¹⁰ Innū ma jū̀ i le ntswe ñlonj aa bə̀̀ bìnòṅsə̀̀̀ ñlonj annū̀ mījī̀, bo bi mlī'ù̀̀, kə̀ innū̀ a ṅka nsi'ī̀̀ ṅjoo, ma juù innū̀, bi le bə̀'èsə̀̀̀ bə̀ ghu nywe'è̀̀ noò̀ yīi mə̀ Nwī à le ṅkwensə̀̀̀ innū̀ tsīm i tigə̀̀̀ jī fīi aà.

¹¹ Nòò wa mə̀ Kristo à le nzi tsi'ī̀̀ tsò ṅgāṅmà'à̀ Nwī yī ṅwè̀, ñlonj innū̀̀ jī siginə̀̀̀ jya mə̀ i zī mə̀ aa, à le ntsyà̀ aa a nī ntàṅ yīi mə̀ i le ṅko'ɔ̀nə̀̀, ṅki naṅsə̀̀̀ mbonjə̀̀ (kaa bi wa'á̀̀ aa nī mbo ghūrə̀̀̀, ma la a bə̀ mə̀ kaa à le wa'á̀̀ ayoo yīi mə̀ bi naṅsə̀̀̀ aa bə̀) ¹² ṅtigə̀̀ ṅkuu a ṅгаа̀̀ yī mḡfūrə̀̀̀ wa mùm Adìgè̀̀̀ yī làà maṅsə̀̀̀, kaa wa'á̀̀ aa àlə̀ə̀ mbi kə̀̀ yī bɔ̀̀ bi kàu lǒgə̀̀̀, mbāṅṅə̀̀̀ nǒgə̀̀̀ aa àlə̀ə̀̀ nū̀̀ yī, ma mùu ajàṅ, ṅtsu'ù̀ atu bə̀ ghu ṅāṅkoṅə̀̀̀. ¹³ Mbə̀ a bə̀ mə̀ àlə̀ə̀ mbi kə̀̀̀ yī kàu yīi mə̀ bi le si mītə̀̀̀ nī a nu bə̀̀ bīi mə̀ kaa bi le ṅwa'á̀̀̀ laa, ṅkīi ṅkumə̀̀̀ nī waa nī àbu mu nàa, a le si ghìrə̀̀̀ nī mə̀ tá̀̀ ìbīinu bə̀̀̀ i laa, ¹⁴ bə̀ə̀ bə̀ṅ àlə̀ə̀ nu Kristo yīi mə̀ à le mfa ìbīnū̀̀̀ yī yīi mə̀ kaa i le ṅwa'á̀̀̀ nī àl'ò'ò̀̀ tswe, ntsya aa a ṅjīm Azwī̀̀ yī yīi mə̀ a lwī'ì̀̀ ṅīkoṅ aa, mbə̀ a wa'á̀̀̀ naṅsə̀̀̀̀ ṅsī'ì̀̀̀ mántī̀̀̀ mī'inə̀̀̀̀ mīi mī sa'à̀̀ yī'inə̀̀̀̀ aa bo bi mīfà'á̀̀̀ mīi mə̀ mī zī aa bə̀̀ nī ñwo aa, ntigə̀̀̀ ghìrə̀̀̀ mə̀ tá̀̀ bī'inə̀̀̀̀ ka mfa'à̀̀̀ nī a mbo Nwīṅṅōṅ yīi mə̀ à tswe ntī̀̀ aa e?

¹⁵ Ma la bə̀ mə̀ Kristo à nī ṅū̀̀ yīi mə̀ a zī nī àkàà̀̀ yī fīi ya a tītīi Nwī bo bi bə̀ bya mə̀ à twōṅ mə̀, ḡka'à̀ mə̀ bo ka yī tswe nī ntswə̀̀̀ntī̀̀̀ yīi mə̀ i lwī'ì̀̀̀ ṅīkoṅ tsò mə̀ Kristo à leè̀ ṅkwo, ñiwó̀ nī nī tigə̀̀̀ ṅtsu'ù̀̀ atu yaa a nī ìbī wa mə̀ bo le nḡhìrə̀̀̀ wa mùm àkàà̀̀̀ yī mbīi ya aà. ¹⁶ Mbə̀ bi ka ṅгаа annū̀̀ ñlonj ṅdī'ì̀̀̀ ñiwó̀̀ ṅū̀, bə̀ṅ bi tswe nī mḡoo ṅdī'ì̀̀̀ mə̀ ṅū̀ wa yīi mə̀ à le mfa ṅdī'ì̀̀̀ ya aa à kwó̀. ¹⁷ Bi yōṅə̀̀̀ ṅdī'ì̀̀̀ ñiwó̀̀̀ ṅū̀ aa tsi'ī̀̀̀ a noò̀̀ yīi mə̀ à kwó̀̀ mə̀, ñlonj mə̀ kaa mbə̀ bi wa'á̀̀̀ kà ṅyoṅ ṅdī'ì̀̀̀ ñiwə̀ a noò̀̀ yīi mə̀ ṅū̀ wa mə̀ à dī'ì̀̀̀ aa, à bürə̀̀̀ ṅtīi. ¹⁸ Aa ànnū̀̀̀ yīi mə̀ tsi'ī̀̀̀ àkàà̀̀̀ yī mbīi ya bi le si lǒgə̀̀̀ aa àlə̀ə̀ ṅwà'rə̀̀̀ ghu, mbonj tá̀ à tə̀ə̀. ¹⁹ Nòò wa mə̀ Moses à le ṅkə̀'è̀nə̀̀̀ ṅdī'ì̀̀̀ jya mə̀ i le ntswe wa mùm àṅwà'ànə̀̀̀̀ nòṅsə̀̀̀̀ i tsīm a mbo bə̀̀̀ bitsīm aa, à le nǒgə̀̀̀ alə̀ə̀̀ bɔ̀̀̀ bi kàu, bo yī mbi, a b'ò'ò̀̀̀ ṅkī, ḡkī nǒgə̀̀̀̀ à̀sī̀̀̀̀ yī bagitə̀̀̀̀ yī mə̀ bi ghìrə̀̀̀̀ nī ṅñonj mbi aa bo bi hyssop ṅmītə̀̀̀̀ alə̀ə̀̀̀ ya a nī àṅwà'ànə̀̀̀̀ ya bo bi a nu bə̀̀̀ bitsīm, ²⁰ ṅswonjə̀̀̀ nī mə̀, "Alə̀ə̀̀̀ yū̀ aa yī akàà̀̀̀ ya mə̀ Nwī à le ṅwà'rə̀̀̀̀ bu bo aà." ²¹ A le ṅkī mmitə̀̀̀̀ alə̀ə̀̀̀ ya fya a nī ṅtāṅ bo bi a nī ṅjoo jya mə̀ bi le si mīi Nwī ghu aà. ²² Tsi'ī̀̀̀ annū̀̀̀ ṅāṅkoṅ, a ṅjīm nòṅsə̀̀̀̀, bi lǒgə̀̀̀̀ aa àlə̀ə̀̀̀ ṅsī'ì̀̀̀̀ nī ṅjoò̀̀̀ tsīm ghu mə̀ tá̀̀ i laa, bə̀ə̀ mə̀ bi yī ḡkī ntuu alə̀ə̀̀̀ saansə̀̀̀̀ aa kaa bi wa'á̀̀̀ innū̀̀̀̀ jī bi lī'inə̀̀̀̀.

Ñiwə̀̀̀ nī Kristo nī sī'itə̀̀̀ ìbī

²³ Maa ajàṅ a le ntigə̀̀̀ ṅku'unə̀̀̀ mə̀ tá̀̀̀ bī si'itə̀̀̀ a figə̀̀̀ ṅjoo jya jīi mə̀ i le ntswe a aburə̀̀̀ aa tá̀̀̀ tá̀̀ i laa maṅsə̀̀̀. Là ṅjoo aburə̀̀̀̀ jya jumbonj i bāṅṅə̀̀̀̀ ñlɔ̀̀ aa àyoo mmà'anwī̀̀̀ yīi mə̀ a bə̀ṅ ntsyà̀̀tə̀̀.

²⁴ Ñlonj mə̀ Kristo kaa le ṅwa'á̀̀̀ kuu nḡhèè̀̀ a mùm ntāṅ̀̀̀ m̀mà'à̀̀ Nwī yīi bi naṅsə̀̀̀̀ nī ñbo, a bə̀ bə̀ figə̀̀̀̀ ntāṅ̀̀̀ mmà'anwī̀̀̀̀ yī ànnū̀̀̀̀ ṅīkoṅ wa aa bə̀; à le mbāṅṅə̀̀̀̀ ṅkuu nḡhèè̀̀̀ aa tsi'ī̀̀̀̀ a aburə̀̀̀̀ yumbonj, mə̀ yu tigə̀̀̀ tə̀ə̀̀̀ nī a nsi mī'ì̀̀̀ Nwī tsitsōṅ̀̀̀ nī tsusə̀̀̀̀ atú yī'inə̀̀̀̀. ²⁵ Kaa à le ṅwa'á̀̀̀ kī̀̀̀ ntswe nī ḡka mfà̀̀̀̀ ìbīnū̀̀̀̀ yī a mmà'à̀̀̀ Nwī ghu aa a ṅгаа ṅгаа tsò mə̀ ṅgāṅmà'à̀̀̀ Nwī yī ṅwè̀̀ wa à le si kuu wa ntāṅ̀̀̀ mmà'à̀̀̀ Nwī, wa Adìgè̀̀̀̀ yī làà maṅsə̀̀̀̀, ìlòò̀̀̀ lòò̀̀̀, ḡkīi ṅkuu nī àlə̀ə̀̀̀̀ yīi kaa à le ṅwa'á̀̀̀̀ yī yu ṅgāṅmà'à̀̀̀ Nwī wa bə̀ aà. ²⁶ A le mbaa bə̀ aa ma mùu ajàṅ bə̀ə̀ bə̀ṅ Kristo à le ntswe nī ḡka nyə̀̀̀ ṅgī'ì̀̀̀ a ṅгаа ṅгаа, nǒgīnə̀̀̀ a

noo yii mē Nwī à le nanşə mbi aà. Lâ tsō mē a bē laa aa, à le mfe'è nzi aa tsi'i ngàà yī mǫfùurè, fàa noo ñlwi'njm mē yu mà'à Nwī nī ìbīinū yī i sī'i ibi bē. ²⁷ Tsō mē bē tswe nī ñkwò aa tsi'i ngàà yī mǫfùurè a ti bē a njm tā bì tso'otē mīsa' a myaa aa, ²⁸ a ngǫñ ngǫñ Kristo yīi bì le mfa yī aa ngàà yī mǫfùurè mē tā à be'e ibi bē bì ghà'atē aa, à ka tigē yī bǫ fē'e a nī ngāa jīi i ywe'e jī baà, kaa wa' à bù mfe'e nzi aa nlon bē ànnū ibī, àa yī fē'è aa a nyweensē bē bīi mē bi yu'utē nīi tsi'i nī mǫntūi myaa mītsim aà.

10

¹ Nlon mē nōņşə a dī'i aa bē ìliləñ innū jī siginè jya jīi mē i tswe nī ñzi aa, kaa ñki'i nanşə ñdī'i aa innū jya mē i zī aa, kaa mbē ñjoo mmà'anwī jya mē bi tōò a atū àlòò atū àlòò ñkwatē aa, kaa mbē ki'i bē bya mē bi yōņtē a mbē Nwī aa ghàrè tā bì bōñ mmāņşə. ² A le mbaa bē maa ajāñ bōñ bi leē ñjwa' à kentē a ñka ntōò aa e? Mbē a bē mē ngāñmà'a Nwī jya bi leē nte'e nsi'i waa bi laa a ngāa yī mǫfùurè, bōñ kaa ànnū yī bi yī tso a sī ngǫ'i a ntīi bo bu mfa nlon ibī. ³ Lā a nī mbuuo mmà'anwī ma ghū, bi bāññē ñjwa'atē aa innū jī bi nī àlòò nī àlòò. ⁴ Nlon mē kaa mbē àləə nu mbōñ bo bì yī mbi a wa'ā ibi bē si'itē ñlō'osə.

⁵ A bē ñji'i ànnū yīi mē, noo yīi mē Kristo, à le nzi fàa mbi aa à le nswon mē, "Ñjoo jīi mē bi mà'à nòo ghu bo bì jīi bi fa nī a mbo wò aa, kaa ò si lòò, lā, ò nanşə mbānu mfa a mbo mē.

⁶ Kaa ò si doritē nlon ñjoo jīi mē bi tōò mma'a nī gho ghu bo bì jīi mē bi tōò nlon innū jī bi aà.

⁷ Mē tigē ñswon mē, "Wa mē zī mē a ngħirè ànnū yīi mē o lōò aa mbā Nwīngōñ'.

A nī ajāñ mē bi ñjwa'anē mbi'i ngāa yā a mum nǫb'ù nī àñwā'ànē nya aà."

⁸ A le mfòò ñswon mē, "Kaa ò si kōñ kaa ñki'i kī ñdoritē ñlon ñjoo jīi mē bi mà'à nī gho ghu bo bì ñjoo jīi mē bi fa a mbo wò, bo bì ñjoo jīi bi tōò mma'a nòo ghu aa, nī jīi bi tōò nlon innū jī bī." (Bi fa ma jū ñyōņē aa nōņşə.) ⁹ A le ñki'ùsē mē, "Wa mē zī mē a ngħirè ànnū yīi mē o lōò aà." A le mbwesē ànnū yī ntsyāmbīi aa mē yu ləə yīi mē a yōņtē aà. ¹⁰ Nlon ñkōñ Nwī ma ya, bi sī'i mē yī'inē bī'inē laa, ntsya a njm ajāñ yīi mē bi le nlōgē ìbīinu Yesu Kristo mfa mma'a Nwī ghu ngāa yī mǫfùurè aà. ¹¹ Ngāñmà'a Nwī ntsim a tēə ngōñ mītugē mīnjwi mītsim a adigē afā'a yu, ñtōo nī ñjoo mma'anwī jīi mē kaa mbē ki'i innū jī bi sī'itē aa ñkwatē nī ngāa. ¹² Lā Kristo à le mma' à Nwīngōñ mbi'i innū jī bi nī àyoo mmà'anwī yī fùurè, ñtswe a nsys a mbē ñkwē Nwī nī mà'à ¹³ ñyu'utē nī mē tā bì ghīrē ngāñkibāa jī tā i tigē mbē atetē mīkorē yī. ¹⁴ Nlon mē à lōgē mē ayoo mmà'anwī yī fùurè ñsi'i bē ghu mē bi laa mbōñ māņşē ññkonē. ¹⁵ Azwī Nwī a kī mbē àyēfē a mbo bī'inē a nī innū jīi à le nswon aà. A le mfòò ñswon mē,

¹⁶ "A nī akāà yīi mē ka wārē bī'ibo aa a yulā mē mbē ñjwi mà jya i tsya, a swon Mmà'āmbi:

Mē ka ññ bīnōņşə ba a ntīi bo, i kī ñwā'ànē a atu bo."

¹⁷ A bǫ ñku'usē mē,

"Kaa mē ka wa'ā innū jī bī jyaa bo bì innū jīi mē bo le mfānsē aa bù ñjwa'atē"

¹⁸ Bi laa bē lī'inē ma juu innū bēə bōñ kaa ñji'i ànnū a ñka ntōò ñjoo mmà'anwī mbi'i innū jī bi kaa i sī bǫ mbē. ¹⁹ Bīñm bā tsō mē bī'inē nanşə mbii mē, bī'inē ka yī kuu wa mūm Adigē yī nanşə laa ntsya aa a njm àləə Yesu aa ²⁰ à le ñjwa' a māñjī yī mǫfīi yīi mē à tswe ntīi aa ntsya a njm àtsə'ə nyatē ya, la a bē mē, ntsya a njm ñjyānū yī. ²¹ Tsō mē bī'inē tswe nī ngāñmà'a Nwī yī ñkō'ōnē yīi mē a lentē ndā Nwī aa, ²² tā bī'inē yōņtē ñkōōntē nī ntīi annū ññkonē, nluu nī àbīintīi, nī mǫntūi mīi mē bi leē ñsi'i innū jī bi ghu aa, bo bì mībīi mī nu mīi mē bi leē ñsi'i nī ñki yī lāa. ²³ Tā bī'inē te'e akōrē yī'inē tā à tīnsē a nī ànnū yīi mē bī'inē bīi mē bī'inē bē aa, nlon mē bī'inē zī mē Nwīngōñ à ka ləə ñkà'ā yī. ²⁴ Tā bī'inē à ajāñ yīi mē mbē bī'inē ka ndīntē yī'inē zī ànnū yīi mē nī k'ū'nē a ñka ñkōñnē bo bì a ñka ngħirè innū jī siginè. ²⁵ Tā bī'inē tsuu kī bōrikē a ñka ngħotē ntswe tsi'i tso mē bē bī mō'ō ghīrē aà. Tā bī'inē bāññē ñka ñku'usē ndīntē nī yī'inē bī'inē nī bī'inē tsītōñ ghulā mē Njwī Mmà'āmbi ya i k'ū'ū ñzi aà. ²⁶ Nlon mē kaa àyoo ma'anwī yī dāñ kaa a sī bǫ mbē a nsi'itē ìbi ghu mē mbē bī'inē zī ànnū yīi mē nī k'ū'nē a ngħirè aa, mbū ñka ngħēē nī mībīi a ngħirè innū jī bī. ²⁷ Ma mùu ajāñ a tigē mībāññē mbē aa bē mē tā bī'inē ka mbō'ō nī ànnū ntso'otē mīsa'a ya mē a ka yī zī aa bo bì mō'ō yī swērē ñswērē wa yīi mē i ka yī tōo ngāñkibāa Mmà'ā mbi aà. ²⁸ Nū yīi mē à le ñwō nōņşə Moses aa, bīyēfē bi baa kē bi tarē bē fē'e tēə swon ajāñ mē bo yē aa bōñ bi zwītē yī, kaa ñki'i mīlīññē kō. ²⁹ Nī wa'atē mē a ka yī tigē bē aa mē akē a mbo ñū yīi mē à tsā'a a Mu Nwī aa e? Mē à lōgē aləə ya yīi mē Nwī à le ñwārē akāà ghu, ñsi'i ibi yī ghu

mə tã à laa nî àyoo àdànè àdànè aa ε? A bègìtè aa Azwĩ ibòñ Nwĩ yã. Yii ngi'i ì ka yĩ swèrè tsyatè. ³⁰ Nlòñ mē bĩ'inè zì yu wa yii mē à swòñ mē, "Nkwĩ'inè ànnù à nĩ ànnù yã mē ka kwĩ'inè." Nki mbu nswonj mē, "Mmà'àmbi à ka yĩ tso'otè misa'a mi bē bi."
³¹ A nĩ ànnù yĩ swèrè ñswerè a wò a múm mbo Nwĩ yii mē à tswè ntii àa.

³² Wa'atè nĩ a noò wa yii mē à lèè ñtsya aà, noò wa mē nĩ le ñkwèrè ñkà'à Kristo aa, ñgi'i yĩ ñtii ì le ñkuu a nu bù, lá nĩ tswá ñtii ghuu ntsya ngi'i yã. ³³ Bì le si bègìtè nĩ ghuu ñkii ndi nĩ ñgi'i a nu bù a idigè mitaa, a nĩ bìnòò bí m'ò a bânñè ñghèè bu ñghèè mbii ñgi'i bu bì bē bí m'ò'ò bii mē bì le si yè mbuu ñgi'i mà wa aà. ³⁴ Nì le mbii a nyè ñgi'i bù bì ñgànatsan; noò yii mē bì le ñkwèrè ñgòñ njoo juu tsim aa nì le mbeentè ma ya nì ñidorè ñlonj mē nì le nzi mē ñjoo jì wè jii mē ì tsya ma jya, jii mē ì lwi'i ñikon aa ì ka yĩ tswè a mbo bù. ³⁵ Tsò mē a bē laa, tá nì tsuu atanjenti yuu ló mà'atè bē, ñlonj mē a tswè nì mītèñnè mí wè. ³⁶ Nlòñ mē nì ñtswe nì tswè nì ñtswántii ghuu tá ki ghìrè ànnù yii mē Nwĩ a lóò aa tá kwèrè ayoo yii mē à kà'a a mbo bù aà.

³⁷ Nlòñ mē a tìgè tsi'ĩ mú àtì noò

tá yu wa yii mē à tswè nì ñzì aa, tá à zì. Kaa à ka wa'à bù ñtìgìtè.

³⁸ Lá ñù yii mē ànnù yì a tsinè aa, à ka tswè ntii a ñjìm àbiiintii,

lá mbè a swuntè akorè yì mbii nì ñjìm,

bèè bonj kaa mē ka wa'à b'i'yu doritè."

³⁹ Lá kaa b'i'inè sì bē bii mē b'i'inè swuntè akorè yì'inè mbwè aa bē. B'i'inè banjè mbè aa bii mē b'i'inè tswè nì àbiiintii a nyweenè.

11

Abiiintii

¹ Abiiintii à nì ñànşè nzi ànnù tá à laa nlonj njoo jii mē b'i'inè bē aà, a mbii njoo jii mē kaa b'i'inè sì yè aà. ² Nlòñ mē a le ñghìrè abiiintii mē tá Nwĩngòñ à beentè bitsyàbimbii bì ñgu'u. ³ B'i'inè tsya aa a ñjìmè abiiintii nzi mē Nwĩ à le ñnànşè mbi yù aa nì ñìghàà nì. Ma la a bē mē njoo jii mē b'i'inè yè aa, bì le ñnànşè aa nì njoo jii mē b'i'inè sì yè aà.

⁴ A le ñghìrè abiiintii mē tá Abel à ma'a Nwĩ nì àyoo mà'anwì yii mē a le mbòñ ñtsya yì Kain aà. Nwĩngòñ a tìgè mbeentè yì mē à nì ñù yii mē ànnù yì a tsinè. Nwĩngòñ à le mbè ayefè yì nlonj mē à le ñkwèrè jii njoo mà'anwì jya aà, ka mē à le ñkwo aa, à burè ka kì ghàà a ñjìm àbiiintii yì. ⁵ A le ñghìrè abiiintii mē bì logè Enoch ñkò'ò ñghèè nì ghu mē tá tsuu niwo ló yè. Bì le ñlòò yì kaa ñkì'ì yè nlonj mē Nwĩ à le ñlògè yì aà. Mbòñ tá bì ka ñlogè yì aa bì le mbeentè mē à nì ñù yii mē à ghìrè Nwĩ a doritè. ⁶ Abiiintii a bē tuu bē bonj kaa mbè ñù tsù a wa'à ghìrè tá Nwĩ à doritè, ñlonj mē ñù ñtsim yii mē a yòntè ñkoontè nì a mbèè Nwĩ aa, à tswè nì mbii mē Nwĩngòñ à tswè ghu ntii ñkii ntèñ nì bē bii mē bì nanşè ñlòò nii aà. ⁷ A le ñghìrè abiiintii mē tá Noah à bì ajanj yii mē bì le ñwà'àsè yì ñlonj innù jii mē à le mburè tì yè aa, ñlogè noò ñkòò abanj yii à le ñkuu ghu bo bì ñkwè'è yì nyweenè aà. Ma mùu ajanj à le ñghìrè bì ññj isa'a a nù mbì a tìgè mbè ñjindà bē bii mē ànnù yaa a tsinè ntsyá a ñjìm àbiiintii aà. ⁸ A le ñghìrè abiiintii mē tá Abraham à yu'unè wa noò mē Nwĩ à le ntwonjè yì mē tá à ghèè ñkwèrè abwenensyè yii mē Nwĩ à le ñkà'à mē yu ka fa ghu mbo aà; à le mfè'è ñka ñghèè ka mē kaa à le ñkì'ì adigè yii mē yu ghèè ghu aa zì aà. ⁹ A le ñghìrè abiiintii mē tá à tìgè ñtswe wa nì àbwènè nsyè ya mē Nwĩ à le ñkà'à aa tsi'ĩ tsò ñgii, ñlè nì a nì miantàn tsò Isaac nì Yakob, bii mē à le ñkì mbè bē bii mē bì le ñkì ñka'a abwenè nsyè mà yù a mbo bo aà. ¹⁰ Nlòñ mē à le sì lóò njò'ò àla'a ya yii mē ì tswè nì ñtsènda, ñù yii mē a ghùrè aa, nì ñù yii mē à ñànşè aa, a bē Nwĩ yumbonjè. ¹¹ A le ñghìrè ajanj yii mē Abraham à le ñtswe nì àbiiintii mē Sarah à le tswè nì mu ka mē à le mbè àfirè, le bonj ñlòò jì ì kì mē ñtsya aà. A le mbii aa nlonj mē à le nzi mē ñù yii mē à le ñkà'à aa, à lèè ñkà'à yì aà. ¹² A tìgè mbè ajanj yii mē a nì ñù yì ñfùurè yii à tì bē aa a tìgè aa a ñkwo aa, bì le njwè ñgwè'è ghu ì gha'a mbè tsi'ĩ tsò mìnjonj mii mē mì tswè a aburè kè tsi'ĩ tsò àwanj yii mē a tswè a aghèñjè ñkì miyaa a ajanj mē kaa mbè bì wa'à sèñjè aà.

¹³ Bè ma bù bitsim bì le ñkwokè a múm àbiiintii. Bo le ñkwokè a múm àbiiintii tì kwèrè àyoo yii mē bì le ñkà'à a mbo bo aa, lá mbanjè nyè njoo mà jya ì tswè a sà'a agha'à, lá mbii mē bo tē'è mbè aa bigii, mbè batoo faa atu nsyé. ¹⁴ Nlòñ mē bē bii mē bì ghàà ma mùu ajanj aa, bo ghìrè a laa mē bo lóò aa ala'a yii mē à nì àyaa aà. ¹⁵ Bo le baa kì lèè atù yaa kì wa'atè aa àbwènè nsyè ya mē bo le mmà'atè aa bonj bo le ñlòò abware mbù mbii fu. ¹⁶ Lá bo le mbànñè ñtè'è atù yaa bē nì àla'a yii mē a bonj ntsyàtè ma yã, mbè ala'a yii a tswè a aburè aà. A bē ànnù yii mē kaa Nwĩngòñ à sì atu ñrèè mē mbè bì twonjè yì mē à nì Nwĩ wàà ñlonj mē à ñànşè njò'ò àla'a yì ñsiginè ñlèè a mbo bo.

¹⁷ A le nghìrè àbiintii mæ tá Abraham à lögè mù yí Isaac mæ yu tɔɔ mmà' à Nwí ghu, wá noò mæ Nwí à le ñkwà'ànè yí aà. Nwí à le nlèè ñkà'à bo Abraham lá a kí mbu mbii a ntɔɔ njon mù yí yí m'ò'otè a mmà' a Nwí ghu. ¹⁸ Nwí à le nswoŋ ghu mbo mæ, "Mè ka tsyá aa a ñjím Isaac i fa ngwè'è yú mæ mæ kà'à aa a mbo wò." ¹⁹ Abraham à le mbii mæ Nwíngɔŋ mbè a yweensè bè nì nìwò ka mæ bi kwò kwò aà. Lá a ni mánjì yí m'ò' mbo bi swoŋ mæ à le ñki mbu ñkwerè yí fu a ntsú nìwò.

²⁰ A le ghìrè abiintii mæ tá Isaac à ñiŋ mbɔɔnè a nu Jakob bo Esau ñlon innú jii mæ i le mburè ti zì aà. ²¹ A le ghìrè abiintii mæ tá Jakob à ñiŋ mbɔɔnè a nu bɔɔ bi Joseph wa noò mæ à le si kwo aa, ntigè ntuŋnè ntswa atí yí mmii Nwí. ²² A le ghìrè àbiintii mæ tá Joseph à ghaa annú ajàn mæ balsrael ka yí fè'è a ala'a Egipto a noò yii mæ à le si kwo aa, ñki mfa ndi'ì ajàn yii mæ bi ka yí twinjè yí aà.

²³ A le nghìrè abiintii mæ tá ta bi Moses bo Ndè yí tá bi lo'osè yí ni bisàn bi tarè a noò yii mæ bi le njwe yí aà. Bo le nyè mæ, a ñkirè, mu wa à le mbè mbòŋ mú, kaa ñki'í nòŋsè m'fɔ wa bù mb'ò. ²⁴ A le nghìrè àbiintii mæ tá Moses à tuu yí mæ tá bi tsoo yí ni mú Mfɔ Pharoah yí mánjyè ki twoŋjè a noò yii mæ à le ñkwe aà. ²⁵ A le mbàŋnè ñtso'ò mæ yu ka kii bii ñgi'ì yii mæ bi le si di a nu bè bi Nwí aà, ñtsyatè a nyu'u ibòŋ yii mæ ibi zì ni ghu, i bè ibòŋ yii i tsyá tsyá aà. ²⁶ A le mbeentè mæ a bɔŋtè a nyè ñgi'ì bo bi àdìrè atu nlon Ayo'ò Nwí à ni àfù'ù yii a tsyatè njoò àtindùu a ala'a Egipto nlon mæ à le nte'è mi'í mi a ni mètèŋnè mii mæ mi ka yí zì aà.

²⁷ A le nghìrè àbiintii mæ Moses à ma'atè ala'a Egipto kaa ñki'í alwintɔŋjè Mfɔ wa bo'ò; ñlon mæ à le ntswe nì àtànjèntii ñghèè nì mbii tsi'í tso ñu yii à le si yè nì Nwíngɔŋ yii mæ kaa bi si yè aà. ²⁸ A le nghìrè àbiintii mæ tá à loginè annú Passa, nswoŋ mæ tá bi tswerisè alèè ya a ni mantsù mi nda mæ tá Angel nàwo wa tá à tsuu bitsyá bi mbii bi bɔɔ bi baIsrael bi mbàŋnè ló zwitè.

²⁹ A le nghìrè àbiintii mæ tá baIsrael tá bi too Ñkì miyaa yí bagitè wa tsi'í tso bi too aa nì nsye yí nyoorò. Noò yii mæ baEgipto le nywinjè mæ bi kii too aa, ñki wa i sigè ñkonjè waa.

³⁰ A le nghìrè àbiintii mæ tá iwùgè ala'a Jericho jya tá i wokè a noò yii mæ balsrael le mben ñkarisè ala'a ya ñjwi ji sàmbaa.

³¹ A le nghìrè àbiintii mæ tá bi tsuu akwàrè Rahab bo bi bè bii mæ bi le ntii atu a mbo Nwí aa zwitè, nlon mæ à le ñkwerè bitswèrè bi baIsrael nì mbɔɔnè aà.

³² Mæ bu ñghèè nì mbii ñka nsəŋtè aa è? Kaa Noò à si tswè a mbo mæ a ñghàà annú nlon Gideon, Barak, Samson, Jephah, David, Samuel, bo bi ñgàŋntoo Nwí. ³³ Nlonjè abiintii bo le mmà' a ntsò bo bi itoo itoo ntsya waa. Bo le nghìrè annú yii mæ a tsinè aa, ñki ñkwerè annú yii mæ Nwí à kà'à aà. Bo le ñkutè mantsù mi naàŋgwyè, ³⁴ mbwetè m'imo'ò m'í tì, ñki ñkhè kaa bi wa'è waa ni munwí ñtsò zwitè. Bo le mbè iborèkè njoò lá ñtigè mbəŋ mbè bitii bi bə ñtigè mbè tsi'í ñgàŋmà'á ñtsò jì tì, ñgha' a ntsú ntsò itoo. ³⁵ Ntsya a ñjimè abiintii bi le nyweensè bilim bi bəŋgyè bii mæ bi le ñkwokè aa mfa a mbo bo. Bì m'ò'ò bi le si yè ñgi'ì bi ghè bi m'atè waa bo tuu tã i kwo a múm ñgi'ì i yí tigè bú yweenè i tswè nì ntswèntii yii mæ i bɔŋ ntsyatè aà. ³⁶ Bi le si wyè nì bi m'ò'ò, ñghɔɔ nì bi m'ò'ò, ñkoo bi m'ò'ò nì àtsan, nlògè ñghèè nì bu a ndátsanè. ³⁷ Bi le ntumntè bi m'ò'ò nì ñgò'ò, ñkwye bi m'ò'ò itii baa, ñzwitè bi m'ò'ò nì munwí ñtsò. Bì m'ò'ò bi karè ñwe'è nì ñguu mbinjèrè bo bi jì mbindɔŋjè. Mbè ngàŋámfumè, bi tso'ò nì àkòrè yaa, ñdi nì ñgi'ì a nu bo. ³⁸ Kaa mbi yù i le ñwa'á a mbo bo ku'ùnè. Bo tigè ñghaa ntsinjè ñkarè nì a nta' a miwèè mi wèè tsi'í tso bə bii bi ñkhè ntsò. Nle nì a itu manta' a bo bi a múm ibù'u ngoo bo bi mimbore a nsyè.

³⁹ Ma buu bè bi le mbeentè waa mæ bi le nluu nì àbiintii, la kaa bo le ñwa'á innú jii mæ Nwí à le ñkà'á a mbo bo aa kwerè ⁴⁰ ñlon mæ Nwí à le ntaŋtè atanjè yii mæ a bu mbòŋ ntsya ma ya aa a mbo bi'inè, mæ bo ka yí kii ko'ò luu tsi'í bi'inè nìbò bitsimè.

12

Nwíngɔŋ Taà yí'inè

¹ Tsi'í tso mæ bi'inè tswè nì ñndò biyèfè bi karisè yí'inè aa, á bi'inè ma'atè ngòŋ innú tsim jii mæ mbè i kinè mánjì a mbo bi'inè aa, bo bi ngòŋ innú jì bi ñtsim jii mæ i lignè ñtìŋnè nì a nu bi'inè aa, ñgaaansè mití m'í'inè, ñtan nti, ñka ñkhè ñkhè nni mæ nì tswè a mbii bi'inè aà. ² Tá bi'inè te'è mi'í m'í'inè a nu Yesu yii mæ àbiintii yí'inè a le nlògìnè ghu nu ñki nlwí'isè ghu nu aà. A le mbii ñgi'ì ñkwo a ati bəŋnè bəŋnè kaa ñki'ì nì àdìrè atu yii mæ àti bəŋnè bəŋnè a le si zì ni yu aa bo'ò. Nlon mæ à le nzi nidorè nì wè nni mæ nì le si yu'utè nni aà. Tsitsɔŋ à tigè ntswe a mbèè ñkwèè Nwí yii mæ à ñanjè a aburè aa nì m'á'á.

³ Nanşə ŋwa'atê nî mbuu ŋgi'i yîi mæ à le nyø aa, nî mbuu kîbàà yîi mæ ŋgãŋghîrê innû jî bi i le si baa nîi ghu aa, maa ajàn, tá nî tsuu ló kaa, i swùŋtə akòrə yuu i bìi nî ñjîm bê. ⁴ A ajàn mæ bu bi innû jî bi i to aa, kaa nî burê tî to ŋghêê ñywe'e a adigə yîi mæ mbə nî saansə ələə yuu ghu. ⁵ Nî lî'inə mæ a adi'itə ya yîi mæ Nwîŋgòŋ a fa nî a mbo bu tsó bɔɔ bi nswonə nî mæ,

“Mú ghà tsuu ki tsa'a ajàn mæ Mmà'ambi a mîrisə nî gho aa bə.
Tsuu ló ki swùŋtə akòrə yo i bìi nî ñjîm mæ mbə a ka ntsisə nî ghó.

⁶ Nlon mæ Nwîŋgòŋ a tsisə aa bə bîi mæ à kòŋə aa,
ñkîi nnîŋə nî ŋgi'i aa a nu bə bîi mæ à lógə mæ à nî bɔɔ bi aà.”

⁷ Nî tswa ntîi ghuu a nî ajàn yîi mæ Nwî a mîrisə ghuu aà, a lentè nî ghuu aa tsi'i tsó bɔɔ bi. Ŋgi'i yîi mæ ni yə aa i di'i aa mæ Nwîŋgòŋ a mîrisə ghuu aa tsi'i tsó bɔɔ bi. Kə mu yî tsu à tswə ghu yîi mæ taà yî à si mîrisə aa e? ⁸ Mbə bi tsuu ghuu ki mîrisə tsi'i tsó ajàn mæ bi kîi mmîrisə bɔɔ bi mɔ'ɔ aa, bəə bon kaa nî si bɔɔ bi nanşə mbə; bon nî bə aa bɔɔ bi tî tá. ⁹ Mbə bitá bîi mæ bi jwe yi'inə fáa mbi aa, mæ bi ka mmîrisə yi'inə, bi'inə kîi mbo'otə nî waa, bəə bon kaa mæ bi'inə wa'á ibîi nû yi'inə sigisə a mbo Taà yi'inə a múm Azwî tá i tswə ntîi aa e? ¹⁰ Bitá bi fáa nsye bi mîrisə yi'inə a nî mú átîi noə aa nî ñkòŋə yàà, lá Nwîŋgòŋ a mîrisə nî yi'inə ŋghîrə aa ibòŋ a nu bi'inə, mæ tá bi'inə ki nlaa manşə tsi'i tsó yu. ¹¹ A nî ŋgòŋ innû tsîm jîi mæ Nwî a tsisə nî yi'inə aa, bi'inə logə maa noə tsi'i tsó ánnu yî bi űka nŋəŋə, kaa wa'á bəŋnə űka ndoritə, lá a tî bə a nŋm bə bîi mæ bi mîrisə waa aa, bi koonə mîntá mîi mæ mî zî nî mbɔɔnə ŋghîrə bo ghîrə nî innû jîi i tsinə aà.

Idi'itə bo bi űwa'àsə

¹² Ka űentə nî mbó muu mîi mæ mî kàà mə aa a ndəŋə, űki ntînsə nî nî mîkú'útə muu mîi mæ mî tsiginə aà. ¹³ Nî ghîrə tá mánjî yîi mæ nî təə ghu aa tá à tsinə, tá idigə jîi mæ i kwokə a mîka'a bú aa tá i tsuu ló fáakə, tá i bəŋnə ntîi tî. ¹⁴ Nî ywe'etə a űka nbo nswon nî mbɔɔnə bu bi bə bîtsîmə; ñkîi ntəə nî akòrə nîzi yuu tá à laa manşə nlon mæ nû yîi mæ akòrə nîzi yî a si laa mənşə aa kaa à ka yî wa'á Mmà'ambi yə. ¹⁵ Nî ka ntsyesə ghuu, nyə mæ tá nû tsu à tsuu ló tswə tî kwərə ibòŋ Nwî wá. Tá nû nî bú à tsuu ló bə tsi'i tsó átî nilwî tsege yîi mæ a fa űgi'i, űghîrə i bəŋ ntigə nli'i yîi mbə li'i bə bi ghà'atə aà. ¹⁶ Tá nû nî bú ghùu yî mɔ'ɔ tá tsuu ló bə nû átsùurə kə tsó nû yîi mæ à si Nwî bɔ'ɔ aa tsi'i tsó Esau yîi mæ à le fəe abwarə yî tsó ndîi mu, űkwərə mîji mî űgaà mɔ'ɔ ghu aà. ¹⁷ Nî zî mæ à le mbə a nŋm aa a bú űka nloə mæ yu tswə nî mbɔɔnə taà yî, lá bi le mfurə yî nlon mæ kaa mánjî yîi mæ mbə a kwensə ánnu yîi mæ à le űghîrə aa kaa à le űki'í bə ka mæ à le si yə'ə nî milàà a mî'i yu aà.

¹⁸ Kaa nî si zî aa tsi'i tsó baIsraël le nzî, a mbèe nta'a yîi mæ mbə bi wa'á mɔɔntə, i khî nî mɔ'ɔ; a múm mfiî idigə, bo bi idigə buurə búurə, nî áfisə yî tî, ¹⁹ bo bi ñjî ntàn, nî ñjî nû. Noə yîi mæ bə bya le nyu'u nŋi ya aa, bo le mbo'ɔ ntigə mbə'u nî mbo nswon nî mæ kaa bo si bú űkəŋ a nyu'u tá bi swon ntoo yî mɔ'ɔ a mbo bo. ²⁰ Nlon mæ ndi'i jîi mæ bi le mfa a mbo bo i swonə nî mæ, “Mbə a te'e mbə tsi'i naà mæ i mɔɔntə nta'a wa aa, bi tumntə ñzwitə!” i le ntîi si'i. ²¹ Idigə i le nswèrə si'i si'i, Moses a tigə ñswon mæ, “Mə tsiginə nî mbɔ'ɔ.”

²² Lá nî bəŋnə nzî aa a Nta'a Sion, bo bi a nŋ'ɔ əla'a Nwîŋgòŋ yîi mæ à tswə ntîi aa, Yerusalem yîi mæ à tswə a aburə aa, nî biangel a űkam nî űkámə bîi bi ghotə ntswe nluu nî ndorə aà. ²³ Nî zî aa a nî űghótə yîi mæ à nî yî bɔɔ bi Nwî bi ntsyambîi bîi mæ bi űwa'anə mîkú'm myaa a aburə aà. Nî zî aa a mbo Nwîŋgòŋ yîi mæ a sa'a nû ntsîm aa, bo bi a mbó izwî bə bîi mæ bi ghîrə innû jîi i tsinə, mbə bə bîi bi kwi űkɔ'ɔ nluu aà. ²⁴ Nî zî aa a mbo Yesu yîi mæ à zî nî akàà yî fîi ya aa, a nî ələə yîi mæ bi mîtə a ghaà ñzi nî ibòŋ yîi i tsyatə yî aləə Abel aà.

²⁵ Tá nî ka ntsyesə ghuu ntsuu ló tuu nŋi nû wa mæ a ghàà aa bə. Bə bîi mæ bi le ntuu nŋi nû wa mæ à le si ghàà űwa'asə nî waa fáa nsye aa kaa bi le űki'í ajàn yîi mæ mbə bi khə zî. Mbə bi'inə yî ntigə űkhə aa mæ akə mæ mbə bi'inə tuu nŋi nû wa yîi mæ a ghàà ñlo a aburə aa e? ²⁶ Nŋi Nwî ya, i le ntsigə nsyè ntsîm maa noə. Lá tsîtsòŋ à ká'a mē mæ, “Mə ka kù'usə bú tsigə mbí, kaa wa'á tsi'í nsyè yuyu tsigə, mæ ka kîi tsigə aburə ghu bə'ɔ.” ²⁷ Nighàà nya mæ à swon mæ, “Mə ka kù'usə bú tsigə aa,” nî nanşə ndi'i nî mæ nŋoo jîi mæ bi le nnanşə aa, bi ka tsigə lə'əsə tá jîi mæ mbə bi wa'á bú ntsigə aa tá i tigə ntswe. ²⁸ Tá bi'inə ka mfa mbi'ikə a mbo Nwî nlon mæ ánnu nifó ya yîi mæ bi'inə kwərə aa, kaa mbə bi wa'á bú ntsigətə. Tá bi'inə ka mfa mbi'ikə ñkîi űgha'asə Nwî nî mánjî yîi mæ à bon ghu mbo aa, űghu'usə nîi űkîi mbo'ɔ, ²⁹ nlon mæ Nwîŋgòŋ yi'inə à laa mbə mɔ'ɔ yîi mæ à tɔo nŋoo aà.

13

¹ Nî ghîrê tâ àkòŋnê yuu tsò boò bi ma tâ à ka ŋghêe nî mbîlî. ² Nî kii ŋka ŋwa'atê a ŋkwerê bìgîi a mîla'a bù, ñlonŋ mê bê bî mo'ò bi lèè ñkwerê baangêl a mîla'a bo ti zî. ³ Nî ka ŋwa'atê bê bîi mê bi tswe a atsan aa, tsò a tswê bú bo ghu; ñkii ŋwa'atê nî bê bîi mê bi dî ŋgî'i a nu bo aa ñlonŋ mê mbê a kî mbê bu.

⁴ Tâ bê bî tsim tswa annu niyo'ò nî aghu'usê, ñtsuu nî ñsîŋ a kuu niyo'ò kî zî; ñlonŋ mê Nwî à ka yî ñîŋ isa'a a nu ñgânatsùurê bo bî ñgânajirê.

⁵ Nî tsuu annu ñkabê i lógê t'e'e a mbîi, nî ka mbîi nî mæ njoo jîi mæ nî tswe nî ju aa i ku'unê a mbo bú; ñlonŋ mê Nwî à laa nswonŋ mæ, "Kaa mbê mê wa' a ghuu m'è'e kaa ŋwa' a ghuu kî ñlêê tâ nî tswe tsi'î tî àyoò" ⁶ Mbê yîi mæ a bê maa ajân aa, mbê bi'inê tigê nswonŋ nî àtânjenti mæ,

"Mmà'ambi à nî ñgânkwetê ghâ,

kaa mê ka wa' a kâ mbo'ò;

mbê ñu misòŋ a ghîrê àkê a nu mæ aa e?"

⁷ Nî ka ŋwa'atê bîtsyàsê buu, bya bîi mæ bi le nswonŋ nighàà nî Nwî a mbo bú a mbîi mbîi aà; nî wa'atê a ajân mæ ntswêntîi yàà i le mbê aa, ŋka ŋg'e'esê nî àbiinti yaa. ⁸ Kaa Yesu Kristo à si kwensê, àa tsi'î ñgîŋ ŋgîŋ a ajân mæ à kî bê a yoo aa mæ à bê sii, i ló kii bê a yoo, i lwi'î ñîŋkòŋê.

⁹ Nî tsee mà'atê tâ bê ka mbwe'esê ghu nî ñnnu mbuu mbuu jî fii jîi mæ i sî ku'unê aà. A baŋnê ñku'unê aa mæ tâ mîntîi muu ka ñkwerê mîti à nî ìbòŋ Nwî kaa ŋkî'i bê a nî mîji bê. Nlonŋ mæ ajânê mæ bê yòŋê bîndòŋsê nlonŋ mîji aa kaa a burê tî waa nî ñnnu tsu kwetê bê. ¹⁰ Bi'inê tswe nî mbuu ñikentê nî mo'ò nî mà'a Nwî yî mo'ò; ñgânma'a Nwî jîi mæ i fâ'a wa mûm ñtân yî lwên wa yîi nî tswe ghu aa kaa i sî nî adâ'a tswê a ñjî àyoò yîi mæ bi tso ghu aà. ¹¹ Ngânma'a Nwî yî ñwê wa a kuu aa tsi'î nî àlêe naà ya mæ bi wa mma'a nî Nwî ghu nlonŋ ìbî bê aa wa adigê yî Nànjsê Nlaa, mbanjê mbè'e nî mbà ya mfe'e wa baligê ñtoò nî a abee. ¹² A kî mbê ŋgîŋ ŋgîŋ a ajân yîi mæ bi le ñlógê Yesu ñfe'e nî ghu a mum baligê a yê ñgî'i bi zwi'tê yî mæ tâ à ghîrê bê bi laa manjê ntsya a ñjîm àlêe yî. ¹³ Maa ajân a ku'unê mæ tâ bi'inê fe'e a mûm baligê ŋghêe ntsi'î yî tá kii kwere mbêgî'tê ya yîi mæ bi le mbêgî'tê yî ghu aà. ¹⁴ Nlonŋ mæ kaa bi'inê sî nî ñjò'ò àla'a yîi mæ a lwi'î ñîŋkòŋ aa faà tswê, mbanjê ñlòò aa ya mæ a ka yî zî aà.

¹⁵ A ku'unê mæ tâ bi'inê tigê ntsya aa a nu Kristo, mfa nî àyoò mmà'a Nwî yîi mæ à nî agha'asê aa, a ngòŋ bîndòò bîtsim, a mbo Nwî, mbê agha'asê yîi mæ a fe'e a ghoŋ ntsú bê bîi mæ bî swonŋ nî annu ñkûm yî aà. ¹⁶ Nî tsuu li'inê a ŋka ŋghîrê ìbòŋ bo bî a ŋka nyatê ñjoo jîi mæ nî tswe nî ju aa, ñlonŋ mæ ñjoo mmà'anwî ma jû i bòŋê nî Nwî.

¹⁷ Nî ka nyu'unê bîtsyàsê buu ŋkî ŋka nyonjê nî ñnnu jîi mæ bo swonŋ aà; ñlonŋ mæ bi be nî ñnnu ntîi yuu, ŋkî ntswe nî ajân yîi mæ bi ka yî fa akwi'î a nsi mi'î Nwî ñlonŋ ngaa yùù aà. A bê ñjî'î ñnnu yîi mæ a ku'unê mæ boŋ nî ghîrê bo fa' a nî àfâ'a yaa nî ñidorê, nlonŋ mæ bo bê kî fâ'a bê nî àjòŋnê boŋ kaa a ka wa' a ghuu kwetê.

¹⁸ Nî ka ntsa'atê nî Nwî ŋwa'atê nî yî'i, ñlonŋ mæ bî'î zî mæ ntîi yî'i i laa a nî ñnnu yîi mæ bî'î fâ'a aà. Bi'î lóò mæ bî'î kî ghîrê ñnnu tsim jîi mæ i tsinê bê bo'otê aà. ¹⁹ Mæ bu'u mbo a mbo bú tsi'î ntîi mæ nî bê kî nanjê tsà'atê Nwî boŋ à ka ghîrê mæ wanjê mbú mbîi fu a mbo bú.

²⁰ Tâ Nwîngòŋ mbòòŋ yîi mæ à le ŋghîrê Mmà'ambi yî'inê Yeso a bú mbîinê a niwo aa, yu wa mæ à nî ngânmbêmbi yî ñwê aa, nî àlêe yî yîi mæ bi le ñwarê àkàà yîi mæ a lwi'î ñîŋkòŋ ghu aa, ²¹ tâ à fa njoo jîi sigîŋê tsim jîi mæ nî lóò aa, ta tâ nî ka ŋghîrê ñnnu jîi mæ Nwî a lóò aà. Tâ à ghêe nî mbîi ñtigê fâ'a nî ñnnu jîi mæ a kòŋê aa a nu bú ntsya aa a ñjîm Yesu Kristo, yîi mæ nîgha'a nîtsim ka tigê zî ghu mbo i lwi'î ñîŋkòŋê aà. Amen.

²² Mæ bu'u nî mbo a mbo bú mbâ bilîm bâ, mæ tâ nî kwere nighàà nî adi'itê nû sigîŋê, ka mæ mæ ŋwa'anê nî ghu'utê aà. ²³ Mæ lóò mæ tâ nî zî mæ bi fi'isê mæ mumaà yî'inê Timoti a ndâtsan. Mæ yu'utê aà yî, à bê wanjê zî boŋ bi'iyu ka tigê zî bîtsim a mbêe bú. ²⁴ Nî tsa'atê bîtsyàsê buu bîtsim bo bi bê bi Nwî bîtsimê. Bilîm bi'inê bîi mæ bi tswe a Itali aa bi toò àtsà'atê a mbo bú bîtsimê. ²⁵ Tâ ìbòŋ Nwî tá i tswe a mbo bú bi tsimê. Amen.

Aṅwà'ànè JEMS

NJI'INNŪ ANWÀ'ANƏ YŪ

A aṅwà'ànè yŷ aa a le ṅṅwà'ànə Jems muma bi Yesu a mbo biKrisèn bii mə bi le njà'a waa bi tswé a itoo itoo aà. Jems à le ṅki mbə ntsyàsə a ṅghotə a Yerusalem.

Jems à ṅwà'ànə ndi'itə ní bə bi Nwí ni innú jì ghà'atə, lá má ànnú yii mə à ghàa ghu aa à ní àbiintii. Nswonə ni mə bi yə àbiintii ṅú aa a ni ifà'á yi bo bi mighirìnə mi innú mi. Kaa àbiintii yii mə ṅú a swonə tsi'í ni ntsú aa kaa à si àbiintii yii mə a yweensə ṅú aa bə. Tá bə bii mə bi bii Nwí aa tá bi kii ṅghirə ní ànnu yii mə nighàà ni Nwí ni swonə aà, kaa wa'a kà ṅyu'u tsi'í yù'ù, kaa wa'à ni nu ka mfa'a (1.22-25). Jems a bú ṅghaa annú ṅlon ṁitsyè (1.5-8), ṅú yii mə a bon ṁitsyè aa tá à betə a mbo Nwí ni àbiintii. Ndi'itə ní bə bi Nwí mə tá bo ka nzi ntswá àlèə yaa (3.1-12), ntsuu mlò'ò mi bilim byaa ki to'otə, (4.11-12) ntsuu kii ki kàà, tá ṅṅə ṅú tá à bə ṅṅə (5.12). Tá bə bii mə bi bii Nwí aa tá bo ka ntswa ní nti waa ṅkii ntsa'atə ní Nwí a noò ṅgi'ì. Bəe bo ti ghò, bo ká mbii ní ifānsənnú jyaa bo ni bo, ṅka ntsa'atə ní Nwí (5.13-18) ṅlon mə Nwí a yu'u atsa'atə Nwí ṅú yii mə à tswé ní àbiintii aà.

Jems à nanşə ṅṅwà'ànə aa innú jii mə mbə i kwetə bə bi Nwí a múm ntswəntii yàà, ṅkwetə ní waa mə bi ka ṅkhə Satan, bo bi ànnú ṅkōṅ njoo mbi jù, mbanə ṅka nyonṅə a mbəe Nwí tá bə bisubika'á bi tsə Abraham (4.1-8).

Bi yatə aṅwà'ànə yŷ aa laà:

1. Nji'innú aṅwà'ànə yuà 1.1
2. Abiintii ni ṁitsyè 1.2-8
3. Annú ṅḡāṅḡfumaə bo bi ṅḡāṅkabə 1.9-11
4. Annú nywe'etə ṅú bo bi àkwà'ànə 1.12-18
5. ṅka nyu'u nighàà ni Nwí ṅkii ṅghirə 1.19-27
6. Awà'àsə ṅlon annú a ṅka nte'e nàndənə a titii bə 2.1-13
7. Abiintii bo àfà'à 2.14-26
8. Krisèn bo àlèə yi 3.1-18
9. Krisèn bo bi njoo mbi 4.1—5.6
10. İdi'itə jì m'ò'ò 5.7-20

¹ A ni mə Jems, ṅḡāṅfà'a Nwí ni yì Mmà'ambì Yesu Kristo, mə tsà'atə ṅgwè'è baIsrael nighúm ntsobaà yii mə i ja'anə ntswetə a idigə tsim faa mbi aà.

Abiintii ni ṁitsyè

² Bilim bá, ni ka nanşə ndoritə a noò yii mə mbuu ikwà'ànə tsim i tsi'í ghuu aà; ³ ṅlon mə ni bə tswa ntii ghu i tsyá àkwà'ànə yii mə a ywe'etə ní àbiintii yuu aa, bon ni ka tigə tswé ní àtāṅṅntii. ⁴ Ni yə mə àtāṅṅntii yuu a gheé ní mbii a múm ṅgi'ì tá ni tsuu ló kaa, tá ni kwe ṅko'ò ntəə ṅku'unə, kaa wa'a ni àlò'ò tswé. ⁵ Lá mbə ṅú nibu a ti bon ṁitsyè, a ku'unə mə tá à tsa'atə Nwí ṅlò'ò ghu mbó, bon à ka fa ghu mbó, ṅlon mə Nwí a fa njoo a mbo bə bitsim ní àbōṅṅntii, kaa wa'à liṅə bə. ⁶ Lá bəe a ti tsà'atə Nwí a niṅ nti yì ghu nù, ntsee ki jìṅkə bə. Nù ntsim yii mə a jìṅkə aa, à bə aa tsə akāṅə ṅki miyaa yii mə ifə'ə a ti ṅghəe mbu mbii ni yu aà. ⁷⁻⁸ Ajāṅə ṅú ma ya mə a ló ni miantii mi mbaa, niṅkə ní jìṅkə ní innú ji tsim aa, tá à tsuu ló wa'atə mə mbə yu kwere'ə àyoò tsu a mbo mmà'ambì Nwí.

ṅḡāṅḡfumaə bo bi ṅḡāṅkabə

⁹ Ndim yi'inə yii mə à ni ṅú tikum aa à tswé ni ṅka ndoritə a ajāṅ yii mə Nwí à ṅəntə yi a ndəṅ aà; ¹⁰ tá ndim yi'inə yii mə à ni ṅḡāṅkabə aa tá kii ṅka ndoritə a noò yii mə Nwí à sigisə yi a nsyə aà, ṅlon mə ṅḡāṅkabə i ka yì wāṅsə tsyá waa aa tsi'í tsə ibwí'ì ṅḡèè aà. ¹¹ Nòò a ki nta ntii aa, a toò ṅḡèè i yorə; ibwí'ì ji i wòkə a nsyə, nibōṅ ni ni mē. A ki mbə ṅḡiṅ ṅḡiṅ ajāṅ yii mə ṅḡāṅkabə à ka yì tsyá yi, a noò yii mə a karə mfa'a ní mifà'á mi aà.

Akwà'ànə

¹² Nidorə ni tswé a mbo ṅú yii mə à lwí'ì ní àbiintii a noò yii mə ikwà'ànə i zì ghu mbo aà ṅlon mə à bə tsyá mbuu ikwà'ànə ma jù bəə bon à ka kwere'ə miyarinə mi ṅḡu'ù mi, tá à bə ntswentii ya yii mə Nwí à kà'a a mbo bə bii mə bi kōṅə yi aà. ¹³ Mbə mbuu ikwà'ànə ma jù i yi ti zì a mbo ṅú a tsuu ló swonə mə, "İkwà'ànə jù i lo aa a mbo Nwí." Nlon mə kaa mbə bi wa'a Nwí ní innú jì bi kwa'ànə. Kaa yumbonə a wa'a nii ṅú kii

ɲkwa'anə nɪ ʌnnu yɪ bɪ. ¹⁴ Lɑ bi kwɑ'ʌnə ŋu aa wɑ noð mə ɪnnu ʒii mə a yə'ətə aa i swɔŋtə mə yɪ ŋko yɪ tsɔ mətɑɑ. ¹⁵ ɪnnu ʒya mə a yə'ətə aa i tigə ghɪrə a tswɛ ni ju tsɔ mu ntigə nɟwɛ ɪfʌnsənnu. Bɛɛ mə ɪfʌnsənnu ʒya i yɪ ŋko'ɔ nluu, i ʒwɛ nɪwɔ.

¹⁶ Tɑ bi tsuu ghuu lɔ bwe'esə mbɑ bɔɔ bi maɑ bɑ. ¹⁷ Mɪtʌŋnə mɪ sigɪnə mɪtsɪm bo bi ŋjɔð ʒii mə i bɔŋ mʌnsə ʌa, tsɪ'ɪ tsɪm i lɔ ʌa aburə nsigə. ɪ lɔ ʌa a mbo Nwɪŋgɔŋ yɪi mə ʌ nʌnsə mɪŋkɑ'ɑ mɪi mə mɪ tswe a aburə ʌa, mbə yu yɪi mə kaa ʌ si kwensə, kə mbəŋkə tso alɪlɔŋ ʌɑ. ¹⁸ A nɪ ŋkɔŋɔ yɪ, ʌ lɛ nnaŋsə yɪ'ɪnə, ntsya ʌa a nɟim nɪghɑɑ nɪi ʌ nɪ ʌnnu nɪŋkoŋ ʌɑ, mə tɑ bi'ɪnə bə bɪtsyɑ bi mbɪi a titɪi ŋgɔŋ ŋjɔð tsɪm ʒii mə ʌ lɛ nnaŋsə ʌɑ.

Ŋka nyu'u ŋkii ŋghɪrə

¹⁹ Bɔɔ bi maɑ bɑ nɪ ka ŋwa'atə ʌnnu yuɑ! A ku'unə mə tɑ ŋu ntsɪm tɑ ʌ ka ŋwanʒə nyu'u ʌnnu, ntsee ki wʌnsə ghɑɑ, ŋki tsee ki wʌnsə lwɪsə nɪ ntɔŋɔ. ²⁰ Ŋu yɪi mə a lwɪsə ntɔŋ ʌa kaa a si ʌnnu yɪ tsɪnɔ yɪi mə Nwɪ ʌ lɔð ʌa ghɪrə. ²¹ Mamuu ajʌŋ a ku'unə mə nɪ me'e ŋgɔŋ ɪnnu nsɪŋ tsɪm bo bi ʌbɪ'ɪntɪi tsɪm. Mfa ɪbɪinnu ghuu a mbo Nwɪ, mbɪi nɪghɑɑ nɪi mə a bə a mɪm nɪtɪi bɔ ʌɑ, ʌ nɪ nɪghɑɑ ma nɪ nɪi mbə nɪ nyweensə ghuu ʌɑ.

²² Nɪ tsuu atu ɪbɪi nɪ ghuu ki bwe'esə a ŋka nyu'utə nɪghɑɑ nɪ Nwɪ tsɪ'ɪ yu'utə. A ku'unə mə tɑ nɪ ka mfa'a nɪ nu. ²³ Ŋu yɪi a yu'utə nɪghɑɑ nɪ Nwɪ tsɪ'ɪ yu'utə kaa ŋkɪ'ɪ nɪ nu fa'ɑ ʌa, ʌ bə ʌa tsɪ'ɪ tsɔ ŋu yɪi mə ʌ lɛntə nɪ yɪ nɪ ŋkɛ'ɛ, nɟə ɪbɪi nɪ yɪ. ²⁴ A naŋsə nɪi ɪbɪi nɪ yɪ wa ʌa, ʌ lɔ ŋghɛɛ yɪ. ɪbʌŋtə tɪ tsyɑ a lɪ'ɪnə ŋkɪrə yɪ yɑ. ²⁵ Lɑ ŋu yɪi mə a naŋsə nɪi bɪnɔŋsə bya bɪi mə bi bɔŋ mʌnsə, ŋketə nɪ mɪŋkɪrə mɪ atsaŋ a nu bə ʌa, ʌ bə tɛ'ɛ ʌtɪ yɪ nɪ bɪnɔŋsə ma bɪ, kaa wa'ɑ yu'utə tsɪ'ɪ yu'utə mbu nɪ'ɪnə, lɑ mbəŋnɛ nɪ bɪnɔŋsə bya, ŋghɪrə nɪ ɪnnu ʒii mə bi swɔŋ ʌa, bɔŋ Nwɪ ʌ ka nɪŋ mbɔɔnə nɪ ɪnnu tsɪm ʒii mə a ghɪrə ʌɑ.

²⁶ Mbə ŋu ʌ tswe a titɪi bɔ yɪi mə ʌ wɑ'ətə mə yu tɪnsə ʌmɪm ʌnnu Nwɪ lɑ kaa wa'ɑ ajʌŋ yɪi mə mbə yu tswɑ ʌlɔɔ yɪ zɪ, bɔŋ ʌnnu Nwɪ yɪ yɑ ʌ nɪ tsɪ'ɪ ʌnnu ʌdʌŋɔ dʌŋɔ. A kɪi mbwe'esə ʌa ɪbɪinnu yɪ. ²⁷ ʌnnu yɪi mə Tɑɑ Nwɪŋgɔŋ a lɔgə tsɪ'ɪ tsɔ ʌnnu Nwɪ yɪi mə a naŋsə ku'unə, kaa wa'ɑ nɪ ʌlɔ'ɔ tswɛ ʌa, ʌ nɪ ŋka nɔŋtə bɔɔ bitɪ nɪ bɪkwɪ'ɪ bi bʌŋgyɛ a mɪm ŋɟi'ɪ bo. Ŋki mbə a ŋka mbɛ ɪbɪinnu gho tɑ mɪi tsuu lɔ sɪŋ, i ta ŋɟi'ɪ a nu wɔ.

2

Ŋwɑ'ʌsə nɔŋɔ ʌnnu ntɛ'ɛ bɪnʌndənə

¹ Bɪlɪm bɑ tsɪ'ɪ tsɔ ŋgʌŋmbɪi Mmɑ'ʌmbɪ yɪ'ɪnə Yesu Kristo, yɪi ʌ nɪ Mfɔ nɪgha'a ʌa, a ku'unə mə tɑ nɪ tsuu bə ɪtu ɪtu ki lɛntə, nɟɔŋ bə ŋkɪrə yɑɑ. ² Kə bi'ɪnə lɔgə mə ŋgʌŋkabə yɪi mə ʌ wɛ'ɛ karə yɪi mə bi naŋsə nɪ ʌtɪi gold bo bi ɪtsə'ə ʌtɪnduu, ʌ zɪ ŋkuu a mʌm ŋghɔtə bɔ, ŋgʌŋafum a kɪ nɪzɪ ŋkuu ghu nɪ bɪkɪrə bɪ ʌtsə'ə bi. ³ Mbə nɪ ghɑ'asə ŋu wa yɪi mə ʌ wɛ'ɛ ɪtsə'ə ʒɪ sigɪnə ʌa, nswɔŋ ghu mbo mə, "Tswɛ faa nɪ ʌlɔŋ yɪ ʌkɔ'ɔnə falɑ." Mbəŋnə nswɔŋ a mbo ŋgʌŋafumə wa mə, "Ghɛɛ ntəə flɪl, kə ʒwɛ'ɛnə a nsyɛ a mbɛɛ mɪkɔrə mə," ⁴ bəə bɔŋ nɪ tɛ'ɛ bɪnʌndənə a titɪi bɔ, nɪlɛntə nɪ ʌnnu nɟɔŋ nɪ ajʌŋ mə ɪnnu ʒɪ bi i tɪntə nɪ ghuu ʌɑ.

⁵ Yu'utə nɪ mbɑ bɪlɪm bɑ, wa Nwɪ ʌ tsɔ'ɔ ŋgʌŋəfumə fɑa mbi, ŋghɪrə mə tɑ bo nɪŋ mɪntɪi mya a nu Yesu Kristo, ɪ bəŋnə mbə ŋgʌŋafu'u ʌnnu nɪŋkoŋ, i yɪ nɟɪ ʌnnu nɪfɔ yɪi mə ʌ kɑ'ɑ a mbo bə bɪi mə bɪ kɔŋɔ nɪi ʌɑ. ⁶ Lɑ nɪ tsa'a nɪ ŋgʌŋəfumə ʌa, bə bɪi mə bi nɪŋɔ nɪ ghu a nsyɛ, ŋkɪi nswɔŋ mə, "Tsuu ʌnnu mʌghʌbə ghɪrə ʌa," ʌ lɛ ŋki nswɔŋ mə, "Tsuu zwɪtə." Ma mɪu ajʌŋ, ɔ bə tsuu ʌnnu mʌghʌbə ghɪrə, lɑ i bəŋnə zwɪtə ŋu bɔŋ ɔ wo nɔŋsə. ¹² Tɑ nɪghɑɑ nuu bo bi mɪghɪrɪnə mɪ ɪnnu muu tɑ mɪ bə tsɪ'ɪ tsɔ mɪ bə bɪi mə bi ka yɪ sa'a waa nɪ nɔŋsə wa yɪi mə ʌ kɛtə mɪŋkɪrə mɪ atsaŋ a nu bə ʌa. ¹³ Nɔŋ mə kaa Nwɪ ʌ ka yɪ wa'ɑ mɪlɪŋnə ŋu yɪi mə kaa ʌ si mɪlɪŋnə kɔ ʌa ki ŋko a noð nsa'a mɪsa'ɑ. Ŋko mɪlɪŋnə i kayɪ tsyatə ntso'ɔtə mɪsa'ɑ.

ʌbɪintɪi bo bi ŋka mfɑ'ɑ

¹⁴ Bɔɔ bi maɑ, mbə ŋu ʌ swɔŋ mə yu tswe nɪ ʌbɪintɪi, kaa wa'ɑ nɪ ɪnnu ʒɪ sigɪnə bəŋnə ghɪrə, a kwɛtə yɪ ʌa nɪ ʌkə ʌa ɛ? Kaa ajʌŋə ʌbɪintɪi ma yɪ kaa mbə a wa'ɑ yɪ yweensə. ¹⁵ Mbə mumaɑ yɪ'ɪnə yɪ mbəŋnə kə yɪ mʌŋgyɛ a bɔŋə ɪtsə'ə a ŋwɛ'ɛ kaa wa'ɑ nɪ mɟɪi mɪi mə ku'unə a nɟɪ a nɟwɪ nɟwɪ ʌa tswɛ, ¹⁶ bɛɛ ŋu nɪbɔ a swɔŋ a mbo bo mə, "Tɑ Nwɪ

à ninj mboonə a nu bù! Nì ghee tá nú juu ka nloontə ñkii nji ywure!" boŋ a ka kwetə waa aa ni àkè mə mbə nì tsuu njoon jya mə i kwetə waa tá bo tswe ntii aa, i fa aa e? ¹⁷ A ni ajàn yii mə a ki mbə aà, mə mbə ò tswe nì àbiintii yii mə a si ghìrə ò fa'a nì innù jì siginè aà. Ajànə abiiintii ma yú à nì àkwo ayoo.

¹⁸ Lá mbə nù yí mò'ò à tse swonj mə, "O tswe nì àbiintii, mè bəŋnə mfa'a nì innù jì siginè." Mbə a swonj ma mùu ajàn boŋ mə ka kwi'i ghu mbo mə, "Dì'i abiiintii yo ya a mbo mə, mə mbə ò tsuu innù jì siginè ki ghìrə, boŋ mə ka bəŋnə i dì'i abiiintii ya a nì innù jì siginè jii mə mə ghìrə aà." ¹⁹ O bii mə Nwíŋgónj à ni aa tsi'í yí mò'otə aa e? A boŋə! Lá, tsi'í izwí jì bi i ki mbii maa ajànə, ñkii ntsiginə ghu nsi. ²⁰ Hìrè bə, ni lòo nzi mə àbiintii yii mə a si innù jì siginè fa'a aa, à nì àkwo ayoo aa e?

²¹ A nghèè ni ta bì bitaa yí'inə, Abraham, tigè Nwí à le nlògè yi tso nù yii mə mìnnu mi mi tsinə ñyonə aa nì ànnù yí siginè yii mə à le nghìrè aà. A le nlògè mu yí, Isaac, ñghee mà'à Nwí ghu a nìkentə nì mò'ò. ²² A laa mə Abraham à le mbii Nwí aa ñkii mfa'a, àbiintii yi bo àfa'á yi a ghèè nì àbo mò'ò. Àfa'á yi a ghìrè mə tá àbiintii yi ya tá luu. ²³ Ma mùu ajàn ànnù yii mə àŋwà'anə Nwí a le nswonj aa a fe'è mboontə mə, "Abraham à le nnaŋ ntii yi a nu Nwí, ma ya a ghìrè mə tá Nwí à logè yi ni nù yii mə innù jì i tsinə aà." Nwí a tigè nlògè Abraham nì n̄súk'à yí. ²⁴ Yé nì, Nwí a lògè nù tsó nù yii mə mìnnu mi mitsinə, ntsya aa a n̄jim innù jì siginè jii mə a ghìrè aà, kaa wa'a yòŋə aa tsi'í a n̄jimə àbiintii yi yu yu.

²⁵ A le ñki mbə tsi'í ñgíŋ ñgíŋ ni Rahab, àkwàrə mánŋyè wá. Nwí à le nlògè yí tsó nù yii mə innù jì i tsinə, ntsya aa a n̄jim innù jii mə à le ñghìrè aà, à le ñkwere bítswèrè bi balsrael bya a nda yu, ñki mbu ñghìrè bi tsyá ni mánjì yí dàŋ ñkhə waa.

²⁶ Ma mùu ajàn tsó mə mbə àzwí a tsuu a nu nù tswe, a bə àkwo nù aa, àbiintii yii mə a si fà'a à ki mbə aa àkwo ayoo.

3

A ku'unə mə tá bə ka ntswa aləə yaa

¹ Bìlím bá, kaa si bóŋ mə tá bù bì ghà'atə bə ñgáŋdì'innù, ñlonj mə isa'a yi'inə tsó ñgáŋdì'innù i ka yí tinsə tsyatə yí bə bí mò'ò.

² Bì'inə bitsim, bí'inə gha'a fansə nì innù. Lá mbə nù yí mò'ò a tswe ghu yii mə à si nii ifansə innù ghìrə a nì innù jii mə a swonj aa, boŋ innù jì i boŋ mánjsə, a kí nzi a ajàn yii mə mbə yu tswá ibinnù yi tsimə.

³ Bì'inə ninjə nì àtsanə a ntsú ləŋə ñghìrə ni mə tá à ka nyu'unə nì yi'inə. Maa ajàn bí'inə zi ajàn yii mə mbə bí'inə ghìrə a ghèè nì mbèè yii mə bí'inə kəŋ aa. ⁴ Kə tá bí'inə wa'atə annù ñlonj abanə ñki. Ka mə a fanj fanj a kii ntii tsi'í afisə yí tii aa, bi tsisə aa tsi'í nì múntsirə àtsisə, nswùŋə aban a zi ajàn yii mə mbə yu tsisə a ghèè ajàn yii mə à kəŋ aà. ⁵ A kí mbə ñgíŋ ñgíŋ a nì àləə yii mə a tswe a ntsú mbì'inə aà. Ka mə a kə'ə ñkə'ə aa, mbə tsi ki kwèè ntii yi a nì innù jì wè jì wè jii mə mbə a ghìrè aà.

Wa'atə ajàn yii mə mbə tsi'í n̄sàà mò'ò i tòò ma mù'ù n̄ta'a aà. ⁶ Aləə a bə aa tsi'í tsó mò'ò. A burə mbə aa mbì yii mə i lùu nì innù jì bi, ntswe nì adà'a a múm nu bí'inə, ñseensə nì innù jì bi, i ghèè nì ilàá a múm nù bí'inə tsi'í tsimə. Ntəo nì n̄tswéntii yí'inə tsi'í tsim nì insàà mò'ò yii mə i lò aa tsi'í a mò'ò Satan n̄zi. ⁷ N̄m̄sìŋj à zi ajàn yii mə mbə yu mirəsə ñgónj n̄naa tsim jii mə tswé a n̄ta'a kə a múm ñki aà, kə a bə bə nàà mitsə'ə, kə bə bisin, kə ibəŋ naà tsó nó, kə nàa ñki, bi leé ñki ya'a m̄mirisə ⁸ lá kaa nù m̄sìŋj kaa a wa'a ajàn yii mə mbə yu mirisə aləə aa bəŋnə n̄zi. Aləə a nì ayoo yí bí yii mə a ligə tsi'í ligə, n̄styanə a n̄tsisə, ñluu nì ñlì'i yí mbì yii mə mbə i zwiitə nù aà. ⁹ Bì'inə lògè ñgha'asə nì ma'ambì Taà yí'inə Nwíŋgónj ghu. ñkii mbu nlògè mbəgìtə nì bìlím bí'inə bii mə Nwí à le nnaŋsə waa bi finə yi aa ghu. ¹⁰ Mighàà mi ñgha'asə Nwí bo bi mbəgìtə mi fe'è aa tsi'í a ntsú yí fùurə! Bìlím bá, kaa a si kù'unə ma mùu ajànə. ¹¹ Kaa mbə nanəbìrə yii mə ñki yí lèè i fe'è ghu aa, kaa mbə a wa'a ki mbu ka mfi'isə ñki yí lwí. ¹² Bìlím bá, kaa mbə átí kòò a wa'a mbàn sa'a bə, kaa àti lamsi kaa mbə wa'á ikòò koonə bə. Kaa n̄lì n̄lì mə ñki yí lwí i fe'è ghu aa, kaa mbə nì wa'á ñki yí nò ki mfi'isə.

Mitsyè mii mə mi lò nì bə aburə aà

¹³ Nù tsú à tswe a titii bù yii mə à tsyèsə ñkii nanjə nyu'u nì innù i laa ghu atu aa e? Tá à ghìrə tá à fe'è bi yə tá àlaa, ntsya aa a n̄jim àkòrə nizi yi yí siginè, a ti ghìrè nì innù jì siginè a ká sigisə nì ibii nù yi a n̄syə à nì a ndi'í mitsyè mi ghu. ¹⁴ Lá mbə ò tswe nì àghə'əŋə a múm ntii wò, nì àlwintónj, ñka n̄lòo tsi'í ayoo ànnù, ò tsuu ntii gho ki kwèè, n̄tuu nì ànnù n̄ŋkonjə. ¹⁵ Mbuu mitsyè ma wa kaa i si aa aburə lò. A ni mitsyè m̄i fàa mbì, kaa Azwí Nwí kaa a wa'a ghu tswé, mi bəŋnə lò aa a mbó izwí jì bi. ¹⁶ Adigə yii

mə ǵhà'è'nə tswe ghuu nù a lò'ò bə'ə ànnù yīi mə a ka kwetə yi aa,ibuurə annù i kə ntswe ghu, a kī n̄luu nī m̄buu innù jī bī jī ghà'atə.

¹⁷ Lā m̄tsysə mya m̄ii mə mī lo a aburə aa, mī tsyám̄bīl̄ m̄foo n̄laa, n̄zi nī m̄b̄o'ə, m̄b̄o'ə, nyu'utə nī ànnu yīi bə swon̄ aa, n̄ko nī m̄l̄in̄ə, n̄koonə nī m̄ntàà mī innù jī siginə. Kaa n̄u yīi mə à tswe nī ma muu m̄tsysə aa kaa à si j̄n̄kə, kaa kī'ì nī bə kīi mbwe'esə bə. ¹⁸ Innù jī tsin̄ə i laa mbə m̄ji m̄ii mə bī fū'ù nī n̄joo n̄gwè'è jīi mə bə bīi mə bī zī nī m̄b̄o'ə bī bə nī m̄b̄o'ə.

4

Nghirə àkà'à bu bī m̄bi

¹ Ntsò bo bī fikrə fī fī tswe a tit̄i b̄u, lò aa fə'ə? A si n̄joo jī bī jīi mə m̄nt̄i muu mī yə'ətə, kaa wa'a bīi mə t̄à nī n̄e'esə ntswe aa mə ghirə mə nī ka nto aa? ² Nī l̄o' n̄joo, b̄e' nī yī ntsuu nī ju tswe aa, nī tigə n̄tan̄tə a nzwitə bə. Nt̄i ghuu i yə'ətə n̄joo, lā tsò mə kaa mbə nī wa'à nī ju tswe aa, nī tigə n̄yō'ə b̄u nī b̄u, n̄kīi ntigə ntonə b̄u nī b̄u. Kaa nī si nī n̄joo jya tswe aa, nlon̄ mə kaa nī si Nwī betə nī mə t̄à à fa a mbo b̄u aa. ³ Lā nī yī nte'ə mbetə betə aa, kaa nī wa'à kwərə aa nlon̄ mə nī betə nī m̄n̄jī yīi à si ku'unə aa. Nī betə n̄joo aa mə nī l̄ogə kī fà'à nī innù jīi mə i ghirə n̄u juu i ka m̄b̄o'ə aa.

⁴ Bū bə bīi mə nī bə tsò m̄ngyè n̄yō'ə yīi mə a jī m̄ǵhà'bə aa, nī si zī mə nī bə kī k̄n̄ m̄bi yū bo' nī b̄àà aa Nwī a? Ma muu ajan̄ a bə mə n̄u ntsim̄ yīi mə à nī ns̄kà'a m̄bi aa, à nī n̄ǵǵk̄b̄àa Nwī. ⁵ Nī tsuu l̄o' l̄ogə mə ǵwà'ànə Nwī a tswe'ə annù mə swon̄ mə, "Azwī ya mə Nwī à le n̄n̄j̄ a nt̄i bī'inə aa a yə'ətə nī n̄joo tsi'ī m̄b̄ ànnù." ⁶ Lā m̄b̄o'ə yīi mə Nwī a fa nī a mbo bī'inə aa, i ghirə nī mə bī'inə b̄an̄nə nt̄insə n̄tsyà ǵz̄wī ǵyə'ətə ma yū. Ajā' n̄ mə ǵwà'ànə Nwī a swon̄ aa mə, "Nwī'ǵō' n̄ tuu n̄ǵǵn̄ee nu, n̄n̄j̄ə nī m̄b̄o'ə a nu bə bīi mə bī b̄an̄nə n̄sigisə nī ib̄iin̄u waa a n̄syə aa."

⁷ Lā, nī sigisə m̄b̄i n̄u yū'ù m̄fa a mbo Nwī, n̄ka n̄tuu nī ànnù Satan bo' nī ka kī n̄khe nī ghuu. ⁸ Nī ka n̄yō'ə nī a m̄b̄e' Nwī t̄à à kī kaa n̄yō'ə nī a m̄b̄e' b̄u. Nī si'ī m̄b̄o' muu m̄b̄, bu n̄ǵǵn̄ghirə innù jī bī. Nī ghirə t̄à m̄nt̄i muu mī laa m̄b̄ bu bīi mə nī tswe nī m̄nt̄i mī m̄b̄. ⁹ Nī ka n̄jō'ə, ntigə mbo'o, n̄kīi nyə'ə; t̄à n̄ywyé nuu b̄an̄nə m̄b̄ n̄tigə n̄yā'ə, n̄ghirə t̄à n̄idorə nuu nī b̄ə' n̄tigə aj̄ə'ə. ¹⁰ Nī sigisə m̄b̄i mī n̄u muu a n̄syə a n̄si Mmà'ambī, bo' nī ka n̄tan̄tə ghuu a n̄d̄ə'ə.

Nwà'àsə nlon̄ annù n̄ka n̄syə muswēbo a nu n̄dim̄ ghò muKristo

¹¹ Nī tsuu ghuu b̄u nī b̄u kī firə m̄b̄ bil̄im̄ b̄a. N̄u yīi mə a firə mu Kristo, n̄kīi n̄sa'a nīi aa, a ligitə aa n̄n̄j̄ə n̄kīi n̄sa'a nī n̄n̄j̄ə w̄a. Mbə ò ka n̄sa'a nī n̄n̄j̄ə b̄ə'ə bo' n̄joo kaa ò si n̄u yīi mə a yu'unə n̄n̄j̄ə aa b̄ə, ò b̄an̄nə mbə aa n̄ǵǵn̄sa'a m̄isa'a. ¹² Nwī'ǵō' n̄ nī tsi'ī yūyū yīi mə a fa nī n̄n̄j̄ə n̄kīi n̄sa'a aa. A nī tsi'ī yū mə mbə a yweensə n̄j̄ n̄kīi nzwitə yī. O l̄ogə ib̄i n̄u ghò aa nī wò a n̄ka n̄tsò'otə isa'a n̄dim̄ ghò aa?

Nwà'àsə nlon̄ annù n̄kwē' n̄t̄i

¹³ Nan̄sə nyu'utə nī m̄b̄ bu bīi mə nī swon̄ə nī mə, "A ka ghirə bə sii, kə à ka l̄o' bə a yoo t̄à bī'ī gh̄e' fīi n̄j̄'ò ǵl̄à'à l̄i, n̄gh̄e' ntswe ghu a at̄u ǵl̄o'ò, i tan̄ə m̄itaa ghu, i nan̄sə i iswe nī ǵb̄i' ghu aa." ¹⁴ Kaa nī si ajan̄ mə n̄tswēnt̄i yū'ù i ka l̄o' bə a yoo aa zī. Nī bə aa tsi'ī tsò m̄b̄à'à t̄itugə yīi mə i yī m̄f̄'è i b̄u n̄wī'ikə m̄bwekə yī aa. ¹⁵ Mbə nī b̄an̄nə n̄swō'ə aa bə mə, "Mbə Mmà'ambī a beentə bo' n̄j̄ k̄i tswe bit̄i, i ghirə l̄à'là, k̄ə i k̄i ghirə l̄i." ¹⁶ Lā ts̄its̄ō' nī n̄j̄e nī n̄u juu, n̄kīi n̄kwē' nī n̄igò nuu, kaa a wa'a k̄u'unə.

¹⁷ A n̄wī'isə, n̄j̄ yīi mə à s̄i annù yī siginə yīi mə à zī mə a ku'unə a n̄ghirə aa, ghirə aa, à ghirə bī.

5

Nwà'àsə n̄ǵǵk̄abə

¹ N̄ǵǵk̄abə, yu'utə nī annù yīi mə mə swon̄ə nī a mbo b̄u aa. Nī ka mbo'o, n̄kīi nyə'ə nī t̄i nlon̄ n̄ǵi' yīi mə i zī a nu b̄u aa. ² Afū'ù yuu a b̄wè m̄ə, n̄s̄ək̄ə i j̄i ǵts̄ə'ə juu. ³ Ntsəb̄ə i k̄o m̄ə gold ghū'ù a b̄o'ò nī silva ghū'ù. Ntsəb̄ə ma yu i ka bə ayəfə nī innù jīi mə nī ghirə aa, i k̄i tigə kurə nī n̄j̄yān̄u yuu tsi'ī tsò m̄o'ò. Nī ghōtə n̄joo jī ghà'atə n̄l̄ə'ə nī n̄j̄wī jul̄ə mə nī n̄j̄wī n̄wī' n̄j̄im̄ aa. ⁴ Kaa nī burə t̄i n̄k̄abə bə bīi mə bī fa'a a m̄m̄ m̄n̄s̄o' b̄u aa t̄u. Yu'u nī àj̄an̄ mə bo ghà'antə aa. N̄yā'ə nī bə bīi bī fū'ù m̄ji muu a m̄m̄ n̄s̄o' aa nī gh̄è' m̄ə n̄j̄ku'u a t̄ō' n̄ə Mmà'ambī Mbu'ut̄ambī. ⁵ Ntswēnt̄i yū'ù i luu nī n̄joo jīi mə i ghirə n̄u yū'ù i b̄ō'ə aa, wa nī nan̄sə m̄ə n̄j̄i m̄bi. Nī j̄i m̄ə m̄fan̄kə m̄f̄'è n̄tigə mbə tsò n̄àà j̄i i yu'utə nī n̄j̄wī yīi mə bī ka w̄a waa ghu aa. ⁶ Nī s̄à'à m̄ə m̄isa'a nī b̄ə bīi innù j̄yaa i tsin̄ə aa, n̄n̄j̄ n̄ǵi' a nu bo, n̄zwitə nī b̄ə t̄i n̄j̄i', kaa bo wa'a waa kwe'è.

Ntswà n̄t̄i bo n̄ka n̄tsà'atə Nwī

⁷ Nì ka ntswa mîntîi muu mbâ bilîm mbâ, ñywe'e a njwi yîi mæ Mmà'ambi à ka yî bú zî aà. Nî yê àjànj yîi mæ ngànglîgè mînsòò a tswa ntîi yi nyu'utè nî mæ tá ñsye ghîrè mîji kò'ò aà. Ntswa nî ntîi yi mbe nî noò ñtsú mbènjè bo bi noò ñtsyâbèè tá fù'ù mîji myá.

⁸ A ku'unè mæ tá nî ka ñkîi ntswa mîntîi muu. Nî tswa abiintîi yu tá à tînsè ñlonj mæ noò ñzi Mmà'ambi yi'inè à kòòntè mæ aà.

⁹ Nî tsuu ghuu nî bù nî bù kî ghàantè mbâ bilîm bâ, tá tá Nwîngònj à tsuu isa'a a nu bù ló ñînjè. Wa ñgàng nsa'a mîsa'a wa à kòòntè mæ, wa à tètè a ntsundâ.

¹⁰ Bilîm mbâ, nî ka ñwa'atè ngàngtoo Nwî jya jîi mæ i le si ghàà nî ñkûm Mmà'ambi aà. Nî logè waa tsi'î tsó àlènsè bê bîi mæ bi tswa ntîi waa a noò ñgi'i aà. ¹¹ Bî'inè yè mæ Nwî à le ñniñ mbòòò a nu bo aa ajànj yîi mæ bi le ntswe nî àtàngentîi aà. Nî yu'u nî ànnù ñlonjè àtàngentîi Hiob. Nî kî nzi ajànjè àfù'ù yîi mæ à le tî bè nî a ñjim Nwî à fa ghu mbo aà. Tsi'î ànnù ñînjkojè, Mmà'ambi a yu'u ñiyè'è nî bè, ñko nî mîlînjè bè bi.

¹² A mbú ñghèè ghu bilîm bâ, ma ànnù à nî mæ, nî tsuu kî kàà. Nî tsuu aburè, kè nsyè, kè ayòò tsu kî lógè kàà ghu. Nî ghîrè tá ñînjè ghùù à bè ñînjè, tá ñganjè ghùù à kî mbè ñganj tá tá Nwî à tsuu isa'a a nu bú ló ñniñjè.

Ntsà'atè Nwî nî àbîintîi

¹³ Nù tsù a tîtîi bù à tswe a mûm ñgi'i aa è? A ku'unè mæ tá à ka ntsa'atè Nwî. Nù tsù a tîtîi bù a doritè aa è? A ku'unè mæ tá à ka nyèè ñkòò ñgha'asè nî Nwî ghu. ¹⁴ Nù tsù à tswe a tîtîi bù yîi mæ a ghòò aa è? Tá à too ñkîi a mbo bilîi bi ndânwî tá bi zi ntsà'atè Nwî ghu atu, ñyo'ò yi nî mîghurè nî ñkûm Mma'ambi. ¹⁵ Atsà'atè ma yú mæ bi tsa'atè nî àbîintîi a ka ghùrè ñú ñighòò wa. Tá Mma'ambi à bu mfa ntswèntîi yî fu ghu mbô, bèe a bè yîi mæ à fànsè ànnù boñ Nwî à ka lî'inè ñbî yi. ¹⁶ Ma mùu ajànj nî ka mbîi ifànsènnù juu bu nî bù, ñka ntsa'atè nî Nwî a atu bù nî bù. Tá tá mîghòò muu mî ka mfwtè. Atsà'atè Nwî ñú yîi mæ ànnù yi a tsinè aa a tswe nî mîdàdà'á mî wè.

¹⁷ Elijah à le mbaa ñkî mbè ñûmîsònj tsó bî'inè. A le ntsà'atè Nwî tsi'î nî ntîi yi ntsîm mæ tá mbènj tsuu loo. Kaa mbènj i wa'à kî ñloo a ala'a a atú ñlòò jî tarè nî àtîi. ¹⁸ ñlòò majya i jya mæ a bú ntsà'atè Nwî fu, mbènj i swî'inè a aburè ñghîrè mîji bù ñkò'ò fu a nsyè.

¹⁹ Bilîm mbâ, mbè ñú yî mò'ò a tîtîi bù a fà'à mánji ànnù ñînjkojè bèe ñú mò'ò a bú ñswunjtè yi mbîi nî ghu fu, ²⁰ tá nî zi mæ ñú yîi mæ à ghîrè ñgàngghîrè ñnnù jî bi a ma'atè ñnnù jî bî jî jya aa, à yweensè ntîi yi a ntsú ñiwò, ñghîrè bi lî'inè ifànsènnù jî ghà'atè.

Aḡwà'ànè PETA yi ntsyàmbii

NJI'INNŪ AḡWÀ'ANƏ YŪ

A aḡwà'ànə yŷ aa a le ḡwà'ànə Peta ḡḡaḡtoò Yesu Kristo. Peta à le mbə ñdii ñdānwī yīi mə à le mbə “ayəfə nī ḡḡi' i ya mə Kristo à le nyə aà” (5.1). A le ḡwà'ànə aa a noò yīi mə à le ntswe a Roma bo Mark aà (5.13). A le ḡwà'ànə aa a mbo bɔɔ bi Kristo bii mə bi le njà' à waa bi tswé mbù' u itoo jii mə baRoma le si bu' utə a Asia yī ḡkə' ètə aà (1.1). Peta à le ḡwà'ànə aḡwà'ànə ma yŷ aa a nlə' otə mīntii mi bīKrisən bii mə bi le si yə ḡḡi' i a itoo jii bə le njà' à waa bi tswé ghu aà. Bi le si tso' o nī àkorə yaa nlonḡ aa àbiintii yaa; ma mùu ajāḡ Peta a tigə ñdiintə nī waa mə tá bo tsuu ló kaa i wə. A le ḡḡi' i ḡwà' anə aa a ndi' itə bilii bi ndānwī tso yu, (5.1-4) ñdi' i nī mə à le lɔḡə ifà' à wa mə Mmà' àmbi à le mfa ghu mbo mə à ka nje' e bɔɔ bi mbīnjərə bi aa (Jɔn 21.15-18) nī ñtīi yī tsiimə.

Ḥnnū jii mə Peta à ḡwà' anə aa i di' i nī mə à le nanşə ntswe bo Kristo, a kī ḡwà' anə aa innū jii mə yumbɔḡ à le nywe' etə, nlonḡ mə à le ḡḡi' i nanşə nyə ḡḡi' i, nyi kī ḡkwə ghu mum a ḡḡa' asə Nwī nī ñiwò nī tsi' i wa ajāḡ mə Yesu à le ḡkə' ènə ghu mbo wa noò mə à le mfa ifà' a ghu mbo mə à ka nje' e mbīnjərə bi aa (Jɔn 21.19).

Peta a swonḡ nī mə tá bo tsuu kī jəḡḡə a nī ḡḡi' i yīi bo yə aà. Tá bo tsuu i kī wa' a nī mə aa annū akə le (4.12), nlonḡ mə mbuu ikwà' anə jya jii i tsi' i nī waa laa, i ywe' etə aà àbiintii yaa yīi mə à nī ayoo atīndūu, i ḡḡi' è tá à ku' usə ḡkwə, tá bŷ ḡḡi' è baa ḡḡa' asə Nwī (1.6-7). Nswonḡ nī mə wa Kristo à le nyə ḡḡi' i aa mə yu di' i alənsə a mbo bo mə tá bo tigə nyonḡ nī ibù' u mikòrə jī (2.21) ḡka ndoritə mə bo tswé nī àbwarə a nyə ḡḡi' i yīi mə Kristo à le yə aà (4.13). Tá bo ka nīḡ innū tsiim jii mə i yə nī waa aa, bo bi jii mə i tsi' i waa aa, a mbo Nwī yīi mə a ləntə nī waa laa (4.19; 5.7). Nŷ a bə yə ḡḡi' i boḡ à kəntə ḡḡi' è ibi (4.1). Bo bə bɔɔ yətə ḡḡi' i boḡ Nwī à ka ḡḡi' è ibɔḡ a nu bo tá bo bu nti (5.10). Tso mə bo yə ḡḡi' i laa aa, bo ka yī kii kuu a mbum nīḡa' a nī Kristo (4.13-14).

Peta à le nanşə di' i a mbo biKrisən a bə bii mə bo nī bu aà: Bo nī aa bə bi Nwī, átoó yīi mə a laa māḡşə aa, ḡḡi' i mbə ḡḡaḡmà' a Nwī. ḡḡi' i nswonḡ ḡḡi' i annū yīi mə bo tswe ghu fāa mbi aà: Nwī à tso' o waa nləə fāa mbi aa mə tá bo ḡka ḡḡa' asə nīi, ḡkə' ènə nī innŷtsyámbo jii mə a ḡḡi' è aà (2.9), ḡkii ḡḡi' è nī ibɔḡ (3.9,13), nliwī' a a mbum àkòḡḡə, nlonḡ mə àkòḡḡə a kusə innū jī bi jī ḡḡa' àtə aà (4.8). Tá bo tswe fāa mbi tso bə bi Nwī, nyə nī mə bo laa māḡşə tso Nwī yumbɔḡ (1.15,16) ñzi nī mə bo bə aa bigii, mbə batoo ghu (2.11), nlonḡ mə ala' a yaa a tswe aa a aburə aà.

Bi yatə aḡwà'ànə yŷ aa laa:

1. Nji'innū aḡwà'ànə yuà 1.1-2
2. Awa'atə nlonḡ annū ajāḡ mə Nwī a yweensə bə aà 1.3-12
3. Adi'itə nlonḡ annū ntswəntii yīi i laa aà 1.13—2.10
4. Ajāḡ mə biKrisən tswe nī ntswe a noò yīi ḡḡi' i i yə waa aà 2.11—4.19
5. Ajāḡ mə biKrisən bi sigisə mibimīnū myaa a nsye mfà' a aà 5.1-11
6. Ḥnnū jii mə Peta à le nswonḡ a nliwī' isə aà 3.12-15

Ats'atə Peta a mbə ḡḡhətə

¹ Aḡwà'ànə yŷ a lo aa a mbo Peta yīi mə à nī ḡḡaḡtoò Yesu Kristo aa, ḡḡḡe a nī a mbo bɔɔ bi Kristo bii mə bi ja' a waa a itoo itoo bo tswé tso batoo a ala' a Pontus, Galatia, Cappadocia, Asia, bo bi Bithynia aà. ² A bə bə bii mə Nwīḡḡḡḡ Tá à tso' o waa, nyarə nləə nī bi a nzi yu, Azwī Nwī a si' i bi laa, mə tá bo ka nyu' unə Kristo tá bi kī nyantə aləə yī a nu bo. Tá ibɔḡ Nwī nī mbɔɔnə Nwī i tswe a nu bù nliu.

Nkà' a yīi i tswen ñtīi, bo be aà

³ Bi' inə ka ḡḡa' asə Nwīḡḡḡḡ, Ta bi Mmà' àmbi yī' inə Yesu Kristo. Ntsya a nīḡḡ ḡko mīlīḡḡə yī yī ḡwə bi bù mə ḡḡwe yī' inə bi' inə tigə mbə nī ntswəntii yī mfi, a nīḡḡ ajāḡ yīi mə Kristo à le nyweenə nī ñiwò aà. Ma yŷ a tigə ḡḡi' è mə tá bi' inə ka mbə nī ḡkà' á Nwī kaa wa' à kaà kə ḡḡi' è; ⁴ mbə nī a ḡkwərə njoo jii mə kaa mbə kī' i bi' i, kaa bi kī' i ḡḡi' i ghu ta, kaa jī wa' à kii ḡkwī' inə, jii bi ləə a aburə a mbo bù aà, ⁵ bù bii Nwī a bə nī mīdà' á mi ntsya a nīḡḡ àbiintii yuu mə annū ajāḡə à ka yweensə ghuu aa, tá à yī mfi' è bi nanşə nyə wa noò nliwī' i ḡḡimə.

⁶ Nī ka ndoritə nlonḡ ma yŷ ka mə a nī mú àtīi noò nī ka yə ḡḡi' i nlonḡ mbuu ikwà' anə jii i ka kī tsi' i ghuu, ⁷ a nywe' etə a nyə mə àbiintii yuu aa yī annū nīḡḡḡḡ le. Tsi' i àtīi

gold yii mə mbə bi tã ñgi' i ghuu aa, bi yweètə a ni mɔ'ɔ, baa kii ywe'etə abiintii yuu yii a baɲnə ntinsə ñtsya gold aa ni mɔ'ɔ, tã bæ mə a tsya, bi fa aghu'usə ni nigha'a ni aghum a mbo Nwĩ, wa njwi yii mə bi ka yi ñi' i Yesu tã à laa aà. ⁸ Ka mə ni bürə ti yi yə aa, ni kəɲə yi, ka mə ni si nii yə aa ni ñniɲ ntii ghuu ghu nu ñkii ndoritə ni mbuu nidorə yi wə yii mə kaa mbə ntsu' u w'ə swonə. ⁹ Ni nanşə ndoritə aa nlonj mə ni kwèrə ìlonj ghuu nyoɲ aa njim àbiintii yuu.

¹⁰ Ngəɲntoo Nwĩ jii mə i le ñkè'ènə mə ìbɔɲ Nwĩ yii mə à ni ghuu i zi aa, bo le si nanşə nloo mbetə ni innu nlonj annu nyweenə ma yu; ¹¹ bo le si betə ni ñu yii mə, kə noo yii mə Azwĩ Kristo a le ndi' i a mĩntii bo mə à ka yi yə ñgi' i i yi ki tswə ni nigha'a nii ni yonj ghu aà. ¹² Bi le ñghirə a laa a mbo bo mə kaa bo le ñki' i aa a mbo atu mbĩnũ yaa fa' à, bo le si bəɲnə mfa' a aa a mbo bu. Bi le nzi ni ñtoo yi ñsiginə ya aa a mbbo bu ñtsya a njim Azwĩ Nwĩ yii mə a lo a aburə nsigə aa, a bə innu jii mə baangel bi le si yə'ètə a nzi tã à laa.

B'i' inə ka nzi akorə nizi tã à ku' unə a mbo Nwiŋgɔɲə

¹³ Tã ni tanjə mĩntii muu, ntswe ni àlaa atu, nnanşə nte' e atũ yuu tsim a ni ìbɔɲ Nwĩ yii mə ni bə aa, mə i ka yi zi wa noo yii mə Yesu Kristo à ka yi bu fə' e zi aà. ¹⁴ Tsó bɔɔ bi ayu' unə, ni tsuu mǎ' atə ibiĩnũ ghuu tã innu jii mə ibiĩnũ ghuu i yə'ètə aa tã i ka ntsyasə ni ghuu tsi' i tsó aɲɲ mə ni le ntswe ni bi' bũ' u a mbii aà. ¹⁵ Lá tã ni ki nlaa a ni ñgɔɲ innu tsim jii mə ni ghirə aà, tsi' i tsó mə yu wa yii mə à le ntwonj ghuu à láa aà. ¹⁶ A aɲɲ mə aɲwǎ' anə Nwĩ a swon aà, mə, "Ni laa tsi' i tsó aɲɲ mə mē ki nlaa aà." ¹⁷ Tsó mə ni twonj ni Nwĩ ni Taà ghũũ a noo yii mə ni tsǎ' atə Nwĩ aà, a bə yu wa yii mə a lentə innu bə kaa ñki' i ni njim ñu bii, nyoɲ aa bə ni miǵhirinə mĩ innu myaa aa, tã ni ka nzi akorə nizi yuu ni nibɔ' ɔ, a ni noo ñtsim yii mə ni tswə a itoo dǎɲə aà. ¹⁸ Ni zi mə bi le ntsu' u atũ yuu a ni innu adǎɲə dǎɲə jii mə ni le nlogə a nu bitaà buu aa, kaa à le ñki' i aa ni njoo jii mə ji bi' i tsi' i tsó atii silba kə gold aa bə. ¹⁹ Bi le mbəɲnə ntsu' u atũ yuu aa ni àləə tĩndũũ Kristo ya, tsi' i tsó yi mũ mbĩnɲarə ti àl' ɔ kə àbà. ²⁰ Nwiŋgɔɲ à le ntsɔ' ɔ yi nləə mbɔɲ tã bi nanşə mbi yu. Lá bi kii ndi' i yi a ni njwi nlwĩ' injim jũ mbi' i nǵaa yũ. ²¹ Ntsya ghu njim, ni ləə ñti' ghu a nu Nwĩ, yii mə à le nyweense yu ni ñwə, mfa nigha' a ghu mbo mə tã àbiintii yuu, ni mbé yũ, tã i tswə a mum Nwĩ.

²² Tsi' i tsó aɲɲ mə ni si' i mə mĩntii muu ni laa, nyoɲə a aɲɲə mə ni yu' unə annu nĩɲkoɲ aa, ñki ntswe ni àkɔɲnə annu nĩɲkoɲ a nu biĩm buu aa, tã ni nanşə ntswe ni àkɔɲnə a nu bu ni bũ yii mə a fə' e aa mĩm ñti' bu. ²³ Bi bũ mə njwe ghuu ni tigə bə bi fii, kaa ñki' i aa ni ayoo ñgwè' è yii mə mbə a bwé aa bə, mbəɲnə mbə aa a ni ayoo ñgwè' è yii mə kaa mbə a ki' i bwé aà, ntsya aa a njim nighaa ni Nwĩ nii ni tswə ntii ñki nlwĩ' i nĩɲkoɲ aà. ²⁴ Nlonj mə,

"Njyǎnũ ñtsim i bə aa tsi' i tsó ñgèè,

nigha' a ni ni tsim ni kĩ mbə aa tsi' i tsó ìbwĩ' i nǵèè.

Ñgèè ya i yi mbɔrə aa, ìbwĩ' i nǵèè jya i wokè yu.

²⁵ Lá nighaa ni Mmǎ' ambi ni lwĩ' i nĩɲkoɲə."

Nighaa ma nya a bə ñtoo yi ñsiginə ya mə bi le nswonjə a mbo bu aà.

2

Ñgɔ' ɔ ya yii i tswə ntii aa bo bi àtoo yii a laa mǎnsə aà

¹ Tsó mə a bə laa, tã ni me' e ñgɔɲ innu abi' i ntii tsim bo bi innu mbwe' esə tsim, ni àbagilə ni aghè' onə bo bi ñgɔɲ innu ntã ñgi' i a ni ìkum bə tsim. ² Tã ni bə tsi' i tsó bɔɔ bi bɔrə ñka nyə' etə nibii ni Azwĩ nii kaa bi si forinə aa tã ni kwetə ghuu ni ñkwe ñkɔ' ɔ nyweenə, ³ nlonj mə ni ywe'ètə mə abɔɲəntii Mmǎ' ambi aà.

⁴ Ni zi ghu mbɔ, a mbo ñgɔ' ɔ ya mə i tswə ntii, mə bə le ntuu, lá Nwiŋgɔɲ a bəɲnə ñtsɔ' ɔ ni yi àtĩndũũ a mbo yu aà. ⁵ Tã ni kii mbə tsi' i tsó ñgɔ' ɔ jii mə i tswə ntii bi bɔɔ ni ghuu ni ndá Azwĩ mə tã ni tswə a ni àtu ifá' a mmǎ' a Nwĩ yii a laa mǎnsə aa tã ki fa ni njoo mmǎ' anwĩ azwĩ jii mə Nwiŋgɔɲ a beentə ntsya njim Yesu Kristo aà. ⁶ Nlonj mə a tswə a mĩm aɲwǎ' anə Nwĩ mə,

"Mə tsɔ' ɔ mə ñgɔ' ɔ àtĩndũũ yi aɲanə

yii mə mə bɔɔ a ni ñgɔ' ɔ ni' buu ni ndá Zion,

tã tã ñu ñtsim yii à niɲ ntii yi ghu nu aa

tã à tsuu ni àdĩrətu tswə."

⁷ A mbo bu bii mə ni bii aa à ni ñgɔ' ɔ àtĩndũũ, lá à mbo bə bii mə kaa bi si bii aa,

"Ñgɔ' ɔ ya mə bi bɔɔ bi nda le ntuu aa,

i bũ mə ñtigə mbə ñgɔ' ɔ ni' buu ni ndá"

⁸ ŋki mbə,

“ŋgò'ò mə ì ka ghìrə tá bə kwantə ghu,
mbə alánsə ŋgò'ò mə ì ka ghìrə waa mə bo wo.”

Bo kwantə aa nlonj mə kaa bo si nighàà ni Nwí yu'unə aa. A bə àjàn mə Nwí à le nte'e ntsò'ò nləə aa.

⁹ Lá nì ní ŋgwè'è yíi mə Nwí à tsò'ò, mbə ŋgǎnmà'a Nwí, Nwí yíi à ni Mfò aa, mbə atoo yíi mə a laa mǎnsə, mbə bə bi Nwí yumbonj, mə tá nì ka ŋkə'enə innú atsyámbo jii mə a ghìrə. Mbə yu wa yíi mə à le ntwonjə ghuu mfi'isə a múm itugə, nzi ni bù a múm ŋká'à yíi mə ì tsya mbo aa. ¹⁰ A le mbə a noò yí mò'ò aa kaa nì wa'à bə bi tsu bə, lá tsítsónj ni nì bə bi Nwí, maà noò, kaa nì wa'à ní ŋko mǎlɛnə Nwí tswé, la tsítsónj nì tswé ni ŋko mǎlɛnə yí.

Ibù'ù Nwí,

¹¹ Bǎlɛm bá bii mə kònjə aa, tsi'í tsò bígǎ fǎa mbi, tsi'í tsò bə bii mə bi tswé atoo dǎnɛnə aa, tá nì ka ŋkhə innú jya jii nɔyǎnu yə'ətə, jii mə ì mǎ'a ntsò bo bi mǎntii muu aa, ¹² Tá nì tswa akòrə nizi yuu yí siginə a titii bi tì zì Nwí, tà bɛɛ bo ti ghàa ì swonjə ni mə ni ghìrə innú jì bi, bonj bo ka yə innú jì siginə jya mə ni ghìrə aa, ì yí tigə ki gha'asə Nwí wa Njwí ntsò'òtə mǎsa'a.

¹³ Nlonj ŋkwi atu Mmà'ambi, nì ka nyu'unə bə bitsim bii bi ləə mə bi ka nsa'a ghuu aa; kə a bə Kaisa yíi à kò'ò ntsirə aa, ¹⁴ kə bígúmnàà bii mə à too mə tá bo ka nɛn njo a abáa bə bii bi fǎnsə innú aa, mbanjə mbeentə ní bə bii mə bi ghìrə innú jii ì ku'unə aa. ¹⁵ Nlonj mə à ní ŋkònjə Nwí mə tá nì ka ŋghìrə innú jii ì tsinə aa, tá kutə mǎntsu mǎ ijɛntə bə bii mə à ni bibu'u aa. ¹⁶ Tá akòrə nizi yuu à bə yí bə bii kaa bi si waa ni mǎnkɛrə mǎ tsu kwərə. Lá nì tsuu annú ajǎn yíi mə ni karə ní átú yuu aa, ì lögə ì līgə ní ilərə ì tsyá ghu a ŋghìrə innú jì bi. Tá akòrə nizi yuu tá bə yí ŋgǎnfà'à Nwí ¹⁷ Tá nì ka ntwonj ikum a nu nù ntsim, ŋka ŋkɔnjə ni bǎlɛm buu bii mə bu bo bii Nwí aa, ŋka mbo'ò ni Nwí, ŋka ntwonjə ni ikum a nu Kaisa.

Alənsə ŋgi'ì Kristo

¹⁸ ŋgǎnfà'à tá nì nanjə ŋka nyu'unə bità bi afà'à buu bitsim, ntwonjə ní ikum a nu bo, tá tsuu bə aa tsi'í a mbo bya mə bi di'ì abònjəntii ŋki mbonə ni a nu bù aa. Tá nì kii nyu'unə ní bya bii mə bi tsə'ə aa. ¹⁹ Nwíngónj à ka ki beentə aa nù yíi mə mbə a yu'ù nɔyǎnə nlonj ŋgi'ì yíi ì kuu ghu nu ti ghə à fǎnsə ànnú aa, nlonj mə à zì ànnú yíi mə Nwíngónj a lòò aa, a laa. ²⁰ Mbə a kwetə gho aa nì akə mə mbə ò fǎnsə annú baa ŋghɔò nòò ò kwərə ní àtǎnjəntii aa ɛ? Lá mbə ò banjə ŋghìrə annú yíi a ku'unə, bi nɛn ŋgi'ì a nu wə nlonj annú mə ya, ò kwərə ní àtǎnjəntii bonj Nwíngónj à ka beentə ghò. ²¹ Nlonj mə Nwíngónj à le ntwonjə ghuu aa a ní àjànə annú yuà, àjàn yíi mə Kristo à le nyə ŋgi'ì a atu bù aa, à le ndi'ì aa alənsə mə ní tigə nyonjə ní ibù'ù mikòrə jì. ²² Kaa à le ŋki'ì annú tsu fǎnsə, kaa ànnú mbwə'esə yí tsu a wa'à ghu ntsu kə mfe'e. ²³ Nòò yíi mə bi le si bəgítə yí aa, kaa à le ŋki'ì mbəgítə yí tsu kwi'inə, nòò yíi à le si yə ŋgi'ì aa, kaa ŋki'ì bə kə ŋka'atə. A le mbǎnjə nɛnɛn nti yí bə a nu yu wa yíi mə a ləntə innú bə ì tsinə aa. ²⁴ Kristo yu mbonj à le mbə'e innú jì bi j'i'inə a ibii nu yu a ati bǎnjə bǎnjə, mə bi'inə kwo a múm innú jì bi, mbanjə ntswe nti a ŋka ŋghìrə innú jì tsinə. Ajǎnjə mə bi le nɛn ila'a ghu nu aa, bi le mbǎnjə ŋghurə aa ghuu. ²⁵ Nlonj mə ní le mbə aa tsi'í tsò mbinjərə jii ì ləè mbwə, tsítsónj nì bù mə mbii fu a mbò Ntsèmbi, bo bi a mbo yu wa yíi mə a bə mǎntii muu aa.

3

A bonj mə bǎngyè ka nyu'unə bilòò byaa, tá mbǎnjə ka ŋkɔnj bǎngyè byaa

¹ Tsi'í maa ajǎn a bonj mə bù bǎngyè ka nyu'unə bilòò buu, tà bɛɛ mə ní mò'ò bi tuu ni nighàà ni Nwí yu'unə nì kwərə waa nzi ni bu a mbo Kristo, tsi'í tì nighàà ni ntsu, tá à banjə bə aa bə a nɛm akòrə nizi bǎngyè byaa, ² a ajǎn mə bi yə ajǎn yíi mə ni bɔ'otə ní waa, akòrə nizi yuu a kǎ nlaa aa. ³ Nì tsuu ghìrə mə nìbònjə nuu bə bə nii mə ni kù'usə bə ní njoò jii ì ló a abɛɛ, a ajǎnjə mə ní ba'a ní inònj itú yuu, ŋkii ŋwə'e ní njoò jii mə ni nanjə ni itii gold, kə ŋwə'e nàa itsə'è jì siginə. ⁴ Tá nìbònjə nuu banjə bə bə nya nli mə ní ləontə a mum mǎntii bù, mbə ntsòndòrə ayoo wa yíi mə kaa à si nii bwə, mə ní azwí yí bònə kaa ŋki'ì nii ghàa, yíi mə a nsi mi'ì Nwí, à ní àyoo àtǎndùu aa. ⁵ Aà ajǎn yíi mə bǎngyè bii mə bi le nlaa mǎnsə, mbə ní innú jii mə Nwíngónj à le ŋká'à a mbo bo, bi le si di'ì nìbònjə nyaa a nɛm ajǎnjə mə bo le si bəntə nyu'unə ni bilòò byaa aa. ⁶ Tsi'í tsò ajǎn mə Sarah à le si yu'unə ndoò yí Abraham, ntwonjə nii a ní taà aa. Nì zì mə ní laa

ntigø mbə boð bi tsitsɔŋə, mə mbə nɪ ka ŋghirə annu yīi mə a tsinə aa, ntsuu ki mə'atə mə tā annu tsu ka mbosə ghuu.

⁷ Tsi'i maa ajən a boŋ mə tā bu biloo ka nlentə bəŋgyɛ buu ni mənji yīi à kù'ùnə aa, ŋkii mbə'otə nɪ waa nzi nɪ mə bo laa mborə ntsya ghuu, ŋki nzi nɪ mə Nwɪ à fā ìbɔŋə yi wa mə à nɪ ntswəntii aa a mbo bu bo bətsimə. Nɪ ka ŋghirə ma mūu ajən tā annu tsu tsuu atsə'atə Nwɪ yuu lɔ kɪŋə.

Nyø ŋgi'i nlon mighirənə mi innu mɪ siginə

⁸ A nlwɪ'isə, tā bu bətsim nɪ boonsə ghuu ntswe nɪ əzwɪ yɪ fūurə, ŋka ŋko nɪ mɪlɪŋnə ghūu bu nɪ bu, ntswe nɪ əkɔŋnə bilim, nɪ ntii yɪ bɔnə, n̄sigisə nɪ mibɪ mɪ nū muu a n̄syə a nɪ imɔɔntə juu. ⁹ Nɪ tsuu annu yɪ bi a atu annu yɪ bi i kwɪ'inə, ntsuu mbəgɪtə a atu m̄bəgɪtə kwɪ'inə. Nɪ bəŋnə ŋka ŋkwɪ'inə bə nɪ m̄bɔɔnə, nlon mə Nwɪŋgɔŋ à le ntwonə ghuu aa mə nɪ ka nniŋ mbɔɔnə a nɪ bə tā tā yu kii niŋə nɪ m̄bɔɔnə a nu bu. ¹⁰ Nlon mə, "Nū yīi mə a kɔŋə ntswəntii aa,

i kii yə m̄itugə mi njwi m̄i siginə aa,

tā a ka ntswa aləð yɪ ntsuu innu jɪ bi ki swonə,
ntsuu innu kii ki tswɛɛ.

¹¹ Tā à bəŋkə yɪ, mma'atə innu jɪ bi,

ŋka ŋghirə innu jii mə i tsinə aa;

ŋka n̄lɔɔ mbɔɔnə nɪ ntii yɪ tsim n̄lwi'ɪ ghu.

¹² Nlon mə Mmà'ambi a ləŋtə bə bii mə annu yaa a tsinə aa,
nyu'u nɪ nyə'ə nyaa;

m̄furə nɪ n̄sɪ yɪ a nu bə bii bi ghirə innu jɪ bi aa."

¹³ Nū yīi mə mbə a ləənsə ghuu aa à n̄ wə, mə mbə nɪ ka nan̄sə ŋkɔŋə a ŋghirə innu jɪ siginə aa ɛ? ¹⁴ Lā nɪ laa tɛ'ɛ bə ki yə ŋgi'i nlon ŋkwɪtu annu yīi mə a tsinə aa, boŋ nɪ ka yɪ kwɛrə mbɔɔnə. Nɪ tsuu a waa ki bə'ɔ, ntsuu kii ki tsiginə. ¹⁵ Lā a m̄m̄ ntii bu nɪ ka bə'ɔ nɪ Kristo tsi'i tsə Mmà'ambi, nɪ ka ntəŋtə nū yūu a ŋgɔŋ b̄inɔð b̄itsim a m̄fā əkwɪ'i a mbo nū n̄tsim yīi mə a lɔð mə yu betə ghuu nɪ annu nlon annu ya yīi mə nɪ bə a m̄m̄ m̄intii bu aa. Nɪ ti fa əkwɪ'i ya, nɪ k̄a m̄bɔnə mbə'otə n̄ waa. ¹⁶ Nɪ ghirə tā ntii ghuu laa tā bɛɛ bi ti bəgɪtə ghuu, bə bya bii bi swonə innu jɪ bi mbi'i əkɔrə nizɪ yuu yɪ siginə tsə ŋgəŋyɔŋ Kristo aa, bo bəŋnə ntswe nɪ ədirət̄u. ¹⁷ Nlon mə a bɔŋtə a nyə ŋgi'i nlon annu yīi a tsinə aa, mə mbə a bə ŋkɔŋə Nwɪ, n̄tsyatə ŋghirə ìbɪ.

¹⁸ Nlon mə Kristo à le mbaa ŋki ŋkwo mbi'i innu jɪ bi ŋgā yɪ m̄fūurə, yu wa yīi mə innu jɪ i tsinə aa, a kwo a atu bə bii kaa innu jya i sɪ tsinə aa, mə mbə yu zɪ nɪ b̄i'inə a mbo Nwɪ. Bɪ zwitə yɪ a nɪ n̄jyānu a bəŋnə ntswe nɪ n̄tsɛnt̄i a m̄m̄ əzwɪ. ¹⁹ A m̄m̄ əzwɪ à le ŋghɛɛ n̄swonə annu Nwɪ a mbo izwɪ jii i le ntswe a atsən aa, ²⁰ m̄bə izwɪ jii mə kaa i le k̄i'ɪ nɪ Nwɪ yu'unə, wa noð yīi mə Nwɪ à le ntswa ntii yɪ nyu'utə, wa ŋgū'u Noa, wa noð yīi mə Noa à le sɪ kɔɔ abən ya, mə mb̄umtə bə, mbə bə bi n̄fwaa, bi le nyweensə waa, ntsya a n̄jim ŋki aa. ²¹ Annu m̄murə bə a ŋki, yīi mə à nɪ finə annu ma yū aa, a yweensə ghuu tsitsɔŋə, kaa ŋki'i aa əyoo yīi a fi'i nsɪŋ a ìb̄inu bə, m̄bəŋnə mbə aa nyə'ə a mbo Nwɪ nlonə aláa ntii, ntsya a n̄jim annu nyweenə n̄wɔ Kristo ²² yīi mə à k̄ɔ'ɔ mə ŋghɛɛ a aburə, ntigə ntswe a mb̄ɛɛ n̄kwɛɛ Nwɪ nɪ mə'ə bo bi baangel nɪ ŋgəŋs'a aburə bo bi idə'a tsim jii i tswə a n̄ji'i m̄ikɔrə yu aa.

4

Kwensə a m̄m̄ n̄tswəntii bə bii bi bii Kristo aa

¹ Tsə mə Kristo à le nyə ŋgi'i a m̄m̄ n̄jyānu aa, tā nɪ kii ŋwa'atə nɪ ma yū annu tā à ka m̄fā m̄itii a mbo bu nlon mə nū yīi mə à yə mə ŋgi'i a m̄m̄ n̄jyānu aa, à mə'atə mə innu jɪ b̄i. ² Ma mūu ajən kaa a wa'ə bu ŋka ntswe nɪ əb̄ugə noð yīi mə à tswə a m̄m̄ n̄jyānu aa nyə'ətə nɪ bə innu jii mə ŋumisɔŋ a lɔð aa, m̄bəŋnə ŋka nyə'ətə bə innu jii mə Nwɪŋgɔŋ a lɔð aa. ³ Nɪ ma'atə innu jya mə nɪ le sɪ ghirə a mb̄ii aa, a bə innu jii mə b̄itzi Nwɪ le sɪ ghirə aa, ntswe nɪ n̄tswəntii yāa a m̄m̄ ìbuurə innu, bo bi innu jii mə n̄jyānu i yə'ətə aa, mə bə innu nno mbaanə, mbə innu atsūurə, annu ntii a n̄ji, bo bi annu m̄m̄i m̄ikobə yīi mə a fwe aa. Wa noð wa mə nɪ le ntswe a m̄m̄ innu ma jū aa à kù'ù mə! ⁴ A gha'a waa tsitsɔŋ a ajən yīi mə kaa nɪ sɪ bu m̄boonsə bu bo a ŋghirə innu naa jii mə bə t̄i ghu kaa wa'a nɪ ìb̄i nū waa tswā aa, ntigə mbəgɪtə nɪ ghuu. ⁵ Lā tā bo zɪ mə bo ka yɪ fa əkwɪ'i n̄ighāa nlon ŋgāa yāa a n̄si mi'i yu wa yīi mə à t̄əŋtə mə yu ka yɪ sa'a bə b̄itii bo bi b̄ikú aa. ⁶ A nɪ n̄ji'i annu yīi mə bi le ŋki nswonə n̄toɔ yɪ n̄siginə ya, n̄swonə ŋki nswonə a mbo b̄iku aa, nlon mə, ka mə bi le nsa'a waa a m̄m̄ n̄jyānu tsi'i tsə bə aa, tā bo tigə ntswe a m̄m̄ əzwɪ tsi'i tsə Nwɪ.

B'i'inè aa mfa'a ni mìtèhñè mi Nwì sigìnè

⁷ Wa nòò mímè ñjooò tsìm à tigə a abó. A ku'unə mə tá nì tswə ní àlàa atu, ntsuu ki tsa'a tá zi ajàñə mə mbə ní ká ñtsa'atə Nwì. ⁸ Annù yì wè yìi mə a tswə ghuu aa a bə mə, tá nì tswə ní àkòññè ti mè a nu bù nì bù, ñloñ mə àkòññè a kusə ñnnù jì bi jì ghà'atə. ⁹ Nì ka ñkwərə biğì a mìla'a bù, ti ka nnuurikə ghuu bu nì bù. ¹⁰ Nì logə mìtəhñə mya mii mə Nwì à fa a mbo bù a a tu nì atu aa, ñka mfa'a nì mu a ñkwetə bù nì bù tsi'í tsó bə bìi mə bi nanşə nłəñtə ní ñjoo jii mə Nwì à fa a mbo bo tsi'í mbuu mbuu nì ìbòñ yì aa. ¹¹ Nù yìi mə a swonñ annù Nwì aa, tá à ka nswonñ annù yìi mə à kwèrə a mbo Nwì aa. Nù yìi mə a fà' à aa tá à ka mfa'a nì mìtì mii mə Nwìhñəñ a fa aa. Tá a ní ñgòñ ñnnù tsìm, tá ñigha'aa ghəe a mbo Nwìhñəñ ñtsya a ñjim Yesu Kristo yìi mə ñigha'a nì tsìm bo bì mìdà' à mi tsìm, à nì mi nlwì'ì ññkonñ aa. Amen.

Annù nyə ñgi'ì tsó mu Kristo

¹² Bìlím bà, tá annù tsuu ghuu ki tsyá a nì mbuu ikwà'ànə jì tii jii i kuu a nu bù aa tsi'í tsó à ní annù yì fii mə a fè'è a nu bù. ¹³ Nì bañnə ñka ndoritə doritə tsó ajàñə mə nì tswə nì àbwarə a mùm ñgi'ì Kristo aa mə mbə ní yì ñki ntswe nì nìdorə ñka ndoritə wa noò mə à ka yì zì a mum ñigha'a yu aa. ¹⁴ Mbə bi ka mbəgitə ghuu ñloñ ikum Kristo, boñ mbəonə i tswə a nu bù ñloñ mə àzwi ñigha'a ya mə nì Azwì Nwìhñəñ aa a tswə a nu bù. ¹⁵ Lá tá nù nìbù ghùù à tsuu ñgi'ì ló ki yə ñloñ mə à ní nù ñzwi'tə bə, kə ñyèrə, kə ñgàñfànə, kə nù yìi mə a ññ abó yì nì ñnnù badàñ. ¹⁶ Mbə nù nìbù a bañnə ñka nyə ñgi'ì aa nloñ mə à ní Krisèn aa, a tsuu atu ki dírə. A bāñnə ñka ñgha'asə Nwì ñloñ mə yu bìi ikum Kristo aa. ¹⁷ Nloñ mə noò à kù'ù mə mə annù ntsə'otə mìa'a tá à logìnə, ñlogìnə aa a nì ñgāñgwè'è Nwì. Mbə a bañnə ñka ñlogìnə aa a nu bì'inə boñ ñlwì'ì bə bya mə bi tē'è wa' à ní waa ntóò Nwì yì ñsigìnə ya yu'unə aa i ka bə mə akə aa ə? ¹⁸ Tsó ajàñə mə àñwà'ànə Nwì a swonñ aa:

“Mbə a tsysanə a mbo bə bìi mə annù ya a tsinə aa a nyweenə
bə bə boñ bìtəbò'ò Nwì ní ñgāñghirə ñnnù jì bi i ka tswə fə aa ə?”

¹⁹ A ku'unə mə bə bə bìi mə ní yìi ñgi'ì ní ñkòññè Nwì aa, tá bi ka ñghirə annù yìi mə a ku'unə aa, mbañnə mfà mñntii myaa a mbo yu wa yìi mə à le ñka'a waa, nłəñ ní ñkà' à yì aa.

5

Mbinjərə Nwì

¹ Mə bu'u mbo a mbo bìlìi bi ndānwì bìi bi tswə a titii bù, tsó ñdii ñdānwì yì mo'ə atitii bù, yìi mə à ní àyəfə ní ñgi'ì ya mə Kristo à le nyə aa, i yì kii tswə nì ñigha'a nì wa noò mə à ka yì zì aa. ² Nì ka mbe mbinjərə Nwì jya mə à ləə a mbo bù mə ní ka nłentə aa ní àbòñtəii, ñtsuu ki ləntə aa tsó bi gaansə ghuu. Nì ka mfa'a ifà'á ghuu nì nìdorə, ntsee ki fà' à ñloñ aa bə ñkabə yìi bi tu ghuu ghuu aa; ma la a bə annù ndirətù! Tá à bañnə mbə aa nloñ mə nì nanşə ñkonñ a mfa'a a mbo Nwì aa. ³ Nì tsee waa ki sa'a nì nìtsə'ə, nì bañnə ntswe tsó figə a mbo bo. ⁴ Tá Ntsèèmbi yì àkò'ò ñtsirə wa a yì nzi boñ à ka yàrə ñgù'ú yùù nì àtsə'ətu nifó yì ñweenə yìi mə kaa a si kwì'ìnə aa.

⁵ A ñgìñ ñgìñ, bù bə bí kəgə, nì ka nyu'unə bìlìi; ñwə'e annù nsigisə nu a nsye a nu bù nì bù tsó àtsə'ə tsi'í bù bìtsimə, ñloñ mə,
“Nwì a tuu ní annù bə bìi bi ñee nú yàà aa

mibañnə ñghirə ní ìbòñ a nu bə bìi bi sigisə mibii mi nú myaa a nsye aa.”

⁶ Nì ka nsigisə mibii mi nú muu lá a nsi mi'ì Nwì yìi mə à tswə ní àdà' à aa, tà noò a yì ñkù'ù a ñentə ghuu a ndəñ. ⁷ Nì logə ñnnù tsìm jii mə i tsyá ní ghuu aa mfa gho mbó ñloñ mə àa yu yìi mə a ləntə annù yuu aa.

⁸ Nì tswə ní àlàa atu, ñka ntswe nìkírə. Ngāñkàbàá ghùù, Devil, a karə ñkəənsə ní ghuu, mbo'okə tsó nàāngwè, ñlɔɔ ní nù mə yu ko mmì. ⁹ Nì təə ntii a mùm àbiiintii yuu, ñka nto nii, nzi mə ñgi'ì yìi mə nì yə aa, bɔɔ bi maà buu a idigə tsìm fàa mbi bi kii nyə. ¹⁰ Nòò yìi mə nì bɔɔ mə ñyətə ñgi'ì ma yú aa, boñ Nwìhñəñ yìi mə a ghìrə ìbòñ tsìm à nu bə aa, yu yìi mə a twòñə ghuu mə nì yì ñkuu a mum ñigha'a nì Kristo nya mə nì si mè aa, à ka bú nanşə ghuu tsi'í yumbonñ, i ghìrə tá nì təə ntii, i kii fa mitii a mbo bù tá nì təə ntwin mññgāñə muu a nsyè. ¹¹ Tá mìdà' à mi lwi'ì ghu mbo ññkonñə. Amen.

Atsà'atə yì nlwì'ì ñjim

¹² A gha aa a kwetə Silas, yìi mə mə zì mə à nì mu Kristo yìi mə a fà' à a mbo Kristo ní ntii yì tsìm aa, mə ta mə ñwə'anə múntsirə àñwà'ànə yú a mbo bù. Mə bu'u mbo a mbo bù, ñkə'enə nì mə, wa à nì ìbòñ Nwì yì annù ññkonñ wa i ghua; nì tswa, ntsəə ntii ghu.

¹³ Nḡhòtə yīi ì tswə a ala'a Babylon*, yīi mə Nwĩ à kī ntsə'ɔ tsǒ à tsò'ɔ ghūu aa, ì tsà'atə ghūu. Mú ghà Mark a kīi ntsa'atə ghūu. ¹⁴ Nì ka ntsa'atə ghūu bu nì bù, ñnɔɲə nì mìghègê muu a nḡmê àkòɲnè. Tâ m̀bɔɔnə ì tswə a nu bù bī tsim bīi mə nì bīi Kristo aà.

---

* **5:13** Bə m̀d̀ntə nì mə Babylon à nì ñkùm yīi mə Peta à lə ntswè a nu Roma aà.

Aṅwà'ànè PITA yi ayòntè

NJI'INNU ANWÀ'ANÈ YU

A aṅwà'ànè yú aa a le ṅwà'ànè Peta, yíi mæ à swonj mæ yumbonj, Simon Peta, à ní "ṅgànfà'á bo bì ṅgàntoo Yesu Kristo" (1.1), mbè ṅú yíi mæ à le ntswe bo bì Yesu "wa atu nta'a yíi mæ i laa mànsè" ñyè nigha'á ni a ajàṅ mæ à le mbəṅkə ṅkiré yíi aà (1.16-18). Kaa Peta à sɪ swonj a fɛ'ɛ i bə bii mæ a ṅwà'ànè a mbo bo aà. Tsò mæ à swonj mæ aṅwà'ànè yulà a ni à yí ayòntè yíi yu ṅwà'ànè aa (3.1), mbə a bə mæ à yíi mæ à le mfòò ṅṅwà'anə aa, a ni "Aṅwà'ànè Peta yi ntsyambii," bəə bonj à ki ṅwà'ànè yulà aṅwà'ànè aa a mbo bìKrisèn bii bi tswə a mbu'u Asia yí ṅkə'ətə aà.

Peta à swonj mæ yu ṅwà'ànə aa a ṅwà'atə innu jii Nwɪ ni Mmà'ambi ní ṅgàntoo Nwɪ lɛɛ nswonjə aà (3.1,2), a bə innu jii mæ bo tɛ'ɛ mɛ nzi (1.12). A ku'unə mæ yu tsigitə waa tá bo ghɛɛ ní mbii ṅka ṅwà'atə, ñlonj mæ Mmà'ambi à di'i mæ a mbo yu mæ nòò ṅkwó yí à kù'u mɛ aà (1.14).* Ma mùu ajàṅ Peta a lòò ñyè mæ tá bo lwi'i wa múm ànnu nɪṅkonj ya mæ bo di'i a ní ntoo yí n̄siginə ya aà. Aṅwà'ànè yulà a tigə ñnanjə wa'asə ní waa nlonj bidí'i bi innu mbwe'esə bii mæ bi ka zi ṅkuu a titi bo aà (2.1).

Peta à ghàa nswonj ajàṅ yíi mæ ṅgàṅndi'innu mbwe'esə ma jii i bə aà. I ka ṅe'esə kuu a titi bo i ki ndi'i ní iban̄nənnu ñlonj Nwɪ, i ki tuu ní Mmà'ambi yíi mæ à le nyuu waa aà (2.1). Bə ma bú à ní ṅgàṅmbu'u innu jii bi ṅki mbəgitə ní bāburə bii bi ṅwèènə aa, ñtərə, ñluu ní ànnu ajirə, ṅghirə ní innu atsuürə, mma'atə mánji yíi mæ à tsinə aa nyonjə ní mánji Balam yíi mæ à le si mfa'á ñlonj aa bə ṅkabə aà, (2.11-15), n̄tswetə ní bə ní innu jya jii mæ nyānū jyaa i yə'ətə aà (2.18). Bə ma bú bi mɔ'ɔ bi ka yí ki wyɛ ní ànnu Nwɪ i betə ni mæ Yesu wa mæ à le nswonj mæ yu ka yí bú bii aa à fə le? (3.3,4).

Peta le ntigə ṅwà'asə ní boɔ bi Kristo nswonjə ní mæ tá bo ka ntsyɛə ní waa nlonj mæ bə bí ghà'atə ka yí fānsə innu, i tigə ghirə ní innu jii mæ i ka ghirə tá mbi tigə mbəgitə ní ntoo yí n̄siginə Mmà'ambi ya ghu (2.2).

Ma mùu ajàṅ, a tigə ñdi'itə ní boɔ bi Kristo mæ tá bo tsuu ànnu ṅgàṅndi'innu mbwe'esə jya ki yu'utə, ñlonj mæ Nwɪ à fá mæ mitsyɛ a mbo bo ṅghirə bo zi yí, ṅki mfa njoo tsim jii mæ bo lòò a múm n̄tswénti yàa a ṅka ṅghirə innu jii mæ Nwɪ a lòò aà. Tá bo yə mæ bo gaansə miti'i myaa a ṅghirə innu jii mæ i tsinə aa (1.3-11), ṅkwe ní a múm ibɔṅ Nwɪ, ṅku'usə nzi ní ànnu Mmà'ambi (3.18) tá yí wa'á ní àl'ɔ a nsi mi'i Nwɪ wa njwɪ ñlwi'ɪ mbi tswɛ (3.14). Nwɪ à ka yí nanjə ta ṅgi'ɪ a nú ṅgàṅghirə innu jii bi bo bì ṅgàṅndi'innu mbwe'esə, ni bə bitsim bii mæ bi si Nwɪ bo'ɔ kaa ṅgwa'á ní bāburə kə bə bii bi tswə ní àdà'á a atu bo kii mbo'ɔtə aà (2.2,3,9,10; 3.7). Nwɪ à ka yí n̄ṅ ṅgi'ɪ a nu bo ma bú aə tsi'ɪ a ajàṅ yíi mæ à le n̄ṅ ṅgi'ɪ a nu baṅgel bya bo bə bitsim bii mæ bi le n̄ti atu ghu mbo, ṅghirə ibi a mbii aà (2.4,5). Tá bə bya mæ bi wyɛ ní ànnu Kristo, a ajàṅ mæ à le ṅkà'á mæ yu ka yí bú bii aa, tá bo zi mæ Njwɪ Mmà'ambi ya i ka yí zi (3.10). Tá bìKrisèn ka mbe, ṅghirə ní innu jii mæ Mmà'ambi a lòò aa tá tá Njwɪ mæ ya i wanjə nzi (3.12).

Bì yatə aṅwà'ànè yú aa laà:

1. Nji'innu aṅwà'ànè yuà 1.1-2
2. Ànnu yíi mæ Nwɪ à twonj bìKrisèn mæ baa ṅghirə aà 1.3-21
3. ṅgàṅndi'innu mbwe'esə 2.1-22
4. Ajàṅ mæ Kristo à ka yí bú zi a noò ñlwi'ɪ mbi aà 3.1-18

¹ Aṅwà'ànè yú a lo aa a mbo mæ Simon Peta, ṅgànfà'á bo bì ṅgàntoo Yesu Kristo, ṅghɛɛ ní a mbo bə bii mæ Nwɪ à ki mfa abiinti yí atinduu a mbo bo tsi'ɪ tsó à yí'ɪ a n̄jim ànnu yí àtsinə Nwɪṅgɔṅ ni ṅgànywèensə yí'inə Yesu Kristo aà: ² Tá ibɔṅ Nwɪ ní mboɔnə yí ṅwɛ tá i tswə a mbo bú ṅgha'atə ṅghɛɛ a ajàṅ mæ ní zi ànnu ñlonj ṅgaa Nwɪ ní Yesu Mmà'ambi yí'inə.

Ajàṅ mæ Nwɪṅgɔṅ a twonjə ní bə nyarə ní waa aà

³ Mida'á mi Kristo n̄ni Nwɪ à fá ghu mbo aa mi fá mɛ yí'inə ní ṅgɔṅ n̄joo tsim jii mæ n̄tswénti yí'inə i lòò aa, bo bì a ṅka mbo'ɔ Nwɪṅgɔṅ, n̄tsya a n̄jim ajàṅ mæ bí'inə zi ànnu mbi'ɪ ṅgaa yí, yu wa yíi mæ à le n̄twonjə yí'inə a mum nigha'a yu bo bì a múm ibɔṅ yí aà. ⁴ Ma mùu mánji, a fá ṅkà'á yí yí ṅwɛ bo yí atinduu ya, mæ mbə bí'inə tsyá

* : Nji'innu Aṅwà'ànə: Mbə Peta à tse ki swonj aa nlonj Jon 21.18-19.

ghu nkhə njoo mbi jii bə yə'ətə i tā nì n̄gi'i a nu bo aa, mban̄nə ntigə ntswe n̄i əbwərə a mum mārə Nwī.

⁵ Nlōj ma yū ànnù, n̄i ka n̄gaansə m̄it̄i muu, a n̄kù'usə ànnù n̄ghir̄ə ìnnù j̄i sigin̄ə a atù àb̄int̄i, a atu n̄ghir̄ə ìnnù j̄i sigin̄ə, tā n̄i ku'usə ànnù n̄zi Nwī, ⁶ a atù ànnù n̄zi Nwī, n̄i ku'usə ànnù n̄tswā ìb̄iinu, a atu ànnù n̄tswā ìb̄iinu, n̄i ku'usə at̄an̄ənt̄i, a atu at̄an̄ənt̄i, n̄i ku'usə ànnù n̄ka mbo'ò Nwī, ⁷ a atu ànnù a n̄ka mbo'ò Nwī, n̄i ku'usə ànnù n̄ka n̄kōj b̄il̄m buu, a atu ànnù n̄ka n̄kōj b̄il̄m buu, n̄i ku'usə akōj̄nə. ⁸ Nlōj mə mbə n̄i ka n̄ghir̄ə ma j̄i ìnnù ma mùu aj̄an̄ n̄gh̄e n̄i m̄b̄i bəə boj̄ n̄i ka ki f̄a'ə sigin̄ə i k̄ii koonə n̄i m̄int̄a a m̄um ànnù a aj̄an̄ə mə n̄i zi Yesu Kristo Mmà'amb̄i ȳi'ìnə aà. ⁹ Nlōj mə j̄i ȳi mə ma j̄i ìnnù i boj̄ ghu mbo aa, à n̄i n̄if'ə'ənə, kaa a ki'ì n̄i m̄b̄i yə, boj̄ à l̄e'è n̄ki n̄i'ìnə mə bi l̄e mbaa n̄s̄i'ì yì a n̄i ìnnù j̄i b̄i j̄i j̄i l̄wənə.

¹⁰ Tsò mə a bə laa, b̄il̄m b̄a, tā n̄i ka n̄gaansə m̄it̄i muu, a nan̄sə m̄b̄i aj̄an̄ mə Nw̄iŋgōj̄ à twōj̄ə gh̄uu n̄ki n̄tsò'ò gh̄uu aa, ìlōj̄ mə n̄i bə k̄i m̄h̄əj̄ ma mùu aj̄an̄ boj̄ kaa mbo n̄i wa'ò wò. ¹¹ Ma mùu aj̄an̄ boj̄ bi ka nan̄sə n̄ja'a m̄an̄j̄i ȳi à tsȳam̄bo aa a mbo bù a n̄kuu a m̄um ànnù n̄if'ò t̄i m̄ē Mmà'amb̄i n̄i N̄ḡan̄nyweensə ȳi'ìnə Yesu Kristo.

¹² Tsò mə a bə laa, mə ka gh̄è n̄i m̄b̄i a n̄ka n̄wa'atə bù n̄i ìnnù ma j̄i, ka mə n̄i t̄e'è n̄zi, n̄ki n̄t̄insə a m̄um ànnù n̄i n̄kon̄j̄ ȳi mə n̄i t̄swe n̄i yu aà. ¹³ Mə wà'ətə mə a ku'unə mə, aj̄an̄ ȳi mə m̄ə b̄urə n̄tswe f̄aa mum gh̄ulà ìb̄iinu aa, tā mə ka n̄tsiḡit̄ gh̄uu, n̄wa'atə n̄i ma j̄i ìnnù a mbo bù. ¹⁴ Tsò mə m̄ə zi a laa mə nòò ȳi mə ka m̄'atə yulà n̄j̄yānu aa à t̄igə a abo aa, a aj̄an̄ə mə Mmà'amb̄i ȳi'ìnə Yesu Kristo à d̄i'ì mə a mbo m̄ə aà. ¹⁵ Mə k̄ii n̄l̄o a nyə mə, nòò ȳi mə m̄ə m̄'atə m̄ē gh̄uu aa, tā n̄i zi aj̄an̄ mə mbə n̄i bù n̄ka n̄wa'atə ma j̄i ìnnù a n̄gōj̄ b̄inòò b̄i t̄simə.

Aj̄an̄ mə b̄i'ì l̄e mbə ayəfə n̄i n̄gha'a n̄i Kristo aà

¹⁶ Kaa b̄i'ì l̄e n̄ki'ì l̄ogə aa n̄j̄alà'ə j̄i mə a wa'atə m̄itsȳe mi bə aa a n̄tò'otə midà'ə mi Mmà'amb̄i ȳi'ìnə Yesu Kristo bo bi aj̄an̄ mə à l̄e n̄zi aà. B̄i'ì bumbōj̄, b̄i'ì l̄e nyə n̄gha'ə n̄i n̄i midà'ə mi. ¹⁷ Nlōj̄ mə nòò wa ȳi à l̄e n̄kwerə n̄gha'ə bo bi àghu'usə a mbo Nw̄iŋgōj̄ Tà aa, n̄j̄i ya i k̄i n̄zi ghu mbo, a n̄i n̄gha'ə n̄i n̄if'ò ìnswōj̄ n̄i mə, "Aà Mú gh̄ə gh̄uà, ȳi mə m̄ə kōj̄ə ȳi, n̄ki nan̄sə n̄dorit̄ n̄lōj̄ n̄gaa ȳi." ¹⁸ B̄i'ì b̄imbōj̄ l̄e nyu'u n̄j̄i ma yū a aj̄an̄ mə i l̄e n̄gha'ə a aburə aà. Nlōj̄ mə b̄i'ibo l̄e n̄tswe wa atu n̄ta'a mə i laa m̄an̄sə aà. ¹⁹ Ma mùu aj̄an̄ b̄i'ì nan̄sə m̄b̄i m̄beentə n̄too ya ȳi mə n̄ḡan̄ntoo Nwī i l̄e n̄swōj̄ aà. A ka bə ànnù ȳi sigin̄ə a mbo bù a n̄t̄e'è atù yuu a n̄i ma yū ànnù, t̄s̄i'ì t̄sò n̄kà'ə ȳi mə i ta a n̄i àd̄igə ȳi f̄i aa, i ywe'e a nòò ȳi mə ab̄è a ka fu'u, ta tā f̄in̄jōj̄ f̄i at̄utugə tā f̄i f̄e'è a m̄um m̄int̄i bù. ²⁰ A n̄i ànnù n̄tsyà m̄b̄i, a ku'unə tā n̄i zi tā à laa mə, kaa ànnù ȳi mə n̄ḡan̄ntoo Nwī i swōj̄ a m̄um àn̄wà'ənə Nwī aa, kaa à s̄i aa ànnù am̄òòntə n̄j̄ b̄. ²¹ Nlōj̄ mə kaa ànnù t̄su ȳi mə n̄ḡan̄ntoo Nwī i swōj̄ aa, l̄e'è n̄ki'ì aa a n̄i ìnnù j̄i mə b̄i m̄òòntə ìnswōj̄ l̄o. I b̄an̄ə ñlo aa a mbo bə b̄i mə Azwī Nwī a t̄intə a waa, bo kw̄erə a mbo Nwī ìnswōj̄.

2

B̄id̄i'ì bi ànnù bi mbwe'esə

¹ Tsò mə n̄ḡan̄ntoo Nwī m̄bwe'esə i l̄e m̄f̄e'è a t̄it̄i bə bya aa, t̄s̄i'ì maa aj̄an̄ b̄id̄i'ì bi ànnù m̄bwe'esə ka k̄ii f̄e'è a t̄it̄i bù. Bo ka k̄ii n̄j̄e'esə z̄i n̄i ìnnù j̄i i ka ta n̄gi'ì a nu bù, i k̄i d̄i'ì n̄i ìban̄nənnù ìlōj̄ Nwī i k̄ii tuu a Ta wa ȳi mə à l̄e nyuu waa. Aj̄an̄ ȳi mə bo gh̄ir̄ə maa aj̄an̄ aa, tā à gh̄ir̄ə mə tā bi wan̄sə n̄ta n̄gi'ì a nu bo. ² Bə b̄i gh̄a'ətə ka ȳi yōj̄ n̄i m̄an̄j̄i bi ìbuurə ìnnù j̄yaa j̄i sw̄er̄ə ìnsw̄er̄ə j̄ya, tā b̄i t̄igə m̄b̄egit̄ n̄i m̄an̄j̄i ànnù n̄i n̄kon̄j̄ wá. ³ Aj̄an̄ mə bo kōj̄ n̄ghot̄ə ñjoo aa, b̄id̄i'ì b̄innù bi m̄bwe'esə ma bù ka ȳi f̄u'ù waa a nu bù, aj̄an̄ ȳi mə bi ka ȳi k̄i swōj̄ m̄igha'ə mi m̄bwe'esə a mbo bù. L̄a bi t̄an̄t̄ə m̄ē a n̄j̄ ñsa'a waa ñl̄ogin̄ə a n̄gu'u, kaa n̄j̄i mə à ka ta n̄gi'ì a nu bo aa, kaa a wa'ə k̄ii m̄bwii.

⁴ Kaa Nwī à l̄e n̄ki'ì baangel b̄i bi l̄e m̄f̄ansənnù aa l̄in̄ə m̄ban̄nə ntii waa mma'a a m̄um at̄s̄umə m̄o'ò, n̄koo waa a n̄i at̄san̄ a m̄um n̄f̄i ìd̄igə bo yu'utə n̄i n̄j̄wī ñtsò'òtə m̄isa'a yā. ⁵ Kaa Nwī à l̄e n̄ki'ì atu m̄bi ȳi m̄b̄i l̄in̄ə, à l̄e m̄ban̄nə ñghir̄ə n̄ki m̄iyaa i bwesə m̄b̄i bi t̄i b̄o'ò Nwī ya, a b̄an̄nə nyweensə aa t̄s̄i'ì a Noa ȳi mə à l̄e si swōj̄ ànnù ȳi mə a tsinə, bo bi bə b̄i m̄o'ò bi s̄ambaà. ⁶ Nwī à l̄e m̄b̄əj̄ n̄j̄ò'ò ala'ə Sodom bo Gomora a n̄i àb̄u aj̄an̄ ȳi mə à l̄e n̄i n̄ isa'a a nu bo m̄burə n̄tsigə waa m̄bwesə aa mə tā bo bə al̄ensə a mbo b̄it̄i b̄o'ò Nwī. ⁷ L̄a à l̄e yweensə a Lot ȳi mə ñt̄i yì i l̄e si b̄i'ì n̄lōj̄ ìbuurənnù n̄ḡan̄ab̄i'ì ntii, bə bi t̄i b̄o'ò n̄n̄sə bya ⁸ (nlōj̄ mə ìnnù j̄i mə n̄j̄i ma gh̄u mə ìnnù j̄i i l̄e n̄tsinə aa à l̄e si yu'u aj̄an̄ à l̄e n̄tswe a t̄it̄i bo aa, i l̄e si gh̄ir̄ə mə tā ñt̄i yì ȳi i l̄e n̄tsinə aa ka n̄tsə'ə a atù n̄j̄wī a atù n̄j̄wī n̄lōj̄ m̄ighr̄ənə m̄i ìnnù myaa mi t̄ib̄o'ò n̄n̄sə.) ⁹ Aj̄an̄ muu a d̄i'ì n̄i mə Mmà'amb̄i à z̄i aj̄an̄ ȳi mə mbə yu yweensə bə b̄i mə bi b̄o'ò Nwī a n̄i ikwà'ənə j̄i i t̄s̄i'ì waa laa, n̄ki n̄zi aj̄an̄ mə mbə yu n̄i n̄j̄o

a nu bè bii mē innū jyaa i sī tsinè aa, nləə waa ghu mum i yī nywe'e wa njwī ntsò'òtə mīsa'a; ¹⁰ nnaŋsə niŋ aa a nu bè bya mē bi yòŋə innū nsin jii mē njyānū yaa i yə'ətə aa, mbaŋnə ntsa'a nī bè bii tswè nī àdà'à a atu bo aà.

Bidì'ibinnū bi mbwe'esə ma bú bo naŋsə ñkwxè nī mīnti myaa kaa wa'à bo'otə nī a ŋka mbəgītə nī baburə bya mē ŋwèèèè aà. ¹¹ Tsi'ī baangel bii mē bo tii, ŋki ntswe nī mīdà'à ntsya ŋgāŋdì'innū mbwe'esə ma jú aa kaa mbə bi kī'i innū jī bi a mbəgītə bo ghu a nsi Mmà'ambi swonə. ¹² Lā bè ma bú mē bi bə tsi'ī tsò nàà mītsə'ə mē bi jwe mē mbə bi ghèsə ñko nzwitə aa, ŋghirə nī innū ti mītsyè aa, bo burə mīma'a nī mīghàà mī mbəgītə a nī innū jii mē kaa itū jyaa sī ghu laà. Baa ghèsə tswa waa, i kii tsə ŋgī'i a nu bo. ¹³ Bi ka yī tu waa a nī ŋgī'i tsi'ī tsò àjàŋ mē bo kii ŋghirə bè bī mō'c bi yə nī ŋgī'i aà. Bo jī mbi yàà a si'inə, ŋghirə bē innū jii mē i so'otə a atu bo. Bo zī mboonsə hubo a noò yii mē nī jī a mūm ŋghotə aa, mbə il'c jī bi, ñdirisə nī àtū bā. ¹⁴ Bo kii ŋkoŋə aa tsi'ī ànnū nte'è mī'ī myaa a nu bāŋgyè bi ajirə, kaa mbə bo kī'i innū jī bi yurə. Bo tswètə nī bè bii mē bi burə ti kwi aa, ŋghirə nī mē tā bo wo. Bo mīrisə mīnti myaa a ŋka ŋkotə njoò. Ndòò Nwī i tswə a atu bo. ¹⁵ Bo mà'atə mē mánjī yii mē à tsinə aa, ntigə mbwe mánjī wàà, bo yòŋ mē mánjī yii mē Balam mu Boer à le nyonə, yu wa yii mē à le ŋkōŋ mē yu tswə nī àbii a mūm innū jī bi aà. ¹⁶ Bi le ŋghààntə yī nlonj ibi yī. Jákási yī à le ŋghàà nī ñjī ñū, ŋkin annū yii mē ŋgāŋntoo Nwī wa yu yī à le ŋghəə yu bə baanə tsi'ī baànə ghirə aà. ¹⁷ Bə ma bú bi bə aa tsi'ī tsò bīnaŋəbirə bii mē bi yòòŋkə mē, ŋki mbə tsi'ī tsò mbà'à yii mē àfīsə a tii ŋghèe nī yu. Nwī à ləə mē adigə a mbo bo wa a mūm àtaa yī fii ya mē a tso ntso aà. ¹⁸ Bo ghàà mīghàà mī kī ñtərə mī ajñtə, ñlògə nī innū atsùntə jii mē njyānū jyaa i yə'ətə aa, ntswetə nī bə ghu ŋko, bə bii mē bi ghensə ñlògīnə ŋkhə mfè'e a tii bə bii mē bi tswə a mūm ifansennū aa. ¹⁹ Bo ka'à nī mē bo ka kètə mīŋkīrə a nu bo, lā bo bīmbəŋ bi burə ka kwerə waa nī mīŋkīrə mī aghubə; nlonj mē ànnū yii mē kaa mbə ñū a wa'a ibiñū yī ghu mbo kwerə aa, a tigə ŋghirə yī aa a nī àbù'ù yī. ²⁰ Nlonj mē àjàŋ yii mē bo le ŋkhə annū nsin mbi jú, nyonj a nīm ajāŋ mē bo le nzi Mmà'à mbi yī'inə mē nī ŋgānyweensə yī'inə Yesu Kristo aa, mbə bo bú ŋghèe nniŋ ibiñū waa ghu ŋkwerə, i kii ntigə ntiŋ ntsya nī waa aa, ma la a bə mē àtii ñlwī'ī nīm ma yū a bú mē mbi'i ntsya yī ntsyāmbii ya a mbo bo. ²¹ Nlonj mē a le mbaa mbòŋtə a mbo bo mē boŋ kaa bo le ŋkī'i a mánjī yī ñtsinə wa zī. Ntsyatə ajāŋə mē mbə bo zī ŋki mbu mbəŋkə waa mma'atə ndi'i jī lāà jya mē bi le mfa a mbo bo aà. ²² A fè'e a nu bo laà aa nlonj aa ajāŋ mē nīghàà nī nānaa nī annū nīŋkoŋ nya nī swonj mē, "Mbu ya i bú mē ŋghèe nji afikə yī ya fu."*

3

Annū ajāŋ yii mē Yesu à ka yī bú bii aà

¹ Bīlīm bā bii mē mē kòŋə aa, àà àŋwà'ànə yii i ywe'e jī baa a yuà mē mē ŋwà'ànə a mbo bú. A mūm ŋjwà'ànə ma jú mē lóò aa ŋwà'atə a mbo bú, i kii tsigītə mīnti muu bo bi imòòntə juu mē nī ka ŋwà'atə nī innū jii i ku'unə aà. ² Mē ŋwà'ànə aa mē tā nī wa'atə mīghàà mya mē ŋgāŋntoo Nwī jii i laa mānsə jī annū nīŋkoŋ jī ŋgu'u le nswonə aa, bo bi ndi'i Mmà'ambi ŋgānyweensə yī'inə yii mē ŋgāŋntoo jī bi le mfa a mbo bú aà.

³ Annū yī ntsyāmbii yii mē mē lóò mē nī zī aa a bə mē, àa yī bə wa ngu'ú mbi yī ñlwī'ī nīmə aa tā bə bi mō'c fè'e ŋka ŋwye nī ànnū Nwī, ŋghirə bē innū jii njyānū yāà i yə'ətə aa ⁴ mbetə nī mē, "Yesu wa mē à le ŋkà'a mē yu ka yī bú bii aa à fə le? Mē ñlògīnə a nsi bitaà bī'i bii bi le è ŋkwokə aa, ñlògīnə a noò yii bi le nnaŋsə mbi yū aa, kaa ànnū tsu kaa a burə ti kwensə aà!" ⁵ Bo tuu ŋwà'atə mē a ŋgu'u, Nwī a le ŋghàa aa ghàà àburə a fè'è, ŋki mbu ŋghàà ñsyè i fè'è a mūm ŋki, a lògə aa ŋki naŋsə nsyè ghu; ⁶ àà ŋkī ma ghū mē i le mbo ŋkò'c ñlwensə nsyè yii i le ntswe maa ŋgu'ú aa mbwesə. ⁷ A kī bə aa tsi'ī nīghàà nī ma nū mē nī ləə aburə bə ñsyè yii mē tswə tsitsòŋə aa mē tā mō'c yī ntòò, ñləə nyu'utə aà ñjwī ntsò'òtə mīsa'a, ñjwī ya mē bi ka yī tsə ŋgī'i a nū ŋgāŋtibò'ò Nwī.

⁸ Lā bīlīm bā, nī tsee mē ànnū ghua lə lī'inə, mē a mbo Nwī, ñjwī yī mfuùrə i bə aa tsi'ī tsò ilòo ntsu'ù, ilòo ntsu'ù i kī mbə aa tsi'ī tso njwī yī mfuùrə ⁹ Kaa à sī bə aa mē Mmà'ambi a wè'ənə a nləə ñkà'a yī, tsi'ī tsò bə bi mō'c bi mòòntə aa. A bāŋnə ntswa aa ntiŋ yī nlonj mē kaa à sī lóò mē ñū yī mfuùrə à yī mbwe, a lóò aa bə mē tā bə bitsim bəŋkə mīnti myaa, ma'atə ibi waa.

¹⁰ Lā ñjwī mma'ambi ya i ka yī zī aa tsò ñyərə. A ka yī bə maa njwī aa, tā àburə à ju'u nī ñjī yī ntiŋ ŋghèe mbwe, tā ñjoo jii i tswə a aburə aa tsi'ī tsò mánjōŋ nī sàŋ nī nīnòò, tā i kī ŋkhi ntso, tā ñsyè nī njoò tsum jii mē i tswə ghu aa tā mō'c toò tā i kī tsum.

* 2:22 Prov. 26.11 "Kwinyām wa mē bi si'i aa, à bú mē ŋghèe mbiŋkə yī wa a mūm àtsitsa'a."

¹¹ Tsõ mæ njoò tsim i ka yí bwe ma mùu ajàṅ aa, bí'inè tigə ntswe nì mbə aa ajàṅə mbuu bə ghuu aa ε? A bəṅ mæ tá mighirínè mi innù muu laa, tá nì ka mbo'ó nì Nwí, ¹² tá tigə be i kii ghìrè nì mæ tá ñjwí Nwí ya tá ì wàṅsə nzi, là'a njwi ya mæ àbùrè a ka yí khi i tso, tá ñjòò tsim jii i tswe a aburə aa tá m'ó ì tóò tá ì saṅnə. ¹³ Lá a ajàṅə mæ Nwí à kà'a aa, bí'inə yu'utə nì àbùrè yí fii bo bì ñsye yí mfi yii mæ ì ka yí luu nì innu jii i tsinə aà.

¹⁴ Maa ajàṅ, a bilim ba bii mæ mæ kəṅə aa, tsõ mæ nì be innù ma jú aa, nì ka ngaansə miti muu mæ tá nì yi ntsee nì àbà kə àlò'ò a nsi Nwí tswe, mbəṅnə yí ntswe bə nì mbəccnə bu bo. ¹⁵ Nì yè mē ñji'í ànnù yii mæ Mmà'àmbi à si wàṅsə nzi aa, i bə aa abwarə mæ a fa a mbo bù mæ nì yí nyweenə. Aà ajàṅ yii mæ mumaà yí'inè Paul, yii bí'inè kəṅə aa, à le ŋki ŋwa'anə, a mbo bù, a nyonə a njim mitsyè mii mæ Nwí à le mfa ghu mbo aà. ¹⁶ A ŋwa'anə ñlon ma jú innù, a nì ŋwà'anə ji tsim. Innù jì m'ó ì tswé ma mùu a mùm ŋwà'anə, jii mæ ì tsyanə a nzi tá ì laa, bə bí m'ó bii mæ kaa bi si nì mitsyè tswé kaa mburə ti ŋki ŋkwe aa, bi logè ntwəe a nì waa mánji, tsi'í ajàṅə mæ bo kii ntwəe nì idigə ŋwà'anə Nwí jì m'ó aà. Nghirə ma mùu ajàṅ, ntsə aa ŋgi' i a nu bo bimbəṅə.

¹⁷ Lá a mbo bù bə bimaà, nì fòò mē ñszi innù ma jú. Mæ tigə nswəṅ a mbo bù aa mæ tá nì tsyesə ghuu, tá bə ma bú mæ bi tii atu a mbo Nwí aa, tá bí tsee ghuu gaansə tá nì yon ifansənnù bə bii mæ bi si nòṅsə ləə aa, mbwe mánji wa yii nì təə ghu àkòrə yuu a tinsə aà. ¹⁸ Nì baṅnə ŋka ŋkwe a mùm ìbəṅ Nwí bo bí ànnù ajàṅ mæ nì kù'ùsə ñzi nì Mmà'àmbi yii mæ à nì Nğànywènsə yí'inə Yesu Kristo aà. Tá nìgha'a tá nì tswe ghu mbo, ñloginə tsitsəṅ ŋhəe nywe'e a ñlwí'í mbí. Amen.

Aṅwà'ànè JON yi ntsyàm̀bii

NJI'INNŪ AṅWÀ'ANÈ YU

A aṅwà'ànè yú aa a le ḡwà'ànè Jon, ḡḡaṅtoò Kristo yii mē à le ḡki ḡwà'anə Ntoo yí Nsiginè Jon aa. Ka mē kaa Jon à si bē bii mē yu ḡwà'a a mbo bo aa swonə aa, mbē bi tse swon mē à ḡwà'ànə a mbo bōo bi Kristo bii mē bi tse a idigē idigē aa. Nlōo aa ḡswōḡ ḡtoo ya yii bo le yu'u a nlōḡinə aa. Nwí à ní ḡkà'à, ma mùu ajāḡ tá bē bii mē à ní bōo bi aa tá bi tse ní ànnū yí mō'ō bo bi Tà ḡka nzi ní àkōrē nizi yaa a mùm ḡkà'à (1.5-7).

Ma mùu noò ḡḡaḡndi'innū mbwe'esè le ḡkuu a titii bōo bi Kristo ndi'i ní ibāḡnənnū ḡlōḡ ḡlōḡ Nwí. A bē innū jii mē Paul ní Peta le si ḡkii nto a ní ḡwà'ànè jii mē bo le ḡwà'ànə a mbo ḡḡhōtə aa. Jon à le ḡwà'ànə aa a ḡwà'asə bōo bi Kristo ḡlōḡ ḡḡaḡndi'innū mbwe'esè jii mē i le ntswe a mùm ḡḡhotə aa. A le ḡki nlōo a ḡhīrə tá bōo bi Kristo zi mē bo tse ní ḡtswēnti a ajāḡ mē Kristo à yweensə a waa aa (5.11-13).

Ànnū yii mē ḡḡaḡndi'innū mbwe'esè ma jú le si dī'i aa, a bē à yii mē bi le si tigē ntswonə a noò ḡḡim ní ànnū biGnostics aa. Ànnū jii mē bē ma bú le si dī'i aa kaa a le ḡwà'à bōdōntə a ní ànnū yii mē ḡtoo yí ḡsiginè i swonə ḡlōḡ Kristo aa. ḡḡaḡndi'innū mbwe'esè ma jú i le si dī'i ní mē kwensə à tse a titii ḡḡoo jii mē bi yə aa ní àzwī. Nswonə ní mē ḡjyānu bo bi ḡḡoò tsim jii mē i tse a mbi aa, i tse ní ibi, Azwī a bōḡ, ḡlaa, kaa wa'à ní ibi tswē. Ma la a bē mē Nwí ní Azwī bo bi Kristo bi bōḡ ḡki nlaa; ḡm̀m̀sōḡ mē à ní ḡjyānu aa, bo bi ḡḡoò tsim faa mbi i bi'i. Tso mē ḡjyānu à ní àyoo yii mē a tse ní ibi aa, kə ḡy a ká ḡḡhīrə innū jii siginè kə jii bi bōḡ ma ya a si ànnū tsu kwensə, ḡlōḡ mē bi ḡhīrə aa a ḡjyānu aa. Ma yú a le mfa abwarə a mbo bo mē bi tigē ntsuure ní m̀m̀m̀m̀nū myaa, ḡḡhīrə ní innū jii mē ḡjyānu i yə'ətə aa.

Bidi'i binnū ma bú le si dī'i ní mē ḡy a yweenə aa a ajāḡ mē à fe'e a mùm ḡjyānu ḡtsya aa a ḡḡim ajāḡ m̀m̀sye yí mō'ō mē a ḡhīrə ḡy a nanḡsə nzi ní innū aa. "Gnostics" à ní ḡḡhāa mē ní lo ní "gnosis" mē à ní ḡḡhāa ní baGrikiā, ḡjii'yi i bē "nzi ànnū." A mbo biGnostics, kaa ḡy à si aa a ḡḡim àbiintii a nu Kristo yweenə. BiGnostics le si swonə ní mē tso mē ḡtsyānu i tse ní ibi aa, kaa Kristo à le ḡwà'à fāa atu nsye aa tso ḡm̀m̀sōḡ zī. Ma mùu ajāḡ bi mō'ō swonə ní mē Kristo kaa à le ḡwà'à aa ní ḡjyānu tswē, à le ntswe aa ní finə ḡjyānu, à le si kīrə aa tso à tse ní ḡjyānu. Bi mō'ō swonə ní mē Kristo yii mē à ní Nwí bō Azwī aa, à le nsigē ḡkuu a nu Yesu yii mē à ní ḡy aa wa noò mē bi le mmurə yi ḡki aa, la nyi m̀m̀m̀m̀m̀'ətə yi mfe'e mbōḡ tá bi zwitə yi.

Jon à le tigē ḡwà'anə nanḡsə ndi'itə ní biKrisen ḡswonə ní mē wa Kristo, Mu Nwí, à le nzi a mùm ḡjyānu. Bē bya bii mē bi tuu ní mē kaa à le ḡwà'à mùm ḡjyānu zi aa à ní ḡḡaḡnto Kristo jya mē i le ntswe ní m̀m̀f'e aa (2.18-23; 4.1-4). Nswonə ní mē Kristo à le mbə Nwí ḡki mbə ḡy. Nū yii mē a tuu Mu aa a kii ntuu aa Tà. (2.22; 4.2,15; 5.1,5). Paul a kii ḡswonə ní mē ḡy yii mē Nwí à ywēensə mē yi, a tigē mbə mu Nwí aa, à tse ní ḡlō a nyu'u ní Nwí, ḡləə ní nōḡsə Nwí (2.3-6). Nū yii mē kaa à si nōḡsə ləə aa a ḡhīrə aa ibi, kaa wa'á mu Nwí bē, kaa ḡwà'á yi ki nzi, ma ḡhuu ḡy à bāḡnə mbə aa mu devil (3.4-10).

Nswonə ní mē ḡy à bē wō ànnū, i ḡhīrə ibi, i bú bii ifānsənnū jii bōḡ Nwí à ka li'inè, i si'itə ibi yi (1.9). Kristo a kii m̀m̀u'u ní m̀m̀bo a mbo Nwí ḡlōḡ ḡḡaa yāa (2.1-2). Nswonə ní mē tá bōo Nwí tsuu mbi yú ki kōḡḡ (2.15-17) m̀m̀bāḡnə ḡka ḡkōḡḡ ní Nwí, ḡkii kōḡḡ ní bilim byaa (3.11-18; 4.7-21).

Jon a swonə ní mē kaa bōo bi Kristo si bú nlōo ní bē bi dāḡ (tso biGnostics) mē bi ka ndi'i waa ní ànnū yii mē a ní ànnū níḡkōḡ aa, ḡlōḡ mē Azwī yi Làà a dī'i waa (2.20-27) bo zi innū níḡkōḡḡ. A ku'unə mē tá bo zi mē ḡy yii mē tse ní Kristo aa à tse ní ḡtswēntii (5.11-13).

Bi yatə aṅwà'ànè yú aa laa:

1. Nji'innū aṅwà'ànè yuà 1.1-4
2. ḡkà'à bō m̀m̀fii idigē 1.5—2.29
3. Bōo bi Nwí ní bōo bi devil 3.1-24
4. Ànnū níḡkōḡ bo afānsənnū 4.1-6
5. Bōo bi Kristo tse ní ḡkōḡ Nwí ní bilim byaa 4.7-21
6. Àbiintii yii mē a ḡhīrə bōo bi Nwí tsyá ní mbi aa 5.1-21

Nìghàà ni ntswéntiì

¹ Bì'i ñwà'ànè a mbo bù ñlonj aa Nìghàà ni ntswéntiì nya mē ni le ntswe nloginè a bè'ènè aà. Bì'i le nyu'u annu ñlonj Nìghàà ma nú. Bì'i kì mé ñyè ni mi'i mi'i, bì'i yè mē, m̀b̀ò mi'i mi k̀i m̀m̀ẁònt̀e. ² Nòò yìi mē Ntswéntiì ma yù ì le mfè'è bi yènè aa, bì'i le mbè b̀ỳỳə̀f̀ə̀, ma mùu ajàn, bì'i tigè ñghaa annu ñlonj ntswéntiì ma ya, ñkii ntigè nswonjè nì annu ñlonj ntswéntiì yìi ì lwi'i n̄ñkonj, yìi ì le ntswe bo Tà, a ghìrè ñghìrè bì'i zi aa, a mbo bì'i. ³ Annu yìi mē bì'i yè ñki nyu'u aa, bì'i kii nswonjè aa yu a mbo bù, mē mbè nì k̀i ntswé nì annu yì m̀ò'̀ò bì'inè, a b̀è̀ annu n̄ñkonj mē ntswe nì annu yì m̀ò'̀ò yìi mē bì'inè tswè ni yu aa bì'inè tswè aa bì'inè b̀ì Tà nì Mú yì Yesu Kristo. ⁴ Bì'i ñwà'ànè ma jù innè a mbo bù aa, ta t̀á n̄idorè nì'inè k̀ò'̀ò nluu.

Nwĩng̀ò̀j à nì ñkà'à

⁵ Aà n̄toò ya mē bì'i yu'u ghu mbo ñkii nswonjè ni a mbo bù aa ì yulà mē, Nwĩng̀ò̀j à nì ñkà'à, kaa m̄fi idigè ì wa'à ghu nu burè ntswe tswè. ⁶ Mbè bì'inè ka nswonjè ni mē bì'inè tswè nì annu yì f̀ù̀urè bì'inè n̄b̀ò̀ m̀bu ñka ntə̀ə̀ nì a m̀m̀m̀ m̄fi idigè boj bì'inè tswè aa innu, kaa ñkì'ì nì ntswéntiì yì'inè tswé ñyonjè aa annu n̄ñkonjè. ⁷ Bì'inè b̀è̀ b̀à̀j̀ǹə̀ k̀i t̀ə̀ə̀ a m̀m̀m̀ ñkà'à, tsi'ì tsò ajànjè mē yumbonjè à tswè a m̀m̀m̀ ñkà'à aa, boj bì'inè aa tswè nì annu yì m̀ò'̀ò bì'inè nì bì'inè, t̀á̀ àlə̀ə̀ Mú yì Yesu t̀á̀ à si'ì ñg̀ò̀j ibi yì'inè ì tsimè.

⁸ Mbè bì'inè ka nswonjè ni mē bì'inè s̀ì n̄i ibi tswé, boj bì'inè bwe'esè aa m̀b̀ì m̀ì nú m̀ì'inè, kaa annu n̄ñkonj a wa'à a nu bì'inè tswé. ⁹ Lá mbè bì'inè ka mbii ifãnsennu jì'inè, boj ajànjè a lə̀ə̀ ñkà'à yì, ñghìrè annu yìi a tsinè aa, à ka l'i'inè ifãnsennu jì'inè, ì si'ì ñg̀ò̀j innu jì'inè ì tsim jii ì si'ì tsinè aà. ¹⁰ Mbè bì'inè swonj mē kaa bì'inè s̀ì innu jì bi ghìrè boj bì'inè twonjè aa yì n̄i ñg̀à̀j̀à̀b̀à̀j̀ǹə̀n̄n̄n̄, kaa ñghàà nì ni wa'à a nu bì'inè tswé.

2

Kristo à ni ñu ñkwètè yì'inè

¹ Bòò ba bì kègè, mē ñwà'ànè julà innu a mbo bù aa mē t̀á̀ n̄i tsuu ibi k̀i ghìrè. Lá mbè ñu n̄b̀ù a ghìrè ibi, boj bì'inè tswè nì ñu yìi mē a bu'u mbo a n̄si Tà ñlonj atù yì'inè, mbè Yesu Kristo, yu wa yìi mē annu yì a tsinè aà. ² Bi tsyà aa ghu nu n̄si'itè n̄i innu jì bì jì'inè, kaa wa'à aa tsi'ì jì'inè si'itè, ñkii si'itè nì jì b̀è̀ b̀ìtsim f̀aa m̀b̀i. ³ M̄n̄jì yìi mē mbè bì'inè zi mē bì'inè zi yì aa, à nì mē bì'inè ka n̄lə̀ə̀ ndi'ì jì. ⁴ Nù yìi mē a swonjè nì mē "mè zi yì," lá ñkaa k̀i'ì n̄i ndi'ì jì lə̀ə̀ aa, à n̄i ñg̀à̀j̀à̀b̀à̀j̀ǹə̀n̄n̄, kaa annu n̄ñkonj a wa'à ghu nu tswé. ⁵ Nlonj mē à nì tsi'ì annu n̄ñkonj mē àk̀ò̀j̀ǹè Nwì a nì lunè a tswè aa a mbo ñu yìi mē a lə̀ə̀ ñghàà nì. Mbè bì'inè k̀ì n̄tsya aa tsi'ì a n̄jìm̀ ajàn yulà nzi mē bì'inè tswè ghu m̀m̀m̀ nú. ⁶ Nù yìi à swonj mē yu lwi'i ghu nu laa boj a yònjè ibu'ù m̄k̀ò̀r̀è̀ jì a ajànjè mē à le si tə̀ə̀ aà.

Ndi'ì yì m̄fi yà

⁷ Bìl̄m̀ ba bii mē mē k̀j̄n̄ aa, kaa mē si aa ndi'ì yì m̄fi yì tsù ñwà'anè, à b̀à̀j̀ǹə̀ mbè aa tsi'ì ndi'ì yì ñl̀wèn yu mē nì le ntswe ni yu a n̄loginè aà, ndi'ì yì ñl̀wèn ma yù a b̀è̀ ñghàà nì Nwì nya mē nì le nyu'u aà.

⁸ Lá mbè mē tse kii swonj mē mē ñwà'ànè aa ndi'ì yì m̄fi yì mē bi yè n̄i annu n̄ñkonjè yì a nu Kristo ñkii nyè nì a nu bù, ñlonj mē itugè wa ì tsyà ñghèè nii, ñkà'a annu n̄ñkonj wa ì tigè n̄ta. ⁹ Nù yìi mē à swonj mē yu tswè maa a m̀m̀m̀ ñkà'à m̀burè k̀i b̀aa nd̄m̀ yì aa, à b̀urè ntswe aa tsi'ì wa m̀m̀m̀ itugè. ¹⁰ Nù yìi mē a k̀ò̀j̀n̄è nd̄m̀ yì aa à tswè aa a m̀m̀m̀ ñkà'à, kaa n̄jì'ì annu yìi mē mbè a kwántè ñwo aa kaa wa'à b̀è̀. ¹¹ Lá ñu yìi mē a b̀aa nd̄m̀ yì aa à tswè aa a m̀m̀m̀ m̄fi idigè ñkì m̀burè k̀i zì aa tsi'ì a m̀m̀m̀ m̄fi idigè, kaa ñkì'ì adigè yìi mē yu ghèè ghu aa zì ñlonj mē itugè wa ì k̄j̄n̄ mi'ì mi.

¹² Mē ñwà'ànè a mbo bù b̀ò̀ò̀ bì kègè aa nlonj mē bì l'i'inè ifãnsennu yu aa nlonj ñkwi atù yì. ¹³ Mē ñwà'ànè a mbo bù b̀ìt̀á̀ aa nlonj mē nì zi a yì, yu wa yìi mē à le ntswe a n̄loginè aà. Mē ñwà'ànè a mbo bù b̀ò̀ò̀j̀ò̀j̀ ñlonj mē nì tsyà mē nḡà̀j̀m̀b̀u'̀u innu jì bì wa aa. Mē ñwà'ànè a m bo bù b̀ò̀j̀k̀hə̀ aa nlonj mē nì zi a Tà aà. ¹⁴ Mē ñwà'ànè a mbo bù b̀ìt̀á̀ aa nlonj mē nì zi a yu wa yìi mē à le ntswe a n̄loginè aà. Mē ñwà'ànè a mbo bù b̀ò̀ò̀j̀ò̀j̀ aa nlonj mē nì tswè nì m̄t̄i, ñghàà nì Nwì nì k̀ì ñl̀wi'ì a m̀m̀m̀ nu bù, nì k̀ì mé n̄tsya nḡà̀j̀m̀b̀u'̀u innu jì bì wa aa.

¹⁵ Nì tsuu mbi yu k̀è̀ n̄joo mbi jù k̀i k̀ò̀j̀è. Nù à b̀è̀ k̀j̄n̄ mbi yu, boj kaa annu ñk̄j̄n̄ Tà a s̀ì ghu nu tswé. ¹⁶ Nlonj mē ñjoo tsim jii ì tswè f̀aa m̀b̀i aa, tsò n̄joo jii mē n̄jyà nu ì l̀wà'̀a ghu aa, nì jii mi'ì l̀wà'̀a ghu aa, bo bì n̄joo mbi tsim jii mē b̀è̀ ñjèe nú yàà ghu aa, kaa à si aa a mbo Tà l̀ò̀. Ì b̀à̀j̀ǹè̀ ñl̀o aa a m̀b̀ò̀ m̀b̀i. ¹⁷ Mbi yù tsyà nii aà tsyà. Njoo jya mē b̀è̀ l̀wà'̀a ghu aa ì ghèè bo yu. Lá ñu yìi mē a ghìrè innu jii mē Nwĩng̀ò̀j a l̀ò̀ò̀ aa, a tswè n̄lwi'ì n̄ñkonjè.

Ngànkibàa Kristo

¹⁸ Bɔɔ bɔ bɔ, wa nòò ñlwi'í mbi à kà mé aa ñku'u, nì le mbaa nyu'u mɔ ngànto Kristo wa à kà mé aa nzi. Wa ngànto Kristo jì ghà'atè i zì mé, a bɛ àjàn mɔ bi'inè zì mé àa nòò ñlwi'í mbi aà. ¹⁹ Bo le mfɛ'è aà a tifi bi'inè, lá kaa bo le ñwa'à bi'inè bì mɔ'ɔ bɛ. Nlon mɔ bo le mbaa tswe aa bi'inè nìbò boñ bo le ñghèè nì mbi'í ntswe bi'inè nìbò. Lá bo le mfɛ'è waa, tá ghìrè tá à laa mɔ kaa bo bi tsim sà aa bi'inè bì mɔ'ɔ bɛ.

²⁰ Lá yu wa yìi mɔ à làa mànsè aa à yò'ò mɔ ghuu. Bù bi tsim nì kí ñzi annù ññkonjò. ²¹ Kaa mɔ si a mbo bù ñwa'anè aa nlon mɔ kaa nì sɛ annù ññkonjò zì, lá mɔ ñwa'anè aa nlon mɔ nì zì, ñki nzi mɔ kaa abañnènnù kaa a sɛ a nì annù ññkonjò lò. ²² Maa ñghè ñgàñbàñnènnù àa ñu wa mɔ a tuu nì mɔ kaa Yesu à sɛ Ayo'ò Nwí wa bɛ aa e? Wa làa ngànto Kristo wa à ghuà. Mbɛ yu wa yìi mɔ a tuu nì Ta nì Mu aà. ²³ Wa ñu yìi mɔ a tuu Mu aa, kaa à sɛ nì Tà bɔñnè ñtswe. Ñu yìi mɔ a bii annù Mu nì ñsi nì ñsi aa, à ki ntswe nì Tà.

²⁴ Tá nì yɔ mɔ annù ya mɔ nì le nyu'u a nlogìnè aa tá à lwi'i bu bo. Mbɛ annù ya mɔ nì le nyu'u a nlogìnè aa a lwi'i bu bo boñ nì ka lwi'í bu bì Mu i ki lwi'í bu bì Tà. ²⁵ Yulà à nì ayoo ya mɔ à ká'a a mbo bi'inè aà, ñtswèntì yìi i lwi'í ññkonjò aà.

²⁶ Mɔ ñwa'anè innù julà a mbo bù nlon aa ñgaa bɛ bii mɔ bì ka bwe'esè ghuu aà. ²⁷ Lá àjàn ya yìi mɔ à le nyò'ɔ ghuu aa, ñyò'ɔ ma ya i lwi'i a nu bù. Kaa nì si bù ñlòò nì mɔ tá ñu tsù à bu ñka ndi'i ghuu, ñlon mɔ ñyò'ɔ ya mɔ à le nyò'ɔ ghuu ghu aa i ñi'i innù tsim a mbo bù. Innù jya i kí mibè annù ññkonjò, kaa kí'í abañnènnù bɛ. Ajàn yìi mɔ bì ñi'i mɔ ghuu aa, tá nì lwi'í ghu nù.

²⁸ Tsitsòñ, bɔɔ bɔ, lwi'í nì ghu nu, tà nòò yìi mɔ à ka yì zì aa, kaa bi'inè wa'à nì nìbò'ɔ tswé, kaa ñki'í bɔñnè ñka ñkhè nì bɛ khè nì àdìrètu a ajàn mɔ a zì aà. ²⁹ Bi'inè bɛ zì mɔ annù yì a tsinè boñ bi'inè ki nzi mɔ ñu ñtsim yìi a ghìrè annù yìi a tsinè aa, a jwí yu.

3*Bɔɔ bi Nwí*

¹ Nì yɔ mbuu àkòñnè yìi mɔ Taà yì'inè à tswè nì yu a nu bi'inè, mɔ mbɛ a ka ntwoñ nì yì'inè a nì bɔɔ bì. A bɛ annù ññkonjò mɔ bi'inè nì bɔɔ bì. Njì'í annù yìi mɔ kaa mbi yù i sɛ yì'inè zì aa i bɛ aa mɔ kaa le ñwa'à yì ki nzi. ² Bɔɔ bì maà bii mɔ kòñjò aa, tsitsòñ bi'inè bɛ aa bɔɔ bì Nwí; lá kaa bi'inè sɛ ajàn yìi mɔ bi'inè ka yì bɛ aa nansɛ nzi. Lá bi'inè zì mɔ nòò wa mɔ à ka yì zì aa tá bi'inè tigè mbɛ aa tsò yu, ñlon mɔ bi'inè ka yì yɔ yì tsì'í ajàn mɔ à nansɛ mbɛ aà. ³ Ñu ñtsim yìi mɔ a bɛ, ñniñ nti'í yì ghu nu aa, a lèè nì ñbiinù yì i laà tsò ajàn yìi mɔ yumbòñ à ki nlaa a.

⁴ Ñu yìi mɔ a ghìrè ñbi aa a wò aa nòñsè Nwí; ñbi à bɛ aa ñwò nòñsè Nwí. ⁵ Nì zì mɔ Yesu à le nzi fàa mbi aa a nlogè ñbi yì'inè i lò'òsè, ñki nzi mɔ kaa à sɛ nì ñbi tswé. ⁶ Kaa Ñu ñtsim yìi mɔ à lwi'í ghu nu aa kaa à sɛ bi ghìrè; kaa ñu yìi mɔ a ghìrè ñbi aa kaa à le'è ñwa'à yì yò, kaa wa'à yì kì nzi.

⁷ Bɔɔ bɔ, tá ñu tsù à tsuu ghuu ló bwe'esè. Ñu yìi mɔ a ghìrè innù jìi i tsinè aa à tsinè tsò ajàn mɔ Kristo à tsinè aà. ⁸ Ñu yìi mɔ a ghìrè ñbi aa, à nì mu Devil; ñlon mɔ Devil a ghìrè ñbi nlogìnè aa a nlogìnè mbi. Njì'í annù yìi mɔ Mu Nwí à le nzi ghu aa, i le mbɛ aa a ntà ñgi'í nì ifà'a Devil.

⁹ Ñu yìi a jwe Nwí ñjwe yì aa, kaa à sɛ ñbi ghìrè; ñlon mɔ màrè Nwí à lwi'í ghu nu, kaa a wa'à ñghìrè ñbi bù ñzi, ñlon mɔ a yì aa a jwe Nwí aà. ¹⁰ Annù yìi mɔ a ka ñi'í a ñu yìi mɔ à nì mu Nwí kè a ñu yìi à nì mu Devil aa a yulà mɔ, ñu yìi mɔ kaa à sɛ annù yìi mɔ a tsinè aa ghìrè aa, kaa à sɛ mu Nwí bɛ, kè ñu yìi mɔ kaa à sɛ mu maà yì kòñjò aà.

Nì ka ñkòñnè ghuu bu nì bù

¹¹ Aà ñtoo ya mɔ nì le nyu'u nlogìnè a nlogìnè aà, mɔ bi'inè aa ñkòñnè bi'inè nì bi'inè, ¹² ntsee bɛ tsò Cain yìi mɔ à le mbɛ mù ñgàñmbù'unnù, ñzwitè mu maà yì aà. Baa à le nzwitè mumaà yì aa a ya? A le nzwitè yì aa nlon mɔ mighìrinè mì nù mì le mbi'í mì mumaà yì mì bɔñnè ñtsinè aà.

¹³ Bɔɔ bì maà, nì tsee ki yerè mɔ mibè bɛ bì fàa mbi ká mbaa ghuu. ¹⁴ Bi'inè zì mɔ bi'inè fɛ'è mɔ a mum ñwò ntigè ntswe aa a múm ñtswèntì ñlon mɔ bi'inè kòñnè bi'inè nì bi'inè aà. Ñu yìi mɔ à sɛ ndim yì kòñjò aa à lwi'í aa a múm ñwò. ¹⁵ Ñu yìi a baa mu maà yì aa, à bɛ aa ñu ñzwitè ñu. Nì zì mɔ kaa ñu yìi a zwitè ñu aa, kaa à sɛ nì ñtswèntì yì mɔ i lwi'í ññkonjò aa tswé.

¹⁶ Aà àjàn yìi mɔ bi'inè zì ayoo yìi mɔ àkòñnè à nì yu aa, á yuà mɔ: Kristo à le mfa ntswèntì yì a atu bi'inè; ma múu ajàn bi'inè ki ntswe nì ñka mfa ntswèntì yì'inè a atu bɔɔ bì maà bi'inè! ¹⁷ Lá mibè ñu a tswè nì ñjoo mbi jù, ñyè mu maà yì yìi mɔ à fùmè aa, kaa wa'à mliñnè yì ko, bɛè boñ mbɛ a tigè ñdi'í mɔ àkòñnè Nwí a tswè a múm ñti

yu aa mæ akæ aa ε? ¹⁸ Bɔɔ bâ bi'inè tsee a akòɔnè aa bə nî ntsù kè ni nìghàà ki di'i, lá mbaɔnə ɲka di'i a akòɔnə ya yî mæ a ni yî annù nîɲkoɲ aa bə a ni mîghirìnè mi innù mi'inè.

¹⁹ Ma mùu ajàn, bi'inè ka zi mæ bi'inè tswè a múm annù nîɲkoɲ; tá mîntî mi'inè tigə ntswe nî mbɔɔnə a nsi mi'i Nwî, ²⁰ kè a te'ε mbə nòð yî mîntî mi'inè sa'a nî yî'inè aà, nloɲ mæ bi'inè zi mæ Nwî à tsyatè ntîi yî'inè ɲki nzi innù tsimè aà. ²¹ Bɔɔ bâ, mbə mîntî mi'inè tsee yî'inè ki sa'a boɲ kaa bi'inè ka wa' à kà mbɔ'ɔ a ntswe a nsi mi'i Nwî; ²² bi'inè kù ɲkwèrə nî njoð tsim jîi bi'inè betə ghu mbo aa, nloɲ mæ bi'inè ləə ndi'i jî ɲkii ɲghirə nî innù jîi mæ i ghirə a doritè aà. ²³ A bə ndi'i yî yá i yuà, mæ tá bi'inè nîɲ mîntî mi'inè a nî ikúm Mú yî Yesu Kristo, ɲkii ɲka ɲkɔɲnə bi'inè ni bi'inè a ajàn mæ Kristo à le ndi'i aà. ²⁴ Bə bîtsim bii bi ləə ndi'i Nwî aa, bi lwî'ɲ ghu nu tsɔ mæ Nwî à ki nlwî'i a mum bo aà. Annù yî mæ a ghirə mæ bi'inè zi mæ à lwî'i a múm ntîi bi'inè aa, à nî Azwî yî ya mæ à fa a mbo bi'inè aà.

4

Azwî annù nîɲkoɲ bo bi' àzwî mbwe'esè

¹ ɲká'á jýá, nî tsuu izwî tsim i ki bii, mbaɔnə ɲka nywe'etə nî izwî a nzi mæ i lo aa a mbo Nwî aa ε; nloɲ mæ ɲgəɲntoo Nwî mbwe'esè jî ghà'ətè i fè'è mæ a mbî. ² Mbə nî zi Azwî Nwî aa lalà, àzwî tsim yîi mæ a bii mæ Yesu Kristo à le'è mfe'ε a mbi a múm ɲjyánu aa, a lo aa a mbo Nwî, ³ àzwî tsim yîi mæ kaa a si bii nî nsi mæ Yesu à le'è mfe'ε a mbi a múm ɲjyá nu aa, kaa a si aa a mbo Nwî lô. Ma yú àzwî a baɲnə mbə aa àzwî ɲgəɲnto Kristo, yîi mæ nî le nyu'u mæ à ka yî fè'ε, yîi mæ à t'è'è mæ ntswe a mbi tsitsɔɲ aà.

⁴ Bɔɔ bâ, nî lò aa a mbo Nwî, nî ki mæ ntsya waa; nloɲ mæ yu wa yîi mæ à tswè a mum bù aa, à tsyatè yu wa yîi mæ à tswè a múm mbi aà. ⁵ Bo lo aa fàa mbî, maa ajàn innù jîi mæ bo swonj aa i bə innù mbî, mbi i kii nyu'utə. ⁶ Lá bi'inè lo aa a mbo Nwî. Nù ntsim yîi mæ à zi Nwî aa, a yu'utə nî annù yîi mæ bi'inè swonj aà, lá yu wa yîi mæ kaa à si a mbo Nwî lô aa, kaa à si annù yîi bi'inè swonj aa yu'utə. Aa mánjî yîi mæ bi'inè tsyá ghu nzi nî àzwî annù nîɲkoɲ bo bi' àzwî mbwe'esè aà.

Nwîɲgɔɲ à nî àkòɔnè

⁷ ɲká'á já, bi'inè aa ɲkɔɲnə yî'inè bi'inè ni bi'inè; nloɲ mæ akòɔnè a lo aa mbo Nwî, nù ntsim yîi mæ à kòɲ bə aa, a jwe Nwî, a kí nzi Nwî. ⁸ Nù yîi mæ à si bə kɔɲ aa, kaa à si Nwî zi; nloɲ mæ Nwî à laa mbə akòɔnè. ⁹ Nwî à le ntsya aa lálà ndi'i akòɔnè yî a mbó bi'inè, mæ Nwî à le ntoo a njoɲ Mú yî a fe'ε fàa mbi, mæ mbə bi'inè tsyá ghu nu ntswe nî ntswèntîi. ¹⁰ Áá àkòɔnè yuà, kaa a si bə aa mæ bi'inè le ɲkòɲè Nwî, a baɲnə mbə aa mæ, à le ɲkòɲè yî'inè ntoo a Mú yî mæ tá à bə mánjî yîi mæ bi' ka tsyá ghu i si'itə ibi yî'inè.

¹¹ ɲká'á já, mbə a bə mæ Nwî à le ɲkòɲè yî'inè ma mùu ajàn, boɲ a ku'unə mæ tá bi'inè aa ɲkɔɲnə yî'inè bi'inè ni bi'inè. ¹² Kaa ɲù tsù à si ghu tswé yîi mæ à le'è nyə Nwî; bi'inè bə ki kòɲnè yî'inè bi'inè ni bi'inè boɲ Nwîɲgɔɲ à lwî'i a nu bi'inè, àkòɔnè yî a kí nluu a nu bi'inè.

¹³ Bi'inè ka tsyá aa laà i zi mæ bi'inè lwî'i a mum Nwî a kí nlwî'i a mum bi'inè, nloɲ mæ à fà mæ Azwî yî a mbo bi'inè aà. ¹⁴ Bi'inè yè mæ, ɲki mbə biyefə, mæ Tá à tòð mæ a Mú yî, mæ tá à bə ɲgəɲnywèənsə mbî. ¹⁵ Nù ntsim yîi mæ à bii nî nsi nî nsi mæ Yesu à nî Mu Nwî aa, Nwî à lwî'i ghu nu a kí nlwî'i a nu Nwî. ¹⁶ Ma mùu ajàn bi'inè zi ɲki mbii akòɔnè yîi Nwî à tswè ni yu a nu bi'inè aa. Nwîɲgɔɲ à nî àkòɔnè, ɲu yîi mæ à lwî'i a mum àkòɔnè aa à ki nlwî'i aa a mum Nwî, Nwî a kí nlwî'i ghu nú. ¹⁷ Nwî à ghírə àkòɔnè yî a luu a nu bi'inè aa mæ tá bi'inè yî wa' à nî nìbɔ'ɔ wa ɲwî' ntsɔ'ɔtə mäs'a tswé, nloɲ mæ ajàn yîi mæ à bə aa, áá ajàn yîi mæ bi'inè ki mbə fàa a múm mbi aà. ¹⁸ Kaa nìbɔ'ɔ sí a múm àkòɔnè tswé, nloɲ mæ àkòɔnè yîi mæ a luu aa, a fi'i nìbɔ'ɔ. Ayoo yîi mæ a zi nî nìbɔ'ɔ aa à nî ɲjò, ɲù yîi mæ à ki ntswe nî nìbɔ'ɔ aa kaa à si nî àkòɔnè yîi mæ a luu aa tswé.

¹⁹ Bi'inè kòɲè aa nloɲ mæ à le'è mfoo ɲkòɲè yî'inè. ²⁰ Nù tsù à bə swonj mæ, "Mə kòɲè Nwî" i bəɲnə ki baa a ndîm yî boɲ à nî ɲgəɲəbaɲnənnù; nloɲ mæ ɲù yîi mæ à si a ndîm yî yîi mæ a yə kɔɲ aa, kaa mbə a wa'á Nwî yîi mæ kaa à le'è ɲwa'á yə aa kòɲè. ²¹ Áá ndi'i yîi mæ bi'inè kwèrə a mbo Kristo aa i yulá, mæ ɲù yîi mæ a kòɲè Nwî aa, tá à kii ɲka ɲkɔɲə ndîm yî.

5

Ajàn yîi mæ bi'inè tsyá mæ mbi aà

¹ Nù ntsim yii mæ à bii mæ Yesu à ni Ayo'ò Nwí wa aa a jwí Nwí, nù ntsim yii mæ a kòhè ta aa, a kii ñkonè ni mú yí. ² Bì'inè tsyá aa lálà nzi ni mæ bì'inè kòhè ní bɔɔ bi Nwí, mæ bì'inè kòhè Nwí ñkii nyu'unè ní ndí'í jí. ³ Nlon mæ àa akòhè Nwí a yulà, mæ bì'inè ka nlèè ní ndí'í jí. Kaa ndí'í jí a wa'á àbè'è mæ à bè'èsè yí'inè ghu bə. ⁴ Nlon mæ nù ntsim yii mæ a jwí Nwí aa a tsyá mbi; àyoo yii mæ bì'inè lògè ntsya ní mbi ghu aa á yuà, àbiintii yí'inè. ⁵ Nù yii mæ mbə a tsyá mbi aa à ní wò aa é? A sì nù yii mæ à bii mæ Yesu à ni Mu Nwí aa bə aa é?

Ayəfə ñlon Yesu Kristo

⁶ Aa yu wa yii mæ à le nzi ní ñkí bo bì àlèè aa à ghulà, Yesu Kristo, kaa wa'a aa tsi'í ní ñkí yuyu zì, lá nzi ní ñkí bo bì àlèè. ⁷ Azwí Nwí a kí mbə ayəfə, ñlon mæ Azwí Nwí aa ànnu ññkonè. ⁸ Bìyèfə ni bi tarə, Azwí, ñkí, bo bì àlèè; bìyèfə ma bú bi tarə bi swonjé ní ànnu yí fùurə. ⁹ Mbə bì'inè ka mbii ní ànnu yii mæ bə swonj aa, boñ ànnu yii mæ Nwí swonj aa a tsyatè; ñlon mæ ànnu yii mæ Nwí a swonj aa a yulà, mæ yumbonj à ní ayəfə ñlon Mú yí. ¹⁰ Nù yii mæ à ññ ntii yí a nu Mu Nwí aa, à bii ànnu yii mæ Nwí a swonj aa, nù yii mæ kaa sí ànnu yii mæ Nwí a swonj bii aa, à lógè Nwí aa a ní ñgàñabəñnù, ñlon mæ kaa sí ànnu yii mæ Nwí à swonj tsó ayəfə ñlon Mú yí aa bii aa. ¹¹ Ànnu yii mæ Nwí à swonj ñlon ñgaa Mú yí aa a bə mæ, Nwí à fá ntswéntii yii mæ à lwi'í ññkonj aa a mbo bì'inè. Ntswéntii ma yú i tswé aa a nu Mú yí. ¹² Nù yii mæ à tswé ní Mu aa, à tswé ní ntswéntii; nù yii mæ kaa à sì ni Mu Nwí tswé aa, kaa à sì ní ntswéntii tswé.

Ntswéntii yii mæ i tswé ññkonj aa

¹³ Mə ñwà'ànə juà innu a mbo bú bii mæ ní ññ mántii muu a ní ikum Mu Nwí aa mæ tá ní zì mæ ní tswé ní ntswéntii yii mæ à lwi'í ññkonj aa. ¹⁴ Ayoo yii mæ a ghìrə mæ tá bì'inè ñanjsə ññ ntii yí'inè ghu nu aa à ní mæ, bì'inè bə kii betə ànnu tsu ghu mbo yii mæ a yòhə a ní ànnu yii mæ a lòò aa boñ a yu'u. ¹⁵ Bì'inè bə kii zì mæ a yu'u ní innu tsim jii mæ bì'inè betə aa, boñ bì'inè zì mæ bì'inè kwèrə mə innu jii mæ bì'inè betə yí ghu aa. ¹⁶ Mbə nù a yə mumaà yí a ka ñghìrə ibi yii mæ kaa mbə i wa'á ní nìwo zì aa, boñ à ka betə, ta tá Nwí à fa ntswéntii ghu mbó. A ghìrə ma mùu ajàn aa tsi'í a mbo bə bii mæ bi ghìrə ibi yii mæ kaa mbə i wa'á ní nìwo zì aa. Ibi yí mɔ'ɔ i tswé ghu yii mæ i zì ní nìwó; kaa mə si swonj aa mæ tá nù à tsa'atə Nwí a ní ajànə ibi mə yá. ¹⁷ Innu tsim jii i sì tsinè aa à ní ibi, lá ibi yí mɔ'ɔ à ní yii mæ kaa i si ní nìwo zì.

¹⁸ Bì'inè zì mæ nù ntsim yii mæ a jwé Nwí ñjwé yí aa kaa à si ibi ghìrə. Nlon mæ yu wa yii mæ a le njwe Nwí aa, a be nii, kaa ñgàñmbù'ú innu a wa'á nii mɔ'ntə.

¹⁹ Bì'inè zì mæ a yí'inè aa a jwe Nwí, ñgàñmbù'ú innu wa a bəñnè ntswe ní mɔ'dà'á a atú mbi yú ntsim.

²⁰ Bì'inè kii nzi mæ Mu Nwí à zì mə ñghìrə atú yí'inè a laa, a nzi Nwíngòn ànnu ññkonj; bì'inè kii ntswe a mum yu wa yii mæ à ní ànnu ññkonj, tsi'í a mum Mú yí Yesu Kristo. Aa yu mbə Nwíngòn ànnu ññkonj ñkii mbə ntswéntii yii mæ à lwi'í ññkonj aa. ²¹ Bɔɔ bə, ní ka ntsu'utə ghuu ñlonj ànnu mmii mikobə.

Aḡwà'ànè JON yi ayòḡtè

NJI'INNŪ ANWÁ'ANƏ YŪ

A aḡwà'ànè yŭ aa a le ḡḡwà'ànə Jon ḡḡaḡntoò Kristo, mə twoḡə nii ni “Nḡi ḡḡánwī” aa, ḡḡḡe ni a mbo “ḡḡḡe yŭi mə Nwī à tsò'ò” bo bi bɔɔ bi.

A le ḡḡwà'ànə aa a nswəḡ mə àkòḡḡə à ni mā ànnŭ yŭi mə à tswe a titi bə a múm ḡḡḡtə bɔɔ bi Kristo aà. Bə bi mə bi tswe ni àkòḡḡə aa bi yu'unə ḡḡi Nwī ḡḡkai ḡḡkəḡḡə waa bo ni bo (5,6). Jon à le ḡḡkai ḡḡwà'anə aa a ḡḡwà'asə bə ḡḡḡḡ ḡḡḡḡḡḡḡ'innŭ mbwe'esə ḡḡi mə i le si ḡḡi ni ḡḡiḡḡḡḡḡḡ ḡḡḡḡ Kristo aà. Ma buu bə ḡḡkai mbə aa ḡḡḡḡnto Kristo jya mə bi twoḡə ni biGnostics aà. Bi swəḡə ni mə kaa Kristo à le ḡḡwà'a aa a múm ḡḡyānŭ zī. (Yə ànnŭ yŭi mə bi swəḡḡ ḡḡḡḡ biGnostics a ni Nji'innŭ Mighàà, bo ni Nji'innŭ 1 Jon aà.) Jon à le ḡḡḡḡ nswəḡ mə tā ḡḡi tsu à tsuu ḡḡḡḡḡḡ'innŭ mbwe'esə ma jŭ a nda yu ló kwəḡə, ḡḡsuu waa burə tsà'atə tsà'atə tā wa'a ibi waa ló ḡḡbwe'e (9,10).

Bi yatə aḡwà'ànə yŭ aa laa:

1. Nji'innŭ aḡwà'ànə yuà 1-3
2. Àkòḡḡə a ni mā ànnŭ a titi biKrisən 4-6
3. Awà'asə ḡḡḡḡ ḡḡḡḡḡḡ'innŭ mbwe'esə 7-11
4. ḡḡḡḡ ḡḡi mə Jon à le nswəḡ a ḡḡwā'isə aà 12-13

Atsà'atə

¹ Aḡwà'ànə yŭ a lo aa a mbo mə ḡḡḡi ḡḡánwī, ḡḡḡe ni a mbo wó Ndè yŭi mə Nwī à tsò'ò aa bo bi a mbo bɔɔ bo bi mə mə kòḡ tsi'ŭ ànnŭ ḡḡḡḡḡḡ aa, kaa a ḡḡuu aa a si tsi'ŭ mə kòḡ, a kòḡ bi'ŭ bi bə bitsim bi'ŭ bi zi ànnŭ ḡḡḡḡḡḡ aa, ² ḡḡḡḡ mə ànnŭ ḡḡḡḡḡḡ ma ya a lwi'ŭ a múm ḡḡi bi'ŭ i kii tswe bi'ŭ bo ḡḡḡḡḡḡ aa.

³ Tà ḡḡḡḡ, ni ḡḡkai ḡḡḡḡḡḡ, ni ḡḡbɔɔḡə yŭi mə i ló a mbo Nwḡḡḡḡḡ Tà, bo bi a mbo Yesu Kristo Mŭ Tà aa, i ka tswe a mbo bi'inə a múm ànnŭ ḡḡḡḡḡḡ ni àkòḡḡə.

Ànnŭ ḡḡḡḡḡḡ bo bi àkòḡḡə

⁴ Mə le ḡḡḡḡ ḡḡḡḡḡ a ḡḡə mə bɔɔ bo bi ḡḡ'ò bi yòḡə ànnŭ ḡḡḡḡḡḡ ya, tsi'ŭ wa àḡḡḡ mə Taà à le ḡḡi'ŭ a mbo bi'inə aà. ⁵ Tsitsòḡḡ, mə bu'ŭ ni ḡḡbɔ a mbo wó ndè, mə bi'inə aa ḡḡkəḡḡə bi'inə ni bi'inə; kaa mə si aa ḡḡi'ŭ yŭ ḡḡḡḡ ḡḡwà'ànə, mə kwatə ya yŭi mə leḡ ḡḡḡḡ mfa a mbo bi'inə a mbī aà. ⁶ Àkòḡḡə a bə aa mə, bi'inə ka ḡḡy'ŭ ḡḡi'ŭ Nwī; àa ḡḡi'ŭ ya mə ni le ḡḡḡḡ ḡḡ'ŭ a ḡḡḡḡḡ, i bə aa mə ni ka ḡḡswe a múm àkòḡḡə.

⁷ Wa ḡḡḡḡmbwe'esə ḡḡ ḡḡà'atə i f'è'è mə a mbi, mbə bə bi mə kaa bi si bi mə Yesu Krito à le ḡḡf'è'è a mbi aa ni ḡḡyānŭ ḡḡi ḡḡsòḡḡ; wa àḡḡḡ ḡḡi ma yŭ à bə aa ḡḡi ḡḡbwe'esə ḡḡkai mbə ḡḡḡḡnto Kristo wā. ⁸ Ni ka ḡḡsyesə ḡḡu ta tsuu ló bwe ànnŭ yŭi ni fà'a mə ḡḡswe ni yu aà, tā yŭi bəḡḡə kwəḡə ḡḡtsò'òḡḡ ḡḡi afà'a a ni lunə. ⁹ Ni zi mə ḡḡi yŭi mə à ḡḡḡe ni ḡḡḡḡ kaa wa'à ni ànnŭ jya mə Kristo à le ḡḡi'ŭ aa yòḡə aa kaa à si ni Nwī tswe. ḡḡi yŭi mə à lwi'ŭ a mbum ànnŭ jya ḡḡi mə Kristo à le ḡḡi'ŭ aa, ma waà ḡḡi à tswe ni Nwḡḡḡḡḡ Tà bo Mŭ yŭ. ¹⁰ Maa àḡḡḡ mbə ḡḡi tsu a zi a mbo bu ḡḡkaa wa'a aa ma yŭ ànnŭ ka ḡḡi'ŭ ni tsee ló bi tā à kuu a nda bu, kə bi tsà'atə yi; ¹¹ ḡḡḡḡ mə ḡḡi yŭi mə à tsà'atə yi aa a ḡḡḡ mbəonə aa yi mə tā bo yu ka ḡḡḡḡ ḡḡḡḡ ḡḡi bi jya mə a ḡḡḡḡ aà.

Nighàà ni ḡḡwā'isə ḡḡḡḡ

¹² Mə tswe ni ànnŭ ḡḡ ḡḡà'atə a nswəḡ a mbo bu, la kaa mə aa wa'à ḡḡwà'ànə a ni paper ni ink, mə wà'atə mə bəḡḡ mə yŭi mbəḡḡḡ ḡḡzi ḡḡə ḡḡuu bi'inə ḡḡḡḡḡḡ ni ḡḡtsu. Ma múu àḡḡḡ tā ḡḡḡḡḡ ni'inə tā ni luu.

¹³ Bɔɔ bi mumaà ḡḡḡḡ yŭi ḡḡḡḡḡḡ wa yŭi mə Nwī à tsò'ò aa, bi too àtsà'atə a mbo bu.

Aḡwà'ànè JÛN yïi a ywe'e ji tarè aà

NJ'I'INNÛ AḡWÀ'ANÈ YÛ

A aḡwà'ànè yû aa a le ḡwà'ànè Jøn ñdâi ñdânwï yïi mæ à le ḡki ḡwa'anè 2 Jøn aà. A le ḡwà'ànè aa a mbò ñsùkà'á yï Gaius. A le ḡwà'ànè a ntsisè innù jii mæ i le mfe'è ñlon ḡḡaḡswon ntoo yï ñsiginè jii i le si tæ ḡkarè ndi'ï nï ànnù Nwï a ḡghotè jii mæ i le ntswe a idigè idigè aà. Bè tsi'ï tsò ma bú, biKrisèn le ntswe nï ḡkwèrè waa a mila'a bo, i kii ki kwetè a waa (6-8). La Diotrefhes, ñtsyàsè yïi mæ à le ntswe maa ḡghotè aa, à le ntuu ḡkwèrè waa, mfi'isè nï biKrisèn bii mæ bi kwèrè nï waa laa a ḡghotè. Ma yû a ḡhirè mæ tá Jøn à ḡwa'anè a mbo ñsùkà'á yï Gaius mæ tá à ka ḡkwetè ḡḡaḡntoo Nwï ma jú jii mæ i fà'á ñlon aa ḡkwítu Kristo aà (9-11). Jøn a swon mæ yumbon yu ka zi lèntè annù Diotrefhes yïi mæ a tuu ada'á yi, mfa nï ḡgi'ï a múm ḡhòtè aà (10).

Aḡwà'ànè ma yû a di'ï nï mæ a bon ḡki mbè annù yï tinsè a ḡkwetè bè bii mæ bi ḡhèe ntoo Nwï aà. A ku'unè mæ bāḡghotè bitsim ka ḡkwetè a nsèensè ñtoo yï ñsiginè. Nù yïi mæ a fa njoo ḡkwetè nï ḡḡaḡntoo ghu aa, bo kii mfa'a aa bo bi ḡḡaḡntoo mà jyá, mbè aa ḡḡaḡakorè jyaa (7-8).

Bi yatè aḡwà'ànè yû aa laa:

1. Nji'innù aḡwà'ànè yuà 1-4
2. Jøn a beentè Gaius 5-8
3. Jøn à fà áfirè Diotrefhes 9-10
4. Jøn à beentè Demetrius 11-12
5. Innù jii mæ Jøn à le nswon a nlwï'isè aà 13-15

Atsà'atè

¹ Aḡwà'ànè yû a lo aa a mbo mè ñdâi ñdânwï, ḡḡeè nï a mbo ñsùkà'á ḡhà, Gaius yïi mæ mè kōḡ tsi'ï annù ñḡkonḡ aà.

² Nsùkà'á ḡhà, mæ tsà'atè Nwï mæ tá innù tsim i ka ḡḡeè i siginè a mbo wò tá ò ki ḡka ntinsè; ñlon mæ mè zi mæ ñtiì ḡho i tswè ñtiì. ³ Mè ki nāḡsè doritè a nyu'u a mbo bilim bi'inè bi mo'c bii mæ bi ki zi nswon aḡaḡ yïi mæ o naḡsè ntswe nï ñtswèntiì yò i yonḡ nï māḡji Nwï yï ànnù ñḡkōḡ a aḡaḡ yïi mæ o gaansè mitiì mo nyonḡ nï ànnù ñḡkonḡ aà. ⁴ Kaa annù tsu si ḡhu tswè mæ mbè a ḡhirè mæ tswè nï ñdorè ntsyatè ñii mæ mè tswè ni nu a nyu'u mæ boḡ ba yōḡḡ annù ñḡkonḡ aà.

Jon à bñntè Gaius

⁵ Nsùkà'á ḡhà, wa o naḡsè mfa'a nï ñtiì ḡhò tsim a aḡaḡ yïi mæ o fà'a a mbo bilim bi'inè, ka mæ bo bè aa bigiì aà. ⁶ Aa bo bii mæ bi ke'enè àkōḡḡè yïi mæ ò di'ï a mbo bo aa a nsi ḡḡhòtè. A ku'unè mæ tá ò ḡḡeè nï mbii ḡkwetè waa, mfa njoo jii mæ bo lòḡ a ḡḡhèè nï mbii nï àkòrè nitèḡ yaa a nï māḡji yïi mæ à kù'unè a múm áfà'á Nwï aà. ⁷ Nlon mæ bi ḡhèè a niḡhaa mà nù aa a nlon ikum Kristo, kaa wa'á bii mæ mbè bo kwèrè ayoo tsu a mbo bitibi Nwï. ⁸ Maa aḡaḡ, a ku'unè mæ tá bi'inè ka ḡkwetè iḡaḡ bè ma bú tá kii bè bè bi mo'c a titiì bo ma múu múm áfà'á annù ñḡkonḡ aà.

Diotrefhes bo Demetrius

⁹ Mè ḡwà'ànè mæ annù yï mo'c a mbò ḡḡhòtè; lá Diotrefhes, yïi mæ a kōḡè aa tsi'ï ḡka ntèḡ a mbii, ñlòc naa mæ bi ka ḡkwèrè aa tsi'ï a mbo yu aa, a tsa'a annù yïi mæ mè ḡwà'ànè aà. ¹⁰ Ma múu aḡaḡ, nòḡ yïi mæ mè aa zi aa, mè aa fi'isè innù ma jú mæ a ḡhirè aà, ñtswèè nï ñbāḡḡonnù ḡkii ḡḡhaa nï ñbi atu mæ. Kaa ma juu innù mæ à ḡhirè aa kaa i wa'á ḡhu mbo kù'ù, a kii ntuu nï ḡkwèrè bilim bi'inè a nda yu, ḡkii ḡkijḡ nï bè bii mæ bi lòḡ ḡkwèrè nï waa a nda bo aa, mfi'isè nï waa a múm ḡḡhòtè.

¹¹ Ikà'á já, nï tsuu innù ji bi ki ḡè'esè, mbaḡḡḡ ḡka ḡḡe'esè bè innù ji siginè. Nù yïi mæ a ḡhirè innù ji siginè aa, à lo aa a mbo Nwï; ḡu yïi mæ a ḡhirè ñbi aa, kaa à leè ḡkii a Nwï yè. ¹² Lá ḡḡeè nï ḡḡaa Demetrius, bè bitsim bi beentè annù yï, annù ñḡkonḡ yïi mæ a ḡhirè aa a kii mfe'è nlaa; bi'ï bimbōḡ, bi'ï kii mbeentè annù yï ñlon mæ nï zi mæ ànnù yïi mæ bi'ï swon aa à nï ànnù ñḡkonḡ.

Atsà'atè nlwï'isè

¹³ Mè ki tswè nï innù ji ḡhà'atè a ḡwà'ànè a mbo wò, la kaa wa'á kōḡ mæ mè ḡwà'ànè nï ḡkōḡḡḡwà'ànè. ¹⁴ Mæ yè'ètè a ḡwāḡsè nzi yè ḡhò tá tá si ḡhaa innù ji ḡhà'atè nï ñsi nï ñsi.

¹⁵ Tã Nwĩ à borisə ghô. İkà'â jì'ò tsìm i tsà'àtè noò. Kì ntsà'àtə ìkà'â jì'ò tsìm fyaa yĩ mò'ɔ yĩ mò'ò.

ANWÀ'ANÈ JUDE

NI'INNŪ ANWÀ'ANÈ YŪ

A anwà'ànè yū aa a le ηjwà'ànè Jude mu mà bì Jems (1), ma la a bə mə à ni muma bì Mmà'ambī Yesu (Mk. 6.3, Mt. 13.55) a mbo bìKrisèn a idigè idigè. Jude à le nghè mə yu ηwà'ànè nlonη aa annū ajàn mə Nwī à nyweensə waa bo aà, mbəjñnè ntigè ηjw'a'anè nlonη innū ibəjñnènnū jii mə à le nyu'u mə ηgəjñndi'innū mbwe'esè i le si di'i ni a mbo boò bi Kristo aà (3-4).

Ngəjñndi'innū mbwe'esè jii mə i le si di'i ni innū bìGnostics aa, i le si bùürè nī ibòjñ Nwī nī innū atsuürè, ntuu nī ànnū Mmà'ambī Kristo (4), ntuu nī bitsyàsə bii mə bi tswe nī àdà'à a atu bo aa, mbəgītè nī idà'à jii i tswe a aburè aà (8). Ngəjñmbwe'esè ma jū kaa i le ηw'a' à nī Azwī Nwī tswè, nzi nī àyàtè a ηghotè (19). Bo le si swonjè ni mə innū atsuürè bo bì mbuu innū jī swèrè jii mə bo le si ghìrè a nyjānu aa kaa mbə wa'á ntswèntii bè bo bì Nwī yii mə a yweensə waa nī ibòjñè yī aa kwensè. Ma mùu ajàn bo tigè ndi' i nī innū ajirè bo bì atsuürè yaa ya a mbo bə.

Jude a tigè nanjə wa'asə boò bi Kristo nlonη innū ma jū nswonjè ni mə Nwī à tē'è mə ntsərə isa'a ηgəjñmbū'u innū jī bi mà jū, i yī niη njo a nu bo tsó mə à le nsa'a baanggel bo Sodom ni Gomorrah, nta ηgi'i a nu bo aà (6-7). Jude a tigè ηghɛɛ nī mbīi ndi'itə boò bi Kristo mə tá bo ka ηkwe ni a múm àbiintii yii mə a laa aa, ntsa'atə nī Nwī a múm Azwī (20). A njim Kristo, mbə Nwī a tse bɛ waa mə tá bo tsuu ló wò, i lèè waa ti àlò'ò i ywe'e noò yii mə bo aa yī zī təə a nsi yu yumbonη aà (24-25).

Bì yatè anwà'ànè yū aa laà:

1. Nji'innū anwà'ànè yuà 1-2
2. Mighirìnè mi innū mi ngəjñndi'innū mbwe'esè, innū jii mə bi di'i aa, nī ηgi'i yii i ka yī kuu a nu bo aà 3-16
3. Adi'itè mə tá boò bi Kristo lwi'i a múm àbiintii 17-23
4. Agha'asə a mbo Nwī 24-25

Atsà'atə

¹ Anwà'ànè yū a lo aa a mbo mə Jude, ηgəjñafà'a Yesu Kristo, mu ma bi Jems, ηghɛɛ ni a mbo bə bii mə bi twòjñə waa, bo tswè a múm àkòjñə Nwīngòjñ Tà, Yesu Kristo a tigè nìlentè nī waa aà. ² Tá ηko mìlññè nī mbocnə, nī àkòjñè Nwī tá tswe a mbo bù ηgha'atə ηghɛɛ nī mbīi.

Bidi'i binnū bi mbwe'esə

³ Bìlīm ba bii mə kòjñə ghuu aa, ajàn yii mə mə gaansə mitii ma mə mə ηwà'ànə anwà'ànè yī mɔ'ɔ a mbo bù mbī'i annū ajàn yii mə Nwī à ywèensə yī'inè bitsim aa, nti gha i tintè gha mə mə ηw'a'anə a yulà ànnū a mbo bù, ndiintə ghuu mə ni ka nto fikòrè nlonη annū àbiintii yii mə Nwīngòjñ à fà mə a mbo bə bi ηgaa yii mfiùrè manjə aà. ⁴ Nlonη mə bə bí mɔ'ɔ bi ηè'èsè mə ηkkuu a titii bù mbə bə bii mə Nwīngòjñ à leè nte'e ntsərə isa'à waa nloginə a ηgu'u mə bo nī ηgəjñjo, mbə bīti bo'ò Nwī, mə bi twensə ibòjñ Nwī ηghensə a ni itsuürè innū, ntuu Taà yī'inè Mmà'ambī Yesu Kristo mə à ni tsi'i yu mē mə aà.

⁵ Mə lòò mə mə wa'atə a mbo bù, ka mə nī zi innū ma jū tsim nìlwi'i ghu mum aa, mə Mmà'ambī yii mə à le nyweensə bə a ala'a Egipto aa, à ti mə ti bə a njim aa, a kī mbu mbwəsə bə a titii bo bii mə kaa bi le ηw'a' a nti waa ghu nu niñè. ⁶ Baanggel bya bii mə kaa bi le ηki'i ibwarè jyaa tswa, mbəjñnè mmà'atə adigè yii mə a le ηkù'unə a mbo bo a nanjə ntswe ghu aa, à kòo waa nī àtsanjə ti mē, a múm àtaa yī fii ya, i yī ywe'e wa njwī ntsò'òtə mīsa'a yī ηwè yá. ⁷ Tsó ajànə mə Sodom bo Gomorrah nī itoo jii mə i le ntswe ηkarisə waa, bo le nloginè ηka ηghirè innū ajirè, nniη nū yàà a nī innū nlwà'a jii mə kaa mbə ηù mīsòjñ a wa'á ghìrè aa, Nwī à le niη njo a nu bo a ajànə mə à le ntòò waa nī mɔ'ɔ ti mē, a ηwà'asə bə ghu.

⁸ A ki mbə ηgəjññ mə bə ma bù yə innū jī mɔ'ɔ a njèè, jii mə i ghìrè mə tá bo ka ηwo nī innū nī mbīi mi nū myaa, ntsa'a nī àdà'a Mmà'ambī, mbəgītè nī bāburə bya bii mə bi tswe nī nigha'a nī ηgwèenə aà ⁹ A le mfòd tsi'i àtu baanggel Michael, noò yii à le si to bo Devil, nyonjə bo yu nlonη aku Mose aa, kaa à le ηw'a' à ada'a nī àtú yī logè a niη njò ghu nu a nī mighàà mi mbəgītè, à le mbəjñnè nswonjə mə, "Tá Mmà'ambī à wenə ghó." ¹⁰ Lá bə ma bù bəjñnè mbəgītè nī innū tsim jii mə kaa àtú yaa à si ghu laa aà, innū jii mə bo zi nī àtú yaa tsi'i tsó nàa ηgèè jii i si nī mītsyè tswè aa, ma jū a bə innū

Ʒii i ta ngi'i a a nu bo aà. ¹¹ Ngii' i yì nswèrè ì tswè a nu bo! Nlonj mæ bo yònè aa a mánji Cain, mme'e ibiinú waa nlonj annú njoo, nghirè afansennú tsi'i tsò ajànjè mæ Balam à le nghirè ñkwo a múm àtùtu Korah aà. ¹² Bè ma bú à nì ìlò'ò Ʒi bî ñta nì ngi'i a nì mǎji mi akònjè muu a ajànjè mæ bo yì mboonsè nì ghuu a noò yii ni Ʒi a múm nghòtè aa, ñji kaa wa'à nì àtu burè ndirè nì ðirè. Bo lɔnjtè aa tsi'i ànnú yaa, bo bè aa tsi'i tsò mbà'à yii mæ àfisè a tii nghèè ni yu la kaa i wa'à nì mbènj zì. Bo bè aa tsi'i tsò ìtì Ʒii mæ kaa i si mǎntà koonè a noò ñkòdònè mǎntà a noò ñtsyâbèè, mbè tsi'i tsò ìtì Ʒii mæ bi dwu ni mǎngànj i burè ñkwo mme. ¹³ Bo bè aa tsi'i tsò ñkànjè ñki miyaa mitsè'è Ʒii mæ àfisè a tii nghèè ntiì mbiì, innú jyaa Ʒya mæ bi ghirè ti ñdirètu aa, i tigè ñkò'ò mfe'è tsi'i tsò ñjwò'ò. Bo bè aa tsi'i tsò mǎnjònj mii mi tsiñjè ñkarè, Nwì a lèè àdigè ya mæ a fii nghèè ñlwi'isè aa a mbo bo nǎjkonjè.

¹⁴ Aa bè ma bú mæ Enoch, yii mæ à le yònè a nǎjm Adam miwaa mi nto'o, à le nswonj mbonj tã à fe'è nloginè a ngu'u mbi'i ngaaà yàà mæ, "Yè nì Mmà'àmbi, à ka yì zì nì ñnòò bè bi ntsu'u ntsu'ù bii mæ bi laa aà. ¹⁵ A zì aa a nsa'a nù ñtsim, i nɔnj njo a nu nù ñtsim yii mæ a ghirè innú ti bò'ò Nwì, bo bî nù ñtsim yii mæ a ghàà mighàà mǎ swèrè ñswèrè mii mæ ngànjghirè innú Ʒi bi, bî ti bò'ò Nwì bi ghàà nlonj ngaaà yì aà." ¹⁶ Bè ma bú à nì bè bii bi nwurikè aa tsi'i nwurikè a ngònj bìnòò bitsimè. Mfirè ni bè bî mɔ'ò, ñyonjè nì innú Ʒii nɔnjànú jyaa yè'ètè aa, ngħaa nì mighàà mǎ kǎntèrè si' i si' i, ñlè'è nì bè mæ bi tswè nì innú Ʒii mæ bo lóò aà.

¹⁷ Lã, bù, bilim ba bii mæ mè kònjè aa, tã nì wa'atè annú ya mæ ngànjntoo Mmà'àmbi yì'i Yesu Kristo le nswonj a mbii aà. ¹⁸ Bo le nswonj mæ, "A ka yì bè wa njwì ñlwi'ínjam tã bè yì ntigè njwye bè, bè bii mæ bi ka yì kǎ yònj innú ti bò'ò Nwì Ʒii mæ nɔnjànú yàà ì yè'ètè aà." ¹⁹ Aa bè bya mæ bi zì nì ànnú ayàtè a titiì bè aa, mbè bè bi mbi bù bii Azwì Nwì a bonjè a mbo bo aà. ²⁰ Lã, nghèè ni bù, bilim ba bii mæ mè kònjè aa, ta nì ka mboò nì ghuu, ñkwe ñkò'ò a múm àbiintii ya yii mæ a nanjè nlaa manjè aà. Ka ntsà'atè nì Nwì a múm Azwì Nwì. ²¹ Nì lèè ibiinú ghuu a múm àkònjè Nwì, ñka nyu'utè nì ñko mǎlɔnjè Mmà'àmbi yì'inè Yesu Kristo, mæ à ka yì fa ntswèntii yii ì lwi'i nǎkonj aa a mbo bi'inè. ²² Nì ka ñko mǎlɔnjè bè bii mæ bi lǎgìtè aà. ²³ Nì ka nyweensè bî mɔ'ò a ajànjè nì swùnjè nì waa mfi'isè nì a mum mɔ'ò; ñdi' i nì ñko mǎlɔnjè nì ñbò'ò a mbo bè bi mɔ'ò, lã tã nì baa itsè'è Ʒyaa Ʒya Ʒii mæ bi siñj nì innú nɔnjànú Ʒii bi yè'ètè aà.

Atsà'atè Nwì a agha'asè

²⁴ Tsítsònj a mbo yu wa yii mæ mbè a tswá ghuu mæ nì wa'à wò, mæ yu zì nì bù tí àlò'ò, nì ñdorè, a mum nigha'à nì nù nì njwèènè aa, ²⁵ a mbo Nwìngònj yúyigè, Ngànywèensè yì'inè, ñtsya a nǎjm Yesu Kristo Mmà'àmbi yì'inè, tã nigha' a nì wè, nì nifò nì wè, nì mǎtì, nì mǎdà'a, tã mǎ tswè ghu mbo ñlloginè a ngu'u, ñki ntswe ghu mbo tsítsònj, ñlwi' i nǎjkonjè. Amen.

Anwà'anə INNŪ NLWĪ'INJĪM

NIJ'INNŪ ANWÀ'ANƏ YŪ

A anwà'anə yū aa a le ηηwà'anə Jɔn, ηgəntoo Kristo, mu Zebedee. Jɔn à le ntswe aa a kɪŋki Patmos tsɔ ηgəntəsan nloŋ mə à le si swonə nɪ ntoo yɪ n̄siginə n̄loŋ Yesu Kristo aà (1.9). Aa noð yɪi mə à le nyu'u innū jii mə i tswə fāa m̄m̄m̄ anwà'anə ηηwa'anə aà. A le ηηwà'anə aa a mbo ηghotə jii mə i le ntswe a mbu'u Asia aà (1.4,11), nɪ a mbo bɪKrisen b̄itsim bii mə bi le si tso'c nɪ àkòrə yaa a nɪ idigə jii mə baRoma le si bu'utə aà.

Kaisa à le n̄lɔginə ηka ntsɔ'c nɪ àkòrə b̄iKrisen bii mə bi le ntuu a mmii yɪ aà. A le si tswonə nii yumbon jii "Augustus", "N̄gənywèensə b̄ə," n̄tswonə n̄tswonə nii nɪ "Nwɪ." A le ηghirə bi b̄oo m̄ɪŋkobə mi a nɪ mbu'u idigə jii mə à le si bu'utə aa tsi'ɪ t̄sim, n̄swonə nɪ mə t̄a b̄ə b̄itsim ka ntɔc nɪ n̄joo mmà'à n̄ii ghu, a ndi'i mə bo yu'unə nii. La b̄oo b̄i Kristo le ntuu a mmii m̄ɪŋkobə ma m̄u, n̄loŋ mə bo le mbii mə bo tswə nɪ Nwɪ aa tsi'ɪ yɪ mo'otə, ηki ntswe aa tsi'ɪ nɪ Mmà'ambi yɪ m̄o'otə. Ma mùu ajàn bi le si tigə n̄tswatə nɪ waa n̄ɪŋə nɪ a atsən, ηkwɛrə nɪ n̄joo jyaa, n̄di nɪ ηgi'i a nu bo tsi'ɪ a mbuu mbuù. Jɔn a tigə ηηwa'anə anwà'anə yū a n̄lɔ'ətə m̄int̄i myaa i kii d̄iantə waa. Nswonə nɪ a mbo bo mə Kristo à nɪ Mmà'ambi, Nwɪ a b̄ə 'Mbu'utə mbɪ yɪi mə à ka yɪ gha'a ibi bo bi idà'à, nɪ midà'à à m̄itsim a n̄sye kə aburə, i ta ηgi'i a nu bo. Nswonə nɪ mə t̄a b̄oo b̄i Kristo b̄i tan̄ti, mbii ηgi'i ηghɛɛ nlwɪ'isə, n̄loŋ mə Mmà'ambi à ka wənsə zɪ i yàrə ηgu'u yàa.

Jɔn à swɔŋ mə anwà'anə yū à n̄ innū jii mə Yesu Kristo à le mfi'isə ndi'i, a b̄ə innū jii mə Nwɪ à le mfa ghu mbo mə t̄a à di'i a mbô ηgənf̄a'á ji, a b̄ə innū jii mə "i ka wənsə f̄ɛ'ɛ." (1.1). Nwɪ à le ntoo aa angel yɪ mə t̄a à di'i innū ma j̄u ghu mbô (1.1; 22.16). Ma mùu ajàn anwà'anə ma yū à nɪ ntoo Nwɪ (1.3; 22.7,10,18,19). A b̄ə annū yɪi mə Nwɪ a wa'asə nɪ b̄ə b̄ii mə bi fi'itə kə ηki ηku'usə annū ghu aà (22.18,19). Ka mə Jɔn à swɔŋ mə anwà'anə yū a di'i innū jii mə i ka wənsə f̄ɛ'ɛ aa, a ghàà n̄swonə aa innū jii i ka yɪ f̄ɛ'ɛ, innū j̄i ghà'atə, a noð n̄j̄im, a noð yɪi mbi yū i ka yɪ lwi'i t̄a Mmà'ambi a tigə mbu'utə mbɪ n̄tsimə aà. A b̄ə n̄ji'ɪ annū yɪi mə ikùmə anwà'anə ma yū à nɪ "Innū Nlwɪ'inj̄im" aà.

'Mbuu anwà'anə ma yū, à nɪ anwà'anə yɪi mə (a b̄ə tsɔ) bi f̄urə innū jii mə bi le mb̄òntə, i tswə a alɔ'òsə aa, ndi'i a mbo b̄ə. Nkùm yɪ a nɪ n̄ghàà nɪ baEglisi, i b̄ə aa "Revelation", i yɪ n̄ghàà nɪ baGriki a b̄ə "apocalypse," n̄ji'ɪ yɪ i b̄ə "m̄f̄urə", kə "n̄di'ɪ". Ka mə à n̄ innū jii mə bi di'i mə bi yə aa, innū jii mə bi ηwà'anə aa bo b̄i m̄an̄j̄i yɪi mə bi ηwa'anə ghu aa, a kɪ m̄burə aa kɪ tswə tsi'ɪ a atu yu. Bi lɔgə aa il̄ensə ndi'i nɪ innū j̄i mo'c ghu, j̄i mo'c i tswə nɪ il̄iləŋə, bi yə nɪ innū jii i swerə n̄tsyanə aà. Ma yū a burə ka kɪ l̄òc nɪ mə bi t̄o'otə innū j̄i ghà'atə ghu. Bə bə t̄ɛ'ɛ kɪ t̄o'otə bə mə akə bon a ku'unə mə t̄a b̄i zi mə, anwà'anə ma yū a le ηkwetə b̄iKrisen bii mə bi le si yə ηgi'i aà. Bi le ηwà'anə a mbii mbii aa a mbo bo, a ηghirə mə t̄a bo ka mbe nɪ annū yɪi mə Mmà'à à le ηkà'à a mbo bo aà (2.11,17,26,27; 3.5,11,12,21). Jɔn à le nswonə a laa mə innū jii mə i tswə fāa nɪ anwà'anə aa i ka wənsə f̄ɛ'ɛ, ηghirə mə bi ka nyu'utə nɪ 'Mmà'à à mbɪ. Ka mə Kristo kaa à burə t̄i b̄ii aa, kaa a si ghirə mə t̄a b̄ə bi b̄i li'inə mə noð n̄zi yɪ à tigə a abò.

Kristo à nɪ yu yɪi mə anwà'anə ma yū a lɔgə n̄tɛ'ɛ mbii, ndi'i ηú yɪi mə à nɪ ghu aà. A nɪ Mú 'Mb̄inj̄erə wə, "fi tsi'ɪ tsɔ bi leə ηwa" (5.6), lá mbə Akamantsò yɪi mə à ko'c ləŋə ηghɛɛ nɪ mmà'a n̄tsya i kɪ tigə bu'utə, ikùm yɪ i b̄ə "N̄ghàà nɪ Nwɪ" mbə " 'Mf̄ò b̄if̄ò," nɪ "Mmà'ambi b̄im̄mà'ambi" (19.11-16).

Bi yatə anwà'anə yū aa laa:

1. Nji'innū anwà'anə yuà 1.1-8
2. Njèə təə təə yɪ n̄lɔginə, nɪ ηηwà'anə ηghotə jya ji s̄ambaà 1.9—3.22
3. N̄ibu'u nɪ anwà'anə nya nɪ iwənə aɛ jya ji s̄ambaà 4.1—8.1
4. Ntàn jya ji s̄ambaà 8.2—11.19
5. Ndəf̄o wa nɪ n̄nàə m̄itsə'ə jya ji baà 12.1-13.18
6. Njèə təə təə j̄i mo'c 14.1—15.8
7. İkanj̄ alwintɔŋə Nwɪ jya ji s̄ambaà 16.1-21
8. Ajàn mə Babylon à le ηwò aa, bo bi ajàn mə bi le ngha'a naà m̄itsə'ə ya, nɪ ηgəntoo m̄bwe'esə wə, nɪ Devil aà 17.1—20.10
9. Ntsɔ'òtə m̄isa'à noð n̄lwɪ'inj̄im 20.11-15
10. Aburə yɪ fii, nɪ n̄sye yɪ m̄fi, nɪ Yerusalem yɪ m̄fi wà 21.11—22.5
12. Innū jii mə Jɔn à le nswonə a nlwɪ'isə aà 22.6-21

Mìghàà mi nlògìnà

¹ Anwà'ànè yú a swonj aa innú jì lèàntè jii mæ Yesu Kristo à le mfi'isè ndi'i, a bè innú jii mæ Nwí à le mfa ghu mbo mæ tá à di'i a mbó ñgãnfá'á jì, a bè innú jii mæ i tswè nì wãnjšè mfè'è aa. Kristo à le ntoo angel yì a yì ñdi'i innú ma jù a mbo ñgãnfá'á yì Jón. ² Jón, tsò ayəfə, à le nswonj ñgɔŋ innú tsìm jii à le nyə aa, innú ma jù i swonjə aa annú ñlonj ñìghàà ni Nwí bo bi ànnú ñn̄konj ya yii Yesu Kristo à le si kè'ənè aa. ³ Mboonə a mbo ñu yii mæ a twonj ñìghàà ni Nwí ma nú a mbo bə aa, mboonə i kî ntswe a mbo bə bii bi yu'u ntoo ma yú ñghirə nî ànnú yii mæ ni swonj aa nlonj mæ nòò à tìgə a abó.

Jón a tsà'atə ñghotə jya jì sàmbaa a ala'a Asia

⁴ Aa mæ Jón mæ mæ too anwà'ànè yú a mbó ñghòtə jya jì sàmbaa a ala'a Asia: Èbɔn Nwí i tswè a mbo bù nî mboonə ya mæ i lò a mbo yu wa yii mæ à tswè, yii à le ntswe, mæ à ka yì kii bù zì aa, nlo a mbo izwí jya jì sàmbaa jii i tswè a nsi àbə̀rə Nwí aa, ⁵ ñkî nlo aa mbo Yesu Kristo yii à ni ayəfə yì annú ñn̄konj, tsi'i yu wa yii à le ntsya mbii nyweenə ni n̄wɔ, ñtìgə nsa'a ni bifɔ bi tsìm fàa mbi aa.

Tsò mæ Yesu kɔ̀nə yì'inə, à leè ñkî ñketə m̄n̄k̄irə mi innú jì bî jì'inə a nu bi'inə nî àlèè nú yì, ⁶ ñghirə bi'inə tìgə b̄isa'a bi ala'a bi'inə n̄bɔ m̄bə ñgãnm'a Nwí jii mæ i fà'a a mbo Nwíngɔ̀n Taà yì aa, tá ñìgha'a tswè ghu mbo bo àdà'a mbu'utə bə ñlwí'i ñn̄konjə. Amen.

⁷ Nì zì àkè, wá à ka yì zì aa a múm m̄bà'à, tá mi'i m̄ tsìm yə yì, tá bə bi tsìm bii bi le nsò yì aa bi yə yì; tá ñgwè'è mu n̄yù n̄tsim fàa nsyè i tìgə nyə'ə ndərə nî àkii yaa nlonj annuu yii bi le ñghirə ghu nu aa. A bə lá. Amen.

⁸ Mmà'ambì Nwíngɔ̀n à swɔŋ mæ, "Mè ni Alpha ñkî mbə Omega," mæ tswè, mæ le ntswe, i yì kii bù zì, m̄bə Mbu'utəmbì.

Àjànə Jón à le nyə Kristo a nî ñhə̀è təə təə à

⁹ Aa mæ, mumaà ghùù Jón, yii, a mum Yesu, mæ yə ñgi'i tsò bù ñkî ntswe a múm ànnú ñifɔ Nwí tsò bù aa, ñkii mbii nî ñgi'i nî àtànɔntii aa. Bi le nlògə gha ñghèè ñlèə a k̄n̄k̄i Patmos ñlonj mæ mæ le si swonjə ñìghàà ni Nwí bo bi ànnú ñn̄konj ya yii Yesu à le ñkè'ənè aa. ¹⁰ Mè le ntswe a múm Azwí wa njwí Mmà'ambì, ñyu'u ñjì a ñjìm mæ i ghaà ñt̄t̄i ñtɔŋnə tsi'i tsò ñtànə. ¹¹ Nswonj mæ, "Ñwà'ànə annú yii mæ ò yə aa a múm anwà'ànə, ñtoo a mbó ñghòtə jya jì sàmbaa, a mbo Efeso, ni Smyrna, ni Pergamum ni Thyatira, ni Sardis ni Philadelphia, ni Laodicea."

¹² Mè le ñkarikə a gha mæ mæ yə ñyù wa mæ à le si ghàà a mbo mæ aa, mæ kàrə mē gha aa nyə itetè b̄ilám jii bi le nnañsə ni gold aa jì sàmbaa, ¹³ ñyè ñyù yì mɔ'ɔ a təə wa a titi itetè b̄ilám m̄bə tsò Mu N̄yù, ñywe'è àdànə atsə'ə, ñkî ñywe'è ikò gold a ibi yu; ¹⁴ átù yì bo bi ñn̄ɔ̀ntù jì fu'u buu tsò ñkikurə m̄aghum, Kə ibàrəburə; mi'i mi khí tsi'i tsò ñlwà mɔ'ɔ, ¹⁵ m̄ikòrə mi bə tsò àbweɛ yii bi n̄ansə mæ ñtɔɔ nsi'i a ni ñikentə ni aláà a b̄án, ñjì yì i jwu'u tsò m̄n̄k̄i mi ghà'atə; ¹⁶ m̄n̄jɔ̀n mi sàmbaa le ntswe ghu múm abo yì m̄a'a, munwi ñtsò yii a itsə'ə mbèè tsimə aa a fe'è ghu ntsu; ñsì yì i tá tsò nòò ñt̄t̄i àsì'inə.

¹⁷ Mè yè mē yì aa, ñwo ghu m̄ikòrə tsò akwo ñyù. A n̄ɔ̀nsə àbò yì yì m̄a'a a nu mæ, ñswonj mæ, "Tsee ki bɔ'ɔ, mæ ni ñtsyambii ñkî mbə ñlwí'injìnm, ¹⁸ m̄bə mē yii mæ tswè ñt̄t̄i aa; mè le ñkwo, lá yé, mæ tswé ñt̄t̄i i yì lwí'i ñn̄konjə, mæ kî ntswe ni b̄ikɛy bi niwo bo bi bii mæ bi ña'a ntsubù'u ala'a b̄iku bi bə. ¹⁹ Tsitsɔ̀n, ñwà'ànə innú jii o yə aa, jii i tswè ghu aa, bo bi jii i ka bɔŋ zì aa. ²⁰ A ñghèè a nî ànnú yii mæ a tswè alɔ'òsə ñlonj m̄n̄jɔ̀n mú mi sàmbaa mii ò yə a múm abo mæ yì m̄a'a aa, ni itetè lām gold jya jì sàmbaa, m̄jɔ̀n mú mi sàmbaa bə aa baangel bi ñghotə jya jì sàmbaa, itetè lām gold jya jì sàmbaa, i b̄ánə m̄bə aa ñghòtə jya jì sàmbaa.

2

Ntoo yii i le ñghèè a mbó ñghòtə a ala'a Ephesus à

¹ "Ñwà'ànə a mbo angel ñghòtə bə Ephesus mæ:

"Aa annú yii mæ yu wa yii mæ à t̄ugitə m̄n̄jɔ̀n mya mi sàmbaa a múm abo yo yì m̄a'à, ñkarə ni a titi itetè b̄ilám bi gold jya jì sàmbaa mæ a swonjə aa a yuà mæ.

² "Mè zì ifà'á ghuu, àjànə mæ ni nwùgə nú yùù, ni àjànə ni bii ñgi'i nî àtànɔntii aa, bo bi àjànə kaa ni si kɔŋ nyə bə bii mæ bi ghirə ibi aa, lá ni b̄ánə mæ ñywe'etə ijàn bə jya mæ i twonj ib̄iñi waa ni ñgãntoo Kristo, kaa ñkî'i bu bə aa, ñyə mæ bo ni ñgãnm̄bwe'esə. ³ Mè zì mæ nî bii ñgi'i nî àtànɔntii, ñkii nte'è ñkɔŋə nî ñyə waa aa nlonj ñkwitù ikùm ghá; kaa ni burə tì k̄i ñkaa. ⁴ Lá mæ fa ifirə ghuu mæ nî mè'è mæ akɔ̀ŋnə ya yii mæ ni le ntswe ni yu a mbii aa. ⁵ Tá ni tìgə ñwa'atə lá àjàn yii mæ ni le m̄bə m̄bɔŋ wə aa, mbu mbəñkə ghuu ñka mfa'a nî ifà'á yii ni le ñka mfa'a a mbii aa. A tsuu la bə bɔŋ mæ aa zì a mbo bù, i lògə itetè b̄ilám juu jya lɔ'òsə mæ m̄bə ni tsuu

ghuu bəŋkə. ⁶ Lá mē zi mē ni ghírē yuá ànnù a ku'unə: Ni bàa mifà'á a mi baNikolatan mii mē ki mbàà aà. ⁷ Nù yii à tsew nı itòŋnə aa tá à yu'u annù yii mē Azwı Nwı a swonj a mbó ñghóté jyá aà. A mbo ñu yii mē à mà'a ntsyá aa, mē aa fa adà'a mē tá à ji mántà mii mi lò nı áti ntswénti ya yii mē a tsew a múm paradiso Nwı aà.

Ntoó yii i le ñghèe a mbo Smyrna aà

⁸ "A mbo angel ñghóté Smyrna, ñwà'anə mē,

"Aà ànnù yii mē a lo a mbo yu wa yii mē à ni ntsyámbiı ñki mbə nłwı'ınjim aà, mbə yu wa yii mē à le ñkwo ñki mbu mbii fu ntswe ntiı aa a yulà:

⁹ "Mē zı ñgi'i jii mē i kuu a nu bù aa, ñki nzi annù afumê yuu (lá nı nı ñgàŋafu'ù). Mē ki nzi ajàn yii mē bə bya mē bi swonjə ni mē bo ni bàYuda kaa wa'à bu bə aa bi ta ñgi'i a ikum bù àà, lá bo baŋnə mbə aa ñgàŋndàŋghóté Satan. ¹⁰ Nı tsuu ki bo'c ñgi'i yii i zı a ñkuu a nu bù aa bə. Wa Devil à ka mà'à ghuu bi mo'c a ndàtsanə, mē tá bi ywe'etə ghuu, ajàn mē nàa yə ñgi'i ghu a atú ñjwi ji ñighum. Mbə t'e'ε mbə bə mē nàa yə ñgi'i i kwo, ni gheé nı mbii ñka mfa'a a mbo mē nı ntiı ghuu tsim boŋ mē aa fa atsə'ətu nifó ntswénti a mbo bù. ¹¹ Nù yii mē à tsew nı itòŋnə aa tá à yu'u annù yii mē Azwı Nwı a swonjə a mbó ñghóté jya aà. Nù yii mē à mà'a ntsyá aa kaa nıwo nıi mē mi ywe'e mi mbaa kaa mē aa yı wa'à yi ləənsə.

Ntoó yii mē i ghèe a mbo Pergamum aà

¹² "A mbo Angel ñghóté Pergamum, ñwà'anə mē,

"Aà ànnù yii mē a lo a mbo ñu wa yii mē à tsew nı munwı ntsó mbèè ntsim wa yii a tsə'ə aà: ¹³ Wa mē zi adigə yii mē ni tsew ghu aà, wa adigə mē abərə Satan a təə ghu aà, nı tswa ikúm gha ñkwo ghu, kaa nı le ñki'i ki ntuu abiiñti yuu a nu mē, ñk'c'c ñku'u wa ñjwi Antipas, àyəfə ghà, mē à le si fà'à a mbo mē nı ntiı yi tsim, mē bi le nzwitə a titiı bù, wa adigə mē Satan a tsew ghu aà.

¹⁴ "Lá mē fa ifirə ghuu nlonj bo'c bi innù bí mo'c. Nı tsew nı bə bí mo'c a titiı bù mē bi bii annù Balam, mē à le ndi'a a mbo Balak mē tá à ghe'ε ntaansə ayoo a mánji, ñkiñ balsarael ghu aa, ñghirə mē tá bo ji miji mii mē bi to'c mà'à nı mánkobə ghu, ñkiñ ñghirə nı ànnù ajirə aà. ¹⁵ Nı ki mbu ntswe nı bə bí mo'c bii bi bii annù yii mē baNicolatan bi di'i aà. ¹⁶ Tá nı bəŋkə ghuu. A tsuu la bə, boŋ mē aa ghèesə zı a mbo bù, i to waa nı munwı ntsó yii mē a f'e'ε a ntsú mē aà.

¹⁷ "Nù yii mē à tsew nı itòŋnə aa tá à yu'u annù yii mē Azwı Nwı a swonj a mbó ñghóté jyá aà. A mbo ñu yii mē à mà'a ntsyá aa, mē aa fa a mana yı nìl'ò'sə wa yı mo'c'c ghu mbo, i kii fa ñg'c'c yı nıf'ù'ù ghu mbo, yii mē bi ñwà'anə ikum yı fii ghu, yii mē kaa mbə ñu dāŋ a wa'à twonj, ntsyátə ñu wa mē à kwèrə aà.

Ntoó yii i le ñghèe a mbo baThyatira aà

¹⁸ "Ñwà'anə a mbo angel Thyatira mē:

"Aà ànnù yii mē a lo a mbo Mu Nwı, yu wa yii mē à tsew nı mi'ı mi mi khi tsó nłwà mo'c'c aa, ni mikorə mi mi khité tsó àbwèé. ¹⁹ Mē zı ifà'á ghuu, nzi akòŋnə yuu nı àbiiñti yuu, ñki nzi ajànə mē nı fà'a a mbo mē ñkiñ mbii nı ñgi'i nı àtànəntiı aa, ñki nzi mē ifà'á ghuu yii mē nı fà'a a njim aa i tsya yı mbii.

²⁰ "Lá mē firə ghuu nlonjə annù yulà, mē nı mà'atə a Jezebel, mángyè wa mē a twonj ibii nı yı mē yu nı ñgàŋnto'c Nwı mángyè aa, mē à ka ndi'i nı innù, ñkiñ mbwe'esə nı ñgàŋfà'á ja mē bi ka ñjirə, ñkiñ nji nı miji mii bi to'c mmà'à nı mánkobə ghu. ²¹ Mē fá mē no'c ghu mbo mē tá à bəŋkə yı ghu, la a tuu mbəŋkə mmà'atə annù ajirə yı yá. ²² Yə nı, mē aa mà'à yı a ikuu ñighó'c, i mà'à bə bya mē bo bo jirə aa, a múm ñgi'i yı ntiı. Mē mbə bi tsuu waa bəŋkə mmà'atə ibi wa mē bo ghírə aà. ²³ Mē aa ghó'c bo'c bi zwitə. Tá ñghóté jyá tsim i tigə nzi mē mē laa mbə yu wa yii mē a ló'c imó'ntə bə bo bi mıntiı mı bə aà. Mē ka kii fa a mbo ñu nı bù ghuu a ajànə mē ifà'á yı i di'i aà. ²⁴ A mbó àbùgə yuu yii mē nı tsew a ala'a Thyatira aa, mē kaa nı sí annù yii mē a di'i aa bii aa, mbə bu bya bii mē kaa nı burə ti innù jya jii mē bi twonjə nı innù ji tsótə a mum Satan yəgə aa, mē aa swonj a mbo bù mē, kaa mē aa wa'à ghuu nı àbè'è yı dāŋ bú mbə'esə. ²⁵ Lá tá nı tswa tsi'ı annù yii mē nı tsew nı yu aa ñkwo nı yu nywe'e a no'c yii mē aa yı zı aà.

²⁶ "A mbo ñu yii mē à mà'a ntsyá, ñki nłə mifà'á ma ñghèé ñywe'e a nłwı'isə aa, mē aa fa mida'a ghu mbo mē à aa mbu'utə itoo itó'c.

²⁷ "Aa yı tigə bu'utə waa nı áti atii, i kii tigə sentə nı waa tsi'ı tsó bántò'c bi abo'c.'

Tsi'ı tsó ajàn mē mē le ñki ñkwə'ə mida'a a mbo Taə ghà aà. ²⁸ Mē aa ki fa fınjəñ fi atitugə fya a mbo bo. ²⁹ Nù yii mē à tsew nı itòŋnə aa, tá à yu'u innù jya mē Azwı Nwı a swonj a mbó ñghóté jyá aà.

3

Aḡwà'ànè yíi mē a ghèe a mbó ñghòtə a Sardis aà

¹ “A mbo Angel ñghòtə Sardis ḡwà'ànə mə:

“Aá ànnù yíi mē a lo a mbo yu wa yíi mē à tswé nì Ẹzwí Nwí jya jì sàmbaa, nì mánjòn mya mi sàmbaa aà, à swón mē, Mē zì ifà'á ghúu, nì bii ikum mē nì tswé bitì, lá mbaḡnə ñkwokə. ² Bììñè nì, ñnìj mītìi a nì àyoo ya yíi a burə a mbo bù, mē a kì ntigə tsi'í a ḡkwo aa, ñlon mē mē yə mē kaa ifà'á ghúu sí a nsi mi'í Nwíngòn ghà Kaa i sì bòn mənşə. ³ A nì wa'atə annù ya mē nì le ḡkwèrə ḡkì nyu'u aa, nənşə nłəə ma ya mbəḡkə nì ghúu. Nì bə tsuu bììñə boḡ maa zì a mbo bù tsi'í tşó ñyərə kaa nì wa'á abəḡtə noò yíi mē mē aa zì ghu a mbo bù aa zì. ⁴ Lá nì búrə kì tswé nì míkùm nì mbùmtə bə bí m'ò'ò a ala'a Sardis; a bə bə bii mē kaa bi burə tí itsə'ə jyaa sìnə. Bo aa yí tigə karə bi'ibo nì itsə'ə jì fù'ù ñlon mē bo ku'unə aà. ⁵ Nù yíi mē à mà'a ntsya aa, baa yí tigə wə'e itsə'ə jì fù'ù ghu nu maa ajən, kaa tá mē wa'á ikùm yì a múm aḡwà'ànə ntswèntìi ya tsigìtə. Mē aa yí tigə beentə ikùm yì a nsi Taà bo bi baangel bi. ⁶ Nù yíi mē à tswé nì itòḡnə aa, tá a yu'u innù jii mē Azwí ya a swonə a mbó ñghòtə jya aà.

Aḡwà'ànè yíi a le ḡghèe a mbó ñghòtə a Philadelphia aà

⁷ “A mbo Angel ñghòtə Philadelphia, ḡwà'ànə mē,

“Aá ànnù yíi mē a lo a mbo yu wa yíi mē à láa mənşə ḡkì mbə annù nìkoḡ aa, yu wa yíi mē à tswé nì ákwà'anda David, mē a yì ḡa'a kaa ḡu dən a wa'á bù ñtsetə, bəe a yì ntsetə kaa ḡu dən a wa'á bù ḡa'a aa, à swón mē, ⁸ Mē zì ifà'á ghúu, yə nì, wa mē ḡa'á mē ntsúnda nte'e a mbo bù, kaa ḡu dən a sì nì mīdà'á mē mbə a tsetə ghu tswé. Mē zì mē kaa mīdà'á muu sì gha'atə. Lá nì bəḡnə mē ñləə ñighàà na kaa ḡkì'í ikùm gha tuú. ⁹ Yé nì, maa ghìrə ḡḡāḡndāḡḡhòtə Satan jya, mē bo swonə nì mē bo nì baYuda, kaa ḡkì'í bu bə aa, mbaḡnə mbə bə ḡḡāḡbaḡnənnù aa, yə, mē aa ghìrə tá bo zì nswètə miku'utə myaa a mīkòrə bù, ñyèḡ mē mē kòḡḡ ghúu. ¹⁰ Tşó mē nì ləə ñighàà na, a ajən mē mē le nswonə a mbo bù mē nì bii ḡḡi'í nì áḡāḡntìi aa, mē bə ghúu a nì ḡḡi'í ya yíi mē i zì fáa mbi a ḡkwà'ànə bə bitsim bii bi tswé fáa atu nsyə aà. ¹¹ Wa mē aa ghèşə zì, nì tswa annù yíi nì tswé mē nì yu aa ḡkwo nì yu ta tá ḡu tsù à tsuu atsə'ətu nifó yu ló twəe kwèrə. ¹² Nù yíi mē à mà'a ntsya aa, mē aa ghìrə yì a nì ñtə'ə ñda a múm ñdāmà'a Nwí Nwíngòn ghà tá à tigə ntswe ghu kaa i yí wa'á ghu bù mfe'e. Mē aa ḡwà'ànə ikum Nwíngòn ghà bo bi ikùm ñjò'ò ala'á Nwíngòn ghà ghu nú. A bə Yerusalem yí fii, yíi mē a ló a aburə a mbo Nwíngòn ghà ñsigə aà; i kii ḡwà'ànə ikùm gha yí fii ghu nú. ¹³ Nù yíi mē à tswé nì itòḡnə aa tá a yu'u annù yíi mē Azwí swonə a mbó ñghòtə jya aà.

Ñtoo yíi i le ḡghèe a mbó ñghòtə a ala'a Laodicea aà

¹⁴ “A mbo Angel ñghòtə Laodicea ḡwà'ànə mē,

“Aá ànnù yíi mē a lo a mbo yu wa yíi mē à nì Amen, mbə yu yíi mē a fá'á nì ñtìi yì tşim, ḡkì mbə ayəfə annù nìkoḡ, mbə yu yíi mē njoó tşim jii mē Nwíngòn a le nnaḡşə ntsya aa ghu nu aa, swonə nì mē, ¹⁵ Mē zì ifà'á ghúu, kaa nì si fwe kaa ḡkì'í kii ñloo, a ghìrə mbaa mbòḡtə mē boḡ nì fwe kə ḡkii nloo. ¹⁶ Tşó mē nì jwámte jwámte, kaa ḡkì'í lòò, kaa ḡkì'í kì mfwə aa, mē aa twú ghúu a ntsú mē i mē'è. ¹⁷ Nlon mē nì swonə nì mē Mē nì ḡḡāḡfù'ù, mē kwè mē ḡghèe nì mbii, kaa mē si ayod tsu boḡ, lá kaa wa'á bəḡnə ñzi mē ò laa mbə, ḡu tí àyoo, mē bi ko nì mīlḡnə ghò, m̄fum, mfe'ə, ñtswe nswèrə ñswèrə. ¹⁸ Mē tigə ñdì'ite nòo mē toó yu a atii gold yíi mē bi tóo nì m'ò'ò, nsi'í a laa a mbo mē, tá bə ḡḡāḡkabə, ḡkì nyuu itsə'ə jì fù'ù a mbo mē, mbòontə nswèrə ñswèrə yò ya ghu, tá átu yu wa'á ká ñdìrə; ḡkì yu afú mi'í nyo'otə mi'í mo ghu mē mbə ò yə ñdigə le. ¹⁹ Bə bii mē mē kòḡḡ aa, mē ghààntə nì waa ḡkii ntsisə nì waa. Tşó mē a bə laa, gaansə mītìi mo, mbəḡkə ghó. ²⁰ Yə, wa mē təə a ntsúnda ñkwèntə. Mbə ḡu tsù a yu'u nji yá ḡḡa'a ntsúnda, boḡ mē aa ku zì tsi'í yì, i jì bi'iyu, tá à kì nji bi'iyu. ²¹ Nù yíi mē à mà'a ntsya aa, mē aa fa ada'a ghu mbo mē tá à tswé bi'iyu a abərə nifó mē, tsi'í tşó ajənə mē mē le mà'á ntsya, ñtigə ntswe bi'í Taà ghà a nì abərə nifó yu aà. ²² Nù yíi mē à tswé nì itòḡnə aa, tá a yu'u annù yíi mē Azwí a swonə a mbó ñghòtə aà.”

4

Ajənə mē bi gha'asə Nwí a aburə aà

¹ Ma ya a ghè mē kì tsyá, mē yə ntsú aburə i ḡa'anə ñtəə, mē yu'ù nji ya mē i le nte'e mfoo ḡghàà a mbo mē a mbii aa, i ghaà a mbo mē ḡkoo tsi'í tşó ñtən, ñswonə mē, “K'ò'ò nzi fáa aa, tá mē dī'í innù jii i ka fè'è a noó yíi yúlà a tsyá mē aa a mbo wò.” ² Azwí Nwí

a burè ñkuu a nu mè, mè yê àbèrè a aburè, nù yí mò'ò a ñaṅṅè ghu! ³ Nsì yi i tseɛṅkè tsi'í tsò ñgò'ò atindùù jii bi twonə ni jasper bo carnelian aa, kùrisə yii mə à le si kírə tsi'í tsò emerald aa a karisə abèrè yá. ⁴ Hèrè jì mò'ò mighum mi mbaa ñtsò ji níkwà i le ntəə ñkarisə abèrè ya, bílii bí wè mighum mi mbaa ñtsò níkwà kí ñstwetə ghu, ñw'e'ε itsə'ə jì fù'ù, ñso itsə'ətu nífò itii gold a atu bo. ⁵ Mbèṅ ṅwà'ákə, ñkumə bo bí ñjì i ghaa mfe'ekə wa ní àbèrè ya, mīnkà'à mi sàmbaa mi khì wa nsì àbèrè. Ma mú bə aa ízwí Nwí jya ji sàmbaa. ⁶ Wa nsì àbèrè ya, àyoo yi mò'ò a tswé tsò ñkí miyaa yii i kírə tso ñkè'è, ñjεɛṅkə tsi'í tsò ñgò'ò crystal.

A ñkarisə abèrè ya mbèε tsim, ñjoo jì mò'ò jii i tswé ntii aa ji níkwà i təə ghu, mi'í luu a nu bo, ñtswe a ñjim ñki ntswe a nsí. ⁷ Ayoo ya yí ntsyambii a kírə tsò naàngwyé, yí ayonntə a kírə tsi'í tsò mbòṅ, jii i ywe'e ji tarə aa, nsí yí i finé yí ñú mīsòṅə, jii i ywe'e ji níkwà, i bə tsò maghoo yii a dàrə. ⁸ Njoo jì swèrə ma jya ji níkwà i tswé ni mbà mi nto'ò mi nto'ò. Mi'í mi luu ghu ñkarisə a mum bo bí a abεε. Bo yəə ní ikòò ñkaa ñkí'í kentə ní às'ínə ní itugə, ñswoṅə ní mə,

“Nlāa mǎṅsə, ñlāa mǎṅsə! Mmà'ambí Nwíṅṅṅ Nwí'utəmbí, yu wa yii à le ntswe, ñtswe tsítsɔṅ, i yí kii bú tswé a noò yii a zì aa.”

⁹ Njoo jì swèrə jya jii mə i tswé ntii aa i yəə ní mīkòò ñgha'asə ñkii ṅghu'usə, ñkii mfa ní mbi'íkə a mbo yu wa yii mə à ñaṅṅə wa abèrè mə à tswé nlwí'í ññkəṅə aa. Bo yi tí yəə laa, ¹⁰ bílii bya mighum mi mbaa ñtsò ji níkwà bo wó a nsyε mmii yi yu wa yii mə à ñaṅṅə wa abèrè aa, mə à tswé nlwí'í ññkəṅə aa. Bo ma'à itsə'ətu nífò jyaa jya wa a nsí abèrè ñswoṅə ní mə, ¹¹ “Mmà'ambí Nwíṅṅṅ yí'í wa ò kù'ùnə mə mbə ò kwērə ñgha'a bo bí àghu'usə, ní midà'à, ñlonṅ mə ò le nnaṅsə njoo tsim, ñkí ṅghirə mə tá i tswé ntii aa ní ñkòṅə yò.”

5

Nìbù'ù ni aṅwà'anə nya bo Mu mbí ñjèrə wá

¹ Mə yə nìbù'ù ní aṅwà'anə ní mò'ò a múm àbo yu wa yii mə à le ñaṅṅə wa abèrə aa yí mà'à. Bí ṅwà'anə a mum ñki ṅwa'anə a abεε. Bí kwērə ní iwənə alé ji sàmbaa. ² Mə yə ntii angel a tɔṅṅə ní ñjì yí ntii mbetə ní mə, “Ñù yii mə à kù'ùnə mə mbə a ke'etə iwən alé jù ji sàmbaa i ṅa'a nìbù'u ní aṅwà'anə nú à ní wò aa ε?” ³ Kaa nù tsù à le ñkí'í ghu tswé, a aburə kə a atu nsyε, kə a múm nsyε mə mbə a ṅa'a nìbù'ù ní aṅwà'anə nya nlenṅə mumə. ⁴ Mə nansə ñyə'ə ñlonṅ mə kaa bí le ñkí'í ñú yii mə mbə a ṅa'a nìbù'ù ní aṅwà'anə nya nlenṅə mum aa yə. ⁵ Ndii wa yí mò'ò a swonṅ a mbo mə maà noò mə, “Tsee ki yə'ə, yə, wa yu wa yii mə à ní Naàngwyé àtsə baYuda, mbə ntigə ṅṅṅṅ David aa, à mà'à mə ntsya mə mbə a ṅa'a nìbù'ù ní aṅwà'anə nya bo bí iwən alé jya ji sàmbaa.”

⁶ Mə yə Mú Mbínjèrə a təə a titii àbèrè ya bo bí ñjoo jì wè jì swèrə jya ji níkwà, bo bí a titii bílii bya, a fi tsi'í tsò bí leé ṅwa, ñtswe ní mǎndɔṅ mi sàmbaa, bo bí mi'í mi sàmbaa, mi di'í ní ízwí Nwí jya ji sàmbaa mə à tóo a mbó nsyé ñtsimə aa. ⁷ A ló ṅghεε ñkwērə nìbù'u ní aṅwà'anə nya a abó mà'a yu wa yii mə à le ñaṅṅə wa abèrə aa. ⁸ A kwērə mə nìbù'u ní aṅwà'anə nya, ñjoo jì wè jì swèrə jya ji níkwà, bo bílii bya mighum mi mbaa ñtsò níkwà, bí wó a nsí Mú Mbínjèrə wa, nù a tugitə ñlòṅ, nù à tugitə ñlòṅ ní àṅaantə, ñkí ntswe ní ikhí gold i luu ní njoo jì tɔò jì lúmtə, i di'í aa àtsà'atə Nwí bə bí Nwí bí tsimə. ⁹ Bo tigə ñyəə ní ikòò yí fii nswonṅə ní mə,

“Wa ò kù'ùnə mə mbə ò kwērə nìbù'ù ní aṅwà'anə nya ṅṅa'a iwənə alé ji jyá. Nlonṅ mə bí leé ṅwa gho,

ò tsu'ù àtu bə bitsim ní àlèə yo, bíi mə bí lo ní itsə tsim, ñghaa ní mighàà mi tsim, bo bí bə bí tsim a itoo itoo, nləə a mbo Nwí;

¹⁰ ò ghírə mə bo tigə bísà'a bí ala'a bubo, mbə ṅṅṅṅmà'a Nwí jii mə i fà'a a mbo Nwíṅṅṅ Taà y'ínə aa, tá bò yí ntigə nsa'a atu nsyé.”

¹¹ Mə ghèə kí yə nyu'u ní baangel bí ghà'à ṅgha'a, mə bí sɔṅ bí ku'ú ñkam ní ñkam, bo bí ntsù'ù ní ntsù'ù bí karisə abèrè ya, ní ñjoo jì swèrə jya ní bílii bya. ¹² Ntɔṅṅə nswonṅə ní mə, “Wa Mu Mbínjèrə wa yii bí le ṅwà yí aa, à kù'ùnə a ñkwērə midà'à bo bí àfù'ù, ní mǎtsyε, bo bí mǎtì, ní àghu'usə ní ñgha'a bo bí m̀bɔɔnə.” ¹³ Mə yu'u njoo tsim jii mə i le ntswe a aburə bo bí a atu nsyε, ní a múm nsyε, ní a ñkí miyaa, ní bə bí tsim bíi bí le ntswe ghu aa, bí swonṅə ní mə, “A mbo yu wa yii à ñaṅṅə wa abèrə aa, bo bí a mbo Mú Mbínjèrə wa, tá m̀bɔɔnə, ní àghu'usə, ní ñgha'a ní mǎtì tá mí tswé a mbo bo ñlwí'í ññkəṅə.” ¹⁴ Njoo jì wè jì swèrə jya ji níkwà i swonṅə mə “Amen!” Bílii bya bí wó a nsyε mmii Nwí.

6

Iwen ale jyá

¹ Mə yə Mú Mbínjèèrè wa a ke'è awenə ale ya yí ntsyambú a titíi jya ji sàmbaa, mə yu'u ayoo ya yíi mə a tswə ntíi aa yí m'ò'ò a titíi jya ji níkwà, a tɔɔnè nítíi, nju'u tsò mbə̀n, nswonə mə, "Zi!" ² Mə ləntè n̄yə a ləɔnə yí fù'ù, n̄u a kò'ò ghu atu, n̄tswe n̄i n̄kerè a abo yu, bi fá àtsə'ətu nifò ghu mbo, a fe'è tsò yu wa yíi mə a mà'à n̄tsya aà, n̄ghɛɛ a mmà'a n̄tsò i tsyá.

³ Mú Mbínjèrè wa a bú n̄ke'e iwənə ale jya yíi a ywe'e ji baa, mə yu'u ayoo n̄tswéntíi ya yíi a ywe'e ji baa, a swonə mə, "Zi!" ⁴ Mə yə ləɔnə yí m'ò'ò yíi a ghè'ə mə bòò, a fe'è, bi fá ada'à a mbo n̄u yíi mə à kò'ò ghu atu bi fa a ndoò munwí n̄tsò ghu mbo, n̄fa ada'a ghu mbo mə tá à kwèrə mbɔɔnə fáa atu n̄syɛ, tá bə tìgə n̄tsobinə waa bo ni bo.

⁵ A kè'è mə awenə ale ya yíi a ywe'e ji tarə aa, mə yu'u ayoo ya yíi a tswéntíi yíi a ywe'e ji tarə aa, a swonə mə, "Zi!" Mə ləntè n̄yə ləɔnə yí n̄fíi tsin̄, n̄u yíi mə à kò'ò ghu atu aa a tswé n̄i figè a abo yu, ⁶ Mə yu'u ayoo yí m'ò'ò a ghaa tsò n̄ji a titíi n̄joo jya mə i tswə ntíi aa, nswonə n̄i mə, "N̄kə'ə àbaa ansan̄ yí m̄fúurə a atú ifà'a n̄jwi yí m̄fúurə, n̄kə'ə abaa misan̄ yí tarə a atú ifà'a n̄jwi yí m̄fúurə. L̄á, n̄i tsuu n̄gi'í n̄i átí m̄lù'ù kè n̄i átí m̄ghurə ló ta."

⁷ A kè'è mə awenə ale ya yíi a ywe'e ji níkwà aa, mə yu'u n̄ji n̄joo jya jii i tswə ntíi jii i ywe'e ji níkwà aa, i swonə mə, "Zi!" ⁸ Mə ləntè n̄yə ləɔnə n̄kírè yí i bə tsò àkwí'inè fin̄ə, n̄u yíi à kò'ò ghu atu, ikúum yí i bə N̄iwó, Ala'a biku bi bə a yonè ghu n̄jim. Bi yátè mbi itíi ji níkwà, mfa ada'a a mbo bo mə tá bo zwitə atíi yí fúurè n̄i munwí n̄tsò, bo bi n̄ji yí n̄tíi, n̄i n̄ighòò n̄i n̄kwón̄ bə, bo bi nàà m̄i tsə'ə fáa atu n̄syé.

⁹ A kè'è mə awenə ale ya yíi a ywe'e ji n̄taà aa, mə yə b̄iku bi bə b̄ii mə bi lə n̄zwitə waa n̄lon̄ n̄ighàà n̄i Nwí bo bi ànnú yíi mə bi lə si swonə n̄lon̄ n̄ighàà n̄i Nwí aa, ¹⁰ bo tɔɔnè n̄yə'ə nswonə n̄i mə, "Mmà'àmbi Mbu'utəmbi, yíi à laa mmà'n̄sə m̄bə annú n̄n̄kɔn̄ə, òo yu'utə i ywe'e aa a noò àkè, i b̄ón̄ sa'a batu n̄syɛ, i n̄in̄ n̄gi'í a nu bo, n̄lon̄ mə bi lə n̄zwitə a yí'í aa ɛ?" ¹¹ Bi lə n̄tigə mfa atsə'ə yí fù'ù a mbo bo ni atu ni atu, n̄swonə mə tá bo b̄oo m̄miintə a ni m̄ú átíi noò tá ndúu n̄gànjakorə jyaa a atú m̄u afà'à, n̄i bilim̄ byaa b̄ii bi tswə n̄i n̄zwitə tsò bo aa, tá i ku'u.

¹² A kè'è mə awenə ale ya yíi a ywe'e ji n̄to'o aa, mə ləntè n̄yə n̄syɛ i tsiginè n̄i m̄itíi, noò bə̀nkè m̄fii tsò m̄ikwí'í, s̄an̄ yíi à luu aa a tìgə mbə̀n̄ m̄bə tsí'í tsò àlèè. ¹³ M̄an̄j̄on̄ m̄ii mi tswə a aburə aa m̄i wòkə aa m̄i wòkə tsí'í tsò aj̄an̄ə m̄ə m̄intà m̄i ikòò m̄i wòkə a n̄syɛ t̄i b̄an̄ a noò yíi mə àf̄isè yí t̄i a tsigə ati ya aà. ¹⁴ Aburè a b̄wèkè yí tsí'í tsò n̄bù'ù n̄i an̄wà'ànè n̄ii bi k̄erə n̄l'ò'sè. M̄inta'a m̄i tsim̄ bo bi b̄ik̄in̄ki bi tsim̄ bi l'ò'sè a adigə yíi m̄i bi lə n̄tswe ghu aa. ¹⁵ Bifò b̄i fáa n̄syɛ n̄i bə bi wè, n̄i bità bi ntso, n̄i n̄gànjakəbə, n̄i n̄gànjat̄i, bo bi bə bi tsim̄, ibù'ù'ù bo bə b̄ii bi si ibù'ù'ù bə, bi tìgə n̄lèəntə a m̄um ibù'ù'ù n̄gòo, bo bi a n̄ji'í n̄gò'ò m̄inta'a mya, ¹⁶ n̄t̄wonə n̄i n̄gò'ò jya bo bi m̄inta'a mya n̄swonə n̄i mə, "Wò a nu bi'í, n̄k̄in̄tə a yí'í fáa n̄si n̄u ghú mə à n̄an̄nə fáa n̄i àb̄èrè aà, bo bi a n̄i àlwi n̄t̄onə Mú Mbínjèrè, ¹⁷ n̄lon̄ mə n̄jwí àlwint̄on̄ yí n̄wè yàà ya i zì m̄ə. N̄u yíi mə mbə a t̄ə a n̄si bo aa, à n̄i wò aa ɛ?"

7

BaIsrael bya 144,000 mə bi lə n̄tswe n̄i awenə Nwí aà

¹ Ma ya a ghèè ki tsyá m̄ə yə baangl bi níkwà, bi t̄əè n̄i m̄ibuu mi atu n̄syɛ mù m̄i níkwà, n̄k̄in̄ə n̄i f̄f̄èrè yíi mə à tswə n̄i m̄b̄ɛ m̄bi ji níkwà aa, mə tá à tsuu fáa atu n̄syɛ tsyá, n̄tsuu atu n̄k̄i m̄iyaa tsyá, kè bə a n̄i it̄i j̄i tsu fáa m̄bi tsyá. ² Mə bú n̄yə angel yí m'ò'ò a ló a mbi nsà'a noò n̄tswe n̄i awenə Nwínḡon̄ yíi mə à tswə ntíi aa, n̄t̄on̄n̄ n̄t̄won̄ baangl bya bi níkwà mə bi fá m̄ə m̄ida'a mə bi ta n̄gi'í a n̄i átú n̄syɛ bo bi a n̄k̄i m̄iyaa aa, ³ n̄swonə n̄i a mbo bo mə, "N̄i tsuu n̄gi'í a n̄i átú n̄syɛ, n̄i n̄k̄i m̄iyaa, bo bi a n̄i it̄i ta, nywe'e noò yíi mə, bi n̄in̄ m̄ə awenə a n̄ijənə n̄i n̄si n̄gànjfà'á Nwí yí'inè." ⁴ Bi swonə a mbo mə mə bə b̄ii mə bi tswə n̄i n̄n̄j̄ə awenə Nwí a n̄si bo aa bi bə aa n̄tsù'ù n̄gk̄h̄i yí fúurè n̄i m̄ighum̄ m̄i níkwà n̄tsò ji níkwà. Bi lə n̄n̄j̄ awenə a nu b̄ə a n̄gwè'ɛ Israel n̄tsò b̄i. ⁵ A atsə Yuda tá bi n̄in̄ awenə Nwí ya a nu b̄ə n̄tsù'ù n̄ighum̄ n̄tsò baà, a atsə Reuben n̄tsù'ù n̄ighum̄ n̄tsò baà, a atsə Gad, n̄tsù'ù n̄ighum̄ n̄tsò baà, ⁶ a atsə Asher, n̄tsù'ù n̄ighum̄ n̄tsò baà, a atsə Naphtali, n̄tsù'ù n̄ighum̄ n̄tsò baà, a atsə Manassey, n̄tsù'ù n̄ighum̄ n̄tsò baà, ⁷ a atsə Simeon, n̄tsù'ù n̄ighum̄ n̄tsò baà, a atsə Levi, n̄tsù'ù n̄ighum̄ n̄tsò baà, a atsə Issachar, n̄tsù'ù n̄ighum̄ n̄tsò baà, ⁸ a atsə Zebulum, n̄tsù'ù n̄ighum̄ n̄tsò baà, a atsə Joseph, n̄tsù'ù n̄ighum̄ n̄tsò baà, n̄tigə n̄k̄i n̄n̄in̄ a atsə Benjamin, n̄tsù'ù n̄ighum̄ n̄tsò baà.

⁹ Ma yú a ghè m̄ə ki tsyá, mə l̄ii n̄yə m̄á m̄b̄ém̄ n̄n̄òò yíi mə kaa mbə bi wa'à s̄on̄, i ló a n̄i itoo i tsim̄, bo bi a n̄i itsè itsim̄, n̄i n̄gwè'è b̄ə itsim̄, bo bi a n̄i m̄ighàà m̄i ila'a

mítsim, i tæ a nsi àbèrè ya, bo bì a nsi Mú Mbínjèrè wá, ñwe'e itsè'è jì fù'ù, ñtugitè ijan mighè a mbo bo, ¹⁰ ñtònjè tsi'í nìtì ñswonè ni mæ, "Annú nyweensè bè a tswe aa a mbo Nwíngòñ yí'ìnè mæ à ñàñnè fàa abèrè aa, bo bì a mbo Mú Mbínjèrè wá." ¹¹ Baangel bya tsi'í bítisim le ñki ntøè ñkarisè abèrè ya bo bì bìlì bya, ni ñjoo jya mæ i tswe ntìi aa jì níkwà, bo bì tsim le ñwò a nsye àkùu kuu, wa ansi abèrè ya mmii Nwí, ¹² ñswonè ni mæ,

"Amen!

Mbòonè, ni ñgha'a,
ni mítsyè, ní mfá m̀b̀i'ikè,
ni àghu'usè,
ni m̀d̀à'á, ni m̀t̀t̀i,

tá m̀i tswe a mbo Nwíngòñ yí'ìnè,
ñlwi'í ññkonjè. Amen."

¹³ Ndi wa yí mò'ò a tigè ñghaa a mbo mà, m̀betè gha mæ, "Bè bú mæ bi we'e itsè'è jì fù'ù aa à ni b̀wò aa è? Bo lo aa fè aa è?"

¹⁴ Mè kwi'í ghu mbo mæ, "Taà, ò zì."

A swon a mbo mà mæ, "Aa bè bya mæ bi fè'è mæ a múm ñgi'í yí ntìi ya aa. Bo s'í mæ itsè'è jya, ñghirè i tigè m̀fu'u ní àlèè Mú Mbínjèrè wá.

¹⁵ Áá ñji'í ànnú yíi mæ bo tæ a nsi abèrè Nwí m̀fa'a ghu mbo ní às'í'ìnè ní itugè, a múm ñdám'á Nwí aá.

Yu wa yíi mæ à ñàñnè wa abèrè aa à ka tsirè waa ní ntàn yí wá.

¹⁶ Kaa ñji i ka yí wa'á waa bú ñka nyanè, kaa ñji ñki wa'á waa kii nyanè.

Kaa tá ñnòò bo bì ñlòò idigè wa'á waa kii ntòò.

¹⁷ Nlon mæ Mú Mbínjèrè wa mæ à tswe a tìtì abèrè ya aa, àa bè ntsèembi wàa i kii tsyàsè ní waa a idigè bì nanèbirè ñki ntswèntìi, tá Nwí à ye'e m̀l̀àà mítsim a mi'í bo."

8

Ƴwen jii i ywe'e ji sambaa aà

¹ Nòò yíi mæ Mú Mbínjèrè wa à le ñkè'è awen ya mæ a le nywe'e ji sambaa aa, idigè le nsi'í a aburè mæ swee, a ní àtìi noò, kaa ayoo tsu a wa'á ghaà. ² Mè tigè ñyè baangel bya bi sambaa mæ bi tæ a nsi mi'í Nwí aa, bi fá ntàn ji sambaa a mbo bo.

³ Angel yí mò'ò à le mbù ñzi ntøè a mbèe nìkèntè ni mò'ò ni mà'anwí, ñtugitè akanè ntòò ñjoo m̀m̀à'á Nwí yí gold; bi fá ñjoo m̀m̀à'á anwí jì lùmtè jì ghá'atè mæ tá à fa a b̀'ò'ò itsá'atènwí jii bè bi Nwí bítisim le si tsá'atè aa, wa atu níkèntè ni mò'ò ni m̀m̀à'á anwí ní gold nya mæ ní le ntswe wa nsi abèrè aá. ⁴ Fíli fi njoo jì lùmtè jya bo bì itsá'atènwí jya le si tigè nlo wa mbo angel wa ñkò'ò ni a nsi mi'í Nwí. ⁵ Angel wa à le ntigè nlogè akanè ntòò ñjoo m̀m̀à'á anwí ya, ñlwensè ni mò'ò yíi i le nlò wa níkèntè ni mò'ò, m̀m̀a'á a nsyè. A mà'á mæ aa, m̀b̀èñ ká ñkumè, ñji i ghaà, m̀b̀èñ wa'ákè, ñsye i tsiginè.

Ajan yii mæ bi le ntøn ntàn ji mbii ji níkwà aà

⁶ Baangel bya bi sambaa mæ bi le ntugitè ntàn jya ji sambaa, bi le ntañntè nú yàa a ntønè.

⁷ Angel yí ntsyám̀b̀ii à le ntøn yíi ntàn, bi ma'á miwèè ni mò'ò yíi bi le m̀f̀orè a b̀'ò'ò àlèè aa, a atu nsye i sigè ntòò àtìi nsye yíi a ywe'e ji tarè aa bo bì àtìi itì yíi a ywe'e ji tarè, ñki ntòò ñgèè yí m̀fwè ñtsimè.

⁸ Angel yíi à ywè'è bi baa aa a tigè ntøn yíi ntàn, bi ma'á àyoo yí mò'ò yíi mæ a le mbè tsò nta'a yí wè yíi i khi aa, a múm ñki miyaa; ⁹ àtìi ñki yíi a ywe'e ji tarè aa, a bəñkè ñtigè tsò alèè, àtìi njoò ñtsim jii mæ le ntswe ntìi maa ñki miyaa nywe'e ji tarè aa i kwokè; bi tá ñgi'í ní àtìi ibàn jii a ywe'e ji tarè aa tsi'í tsim jii i le ntswe ghu aa.

¹⁰ Angel yíi à le nywe'e bi tarè aa à le ñki ntøn yíi ntàn. Fínjòn fi wè fíi fi le si khi mbanè tsò ñkà'á aa, fi le nlò a aburè ñwo ní àtìi m̀ñk̀i yíi mæ a ywe'e mi ntarè aa, bo bì b̀inənèbirè. ¹¹ ñkum fínjòn fya à ni M̀l̀wí'itsegè. Àtìi m̀ñk̀i mya yíi a ywe'e ji tarè aa, le mbəñ ntigè nlwi tsegè, bè bí ghá'atè bii bi le nno aa bi le ñkwokè nlon ajanè mæ ñki wa i le si lwi aà.

¹² Angel yíi à ywe'e bi níkwà aa a tòn yíi ntàn, bi tigè ntsè ñgi'í a ní àtìi noò yíi a ywe'e ji tarè aa, ní àtìi san yíi a ywe'e ji tarè aa, ní àtìi m̀j̀òn yíi a le nywe'e ji tarè aa. Ma m̀a ajan àtìi ñkà'á yaa yíi a le nywe'e ji tarè aa a le mbəñ ntigè mfii; àtìi njwi yíi a le nywe'e ji tarè aa kaa wa'á bú m̀fu'u; kaa àtìi itugè yíi mæ a le nywe'e ji tarè aa kaa a wa'á ní ñkà'á kii ntswe.

¹³ Mè bú ñghèè ki yè, nu'u abu'ùmbèrè yí mò'ò yí à le si dàrè ni a ndəŋ tsi'í yùyu aa, a yè'è nì ñjì yí ntiì, nswonə ni mə, "Womeé! Womeé! Womeé! Womeé! a nì ñgi'í yí ntiì yí i ka bú kuu a nu bè bii bi tswe fáa atu nsyé aa, a noò yíi mə abùgè baangel bú bi tarè ka tən i jya ntàn aà!"

9

Ntàn yíi i ywe'e ji ntaà aà

¹ Angel yíi à le nywe'e bi ntaà aa a tən yíi ntàn, mə yə fɛnɔŋ fii fi le nló a aburə ŋwo a nsyé aa, bi fá key yíi mə à le si ŋa'a ntsú ataa yí tsò ntso ya aa ghu mbó. ² A le ŋa'a ntsú ataa yí tsò ntso ya, fili fi fè'è wa ntsú ataa, mbə tsi'í tsó fii mə fi fè'è a nì nta'a yíi bi tso a ntiì àlòò aa, ñghirə nìnòò bo bi ìdigè tsim fii. ³ Ñgwèènə le ntigè mfe'è wa nì fili, nsigè nluu a nsyé, bi fá àdà'á yíi mə a le mbə tsi'í tsó à yí bāŋgaa bi bi bii bi tswe a atu nsyé aa a mbo bo; ⁴ ñswonə a mbo bo mə, tá bo tsuu ŋgi'í a nì ñgèè kə àyoo ayəŋ, kə nì àti yí tsu ló tsə. Lá mājnə nanjə ntsə ŋgi'í aa tsi'í a nu bè bii mə kaa àwenə Nwí ya si a nitsənə nsi bo tswe aà. ⁵ Bi le mmà'atə mə tá ñgwèènə jya nne ni bo a atu bisən bi ntaà, lá ntsée waa ló bāŋnə zwitə, ŋgi'í yíi mə bi le si dè ni bo aa, i le mfinə yí nù yíi mə aŋgaa yí bi a loo yí aà.

⁶ Aa yí bə maa noò aa, tá bə ka nloò ni nìwo kaa wa'ə yè; bo ka yí ki yè'ətè ni a ŋkwə, tá nìwo bāŋnə ŋka ŋkhə nì waa.

⁷ Ñgwèènə jya le mbə aa tsi'í tsó biləŋə bii mə bi tanjə a ñghèè ni bù a ntsò aà. Bi le nywe'e njoò jì mò'ò jii i le mbə tsi'í tsó itse'ətu nifó gold aa atu bo; mǎnsí myaa bāŋnə mbə tsó mǎ bə, ⁸ inónj yaa i bə tsó inónj bāŋgyè, mǎsónj myaa bə tsó mǎ takurə; ⁹ àyoo yíi a le mbə tsó ñgùù ntsò yíi mə bi ghírə nì àtiì aa a tswe a nigó bo, mǎbá myaa mi ju'u tsi'í tsó bǎkaligè bǎ ghà'atə bii biləŋə swúnə ñghèè ni bu a adigə ntsò aà. ¹⁰ Mǎŋkúú myaa ni le mbə tsi'í tsó mǎŋkúú mǎ bāŋgaa bi bǎ ñki ntswe nì mǎfèè nta nì bə ghu tsó bāŋgaa bi bi. Adà'á yaa a nləənsə bə ghu ni bisən bi ntaà a ntswe aa wa mǎŋkúú bo. ¹¹ Mfó yíi à le ntswe atu bo aa, à le mbə angel yíi mə à le mfè'è aa wa nì ataa yí tsó ntso ya aà; ìkúum yí ni ñghàà nì baHeber i bə Abadon, baGrikia twonə nii ni Apollyon.*

¹² Ñgi'í yí ntiì yí ntiì yí ntsyambii i tsyá mǎ; lá, yè nì, wa jì ji baa i burə ki yonə.

Ntàn yíi i ywe'e ji nto'o aa bə ñgi'í yí ntiì yíi i ywe'e ji baa aa

¹³ Angel yíi à ywe'e bi nto'o aa a tən yíi ntàn, mə yu'u ñjì i ló ni mǎndən mya mi níkwà mii mi le ntswe wa mibuu ni níkentə ni mò'ò ni mmà'anwí nì gold, mə nì ntswe a nsi mi'í Nwí aa, ¹⁴ ñswonə ni a mbo angel wa yíi mə à le nywe'e bi nto'o, ntugitə ntàn ya aa mə, "Fèe baangel bya bi níkwà mə bi kwerə wa mbèè ñkǎ miyaa Euphrates yí wə wa aà." ¹⁵ Maa ajān bi le mfèè baangel bya bi níkwà, bii mə bi le ñkwerə nyu'utə nì noò ma wa, nì ñjwi mə ya, nì sən ma wa, nì àlòò ma ya, a nzwitə mbèè bə yíi i le nywe'e ji tarə aà. ¹⁶ Mè le nyu'u ndùù bisogyè bya mə bi le ŋkò'ò biləŋə bi ntsò bya aà, i le mbə ntsú'ù ji ñghum ŋgaa ntsú'ù ji ñghum ŋgàà ji baà. ¹⁷ Aà ajān yíi mə mə le nyə biləŋə bya wa ni ñjèè təə təə aa a yuà: Bə bii bi le ŋkò'ò biləŋə bya aa le nywe'e ñgùù ntsò a nigó bo i bāŋə tso mò'ò, nǎfii tsó sarpfire, mǎbāŋə tsó sulphur. Itu biləŋə jya i le mbə tso ji bǎtakurə, mò'ò bo bi fili, nì sulphur fè'è ni a ntsú bo. ¹⁸ Ñgi'í juà ji tarə, mò'ò, fili nì sulphur wa mə à le si fè'è wa ntsú biləŋə bya aa le nzwitə mbèè bə yíi i le nywe'e ji tarə aà. ¹⁹ Adà'á biləŋə bya a le ntswe aa a ntsú bo, ni a mǎŋkúú bo; mǎŋkúú myaa le mbə aa tsó no jii i tswe nì itu aà, bo tǎgè ñlogè nləənsə nì bə ghu.

²⁰ Abùgè bə bya bii mə ŋgi'í mǎ jù le ŋwa'a zwitə aa kaa le ŋwa'a mǎntii myaa bəŋkə ñkentə ñghírə innú jì bi jii bo le si ghírə aà, kə ñkentə mǎmii bǎdemon bo bi mǎŋkəbə mii bi le nnanjə nì gold, nì silva, nì abwəe nì ŋgò'ò, kə nì àti, mii kaa mi si ìdigè yə, kaa wa'ə nì innú yu'ù, kaa wa'ə təə aà; ²¹ kaa bo le ŋwa'a kə ñkentə a ŋka nzwitə bə, kə annú bisòrè, kə annú ajirè kə iyèrè waa.

10

Angèl yí mò'ò bo múntsirə nibù'ù nì aŋwà'anə

¹ Mè le mbù nyə angel yí ñwè yí mò'ò a ló a aburə nsigè ni a nsyé, ñwè'e mbà'ə a nu yu, kúrísə a karísə átú yí; nsi yí i tá tsó nìnòò, mǎkà'á mi bə tsó ntə'ə, ñkhi tsó mò'ò. ² A le ntugitə a múntsirə nibù'ù nì aŋwà'anə nii bə ŋa'a aa a abo yu. Nte'e akòrə yí yí mǎ'ə a atu ñki miyaa, nte'e a yí ñkwábə a atu nsyé, ³ ntəŋnə nì ñjì yíi i le mbə tsó takurə a nwurə aà. A tənə mǎ ñghaa aa, mbəŋ i kúum ŋgaa jì sǎmbaa ñkwi'í. ⁴ Mbəŋ yá i kúum mǎ ŋgaa jì sǎmbaa aa, mə ghèè mə mə ŋwà'anə annú ya a nsyé, nyu'u ñjì i ló a aburə

* 9:11 ñjì'í yí i bə aa mə, yu wa yíi mə ta ŋgi'í aà

nswonj mæ, "Lò'òsè annù ya mæ mbènj ya i kũm ngaa ji sãmbaa nswonj aà, òtsee a nsyè ló òwà'ànè!"

⁵ Angel wa mæ mè le nyè a tæ a atu òkì miyaa bo a atu nsyè aa, a òentè àbò yì yì mà'à a aburè, ⁶ òkkaa nì òkum yu wa yìi mæ à lwi'i nãnkonj, yìi mæ à le nnanj sè aburè bo bì òjòò tsim jii i tswè ghu, ònanj sè nsyè bo bì òjòò tsim jii i tswè ghu, òkì nanj sè òkì miyaa bo bì òjòò tsim jii i tswè ghu aa, nswonj mæ, "Wa bi ka wa'à noò bú òghensè! ⁷ Noò yìi mæ angel wa mæ à ywè'e bi sambaa à ka tøn yìi ntàn ya aa, tá Nwì à manj sè òghìrè annù yìi mæ à le òkà'à, òlè a ald'òsè, tsi'í a ajàn yìi à le nswonj a mbo ògànjafa'à ji, ògànjntoo ji aà."

⁸ Njì yà mæ mè le nyu'u i ghaà òlò a aburè aa, i bú òghaa a mbo mè òswonj mæ, "Ghèè òkwèrè nìbu'u nì ànjwà'ànè nya mæ bi òja'a nì tswè a abo angel wa mæ à tæ a atu òkì miyaa, bo bì a atu nsyè aà."

⁹ Mè tigè òghèè òswonj a mbo angel wa mæ tá à fa mùntsìrè nìbù'ù nì ànjwà'ànè nya a mbo mæ; a swonj a mbo mè mæ, "Kò òkurè! A ka kì lwi' a to'o wò, lá i kì lli a ntsù wò tsò Nwù." ¹⁰ Mè ghèè òkwèrè mùntsìrè nìbù'ù nì ànjwà'ànè nya òkurè; a lli a ntsù mè tsò nwu, lá mè kùrè mè mmi aa, a ka òlwi a ato'o mè. ¹¹ Bi tigè òswonj a mbo mè mæ, "O ka bú kì kè'ènè annù yìi mæ Nwì à kà'a nlonj ògwè'è bè, nì itoo itoo, mìghàà mì itoo itoo, nì bifò bi tsim aà."

11

Annù bìyèfè bya bi baà

¹ Bi fà figè a mbo mè a bè tsi'í tsò àtì yì tswì'í, òswonj a mbo mè mæ, "Bìinè mfigè ndàmà'anwì ya, bo bì nìkèntè nì m'ò'ò nì mmà'anwì nya, òsøn bè bìi mæ bi gha'asè Nwì ghu aà. ² Lá tsuù ghò nsàn ndàmà'anwì ya abèè figè. Mà'atè ma ya a abèè, òlonj mè bi fà mè a mbò itoo itoo bo ka yì tigè kì nìntè òjò'ò àla'a ya mæ i láa mànsè aa a njiim bisàn mìghum mì nìkwà òtsò baà. ³ Mè aa fa mida'a a mbo bìyèfè ba bya bi baà, tá bo tigè nyu'ù ntoo òkè'ènè nì annù yìi a ka kì fè'è aa a njiim njwi ntsù'ù yì fùurè òf òkhi ji baa nì mìghum mì nto'o, òjwè'e mìkwì'l."

⁴ Bìyèfè bú bi baà àa itì olive jya ji baa bo bì itetè lám jya ji baa, mæ i tæ a nsi Mmà'ambì atu nsyè yù aà. ⁵ Nù tsù à bè lóò nìènsè waa borj m'ò'ò ka swì'inè a ntsù bo i tòò yì. Nù yìi mæ a lóò nìènsè waa aa tá à zi mæ bi ka zwitè yì ma mùu ajànè. ⁶ Bo tswè nì mida'a à a ntswà àbùrè mæ tá mbènj tsuu loo a nì mìtugè mì njwi mìi bo kè'ènè ntoo yàà ya aà. Bo kì ntswe nì mida'a a òghìrè mæ tá òkì i bènkè ntigè alèè, bo bì a mmà'a mbuu mìghòò mì òkwonj bè mì ghà'atè a atu nsyè a nì òduu ngaa yìi bo kønè aà.

⁷ Bo bè kì mànj sè a nswonj annù Nwì ya nì òsi nì nsi borj nàà mìts'è ya mæ i lò wa mføn àtaa yì tsò òtso ya òk'ò'ò aa, i ka mà'a waa nì òtsò, i zwitè waa, ⁸ tá òkù jyaa tigè nnonj tæ a mfànj nè òjò'ò àla'a yì òjwè ya, wa adigè mæ bi le òkwèèntè mà'ambì wàà ghu mæ bi naa òkum yì nì Sodòm kè Egypt aà. ⁹ A njiim njwi ji tarè nì àtìi, tá ògwè'è bè, nì bè bìi mæ bi lo a itè itè bo bì bìi mæ bi ghàà mìghàà mì itu itu bo bì bè bìi mæ bi lokè a itoo itoo, tá bi t'è mi'í myaa a nì òkù jyaa, òkì ntuu mæ kaa mbè bi wa'à waa a nisyè twinè. ¹⁰ Bè bìi bi tswè a atu nsyè aa, baa yì tigè doritè nlonj ngaa yàà, i kii kì ji dorè, i kwènè nì òjoo, òlonj mæ ògànjntoo ma jù bi baa, bi le si nanj sè mbè ògi'í a mbo bè bìi mæ bi tswè a atu nsyè aà.

¹¹ Lá òjwi bú òghèè kì tsyà ji tarè nì àtìi, àzwì ntswèntii a lò a mbo Nwì òkkuu a nu bo, bo bìinè ntèè nì mìkòrè myaa, nìb'ò'ò nì wè tswa bè bìi mæ bi le si lli waa aà. ¹² Bo tigè ònyu'ù nji i lò a aburè ntønj nswonj a mbo bo mæ, "K'ò'ò nzi nì faà!" Mbà'à logè waa tsi'í a nsi ògànjkabàà jyaa bo k'ò'ò òghèè a aburè, bo tæè nlii. ¹³ Tsi'í maà noò, òsyè i tsigìnè tsi'í nì mìtìi, àtìi yìi a ywè'e ji nighum a nì òjò'ò àla'a ya a wò. Bi zwitè bè ntsù'ù ji sãmbaa wà noò mæ òsyè i le si tsigìnè aà. Nìb'ò'ò nì wè tswà àbùgè bè bo gha'asè Nwì abùrè.

¹⁴ Ngì'í jii i ywè'e ji baa, i tsyà mè, yè nì, jii i ywè'e ji tarè i tigè tsi'í a abò.

Ntàn yìi i ywè'e ji sãmbaa aà

¹⁵ Angel wa yìi a ywè'e bi sãmbaa, a tøn ntàn, òjì nnoò i fè'è a aburè òtønj nswonj nì mæ, "Annù nifò nsyè yù a bènkè mè ntigè annù nifò Mmà'ambì yì'inè, bo bì à yì Kristo yì, yìi à ka yì tigè mbu'utè i lwi'í nãnkonj." ¹⁶ Bìlì bya mìghum mì mbaa òtsò nìkwà, bya bìi bi le ntswe a itu ibèrè bo a nsi Nwì aa, bo wò a nsyè àkkuu kuu, nìmii Nwì, ¹⁷ òswonj nì mæ,

"Mbì'ikè a mbo wò, Mmà'ambì Nwìngònj Mbu'utèmbì, yìi mæ ò tswè tsìtsònj, mibè yìi ò le ntswe a mbii,

nlonj mè ò kwèrè mè mida'à mo mì wè mya nìlògìnè òka mbu'utè mbì aà.

¹⁸ Itoo i le ntigè nluu ní àlwintɔŋ, nòò àlwintɔŋ ghò wa à kù'ù mē, bo bì nòò yìi mē bi tswè ní nsa'a biku bi bh̄ ghu aa, ñki mbə noò yìi mē bi tswè ní ntso'ò ifà'a ngāŋfà'á jo, ní ngāŋntoò jo, ni bə bo bì tsim, ni bh̄ bii bi bo'ò ikùm ghò aa, bh̄ bi kəgə kə bh̄ bi wē.

Nòò à kù'ù mē mē baa ta ngi'i a nu bh̄ bii mē bi le si ta ngi'i a ní atu nsyè yù aa."

¹⁹ Ndámá'ánwí a aburə i le ña'anə ntəə, bi yə ní ñkò m àkàà ya i təə wa múm ndámà'a yu, mbəñ i ñwa'ákə, ñji i ghaa, mbəñ i kumə, nsyè i tsigìnə, mīwèè mi mbəñ mī wē mī wó.

12

Màngyè wa bô ndəfɔ wá

¹ Mə yə àlensə yì wē a fe'è a mbà'à àbùrə, mǎngyè a fe'è ghu, ñwe'è nínòò tsi'í tsò ìtsə'ə jì, sǎŋ a tswé ghu ñji'í mikòrə, a we'è àtsə'ətu nifɔ ní mǎnjɔŋ ghu nìghum ìntsò baa.

² A le ntsigə mu, àjàŋ yìi mə mu wa à le si yanə bo bì ñgi'í yìi mē à le si yə wa a njwe mu wa aa i ghírə a yə'ə. ³ Alensə yì mɔ'ò a bú ñku'usə mfe'è a aburə, mē ghəə kɪ yə mamù'ù ndəfɔ yìi a ghə'ə boò ìntswè ní ìtu jì sǎmbaa ní mǎndɔŋ mī nìghum, ñki ntswe ní ìtsə'ətu nifɔ jì kəgə jì sǎmbaa wa ní ìtu jì jyá. ⁴ Nkúu yì i swuŋ mǎnjɔŋ mii mī tswè a aburə aa atii yì fùùrə a tǐtì jì tarə, mma'a a atu nsyé. Ndəfɔ wa a təə a nsi mǎngyè wa mē à tsigə mu wa aa, mbətə ní mə yù mī mú yì wa a noò yìi à jwe.

⁵ A jwe múmbǎŋnə yìi à le ntswe ní mbù'ùtə itoo itoo ní ñgwànə àtì. Lá bi ghənsə ñlogə mú yì wa ñkɔ'ò ñghɛɛ ní ghu a mbo Nwí, wa abərə yu. ⁶ Mǎngyè wa a khə ñghɛɛ a nta'a mīwèè mī wèè, a adigə yìi Nwí à le ntaŋtə adigə ghu mbo, mə tá bì tigə ñkɔ'ò yì ghu, a nǐm mǐtugə mī njwi ntsù'ù yì fùùrə ní ñkhì jì baa ní mìghum mī nto'o.

⁷ Ntsò i fe'è a aburə, Michael bo bì baangel bi bi ma'a ní a ndəfɔ wa ní ìntsò. Ndəfɔ wa bo bii baangel bi kǎ mma'a ní Michael ní ìntsò. ⁸ Lá bi le ñgha'a a ndəfɔ wa, kaa abwarə yì tsú a wa'a a mbo bo a aburə ìntswe. ⁹ Bi le ntigə mfi'isə mamù'ù ndəfɔ wa mma'a a nsyé, ñdəfɔ ma ghú a bə aa àlwənə no ya, mə bi twonə ní Devil ñkǎ ntwonə ní Satan aa, mə à ní ngāŋmbwè'èsə mbi ìntsim aa, bi fi'isə yì mma'a a atu nsyè bo bì baangel bi.

¹⁰ Mə yu'u ñji i tɔŋnə a aburə nswonə ní mə, "Annú nyweensə bh̄ ní midà'à mī Nwí, ní ànnú nifɔ Nwí yì'ìnə bo bì àdà'a Mú yì Kristo á yì mē tsítsɔŋə. Nlon mə ñu wa mə à kɪ si təə ní a nsi mī'í Nwí ñnɪŋə ní ìnnú a nu bǎlɪm bí'ìnə a asi'ìnə bo bì nɪtugə aa, bi fi'isə mē yì a aburə mma'a a nsyé. ¹¹ Bi le ñgha'a yì aa ní àlələ Mú Mbɪnjərə wa, bo bì ní nìghàà ní ntoo ya yìi mē bo le si swonə aa, bo bì àjàŋ mə kaa bo le ñwa'á ìbɪnù waa lɪŋə lá mbəŋnə ndoritə mə mbə bì fà ñtwéntí yàà ñkwo aa. ¹² Tigə ndoritə mbá aburə ní bú bii ní tswè ghu aa! Lá ñgi'í a nu wò, mbá nsyè, ní ñkǎ mīyaa. Nlon mə Devil à sǐgə mē ñzi a mbo wò ní àlwintɔŋ yì wē. Nlon mə à zì mə, nòò yì à ghù'ùtə aa."

¹³ Ndəfɔ wa à yə mē a àjàŋ mē bi fi'isə mē yì mma'a a nsyè aa, mǐfem ntsù yì, mǐfurə ní mǎngyè wa mē à le ñjwe múmbǎŋnə wa aa. ¹⁴ Lá bi fa mbà mī maghoo yì ñjwè mī mbaa, mǎngyè wa a darə ní mu, ñkhə no ya, ñghɛɛ a nta'a mīwèè mīwèè, a adigə yìi mē bi le ntswe ní ñka ñkɔ'ò yì ghu, a nǐm ìlòò jì tarə ní àtì. ¹⁵ No ya i tigə ñswi'í ñki a ntsù yu tsi'í tsò ñki mīyaa, i jwu'ù ñyonə ní a ñkɔŋsə mǎngyè wá. ¹⁶ Lá nsyè i le nzi a ñkwetə mǎngyè wa, ñja'a ntsù yì, mmi ñki mīyaa wa mē ndəfɔ wa à le si swi'í a ntsù yu aa. ¹⁷ Ndəfɔ wa à le ntigə nlwisə nton a nu mǎngyè wa, ñlo ñghèè yì, ñtigə mma'a ní ìntsò a ní àbùgə ñgwè'è mǎngyè wá, a nu bo bii mē bi ləə ndi'í Nwí ñkǎ nswonə ní ànnú a ñgaa Yesu. [¹⁸ A le ntigə ñghɛɛ ntəə yì a ní àwǎŋ a mbèè ñkǎ mīyaa.]

13

Nnàà mitsə'ə jya jì baà

¹ Mə yə nàà mitsə'ə i fe'è ní a múm ñki mīyaa, ìntswè ní mǎndɔŋ mī nìghum ní ìtu jì sǎmbaa, ìtsə'ətu nifɔ jì kəgə jì nìghum i tswé a atu mǎndɔŋ mī mya, ikùm mbəgítə i tswé wa ní ìtu jì jyá. ² Nàà mitsə'è ya mē mē le nyə aa i le mbə tsi'í tsò takurə, mikòrə mī bə tsò mī bu'umbèè, ñtsù yì bə tsi'í tsò yì naàngyè. Ndəfɔ wa a fa midà'à mī bo bì àbərə'ə yì bo bì àdà'à yì yì wē a mbo nàà yá. ³ Atú yì yì mɔ'ò a tswé ní àla'a yìi a finə tsò a zwitə naà yá, a tì bə aa bon àl'à yì mə a le mbə zwitə yì aa a yòò mē. Annú a gha'a bh̄ bitsim a atu nsyè, bi tigə ñyonə naà yá. ⁴ Bh̄ le mmii ndəfɔ wa nlon mē à le mfa ada'a yì ya a mbo naà ya aa. Bo le ñki ntigə mmii ní naà mitsə'ə ya nswonə ní mə, "Nù yìi mē à bə tsi'í tsò nàà mitsə'ə yù aa à ní wò aa é? Kə mbə bə wò kɪ ñto aa é?"

⁵ Bi le mfa ntsù a mbo nàà ya mē à ka mfi'isə mìghàà mī kǐntərə bo mìghàà mī mbəgítə. Bi fà àdà'à ghu mbo mē tá à ghírə annú yìi à kɔŋə aa a nǐm bisəŋ mìghum mī níkwá ìntsò baa. ⁶ † le ñja'a ntsù yì mbəgítə Nwí ghu, mbəgítə ní ikùm yì, ní àdìgə yìi mē à

tswe ghu aa, mæ a la bæ mæ, bo bi bæ bitsim bii mæ bi tswe a aburæ aa. ⁷ Bi le nki mfa ada'a ghu mbo mæ tá à ma'a bæ bi Nwí nî ñtsò ñgha'a waa. Bi le mfa ada'à ma yú ghu mbo a atú ñtsò tsim, bo bi a atu ñgwé'è bæ bitsim, ni mighàà mi tsim nî ñtoò tsim. ⁸ Bè bitsim bii bi tswe fàa atu nsyæ aa ka tigæ mmii nii, là'à bæ bya mæ, ñloginæ a ñloginæ ñbi ka bi leé ñki'ì níkùm myaa wa múm ñjwà'ànè ntswéttii Mú Mbínjèrè wa mæ bi le ñwà aa ñwà'ànè aa.

⁹ Nù yíi à tswe nî àtòñnè aa tá à yu'u:

¹⁰ Nù yíi mæ bi tswe nî ñtswá yi nî àbù'u ntsò aa,
baa tswa yi nî àbù'u ntsò i ghèè ni ghu;
ñù ñtsim yíi bæ tswe nî ñzwitè yi ni munwí ñtsò aa,
baa yí kii zwitè yi ni munwí ñtsò.

Ma yú a loò nî ànnù mbii ñgi'ì bo bi àbiiintii a mbo bæ bi Nwí

¹¹ Mè bú ñyè naà mìtsè'ò yí mò'ò i fe'è a nsyæ, ñtswe ni màndonj mi mbaa tsi'í tsò mú mbínjèrè, ñghaa tsi'í tsò ñdèfò. ¹² Ì le ntigè ñlogè ada'a naà mìtsè'ò yí mbii ya tsim mbu'utè nî mbi ghu ghu nsí. Nghirè ni mæ tá ñsyæ bo bi bæ bii bi tswe ghu aa tá baa mmii naà yí mbii ya mæ àlà'à ya yíi mæ a le mbè zwitè yi aa, á yòò mæ aa. ¹³ Ì ghirè nî ñlènsè innù jì wè, ñghirè mò'ò i lô ni aburè nsigè ni a nsi bè. ¹⁴ Nyon a ñjim ñlènsè innù jya mæ bi le mmà'àtè mæ à ka mfa'a a nsi naà mìtsè'ò ya aa, i tigè mbwe'esè nî bæ bii bi le ntswe fàa nsyæ aa, ñswonj a mbo bo mæ tá bo nanjè fínkobè fi naà mìtsè'ò ya mæ bi le ñlènsè ni munwí ñtsò i kí mburè ki tswe ntii aa. ¹⁵ Bi le nki ma'atè mæ tá à zwi mfa'è a nu fínkobè fi naà mìtsè'ò yí mbii ya a ñghirè mæ fi ka ñghaa tá ki ghirè tá bi zwitè bæ bya bii mæ bi tuu mmii fínkobè fi naà mìtsè'ò fya aa. ¹⁶ Ì le ntigè ñki ñghirè bæ bitsim, bí kègè bo bi bí wè, bii ni ñgàñkabè bo bí ñgàñfòm, bii mæ à ni bæ atu bo bo bi ñbù'ù, mæ tá bi wenè waa a abò mà'à kè a nijènè ni nsí, ¹⁷ tá ghirè mæ kaa mbè ñù à wa'á ayoo yuu, kè ñki mfee ayoo ti ghè à tswe nî à wen mæ ya, mæ à ni ikum naà mìtsè'ò wa kè numba ñkum yi aa. ¹⁸ Ma yú a loò ni mìtsyè. A bonj mæ tá ñù yíi a yu'u nî ànnù àtú yi a laà ghu aa, tá à loò numba naà mìtsè'ò mà ghú. Wa à ni numba ñmìsòñè. Numbà yí à ni ñkhi ji nto'o ni mighum mi nto'o ñtsò ñto'o.

14

Mú Mbínjèrè wa bo bæ bi

¹ Mè bú ñghèè ki ya, ñyè a Mú Mbínjèrè wa a tæ a atu nta'a Zion, bæ ntsù'u ñkhi yi fùurè ni mighum mi níkwà ñtsò ji níkwà tswé bo bo, bii mæ bi le ñjwà'ànè ikum Mú Mbi ñjèrè wa nî yi Taà yi a nijènè nsi bo aa. ² Mè yu'u ñjì ñù i lo a aburè ñghaa ñjwù'ù tsò mñkí nù ghà'àtè, kè mbèñj yíi i kùmè nî tii aa. Nji ya mæ mæ bi le nyu'u aa, i le mbè aa tsò bæ yu'u mìlon mi ñjàántè mi ghà'àtè, ³ bo yèè nî ikòò fi fi fya nsí àbèrè, ni a nsi njoo jya mæ i tswe ntii ji níkwà aa ni a nsi bilii byá. A le nki nzi tsi'í bæ ma bya ntsù'u ñkhi yi fùurè ni mighum mi níkwà ñtsò ji níkwà mæ Nwí à le ntsu'u atú yaa fàa mbi aa, ñzi a nyègè ikòò wá. ⁴ Bè ma bya àa mbáñnè jii mæ i le ñlèè mibii mi nù myaa mi laa kaa ñwa'á sijn nî ànnù ajirè bo bi bàngyè aa. Kaa bo leé ñwa'á màngyè zì. Aa bo ma bú mæ bo yòñè Mú Mbínjèrè wa idigè tsim jii a ghèè ghu aa. Bè ma bú aa bii mæ Nwí à tsù'u atú yaa a tii ñi bæ fàa mbi ñlogè waa tsò miji mi mbii mii bi fu'u mfa a mbo yu bo Mú Mbínjèrè wa aa. ⁵ Kaa àbanjènnù a leé ñwa'á a ntsù bo fe'è, kaa bo wa'á nî àlò'ò tswé.

Baangel bya bi tarè

⁶ Mè bú ñyè angel yí mò'ò a darè ni a ndonj a nji'í níkanj ñke'enè nî ñkii yi siginè yíi i lwi'í ññkjonj aa a mbo bæ bitsim bii mæ bi le ntswe a atu nsyæ aa, a mbo ñtoò tsim, nî ñtsè, ni mighàà mi tsim, ni ñgwé'è bæ bitsim; ⁷ ñswonjè nî ñjì yí ñtìt mæ, "Nì ka mbo'ò Nwí ñkii mfa ni ñgha'a ghu mbo, ñlonj mæ nòò ñtsò'òtè mìsa'a yí à zì mæ; nì ka mmii yu wa mæ à le nnanjè aburè bó ñsyæ, nî ñkí miyaa, ni bí nanjèbirè aa."

⁸ Angel yí mò'ò, yíi à ywe'e bi baa, a yón, ñswonjè ni mæ, "A wò mæ, Babylon ñjò'ò àla'a yí ñwè ya a wò mæ. A le ñghirè ñgwé'è mu ñù ñtsim i baanè mìlù'ù mi tii mi annù atsuùrè yi yá."

⁹ Angel yí mò'ò, yíi mæ à ywe'e bi tarè aa, a yonjè waa, ñswonjè nî ñjì yí ñtìt mæ, "Nù tsù yíi mæ à mii naà mìtsè'ò ya, kè fínkobè fi fya aa, kè mæ à bii ñkwèrè awenè yi ya a nijènè ni nsi yu kè a abo yu aa, ¹⁰ yumbonj, àa kii no mìlù'ù mi alwintonjè Nwí mya, mæ Nwí à nij mæ tsi'í tì fòrè wa múm ñdónj alwintonj yu aa, tá bi tigè ndi ñgi'ì ghu nu ni mò'ò, bo sulphur a nsi baangel bi Nwí bii mæ bi laa aa bo bi a nsi Mú Mbínjèrè wá. ¹¹ Fili fi mò'ò fi kò'ò wa adigè mæ bi di'ì waa ghu aa ñgónj binòò bi tsim. Bo ma bú mæ

bo le mmii naa mits'e'ə ya bo fiŋkobè fi fya aa, bo bi nju ntsim yii à kwèrə awenə ikumè yi ya aa, kaa bo si ni əfwetə tswé, a asi'inè kə n'itugə."

¹² Ma yu a loɔ ni ənnu mbii ngi'i a mbo bə bi Nwī, là'a bə bya bii mə bi ləə ndi'i Nwī, ŋki nnij m'ntii myaa a nu Yesu aə.

¹³ Mə bu nyu'u ŋji yi m'ɔ i lo a aburə nswonə ni mə, "Nwə'anə yuə ənnu, mbɔɔnə a mbo bə bii mə bi kwo a m'um n'bo Mmà'ambi, nlɔginə tsitsɔŋ aə." Azwī a kwī'i mə, "Mbɔɔnə tsi'i ənnu n'ŋkonə, tā tā bo tigə ŋka m'ntə a ni ənwuginə yaa, nlonj mə m'ghirinə mi innu myaa yonə waa aə!"

Nòò nts'ɔ'tə m'isa'a a n'wī n'lw'i' i n'jīm

¹⁴ Mə ghəə bu ki yə, nyə mbà'à yī m'fù'ù, nù yī m'ɔ'ɔ a tswé ghu tsi'i tsò Mu nù, əts'ə'ətu nifò gold a tswé ghu atu, munwī n'syə m'isən yī nts'ə'ə a kī ntswe ghu abò. ¹⁵ Angel yī m'ɔ'ɔ a fe'è a m'um n'dàmà'anwī, n'swonə ni a mbo n'ju wa mə à le ntswe wa m'um mbà'à aa ni ŋji yī n'tii mə, "Lɔgə a munwī n'syə m'isən ghò wa ŋka n'syə ghu, nlonj mə nòò n'syə m'isən à kù'ù m'ə, nlonj mə m'ji m'ii bi tswé ni m'fù'ù fāa atu n'syɛ aa, mi n'ənsə mə n'tii." ¹⁶ Yu wa yii mə à le ntswe wa m'um mbà'à aa a tigə ŋghusə munwī yī wa a atu n'syɛ, m'fù'ù m'ji myá.

¹⁷ Angel yī m'ɔ'ɔ a bu m'fe'è wa m'um n'dàmà'anwī ya a aburə, ŋki ntugitə munwī n'syə m'isən yī nts'ə'ə. ¹⁸ Angel yī m'ɔ'ɔ a fe'è wa adigə n'ikentə ni m'ɔ'ɔ ni mmà'anwī, ntswe ni àdà'à a n'lentə m'ɔ'ɔ n'ikentə ni m'ɔ'ɔ ni m'ə'anwī aa, n'swonə ni ŋji yī n'tii a mbo angel wa mə à le ntugitə munwī n'syə m'isən wa mə à le nts'ə'ə aa mə, "Lɔgə a munwī n'syə m'isən ghò yī nts'ə'ə wa n'syə əjunə m'ntə mi ati m'ìlù'ù m'ii mi tswé a atu n'syɛ aa ghu, nlonj mə m'ntə myá bən m'ə." ¹⁹ Angel wa a tigə ŋghusə munwī yī wa a atu n'syɛ, ŋghotə m'ntə mi ati m'ìlù'ù mya ghu ntigə ŋkwetə fyá n'gho ni wè ni nnij m'ìlù'ù mi əlwintɔŋ Nwī; ²⁰ bi tigə n'nnj ni m'ìlù'ù mya, a abeə a n'jīm ŋkyá nj'ɔ'ɔ əl'a'ə yá. Aləə a tigə ŋkonə m'fe'è wá n'gho, ŋŋenə ŋk'ɔ'ɔ nywe'è tsò ətsənə ntɔŋ ləŋə, nsa'a mbə tso b'ikilo metre ŋkhi ji baa ni m'ghum mi bù'u ntsò ji nto'.

15

Baangel bya mə bi le ntugitə m'ghɔɔ mi ŋkwōŋ bə m' lw'i'isə mya

¹ Mə tigə nyə əlensə ənnu yī wə a aburə, baangel bi s'ambaa bi tugitə m'ghɔɔ mi ŋkwōŋ bə mi s'ambaa, ma m'ú a bə m'ìl'w'i' i n'jīm nlonj mə ma m'ú le ŋghirə mə tā əlwintɔŋ Nwī tā a kentə.

² Mə tigə nyə ŋki m'iyaa ŋkè'è, m'ɔ'ɔ i f'orənə ghu, mə yə bə bya mə bi le m'ə'ə ntsya naa mits'e'ə ya, ni fiŋkobè fi fya, a bə naa ya mə ik'um yi ni bə numba aa, bi təə wa mbəə ŋki m'iyaa ŋkè'è ntugitə m'lonj mi əŋ n'əantə mə Nwī à fa a mbo bo. ³ Bo le si yəə ni ikòò Moses ŋgənjafà'a Nwī, ŋkii nyəə ni ikòò Mú Mb'ínjèrə wa, n'swonə ni mə, "Innu jii mə wò Mmà'amb'í Nw'ingɔŋ Mbu'utəmbi o ghirə aa,

à ni innu jii wə,

m'bə innutsyámbo,

mbə innu jii tsinə,

m'bə innu n'ŋkonj ŋgɔŋ b'innò b'í tsimə,

m'ba Mfò ŋg'ù'ù ŋg'u'u!

⁴ Mmà'ambi, nù yii mə kaa mbə wa'ə ghò ka m'ɔ'ɔ,

ŋgha'asə ni ik'um ghò aa, à ni wò aa e?

À ni tsi'i wò mə ò laa m'mənsə.

Itòò tsim i ka yī z'í ki gha'asə nòò

nlonj mə tsinə innu jo bi ghirə mə i fe'è n'laa aə."

⁵ Ma ya ghə mə ki tsyá, mə yə n'dàmà'anwī, là'a Adigə yī n'ənsə n'laa ya a m'um n'tən ŋghotə, a ŋə'anə a aburə. ⁶ Baangel bi s'ambaa bi fe'è wa m'um n'təŋghotə, ŋwe'è ts'ə'ə jii fù'ù jii ts'əŋkə, ŋwe'è m'ikò mi gold a migó bo, ntugitə m'ghɔɔ mi ŋkwōŋ bə mi s'ambaa a mbo bo. ⁷ Ayoo ya mə a tswé n'tii aa yī f'uurə a ti tii jya ji n'ikwá, a fa i'kanə gold ji s'ambaa, jii i le n'luu ni əlwintɔŋ Nwī yii mə à tswentii n'lw'i' i n'ŋkonj aa, a mbo baangel bya bi s'ambaa. ⁸ Adigə yī n'ənsə n'laa ya a le ntigə n'luu ni fili fii fi le si fe'è a m'um n'gha'a ni Nwī bo bi a m'um m'ìdà'a yu. Kaa nù a wa'ə àjəŋə mə mbə yu kuu wa m'um Adigə yī n'ənsə n'laa ya z'í, nywe'è a noò yii mə m'ghɔɔ mi ŋkwōŋ bə mya mi s'ambaa, a mbo baangel bya bi s'ambaa mi m'ə.

16

Ŋkan əlwintɔŋ Nwī jyá

¹ Mə yu'u nji nju i ló a ndámá'anwí, a tɔɔnə ɔghaa nɪ tɪ̀ n̄swonə nɪ a mbo baangel bya bi sɔmbaa mə, "Fɛ'ɛ ɔghɛɛ nɪ n̄swi'i ikan ɔlwintɔɔ Nwɪ jya ji sɔmbaa a atú n̄syɛ."

² Angel yɪ n̄tyambɔ́ à le ɔghɛɛ n̄swi'i yɪi akan yə a atu n̄syɛ, ɪ̀l̀a' a n̄tsɔ'ɔ ji bi ji swɛrə n̄swɛrə i fɛ'ɛ a nu bə bii mə bi le n̄tswe nɪ ɔwɛnə naà m̄tsə'ə yə a nu bo ɔkɪi mmii fɪ̀nkobə fi fya, aà.

³ Angel yɪi mə à ywɛ'ɛ bi baa a gheɛ n̄swi'i yɪi akan yə a nɪ ɔkɪi miyaa yɪ wə i bəɔ n̄tigə mbaɔ nɪ ɔləwə ɔtú yɪi à kwo aà, ɔjoo t̄sɪm jii i le n̄tswe n̄tɪ̀ wa ɔkɪi miyaa yɪ wə aa i kwokə.

⁴ Angel yɪi mə à ywɛ'ɛ bi tarə aa, a gheɛ n̄swi'i yɪi akan yə a m̄ɔkɪi mi miyaa bo bi a nɪ bɪnaɔɔbɪrə bi bəɔkə n̄tigə aləwə. ⁵ Mə yu'u angel wa yɪi mə Nwɪɔɔɔɔ ɔ ləwə mə ɔa n̄lentə ɔkɪi aa a swonə mə,

"Wa ɔjoo jii jii mə o n̄ɔɔə a nu bo aa i ku'unə, wə wa mə o t̄swe, mə o le ɔkɪi n̄tswe aa, mbə yu wa yɪi mə à l̄aa m̄ɔɔsə aà.

⁶ Nlonə mə bə le n̄saansə aləwə bə bi Nwɪ bo bi à yɪ ɔɔɔɔntoo Nwɪ, o k̄i m̄ə m̄fa aləwə a mbo bo mə t̄a bo no.

Aà ɔɔɔ'ɪ yɪi i kù'ùnə a mbo bo aà."

⁷ Mə yu'u nji i ló a n̄ikentə nɪ m̄ɔ'ɔ nɪ m̄a'anwí n̄yɛ'ə n̄swonə nɪ mə "ɔɔɔə Mm̄a'ambɪ Nwɪɔɔɔɔ Mbu'utəmbɪ, wa ɔjoo jya ku'unə a annu n̄ɔkɔɔə."

⁸ Angel yɪi à ywɛ'ɛ bi n̄ikw̄a a ghe'ɛ n̄swi'i yɪi akan yə a n̄tsu n̄n̄ɔɔ, Nwɪ a ma'atə mə t̄a n̄ɔɔ à t̄ɔɔ bə nɪ m̄ɔ'ɔ. ⁹ N̄ɔɔ à le n̄tigə n̄loo nɪ m̄ɔn̄jɪ yɪi à swɛrə aà, n̄t̄ɔɔ bə, bo tigə m̄bəɔitə ikum Nwɪ mə à t̄swe nɪ m̄ida'a a atú ɔghɔɔ ma jii aà, ɔk̄aa ɔk̄i'ɪ m̄ɔn̄tɪ̀ myaa bəɔkə ɔgha'asə Nwɪ.

¹⁰ Angel yɪi mə à ywɛ'ɛ bi n̄taà, a gheɛ n̄swi'i yɪi akan yə a nɪ ɔb̄ɔrə naà m̄tsə'ə yə, ala'a yɪ yɪi à le si bu'utə aa a bəɔ a tigə n̄tswe a m̄um m̄fɪi ɪ̀digə. Bə tigə n̄tsaa nɪ ɪ̀l̀əwə jya nlonə ɔɔ'ɪ yə mə bo le si yə aà. ¹¹ ɔk̄i'ɪ n̄tigə m̄bəɔitə nɪ Nwɪɔɔɔɔ a aburə nlonə nyanə bo bi ɪ̀l̀a' a n̄tsɔ'ɔ jya, l̄a kaa ɔk̄i'ɪ ibi yɪi bo le si ghirə aa ma'atə.

¹² Angel yɪi mə à ywɛ'ɛ bi n̄tɔ'ɔ aa a gheɛ n̄swi'i yɪi akan yə a nɪ ɔkɪi Euphrates yɪ wə aà. ɔk̄i'ɪ i tigə ɔyoo ghu t̄sɪm, a n̄taɔtə m̄ɔn̄jɪ a mbo bɪf̄ɔ bii mə bi l̄o a m̄bɪ n̄sa'a n̄ɔɔ aà. ¹³ Mə yə izwɪ jii swɛrə ji tarə, i kirə t̄sɔ m̄ɔn̄jɔɔ, mi fɛ'ɛ nɪ a n̄tsu n̄d̄əf̄ɔ wa bo bi a n̄tsu naà m̄tsə'ə yə, nɪ a n̄tsu ɔɔɔɔntoo m̄bwe'esə. ¹⁴ Ma jii a bə izwɪ demon jya mə i ghirə innu jii yɛyɛrə aà. Izwɪ ma jii i fɛ'ɛ ɔghɛɛ a mbo bɪf̄ɔ bi f̄aa mbo b̄itsim mə bi ghotə waa t̄a bo taɔtə n̄tsɔ, n̄yɪ m̄a'ə wa n̄jwi yɪ ɔwɛ Nwɪɔɔɔɔ m̄bu'utəmbɪ. ¹⁵ ("Yə, wa mə zɪ t̄sɪ'ɪ t̄sɔ n̄yɛrə, m̄bɔɔnə a mbo ɔtú yɪi mə à t̄swe n̄ikərə, n̄tswe nɪ ɪ̀tsə'ə ji aa, ta t̄a à wa'ə ghirə ɔk̄a ɔkarə n̄swɛrə n̄swɛrə n̄dirisə nɪ atú yɪ.")

¹⁶ Izwɪ jya i tigə ɔghotə bɪf̄ɔ bya wa adigə mə bi twonə a nɪ n̄ghaa nɪ baHeber nɪ Armageddon aà.

¹⁷ Angel yɪi mə à ywɛ'ɛ bi sɔmbaa aa, a gheɛ n̄swi'i yɪi akan yə a m̄fə'ə, mə yu'u n̄ji yɪ n̄tɪ̀ i fɛ'ɛ a ndámá'anwí, a nɪ ɔb̄ɔrə yə n̄swonə nɪ mə, "Wa bi ghirə m̄ə!" ¹⁸ Mbəɔn̄ i le si tigə ɔw̄a'akə, ɔjoo i koo, m̄bəɔn̄ i kumə, n̄syɛ i t̄sɪgɪnə a nɪ m̄ɔn̄jɪ yɪi kaa bi l̄ɛ ɔk̄i'ɪ yə, n̄loginə a ɔjəɔ mə bə le n̄tswe f̄aa atu n̄syɛ aà, n̄syɛ i le n̄tsɪgɪnə a nɪ m̄ɔn̄jɪ yɪ n̄tɪ̀. ¹⁹ N̄jɔ'ɔ ɔl̄a'a yɪ ɔwɛ yə i ȳatə it̄i ji tarə. N̄jɔ'ɔ ɔl̄a'a itoo i wokə. Nwɪ a wa'atə ɔjoo'ɔ ɔl̄a'a yɪ ɔwɛ, Babylon, ɔghirə mə t̄a à kyəsə n̄d̄ɔɔ m̄l̄u'ù mi ɔlwintɔɔ yɪ yɪ n̄swɛrə n̄swɛrə ȳa. ²⁰ B̄ik̄ɔn̄kɪ bi t̄sɪm bi gheɛ m̄bwekə, m̄ɔn̄ta'a m̄i wə mi t̄sɪm k̄i m̄bwekə. ²¹ M̄wɛɛ nɪ m̄bəɔn̄ m̄i wə m̄i d̄irə n̄dirə, mbə t̄sɔ b̄ik̄il̄o m̄ighum mi n̄taà, mi l̄o a aburə ɔwɔ nyigə bə, bo tigə m̄bəɔitə Nwɪ nlonə aghɔɔ m̄iwɛɛ ma ȳa. Aghɔɔ ma yə a le mburə n̄swɛrə aà swɛrə.

17

Nt̄i ɔkw̄arə ȳa

¹ Angel wa yɪ m̄ɔ'ɔ a t̄it̄i baangel bya bi sɔmbaa mə bi le n̄tugitə ikan jya ji sɔmbaa aa, a zɪ a m̄bɛɛ mə n̄swonə mə, "Zi! Mə aa d̄i'ɪ n̄joo yɪi mə i ka kuu a n̄ n̄t̄i ɔkw̄arə yə bo mə à t̄swe a atu m̄ɔn̄kɪ m̄i gha'atə aà, ² l̄a' a ɔkw̄arə yə mə bɪf̄ɔ bi m̄bi bu ji ɔkw̄arə bo bo aà. Bə bi m̄bi bu bi b̄aanə m̄ə nɪ m̄l̄u'ù mi ɔkw̄arə ma ȳa." ³ A tigə n̄logə a gha a m̄um Azwɪ, bi'ɪ yu gheɛ a n̄ta' a m̄iwɛɛ m̄iwɛɛ, mə yə m̄ɔn̄jɔɔ a k̄ɔ'ɔ a atu naà m̄tsə'ə i ghə'ə boɔ, n̄luu nɪ m̄ik̄um mi m̄bəɔitə Nwɪ a nu yu. N̄tswe nɪ itu ji sɔmbaa nɪ m̄ɔn̄d̄ɔɔ mi n̄ighumə. ⁴ M̄ɔn̄jɔɔ wə à le ɔwɛ'ɛ ɪ̀tsə'ə jii b̄agitə jii at̄induu bo jii ghə'ə boɔ, ɔwɛ'ɛ nɪ yɪ n̄ n̄joo jii bi n̄ɔɔsə nɪ at̄i gold, nɪ ɔjoo'ɔ at̄induu, nɪ n̄joo at̄induu. A le n̄tugitə n̄d̄ɔɔ gold a abo yu, i luu nɪ innu jii swɛrə bo bi ɪ̀f̄ifwɛ innu jii i lo wa nɪ annu n̄jɪ ɔkw̄arə yu. ⁵ Bi ɔw̄a'anə ɔk̄um yɪi i le n̄tswe nɪ n̄jɪ'ɪ annu al̄ɔ'ɔsə aa ghu n̄jɛnə nɪ n̄si mə, "Babylon yɪ ɔwɛ, n̄d̄ɛ bi ɔkw̄arə bo bi yɪ innu jii swɛrə f̄aa n̄syɛ." ⁶ Mə yə m̄ɔn̄jɔɔ wə a b̄aanə nɪ

àlæø bê bi Nwî, bo bì nî àlæø bê bii mæ bi le nzwitæ nlonj mæ bi le si swonjæ annû Yesu aâ. Nôø yîi mæ mæ le nyø mângyè waa, annû nanjsè ntsya ghâ. ⁷ Lâ angel wa a betà ghu mæ, "Annû a tsya a gho aa a ya aa ε? Wa mæ ka swonjæ annû alò'òsè yîi mæ a tswe nlonj mângyè ghû, mæ naà mîtsø'ø yû mæ i tswe nî itu ji sâmbaa ni mindonj mi nighum i bè'è aâ. ⁸ Wa naà mîtsø'ø yû mæ ò yø aa, i le ntswe ntîi a noò mò'ò. La kaa i si ntîi bú ntswe. I ka fè'ε wa múm átaa yî tsò ntsø ya, i ghèε tá bì ta ngî'i ghu nu. Bè bii bi tswe fâa a atu nsyε, bii mæ kaa bi le ngî'i mikúm myaa wa múm ânwa'ânø ntswéntîi njwa'ânè, a noò mæ Nwî à le nnanjsø mbi aa, annû aa yî tsyà waa a nyø naà mîtsø'ø yû, mæ i le ntswe ntîi, kaa ngî'i ntîi bú ntswe, mæ i ka yî bàjnø bú zî aâ.

⁹ "Ma yú a loò nî àmòòntè yîi mæ a tswe nî mîtsyè. Itu jya ji sâmbaa à laa mbø mînta'a mîi mæ mângyè ghû à tswe ghu, ¹⁰ ngîi mbø bifò bi sâmbaa bii mæ bi bi ntaà wò mæ. Yî mîfúurè à tswe mæ ghu, yî mîfúurè aa bônj ki zî. A bè zî bonj à ka tswe aa tsi'í a ni mú átiñ noò. ¹¹ A ngghèε a ni naà mîtsø'ø ya, mæ i le ntswe ntîi a noò mò'ò, lá kaa njwa'a ntîi bú ntswe aa, à bø aa mîfò yîi à ywe'e bi nifwaa aâ, à bø aa yî mò'ò a títi bya bi sâmbaa, a ghèε nii aa mæ bì ta ngî'i ghu nú.

¹² "Mindonj mya mi nighum mæ ò ghîræ nyø aa, àa bifò bi nighum, bii kaa bi burè tí mîda'a mi nifò kwærè. Bo ka yî kwærè mîda'a mi nifò a ngaa yî mîfúurè bo bì naà mîtsø'ø yá a ni nôø yî mîfúurè. ¹³ Ma bú bi tswe nî àmòòntè yî fúurè, i kii fa mîda'a myaa bo bì adà'á yaa a mbo naà mîtsø'ø yá. ¹⁴ Bo bo ka yî mà'a Mú Mbînjèrè wa nî ntsò tá Mú mbînjèrè wa bo bì bè bii mæ bi tswe bo bo aa, bi twonjæ waa, ntsò'ò waa, bi yonjè nii nî ntîi waa tsimè aa, tá à bo bè bi ma bú gha'a waa, nlonj mæ à laa mbø Mmà'àmbi bì mmà'àmbi, mbø Mfò bifò."

¹⁵ Angel wa a swonj a mbo mæ mæ, "Mîngki mya mæ ò ghîræ nyø àkwàrè ya a tswe ghu aa, àa bè, mîbø nnòò bê, mîbø itoo itoo, ngîi mbø mîghàà mi ìla'á. ¹⁶ Mindonj mya mi nighum mæ ò ghîræ nyø aa, bo bì naà mîtsø'ø ya ka yî bàa akwàrè ya, i kwærè njòò tsim jîi mæ à tswe ni ju aa, i tigè mà'átè yî nswèrè ñswèrè, i kurè njyânú, yî tòò yî ni mò'ò bwesè. ¹⁷ Nlonj mæ Nwîngonj à nînj mæ a múm ntîi bo mæ tá bo ghîræ annû yîi mæ à tànjtæ aa, a ajànj mæ bo ka tswe nî àmòòntè yî mò'ò, i fa mîda'a mi nifò nyaa a mbo naà mîtsø'ø ya, i ywe'e a noò yîi bi ka yî lwensè nîghàà ni Nwî aâ. ¹⁸ Mângyè wa mæ ò ghîræ nyø aa, àa njò'ò àla'a yî njwè ya, mæ i tswe nî mîdà'á a atu bifò bí fâa atu nsyε aâ."

18

Ajànj mæ Babylon à wò aâ

¹ Ma yú a ghè mæ ki tsyá, mæ yø angel yî mò'ò a lô a aburè nsigè, ntswe nî adà'á yî wè, njwèenè yî i ke'è nsyè ntsim. ² A tønñè njghaa nî njî yî ntîi nswonj mæ,

"A wò Mè! Babylon, njò'ò àla'a yî njwè ya à wò mæ!

A tigè mæ mîbø aa ndugè bidemons,

àdìgè alèèntè izwî jî bì ìtsim

mîbø idìgè alèèntè bîsînj bîtsim bii bè baa aâ.

³ Nlonj mæ itoo tsim nô mæ mîlù'ù mî tíi mi ngghîræ innû atsuùrè mi mya mbaanè.

Bifò bi tsim fâa nsyε bi kí ngghîræ innû mághàbè bo bo.

Ngânjntanj mîtàà fâa atu nsyε i kí mîfú'u njkabè yî njwè nî àfú'u annû njî àkwàrè yî yá."

⁴ Mè bú nyu'u nji yî mò'ò i ghaa a aburè nswonjè ni mæ,

"Fè'è nî ghuu bê bá, nî ma'atè yî mfe'ε ghuu;

tá wa'à lò ngghîrè ibi yî wa yî tsu,

tá Nwî à wa'à lò ngghîrè njò yî ya a nu bú;

⁵ Nlonj mæ bi tànjtè mæ ibi waa i sa'à njkò'ò nywe'e a aburè,

Nwî a kí njwa'atè ibi yî tsim.

⁶ Nî kwî'inø annû yîi à le si ghîrè,

ntè'ε njkwî'inø ibi yî ngaa ji baâ.

Nînj mîlù'ù ghu ndónjè, mîi mi tíi ntsyàtè mîi mæ à le si fa aa, ngàà ji baâ.

⁷ Tsó mæ à le si njee nî nú njkii njî nî mîbi ntørè aa,

ki nanjsø mfa ngî'i bó àjønñè ghu mbo tsi'í maa ajànjè.

Nlonj mæ à le si swonj a múm ntîi yu mæ, 'Mè bè aa mîfò mângyè, njhanjæ a abèrè mè!

Kaa mæ sî njkwî'i bê, kaa mæ aa yî wa'à kí njkii njønñè,

⁸ maa ajànj, njgî'i i ka yî kuu ghu nu a atú njwi yî mîfúurè,

mîbø nîghòò ni nzwitæ bè, ni àjønñè, ni njî yî ntîi,

tá bì ki ntòò yî a mò'ò;

nlonj mæ Mmà'àmbi Nwîngonj yîi à tsèrè mæ isa'à yî aa à tswe nî mîdà'á."

⁹ Bifò bi nsyè bù bya bii mē bi le si ghèrè annū māghàbè bo bo ñkii nji nī nbi bo bo aa, ka yi ki yè'è lèrè nī àkii yaa, a noò yii baa yi yè tá bi tco yi tá fili tigè ñko'ò aà; ¹⁰ baa yi tigè tæ a asa'a agha'a i bo'ò nī ñgi'i yi ya, i swonjè nī mē,

"Wemèè! Wemèè! Wò ñjò'ò àla'a yi ñwè,

wò ñjò'ò àla'a Babylon yi ñwè!

Tsi'i a nī mú àtii noò, bi ghènsè mē ñnin njo a nu wò!"

¹¹ Ngānmitaa jī fāa nsyè yè'è nī Babylon ñjèrñè, ñlonj mē kaa mbè ñu à wa'a ayoo mitaa ghu bù ñghèe nyuu; ¹² kaa mbè ñu waa bù nyuu, gold, kè silva, ngò'ò atindùù, kè njoo atindùù, itsè'è atindùù jī fù'ù jī siginè jii bi nanjsè nī linen, itsè'è atindùù jī bagitè, itsè'è silk nī itsè'è jii i ghè'è boò aà, mbuu iti tsim jii mē i tswe nī àyà'á yi siginè aa, ñjoo tsim jii mē bi nanjsè nī mèsòñ mī nsèè aa, ñjoo tsim jii bi nanjsè nī ìtì itindùù aa, njoo jii mē bi nanjsè nī àtii bronze, iron, nī marble, ¹³ njoo jii i lùmè ñso'otè tso, cinnamon, njoo aghò'ò, njoo jī lùmtè, mæè, frankinsense, mìlù'ù, mighurè, abaa yii bi nanjsè ngò'ò, misàn, bìnko'ò ñjim, nī mbinjèrè, bilèñè bo bikaligè, nī ìbù'ù, bè bii bi tswe ntii aà. ¹⁴ Ngānmitaa jya i swonj mē,

"Njoo jya tsim jii mē ntii ghu i le si yè'ètè aa i khè mē gho ngchèè yi,

àfù'ù yo tsiim bo bi njoo jī siginè tsiim jii mē o tswonjè noo ghu mum aa i ghèè mē ñtso,

kaa ò ka yi wa'á à bù nyè!"

¹⁵ Bè bii mē bi le si tanjè mitaa nī njoo mà jù aa, ñtswe nī àbii yi ghà'atè ghu aa, ka tigè tæ a asa'a agha'a, i bo'ò nī ñgi'i ya mē i kuu ghu nu aa, i tigè yè'è nī tii ñjèrñè i swonjè nī mē,

¹⁶ "Wemèè! Wemèè! Njò'ò àla'a yi ñwè ya

mē bi le nyw'e'è nī itsè'è atindùù jī fù'ù jī siginè jii bi nanjsè nī linen, bo bi jī bagitè nī jii ghè'è boò

bi tsi'i nī gold, nī ñgò'ò atindùù nī mbũm njoo atindùù aà!

¹⁷ Tsi'i a nī mú àtii noò bi ghènsè mē mbwesè afù'ù mà yù tsiimè."

Itu ngāntii ìbanj, bè bi tsiim bii bi kuu abanjè ñki aa, ñgāntii ìbanj, bo bi bè bi tsiim bii bi fà'á a mùm ñkì aa, bi le ntigè ntæ a asa'a agha'a, ¹⁸ nyè'è nī àjàn yii mē bo le nyè fili fya fi kò'ò a nī ñjò'ò àla'a ya mē a le si khi aa, mē,

"A nī yuu njò'ò àla'a yii mē i lèè mbè tsi'i tsò ñjò'ò àla'a yi ñwè yulá aa è!"

¹⁹ Bo le ntigè ñkumè nī átú yaa nī àbirè, a ajàn yii mē bo le si yè'è ñjèrñè, ñnanjsè nyè'è nswonjè nī mē,

"Wèè ñgi'i, Wèè ñgi'i ñjò'ò àla'a yi ñwè yù

Bè bii bi le ntswe nī ìbanj a mùm ñkì ghu aa, le ntigè ngānkabè jī wè ñlonjè afù'ù yi yá!

Tsi'i a atu mú àtii noò, a bwè mē!

²⁰ Ka ndoritè nī ñlonj mē a wò mē aa mbà aburè,

bè bi Nwí nī ngāntoo Kristo, nī ngāntoo Nwí,

ñlonj mē Nwí à ñin mē njo a nu Babylon ñlonj innù jii mē à le ngèrè a nu bù aà!"

²¹ Angel yi mò'ò yii à le ntswe nī midà'á aa a bwèè ñgò'ò yii i le mbè tsò ñgò'ò àbaa yi ñwè aa, mma'a a mùm ñkì miyaa yi wè aa, nswonj mē,

"Áà àjàn yii mē bi ka kii mà'á njò'ò àla'a Babylon tsi'i nī mitsè'è, kaa tá ñu tsù à yi ñwa'á yi bù nyè.

²² Kaa bi ka yi wa'á bù nyu'u nji mìlòñ, kè ñjī ngānyèè ìkòò, kè ñjī mibàn mī tòn, kè ñjī ñtàn,

kaa bi ka yi wa'a a mum wò bù nyu'u;

kaa bi ka yi wa'á ñù àbofà'á

a mum wò bù nyè,

kaa wa'á ñjī ñgò'ò àbaa

a mum wò bù nyu'u;

²³ kaa tá ñkà'á lám

ì wa'á a mum wò bù ñta;

kaa wa'á ñjī ñdoo ñyo'ò kè yi mùngèn

a mum wò bù nyu'u;

ñlonj mē ngānmitaa jo jī wè jya le mbè aa bè bi wè bii mē bi le ntswe a atu nsyè aà,

ò le bwe'esè itoo tsiim nī innù bisòrè jo jya aà.

²⁴ Alæ nu ngāntoo Nwí, bo bi àlæ nu bè bi Nwí,

bo bi à yi bè bi tsiim bii bi lèè ñzwitè fāa nsyè aa,

bi le nyè a njò'ò àla'a Babylon."

19

Baburè doritè ajàn mē àla'a Babylon a wo aà

1 Ma yú a ghè mæ ki tsiyá, mè yu'u àyoo yí mɔ'ɔ a ghaa ní tì tsi'í tso n̄jĩ m̄ambêm ñndò a aburè, a tɔɔnè ñswonɔ ni mæ,
 "Alleluia, ànnú nyweensè bè, ní ñgha'a, ní m̄it̄i mi tswè aa a mbo Nwĩngɔɔn yí'inè,
 2 ñlonɔ me ñjò ji i ku'unə a annú ññkonɔ.
 A ññ mæ njo a nú ñt̄i àkwàrè ya mæ k̄i bùurə a atu n̄syè yú ní ñòñkədàn yí waa
 A kwĩ'ínè m̄ə àjànɔ mæ à lɛ n̄saansə aləə ɔḡañafà'á ji aa ghu nú."
 3 Bo ku'usè m̄bu n̄tɔɔnə ñswonɔ ni mæ,
 "Alleluia! F̄li f̄i f̄i f̄e'è ghu aa, fi kɔ'ɔ ní ñdɔnɔ, ñlwi'í ññkonɔ."
 4 B̄l̄i bya ñighum mi mbaa ñtsò ji ñikwà bo bi ñjoo jya mæ i tswè n̄t̄i aa ji ñikwà, i wó a n̄syè, mm̄ii Nwĩ mæ à ñàɔnə wà abèrè aa, ñswonɔ ni mæ, "Amen. Alleluia!"

Ñiy'ɔ ni Mú Mb̄injərə è nyá

5 N̄jĩ i ló wà abèrè, ñzi ñswonɔ ni mæ,
 "Ka ñgha'asə ní Nwĩngɔɔn yí'inè mb̄à bu ɔḡañfà'á ji ts̄im,
 bù b̄i ñf̄i bɔ'ɔ nii, bè b̄i kègə bo bi b̄i wè."
 6 Mè bú ñyu'u ayoo ȳii mæ a bə tsi'í tsò ñjĩ m̄ambêm ñndò, i koò tsi'í tsò m̄ijwù'ùnè mi ñk̄i, ñk̄i ñkoo tsi'í tsò m̄b̄ən ȳi ñwè i kùmə, ñswonɔ ni mæ,
 "Alleluia! Nlon mæ Mmà'amb̄i Nwĩngɔɔn yí'inè, Mbu'utəm̄bi a sa'a mbi aà.
 7 A b̄i'inè ka ndoritə ɔɔntə n̄i mfa ní ñgha'a ghu mb̄ó,
 ñlonɔ mæ ñiy'ɔ ni Mú Mb̄injərə wà ní z̄i m̄ə.
 Bi k̄i m̄ə ñt̄antə a m̄unɔn ȳi.
 8 Bi f̄a m̄ə its̄ə'è j̄i f̄u'ù j̄i siginè j̄i i laa n̄jèɔnkə aa m̄ə tá à wɛ'ɛ"
 (its̄ə'è j̄i f̄u'ù j̄i siginè ma j̄i, àá its̄inè innú j̄i b̄ə bi Nwĩ gh̄irè aà).
 9 Angel wà a swon a mbo m̄ə m̄ə, "Ñwà'anə annú yulá: Mb̄oonə a mbo bè b̄i m̄ə bi twonɔ waa m̄ə tá bo ȳi ñjĩ ñiy'ɔ ni Mú Mb̄injərə wà aà." A bú ñku'usə ñswon a mbo m̄ə m̄ə, "Wà aa tsi'á ànnú ññkonɔ ȳii mæ a swón Nwĩ aà." 10 M̄ə wó a n̄syè ghu m̄ikòrè m̄ə m̄ə m̄i ȳi, lá a swon a mbo m̄ə m̄ə, "Tsuu annú ma yú ló gh̄irè! Wà m̄ə bè aa ñù àkòrè gh̄ò a m̄úm af̄a'á, bo bi ñù àkòrè b̄l̄im bo b̄itsim b̄i m̄ə bi tswa annú ññkonɔ ya ȳii m̄ə Yesu à lɛ ñgh̄irè a laa aà. M̄i bə Nwĩ." Nlonɔ mæ annú ññkonɔ ya ȳii m̄ə Yesu à lɛ ñswon a laa, àá àzwí n̄toonwí.

Yu wà ȳii à kɔ'ɔ ləɔ ȳi m̄f̄u'ù wà aà

11 M̄ə yə àbùrè ña'anə. M̄ə l̄i ñyè a ləɔ ȳi m̄f̄u'ù, ñù ȳii m̄ə à kɔ'ɔ ghu atu aa, bi twonɔ n̄i ni Yu ȳii m̄ə f̄a'á à ní ñt̄i ȳi ts̄im a mbo Nwĩ. A lèntə innú ñk̄i mma'a ní m̄antsò ní m̄ánj̄i ȳii à ts̄inə aà. 12 M̄i'í mi mi kh̄i tsi'í tsò ñlwà mɔ'ɔ, its̄ə'ətu ñif̄ɔ j̄i kègə j̄i gh̄à'atè i tswè ghu atu, b̄i ñwà'anə ñkùm ghu, ȳii m̄ə kaa ñù d̄àn à s̄i z̄i n̄tsyàtə ȳi. 13 A wɛ'è its̄ə'è j̄i m̄ə bi murə a ní àləə, ñkùm ȳii bi twonɔ n̄i ghu i bə ñighàà ní Nwĩ. 14 N̄tsunt̄s̄ò aburè i wɛ'ekə its̄ə'è j̄i f̄u'ù j̄i siginè, j̄i m̄ə i fu'u tsi'í f̄u'ù ñjèɔnkə aa, ñkɔ'ɔ b̄iləɔ b̄i f̄u'ù ñyonə n̄i. 15 Munwí ñtsò ȳi ñts̄ə'ə a f̄e'è ghu n̄tsù, m̄bə ȳii m̄ə a w̄á itoo gh̄o aà, yumbonɔ, à ka ȳi k̄i sa'a waa ní ñgwànə àt̄i. Aa ȳi tigè ññ mùl'ù mi alwint̄on ni m̄i àf̄i m̄i'í mi Nwĩngɔɔn Mbu'utəm̄bi myá. 16 Bi ñwà'anə ñkùm ȳi mɔ'ɔ a ní àts̄ə'ə yu bo bi a nit̄u'ù yu, m̄ə, Mf̄ɔ b̄if̄ɔ, ní Mmà'amb̄i bi mmà'amb̄i.
 17 M̄ə yə angel a t̄ə a n̄tsù noò, ñtɔɔnə n̄twonɔ ni b̄is̄in bi ts̄im b̄i bi lɛ si d̄arə ndɔn a ñj̄i'í ñik̄an aa, ñswon a mbo bo m̄ə, "Zi ñghotè ñi, ñka mbe ní ikòò ȳi wè wà m̄ə Mmà'amb̄i à k̄a'a aà. 18 A ñkurə ñjyánú b̄if̄ɔ, ní ñjyánú b̄it̄à bi n̄tsò, ñjyánu bè bi wè, ñjyánu b̄iləɔ bo bi ȳi b̄ikɔ'ɔ bi ləɔ, ní ñjyánú bè b̄itsim, ȳi ibù'ù ní ȳi bè b̄i bi si ibù'ù bə, ȳi bè bi wè bo bi ȳi bè b̄i kègə." 19 M̄ə yə n̄àà m̄its̄ə'ə ya ní b̄if̄ɔ b̄i f̄aa n̄syè, ní m̄antsú ní n̄tsò myaa, b̄i ghotè m̄ə bi mà'a a yu wà ȳii à kɔ'ɔ ləɔ wà aa, bo bi ȳii n̄tsunt̄s̄ò ní ñtsò. 20 Bi lɛ n̄tswa n̄àà m̄its̄ə'ə ya ní àbù'ù n̄tsò bo bi ñḡan̄ntoò m̄bwe'esə wà m̄ə à lɛ ñgh̄irè innú j̄i ȳéyɛɔ ghu n̄si, m̄bwe'esə bè b̄i m̄ə bi lɛ n̄tswe ní àwənə n̄àà m̄its̄ə'ə ya, ñk̄i ñgha'asə f̄iñkòb̄ə fi fya aà. Bi lɛ mmà'á waa bi baa a atú ñt̄i wà a m̄úm àts̄umə mɔ'ɔ ya m̄ə a kh̄i ní sulphur aà. 21 Bi lɛ ntigə ñwà abugè bè ní m̄antsú ñtsò yu wà ȳii à lɛ ñkɔ'ɔ ləɔ ȳi m̄f̄u'ù wà aà. A bə munwí ñtsò wà m̄ə à lɛ si f̄e'è ghu n̄tsù aà. B̄is̄in bi ts̄im lɛ ñkurə ñjyánú jyaa jya m̄bè'e ito'o.

20

Ìlòò jya n̄tsu'ù ȳi f̄iurè

1 M̄ə yə angel a ló a aburè ñsigə, ñtugitə b̄ikey bi ataa ȳi tsò ñtso ya, bo bi mamù'ù atsanɔ ñkòò bè. 2 A b̄an̄nə a ndéf̄ɔ wà, yu wà ȳii m̄ə à ní alwen no ya aa, m̄bə Devil bo Satan aa, ñkwɛrə ȳi a ní ilòò n̄tsu'ù ȳi f̄iurè, 3 m̄ma'a ȳi fya a m̄úm ataa, n̄tsètə n̄tsú ȳi, ñs̄in atú ȳi ní àwənə a lɛ m̄ə tá à tsuu itoo itoo bú k̄i bwe'esə, nywe'e a noò ȳii m̄ə ìlòò jya, ñtsu'ù ȳi f̄iurè à ka ȳi tsyá aà. B̄ɛ m̄ə i tsya b̄əɔn baa mà'atè ȳi a ní mú àt̄i noò.

⁴ Mə yə ibərə̀, bə̀ bii mə̀ bi fa ada'a a mbo bo mə̀ bi ka nsa'a bə̀ aa, bi tswetə̀ ghu. Mə̀ kɪ mbu nyə̀ bə̀ bii mə̀ bi le ɲkwyəkə̀ itú jyaa, ɲlon ajən mə̀ bi le si swon annú ɲlon Yeso ɲki nlon ɲighaà ni Nwí aa, bo bi bə̀ bii bi le ntuu mmú nàà mɪtsə̀'ə ya ni fɪɲkobə̀ fi fya aa, kaa ɲkɪ'ɪ nɪ ʔwenə̀ yi ya a ɲijenə̀ ni nsi bo kə̀ a mbo bo tswé aa. Bo le nyweenə̀ ni nɪwo, ɲtigə̀ mbu'utə̀ mbi bo bi Kristo a nɪ ɲloo ntsù'ù yí fùürə̀. ⁵ Kaa abugə̀ biku bi bə̀ a le ɲwa'ə̀ nɪ nɪwo yweenə̀, ɲywe'e a noo yii mə̀ ɲlòò jya ntsù'ù yí fùürə̀ i le ntsyá aa. Aa nɪwàà nɪ nyweenə̀ nɪwo nɪ ntsyá mbii. ⁶ Mbə̀onə̀ yí ɲwə̀ a mbo ɲù yii mə̀ a ywèenə̀ nɪ nɪwo a titi nɪwàà nɪ bə̀ nɪ ntsyám̄bii aa. Aa ki laa mɪnsə̀. Kaa nɪwo nii mə̀ mi ywe'e mi mbaa aa kaa mi si nɪ adà'ə̀ a nu ma buu bə̀ tswé. Ma buu bə̀ ka yí bə̀ ɲgə̀ɲmà'annwí a mbo Nwí bo bi a mbo Kristo, i tigə̀ bu'utə̀ mbi bo bo, a ɲɲim ɲlòò ntsù'ù yí fùürə̀.

⁷ Nòò yii mə̀ ɲlòò jyá ntsù'ù yí fùürə̀ ka yí tsyá aa, tá bi fi'isə̀ Satan wa atsan yu, ⁸ tá à fə̀'ə̀ mbwe'əsə̀ itoo jya mə̀ i tswə̀ a nɪ mɪbuu mi atu nsyɛ̀ m̀m̀ ni nɪkwá aa, là' a Gog ni Magog, i hotə̀ waa, ndúu waa i gha'a ntsyá awə̀ɲə̀ ɲki miyaa yí wə̀, tá bo bo tanɲə̀ ntsò. ⁹ Bo tigə̀ mbənə̀ a sogyɛ̀, ntsya idigə̀ jɪ ghá'ətə̀ fàa a atu nsyɛ̀, ɲghɛ̀ ɲkarisə̀ a baligə̀ waa yii mə̀ bə̀ bi Nwí bya bi tswə̀ ghu aa bo bi ɲjò'ò ʔla'a ya mə̀ Nwí a kə̀ɲə̀ aa. Lá, mɔ'ɔ i ɲlò a aburə̀ nsigə̀ nɔɔ waa, ¹⁰ bi tswá Devil wa mə̀ ʔbwé'əsə̀ waa laa, m̄ma' a wa a m̄m̄m̄ ʔtsúmə̀ mɔ'ɔ sulphur, wa adigə̀ yii mə̀ nàà mɪtsə̀'ə ya bo bi ɲgə̀ɲntoo mbwe'əsə̀ wa tswə̀ ghu aa. Tá bo tigə̀ nyə̀ ɲgi'ɪ ghu nɪ ʔsi'ɲnə̀ bo bi ɲɲigə̀ nlwí'ɲɲkə̀ɲə̀.

¹¹ Mə̀ bú ɲyə̀ mamù'ù ʔbərə̀ yí fù'ù, ɲù a ɲaɲnə̀ ghu, ɲsyɛ̀ bó mbà'ə̀ ʔburə̀ khə̀ ɲlò ghu nsi ɲghɛ̀ waa. Kaa adigə̀ ntswé ʔyaa a wa'ə̀ bə̀. ¹² Mə̀ yə̀ biku bya, bi wə̀ bo bi bi kə̀gə̀, bi tə̀əntə̀ wa nsi ʔbərə̀, bi ɲa'akə̀ ɲwà'ənə̀. Mə̀ bú ɲyə̀ bi ɲa'ə̀ ʔwà'ənə̀ yí mɔ'ɔ, ma ya a bə̀ ʔwà'ənə̀ ntswə̀nti. Bi tigə̀ ɲsa'a nɪ m̄sa'a mi biku bi bə̀, ɲyoyə̀ nɪ innú jii mə̀ bi le ɲghɪrə̀ bi ɲwa'ənə̀ wa a m̄m̄m̄ ɲwà'ənə̀ jya aa. ¹³ ɲki miyaa yí wə̀ i fi'isə̀ bə̀ bii mə̀ bi le ɲkwokə̀ ghu m̄m̄ aa, nɪwo bo bi ʔla'a biku bi bə̀ kɪ m̄fi'isə̀ bə̀ bii mə̀ bi le ɲkwo ntswe a m̄m̄ bo aa, bi sa'ə̀ waa a nɪ innú jii bi le ɲghɪrə̀ aa. ¹⁴ Bi sà'ə̀ mə̀, ɲtigə̀ m̄ma' a Nwí bo bi ʔla'a biku bi bə̀ waa a m̄m̄m̄ ʔtsúmə̀ mɔ'ɔ. Ma yú a bə̀ nɪwo nii mə̀ nɪ ywe'e mi mbaa aa, là' a ataa mɔ'ɔ yá; ¹⁵ ɲù yii mə̀ kaa bi le ɲwa'ə̀ ikúm yí wa m̄m̄m̄ ʔwà'ənə̀ ntswə̀nti yə̀ aa, bi ma'ə̀ wa m̄m̄m̄ ʔtsúmə̀ mɔ'ɔ.

21

Aburə̀ yí fi bó ɲsyɛ̀ yí m̄fi

¹ Mə̀ tigə̀ ɲyə̀ a aburə̀ yí fi bo bi ɲsyɛ̀ yí m̄fi; ɲlon mə̀ a le ti bə̀ aa boɲ ʔburə̀ yí mbii bo ɲsyɛ̀ yí mbii ya i tsyá mə̀, kaa ɲki miyaa yí wə̀ kaa i wa'ə̀ kɪ mbu mbə̀. ² Mə̀ tigə̀ ɲyə̀ ɲjò'ò ʔla'a yí ɲlāa ya mə̀ a nɪ a Yerusalem yí m̄fi aa, a ɲlò a aburə̀ a mbo Nwí nsigə̀, mbə̀ tsi'ɪ tsò m̄ɲgən yii mə̀ bi nɲnsə̀ mə̀ ɲwə̀'ə̀ itsə̀'ə̀ ɲyoyə̀ jɪ a tigə̀ ɲghɛ̀ nɪ a ntsi'ɪ ndoo yí aa. ³ Mə̀ yu'ù ɲjɪ ɲù i ghaa nɪ tii, ɲlò aa wa abərə̀, ɲswonə̀ ni mə̀, “Yə̀ nɪ, wá ɲtɔ'ò Nwí i zi mə̀ ɲtigə̀ ntswe a titi bə̀. Nwí à ka tigə̀ kɪ tswə̀ bo bo, tá bo tigə̀ mbə̀ bə̀ bi, tá Nwí yumbon tá à tswə̀ bo bo; ⁴ Nwí à ka yə̀'ə̀ m̄lāa mi tsi'm a mi'ɪ bo, kaa tá nɪwo wa'ə̀ bú mbə̀, kaa tá ʔjə̀ɲnə̀, kə̀ ɲyə̀'ə̀, kə̀ ɲyù'ù ɲyayə̀, kaa tá i wa'ə̀ bú mbə̀, ɲlon mə̀ innú jya mə̀ i le ntswe a nɪ m̄bi yí mbii ya aa i tsyá mə̀ aa.”

⁵ Yu wa mə̀ a le ɲaɲnə̀ wa abərə̀ aa a swon mə̀, “Yə̀ nɪ, mə̀ ghɪrə̀ njoò tsi'm tsitsɔɲ i tigə̀ jɪ fi.” A le ɲki mbu nswon a mbo mə̀ mə̀, “ɲwà'ənə̀ yulá ʔnnú ɲlon ʔa tsi'ɪ ʔnnú ɲɲkə̀ɲə̀, yii mə̀ mbə̀ bə̀ yu'ù mbii aa.” ⁶ A bú ɲswonə̀ a mbo mə̀ mə̀, “Wa mə̀ ghɪrə̀ mə̀ innú tsi'mə̀! Mə̀ nɪ Alpha ɲki mbə̀ Omega, mbə̀ ɲlògɪnə̀ ɲki mbə̀ nlwí'isə̀. A mbo ɲù yii mə̀ ɲjɪ ɲkɪ yanə̀ nii aa, mə̀ ka fa ɲki wa mə̀ i ɲlò nɪ nanə̀bɪrə̀ wa mə̀ ɲkɪ ntswə̀nti fə̀'ə̀ ghu aa, tá à no tsi'ɪ ti tú. ⁷ ɲù yii mə̀ a m̄a'ə̀ ntsyá aa, a ka tswə̀ nɪ ɲjoo m̄ jú mə̀ mə̀ kà'ə̀ aa, tá mə̀ bə̀ Nwí yí, tá à bə̀ Nwí yí. ⁸ Lá a ɲghɛ̀ nɪ bə̀ bii bi bo'ə̀ aa, bə̀ bii bi si Nwí bii aa, kə̀ ɲgə̀ɲatsùürə̀, nɪ ɲgə̀ɲnzwitə̀ bə̀, nɪ ɲgə̀ɲajirə̀, nɪ bisɔrə̀, ɲgə̀ɲmii m̄ɲkobə̀ bo bi ɲgə̀ɲabə̀ɲnə̀nnú bitsim, bo aa yí tswə̀ aa wa m̄m̄m̄ ʔtsúmə̀ mə̀ a khi nɪ mɔ'ɔ bo sulphur, mbə̀ nɪwo nii ni ywe'e mi mbaa.”

Yerusalem yí m̄fi wá

⁹ Angel wa yí mɔ'ɔ a titi baangel bya bi sàmbaa mə̀ bi le ntugitə̀ ikan jya jɪ sàmbaa mə̀ i le nluu nɪ ɲjò jɪ nlwí'ɲɲm̄ jya jɪ sàmbaa aa, a ghaa a mbo mə̀ ɲswon mə̀, “Zi tá mə̀ di'ɪ m̄ɲgən, ɲgwə̀ Mú Mbɪɲjərə̀ wa a mbo wə̀.” ¹⁰ A tigə̀ ɲlògə̀ gha a m̄m̄m̄ Azwí, ɲghɛ̀ nɪ mə̀ a atu nta'a yí wə̀, ɲdi'ɪ Yerusalem, ɲjò'ò ʔla'a yí ɲlāa ya a mbo mə̀, a fə̀'ə̀ a aburə̀ a mbə̀ Nwí, ɲsyɛ̀ nzi nɪ a nsyɛ̀, ¹¹ ɲyweenə̀ nɪ ɲgha'a nɪ Nwí, ɲyweenə̀ yí i bə̀ tsò ɲgə̀'ò ʔtə̀ndúu yii i tsiyənə̀ a nyə̀ aa, tsò jasper, ɲjə̀ɲkə̀ tsò crystal. ¹² ɲkya yii i le ɲti ɲki nsa'a aa, i le ɲkarisə̀ Yerusalem wá, ɲkya wa i tswé nɪ m̄m̄m̄tsù mi ɲbù'ù ɲighúm ɲtsò baa, baangel ɲighúm ɲtsò baa tswé wa m̄m̄m̄tsù mi ɲbù'ù. Bi le ɲwà'ənə̀ m̄kum mi ɲgwə̀'ə̀nda bə̀ bi Israel bya ɲighúm ɲtsò jɪ baa, wa nɪ m̄m̄m̄tsù mi ɲbù'ù. ¹³ M̄m̄m̄tsù

mi ibũ'ũ le ntswe a mbi nsà'a nòò mi ntarø, òtswe a mbi àtu mi ntarø, òtswe a mbi òtũ mi ntarø, òki ntswe a mbi òtsò nòò mi ntarø. ¹⁴ Nkya njò'ò àla'a wa i le ntswe nĩ ògò'ò àtsenda nìghũm òtsò baà, bi òwa'ànè mìkũm mi ògãnjntoo Mũ Mbijèrè jya nìghũm òtsò baa ghu.

¹⁵ Angel wa mæ à le òghàà a mbo mæ aa, à le tugitø figè yĩ bi le nanjøn ni gold aa, a mfigø njò'ò àla'a ya, bo bi mìntsu mi ibũ'ũ mya, nĩ òkya wa ghu. ¹⁶ Mbèè njò'ò àla'a jya jĩ nìkwà i le òkũ'ùnè, nsà'atè yĩ bò mbwà yĩ ku'ùnè, a figè njò'ò àla'a ya, nĩ àtĩ yĩ yà, i bø bikilo metre 2,400, nsà'atè yĩ, mbwà yĩ, nĩ òjønè yĩ le mbø tsi'ĩ ògĩj ògĩj. ¹⁷ Angel wa à le òki mfigø òkya njò'ò àla'a wà, i bø bi metres 66, òjønø aa nĩ figè yĩ bø bìtsim figè nĩ òjoo ghu aa.

¹⁸ Bi le òghürè òkya wa aa nĩ jasper, àla'a ya a bãnè ònanjøn mbø tsi'ĩ gold, òta tsò òkè'è yĩ i laa aa. ¹⁹ Bi le ntswe'è ògò'ò atsønkyà jya nĩ ògò'ò atĩndũ, ògò'ò yĩ mbĩ i le mbø jasper, yĩ òyòntè bø sapphire, yĩ i ywè'è jĩ tarø aa bø agate, yĩ mæ i ywè'è jĩ nìkwà aa bø emerald, ²⁰ yĩ i ywè'è jĩ ntaà aa bø onyx, yĩ i ywè'è jĩ ntò'o aa bø carnelian, yĩ i ywè'è jĩ sãmbaa aa i bø chrysolite, yĩ i ywè'è jĩ nĩfwaa aa bø beryl, yĩ i ywè'è jĩ bù'ũ aa bø topaz, yĩ i ywè'è jĩ nìghum aa bø chrysopræ, yĩ i ywè'è nìghũm òtsò mò'ò aa i bø jacinth, yĩ i ywè'è nìghũm òtsò baa aa i bø amethyst. ²¹ Mĩntsu mi ibũ'ũ mya nìghũm òtsò baa le òki mbø òjoo itĩndũ òtsò baà; bi ghìrè òtsũbũ'ũ wa yĩ mò'ò yĩ mò'ò aa nĩ mbũm òjoo atĩndũ yĩ fũürè. Mfãnè njò'ò àla'a ya i nanjøn mbø gold, ntanø tsò òkè'è.

²² Kaa mæ le òwa'a ndàm'anwĩ wa njò'ò àla'a yè, òløn mæ òdàm'anwĩ yĩ i le mbø Mmà'ambĩ Nwĩngõj Mbu'utømbi bo Mũ Mbijèrè wà. ²³ Kaa njò'ò àla'a ya wa'à nĩ nĩnòò, kè sanj mæ tã à ka nta ghu lòò, òløn mæ nìgha'a nĩ Nwĩ nĩ ta ghu tsò òkà'à. Mũ Mbijèrè wa a bø lãm njò'ò àla'a yà. ²⁴ Itoo fãa mbĩ ka yĩ tigø karø aa wa mũm òkà'a ya. Tã bĩfò bi tsim fãa nsyè tã bi zĩ nĩ nìgha'a nyaa ghu. ²⁵ Kaa baa yĩ wa'ã mĩntsu mi ibũ'ũ mya a si'inø ka ntsetø; kaa itugø ka yĩ wa'à ghu ka mfii. ²⁶ Bi ka yĩ lögø nìgha'a nĩ itoo jĩ fãa mbĩ bo bi àfũ'ũ yaa i zĩ nĩ yu wa a mũm njò'ò àla'a. ²⁷ Kaa ayoo nsij yĩ tsu kaa a ka yĩ wa'à ghu kuu, kè bø òjøn yĩ mæ a ghìrè innũ jĩ swèrè, kè òjøn yĩ mæ a tsweè ibãnjønñnũ aa. A ka yĩ kuu tsi'ĩ bø bĩ mæ bi òwa'anø mìkũm myaa wa mũm àjwà'ànø ntswèntĩ Mũ Mbijèrè yà aa.

22

¹ Angel wa a gheè nĩ mbĩ nĩ òki mĩyaa òkĩ ntswèntĩ wa a mbo mæ, i jèjnkè tsi'ĩ tsò crystal, òlo wa abèrø Nwĩ bo bi yĩ Mũ Mbijèrè wa ² òkonø nsigø wa a tĩtĩ mĩfãnè njò'ò àla'a, wa aghønø òki mĩyaa a mbèè tsim, àtũ ntswèntĩ a tøø ghu, òtswe nĩ mbuu mĩntã mi nìghũm òtsò baà. Njooonè nĩ mĩntã mi mya a atu sanjè a atu sanjè. Iyøj ati ma ya i le nstwe aa a òghürè itoo itoo ghu.

³ Kaa mbø bi wa'ã ayoo tsu yĩ mæ ndòò Nwĩ i tswe ghu maa mũm njò'ò àla'a yè. Lã tã àbèrø Nwĩ bo yĩ Mũ Mbijèrè wa, tã à banjøn ntøø ghu. Tã ògãnfã'ã jĩ ka mmiu nĩ. ⁴ Bo ka yĩ kĩ yø nsi yĩ tã bi kĩ òwa'anø ikũm yĩ a nìjønè nĩ nsi bo. ⁵ Kaa itugø i ka yĩ wa'à bù mbø, kaa tã bo wa'ã nĩ waa òkà'à lãm kè òkà'à nĩnòò bù òka nløø, òløn mæ Mmà'ambĩ Nwĩngõj aa yĩ bø òkà'à waa. Tã bo tigø mbu'utømbi bo bo òlwi'i nĩnjønø.

Ajønø mæ Yesu à ka yĩ zĩ àà

⁶ Angel wa a swøn a mbo mæ mæ, "Wa annũ yula mæ mæ swønø aa à nĩ ànnũ nĩnjøn òkũ'ùnè a mbii aa." Wa Mmà'ambĩ Nwĩngõj mæ a fa Azwĩ yĩ a mbø ògãnjntoo jĩ jya aa, à tòò mæ angel mæ tã à zĩ nĩ òki annũ yĩ a tswe nĩ òghènsø mfc'è aa a mbø ògãnfã'ã yĩ. ⁷ Yesu a swøn mæ, "Yè nĩ, wa mæ zĩ tsi'ĩ tsitsønè!" Mbøonø a mbo òjøn yĩ mæ a lèò innũ jĩ mæ àjwà'ànè yũlã a swønø mæ i ka yĩ fè'è aa.

⁸ Aa mæ Jøn yĩ mæ mæ yũ'u òki nyø innũ ma jũ aa. Nòò wa mæ mæ yũ'u òki nyø innũ ma jũ aa, mæ le òwø a mìkørø angel wa mæ à le nĩ'ĩ innũ ma jũ a mbo mæ aa mæ mæ mii yĩ, ⁹ lã a swøn a mbo mæ mæ, "Tsuu ajønø annũ ma yũ lø ghìrè! Wa mæ bø aa òjøn àkørø ghø a mũm afã'ã bo bi òjøn àkørø bĩlĩm bo, ògãnjntoo Nwĩ, bo bi bø bii mæ bi lèò innũ jĩ mæ àjwà'ànè yũlã a swøn aa. Mii bø Nwĩ."

¹⁰ A bù òswøn a mbo mæ mæ, "Tsuu ntøo yĩ mæ àjwà'ànè ma yũ a swønø nlon innũ jĩ mæ ka yĩ fè'è aa a alò'òsè lø lèò òløn mæ wa nòò à tigø a abò. ¹¹ Tã òjøn òghìrè innũ jĩ bi tã à gheè nĩ mbĩ a òka òghìrè innũ jĩ bi, tã òjøn yĩ mæ a ghìrè innũ nsijøn aa tã à gheè nĩ mbĩ òka òghìrè innũ nsijøn. Tã òjøn yĩ mæ a ghìrè innũ jĩ i tsinø aa, tã à gheè nĩ mbĩ òka òghìrè innũ jĩ i tsinø aa. Tã òjøn yĩ mæ à lãa aa, tã à kĩ ntswe nlaa."

¹² Yesu a swøn mæ, "Wa mæ zĩ tsi'ĩ tsitsønè! Ntugitø mĩtsò'ònè mi afã'ã, i zĩ i tsò'ò afã'ã òjøn òtsim i yønø a nĩ ànnũ yĩ i le mfã'ã àà. ¹³ Wa mæ nĩ Alpha òki mbø Omega, mbø ntsyã mbĩ òki mbø njjèrø njjèrø, mbø nloginø òki mbø nlwĩ'isè.

¹⁴ “Mbocōnə a mbo bə bii bi s'i mə itsə'ə jyaa i laa, nlon mə mbə bo ji finta fi ati fi ntswənti fya, ŋki ntsya ni mantsu mi ibu'u mya, ŋkuu wa njə'o ala'a. ¹⁵ Bulà bə ka yi təə a abee kaa wa'a ghu kuu, mbu jya, ni bisòrə, ni ngəŋajirə jya, ni ngəŋnzwitə bə, ni ngəŋmmii binwı bi adəŋə adəŋə, ni nù ntsim yii mə à kɔŋ nghirə innu mbwe'esə aà.

¹⁶ “Wa mə Yesu, mə too angel ghà a mbo bu, ni ntoo yulà a mbo ŋghotə jyá. Wa mə laa mbə ntigə ngigə bo bi nanəbirə David wá, mbə finjɔŋ fi títugə fi fi ta aà.” ¹⁷ Azwı ya ni Múŋgən wa swon mə, “Zı.” Tà nù yii mə à yu'u aa, tá à swon mə, “Zı.” Tà nù yii mə ŋji ŋki i yanə nii aa tá à zi, tá nù yii mə a yə'ətə aa, tá à kwərə ŋki ntswənti tì tú.

¹⁸ Mə wə'asə a nù ntsim yii mə a yu'u ntoo yii mə i fə'è fàa a múm əŋwà'anə yulà yii mə a swonə ni innu jii mə i ka yı fə'è aà. Mbə nù tsu à ku'usə annu ghu bon Nwıŋgɔŋ à ka yı kii kù'usə nii nighòò ni ŋkwɔŋ bə nya mə bi ŋwa'anə fàa múm əŋwà'anə aà.

¹⁹ Mbə nù tsu a fi'itə nighàà ni tsu fàa múm əŋwà'anə ntoo yu yii mə a swonə ni innu jii mə i ka yı fə'è aà, bon Nwıŋgɔŋ à ka yı kii kwərə a yii atii finta fi ati fi ntswənti fya mə a tswe wa múm nǰə'ò ala'a yi nlaà manşə ya aa, mə bi ŋwa'anə fàa múm əŋwà'anə aà.

²⁰ Yu wa yii mə à swɔŋ innu ma jı aa, à swɔŋ mə, “A laa mə mə zı tsi'i tsitsòŋə.” Amen. Zı a Mmə'àmbı Yesu.

²¹ Tà ibɔŋ Mmə'àmbı Yesu tá i tswe a mbo bə bi Nwı bi tsimə. Amen.